
ARMI E DVELLI
EX LIBRIS
DI
GIORGIO ENRICO LEVI

FERRET
Tractatus
et
Consilia

Iacobi de Aurellijs Bayzi

IVLII FERRETTI

RAVENNATIS V. I. D. EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII

CONSILIA ET TRACTATVS

Quorum Tabulam ſecunda pagina indicat.

Cum Summariis,& copioſiſsimo omnium materiarum Indice, NVNC PRIMVM IN LVCEM VENIVNT.

Ad Illuſtriſsimum & Excellentiſsimum D. D. Cæſarem Gonzagham, Malphetæ Principem, Ariani Ducem, & Campibaſsi Comitem.

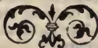
CVM PRIVILEGIO.

Valentino Farinola

VENETIIS, M D LXIII.
Apud Ludouicum Auantium.

INDEX CONSILIORVM ET TRACTATVVM IN HOC OPERE EXISTENTIVM.

CONSILIA duelli. fol. 1
De duello. fol.16
De iusto,& iniusto bello. fol.29
De bellicis signis. fol.43
De astu, & tacito bellorum Principum consilio. fol.46
De virtutibus bonorum Inperatorum. fol.49
De dictis, & militaribus gestis. fol.57
De equis martialibus. fol.65
De inimicis occultis exercituum, & de eorum prouisione. fol.67
De medela conseruandi exercitus. fol.71
An uicti hostes sint prosequendi. fol.74
De non ponendo exercitum in discrimen fortunæ. fol.78
De oratoribus, & legatis Principum, & de eorum fide, & officio. fol.81
Quid sit agendum per Duces in dubio prælio. fol.85
De obsidione locorum, & de eorum necessaria prouisione. fol.89
De obsidionum prouisione. fol.92
Qualiter loca obsessa haberi possunt sine pugna. fol.96
De modo expugnandi vrbes.& arces obsessas. fol.99
De modo defendendi loca obsessa. fol.108
De irruptionibus fiendis in hostes. fol.112
De Antiquis triumphis, & Tropheis. fol.115
De ludis publicis. fol.117
De brauio, & cursu equorum. fol.118
De feriis, & seu induciis militaribus treuga, & pace. fol.123
De obedientia, & pace seruanda in exercitu. fol. 141
De conseruando exercitum in effœminatum. fol. 141

De militari iustitia, & pœnis desertionibus infligendis. fol. 150
De fide seruanda. fol. 165
De uictoria habita Deo attribuenda. fol. 168
Tractatus de gabellis & publicanis, & de eorum commissis ac collectis, atque muneribus & oneribus. fol. 170
Metrica compilatio breuis omnium materiarum contentarum in libris Regiarum, & Imperialium constitutionum Regni Siciliæ eiusdem Authoris. fol. 218

ILLVSTRISSIMO, ET EXCELLENT.

D. D. CAESARI GONZAGHAE,

MALPHETAE PRINCIPI, ARIANI DVCI,

ET CAMPIBASSI COMITI;

Domino ſuo colendiſsimo.

EXVPERANTIVS FERRETTVS
RAVENNAS S. D.

QVOD facere plerique ſolent (Illuſtriſsime Princeps) quibus uel ſuas ipſas, uel alterius lucubrationes Typographorũ excuſas prælo in uulgus prodire placuit, id pluribus mihi nunc de cauſis faciẽdum eſt: qui hoſce de re militari libellos à patre meo Iulio Ferretto ſummis ſtudiorum cum uigilijs, tum laboribus conſcriptos edere conſtituerim. Namque non illud unum mihi onus impendet, ut uirum, cui dicari iſta debeant præſtantiſsimum inueniam: ſed præcipuè eſt id curandum, ut ſatis, & patris mei ſanctiſsimis manibus, & rerum hic conſcriptarum dignitati fiat: Quæ duæ res, multum iam diu animo meo negotij facelſerunt; cum in altera amiciſsimum patri uirum, in altera ſapientiſsimum conſtituendum eſſe cognſcerem, cui tamen iſthæc apprimè conuenirent,

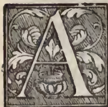
occurreret nemo. Postea uerò cum mecum ipse cogitarem, & memoria uetera repeterem, summa patris obseruantia in Illustrissimum Ferdinandum, Isabellamquè à Capua, statim animo obuersata est: ille belli tanquam fulgur, fortissimusque Imperator, hæc mulierum omnium castissima, & prudentissima: tui ambo Parentes, & patris mei patroni, ac Mæcenates: quibus etiam ego, tum summis ipsis eorum virtutibus ductus, tum hæreditario quasi iure compulsus, omnes animi mei uires eo studio obstrinxi, ut maiore non potuerim; hincque effectum est, ut apud me Rauennæ diuertere non fuerit dedignatus frater Reuerendissimus tuus Vincentius Barletæ Prior, idemque Rhodi Eques insignis & clarissimus. Hæc omnia dum cogitarem, tu unus mihi præ omnibus uisus es, cui omnia illa mihi expetenda, insint; qui cum sis paternæ uirtutis hæres dignissimus, naturæ mira quadam, & peculiari sanctione, omnium quoque tum animos, tum quæ ex animo prodeunt omnia; iure tibi & merito uendicas: Quamobrem constitui statim ipse mecum, hasce patris mei uigilias, Cæsari Ferdinandi illius, atque Isabellæ filio dicare: quem admirantur omnes, tanquam omnium quæ in Parentibus maximè floruerunt, uirtutum, specimen, cuius quidem iam satis augusta inditia in hac sua adolescentia præbuerit: Qua eadem animi præclara dote, clarissimisque uirtutibus, in eam adducor sententiam; ut illari fronte, & gratissimo animo, hæc te susccepturum existimem, quibus, palàm, & in

Parentes tuos mei patris propensum animum,& summam in te meam obseruantiam,cognoscere poteris luculenter. Equidem non possum (Illustrissime Princeps)non existimare istiusmodi uirtuti:quam tibi tanquam hæreditatem maiores tui reliquerunt, & grati animi fidelem memoriam, & sui ipsius, perinde ac in speculo imaginem his de re militari libris expressam, iucundam fore:cum utroq;, necessario gratus animus atq; ingenuus mirificè delectetur. Quam quidem ego rem,eo quoque iucundiorem tibi fore existimo, quod secreta quadam uirtutis ui,ex Dei ipsius optimi maximi penetralibus hausta, eadem tibi opera, & paternæ, & quæ ab his originem duxerunt tuæ ipsæ, nunquam satis laudatæ,uirtutes, elucescent: Quicquid enim de Imperatorum iustitia,de fortitudine,de sapientia conscriptum inuenies; id omne, non quasi patris imaginem; sed patrem ipsum, hoc est, paternas in te animi uires,exprimere uidebis: quod tibi erit iucundissimum patri meo (si quis mortuis sensus est) gratissimum charissimum mihi, qui te unicè obseruo; utilissimum libro: qui ualentiori ictu,Caninos detractorum dentes, propulsabit. Vale Principum decus,& Exuperantij Ferretti memor,diù,fœliciterque uiue. Rauennæ. Kalendis Octobris. M D L X I.

INDEX IN CONSIL. ET TRACTA.
IVLII FERRETTI RAVENNATIS, V. I. D.
EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

Omnia quæ in eis ſcitu digna ſunt complectens, cuius primus numerus paginam, & ſecundus eorundem conſiliorum ac tractatuum numerum marginalem denotat.

A

BBRAGAE *Regis Tartariæ magna Iuſtitia cõtra nepotem ſuũ qui proditorie fecit impugna Chriſtianos trucidare.* 160.nu.136.

Abbas cum capitulo poteſt remittere iniuriam factam monacho. in tracta. de ferijs char. 133.nume.139

Aboliti mors, & eius filij Orixartis. quoniam Alexandro non portarunt frumenta pro exercitu oppreſſi auaritia, ſed illi theſaurum ſeruarunt. 155. nume. 64.

Abolitio iniuriarum à iudice facienda eſt, pro bono pacis. 124 nu.25

Abſtrahentes aliquem de religione, naturali morte puniuntur. 163.nu.225

Abutentes iuriſdictione ſibi commiſſa, ea priuari debent. 155.nu.169

Acceptans partitum duellandi, an non duellãdo incidat iis infamiam. 11.nu.12

Accilius Glabrio docuit quibus inſidijs hoſtes ſint circumueniendi. 47.nu.10

Accuſans & ſuccumbens in cauſa criminali talionis pœna tenetur. 20.nu 46

Accuſator calumnioſus qui non probat, quomodo ſit puniendus. 114.nu.34

Accuſator habens pacem cum Sempronio, an accuſando Sempronium dicatur rumpere pacem, & cadat in pœnam fractæ pacis. 129.nu.92

Accuſatori calumnioſo an pœnitentia imponatur ob turbatam pacem. 123.nu.15

Accuſare an quilibet poſſit impunè ſuper exceptis criminibus, & de hæreſi, & crimine laſæ maieſtatis & pax rupta non dicatur. 131.nu. 123.& 132. nume.136.

Accuſari an poſſit ille qui habuit pacem ab offenſo. 139.nu.213.

Accuſati de crimine & condemnati ad mortem, an ſit differenda executio per duellum futurum cum accuſatore, vel alio ob allegatam in hoc conſuetudinem. 1.n.1.2.& 3.cũ ſeq.& 23.nu. 81. & 82.

Aceti appellatiõe an ueniat uinũ. 229.n.602.et 603

Achilla Dux exercitus Aegyptiaci, quomodo fugatus à Cæſare, 143.nu.30

Achilles literis & armis floruit. 53.nu.38

Achillis ſtatua in Troia inflata fuit, & poſtea ab Alexandro coronata, quòd Patroclum tam fidum amicum, & ſuarum laudem bucinatorem habuiſſet Homerum. 51.nu.13.60.nu.26

Actio eccleſiæ, aut fiſci quæſita per contractum pacis, quæ rupta fuit, & poſt reconciliata per partes, an tollatur per dictam reconciliationem partium, ne pœna ſoluatur. 130.nu.113

Actio pro familia an detur contra omnes ſocios. 193. nume.219.

Actio datur contra hæredes conſocij publicani pro quanto ad eum peruenit. 193.nu.220

Actio ex edicto prætorio de publicanis datur ad duplum contra extorſiones, temeritates, & audacias publicanorum. 193.nu.219

Actio proponẽda pro ſolutione uectigalis quanto tempore duret. 195.nu.253

Actione conditionis legis vel ſtatuti conueniuntur illi qui fraudant gabellas. 194.nu.239

Actor habet electionem pugnæ. 6.nu.6

Actor non fundans ſe in dolo rei, ſed in iure communi petendo pretium, reus repellendus eſt replicatione. 201.nu 329

Actori quod non licet, nec reo permittitur. 3.num.6. el primo.

Actum nihil est, cum aliquid superest agendum. 76. nume. 15.
Actus à iure diuino prohibitus, iuuentus dicitur fabricante Diabolo vt animæ perdantur. 2. nu. 7
Actus duellandi est odiosus & restringẽdus. 8. nu. 2. & 10. nume. 2.
Actus illicitus quandoque ex causa toleratur, in tracta. de obedientia. 142. nu. 21
Adhærentes in pace exprimi debent, aliàs non comprehenduntur. 123. nu. 60
Administratio mala negotiorum gestoris positi per vnum ex publicanis, qui gabellam conduxerunt, an alteri publicano consocio noceat. 187. nu. 136
Adorantes falsos Deos, furca suspendi debent. 162. nume. 163.
Aduentus hostium quo pacto cognoscatur, uel illorum recessus, & quod signis quandoque vtamur ad fallendum hostes. 43. nu. 7
Adulatoris lingua magis nocet quã manus. 81. nu. 2
Adulterium committens pęna mortis naturalis est puniendus 192. car. 166
Adulterium commissum per unum ex pacificatis cũ uxore alterius pacificati. an rumpat pacẽ. car. 128. num. 72. 73. 74 & 80.
Adulterij in causa an de iure transigi possit. 206. nume. 387.
Aduocans contra illum, cum quo pacem fecit, an pacẽ uiolasse dicatur. 137. nu. 185. 187. 188. et 189
Aduocatus uassallus aduocando contra dominium feudi an perdat feudum. 137. nu. 186. & 188
Aduocatus tenetur dare consilia. 137. nu. 187
Aduocatus iudæus esse non potest. 196. nu. 268
Aduocati non tenentur ad hospitandum in domibus suis stipendiarios milites, equites neq; pedites, exercitus, aut classis, nec sequentes exercitus ad muniendum exercitum 213. nu. 475
Aduocati non possunt esse talearum uel collectarum exactores. 213. nu. 495
Aedificia comburenda sunt & stramenta, & alia id genus, vt hostium tollatur bellandi commoditas. 106. nume. 79.
Aetas quę legitima est duellãtibus. 22. nu. 67. et 68
Aetas an tempore belli excusationem præstet à custodia ciuitatis. 41. nu. 213
Affectus an & quando non punitur non secuto effectu de iure. 88. nu. 40. & 193. nu. 219.
Afferentes munera & res ecclesiæ, & superioribus suis Principibus non tenentur ad aliquas gabellas, in tract. de gabellis & publica. car. 198. nu. 288
Affinis an possit impunè bannitum affinem suum receptare, stante prouisione, quòd nemo possit receptare bannitum. 129. nu. 98. 99. & 100
Affinis pupilli licet cæperis soluere onera pro pupillo: non potest compelli, pro residuo ad solutionem. 213. nu. 512.
Affines cognati, & amici uoluntariè auxiliantes in bello iniusto an excusentur. 36. nu. 136
Afranius legatus Pompeij Parthos fugauit molestantes regnum Tigrani in Gordiana, & illum fuit prosecutus vsque ad vrbem Albieleticorum. 76. nume. 20.
Agamemnon literis & armis floruit. 53. nu. 38
Agareni & Saraceni unde dicantur. 197. nu. 268
Agendum mitius est cum conuicto ex præsumptionibus quàm ex confessione. 18. nu. 25
Aggressura. vide infra in ver. Auctor.
Agislaus Rex Lacedæmonius Imperij & amicorum iniurias vindicauit. & ibi plura de eius vita. 35. nume. 117.
Agislaus quo actu Thebanos uicit. 48. nu. 23
Agislaus Lacedæmonius loco Agidis in regnum successit. ob eius virtutes. 51. nu. 17
Agislaus licet claudus cur semper victor euaserit. 51. nume. 18.
Agislaus Lacedæmonius qua arte Persas inuaderit, & de sublato per eum more deosculãdi. 55. nu. 55
Agislaus Rex Macedonus uisuperauit regem Persiæ, quia nimis delicatè viuebat. 61. nu. 38
Agislaus Rex Lacedæmonius militans contra Tysaphernem quomodo simulatione regiam Tysaphernis vrbem cæpit. 62. nu. 43
Agislaus Rex Lacedæmonius in Phrygia præda oneratus, ab hostibus se defendit, & tutus cũ ea abijt. 75. nu. 9.
Agislaus qua arte in Sardos magnum exercitum congregauit. 76. nu. 21
Agislaus Rex post expeditionem contra Thebanos, & Argiuos, mandauit occisorum cadauera sepelliri. 77. nume. 31.
Agislaus Rex concessit viam abeundi Thebanis inclusis, valentibus per desperatam irruptionem, illã sibi ferro querere. 113. nu. 18
Agislaus Rex Lacedæmoniorum pepercit hostibus suis in templo per fugam reductis. 165. nu. 14
Agislaus Lacedæmonius Rex victorias quas habuit contra Persas Deo tribuit. & nota ebtulis illi, quę primo feceras pro illis habendis. 168. nu. 1
Agislai Lacedæmonij mutatio consilij contra Tysaphernem. 46. nu. 3
Agislai virtutes & mores explicantur. 51. nu. 19

Agisilai Regis responsio facta Regi Persię, qui ei scripserat pro habenda amicitia. 61.nu.37
Aggressis monachis uel religiosis licet se defendere absque licentia suorum prælatorum. 37.nu.146
Agricolæ an legitimè pignorari possint. 186.n. 126
Agricolæ ducentes uictualia pro annona in ciuitatē cum plaustris pro victu ciuitatum, vel fimum extra eas portantes, ad onera grauari non debent. 213.nume.501.
Agricolæ sunt eximēdi à publicis oneribꝰ. 214.n.530
Agricolę appellatione an ueniat hortolanus. 214. nume.531.
Alcibiades Imperator Socratem in magistrum suum habuit.79.nu.15
Alcibiades classem suo astu recuperauit. 86.nu.8
Alcibiades quo astu Syracusas obsedit. 93.nu.15
Alcibiades quo astu vsus fuit in occupando in Sicilia Cathaniam.96.nu.7
Alcibiades Dux Atticus ficto strategemate plures ciuitates cæpit.105.nu.66
Alcibiadis vita & mores explicantur. 54.nu.47
Alesia Galliæ vrbs, quæ simulatione à Cæsare obsessa & capta. 102 nu.28
Allegatio tituli cuius sit effectus & importantiæ. 196.nume.255.
Alexander magnus excastrametando cum exercitu suo, ne hostes scirent eius discessum, signo pilei super lancea positi meauit cum suis silente tuba & timpano.43.num.1
Alexander celeritate pre cæteris uirtutibus emicuit. 43.nume.3.
Alexander accessit Troiam, & statuam Achillis coronauit, quam fælicem nominauit cum Patroclum fidum amicum habuerit, & suarum laudum tibicem Homerum.51 nu.13.& 60.nu.26
Alexander desiderauit potius citharā Achillis, quàm citharam Paridis.51.nu.14
Alexander occupauit Asiam totam cum Tenitia ex fatalibus tabulis æneis inuentis. 51.nu.15
Alexander Porrum Indiæ Regem in regno confirmauit & auxit eius virtutem. 51.nu.16
Alexander magnus doctus ab Aristotele & Pelopida desiderabat scriptorem à se gestorum, quoniam multorum Ducum per vniuersum orbem gesta nesciebantur, quia illa literis tradita non fuere. 53. nume.39.
Alexander quàm munificus fuerit dum Temodiæ. Thebanis & Athenis pepercit. 54.nu.51
Alexander seruabat mores locorum quæ subigebat. 55.nume.54.
Alexander vulneratus non desistit à pugna, ne animum tolleret suis. 59.nu.7
Alexander transfixit Polimacum ruptorem statuæ Regis Cyri in Persis.61.nu.30
Alexander magnus uictis per ipsum Persis & Cypro Marte. Regna multa cum Regibus sine pugna sub eius ditione sponte habuit. 68.nu.9
Alexander ditioni suæ supposuit Leucadiæ ciuitatē carentem alimonijs propter ipsius Alexandri obsidionem. 69.nu.16.& 7.nu.96
Alexander magnus uituperatur, quia sub fide quosdam fortes uiros occidit.78.nu.2
Alexander magnus Darij matrem, uxorem, & filias pulcherrimas captas, & sibi præsentatas noluit uidere: sed intactas mandauit ab omnibus uenerari, & Dario restitui.79.nu.13 & 151.n.13
Alexander quandam pulcherrimam, captiuam uxorē Lucri Principis Celsiberorum sibi ductā non aspexit, sed sponso suo restitui iussit intactam, & beneficio tali regna plura sine bello quæsiuit. 79.nu 13
Alexander Aristotelem pro magistro habuit, & præter Aristotelem Lysimacum & Leonidam expertos duces in discipilna militari.79.nu.14
Alexander musices, & præsertim militaris, non fuit inexpertus, & de ea plerunque iudicauit.86 nu. 8
Alexander qua arte Tirum debellauit, Gazamq; urbem Syriæ mira celeritate occupauit. 91.nu.34
Alexander quomodo acquisiuit Osiastris castrum satis fortissimum. 102.nu.29
Alexander magnus cum fuerit erga milites munificentissimus sibi æternū nomen cōparauit.104.nu.59
Alexander magnus cuius fuerit filius.106.nu.74.
Alexander magnus noluit credere literis matris suæ, ne medicinam sibi ordinatam à Philippo medico suo acciperet, quòd erat ueneno præparasse, quoniā sciebat hoc euenisse ab emulo ipsius Philippi.106. nume.74.
Alexander magnus in Phenicia ludos maximos militares fecit præ lætitia uictoriarum ab ipso. 117. nume.2.
Alexander quomodo equum suum Bucefalem ex manibus Barbarorum recuperauit. 141.nume.3.
Alexander crapulam & potum uitauit, temperatèq; uixit, ita à Philosopho magistro suo doctus. 145. nume.3.
Alexander filium Parmenionis ob proditionem occidit, & Orforatem custodiæ desertorem interfecit. 151.nume.12.
Alexander magnus Damonem & Timotheum Macedones accusatos per uim cognouisse fœminas militū

Parmenionis præcepit interfici. 151.nu.13
Alexander Polimacum occidit, quia in Persia sepulchrum Cyri Regis Persiæ destruxit. 155.nu.64
Alexander pro bene gestis à militibus suis contra Darium illis dona dedit. 155.nu.65
Alexander Beßum à Dario corruptum lacerari fecit quatuor arboribus. 158.nu 109
Alexander ab Aristotele doctus fuit seruare fidem. 165.nume.6.
Alexandri magni mors. 60.nu.26
Alexandri pulchrum dictum: seruile esse in bello amare diuitias, & regium esse attendere laboribus, & illos ferre libenter. 65.nu.10
Alexandri dictum de milite frigore exinanito. 71. nume.5.
Alexandri magni mirabilis responsio facta Philippo patro, dum foret in Olimpia interpellanti, si cum ludentibus pueris currere intendebat. 79.nu.17
Alexandri gesta vt facilius Persas debellares. 160. nume.127.
De Alexandri magni uirtutibus, & eius studijs, & quantum Diogenem laudarit. 51.nu.12
De Alexandri magni itinere & laboribus per eum perpessis cum Gedrosam Arabiam & Libiam penetrauit. 54.nu.50
De Alexandri studijs, & exercitatione militum in literis & militari disciplina educatione. 54. nume.52
Et de expeditione in exercitus Darij Persarum Regis ibidem.
Et de transitu fluminis Granici. Et Bucefali morte. Et de statuarum erectione pro xxxiij. militibus, qui eo in bello ceciderant. ibidem.
Et quomodo Thratiam sub ditione sua tenuerit. ibi.
De Alexandri magni igne facto de nocte ut hostes expelleret. 59.nu.13
De Alexandro qui noluit scribere Athenienſibus in fauorem Anthenodori condemnati, quia non interfuerat sacrificio Bacchi, sed potius illi pecuniariam pœnam remisit. 151.nu.3
Alexandri Epirotæ victoria contra Illiricos. 59. nume.15
Cætera vide infra in litera B. in ver. Bucefalem, & In litera S. in ver. Sapientum vrbis Sabbæ.
Alimenta: Deficientibus alimentis catholico exercitui, curandum est arte habere terminatas inducias cum hostibus, ut necessaria habeantur. 69. nume.14.
Allegatio tituli cuius sit effectus & importantiæ. 196.nume.255
Amasia ciuitas qua arte capta à Lucullo fugato Calimaco, & de igne in ea accenso, quomodo extincto. & de ipsius redificatione, & populi reconciliatione. 102.nu.30.
Amazones quarum Regina fuit Panthasilea consueuere mammam dexteram incunis adurere, & partus masculines intersimere, mulieribus educatis. 44.nume.10
Amazones in Caucaso monte habitasse, & stipendiariam militiam, maxime pro Albanis, & contra Pompeium exercuisse: & apud flumen Thermodōtis cū Albanis & Geleis concubuisse. 44.nu.22
Ambasciatores pro rebus quas secum portant an teneantur ad gabellas. 192.nu.211
Amicus non est omnis qui parcit, nec omnis qui uerberat est inimicus. 81.nume.2
Amici conuocari possunt pro recuperandis bonis, quos defendere licet. 20.nu.39
Amici & alij voluntarie auxilianter in bello iniusto, non excusantur. 36.nu.136
Amici conuocari possunt pro defensione personæ ac rerum. 157.nu.85.& 86
Amicis humanitas, & hostibus fides est seruanda. 167.nume.34
Anacarsis sententia qua figurat leges esse similes araneæ tellæ. paruas muscas detinentis, magnas mole fortitudinis dimittentis, reprobatur. 151 nume.8
Anciani parcere non possunt pro iniuria ciuitati facta. 129.nu.84.
Anciani & alij officiales dum sunt in officio, an teneantur soluere gabellas. 192.nume.209
Ancipitem fore lusum fortunæ in bello, nisi ad Deum recurratur, & nihilominus audacter Duces se gerere oportere. 86.nu 11
Animarum & cordium coniunctio ex pace resultat. 124.nu.12
Animaduerti potest inuitum; qui se superatum fatetur in duello. moribus militum approbatam. 18.nume.13
Animalia crassa quæ sint. & quæ sint animalia minuta. 182.nu.48. & 49.
Animalia & currus alienus cum quibus fuerunt vecta portata. an in commißum esse dicantur. 182. nu.55.56. & 57.
Animalium custodes non sunt grauandi muneribus personalibus. 213.nu.500
Animosa uirilitas fugas timorem. 68.nu.6
Annibal aliquando risum & aliquādo ploratum finxit pro temporis opportunitate. 45.nu.27

Anuibal quomodo de transfugis vindictam fecit. 48.nu.24

Annibal historiam Gnei volonis græca lingua scripsit. 53.nu.38

Anuibal dux Pænorum eius solicitudine hostes licet vigilantes superauit. 62.nu.45

Annibal positis insidijs, sine scorta thesaurum misit, & hostes cupidos præda deleuit. 75.nu.7

Annibal odio in exilium extra patriam mortuus est. 80 nu.25

Annibal Q. Fabij cunctationem magis timebat, q̃ Minutij celeritatem, ex quo se laqueos pro leonibus, non pro Pallade habere aiebat: Quod confirmauit Domitius Carbo dicendo rei militari necessarium esse tardum dolabrum. 88. nume. 34. & 35

Annibal Pænorum Dux multos ex suis militibus transfugas fixit: quorum præsidio loca plura hostium cæpit. 93.nu.16

Annibal quo astu Tarantum occupauit sine suorum sanguine. 97.nu.19

Annibal suum exercitum de vno loco ad alium remouit. vt sui hostes remouerentur. 101.nu.17

Annibal quomodo Saguntam & Hymeram occupauit. 105.nu 68

Annibal qua arte euersus est à Campanorum obsidione 110.nu.16

Annibal & alij Imperatores pro victorijs habitis aras & templa erexerunt. 115.nu.2

Annibal quomodo Romanum exercitum negligenter custoditum apud Erdoneam dissipauit. 168. num.11

Annibalis fictio vt hostes & inimicos suos falleret. 48.nu.25

Annibalis filij Amilcaris virtutes & mores, ac qui sui magistri fuerint explicantur. 79.nu.15

Annibali dolus in reuocando Romanum exercitum à Capua ad montes voce lasina non pfuit. 85.nu.3

De gestis per Annibalem contra Romanos pro Antiocho Persarũ Rege. 115 nu.10. & 116.nu.11

Et qua arte Annibal euasit à potestate Romanorum. 116.nu.12

Annona in quo soluatur, & quid differat à tributo. 212.nu.477

Annonus dux Pænorum quod dolum adhibuit vt de transfugis vindictam sumeret. 48.nu.24

Anullorum qui portantur in digitis an sit soluenda gabella 186.nu.129.

Anseres & gallinæ an sint aues vel animalia. nu.45

Anthei gigantis sepulchrum per Sertorium capta per vim vrbe Tygenda repertum fuit, & apertum fuit per ipsum & numerato cadauere fuit longitudinis lx.cubitorum 18.nu.28

Anthigonus qua fraude decepit & occidit Gallos præda delectantes. 75.nu.8.

Anthigonus Rex Macedonum in Argo obsessus à Rege Spartanorum Cleomena Latanico, prouocatus ad pugnam noluit exercitum suum ponere in discrimen fortunæ, quamuis Argiui uelent ad bellum exire, sed sua prudentia Cleomenem uicit. 78. nu.8.

Anthigonus qua arte cæpit Sumentum. 94.nu.23.

Anthigonus in agris Athensensium dando uastum illos uicit. 96.nu.3.

Anthigonus expulsis Etholis in loco obsesso. & ibi fame oppressis, qui fugæ uia sibi deficientes decreuerant illam sibi querere per irruptionem. ipsis potestatem habeundi fecit. 113.nu.12.

Anthigonus Rex qualiter fuerit animosus. 180. nu.7.

Anthigoni Regis mirabile inuentum, ne equi pigrescerent. 66.num.16.

De Anthigoni simulata mestitia erga Alcineum filium ob interfectum. Pyrrhum, & pietate adhibita in Helenum Pyrrhi filium 45.nu.29.

Anthiocus quomodo occupauit Ephesum. 105. nu. 68.

Antipatris astutum consilium. 54.nu.53.

Antiquitas quare pacem & terminalem Deum colebat. 123.nu.6.

Antiquitas aliquorum militum uenas propter delictum soluebat, vt dimisso cruore perirent. 157. nu.88.

Antonius qua arte multos Lepidi milites ad eius uotum reduxit. 69 nu.19.

Apius Claudius legatus Luculli ad Tigranum munera ab ipso Tigrano accipere noluit. 82.nu.5

Apodisse an ueniant appellatione instrumentorum. in tracta. de gabellis. 104.nu.362

Appellatione lapidum an veniat calx quæ venit ex lapidibus. 194 nu.226

Aqua pro obsessorum usu qua arte sit habenda. 90. nu.21.

Aqua salnitrij qualiter fiat, & quàm necessaria sit in vsu bellico. 91.nu.29.

Aqua fouearum qua arte ab obsidentibus mensurari possunt. 106.nu 81.

Aquæ penuria loca obsessa occupari possunt. 97.nu. 13.14.& 15.

Aquę fluminis apud quem hostes castrametati sunt, qua arte deuastari debeant, ut ipsi lædi & superari possint. 97.nu.19.
Aquæ locorum obsessorum quomodo tollantur. 103. nu.49.51.& 54
Aquila quando,& cur à Cæsare habita fuerit pro signo.43.nu.13.
Aquila pro signo cur utantur post Cæsarem & Romanum imperium etiam sequentes Imperatores. 43.nu.15.
Aquilæ quod quandoque accipiantur pro uexillis siue insignibus & armis de quibus Iurisconsulti etiã nostræ ætatis pertractarunt.44.nu.16.
Arabia & Iudęa subiecta Populo Romano per Põpeium.51.nu.10.
Arbenses fuerunt olim confœderati cum Venetis. 180.nu.12.
Arbiter multa potest ex causa pacis, ultra ea quæ sunt in compromisso concessa.125.nu.31.
Arbiter pro pacis bono potest apponere manus ad nõ contenta in compromisso.125.nu.32.
Arbiter an possit pro bono pacis mandare aliquem à patria exulari.125.nu.40.
Archadius qua arte Messenos cœpit.100.nu 2.
Archilai consilium elusum per Lucullum.51 nu.62.
Archimedis Syracusani inuentiones & mors. 101. nu.18.
Archimetria & Geometria militaris ducibus exercituum quantum sit pernecessaria.101.nu.18.
Archimetria vnde dicta & orta.101.nu.18.
Argina capta fuit magnis cloacis à Pyrrho Rege Epirotarum ubi ipse mortuus remansit. 102. nu.34.
Argumentum à simili cessat in casu non dubio à coniectura.163.nu.225.
De Ariarate filio Mithridatis, & ipsius occupatione Cicladum insularum & aliorum locorum. 58. num.4.
Arldas Rex Molossi quomodo Arium Regem Illiricorum deleuit.61.nu.38
De Arimando Principe Arabiæ misso per Duces Parthi Crasso,ut illum proderet.69 nu.20
Aristides Græcorum Rex ob nimiam seueritatem & iustitiam fuit à patria expulsus.152.nu.20.
De Aristidis virtute & exilio.56.nu.70.
Aristippus Lacedæmonius quo astu Largentarios cœpit.100.nu.9.
Aristonicus uagabundus præ gloria victoriæ contra Crassum Lucium obtenta, à Romanis obsessus in Stratagonia vrbe,se unà cum ciuitate ipsis se submisit.100.nu.13.
Arma perdere in bello est ignominia.10.nu.5.
Arma & leges fraternizant.13.nu.3.
Arma si alicui in duello franguntur,vel cadunt, aut aliquis duellantium in terram cadit, an sint illa restituenda:vel alia danda illis. vel ille sit subleuandus.22.nu.72
Arma generant multa mala, ideò à populo fieri non debent.32.nu.59.
Arma pacis tempore assiduè sunt exercenda pro regnorum tutela.91.nu.35.
Arma subditorum tolli debent, cum de eorum perfidia dubitatur.93.nu.7.
Arma obsidibus sunt auferenda. Exemplo Bergestis, Scipionis,& Annibalis.100.nu.15.
Arma vel ferrum ad hostes portantes morte naturali puniri debent.159.nu.122.& 162.nu.2.
Armorum stylus qualiter in re bellica sit seruandus. 13.nu.5.
Armorum expeditiones fieri possunt in diebus festiuis,præmente necessitate.32.nu.54. & 169.nu. 12.13.14.15.16.17.& 18.vbi habes exempla.
Armis quibus sit pugnandum.6.nu.7
Armenti appellatione veniunt tantum bestiæ grossæ & non minutæ.182.nu.53
Ars & patientia portas vexillum honoris in periclis & laboribus militaribus.68.nu.6
De Arthemene Armeno qui uenerat in suffragium M. Antonij contra Parthos, & ab eo cum gente sua se absentauit,quia vidit eum obcæcatum venere ob amorem Cleopatræ. Et de Domitio & alijs qui ab eo fugierunt.153 nu.41.
Artusiades Rex Armeniæ doctus fuit literis & armis,& scripsit tragedias, orationes & historias. 44.nu.54.
Asdrubal qua arte Numidiam occupauit.48.nu.24
Asdrubal gener Amilcaris fratris Annibalis cecidit in expugnatione murorum Panormitanorum. 78. nu.1.
Asdrubali nocuit negligentia, & profuit Claudio Neroni diligentia.76.nu.15.vbi habes exempla.
Athenienses tempore festiuo quo ociosi erant Lacedæmonij, illos deprædarunt & victores fuerunt. 168.nu.10.
Atteas Rex Falisci docuit quibus insidijs hostes sint circumueniendi.47.nu.20.
Auaritiam tollit munificentia, & fames per copiam frugum deletur.68.nu.6.
De auaritia Lucullanorum militum conquærentium

de suo Imperatore, quòd multas ciuitates reconciliauerat, & nullam per vincis dederat in prædam. 80.nu. 35.
Auctor aggressuræ vel uiolentiæ ubi cædes facta est, debet pœna mortis naturalis puniri. 163.nu.214
Auctores seditionum furca suspendi debent. 612. nu.163.
Auctoritas quæ nam sit sapientum, consulum, priorum & ancianorum ciuitatum. 208.nu.419.
Audacia quantum proficua sit in vrbium defensione. 106.nu.76
Augusta immunis est à gabellis. 184.nu.93.
Augusta pro bonis & possessionibus fiscalibus, feudalibus & emphyteuticis ad onera extraordinaria non tenetur. 215.nu.536.
Augustus. De simulata mestitia Augusti & Pyrrhi in occisione Marci Antonij. & filij Anthigoni. 45.num.28.
Augustus pro bonis suis feudalibus censuarijs & emphyteuticis non tenetur ad onera extraordinaria. 215. numero.536.
Aulus Fuluius ordinis Senatorij filium inobedientem occidit, quia in aciem iuerat iniussu patris. 157. nu.90.
Aurelianus Imperator qua arte Tianam ciuitatem cæpit. 76.nu.24.
Auus maternus non tenetur alere nepotem ex filia. 91.nu.31.

B.

BANNITVS vnius ciuitatis confœderatæ, an tuto stare possit in alia ciuitate confœderata. 37.nu. 154.
Bannitus qui ex statuto potest à quocunque offendi. an licitè de iure se defendere valeat. 129. nu 91.
Bannitus qui ex forma statuti non potest rebanniri, nisi habuerit pacem cum hærede occisi: potest habere pacem à filio occisi, qui se abstinuit à patris hæreditate. 127.nu.66.& 129.nu 96.
Bannitus & legitimè contumax, comparens ad purgandum contumaciam, absque alijs indicijs præcedentibus torqueri potest. 152.nu. 17.
Bannitus regulariter à filio ali debet. 124.nu.22.& 128.nu.58
Bannitus an pro bonis suis confiscatis teneatur ad onera & tributa. 211.nu. 456.
Bannitus an ante sententiam foriudicationis teneatur soluere collectas. 212.nu.486.
Reliqua vide infra in litera P. in ver. Pacis capitulis. & in litera T. in ver. Tregua.
Bannum mittendum ante duellum quid continere debeat, & quid facere habeat index. 4.nu.15.
Bannum ordinans neminem cum curru, aut bestia, nauiq; portare frumentum sine licentia, aliàs currus, bestia, nauis cadat in commissum, an pullum, sacchum & schifum comprehendat. 181.nu.31.
Banna strictè debent intelligi & non ampliari. 181. nu.39.
Baro abutens priuilegio potest eo priuari. 31.nu.30.
Baro mouens bellum contra Regem suum, crimen læsæ maiestatis committit. 37.nu.143
Baro non potest contra Iustitiam capere uasallos suos, sed tunc licet ipsis vasallis fugere. 42.nu.219
Baro si concubuerit cum uxore aut filia vel nuru vasalli an priuetur vasallagio. 42.nu.220.
Baro recognoscens superiorem, non potest noua vectigalia imponere, in tracta. de gabel. 192.nu. 203. & 204.
Barones feuda tenentes ab aliquo Principe, an possint concedere duellum fieri in dictis feudis. 12. num. 1.& 13.nu.2.
Barones feuda tenentes, & omnes alij subditi. an & quando teneantur ire ad bellum pro suo Principe. 36.num. 137. & 38. nu.138.139.140. 141.142.143 144.& 145.
Barthelomeus Cassenens ptractauit de statuis Imperatorum & aliorum. 61 nu.32.
Bastardus miles an in duello refutari possit. 25. nu. 102.& 104.
Bastardus etiam militis filius non potest dici miles. 25.nu.104.
Bastards non dicuntur de familia & casata patris. 25.nu. 104.
Bastardi arma legitimorum portare non possunt. 25. nu. 104.
Bastards non dicuntur esse de cognatione. vel agnatione. 25.nu. 104.
Beneficium temporale excluditur tempore. 125. nu.42.
Belisarius Dux Iustiniani Cæsaris quo astu in Italia Gottos superauit. 91.nu.33.
Bellaces mulieres fuere Regina Austri: Hyprisitina, Iudit & Camilla. 44.nu.23.
Bellicis sonis aliquando pro signo victoriæ, lætitia à Duce est simulanda, ut exercitus animetur. 85. num.5.
Bellona militiæ Dea, & Martis soror. 65.nu.3.
Bellum: Melius esse & magis Imperatoribus conferre per eorum legatos & substitutos Duces, quàm

per se bella geri: quia illorum periculo & virtute, dignitas imperatoria magis illustratur, vt fuere M. Antonius & alij, qui medio Ventidij. Labieni. Syllæ ac Caßij. Vltimo Carolus Quintus Imperator medio Marchionis vasti. 56. nu. 72
Bellum an sit licitum. 1. nu. 1
Bellum an sit de iure permissum. 1. nu. 2
Bellum quid propriè dicatur. 16. nu. 2
Bellum vnde dicitur. 16. nu. 4
Bellum iustum dicitur quod à Papa Catholico contra non recognoscentes Romanam ecclesiam indicitur. 29. nu. 1
Bellum etiam iustum dicitur, quod indicitur ab Imperatore catholico. 29. nu. 7
Bellum iustum quoque dicitur, quod indicitur à Principibus non recognoscentibus superiorem. 29. nu. 8
Bellum semper præsumitur iustè indictum à Papa Imperatore ortodoxo, & a Principibus superiorẽ non recognoscentibus. 29. nu. 9
Bellum à populo Romano indicebatur & iustũ erat. 29. nu. 10
Bellum propriè quando dicatur. 29. nu. 12
Bellum & duellum quare ita dicantur. 29. nu. 13
Bellum quæ bona & mala inducat. 29. nu. 14
Bellum unde derivatur. 29. nu 15
Bellum iustum dicitur inuitu Principis præpientis & obedientis. cum ipsi Principi obediens necessario iure parere tenetur. 31. nu. 33
Bellum iustum multipliciter quoque dicitur. 31. nu. 34. cum seq. vsque ad nu. 47.
Bellum legitimum quibus fit concurrentibus. 31. nu. 36. 37. & 38
Bellum quid sit. 31. nu. 36. & 40. nu. 196
Bellum contra Iudæos & Saracenos quo iure indicatur remißiuè. 32. nu. 53
Bellum iustum & necessarium quale sit, & quæ dicantur bella licita. 32. nu. 66. & 67. & car. 33. nu. 68. & 69. & car. 34. nu. 96. & 97
Bellum semper est faciendum in infideles. 33. nume. 68
Bellum iniustum & præsumptuosum quando dicatur: & pluribus modis dicitur iniustum. 34. nu. 98. & 35. 106. 107. 108. & 109
Bellum iustè indicitur Saracenis. 34 nu. 101
Bellum ex parte Christianorum semper est iustum contra infideles. 35. nu. 110
Bellum quando sit iustum & quando non. 35. nu. 117
Bellum particulare an sit licitum, & quot sint eius species. 38. nu. 156. & 157
Bellum Dei immortalis fugere non potest homo mortalis. 39. nu. 185.
Bellum quotuplex sit & vnde dictum. 40. nu. 196
Bellum iustè indicitur contra iniuriantes legatos Papæ, vel alterius Principis. 84. nu. 7
Bellum quandoque de vno loco ad alium remouendum est ut hostes exercitum suum remouere cogantur. Exemplo Scipionis & Annibalis, qui pluries hoc arte fecerunt. 101. nu. 17
Bellum præcedente hostili diffidatione de iure permittitur, vt pax quæratur, & in pace viuamus. 125 nu. 29
Bellum quare fit. 123. nu. 1. & 138. nu. 205
Bellum quare fuit repertum 138. nu. 205
Bellum gerens sine iussu Principis crimen læsæ maiestatis committit. 158. nu. 107
Bellum an sit legitima causa remissionis pretij gabellarum, & redditium rerum emphyteuticarum, & censuariorum. 199. nume. 299. 300. 301. & 303
Bella omni die etiam festiuo gerenda sunt vrgente necessitate. 32. nu. 54. & 169. nu. 12. 13. 14. 15. 16. 17. & nu. 18. vbi habes exempla.
Bella distrahunt mentem clericorum à diuinis, & inquietudinem pariunt. 40. nu. 191
Bella inducta per ecclesiam contra excommunicatos, hæreticos, & rebelles ipsius, sunt meritoria. 40. nu. 193
Bellorum delicta an recipiant emendationem. 144. nu. 47
Bellorum Reges & Magistratus quæ curare habeant pro conseruando exercitu suo à periclis & à malis. 72. nu. 10
Bellorum Reges tenentur curare, ne res & loca concremant, sed ea magis donare debent amicis & benemeritis suis. 81. nu. 40
Bellorum Imperatores bellare intendentes quid agere habeant. 150. nu. 1
Bellorum Principes victoriam non sibi, nec propriè fortunæ, sed Deo soli tribuere debent, illi gratias referendo. 168. nu. 2
Cætera vide infra in litera P. in ver. Pax
Beneuolentia & pax odium spernit & nutrit amorem. 68. nu. 6
Bessus Dux Thessalorum ab Alexandro magno occisus fuit, quia Darium captiuum interfecerat. 33. nu. 72
Beßum à Dario corruptum lacerari arboribus fecit Alexander magnus. 158. nu. 109.
Bithinia à rapacitate usurariorum per Lucullum fuit liberata.

liberata.55.nu.61
Bladum & triticum est nomen generale.181.nu.38
Bombardæ vnde dictæ.89.nu.6
Bona fide nihil est melius.167.nu.35
Bona occisi in duello, innocentis reperti, eius hæredibus & successoribus restitui debent.24 nu.93
Bona & mala quæ inducantur à bello.29.nu.14
Bona captiuorum an licitè capi possint.37.nu.177.& 178
Bona nostra ab hostibus capta an sua fiant.39.nume.179
Bona mobilia in bello iusto capta, an capientium fiãt.42.nu.217
Bona quæ nobis capta fuerunt ab hostibus, & inde per nostros recuperata, an sint nobis restituenda.42.nu.218
Bona feudalia, & emphyteutica ecclesiæ non veniunt in confiscatione bonorum permissa ex forma statuti in casu homicidij, sed tantum bona profana & burgensatica.48.nu.26
Bona debitoris fisci an sint tacitè obnoxia fisco.198.nu.284
Bona capta in bello sunt assignanda duci belli.36.nu.129.& 42.nu.217
Bona infidelium & hæreticorum bello iusto quæsita, iustè detinentur per catholicos.36.nu.133
Bona debitoris fisci vendita non seruata solennitate legis, an retractentur.207.nu.406
Bona vendita ob non solutam gabellam, vel ob non solutum tributum detineri & vendi cum bona conscientia possunt.207.nu.407
Bonis fertilibus collectari solitis alienatis retentis sterilibus, quomodo & à quo sit soluenda gabella.207.nu.411
Boni semper sunt amandi, fauendi, & extollendi.147.nu.18
Boni mores præferuntur scientiæ.169 nu.19
Boni mores plus valent quàm diuitiæ. ibidem
Boni mores principaliter sunt attendendi, morum probitas, scientia & artis peritia in principibus, nobilibus, magistratibus quibuscunque doctoribus regentibus magistris & medicis.169.nu.23
Reliqua vide infra in ver. Mores.
Bonum sequens non excusat malum præcedens.143.nu.39
Boues, currus, & alia iumenta pro necessitate militiæ licet accipere, vnà cum instrumentis alijs quantumcunque alienis.161.nu.154
Boues aratorij, plaustra & instrumenta fundi instructi pro pignore capi non possunt.161.nu.158.et 186.nu.125
Boues aratorij & alia necessaria ad agriculturam an possint hypothecari pro debitis publicis & priuatis.186.nu.126.& 214.525 526.527.528.& 529
Boues aratorij si accepti sunt pro debitis fiscalibus, seu priuatis, & domini bouum passi sunt in sua cultura an sibi veniat reficiendum damnum & interesse passum in sua cultura.213.nu.493
Boues aratorij an teneantur ad tributa.214.nume.530
Boues aratorij in Regno Siciliæ pro vllo debito ciuili capi possunt, excepto fiscali. ibidem
Boues dantes damnum in segetibus alienis detineri possunt vt dãnum ab illorum domino resarciatur.214.nu.529
Brutius. De Brutij Surtæ gestis vnà etiam cum Sylla, & absque eo, dum fuisset legatus Assenij prætoris Macedoniæ.52.nu.20.& 21
Brutij ex qua causa fuerunt per Romanos tenti pro carnificibus & verum famulis ignominiose.153.nu.29
Brutus Lucinum Salam Romanum ducem pro furto facto in Sardinia declarauit infamem, & cingulo militiæ priuauit.152.nu.1
Brutus quomodo licentiosos milites Cassianos, eorum Imperatore mortuo, retinuit.158.nu.101
Bruti gestum vituperatur, circa mortem illatam captiuis.39.nu.177
Bruti feneritas damnatur.141.nu.4
Bucephalus. De Bucephalo equo Alexandri magni, & quomodo ipse Alex ander illum equitabat.65.nu.12
Et de recuperatione ipsius Bucephali ex manibus Barbarorum virtute proclamatis dicti Alexandri.141.nu.3
Ac de dicti Bucephali morte.54.nu.53

C

CADAVERA in bello mortuorum sepeliri debent.77.nu.28
Cadauera mortuorum delinquentium, pro qualitate delictorum suspenduntur, & varijs modis laniantur, & cruciantur ad terrorem.161.nu.143
Cadens à syllaba cadit à toto in materia duelli.7nume.3
Cæcilius Vrbanus prætor. De Cæcilio Vrbano prætere qui diũ ius redderet sup eius caput auolauit anomine Picus, quã occidit. ex quo aurispices iud.

runt populum Romanum esse victorem.62.nu.41
Cæcinæ mors.156.nu.70
Cæphas: De Scipione insequente in Aphrica Regem Cæphacem. & de Captura ipsius Cephacis. 75. nu.2
Cæsar Catholicorum Imperator, optima in Deo fide, aggrediendo hostium loca, victoriam repertabit. 113.nu.12
Cæsar qualis fuerit. & de eius vita plura habes.43. nu.2.& 3
Cæsar letitiam vel mestitiam, risum vel ploratum fingere aliquando consueuis pro temporis opportunitate.45.nu.27
Cæsar quas prouincias eius virtute accessit Imperio Romano.car.53.nu.35
Cæsar quæ proposuerat peragere nisi facto ei multipliciter prædicto correptus fuisset.53.nu.36.
Cæsar literis & armis floruit,& commentarios scripsit.53.nu.38
Cæsar contra Afranium volentem montem pro suo suffragio habere,solita celeritate,locum montanum occupauit.59 nu.15
Cæsar qua arte impediuit Afranium & Petreium ne exercitum suum mouerent.61.nu.38
Cæsar victo Pompeio capsam epistolarum ciuium sibi inimicorum præsentatam combuxit,ne odio prosequerentur.75.nu.5
Cæsar Augustus Germanicus nuncupatus, quare tale nomen sibi vendicauit. 79.nu.11
Cæsar à multis Senatoribus & Pompeio inuidia persecutus, ne triumpharet, illos in campis Farsalicis interemit. & amicos ac familiares Pompeij in Alexandria post bellum vagantes liberaliter dimisit cum oblationibus multis.80.nu.25.26.& 27
Cæsar pro exequijs filiæ suæ Iuliæ celebrare fecit ludos gladiatorios in theatro, & pugnam naualem in Tyberi.85.nu.6
Cæsar non credebat dedititijs, nisi sibi primo traditis armis & obsidibus.100.nu.14
Cæsar quomodo pro libertate à Bruto & alijs coniuratis occisus,& de signis quæ ante eius mortem apparuerunt.107.nu.84
Cæsar toracem Veneri obtulit pro victorijs. 115. nume.2
Cæsar qua de causa à Bruto & alijs occisus. 141. nume.4
Cæsar quomodo in Gallia nomen iusti sibi adeptus fuit.151.nu. 10
Cæsar inuidus fuit virtutis Alexandri magni. 180. nu. 10
Cæsaris,Pompeij,& Craßi comparatio. 53.nu.37.
Cæsaris celeris victoria contra Pompei copias in Hispania,& de honore per eum exhibito illarum ducibus.58.nu.2
Cæsaris expulsio de Cleopatra,& responsio facta eunucho Achilli Plotino,& de reconciliatione Ptholomæi cum Cleopatra medio Cæsaris.64.nu.53
Cæsaris pulchrum dictum. Seruile esse in bello amare diuitias, & regium esse attendere laboribus. & illos ferre libenter.65.nu.10
Cæsaris accelleratio à Dyrachio in Thesaliam, vt Pōpeium fugaret,& inopiam euitaret. & de obsidione Cæsaris per Pompeium.68.nu.3.& 4
Cæsaris charitas aduersus Opium militem infirmum. 71.nu.2
Cæsaris celeritas quantum sibi profuit.101.nu.16
Cæsaris victoria contra Bolgos in Gallia.153.nu.42
De Cæsaris triumpho pro victoria quæsita contra M.Antonium,& de ipsius M. Antonij nece, ac de morte Cleopatræ, & de triumpho pro victoria habita in Hispania contra filios Pompeij. 117. nu.20.21.& 22.
De Cæsaris licentia concessa militibus suis tumultuantibus,& de eorum pœnitentia.156.nu.79
De Cæsaris violata fide Germanis.78.nu.3
De Cæthegis aliqua.72.nu.9
Calphurnius quomodo milites fugientes ex bello Cannense puniuit.153.nu.38
C. Lucij necis,qui de inhonesto actu pluries interpellauerat Tribonium iuuenem, & de corona ipsius Trebonij propter eius virtutem & constantiam. 165.nu.63
De C. Manlij.& L. Syllæ prudenti excogitatu. inauertendo suos milites à coniuratione & tumultu. 47.nu 8
C.Marij statua pro memoria benegestorum erecta. 60.nu.23
C.Marij Archaici triumphus.116.nu.18
C.Gracchi statua pro nobilium gestorum memoria erecta.60.nu.24
Calumniosa pœnitentia non imponenda propter pacem.123.nu.10.& 125.nu.34
Calx,quæ fit ex lapidibus, an veniat appellatione lapidum remißiuè.194.nu.226
Calx non comprehenditur sub statuto, quòd de fructibus soluatur gabella.216.nu.560
Camilli Romani laudes.78.nu.5
Camillus quomodo Sutri ciuitatem ab obsidione liberauit.103.nu.43
Camillus ne Galli obsessi ex desperatione pugnarent,

viam illis donauit, & alimoniam præstitit. 113.nu.19.
Camilli dictatoris triumphus, & mors. 117.nu.23. & 24
Camillus dolo haberuit Pyrrhum mortuum, neque obsessos Faliscos, sed dolosum magistrum puniri fecit, per eius discipulos Faliscos, quos in captiuitatē duxerat Camillo. 166.nu. 23
Camillo quantum profuit munificentia. 75.nu.9
Campani quomodo à M. Fabio obsessi. 103.nu.42
Campio qualiter, & quando iurare habeat. 6. nu.3. & 22.nu.61
Campio & mundualdus quis nam esse possit. 6.nu. 5
Campio qualiter de dolo puniatur. 6.nu.9
Campio pro persona ecclesiastica pugnare non potest. 6.nu.10
Campio & mundualdus pro quibus personis pugnēt, & in quibus causis. 6.nu. 12
Campione victo an intelligatur victus dominus. 6. nu 18
Cāpiones duo possunt pro dominis pugnare. 6.nu. 11
Campiones falsi qualiter sint puniendi. 22.nu.63
Canonicus supernumerarius, an veniat canonicorum appellatione in odiosis & pœnalibus. 25.nu 109
Canonici an teneantur ad collectas, gabellas, & pedagia. 216.nu.576
Capana in qua exigitur gabella, venit in locatione pedagij. 185.nu. 104.& 187.nu.151
Capientes et extrahentes existētes in tēplo Dei. in pœnam incidunt criminis læsæ maiestatis. 34. nume.95
Capita partium in pace facienda, an omnes interuenire debeant cum sequentibus et adhærētibus suis, vel possint pro eis promittere. 135.nu. 172
Capitanei generales armorum Principum, an possint facere treugam & pacem. 132.nu.128.et 134. nu.156
Capitatio quod nam sit munus. 212.nu.479.et 484
Capitulum vacante ecclesia cathedrali, succedit in locum Episcopi pro bono pacis. 124.nu.21
Capta in bello quando restitui debent, et quando nō. 39.nu.178
Capta in bello an liceat retineri cum bona conscientia. 33.nu.84 et 39.nu.178
Captiuitas Tigrani Iunioris, et qualiter fuit ductus ad vrbem, in triumpho Pompeij. 68.nu.10
De Captura Sophonisbæ vxoris Regis Siphacis, per Masinissam, & de ipsius Sophonisbæ morte. 145. nu.11
Captiui. De modo prouidendi, ne captiui existentes in exercitu illi noceant. 88.nu.37
Captiui Christiani non efficiuntur serui capientium. 33.nu.73
Captiui Christiani sunt redimendi à Principibus catholicis. 33.nu.75
Captiui detineri et non venūdari debent. 39.nu.176
Captiui quomodo à Ducibus belli sunt pertractandi. 79.nu.21
Captiuorum attenditur hora prima suæ captiuitatis ad contractus et vltimas voluntates. 33.nu.83
Captiuorum bona an licitè capi possunt. 39.nu. 177
Captiuis reconciliatis restitutis, quandoque loca obsessa sine pugna habentur. 96.nu.8
Captus in bello per armigerum, an sit captiuus capiētis, uel sui ducis, remissiuè. 22.nu.77
Captus in duello sub fide relaxatus, non potest per victorem occidi. 20.nu.39
Captus in duello et seruatus, an efficiatur seruus pæne. et an testari possit. 21.nu.51
Captus in duello qui fuit sub fide relaxatus, & inde effectus Princeps, victori parere non tenetur. 21. nu.52
Captus in duello sub fide relaxatus à victore, donatus pro captiuo, an possit per pecuniam remitti; et an sit captiuus filiorum victoris eo mortuo, et an captus vocatus à victore impeditus venire excusetur remissiuè. 22 nu.65
Capti in bello iusto et seruati serui fiunt. 2.nu.3
Capti in bello an sint sub fide relaxandi. 5.nu.3
Capti in bello iusto fiunt serui capientium. 33.nu.72
Capti in bello non sunt occidendi secuta victoria. 33 nu.71.et nu.72.et 75.et.39.nu.171
Capti in bello iusto non possunt dominos suos derelinquere. 33.nu.73.et 74
Capti in bello non iusto licitè fugere possunt. 34.nume.90
Capti in bello an serui fiāt. 39.nu.174.et 95.nu.39
Captis in bello est miserendum 39.nu.172.et 173
Carbonis mors. 50.nu. 3
Carcerem priuatum faciens pœna mortis naturalis est puniendus. 163.nu.206
Cariæ vrbis obsidio; & eius occupatio per Cimonem. 100.nu.10
Carnes si venditæ fuerunt ad assisiam, et calmerium primum non mutata assisia culpa et negligentia officialium, an uendentes cadant in pœnam. 219. nu.611
Carolina constitutio de successione fœminarum in feudum deficientibus masculis. 24.nu. 25
Carolus V. Imperator medio Marchionis vasti mul-

ta bella gessit 56.nu.72
Carthago à Scipione iussu senatus fuit concremata. 80.nu.24
Cassandri statua.60.nu.25
Cassij Seuæ mirabile gestum apud Dyrachium. 58. nume.5
Castella recognoscentia superiores, non possunt facere consilium.208.nu 418
Castrensiani milites ad quid teneantur. 159. nume.126
Castrum quid sit.107.nu.86
Castra vnde dicta.145.nu.1
Casus inopinati qui dicantur.199.nu.300
Cathilinæ quædam.72.nu.9
Catholici capti in duello, vel bello publico à superiore indicto, non fiunt serui capientium.5.nu.3
Catholici an captiuari possint.78.nu.7
Cato vticensis quibus verbis milites contra Cæsarem concitauit, & se illorum ducem constituerit. 54. nu.49
Cato sua prudentia Vticenses defendit à Scipione Metello volente illos funditus cum ciuitate destruere. 80.nu.30
Cato quomodo Lacentanarios oppressit 105.nu.68
Cato quare pro treuga & pace orauit contra Cæsarem in senatu, ut Cæsar daretur in manibus hostium.138.nu.202
Cato quo ordine milites suos inordinatos ad ordinem reducebat.143.nu.41
Cato maximè laudatur, cum fuerit in re militari castigator libidinis, & triumpharet contra Venerê, Bacchum & Cupidinem.154.nu.50
Catonis laudantur gesta, quod inimicos suos defenderit.52.nu.22.& 23
Catonis constantia aduersus iniurias & libidines. 56.nu.66
Catonis dictum, quomodo Romani rempublicam ex parua magnam fecerunt.151.nu.21
Catoni quantum profuit celeritas, tam in accelerando itinera. q̃ vrbes capiendo.101.nu.16
Catullus Hostilius laudatur ex eo, quòd mirabilia bella peregit militibus sua desti virtute.65.nu.9
Cauæ subterraneæ quomodo cognoscantur, & quomodo illæ euitari debeant.208.nu.4.& 5
Cauæ subterraneæ quibus locis magis noceant. 109. nume 6
Causa pia an in duello interueniat. 18.nu.22
Causa nulla est in principe concedendi duellum. 19. num.38
Causa spiritualis pro bono pacis compromitti potest in clericos, sed non in laicos.115.nu.32
Causa pacis tẽpore feriarũ agitari potest.126.nu.50
Causam luctatiuã an dicat habere fiscus.181.nu.33
Causa etiam iniusta excusat à dolo & à pœna.208. nu.420
Causæ quæ sunt primo examinandæ, ante quàm concedatur duellum.12.nu.1
Causæ gabellarum sunt summariæ.194.nu.230
Cautela ad euitandum duellum.9.nu.2.et 14.nu.2
Cautela pro reis ad impediendum torturam, & opponendum contra testes examinatos.70.nu.16
Cautela pro facientibus pacem ne videantur fateri delictum.139.nu.216.
Cautela pro Principibus, vt possint sine peccato noua vectigalia imponere. 192.nu.203
Cautela pro euitando gabellas contractuum in loco vbi degens statuta soluendi gabellas pro contractibus.201.nu.327
Cautio de nõ offendendo an peti possit per illum qui timet ab eius inimico iniuriari.84.nu.8
Celeritas quandoque prodest in castris.35.nu.116
Celeritas in re militari quàm laudabilis, & quòd ea præ ceteris virtutibus emicuere Cæsar & Alexander.43.nu.2.& 3
Celeritas Crassi in bello Parthico cur fuerit improbata.43.nu.4
Celeritas profuit pluribus Romanis Ducibus: & pluribus ex eisdem profuit cunctatio, arte vsa Palladis.76.nu.16
Celeritas quantum profuit Cæsari, Catoniq; ac Tito Q. Consuli, tam in accelerando itinera q̃ vrbes capiendo.101.nu.16
Celeritas sæpe prodest in capiendo loca obsessa. 106. nu.77
Census & tributa gabellarum ac alia onera quare per subditos Principibus soluantur.37.nu.141
Census, tributum, & pensitatio & annua præstatio sunt synonyma.212.nu.481
Census, et tributa à quibus debeantur. 213.nu.490
Certa sciẽ Principis q̃ possit p testes pbari.57.n.74
Certandum quando sit super primis & nouis querelis & quando non. 9.nu.6.& 7
Cesenas quidam nolens contrahere in Cesena vbi est gabella contractuum. contraxit Rauennæ vbi non soluitur gabella, an teneatur soluere gabellam Cesenæ.201.nu.326
Cessantes duellare in aliquam pœnam incidere non possunt. 12.nu.10
Cessio in ĩcorporalibus p traditiõe habet.199.n.301
Cessio iurium uel rerũ immobiliũ, non cõprehenditur sub

sub statuto quòd de contractibus gabella soluatur. 200.nume.314
Charitas est amare Deum, & proximum sicut seipsum, ac fundamentum omnium virtutum, & exclusio vitiorum. 2.nume.5.& 6. el primo. & 18. nume.31
Charitatis præcepta duo sunt, amor Dei & proximi, & in quocunque Duce optimo exercituum esse debent. quibus & operibus bonis placatur Deus. 71. nume.1
Christianus Iudæam non baptizatam in vxorem ducens, qua pœna puniatur remissiue. 197.nu.272
Christianum lapidans odio Christiani nominis occidi debet. 162 nu.169
Christus in hoc seculo exercuit utrumque gladium 30. nume.32.& 34
Christus Dominica die surrexit pro necessaria salute humani generis, & omnia in signe illo die fecit. 32.nu.55
Cicero prudentia eloquentia triumphauit. 54.nu.45
Ciuiles dissensiones sunt per Principes omni arte tollendæ. 111.nu.32
Ciuis: Illi sunt pro ciuibus accipiendi & nobilitandi qui virtute fulgent. 95.nume.40
Ciuis an perdat ciuilitatem ex priuilegio acquisitam propter guerram superuenientem cum ciuitate suæ originis, & an secuta pace recuperetur huiusmodi priuilegium. 130.nu.104
Ciuis nouellus an teneatur ad debita in præteritũ facta per vniuersitatem illius ciuitatis in qua fuit receptus in ciuem. 208.nu.422
Ciuis habens possessiones in aliena patria seu territorio, an teneatur pro illis soluere collectas in patria sua positas. 209.nume.426
Ciuis di-es soluens taleam pro toto populo, uel pro alijs ne caderent in pœnam, an illam recuperare possit à populo. 215.nu.466
Ciues sunt coronæ pretiosæ ciuitatum. 142.nu.16
Ciues & milites in pace & bello iuuandi sunt. 151. nume.15
Ciues non possunt imponi in æstimo villæ, ut euitent onera ciuitatis. 192.nu.208
Ciues an sine peccato possint fraudare collectas, & gabellas & ab alijs non ciuibus exigere, inter ipsos ciues impositas. 194.nu.233
Reliqua habes infra in litera H. in ver. Haberi, & in versi. Habiti.
Ciuitas obligata dare Imperio tempore belli tot gentes, licet steterit per centum annos quòd illas non dederit, talem obligationem non præscribit. 141. nume.203.& 204
Ciuitas quid sit, & quomodo constituatur & quid differat à patria. 107.nume. 86.88.89. 90. & 91
Ciuitas quasi ciuium unitas appellatur. 107.nu.87
Ciuitas quælibet debet habere episcopum. 107.nu.88
Ciuitas an teneatur emendare equum mortuum in expeditione militi suo gratis seruiẽti. 158.nu.111
Ciuitas si iuit ad exercitum, & aliquis in illo exercitu deliquit, Potestas ciuitatis potest punire delinquentem in exercitu. 160.nu.130
Ciuitas recognoscens superiorem non potest noua uectigalia imponere. 191.nu.203.& 204
Ciuitas an possit sibi imponere gabellas & collectas perpetuas ob occurrentes necessitates. 207.nu.415
Ciuitas an possit imponere collectas suis ciuibus pro rebus quas habẽt extra suũ territoriũ. 218 n.590
Ciuitas quælibet põt sibi legem statuere 219.nu.608
Ciuitates fame obsessæ facile capiuntur: vt de Florentia tempore nostro contigit. 96.nu.2
Ciuitates decem faciunt regnum. 108.nu.92
Ciuitates non recognoscentes superiorem, & habentes merum & mixtum imperium, auctoritatem habent imponendi, & exigendi noua uectigalia. 191.nume.205
Ciuitatum muri quando offendi, & defendi debeant. 101.nume.23
Ciuitatibus infidelium, quæ se sponte dant Imperio Catholicorum, iniuria, neque aliquod malum inferri debet, sed erga ipsas omnis humanitas, & munificentia est vtenda. 110.nu.26
Clamore ac tumultu obsessi loci tolluntur præsidia. 104.nu.60.61.62.63.& 105.nu.66. & 106. nume.75
Classica gens libẽter militat sub ducibus expertis & prudentibus. 180.nu.1
Clausula pro bono pacis & concordiæ quem pariat effectum. 126.nu.46
Clausula toties quoties, in instrumento pacis vel treugæ apposita quid operetur. Et quid de clausula rato manente pacto. 128.nu.71.& 138.nu.203
Clausula toties quoties impedit nouationem. & per duas uices uerificatur. 128.nu.71
Clausula, toties opus fuerit, operaĩ in infinitum ibid.
Clearcus Lacedęmonius, quo astu occupauit Thracenses. 96.nu.7
Cleonimus Atticus contra Troezonos qua arte urbem Crateram emit. 96.nu.5
Cleopatræ quędam habes. 64.nu.53
Clericus coniugatus duellare non potest. 23.nu.84
Nec clericus habens primos ordines. ibidem.

Clericus ab arte gladiatoria non desistens, an perdat priuilegia clericalia. ibidem.
Clericus qui duellauit, an in ordine prius habito duellare possit, & an ad alios ordines possit promoueri. 23. nu. 85
Clericus iniens duellum deponendus est: potest tamen ab Episcopo dispensari, si mors uel membri mutilatio non sit secuta. 23. nu. 86
Clericus præstans consilium bello an sit irregularis. 31. nume. 39
Clericus accedens ad bellum iustum cum domino suo, an rectè possit retinere prædas & spolia. 36. nu. 128. & 129
Clericus existens in bello licito an licitè fugiat alijs relictis. 38. nu. 161
Cler cus militando & occidendo homines in bello iusto, non fit irregularis. 38. nume. 162
Clericus celebrans missam ab alio aggressus, potest se defendere, & ad altare redire, & missam perficere aggressore occiso, Idem est in baptizante, & alios ordines ecclesiæ dantes. 38. nume. 163. 164. & 165
Clericus baptizans puerum uel infantem morientem aggressus, an debeat se tueri, vel pati mortem ne pereat infans 38. nu. 165
Clericus & pœnitens ac magistratus omnes debent se à ludis & spectaculis cohibere. 117. nu. 4
Clericus portans res proprias causa negotiandi tenetur ad gabellas. 209. nu. 432. & 217. 582
Clericus habens bona sua cõmunia cũ fratre suo laico, an teneatur soluere collectas & gabellas. 209. nume. 4[illegible]6.
Clericus succedens laico cogitur ad collectas præteritas positas super rebus in quibus succedit. 209. nume. 437
Clericus pauper coactus de facto soluere collectam, gabellam uel pedagium, an possit licitè quærere eleemosinam pro dicta solutione facienda. 211. nume. 463. & 216. nu. 577
Clericus coniugatus pro bonis suis tenetur ad collectas. 215. nu. 541.
Clericus coniugatus non incedens in habitu & tonsura, non gaudet priuilegio clericali. 215. nu. 541
Clericus qui nundum accepit fructus ab ecclesia, an teneatur pro ipsa ad onera publica. 215 nu. 546
Clericus exercens mercantiam & secularia negotia, tenetur ad onera & gabellas. 217. nu. 582
Clerico non licet paganum occidere. 161. nu. 150
Clerico in pi au [illegible] ita sit negotiatio. 209. nu. 432
Clerici non duellant neque per campionem 10. nu. 5
Clerici non possunt interesse duellis. 23. nu. 85
Clerici an possint ministrare gladium sanguinis bello, & bello interesse. 31. nu. 38. & 40. nu. 195
Clerici parantes sagittas, insidias militares, & tormenta, an incidant in irregularitatem. 31. nu. 48
Clerici scandala & pericula fugere tenentur. 38. nume. 163
Cler.ci non possunt arma portare sine iusta causa. 40. num. 191
Clerici interessentes bello sine licentia Papæ irregulares efficiuntur. 40 num. 195
Clerici pro obsidibus detineri non debent. 93. nu. 19
Clerici inuiti detineri non possunt. ibid.
Clerici compelluntur ad continuè commorandum in ciuitate, si legitimè iurauerint non discedere. ibid.
Clerici qui in scenis lusisse noscuntur ad sacros ordines non sunt promouendi. 117. nu. 3
Clerici immunes à gabellis alios excusantes, & portantes res alienas cum suis, priuilegium perdere debent, & merces sunt publicandæ. 189. nu. 173
Clerici an pro causis suis comprehendantur sub statuto, quòd de omnibus causis soluantur iudicibus sportulæ. 202. nu. 342
Clerici tenentur ad gabellas pro rebus non suis sed alienis solitis soluere gabellas. 209. nu. 432
Clerici tenentur ad gabellas impositas pro refectione viarum, murorum, & pontium publicorum. 209. nu. 432. & 217. nu. 581
Clerici an per iudicem non suum possint cogi soluere gabellas. 269. nu. 433
Clerici in necessitatibus tenentur contribuere cum laicis. 209. nu. 434
Clerici tenentur ad collectas pro bonis collectari solitis sibi donatis, uel relictis. 209. nu. 437
Clerici an ligentur statutis laicorum. 210. nu. 442
Clerici an teneantur soluere gabellas impositas per Principes seculares laicis pro rebus quas secum ferunt in naui. Et quid de personis, & pro personis suis vehendis in passagio. 210. nu. 444
Clerici an de iure possint conducere gabellas, & pro publicanis fideiubere. 210. nu. 446
Clerici an sine gabella possint vendere vinum suum ad grossum & minutum. 210. nu. 447
Clerici an teneantur ad aliquam solutionem pro fundo ecclesiæ construendæ, & pro dote ecclesiæ. 210. nume. 448
Clerici an teneantur ad aliquam solutionem collectarum, & gabellarum pro rebus prefanis relictis ecclesiæ. 210. nu. 449
Clerici pro plaustro suo an teneantur ad gabellã stan

te statuto gabellā solui pro plaustris.210.nu.452
Clerici primorum ordinum an includantur in priuilegio aliorum clericorum maiorum ordinum. 213. nume.509
Clerici pro patrimonialibus bonis an teneantur ad collectas.216 nu.578
Clerici an teneantur pro collecta custodum ciuitatis, pontium,& murorum.217.nu.580
Clericis an sit licitum indicere bellum particulare. 37.nume.149
Clericis percussis an se defendere liceat.37.num.150. 151.& 152
Clericis an liceat repellere iniurias in rebus illatas. 37.nume.152
Clericis licet se in ecclesia Dei se defendere.38.n.163
Clericis an liceat bello corporali se & bona sua defendere.38.nu.169
Clerus an pro bonis suis & ecclesiæ teneatur ad collectas & ad alia onera mundana.210.num.439. 441.& 211.nu.462
Clerus an teneatur ad gabellam seu collectam impositam super vino.& fructibus.215.nu.543
Cloacis magnis Pyrrhus Rex Epirotarum arginam cœpit,vbi ipse mortuus remansit.102.hu.34
Cæcus vtroque oculo non tenetur ad onera personalia. 213.nume.508
Cæci & aliæ miserabiles personæ an ad munera personalia teneantur.211.nu.465
Cognati & alij amici uoluntariè auxiliantes in bello iniusto.non excusantur.36.nu.136
Coitus & somnus vnde procedant,145.nu.3
Coitus quid sit & quæ mala ab ipso proueniant. 146 nume.7
Coitus quilibet prohibetur præter quàm matrimonialis.146.nu.7
Collector vnus ex pluribus grauari non debet nisi pro rata exactorum per ipsum.213.nu.506
Collectorum officium quale sit ante quàm exigant collectam.205.nu.379.& 380
Collecta coacte soluta per conductorē noīe locatoris debitoris collectarū,vel decimarum, an possit per ipsum conductorem repeti à locatore.199.nu.296
Collecta imposita pro una causa necessaria; an pecunia exacta ex ea possit expendi in alia causa & re,ac negocio.213.nu.494
Collecta ex statuto soluenda pro quacunque re stabili, quomodo erit soluenda si habens possessiones suas in æstimo libratas pro decem vnam ex illis vendidit. & aliam reliquit ecclesiæ vendendam & pretium distribuendum pauperibus.203.nu.343
Collecta à quo soluenda est,cum possessio descripta est in catasto emptoris & venditoris.204.nu.364
Collecta soluenda pro qualibet alienatione, an locum habeat in qualibet alienatione, uel acquisitione ecclesiæ,& per quem solui debeat.207.nu.402
Collecta an sit soluenda vt gabella in loco contractus stante statuto quòd de quolibet contractu soluatur gabella.202.nu.378
Collecta solui debet pro bonis donatis ecclesiæ collectari solitis.209.nume.437
Collecta an sit soluenda pro re profana effecta ecclesiastica.210.nume.449
Collecta soluenda ex forma statuti pro fructibus, an sit soluenda pro partu ancillæ.210.nu.454
Collecta pro quantitate patrimonij est soluenda.211. nume.474
Collecta voluntariè imposita per ciues, quando sit soluenda,& quando non, & quando est voluntariè imposita per ciues pro faciendo honorē alicui Principi,& quando propter necessitatem.212.nu 476
Collecta an soluatur pro feudis excadentibus seu mortitijs ad feuda pertinentibus.212.nu.487
Collecta est munus extraordinarium.212.nu.489
Collectam quis soluere teneatur, cum possessio descripta est in catastro emptoris & venditoris.204. nume.364
Collectæ inter ciues impositæ,an fraudare licitè possint.195.nume.233
Collectæ impositæ pro ponte, an eo dirupto possint legitimè exigi.195.nu.233
Collectæ quibus rebus imponuntur.206.nu.399
Collectæ per ciues ob ciuitatis necessitatem inter ipsos ciues impositæ, & per ipsos soluendæ sunt & non per forenses.208.nu 425
Collectæ an imponi possint ob necessitatem ciuitatis,si ne licentia Principis.208.nu.425
Collectæ imponi debent super æstimatione bonorum mobilium & immobilium, & se mouentium.208. nume.425
Collectæ quę nam sint, & qualiter sunt soluendæ. 212.nume.484
Collectæ cum imponuntur sunt notificandæ populis. 212.nu.488
Collectarum solutio præscribi non potest.213.nu.514
Collectarum ius an possit pignorari & ipsius capi tenuta.licet possit commodari.213.nu.520
Collectas an soluere teneantur illi qui bona delinquentium acceperunt.213.nu.513
Collectas an teneatur soluere dominus pro bonis famulorum.213.num.519.

Collectas an teneatur famulus soluere, qui stat cum domino exempto à collectis.214.nu.524
Collectandis an possint imponi pœnæ ut soluant.208 nume.419
Collectorum officium quale sit ante quàm exigant collectas.205.nu.380.& 381.
Collegati si sunt immunes à gabellis, an supernumerarij & additi in collegio teneantur ad illas, uel alio rum gaudeant priuilegio.192.nu.210
Colonus ecclesiæ uel clerici an gaudeat priuilegijs & immunitatibus ecclesiæ seu clerici.210.nu.452
Colonus secularis personæ an teneatur soluere gabellã pro fructibus portatis ad domum domini, ubi est statutũ solui gabellam de fructibus.215.nu.550
Colonus partiarius coactus pro domino gabellam soluere, potest computare in fructibus de parte domini sui.215.nu.551
Colonus pro expensa quam fecit pro domino in fundo, & fructibus, an possit de fructibus semetipsum satisfacere.215.nu.552
Coloni ecclesiarum, & clericorum an possint compelli per statutum ad collectas & gabellas 215. nume. 546. & 547
Coloni et affictuales redentarij ecclesiarum non debẽt per laicos ultra debitum grauari.215 nu.547
Coloni ecclesiarum an teneantur ad decimas. 216. nume.548
Coloni prælatorum & ecclesiarum decimas & collectas coactè soluentes pro suis dominis, an retinere possint fructuum partem pro sua satisfactione.215 nume.549
Colonis an sit regulariter imponenda gabella.215. nume.544
Comburenda sunt stramenta & ædificia, ac alia id genus, ut hostium tollatur bellandi commoditas. 106.nume.79
Comes palatinus apostolicus uel Imperialis an possit legitimare non subditum in territorio alieno. 25. nume.208
Comites palatini non habentes comitatum in odiosis & pœnalibus non ueniunt appellatione comitum. 25.nume.109
Commentariensis qui reum mortis euasit, pœna mortis naturalis est puniendus.162.nu.205
Commoditas sæpe parit furem & adulteria. 166. nume.31
Commune ciuitatis an possit remittere damnum passum per subditos 133.nu.145
Communis usus loquendi qualiter probetur. 204.nume.362
Communitas una an alteri communitati teneatur pro mercibus ad gabellam.187.nume.135
Communitas potest soluere gabellas suas à non soluentibus gabellarijs promissas debito tempore, & illas denuo licitare plus offerenti.196.nu.264
Communitas quæ uendidit gabellam frumenti, an teneatur soluere publicanis gabellam pro frumento per ipsam conducto pro necessitate & usu populi sui.198.nu.292
Compromissum pro bono pacis fit etiam in spiritualibus in clericos tamen & non in laicos 124.nu.31
Compromissum pro bono pacis, & concordiæ, an fieri debeat ad iussum regis, & superiorum per subditos litigantes.129.nu 88
Compromissum secuto laudo an sit propriè transactio. 200.nu.321
Concitantes populũ seu milites contra Principes suos, uel earum consiliarios & magistros arma inferentes, pœna ultimi supplicij sunt plectendi, Qua etiã pœna puniri possunt priuati tumultuantes. 143. nu.36.& 162.nu.193
Concitantes dolo seditionem quomodo puniendi sunt 153.num.32
Concordia secreta cum ciuibus, & largis promissionibus, ac auri largitionibus, nec non proditionibus loca obsessa sine pugna habentur.96.nu.1
Cõcordia inter mortales nutrit amorem. 124.nu.18
Concordia quæ nam sit & dicatur.125.nu.41
Concordia qualiter à pace differat. 125.nume.41, & nume 45
Concordia etiam fit in causis nedum ciuilibus, sed criminalibus publicis & priuatis iudicijs. 133. nume.145
Condemnatus de fide rupta in societate est infamis. 166.nume.18
Condemnatus ex forma statuti ad pœnam abscissionis manus, si infra certum tempus pecuniariam cõdemnationem integrè non soluerit, an si per errorem aliquam condemnationem integer non soluit, incurrat in dictam pœnam statuti.203.nu.357
Condemnatus si aliud non habet, in executione rei iudicatæ ueniunt alienabilia.214.nu.525
Condemnati ad mortem an impediatur mors, per duellum futurum ob allegatam consuetudinem.1. nu.1.2.3.& 4.cum seq.
Conditiones duræ in treuga seu pace, appositæ seruiles esse, & pro seruis factæ dicuntur.133.nu.144
Conducere & emere uectigalia omnibus est pmissum, quibus non est de iure prohibitum. 196. nu. 265
Conductor gabellarum si easdem gabellas alteri locat

seu uendit, & inde aufugit, an fiscus habeat ius contra secundum conductorem, seu emptorem. 196.nume. 261
Conductor gabellarum potest alteri æquè idoneo ius suum locare uel uendere.196 nu.261
Conductor coactè soluens collectam pro locatore debitore collectarum uel decimarum, solutum repetit à locatore.213.nume.496
Conductor pro refectione rei locatæ uoluntariè facta, an agere possit ad interesse.199.nume.297
Conductor fructuum ecclesiæ uel clerici, an pro ipsis fructibus teneatur ad gabellas, statuto disponente quòd de quilibet contractu soluatur gabella 211. nume.472
Conductores gabellarum impedisi culpa uel facto locantis an agant ad interesse contra locantem, vel possit concedi temporis restauratio ipsis inuitis. 198.nu.295
Conductoribus datiorum an sit remißio facienda propter sterilitatem.196.nu.258
Confœderatus cum duobus Regibus, requisitus ab ambobus vt sibi præstet auxilium, cui potius parere debeat.133.nume.149
Confœderati possunt represalias impetrare. 34. nume.92
Confœderati an teneantur ire ad bellum iustum requisiti à Principe tempore belli.37.nu. 153
Confeßio præsumpta non damnat.20.nu.45
Confeßio in tormentis facta legitimis indiciis non præcedentibus non nocet etiam si fuerit ratificata, & perseuerata.70.nu.26.& 27
Confessio facta per reum existentem in fortiis iudicis dicitur metu tormentorum facta, & æquiparatur confeßioni factæ in tormentis.70.nu.28
Confessio peccatorum proprio ore facta sacerdoti pacem dat confitensi cum Deo. 116. nume. 46.& 136.nume.176
Confiscatis nauibus & mercibus an intelligatur confiscata pecunia existente in nauibus. 189. nume.183
Confugiens ad hostes, dans illis consilium, & manifestans illis auxilium, morte naturali est puniendus.162.nume.184
Confugientes ad statuas Principum olim salui erant. 61.nume.32.
Consecutus suum in bello perditum, an possit illud iterum in iudicio, aut in bello petere.35.nu.122. & 36.nume.127
Consiliary ciuitatum an gaudeant priuilegio decurionum ita quòd torqueri non possunt. 208. nume.416
Consilium quo vti debent pugnaturi propè littus aut flumina.102.nu.31
Consilium optimũ in re militari, vt unum pro alio, & ficta pro uerit dicantur.105.nu.71
Consilium pro Regibus & alijs duellare volentibus. 11.nume.2
Consilium pro Regibus ad habendum equitatum bonũ in regno suo.65.nu.6
Consilium est ut tempore treugæ, non recipiantur hostes, non ita paßim in exercitu.134.nu.154
Consilium dans inimico meo, efficitur inimicus meus. 137.nume.186
Consilium quæ partes consilij faciant in loco solito congregatæ.208 nume.418
Consilio temerario aliquando in expeditione opus est: si certum est ordinem non prodesse. 87. nume.21.
De Consilio celeri Niciæ, quo Syracusanos superauit: & de Fabij ac Marci Curij consilio in reuocando hostes à proposito.46.nu.5
Consilia Senum in bello esse debent.71.nu.12
Conspirator à testimonio repellitur.143 nu.36
De conspiratoribus & eorum pœna remißiuè.160. nu.139
Constantinus Imperator pepercit paruulis gratia salutis.39.nume.184
Constitutiones æditæ à laicis collectantibus clericos & ecclesias sunt ipso iure nullæ.210.nu 438
Consuetudo duellandi an ualeat.1.nu.4.& 2. nu.5. & 6.& 13.nu.10
Consuetudo quòd mors rei damnati impediatur per duellum an valeat. 1. nume. 1. & 2. cum seq.
Consuetudo loci & originis seruanda est, circa dationem substituti.3.nu.3
Consuetudo nobilium militum seruanda est.3.nu.10
Consuetudo in duello seruanda est.7 nu.5
Consuetudo militum circa duellum contra sacros Canones introducta an ualeat.12.nu.9
Consuetudo unius loci non ligat alium.13.nu 8
Consuetudo nõ põt facere duellum esse licitũ.19.n.33
Consuetudo patriæ & militum seruanda est inter duellantes.23.nu.79
Consuetudo an ualeat, q. pro conducendo pedites mutuentur pecuniæ & equi, & si in itinere spoliētur, an debeant sibi resarciri ablata.159 nu.119
Consuetudo maris seruanda est prout cõsuetudo terræ. 163.nume.226
Consuetudo de pœna pecuniaria delictorum potest facere capitalem.163.nu.226

ſiparetur exercitus.71.nu.2

Corrumpens aquam, uel aerem, aut ſiſtulas lacus, ſeu fontium, abſque ſuperioris imperio ipſius ſuperioris arbitrio punitur.103.nu.52

Corrumpentes uitam & bonos mores, deteriores ſunt, quàm qui bona temporalia diripiunt.169.nu.21

Cotta; De Cotta vide.52.nu.25

Craſſus qualiter fuerit ruptus. & alia.59.nu.9

Craſſus quo aſtu à Surina Parthorum rege ſuperatus & occiſus, & de conſilio Artuſiadis regis Armeniæ dato Craſſo ne iret in Parthiam niſi per Armeniam: & de Arimando Principe Arabiæ miſſo per Duces Parthi Craſſo, ut illum proderet. Et de morte Publij Craſſi Iunioris. Plauci et Cenſorini, & aliorum nobilium virorum à Parthis occiſorum. & de morte ipſius Surinæ.69.nume.20.21. & 22

Craſſus quomodo proditoriè perductus in hoſtium uires per Andromacū, & de eius defenſiene per ſuos. 105.nume.68

Craſſus Grecum Architectum qui ei non paruit, primò virgis ceſum, priuauit ſtiprndio.157.nu.88

Craſſus quomodo milites fugitiuos puniuit. & de ipſius geſtis contra Spartacum. & morte. 158.nume.98

Craſſi celeritas in bello Parthico cur fuerit improbata.43.nume 4

Craſſi Cæſaris & Pompeij comparatio.53.nu.37

Craſſo quantum nocuit auaritia.75.nu.9

Craſſo ſuperbia nocuit in reſpondendo Oratoribus Arſacæ Regis Parthorum., & Pompeio profuit humanitas in Armenia minore in reſponſo dato legatis Elemmeorum & Medorum.83.nu 4.&.5

De Craßi diuitijs, auaritia, geſtis & dictis.53.num. 32.33.& 34

Cratheris pugna cum Græcis, qua illos coegit in Crumene rετrahere.60.nu.22

Creditores habentes cauſam oneroſam, an cum illis contribuant qui cauſam habent lucratiuā.181.nu.34

Crimen læſæ maieſtatis quibus modis, & par quos committatur 39.nu.170

Crimen læſæ maieſtatis incurrit, qui inuius tractatū cum hoſtibus, vt Principis ſubdit um occidat.111. nume.32

Crimen læſæ maieſtatis committit miles fugiens de bello, & qui dominum deſerit in prælio inter hoſtes. 158:nume.107

Crimen læſæ maieſtatis incurrit gerens bellum ſine iuſſu Principis.158.nu.107

Et qui ſciens non propalat proditionem contra regem & dominum ſuum. ibidem.

Item qui non propalat illos quos uidit cudere falſam monetam ſui Principis. ibidem.

Et qui militem eligit ſine iuſſu ſui Ducis. ibidem.

Et qui bellū præparauit etiā iniuſſu Principis. ibid.

Et qui exercitum ſuo ſucceſſori miſſo non dedit. ibid.

Et qui officium dare noluit ſucceſſori ſuo. ibid.

Et qui imperium uel exercitum pro Romano Populo deſeruit. ibid.

Et qui priuatus eſt, dolo malo uſus eſt auctoritate magiſtratus. ibid.

Crimen deletum, vlterius non debet appellari crimen. 136.nume.176

Crimina ſunt per magiſtratus punienda, cohertione legitima, ne ſceleſtorum augeatur iniquitas. 161 nume.145

Criminum nimia indulgentia dat audaciam incentiuam peccandi & reiterandi delicta. 161.nume. 146.& 148

Crothonienſes pro laude pugnantes ex deſperatione victores fuerunt ira ducti per anguſta.113.n.14

Crucis ſignum in terram ſculpi non oportere in vilipendium eſt & contrafaciens capite punitur. 45. numr.31

Crucis ſignum fuit tempore teſtamenti veteris. 45. nume.31

Crucis ſignum portabat in humeris exercitus Conſtitui ex eius decreto.45.nu.32

Crudelis eſt qui proprium honorem contemnit. 2.nu. 3.el primo.

Crudelis raro bona morte perit.80.nu.34

Crudeles perſæpe mala morte moriuntur. 39. nume. 183 & 185

Crudelitas in re bellica eſt fugienda.80. nume.28. vbi exempla habes.

Crudelitate vti & rumpere fidem nihil eſt deterius. 80.nu.34

Cubicularii Principum, curiales, & ſeruientes, an teneantur ad onera publica extraordinaria. 214. nume.535

Cumulatio querelarum quando fieri poßit. 8.nu.5

Cura: De maxima cura Romanorum Ducum erga populos & milites ſuos 93.nu.17

Curator an poßit remittere iniuriam minori, aut patri ſuo illatam.126.nu.54.55.& 56

Curator minoris qui pro minore mercando non ſoluit gabellam, & merces minoris inciduns in commiſſum. tenetur ad intereſſe minori. 202. nume.336

Curij Conſulis vulneratio & mors.60.nu 21

Curreus ad brauium qui fuit impeditus, an brauium consequi debeat. 119.num.5
Currus, boues, & alia iumenta pro necessitate militiæ licet accipere, unà cum instrumentis alijs quantumque alienis. 161.nu.154
Reliqua uide supra in litera A. in versi. Animalia.
Custodes animalium & uillarum non sunt grauandi muneribus personalibus. 213.nu.500
Custodias solitus facere non potest post se ab illis excusare. 186.nume. 121
De Cinea qui medicinam docuit, vt Pyrrhus exercitum suum conseruaret. 72 nu. 15
Cyrus Rex Persarum existens inclusus in Sardos quo modo uictor extitit. 62.nu.45
Cyrus Lidiæ præfectus quomodo à Xerse Persarum Rege fouea magna arte fabricata superatus. 104. nume. 57

D

DAMNUM datum pro repetendis rebus, an teneatur quis ad restitutionem. 38.nu.168
Damnum alicui datum per exercitum debet per Commune emendari. 96.nume.4
Damnum si datum fuerit in bonis, an dicatur rupta pax facta de non offendendo. 129 nu. 86
Damnum passum per subditos an possit à Commune ciuitatis remitti. 133.nu.145
De damno dato in bello iniusto, an omnes damna dantes teneantur in solidum. 35.nume. 122. cum sequenti.
Damna facta Ecclesię & Imperio iniuste, statim uindicari debent. 35.nu 116
Damna dantes innocentibus tenentur ad restitutionē. 36.nu 123. 125. & 126
Damna dantes, auxilium, consilium, & fauorem prestantes in bello iniusto qualiter teneantur. 36. nume. 132
Catera require infra in litera P. in versi. Pace facta.
Dantes arma carceratis, ut carceres rumpant & effugiant naturali morte sunt puniendi. 156.nu.72
Dare est rem accipientis transferre. 200.nu 323
Darij Regis in bello uulnerati erga Polistratum mirabile dictum. 61.nu.36
Datiarij an uendere possint cum bona conscientia res & merces quas acceperunt pro contrabanno. 218. nume. 599
Datiorum pœnæ triplicantur publicanis. 196. nume. 263
Dasimi Ducis dissimulatione & fugitiuorum opera quemadmodum hostes in Capadocia fuerunt superati. 47.nu.15
Debitor fisci qui non est soluendo non liberatur ceden do bonis. 198 nu.285
Debitor debitoris fisci an grauari possit à fisco, principali debitore fisci non existente soluendo. 202. nume. 333
Debitor soluens gabellam de euictione, seu litis contestatione ex forma statuti, an repetat à uenditore obligato ad expensas litis. 205.nu.385
Debitores soluentes partem debiti an liberentur ab obligatione. 203.nu.358
Debitores qui bona sua dederunt in solutum creditoribus non possunt pro dictis bonis grauari in collectis. 213.nu.504
Decima soluenda ex forma statuti pro fructibus, an sit soluenda pro partu ancillæ. 210.nu.454
Decima soluenda pro fructibus beneficij ecclesiastici, à quo sit soluenda pro illo anno quo renuntiatur beneficium, cum is qui renuntiauit fructus percepit. 211.nu.455
Decuriones dicuntur consiliarij, & eorum gaudent priuilegio, ita quòd torqueri non possunt. 208. nume. 416
Dedecus an sit militiæ permittere quòd ignobiles pugnent cum nobilibus. 9.nu.8
Deditiijs non est facile credendum, nisi primò receptis ab illis armis, & obsidibus. exemplo Cæsaris. 111.nume. 28
Defensio est de iure naturali, lege diuina. & humana non improbata. 37.nu.147
Defensio omni die et sempore danda est reis, nec ipsis deneganda est illam petentibus. 156.nu.78
Defensio personæ uel rerum an incontinenti, uel ex interuallo sit permissa 157.nu.86
Delegatus iudex pro bono pacis an possit excedere tra mites suæ legationis. 125.nu.31. & 32
Delictum sine causa legitima componi non debet, neque cum omnibus indifferenter delinquentibus. 161 nume. 146
Delictum commissum in communi territorio duorum dominorum, qualiter & per quos sit puniendum. 202 nume. 340
Delicti pecuniaria compositio cum quibus fieri debet. 161.nume. 147
Delicta paria mutua compensatione telluntur. 12.nu. 2. & 38.nu.160 & 201.nu. 329
Delicta bellorum an recipiant interpretationem. 144. nume. 47

Delicta militaria quandoque placidè sunt punienda.154.nu.46
Delicta quot modis committantur.162.nu.168
In Delictis considerandum est tempus, locus, dignitas, nobilitas, qualitas, ætas delinquentium, intentio et sexus.161.nu.148
Delinquens puniendus est in loco delicti.24.nu 91
Delinquentes in ecclesia ecclesia non tutatur. 34. nume.95
Dementes & mente capti censentur miserabiles personæ.211. nu.469
Demetrij filij Anthigoni Regis Macedonum, in machinis bellicis & nauibus construendis virtus. 101.nu 24
Demetrio filio Anthigoni Regis Frigiæ quantum nocuit ignorantia rei militaris.67.nu 1
De Demetrij filij Anthigoni vituperata luxuria, & alijs suis gestis & morte.146.nu.15
Deprædantes in bello iusto restituere non tenentur. 39.nu.178
Deprædatio non est permittenda, ne exercitus faciè dissoluantur.79.nu.10
Derobatores viarum publicarum sunt mortis naturalis pœna plectendi.156.nu.75
Derobatis à latronibus, qui non soluerunt gabellam an teneatus fiscus vel commune ad emendam. 195.nu.253
Desertor nomen generale est in re militari, comprehendens in se genus omne delictorum quæ in re bellica committuntur.158.nu.100
Desertor miles à Principe restitutus, & miles ab hostibus captus, & ad suos reuersus, stipendium cõsequi non debet.159.nu.121
Desertores exercitus à duello repelluntur. 10. nume.2.el i.
Desertores equites quibus pœnis sint plectendi. 153. nu.32
Desertores vigiliarum nocturnarum, & pacis turbatores capitali pœna puniuntur: Et excedentes agmina puniuntur fustibus, & bona desertorum mortuorum publicantur.154.nu.43
Desertores militiæ publicatis bonis morte naturali puniuntur.156.nu.71
Desertores sunt milites & Duces, qui nec probè nec fideliter seruiunt dominis suis: vel seruiunt, sed non cum eo numero militum & equorum, pro quibus stipendium accipiunt.158.nu. 106
Desidia est hostis accerrima virtuti in pace & in bello nocens vt pestis martialibus viris, & equis, cũ multa mala pariat: ideò omni arte & ingenio vitanda.66.nu.16
Desidia nocet sanitati animæ, corporis & salutis. 68.nu.6
Desidia per concordiam. Inertia & ignauia tollitur per exercitium frequens & diligentiam. 68. nume.6
Desistens à duello non incidit in Turpillianum, nec eius pœnam.23.nu.89
Desistere à duello an liceat cum licentia iudicis electi.24.nu 90
Deus est in auxilium iustorum.2.nu.5.el ij.
Deus fauet iustis & odit iniustos.11.nu.8
Deus per duellum tentatur.13.nu.14
Deus tentari non debet.13.nu.14
Deus ex se rexit mundum sine ministris tempore multo.30.nu.18
Deus quo tempore cœpit regere mundum per ministros.30.nu.19
Deus est laudandus expeditione finita, & victoria integrè potita, deinde præda inter milites distribui debet, exemplo Othonis Imperatoris. 76.nume.21
Deus dat Reges populis bonos & malos, secundum populorum merita & demerita. 96. nu.35.& 37
Deus fide obligatur.165.nu.1
Deus non facit differentiam inter simplicem loquelam & iuramentum.165.nu.1
Deus iniquorum oblationes non recipit. 168.nu.2
Deus munera Cain non aspexit, cum sciueris in mente fratricidium sui fratris habere. 168. nume. 2
Deus potentes ipsum non timentes deponit de sede, & exaltat humiles eum metuentes. 168. nume. 4
Dei bellum immortalis fugere non potest homo mortalis.39.nu.185
Deo & Sanctæ religioni, Principibus & parentibus parendum est. 144.nu.52
Deum terminalem colebat antiquitas. 123.nu.6
Diabolus propter superbiam de cœlo cecidit. 11.nu. 5. & 168.nu.4
Diabolus est hostis humani generis, & contra illud in dies retia tendit.11.nu.5
Didij simulata pugna vt hostium aggressum auerteret, et se legionibus iungeret.46 nu.6
Dies duelli an sit naturalis vel artificialis.4.nu.2
Dies an possit prorogari & restitui à iudice, si in vno die duellum finitum non fuerit propter aliquod impedimentum.4.nu.6
Diffamato coram rege, licitum est contra diffa-

mantem duellum inire.18.nu.26

Differentia quæ nam sit inter pacem & treugam. 131.nu.126.& 132.nu. 127.128.129.et 130

Differentia inter lapillos,gemmas,& margaritas,remissiuè. 194.nu.226

Differentia inter tributum & vectigal. 212. nume.478

Difficultas superueniens an excuset nautas, & mulionet & an intentari possit actio præcedentis culpæ. 184.nu.91

Diffidatos latrones non tutatur ecclesia. 34.nu.95

Dignitas non est impedienda illi qui non deliquit ne que commisit. 208.nu.417

Dilatio noua an sit danda in pugna,vt in iudicijs. 4. nu.5.& 23.nu.79

Diligentia quantum prosit in re militari. 76.nu.15

Diæcesis quid sit. 107.nu.90

Dionem Syracusanum docuit Plato Philosophus. 79 nu.16

Dionysius Syracusanus qualiter Pœnos in Siciliam superauit. 62.nu.42

Dionysius ficta pace alimonia ab hostibus pro exercitu suo habuit,& postillos ob carentiam vitus ditioni suæ submisit. 96.nu 5

Discordia Christianorum accrescit infidelium regna. 33.nu.69.& 180.nu.4

Discordia arte in hostes seminata sæpe victoriam parit. 141.nu.1

Discordiæ quæ mala pariant. 126.nu.57.& 127. nu.59.& 128.nu.81.& 136.nu.176

Discordiæ ciuitatum sunt earum ruinæ. 163. nume. 229

Dispensatio de obtinendis beneficiis vacandis,intelligitur,de prima vice beneficij vacati,vel vacandi. 191.nu 201

Dispositio temporis belli, an cōcernat tempus treugæ. 133.nu 145

Dispositio l. licet inter priuatos. C. de pactis, an habeat locum inter milites. 167.nu 40

Dissentiones inter ciues sunt causa destructionum ciuitatum. 102.nu.38.& 39

Distractus non comprehenditur à statuto disponente quòd pro contractu soluatur gabella. 204. nume 365

Distributiones quotidianæ non comprehendātur à statuto quòd soluatur gabella de fructibus. 216.nume.558

Districtus quid sit. 107.nu.86.& 90

Diues homo soluens taleam pro toto populo, vel pro alijs ne caderent in pœnam, an illam recuperare possit à populo,vel ab alijs pro quibus soluit. 218. nu.466

Diurna pugna intermitti non debet,quin & nocturna clade hostium reliquias Dux insequatur, vt Marcius eques.& C. Manlius fecere. 87.nu.22

Doctor conductus ad legendū,vel adaduocandum discedens ante tempus suæ conductæ, an satisfieri debeat pro tempore quo stetit. 159.nu.113

Doctor de licentia domini itinerans salarium suum habere debet. 159.nu.114

Doctor non potest esse Iudæus. 196.nu.268

Doctores non duellant neque per campionem. 10. nume.5

Doctores non tenentur soluere gabellas librorum. 188.nu.168.& 169

Doctores banniti & restituti an recuperent pristina iura. 188.nu.170

Doctores non tenentur ad hospitandum in domibus suis stipendiarios milites,equites neque pedites exercitus,aut classis, neque sequentes exercitum ad muniendum exercitum. 212.nu.475

Doctores non possunt esse talearum, vel collectarum exactores. 213.nu.495

Doctoribus. Philosophis,& alijs viris literatis, ac religiosis non est pugnare permissum. 9.nu.9

Doctoribus an permissum sit duellare, remissiuè. 21. num.52

Dolus qui adhiberi debeat à Duce, & de transfugis vindictam summat,docetur exemplo Aronij, Annibalis & Asdrubalis Ducum. 48. nu.24

Dolus cum dolo qualiter compensetur. 138.nu.198

Dolus bonus dicitur qui habetur in hostes. 166.nume.27

Dolus dici non potest ob fidem non seruatam latronibus,piratis & prædonibus. 166.nu.27

Domitij profligatio facta per Pompeium, & illi ex vtica & Carthagine hostium facta seditio. 50. nume.4

Dominus potest prohibere suum vasallum ne pugnet. 23.nu.88

Dominus an teneatur dare vasallos suos delinquentes in posse Iustitiæ. 39.nu.180

Dominus qui cum vxore,filia,vel nuru vasalli concubuit vasallagio priuatur. 40.nu.200

Dominus feudi potest committere causam vasallorum alteri cognoscendam & decidendam, non tamen vt pro ipso domino habeat aliquid iudicare. 57. num.76

Dominus tenet ad sumptus vasallo sibi seruienti vltra mare,arbitrio moderatas boni viri. 70.nu.30

Dominus transiens per loca sua cum exercitu, debet ex prædijs vbi transit alimentari. 158. nu. 112
Dominus an teneatur pro facto famuli 159. nu. 114
Dominus an teneatur facere expensas famulo infirmo. 159. nu. 117
Dominus qui promisit vasallum suum curiæ præsentare sub certa pœna, liberatur si ipse vasallus fuit ante tempus à latronibus mortuus. 163. nu. 230
Dominus, respublica, vel communitas habentes priuilegium vel præscriptionem an possint imponere collectas. 184 nu. 85
Dominus an teneatur pro famulo soluere pedagium. 189. nu. 178. & 213. nu. 518
Dominus an teneatur pro famulo soluere collectas pro possessionibus suis. 213 nu. 519
Domino an liceat propria auctoritate recuperare rem propriam violenter ablatam. 38. nu. 158 & 160
Domino equitanti ad aliqua loca debentur expensæ, & nemo excusatur immunitate aliqua. 158. nu. 112
Domino à quo accepti sunt boues aratorij pro debitis fiscalibus an sit reficiendum damnum & interesse passum in sua cultura. 213. nu. 493
Domini qui nam sint illi qui possunt licentiam duellandi concedere in sua iurisdictione & territorio. 12. nu. 1
Domini inter se bellantes an possint inter se componere super damnis subditorum. 39. nume. 187. & 188
Domini an sint iudices in causa suorum vasallorum. 163. nu. 228
Domini terrarum gabellas imponentes tenentur custodire territorium, aliàs ad emendam tenentur derobatis 180. nu. 20 & 188. nu. 165
Domini prædiorum possessores vocari debent quando fit æstimum, in æstimatione & mensura. 205. nume. 379
Domini terrarum an teneantur ad emendam disrobatis in territorio suo. 180. nu. 20
Dominis exercituũ optimũ est habere strenuissimos et fortissimos milites paratos ad singulare certamen & hostes sua virtute pertereants. 16. nume. 6. & 17. nu. 11. 12. & 13
Domuncula in qua exigitur gabella, venit in locatione pedagij. 185. nu. 104 & 187. nu. 151
Domus publicani debitoris fisci an destrui de iure possit. 198 nu. 286
Domus legari non potest vt destruatur. 198. nu. 286
Domus pro delicto, debitoq; & pignore, an iure destrui possit. 198. nu. 287
Dona iniquorum non probat altissimus. 168. nu. 2
De Douis datis per Alexandrum militibus suis vltra stipendium pro bene gestis contra Darium. 155. num. 65
Donatio. De donatione iurisdictionis in temporalibus & spiritualibus facta ab Imperatoribus Archiepiscopo Rauennati, & priuilegijs suis. 107. nu. 92
De donatione plurium Regnorum facta Cleopatræ propter luxuriam per M. Antonium, cum molestia Senatus Romani. 145. nu. 6
Donatio remuneratoria non indiget insinuatione. 205. nu. 383
Donatio remuneratoria an comprehendatur à statuto, quòd pro omni cõtractu soluatur gabella. 205. nume. 383
Des ecclesiæ immunis est ab omni gabella. 212. nume. 448
Dubij de bello iusto, uel iniusto militantes in eo an excusentur. 36. nu. 135
Duellantes in campo conducti, an pœnitere possint. 2. nu. 4. el. y
Duellantes iurare tenentur de calumnia. 4. nu. 12
Duellantes quando uno ictu periere, qualiter indicabitur. 8. nu. 4. el. i.
Duellantes quando possunt discedere à querela sua. & à duello fiendo & quando non. 9. nu. 8. el. i.
Duellantes an & quando teneantur seruare pacta. 17. nu. 14. & 19. nu. 38. & 24. nu. 96. & 26. nu. 120
Duellantes principales dolo falsi campionis, vel mundualdi victi, debent in integrum restitui. 22. num. 63
Duellantium quis eligat arma, locum & iudicem. 3. nu. 2
Duellantium ille qui iniustam causam habet, potest veritatem fateri, ob iuramentum de calumnia præstitum, & ulterius armis non experiri. 4. nume. 13.
Duellantium quis primò duellare & vulnerare debeat. 21. nu 58. & 24. nu. 99
Duellandi qui partium acceptauit, non duellando. non incidit in infamiam. 11 nu. 12
Duellandum quando fit, & per quam causam duella fiant. 11. nu. 7
Duellandum quomodo fit, quando prouocatus est aliquo membro debilitatus. 22. nu. 73
Duellare quibus remedijs & signis quis cogatur. 12. nu. 6
Duellare an quilibet teneatur personaliter de iure

longohardo.17.nu.20
Duellare volentes an possint per campionem pugnare.18 nu.21
Duellare an liceat pro alterius defensione, remissiuè 19.nu.35
Duellare an liceat ratione insignorum & armorum remissiuè.21.nu.56
Duellare pro quibus iniurijs quis possit, et non duellare, remissiue. 23.nu.78
Duellare prætendentes an possint se submittere in iudicem forensem, vtriusque partis consensu. 24. nu.100
Duellum an sit de iure permissum.1.nu.2
Duellum quare sit illicitum, & quo iure reprobetur 1.nu. 3
Duellum recusari potest sine infamia. 1.nu.4.el.i.
Duellum quibus ex causis non permittatur. 1.nu 5
Dullum iure diuino & humano est prohibitum. 1.nu.4.el ij.
Duellum est contra charitatem.2.nu.5.el i. & 11. nu.4.& 13.nu 14 & 18.nu.31
Duellum pro honoris defensione, licitum est inire, cum auctoritate superioris. 2.nu.2
Duellum superioris auctoritate inducitur. 2.nu.5. el ij.& 3.nu.1
Duellum per quas causas est permissum. 3. nume.1. & 4
Duellum habere debet prouocantem & prouocatũ, iudicem electum & arma.3.nu 3.el ij
Duellum ex quibus causis permittatur in Regno Siciliæ.3.nu.5
Duellum in uno die inceptum & non finitum an sequenti die finiri debeat de iure.4 nu.1. & 6. & 23.nu.79
Duellum qua hora diei incipi debeat, & finiri. 4.nume.5
Duellum procedit instar iudiciorum.4.nu.7
Duellum est de Iure Diuino, Canico, & Ciuili prohibitum. 5.nu.4.el.i & 6.nu.2.& 13.nu.14. 15. 16.& 17
Duellum regulariter exercendum est per principales personas prouocantis & prouocati 6.nu.13
Duellum in quibus causis & per quas causas permittatur.7.nu.3.el.i.
Duellum licitum dicitur, quando particulari lege, aut consuetudine permittitur. 7.nu.4. el i.
Duellum quare fit.9.nu.7
Duellum cum infamibus non exercetur. 10 nume.4. & 5
Duellum diabolica fraude fuit inuentum vt anima perderetur.11 .nu.4 & 13.nu 12
Duellum an recusari possit sine infamia. 11.nu.11
Duellum est damnatum tanquam Diabolus per superbiam. 13 nu.9
Duellum vnde dictum, et quid sit. 16.nu.1.& 26. nu.116.& 118
Duellum impropriè dicitur bellum. 16.nu.2 & 26. nu. 116.
Duellum an sit licitum et iustum dicatur bellum. 16. nu.3.et 18.nu.31.cum multis sequentib.
Duellum fit pro gloria et honore.16.nu 6.et 17.nu. 8.9.et 11.et 19.nu. 35
Duellum est belligere virtutis experimentum, iure naturali inductum, propter odium à natura ortum. 16.nu.7
Duellum est tolerabile dummodo non fiat ex odio. 16. nume.7
Duellum in re bellica committitur ex causa publicæ vtilitatis.17.nu. 10
Duellum in quibus casibus de iure feudorum permittitur.17.nu.15.& 16
Duellum in constitutionibus regijs & Imperialibus Regni Siciliæ, quibusdam casibus permittitur.17. nu 17.18.& 19
Duellum per nouellam regiam pragmaticam penitus tollitur, et duellantes ac duellare volentes naturali morte puniuntur. ibidem
Duellum in duobus casibus est in optione rei. 17. nume. 19
Duellum quare et in quibus casibus sit de iure longobardo permissum. 17.nu.20.et 18. nu. 24.
Duellum in casibus à consuetudine permissum, an obseruari debeat, ac si de iure permitteretur. 18. nume.21
Duellum in quibus casibus permittitur in Gallia. 18. nu.23
Duellum locum habet in casu, quo reus victus punitur eadem pœna ac si esset confessus.18.nu. 25
Duellum de iure Canonico reprobatur exceptis quibusdam casibus.18.nu.28
Duellum est naturæ odiosum.18.nu.29
Duellum non est offerendum, nec suscipiendum, nisi necessitate vrgente. 18.nu 30
Duellum iniri licet pro defensione Iustitiæ & rerũ. 18.nu.30
Duellum de iure naturali & gentium prohibetur. 18.nu.31.& 19.nu.33
Duellum introductum est diabolica instigatione, vt genus humanum extirpetur. 18. nu.31. & 24. nu.97

Duellum

Duellum non potest à consuetudine fieri licitum. 19. *nume.*33
Duellum an postis mutuo consensu prouocati & prouocatis sine superioris auctoritate reuocari. 21. *nume.*57
*Duellum quandoque fit propter innocentiæ purgationem.*26.*nu.* 117
*Duellum fit etiam ad purgationem gloriæ, & ad odij exagerationem.*26.*nu.* 119
Duelli locus qualiter esse debet clausus & tutus. 4. *nume.* 11
*Duelli campum quæ personæ possunt intrare & in eo stare habeant.*4.*nu.* 14
*Duelli dubius est euentus.*9.*nu.*2
*Duello ius alicui non quæritur.*11.*nu.*2
*Duello fit iniustitia & iniuria.*13.*nu.* 18
Duello quandoque perit innocens sub iusto clypeo. 13. *nu.*19.& 18.*nu.*29
Duello tentatur Deus vt miracula faciat. 18.*nu.*31
Duello finis impositus fuit à Carolo Quinto Imperatore. 19.*nu.*37
*Duella pro honore et experiẽtia permittũtur.*5.*nu.*6
*Duella sunt diuino iure improbata.*24.*nu* 97
*Duellorum quæ nam sint impedimenta.*4 *nu.* 18
Duellorum domini, quid facere habeant, ante quàm duellum concedant. 11.*nu.* 8
Duo de domo columba quare non pugnarunt in cãpo conducti 4.*nu.* 1 6
Duo fecerunt pacem, deinde vnus offendit alterum ex alia causa, an pax violata dicatur. 128.*nu.*78. & 129.*nu.* 85.*cum seq.*
Duo fecerunt pacem sub pœna fisco applicata: de non se offendendo, illam ruperunt, & aliam fecerunt pacem sibi remittentes iniuriam & pœnam, an fisco præiudicare potuerunt pro prima pœna sibi quæsita. 130.*nu.* 113
Duræ conditiones: vide supra in litera C. in ver. Conditiones.
*Dux quid agere debet cùm suus exercitus est minor exercitu hostili: & quo pacto exercitum suum in pauore constitutum ad victoriam præparare debeat.*47.*nu.* 10
*Dux exercitus abundare debet inuentionibus & stratagematibus.*47.*nu.*12
*Dux parua quædam aliquando aggredi, aut aggressa prosequi debet: vt damnum & dedecus vitetur: Idq; Diodori & Fabii Rutilij maximi exemplo comprobatur.*47.*nu.*19
*Dux quæ fingere debeat, vt hostes & inimicos suos fallat, & ipse superior euadat: Adducit exempla Locrensium contra Sempronium Gracchum; Mironidis Attici Annibalis. P. Scipionis. & Lucij Prinarij.*48.*nu.*25
*Dux belli quas artes scire debeat. Et de virtutibus Scipionis Aphricani.*50.*nu.*1
*Dux belli quomodo armatus & vigilans esse debeat, & quid agere & cogitare habeat.*58.*nu.*1
*Dux belli debet potius se opponere Martis periculis, quàm pati inopiam famis.*62.*nu.* 47
*Dux belli quos equos tenere debeat.*65.*nu.* 1.& 2
*Dux exercitus idem habere debet consilium contra hostes suos, vt medici erga infirmos.*72.*nu.* 12
Dux belli quid agere debeat cum casus sinistri in bello occurrunt, & ex suis aliqui aufugiunt; Et adducit exempla Regis Tullij Hostili. Lucij Syllæ, & Cælij 72.*nu.*13.& 14
Dux belli magis confidens in equitatu quàm peditatu, quomodo se debeat accommodare. 81.*nu.*36
Dux in dubio marte fingere debet victoriam, vt victor euadat: sicut fecere Mironides Atticus. Tullus Hostilius & Annibal. 85.*nu.*2
Dux exercitus loca tuta debet deligere: vt per ea seruetur, & non destruatur: sicuti Xersi obfuit Themistocles. 86.*nu.* 12
Dux belli potest militibus propter eorum virtutem delicta militaria remittere. 143.*nu.*40
Dux, Marchio, & alij priuilegiati, accusati de crimine læsæ maiestatis, an pro hostibus habeantur. 154 *nu.*68
Ducis prouidi, est cuncta rimari, tam quæ ad suos, quæ ad hostes pertinẽt, & illa cum fidis consultoribus conferre, & suos continuè animosos reddere. 47.*nu.* 17
*Ducis vox dicentis hostes esse fugatos sæpe cedentem exercitum reintegrat, vti fecere T. Quintus Capitolinus. & Manlius.*85.*nu.*2
Ducis prouidi est suorum cadauera in die interfectorum nocte sepelire, vt hostium tantummodo strages cõspiciatur. 87.*nu.* 20
Ducis prouidi est castra sua non deserere, ob cupiditatem capiendi aliena loca. 101.*nu.*17
Duci vulnera timẽda nõ fore, vt fortiter certãdo supe ret hostes: exẽplo Romuli aduersus Sabinos. 86.*n.*15
Ducẽ oportet aliquando malum nuntium supprimere, ad tollendum terrorem. vt fecere Sertorius & Athenienses. 85.*nu.*4
Ducem etiam pedestrem pugnare debere: sicut primi Romani dictatores fecere: quorum primo Fabio Maximo vt equum ascenderet ex Senatus Populiq; Romani decreto concessum fuit: & ad hostes

terrendos eorum Ducum capita in illorum exercitum sunt proijcienda: vt Claudio Neroni de capite euenit Asdrubalis: Laudantur & illi duces qui curam adhibent & in suis saucijs refocillandis.86.nu.19

Duces & milites qualiter se gerere habeant pro conseruandis ecclesijs,pijs locis,et populis.39.nu.182

Duces exercituum lætitiam vel mestitiam, risu vel ploratu aliquando fingere consueuere pro temporis opportunitate,vt fecere Cæsar & Annibal. 45.nu.27

Duces militares qua prædit instructione, seu informatione esse debeant.46.nu.1

Duces belli pericula euitare debent:prudentiamq́, secum habere,ac præterita & futura tempora prospicere 60.nu.19

Duces exercituum hostes occultos opprimendo, facilè victoriam obtinebunt.68.nu.6

Duces exercitus assiduò curare tenentur carpere ex hostibus in fugã versis,ne reintegrentur.76.nu.18

Duces belli diuisa præda tenentur laudare Deum vt in bellis futuris, eius præsidium cum militum virtute non deficiat sibi.76.nu.23

Duces bellorum auaritiam vitare tenentur, & odio habere vitia.& sibi primitus imperare,si alios intendunt recte regere.79.nu. 11.

Duces belli ex vtraque parte dum conueniunt pro inducijs vel pace ineundis, habere debent equites in armis:vt fecere Scipio Aphricanus, & Annibal: & huiusmodi conuentus fieri debet in aperto campo & iactis lapidibus.88.nu.36

Duces bellorum quam maximam curam habere debeant erga populos & milites suos.93.nu.17

Duces exercituum inuigilare & cauere debent de malis futuris,& illis prouidere, ne eis occurrat quod Aristonico accidit, qui vagabundus præ gloria victoriæ contra Crassum Lucium obtenta à Romanis obsesso in Stratagonia vrbe,se vnà cum ciuitate ipsis se submisit, Ideò Cæsar non credebat dedititijs, nisi sibi primo traditis armis: & obsidibus. 100.nu.13.& 14

Duces misericordia vti debent erga populos captos, si Deum ipsi intendunt propitiũ habere. 101.nu.20

Duces exercituum liberalitate vti debent : & hostibus semper insidiari,ac eorum munitionibus & annonis,vt illis inimici indigeant,& sine ferro facilius vincantur. 103.nu.48

Duces exercituum an possint facere treugam & pacem.132.nu.128.& 134.nu.156

Ducesbellorũ quomodo milites suos ac vrbium suarũ populos in pace & concordia tenere habeant. 141.nume.1

Duces & alij habentes iurisdictionem merij & mixti Imperij in vasallos, prohibentes illos accedere ad superiores,& se reclamare ex causa grauaminum, sibi per ipsos dominos illatorum, crimen læsæ maiestatis committunt.155.nu.69

Duces belli qui nec probè nec fideliter seruiunt Dominis suis,vel seruiunt, sed non cum eo numero militum & equorum,pro quibus stipendiũ accipiunt, desertores sunt.158.nu.106

Duces exercitus non tenendo debitum numerum militum,derobantes stipendium à Regibus suis, vltimo sunt affligendi supplicio.158.nu.108

Duces animosi esse debent in exercitu & classe. 180. nume.7

Duces exercituum erga Deum humiles mente, prece & corde esse debent, vt facile contra hostes obtineant. 168.nu.1

Duces exercituum an possint concedere duellum in castro suo. 12.nu.1.et ij.

Duces belli qualiter dubiam proditionem in populo tollere debeant.111.nu.34

Ducum multorum per vniuersum orbem gesta nesciuntur,quia illa literis tradita non sunt,& ob id Alexander magnus doctus ab Aristotele & Pelopida desiderabat scriptorem à se gestorũ.53.nu.39

E.

ECCLESIA Romana est caput omnium ecclesiarum vniuersi orbis.29.nu.2

Ecclesia non tutatur in ea delinquentes,nec diffidatos la trones.34.nu.95

Ecclesia an possit alienare rem suam in feudum datam 107.nu.95

Ecclesia est cultrix Iustitiæ, nec patitur aliquid fieri contra Iustitiam.107.nu.96

Ecclesia Romana an possit ab Imperatore aliquam prouintiam eximere.107.nu.97

Ecclesia subest domino temporali quantum ad temporalia & feudalia tantum.107.nu.93

Ecclesia pro bono pacis toleras depositionem Episcoporum,& aliorum subrogationum.124.nu.16

Ecclesia alienans vel acquirẽs an comprehendatur à statuto quod pro qualibet alienatione soluatur gabella seu collecta.207.nu.402

Ecclesia an teneatur à tributum. 209.nu.435.& 216.nu.572

Ecclesia & clerus suus an pro bonis suis teneantur ad

collectas, & ad alia onera mundana. 210. nume. 439. 441. & 211. nu. 462
Ecclesia an tempore guerræ teneatur ad collectas. 215. nu. 539
Ecclesia & clerus simul an teneatur ad gabellam seu collectam impositam super vino & frumento. 215 nume. 543
Ecclesia immunis ab oneribus et seruitijs temporalibus, an teneatur soluere onera et collectas pro dote sua sibi data, et obnoxia primo collectis & tributis. 216. nu. 569. & 570
Ecclesia seu clericus ad quem peruenit res alibrata, & collectari solita an teneatur ad collectam. 262 nu. 571. & 217. nu. 579
Ecclesia habens stabilia in territorio suæ diæcesis, & in territorio alterius diæcesis, an teneatur soluere collectas Papales pro bonis existentibus in alieno territorio et diæcesi. 216. nu. 573
Ecclesiæ occupator toleratur pro pace. 124. nu. 16
Ecclesiastica sepultura non denegatur mortuo in tormentis, qui causa videndi conuenerat. 24. nu. 94
Edictum de noui operis nunciatione habet locum in ciuitate et castro, et extra ciuitatum et extra castrum. 107. nu. 87
Edictum prætorium datur contra publicanos nimis temerarios, et audaces, facientes extorsiones. 193. nu. 219
Eginenses obsessi à Viatotis magis voluerunt quòd eorum liberi & coniuges cæderentur ab hostibus, quam Romanis deficere. 166. nu. 24
Electio loci, iudicis, et armorum infra quantum tempus fieri debeat à duellantibus 3. nu. 7
Electio facta contemptis illis de capitulo, pro bono pacis, toleratur à Canone. 124. nu. 20
Eleemosina de lucris illicitis fieri non potest. 188. nu. 156
Elephantis equitati à Porro Rege virtutes. 66. nume. 18
Elephantum et leonum ac aliarum ferrarum captura ex Aphrica facta per Pompeium. 50. nu. 6
Eluetij quomodo in deditionem Cæsaris peruenerunt. 76. nu. 19
Emens muricem, et tingens purpuram pœna mortis naturalis puniri debet. 162. nu. 177
Emens à fisco bona delinquentis, non tenetur ad collectas dictorum bonorum pro præterito tempore. 213. nume. 513
Ementes frumentum & salmas à Principe, non tenentur soluere vectigalia extraordinaria. 193. nu. 224
Emere et conducere vectigalia omnibus est permissum, quibus non est de iure prohibitū. 196. nu. 265
Emphistion Alexandri amicus infirmus non parens Glauco medico perijt, et impatiens Alexander de morte amici Glaucum innocentem occidit. 157. nume. 91
Emphyteusis concessa agnatis, filijs, et descendentibus, an transeat ad filios spurios. 25. nu. 106
Emphyteusis ecclesiæ non venit in confiscatione bonorum permissa ex forma statuti in casu homicidij, sed tantum bona profana et burgensatica. 48. nume. 26
Emphyteusis simpliciter recepta, intelligitur pro se et filijs suis masculis, licet de illis nulla sit facta mentio in inuestitura. 48. nu. 28
Emphyteusis an tota reuertatur ad ecclesiam, vno ex hæredibus defuncti non soluentes canonem. 219. nu. 616. & 617
Emphyteusis perpetua ecclesiastica an possit per Iudæos teneri. 197. nu. 269
Emphyteuta tenetur ad solutionem gabellæ pro agro feudali, seu emphyteuticario. 205. nu. 372
Emphyteutæ propter guerram vel pestem impedito an fiat remissio. 199. nu. 303
Emptor gabellarum si easdē gabellas alteri locat seu vendit, et inde aufugit, an fiscus habeat ius contra secundum emptorem. 196. nu. 261
Emptor gabellarum potest alteri æquè idoneo ius suū locare vel vendere. 196. nu. 261
Emptor an teneatur ad solutionem gabellæ pro emptione, vel teneatur venditor. 204. nu. 363
Emptor domus vel terræ an teneatur ad gabellas super eis impositas pro debito communis quod ante venditionem debebatur 208. nu. 421
Emptor fructuum ecclesiæ uel clerici, an pro ipsis fructibus teneatur ad gabellas, statuto disponente quòd de quolibet contractu soluatur gabella. 211. nu. 472
Emptori rem petenti à venditore, an possit excipi de pretio non soluto; stante statuto disponente, quòd non soluta gabella à venditore pro re uendita, non possit petere pretium rei venditæ. 205. nu. 385
Emptores gabellarum qui deficiunt soluere in aliquo termino, potest sibi per fiscum, aut communitatem auferri gabella, et alteri locari. 196. nu. 264
Emptores prædarum captarum in bello, an teneantur illas restituere, si pactum sit bello finito prædas ab utraque parte factas restitui. 76. nume. 22
Epaminunda Atticus strategemate Mantiniam ci-

uitatem occupauit, & volens similiter decipere Lacedæmonios fuit deiectus.60.nu.21
Epaminūda Thebanus qua arte induxit milites suos ad pugnandum contra Lacedæmonios, qui illorū victores fuerunt.68.nu.6
Epaminundas Græcorum Imperator docuit se non putare proditiones parca esculenta & poculenta sua cum assiduo exercitio.169.nu.21
Episcopus nullatenensis, an impœnalibus veniat appellatione episcoporum.109.nu.25
Episcopus an & quando possit indicere bellum sine incursu irregularitatis.31.nu.46
Episcopus pro bono pacis tenetur dimittere Episcopatum.124.nu.17
Episcopus ob bonum pacis cogit per censuras ecclesiæ partes diu litigantes, etiam non subditas ad concordiam.124.nu.18
Episcopus de vna ecclesia ad aliam propter pacem transferri potest.124.nu.19
Episcopus an possit facere pacem pro iniuria sibi, & ecclesiæ suæ, vel Deo facta.128.nu.83
Episcopus potest prouidere contra exactores iniustè grauantes ecclesias & clerum suum. 211.nu.459
Episcopus an possit ex causa imponere collectas ecclesiis suis.211.nu.460
Episcopus irrequisitus tenetur defendere spirituali gladio clericos suos à laicis. 215.nu.545.et 547
Episcopi an licitè possint interesse bello sine licentia. D.Papæ.40.nu.189
Episcopi publici aleatores sunt deponendi. 118.nume.3
Episcopi tenentur facere vt pax seruetur medio gladij sui spiritualis, & Principes seculares suo seculari gladio.137.nu.196
Eques prouocatus à milite ad duellum, & pedes prouocatus ab equite, quomodo pugnabunt. 3. nu. 4. & 5
Equitatus salus est, peditatum fortissimum habere. 65.nu.3
Equitatus quomodo & quare fuerit congregatus per Ladislaum Regem Macedonum, & qualiter præmia constituit vnicuique optimè equitanti. 65. nume.4
Equus qui sine famulo primus venit ad brauium, an illud habere debeat. 119.nu.6
Equus in bello vulneratus, et in ciuitate mortuus, an à milite emendari debeat.157.nu.90
Equi martiales, boni ex varijs oriuntur locis, suntq; amici humanæ naturæ, ac pro ipsius commodo & tutela.65.nu.11
Equi quandoque pro dominis mortuis lachrymarunt, & victoriam seu ruinam ipsis ducibus fuit indicarunt. 65.nu.12
Equi à pluribus Principibus honorati.65.nu. 12
Equi martiales quomodo cognoscuntur & exerceantur, & de equo Cæsaris.66.nu.13
Equi qui sint improbandi.66.nu.16
Equorum martialium natura, forma, & signa, quænam esse debeat.66.nu.14.15.& 16
Equorum scabies & aliæ egritudines quomodo sanari debeant.66 nu.16
Equorum martialium domini tenentur bis saltem in die illos proprijs oculis videre, quibus impinguntur equi, illosq; bene nutrire & curare.66.nu.17
Equorum exercitatio facit populum animosum, fortiorem, belligerum & superbum.65.nu.4
De equo Nicomedis Regis Bithiniæ mortui, qui nō viso ipso rege, noluit comedere, & mortuus fuit. 65. nume.11
Error persæpe nocet in calculo dierum. 203.nu.357
Errori occurrendo cuilibet obuiare licet.20.nu.40
Erroribus consentit, qui non resistit. ibid.
Eufragiæ virtus.73.nu.18.& 19
Eumenes qua arte captus & ab Anthigeno iugulatus. 105.nu.72
Eunuchos faciens, debet pœna capitalis mortis puniri.162.nume.202
Exactio: In exactione tributorū, collectarum, gabellarum, & functionum fiscalium: proceditur summariè, de plano sine strepitu & figura iudicij, & de facto procedendo executiuè & sine citatione. 205.nu.381
Exactor ante collectæ exactionem ad quid teneatur. 205.nu.379.& 380
Exactores negligentes à debitoribus Principis exigere ad quid teneantur.205.nu.380
Excedens annum septuagesimum habet excusationem à muneribus, nec ad onera personalia vocari debet.213.nu.499
Excellentia pacis quibus sit adhibenda. 123. nume. 1
Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. 132.nu.127
Exceptio locum habet inter mercatores vbi proceditur de bono & æquo.201 .nu.329
Excommunicatus persistens in excommunicatione per annum qualiter puniatur. 40. nume. 198. & 199
Exculpatio vulnerati an prosit vulneranti. 138.nu. 207.& 139.nu.214

Excusatio

Excusatio legitima non uenientis statuta die ad duellum, recipienda est. 4. nu. 19
Excusationem nemo habet quando Princeps facit exercitum, ab iis quae sunt necessaria. 158. nu. 112
Executio an fieri possit in bestiis deputatis ad macinandum in pistrinis, & an capi possint per stipendiarios & officiales ad uecturam. 214. nu. 532
Executio utrum fieri possit in uestibus & libris scholarium, & an in ianuis & tegulis domorum, & in trabibus affixis domibus 214. nu. 533
Exemplum Iosue cui Dominus protogauit diem in bello, an habeat locum in duello. 4. nu. 3
Exemplum Dauidis & Goliae an habeat locum in duello. 19. nu 36
Exempla maiorum sunt sequendo. 5. nu. 2. el ij.
Exemplis magis mouentur milites, quàm rationibus. 13. nume. 6
Exempti an includantur in mandato Principis, quòd omnes ciues & districtuales ad onera personalia teneantur. 213. nume. 511
Exercitus: vt exercitus conseruetur, vrbes praedari nō debent. 72. nu. 13
Exercitus hostium cum praemitur ab hoste intrinseco, quid sit peragendum, ut sine ferro & pugna uincatur. 69. nu. 18
Exercitus per expertos milites conseruantur. 72. nu. 6
Exercitus conseruatur hostes domādo fame. 72. nu. 12
Exercitus in quo loco castrametari debeat pro militum salute, & quomodo regentes se gerere habeant pro conseruando exercitu ab aegritudinibus. 73. nume. 21. & 22
Exercitus quomodo sanus conseruari debeat. 73. nume. 22
Exercitus qualiter à Principibus debeant ad beneuolentiam induci. 79. nu. 22
Exercitus paruus ut magnus hosti uideatur noctu è castris sunt mittendi milites, qui hostibus insidientur, & mane ad castra reuertantur. 87. nume. 29
Exercitus potest bona amicorum accipere, & alienare necessitatis tempore. 159. nu. 112
Exercitum ponere in discrimen fortunę, nulla urgente necessitate, temerarium est. 78. nu. 1
Exercitu hostili abeunte in fuga celeri, quid operandum, vt facilimè hostes superentur. 75. nume. 13. & 14
Exercituum Duces erga Deum humiles mente, prece, & corde esse debent, vt facilè contra hostes obtineant. 168. nume. 1
Exharcatus Rauennae quousque se extendat, & quas ciuitates contineat. 107. nu. 92
Exigentes vltra debitum, quibus uariis puniantur poenis. 211. nu 458. & 461
Expeditio Rauennae magna extitit, & fuit in die Pascatis & quare. 32 nu. 56
De expeditione Rauennae crudelissima à Gallis obsessae, & expugnatae, & à Rauennatibus tutatae. 97. nume. 23
Expeditione finita & uictoria integrè potita, Deus est laudandus. deinde praeda inter milites distribui debet, exemplo Othonis Imperatoris. 76. nu. 21
Expensae belli ex reditibus Principum fieri debent. 37. nume. 141
Expensae debentur domino equitanti ad aliquas loca, & nemo excusatur immunitate aliqua. 158. nume. 112
Expensae non deducuntur de fructibus debitis à colono partiario. 215. nu. 553
Expensae an deducantur, statuto disponente solui gabellam pro qualibet corba frumenti. 216. nu. 555
Expensae non extrahuntur de fructibus vacarum. Et quid de fructibus pecudum. ibidem.
Experientia rerum magistra. 11. nu. 9
Experimentum pro sanandis moroidis. 66. et nu. 16. 73. nume. 19
Experimentum contra dolorem capitis, frontis & oculorum. 73. nume. 20
Experti in obsidionibus adesse debent, qui possint ad varios consulere casus. 91. nu. 24
Exploratores quales esse debeant mittendi ad hostes ad explorandum secreta sua. 134. nu. 155
Exploratores qui hostium precibus tardi sunt ad referendum eorum secreta Duci suo. conuenti uiui concremantur. 165. nu. 61
Exploratores in omni bello prosunt. 180. nu. 10
Extensio admittitur in statuto ex identitate rationis. 182. nu. 58
Extorsio quae nam esse dicatur. 188. nu. 156
Extrahentes existentes in templo Dei, in poenam incidunt criminis laesae maiestatis. 34. nu. 95
Excusantur aliqui iniustè ut sedetur tumultus pro bono pacis. 125. nu. 40

F

FABRICIVS. De Fabricio Romano Dictatore qui noluit Pyrrhum ueneno necare. car. 96. nume. 1
Fabricius Iesualdus Comes antiquae urbis Campsae dectus fuit literis & armis & bonitate plenus. 40. nume. 202

Faciens eunuchos morte naturali est puniendus. 162. nume. 102

Facientes uastũ de nocte in uineis uel campis. naturali morte plecti debent. 163. nume. 224

Facientes pacem an uideantur fateri delictum. ita ut per curiam puniri possint. 139. nu. 216

Facta prælatorum Imperator iudicare non potest. 98. nume. 24

Facta propter pacem legis uigorem habent. 124. nume. 15

Factionum tumultus in locis obsessis quomodo sedari debeat. 111. nume. 29

Factiosi & ciuitatum partiales an teneantur ad refectionem dominorum & iniuriarum parti iniuste oppressæ. 111. nume 30

Falsificantes literas militiæ Ducum & superiorum suorum, morte naturali sunt puniendi. 162. nume. 165

Falsum committit, qui sciens rupit filum. uel uicitiam literarum Principum. 162. nu. 165

Falsus campio. De hoc habes supra in litera C. in ver. Campio.

Falsus testis. Vide infra in litera T. in ver. Testis.

Fama sola non est sufficiens indicium ad torturam. 70 nume. 27

Famam suam unicuique non derelinquere licet. 18. nume. 26

Familia Principum non tenetur ad onera extraordinaria ciuitatum. 214. nume. 535

Familiæ nomen quomodo intelligatur. 193. nu. 218

Familiares dominorum si per discordiam pacem uiolant sunt puniendi. 129. nu. 87

Famulus qui stat cum domino exempto à collectis, an teneatur soluere collectas. 214. nu 524

Famulo infirmo an debeatur salarium pro tempore infirmitatis. 159. nu. 116

Famuli missi pro custodia in uilla ut laborent. non debent pro re & persona grauari. 213. nu. 505

Faortus Parthus qui patrem Hirodem iugulauit quo modo perijt. 152. nume. 16

Fautores seditionis, aut tradimenti, seu proditionis sunt pœna mortis naturalis puniẽdi. 162. nu. 185

Fauor an sit publicus ubi non agitur cum fisco, sed cũ priuato & alio loco fisci. 214. nu. 526

Felonia uasalli an noceat filiis, descendentibus uel agnatis. 92. nu. 38

Feriæ militares quæ sint. 123. nu. 1

Feriæ repentinæ an impediant præscriptionem. 199 nume. 306

Feudum antiquum hæreditarium alienatum per patrem, filius etiam confecto inuentario reuocare non potest, nisi sit hæres etiam si in alienatione interuenisset domini consensus. 45. nu 33

Feudum ex pacto & prouidentia, etiam confecto inuentario, filius potest reuocare quando est antiquum. 45. nu. 34

Feudum nouum licet sit ex pacto & prouidentia alienatum, filius potest reuocare, nisi sit concessum tanquàm auitum & antiquum. 45. nu. 35

Feudum non uenit in confiscatione bonorum permissa ex forma statuti in casu homicidij, sed tantum bona profana & burgensatica. 48. nu. 26

Feudum censetur hæreditarium data communi forma inuestituræ, pro se & hæredibus suis ex se & suo corpore legitimè descendentibus. 48. nu. 27

Feudum simpliciter receptum, intelligitur pro se & filiis suis masculis. licet de illis nulla sit facta mentio in inuestitura. 48 nu. 28

Feudum an sit diuisible. 138. num. 206

Feudum unde dicitur, & quid sit. 167. nu. 38

Feudum concessum à Principe est contractus bonæ fidei. 167. nu. 39

Feudum datum à priuato est contractus stricti iuris. 167. nume 39

Feuda quotuplicia aperiantur. 155. nu. 66

Fictio cedit ueritati. 8. nu. 6

Fictio retrotrahitur ad impossibilia de iure, in conuentione legitima propter pacem facta. 123. nu. 7. & 124 nume. 15

Fictio an pro ueritate sit attendenda in statutis. 200 nume. 323

Fictiones prosunt arte usæ in bello. 113. nu. 15

Fideicommissaria res an alienari possit. 204. nu. 384

Fideicommissarij non tenentur ad onera pro bonis per ipsos dispensatis. 213. nu. 507

Fideiussio an sit præstanda timore scandali. 124. nume. 26

Fideiussor de præsentando toties quoties, per binam præsentationem liberatur. 191. nu. 201

Fideiussor de præsentando toties quoties, semper & quandocunque; tenetur semper præsentare, nisi casus mortis interueniat. 191. nu. 201

Fideiussores an teneantur ad pœnam contractus, ad quam principales non tenentur. 14. nu. 3. el primo

Fideles ad infideles arma & annona portantes, præter pœnam canonicã, pœna Imperialis edicti sunt puniendi. 69. nu. 15

Fidelibus plus prodest in loco sacro sepeliri, quàm in non sacro. 77. nu. 29

Fidelitas dicitur iusiurandum quod à uasallo præsta-

tur domino.91.nu.37
Fidelitas finitur cum fama domini. ibidem.
Fides: Nil magis fulget in Principe, quàm sincera fides: & nihil ei est turpius & deterius, quàm fidē fallere.165.nume.5
Fides data pro duello an sit seruanda.17.nu.18
Fides suspecta quando sit tyrannidis.32.nu.61
Fides sola separat fideles ab infidelibus. & Iustitia diuidit regem à tyranno, & nihil est excellentius atque gloriosius ipsa fide.91.nu.36
Fides à prudentibus præstanda non est narratis per inuidos 106.nu.74
Fides si nobis non fuerit seruata in treuga uel pace, an nos seruare debemus eandem.131.nu.126
Fides per Ducem belli hosti data est ei seruanda.135. nume.162
Fides est thesaurus inæstimabilis.165.nu.2
Fides tam amicis, quam inimicis est seruanda. & nemini est uiolanda.165.nu.2.& 3
Fides an regnandi causa uiolanda sit.165.nu.2
Fides & pacta conuenta seruanda sunt, illa seruanti. 165.nume.4
Fides à Dauide Rege hostibus suis Achijs seruata fuit 165.nume.7
Fides seruanda est etiam illis qui in ecclesia tuti sunt. 165.nu.13
Fides in omni casu seruanda est, etiam hosti, si nobis est seruata.165.nu.16.& 166.nu.18
Fides semper est seruanda, & inuiolabiliter sunt custodienda in fide promissa, nec de homine peius dici potest, nisi quod sit sine fide.166.nu.20
Fides data uni ex armigeris ab alio armigero, de se inuicem instituendo hæredem ualet. si sunt milites militantes in seruitijs Romani Pontificis vel Imperij Catholici.167.nu.41
Fidei ruptores & fraudatores & pacis fractores, ac turbatores capite puniuntur.156.nu.71
Fidem ualdè coluit Romanus Populus, & clientem acceptum in fide, cariorem habebat quàm propinquos.166.nume.22
De Fide data & non obseruata per Gallos Rauennatibus in expugnatione Rauennæ patriæ Auctoris. in M D X I I. 78.nu.1
De fide Pœnorum rupta Romanis.80.nu.34
Filius reuersus ab hostibus ex patre arrogato, & ipso filio existente captiuo fit nepos arrogatoris.33. nume.78
Filius apud hostes susceptus, postlimio reuersus filij iura habet.33.nume 79
Filius familias in bello captus, & inde reuersus.pristina iura filiationis recuperat.33.nu.81
Filius sequitur conditionem patris.33.nu.83
Filiusfamiliàs miles qualiter possit testari in conflictu.33.nu 85
Filius natus apud hostes ex viro, & vxore captis ab hostibus, & cum ambobus rediens, iura filiationis habet. & cum sola uerò matre reuersus, pro spurio habetur.34.nu.88
Filius & hæres patris non potest uenire contra factū proprium patris.45.nu.33
Filius qui non est hæres patris, an possit feudum retinere.92.nu.40
Filius quem magis auxiliari teneatur, an episcopum suum, uel proprium patrem.119.nu.10
Filius pro bono pacis non tenetur alere patrem banni tum.124 nu.22.& 126.nu.58.& 129.nu.100
Filius familiàs non potest facere pacem in patris præiudicium.135 nu.170
Filius parricida pœna ultimi supplicij punitur.152. nume.26
Filius familiàs an obligetur ad uectigalia. 187.nume.144
Filius qui repudiauit hereditatem patris occisi: debet facere vltionem.127.nume.65.& 129.nu.96
Filius ad quem spectat facere vindictam, ad ipsum spectat etiam facere pacem. 127.nu.66. & 130. nume.113
Filius naturalis tantum an excludat substitutum.26. nume.113 & 114
Filij naturales non sunt de domo patris, neque de sanguine agnatorum.182.nu.63
Filij naturales nati ex concubina in domo retenta. comprehenduntur à statuto de filijs indifferenter loquente.182.nu.63
Filij non tenentur præstare alimenta patri bannito propter fractionem pacis.126.nu.58
Filij bannitorum, possunt parentes bannitos impunè receptare. 129.nu.100
Filii familiàs publicani an lucrum aut usumfructum quærāt patri suo factum ex gabellis.187.nu. 14
Filium Parmenionis ob proditionem occidit Alexander.151.nu.12
Cætera habes infra in litera P.in ver.Pater.
Fiscus pro plaustris & nauibus acceptis pro ducendis munitionibus ad exercitum & classem, tenetur mercedem soluere.161.nu.156.& 186.nu.123
Fiscus in pœnalibus causam lucratiuam habet. 181. nume.33
Fiscus non tenetur pro frumento conducto contra denetum à piratis deprædato.195.nu.253

Fiscus potest tollere gabellas suas à non soluentibus gabellarijs promissas debito tempore, & illas de nuo licitare plus offerenti. 196. nume. 264
Fiscus qui uendidit gabellam frumenti, an teneatur soluere publicanis gabellam pro frumento per ipsum conducto pro necessitate, & usu populi sui. 198. nu. 292
Reliqua uide supra in litera C. in ver. Conductor.
Fœdera à quo tempore habuerunt initium. 138. nume. 204
Fœmina bellax potest succedere in feudum requirens seruitium personale: sicut fuere Maria Cardona, filia Raymundi Cardoni, & Maria Caroli V. Imperatoris soror Transiluaniæ Regina. 44. nu. 24
Fœmina admittitur ad feuda & bona emphyteutica concessa pro se & descendentibus suis, 44. nu. 24
Fœmina an possit pacem facere de morte patris. 135. nume. 171
Fœminæ an succedant in feudo franco. 147. nu. 19
Fœminæ cum uiris duellare non possunt, cum uirile sit officium duellandi. 10. nume. 1. el pri. & 21. nu. 60. & 22 nu. 64
Fœminæ in quibus casibus possint per campionem assinem, vel mundualdum pugnare. 10. nu. 3. el ij. & 21. nu. 60 & 22. nu 64
Cætera inuenies supra in litera C. in ver. Carolina constitutio.
Fœnus exercentes possunt per ciuitatem quam habitant compelli ad præstandum pecunias communi. 215. nume. 537
Fontes custodiendi sunt, ne ab hostibus ueneno corrumpantur. 97. nu. 18
Forbannitus an licitè possit ab eius inimicis occidi. 129. nu. 90
Forensis ab teneatur tempore belli ad onera personalia. 41. nume. 212
Forensis belli tempore ad præstantias tenetur. 41. nume. 212
Forensis qui ex sententia arbitraria per aliquot tempus onera ciuitatis soluit, an possit à laudo reclamari. 186. nu 120
Forensis effectus ciuis est immunis à collectis. 192. nume. 208
Forensis quis nam propriè dicatur. 195. nu. 248
Forenses contrahentes in loco ubi pro contractibus soluitur gabella, an ibi sint astricti soluere gabellã. 195. nume. 247
Forenses tenentur perscrutari de gabellarijs ubi sunt soluendæ gabellæ. 195. nu. 247.
Forenses an dicantur illi qui sunt subditi castro. Episcopatui, vel ecclesiæ, & an ipsi ut forenses teneantur ad gabellas. 195. nu. 248
Forenses ignorantes statuta & pacta facta inter fiscum & publicanos, uel inter Communitates & daciarios, an cadant in pœnam. 207. nu. 412
Forenses habitantes in ciuitate an teneantur ad onera realia & personalia. 213. nu. 497
Forenses an possint de iure collectari pro bonis sitis in territorio collectantium. 315. nu. 537
Forenses non tenentur ad onera personalia, tempore belli nec pro rebus alibi sitis. 215. nu 538
Forenses in quibus locis subsint munera. 213. nu. 517
Forensibus an liceat ignorare statuta & consuetudines terrarum. circa solutionem gabellarum. 195. nume. 246
Forma consuetudinis, legis, vel statuti seruanda est in subhastationibus, aliàs nullus est contractus. 197. nume. 273
Formio: De itinere Formionis Ducis Athenienfium uersus urbem Calcedonensium, & de ipsius urbis captura. 61. nu. 34
Fortuna nec casus uiolat disciplinam, quam non aufert calumnia. nec morbus corrumpit. 79. nu. 21
Fortunæ dominium & potentia. 76. nu. 18
Fortunæ ancipitem fore lusum in bello, nisi ad Deum recurratur. & nihilominus audacter Duces se gerere oportere. 86. nu. 11
Foro conscientiæ cogitur quis ad pacem 124. nu. 16. 17. & 18
Fotionis Attici Imperatoris mirabile dictum contra Archibiadem Laconistam. 145. nu. 1
Fotionis laudes & de statua per Athenienses erecta pro eius gloria. 141. nu. 9
Fotionis sententia, dum Alexander magnus subiugasset Thebanos. & ab Atheniensibus petijsset Demosthenem Ligurgum. Iperidem & Coridemum, qui ibi fugerant ut illos occideret. 141. nu. 10
Foueæ. vide infra in litera I. in ver. Instrumenta.
De foueis subterraneis ad fallendum hostes. 87. n. 39
Fractor: Contra fractorem treugæ an sit indicandum prout contra fractorem pacis. 132. nume. 128. & 129
Fractor pacis an possit à quocunque accusari. 131. nume. 123
Fractor pacis qualiter puniatur. 131. nume. 126. & 132. nu 127. & 134 nu. 150
Fractor pacis quis dicatur, si ignoratur quis fuerit primus qui fregit pacem. 136. nume. 184
Fractor secundus pacis an possit petere pœnam fractæ pacis à primo fractore. 137. nu. 197

Fractor

Fractor secundus pacis an incidat in pœnam fractæ pacis in contractu stipulatam, & an à primo uiolante licitè possit prouocari ad duellum. 13. nume. 1. cum sequentibus.
Fractores pacis per Principes ecclesiæ & seculi puniuntur. 137. nume. 196
Frangens saluum conductum tenetur pœna legis Iuliæ maiestatis. 165. nu. 15
Franciscus Gallorum Rex quomodo in obsidione Papiæ per irruptionem à Marchione Piscariæ captus. 113. nume. 16
Frater an possit impunè occidere fratrem suum bannitum, vel illum receptare sine pœna constitutionis prohibentis neminem posse receptare forescitū bannitum. 129. nume. 99. & 100
Fratres minores sancti Francisci non tenentur ad collectas & gabellas laicorum. 226. nu. 575
Fraudans gabellas licitas potest pro represalijs capi. 194. nume. 234
Fraudante gabellas mortuo, infra quantum tempus agat fiscus pro rebus quæ inciderūt in commissum. 193. nu. 219
Fraudantes gabellas qua pœna teneantur, & ad quos spectat dicta pœna fraudantium gabellas & publicas pecunias. 183. nume. 83
Fraudantes gabellas Principum an peccent. 184. nume. 92
Fraudantes gabellas qui nam sint. 188. nume. 155. & 190. nu. 193
Fraudantes gabellas an licitè perdant merces suas. 190. nume. 193
Fraudantes gabellas qua actione teneantur. 194. nume. 239
Fraudantes gabellas an conuinci possint testimonio mulieris, denuntiantis illos. 189. nume. 181
Fraudator gabellæ non tenetur infra quinquennium de culpa leui & leuissima ob casum contingentem in rebus quæ inciderunt in commissum. 195. nume. 253
Fraudatores plures fisci & gabellarum ad quadruplum tenentur insolidum. 193. nu. 219
Fraudare an liceat gabellas illicitas. 188. nu. 160
Fraus opitulari nō debet fraudāti doloso. 281. nu 26
Fraus quot modis esse dicatur, & committatur. 185. nume. 109
Fraudem excludens non dicitur fraudem facere. 193. nume. 214
Fructus pendentes an comprehendantur sub statuto, quod de rebus recollectis sit soluenda gabella. 185. nume. 112
Fructus dicuntur deductis expensis. 215. nume. 553. & 216. nume. 556
Fructus ecclesiæ dicuntur deductis expensis damnis & interesse eorum causa factis, vt in lucratiuis contractibus. 216. nume. 556
Fructus appellatione an ueniant poma. pira, oliuæ & glandes. 216. nume. 561
Fructus hominum an ueniant in statuto quod de reddituo soluatur gabella. 216. nu. 564
Fructuum uerbo quæ nam comprehendantur. 216. nume. 566
Frumentum exercitus lucrifaciens, pœna mortis naturalis est puniendus. 162. num. 179
Fugiens fracto carcere, pœna mortis naturalis puniri debet. 162. nume. 203
Fugiens in territorium uicinum timore hostium, potest res suas extrahere sine solutione gabellæ. 185. nume. 115
Fugientes ex publico bello infames fiunt. in tracta. de iusto & iniusto bello. 33. nu 71
Fugientes de bellis publicis infames habentur: & ultimo supplicio sunt puniendi. 153. nu. 36
Fuluius Suffecius Albanus quia fidem rupit, & pacta Regi Tullo non seruauit, binis quadrigis iussu Populi Romani fuit laceratus. 156. nu. 71
Fulnij prouidum consiliū, vt quis hostium castra capere, & eos ex loco forti detrudere possit. 46. nu. 7
Fuluij & Q. Fabij virtutes. 51. nu. 10
Fuluij Impatoris in bello Cimbrico uictoria. 59. n. 15
Fumo qua arte resisti possit ne obsessis noceat. 113. nume. 10
Fundus & dos ecclesiæ immunis est ab omni gabella. in tract. de gabellis. 210. nume. 448
Furca suspendi debent piratæ, & latrones famosi, sacrilegiq́, & transfugæ ad hostes fugientes, auctores quoq; seditionum, ac reuelantes suorum Principū, Regumq́, secreta, serui alicui mortē inferentes et falsos Deos adorantes. 162. nu. 163
Furcas sua auctoritate erigens. pœna capitali est puniendus. 163. nu 207
Furij Camilli Tribuni octuagenarij & infirmi prosperè gesta. & Sutrij recuperatio, & erga Deum religio, & quod plerunq; fortunæ uarietas Dei numine mitigatur. 87. nu. 26. 27. & 28
Fur publicus & famosus pœna mortis naturalis puniri debet. 162. nu. 188
Fures & latrones milites, uiarumq́, derobatores publicarum, ac pacis ruptores, & aliena bona furantes, eorum auxiliatores: & huiusmodi criminum participes, & fures ac furta receptantes sunt mortis

naturalis pœna plectendi.156.nu. 75
Furantes liberos aut pueros alienos pœna mortis cap italis sunt puniendi. 163.nu.221
Furantes aut inuadentes castra ciuitates uel oppida sunt puniendi pœna capitis. 163.nu.222
Furtum faciens ei cum quo pax facta fuit dicitur pacem frangere.128.nu.78
Furtum factum propter necessitatem famis excusatur. 161.nume.158

G

GABELLA est ordinatum munus inductum pro utilitate publica.180.nu.22
Gabella soluenda pro armento, de quibus bestijs intelligatur.182.nu.513
Gabella soluenda pro grege, intelligitur de pecudibus & animalibus paruis.183.nu.54
Gabella soluenda pro qualibet bestia uaccina uel equina, non est soluenda pro pullis lactantibus. 182. nume.59
Gabella soluenda pro quolibet animali legato, an sit soluenda pro partu uaccæ prægnantis legatæ. 182 nume.60
Gabella soluta ex forma statuti pro emptione gabellarijs, an rescisso contractu per illos restitui debeat. 182.nume.62
Gabella soluenda ex statuto pro legato pio facto ecclesiæ,aut pijs locis, filijsq, neptibus ac filiabus, an habeat locum si legatum factum fuerit spurijs & naturalibus tantum. 182.nu.63
Gabella soluenda à legatario pro legato, solui debet de residuo legati deductis expensis & grauaminibus,183.nu.71
Gabella soluenda pro legato, in termino non soluta, an possit post terminum solui. 183.nu.72
Gabella à quo soluenda sit pro legato facto duobus, quorum alter repudiauit legatum, & alter acceptauit.183.nu.78
Gabella an sit soluenda à mulione & nauta pro salma & mercibus per ipsos uectis in naui, seu cum mulo.184. nu.87
Gabella pro cadauere non est soluenda,nec pro ossibus cadaueris statuto disponente solui gabellam pro cadauere. 184.nu.96
Gabella solui non debet pro rebus emptis in nundinis, etiam si post ex interuallo extrahantur.185.num. 103.& 187.nu.148
Gabella non est soluenda pro rebus portatis ad ciuitatem pro necessitate famis.185.nu.105
Gabella an sit soluenda pro rebus portatis pro ædificijs domorum.185.nu.107
Gabella pro quibus rebus soluatur, & pro quibus non soluatur.185 nu.113
Gabella non soluitur pro rebus ad classem, & ad exercitum deuectis.185.nu.114
Gabella non est soluenda pro nauibus & mercibus in portum ui uentorum incursis,aut ob incursum piratarum.185.nu.115
Gabella pro bonis naufragatis non soluitur.185. nume.115
Gabella regulariter non soluitur pro rebus necessarijs ad uictum, & pro exercitu, & classe portatis. 186.nu.126
Gabella non soluitur de anulis qui portantur indigitis.186.nume.129.
Gabella pro rebus necessariis ad culturam agrorum non est soluenda,neque de eo quod ad fiscum portatur.186.nu.129
Gabella licet non soluatur, tamen curandum est, ne ferrum,arma,aromata,animalia, & alia bona per Aegyptum ad hostes deferantur.186.nu.130
Gabella soluta pro animali uendito,an eo redhibito sit restituenda.189.nu.175
Gabella soluenda pro equo transeundo per ciuitatem, an habeat locum in equo super quo homo equitat. 189.nu.176
Gabella & pedagia an sint in mari soluenda prout in terra pro transitu.189.nu.177
Gabella & uectigal an idem sit 190.nu.18 6
Gabella in quacunque parte iudicii solui potest. 190. nume.191
Gabella si soluatur pro lapidibus an habeat locum in lapidibus pretiosis & gemmis. 194.nu.226
Gabella an à contrahentibus forensibus soluenda sit secundum statuta loci ubi contrahunt. 195. nu.247
Gabella non debetur pro rebus ad fiscum portatis. 198.nu.288
Gabella an sit soluenda pro pœna in contractu stipulata stante statuto quod pro omni pretio sit soluenda gabella.200.nu.311
Gabella pro contractibus nullis, inualidis, inutilibus & reprobatis non soluitur.200.nume. 312. 314. & 315.
Gabella soluenda pro compromisso, an sit etiam soluenda pro tertio arbitro seu arbitratore electo. 200.nume.316
Gabella an sit soluenda de instrumento electionis pauperū per ipsos pauperes,stante statuto quod de quolibet contractu soluatur gabella.200.nu.322

Gabella soluenda ex pacto uectigalis de omnibus donationibus, non est soluenda pro legato. 201. nu. 324
Gabella soluenda est in loco contractus. 201. nu. 326
Gabella contractus garentigiæ non soluta, an impediat executionem contractus: & ad quem spectat probare non fuisse solutam. 202. nu. 334
Gabella qualiter sit soluenda & exigenda in territorio duorum dominorum. 202. nu. 340
Gabella soluenda pro quolibet libello, an sit soluenda pro additione ad libellum. 203. nume. 344. & 345
Gabella soluenda pro iudicio inchoato: in quo loco soluenda est, pro iudicio in duobus locis inchoato. 203. nu. 347
Gabella pro dominio soluenda, si dominium perditur culpa uel uoluntate, an tenebitur quis soluere gabellam. 203. nu. 354
Gabella pro hæreditate soluenda, intelligitur adita hæreditate, ibidem.
Gabella soluenda pro hæreditate, an sit soluenda gabellario existēte tempore quo hæreditas adita fuit, uel gabellario temporis quo hæreditas uacauit. 203. nume. 356
Gabella unica tantum soluenda est, stante statuto quòd pro contractu soluatur gabella. 204 nume. 365. & 366
Gabella an sit soluenda refutatione facta contractus per pactum siue dissolutione. 204 nu. 365
Gabella an sit soluenda pro adepta possessione, & bonorum adiudicatione. 204. nu. 368
Gabella soluenda pro contractu, an sit soluenda pro promissione. 205. nu. 371
Gabella pro agro est soluenda ubi ager situs est. 205 nume. 371
Gabella an sit per dominum aut uasallum soluenda, pro agro feudali seu emphyteuticum. 205. nu. 272
Gabella soluta propter contractum conditionalem, stante statuto de contractibus solui gabellam, ueniente conditione iterato solui non debet. 205. nume. 373
Gabella soluenda pro omni contractu, non est soluenda pro cessione pendente à primo contractu, uel ab alio contractu, pro quo fuit primo una soluta gabella 205. nume. 374
Gabella pro fructibus rerum dotalium solui debet per maritum. 205. nu. 376
Gabella contractuum, an sit soluenda in loco ubi factus est contractus, uel ubi sitæ sunt res contractæ. stante stat. to solui gabellam in utroque loco. 205. nume. 377. & 378
Gabella soluenda ex forma statuti pro contractibus, an sit soluenda pro donatione, legato, & institutione. 205. nu. 382
Gabella si pro re uendita non soluta fuerit stante statuto an pretium illi solui debeatur per emptorem. 205. nu. 386
Gabella soluenda vigore statuti pro sententia, an solui debeat pro præcepto de soluendo: laudo: primo & secundo decreto: iuramento confessione iudiciali, uel sententia lata in causa summaria. 206. nume. 388
Gabella pro quota quantitate soluenda est si petita fuerint centum, & obtentum de uiginti, stante statuto quod gabella solui debeat pro quantitate in iudicio petita. 206. nu. 389
Gabella soluenda pro æstimatione rei petitæ, uel portatæ quomodo sit soluenda. 206. nu 390
Gabella quomodo soluenda de sententia habente plura capita. 206. nu. 391
Gabella an sit soluenda de legato facto consanguineo pauperi. 206. nu. 394
Gabella qualiter soluatur pro usufructu in contractu deducto, uel per constitutum per contractum, uel testamentum aut codicillos. 206 nu. 396
Gabella an soluenda sit per debitorem, uel creditorē, statuto disponente, quòd pro contractu debiti soluatur gabella. 206. nu. 397
Gabella an pro uenditione, uel donatione, soluenda sit stante statuto, quòd pro quilibet libra donationū soluatur pro gabella duodecim solidi, & pro uenditione decem. & in fraudem maioris gabellæ quis uendit, ac pretium palàm recipit, sed inde illum clam restituit. 206. nu. 399
Gabella soluenda pro lana, an extendatur ad pelles lanatas. 206. nu. 400
Gabella una tantum solui debet, licet libellus plures querelas pro diuersis delictis contineat, statuto disponente solui gabellam pro qualibet accusatione. 207. nu. 401
Gabella soluenda pro qualibet possessione acquisita de nouo, an sit soluenda in acquirente ciuilem tantum possessionem. 207. nu. 404
Gabella soluēda ex forma statuti de mercibus uectis, contractibus, testamentis, & legatis, solui debet illis publicanis quorum est gabella tempore conductionis mercium ac initi contractus quantumcunq; conditionalis. De legatis uerò annuus soluitur illis. qui erunt gabellarij tempore solutionis. 207. num. 408. & 409
Gabella locata per tyrannos, aut partiales & factio-

sos post de ciuitate expulsos, cui sit soluenda, an tyranno uel factioso in ciuitate existenti, & an expulso locanti. 207. nu. 410
Gabella an sit soluenda de officiorum lucro: & an extendatur ad lucrum ambasciatorum, & aduocatorum stante statuto in ciuitate. 207. nu 413
Gabella seu ius exiturae an solui debeat de incremento victualium facto propter humiditatem in naui, & terra propter aquam & inundationem, & an in tali casu dicatur fraus, & teneatur ad pœnam. 208. nu. 420
Gabella in quibus locis solui debeat, & in quo collecta. 208. nume. 423
Gabella ecclesiæ an locari possit per prælatum ad uitam suam. 210. nu. 445
Gabella an sit soluenda pro re profana effecta ecclesiastica. 210. nume. 449
Gabella soluenda ex forma statuti pro fructibus, an sit soluenda pro partu ancillæ. 210. nu. 454
Gabella soluenda pro fructibus beneficij ecclesiastici, à quo sit soluenda pro illo anno quo renuntiatur beneficium. cum is qui renunciauit fructus percipit. 211. nume. 455
Gabella soluta pro fructibus, an si fuerint fructus locati pro centum sit soluenda gabella pro illis centum. 211. nume. 473
Gabella non est soluenda de rebus necessarijs ad culturam agrorum. neque de tritico & blado portato pro seminibus. 214. nu. 534
Gabella an sit imponenda ecclesiæ & eius clero. & an ecclesia & eius clerus teneatur soluere gabellã pro fructibus bonorum suorum. 215. nu. 543
Gabella an sit imponenda collonis regulariter. 215. nume 544
Gabella soluenda de fructibus intelligitur deductis expensis. 215. nume 553
Gabella ex statuto soluenda pro omni contractu ad rationem decem pro centenario quantitatis intelligitur deductis expensis. 216. nu. 562
Gabella an sit soluenda ab eo, qui rem uendit extra patriam suam. 218. nu. 601
Gabella non soluta infra debitum terminum statuti, an purgatio moræ admittatur post terminum statuti. 202. nu. 331
Gabella pro uino extrahendo imposita, an habeat locum in eo, qui extraxit acetum. 219. nume. 602. & 603
Gabella an sit soluenda pro fructibus pendentibus. stante statuto quòd de rebus recollectis sit soluenda gabella. 185. nu. 112
Gabellæ solutio per uẽditorem ne, an per ẽptorem fieri debeat, de contractu emptionis. 204. nu 363
Gabellæ solutio anni præsentis non facta mentione an soluatur pro debito anni præteriti primo debito, an incidat incommissum. 191. nu. 202
Gabellam soluere non tenentur euntes per alienum territorium ad molendinum propter famis necessitatem. 185. nu. 106
Gabellã solui pro quolibet animale, an intelligatur de animale uiuo, aut mortuo. 185. nu. 110
Gabellam soluere non tenentur, qui propter aquarum penuriam uadunt ad molendinum in territorio uicino. 185. nu. 515
Gabellam seu collectam quis soluere teneatur, cum possessio descripta est in catastro emptoris & uenditoris. 204. nu. 364
Gabellam ubi uiget statutum solui de litis contestatione, aut pro euictione, an repetat debitor à uendito re obligato. 205. nu. 385
Gabellam solui per statutum ordinatum pro quorumque contractu, an locum habeat in eo, qui rem dare promisit ut promissor. 206. nu. 398
Gabellam uel collectam solui pro qualibet alienatione, an locum habeat in qualibet alienatione uel acquisitione ecclesiæ, & per quem solui debeat. 207. nume. 402
Gabellam an soluat ecclesia, & clerus suus pro fructibus suis. 215. nume. 543
Gabellæ possunt imponi à domino, uel republica, aut communitate habente priuilegium, uel ex præscriptione. 184. nu. 85
Gabellæ prædictæ an licitè frandari possint, & an differant à proprijs Principum gabellis. 184. nume 85
Gabellæ iniustæ an licitè fraudari possint. 187. num 133. & 134
Gabellæ per quos, & in quibus locis sint ponendæ. 189. nu. 177
Gabellæ unde dicantur. 189. nu. 177
Gabellæ an sint munera realia uel personalia. 190. nume. 192
Gabellæ an possint rectè frandari à ciuitatensibus & à forensibus sine peccato. 194. nume. 232. & 233
Gabellæ & collectæ an possint fraudari sine peccato. inter ciues impositæ. 194. nu. 233
Gabellæ illegitimæ sunt barbaricæ nuncupandæ. 194. nu. 231. & 233
Gabellæ impositæ pro ponte, an eo dirupto possint legitimè exigi. 194. nu. 233

Gabellæ quando dicantur vendi & quando locari. 196.nu.260
Gabellæ quæ dicantur ordinariæ & quæ extraordinariæ. 198.nu.293
Gabellæ perpetuæ an possint per ciuitatem imponi ob occurrentes necessitates. 207.nu 415
Gabellæ in dubio intelliguntur venditæ & locatæ cũ pactis solitis & consuetis. 218.nu.596
Gabellarum immunitas concessa alicui eundi ad mercatum, an locum habeat in recessu à mercato. 184.nu.94
Gabellarum causæ sunt summariæ. 194.nu.230
Gabellarum solutio an exorbitet à iure communi, quo iure prohibitæ sunt gabellæ. 203.nu.354
Gabellas illicitas fraudare permittitur grauato vltra debitum. 188 nume.160
Gabellas iniustas an sit licitum fraudare. 194. nume. 232
Gabellas conducere & pro gabellarijs promittere non possunt clerici. 210.nu.446
Gabellas & pedagia an soluere teneantur domini pro famulis suis. 213.nu.519
Gabellarius à tutela non excusatur. 196.nu.265
Gabellarius an teneantur ad onera ciuitatis. 196. nu.265. & 213.nu.492
Gabellarij vxor legataria mariti bonorum omnium, an possit exigere gabellas conductas à marito, & habere vsumfructum data cautione soluendi gabellas, iuxtà promissa per maritum. 183.nu.68
Gabellarij an teneantur ad onera personalia, & ad realia: Et an vectigalia imposita personis pro rebus dicantur onera personalia. 187.nu.150
Gabellarij impediti qualiter agant & procedant cõtra ipsorum contumaces, & an cogi possint ad testificandum. 188.nu.154. & 298.nu.294
Gabellarij grauantes vltra debitum transeuntes, qua pœna teneantur. 188.nu.160
Gabellarij & collectantes an habeant ius in rebus collectari solitis, & in commissum inciSit. 192. nume.207
Gabellarij quo iure agant pro rebus quæ incidunt in commissum. 195.nu.240
Gabellarij an propria auctoritate possint capere res quæ inciderunt in commissum. 165.nu.240
Gabellarij an merces per ipsos captas sine bulleta vendere possint. 218.nu.599
Gabellarij extorquentes à nautis, mulionibus, & mercatoribus quid indebitè, in quam pœnam cadant, & an dominis gabellarum teneantur ad interesse ob damnum quod inferunt illis. 188.nu.162. & 196.nume. 263
Gabellariorum vnus ex socijs posuit negotiorum gestorem, qui malè se gessit in negotiando, an ponens negotiorum gestorem teneatur pro ipso. 197. nume.136
G. Pompeius milites suos puniuit, quoniam Senatum truncauerant Mediolani. 156.nu.79
G. Scipio Aphricanus, liberalis fuit in præmiando: pius & clemens in puniendo, & fidem semper hostibus seruauit. 166.nu.21
Galli. Vide supra in litera F. in versi. Fides. & in ver. Franciscus.
Gemini: Inter duos geminos robustior præsumitur primo natus. 136.nu. 184
Geminæ in quibus differant à lapillis & margaritis. 194.nu.226
Generales bellorum & Duces exercituum, an possint facere treugam & pacem. 132.nu.128. & 134. nume.156
Geometria & archimetria militaris Ducibus exercituum quantum sit pernecessaria. 101.nu.18
Gesta multorum Ducum per vniuersum orbem nesciuntur, quia literis tradita non fuere, & ob id Alexander magnus doctus ab Aristotele & Pelopida desiderabat scriptorem à se gestorum. 53.nu.39
Gesta peregregia & memoria digna, in clipeis, tabulis, scripturis, picturis &c. reperiuntur. 61.nu.30
Gesta arte vt loca obsessa à militibus occupentur. 94. num.21. & 22
Gigantea statua ex Parthis ducta per M. Antonium in theatro erecta. 60.nu.28
Gladiatorum reliquias relictas à Crasso extirpauit Pompeius, & Theatrum Romæ ędificauit, ad instar Mithyleuei cum magnis ferrarum ludis. 51. nume.9
Gladius dicitur index in duello. 7.nu.5
Gloria nulla maior est, quam seruare fidem. 78.nu.4
Gn. Manlij, & Marci Fabij consulum pugna contra Hetruscos. 59.nu.8
Grauij Penonij quæstoris occisio. 58.nu.6.
Grex quid nam sit, & quod armentum, & an porci in eo comprehendantur. 182.nu.49.50. & 51
Guerra vel pestis aut siccitas, an sit causa remissionis pretij gabellarum. 199.nu.299.300. & 301
Guerra, pestis & sterilitas, an sit causa remissionis in rebus emphyteuticis & censuarijs. 199. nume.303
Guidagium quid sit, & vnde dicatur. 189.nume.177

H.

HABENS gratiam de vno homicidio, si postea fecit secundum homicidium, & impetrauit gratiã de secundo, non facta mentione de primo, nihil valet. 162. nu. 167
Habens dominium in re certa, si illud culpa vel voluntate perdit an teneatur soluere gabellam. 203. nume. 354
Habens à Principe Priuilegium exigendi gabellas, an possit illud vendere sine consensu illius Principis concedentis. 209. nu. 428
Habitantes in villa cum maiori parte familiæ, & in ciuitate cum minori, an teneantur ad onera ciuitatis vel ruris. 181. nu. 27
Habitantes in vno loco, uel alterius loci originarij in quo loco subibunt munera & onera. 213. nu. 515
Haberi pro ciuibus est fictio. 92. nu. 208
Habiti pro ciuibus an teneantur ad onera, collectas, et gabellas impositas ciuibus. 192. nu. 208
Habiti pro ciuibus, vt ciues retinent priora priuilegia, quæ ante habebant. 192. nu. 208
Hæres particularis an possit facere pacem. 127. nume. 64
Hæres potest facere pacem per alium, & illam posteà ratificare. 127. nu. 64
Hæres occisi faciendo pacem recepta pecunia, hæreditatem defuncti adire videtur. 130. nu. 110
Hæres an teneatur ad solutionem gabellæ pro legato repudiato penes ipsum hæredem remanente, stante statutò quòd pro legato soluatur gabella. 183. nume. 66
Hæredes non vendicantes mortem defuncti hæreditate priuantur. 127. nu. 65
Hæredes faciendo pacem & remittendo iniurias an tollant ius fisco quæsitum. 130. nu. 102
Hæredes plures interfecti, an omnes teneantur facere pacem stante prouisione, quòd occidens occidatur, nisi habuerit pacem ab hæredibus. 132. nume. 134
Hæredum vnus soluens totum canonem rei emphyteuticæ, an prosit alijs qui non soluerunt. 219. nume. 616
Hebræi vnde dicti. 196. nu. 268
Hercules plures fuere bellaces & fortes in duello. 18. nume. 27
Hermocratis Syracusani victoria contra Carthaginenses: & de suorum militum instructione, quibus hostes vicit. 60. nu. 18
Hierosolyma quomodo capta ab Anthioco Rege post festa Iudæorum. 168. nu. 8
Hispania Romanæ dictioni voluntariæ se dedit, quia Scipio Aphricanus Iuuenem Hispanam eximiæ formæ, captiuam, sibi ductam non aspexit, sed sponso Alcioni intactam reddidit. in tracta. de non ponen. exer in discri. for. 79. nu. 12
Historię diffinitio. 53. nu. 40
Homicida quod fecit expectet. 1. nu. 1. el ij. & 163. nume. 191
Homicida parentum pœna mortis naturalis puniri debet. 163. nu. 190
Homicida duorum vel plurium mortis naturalis pœna est puniendus. 163. nu. 213
Homicidæ non sunt qui hostes in bello iusto occidũt. 33 nu. 70
Homicidę & homicidiorum mandantes, mandatores milites, vltimo supplicio puniuntur. 151. nu. 6
Cætera vide supra in ver. Habens gratiam.
Homicidium est iure diuino prohibitum. 13. nu. 14
Homicidium pro tutela sui corporis & coniunctorum commissum non est puniendum. 90. nu. 14
Homicidium commissum durante treuga, per aliquem ex comprehensis in treuga, qua pœna veniat puniendum 132. nu. 132
Homicidium pro sedando tumultu quandoque toleratur. 142. nu. 18
Homo homini insidiari nefas est infra pacis tempora. 2. nu. 8
Homo sequi debet diuinam rationem. 18. nu. 31
Homo mortalis non potest fugere bellum Dei immortalis. 39. nu. 185
Homo mortuus non dicitur homo, nec est in consideratione quantum ad pœnas. 185. nu. 111
Homo mortuus in quibus casibus damnetur post mortem. 185. nu. 111
Homini vili & debili an liceat se cum ense tueri, contra fortem eum percutientem pugno. 20. nu. 43
Homini non credenti legi nostræ catholicæ non est credendum. 81. nu. 2
Hominum fructus seu operæ an veniant in statuto q. de redditu soluatur gabella. 216. nu 564
Honorem suum contemnens crudelis est. 2. nu. 3. el. i.
Hora diei quæ nam sit in duello incipiendo, & finiendo. 4. nu. 4
Horatius. De Horatij Coclitis charitate vt patria Roma seruaretur ab Hetruscorum exercitu. 71. nu. 2
Horologium à quo primo demonstratum. 106. nume. 82
Hortolanus an veniat appellatione agricolæ. 214. nume. 531

Hospitalia & pia loca non tenentur ad Honera ciuitatum, 113. nu. 498
Hospitis in domum recipiendi munus, non personæ sed patrimonij onus est. 112. nu. 475
Hostis reconciliati non est confidendum: & habet exemplum de Philippo patre magni Alexandri. 78. nume. 4
Hosti an sit pax seruanda. 130. nu. 111
Hostes quibus insidijs sint circumueniendi docuere Ruffus Minutius. Accilius Glabrio. Atteas rex Falisci: & Tergenses, Vegentes, Tarnenses & Fidenates. 47. nu. 20
Hostes insidijs nocturnis multoties superantur. 62. nu. 45
Hostes domari fame tutius est, quàm illos consumere ferro. 68 nume 7
Hostes tenere oppressos insidijs optimum est consilium in exercitu, & arte tali illos opprimere. 69. nume. 20
Hostes fugientes ad montanea & nemorosa loca qualiter sint persequendi: & quid agendum vt in illos plena victoria habeatur. 74. nume. 1. & 75. nume. 4
Hostes an & quando sint prosequendi dimissa præda, & habes exempla. 75. nu. 6. & 9
Hostes fugiendi non sunt pertinaciter prosequendi, ne fortuna contraria fiat. 75. nu. 6
Hostes etiam dolo sunt decipiendi, mittendo literas ligatas sagittis arcu iactis in locis obsessis, falsas seditiones, & similia nuntiando 105. nu. 72
Hostes tempore guerræ non sunt ita passim in exercitu recipiendi. 134. nu. 154
Hostes qui fulsit, vel eis arma dedit pœna mortis naturalis sunt puniendi. 162. nu. 200
Hostium occultorum in exercitu quanta sit habenda ratio. 67. nu. 1
Hostium spolia asportando plerumque hostes deterentur. 86. nume. 10
Hostium castra custodibus & excubijs destituta, noctu mutatis vestibus sunt inuadenda, vt nocte Pompeius Mithridatem, & Ingurta Romanos inuadere consueuerunt. 87. nu. 24
Hostium machinæ quomodo sunt offendendæ. 90. nu. 12. & 13
Hostium patria obsidi debet, vt loca per eos obsessa derelinquant. 97. nu. 22
Hostibus fides est seruanda & amicis humanitas. 167. num. 34
Humanæ naturæ congruit seruare fidem. 167. nume. 35
Humano sanguini in quantum fieri potest parcendũ est. 68. nume. 8
Humili ex genere ortus aliquando gratia Dei exultatur, & aliquando nobilis frustra fortuna humiliatur. 71. nu. 7
Humilitas scandit sidera: & optimum est fundamentum pœnitentiæ. & vbi est fraus & falsitas, abest humilitas. 168. nu. 4
Humilitas in Prælatis & Principibus adesse debet. 168. nu. 5

I.

IDONEI esse debent fisci debitores & securi. 197 nu. 277
Ignauia est hostis accerrima virtuti in pace & bello, nocent vt pestis martialibus viris, & equis, cum multa mala pariat: ideò omni arte & ingenio vitanda. 66. nu. 16
Ignauia militibus nocet. 67. nu. 1
Ignauia tollitur per exercitium frequens, & diligentiam. 68. nume. 6
Ignis. Docetur modus componendi ignem peruasurum ad hostium castra, ad illa comburenda, & quomodo ille vitari debeat, & quis eius inuentor fuerit. 89. nu 5 & 6. & 90. nume. 12
Ignis incendiarius qualiter fiat, & exerceatur: & quantum contra hostes prosit: & quomodo contra illum sit prouidendum. 108. nu. 3. 4. & 5
Reliqua inuenies infra in ver. Instrumenta.
Ignobilibus nulla est infamia nec verecundia. 9. nume. 6
Ignominia est perdere arma in bello. 10. nu. 5. el i.
Ignorantia rei militaris est hostis occultus militantibus: & quantum nocuit Demetrio filio Antbigoni regis Frigiæ & Romanis. 67. nu. 1
Imbellia est hostis accerrima virtuti in pace & bello, nocens viris martialibus vt pestis. & equis, & omni arte & ingenio est vitanda. 66. nu. 16
Immunis nullus est à solutione vectigalium, etiam si super immunitate proferas Princeps rescriptum, quia præsumitur obreptitium. 180. nu. 14
Immunes à gabellis an teneantur præsentare res suas in gabellarum loco, seu duana, & an teneantur accipere bulletam. 189. nu. 173. & 192. nu. 209
Immunes à gabellis portantes res alienas cum suis, allegando res esse suas, an dicantur fraudare gabellam, & in quam pœnam incurrant. 190. nume. 184
Immunes ab oneribus personalibus an teneantur ad

onera realia. 190. nu 192
Immunes à collectis & gabellis qui nam sint, & priuilegiati à iure. 213. nu. 496. cum sequenti.
Immunes ab oneribus personalibus, an includantur in mandato Principis, quòd omnes ciues et districtuales, ad onera personalia teneantur. 213. nu 511
Immunes ab oneribus priuilegio, lege, statuto, consuetudine, an per nouam prouisionem possint compelli ad onera. 213 nu. 516
Reliqua vide infra in litera S. in ver stante statuto.
Immunitas neminem excusat à collecta propter necessitatum imposita. 159. nu. 112
In munitas vectigalium alicui per Principem concessa an extendatur ad ordinaria. 180. nume. 14. 18. & 19
Immunitas concessa gabellarum eundi ad mercatum, an locum habeat in recessu à mercato. 184. nu. 94
Immunitas gabellarum alicui concessa in vno territorio, an afficiat particularem successorem, si territorium fuerit alienatum. 184 nu. 97
Immunitas in corpore iuris clausa alicui concessa gabellarum, an sit rumpenda illi, ita quod cogi possit soluere gabellam. 196. nu. 116. & 117
Immunitas concessa per Principem, an censeatur concessa in præiudicium ipsius Principis concedentis. 186. nu. 118
Immunitas concessa pro prædijs, an locum habeat in prædijs æstimatis in libro descriptis æstimorum. 207. nu. 403
Immunitas alicui concessa in dubio non extenditur ad onera subeunda tempore guerræ. 215. nume. 540
Immunitatem concedere an liceat Principibus ex causa. 186. num. 117
Impedimenta duellorum quę nam sint. 4. nu. 18
Impedimenta nociua obsessis & obsidentibus tollenda sunt. 106 nu. 77
Imperator iurisdictionaliter est totius orbis dominus. 27. nu 7. & 30. nu. 17
Imperator an sit in bona vel mala fide Imperij sui. 30. nu. 20. & 24
Imperator an possit reuocare priuilegia per ipsum, vel prædecessores suos concessa. 30. nu. 26. & 31. nume. 29
Imperator non coronatus improprius est. 30. nu. 28
Imperator an possit priuare barones priuilegijs suis abutentes. 31. nu. 30
Imperator non potest contra ecclesiam catholicam indicere bellum. 31. nu. 49
Imperator est filius ecclesię, cui parere debet, vt bonus filius patri & matri suæ. 31. nu 52
Imperator an possit legitimare ad feuda. 42. n. 221
Imperator iudicare non potest facta prælatorum. 98. nume. 24
Imperator subest ecclesiæ Dei. 98. nu. 24
Imperator filius Dei & ecclesiæ dicitur. 98. nu. 24
Imperator iura pontificia vsurpare non potest. 98. nume. 24
Imperator ad fidem conseruandam concilio interesse potest. 98. nu. 25
Imperator tenetur inclinare caput Pontificibus. 98. nume. 25
Imperator Papæ iurare tenetur fidelitatem, & bona ecclesiæ, catolicamq; fidem ac religionem, rem publicam quoque Christianam pro posse tueri. 98. nume. 25
Imperator ex quibus causis possit à Papa deponi. 98. nume. 26
Imperatoris boni proprium est amare Deum, & proximos cum charitate subditos suos : inuestigare eorum commoda, illorum damna remouere. 32. nume. 64
Imperatores exercituum lætitiam vel mestitiam, risu vel ploratu aliquando fingere consueuere pro temporis oportunitate, vt fecere Cæsar & Anniball. 45. nume. 27
Imperatores Carthaginenses negarunt nouam Carthaginem à Romanis captam fuisse ne animos suorum militum deprimerent. 48. nu. 21
Imperatores qui vltra Alcibiadem in re militari ob literarum peritiam claruerint, & quod duces ita periti plus valent quam alij. 54. nu. 47. & 48
Imperatores quid tempore pacis & ocij præcogitare & facere debeant. 59. nu. 16
Imperatores tenentur peramare populos suos, & illos probè docere circa res & negocia bellica. 65. nu. 7
Imperatores quidam laudantur ex eo, quod mirabilia bello peragere militibus sua doctis virtute. 65. nume. 9
Imperatores semper curare debent amicos facere, & antiquos conseruare, nec grauare populos exemplo Scipionis. 69. num. 17
Imperatores belli vincere volentes & regnare, quomodo erga captos, & subditos se gerere habeant. 76. num. 23
Imperatores qui odio in exilio extra patriam mortui sunt. 80. nu. 25
Imperatores magnos musices, & præsertim militaris non fuisse inexpertos, et de ea plerunque iudicasse : vt Paminundas, Alexander, & Pyrrhus fuere.

re. 86 nu.8
Imperatores bonos vt suis victoriam parere possint propriam vitam contemnere debere, exemplo responsi Alexandri dati ex Sabba vrbe. 86.nume. 13.& 14.
Imperatores quomodo in deditionibus ciuitatum erga populos se gerere habeant, vt illos in fide & beneuolentia conseruent 114.nu.28
Imperatores qui pro victorijs habitis aras & templa erexerunt, in tracta. de antiq. triumph. 115.nu.2
Imperatores bellorum bellare intendentes quid agere habeant. 150.nu.1
Imperatores iusti & fideles esse debent. 166.nu.20
Imperatoribus melius esse & magis conferre, per eorum legatos & substitutos duces quàm per se bella geri, quia illorum periculo & virtute dignitas imperatoria magis illustratur, vt fuere M. Antonius & alij, qui medio Ventidij. Labieni. Syllæ, ac Cassij. Vltimo Carolus V. Imperator medio Marchionis Vasti. 56.nu.72
Imperium vnde ortum habuit. 30.nu.20. & 23
Imperium à Papa dependet. 97.nu.24
Imperium à Romana ecclesia dependet. 107.nu.97
Imperium Romanum quomodo fuit auctum. 13.nu 3
Imperio subiacent omnes Principes excepto Papa. 30.nu.23.& 24
Imperio periculosius est amicis carere quàm pecunijs. 69.nu.17
Impetrans rescriptum contra miserabilem personam tenetur exprimere in qua miseria sit, aliàs non gaudet beneficio impetratorum 211.nu.465
Impossibile reputatur quod à Principis voluntate dependet. 3.nu.9
Impossibilitas contractus excusat ab obligatione & periurio. 144.nu.53
Impossibilitas excusat ab excommunicatione. 154. nume.53
Inalienabilia veniunt in executione rei iudicatæ, si condemnatus aliud non habet. 214.nu.525
Incendiarius est venia dignus, si cessante bello occurrat incendium fortuitum & casuale; & si ex negligentia accidat est castigandus: si vero data opera grauius est puniendus. 81.nu.41.& 42
Incendiarius ob prædam vel inimicitiam viuus est comburendus. 81.nu.43.
Incendiarius ciuitatis vel oppidi pœna mortis naturalis est puniendus. 162.nu.183
Indicantes bella absque Principis licentia, in quam pœnam incurrant. 58.nu.170
Inditia quæ sufficientia sint ad probandum causam duelli, stat in arbitrio iudicis. 5.nu.1
Inditio quæ sit, & vnde traxit originem. 212.nume.488
Induciæ militares sunt treugæ in bello. 123. nume. 1
Induciæ quare longæ, & quandoque breues fiant. 134.nu.152.153.& 154
Induciarum effectus qui nam sint in bello. 134.nume.152
Induciarum tempore quæ nam sint pertractanda. 134.nu.152.153.& 154
Induciarum quis nam fuerit inuentor. 134. nume. 153
Industria personæ quando sit electa, & pro ea ius datum. 209.nu.430
Inertia virtuti est hostis accerrima in pace & in bello nocens vt pestis martialibus viris & equis cùm multa mala pariat, ideò omni arte & ingenio vitanda. 66.nu.16
Inertia tollitur per exercitium frequens, & diligentiam. 68.nu.6
Infamia sodomiæ est causa legitima duellandi. 3. nume.4
Infamantes homines sunt corporaliter puniendi. 114. nume.33
Insanes expelluntur à duello. 9.nume. 3. & 23. nume.82
Inferens in se manus proprias pœna capitalis mortis est puniendus. 162.nu.198
Inferior à Principe non potest vectigalia tollere. 183.nume.84
Infidelitas commissa in baronem tanti est effectus. quantis commissa in regem. 78.nu.6
Infideles rectè detinentes dominia & principatus, an sine causa spoliari possint. 36.nu.133
Infideles non possunt habere dignitates neque principatus. 36.nu.133
Infidelium bona in bello iusto quæsita, iustè per catholicos detinentur. 36.nu.133
Infidi quomodo iussu Quiritum puniebantur. 166. nume.23
Infidis populis non est præstanda fides. 91.nu.36
Infirmus prouocatus ad duellum potest ponere campionem vt pro se pugnet. 6.nu.4.el.i.
Infirmus qui in testamento, vel confessione iniuriam remisit, an postea reconualescendo, possit iniuriarum actione agere. 138. nume.207.& 139. nume.208
Ingenium quandoque plus valet in re militari quàm vires. 81.nu.39

Inimicus an inuadere possit res inimicorum, & illas suas facere. 37. nu. 155
Inimicus non admittitur ad testimonium, etiam in causa hæresis, criminis læsæ maiestatis, & simoniæ. 70. nu. 25
Inimicus quilibet an sit à testimonio repellendus: & an sit ei credendum, arbitrio iudicis relinquitur. 137. nu. 191
Inimico reconciliato non est passim credendum. 134. nu. 157. & 137. nu. 191
Inimico non petenti non tenetur quis remittere iniuriam 139 nu. 208
Inimici cogi possunt ad pacem faciendam. 123. nume. 4
Inimici qui pacem fecerunt, an testificando contra comprehensum in pace cadant in pœnam fractæ pacis. 137. nu. 190
Iniquorum oblationes non recipit Deus. 68. nu. 2
Iniuria an procedat inter pares. 12. nu. 3
Iniuria irrogata legatis, Principibus, & populis suis facta censetur. 84. nu. 7
Iniuria facta officiali, vel magistratui Papæ aut Imperatoris, Papæ siue Imperatori facta videtur. 84. nume. 7
Iniuria facta uasallo censetur facta domino. 84. n. 7
Iniuria quælibet in testamento remitti potest. 125. nume. 43
Iniuria remissa in foro pœnitentiali, an prosequi possit in foro fori. 126. nu. 47. et 138 n. 207. et 208
Iniuria publica an possit ad inuicem sibi remitti per partes, vt priuata, derogando fisco, uel ecclesiæ cui est applicata pœna. 130. nu. 102. & 113
Iniuria facta vasallo aut colono an remitti possit per dominum. 135. nu. 164
Iniuria facta filio familiàs an possit remitti per patrem. 138. nu. 200
Iniuria remittitur per pacis osculum. 140. nu. 219
Iniuriæ & damna facta Ecclesiæ & Imperio iniustè, statim vendicari debent. 35. nu. 116
Iniuriæ non sunt in confectione pacis memorandæ. 125. nume. 41
Iniuriarum abolitio à iudice facienda est pro bono pacis. 124. nu. 25
Iniuriarum remissio quæ sit, & qualiter fiat, & an fieri possit transactio super criminibus, remissiuè. 136. nu. 177.
Iniurias nostras & nostrorum patienter ferre debemus. 114. nu 31
In re bellica veteres ferendo iniurias, nouæ inuitantur iniuriæ sibi fieri. 114. nu. 32
Cætera uide infra in litera P in ver. Principi.
Iniurians naturam an actione iniuriarum teneatur. 12 nu. 5
Iniuriatus in verbis reluctando iniurias similes verbales, an dicatur fecisse compensationem, ita quòd pugnæ locus non sit, & an procedat inter impares. 12. nu. 1. & 2
Iniuriatus comedendo & bibendo cum iniuriante, an tacitè videatur remisisse iniuriam. 140. nu. 218
Iniustum & præsumptuosum quando dicatur bellum, & pluribus modis dicitur iniustum. 34. nu. 98. & 35. nu. 106. 107. 108. & 109
Innocens quandoque perit in duello. 13. nu. 19
Inobedientia quam maximum sit peccatum. 144. nume. 49
Inobedientia in re bellica nihil est deterius. Ideò Aulus Fuluius ordenis Senatorij filium inobedientem occidit. 157. nu. 90
Inopia hostis occultus in exercitu, & de accelleratione Cæsaris à Dyrachio in Thessaliam vt Pompeium fugeret, & inopiam euitaret: & de obsidione Cesaris per Pompeium. 68. nu. 3. & 4
Inquietantes ciuitatem ob eorum discordias, possunt per iudicem ad pacem constringi. 125. nu. 33
Inquilinus qui tempore pestis à domo recedit, an totam pensionem pro tempore locationis soluere tenentur. 199. nu. 303
Insidiæ facile credendæ sunt in locis silentis obsessis. 103. nu. 44
Insidijs nocturnis facile hostes superantur. 62. nu. 45
Insidians an licitè possit occidi. 37. nu. 151
Instrumentum concordiæ non sufficit, cùm statutum requirit instrumentum pacis. 126. nu. 52
Instrumentum pacis productum per vnum, an prosit alteri contumaci. 129. nu. 89
Instrumentum pacis debet in termino produci, aliàs non prodest productum extra terminum statuti. 129. num. 89
Instrumenta, pacta & obligationes factæ per officiales ad publicum deputatos, an seruari debeant per successores suos. 198. nu. 290
Instrumenta apta ad arandum & cultiuandum terram, an capi possint pro executione. 186. nu. 125. cum seq. & 214. nu. 525
Instrumenta: De scallis & alijs machinis & instrumentis bellicis in obsidionibus vtendis; de foueis, faciendis, ac incendiario igne 103. nu. 56. et 104. nu. 57. & 106 nu. 81
Instrumenta bellica quæ nam sint necessaria pro obsidione, vel defensione locorum. 89. nu. 6. & 7. &

90.nu.8.9.& 10
Insultato licet defendare personam suam & bona. 20.num.39
Insultus si inter duos factus est reciprocus, & nescitur quis fuerit primus nullus tenetur. 136.nu.184
Reliqua inuenies infra in litera N. in ver. Nobilis.
Intellectus ad l.i.§.senatus.ff.de postulan.19.nu.35
Intellectus ad l.Athletas.ff.de infami.19.nu.35
Intellectus ad l.ij.de aleatori.19.nu.35
Intellectus ad l.iij.§.cum igitur.& ibi Glos.ff.de ui & ui arma.20.nu.44
Intellectus ad l.filius qui patri.ff.deuulga. & pupilla.135.nu.172
Intellectus ad l.pro hærede.ff. de acqui.hære. 135. nu.171
Intellectus, ad l.iij. §.si bis.ff.de publ. violat. 136. nume.178
Intellectus ad l. cotem ferro. §.dominus.ff. de publica.181.nu.39
Intellectus ad l.sanè.ff.de iniur.189.nu.177
Intellectus ad l.i.& ij.C.de gladiatori.19.nu.35
Intellectus ad l.acceptam.& tot.titu.C.de specta.scenis & lenonib.lib.xi.19.nu 35
Intellectus ad l.vnicam.C. de expensis ludorum.19. nume.35
Intellectus ad l.i.C.vnde ui. 20.nu. 44
Intellectus ad constitutionem Regni Siciliæ. incip. pœna eorum. de forbannitis.129.nu.90
Intellectus ad Glos.in l.qua actione.§. si quis in colluctatione ff.ad l.Aquili.19 nu.35
Intellectus ad Glos.in l.rescripto, §. si.ff. de muneri. & hono.212.nu.489
Interpretatio verborum statutorum præsentis temporis ac præteriti, & præteriti perfecti, & de eorum effectu.188.nu.164
Inuasor ecclesiæ toleratur propter pacem. 124. nume 16
Inuasores regnorum alterius, quando teneantur restituere bona ablata in bello.138.nu.166
Inuestitura facta de feudo vasalli viuentis, quem dominus credebat esse mortuum non valet. 164. nume. 233
Inutiles personæ belli tempore extra loca obsessa aliò sunt mittendæ.92.nu.1.et 94.nu.30
Inutiles personæ quæ dicantur.92.nu.1
Inuidia hostis est occultus & plures destruxit. 68. nume.10
Ira & odium in Principe esse non debet pro regni conseruatione.141.nu.5.& 8
Iroides qua mor te vitam finiuit.69.nu.22
Irregularitatem nemo incurrit sine dolo.20.nu.40
Irruptio arte facta cuius sit effectus.114.nu.24
Irruptiones improuisæ quomodo vitandæ, & quo tempore fieri debeant.102.nume.40.& 41.& 103 nu.45.& 104.nu.64
Irruptiones quibus modis ac simulationibus, & quo tempore fieri debeant contra hostes, & qui Imperatores & Duces exercituum irruptionibus victores fuerunt.112.nu 1 2 3 4.& 113.nu.6 7.8. 11.13.14.15.16.20.& 21
Ischratis Attici gesta cōtra Anaxabium Ducem Lacedæmoniorum & Numidarum.58.nu.3
Italiæ laudes narrantur.142.nu.26
Itali pugnando aduersus Gallos & orientales debent pugnam differre.46.nu.4
Italorum militum virtutes & laudes explicantur. 142.nu.25
Iubas Rex Aphricæ quòd originem traxerit ab Hercule. 56.nu.63
Iudæa subiecta Populo Romano per Pompeium, & de virtutibus Fuluij.& Q. Fabij. 51.nu.10
Iudæus iurisdictionem temporalem habere non potest. 196.nu 268
Iudæus non potest esse Imperator.196.nu. 268
Iudæus esse non potest iudex.196.nu.268
Iudæus non potest esse notarius 196.nu.268
Iudæus non potest esse doctor. 34.nu.102.& 104. & 196.nu.268
Iudæus non potest esse aduocatus.196.nu.268
Iudæus non potest esse tutor. 34.nu.103.& 196. nume.268
Iudæus non potest esse medicus.196.nu.268
Iudæus non potest esse arbiter Christianorum, sed bene iudæorum.196.nu.268
Iudæus carnaliter cognoscens Christianam qua pœna teneatur.197.nu.271
Iudæi persequi non debent.34.nu.101
Iudæi sunt infames, nec possunt esse officiales neque iudices inter Christianos 34.nu.102. & 103
Iudæi nō iurant p sancta Dei Euāgelia. 34 nu.103
Iudæi non gaudent beneficio c. quamuis, de pactis lib.vi. 34.nu.103
Iudæi non possunt habere dignitates. 34.nume.102. & 104
Iudæi medici vocari non debent à Christianis. 35. nume.105
Iudæi prohibentur conducere gabellas Christianorum. 196 nu.268
Iudæi prohibentur deputari ad officia publica inter Christianos.196.nu.268

Iudæi non possunt esse tutores & curatores Christianorum, in tutela & cura ut faciunt Christiani iurare non possunt. 196. nu. 268
Iudæi nutrices Christianas habere non debent. 196. nume. 268
Iudæi quare sunt tolerandi in suo falso ritu. 196. nume. 268
Iudæi in die Passionis Domini nostri Iesu Christi tenentur tenere portas & fenestras clausas. 196. nume. 268
Iudæi vnde dicti. 196. nu. 268
Iudæi tenere possunt emphyteusim ecclesiasticam per petuam ab ecclesia. 197. nu. 269
Iudæi an ligentur statutis Christianorum laicorum circa validitatem & obseruantiam iuramenti. 197. nu. 270
Iudæi an gaudeant priuilegio Christianorum circa gabellas. 197. nu. 271
Iudæi an pro ciuibus habeantur ciuitatum vbi nati sunt & earum gaudeant priuilegijs. 197. nu. 271
Iudæi qualiter sint puniendi, & alij circuncidentes Christianos, & receptantes apostatas, ementesq; vendentes Christianum, seu crucifigentes, vel Christianam in vxorem accipientes. 197. nu. 272
Iudæorum fugiendum est commertium, & commensatio. 196. nu. 268
Iudex duelli non potest ante finitum duellum iudicare. 2. nu. 5. et ij
Iudex duelli Deum præ oculis habere debet. 2. num. 6. et ij.
Iudex an expectare habeat finem duelli, & an alius iudex possit adiri electo deficiente iudiciorum more. 5. nu. 8
Iudex est gladius in duello. 7. nu 5
Iudex an possit iura transgredi pro sedando tumultum & præcipere partibus pro concordia & pace. 124. nu. 25. cum seq.
Iudex an de iure cogi possit offensos ad pacem si bona & æqua. 125. nu. 35
Iudex potest ad pacem partes cogere cum hoste si scandalum timet. 124. nu. 25
Iudex ante factum debet studere paci, & pro pace, post pacem punire fractores. 124. nu. 25. & 125. nu. 28. 35. & 39
Iudex delegatus potest casum sibi non commissum decidere. 125. nu. 32
Iudex tenetur concordiam partium procurare, & concordia lites terminare. 125. nu. 32
Iudex an possit exulari vnam ex partibus prouitan do scandalo. 125. nu. 35
Iudex non prohibens rixas coram se factas ab officio remoueri debet. 125. nu. 36
Iudex an & in quibus casibus possit cogere partes ad pacem, & concordiam. 124. num. 23. cum seq & 133. num. 145
Iudex potest cogere scandalosos ad fideiubendum ne scandala incurrant: & illis præcipere, ne se adinuicem offendant sub pœna; neque iniurient verbo aut facto; eos quoque exulari potest. 124 nu. 26. & 139. nu 215
Iudex habens ius commune & statutarium, an possit ius quod vult in iudicando amplecti. 157. nu. 83
Iudex non est crudelis cùm crudeles damnas & ingulat. 158. nu. 110
Iudex iuste & sine culpa occidens clericum, an incidat in irregularitatem. 161. nu. 150
Iudex potest pecuniam communis exigere pro reficiendis sibi expensis factis inaptando cameram suam in palacio. 161. nu. 160
Iudex potest multas exigere pro quærendo aliquo maleficio. 162. nu. 161
Iudex publicam pecuniam subtrahens pœna mortis naturalis est puniendus. 163. nu. 210
Iudex qui in publicum vocat matrem familiàs pœna capitis & mortis naturalis puniri debet. 163. nume. 218
Iudex competens quis esse debeat super contractu celebrato Rauennæ de re existente Forliuij. 201. nume. 328
Iudicis auctoritate interueniente in transactione super crimine; an possit contra delinquentem super eo crimine procedi ad instantiam alterius, vel ex officio inquiri. 131. nu. 116
Iudici iniustè exequenti licitè resistitur. 156. nume. 72
Iudices puniendo malos bene faciunt. 2. nu. 7
Iudices, locus & arma, in duello, intra quantum tempus eligantur. 3. nu. 7
Iudices Catholici esse debent, aliàs sunt incompetentes. 34. nu. 99
Iudices non debent esse suspecti, neque inimici Regi suo, neque partibus litigantibus. 34. nu. 100
Iudices ex quibus casibus repellantur à iudicando. remissiue. 34. nu. 100
Iudices non debent esse faciles ad tormentandum reos: & non admittentes appellationes à tormentis pœna vltimi supplicij & cum infamia puniuntur. 70. nu. 27
Iudices ob bonum pacis tenentur cogere partes ad ineundum pacem, & ad compromittendum & transigendum

transigendum, & ad concordiam. 124. *nu.* 25. 26 *&* 125. *num.* 32. *&* 129. *nu.* 88. *&* 133. *nume.* 139. *&* 145

Iudices curare habent ut pacatæ remaneant ciuitates. 139. *nu.* 213

Iudices nullam in causis habere debent exceptionem personarum, sed unicuique tenentur dare suum: & falsos calumniatores punire, exemplo Alexandri magni. 151. *nume.* 11

Iudices boni & magistratus in causis, & regimine cuncta prospicere, & bene rimari debent, & amicos potentiores illis, ingredi arces & urbes suas non permittant cũ gente supra ... d as. 166. *nu.* 28

Iudices sal scientiæ & conscientiæ habere debent. 193. *nume* 223

Iudicandum est in dubio secundum qualitatem personarum. 127. *nu.* 62

Iudicium quale esse debeat, super duobus duellantibus interfectis, et ignoratur de uictore. 8. *n.* 1. 2. 3. *et* 4

Iudicium idem est de treuga sicut de pace. 132 *n* 127

Ingurta de nocte libenter pugnabat contra Romanos, ut euadere facilius posset superatus 87. *nu.* 24

Iulij Cæsaris virtutes & gesta: & quòd Alexandrũ magnum imitari studebat 53. *nu.* 30. *&* 31

Iumentorum nomine ueniunt boues & equæ, & similes bestiæ crassæ 182. *nu.* 52

Iuramentum duellantium præstari non potest die feriato. 17. *nume.* 18

Iuramentum omni die etiam festiuo præstari potest pacis fauore. & ualet præstatio. 17. *nu.* 18. *&* 123. *nu.* 9. *&* 124. *nu.* 15. *&* 131. *nu.* 119

Iuramentum principalium duellantium quale esse debeat. 22. *nu.* 62.

Iuramentum cum osculo pacis, iunctis & tactis manibus dexteris interuenire debet in pace. 124. *nu.* 15

Iuramentum in treuga potest die festo præstari. 132 *nume.* 129. *&* 131

Iuramentum in contractu feudali remitti potest. 167 *nume.* 39

Iuramento deferentium merces quòd sint pro usu suo an standum sit. 186. *nu.* 128. *&* 129

Iuramento transeuntium per uiam rectam & locum non suspectum an standum sit. 188. *nu.* 166

Iurans seruare contractum, illum seruare tenetur in quantum alius obseruat. 14. *nu.* 2. *el primo.*

Iurare qualiter habeant duellantes de calumnia. 4. *nume.* 12

Iurare qualiter & quando habeat campio. 6. *nu.* 3

Iurisdictio non usa per centum annos an perdatur. 41. *nume.* 208

Iurisdictio an concedi possit alicui in aliquo territorio inscio Principe acquisita per præscriptionem. 209 *nume.* 428

Iurisdictiones regulariter distinctæ sunt. 127. *nu.* 59

Ius Longobardum permittens duellum, an in omni loco seruetur. 10. *nu* 4. *el ij.*

Ius an acquiratur per duellum 11. *nu.* 2

Ius diuinum, Canonicum, gentium & ciuile prohibet duellum. 12. *nu.* 1. *cum seq.*

Ius ciuile seruatur in castro Cæsaris inter duellantes, deficiente armorum stylo, & usu militũ. 13. *nu.* 9

Ius Canonicum seruatur quando de peccato tractatur. 13. *num.* 11

Ius Canonicum præfertur ciuili quando tractatur de peccato. 35. *nu* 120

Ius postliminij quibus competat. 33. *nu.* 76

Ius postliminij quid sit, & unde deriuatur. 33. *nu.* 77

Ius postliminij quando locum habeat. 34. *nu.* 89

Ius patronatus eligendi rectorem ecclesiæ nõ perditur per electionem non factam spacio centum annorũ quia non expediuit. 41 *nu.* 204

Ius oneris imponendi quanto tempore perdatur. 41. *nume.* 208

Ius gentium & postliminij an locũ habeat inter ciuitates liberas inter se bellantes. 42. *nu* 215. *&* 216

Ius captiuitatis & postliminij locum non habet inter duos populos unius domini inter se bellantes. 42. *nume.* 216

Ius quæ situm fisco aut ecclesiæ in pœna pacis ruptæ, an remitti possit per partes reconciliatas. 130. *nume.* 113

Ius pedagij locari potest. 189. *nu.* 179

Ius pedagij non directò, sed quasi directo possidetur. 189. *nu.* 180

Ius imponendi collectas, nec pignorari, nec in tenutam capi potest, licet possit commodari. 189. *nume.* 180

Ius uectigalium quanto tempore præscribatur, & an semper intelligatur de tanto tempore cuius initij hominum memoria non extet in contrarium. 196. *nume.* 255

Ius accrescendi an detur in iure exigendi gabellas, & colligendi passagia. 209. *nu.* 429. *&* 430

Ius exigendi quãdo & inter quos locum habeat. ibid.

Ius accrescendi locũ habet in iurisdictione ordinaria, nõ in delegata uel inter arbitros. 209. *nu.* 450

Ius accrescendi habet locũ inter fratres, comites marchiones, et barones, et ĩ decreto iudicis. 209. *n.* 430

Iuri publico renuntiari non potest. 214. *nu.* 527

Iura quo nam tempore sunt seruanda in defectum

styli & consuetudinis ac statutorum.13.nu.7

Iura ecclesiæ Romanæ & Imperij per centum annos præscribuntur.41.nu.203

Iura sanguinis an excusent receptantem affinem, uel consanguineum bannitum.129.nu.98

Iura sanguinis an excusent receptantes latrones. 156 nume.77

Iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt. 217. nume.589

Iura an belli tempore sint seruanda.152.nu.23

Iuste pugnantes Deum propitium habent.7.nu.5

Iustè regere,& iustè pugnare debent Principes ne nomen sumant tyranni.80.nu.32

Iustitia nulla fieri potest ex probatione facta per duellum.19.nume 33

Iustitia recta separat reges à tyrannis.32. nume.62. & 63

Iustitia est facere pacem,& pro pace curare, & illã confirmare.127.nu.61

Iustitia est omnium uirtutum regina: & in pace regna conseruat:& sine ea quis diu regnare non potest.151.nume.8

Iustitia cum virtute Temperantiæ mixta esse debet. 152.nume.20

Iustitia mortalis;quæ nam sit.163.num.227

Iustus qui patienter iniurias infamatorum tolerat, an apud Deum mereatur.114.nume.30

Iuuare quilibet tenetur ne quis occidatur. 119.nu.9.

L

LABIENVS quo actu usus fuerit in recolligendo Pompeianos milites dispersos aduersus Cæsarẽ. 47.nume.16

Lacedæmoniæ mulieres contra Pyrrhum pugnarunt, & patriam tutarunt.92.nu 2.

De Ladislao Lacedæmoniæ Rege, & captura ciuitatis Focensium 61.nu 34

Lætitiæ publicæ causa, hastiludia fiunt, & brania curruntur,& in multis ciuitatibus ex statuto præ lætitia omni anno fiunt.118.nu 1.& 2

Lagislaus Rex ordinauit sagittarios & funditores præcedere alios in ordine belli.65.nu.5

Laicus an teneatur ad collectas pro ecclesia in ipsum translata.& effecta profana.210.nu.450

Laici inter se litigantes possunt ad concordiam compelli.125.nu.30

Laici collectantes ecclesias & clericos, quæ pœna sit puniendi.211.nu.457

Lancearum concussus quid significet.43.nu 5

Lapides pretiosi an sint inter bona mobilia uel immobilia.194.nu.227

Lapidum appellatione an ueniat calx, quæ fit ex lapidibus remissiue 194.nu.226

Lapilli qualiter differant à gemmis & margaritis. 194.nume.226

Latitans qualiter condemnetur cum uituperio.7. nume.6.et ij.

Latitante prouocato quid agere debeat prouocans.5. nume.1

Latrones publici impunè interfici possunt.151.nu.3

Latrones & grassatorum derobatores possunt à quocumque impunè occidi.156.nu 75

Latrones quolibet die puniri possunt.156.nu.77

Latrones in insula,uel nemore, aut in frequentatis itineribus deprędantes pœna mortis naturalis sunt puniendi 162.nu.187

Reliqua uide supra in litera F. in ver. Furca. & in ver. Fures.

Latrocinia sunt in quibus non est iustitia. 94.nu.35

Laurumiorum vrbs quomodo obsessa à Sertorio, & de eius concrematione præsente Pompeio non audente illam defendere, & timente suorum ruinam.104 nume.58

Legans frumentum & marmor non uidetur legasse farinam neque collumnam. 181.nu.41

Legatarius qui propter inimicitiam cum testatore legatum perdidit, per reintegrationem amicitiæ illud consequi debet.130.nu 105

Legatarius obligatus soluere gabellam pro legato,deductis expensis soluet de residuo.183.nu.71

Legatarius ususfructus cui per testatorem remissa fuit cautio,quam præstare tenebat vt hæredi,de vtendo & fruendo arbitrio boni uiri, an teneatur soluere gabellam pro tali remissione, stante statuto quòd soluatur gabella pro legato.206.nu.395

Legatum nauis aut bestiæ non comprehendit scaphã neque pullum.181.nume.32.

Legatum liberationis quot modis fiat. 183.nu.75

Legatum est donatio quædam,à testatore facta,ab hærede præstanda.285.nu.383

Legatum male ablatorum pium & debitum dicitur. 206.nume.393

Legatus D.Papæ an possit indicere & facere bella, & inuocare brachium seculare.40.nu.192

Legatus cogi potest legationem suscipere.83.nu.6

Legato idem honor adhibendus est,sicut Principi suo. 83 nume.5

Legati quot numero esse debeant. & quis eorum legationem exponere habeant.83.nu.5.& 6

Legati sancti à lege reputantur. 83. nu. 6
Legati sunt placidè & reuerenter accipiendi, & audiendi. 83. nume. 6
Legati an teneantur soluere gabellas pro rebus quas secum portant. 192. nu. 211
Cætera inuenies infra in litera O. in ver. Oratores.
Legitima excusatio est recipienda in duello pro non veniente statuta die. 4. nu. 19
Legitimatus an succedat in emphyteusim ecclesiasticam. 25. nu. 111
Legitimatus est suus hæres, & iura habet suitatis. 25. nume. 111
Legitimatus in testamento patris præteritus, uel sine causa exhæredatus, habet uim contratabulandi & dicendi testamentum nullum. 25. nu. 212
Legitimatus hab t ius congrui. 25. nume. 212
Legitimatus an succedat in feudis. 144. nu. 54
Lenones sunt de iure ut adulteri puniendi. 128. n. 76
Lenones an teneantur soluere gabellas quæstus meretricij. 188. nume. 157
Lenocinium cõmissum per unum ex pacificatis in personam uxoris uel filiæ alterius ex comprehensis in pace, pacem rumpit. 128. nu. 73
Leochares & Seleucius archipiratæ uocati in subsidiũ Sinopis urbis obsessæ à Lucullo infra triduum urbem incendio donarũt, qui ab eodem Lucullo, prius urbe ab incendio liberata, fuerunt truncati. 166 nume 32
Leonum & elephantum, et aliarum ferarum captura ex Aphrica facta per Pompeium. 50. nu. 6
De Leptenij Syracusani deceptione & insidijs quibus Carthaginenses cæsi permanserunt. 59. nu. 15
Leucadię ciuitas carens alimonijs propter Alexandri obsidionem illius ditioni se supposuit. 69. nu. 16
Lex an tollatur tempore per non usum 41. nu. 109
Lex loquens de treuga, an locum habeat in pace, uel loquens in pace, habeat locum in treuga. 132. nume. 127. 128. & 129
Legem sibi statuere potest unaquæque ciuitas. 219. nume. 608
Leges & arma fraternizant. 13. nu. 3
Leges & mores usufque ac consuetudines locorum seruari debent. 151. nu. 14
Leges quare factæ sunt. 160. nu. 141
Legum proprium est dare pœnam malis & præmium bonis. 161 nume. 139
Libellus qualiter sit formandus contra publicanos illicitè & iniustè exigentes. 192. nu. 212
Libro publicanorum an sit danda fides. 218. nu. 591
Libro æstimorũ quãdo sit prçstanda fides. 218. nu. 592
Libris officialium an detur fides. 218. nu. 591
Libris scriptis alterius manu an fides detur. 218. nume. 592
Liberatio à uectigalibus præscribi potest, triginta uel quadraginta annorum spacio. 196. nu. 254
De Libertate Siciliæ & Carbonis morte admissis per Pompeium. 50. nu. 3
In libertate melius est mori quàm cum uerecundia in perpetua seruitute uiuere. 107. nu. 84
Libiam & Syriam primus Pompeius accessit. & Mithridatem fugauit. char. 51. nu. 11
Licentia : De licentia Romanorum data Gallis pertranseundi Tyberim, & uia concessa fugitiuis. 61. nume. 35
Licentia data p gabellarios mercatoribus de conducendo merces, per quantum tempus durare debeat. 191. nume. 198
Licentia concessa per episcopum clerico capiendi sacros ordines à quocunq; episcopo, durat etiam post mortem Episcopi concedentis. 191. nu. 198
Licentia data per publicanos mercatori non expressa quantitate mercium intelligitur de prima extractione. 191. nu. 199
Licentia publicani data mercatori extrahendi merces, quid continere debeat. 191. nu. 200
Licita io an probet iustum pretium contractuum. 197 nume. 275
Licitum an dicatur duellum per consuetudinem uel statutum permissum. 7. nu. 4. el primo.
Ligius sine consensu sui Principis in alium iudicem iurisdictionem prorogare non potest. & actu ab ipso inde facta, nulla sunt. 24. nu. 100
Lignis & terra loca obsessa quandoque possunt superari. 103. nu. 54
Ligurgus docuit ordines ciuiles in se documenta bonorum morum esse sequendos, & esse fugiendas uoluptates non laudabiles. 169. nu. 20
Ligurgus pueros instrui & exerceri docuit in moribus ne pigrescerent. 169. nu. 21
Ligurgi consilium datum ciuibus suis petentibus modũ repellendi hostes. 142. nu. 16
Limitatio ad c. quanquàm, de censibus. & Clemen. præsenti, eo. tit. 209. nu. 432
Limitatio ad Glos. in c. cupientes, de electio. in vi. 38. nume. 159
Limitatio ad doctrinam Barto. in l. Aquiliana. ff. de transact. 125. nu. 32
Lisiud r quomo lo Athenas propter famem sine pugna habuit. 68. nu. 5
Lisimacus quõ captus ab Andromachea. 144. nu. 48

Litigantes, ob bonum pacis, an possint per iudicē cogi ad concordiam. 124. nu. 23. & 133. nu. 145
Litis contestatio in duello quomodo fiat. 24. nume. 98. & 99
Literæ qualiter intelligantur dataꝗ indici duelli. 8. nume. 3. el ij.
Literarum scientia qui Imperatores in re militari claruerint. 79. nu. 17
Literis & armis quòd multi Duces floruerint: vt P. Cornelius Scipio, Achilles, Agamemnon, & Menelaus, & commentarios scripsere Cæsar, & Sylla. & Lucullus Marsicum Bellum græco sermone: & Portius Cato libros originum, & de re militari & agricultura: & Q. Fabius historiam Romanam: et Octauianus Aiacem furentem, & Annibal historiam Gnei Volonis græca lingua. 77. nu. 38
Literis salui conductus an semper standum sit. 165. nume. 11 & 12 cum seq.
Locationis contractus in se continet pactum, ne quid fiat per locatorem in præiudicium conductorum. 198. nu. 294
Locatione gabellarum & pedagiorum an ut accessorium ueniat capana in qua exigitur gabella. 185. nu. 104. & 187 nu. 151
Cætera uide infra in litera R. in ver. Remissio.
Locus duellandi eligendus tutus esse debet. 4. nu. 9
Locus duelli qualiter esse debet clausus & tutus. 4. nume. 11
Locus parua militum copia defensus quomodo oppugnari debeat. 104. nu. 59
Loca plura an possint eligi in duello. 4. nu. 10
Loca & tempora congrua castrametationi, & prælio, Duci sunt obseruanda, & milites pro posse conseruandi, & non nisi necessario in pericula coniiciendi. Idq; probatur exemplo Agislai qui Thebanos uicit. 48 nume. 23
Loca obsessa sunt hostes occulti exercituum. 69. n. 14
Loca obsessa melius est per deditionem, uel alio modo sine bello habere, quam illa bellare, & cum periculo capere 80. nu 29
Loca tuta per Ducem exercitui esse deligenda, vt p ea seruetur, & non destruatur: sicuti Xersi obfuit Themistocles. 86. nume. 12
Loca Principes debent munire, ut illa ab obsidione defendant, qua in munitione, quæ requirantur, illa singulariter enumerantur. 84. nu. 1. 2. 3. & 4.
Loca obsessa qualiter custodienda, quando hostes discesserint. 93. nu. 20
Loca obsessa sine pugna habentur secreta concordia cū ciuibus, ac auri largitionibus, nec non proditionibus. 96. nume. 1
Loca obsessa facilius capiuntur sine bello dando vastū in agris & seminibus, ut fecit M. Fabius, in agris campanorum, Ambigonus in Agris Atheniensiū, & Martius Coriolanus in agris plebeorum Romæ. 96. nume. 3
Loca obsessa quandoque sine pugna habentur, captiuis reconciliatis restitutis. 96. nume. 8
Loca obsessa frigore oppressa facile capiuntur. 97. nume. 16
Loca obsessa habitu mutato & falsis hostium uestibus, armisq; ac insignijs capiuntur. 99. nu. 1. & 100. nume. 2. 3. 4. 5. 9. & 11
Loca obsessa sunt noctu diuq; diligenter custodienda, ne furtim occupentur 7. nu. 100
Loca capta etiam hibernali tempore recuperari possunt, exemplo multorum Imperatorum. 101. nume. 25. 26. & 27
Loca etiam fortissima aqua & arte suffocari possunt. 103. nume. 53
Loca obsessa quandoque superari possunt lignis & terra. 103. nume. 54
Loca obsessa non facile per Duces obsidentium ingredi debent, nisi prius nota sit certa uictoria, ne ab obsessis decipiantur. Exemplo Regis Agislai & Annibalis. 105. nume. 67
Loca obsessa quo tempore, & quibus horis sint magis custodienda. 109. nume. 7
Loca obsessa liberari possunt, hostium loca uel patriā obsidendo. 109. nume. 11
Loca in montibus obsessa, quomodo lapidibus possunt defendi. 109 nu. 11
Loca obsessa qūq; seruantur relictis portis apertis sine custodia dando hostibus de rebus papaueratis, & gipsata farina, & similibus: ut pereant, prout fecit Bisanty Imperator. 110. nu. 19
Loca obsessa tempore nebularum & fumi appositis scalis capi possunt, vt fuit Roma anno. M D XXVII. 113. nume. 9
Loca obsessa carentia uictu & munitione, qua arte suffragari possunt, & quomodo possunt suffragia impediri. 114. nu. 25. & 26
Loca hostium sunt diligenter consideranda ubi bellū geritur & nauigatur. 180. nu. 11. & 12
Cætera uide infra in litera P. in ver. Princeps. & in litera O. in uer. Obsessa loca.
Longobriti quomodo à Metello obsessi, & per Sertorium liberati. 97. nu. 13
Lucifer à paradiso propter suam superbiam cæcidit. 168. nume. 4

Lucinus Sala Romanorum Dux pro furto facto in Sardinia à Bruto declaratus fuit infamis, & cingulo militiæ priuatus. 151.nu.2
L. Syllæ inuentum ut timorem à suis militibus pelleret. 14. nume. 13
L. Syllæ prudens excogitatio in auertendo suos milites à coniuratione & tumultu. 47.nu.8
L. Scilla qua arte cæpit Athenarum ciuitatem, per Aristonem tyrannum occupatam. 110. nume. 24. & 25
L. Cornelius Sylla quo pacto ex ciue se dictatorem fecerit perpetuum. C. Mario profligato; quem exemplo secuti fuere Cæsar, & Hiplucrates. Atheniensis. 56.nume.67
Lucius Cornelius qua arte multas in Sardinia ciuitates occupauit. 105.nu.66
Lucii Marcelli & Pauli Aemilij fortiter gesta. 55.nume.57
Lucretia castæ mors. Et de expulsione Regum Tarquiniorum, & libertate vrbis Romæ. 147. nume. 17.
Lucrum illicitum & extorsio quæ nam esse dicantur. 188.nume.156
Lucrum dicitur deductis expensis & omni damno. 215.nu.554
Lucullanorum militum auaritia cōquerentium de suo Imperatore, quòd multas ciuitates reconciliauerat, & nullam per uim eis dederat in prædam. 80.nume.35
L. Lucullus quomodo Mithridatem ab obsidione Ciricenorum urbis fugauis. 111.nume.35
Lucullus Macedonas belli socios transfugas effectos quomodo fideles reddiderit. 47.nu.14
Lucullus Marsicum bellum græco sermone scripsit. 53. nume.38
Lucullus quod seruato Cotta ouando à Senatu fuerit acceptus. 55.nu.60
Lucullus quo responso eluserit consilium Archilai in persequendo loca Mithridatis. 55.nu. 62
Lucullus fame superauit Mithridatem Regem Ponti, propter quam exercitum suum diuisit: & illū inordinatum Lucullus oppressit 68.nu.8.& 12
Lucullus quòd non fecerat cadauera mortuorum sepelire fuit inculpatus. 77.nume.30
Lucullus tempore domuit Reges Mithridatem & Tigranum sibi etiam arte sublatis alimentis. 81.nume.39.
Lucullus qua arte cæpit Amasiam fugato Calimaco. & de igne in ea accenso, quomodo extincto, & de ipsius redificatione, & populi reconciliana. 102.nume.30
Lucullus qua arte ab hostibus occisus ante Heracleam. 105.nume.68
Luculli sapiens dictum, quòd magis ciuem Romanum seruare uellet, quàm omnia quærere hostium bona. 55.nume 59
Luculli facta promisio superato Mithridate, ne exercitum suum fame periret. 68 nu.13
Luculli sententia contra inordinatos milites suos qui fugerant. 151.nu.4
De Luculli Regis Armeniæ itinere contra Tigranum auxilium ferentem eius socero Mithridati; & ipsius Tigrani superatione. 61.nume.39 40.& 63. nume. 50
Ludere quilibet debet cum æqualibus suis. 118.nu.8
Ludus uoluptuosus pro uitio ascribitur 117.nu.4
Ludus ut pestis est fugiendus. 118.nu.5
Ludus immoderatus an sit tolerabilis. 118.nu.7
Ludi & magna festa pro uictoria & lætitia fieri debent, vt G. Lucullus uicto Mithridate & pacata Asia fecit, & Alexander in Phœnicia. 117.nu.2
Ludi cōsuetudo & ipsius natura attenditur. 118.n.6
Et de uarijs ludis plura ibidem habes.
Ludorum genera sex licitè fieri possunt. 117.nu.7
Cætera require infra in litera M. in ver. Mores.
Lusitani à Romanis obsessi quomodo se illis dedere. 93.nume.6
Luxuria quanta mala pariat contra Imperatores exercituum, & eorum milites. 145.nume.4. & 146.nume.5
Luxuriantes contra naturam pœna mortis naturalis sunt puniendi. 162.nu.174

M

MACELLARI an gabellas soluere teneantur pro carne ad frustra uendita, stante statuto quòd vendentes bestias teneantur soluere gabellam. 207. nume.414
Macellatores carnes & pisces uendentes, an teneantur ad utrūq; datiū carnis & piscis. 219.nu.610
Machinæ: De scallis & aliis machinis & instrumētis bellicis in obsidionibus utēdis, de foueisq; faciēdis ac īcēdiario igne. 103.n.56.et 104.n.57.et 106.81
Machinæ quomodo uarijs modis erigantur & deprimantur, & qua arte obsessa loca ab expertis defendantur. 90.nu. 15.16.& 17
Machinæ quæ cuniculi appellantur, quare sic dictæ. 102.nume.33
A machinis magnis qua arte sit cauendum. 90.nu.11

Magiſtratus quæ curare habeant pro cõſeruando exercitu ſuo à periclis & à malis.72.nu.10
Magiſtratus omnes debent ſe à ludis & ſpectaculis cohibere.117.nu.4
Magiſtratus boni in cauſis & regimine cuncta proſpicere,& bene rimari debens:& amicos potentiores illis ingredi arces & urbes ſuas non permittant cum gente ſuperante illas.166.nu.28
Cætera require infra in litera R.in uer.Reges.
Maiorum exempla ſunt ſequenda.5.nu.2.el.ij.
Mala fides defuncti non nocet acquirenti ab eius herede.quòd uſucapere non poßit.35.nu.120
Maleficium commiſſum in communi territorio duorũ dominorum, qualiter & per quos ſit puniendum.202.nume.340
Maleficij locus quis dicatur,ſi quis fuit in uno loco captus & in alio ſpoliatus.160.nu.131
In maleficijs puniendis proceditur de ſimilibus ad ſimilia.163.nu.225
Mali an ſint repellendi uel tolerandi.147.nu.18
Malorum fugiendum eſt commertium, & ſanctum eſt ambulare cum bonis, & bonorum ſequi veſtigia,mores & documenta.146.nu.14
Mandans fieri homicidium, an comprehendatur in ſtatuto loquente homicidam puniri.139.nu.217
Mandans fieri,facere & ipſe uidetur.139.nu.217
Mandans homicidium fieri magis delinquit quàm faciens & grauius eſt puniendus.139.nu.217
Mandantes an teneantur ſatisfare mandatario damna quæ paſſus eſt ratione mandati.36.nu.131
Mandatum procuræ factum à uulnerato pro facienda pace,per ipſius uulnerati mortem expirat.124.nume.14.& 129.nu.93
Mandata Principum non ſeruantes puniendi ſunt 143.nume.39
Manipulus ſeni à quo habitus ſit pro ſigno.43.n.12
Manlius Torquatus quomodo tale nomen ſibi uendicanit.143.nume.42
Manlij Chils Imperatoris mirabile geſtũ contra quendam qui patriam ſuam proderat.160.nu.137
Manus qui intulit Duci,aut præpoſito ſuo, poteſtatiq́, uel capitaneo illius terræ debet pœna mortis naturalis puniri.163.nu.209
Marcellus qua arte retinuit Nolam amicam Romanis.111.n.33.& 34
Marcellus occiſo Brionato Gallorum & Inſubriorum rege triumphauit.115.nu.9
Reliqua uide infra in ver. M.Marcellus.
Marchio.Dux & alij priuilegiati accuſati de crimine læſæ maieſtatis,an pro hoſtibus habeantur.165 nume.68.
M.Antonius facundia ſua multos à morte euaſit.54.nume.46
M.Antonius quo aſtu uſus fuerit in occupando Muſinam.96.nu.7
M.Antonius & quidam alij Principes ob malos mores & appetitus in effrenatos, gloriam ſuæ uirtutis offuſcarunt.169.nu.25
M.Antonij uirtutes ac de eius uita & geſtis.59.nume.14.& 15
M.Antonij contra Panſam conſulem,& de vulneratione Curij conſulis qui inde perijt.60.nu.21
M.Antonij triumphus habita uictoria contra Parthos.117.nu.19
M.Cato cauſa euitandi fornicationem in ſenectute uxorem puellam accepit, & Piſiſtratus vxorem duxit ut plures filios procrearet.136.nu.8
De M.Catone aſſerente medicos exuiari debere ab vrbe,& neceſſariam non fore medicinam.73.nu.21
Marci Curtij conſilium in reuocando hoſtes à propoſito.46.nume.5
Marci Fabij,& Gn. Manglij conſulum pugna contra Hetruſcos.59.nu.8
M.Licinius qua arte dignitatem & libertatem ſuam ſeruauit ab Ariſtonico Thraciæ Rege.144.n.48
M.Marcellus quo aſtu occupauit Syracuſas.96.nu.7
M.Marcellus qua arte Nolam à proditione conſeruauit.143.nu.32
M.Marcellus tempore feſtorum Dianæ cœpit Syracuſas.169.nu.13
De M.Marcelli conſulis fortitudine qui in Gallos incidendo,eos trudit & ſpoliauit,eorum Rege interfecto.87.nume.31
M.Marcius qualiter aggreſſus fuit in Hiſpania Carthaginenſes,& illos rupit in obſcura nocte.75.nume.3
M.Regulus Attilius fidem immaculatam ſeruauit,ob quam licet fuerit ex parua origine ortus, effectus fuit maximus.166.nu.22
M.Tegij militis Syllæ geſta, & de eius coronatione.59.nume.8
Maritus an poßit facere pacem de adulterio uxoris 125.nume.42.& 128.n.77
Maritus pro fundo dotali collectas ſoluere tenetur.209.nume.427
Marius Arpinas pugnaturus cõtra Cimbros & Theotonos qua arte ipſos deleuit.81.nu.38
Marius Arpinas quo áſtu cognouit Gallorum Tranſpadanorũ fidem contra Romanos.93.nu.9
Marius Arpinas et Cato quo ordine milites ſuos inor-

dinates ad ordinem reducebant. 143.nu.41
Marius qua ex causa fuit tertiò à Senatu consul electus. 165.nu.63
De Marij statuis. 60.nu.27
Marius Capitolinus quomodo ob seditionem popularē damnatus. 54.nume.47
Mars Deus est belli, qui præest maribus in bello, & Bellona militiæ Dea & Martis soror. 65.nu.3
Martij equitis Romani facta. 52.nu.24
Masculi qui vulpati nuncupantur quomodo fiant, & ad quid utantur, ac unde dicti. 102.nu.33
Mater an possit impunè occidere filium bannitum stante statuto quòd quilibet teneatur sub certa pœna occidere bannitos. 129.nu.100
Mater uel affinis pupilli licet cœperit soluere onera pro pupillo, non potest compelli ad solutionem residui 213 nu.512
Matrimonium ab ecclesia dispensatur inter inhabiles ex causa pacis 122.nu.6.8 cum seq.
Mauri Pompeiani audacia qui per medium Cæsaria norum hostium transiuit in ciuitatem Teguam. 60. nume.21
Medella pro extrahendo ferro ex uulnere osse infixo. 72.nu.16. & ibi habes alia remedia pro alijs uulneribus & ægritudinibus
Medicina. vide supra in ver. Marcus Cato.
Medicus conductus ad practicam medelæ & ad medendum, discedens ante tempus suę conductæ, an debeat satisfieri pro tempore quo stetit. 159.n.113
Medici Principum an teneantur ad onera extraordinaria. 214.nu.535
Medici non approbati in studio Salernitano, non possunt in Regno Siciliæ artem medicam exerceri. 74.nume.26
Medici debent esse insignes, approbatæ artis & fidei. 74.nume.27
Medici quot sufficiāt pro faciendo relationem an uulnus sit lætale. 74.nume.28
Medicorum ars est necessaria pro salute corporum humani generis, & excusatione citati infirmi. 74. nume.29
Medicis consultis super uulnere an sit lætale qualiter standum, & quę eorum opinio prævalere debeat. 73.nume.25
Melciades inuasit & superauit Persas ocio triduariæ religionis propter festa impeditus. 168.nu.8
Mendacio quemquā fallere non licet. 166.nu.26
Menelaus literis & armis floruit 53 nu.38
Menon rex Rhodiorū qua arte suos hostes rupit. 60. nume.21
Mensura nulla datur in rebus bellicis. 53.nu.33
Mente capti censentur miserabiles personæ, & sub protectione ecclesiæ. 211.nu.469
Mentiri non licet, nec fallere fidem, nec quemquam decipere mendacio. 23.nu.63
Mentiri non licet etiam per alterius uitam. 38.n.159
Mentiri Papæ uel Imperatori est sacrilegium. 166. nume.27
Mercator cui ex pacto ciuitas promisit, ut cum eius nauigio cum mercibus in suo portu possit perpetuo ire & redire sine gabella an amittat tale ius, si per xxx annos non uenit. 184.nu.99
Mercator si plures petias panni & unam lini posuit in duana, ut gabellarius faceret sibi bulletam extractæ, & contigit quòd gabellarius omisit ponere in bulleta petiam lini, an incidat in cōmissum extrahendo dictam petiam lini. 185.nu.108
Mercator cui publicanus remisit accusationem per eū datam pro contrabannis, an possit à iudice pro parte pœnę condemnari. 190.nu.195
Mercatores nauigant libenter sub expertis ducibus et gubernatoribus nauium. 190.nu.1
Mercatores defraudantes gabellas Principum peccant. 184.nu.92
Mercatores cum cista uendentes merces per plateas & nundinas, tenentur ad gabellas. 190.nu.185
Mercatores reperti in loco suspecto cum rebus prohibitis sine bulleta & licentia an sint puniendi. 190 nume 194
Mercatores qui cum publicanis conuenerunt certum quid nomine gabellarum soluere, pro mercibus conducendis & extrahendis & fuerunt derobati, an teneantur ad solutionem dictarum gabellarum uirtute dictæ conuentionis. 191 nu.197
Mercatoribus nimis grauatis & ultra debitum à publicanorum uoragine, an liceat fraudare gabellas impunè, quoniam grauedinem fugere dicuntur, & non fraudare. 192.nu.214
Merces captæ pro contrabanno, an emi & uendi possint cum bona conscientia. 218.nu.600
Meretrices an sint in numero miserabilium personarum. 212.nu.465
Messeni ab Archadio qua arte capti. 100.nu.2
Metellus fugauit milites Sertorianos contendentes de præda equi Pompeij. 153.nu.31
De Michare Mithridatis filio qui dono misit coronā Lucullo, rogando illum ut in amicum reciperet Populi Romani. nu.61
Miles non suspenditur ob delictum nisi fuerit latro. 1. nume.2.et 3.

Miles existens in castris ab hoste prouocatus, nō potest sine sui ducis licentia pugnare. 24. nu. 90
Miles decedens in bello militando & occidens an peccet. 38. nume. 167
Miles secularis an possit ad sacros ordines ordinari sine licentia Papali 40. nu. 194
Miles in exercitu rixosus an & quando puniendus. 141. nume. 4
Miles qui per clamorem, aut uociferationem, uel querelam fuit causa tumultus militia spoliatur. 142. nume. 18
Miles an possit impunè de exercitu sine sui Ducis licentia discedere pro uisitando affinem infirmum. 144. nume. 52
Miles captus amore puellæ à Q. Fabio increpatus, adeò erubuit, quòd amplius fœminam non aspexit. 146. nume. 10
Miles qui presbyterum occidit, militia perpetuò carere debet. 151. nu. 7
Miles sine Principis imperio aggrediens uel descendens muros ciuitatis, morte naturali est, & puniendus. 152. nume. 27
Miles commeatum habens à suo duce discedendi, an pro desertore habeatur: & qui per commeatum abest, an habeatur pro absente. 153. nu. 35
Miles qui acie instructa primus fugit, capite punitur. 153. nume. 36
Miles quando sit melioris uel deterioris conditionis quàm non miles. remissiuè. 154 nu. 45
Miles qui captus ab hostibus redire potuit & non rediÿt pro transfuga habetur. 155. nu. 56
Miles qui fracto carcere aufugit, pœna ultimi supplicÿ puniri debet. 156. nu. 71
Miles qui se uulnerauit, uel aliàs noluit se occidere, qua pœna sit plectendus. 156. nu. 74
Miles qui non est & pro milite se gerit, pœna falsi punitur 156. nume. 82
Miles existens in aliqua comitatiua in uia uiolentiam passus, an possit impunè uim repellere. 157. nume. 84
Miles an possit uiolentiam passum impunè defendere. 157. nume. 84
Miles tenetur in bello strenuè & pertinaciter pugnare. 157. nume. 87
Miles desertor per patrem curiæ oblatus, qua debeat pœna puniri. 158. nu. 102
Miles qui intra tempus commeatus non reddit, an pro desertore habeatur. 158. nume. 104
Miles discedens ante tempus suæ conductæ, an debeat satisfieri pro tempore quo stetit. 159. nu. 113
Miles desertor à Principe restitutus, & miles ab hostibus captus, & ad nos reuersus, stipendium consequi non debet. 159. nu. 121.
Miles damnatus ad insulam ad fodiendum metallum ob maleficia, captus & uenditus à latronibus, restituto pretio emptori in pœnam remittendus est. 159. nume. 125
Miles potest deprehensum cum uxore sua in adulterio impunè occidere. 160. nume. 140
Miles qui sine iudicis præcepto exclamauit ciuitatem, arcem, uel oppidum aliquod deprædari uel comburi, & secuta fuit deprædatio uel incendium, aut aliud damnum, qua pœna sit puniendus. 162. nume. 162
Miles custos captiuum dimittens pœna mortis naturalis puniri debet. 162. nu. 204
Miles qui commilitonem suum ferrit, aut ferre percutit, est pœna naturalis mortis puniendus. 163. nume. 208
Miles uel alius qui manum intulit Duci, aut præposito suo potestatiq́, uel capitaneo illius terræ: pœna capitali punitur. 163. nume 209
Miles qui integra acie instructa fugit de bello pœna mortis naturalis est puniendus. 163. nu. 212
Miles ne pugnet languorem simulans pœna capitali plecti debet 163. nu. 216
Miles contumaciam quamlibet committentem pœna mortis naturalis est puniendus. 163. nu. 217
Miles delinquens in exercitu puniri potest extra exercitum & territorium. 163. nu 231
Miles qui in exercitu nulla urgente necessitate, uel rationabili causa se dedit hostibus, quomodo sit puniendus. 165. nume 10
Miles qui amplius non militat an teneatur ad gabellas. 190. nume. 187
Miles pro uectigali non præstito tenetur. 190. n. 189
Miles pro illicita delatione & emptione tenetur ad gabellas. 190. nume. 189
Militi licet propter honorem suum duellare, & non fugere aggressorem. 20. nu. 41
Militi aggresso à uicino reputanti sibi ad uituperium fugere, an liceat aggressorem expectare, & eum percutere. 20. nu. 43
Milites diuersi exercitus non possunt insimul duellare sine superioris auctoritate. 9. nume. 1. cum sequentibus.
Milites an subiaceant legibus Imperatoris. 13. nu. 3
Milites magis exemplis quàm rationibus mouentur. 13. nume. 6
Milites & filÿ familias milites, qualiter possint testari

stari in conflictu.33.nu.85
Milites q. Aquilam in diripiendis & custodiendis urbibus imitari debeant.43.nu 14
Milites seruandi sunt pro reipublicæ necessitate. 71.nu.4
Milites inexperti non sunt cum infamia expellendi sed eis data pecunia remouendi. Exemplo Vespasiani Augusti.71.nu.6
Milites auari & cupidissimi prędæ, qua arte à Ducibus suis ad bellum imitari debeant.77.nu.25
Milites tubarum sonitu refici,& ad prœlium inflamari.86.nu.9
Milites concitari debere fortitudine Imperatoris mortem spernentis:ut gloriosam uictoriam consequantur,ut erga Furium Camilum sui fecere.86. nume.16
Milites primò muros ciuitatum hostium ascendentes, ab antiquis laurea corona coronabuntur, & de mirabili iudicio Scipionis. 102. nu.36. & 103.nu.47.& 106.nu.80
Milites præceptis Ducum suorum aquiescere debent 141.nu.2
Milites tumultuantes qua pœna sint puniendi.142. nume.11
Milites mittendi pro custodia locorum obsidendorum,de his esse debent,qui in eis pignora fidelitatis ratione sanguinis habeant.142.nu.25
Milites euntes ad hostes sine licentia superiorum suorum,sunt grauiter puniendi.143.nu.34.
Milites suis maioribus præstant obedientiæ iuramentum.144.nu.50
Milites in castris hostes Veneris & cupidinis esse debent, diuina armati uirtute ob honorem & gloriam.145.nu.1
Milites cauere debent à uitio luxuriæ,ne inebriati facile uincantur.145.nu.2
Milites nullum quæstum quærere habent,sed suo stipendio contenti esse debent.151.nu.3. & 159. nume.124
Milites propter prædam militantes peccarint. 151 nume.3
Milites Luculli qui inordinati fugerant.quomodo sententiati.151.nu.4
Milites Cassiani quare magis fuerunt laudati quàm milites Bruti.151.nu.5
Milites & ciues in pace & bello iuuandi sunt.151. nume.15
Milites sine iussu Principis aggredientes hostium castra quomodo sunt puniendi.152. nume.27. & 154 nu.53
Milites suo militiæ gradu priuandi sunt,si sine iussu Ducis per fossam castrum ingrediuntur. 152. nume.27
Milites qui ad opus sibi impositum vrgente necessitate non accedunt, sunt stipendio priuandi.153. nume.28
Milites qui ex leui causa uel querela se mouent susurrando in malum & contra proprium iuramentum aliqua committunt sunt puniendi.153. nume 30
Milites in propositum suum uel commilitones suos manus uiolentas inferrentes, uel suum Ducem nõ defendentes,cum possint naturali morte sunt puniendi.153.nu.33
Milites priuati militia per ignominiam desertionis, qui absq; Principis sui iussione, in milites se eligi permittunt,morte puniri debent 153 nu.34
Milites qui bellare dimittunt antequam finita sit expeditio incepta,uel sequta uictoria,sunt morte naturali puniendi. Nec eis est soluendum stipendium.153.nu 36
Milites fugitiui quandoque se tuentes fidi bellatores efficiuntur 153.nu.37
Milites ultra debita stipendia aliquid indebitè accipientes,puniendi sunt.153.nu.39
Milites rumpentes ordines in militia sunt puniendi. 154.nu.44
Milites grauius sunt puniendi,quàm alij pro delictis militaribus.154.nu.45
Milites segnes,contumaces, desides & negligentes,se dictiosi,& desertores,sunt seuiter puniendi.154 nume.49
Milites adulteri qualiter puniendi.154.nu.50
Milites fugientes è carceribus sine legitima causa capti, an pro desertoribus habeantur.156. numero.72
Milites militantes nocendi cupiditate & ulciscendi crudelitate,rebellandi feritate, ac affectione dominandi ualde excedunt.156.nu.73
Excedantque milites negotiando,mercando, usurando, placitando, luxuriando, procurando & se immiscendo uilissimis ministerijs deturpando militiæ dignitatem & gloriam.156.nu.74
Milites excedunt quoque non utendo militia ad id ad quod est instituta.156.nu.74
Milites fures & latrones uiarumque derobatores publicarum,ac pacis ruptores, & aliena bona furãtes, eorum auxiliatores: & huiusmodi criminum participes,et fures,ac furta receptantes sunt mortis naturalis pœna plectendi.156.nu.75

Milites relinquentes castra, et se ad latrocinia & depredationes conferrentes furca sunt suspendendi.156.nu.76
Milites secundum qualitatem delictorum, locorum, & temporum sunt puniendi.156.nu.82.
Milites recedentes à castris in iussu Ducis: & qui suspecti accedunt ad castra: ac qui signa relinquunt, aut pulsi loco cedere ausi sunt. sunt varijs pœnis affligendis, prout in exemplis.157.nu.92 93.94.96.97.&.158.nu.98.&.99
Milites proditorie tractantes mortem amicorum suorum, & commilitonum cum eorum inimicis capite puniuntur.158.nu.100
Milites nimis loquaces & vociferantes silentij tempore an sint puniendi.158.nu.105
Milites fugientes de bello, & qui dominos deserunt in prælio inter hostes, sunt criminis læsæ maiestatis rei.158.nu.107
Milites in propria domo manentes volentes gaudere privilegijs militaribus, & habere stipendium sicut si in castris maneret, sunt puniendi.159.nume.120
Milites concutientes & opprimentes populos, quid indebitè petendo, pro desertoribus habentur.159.nu.124
Milites castrensiani ad quid teneatur.159.nu.126
Milites in quibus casibus possunt suspendi.160.nume.132
Milites coram quibus iudicibus & magistratibus sunt conveniendi.161.nu.152
Milites ob necessitatem accipientes propria auctoritate utensilia pro se & equis suis, ea venalia non invenientes puniri non debent.161.nu.153
Millites legibus parere debent.163.nu.232
Milites & omnes alij indifferenter tenentur esse fideles regibus & ducibus suis, & potius mortem pati quam fidem fallere illis. Pomponij Romani equitis exemplo.165.nu.9
Milites non militantes sed negotiantes non gaudent privilegijs militaribus.190.nu.187
Milites an pro rebus suis ad collectas teneatur.190 nu.188.& 213.nu.521
Milites & doctores atque advocati non tenentur ad hospitandum in domibus suis, stipendiarios milites, equites neque pedites exercitus aut classis, nec sequentes exercitus ad muniendum exercitum.212.nu.475
Milites non possunt esse salearum & collectarum exactores.213.nu.495
Milites tenentur pro vectigali non præstito.214.nume.522.
Milites an de illicita delatione teneantur.214.nume.523
Militū & armorum stylus qualiter in re bellica sit servandus.13.nu.5
Militum aliquorum venas propter delictum solvebat antiquitas, ut dimisso cruore perirent.157.n.88
Militibus itinerantibus captis ab hostibus est parcēdum.142.nu.25
Militibus custodiam deserentibus, vel portantibus extra castra aliqua iniussu ducum est pœna capitis.155.nu.58
Et iactantibus se fecisse egregia facta impugna, & illis qui præter voluntatem sui ducis pugnant, vel præ timore arma iactans.155.nu.59.et.60
Militibus in quibus casibus fiat remissio, remissiuè 162.nu.166
Militantes solum propter prædas et divitias an sint puniendi 155.nu.31
Militantes in mari libenter navigant sub expertis ducibus & gubernatoribus navium.180 nu.1
Militaris dignitas an tollat spuritatē.25.nu.107
Militari in re sunt attendenda optima documenta disciplinæ militiæ, quam boni mores exaltant, & coronant gloria & palma victoriæ.169.nu.19
Militare propter prædam est peccatum.76.nu.21
Militia stat in experientia, & longo exercitio perficitur.75.nu.6
Militiæ an dedecus sit, permittere ignobiles pugnare cum nobilibus.9 nu.8.et 9.
Militiæ regula illa est, ut hostium vires non contemnantur, ne pœna sequatur errorem, cum bis in bello errare ex Scipionis sententia non liceat.47.nume.18.
Miliare quomodo mensurari debeat, si fuerit venditum vectigal per spacium duorum miliariorum.196.nu.259
Minor vigintiquinque annis excusatur à duello.6.nu.1 et primo.
Minor duellare intendens, potest pro se campionem ponere 6.nu.2.et primo.
Minor an restitui debeat adversus remissionem per ipsum factam de iniurijs sibi & patri suo illatis.136.nu.182
Minor potest facere pacem nec sibi datur restitutio in integrum.136.nu.182
Minor portās res gabellæ an teneatur ad gabellam 202.nu.335
Minor an cadat in commissum pro rebus portatis sine licentia gabellarij.202.nu.335.&.336

Minor an sit restituendus contra publicanos. 202. nume. 335
Minor includitur in statuto uel consuetudine generaliter loquente, fallit quando statutum uel consuetudo punit aliquid, quod de iure communi non est punibile. 202. nu. 336
Minores & puberes possunt se pro pace obligare. 126. nu. 49
Minores facientes pacem cum iuramento obligantur 126. nu. 51. & 136. nu. 182
Miserabiles personæ, pauperes & cæci an teneātur ad munera personalia. 211. nu. 465
Miserabiles personæ quæ dicantur. 211. nu. 468. et nume. 469
Miseranda est humana natura, & ipsius sunt oden da peccata. 131. nu. 115
Miserendum est captis in bello. 39. nume. 172. & 173.
Mithridates Rex Ponti dum bellum gereret cum Lucullo, suorum audita nece, lætitiam simulauit, quæ ipsum ad fugam usque associauit. 45. nu. 30
Mithridates bello pulsus à Lucullo, sparsis Mithridaticis nummis ante Romanos milites illum insequētes, & inde dimorantes in colligendo pecuniam euasit. 75. nu. 11
Mithridates quomodo a Lucullo sine ferro fuit ob famem superatus. 91. nu. 23. 24. 25. & 26
Mithridatis uictoria contra Farnacem, & Romanorum militum occisio. 62. nu 44
Mithridatem more Romano exercitum suum armasse edoctum à Lucullo, & Lucullum Bithiniam a rapacitate usurariorum liberasse. 55. nu. 61
Mitius agendum est cum conuicto ex præsumptionibus, quam ex confessione. 18. nu. 25
Mittentes legatos uidentur ipsi ire per eos. 83. nume. 6.
Moderamen inculpatæ tutelæ an in defensione requiratur. 157. nu. 86
Mœnia & propugnacula fortia sunt ciues fideles. 94. nu. 32
Mæstitiam ducem quandoque decet ludis summouere, ueluti Cæsar fecit in funere Iuliæ suæ. 85. nume. 6
Molendinarij ecclesiæ an teneantur soluere gabellas, collectas & taleas per laicos impositas pro molendino ecclesiæ. 184. nu. 101
Molendinarij Episcopi an teneantur soluere publicanis prout alij tenentur laicorum. 185. nu. 102
Mollities quid significet. 81. nu. 2
Monacho an licitum sit se tueri contra abbatem suum, & illum iniuste opprimentem. 37. nu. 147
Monachi an teneantur ad collectas. 216. nu. 576
Monachis aggreßis licet se defendere absque licentia suorum prælatorum. 37. nu. 146
Monetam falsificans pœna mortis naturalis est puniendus. 162. nu. 180
Montibus manuali opera factis obsidentur urbes & capiuntur. 101. nu. 20. & 22
Mora nocuit ducibus & militibus quantumcunque uictoribus auidis capere prædam. 75. nu. 7
Moræ purgatio non admittitur iure militari, neque in contractibus in quibus est apposita pœna & iuramentum. 90. nu. 19
Moræ purgatio an admittatur in casu statuti quòd contractus, pro quo si infra certum tempus gabel la soluta non fuerit sit nullus, ita quòd post præfixum tempus à statuto poßit solui dicta gabella, ut ualeat contractus. 202. nu. 331
Morbus & ætas an tempore belli excusationem præstent à custodia ciuitatis. 41. nu. 213
Mores, usus que locorum ac consuetudines locorum seruari debent. 151. nu. 14
Mores iure militari, festaq. & ludi sunt quandoque attendendi pro populorum uictoria. 168. nume. 8.
Mores boni principaliter sunt attendendi, morū probitas, scientia & artis peritia, in principibus nobilibus, magistratibus quibuscunque doctoribus regentibus, magistris & medicis. 169. nu. 23
Morum suppellectiles magis sunt diligendi quàm diuitiarum illecebræ. 169. nu. 19
Morum nobilitas magis reddet quem famosum, quā generis dignitas. 169. nu. 22
Moribus & uirtutibus splendere longe præstantius est, quàm rebus. Nec rerum unquam specie illustrabitur aliquis, quem suæ turpitudinis macula de honestate. 169. nu. 22
Morientes in bello pro ecclesia cæleste regnum merentur. 32. nu. 57
Morientes in bello iusto sine peccato mortali salui fiunt. 32. nu. 58
Morientibus in duello denegatur Eucharistiæ sacramentum ac ecclesiastica sepultura. 19. nu. 34. & 24. nu. 94
Mors in furca deformis & turpißima est, & seruile supplicium. 160. nu. 133
Mortem aliquando non tam ex aduerso quàm ex prospero belli euentu, sicut ex nimio mœrore, ita ex immenso gaudio aliquos incurrisse, ut euenit in morte. T. Q. Flaminij & libertate per eius fi-

lium Græcis data, ob idq; clamore populi sæpe cornices & coruos præter uolantes mortuos concidisse. 85. nu. 7
Mortuus in duello non est seruus pœnæ. 2. numero. 1. et ij.
Mortuus in duello similis est illi, qui moritur in tormentis nondum condemnato. 2. nu. 1. et ij.
Mortuus in duello non moritur seruus pœnæ, nec rumpitur eius testamentum perfectum 5. nu. 5. et 21. nu. 53
Mortuus apud hostes fingitur mortuus prima hora captiuitatis. 33. nu. 80
Mortuo in tormentis, qui causa uidendi conuenerat, sepultura ecclesiastica non denegatur. 14. numero. 94
Mortuo hærede ante testatorem testamentum rumpitur. 34. nu. 88
Mortui in bello pro republica, per gloriam uiuunt. 17. nu. 10. & 106. nu. 80
Mulier initium fuit primi peccati, & primum parentem eiecit à paradiso delitiarum. 146. numero. 7
Mulier quæ se subiecit bruto, pœna mortis naturalis est punienda. 162. nu. 182
Mulier an denuntiare possit fraudantes gabellas, & an sit testis legitima in causa gabellarum. 189. nume. 181
Mulier nupta forensi & extra suam patriam habitans an pro bonis suis existentibus in loco suæ originis teneatur ad collectas forensium. 217. nume. 587
Mulier an gaudeat priuilegio uiri sui uiui aut mortui, & uidua existente. 217. nu. 587
Mulier Rauennas nupta forensi, an possit acquirere bona stabilia in patria sua existente prohibitione. forenses non posse acquirere bona stabilia. 217 nume. 588
Mulierem prægnantem necans, uel abortum faciens, pœna mortis naturalis est puniendus. 163. nume. 212.
Mulieres bellaces fuere Regina Austri Hypsicratea, Iudit, & Camilla. 44. nu. 23
Mulieres an à locis obsessis sint arcendæ. 92. nu. 2. et 94. nu. 30
Mulieres nuptæ in quibus casibus subiaceant uiris suis, & in quibus non subiaceant. 218. numero. 589
Cætera habes supra in litera F. in ver. Fœmina.
Mulio & nauta an teneantur soluere gabellam pro salma & mercibus per ipsos uectis in naui seu cũ mulo. 184. nu. 87
Mulio & nauta retinere possunt merces donec eis fuerit satisfactum de eo quod pro gabella mercium soluerunt. 184. nu. 87
Mulio habens bulletam à publicanis pro mercibus portatis, non debet aliter molestari per gabellarios. 184. nu. 89. & 90
Mulio si transiuit cum salmis per unum territorium & audito q in illo itinere erant latrones, intrauit aliud territorium ubi erat soluenda gabella & non soluit, an debeant salmæ confiscari. 195. nume 242
Mulio tenetur de periculo rerum quas portat. 195. nume. 243
Muliones an rite transire possint per uias insuetas ne teneantur de fraudatione gabellæ, & reperti in loco suspecto puniri possint pro contra banno. 188. nu. 158. & 159
Muliones portantes res contra deuetum, an si eæ captæ fuerint teneantur fisco ad æstimationem & damnum sit suum. 195. nu. 243
Muliones portantes merces antequam exeant territorium an capi possint licitè. 188. nu. 164
Muliones reperti in uia recta non permittentes sibi à publicanis perscrutari an puniri possint. 195. nume. 244
Muliones, uecticani, nautæ & similes, tenentur pro re' m suo defectu deperditis & damnificatis. 118. nume. 594
Muliones, uecticani, & nautæ qui causa defraudandi uectigalia iuerunt per loca insolita & inciderunt latrones & piratas tenentur ad emendam damni passis. 118. nu. 595
Reliqua uide infra in litera N. in uersi. Nautæ.
Mulus qui transiuit territorium non incidit in commissum, nisi fuerit à mulione conductus. 195. nume. 245
Multa fieri prohibentur, quæ facta ex causa pacis tenent. 123. nu. 6. & 7
Multæ imponi possunt contra non soluentes collectas impositas, ut illas citius soluant. 208. nume. 419
Multitudo quandoque est accipienda pro obsidibus de fortioribus & consiliarijs hostium, ut uires & consilia deficiant illis. 100. nu 15
Multitudo delinquens an sit punienda. 142. nu. 20 21. 22. & 24
Mummius gloriam abstulit Metello in bello Corinthi. 43. nu. 4
Mundualdus qui nam esse potest. 6. nu. 5

Mundualdus pro quibus personis pugnet. & in quibus causis. 6. nu. 12
Mundualdi falsi qualiter sunt puniendi. 22. numero. 63
Munus quid propriè dicatur, & quotuplex sit. 208. nume. 424
Munus hospitis in domo recipiendi, non personæ, sed patrimonij onus est. 212. nu. 475
Munus quando ordinarium & quando extraordinarium dicatur. 212. nu. 485. & 489
Munera extraordinaria non dicuntur propriè tributa 212. nu. 478
Munera quædam sunt personalia & quædam realia. & quædam mixta, & quædam quæ tribuuntur personis pro rebus. 212. nu. 484
Munera personalia quæ nam sint, et esse dicantur. 213 nume. 491
Murenæ & Catonis laudātur gesta, q̄ inimicos suos defenderint. 52. nu. 22. & 23.
Muri ciuitatum sunt æquandi solo, & arma subditorum tolli debent, cùm de eorum perfidia dubitatur 91. nu. 7
Muri ciuitatum & aqua fouearum quæ arte ab obsidentibus mensurari possunt. 106. nu. 81
Muri ciuitatum & locorum à quibus magis refici debeant. 212. nu. 581
Muros ciuitatis uiolans pœna mortis naturalis est puniendus. 162. nu. 178
Musclantes liberos homines pœna capitali plecti debet. 163. nu. 215
Mironidus Atticus. vide infra in litera V. in ver. victoria.

N

NARSETI Eunuchi facta explicantur. 141. nu. 6. & 7
Natura humana est miseranda. 131 nu 115
Naturales filij non sunt de domo patris, neque de sanguine agnatorum. 182. nu. 63
Naturales filij nati ex concubina in domo retenta an comprehendantur à statutis indifferenter loquentibus. 182. nu. 63
Nauicularij & nauclerij non tenentur soluere gabellas pro mercibus, nec retineri de iure possunt pro gabella & passagio neque pro represalijs. 187. nume. 147
Nauigant libenter militantes in mari, & mercatores sub expertis ducibus, & gubernatoribus nauium. 180. nu. 1
Nauigare qui dicantur. 180. nu. 5
Nauigantes bene discunt adorare Deum. 180. numero. 6
Nauis ui uentorum, aut ob incursum piratarum ad uecta in certum portum non soluet gabellam de mercibus aliàs debitam. 185. nu. 115
Nauis an sit priui egiata in tantum q̄ capi non possit pro gabella, & debito nautæ. 187. nu. 147
Naues an capi possint per Principes pro ferendis annonis & cibarijs pro uictu classis ad classem. 186. nume. 112
Naues tempore exercitus occultatæ possunt de iure confiscari. 161. nu. 157
Nauibus confiscatis ratione mercium illicitarum, an intelligatur confiscata pecunia existente in nauibus. 190. nu. 183
Nauta qui promisit consignare merces in portu Cesenatico suo periculo, non tenetur soluere expensas gabellæ q: æ ueniebant soluendæ. 180. nu. 23
Nauta & mulio nauium & mercedem suam habere debent pro mercibus uectis quæ inciderunt in commissum & contra bannum. 184. nu. 88
Nauta propter impetum maris non seruans locum itineris, non est puniendus. 186. nu. 116
Nautæ an teneantur soluere gabellas pro mercibus per ipsos uectis cum naui. 184 nu. 89
Cætera require supra in litera M. in ver. Mulio.
Necessitas facit probabile quod alias non est. 18. nume. 26
Necessitas legem non habet, nec moderamen diligit, nec legi subest. 35. nu. 115. & 161. nu. 158. & 185. nu. 105
Necessitatis effectus pariunt multa soluta legibus. 185. nu. 106
Negligentia est hostis in bello, quæ nocuit Asdrubali, & profuit Claudio Neroni diligentia, & exempla habes. 76. nu 15
Negotiorum gestoris positi per unum ex publicanis, qui gabellam conduxerunt, mala administratio, an alteri publicano consocio noceat. 187. numero. 136
Nepos natus ex incestuoso coitu, à nullo ex parentibus instituì potest. 26. nu. 115
De Nicomedis Regis Bithiniæ mortui equo. qui non uiso ipso Rege noluit comedere & mortuus fuit. 65 nume. 11
Nihil est tam naturale quàm fidem seruare. 165. numero. 12
Nili aggeres aut ripas destruens, aut clusas pu-

blicas rumpens, pœna mortis naturalis est punien-dus.163.nu.219
Nicia: De celeri consilio Niciæ quo Syracusanos superauit, & de Fabij ac M.Curij consilio in reuocãdo hostes à proposito.46.nu.5
Nobilis, cui à rustico fuit expillata barba, potuit impunè rusticum occidere.2.nu.1.el i.
Nobilis insultatus ab ignobili non tenetur fugere. 2. nu.4.el primo.
Nobilis prouocans ignobilem et infamem, an teneatur cum eo pugnare 9.nu.3.cum seq.
Nobilis de iure non astringitur pugnare cum ignobile & infame.9.nu.1.& 5
Nobilis insultatus à rustico fugere non debet licet fugere possit. 20.nu.42
Nobiles experti & fideles mittendi sunt ad custodiam locorum obsessorum, qui pro gloria & honore ac suorum defensione diligenter custodiant & strenuè pugnent.110.nu.27
Nobiles delinquentes non suspenduntur, sed decapitantur in ciuitate Neapolis.160.nu.134
Nobilitas quandoque minuit, quandoque aggrauat pœnam.154.nu.45
Notarij serui publici dicuntur.39.nu.175
Noua uectigalia sine facultate imponentes qua pœna teneantur.183.nu 84
Noua causa iniuriarum an uiolet primam pacẽ. 128. nu.78.79 80.& 129.nu.85
Nouitij qui dicantur.188.nu.171
Notarij Principum an teneantur ad onera extraordinaria 214.nu.535
Numentini magis mori uoluerunt quàm deficere in fide.166.nu.165
Numidæ qua simulatione hostes suos turbarunt. 58. nume.3
Numidia subacta Imperio Romano per Pompeium post i rterfectum Domitium & captum Iarbam. 50.nu.5
Nuntiantes hostibus secreta Principis, morte naturali sunt puniendi.155.nu.57
Nuntium malum aliquando ducem mentiri oportet, ne à prouincia exercitus detereatur, & ut destinatum opus perficiatur, exemplo Scipionis Aphricani in Aphricam transmittentis. 48. numero. 22
Nundinæ debent esse securæ pro accessu & recessu. 187.nu 149
Nullus regulariter est immunis à gabellis. 180. numero.14
Numerus ternus quàm perfectus sit.83.nu.5

O

OBEDIENTI Principi suo parcitur licet malè faciat.144.nu.51
Obedientia quantæ sit uirtutis & potentiæ.144. nu. 43.44.45.& 52
Obedientia est maioribus debita 144.nu.50
Obedientia in cunctis est præstanda in re militari, cũ sit uexillum salutis et uictoriæ, ac Regum ueneranda corona.156.nu.81
De Obeliscis, pyramidibus & columnis ac statuis in urbe erectis per Quirites.61.nu.30
Obligatio ad pœnam reputatur damnum. 126. nume.56
Obligatio facta in licitatione quando sit restituenda et quando non.197.nu.281
Obligatus. Non obligatus ad onera personalia, an teneatur ad realia, & an teneatur ad hospitandum forenses in domo sua.212 nu.475
Obligatus duobus, illi parere debet, cui primo promisit. 21.nu.52
Obligati dare Communi sal pro tanto pretio, an si Cõmune non indiget sale, possint cogere Commune ad id acceptandum.202.nu.338
Obsessa loca quæ à dominis suis succurri non possunt, facile arte sine pugna capiuntur. 97. numero.21
Obsessa loca, etiam cum equitatu leuis armaturæ defessi possunt hostes aggrediendo, ut fecit Alphonsus Castriota Marchio Atripaldi in liberando Neapolim ab obsidione Gallorum eorum dissipato exercitu.111.nu.39
Obsessi, ut hostium uires diuidantur ipsorum hostium loca aggredi debent illa depredando, Scipionis & Fabij exemplo.93.nu.10
Obsessi loci tolluntur præsidia clamore ac tumultu. 104.nume.60 61.62.63.& 105.nu.66.et 106 nume.75
Obsessi cauere debent à simulata hostium fuga ac eorum insidijs factis signis, & alijs modis factis.107 nume.85
Obsessi qua simulatione ostendere debeant hostibus non indigere annonis, nec alijs sibi necessarijs. 109. nume.9
Obsessi etiam incendio se defendere possunt, exemplo Nabidis Regis Spartanorum.110.nu.16
Obsessi cauere debent ab hostibus suis, qui mutatis uestibus armis & insignibus ipsorum obsessorum, magnam uenturi suffragij Letitiam fingunt. 111. nume.37

Obsessi non debent obsidentium Duces, neque ipsos obsi dentes conuitari, sed illos uirtute & exercitio mili tari superare. 112. nu. 4
Obsessis per uim captis an sit miserendum. 104. numero. 65
Obsidendorum locorum consilium. 78. nu 9
Obsidentes cauere debent ne decipiantur ab obsessis sub specie deditionis, exemplo Pub. Licinij Proconsulis Romani, qui cruentissima sui & suorum cede in Asia fuit insecutus. 101. nu. 12
Obsidentes possunt etiam uinci ab obsessis animosè bellantibus, ut contigit Forliuij, ubi exercitus Gallorũ fuit interfectus usque ad unum: & Regi Pyrrho in ciuitate Arginorum, qui fuit interfectus à popu lis pertinaciter pugnantibus. 110. nu. 17. & 18
Obsidentes docentur quomodo per irruptionem ab obsessis offendi non possint. 113. nu. 11
Obsidentes hostes quibus modis offendi possunt. 13. numero. 22
Obsidẽtium blanditijs nulla per obsessos est præstanda fides. 111. nu 36
Obsidentibus intrantibus loca obsessa prodest quandoq; portas eorum relinquere apertas, ut obsessis fugientibus tuta detur uia abeundi. 110. nu. 20
Obsideri non debent loca quibus in horis & per dies à suis succurri possunt. 106. nu. 77
Obsides qui non sunt clerici ex primatibus ciuitatum sunt accipiendi. 93. nu. 18. & 19
Occidens inimicum suum in duello licito, non tenetur de occiso. 24. nu. 95
Occidens aliquem in duello auctoritate Principis inito causa letitiæ. an de occiso teneatur, remissiuè. 19. nume. 35
Occidens extra patriam duellando inimicum suum, an rediens in patriam, possit de homicidio puniri. 21. nu. 56
Occidens bannitum in duello non consequitur præmium concessum occidenti bannitum. 22. nu 66
Occidens ueneno fratrem suum condemnatum ad mortem qua pœna puniatur. 73. nu. 23
Occidens ductum ad iustitiam ut homicida punitur. 73. nu. 24
Occidens duos aut plures pœna mortis naturalis puniẽdus est. 163. nu. 213
Occisor an occidi debeat. 1. nu. 2
Occisus in duello an à uincente possit spoliari armis et rebus cum quibus duellauit. 24. nu. 93
Occisi in bello non moriuntur serui pœnæ nec hominis 2. nume. 2
Occupans rem pro derelicto habitam, tenetur ad solutionem gabellæ uigore statuti, quòd de qualibet alienatione uel donatione soluatur gabella. 187. nume. 138
Occupantes plateam cum corto an teneantur ad gabellam. 183. nu. 65
Occupator ecclesiæ de manu laicorum toleratur propter pacem. 124. nu. 16
Ocium contemnit improbus labor. 68. nu. 6
Octauianus floruit literis & armis, & Aiacem furentem scripsit. 53. nu. 38
Octauianus de crudelitate damnatur. 80 nu. 31
Odium & ira in Principe esse non debet pro regni conseruatione. 141. nu. 5. & 8
Odia intestina per mortales sunt fugienda. 32. nu. 60 61. & 33. nu. 68
Odia nocens Imperio, & de odio M. Antonij contra Cæsarem. 68. nu. 2
Odia & iniuriæ non sunt in confectione pacis memorandæ 125. nu. 41
Offendens primo offendentem non tenetur ad pœnam pacis nuptæ. 127. nu. 68. 70. & 130. nu. 112
Offendens associantem illum cum quo est facta pax, pacem rumpere dicitur. 135. nu. 163.
Offendens cohabitantem in domo illius, qui habet pacem cum eo, pacem fregisse dicitur. 135. nu 163
Offensæ remissio an possit per ingratitudinem reuocari. 136. nu. 181
Offensus an possit à iudice compelli ad faciendum pacem. 125. nu 28
Offensus an possit facere pacem ubi est publica accusatio. 125. nu. 43
Offensus si in suo testamento fecit pacem omnibus offendentibus, & inimicis suis, an ualeat. 139. numero. 209
Offensus an sit cogendus fideiubere offendenti, qui soluit pœnam per ipsum incursam. 139. numero. 213
Offensi sunt concordandi, ut pax bona sequatur. 125. nume. 41
Offerendo cæteris paribus locus est gratificationi 197. nume. 280
Offerens plus in locatione uectigalis non admittitur, nisi præstet fideiussores idoneos. 196. nu. 257
Offerens primus in subhastatione si idoneus non fuerit careus fideiussione, an secundus minus offerens idoneus liberetur ab oblatione. 197. nu. 277
Offerens in licitatione an possit pænitere. 197. numero. 279
Offerens notario uel præconi in subhastatione an obligetur. 197. nu. 81

Offerens in prima licitatione an & quando sit restituendus. 197. nu. 81
Officialis temporalis an conueniri possit ut perpetuus officialis durante officio. 131. nu. 126
Officialis pro sui utilitate fisci pecunias mutuare non potest. 161. nu. 159
Officialis potest pecunias fiscales mutuare stipendiarijs pro ipsorum necessitatibus. 161. nu. 159
Officialis missus ad scribendum uinum & frumentum, qui debitum suum non iustè cum damno datiorum fecit, ad quid teneatur. 215. nu. 252
Officiales dum sunt in officio an teneantur soluere gabellas. 192. nu. 209
Officiales superadditi collegiatis officialibus immunibus à gabellis & collectis, an & ipsi sint immunes ab ipsis gabellis & collectis. 192. nu. 210
Officiales collegiati antiquiores in collegio an præcedant illos qui post eos fuerunt aggregati in collegio, seu capitulo. 192. nu. 2 0
Officiales quando teneantur pro familia, & quando pro famulo uino, & quando pro mortuo. 193. numero. 218
Officiales plus debito exigentes sine uenia puniuntur. 195. nu. 251
Officiales præsidentes in uenditione gabellarum pro Communi, prohibentur ipsi emere & conducere gabellas. 196. nu. 266
Officiales qui nam sint illi, quibus est licitum contrahere & pignorari remissiuè. 196. nu. 267
Officiales deputati ad subhastandum res fiscales, ecclesiarum, minorum, & bona confiscata per quantum tempus expectare habeant ante quàm eas liberent. 197. nu. 273
Officiales debent mittere pro debitoribus tributorum ut soluant instante exactore. 192. nu. 209
Officiales monstram non facientes familiæ, culpa et negligẽtia illorum qui tenentur uidere monstram, an cadant in pœnam. 219. nu. 612
Officia quæ uam sint & artes degentium in classe. 180. nu. 2
Omissum & non expressum in statuto, pro omisso & non expresso habetur. 139. nu. 217
Omnibus est permissum emere & conducere uectigalia, quibus non est de iure prohibitum. 196. numero. 265
Onus probandi uectigal incumbit possessori. 194. nume. 236
Onus rei traditæ in emptorem ad ipsum spectat. 208 nume. 421
Onera an in loco originis & incolatus quis subire cogatur. 213 nu. 517
Oneribus & tributis an subiaceant bona bannitorum confiscata. 211. nu. 456
Cætera uide supra in uer. obligatus.
Opera facta urgente necessitate non semper sunt laudabilia. 161 nu. 158
Operæ hominum an ueniant in statuto quòd de redditu soluatur gabella. 216. numero. 564
Oppidum quid sit. 107. nu 86
Oppidum unde dictum 107. nu. 88
Oppida obsessa à parte minus custodita sunt aggredienda ut sit captura facilior. 100. numero. 5 & 6
Orator ab oratione dicitur. 81. nu. 2
Oratores Principum quales esse debent: & quid agere & curare teneantur, & quibus habeant uti cautelis. 81. numero. 1. 2. & 82. nu. 3. & 83 nume. 6
Oratores qui uarijs uirtutibus excelluerunt. 81. numero. 2
Oratores à Principibus quibus missi sunt, munera non debent recipere, sicut fecere Apius Claudius Legatus Luculli ad Tigranum & Pelopida Legatus Thebanorum ad Artaxersem. 83. nume. 5
Oratores mittendi ad hostes quales esse debeant, & quod sit eorum officium, & quomodo per illos urbes obsessæ sint defendendæ. 110. numero 21. 22. & 23
Oratores seu legati pro rebus quas secum portant, an teneantur soluere gabellas. 192. numero. 211
Reliqua habes supra in litera L. in ver. Legati, & infra in litera T. in ver. Timagora.
Oratoria ars in quibus versatur. 81. numero. 2
Orsrates custod. p desertor fuit ab Alexandro interfectus. 151. nu. 12
Ordinarium remedium an tollat extraordinarium. 193. nu. 218
Ordinaria quæ nam sunt & dicantur munera, & quæ extraordinaria. 112. nu. 478
Ortus ex illustri natione legitimus et naturalis, de proditione inculpatus, refutari non potest in duello. 24 nume. 101
Osculum pacis debet interuenire cum iuramento, & tactu manus in pace. 124. nu. 15. & 134. nu. 157 & 140. nu. 218

Osculo

Osculo pacis & tactu manus an remittatur iniuria. 134.nume.157
Osiastris castrum saxosum fortissimum quomodo ab Alexandro magno habitum. 102.nu.29
Ossibus The tonorum interfectorum Massilisi uineas suas pallificauerunt. 97.nume.23
De Ouinio Carcerato a Iulio Cæsare, quia uxorem Caluisii Ducis in castris militari nocte inducta de nocte induxerat. 146.nu.12

P

PACATI, inter quos noua lis oritur, an possint iterum insimul duellare. 25.nu.110
Paciscens de iniuriis sibi illatis, intelligitur facere pacem & concordiam. 126.nu.48
Pactum an ualeat factum per procuratorem constitutum ad faciendum pacem, quòd eius principales non maneant in patria, & suo districtu. 130. nume.108
Pactum factum in pace inita inter duas ciuitates, quòd alteri liceat se uindicare, vel fœdera pacis rumpere non ualet. 130.nu.113
Pactum futuræ successio is non ualet, nec iuramento firmatur. 167.nu.40
Pactum de futura successione in feudo an ualeat. 167 nume.42
Pactum ab uniuersitate factū cum rustico, quòd ipse collectam soluere non teneatur, an ualeat. 181. nume.30
Pactum non afficit emptorem nisi sit reale. 184.nume.98
Pactum nudum an sit obligatorium 201.nu.329
Pactum quòd ecclesia pro rebus ei datis teneatur ad onera non ualet. 210.nu.449
Pactum factum contra sol tum per officiales uen' entes gabellas est nullum. 218.nu.596
Pactum factum cum datiarys quòd nulla nouitas fieri debeat durante tempore conducta, quomodo intelligatur. 218.nu.597
Pacto promisit ciuitas Cæsenæ ut nauigium cum mercibus in suo portu posit perpetuo ire & redire sine gabella, an perdatur tale ius si per triginta annos non uenirem. 184.nu.99
Pacto fieri non potest, quod lege non est permissum. 214.nume.527
Pacta an & quando inter duellantes sint seruanda. 18.nu 24.& 19 nu.38.& 23.nu.79.& 24 nu. 96.& 26.nume.120
Pacta pacis & conuentiones omni die pertractari possunt. 131.nume.119
Pacta in instrumento pacis facta an sint ad unguem seruanda. 136.nu.178
Pacta uel consuetudo an ualeat quòd pro conducendo pedites mutuentur pecuniæ & equi & si in itinere spoliati an debeāt sibi resarcire ablata. 159.119
Pacta conuenta seruanda sunt illam seruanti. 165. nume.4
Pacta inter Principes & populos sunt ad vnguem seruanda, exemplo Sogi Regis Lacedæmoniorum. 167.nume.43
Pacta inita in contractibus inter fiscum, an omnem populum afficiant. 183.nu.80
Pacta insolita facta per uendentes gabellas, in fraudem fisci n n ualent. 183.nu.81
Pactis conuentis per duellum qualiter standum sit. 4.nume.17
Pactis priua orum ius publ.cum tolli non potest 214. nume.527
Paminundas, Alexander, & Pyrrhus imperatores musices & præsertim militaris non fuisse inexpertos, & de ea plerunque iudicasse. 86.nu.8
Papa & quilibet alius prelatus habens iurisdictionē temporalem concedendo ea quæ ab ecclesia prohibentur irregularitatem diuinam incidūt. 13. nu.2
Papa tenet uniuersale imperium in spiritualibus, inter omnes fideles & infideles. 29.nu.3
Papa est Christi vicarius, & Petri successor, & omnium ecclesiarum proprietarius dicitur. 29. nu.4. & 30.nume.17
Papa in spiritualibus & Imperator in temporalibus est vicarius Christi iurisdictionaliter uniuersi orbis. 30.nume.17
Papa habet utrunque gladium, & contrarium asserentes sunt hæretici. 30.nu.17
Papa uacante imperio potest utrunque gladium exercere. 30 nu.23
Papa rite liberat à iuramento fidelitatis subditos Imperatoris indicentis bellum contra ecclesiam catholicam. 32.nume.50
Papa contra Imperatorem hæreticum rite potest bellum indicere. 32 nu.51
Papa non pōt à mūdo iudicari nisi p heresi. 32.n.65
Papa omnimodā potestatem habet in terra, et potest Principes non obedientes mādatis suis pro pace seruanda, priuare dignitatibus dominÿs, & regnis. 35.nu.112
Papa dat & tollit dominium & regna auctoritate sua suprema ex causa. 35.nu.113
Papa non potest allegari suspectus. 35.nu.114

Papa tenetur succurrere oppressis iniuste & preuidere eorum necessarijs.40.nu.197
Papa & Imperator an possint legitimare ad feuda. 42.nu.221
Papa iura imperatoria tollere non potest nisi in quantum Canones & iura permittunt ecclesiæ.98.nume.24
Papa hæreticus nisi se purgauerit, potest per concilium legitimè congregatum deponi.98.nu.26
Papa an possit tollere confessionem, cum sit de iure diuino.126.nu.46
Papa ob ruptam pacem iudicat inter laicos.137.nume.59
Papa potest laicis, & eorum bonis profanis ex causa imponere collectas, & Imperator ex causa potest imponere in subditos suos 217.nu.583
Papa super bonis ecclesiarum, & patrimonialibus clericorũ uniuersi orbis potest collectas imponere. 217 nume.584.& nu.586
Papæ gestum præter ordinem rectum an teneat. 32. nume.66
Papæ mandatis est piè parendum.35.nu.113
Papirius Cursor quo astu usus fuerit in occupando Tarentum 96.nume.7
Parentes & amici conuocari possunt pro recuperandis bonis, quos defendere licet.20.nu.39
Parentibus ac patriæ parendum est.144.nu.52
Parere qui alios uult sibi, pareat et ipse superiori suo, & Deo magis quàm homini.168.nu.5
Pares an pugnabunt propter iniuriam & excessum. 12.nume 3
Paria delicta mutua compensatione tolluntur.12.nu. 2.& 38.nu.160.& 201.nu.329
Paritas in duello est seruanda.2.nu.1.el ii.
Pars quæ fecit pacem cum inimico, qui postea fuit offensus in præsentia sua ab alio, quem impedire potuerat, ne offenderetur, & non impediuit an dicatur pacem uiolasse, & in pœnam pacis fractæ incidisse.136.nu.183
Partes quando discedere possunt à querela sine infamia.9 nume.8
Partes cogi possunt ad pacem quando dubitatur de malo futuro.124.nu.23.& 133.145
Partes inducuntur ad pacem quando ciuiliter agitur de crimine iniuriarum.133.nu.145
Partes quæ post pacem inter se uulnerarunt & inde iniuriam remiserunt, an præiudicent fisco in pœna fractæ pacis.138.nu.198
Parthi qua arte a Ventidio Romanorum duce fuerint fugati ac trucidati cum Farnastano eorum rege. 58.nume.8
Partiales se inuicem offendentes tenentur ad reficiendum damna parti damnificatæ.128.nu.82
Partiales seu capita partium in pace facienda, an omnes interuenire debeant cum sequentibus & adhærentibus suis, uel possint pro eis promittere. 135. nume.172
Partus an i læ, uaccæ. uel alterius animalis legatus, an comprehendatur sub statuto quòd pro quolibet animali legato soluatur gabella.182.nume.60
Parua quædam aliquando dux aggredi, aut aggressa prosequi debet, vt damnum & dedecus uitetur, Idq; Diodori & Fabij Rutilij maximi exẽplo comprobatur.47.nume.19
Parua quandoque à bono Imperatore non sunt negligenda.ut mala inde uitemus, & bona consequamur, vt fecit Lucullus in Barbaros ex Cerui persecutione.87.nume.25
Paruus exercitus ut magnus hosti uideatur, noctu è castris sunt mittendi milites qui hostibus insidientur, & mane ad castra reuertantur 87.nu.29
Passagia & pedagia an sint in mari soluenda, prout in terra pro transitu.189.nu.177
Passagia & pedagia unde dicantur.189 nu.177
Pater perpetuatur in filium, & una eademq; persona censetur.41.nu.211
Pater an succedat in feudalibus filio.98.nu.27
Pater potest feudum nouum alienare absque consensu filij, dummodo regius assensus interueniat. 98. nume.28
Pater bannitus regulariter à filio ali debet.124. nu. 22.& 126.nu.58
Pater an possit receptare, uel occidere impunè filium bannitum, statuto disponente, quòd quilibet teneatur occidere bannitos, aliàs cadat in pœnam. 129. nume.100
Pater an possit remittere iniuriam factam filio.138. nume 200
Pater subtrahens filium militem qua pœna ueniat puniendus.152.nume.26
Pater potest uendere filium propter necessitatem famis 185.nume.106
Pater non tenetur in obligatione uectigalium pro filio delinquente uel debente.187.nu.145
Pater habens duodecim liberos in potestate, immunis est à collectis & muneribus.213.nu.502
Patris consensus an sit necessarius in filio familiàs intendente duellare.23.nu.78
Patre capto, & ab aliquo redẽpto, potest filius redemptori reddere solutum pro patre. & illius esse hæ-

res.34.nume.86
Patientia & ars portant uexillum honoris in periclis & laboribus militaribus.68.nu.6
Patriæ & parentibus parendum est.144.nu.52
Patriam qui prodit. pœna mortis naturalis puniri debet.162.nu.186
Paminundas uictoriam habuit contra Lacedæmonienses uigiles de nocte arte retentos.62.nu.45
Paulus Aemilius ob uictorias habitas gratias humiliter Deo tribuebat.168.nu.6
Pauli Aemilij fortiter gesta.55.nu.57
De Pauli Aemilij consulis constantia.qui ante & posterius triumphum duorum filiorum morte non deterritus,fortunam in re priuata non timuit: vt publica ante poneret, & breui morbo confectus publico funere propterea emeritus est in campo Martio sepelliri.87.nu.30
Pauper litigans cum diuite an compelli possit ad concordiam.124.nume.24
Pauper litigans cum potente diuite pro bono pacis cogitur ad concordiam, & ad compromissum iudicis officio.133.nu.145
Pauper presbyter seu clericus coactus de facto soluere collectam,gabellam,uel pedagium,an possit licitè quærere eleemosinam, pro dicta solutione facienda.211.nu.463.& 21.nu.577
Pauperes an de facto possint legitimè grauari pro muneribus,& mercibus,ac collectis soluendis. 211.nume.464.& 465
Pauperes an teneantur ad munera personalia. 211. nume.465
Pauperes & miserabiles personæ extra prouinciam trahi non possunt ad iudicium.211.nu.470
Pauperes & miserabiles personæ appellare possunt ad Papam omisso medio.211.nu.471
Paupertas excusat appellantem à prosecutione appellationis 144.nu.53
Pax si facta fuerit inter duos, & unus eam uiolauerit,an secundo uiolans incidat in pœnam contractus pacis ruptæ.13.nu.1
Pax est finis belli.123.nu.1
Pax fit uoluntate & bellum necessitate 113.nu.1
Pax non quæritur ut bellum geratur, sed bellum geritur ut pax acquiratur. 123.nu.1 & 138.n.205
Pax ecclesiæ quæ sit.123.nu.1.& 4
Pax est danda & seruanda in ecclesia Dei.123.nume.1.& 2.
Pax quæ nam sit,& quos bonos pariat effectus.123.nu 3.& 138 204
Pax unde dicta.123.nu.5
Pax propter sui bonitatem à populis communiter per optatur.123.nu.8 & 125.nu.43
Pax est duplex diuina & humana.124.nu.11
Pax est affectanda pro animæ salute & corporis bono temporali.124.nu.12
Pax fit osculo interueniente.124.nu.13
Pax datur in missa pro charitate diuina.124.nu.13
Pax quibus casibus à Deo tollitur populis,& illis dat bellum remissiuè.124.nu.13
Pax est cautè facienda,ne præparentur uires iniquitatibus.125.nu.29
Pax inter malos non est curanda.125.nu.37
Pax illa est curanda,si bona est æqua sit & duratura.12.nu.38
Pax in quo differat à concordia.125.nu.41
Pax an fieri possit per maritum de adulterio uxoris. 125.nu.42
Pax an in omni maleficio fieri possit.125.nu.42
Pax in testamento fieri potest, & omnis iniuria remitti 125.nu.43
Pax an fieri possit ab offenso ubi est publica accusatio.125.nu.43
Pax non destinata tempore perpetua iudicatur.125 nume.44
Pax & remissio iniuriarum an fieri possit pro absente & absentibus.120.nu.47.& 139.nu.208.
Pax facta per minorem, non potest rumpi per eum factum maiorem 126.nu.51.& 136.nu.182
Pax à minore facta sine decreto iudicis an teneat ibi.
Pax est genus & concordia est species. 126.nu.152
Pax est perpetua,& concordia potest esse temporalis. 126.nu.52
Pax est ordinata concordia,et sedatio discordiæ.126. nume.53
Pax an fieri possit per tutorem de morte patris pupilli.126 nume 56
Pax est appetenda quia necessaria. & opus est Iustitiæ & conscientiæ.126.nu.57.& 128.nume.81 & 138.nu 201
Pax probatur ex legato facto inter inimicos. 126. nume.57
Pax probatur per salutationem uerbo uel epistola. 126.nume.57
Pax est testamentum Domini nostri Iesu Christi quod rumpi non debet.126.nu.58
Pax quibus de causis non bene seruetur inter homines.127.nume.59
Pax promissa pro se amicis, & adhærentibus. intelligitur de præsentibus & non de futuris. 127.n.62
Pax an sufficiat haberi ab uno ex hæredibus, statuto·

disponente quòd pax ab hæredibus defuncti haberi debeat. 127.nu. 64
Pax per alium fieri potest, & per hæredem ratificari. 127.nu.64
Pax ab hærede particulari fieri potest. 127.nu.64
Pax rupta dicitur per stuprum commissum cū uidua consanguinea inimici pacati. 128. nu 72
Pax an dicatur rupta per stuprum aut adulterium commissum per unum ex pacatis cum uxore alterius. 128.nu 72
Pax an rupta dicatur per lenocinium commissum per unum ex pacatis in personam uxoris uel filiæ alterius ex comprehensis in pace. 128.nu.73
Pax super adulterio fieri potest ad pœnam minuendam. 128.nume.77
Pax facta à dominis non præiudicat priuatis personis 128.nu.77
Pax an dicatur rupta per furtum factum ei cum quo facta fuit pax. 128.nu.78
Pax rupta non dicitur per furtum, raptum, uel adulterium, si ex illius causa facta non fuit. 128.nu.80
Pax uim habet restitutionis in integrum. 128.nu.81
Pax inter duos facta, an altero offendente alterum ex alia causa, uiolata dicatur. 28 nume. 78. & 129 nume. 85
Pax facta de non offendendo an rupta dicatur si in bonis damnum datum fuerit. 129.nu. 86
Pax an uiolata dicat̄ ab eo, qui offendit eius inimicū pacatum, post pacem bānitum, stante statuto quòd possit bannitus impunè offendi & occidi. 129.nume. 90
Pax per accusationem rumpitur. 129.nu. 92
Pax an tollat inquisitionem factam, uel fiendam. 129.nume. 95
Pax an fieri possit pro absente nemine pro ipso stipulante. 130.nu. 106
Pax mutua dicitur, si illata est iniuria ab una tantū parte, & pax fiat. 130.nu. 107
Pax per pecuniam facta an teneat. 130.nu. 110
Pax etiam hosti est seruanda 130.nu. 111
Pax fieri potest per procuratorem habentem ad hoc speciale mandatum. 130.nu. 113
Pax pacta per filios spurios non existentibus legitimis an prosit occisori stante statuto quòd pax habeatur à filiis occisi. 130.nu. 113
Pax facta inter duos Principes promittentes ad inuicem non offendere eorum ciuitates, an comprehendat eorum adhærentes ciuitates, ac amicos suos confœderatos. 130.nu. 113
Pax fit inter offendentem & offensum, in casibus a iure permissis. 131.nu. 114
Pax si haberi potest non sufficit treuga. 131.nu. 119
Pax ab uno rupta an debeat ab altero seruari. 131. nume. 121
Pax in se habet tres comites, Fidem, Charitatem, & Iustitiam. 131.nu. 124
Pax facta pro se, an rupta intelligatur, si eius pater, mater, filius, vxor, uel soror innupta, aut frater offenditur. 131 nu. 125. & 134.nu. 158
Pax an & in quo differat à treuga. 132.num. 126. 127. 128. 129. & nu. 130
Pax facta de uulnere ex quo uulneratus postea moritur, an intelligatur facta de morte 132.nu. 135
Pax facta super uno crimine, an rūpatur per accusationem aliorum criminum. 132.nu 136
Pax facta de magna iniuria cum promissione de se non offendendo, uiolata dicitur per illum qui aliū reduxit ad calamitatem ob delationem suam, & ad periculum amissæ substantiæ & honoris. 137. nume. 147
Pax est opus iustitiæ & necessaria à natura. 134. nume. 150
Pax qualiter esse debeat. 134.nu. 150
Pax futura tempore treugæ est tractanda, & componenda etiam die feriali: nec interim Duces exercituum desistere debent à prouisionibus pernecessariis futuri belli, si bellare contigerit, 134.nu. 151
Pax fit osculo, tactis manibus, & per risum reciprocum ac per potum atque esum, & similia. 134.nume. 157. & 140.nu. 218
Pax facta inter duas ciuitates rumpitur per solam castrametationem unius contra aliam, uel ædificationem castrorum cum merculis & foueis. 134.nume. 160.
Pax facta inter duas ciuitates de se non offendendo perpetuo tempore an rupta dicatur, si una ex dictis ciuitatibus alterius iurisdictioni Regis se submisit, & inde ab alia ciuitate pacata fuit incendiolasa in territorio suo. 134.nume. 160. & 135. nume. 162
Pax facta per Ducem belli an inuiolabiliter seruanda. 135.nume. 161
Pax facta pro se & tota parentella sua, rupta dicitur, si aliquis prædictorum offenditur. 135.n. 165
Pax facta pro se & complicibus, cum promissione quòd complices illam ratificabunt, an uiolata dicatur, si unus ex dictis complicibus ante ratificationem offensus fuit. 135.nu. 167
Pax si fieri non potest ex statuto ita disponente, ex percussionibus sanguinolētis, an possit fieri ex percussione

cussione cum pugno facta, qua quis recidit in terram,& caput sibi cum sanguinis effusione fregit. 135.nume.168
Pax an debeat haberi à filio uel à seruo hæredibus institutis,aut ab eius patre seu domino,stante statuto pœnam remittente bannito,qui pacem habuerit cum hæredibus defuncti 135.nu.169
Pax an fieri possit à filio familias in patris præiudicium.135 nu.170
Pax an possit fieri à fœmina de morte pr̄is 135.171
Pax fieri potest per filium non hæredem occisi. stante statuto, quòd pax habeatur ab hæredibus. 135. nume.171
Pax facienda est ab eo, qui iurauit non facere pacem.135.nu.171
Pax debet esse in regno, prudentum pura & sincera 136.nu 175
Pax facta cum uno Principe, intelligitur etiam facta pro consiliarijs suis.136.nu.177
Pax an fieri possit ab uxore de morte mariti. 138. nume.199
Pax est semper seruanda, quia Deus fauet seruantibus illam, 138.nume.200
Pax quàm bona sit.138.nu.204
Pax facta à mortifere uulnerato moriente non ualet. 139.nume.208
Pax in foro pœnitentiali potest fieri inter absentes. 139.nu.208
Pax facta ab offenso in testamento omnibus inimicis suis,eos liberando & absoluendo ab iniuria sibi facta quid operetur.139 nu.209
Pax & beneuolentia odium spernit & nutrit amorem.68.nu.6.
Pax propter expillationē barbæ uiolatur.2.n.6.el i.
Pax in omni bello seruanda est inimico etiā quàm bellum fiat.29 nu.6
Pax composita seruari debet, nec est rumpenda nisi diffidatio procedat.83.nu.5
Pacis fractor,& uiolans secundo, an potuerit prouocare ad duellum primò uiolantem.13.nu.1
Pacis excellentia quibus sit tribuenda.123.nu.1
Pacis causa multa fieri permittuntur quæ non permitterentur.123.nu.67.& 130.nu.110
Pacis confirmatio est ipsa uera Iustitia.127.nu.61
Pacis capitula de rupta pace an extendantur ad dantem auxilium.127.nu.62
Pacis ruptor quis dicatur, cum duo insimul & se ad inuicem offendunt, & quis primus fuerit nescitur 127.nu.68.& 136.nu.184
Pacis capitulis si dictum sit bannitos cancellari, sufficit quòd uerbo cancellentur.131.nu 118
Pacis appellatione an comprehendatur trenga.131. nu.121.& 132.nu.131.& 132
Pacis fractor an possit à quocunque accusari.131. nume.123
Pacis uiolatores quomodo sint puniendi. 134. nume. 150.& 156.nu.75
Pacis fructus & beneficia qui nam sint in Regno. 136.nu.176
Pacis uiolatores per Principes ecclesiæ & seculi puniuntur.137.nu.196
Pacis instrumentum productum per unum ex rixantibus,an prosit alteri parti.129 nu.89
Pacis effectus est quòd minores pœnam.125.nu.42
Pacis bonus est effectus. 128.nu.80.& 81
Pacem facere quisque cogitur in foro cōscientiæ.124. nume.25
Pacem habere non dicitur qui concordiam non habet.126.nu.52
Pacem facere an sit quid hæreditarium,& an sit habenda à filio qui hæreditatem repudiauit. 127. nume.66
Pacem habens cum aliquo,an offendendo eius fratrem uel consanguineum dicatur pacem rupisse.128.nu me.80.& 131.nu.125
Ad pacem pertinet, ut amicabiliter amicus in secreto conqueratur cum amico superiore 129.nu.93
Pacem facere est meri facti.130.nu.106
Pacem in qua ætate risē,offensus uel hæres, aut filius offensi facere possit.136.nu.174
Pacem habens ab offenso an possit per alium accusari de eodem delicto 139.nu.212
Pacem facientes an uideantur fateri delictum, ita ut per curiam puniri possint.139.nu.216
Pacem iuramento firmatam frangens occidendo uel uulnerando,pœna mortis naturalis est puniendus. 163.nu.192
Pacē & fidem rumpentes, si posteà illam affectant, quandoque habere non possunt,vt contigit in pace rupta per Annibalem Romanis.165.nu.8
Pace secutā,illico sunt tollenda statuta tyrannicè facta tempore guerræ. 126.nu.48
Pace facta inter plures partium Gelphæ & Gibellinæ promittentes in solidum se inuicem non offendere,sub pœna,an uno offenso, oēs ex parte offensi possint agere in solidum tanquā correi credendi, & oēs ex parte offendentis teneaī in solidū.128.n.82
Pace & transactione facta inter rixantes, an intelligaī remissa pœna fisco quæsita, ex causa ipsorum rixantium incursa.130.nu.102.& 113

Pace facta inter duas ciuitates, si aliquis de una ciuitate alium offendit de alia ciuitate pacificata, quam pœnam incurrat.131.nu.117

Pace facta inter duos reges, si unus ex regibus pacatis contra tertium regem intullit bellum, an fœdus cum hoste iniri possit.131.nu.122

Pace facta inter duces belli, an refici debeant damna illata, & castra expugnata.135.nu.166

Peccatum non committit, qui aliquid iure permittente facit.38.nume.164

Peccata suos tenere debent auctores.151.nu.6

Pecunia existens in nauibus an intelligatur confiscata, confiscatis nauibus ratione mercium illicitarum.190.nu.183

Pecunia an sit inter immobilia.194.nu.228

Pecunia destinata ad emptionem prædiorum, sine decreto alienari non potest.194.nu 228

Pecunia exacta ex collecta imposita pro una causa necessaria an possit in alia causa & re ac negotio expendi.213.494

Pedagium ecclesiæ an possit locari per prælatum ad uitam suam.210 nu.445

Pedagium soluendum pro ponte, an dirupto ponte solui debeat.218.nu.598

Pedagium an teneantur soluere domini pro famulis suis.189.nu.178.& 213.nu.518

Pedagia unde dicta sunt, et per quos imponi debeāt.183.nume.77

Cætera uide supra in ver. Passagia.

Pedes prouocatus ab equite, & eques prouocatus à milite uel pedite, quomodo pugnare debeant. 22. nume.76

Peditatus Germaniæ conductus ad certum tempus, & pro certo stipendio per Ducem Mediolani, si dum est in itinere captum est. Mediolanum ab aliquo Principe, an debeāt habere suum integrum salarium.159.nu.115

Pelles an ueniant appellatione lanæ.206.nu.400

Pensio fundi aut beneficij uenit appellatione fructuū.216.nume.568

Pensitationes publicæ debentur Reipublicæ & Principi ordinariè per subditos & feudatarios.213. nume.490

Percusso an liceat repercutere incontinenti.37.n.148

Percutiens existentem in actu percutiendi, antequàm ab eo percutiatur, ad sui defensionem facere dicitur.37.nume.149

Percutientes se ad inuicem illi qui primo pacem fecerunt, an ambo dicantur fregisse pacem.127.nu.68 & 70.& 130.nu.112

Perficiariorum officium est indicere bella, & alijs pœna mortis imponitur.30.nu.16

Pericles Zenonis & Anaxagoræ discipulus, quo exēplo importunitatē imperiti à se abiecerit.56.n.64

Pericles & Alcibiades Duces Attici ficto strategemate plures ciuitates cœperunt.105 nu.66

Pericles Dux Atheniensium quo astu castrum in Peloponesso obtinuit.105.nu 68

Periculū ubi est & celeritas exigitur pro quærēdo remedio, receditur à regulis iuris.91.nu.32

Pericula illa remuneranda & coronanda sunt, quæ quis pro Republica, & libertate sui Imperatoris, & patria subegit.60.nu.21

Peritis discordantibus statur dicto peritioris. 91.nume.32

Permittens hostes uenire, quos ratione officij prohibere tenetur, pœna mortis naturalis est puniendus. 163.nu.223

Permutatio an sit uenditio si maior pars contractus sit in pecunia, uel in re permutata.204.nu.368

Permutatio uera transfert dominium, aliàs non est permutatio.204.nu.368

Permutationis nomen est generale.204.nu.368

Perpena qualiter captus fuit per Pompeium simulatione fugæ.62.nu.45

Persæ quomodo cognoscebant Regem mittentem legatos fore prudentem. 82.num.2.vers. & Persæ nolentes cognoscere.

Persas octo triduariæ religionis propter festas impeditos Melciades inuasit, & illos superauit. 168.nume.8

Personæ miserabiles quæ nam esse dicantur, & an trahi debeant extra prouinciam.211.nume. 465. 468.& 469

Personalia munera quæ nam sint & esse dicantur. 213.nume.491

Pestis an sit legitima causa faciendæ remißionis gabellarū, & res emphyteuticæ pro redditu ipsius rei emphyteuticæ.199.nu.299.300.301.& 303

Pestis an sit causa non soluendi affictum pro domo conducta.199.nu.303

Petrus Mocenicus olim Dux Venetæ classis, qualiter fuerit uirtuosus in mari.180.nu.8

Philippus Rex uictus per Romanos in bello, qua arte se & suos seruauit.75.nu.12

Philippus quo astu urbem Samniorum sine suorum sanguine habuit.97 nu.19

Philippus quo astu Trinasium cœpit.100.nu.8

Philippus Rex urbem quandam in parte nudata præsidio occupauit.105.nu.68

Philippi Regis Macedonum victoria contra Scitas. 60.nume.17
Philippi Regis Macedonum iniquum & infidum ge stum ni superatur, qui ut amicus uocatus in auxilium cuiusdam urbis Græciæ, eam occupauit, & sua ditione posuit, captiuato populo. 166.nume. 30.& 31
Philosophis & alijs uiris literatis, ac religiosis non est permissum pugnare. 9.nu.9
Phocionis & Catonis constantia aduersus iniurias & libidines. 56.nu.66
Cætera uide supra in litera F. in ver. Focio
Pia loca non tenentur ad onera ciuitatum. 213.nume.498
Pictura pdest descripti orbis in omni bello. 180.n.9
Pignerari non potest ius imponendi collectas, nec illius tenutam capi, sed commodari potest. 213. nume.520
Pigritia est hostis accerrima uirtuti in pace & in bello: nocens vt pestis martialibus uiris & equis, cum multa mala pariat, ideò omni arte & ingenio vitanda. 66.nu.16
Pigritia inter milites qualiter sit punienda. Vbi habes de pigritia Liptopi. 158.nu.103
De Pij Cecilij Metelli consulis victoria in Sicilia contra Asdrubalem ducem Carthaginensium. & elephantum captura. 59.nu.13
Piratæ. De Piratis uide supra in litera F. in ver. Furca suspendi.
Pisistratus secundam duxit uxorem, ut plures filios procrearet. 146.nu.8
Pissenij Nigri Romanorum dictatoris Iustitia contra milites qui pullum gallinaceum ablatum cuidam prouinciali comederunt. 151.nu.2
Plaustra & naues tempore exercitus occultatæ possunt de iure confiscari. 161.nu.157
Podagrosi an excusentur à muneribus personalibus. 213.nume.510
Pœna debet suos auctores tenere. 36.nu.125
Pœna est prius tollenda per iudicem à delinquente, ut facilius deueniatur ad pacem, aliter tenebitur iudex in syndicatu. 124.nu.27
Pœna stipulata in pace pro se & filijs, an intelligatur de præsentibus & futuris; & si unus ex filijs fuerit offensus, an pœna debeatur alijs filijs non offensis. 127.nu 62.& 63
Pœna in pace facta promissa fisco, non debetur, nisi fuerit per notarium stipulata. 127. nume.67
Pœna apposita in instrumento pacis per plures stipulata, an rupta pace per unum ex comprehensis in instrumento, debeat ab omnibus pro rata solui, uel in totum ab ipso offendente. 127.nu.69
Pœna stipulata in instrumento pacis, an semel uel pluries committatur. 130.nu.101
Pœna illius qui rumpit treugam. 132.nu.127
Pœna in instrumento pacis apposita, cum non apparet cui sit applicata, an fisco, uel parti debeatur in casu ruptæ pacis. 137.nu.192.& 193
Pœna conuentionalis apposita in instrumento pacis, in quo non sit dictum cui partium applicetur, & rupta pace cui sit applicanda. ibidem.
Pœna pacis ruptæ an applicetur masculis, uel fœminis hæredibus defuncti. 137.nu.194
Pœna corporalis uel pecuniaria an remissa intelligatur per iniuriarum remissionem per pacem secutã. 139 nume.211
Pœna statim sequitur errorem. 144 nu.47
Pœna unius est multorum metus. 151.nu.6
Pœna falsi punitur qui miles non est, & pro milite se gerit. 156.nume.82
Pœna Senatus Romani contra milites captos à Pyrrho Rege Epirotarum. 157.nu.87
Pœna homicidij non punitur occidẽs transfugam, uel ciuitatis hostem. 157.nu.95
Pœna imponitur militibus desertoribus, & reis criminum secundum personarum dignitates, & delictorum qualitates. 160.nu.134
Pœna pro mensura delicti lege diuina imponebatur. 161.nu.144
Pœna mortis naturalis in quibus casibus imponatur. 163.nu.169.cum pluribus seq.
Pœna quæ nam sit imponentium noua uectigalia. 183 nume.84
Pœna portantium arma & alia uetita ad infideles. nume.131
Pœna fraudantis gabellas. 188.nu.161
Pœna exigentium noua uectigalia sine auctoritate Principis. 191.nu.203
Pœna quæ nam sit magis attendenda in statuto de pœnis pluribus uariantibus in numero. 193. nume.225.
Pœna fraudati uectigalis an transmittatur ad hæredes. 194.nu.229
Pœna arbitraria est dimidia eius quæ taxata est à statuto pro delicto. 195.nu.247
Pœna an committatur pro actu & contractu inualido, & quid de conuentionali. 204.nu.360
Pœna quæ nam sit laicorum collectantium ecclesias & clericos. 211.nu.457

Pœnam fractorum pacis quis soluet, cùm ignoratur quis primus uiolator pacis fuerit. 14. nu. 4
Pœnam incursis an dicaū uiolator pacis. 131. nu. 117
Pœnam quandoque minuit, quandoque aggrauat nobilitas. 154. nu. 45
Pęnæ duplicatio non cadit in speciebus. 181. nu. 34
Pęnæ conuentionales non sunt applicandæ fisco, nisi actum sit, & stipulatum pro fisco. 137. nu 193
Pœnę licitè petuntur quando sapimus interesse. 137. nume. 195
Pœnæ fraudantium gabellas ueniunt in uenditione et locatione ipsarum gabellarum. 194. nu. 231
Pœnę datiorum triplicantur publicams. 196 n. 263
Pœnæ quæ imponuntur cadaueribus. 185. nu. 111
Pęnæ imponi possunt contra non soluentes collectas impositas, ut illas citius soluant. 208. nu. 419
Pęnæ exigentium collectas plus debito quæ nam sint. 211. nu. 458. & 461
Pœnalis stipulatio propriè non est contractus. 200. nume. 311
Pœnitentia calumniosa non est propter pacem imponenda. 123. nu. 10. & 125. nu. 34
Polimacus ruptor statuæ Regis Cyri in Persia, ab Alexandro fuit transfixus. 62. nu. 30
Polimacus ab Alexandro fuit occisus, quia in Persia sepulchrum Cyri Regis Persiæ destruxit. 155. nume 64
Pompeius: De virtutibus Straboni patris Pompeij, & ipsius Pompeij gestis ac Syllæ honorifica exaltatione facta de Pompeio. 50. nu. 2
Pompeius gladiatorum reliquias relictas à Crasso extirpauit, & theatrum Romæ ædificauit, ad instar Mithylenei, cum magnis ferarum ludis. 51. nume. 9
Pompeius Arabiam & Iudæam subiecit Populo Romano. 51. nu. 10
Pompeius primus Libiam & Syriam accessit, & Mithridatem fugauit. 51. nu. 11
Pompeius qua ratione uitarit ne eius milites pecunias in triumpho ducendas deprædarentur. 54. nume. 52. & 53
Pompeius simulando fugam Mithridatem superauit. 62. nume. 45
Pompeius victis Albanis uolens ire uersus mare Caspium narijs repertis serpentibus: ut sui conseruarentur, retro uersus Armeniam minorem redijt. 71. nume. 3
Pompeius ne ciues Romani hostes secreti persequerentur: literas Sertorio missas, quibus concitabatur ut in Italiā ueniret sibi præsentatas, ne legerent̄ mandauit concremari. 75. nu. 5
Pompeius militibus cæsis, contra Mithridatem duce Tinario sepulturam dedit. 77. nu. 30
Pompeius consueuerat noctu Mithridatem inuadere. 87. nume. 24
Pompeius qua simulatione Carthaginem occupauit. 93. nume. 11
Pōpeius bonis uerbis, & latis promissionibus ab Asculanis deceptus fuit, & in Dyrachio Cæsaris astu, & arte apud Nolam Marcellus decepit Annibalem. 105. nume. 70
Pompeij uictoria contra Sertoriū, & Perpenā, et de honore exhibito per Pharnacē Pompeio. 50. nu. 8
Pompei. Cæsaris & Crassi comparatio. 53. nu. 37
De reprehensione facta Pompeio per Fauonium, quia in Senatu se gloriauit, quòd si pede percusserit terram, milites & equos haberet: & quàmplura de Cornelia uxore Pompeij. 64. nu 52
Pompeio profuit humanitas in Armenia minore, in responso dato legatis Elemmeorum & Medorum. & Crasso superbia nocuit in respondendo oratoribus Arsacæ Regis Parthorum. 83 nu. 4. & 5
Pomponius Romanus miles non potuit per Mithridatē euerti à fide Romanorum 61. nume. 37
Pontes ciuitatum & locorum à quibus magis refici debeant 217. nu. 581
Populus aptus ad pugnā quo in locis obsessis diuidi debeat pro ecrū custodia, & defensione. 93. nu. 5
Populi iniustè grauari non debent. 32. nu. 63. & 64
Populi tales sunt quales sunt Principes sui. 79. n. 20
Populi gloriosi sunt, qui Prudentes Principes habent. 79. nume. 20
Populi & exercitus qualiter à Principibus debeant ad beneuolentiam induci. 79. nu. 22
Populi superbi quomodo à Principibus domari debeant. 80. nume. 33
Populi aqua carentes persæpe capiuntur, ideò arte sunt aquæ tollendæ. 94. nu. 25 & 26
Populi Dominis suis fidem seruantes magis laudibus extollunt̄. 95. nu. 41. & ibi de fide seruata multa habes. & nu. 42. cum seq. usque ad finem.
Populi quandoq; se tradi debēt uictoribus ne damnum ulterius patiantur. 97. nu. 17
Populi inertes & inexperti uiolenter inuasi & obsessi, facilimè capiuntur. 106. nu. 75
Populi bella & obsidiones fugiētes, sunt ab amicis humaniter recipiēdi, & illis est piè succurrendū, exēplo Trigenorū, qui Athensēses ceperūt. 106. n. 78
Populi capta urbe quo possunt etiam se defendere, & à manibus hostium liberare. 109. nu. 13. 14. & 15

Porci

Porci ueniunt appellatione pecorum & gregis. 182. nume.51
Porrus Indie Rex regno confirmatus & auctus per Alexandrum ob eius uirtutem.51.nu.16
De Porro rege equitante magnum Elephantem. & de uirtutibus ipsius Elephantis.66.nu.18
Portans res illicitas cum licitis an omnes perdat.182. nume.56
Portantes uictualia ubi est carestia, an ibi teneantur ad solutionem gabellæ,cum famus necessitas excuset 185.nu.105.& 106
Portantes sal per terras principis licentis salmas,an teneantur soluere gabellas super territorio ipsius principis domini. 193.nu.224
Portius Cato literis & armis floruit, & libros originum, & de re militari & agricultura scripsit.53. nume.38
Possessio quomodo æstimanda est, cum quæstio est de possessione. 206. nu. 390
Possessio cum descripta est in catastro emptoris et uenditoris, quis soluere teneatur gabellam, seu collectam.204.nu.364
Posidentes prædia penes flumina,quæ sæpe inundari solent,aut propè confinia belli,uel pestis an præscribant.199.nu 305
Posthumj factum ad animandum suos in hostes. 55. nume. 56
Potestas quænam sit consulum, sapientum & ancianorum ciuitatum 208.nu. 419
Præda à milite est danda domino suo sub quo militat, qui eam distribuit inter milites secundum eorum merita.36.nu.129.& 42.nu.217
Præda per milites quæsita in bello,penes se existere debet, ut pro ipsius defensione & uictoria magis obstinatè pugnent.75. nu.10
Præda illicita subiacet furto & restitutioni. 76. nume.21
Præda pro iniusta acquisitione sæpe capitur. 76. nume.21
Prædæ ab antiquis pro publico detinebantur. & quare.77.nu.26
Prædator Principis uel Regis aut domini sui,temporalem aut spiritualem iurisdictionem habentis pœna mortis naturalis est puniendus.162.nu.189
Prælatus an possit indicere bellum pro iniuria subditi sui, & alios quam iniuriantes bello capere. 80. nume.190
Prælatus an pro bono pacis possit transferri de una ecclesia ad aliam.124.nu.17.& 18
Prælatus an possit facere pacem de iniuria sibi & ecclesiæ suæ,uel Deo facta. 128.nu.83
Prælati habentes iurisdictionem temporalem an possint sine peccato duellum concedere in territorio suo 13.nu.2
Prælatis licet inuocare bachium seculare pro defensione ecclesiarum, suorumq; bonorum. 40. numero.191
Cætera require supra in uer. Papa
Prælium est differendum cum dubitatur de seditione uel tumultus in loco obsesso. 105.nu.66
Prælio paruo est etiam omni studio occurrendum. 17. nume.14
Præscribitur ius uectigalis exigendi & per quantum tempus,et an semper intelligatur de tanto tempore cuius initij hominum memoria non extet in contrarium. 196.nu.255
Præscriptio decennij an opituletur in præscriptione uectigalis concessi à non habente potestatem.196. nume.254
Præscriptio causata ex consuetudine non soluendi uectigalis,uel exigendi per tãtum tempus cuius initij memoria non extet in contrarium, an procedat de omnibus bonis, etiam de alijs quàm sit consuetum exigi.196.nu.256
Præscriptio an interrumpatur & impediatur per superuenientem guerram aut pestem. 19. numero.305
Præscriptionis effectus longi temporis cuius initij memoria hominum non extat in contrarium. 196. nu.254.cum seq.
Præses Rauennæ an sit exharcatus gubernator. 107. nume.92
Præses prouinciæ anxiò curare tenetur prouintiam suam pacatam & quietam habere.123.nu.5. & 124.nu.25
Præses ad petitionem exactorum tenetur exigere à debitoribus debitorum.205.nu.380
Præsides prouinciarum existentes in exercitu, & extra suam iurisdictionem, an possint subditos punire,& inter subditos sententiare,præcipere,ac multare.162.nu.166
Præstans operas conductas uel promissas cuius expensis uiuere debeat.159.nu.123
Præsumptionibus quis damnari non debet, sed est magis absoluendus,si probatio est dubia.136.nu. 184
Presbyter pro absente an possit in causa pacis stipulari,ut pax fiat.126.nu.47.& 139.nu.108
Pretium in foro conscientiæ an possit peti rei peremptæ sine dolo,quæ in commissum inciderat. 195. nume.253

Princeps. Nihil magis fulget in Principe, quàm sincera fides: & nihil ei est turpius, & deterius quàm fidem fallere. 165. nu. 5
Princeps permittendo duellum fieri, & concedendo campum francum duellantibus, peccat. char. 1. numero. 6
Princeps pro pace habenda & tenenda, potest castrū sui subditi alteri concedere. 3. nume. 11. & 131. nume. 120
Princeps non tenetur concedere licentiam pugnare uolentibus. 5. nu. 3. el i.
Princeps quid agere debeat pro manutentione, cum dubium est dedditionis loci obsessi. 94. nu. 31
Princeps unius factionis pugnans cum Principe alterius factionis, an debeat partem quam sibi inimicam suspicat à ciuitate expellere. 111. nu. 33
Princeps non potest ordinario iure ius tertio uel fisco quæsitum tollere. 130. nu. 103
Princeps si promittis quod unus princeps per annum faciet pacem cum alio principe, cum quo bellum habebat, an ualeat tale pactum. 33 nu. 148
Princeps tanto prudentior & excellentior esse debet, quanto maior est. 141. nu. 8
Princeps licet peccet præcipiendo subditis suis iniusta, non peccant subditi ei obediendo. 144. numero. 50
Princeps ius alteri quæsitum auferre non potest. 144. nume 54
Princeps concedendo iurisdictionem in uasallos, non per hoc eam à se eximit, quin ea & ipse uti ualeat, iis eosdem net uasalles. 155. nu. 69
Princeps potest ad libitum suum causas inferiorum ad se auocare. 155. nu. 69
Princeps potest capere currus & naues subditorum pro suis rebus uehendis. 161. nu. 155
Princeps potest ex causa priuilegium non soluendi gabellas concedere, & ob benemerita concedere exemptiones ac immunitates. 186. nu. 117
Princeps concedens immunitatem an illam concedere uideatur in sui præiudicium. 186. nu. 118
Princeps si mandat subdito suo ut cum sua naui portet sal, si cum alia naui portauerit, cognoscens eius nauem esse insufficientem & incapacem, an escusetur à pœna. 186. nu. 123
Princeps & Augusta pro bonis & possessionibus fiscalibus, feudalibus & emphyteuticis, ad onera extraordinaria non tenentur. 209. nu. 536
Princeps secularis an pro bonis omnium subditorum possit imponere collectas 212. nu. 585
Principis priuilegium est indicere bellum. 29. numero. 11
Principis iusti uita fœlicior est illa tyranni. 32. numero. 63
Principis sui maledicentes qua pœna sint puniendi. 160. nu. 128
Principis sui præceptum contemnens, ut sacrilegus est puniendus. 144. nu. 51
Principi maxima gloria est iniurijs obliuisci, exemplo Cæsaris & Bellisarij ducis Iustiniani Imperatoris, atque Anthigonis Regis Macedonum. 113. nume. 5
Principi licet naues & iumenta capere pro portando uictum ad exercitum & classem. 186. numero 122
Principes qui nam sint illi qui de iure concedere possunt duellum. 12. nu. 1. el ij.
Principes non concedentes duella in suo territorio, ualde commendantur, ut in Hispania fecit Rex Catholicus. 13. nu. 13
Principes dantes licentiam duellare uolentibus peccant. 19. nu 32
Principes non concedentes duellum prudentißimè agunt. 19. nu. 38
Principes denegantes duellum aliquem non grauant. 19. nu. 38
Principes omnes, excepto Papa, subiacent Imperio. 30. nu. 23. & 24
Principes Christiani bella inter se gerentes, an rite acquirant regna aliena. 30. nu. 25
Principes regnare cupientes, quales esse debeant. 32. nume. 62
Principes catholici tenentur captiuos Christianos redimere. 33. nu. 75
Principes iniustè bellantes an teneantur ad refectionē malorum, & damnorum datorum populis. 35. nu. 122. et 39. nu. 187
Principes an poßint remittere uel componere damna passa per eorum subditos in bello iniusto. 36. nu. 130 & 39. nu. 187. & 188
Principes tenentur periti esse in re militari, & literis 40. nu. 201. & 202
Principes qui non ducti neceßitate periculis se supponunt, uituperantur. 60. nu. 20
Principes qui indoctum exercitum docuerunt, et cum illo prospere pugnarunt magis laudātur, quàm qui militibus aliena uirtute instructis uictores fuerunt. 65. nu. 8
Principes illi laudandi sunt, qui propria uirtute se, & suos, & patriam excellunt gloria, & illi quibus donata sunt arma, & insignia ob factum egregium,

idq; multis exemplis comprobatur. 72. nu. 8
Principes uituperandi sunt, qui de alta stirpe, nobilissimaq; domo orti sunt. et inde extiterũt ob ignauiam suam, ut de Cathilina, Sergio, & Cæthegis legitur. 72. nu. 9
Principes exercitus qualiter pro eo conseruando debeãt hostes decipere. 72. nu. 11
Principes tenentur pro filijs suis magistros habere. 79. nume. 18
Principes literarum ignari, semper uiros eminentissimæ scientiæ pœnes se pro consilio habere debent, exemplo Mithridatis Regis Ponti. 79. nu. 19
Principes laudantur quos sapientia regis & illustrat. 80. nu. 32
Principes pactis conuentis per legatos suos stare tenentur. 83. nu. 5
Principes ad muniendum loca soliciti esse debent, ne eorum mora noceat. 90. nu. 18
Principes prouidi pro locis suis, populis ac exercitibus de annonis, munitionibus & alijs necessarijs, ne fine ferro fame uincantur, prouidere debent. 90. nu. 20. & 22. & 91. nu. 30
Principes illi uenerandi sunt, qui prouidi sunt in regẽdo cum charitate exercitus & populos suos æqua iustitia, facientes prouisionem annonarum pro futura penuria. 90. nu. 22
Principes æquam iustitiam ministrantes, & populos suos seruantes in fide ac pace sunt maximis laudibus extollendi. 94. nu. 34.
Principes loca bene munire debent, ut illa ab obsidione defendant: & quæ requirantur ut hostes facile superentur, singulariter enumerantur. 108. nu. 1. 2. & 3. cum seq.
Principes custodes uigilantissimos, ac canes mordaces in locis obsessis tenere debent, ut hostes ad mœnia uenientes repellant & mordeant. 109. nu 8
Principes tenentur de omnibus malis & damnis illatis populis suis, & illis quibus casu sui inferuntur per alios. 111. nu. 31
Principes qualiter erga suos milites se gerere habent. 113. nu. 6
Principes tenentur procurare pacem, & illam in ecclesia Dei seruare. 123. nu. 2
Principes & superiores an possint cogere suos subditos ad faciendam pacem, compromissum & transactionem 124. nu. 25. 26 & 125 nu. 32. & 129. nu. 88. & 133. nu. 139. & 145
Principes & superiores possunt subditos suos cogere ad satisdandum causa futuri scandali. 124. numero. 26
Principes an possint cogere subditos litigantes, ad concordiam uel compromissum, seu transactionem. 129 nume. 88
Principes habentes subditos cum libera administratione an possint cogere illos ad treugam & pacem. 129. nu. 88. & 133. nu. 139. & 141
Principes seculares suo seculari gladio tenentur facere ut pax seruetur. 137. nu. 196
Principes quomodo exercitus suos in effeminatos tenere debent. 145. nu. 1
Principes bellorum aliorum simulacrum, et exemplare speculum, in laboribus, moribus, & uirtute esse debent, carereque uitijs, sibi primitus imperantes, si recte alijs imperare intendunt. 145. nu. 2
Principes contra ius nullum punire debent, nec lædere qui de iure non debet. 151. nu. 6
Principes iustitiam cum æquitate & misericordia indifferenter omnibus administrare tenentur. 151. nume. 8
Principes non possunt quicquam contra ius diuinum aut naturale facere. 152. nu. 18
Principes prudentes & mansueti esse debent. 152. nume. 19
Principes et alij habentes iurisdictionem meri et mixti Imperij in uasallos, prohibentes illos accedere ad superiores, & se reclamare ex causa grauaminum sibi per ipsos principes illatorum, crimen læsæ maiestatis incurrunt. 155. nu. 69
Principes & milites militantes nocendi cupiditate, et ulciscendi crudelitate, rebellandi feritate, & affectione dominandi ualde excedunt. 156. numero. 73
Principes prouinciarum existentes in exercitu, & extra suam iurisdictionem, an possint subditos punire & inter subditos sententiare, præcipere & multare. 162. nu. 166
Principes tenentur fidantias suas seruare. 165. nume. 13
Principes quomodo oculati esse debeant, ut ab hostibus decipiantur. 166. nu. 17
Principes bellorum uictoriam non sibi, nec propriæ fortunæ, sed Deo tribuere debent, illi gratias referendo 168. nu 1
Principum munificentia proficua est ad capiendos populos. 94. nu. 27
Principum cura esse debet, ne per hostes alimenta & munimenta tollantur. & bella fieri remota à finibus suis & uicinorum amicorum. 97. nume. 10. 11. & 12
Principum maxima est gloria & mortalium, uincere

*semetipsos diuina ratione , & uirtute propriam carnem castigando.*146.*nu.*13
Principum gesta contra milites transfugas . 154.*nu.* 53.& 155.*nu.*54.& 155
*Principum præceptis regulariter est parendum.*186 *nume.*124
*Principum referendarij excusantur ab extraordinarijs muneribus.*213.*nu.*503
*Principibus Christianis an liceat inuocare auxilium infidelium,& cum ipsis facere ligam.*35.*nu.*111. & 115.
Principatum habere & alijs præcipere est diuinum. 94.*nu.*35
Principales si ad pœnam contractus non tenentur,an possint cogi fideiussores eorum pro eadem pœna . 14.*nu.*3
*Priuatus utens Imperio, uel insignijs repræsentantibus magistratum:pœna mortis naturalis est puniendus.*163.*nu.*207
Priuatus tenens ad suum seruitium militem in matricula descriptum , qua pœna teneatur . 163. *nume.*229
*Priuati carceris crimen committentes afficiendi sunt ultimo supplicio.*156.*nu.*78
*Priuilegiatus immunis à gabellis & collectis condemnatus ad illas soluendum,non appellans , an possit in executione sententiæ suum priuilegium producere.*186.*nu.*119
*Priuilegiati dolo ementes bona collectari solita, ne tenerentur ad collectas ementes , qua pœna puniantur.*181.*nu.*29
*Priuilegium perditur per uoluntariam abusionem decennalem.*41.*nu.*206
Priuilegium multum largum habens de aliquo faciendo,si eo utitur multum stricte sibi præiudicat. 41. *nume.*207
*Priuilegium causa fauoris inductum,in odium extorqueri non debet.*192.*nu.*208
*Priuilegium alicui concessum ne teneatur ad collectarum solutionem pro prædijs suis an extendatur ad prædia æstimata,& in libro æstimi descripta, per ipsum postea acquisita.*207.*nu.*403
*Priuilegium alicui concessum per principem exigendi gabellas,an alteri uendi possit inscio Principe.*209 *nume.*428
*Priuilegium paupertatis quod nam sit.*211.*nu.*463. *cum sequen.*
*Priuilegia concessa ab Imperatore ante eius coronationem tenent.*30.*nu.*27
*Priuilegia quæ in uim cõtractus transierunt, an possint à concedente reuocari.*31.*nu.*31
*Priuilegia meritoria non possunt reuocari à concedente.*31.*nu.*32
Priuilegia & rescripta realiter perpetua sunt , nisi aliud tempus sit in eis diffinitum . 41 . *numero.*205
Probatio dubia non releuat actorem . 8. *numero.* 2. *el primo.*
Probationes luce meridiana clariores & liquidissimæ esse debent , ubi de pœna criminali agitur . 136. *nume.*184
Probationes uulgares ab ecclesia reprobantur . 24. *nume.*94
*Procurationis mandatum factum à uulnerato pro facienda pace uulneranti , mortuo uulnerato re integra,an ualeat & exequi possit.*124.*nu.*14.*et* 129 *nume.*93
Procurator in criminalibus interuenire non potest, nisi ad allegandum causas absentiæ . 18 . *numero.*21
*Procurator constitutus ad faciendum pacem & concordiam, non potest pactum facere quòd eius principalis non moritur in patria , uel in suo districtu.*130.*nu.*108
*Procurator an possit facere pacem.*130.*nu.*113
*Procurator subiectum deprædans, pœna mortis naturalis est puniendus.*162.*nu.*181
*Procuratores Principum an teneantur ad onera extraordinaria.*214.*nu.*535
*Proditio dubia in populo qualiter à Ducibus belli tolli debeat.*111.*nu* 34
*Proditionis suspicio in locis obsessis gigni potest mittẽdo literas aut munera,ut Dux Cleonimus, Atticus contra Troezonos fecit ; qua arte urbem Crateram emit.*96.*nu.*5
Proditiones quibusdam placent , & non proditores , qui sunt omnibus odiosi , & ab eis cauendum est . 106.*nu.*73.& 74
Proditor & rebellis restitutus,an sit amplius proditor & rebellis nominandus sine fine iniuria . 7 . *numero.*1
Proditor quis dicatur ,& quis transfuga . 143 . *nu.* 33.& 34
*Proditores & desertores exercitus à duello repelluntur.*10.*nu.* 2.*el i.*
Proditores & proditionum suspecti , ac inutiles personæ : & similes : belli tempore extra loca obsessa alio sunt mittendi . 92 . *numero* 1 . & 94. *nume.*30
Proditores ducum prudentia sunt à proditione remouendi,

uendi, exemplo M. Marcelli. 101. nu. 21
Proditores perpetua notantur infamia, morteq; puniuntur, ac eorum bona fisco applicantur. 143. numero. 29
Proditores ut haeretici sunt inuita puniendi, & post mortem eorum memoria est damnanda. 143. numero. 31
Proditoribus non est credendum, nisi cum tuta cautione & pignore tuto. 106. nu. 73
Prohibitio bona portari cum asinis an extendatur ad res portatas cum plaustris & bobus. 182. numero. 58
Prohibitio quòd non extrahatur uinum, an locum habeat in modica quantitate uini portata in cantaro pro usu & potu itineris. 219 nu. 607
Prohibito uno, uidetur esse prohibitum omne id, per quod deuenitur ad illud. 184. nu. 101
Promissio iurata facta per capita partium, in instrumento pacis, pro se & amicis, quos ratificare promisserunt, an illis non ratificantibus reddas ipsos periuros, & facias cadere in poenam. 135. numero. 173
Promissum in subhastatione, intelligitur repetitum in contractu. 197. nu. 274
Promissum pacto nudo seruandum est, & in hoc iustitia est administranda. 165. nu 13
Promittens facere pacem qui illam non fecit sed treugam, an incidat in periurium & poenam obligationis. 133. nu. 142
Promittens non ire sub certa poena et periurio nisi facta pace: & discessit facta treuga, an incidat in poenam obligationis. 133. nu. 142
Promittens aliquem praesentare, semel praesentando liberatur. 191. nu. 201
Propugnacula quomodo facienda pro locorum obsessorum defensione, muris in terra iactis. 94. numero. 33
Propulsatione iniuriae facti, aut uerbalis facta, an possit deueniri ad pugnam, remissiue. 21. numero. 52
Prouincia quid sit, & quid ciuitas, castrum, villa oppidum, terra, districtus, territorium, dioecesis, & patria, & quomodo constituatur ciuitas, & quid differat a patria. 107. numero. 86. 88. 89. 90. & 91
Prouinciae quae Imperio Romano accesserunt uirtute Caesaris. 53. nu. 35
Prouisio statutaria de soluendo gabellam pro extrahendo merces, intelligitur de prima uice. 191. nume. 201
Prouocans pugnabit secundum conditionem prouocati 3. nu. 4. & 5. el i.
Prouocans an possit prouocatum uel è contra ad alium locum conuocare ad finiendum duellum iam coeptũ illo die non finitum, sed mandato iudicis diuisum. 3. nu 8. 9. & 10
Prouocans an eligat locum, iudicem, tempus, & arma, an uerò prouocatus. 3. nu. 6. el ij.
Prouocans ad duellum tenetur probare querelam per probationes & indicia. 5. nu. 1. el i.
Prouocans uel prouocatus desistens pugnare an pro uicto habeatur. 12. nu. 7
Prouocans uel prouocatus ad duellum duellare desistens, non potest de iure depingi in tabella. 19. numero. 36
Prouocans ad duellum & succumbens, an ad poenam talionis teneatur. 28. nu. 46. & 47
Prouocans ad duellum aliquem impingens ei crimina, tenetur per indicia & coniecturas probare. Qualia autem indicia sufficiant, stat in iudicis arbitrio, quod secundum leges regulari debet. 21. nu. 54. & 55
Prouocans mutilatus uel mancus, quomodo pugnare habeat cum prouocato integro. 22 nu. 73
Prouocans non potest modum duellandi eligere. 22. nume. 75
Prouocans an possit mutare querelam in literis et cartellis. 23. nu. 80
Prouocans uel prouocatus suscipiens ordines sacros, uel ecclesiasticam dignitatem, excusatur à duello. 23. nume. 87
Prouocans ad duellum potest poenitere an equam reus prouocatus ueniat. 24. nu. 99
Prouocanti non licet, quod prouocato non permittitur. 3. nu. 6. el i.
Prouocator an possit mutare querelam, & an prouocatus super prima querela audiatur. 8. numero 1. el ij.
Prouocator à iudice prohiberi potest ne alios prouocet. 24. nu. 91
Prouocare ad duellum non licet, sed permittitur prouocato se defendere, & non est offerendum nec suscipiendum duellum nisi necessitate urgente. 18. nume. 30
Prouocatus à monoculo ad duellum, quomodo duellare habeat. 2. nu. 1. el iij.
Prouocatus reus, & prouocans actor dicitur more iudiciorum. 3. nu. 6. el ij. & 7. nu. 1
Prouocatus potest locum & iudicem eligere in poenam morosi prouocantis. 3. nu. 8. el ij.

k

Prouocatus est magis quàm prouocans fauendus. 7. nu 3. el y.
Prouocatus de iure habet modum pugnandi, & armorum electionem, iudicis, temporis, & loci. 22. nume. 71
Prouocatus an possit petere ut puniatur prouocator, qui in duello non obtinuit, aut detur sibi pro captiuo: & an prouocatori sint pacta seruanda, si banniatur, remissiuè. 22. nu. 77
Prouocatus potest insistere super prima querela antequam perueniatur ad secundum. 23. nu. 80
Prouocatus miles ab equite ambo pugnabunt pedester 3. nu. 4. & 5. el i.
Prouocato latitante, quid agere debeat prouocans. 5. nu. 1. el i.
Prudentiæ q; cæteræ uirtutes cedant: & ipsa simul cum Fortitudine, Temperantia & Iustitia dicuntur uirtutes Cardinales. 56. nu. 65
Publicanus an sit testis idoneus & omni exceptione maior. 193. nu. 215
Publicanus qualiter ex delicto serui, non propositi ad exigendum uectigal non teneatur pœna edicti prætoris. 195. nu. 249
Publicanus qui anno præterito conduxit gabellas, si promisit uiginti, & alius idem obtulit in licitatione, an sit præferendus. 198. nu. 282
Publicani possunt cũ bona conscietia conducere et emere gabellas. 180. nu. 21.
Publicani iniustè molestantes & extorquẽtes illos, qui transeunt cum mercibus, ad quid teneantur, et qualiter puniri debeant. 184. nu. 90
Publicani quando teneantur stare iuramento portantium merces. 186. nu 128. & 129
Publicani exigentes gabellas illicitas, mortaliter peccant & ad restitutionem tenentur. 186. nu. 132
Publicani qui indebitè pro contra banno merces cæperunt, & in restitutione capsas primò clausas, apertas reddderunt, multis ex mercibus deficientibus, qua pœna teneantur. 187. nu. 137
Publicani auidi pecunia iniusta multa committentes contra immunes, et non immunes á gabellis, in quibus candant pœnis. 189 nu. 173
Publicani an possint agere contra hæredes fraudantium gabellas. 189. nu. 196
Publicani illicita exigentes qua pœna teneantur. 192 nu. 212. & 193. nu 213
Publicani qui nam esse dicantur. 193. nu. 215. & nume. 221
Publicani an dicantur esse boni uiri. 193. nu. 215
Publicani nomen tenent publicorum latronum. 193. nume. 216
Publicani an teneantur pro furtis & damnis datis per ipsos & eorum famulos. 193. nu. 217
Publicani plures an ex eadem illicita exactione teneãtur insolidum. 193. nu. 219
Publicani plures in fraudem fisci ementes, omnes tenentur ad solidum quadruplum. 193. numero. 219
Publicani an possint interesse mensurationibus rerum ablatarum per ipsos ex causa gabellæ. 193. numero. 220
Publicani an debeant exigere gabellam in territorio suo, antequam illud per transeant mercatores et muliones. 194. nu. 137
Publicani decipientes transeuntes qualiter puniantur 195. nu. 249
Publicani per uim temerè & præsumptuosè quid accipientes, qualiter puniantur. 195. numero. 250
Publicani tenentur fideiubere desoluendo pagas conductorum uectigalium. 196. nu. 257
Publicani qui anno præterito gabellas conduxerunt, licet nullus offerat aliquid tempore quo ponuntur ad inquantum, compelli debent illas iterum accipere. 198. nu. 289
Publicani pro urgente fisci necessitate, an possint ante tempus in pagis grauari. 198. numero. 291.
Publicani uendendæ carnis an possint inuitis macellaribus uendere ex se carnes propè becarias. 198. nume. 293
Publicani conductores datiorum impediti facto uel culpa locantium, an agere possint ad interesse cõtra locantem, & an ipsis inuitis concedi possit restaurũ temporis. 198. nu. 295
Publicani an teneantur ad onera ciuitatum. 213. numero. 4,2
Publicani an merces sine bulleta captas in contra bannum de iure uendere possint. 218. numero. 599
Publicani an inter se possint gabellas & emolumenta separatim diuidere sine licentia locantis. 202. nume. 337
Publicani illicita extorquentes an publica uel priuata auctoritate teneantur. 192. numero. 212
Publicani accusantes mercatores pro contra bannis, si remiserunt accusationem, an iudex possit pro parte pœnæ illos condemnari pro contra banno. 190. nume. 195

Publicani filij familias an lucrum seu usumfructum factum ex gabellis quærant patri suo. 187. numero. 143
Publicanorum sunt res quæ incidunt in commissum ob non solutionem gabellarum. 196. numero. 262
Publicanorum & officialium collectantium & statio nariorum libris, an sit credendum & probent. 215 nume. 541
Publicanis qui gabellas pro uno pretio conduxerunt, si augeatur comitatus & introitus, an sit augendum & pretium gabellarum. 187. numero 146
Publicanis conquærentibus quòd pauci ueniunt mercatores, an sit facienda remißio. 199. numero. 298
Publicatio. Ad publicationem serui, non sequitur publicatio peculij. 195. nu. 249
Circa publicationem bonorum domini qualiter se habere debeas uasallus. 134. nu. 158. & 159
Publius Cornelius Scipio literis & armis floruit. 53. nume. 38
Publij Crassi M. Crassi filij in bello Parthico uulnerati, occisio: & qualiter Crassus fuerit ruptus. Et de Surina Duce Parthorũ, qui cupiebat scire, si Crassus erat in ciuitate Carinensium, ut illum obsidere ualeret. 59. nu. 9. 10 & 11.
P. Crassi Consulis insidijs hostium capti uindicta seruitutis suæ. 61. nu. 37
Cætera uide infra in litera S. in ver. Surina Parthorum Rex.
Publij Aemilij & C. Marij statuæ. 60. numero. 23
Publij Terentij Varonis post acceptam Canensem cladem mestitia. 55. nu. 58
Publius Valerius timens perfidiam quorundam oppidanorum, quo actũ à Principibus ipsorum oppidanorum obsides pro fide accepit. 93. nu. 12
Puellas tenens in postribulo pœna mortis naturalis puniri debet 162. nu. 102
Pugna æquiparatur torturæ circa indicia. 5. nu. 1. el primo.
Pugna est in electione actoris. 6. nu. 6
Pugna unde dicta & unde dicitur prælium. 16. nume. 5
Pugna Thesei cum Hippolyta & Molpodia Amazonibus, & de earum castrametatione. 24. numero. 21
Pugna diurna intermitti non debet, quin & nocturna clade hostium reliquias Dux insequatur, ut Martius eques, & C. Manlius fecere. 87. numero 22. & 23
Pugna differenda est quando speratur de uictoria sine pugna. 105. nu. 71
Pugnę an sit danda noua dilatio ut in iudicijs. 4. nume. 5
Pugnandum an primò sit, cum primo prouocatis. 6. nu. 1. el ij. & 7. nu. 5. el i.
Pugnandum quando, & qualiter pro fide & pace. 31. nume. 47
Pugnandum est pro Deo, & ipsius Catholica fide. 92 nume. 39
Pugnare uolens iustè, debet ueritate uti. 7. numero. 5. el ij.
Pugnare in duello est actus nobilis. 9. nu. 3
Pugnantes pro Iustitia Deum propitium habent. 11. nume. 10
Pugnantes contra infideles, merentur apud Deum. 29. nu. 5
Pugnantes contra hostes sine licentia Principum exercitus sunt morte puniendi, exemplo Manlij Dentati, & aliorum Ducum qui tunc proprios filios percusserunt. 143. nu. 38. & 154. nu. 53
Puluis in modum nubis coacta, quid signi. et quid tũc agendum. 43. nu. 6
Puluis quandoque in bello nocet. 43. nu. 8
Pupillus & minor an posit facere pacem & se obligare pro pace mortis suorum parentum. 126. nume. 49. & 53
Pupillus doli capax an sine tutoris auctoritate, & iudiciali decreto, & præsentia affinium posit facere pacem. 126. nu. 53 et 55
Pyramides: uide supra in litera O. in ver. De Obeliscis.
Pyrrhus Imperator musices & præsertim militaris non fuit inexpertus. 86 nu. 8
Pyrrhus qua arte principalem ciuitatem Epiri occupauit, & Scipio Aphricanus Carthaginem præsidio suo spoliauit. 93. nu. 13
Pyrrhus Rex Epirotarum magnis cloacis Argiuam cepit, ubi ipse mortuus remansit. 102. nume. 34
Pyrrhus Epirotarum Rex Atheniensibus fidus fuit. 166. nu. 28
Pyrrhi & Augusti simulata mestitia in occisione Marciantonij & filij Anthigoni. 45. numero. 28
De Pyrrhi Epirotarum Regis prudentia in re militari, in qua sibi ualde profuit Cyneas eius legatus eloquentia: qua etiam Cicero triumphauit, &

Demosthenes in eadem non fuit in glorius. 54. nume. 45

De Pyrrhi Epirotarum Regis uirtute, & qua ratione Demetrium superauerit, ac Macedoniam & alias Prouincias sub se redegerit. 86. numero. 18

Q

QVAESITA iusto bello, licite & iuste quæsita sunt, & sunt præscriptibilia 30.nu.21

Quæsita in bello iuste an iuste retineri possint. 35.nu. 118. & 77.nu.27

Qualitas quæ est in maleficio & persona committentis aggrauat maleficium in persona auxiliantis. 127.nu.62

Quasi contractus an comprehendatur à statuto quòd gabella pro contractibus soluatur. 200. numero. 318

Quasi possessio exigendi gabellas animo retinetur. 187 nu.152

Quasi possessio rerum iurium cuius sit effectus. 196. nume 255

Querela quando mutari possit. 8.nu.4.el ij.

Querelæ primæ sunt per duellum primò decidendæ. 4.nu.20. & 7.nu.6

Qui non facit quod debet, non recipit quod oportet. 131.nu.126

Qui per alium facit per seipsum facere uidetur. 139. nume. 217

Quintus Fabius literis & armis floruit, & historiam Romanam scripsit. 53.nu.38

Quinti Fabij Consulis mirabilis responsio facta filio dicenti locum quendam tuto capi posse, & in tali effectu peribunt pauci, tu noles esse de dictis paucis. 71.nu.4

Q. Fabij cunctatio magis timebatur ab Annibale, quã Minutij celeritas, ex quo se laqueo pro leonibus non pro Pallade habere aiebat. Quod confirmauit Domitius Carbo dicendo rei militari necessarium esse tardum delabrum. 84 nu.34. & 35

Q. Fabij triumphus. 116.nu.18

Q. Flamineus. ~~De gestis &~~ Flaminei Romanorum legati ad Reges Prusiam & Eumenem, & de eius præcogitatione perdendi Annibalem, ac de ipsius Annibalis morte. 116.nu.13. & 14

De Quinto Metello qui in Romanorum dedecus curauit proditione habere captiuum Iugurtam Regem. 61.nu.38

Quinti Sertorij gesta aduersus Cottam Domitium & alios. 52.nu.25

Quinti Sertorij uirtutes & honores explicantur, & q. Pompeium Syllæ discipulum uocaret: & q. pro Mithridate aduersus Romanos acceptare noluit Imperium exercitus. 52.nu.26.27 28. & 29

De Quinti Sertorij qui apud Sucronem Pompeium et Afranium superauit, gestis & consilijs. 87. numero. 32

R

RANCHOR per osculum pacis datum in ecclesia non uidetur remissus. 139.nu.210

Raptus factus per unum de pacificatis de filia alterius, qui pacem fecerat an rumpat pacem. 128.nume. 72.73.74.75.77. & 80.

Rauenna auctoris patria. 107.nu.92. & 191. numero. 204

Rauenna nobilissima ciuitas tenet priuilegium imponendi noua uectigalia ad suum libitum. 191. numero. 204

Rauennæ expeditio qualiter facta fuerit in die Paschatis. 32.nu.56

Rebaptizans scienter aliquem pæna mortis naturalis est puniendus. 162.nu.175

Rebellio. Docentur modi cognoscendi primates, & alios de rebellione suspectos. 93.nu 8. & 9.

Rebellis restitutus an dicatur amplius rebellis. 7. numero 1

Rebellis qualiter puniatur. 160.nu. 135

Rebelles qui proprie dicantur. 160.nu.131

Rebelles possunt ab omnibus impune occidi. 160. numero. 135

Rebelles perpetua notantur infamia, morteq; puniuntur, ac eorum bona fisco applicantur. 143. numero. 29

Rebello uerbum quid denotet, & quid sit rebellio. 161.nu.142

Receptare fractores pacis an sit licitum. 134. numero. 151

Receptantes malefactores qualiter puniantur. 39. nu. 181

Receptantes latrones & alios reos insignes pœna mortis naturalis sunt puniendi. 163. numero. 220

Recognoscens superiorem non potest imponere collectas. 192 nu.206

Recognoscentes superiorem an duellare possint cum licentia, uel sine licentia sui superioris. 11. numero. 2.

Reconciliatio

Reconciliatio amicitiæ propter pacem, an restituat in pristinum amorem, & amicitiam & ut tutelæ, excusatione non subsistente, allegatæ inimicitiæ. 130. nume. 105

Rectores pro rebus quas sui & suorū usus gratia portant, non debent soluere uectigal 192. nu. 209

Redditus protocolorum non subiacens statuto quod de fructibus soluatur gabella. 216. nu. 559

Referendarij Principum excusantur ab extraordinarijs muneribus. 213. nu. 503

Regens exercitum cognitionem medelæ, probosq; medicos habere debet. 72. nu. 16

Regentis exercitus est officium curare ne annona & alia pro uictu deficiant copijs suis, & ut milites infirmi & sauciati curentur. 72. nu. 16

Regionis & loci est seruan ia cōsuetudo in causis duellaribus. 3. nume. 3 el primo.

Regna fraude proditorum quæsita pari fraude perduntur. 160. nu. 138

Religio. vide supra in litera D. in uerss. Deo & Sanctæ religion'.

Religiosi de facto grauati soluere collectam gabellam, uel pedag um, possunt licitè eleemosinam quærere, pro satisfaciendo dictam solutionem. 216. nume. 577.

Religiosi quomodo mortui in mundo censeantur. 37. nume. 146

Religiosis aggressis licet se defendere absque licentia suorum prælatorum. 37. nu. 146

Remedium ordinarium non tollitur per extraordinarium. si causa iuuandi introductum fuerit. 193. nume. 218

Remedium pro extrahendo ferro ex uulnere osso infixo. 72. nume. 16. & 17. & ibi habes alia remedia pro alijs uulneribus.

Remedium pro sanandis moroidis. 66. nume. 16. & 73. nume. 19

Remedium contra dolorem capitis, frontis & oculorum. 73. nume. 20

Remedia pro oculis caliginatis & offuscatis, & eorū uisu. 73. nu. 18 & 19

Remissio iniuriarum an fieri possit pro absente & absentibus. 126. nu. 47. & 139 nu. 208

Remissio offensæ an possit per ingratitudinem reuocari. 136. nu. 181

Remissio publicani qualiter excuset quem à pœna. 182. nume. 49

Remissio seu restaurum rei locatæ ob casus legales, quando sit facienda conductoribus, & quando non 199. nume. 299

Remissio, seu restaurum quando sit faciendum publicanis & conductoribus propter sterilitatem. 196. nume. 258

Remissio & seu restaurum quando sit legitimè faciendum conductori per locatorem gabellarum. 199. nume 300

Remissio an sit facienda emphyteutæ impedito propter guerram. 199. nu. 303

Remissio locationis an sit facienda in locatione unius anni. 199. nu. 304

Remittens odium an uideatur remittere iniuriam. 139. nume. 208

Remuneratio est permissa, & non donatio ex liberalitate facta. 205. nume. 384

Remuneratio est uera debiti solutio. 205. nume. 384

Renuntians iuri suo, præsumitur in dubio facere renuntiationem & concordiam pro iniurijs. 136. nume. 179

Represaliari an possint de iure mercatores in loco ubi soluerunt gabellas, quod fallit infraudante gabellas 194. nu. 234

Represaliæ quæ sint. 34 nu. 91

Represaliæ concessæ contra ciuitates Thusciæ, nō sunt exercendæ contra natos extra illas ciuitates in territorio & castris. 194 nu. 235

Requisita pro imponendis nouis uectigalibus. 191. nume. 203

Res stabilis uitiosa nullo tempore præscribitur. 135. nume. 120

Res aliena licita portari, si portata fuerit cum rebus illicitis, an & ipsa licita res una cum illicitis ritè confiscetur. 182 nu. 56

Res licitæ cum illicitis portatæ an cadant in commissum. 189. nu. 181

Res prohibitæ portari extra territorium, in uia repertæ an ueniant confiscandæ. 188. nume. 163. & nume 164

Res uenditæ an possint mensurari sine licentia gabellarij. 193. nu. 222

Res an cadat in commissum ob non solutum uectigal portatæ. 194 nu. 238

Res plurium quæ culpa unius ex dominis incidunt in commissum, an tota confiscentur, tam domini scientis quàm dominorum ignorantium. 195. nume. 241

Res quæ incidunt in commissum ob non solutionem gabellarum, sunt fisci, seu publicanorum. 196. nume 262.

Res ecclesiarum licitatæ, an plus offerenti deliberentur. 197. nu. 278.

Res fisci uendēdæ aut locandæ, an sint semper subhastandæ. 198. nume. 283
Res ad fiscuum portatæ an cadant in commissum ob gabellam non solutam. 198. nu. 288
Res æstimata pro dote an comprehendatur à statuto quod soluatur gabella pro contractu. 205. nu. 375
Res subiecta fideicommisso pro remuneratione alienari potest. 205. nu. 384
Res profana effecta ecclesiastica quocunque titulo, an sit subiecta gabellæ aut collectæ. 210. nu. 449
Res profanæ ecclesiæ an subiaceant solutioni gabellæ. 210. nume. 451
Res tributaria an de iure alienari possit sine onere tributi. 216. nu. 570
Res captæ pro contra banno, an emi & uendi possint cum bona conscientia. 218 nume. 600
Res communis portata ab uno ex socijs contra deuetū, non incidit in commissum nisi pro parte portantis, & si res sunt plures quæ separari possunt, res solum fraudatoris incidunt in commissum. 219. nu. 613. 614 & 615
Rem propriam uiolenter ablatam, an liceat domino propria auctoritate recuperare. 38. n. 158. et 160
Rescriptum Principis uolentis derogare legi scriptæ, opus habet speciali clausula, non obstante tali lege. 57 nume. 75
Rescripta contra statuta & conuentiones uectigaliū non ualent. 180. nume. 15
Responsum prudens illorum de urbe Sabba ad Alexandrum de præcedentia diei an noctis. 88. nume. 37. & 38
Cætera require infra in litera S. in ver. Sapientum.
Reipublicæ interest delicta non remanere impunita. 139. nume. 211
Restaurum; De hoc uide supra in ver. Remißio seu restaurum.
Restitui an debeat minor aduersus remißionem per ipsum factam de iniurijs sibi, & patri suo illatis. 136. nume. 182
Rei confugientes ad ecclesias, an in eis tuti esse debeant. 34. nu. 93. 94. & 95
Rei criminis læsæ maiestatis & hæresis post mortem damnantur in cadaueribus & bonis, quæ fisco applicantur. 160. nu. 133
Regentes rempublicam tenentur odire luxuriam, auaritiam, publicam egestatem, & fugere inertiam, & æquam Iustitiam facere, nullo habito personarum discrimine, & anxiè curare ne virtutum præmia possideat ambitio. 152. nu. 21
Rex iuste militans contra eius superiorem, an possit facere ligam cum alijs. 40. nu. 198
Rex uel baro non potest contra Iustitiam capere uasallos suos, sed tunc licet ipsis uasallis fugere 42. nume. 219
Rex Persiæ uituperatur per Agislaum Regem Macedonum, quia nimis delicatè uiuebat. 61. nu. 38
Rex desinit esse Rex, si monachus efficiatur. 95. n. 38
Rex an possit cogere subditos litigantes ad compromissum & concordiam. 124. nume. 25. 26. & 129 nume. 88
Rex Gallorum qualiter ruperit fœdera pacis. 121. nu. 126. & 133. nu. 144. & 146
Reges ac Imperatores laudantur ex eo, quod mirabilia bello peragere militibus sua docti uirtute. 65. nume. 9
Reges ac magistratus bellorum quæ curare habeant pro conseruando exercitu suo à periclis & à malis. 72 nume. 10
Reges bellorum tenentur curare, ne res & loca concremantur, sed ea magis donare debent amicis & bene meritis suis. 81. nu. 40
Reges prudentes considerant futura, & regna munita tenent annonis & alijs necessarijs pro uictu & bello, ac si de nulla hostium dubitetur obsidione. 93. nume. 4
Reges & magistratus sui prudentes esse debent & iusti, ac exemplares alijs, ita quòd nihil in se habeant, quòd ipsos puniat, si alios rectè iudicare intendunt. 151. nume. 9
Reges uenerari debent, & dicti sunt à rectè regendo. 152. nume. 17
Reges militum causas audire tenentur, & illis administrare Iustitiam, quam Deus præcipit in terra seruari ob populorum pacem. 152. nume. 22
Reges in puniendo milites suos, quandoque mites, quandoque seueri esse debent. 161. nu. 152
Reges ergo populos fidem non seruantes eos docent, qualiter contra ipsos reges in fide esse debeant. 166. nume. 32
Reges & alij recognoscentes superiorem, an cum eius licentia uel sine duellare possint. 10. nu. 1. et ij.
Regibus inter ipsos duellare licet, quando in ipsis non est disparitas, nec superiorem recognoscunt. 10. nume. 1. et ij.
Rixa propriè fit inter duos & plures, & plerunque oriri solet ex litibus & contentionibus. 143. nu. 35
Rixæ in exercitu sunt tollendæ pro eius salute & uictoria. 143. nu. 35
Rixantes omnes cur habeant interuenire in pace. 175. nume. 172. & 173

Roma tempore Clementis VII. M D XXIII. *per hostes simulato ingressu capta & deprædata fuit.* 104.*nume.*61
Romandiolæ præses, quare uice rex dici posit. 107. *nume.*92
Romana virtus quanto alias nationes præcelluit. 65. *nume.* 10.
Romani uniuersi orbis prouincias ad tempus consulibus suis cum exercitibus distribuebant 62.*nu.*46
Romani ciues ex decreto Senatus Consulti triumphabant: & ex causa sæpe denegabatur triumphus, & quandoque duces ex causa renuebant. 115.*nume.*5
Romani quibus pompis in triumphis utebantur. 115. *nume.*6.& 7
Romani milites in castris non tenebant fœminas, gameas, neque cinedos. 146.*nu.*16
Romani captiui qui post Canense bellum iuerant iussu Annibalis pro pace petenda à Romanis, nolentes redire ad Annibalem, cui fidem dederant redeundi, uincti in cathena ferrea, ne fides macularetur, missi fuere à Senatu Romano ad Annibalem. 166.*nume.*24
Romani offuscati superbia à suo ceciderunt imperio, cum Deum, & eius seruos odirent 168. *nu.*3.& 4
Romanorum ciuium ob bella ciuilia sub Cæsare & Pompeio occisa sunt centum & septuaginta millia, non connumeratis proscriptis & cæsis per Marium & Syllam. 88.*nume.*42
Romanum Imperium qualiter auctum fuit. 3. *nu.*13
Romulus & Remus à quibus orti. 106 *nu.*74
Romulus triumphauit occiso Acrone Seniensium Rege. 115.*nume* 8
De Romuli obsidione in fidenates, & de insidijs contra illos, eorumq; cede. 59.*nume.*8
Rumpentes Nili aggeres absque sui Imperatoris præcepto concremari debent. 152.*nu.*23
Rumpentes pacem & fidem, si postea illam affectaut, quandoque habere non possunt, ut contigit in pace rupta per Annibalem Romanis. 165.*nu.*8
Ruptores & fraudatores fidei, & pacis fractores, ac turbatores capite puniuntur. 156.*nu.*71
Rusticus qui tenebatur soluere gabellam uitulorum natorum in territorio suæ habitationis, & ne solueret accessit cum bestijs in alio territorio ubi talis nō soluebatur gabella & rediit in territorio patriæ cum bestijs natis, an soluere debeat dictam gabellam. 181.*nume.*25.& 26
Rusticus qui iuit ad habitandum in alia uilla, ne collectam in prima uilla solueret, an ad illam teneatur. 181.*nume.*28
Rusticus expilans barbam nobili, petuit impunè ab ipso nobili occidi. 2.*nu.*1.el ij.
Rustici ementes stabilia si tenentur ad collectas, & non ciues ementes stabilia an si ciuis emit pro rustico, sine solutione collectæ, illam soluere teneatur & quam pœnam incurrat non soluendo. 182. *nume.*29
Rustici ducentes uictualia pro annona in ciuitate cum plaustris pro uictu ciuitatum, uel fimum extra eas portantes, ad onera grauari non debent. 213.*nume.*501

S

SACERDOS *pro absente in causa pacis stipulari potest ut pax fiat.* 126.*nu.*47
Sacramentum Eucharistiæ & ecclesiastica sepultura denegantur morientibus in duello. 19. *nume.* 34. & 24.*nume.*94
Sacrificantes idolis pęna mortis naturalis sunt puniendi. 162.*nume.*172
Sacrilegi quomodo puniendi. 162.*nu* 170
Sacrilegi sunt illi qui contemnunt leges Imperatoris. 4.*nume.*3
Cætera uide supra in litera F.*in ver.* Furca
Sacrilegium est Papę uel Imperatori mentiri. 166. *nume.*27
Sal uendere nemini licet sine licentia Principis uel publicani, aliàs sal & pretium cadit in commissum. 193.*nume.*223
Sal conductus per mercatorem pro sufficientia ciuitatis qualiter mensuretur, & ematur pactis stantibus uarijs in ciuitate 218.*nu.*593
Reliqua habes supra in litera P.*in uer.* Portantes.
Salarium an debeatur famulis militum pro tempore quo seruierunt discedentibus ante tempus suæ conductæ. 159.*nu.*113
Salinator Consul damnatus fuit à Populo Romano, quia inæqualiter diuiserat prædam militibus bene merentibus illam. 151 *nu.*3
Salus & perditio populorum stat in regibus. 11.*numero.* 3
Saluus conductus alicui concessus, intelligitur concessus etiam pro seruis, socijs & rebus suis. 165.*nu.*12
Saluus conductus concessus pro accessu, an intelligatur etiam concessus pro recessu. 184.*nu.*95
Cætera require supra in litera L.*in ver.* Literis. Salui conductus.
Sapientes quòd Deo proximi existant. 56.*nu.*69

Sapientum urbis Sabbæ responsum datum Alexandro quare Sabbæ populum ad rebellionem solicitarunt 93.nu.3
Sapientũ prędictorũ respõsum datũ Alexãdro interroganti, si plures erãt uiui aut mortui.111. nu.38
Sapiẽtum eorundem responsum datum Alexandro interroganti, qualiter habens magnum Imperium potest magnam beneuolentiam acquirere à subditis 136 nume.175
Saraceni iustè prosequuntur, & illis bellum indicitur. 34.nume.103
Saraceni unde dicantur.196.nu.268
Schalæ, vide supra in Litera M.in uer.Machinę.
Scandali causa futuri, an sint cogendæ partes ad pacem & satisdandum.124.nume.19.26.& 133 nume.145
Scholaris non tenetur soluere gabellas librorum.188. nume.168.& 169
Scholaris qui recessit à studio an gabellas soluere teneatur.188.nu.169
Scholaris quando dicatur contrahere domicilium in loco studij.188.nume.170
Scholaris bannitus & restitutus an pristina iura reciperet.188.nume 170
Scholaris qui pro toto anno emit triticum & uinum. & pœnitens discedendo à studio id uendidit, an teneatur ad gabellam.189.nume.174
Scholares immunes à gabellis alios excusantes, & portantes res alienas cum suis, priuilegium perdere debent.& merces sunt publicandæ.189.nu. 173
Sciensia uera rei bellicæ quæ sit.50.nu.1
Scipio Aphricanus cur Masinissam restituit ad Regnum paternum Numidarum.69 nume.18
Scipio patrem & patruum Scipiones pro magistris habuit.79.nume.14
Scipio iussu Senatus lachrymando concremauit Carthaginem, ac pro hostibus in bello cæsis plorauit, illosq; sepeliuit.& quamuis pius esset propter inuidiam exul factus fuit.80.nu.24
Scipio quod M.Fabium maximum inuitando docueris securitatem tempore emendam fore.88.nu.33
Scipio Aphricanus quo astu loca multa hostium occupauit.96.nume.7
Scipio uictor in Hispania, Bethica, & Aphrica, sponte multas ciuitates antiquas sub Romana ditione habuit.97 nume.17
Scipio Aphricanus quo dolo Deluinum superauit.99. nume.1.
Scipio Aphricanus qua arte Carthaginem fuit aggressus, & fecit insultum & Fabius maximus Arum cœpit.105.nume.66
Scipio triumphauit uicto Annibale, & facta Carthagine tributaria Romanis, à qua uictoria nomen Aphricani sumpsit.115.nu.7.& 116.nu.15
Scipio Aphricanus largus fuit in remunerando, & pius ac clemens in puniendo.152.nume.25
Scipio, Cato, magnus Alexander & Aurelianus maximè laudantur, cum fuerint in re militari maximi castigatores libidinis & triumphatores contra Venerem, Bacchum & Cupidinem.150 nu.50
Scipio Aemilianus Numantinus nuncupatus, unde hoc sibi nomen uendicauit 168.nume.6
Scipionis Aphricani uirtutes.50.nu.1
Scipionis Aphricani simulatio erga suos inordinatos, qui illicò se in ordine pigræ reduxerunt.60.n.17
Scipionis gesta in Hispania contra seditiosos milites. 153.nume.32
De Scipione insequente in Aphrica Cæphasem.& de captura ipsius Caphacis.75.nu.2
Seruilij Datiorum Ducis exemplum de duobus canibus, ut intensos milites suos ad pugnam ab illa reuocaret.47.num.11
Scorpionum & sagitarum qui fuerint inuentores. & quomodo fiant.102.nu.32
Scriptor libri an librum pro mercede retinere possit, et pariter mulio & nauta retinet merces pro mercede sua.184.nu.87
Scriptura in marmore scripta probat in antiquis.61. nume.33
Secreta Principis hostibus nunciantes, sunt morte naturali puniendi.155.nume.57
Securitas facienda est per exercitum illis, qui afferunt annonas populis, & laborantibus in agris. 39.nume.186
Securitas concessa bannito, intelligitur pro prima uice tantum.191.nume.199
Seditio in populo & exercitu pessima est, & causa multorum malorum.70.nu.23
Seditio quid sit & unde dicatur, & degestis à Principibus pro sedandis seditionibus. 142. num. 13.14.15.& 143.nume.27.28.& 29
Seditionis uis & potentia.143.nu.29
Seditionis crimen quot sit causa malorum.88. nu.41
Seditiones odia parant in populis, & exercitibus.32. nume.60
Seditiosi. vide supra in litera F.in ver Furca suspendi.& infra in ver.Segnes,
Segnes milites, contumaces, desides, & negligentes, seditiosi, & desertores, sunt sæuiter puniendi. 154. nume.49

Segnitia

Segnisia est hostis accerrima uirtuti in pace & in bello : nocent ut pestis martialibus uiris & equis, cum multa mala pariat, ideò omni arte & ingenio uitanda.66.nu.16
Seleucius archipirata. vide supra in littra L. in ver. Leochares,
Semina tollenda sunt obsessis, ut alimonijs careant. 94.nume.24
Senex an possit pugnare per campionem.11.nu.11
Senes & mulieres ac pueri martialium populorum, sunt quandoque necessarij in locis obsessis pro bello 92.nume 2
Senes maiores septuaginta annis an teneantur ad onera ciuitatum.213.nu.499
Sententia an requiratur iudicis electi contra conuictum in duello.4.nu.21.& 12.nume.8
Sententia lata super causa ciuiliter decisa, impedit duelliī super eadem causa 14.nu 1
Sententia condemnatoria contra procuratorem fieri non potest, sed contra personam domini fieri debet. 18.nume.21
Sententia duelli est nulla & appellabilis, & nunquam transit in rem iudicatam.26.nu. 121
Sententia an fieri possit non contestata lite contra fraudantes gabellas, & non soluentes collectas. 193.nume.130
Sententiæ & constitutiones editæ à collectantibus clericos & ecclesias sunt ipso iure nullæ. 210.numero.438
Serapionis Gracchi contra Celtiberos simulatio, qua magnam partem hostium occidit, & illorum tentoria occupauit.59.nume.12
Sertorius capta urbe Tygenda, reperijs sepulchrum Anthei gigantis, & id apertum fuit per ipsum, et mensurato cadauere fuit longitudinis lxx. cubitorum.18.nume.28
Sertorius in Lusitania quomodo se gesserit erga Romanos.54.nume.42
Sertorius quomodo in Hispania positis de nocte insidijs, Pompeianos milites trucidauit.62.nu.45
Sertorius quomodo superatus à Metello, capto frumento pro cibo exercitus Romanorum.68.nu.11
Sertorius qua arte cumulauit exercitum contra Piū Metellum, qui illum in loco montano reductum obsidebat.76.nume.20
Sertorius quomodo liberauit Longobritos à Metello obsessos.97 nume.13
Sertorius quomodo Sitesenorum ciuitatem cæpit, & fuit creatus prætor Cisalpinæ Galliæ.100.nu.3
Sertorius quomodo vrbem Lauruniorum obsedit, & de eiusdem urbis concrematione, præsente Pompeio non audente illam defendere, & timente suorum ruinam.104.nume.58
Sertorius pugnans in hostes Murisiensium, illos superauit, & Murisiensibus imperium suum quæsiuit. & restituit ut fidi facium.166.nu.29
De Sertorij impetu contra facinorosos milites Marij, ac eorum cede, & de nece Cecinnæ, & quomodo prouinciam Hiberniæ sibi beneuolam fecit, & aliis gestis ipsius Sertorij.156 nume.70
Seruus captus & rediens an consequatur pristina iura.34.nume.87
Seruus uerus notarius esse non potest.39.nu.175
Seruus an magis teneatur iuuare dominum suū quàm proprium patrem.119.nume 8
Seruus qui Sulpitium dominum suum, ut morem gereret Syllæ occidit, quomodo postea ab ipso Sylla in aliorum exemplum interfectus.153.nu.40
Seruus qui contra dominum in eum sæuientem se tutatur an incurrat aliquam pœnam.156 nu.80
Seruus qui iussu domini ipsius domini uxorem occidit, an sit puniendus.162.nu.164
Seruus qui dominum prodit uel occidit, est pœna mortis naturalis puniendus.162 nu.194
Seruus qui cum domina concubuit naturalis mortis pœna est puniendus.162.nu.195
Seruus fugitiuus an incidat in commissum: & publicato seruo, an publicetur peculium. 195. nume.249
Serui fiunt in bello capti & seruati.2.nu.3.el ij.
Serui militantes an puniri debeant.160.nu.129
Serui sine iussu domini possunt se defendere. 160. numero 129
Serui qui in Mariana seditione excitati per C. Marium, dominos suos interfecerunt, & dominas & dominorum filias stuprarunt trucidati fuerunt à militibus Cecinnæ, & Sertorij.166.nu.25
Seuire non licet capto.5.nume.7
Sexagennarius an excusetur pugnare personaliter, & an per campiones pugnet.6.nume.1
Sexagennarij & minores uigintiquinque annis an duellare teneantur. 21. nume. 59. & 22 nume. 69 & 70
De Siciliæ libertate & Carbonis morte admissis per Pompeium.50.nume.3
Signum Crucis cudens in loco, qui possit pedibus calcari, pœna mortis naturalis plecti debet. 162. nume.176
Signa bellica sunt aut uocalia, aut semiuocalia aut muta.43 nume.1

Signa bellica cur aliquando prohibeantur.43.nu.2
Signa Imperialia Dei sunt.43.nu.10
Signa militaria quæ nam sint & cuius figuræ.43. nume.11
Signorum variatio quòd sit in bello necessaria.43. nume.9
Similitudo quotuplex sit.163.nu.225
Similitudo non dicitur ubi est eadem ratio,sed eadem & idem ius est statuendum.163.nu.225
Simile maius est eligendum,ubi duo sunt similia.163. nume.225
Simulatio sine falso & dolo stare nō pōt.83.nu.6
Societas vectigalium an dimidi posiit inter socios inconsulto locatore.ita quod quilibet pro eius portione teneatur.187.nume.140
Socius criminis an sit testis idoneus & probet contra socium criminis 155.nu.67
Socius publicanorum qui conduxerunt gabellam uini cum statuto quòd nullus posiit uendere uinum ad minutum cum pœna,si suum uinum ad minutum uendidit,an teneatur ad solutionem pœnæ alijs con socijs publicanis.187.nume.141
Socius publicani qui rem occultauit, ut uectigal non soluatur,an consocijs teneatur.187 nu.142
Socij plures conductores gabellarum, an posiint insimul illas facere in unum corpus 187.nu.139
Socij gabellarum, si separatim partes administrent, an alter ab altero petere posiit sibi communicari quod plus exigit.272.nu.337
Sociorum unus si rem indiuisam portauit, & partem socij consignauit pro contrabanno captam inscio domino rei, an teneatur alteri ad interesse. 219.nume 613
Sodomiæ uitium est omnino fugiendum.146.nu.15
Sodomitæ concremari debent.165.nu.62
Solidus in iure est ducatus unus. 17.nu.20
Soluens gabellam anni præsentis,non faciens mentionem de gabella anni præteriti,an incidat in commissum seu pœnam.191.nu.202
Soluentes gabellas in loco, ibi iure capi non possunt pro represalijs.185.nu.103.& 187.nu.148
Solutio pretij conuenti pro gabella an sit facienda ex pacto in pluribus terminis, vel in una uice. 199. nume.302
Solutio collectarum an præscribi posiit. 213.nu. 514
Sophoclem & alios poetas fuisse belli duces.56.nu.68
Sophonisbæ uxoris Regis Siphacis captura per Masinissam,& de ipsius Sophonisbæ morte. 146 n.11
Sorer an impunè receptare posiit fratrem suum bannitum.129.nu.100
Spartaci gestum ut Crassum superaret.46.nu.2
Spes omnis in Deo est.11.nume.8
Spolia priuata quæ dicantur. & quæ publica. 35. nume.118
Spoliatus iure pedagij,restitui potest utili interdicto unde ui.189.nu.180
Spurius est ille qui iuris fictione non habet patrem. 125.nume.42
Spurius an posiit esse decurio & habere dignitatem. 208.nu.417
Spurij nobilium aut militum non dicuntur nobiles, nec habiles ad standum in brachio militari. 25. nume.105
Spurij de domo & casata non dicuntur. 25.nu.105
Spurij non dicuntur coniuncti nec nobiles.25 nu.105
Spurij non prohibentur ab honoribus.26.nu.106
Spurij an posiit facere pacem pro morte patris.130. nume.113
Cætera require supra in litera B.in ver. Bastardus.
Statuę pro memoria nobilium gestorum militarium & uirtute excellentium uirorum sunt erigendæ, vbi de statua Publij Aemilij. & C. Marij.60. nume.23
De statua Caij Gracchi 60.nu.24
De statua Cassandri.60.nu.25
Statua Achillis in Troia inflata fuit, & postea ab Alexandro magno coronata.60 nu.26
De statuis Marij.60.nu.27
De statua Gigantea ex Parthis per M. Antonium in theatro erecta.60.nu.28
De statuis,obeliscis,pyramidibus & columnis in vrbe erectis per Quirites.61.nu.30
Statuas Principum uiolantes lege Iulia maiestatis tenentur.61.nume.30
De statuis per Venetos erectis.61.nume.29
De statutis quampluribus Imperatorum,Regum, Consulum, Ducum, & militum excellentisimorum. 61.nume.31
De statuis Imperatorum & aliorum Bartholomæus Cassenens pertractauit.62.nume.32
Statutaria prouisio de soluendo gabellam pro extrahendo merces intelligitur de prima uice:quia est restringibilis.191.nu.201
Statutum an tollatur tempore per non usum. 41. nume.109
Statutum tempore belli factum, pace secuta tollitur. 127.nume.63
Statutum quòd bannitus posiit impunè occidi, intelligitur de bannito qui sit hostis patriæ seu ciuitatis. 129.nume 97

Statutum quod quis possit impunè occidere bannitū, an habeat locum in domino, seu uasallo, ac in patre, matre, & filijs. 129. nu. 100

Statutum loquens de treuga, an locum habeat in pace, uel loquēs in pace habeat locum in treuga. 132. nume. 127. 128. & 129

Statutum quòd nemo extrahatur de carcere, nisi primo habuerit pacem ab offenso, an habeat locum ha bita pace ab hærede. 132. nu. 134

Statutum quòd haberi debeat pax ab hærede, an locum uendicet si pax habita fuit ab offenso. 132. nume. 134

Statutum præcipiens pacem fieri percussori. extenditur ad mandatorem 136. nu. 180

Statutum loquens de homicida an extēdatur ad mandantem fieri homicidium. 139. nu. 217

Statutum seruandum est in sua specifica forma. 139. nume. 217

Statutum quòd pœnæ duplicentur euntibus per ciuitatem post tertium sonum campanæ sonantis post duas horas noctis, an comprehendat repertum post illas horas in nocte Veneris Sancti, uel existentem in loco, ubi sonus campanæ non porrigitur. 152. nume. 24

Statutum de pœna pecuniaria delictorum non potest facere capitalem. 163. nu. 226

Statutum quòd certum quid soluatur pro uitulo nascituro in territorio statuentis, an extendatur ad uitulos nascentes in territorio alieno de bestijs territorij statuentis. 181. nu. 25

Statutum uel consuetudo quòd rustici non emant stabilia sine onere collectarum, an habeat locum in ci ue emente pro rustico. 181. nu. 29

Statutum quod extrahens tales merces perdat merces & currum, non comprehendit merces. 181. numero. 34

Statutum mandans perdi salmam frumenti sine licentia portata, non comprehendit saccum. 181. nume. 35

Statutum mandans salmam mercium perdi, an perdat animal & currus cum quibus merces portantur. 181. nu. 36. & 37

Statutum loquens de frumento an habeat locum in alijs bladis, & leguminibus. 181. nu. 37

Statutum quòd nullus sine licentia possit frumentum emere. de venditore etiam intelligitur. 181. numero 40

Statutum prohibens extrahi frumentum, an locum habeat in extrahente farinam. 181. nu. 41

Statutum prohibens iri de nocte cum lumine locum etiam habet, in eo qui uadit sine lumine. 181. nume. 42

Statutum prohibens extrahi animal sine solutione gabellæ, non habet locum in extrahente animalia forensia, uel ducta ad ciuitatem causa pignorum, uel commodati, aut depositi, nec animalia minuta. 181 nume 43. & 44.

Statutum de non extrahendis animalibus locum non habet in hominibus extractis & uenditis seruis. 182. nume. 46

Statutum de damno dato cum animalibus, de hominibus non intelligitur. 182 nu. 46

Statutum loquens de rebus, an habeat locum in hominibus liberis. 182. nume. 47

Statutum de ouibus, an habeat locum in agnis. 182. nume. 50

Statutum de soluenda gabella pro armento intelligitur de bestijs crassis & non minutis. 182. nu. 53

Statutum de gabella soluenda pro grege intelligitur de pecudibus & animalibus paruis. 182 n. 54

Statutum prohibens portari bladum super asinis, an intelligatur prohibere portari cum bobus, curru, & equo, uel alio iumento. 182. nu. 58.

Statutum an extendi possit ex identitate rationis. 182 nu. 58

Statutum quòd pro bestia qualibet uaccina uel equina soluatur gabella, non comprehendit pullos lactantes. 182. nu. 59

Statutum quòd pro quolibet animali legato soluatur gabella, an comprehendat partum uaccæ, prægnantis legato. 182. nu. 60

Statutum an & quando sit fauorabile pro partu, & quando non. & de effectu partus ancillarum & animalium remissiuè, 182. nu. 61

Statutum quòd pro legatis factis ecclesiæ, pauperibus & pijs locis, filijs & filiabus, nepotibus & neptibus, soluatur gabella, an comprehendat legatum factum filiabus & neptibus naturalibus. 182. nume. 63

Statutum quòd gabella soluatur pro piscibus & mercibus retentis in platea, an locum habeat in bancha mutabili ubi pisces uenduntur. 182. nu. 64

Statutum prædictum de eo, qui in platea & mercato publico tenet banchams & apothecam ad uendendum merces, an locum habeat in eo, qui cum cista portat ad uendendum ligurtas, ioietas & alia similia. 182. nu. 64

Statutum quòd pro re retenta in platea soluatur gabella, an comprehendat detinentem coreum extensum. 183. nume. 65

Statutum quòd pro legato gabella soluatur, an locum habeat in caducis legatis. 183.nu.67

Statutum prædictum quod soluatur gabella pro hære ditate & legato, an locum habeat in cohærede, qui refutauit & non adiuit hæreditatem, penes ipsum remanente legato. 183.nume.66

Statutum de soluenda gabella pro legato an locum ha beat in legato liberationis debiti. 183.nu.72

Statutum prædictum an habeat locum in legato liber tatis facto, er patrem filio adoptiuo, uel per dominum seruo libero facto, quibus non tenentur aliquid relinquere. 183.nu.73

Statutum quod soluatur gabella pro legato an locum habeat in annuo legato, & quomodo soluatur. ibidem.

Statutum quòd soluatur gabella pro legato, an obtineat in legato inutili. 183.nu.74

Statutum quod pro legato soluatur gabella an habeat locum in legato facto uxori de dote sua. 183. nume.76

Statutum disponens gabellam esse pro contractu soluendam, non comprehendit instrumentum annullatum. 184.nu.100

Statutum quòd de quolibet animali soluatur gabella, an intelligatur de animali uiuo uel mortuo. 185. nume.110

Statutum quod de rebus recollectis sit soluenda gabella, an fructus pendentes comprehendat. 185. numero 112

Statutũ permittens ferri blada, per uias rectas intelligitur, si uia est tuta, aliàs est licitum transeuntibus ire aliò, etiam per uiam inusitatam. 188.nu. 162.163.& 164

Statutũ eximens nuntios à gabella, intelligitur de scholaribus qui sunt in primo anno studij. 188. nume.171

Statutum prohibens portare frumentum extra ciuitate sub pœna, non habet locum in portante pro usu suo. 189.nu.176

Statutum quòd soluatur gabella pro re extimabili, & extimata, an locum habeat in re inextimata. 190. nume.190

Statutũ prædictum an locum habeat in homine libero, in re sacra, & religiosa. 190.nu.190

Statutum de soluendo tot pro libra rei petitæ locum habet in rei æstimatione. 190.nu.191

Statutum quòd quis habeatur pro ciue, quomodo intel ligendum. 192.nume.208

Statutum de pœnis pluribus uariantibus in numero, quæ nam sit magis attendenda. 193. numero.215

Statutũ quòd de lapidibus soluatur gabella, non comprehendit lapides pretiosos. 194.nu.226

Statutum quòd soluatur gabella de frumento quod extrahitur, an locum habeat in frumento in portu portato, pro quo alibi fuit soluta gabella. 199. nume.307

Statutum quòd pro quolibet pretio sit soluenda gabel bella, de quo contractu intelligatur. 200. nume.310

Statutum prædictum an locum habeat in pœna stipulata in contractu 200.nu.311

Statutum Cesenæ quòd pro contractu soluatur gabella, an locum habeat in contractibus nullis & inualidis. 200.nu.312

Statutũ quòd soluatur gabella de contractibus, an habeat locum in nullis & inutilibus contractibus. 200.nu.314.& 315

Statutum quòd soluatur gabella de contractibus, non habet locum in cessione iurium uel rerum immobilium. 200.nume.314

Statutum quòd gabella soluatur pro cõpromisso aliàs quòd laudum sit nullum, qua soluta, an iterum soluenda sit, pro tertio electo arbitratore. 200. nume.316

Statutum quòd gabella soluatur de contractibus, non est soluenda de contractu publicato & inde rescisso. 200.nume.317

Statutum quòd solui debeat gabella pro contractu, aliàs contractus sit nullus. non habet locum in testamento nec in renunciatione simplici, resolutione uel uenditione 200.nu.317

Statutum quod pro contractu soluatur gabella, an comprehendat quasi contractum. 200. numero. 118

Statutum prædictum an locum habeat in contractu tacitè incluso, uel in alium transfuso, uel in accessorio, uel in additione contractus, seu adiudicatione. 200 nu.319.& 320

Statutum prædictum an locum habeat in contractu improprio, ut in fideiussione, compromisso, & legitimationis instrumento. uel procurationis. 200.nu.321

Statutũ quod soluatur gabella pro quolibet contractu alienationis, an locum habeat in permutatione. 200.nume.322

Statutum quòd pro contractibus uenditionis soluatur gabella, an habeat locum in promissione de uendendo: ut puta si quis promiserit dare decem corbes frumenti, an teneatur ad dictam gabellam, ubi

ubi multæ quæstiones transactionis,& contractuũ deciduntur,in quibus uariarunt Bar.& Bal.200. nume.323

Statutum quòd pro contractibus soluatur gabella, sublatum fuit in urbe Rauennæ, Auctoris patria, per Iulium II. Pontificem pro contrahentium libertate.201.nu.325

Statutum quòd pro contractibus soluatur gabella, an habeat locum in contractu facto extra territorium pro re contracta ibi in territorio,& secuta est traditio.201.nu.326.& 328

Statutum quando tollis execut.onem contractus et an nulles illum 201.nu.327

Statutum quòd non soluens gabellam uel illam fraudans non audiatur in iudicio,an intelligatur ita esse in omni foro.202.nu.332

Statutum generaliter loquens includit minorem,& si puniat aliquid quod de iure communi non est puni bile,tunc minorem non comprehendit. 200. numero.336

Statutum quòd pro omni contractu soluatur gabella, an locum habeat in contractu facto inter patrem & filium.202.nu.340

Statutum quòd pro omnibus causis soluantur iudicibus sportulæ,an comprehendat clericos pro causis suis. 202.nu.342

Statutum quod soluatur gabella pro qualibet cõtractu proprietatis,comprehendit contractum quo usufructus acquiritur.203.nu.346

Statutum si fuerit in duobus locis quo soluatur gabella pro iudicio inchoato in quo loco soluenda erit.203. nume.347

Statutum quòd pro qualibet contractu soluatur certũ quid pro libra pretij conuenti,pro gabella,alias contractus sit nullus,an annullet contractum; pro quo partem tantum gabellæ soluta fuit.203. nu.348. & 357

Stante dicto statuto si contractus non ualuerit alia de causa nulla debebitur gabella. 203. nume. 349. & 354

Statutum dicens solui gabellam de pretio cuiuslibet rei deductæ in contractu,de quo contractu intelligatur 203.nu.350

Statutum quòd de qualibet contractu soluatur gabella an locum habeat in promissione obligatoria de uendendo, uel in contractu promissionis de uendendo, aut de euictione, & quid de contractu cessionis. 203.nu.351.& 352

Statutum annullans instrumentum contractus ob non solutam gabellam, an annullet obligationem in eo contentam.203.nu.353

Statutum quòd pro quilibet testamento, uel instrumẽto soluatur gabella: an locum habeat si resiciatur instrumentum uel testamentum amisso protocolo.uel si addatur seu pluries leuetur iam soluta gabella. 203.nu.354

Statutum quod soluatur gabella de qualibet hæreditate,an uendicet sibi locum in hæreditate patris delata filio.203.nu.355

Stante prædicto statuto soluendæ gabellæ pro hæreditate, quid si tempore ueteris gabellarij, qui suæ bellæ finiuit tempus uacauit, & post tempore noui gabellarij suis adita, an ueteri uel nouo gabellario sit soluenda gabella. 203. numero.356

Statutum stat Rauennæ quòd si quis mutilauerit membrum sibi manus amputetur, nisi infra decem dies non satisfecerit parti læsæ interesse suum, & fisco non solueret libras ducentas, an locum habebit si per errorem,non satisfecisset,& non soluisset.203 nume.357

Statutum quòd soluatur gabella pro qualibet contractu, an locum habeat in re alienata subiecta fideicommisso conditione pendente. 204. numero.359

Statutum q gabella soluatur pro contractibus, locum non habet in actis quibus causa instruitur. 204. nume.361

Statutum prædictum non habet locum in apocis publicis & priuatis.204.nu.362

Statutum quòd pro contractu soluatur gabella, non habet locum in distractu. 204. numero.365

Statutum quòd pro cõtractu gabella soluatur, an una uel duæ sint soluendæ gabellæ pro contractu & distractu.204.nu.365

Statutum disponens solui gabellam pro qualibet permutatione, an comprehendat permutationem factam de re ad rem, & pro re in pretium. 204. nume 368

Statutum de soluenda gabella pro permutatione non ob ines in datione in solutum. 204. numero.369

Statutum iuris congrui non habet locum in permutatione.204.nu.370

Statutum quod pro contractu soluatur gabella an habeat locum in promissione. 205. numero. 371

Statutum quod soluatur gabella pro contractu, an comprehendat rem datam æstimatam pro

dote. 205.nu.275
Statutum quòd soluatur gabella pro dote an ualeat. 205.nu.275
Statutum quòd pro omni contractu soluatur gabella, an habeat locum in donatione remuneratoria. 205.nu.383
Statutum de soluenda gabella pro sententia, an habeat locum in sententia interlocutoria. & praecepto, & in sententia lata in causa summaria. 206. nu.388
Statutum praedictum de soluenda gabella pro sententia non habet locum in Regno Neapolis. 206. numero.388
Statutum si extat quod soluatur gabella pro quantitate petita in iudicio pro mille. & condemnatio facta fuerit in uiginti an soluenda erit gabella, pro mille uel uiginti. 206.nu.389
Statutum q. si pro sententia non fuerit soluta gabella, appellatio pro deserta habeatur, an uendicet sibi locum in paupere. 206.nu.392
Statutum quòd soluatur gabella pro legato, et litibus, an habeat locum in legatis & litibus pijs. 206.numero.393
Statutum quod nullus audiatur in iudicio, qui nõ soluit gabellam, locum habet tam in foro ecclesiastico, quàm seculari. 206 nu.393
Statuto praedicto inditium non redditur nullum pro petitione in iudicio facta non soluta gabella. 206. nu.393
Statutum q. pro legato facto consanguineo soluatur gabella, an habeat locum in paupere consanguineo legatario. 206.nu.394
Statutum quòd soluatur gabella pro legato, an locum habeat in usufructuario cui fuit remissa cautio, quàm haeredi praestare tenebatur. 206. numero.395
Statutum quòd pro quocunque contractu soluatur gabella an habeat locum in eo, qui rem dare tenetur. 206.nu.398
Statutum q. pro qualibet alienatione soluatur gabella seu collecta, an comprehendat ecclesiam alienantẽ, uel acquirentem. 207 nu.402
Statutum disponens solui gabellam de qualibet possessione acquisita de nouo, an uendicet sibi locum, in acquirente ciuilem tantum possessionem. 207. nu.404
Statutum q. pro contractu soluatur gabella, an pro cõtractu conditionali habuerit locum finita gabella primi conductoris, an primo uel secundo conductori soluetur gabella. 207.nu.408
Stante praedicto statuto cui praedictorum gabellariorum soluetur. 207.nu.409
Statutum quod de quolibet contractu soluatur gabella an comprehendat contractus clericorum. 209. nu. 431. & 210.443
Statutum disponens pro plaustro solui gabellam, an comprehendat plaustrum clerici. 210. numero 452
Statutum eximens personas miserabiles à soluendo gabellas, taleas & collectas atque tributa, an intelligatur eximere à dicta solutione, pupillos, uiduas, et infirmos. 211.nu.467
Statutum an ualeat, q. coloni ecclesiarum & clericorum teneantur ad collectas & gabellas. 215. nu. 546. & 547
Statutum disponens solui gabellam de fructibus, an intelligatur deductis expensis factis pro consequendis fructibus. 215.nu.553
Statutum quòd soluatur gabella de fructibus non habet locum in distributionibus quotidianis. 216. numero 558
Statutum praedictum quòd soluatur gabella de fructibus an habeat locum in redditu protocolorum. 216 nume.559
Statutum q. de fructibus soluatur gabella, non habet locum in calce. 216.nu.560
Statutum dictans solui gabellam de pomis, an habeat locum in oliuis, piris, & glandibus. 216. numero.561
Statutum q. soluatur gabella de pretio, quo res uendita fuerit non intelligitur deductis expensis. 216. nume.563
Statutum quòd de fructibus soluatur gabella, non habet locum in operibus hominum. 216. nume.564
Statutum q. gabella soluatur de fructibus, an habeat locum in palea, fœno, syluis & arboribus ceduis, in auibus, piscibus, feris solitis capi in fundo, & fluminibus. 216.nu.565
Statutum quod pro fructibus & rebus sit soluenda gabella, an sit licitum. 216.nu.567
Statutum praedictum an locum habeat in pensionibus fundorum. 216.nu.568
Statutum imponens collectam ecclesiae acquirenti possessiones, domos, & stabilia non ualet. 216. numero.574
Statutum quod forensis non possit acquirere bona immobilia in loco, an comprehendat mulierem de illo loco oriundam alibi nuptam. 217. numero.588

Statutum q̃ extrahens uinum teneatur soluere gabellam, an comprehendat extrahentem acetum, seu uinum mixtum. 219.nu.602.& 603

Statutum prohibens extrahi accetum, mixtum mel, aut oleum, non habet locum in eo, qui uinum uel mulsum factum cum melle extraxit. 219. nume.604

Statutum quòd forenses acquirentes stabilia teneantur ad collectas, an locum habuerit in muliere ciue ciuitatis illius territorij nupta forensi, & habitante extra patriam suam possidente & acquirente stabilia in territorio patriæ suæ. 217. nume.587

Statutum quòd bannitus rebanniatur, uel accusator non puniatur, an ualeat. 136.nu.179

Statutum si disponat quòd occidens occidatur nisi habuerit pacem ab hærede defuncti, an si plures fuerint hæredes omnes habeant facere pacem. 132. nume.134

Statutum quòd si quis fuerit furatus rem alienam & captus non liberetur nisi habuerit pacem à domino rei, an habeat locum in hærede. 132. nume.134

Statutum quòd quis impunè possit occidere bannitum, an habeat locum in fratre, patre, domino, & uasallo baronis, q̃ teneantur ipsi frater, filius, dominus, et uasallus, occidere bannitum fratrem, patrem, dominum, & uasallum. 129.nu.99.& 100

Statuti uerba diligenter sunt attendenda. 119. nume.4

Statuti forma seruanda est in subhastationibus, aliàs nullus est contractus. 197.nu.273

Statuto præmiante illum qui pr.mo uenerit ad brauium, si plures primo ueniunt nullus habebit. 118.nu.3

Statuto disponente quòd pro familia soluatur aliquid ubi habitauerit: si maior pars steterit in uilla, an in uilla uel ciuitate soluere teneatur. 181. nume.27

Statuto disponente, quòd nemo cum curru, naui, aut bestia portare possit frumentum, sub pœna perdendi currum, nauim aut bestiam, an comprehendatur, pullus, uel scapha, seu saccus. 181. nume.31

Statuto mandante animal publicari cum mercibus uetitis, si cum dicto animali fuerint pluries portata uetita, an una publicatio sufficiat, uel plures requirantur. 181.nu.33.& 34

Statuto cauetur solui gabellam pro emptione rerum & animalium, & soluta fuerit gabella, & deinde res & animal redhibeatur, an debeat restitui solutum pro gabella. 182.nu.62

Statuto disponente uirum non posse legare uxori vltra centum libras, au de dicto legato sit soluenda gabella, stante statuto quòd pro legato gabella soluatur, 183 nu.76

Statuto disponente quòd soluatur gabella infra decem dies, an post terminum solui possit. 183. numero.77

Statute stante solui gabellam pro legato, si legatum factum fuerit duobus, an ambo legatarij soluere teneãtur gabellam. 183.nu.78

Statuto disponente solui gabellam pro qualibet re alienata, uel donata, an tenebitur ad gabellam ille, qui rem occupauit pro derelicto habitam. 183. nume.138

Statuto disponente quòd soluatur unus grossus pro naui onerata modio salis transeunte flumen, an si nauis onerata quantitate salis magnà, non ualens per transire flumen, ob aquarum penuriam, fuit exonerata in pluribus nauibus debeat solui dictus grossus pro qualibet naui. 187.nu.153

Statuto disponente quòd pro omnibus rebus mobilibus & immobilibus soluatur gabella, an pro re portata pro pignore à debitore ad domum creditoris sit soluenda gabella, & per quem solui debeat. 199. nume.308

Statuto disponente, quòd pro omni contractu soluatur gabella quomodo est soluenda si in instrumento fuerint plures res & plura pretia. 199. numero.309

Statuto aut pacto cauetur solui gabellam pro donationibus, an pro legato, quod est donatio facta à testatore ab hærede præstanda sit soluenda gabella. 201.nu.324

Statuto disponente, quòd infra certum terminum, ubi facti sunt contractus, uel ubi res sit contracta, soluatur gabella, aliàs contractus sint nulli, an si ab una partium fuerit oppositum non fuisse solutam gabellam, poterit altera pars id opponere. 201. nume.329

Stante statuto quòd contractus, pro quo si infra certum tempus gabella soluta non fuerit, sit nullus, an cõtractus ob non solutam gabellam ipso iure sit nullus. 201.nu.330

Statuto dictante quòd infra decem dies soluantur tot pro pœna, & tot pro sorte, an lapsu decendij executio fiat pro pœna. 202.nu.341

Statuto disponente quòd collecta soluatur, uel onus inferatur pro quacunque re stabili, quomodo soluen-

da erit collecta, uel onera fient, si habens possessiones suas in æstimo libratas pro decem, unam ex illis uendidit & aliam reliquit ecclesiæ vendendam, & pretium distribuendum pauperibus. 202. nume. 343
Statuto disponente gabellam solui pro quilibet libello, an sit soluenda pro additione facta ad libellum. 203. nu. 344
Statuto dictante quòd soluatur gabella pro contractu, & si non fuerit solutum debitum gabellæ, & deficerit in uno nummo, an uitietur contractus dicto statute statuto, & quid si de pluri fuisset an uitietur. 203. nu. 357
Statuto dictante quòd pro contractu debeat gabella solui, si fuit promissum per aliquem uendere domum, & pro ea soluta gabella, deinde facta venditio, an iterato soluenda sit gabella. 204. nume. 367
Statuto disponente quod soluatur gabella pro cõtractibus an sit soluenda pro donatione, legato & institutione. 205. nu. 382
Statuto disponente quod non soluta gabella à uenditore pro re uendita, non possit petere pretium rei uendite, an possit emptori rem petenti à uenditore excipi de pretio non soluto. 205. nu. 386
Statuto disponente, quod pro contractu debiti soluatur gabella, an gabella soluenda sit per debitorem uel creditorem. 206. nu. 397
Statuto dictante, quòd pro fructibus soluatur decima, collecta uel gabella, an sit soluenda pro partu ancillæ. 210. nu. 454
Statuto dictante, quòd si quis uenerit ad habitandum in ciuitate sit immunis à collectis per decem ium, an is qui uenit ad habitandum & discessit, & per longum tempus stetit extra ciuitatem. & inde rediit ad habitandum in ipsa ciuitate, debeat gaudere immunitate prædicta. 213. nu. 515
Statuto disponente solui gabellam pro qualibet corba frumenti, an deducantur expensæ. 216. nume. 555
Statuto disponente, quòd pax haberi debeat ab hæredibus defuncti, an sufficiat illam habere ab uno ex hæredibus tantum. 127 nu. 64
Statuto disponente quòd rite bannitus possit impunè offendi, & occidi, an se tueri ualeat bannitus contra offendentem. 129. nu. 91. & 99
Statuta strictè & propriè intelligi debent. 25. numero. 109
Statuta tyrannicè facta tempore guerræ, sunt facta pace illicò tollenda. 126. nu. 48
Statuta quæ puniunt delicta debent censeri facta fauore publico, & esse fauorabilia, & extendenda sicut in materia fauorabili. 133. nu. 137
Statuta & consuetudines locorum possunt pœnas delinquentium permutare tam in terra quam in mari. 163 nu. 226
Statuta an ualeant facta per Principes & ciuitates iurisdictionem habentes contra vectigalia inducta ob publicam utilitatem. 180. nu. 15
Statuta de gabellis non extenduntur ad inæstimabilia bona. 181. nu. 24
Statuta gabellarum an sit stricti iuris & strictè debẽt intelligi. ibid. & 183. nu. 79
Statuta & banna strictè debent intelligi, & non ampliari. 181 nu. 39
Statuta limitantia ius commune, uel illi derogantia restringi debent. 182. nu. 46
Statuta de filiis indifferenter, non comprehendunt naturales natos ex concubina in domo retenta. 182. nume. 63
Statuta disponentia circa crimina, intelliguntur de perfectis & consumatis criminibus. 200. numero 313
Statuta contra libertatem ecclesię non ualent. 210. nume. 440
Statuta quæ nam sint illa quæ ligant clericos. 210. nume. 453
Statutorum uerba bene sunt ponderanda et attendenda. 188. nu 163
Statutorum interpretatio uerborum præsentis temporis, ac præteriti & præteriti perfecti temporum & de eorum effectu. 188. nu. 164
Stenus quomodo liberauit populum, & ciuitatem Vnicrorum à destructione Pompeij. 151 nu. 16
Sterilitas an sit legitima causa remittendi afftum rerum locatarum conductoribus. 199. nume. 302. cum seq.
Stipendiarius de licentia domini itinerans salarium habere debet. 159. nu. 114
Stipendiario infirmo debetur salarium. 159. numero. 118
Stipendiarij qui ex Principis constitutione debẽt exire ciuitatem uel castrum sub certa pœna ante consumptionem unius candellæ accensæ, an incidant in pœna si candella à uento extincta fuerit. 152. nume. 24
Stipendiarij conueniendi sunt in loco ubi stipendia merentur. 153. nu. 39
Stipendiarij impune depredantur pro uictu in bello licito. 161. nu. 158

Stipulatio

Stipulatio pœnalis propriè non est contractus. 200. nume. 311

Strabonis patris Pompeij uirtutes, & de ipsius Pompeij gestis, ac Syllæ honorifica exaltatione. 50. nume. 2

Stuprum commissum cum uidua alterius parentellæ ex pacificatis an rumpat pacem. 128. nume. 72

Stupro an pax rumpatur commisso cum filia pacati. 128. nu. 72. 73. 74. & 75

Stylus militum & armorum seruandus, est in re bellica. 13. nu 5

Subditus qui ex mandato Principis tenetur cum sua naui portare sal, si cum alia portauerit cognoscens nauem suam esse insufficientem et incapacem an excusetur à pœna. 186. nu. 123

Subditi possunt prouocare dominos suos ad duellum propter adulterium, uel aliam offensionem. 25. nume. 110

Subditi an teneantur dare consilium & auxilium Principibus iniustè bellantibus. 36. numero 126

Subditi sequentes proprium dominum in bello iniusto, an excusentur à restitutione damnorum. 36. nume. 134

Subditi euntes ad hostes sine licentia suorum superiorum sunt grauiter puniendi. 143. numero. 34

Subditi an licitè possint habere bella cum suis dominis & è contra. 40. nu. 197

Subditi possunt per dominos compelli ad pacem et ad treugam. 133 nu. 141

Subhastantes uectigalia pacisci possunt ut introitus habeantur, & accipere possunt mutuo pecunias, & dare auantagia publicanis, ut melius uectigalia locentur. 197. nu. 276

Subhastatio non probat iustum pretium. 197. numero. 275

Subhastatione promissum, intelligitur repetitum in contractu. 197. nu. 274

Substitutus datur in duello propter impedimentum. 3. nu. 2. et i.

Successor singularis inuasoris rei immobilis, an præscribat rem uitiosam. 35. nu. 119

Summariè proceditur in exactione tributorij, collectarum, gabellarum functionum fiscalium, et aliarum pecuniarum publicarum. 205. nu. 381

Summarijs in causis qualiter procedatur. ibid.

Superindictum salis uel aliarum rerum ultra ordinarias gabellas, an sit exigendum à datiario salis ordinario, uel ab officiale ad id specialiter deputato. 207. nu. 405

Superindictum an locatis gabellis, possit imponi supra gabellas ordinarias, & an teneatur locans ad interesse. 219. nu. 606

Superior an possit ante finitum duellum diuidere duellantes. 3. nu. 7 et i.

Superior prouocans inferiorem pugnare potest per campionem. 6. nu. 14

Superiorem recognoscentes, an cum eorum licentia uel sine duellare possint. 10. nu. 11

Superiores quæ considerare habeant ante duellum. 9. nu. 1. & 4

Superiores, qui cognitis causis, illegitimum prohibent duellum, laudandi sunt. 9. nu. 1.

Surina Parthorum Rex quo astu Crassum superauit & occidit: & de consilio Artusiadis Regis Armeniæ dato Crasso ne iret in partiam nisi per Armeniam, & de Arimando Principe Arabiæ misso per Duces Parthi Crasso, ut illum proderet: & de morte Publicij Crassi Iunioris, Planci & Censorini, & aliorum nobilium uirorum à Parthis occisorum, & de morte ipsius Surinæ. 69 nu. 20. 21. & 22

Cætera uide supra in litera C. in ver. Publij Crassi.

Surripienti quid uiolenter, an liceat armis resistere. 20. nu. 43. & 44

Suspitio proditionis in locis obsessis gigni potest mittendo literas aut munera. ut Dux Cleominus Atticus contra Troezonos fecit, qua arte urbem Crateram emit. 96. nu. 5

Syfica ciuitas obsessa à Mithridate, uoluit potius suos captiuos mori pro Senatu Romano quam perdere fidem. 166. nu. 18

Sylla Commentarios scripsit. 53. nu. 38

De Syllæ colloquio habito cum Duillio. 58. numero. 3

De Syllę gestis, uictorijs, morte, & sepultura. 62. nu. 48. & 64. nu 50. & 51

T

T. DIDIVS, quomodo Hispanos deuicit. 75. nume. 12

T. Suffecius Albanus ob fidem fractam Regi Tullo Hostilio à quadrigis fuit laceratus. 166. numero. 23

Taritæ Regis Epirotarum gesta & mores in regno suo. 169. nu. 23

Tarantini obsessi qua arte obsidentes obsiderunt. 105. nume. 69
Templa adepta uictoria construebantur, & hostium spolijs ornabantur. 115 nu. 1
Tempore treugæ quid habent facere Duces bellorum. 133. nu. 143. & 134. nu. 151
Tempore treugæ cautè est peragendum, ne contingat læsio. 134. nu. 151. & 154
Tempora tria dista reperiuntur belli treugæ & pacis 132. nu. 127. & 128
Tempora treugæ an dicantur tempora bellis uel pacis. 132. nu. 128
Reliqua require supra in litera L. in ver. Loca & tempora.
Tenens puellas in postribulo pœna mortis naturalis puniri debet. 162. nu. 201
Tentans fraudare gabellam, an à pari indicetur sicut is, qui est in fuga, uel præparatione. 193. nu mero. 219
Terra quid sit. 107. nu. 86
Territorium quid sit. 107. nu. 86
Territorium dicitur uniuersitas agrorum infra fines cuiusque ciuitatis. 160. nu. 130
Testator si in testamento suo fecerit pacem omnibus inimicis suis, an hæres teneatur stare dictæ remissioni, & an ualeat. 139. nu- mero. 209
Testamentum mortui in duello non rumpitur. 2. nume. 1 al ij.
Testamentum rumpitur militis hærede defuncto uiuo testatore 34. nu. 88
Testamentum non uenit appellatione contractus. 200. nume. 317
Testis falsus eadem pœna puniri debet, qua puniretur reus de crimine intentato. 22. nu. 63
Testis qui habuit pacem cum aliquo an iurando & deponendo contra ipsum dicatur incidisse in pœnam fractæ pacis. 137. nu. 190
Testes pro nobis & contra nos tres sunt Deus, consciensia & proximus. 66. nu. 24
Testes malæ famæ, contra homines malæ famæ dummodo non sint eiusdem criminis socij, probant. 70. nume. 27
Testes recipi & examinari possunt festiuo tempore, ac eis iuramenta præstari in criminalibus & capitiuorum causis. 156. nu. 78
Testes non ueniunt appellatione instrumentorum in statutis propriè intelligendo. 204. nu- mero. 363
Thebanus Pelopida, quo dolo in uno actu duo castra occupauit. 100. nu. 9
Thebani inordinati aggressi exercitum Alexandri, fuerunt cæsi, & eorum ciuitas destructa. 142. nume. 23
Themistocles Atticus Imperator à quibus magistris fuit doctus. 79. nu. 16
Therodami alentis leones humano sanguine mors. 80. nume. 34
Thesei pugna cum Hippolyta & Melpodia Amazonibus, & de earum castrametatione. 44. nu- mero. 21
Tiana ciuitas qua arte capta per Aurelianum Imperatorem. 76. nu. 24
Tiberius Imperator qualiter fuerit uirtute prædictus, & clemens erga populos. 32. nu- mero. 64
Tiberij uita & laudabilia gesta. 80. nu. 23
Tigranus qui Lucullum noluit uincere fame, fuit à Lucullo uirtute superatus. 68. nu. 8
Tigranus Rex armeniæ bello pulsus à Romanis, sparsis nummis ante milites illum insequentes, & inde dimorantes in colligendo pecuniam, euasit. 75 nume. 11
Tigrano Regi Armeniæ in bello capto pepercit magnus Pompeius. 39. nu 173
De Tigrani iunioris captiuitate, & qualiter fuit ductus ad urbem in triumpho Pompey. 68. nu- mero. 10
Timagora Atheniensium orator ad mortem damnatus fuit, quia dona ab Artaxerse Rege Persiæ, ad quem destinatus erat, acceperat. 83. nume. 5
Timor exercitus quo pacto tolli potest. 47. nu- mero. 9
Timotheus Dux Corinthi quomodo pauidos suos milites damnauit. 154. nu. 48
Timotheus scribendi gloriam non fuit aspernatus. 53. nume. 41
Timotheus, qui multas habuit uictorias, et propriæ suæ uirtuti, & non Deo tribuit, uictus iudicio Dei permansit. 168. nu. 7
Titus Labienus legatus Cæsaris in Gallia, sub ficto timore fuga Gallos superauit. 62. nu- mero. 45
Titus præfectus equorum, à Lucio Calphurnio Pisone consule, quare priuatus fuit dignitate, tunica sibi de cincta. 157. nu. 89
Tito Q. Consuli, tam in accelerando itinera quàm vrbes capiendo quantum profuit celeritas. 101. nume. 16

Toleranda plura sunt in bello quàm in pace. 144. nume.46

Tonsores quo tempore in Italia uenere. 146. numero.5

Torneamentum quid sit. 24.nu.96

Torneamentum & duella sunt diuino iure improbata 24.nu.97

Torneamenta et duella inuenta sunt instigatione Diaboli, ut exterminaret humanum genus, & homines se interficerent, ac proprias animas perderent. 24. nume.97

Torqueri quis non potest, etiam in crimine læsæ maiestatis, non præcedentibus iudicijs legitimis 70.nu. 27.& 152 nu.17

Torqueri an possint homines bonæ famæ. 152. numero.17

*Tortura non requiritur, cum maleficium est legitimè probatum.*70 nu.27

*Tortura quare inuenta.*70.nu.27

Transactio an sit proprius uel improprius contractus. 200.nu.321

Transactio super adulterio fieri non potest. 206. nume.387

Transactione facta inter rixantes, an intelligatur remissa pœna fisco quæsita, ex causa ipsorum rixantium incursa. 130.nu.102.& 113

Transigere an sit licitum super omni maleficio. 130. nume.109

Transfuga quis dicatur, & quis proditor. 143.nume. 33 & 34

Transfugæ ex hostibus quandoq; prosunt, ut in casibus enumeratis. 154.nu.52.& 52

Transfugæ pœna ultimi supplicij puniri possunt: qua pœna & illi damnantur, qui parati sunt ad fugam 154.nu.53

Transfugæ torquendi sunt ante quàm debita pęna puniantur, ut socios propalent, & arcana suorum. 155.nu.55

Transfugæ reuersi & non recepti, ciuitatem non recuperant. 155.nu.56

De gestis per principes contra transfugas milites uide 154.nu.53.& 155.nu 54.& 55

Cætera uide supra in litera F. in uer. Furca.

Transeuntes per uias insolitas cum farina & mercibus, an capi licitè possint pro contra banno. 188. nume.167

Transeuntes non reperti à gabellarijs an sint in culpa. 195.nu.247

*Transeuntium per uiam rectam & locum non suspectum, an sit standum iuramento.*188.nu.166

Treuga quæ sit, & quæ pax. 123.nu.1. & 132. numero.129

Treuga an rumpatur per furtum, uel raptum filiæ illius cum quo est facta treuga. 128.nu.79.& 133 nume.138

Treuga aut pax ab uno rupta, an debeat ab altero seruari. 131. nu.121.& 126

Treuga & pax à pari iudicantur. 132. numero.127

Treuga an comprehendatur appellatione pacis. 131. nu.121.& 132.nu.130.& 131

Treuga quotuplex sit, & quando sit seruanda hostibus 131.nu.121

Treuga potest fieri per Capitaneum belli. 132. numero.128

Treuga potest die festo fieri, & iuramentum præstari. 132.nu.130.& 131

Treuga non uenit appellatione pacis in materia pœnali & restringibili statuti. 132. nume.131

Treuga Canonica quæ nam sit. 132. numero.133

Treuga rumpitur per raptum sororis illius cum quo est facta treuga. 133.nu.138

Treuga facta semper est seruanda. 133.nu.140

Treuga ad tempus facta pax potest appellari. 133. nume.144

Treuga facta inter Regem Franciæ & Regem Angliæ, et pacto inito, q. milites Regis Franciæ possint impunè intrare Regnum Angliæ usque ad pascha & ultra sit unicuiq; licitum dictos milites, ut diffidatos interficere, an miles regis Franciæ qui iuit in Regno Anglię, & intra Pascha rediens, mare ipsum retinuit, & remisit Angliam possit impunè occidi. 133.nu.146

Treuga & pax est semper seruanda, quia Deus fauet seruantibus illam. 138.nu.201

Treuga et pax qualiter differant. 132.nu.126 127. 128.129.& 130

Treugæ tempore curandum est omni studio pro pace, & suffragio pro bello. 131. nume. 119. & 134. nume.151

Treugam aut pacem ruptam per unam partem, an liceat alteri parti rumpere sine incursu eiusdem pœnæ. 131.nu.126

Treugam rumpens qua pœna puniri debeat. 132. numero.127

Treugam frangentes mercatoribus, uiatoribus, & alijs quomodo puniri debeant. 133 nu.140

Treugam facere, partes compelli possunt, in omnibus

casibus in quibus cogi possunt ad pacẽ. 133. nu. 145
Treugæ dicuntur feriæ militares in bello. 123. numero. 1
Treugæ arte fiunt longæ & breues. 134. nume. 151. 152. & 153
Tributum an teneatur ecclesia soluere Cæsari. 209. nu. 435. & 216. nu. 572
Tributum unde dicitur, & in quo soluitur. & quid differat ab annona. 214. numero. 477. 478. & 480
Tributum in quo differat à uectigale. 214. numero. 480
Tributum & pensitatio, census & annua præstatio sunt Synonyma. 212. nu. 481
Tributum quid differat à collecta. 212. numero. 483
Tributa per quos & quibus debeatur. 211. numero. 474
Tributorum si plures sunt socij obnoxij, an possit unus pro alijs grauari. 212. nu. 482
Tributa gabellarum ac alia onera, quare Principibus soluantur. 137. nu. 141
Triphon Rex Syriæ pulsus ab inimicis, sparsis nummis ante milites insequentes, & inde dimorantes in colligendo pecuniam, euasit. 75. numero. 11
Triticum & bladum est nomen generale. 181. numero. 38
Triumphus omnium militariũ rerum honor supremus erat. 115. nu. 1
Triumphorum quis primus inuentor fuerit, & quis primò triumphum ordinauerit. 115 nu. 4
Triumphos quibus ex causis antiqui fecere. 115. nume. 3
De Triumphis Pompeij & ipsius magni gestis, à quibus nomen magni adeptus est. 116. nu. 16. et 117. nu. 22. & 25
De Triũphis initis castris, ciuitatibus pyratis subactis, & tributis acquisitis per Pompeium populo Romano, & de auro in ærarium inuecto, ac pompa eius triumphorum, & ubi magni nomen adeptus fuit. 50 nu. 7
De Triumphis Pauli Aemilij ac eorum pompa. 116. nume. 17
De Triumphis C. Marij Achaici. & Q. Fabij. & G. Domicij. 116. nu. 18
De Triumpho M. Antonij habita uictoria contra Parthos. 117. nu. 19
De Triumpho Cæsaris pro uictoria quæsita contra M. Antonium. & de ipsius M. Antonij nece, ac de morte Cleopatræ. & de triumpho pro uictoria habita in Hispania contra filios Pompei. 117. nu. 20 21. & 22
Troia qualiter ter capta fuit equorum ministerio. 101 nume 19
Trophea in templis & arboribus ponebantur. 115. nume. 115
Tubarum & similium instrumentorum usus bellicus, quibus in rebus & actibus prosit. 44. numero. 17
Tubarum quis fuit primus inuentor. 44. numero. 17
Tubarum usus & similium instrumentorum cuius sit effectus. 44. nu. 18
Tueri omnes tenentur de iure sua iustè possessa. 36. nume. 124
Tueri qui potest se, an possit & suos defendere. 41. nu. 210. & 211
Tumultus quando puniendus. 142. nu. 12
Tumultus uis & importantia. 142. nu. 17
Tumultus sedandi causa an licitum sit transgredi iura. 124. nu 17. & 25
Tumultu ac clamore obsessi loci tolluntur præsidia. 104. nu. 60 61. 62. 63. & 105. nu. 66. & 106. nume. 75
Turbans dolosè diuina officia, pœna mortis naturalis punitur. 162. nu. 173
Turbator pacis pœna naturalis mortis plecti debet. 262. nu. 199
Turribus ligneis quomodo ciuitates expugnari possunt 101. nu. 19
Turribus etiam ambulatorijs urbes expugnari possunt quæ uarijs modis fiunt; & loca debellantur. 102. nu. 34. & 35
De turribus machinarijs adaptandis nauium materia 103. nu. 50
Tutor uel curator an remittere possit iniuriam pupillo uel minori, aut patri suo illatã. 126. nu 54. 55. et 56
Tutor an possit facere pacem de morte patris pupilli. 126. nu. 56
Tutor posthumi an possit facere pacem de morte patris posthumi nundum nati. 126. nu. 56
Tutor, qui eam cuius tutor est corrupit, pœna mortis naturalis est puniendus. 162 nu. 197
Tutor uel curator minoris qui pro minore mercando non soluit gabellam, & merces minoris incidunt in commissum, tenetur ad interesse minori. 202. n. 336
Tyberius. uide supra in uerbo Tyberius.
Tyrannis non cadit in Papa. 32. nu. 65
Tyranni uita quæ sit. 32. nu. 63

Thysaphernes

Tysaphernes quare perdidit exercitum non seruata pace,& de eius morte.138.nume.201

V

VACTICANI *seu uectigales intrantes territorium cum salmis mercium propter timorem latronum, an in territorio soluere teneantur gabellam.195.nume 242*

Cetera uide supra in litera M.in ver.Mulio.

Vasa uinaria.vide infra in ver.Vino capto.

Vasallus uictus in duello,cui potius parere debeat,domino,uel uictori.ambobus simul & eodem tempore uocantibus.20.nu.49.& 23.nu 88

Vasallus non potest domino pugnam offerre, nec illũ in ius sine uenia uocare.26.nu.122

Vasallus an possit sine consensu domini dare feudum in dotem filiæ.64.nume.54

Vasallus baronis rebellis Regi suo, an perdat feudũ quod recognoscit à barone prædicto.64.nu.55

Vasallus negans se feudum tenere à domino, an illud perdere debeat.64.nume.57

Vasallus duos recognoscens dominos inferiores à Rege, pro feudo non ligio, qualem illorum in bello cum equis auxiliari teneatur.66.nu.19.& 20

Vasallus req̃situs à dño ut illũ iuuet cõtra patrẽ suũ: uel iuuet patrẽ cõtra filiũ,an ad id teneaẽ 70.n.29

Vasallus an teneaẽ sequi baronẽ suũ uolentẽ ire ultra mare ad pugnandũ contra Barbaros 70.nu.30

Vasallus coniurando contra dominum feudi, sed non perducens ad effectum coniurationem, an sit priuandus feudo.88.nu 40

Vasallus ecclesiæ an sit de ipsius foro,ita ut in alio foro conueniri non possit 107.nume.94

Vasallus an potius teneatur iuuare dñm, an patrẽ,si ambo in piculo mortis eodẽ tpe extiterint.119.n.7

Vasallus concubens cum filio,uxore, uel sorore domini feudo priuatur.128.nu.74

Vasallus turpiter cũ uxore dñi ludẽs,uel ea in honeste tãgẽs,aut alia turpia faciẽs feudũ pdit.128.n.75

Vasallus bannitus an impunè possit occidi à domino, & ècontra si bannitus fuerit dominus an possit impunè occidi à uasallo,stante pr.uisione posse bannitos impunè occidi 129.nu.100

Vasallus occidens fratrem domini feudi in odium domini amittit feudum.134.nu.159

Vasallus an perdat feudum aliud homicidium committendo.ibidem.

Vasallus aduocatus aduocando contra dominum feudi,an perdat feudum.137.nu.186

Vasallus unus ex pluribus habentibus feudum diuisibile,an possit alios ad diuisionem prouocare.138.nume 206

Vasallus uel emphyteuta aut debitor, qui propter paupertatem non soluit uasallagium,seu canonem debitum,non cadit à iure suo,nec debitor in periuriũ & pœnam incurrit.144.nu.53

Vasallus uas electus dicitur,ut fuit Paulus Apostolus,qui uas fuit & est,electionis Domini nostri Iesu Christi.167.nume.37

Vasallus negligens:uel uolens iurare fidelitatem domino feudum perdit.167.nume 39

Vasallus leno feudo priuatur.169.nu.24

Vasallus retinens uxorem deprehensam in adulterio, à feudo cadit.169.nu.24

Vasallus se immiscens cum filia, aut uxore uel sorore seu nuru domini sui, feudum amittit: & fæderum dñs talia perpetrantes feudo priuantur.169.n.25

Vasallus uel emphyteuta teneẽ ad solutionẽ gabellæ ꝑ agro feudali,seu emphyteuticario.205.nu.372

Vasalli felonia, an nocent filijs, descendentibus, uel agnatis.92.nume.38

Vasalli iuramentum præstitum domino suo,quid contineri habeat.167.nu.38

Vasalli & barones feuda tenentes,& omnes alij subditi, an & quando teneantur ire ad bellum pro suo Principe.36.nu.137.& 37.nume.138.139.140.141.142.143.144.& 145

Vasalli qui fidelitatem iurauerunt,an teneantur iuuare barones suos in bello contra reges,à quibus baroni feuda recognoscunt 37.nu 142

Vasalli baronum an teneantur magis regem quàm baronem iuuare 40.nu.200

Vasalli perdunt feuda pluribus de causis:sed priuari non possunt sine causæ cognitione.64.nu.56

Vasalli infideles dñis suis cadunt à feudis.167.n.36

Vectigal quæ nam sit pars mercium.190.nu.186

Vectigal & gabella an idem sit.190.nu.186

Vectigal solui debet pro militibus nouitijs non pro ueteranis.195.nu.249

Vectigal concessum à non habente potestatem,an præscribatur decennio.196.nu.254

Vectigal respectu tantum utilis dominij præscribi potest,& datur publiciana.196.nu.254

Vectigal qualiter differat à tributo.197.nu.478

Vectigalia quare reperta,180.nu.13

Vectigalia unde dicantur & deriuenẽ.180.nu.17.& 189.nume.177

Vectigalia an sint fauorabilia uel odiosa.183.n 79

Vectigalia ad quos spectẽt,et ꝑ qbus ptib.183 n.82

Vectigalia à solo Principe imponuntur. 183. nu. 84

Vectigalia noua sine facultate imponentes qua pæna teneantur. 183. nu. 84

Vectigalia tolli nõ pñt p īferiorẽ à Principe. 183 84

Vectigalia imposita personis, pro rebus, an dicatur onera personalia. 187. nu. 150

Vectigalia an sint munera, realia uel personalia. 190. nume. 192

Vectigalia ut imponanẽ, quæ requiranẽ. 191. n. 203

Vectigalia noua imponi non possunt à recognoscentibus superiores. 192. nu. 206

Vectigalia quo iudicio sint diuidenda. 294. nu. 236

Vectigalia possunt emi & conduci ab omnibus, quibus nõ est de iure prohibitum. 196. nu. 265

Vectigalium pœnæ triplicantur publicanis, & quibus applicentur. 196. nu. 263

Pro uectigalibus tertia pars octauæ partis soluitur. 180. nume. 16

Vecturalis si transiuit cũ salmis per unũ territorium, & audito q in illo itinere erant latrones, intrauit aliud territoriũ ubi erat soluenda gabella, et nõ soluit, an debeant salmæ confiscari. 195. nu. 242

Cætera uide supra in litera M. in ver. Mulio.

Velij Romanorum præfecti deceptio contra Asdrubalem dum foret in arce Taranti 60. nu. 17

Venditio an ueniat nomine permutationis, & èconttra. 204. nu. 368

Vẽditionis nomen est gñale, cõprehẽdens oẽs cõtractus onerosos, & qd de mutuo et cõmodato. 200 n. 322

Vendentes carnes ad aßisiã & calmerium primũ, nõ mutata aßisia, culpa & negligentia officialium, an cadant in pœnam. 219. nu. 611

Venditor, si pacto conuentũ est sal uendi, ut Princeps declarauerit pretium in sali mense, et mẽsis transiuit nulla facta declaratione, an in pœnam cadat

Vendendo ut primo faciebat 202. nu. 339

Venditor an teneatur ad solutionem gabellę pro uenditione uel emptor. 204. nu. 363

Veneti qualiter olim se egerunt in Syria & Liburnia. 180. nu 3. 4. & 12

Veneti sunt domini Gulphi maris Adriatici: & recte in Adriatico ponunt gabellas, passagia & pedagia 189 nume. 177

Veneti uiuunt lege sua, nec recognoscunt superiorem. 193. nume. 220

Veneti quanto tempore tenuerunt Rauennæ ciuitatẽ sub dominio suo. 201 nu. 325

Venetorum Senatus statuas uirorum laude dignorum erexit, ne eorum laudes & gesta laudabiliter in bello pro Republica Veneta pereant. Et de pluribus statuis. 61. nume. 29

Venus in militia fugienda est. 53. nu. 41

Verba prouocantium & prouocatorum qualiter sint bene attendenda. 6. nu. 15

Verba sunt bene attendenda priuilegiorũ restitutionis delictorũ, & prouocationis ad duellum. 7. nu. 2

Verba restitutionis rebellis, qualiter sunt interpretanda, remissiuè 7 nu. 4

Verba in materia stricti iuris secundum ueritatem interpretanda sunt. 8. nume. 7

Verba intentioni, & non intentio uerbis seruire debent. 11. nume. 5

Verba statuti diligenter sunt attendenda. 4. nu. 119

Verbis simplicibus non ambiguis in expeditione est utendum, & ideo uerbum retro & uerbum uerte sunt cauenda. 44. nu. 19

Verberans clericum confabulantem cum uxore sua, an in pœnam Canonis incidat. 160. nu. 140

Verecundia, est negare, quod est pacto nudo promissum. 165. nu. 13

Verecundię proximorum parcendum est. 142. nu. 19

Veritas præferẽ fictioni & ante cedit eam. 8. nu. 6

Veterani milites tyrones, & nouitij an teneantur ad gabellas. 195. nu. 249

Via concedenda fugitiuis: & de licentia Romanorum data Gallis pertranseundi Tyberim. 61. nu. 35

Via est concedenda hostibus abeuntibus, ne per desperatam irruptionem illam ferro sibi quærant. 113. nume. 17 18. & 19

Viæ sunt intercidendæ locorum magni ambitus obsessorũ, ne irruptiones sequantur. 103. nu. 45

Viæ amplæ cur fiẽdæ in obsidentiũ castris. 103. n. 46

Vię ciuitatum & locorum à quibus magis refici debeant. 217. nu. 581

Victor uicto in duello non potest uilia ministeria mandare. 5. nu. 1. el ij. & 20. nu. 49

Victor quis dicatur. 8. nu. 4. el primo

Victores pro uictoria in Lætitia sparsi facile uinci possunt. 75. nume 8

Victoria integre potita, & finita expeditione. Deus est laudãdus, deinde præda inter milites distribui debet, exemplo Othonis Imperatoris. 76. nu. 21

Victoria in dubio marte est à Duce fingẽda, ut uictor euadat, sicut fecere Mironides Atticus. Tullus Hostilius. & Annibal. 85. nu. 1

Victoria & liberatio Vrbis per Romanos contra Gallos, & de maxima gloria Ramanarum uirginum in Capitolio obsessarũ, q deficiente canipa bellantibus suis, qua fiunt funes balistis, proprios capillos sibi inciderunt, quibus occursum suis balistarijs, &

Capitolium defensum, & de constitutione templi Veneris Caluæ 109.nume.10
Victoria post bellum sequitur, & amena pacis tranquilitas. 123.nu.1
Victoria obtenta contra Hierusalem. Et de Iudaicæ plebis captiuitate à Tito Vespasiano Romanorum Imperatore facta, & de ipsorum Romanorum ruina, propter superbiam inde secutam. 168.nu.3
Victus Animaduerti potest in uictum, qui se superatum fatetur in duello, moribus militum approbatum. 18 nume.23
Victus quis dicatur. 8.nu.4.el primo.
Victus semel in duello iterum duellare non potest. 10. nume.3.el primo. & 24.nu.92
Victus in duello pro crimine capitali. an possit morte naturali puniri. 20.nu.45. & 47
Victus in duello sub fide relaxatus, an & quando parere debeat uictori rebelli effecto. uel excommunicato. Et quid si timet à uictore carcerari, an ad illum accedere teneatur remissiuè. 20.nu.49
Victus in duello an teneatur ad expensas. 21 nu.50
Victus à pluribus & ab omnibus sub fide relaxatus, deinde ab omnibus interpellatus, an omnibus, & cui eorum parere debeat. 21.nu.52
Victus in duello negans esse uerum, non potest iterum prouocari. 23.nu.78
Victus qui per triginta annos à vincente non fuit requisitus an possit ulterius requiri. 25.nu.103
Victo hostium exercitu, qua arte victores in acie teneri debeant. 91.nume 27
Vidua, quę pro pupillo cœpit soluere onera personalia, ad quæ tenebatur, an in posterum soluere debet pro pupillo. 213.nu.512
Villa quid sit 107.nu.86
Villa non uenit oppidi appellatione. 107 nu.88
Villæ & oppida quæ defendi nō possunt dirui debēt, & aquæ fontium corrumpi, & stramina cōburi, ne diu possint hostes loca absidere. 96.nu.9
Vim licet repellere pro defensione rerum depositarum & commodatarum. 157.nu.85
Vindictam & pacem facere, an spectet solum ad masculos, uel ad fœminas. 135.nu.17
Vini appellatione an ueniat aquaticum seu mixtum. 219.nume.603
Vini appellatione, an ueniat oleum & mulsum factū cum melle. 219.nu.606
Vino capto pro contrabanno, an ueniant uasa uinaria & an cum uino sint perdita. 219.nu.605
Violentiam repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ, conuocando amicos pro defensione personæ, ac rerum suarum. 157.nu.85.& 86
Violator treugæ, an puniatur ut pacis uiolator. 132. nume.131.& 132
Violator pacis qualiter puniatur. 137.nume.197
Viris literatis ac religiosis non est pugnare permissum. 9.nume.9
Virginem Deo dicatam rapiens, pœna mortis naturalis puniri debet. 162.nu.171
Viriatus quomodo hostes suos cedit. 105.nu.68
De Viriatis itinere & obsidione vrbis Segobiensium, & eius captura. 61.nu.38
Virilitas animosa fugat timorem. 68.nume.6
Virtus honoranda est, quæ simul cum sapientia & religione iungit, Inde resultat ueritas, quæ inuidicando omissis aliys solennitatibus est attendenda 56.nume.71
Virtus inuidiam tollit, & ipsius sorores. 68.nu.6
Virtus ī militia regnare debet exulato uitio. 76.n.17
Virtus & sapientia ex se nobilior est cunctis nobilibus genere. 81.nu.2
Virtutes atq; laudes plurium Imperatorū. 114.n.29
Vita iusti Principis fœlicior est illa tyrāni. 32.n.63
Vitia rerū quęcunq; possessorem sequunt. 135.n.115
Vitia parentū non sunt imputanda filijs 208.n.417
Vnita Catholicorum uirtus est impugnabilis. 33.n 69
Vniuersitas an teneatur pro pœna non custoditi territorij ad emendas disrobatis in suo territorio. 195. nume.253
Vocati ad bellum an habeant actionem iniuriarum, & de damnis datis. 35.nu. 121
Vocatis ad bellum in itinere spoliatis, ante quàm ad locum belli perueniant, an sint reficienda damna, equi, & spolia, per prouocantes illos, & quo iure. 41.nume.214
Voluntarium à principio ex post factum fit necessarium. 8.nu.primo.el ij.
Vox Ducis dicentis hostes fuisse fugatos, sæpe cedentem exercitum reintegrat, uti fecere T. Quintus Capitolinus & Manlius. 85.nu.2
Vrbs qualibet etiam munitissima auro capi potest. 114.nume.27
Vrbes deprædari non debent, nec populi trucidari, ut exercitus beneuoli sint. 78.nume.9
Vrbes quomodo ligneis turribus expugnari possunt. 101.nume. 19
Vrbes montibus manuali opera factis obsidentur, & capiuntur. 101 nu.20.& 22
Vrbes hostiū aggredi quo tpe utilius sit. 102.nu.37
Vrbes circūdatæ fluminibus quō capianť. 103.nu.55
Vrbes quō nimia aqua capiantur. Auro ēt capi pñt,

& ferro quoq; liberari. 106.nu.83.& 107. n.84
Vsus funebris orationis pro mulieribus cœptis ex decreto Senatus Populiq; Romani post victoriam è Veijs per Camillam reportatam. 45.nu.26
Vsus cõis loquendis qualiter probetur. 204.nu 362
Vtilitas publica præfertur privatæ. 131.nu. 120.& 136.nu.178.214.nu.525
Vulgus in dñando quàm pessimus sit 94.n.28.et 29
Vulnerans non tenetur de morte, si vulneratus facit se p incantationes mederi, & moritur. 74.nu.31
Vulneratus vulneratum insequens & percutiens an puniri debeat. 74.nume.30
Vulneratus si remisit in foro pœnitentiali constitutus in articulo mortis parcendo vulneranti, an dicatur per hoc remissa iniuria, ad effectum ut vulnerans mitius puniatur. & ne puniaĩ corporaliter. vel ut componatur per iudicem. 138.num.207. & 139.nume.208
Vulneratus letaliter in duello, an pro mortuo habeatur iuris fictione. 8.nu.5.el primo.
Vulnerati in duello quando moriuntur extra campũ, qualiter sit iudicandum. 8.nu.3.el primo
Vxor capta ab hostibus, an rediens recuperet virum. 33.nume.82
Vxor an possit facere pacem, & accusam pro morte mariti. 138.nu.199
Vxor, omnium bonorum mariti relicta usufructuaria, an possit exigere gabellas conductas à marito. 183.nume.68
Vxor an habeat partem usufructus in legato facto alicui renuenti illud. 183.nu.69
Vxor notarij domina & usufructuaria omnium bonorum mariti, ex legato per ipsum relicto, an ex protocolis habere debeat usumfructũ. 183.nu 170
Vxori an detur actio seu accusatio de iniuria facta marito. 138.nu. 199
Vxorem alterius rapiens, pęna mortis naturalis puniri debet. 162.nume.171
Vxoratus qui cum propria uxore coit causa habendæ prolis, & reddendi debitum non peccat: Et si causa incontinentiæ coit, & expellendæ libidinis, venialit r peccat. 146.nu.9
Vxoratus abutendo uxore sua mortaliter peccat. 146 nume.9

X

XANTES Rex Boetiorum, qui Melanthum Atticorum Ducem secum duellaturum fraude occidit improbatur. 59.nume.10
Xerses quod scribendi gloriam non fuerit aspernatus. 53.nume.41
Xerses Persarum Rex fouea magna fabricata, Cyrum Lidæ Præfectũ sibi insidiantem superauit. 104. nume.57
Xerses prædictus per annos lxii.in Persia & Græcia regnauit, et anno ætatis suę xciij periit. 104.n.57

Z

ZVNTATORES qui sint, & qua pęna puniantur. 161.nume.151

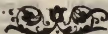
FINIS.

SERIES CHARTARVM.

* a b c d e f g h i k l m.

Omnes sunt duerni.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMMITIS LATERANENSIS PALATII, CONSILIA DE DVELLO.

SVMMARIVM.

1 *Duellum an sit licitum.*
2 *Bellum & duellum an sit de iure permissum.*
3 *Duellum quare sit illicitum, & quo iure reprobetur.*
4 *Duellum recusari potest sine infamia.*
5 *Duellum quibus ex causis non permittatur.*
6 *Princeps permittendo duellum fieri, & concedendo campum francum duellantibus, peccat.*

CONSILIVM PRIMVM.

OMNIPOTENTIS Dei dominorum domini, inuocato suffragio: Peruento casu: quod nobiles quattuor milites essent insimul pugnaturi singulari certamine: & foret per ipsos petitus campus francus à quodam nobili principe: qui mihi transmisit casum querelę vertentis inter præfatos consulendum.

Videlicet An licitum esset duellum, & an peccent illi, qui campum francum concedunt in suo territorio, & iurisdictione huiusmodi duellare volentibus
1 petitum fuit. Et breuiter consulo † bellum nullum de mundo fore licitum nisi præcedat diffidatio: vt dicit Ioan. And. in c. pro humani, de hom. in vi. in nouella, & Bal. in l. ii. col. xxiii. C. de serui. & aqua: & in l. si manumissori. C. de obseq. pa. præst. à lib. Præcedente † enim
2 hostili diffidatione de iure gentium permissum est bellum vt pax quæratur, & in pace uiuamus. Quod non procedit in duello omni iure prohibito: vt latius dicam inferius in tract. duel. & per Bal. in l. vt vim. ff. de iusti. & iure & per Iaso. in
3 l. ex hoc iure. ff. eo. titu. Nam † duellum est illicitum propter peccatum, attenta dispositione iuris diuini, & canonici, cui cedunt iura ciuilia cum tractatur de pec
4 cato. † Firmat. d. Ioã. de Imo. in l. is qui reus. col. xx. ff. de pub. iudi. se consuluisse: licitè posse absque infamia recusari duellum, & similiter consuluit. d. Ang. de Vbaldis de Perusio in cõs. ccclxxiiii. & pro hoc facit tex. cum Gl. in c. monomachiam. ii. q. iii. & d. Ias. in l. ex hoc iure. col. iiii. ff. de iusti. & iure & Gl. in cle. pastoralis & ibi per Reueren. d. Card. in prin. de re iudi. & per Spec. in tit. de accus. in §. vi. versi. quid si, cum seq. §. & Ioan. de Ana. in c. primo & in rub. extrà de cler. purg. in duello & ibi per scribentes, & per tex. in c. quæritur. xxii. q. ii. & in c. ex tuarum, de purg. cano. & in c. omnes, xvii. q. iiii. & in c. i & ii. de purg. uulg. & l. neq. C. de acti. & obli. & l. vnica. C. de glad. & ibi per Doc. † Nam ex
5 duello sępe perditur anima, honor, & uita: tentatur Deus, & vera ex eo non oritur probatio: quæ dici potest magis diuinatio non consona naturæ: & deuians à iure communi: & diuino non consentiès æquitati, neque rationi: cum plurima, & diuersa sint hominum discrimina: vt dicit Iuuenalis in x. satyra: quantula sint iuuenum discrimina: pulchrior ille hoc, atque ille alio: multo hęc robustior illo:

Ad quæ faciunt egregiè nota. d. Andre. de Iser.in c.primo col.v.de pa.ten & ibi dem per Bal.& in l.is penes C. depositi.
6 † Cum tractatur de periculo animæ, mortis, & peccati:ut dicit Prępositus Alex.in c.i.de pa.ten.& Cano .in c.i. & ii. de cler.pu.in duello & in titu. de torneamentis & de purg.canoñ.& de purg. uulg. & similibus . Et in hoc standum est Iuri canonico:& nulli dubium:ꝙ si il licitum est duellum vt suprà dictum est; peccant principes in dando licentiam,& & in concedendo campum francũ duellare uolentibus, pręstando causam rei il licitæ, & malè futuro : & si contrarium fieret temere, de facto, & cum peccato procederent:& non de iure. &c.

Et ita vt supra scriptum est . & conclusum:iuris & æquitatis esse dico, & consulo,ego Iulius Ferrettus Rauennas Iuris utriusque doctor, eques & commes Lateranensis Palatii minimus: & in fidẽ me subscripsi , & solito meo Sigillo roborari mandaui : Sanioti semper saluo iudicio.

SVMMARIVM.

1 *Condemnati ad mortem an impediatur mors, per duellum futurum, ob allegatam consuetudinem. & nu.2.3.4.cum seq.*
Homicida quod fecit expectet.
2 *Occisor an occidi debeat .*
Miles non suspenditur ob delictum , nisi fuerit latro.
4 *Consuetudo duellãdi an ualeat. & nu.5.et 6.*
Duellum iure diuino & humano est prohibitũ.
5 *Duellum est contra charitatem .*
Charitas est amare Deum , & proximum sicut seipsum , ac fundamentum omnium uirtutum,& exclusio uitiorum. nu. 6
7 *Actus à iure diuino prohibitus , inuentus dicitur fabricante Diabolo .*
Iudices puniendo malos bene faciunt .
8 *Homo homini insidiari nefas est intra pacis tempora .*

CONSILIVM II.

SEmpiternæ gloriæ omnipotentis Dei inuocato auxilio.Miles quidam de Spoleto damnatus fuit ad mortem propter homicidium pensatum: & dum foret decapitandus proposuit se fuisse prouocatum ad duellum à Petro de Terno : sed antequàm exequatur de eo Iusticia duellare intendit, allegando consuetudinem vigere in ducatu Spoleti, ꝙ si quis prouocatus ad duellum deliquerit pendentẽ causa duelli,ꝙ debeat differri mors ipsius donec duellauerit : & mihi fuit transmissus casus cum processu consulendus.
1 † Quo quidem uiso processu,& qualiter dictus Spoletinus fuit cõfessus, & conuictus de dicto homicidio , & de hoc quia nullum sit dubium igitur non me extendam ulterius:nisi ꝙ exequatur iustitia. Quod fecit enim homicida expectet.l. nemo.C. de epis.audi. & l.i.ff. ad leg. Cor. de sica.& l. quę vltimo. & l.respiciendum.§.fi. ff. de peni.& c.omnis distin. iii.
2 † Et decapitatur Spoletinus non attenta fisci opinione aduocati. qui uellet ipsum suspendi : Nam priuilegium militare non permittit militem suspendi,nisi fuerit latro.l. desertorem. §.pen. ff.de re mili.& non differatur ulterius iustitia:quia in processu nõ apparet talẽ allegatã consuetudinẽ uigere in ciuitate & ducatu Spoleti.
3 † Nec obstat id quod dicit Bart.secũdũ Guil. de Cun. in l.Impator in ii.lect.ff.de statu homi. uersi.itẽ inducitur ad quęstionẽ,de eo,q est puocatus ad duellũ ab aliquo,qui dicit ipsum interfecisse fratrem suum : & qui tenetur bellarę ex consuetudine illius prouinciæ si supponat unum pro se: & posteà est accusatus & condemnatus: ꝙ illa de causa executio mortis eius debeat differri : & quia, ut dixi, non uigẽt consuetudo prędicta in Spoletano Ducatu,igitur non obstat, nec dicta est retardanda iustitia,& ipsius executio.
4 † In loco autem vbi uigeret dicta consuetudo : allegando eam, & probando eius obseruantiam fortè daretur remedium, & cautela differendi executionem Iustitię : quæ quidem potius esset abusio, quàm cõsuetudo . quoniam ex ea,induceretur modus differendi executionem Iustitię: & impune

& impune homines occidendi animam, vitam, & honorem perdendi in duello à iure prohibito: & duellandi cum persona infame ad mortem naturalem damnata. prohibita duellare secundum regulas nobilium militantium: & ius diuinum, & humanum prohibet duellum fieri c. non satis lxxxvi. distin. c. i. & ii. de cler. pug. in duello c. monomachiam. ii. q. iii.
5 c. Charitas eli. de pœnit. distin. ii. † Per duellum offenditur Charitas: quæ est amare Deum, & proximum sicut se ipsum: & dicta consuetudo est nulla, & nullius momenti: & in loco ubi uigeret nō est seruanda: quia est permittiua peccati, & contra legem quod non ualet: vt dicit. d. And. de Iser. in rub. de feu. cognitione.
6 † Estq; cōtra Charitatem quæ est fundamentum omnium virtutum, & exclusio uiciorum: ut d. c. Charitas, §. itē proximos, de pœnit. distin. ii. Ad quæ faciunt notata ꝑ Doc. in l. si ex legati causa. ff. de verb. obli.
7 † Et omnis actus à iure diuino ꝓhibitus inuētus dicitur fabricante Diabolo, vt d. c. monomachiam, & c. consuluisti. ii. q. v. & cum omnia iura præcipiant diuina, & humana occisores occidi publica iudicis auctoritate pro mundi conseruatione, ne delicta remaneant impunita. l. ita vulneratus, ad leg.
8 Aqui. quoniam † homo homini insidiari nefas est intra pacis tempora. l. ut uim. ff. de iusti. & iure.

Et ita dico & consulo. Ego Iulius Ferrettus Rauennas V. I. D.

SVMMARIVM.

1 *Nobilis cui à rustico fuit expillata barba, potuit impune rusticum occidere.*
2 *Duellum pro honoris defensione, licitum est inire, cum auctoritate superioris.*
3 *Crudelis est qui proprium honorem contemnit.*
4 *Nobilis insultatus ab ignobili non tenetur fugere.*
5 *Duellum superioris auctoritate inducitur. Deus est in auxilium iustorum.*
6 *Pax propter expillationem barbæ violatur.*

CONSILIVM III.

DEi omnipotentis, & beatæ virginis Mariæ inuocato suffragio. Casus cō-
1 sulendus ita figuratur. † Rusticus quidā insultauit nobilem Senensem: dicendo. Ceruo cornuto te uoglio pellare questa barba: dando cum manu in faciem ipsius furiosè: & quantumque valluerit nobilis fugere, & non fugit; sed cultello rusticum percussit qui illicò periit: & captus fuit nobilis à familia curiæ, & confessus est delictum. &c. Quæritur an de iure debeat nobilis Senensis condemnari ad mortem naturalem, cum modum excesserit in se defendendo. Respondeo ꝙ
2 nō. l. Gracchus. C. de adulteriis. † Quia pro defensione honoris est licitum superioris auctoritate inire duellum l. qua actione. §. si in colluctatione. ff. ad leg.
3 Aquiliam. † Nam crudelis est ille qui negligit proprium honorem, & famam vt dicit Bal. in c. i. col. i. de pa. ten. Et
4 plus in terminis nostris † dicit Bal. ꝙ si rusticus insultaret nobilem: non debet nobilis fugere; licet fugere posset: quoniam fuga reddit quem uiliorem. Idem tenet Cy. in l. si ex plagis. & in l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad legem Aqui. quantunq; non sit hoc propriè duellum, seu potius impetus, & rixa in præ-
5 misso casu. † Nam duellum inducitur superioris auctoritate, & inter quosdam fit ad probationem veritatis: & ad purgandum innocentiam. Et soliti sunt dicere nobiles milites Deum esse in auxi-
6 lio iustorum. † Et licet nobilis Senensis filius doctoris & militis excesserit modū in se defendendo, audito ꝙ rusticus volebat sibi expillare barbam: & propter expillationem barbę pax violatur: ideò micius est puniendus nobilis. æqui iudicis arbitrio c. significasti, de pęni. & remiss. & de pa. tenen. c. i. ibi expillauit barbam &c.

Et ita dico & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas Iuris utriusque doc. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Mortuus in duello non est seruus pœnæ.*
Mortuus in duello similis est illi qui moritur in tormentis nondum condemnato.
Testamentum mortui in duello non rumpitur.
2 *Occisi in bello non moriuntur serui pœnæ nec hominis.*
3 *Capti in bello iusto & seruati, serui fiunt.*
4 *Duellātes in cāpo conducti, an pœnitere possint.*
5 *Iudex duelli non potest ante finitum duellum iudicare.*
6 *Iudex duelli Deum pre oculis habere debet.*

CONSILIVM IIII.

SAnctissimæ & indiuiduę Trinitatis inuocato auxilio. Rubeus quidam unus de quattuor duellantibus mortuus est in duello in Ciuitate Mantuæ, an seruus pœnæ mortuus dicatur. Item an positi, seu conducti in campo possint pœnitere de communi eorum consensu absq; auctoritate iudicis electi. Item an ante fi
1 nitum duellum iudicare possit. † Ad primum videlicet an mortuus in duello sit seruus pœnæ consulo breuiter ꝙ non: quoniam Rubeus prædictus est similis illi qui decessit in tormentis nondum cōdemnatus: & ideò non moritur seruus pœnæ: & suum non rumpitur testamen-
2 tum † Nam illi qui occiduntur in bello non moriuntur serui pœnę nec hominis l. eius, §.i.ff.de test.l.ii.ff.de hiis qui
3 testa.facere.pos. † Secus foret si caperentur, & seruarentur in bello.l. libertus.ff.
4 de stat. ho. † Ad secundum videlicet an conducti in campo possint pœnitere: respondeo etiam ꝙ non, nisi abolitio conceSdatur à superiore ex quo cōuenerunt inter eos pugnare: necesse est ꝙ pugnent. nam publicæ est utilitatis peccata nocentum apparere, & purgare innocentiā suam.l.eum qui nocētem.ff. de iniuriis. ita tenet. Bal.in c.i.col.6.ver. quæro an
5 postquàm de pa. tenen. † Et iudex electus tenetur finito duello iudicare: & nō antequàm apparuerit de victore, & victo
6 uel de pari uictoria. † Et debet iudex omnissis iuris solennitatibus habere Deum ante oculos. c. si dilecti, de iudiciis & per Abb. ibi. & in c filius de testibus & l ꝙ si ephesi.ff.de eo ꝙ certo loco

Et ita consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas. Iuris utriusque doc. saluo. &c.

SVMMARIVM.

1 *Paritas in duello est seruanda.*
Prouocatus à monoculo ad duellum, quemodò duellare habeat.
2 *Substitutus datur in duello propter impedimentum.*
3 *Consuetudo loci & regionis seruanda est, circa dationem substituti.*
4 *Eques prouocatus à milite ad duellum, & pedes prouocatus ab equite, quomodò pugnabunt. & num. 5.*
6 *Prouocanti non licet, quod prouocato non permittitur.*
Actori quod non licet, nec reo permittitur.
7 *Superior an possit ante finitum duellum diuidere duellantes.*
8 *Prouocans an possit prouocatum, uel è contrà ad alium locum conuocare ad finiendum duellum iam ceptum, illo die non finitum, sed mādato iudicis diuisum. & nu. 9. et 10.*
9 *Impossibile reputatur, quod à Principis uoluntate dependet.*
10 *Consuetudo nobilium militum seruanda est.*
11 *Princeps pro pace habenda. potest castrum sui subditi alteri concedere.*

CONSILIVM V.

IN Dei nomine amen. Quidam miles de Pistorio monocul us, fuit prouocatus ad duellum à quodā de Firmo habente duos oculos: & pręposītum fuit per Pistoriensem oculum vnum claudi prouocanti Firmiano: & de casu prædicto fui consultus, an teneretur Firmianus ad id
1 cum fuerit prouocans. † Et paucis cōsulo paritatem esse seruandam in duello: & sic Firmano debere claudi oculum vnū similem, & ligari cum bono & firmo ciroto: & similiter fore seruandum in aliis debilitatis membris: vt latius dicam in tractatu Duel. idem tenet Bal. in c.i.col. vii.

vii. de pa. tenen. versi. vnum tamen non
2 ommitto. † Et bonum esset in casibus
huiusmodi dare substitutum campionē
propter impedimentum: & in hoc iudex
rectè arbitrabitur: cognita personarum
3 qualitate. † Et cōsulo in hoc seruari con
suetudinem regionis, seu loci ubi pugna
bitur per notata Io. de Ana in c. ii. de cle.
4 pug. in duello. † Et si miles fuerit is qui
ad duellum prouocat & eques se voluerit defendere aduersarius eius prouocatus: quamuis non sit miles eques & simili
5 ter eum impugnet. † Et econtrà si pedes
fuerit prouocatus & prouocans eques:
non ut eques equester, sed ut quilibet pe
6 des pedester duellabit. † Et nō debet pro
uocanti licere ꝙ non licet prouocato; regula iuris ita firmante, ꝙ non licet actori qđ reo non permittitur, & consonat in
ratione sui. l. petendæ. C. de tempo. resti.
in integ. & per d. And. de Iser. in vsibus
feudo. in titu. de aliena. feudi paterni in
7 §. non est consuetudo. † Et quia in puncto dicitur an posit superior duelli man
dare duellātes diuidi ne ulterius pugnēt
motus forte clementia, & ductus ob vul
neratorum sanguinis abundantiam, seu
effusionem maximam, vt sæpe contingit:
8 vel alia legittima de causa. † Et an iterū
prouocans poterit prouocare prouocatū;
vt in alio loco finiat per duellum quæstionem eorum. Item an prouocatus iterum teneatur satisfacere honori suo in
duello iam incepto. Cōsulo ꝙ si vterq;
est subditus superioris eos diuidentis: &
ita prohibentis. & nedum pro vna sola
causa, sed etiam generaliter pro omnibus casibus, & causis vterque est liberatus à pugna futura: & non duellabit vlterius. Quia iustum est impedimentū man
datū superioris, seu sui principis cui pa
9 rere necesse est. † Et reputatur impossibile id quod dependet à voluntate princi
pis. l. continuus. ff. de verb. obli. l. qui vectanti. ff. de reg. iur. l. si per pretorem. ff.
ex quib. ex cau. maio. & idem ibi mandat
longobarda quę ratione impedimenti re
10 stituit. † Et in hoc seruanda est consuetudo nobilium militum. Nam rectè pratici bellatores dicunt in tali casu, aut pro
generali, aut speciali causa nō teneri pro
uocatum amplius duellare: quoniam debitum suum fecit: & ita pluries vidi iudicatum: & abolitum certamen pendente
pugna, superioris decreto: alio partium
pacto non existente. Et forte Dux, vel
Princeps mouetur occulta ratione, ne
maius scandalum succedat qđ forte suc
cedere posset in populo, & territorio suo
inter affines, & amicos duellantium.
11 † Et pro pace haben. sui territorii potest
Princeps Castrum sui subditi alteri con
cedere: quoniam vertitur aucto. publica
in pace, propter quam potest auferre ius
priuati: vt tenet d. Alex. in consil. xciiii.
secundi vol. col. vi.

Et vt supra scriptum est iuris esse dico
& consulo. Ego Iulius Ferrettus Rauennas. I. V. D. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Duellum superioris auctoritate permittitur.*
Duellum per quas causas est permissum, & nume. 4.
2 *Duellantium quis eligat arma, locum, & indicem.*
3 *Duellum habere debet prouocantem & prouocatum, iudicem electum, & arma.*
4 *Infamia Sodomiæ est causa legitima duellādi.*
5 *Duellum ex quibus causis permittatur in Regno Siciliæ.*
6 *Prouocatus reus, & prouocans actor dicitur, more iudiciorum.*
Prouocans an eligat locum, iudicem, tempus & arma, an verò prouocatus.
7 *Electio loci, iudic. s & armorum, infra quantum tempus fieri debeat à duellantibus.*
8 *Prouocatus potest locum & iudicem eligere, in pœnam morosi prouocantis.*
9 *Locus duellandi eligendus tutus esse debet.*
10 *Loca tria an possint eligi in duello.*
11 *Locus duelli qualiter esse debēt clausus et tutus.*
12 *Duellantes iurare tenentur de calumnia.*
13 *Duellantium ille qui iniustam causam habet, potest ueritatem fateri, ob iuramentum de calumnia præstitum. & ulterius armis non experiri.*
14 *Duelli campum quæ personæ possint intrare.*

& in eo stare habeant.

15 *Bannum mittendum ante duellum quid continere debeat, & quid facere habeat iudex.*

16 *Duo de domo Columba quare non pugnarunt in campo conducti.*

17 *Pactis conuentis per duellantes qualiter standum sit.*

18 *Duellorum quae nam sint impedimenta.*

19 *Excusatio legitima non uenientis statuta die ad duellum, recipienda est.*

20 *Querelae primae sunt per duellum primo decidendae.*

21 *Conuictus in duello per sententiam iudicis electi condemnari debet.*

CONSILIVM VI.

IN Dei nomine amen. Miles quidã Pisanus ob iniuriam sibi (vt fertur) factam à quoddam Capitaneo militũ Florentino vulgò dicto lo rixoso, seu lo rogolioso, sub praetextu quod viciauerat quendam eius nepotem: hoc negante Florentino, & mentiente Pisanum nobilẽ, & egregium virum, qui ad duellum prouocauit Florentinum: dicendo te lo voglio prouare cum le arme: che le vero: & data sibi ad inuicem fide: & guanto: & seu chirotheca pro signo depugnando in simul. in duello: non de iure permisso diuino, nec
1 humano. vt aliàs dixi & consului. † Superioris tamen auctoritate ciuili quoddam iure feudali, & longobardo cum debitis armis videtur permissum pro honoris conseruatione: & ad se expurgandum de aliquo obiecto infamiae: & seu delicto, &
2 iniuria. † Et quis nam prefatorum habeat eligere arma, locum, & iudicem in
3 casu per me consulendo petitũ fuit. † Et quia vt dicit d. Ioan. de Ligna. in tractatu suo de bello, & duello circa septimum principale: procedit duellum ad similitudinem iudicii contentiosi. In iudicio interueniunt actor, reus, & index, ac Instruméta: & in duello actor. s. prouocãs. reus. s. prouocatus, iudex. s. electus &
4 instrumenta. s. arma. † Et conclusiuè dico in casu prefato causam legittimã fuisse, & esse duellandi. vt in longobarda de conuiciis. l. i. & de mal. & pub. criminibus. l. fi. & causa haec est vna de criminibus per Deum punitis, & denominatis inter. xxiiii. causas duellandi. De quibus in iure longob. & meminit. Bald. in. c. i.
5 col. vi. de pace tenen. † In regno autem Siciliae ex prouisione Federici Imperatoris in duobus casibus duellatur in crimine, videlicet laesae maiestatis secũdum legem veterem: & in morte absconsa vt in lege monomachiam. §. ab huius, &. §. septimo satis: In quibus casibus pugna locum non habeat, & de pugnis sublatis. Ideò Florentinus prefatus non voluntate, sed inuitus prouocatus fuit ad duellũ. & vt suo consulatur honori: & in arbitrio stat prouocantis pugnare: vt in longobarda qualiter quis se defendere debeat. l. si quis à domino cum similibus.
6 † Prouocatus enim dicitur reus. cui fauendus est, regula iuris ita disponente: & meritò debet in hoc relleuari vt indicem, locum, tempus, & arma eligat militaria vt dicit Gl. in §. non est consuetudo. de aliena. feu. patrimonialium. cum actor sequi habeat forum rei. in foro legalis, & armatae militiae: & ita mihi de iure videtur. Et idem tenet dominus Paris de Put. in solemni suo tractatu duelli. in c. quod prouocator eligit lib. ii. Vidi ex consuetudine seruari contrariũ: apud quosdam milites, & excellentes principes quoad iudicem, & locum: vt prouocatus reus relleuetur ab onere inueniendi congruum, & comperẽtem, ac non suspectum locum, & iustum iudicem: quod difficile est inuenire apud principes nostros catholicos: qui timore peccati nollunt concedere locum huiusmodi duella re volentibus, nec iudicare in tali casu.
7 † Et infra quãtum tempus eligantur locus, iudex, & arma, ne dicantur morosi. d. Paris dicit in tit. ii. lib. iii. dicti sui duelli tractatus, quod infra sex menses: aliàs illi qui habent ellectionem possunt de mora notari, & propter moram prouocantis & locum eligere habentis ex dicta con-
8 suetudine in Italia vigente. † Poterit prouocatus dicta non obstante consuetudine eligere locum, & iudicem in poenã morosi prouocantis, nisi aliter foret pa-

9 ctum inter partes. † Et tutus esse debet locus eligendus, & omni carere suspicio ne:aliter nõ tenetur quis cõparere ad lo cum nõ tutum suæ personæ: etiam si ha beret literas salui cõductus ab hoste per Gl.in c.statu. §. cum verè, in verbo secu re,de rescrip.in vi.& per Saly. in l. reos in v.col.C.de accus. & .l.sciendum.ff. de leg. &.l. non exigimus. ff. si quis caut.

10 † Nec sufficit vt quidam milites dicunt, & seruant eligere tria loca: quoniã hoc non iure, neque ratione comprobatur.

11 † Nam tutus,aptus,& congruus esse debet locus: aliàs prouocans, seu prouoca tus non tenetur ad ipsum accedere.l.qua actione. §. si in colluctatione.ff.ad leg. Aqui. & habetur in iure longobar.qua liter quis se defendere debet. l. nemo. Clausus esse debet locus funibus,aut lignis,vel muris circundatus in loco apto

12 intra Ciuitatem, vel extrà. † Et iurare tenentur duellare volentes de calumnia more iudiciorum antequàm pugnent in manu electi iudicis.l.cum & iudices.C.

13 de iureiur. propter calum.pręstan. † Et propter tale iuramẽtum possent illi qui habent iniustam causam fateri veritatẽ, & vlterius non experiri armis: dubitantes ob iuramentum pręstitum in hoc, & alio seculo habere Deum vltorem si falsum iurassent:qđ facile cõtingere posset:

14 & nullũ præter duellantes iudicẽ. † Et illi qui conducunt duellantes ad duellum,seu in campũ ex more militum.debent locum prędictum designatum pro duello expediendo intrare nisi ex priuilegio speciali, aut de consuetudine militum, aut loci quibusdã aliis permitte-

15 ret.†Et in proclamate est dicendũ ꝙ nullus durante duello faciat tumultum. qui sit impedimento duellantibus: & habet iudex tenere secum consiliarios plures expertos in iure, & re militari; vt duellanciũ actus videre,& voces audire,prouidere,& iudicare cum opus fuerit valeant:& nequis certantium exeant vallum,aut liciam nisi victor, aut concors

16 cum alio de consensu iudicis fuerit.† Vt contingit de duobus duellare volentibus ferentibus insigne columbi in calcea dextera coxæ:intra liciam conductis· & eorum differentia erat: quia vnus ipsorum portabat insigne alterius: & alter alterius:& quilibet suum esse insigne firmabat. & vnus nollebat ꝙ tale insigne alius portaret:& dum essent in campo conducti. vnus de duobus interpellauit alterũ: quis nam eorum esset duelli differentia. alter respondit,quod erat:quia ipse portabat insigne suum,& ꝙ nolledat per ipsum portari.replicauit alius quodnã insigne suum esset:respondit alter:ꝙ erat columbus:alius replicauit summus concordes, & aliud non est inter nos cõmittendum duellum:quia dicis ꝙ insigne tuum est columbus, meum autem insigne est columba: & sic columbus masculus est insigne tuum:& meum est columba quæ est fœmina: & tunc surrexit risus inter proceres, & vlterius non pugnarunt de

17 consensu iudicis electi. † In hoc & aliis standum est pactis conuentis inter duellantes,& præceptis contentis in proclamate super inde emisso antequàm dimi-

18 caretur de superioris mandato. † Et quia in casu mihi transmisso dicitur Florentinum modo esse infirmum vt in relatione medicorum per me visa, & lecta: respondeo causam esse legitimam differendi duellum donec conualuerit Florentinus: nam mala valetudo est inter iusta impedimenta;inter quę est vis fluminis, & superiorum præcepta non mendicata,

19 & non dolosa detentio; & similia † propter quæ si quis non venerit ad locum electum duelli die statura pugnæ legitimæ:eius accipiẽda erit excusatio: & expectabitur: dummodo non se arctauerit nimis: & ꝙ dolus non insit circa allegationem impedimenti;quoniam sibi non proderit excusatio talis allegata, seu pro posita.l.ii. ff. si quis cautio. l.iii.§. si ad

20 diem.ff de re mili. † Et ad id quod dicitur in informatione mihi transmissa casus consulendi.videlicet ꝙ Florentinus præfatus dicto lo rogolioso,seu lo rixoso habet plures querelas:videlicet cum rubeo de Arimino, Carolo de Lucantonio de Foro Sempronio,Francisco de Neapoli,Nicolao de Perusi,& Petro de Firmo,

duello etiam decidendas:ex variis causis breuitatis causa omissis. Respondeo breuiter priores querelas gradatim esse primò per duellum decidendas vt tenet d.Paris de Put. in dicto suo tractatu duel
21 lorum in c.ii.iii.libri. † Et demum commisso certamine conuictus debet per iudicem condemnari, vt in longobar.iure habetur de lib. ho.l. recollimus. & de pub.crimi.l.fi.& qualiter quis se defen. deb.l.si quis.

Et vt supra scriptum est & conclusum dico & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas.I.V.D.saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Duellum in uno die inceptum & non finitum. an sequēti die finiri debeat de iure, & nu.6.*
2 *Dies duelli an sit naturalis uel artificialis.*
3 *Exemplum Iosue, cui Dominus prorogauit diem in bello, an habeat locum in duello.*
4 *Duellum qua hora diei incipi debeat & finiri.*
5 *Dilatio noua an sit danda in pugna, ut in iudicijs.*
6 *Dies an possit prorogari & restitui à iudice, si in uno die duellum finitum non fuerit propter aliquod impedimentum.*
7 *Duellum procedit instar iudiciorum.*
8 *Iudex an expectare habeat finem duelli; & an alius iudex possit adiri, electo deficiente iudiciorum more.*

CONSILIVM VIII.

1 IN Christi nomine amen. † Bononiensis quidam miles cum milite alio de Forliuio tota die duellauit sine superioritate:& ab ortu solis vsque ad occasum viriliter pugnarunt: & ambo licentiati à iudice electo, altera die sequēti finire eorum differentias per inceptum duellum affectantes: dictum fuit per iudicem, & proceres plures in re militari expertos: ꝙ vlterius pugnare non possunt, & bene quidem fecerunt, vt ipsos paccatos redderent; laudando virtutem, & virilitatem eorum omni studio procurantes eos reducere ad pacem: & de hoc casu fui consultus à Reueren.d. Card. de Medicis si iterum prędicti de iure pugnare tenerentur vsque ad finem duelli donec appareret victus,& victor inter ipsos duos duellantes:& voluit consilium meum in scri-
2 ptis cum sigillo solito. † Et omissis superfluis dico duelli diem esse naturalem. xxiiii.horarum secundum ius longobardum, licet d.Paris de Pu firmet in duello diem esse artificialem in prin.sui lib.iii. duelli.& ꝙ si vno die non poterit finiri duellum, ꝙ alia sequenti die, non feriata in honorem Dei iudiciorum more finiatur c.i.de treu.& pa. &.l.properandum. C.de iu.c consuluit, de offi.deleg.C. de sent.l.prolatam, & per Bart.& Imo.in.l.
3 is, qui reus ff. de pub. iudi. † exemplo Iosuę qui vno die finire bellum non potuit contra hostes Israel, & Deus distulit illum diem per alias.xxiiii. horas vt hostium plenè victoria sequatur Iosuę c. x.de bello hebraico. Exemplum enim hoc non debet allegari in duello à iure prohibito:sed allegari potest in bello per
4 misso de iure gen. † Incipit.n.duellum à summo mane, & durat vsque ad stellas quando aliter non est determinata dies: & qui non vicit in vna die viriliter pugnando, non auditur vlterius secundum Bal.in c.i.de pa.ten.arg.l. si viam.§.fi.ff.
5 quod vi aut clam: † quoniam in pugna non est danda noua dilatio.l.in executione.§.fi.ff de verb.obli. Nisi de stylo armorum,& militum, & de consuetudine seruaretur contrarium; Aut de partiū voluntate prorogatum foret. Aut ita pactū inter partes:ꝙ tam diu inter ipsas pugnaretur donec victor, & victus appare- 8
6 ret. † Potest tamen ex causa per iudicem restitui dies duelli in pristinum quando ex causa legitimi impedimenti non potuit illa die finiri: habetur in iure longobardo in l.nemo, qualiter quis se defendere debeat:& iuri est consonum ꝙ impediti duellantes habentur ac si non cępissent pugnam: quoniam impedimentum habetur pro re impossibili; & nihil actū videtur cum aliquid supersit ad agēdū.
7 l.fi.ff.ad S.C. Syll. † Et cum sit duellū ad instar

ad instar iudiciorum. in quibus si iudex non ministrauerit iustitiam, alius erit iudex adeundus, pro iustitia consequenda:
8 † & cum Princeps fuerit à partibus electus pro iudice in duello, & noluerit expectare finem duelli, poterit tunc alius adiri. arg. §. si verò auct. vt nulli iudicū. & §. si quis autem. auc. de sanc. epis. habetur in c. cum sit generale, de foro compe. & per Gl in l. iii. ff. de offi. præsi. & hoc de iuris rigore procedit, & in hoc seruanda est consuetudo, & partium conuētio.

Et ita vt supra scriptū est, & cōclusum, iuris, & equitatis esse dico, & consulo ego Iulius Ferrettus Rauēnas Iuris vtriusque doctor.

SVMMARIVM.

1 *Prouocato latitante, quid agere debeat prouocans, & nu. 2.*
Prouocans ad duellum tenetur probare querelam per probationes & indicia.
Pugna æquiparatur torturæ circa indicia.
Indicia, quæ sufficientia sint, ad probandū causam duelli, stat in arbitrio iudicis.
3 *Principes non tenentur concedere licentiam pugnare volentibus.*
4 *Duellum est de iure diuino, Canonico, & Ciuili prohibitum.*

CONSILIVM VIII.

IN Dei nomine amen. Miles quidā Fesulanus latitabat ad duellum prouocatus, seu prouocandus à quodam Vulterano milite ex causa legitimæ querelę, & ingiurię; & quia ipsum reperire non potuerat propter dictam latitationem: prouocans voluit à me consilium quid agere deberet: quem procuraui maximis precibus, & persuasionibus remouere ne duellaret, & ipsum nunquam potui remouere a volūtate, & opinione ceruicis suæ propter honorem suum: & illinc ad plures dies reddit ad me cum literis cōmendaticiis Reuereñ. d. Cardi. de Medicis, excellen. Ducis Florentiæ Alexandri Medices, ut eorum amore consulere
1 ipsum pro Iustitia deberem. † Tandem vt prædictorum morem gererem ipsum consului, ut accedere deberet ad superiorem, narrādo sibi causam iustę querelę, & latitationis Fesulani prædicti; quoniam prouocās Vulteranus tenetur probare crimina per indicia, uel coniecturas: cū pugna ęquiparetur torturæ; quæ fieri non debet sine præcedentibus indiciis. l. maritus. ff. de quæstionibus & l. quicunque. ff. de ser. fug. & l. si quis. ff. ad leg. Iul. maie. & qualia sufficiant indicia, stat in arbitrio iudicis. l. de minore. §. tormenta & l. miles. §. oportet. ff. de quæstionibus: Aliàs quilibet desperatus prouocaret alium sine causa ad duellum. quod esset absurdum & non ferendum l. senatus. ff. de iure fisci & per Bal.
2 de pa. tenen. in c. i. col. vi. † Et obtenta posteà à superiore licentia requiret prouocatum latitantem in curia si est curialis, & habitet in curia, sin autem in loco suæ solitæ habitationis: vt firmat Bald. in d. c. i. de pace tenen. arg. l. i. ff. de glad. & legis. iiii §. ait prætor. ff. de no. oper. nunci. & vt ad eius perueniat notitiam literas affigere ad ipsam domum, aut in loco publico ut dixi: & eo perseuerāte in latitatione requiritur de mandato superioris præconia uoce, aut superioris edicto in locis publicis, & consuetis: ut firmat Cy. in l. accusatoribus. C. de accus. & per notata p Doc. in l. si quis id quod. ff. de iuris. om. iudi. & in c. ex tuarum. de cler. nō residen. & in c. quo-
3 niam, vt lite nō contest. † Et principes, & superiores catholici non debent timore peccati concedere, quòd cum licentia sua, & in territorio suo talia fiant: quoniam de iure non astringuntur ad ea cōcedendum quæ sunt in arbitrio suo c. i. de pa. ten. Idem dicit. d. Paris de Pu. in tracta. suo duelli in c. quando prouocandus nihil respondit, & in c. an si iniuria
4 lib. vi. † Quoniam ut aliàs dixi, & consului duellum est de iure prohibitum diuino, canonico, & ciuili. & c. i. de cle. pug. in duello & C. de gla l. vnica.

Et ita consulo ego Iulius Ferrettus Rauēnas. Iuris utriusque doc. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Victor victo in duello non potest uilia ministeria mandare.*
2 *Maiorum exempla sunt sequenda.*
3 *Capti in bello an sint sub fide relaxandi.*
4 *Catholici capti in duello, uel bello publico à superiore indicto, non fiunt serui capientium.*
5 *Mortuus in duello non moritur seruus pœnæ; nec rumpitur eius testamentum perfectum.*
6 *Duella pro honore et experiētia permittuntur.*
7 *Seuire non licet capto.*

CONSILIVM IX.

SALVATORIS nostri inuocato auxilio. Mediolanensis quidam miles, & eques expertus pugnauit cum quoddam nobile milite Gallo, valde superbo: quē Gallum fecit captiuum suum. Quęsitum fuit an victor possit mandare uicto, vt vilia faciat, & exerceat.
1 † breuiter respondeo, & consulo victorem debere consuetum obsequium, & nō seruile ministerium petere à victo. per tex. in l. locum, versi. quanuis ff. de vsufructu. vbi vsufructuarius serui non potest contrariis, inusitatis, & insolitis obsequiis, & ministeriis corrumpere ministerium, argu. l. libertus C. de obsequiis pa. pręst. à liber. & sic victor prædictus Mediolanensis non potest de iure victum Gallū nobilem ad seruile opus proponere: lædendo ipsius existimationem cum dedecore.
2 † Maiorum enim sunt sequenda exempla qui hoc nō permittebant l. quod Iulianus, in fi. ff. ad S.C. Trebel.
3 † Et sic ex solito nobilissimæ, & gloriosę militiæ capti in bello sub fide dimittuntur pro honore; & quandoque liberaliter absque talea, ut fecit Petrus Hieronymus de Anchona, de quodā milite Hispano per ipsum capto in duello apud Cutignolā: & quādoq; cū talea liberāt, vel componunt; aut ipsos detinent donec redimuntur pecunia non aliter afficiendo ipsos contumeliis, & iniuriis: sed vt decet bene tractando l. si liber captus, & l. si is qui, C. de cap. & postli. reuer.
4 † Et catholici capti in duello serui non fiunt capientium firmat Bal. in l. vnica C. de cad. tol. & similiter capti in bello publico indicto à superiore l. hostes C. de cap. & postli. & per Bal. in l. i. C. de sac. san. eccle. col. xi. & xiiii. & per Inno. in c. sicut, de iureiur. sed captiui fiunt duntaxat victorum ut sub fide ueniant ad ipsos ad omnem eorum requisitionem, & præsoneri nuncupantur de la fede ex m miliari consuetudine vt dicit Bal. in c. i. de pa. & treu. & in c. ii. de cler. pug. in duello vbi habetur huiusmodi victos in duello facto inter catholicos non fieri seruos victorum: quia hii testari possunt.
5 † Et si quis moritur in duello, non propter hoc seruus pœnæ moritur, nec eius rumpitur testamentū perfectum, per ipsum factum firmat Bal. in c. i. de pa. tenen. & in l. i. C. de lati. lib. tollenda: quia in duello moribus militum approbato licitè potest animaduerti: vt inquit Bal. in l. fi. C. de proba. & victus in duello licitè mori non debet. c. ii. extra de purg. uulg.
6 † Pro honore autem, & experimento virtutis fit duellum no. Bal. in l. i. ff. de Edil. edic.
7 † Et cum quis ut captus se reddiderit non est licitum ei vlterius seuire, nec in ipsum insæuire ex stillo armorum super ratione fundato de cōmuni militum obseruantia auc. de semi & tri. §. consideremus, & xl. distin. c. consuetudo: & quia naturalis ratio viget in bello & in casu præmisso: careret ea igitur non de iure permittitur.

Et ita dico & cōsulo ego Iulius Ferrettus Rauēnas Iuris vtriusque doc. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Sexagenarius excusatur ad duellum. Potest tamen si uult pro se campionem ponere. Minor xxv. annis excusatur à duello.*
2 *Minor duellare intendens, potest pro se campionem ponere.*
3 *Campio qualiter & quando iurare habeat.*
4 *Infirmus prouocatus potest ponere campionem ut pro se pugnet.*
5 *Campio & mundualdus quis nam esse possit.*

6 *Pugna est in electione actoris.*
7 *Armis quibus sit pugnandum.*
8 *Campione uicto an intelligatur uictus dominus.*
9 *Campio qualiter de dolo puniatur.*
10 *Campio pro persona ecclesiastica pugnare non potest.*
11 *Campiones duo possunt pro dominis pugnare.*
12 *Campio & mundualdus pro quibus personis pugnent, & in quibus causis.*
13 *Duellum regulariter exercendum est per principales personas prouocantis & prouocati.*
14 *Superior prouocans inferiorem, pugnare potest per campionem.*
15 *Verba prouocantium & prouocatorum, qualiter sint bene attendenda.*

CONSILIVM X.

IN CHRISTI nomine amen. Miles sexagenarius de Viterbio ex causa legitima, & probabili prouocatus fuit. ad duellum à milite quodam Asculano. Viterbiensis acceptauit partitum pugnandi, & Octonellus filius prouocati minor. xxv. annis obtulit se uelle pugnare pro patre suo sene cõtra dictum Asculanum, qui replicauit Octonellum esse minorem. xxv. annis, & Octonellus reresspondit patrem ipsius esse senio confectum, & propterea non teneri duellare ex persona sua, ideò uelle se ꝓ patre pugnare: & quòd iura permittũt tale duellum experiri inter Asculanum, & ipsum Octonellum filium prouocati, non obstante minoritate. Et casus huiusmodi fuit mihi transmissus consulendus in
1 vrbe. † Respondeo breuiter ommissis superfluis dictum prouocatum Viterbiensem non teneri ad duellandum ex persona sua, cum annum tetigerit immò excesserit sexagesimum, sed pro sui defensione potest ponere campionem vnum sibi in gradu, & honore, ac qualitate similem; si vult: qui pro ipso pugnet: & ꝙ sit maior. xxv annis excluso dicto Octonello minore. xxv. annis à dicta pugna propter minorem ipsius ætatem no. d. Andr. de Iser. in vsi. feu. in titu. de aliena. feudi pa. in §. non est consuetudo, & Bal. in titu. de pa. tenen. c. i. & per legem Federici Imperatoris incipientem consuetudinem in constitutionibus Regni Siciliæ insertam lib. ii. in titu. de qualita
2 te, & ætate pugnatorum. † Et minor ꝗ duellare intendit prouocans vel prouocatus constituet campionem vnum pro
3 se, & ipse qui pro ipso pugnet. † à se primò recepto iuramento postquam intrauerit locum pugnæ in forma, ꝙ credunt dominos pro quibus puguant fouere Iustitiam, & veritatem; seq; pugnaturos studio, & diligentia cum omni posse suo pro dominis suis iuxta solitam consuetudinem, & mores nobilium militũ, discretionemq;, & naturalem æquitatẽ prudentum in disciplina militari: & iure militiæ expertorum, vt dicit Bal. in c.
4 i. de pa. ten. col. vii. † Et ponitur campio pro infirmo prouocato, vt in longobarda habetur. l. quacunq; qualiter quis se defendere debet, & tenet Præpositus Alexandri in c. i. col. vi. de pa. ten. & Abb. in
5 c. ex multa, & in c. magna, de voto. † Et cãpio, & mundualdus esse potest omnis qui non repellitur, vt in longobarda. l. vt campio in titu. qualiter quis se defendere debet: nisi sit fur, infamis, vel in crimi
6 ne, aut ĩ peccato notabili. † & stat pugna in electione, & arbitrio actoris, vt in longobarda eo. tit. l. si quis à modo, & de maleficiis & pub. crimi. l. vlti. & l. iii. ff. de infamibus, nisi in crimine vbi ex necessi
7 tate cogitur. † Et quibus sit armis pugnandum, & quæ arma eligantur, & qualiter concedantur in pugna. habetur in longobarda de testibus. l. si quis & qualiter se defen. deb. per totum. Et in hoc seruanda est consuetudo nobilium, & mi
8 litum. † Et si vincitur campio, vel captiuus fiat, vincitur, & captiuus fit dñs: quã do se gessit fideliter campio, quoniã qua si cõtrahitur in hiis. l. iii. §. idem scribit. ff. de pactis: quia principalis per procuratorem videtur pugnare; & qui ꝑ alium
9 facit per seipsum facere videtur. † Et si dolo, & iudaicè pugnauerit campio, puniendus est: vt in longobarda & pęna. C. primi. de pa. ten. & per nouellam legem Federici Imperatoris incipien. summo periculo in tit. de dolo. & fraude cam-

pionum lib.ii. consti. Regni Siciliæ.

10 † Et licet in longobarda permittatur pugna per campionem fieri pro persona ecclesiastica. l.fi.qualiter quis se defen.debet: in contrarium tamen facit ius commune canonum, c.ii. de cler.pug.in duello: quia non est licitum duellum; & ꝙ

11 clerici pugnent in eo: vt aliàs dixi. † Et regula est, qui pugnat per campionem potest alium si vult aduersarius campionem ponere, & ambo pugnabunt per campionem: vt in longobarda. l. quacunque qualiter quis se defen. debet, &

12 in l. fina. de parici † Et quando campio, & quando munualdus; & pro quibus personis pugnent, & quibus causis: habetur in longobar.eod.titu. quando quis se defen. debet & per Præpositũ

13 Alexan.de pa.tenen c.i.colũ.vi. † Et clarè dicam in tractatu duelli: regulariter pugnam fieri debere ꝑ principales personas; videlicet per prouocantes, & prouocatos. l.si miles ff.de testa.mili. & l. si quis, in cõscribendo. ff.de pac.& c.i.& ꝑ Bal. ibi de pac.tenen.in.§. si quis hominem in Gl. & in §. si quis rusticus & in

14 § si miles, eod.c.seu titu. † Quædam tamen sunt personæ quæ excusantur à pugna; sed pugnant per campiones vt supra dixi. Et si superior inferiorẽ prouocauerit per campionem pugnare poterit inferiori similem: quia iura volunt, ꝙ propter imparitatem, superior possit dare campionem, vt supra in longobar-

15 da in dicta.l. quacunque. † Et probè, & cautè sunt attendenda uerba prouocantium, & prouocatorũ circa duellum faciendum.l.si quis arbitratu.ff. de ver. obli.& semper est seruanda paritas, ut dicit Bal.in l.filiusfamiliàs.ff. de legatis.i. diuino, & canonico iure: circa præmissa semper saluis: sublato iure longobardo nutritiuo peccati in hoc.

Et vt supra scriptum est, iuris esse dico, & consulo, ego Iulius Ferrettus Rauẽnas. Iuris vtriusque doct saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Pugnandum an primò sit, cum primò prouocatis. & num. 5.*

2 *Duellum est iure prohibitum.*

3 *Duellum in quibus causis & per quas causas permittatur.*

4 *Duellum licitum dicitur, quando particulari lege aut consuetudine permittitur.*

5 *Consuetudo in duello seruanda est.*

6 *Querelæ primæ sunt per duellum primò experiendæ.*

CONSILIVM XI.

ETERNI DEI omnipotentis inuocato suffragio. Itali tres egregii milites dum essent prouocati ad duellum à tribus equitibus Gallis acceptarunt partitum, & fidem ad inuicem sibi dederunt de pugnando cum licentia suorum ducum, & superiorum pro honore, & gloria: & habito Campo Franco demorabãtur Galli pugnare cum dictis Italis asserentes se velle pugnare primò cum trib⁹ nobilibus Hispanis equitibus ibidem existentibus armatis, & partitũ acceptantibus duellandi cũ dictis Gallis: & dicti tres Itali replicãtes ꝙ primò erat certãdũ cũ ipsis primò ꝓuocatis, & deinde ex perto ĩter ipsos duello, si remãserint Galli victores pugnare poterint cũ dictis Hispanis secũdò ꝓuocatis: & nitebant etiã Hispani primò pugnare cõ Gallis: & præfati Galli tres superbè se iactabant velle cum omnibus pugnare: videlicet cum tribus Italis, & tribus Hispanis prædictis

1 in simul. † Et super inde consultus fui ab illo domino, qui campum dare præfatis extra castrum promiserat. Et breuiter dico, & consulo duellum primò esse experiendum inter præfatos três Gallos prouocantes, & dictos tres Italos primò prouocatos: deinde si remanserint victores Galli, experiri habebunt duellũ cum præfatis tribus Hispanis secundò

2 prouocatis. † Et licet canonica, & ciuili iure reprobetur duellũ, vt aliàs dixi, & consului, c.i. de tornea. & c.i. de cle. pug. in duello & l. vnica. C. de glad.

† In

3 † In certis tamen casibus permissum videtur de quibus notam fecit Bald. in i. c. de pa. tenen. Nam ex causa maxima, & vrgentissima permittitur pro honore, & pace sequenda, ac conseruanda populorum: & ex consuetudinario quoque iure permissum videtur, vt dicit Bal. in l. hii penes. C. de postu. & per Bal. in l. qua actione. §. si in collucatione. ff. ad legem Aquil & ibidem p Albe. de Ros. cum licentia tamen superioris aliàs nō foret licitum. l. i. C. vt ar. vsus inscio principe ex lib. xi. & per Gl. in §. per contrarium, insti. de here. quę ab intest. cum qua transit Bal. & Iason in l. ex hoc iure ff. de iusti. & iure: moti per tex. in dicta l. qua actione, & per Bar. in l. si rem respiciendam. §. fi. ff. de præscr. verb. & p Bal. in l. cum filiusfamilias. §. fi. ff. de leg. ii. & in rub. & in l. i. C. de edic. diui Adri. tol. & per Imo. & sequaces in d. l. cum filius. §. fi. ff. de lega. ii. Vbi habetur duellum permitti, & fieri ex, & pro maxima, & vrgenti causa, & virtutis experientia: & quandoque ad purgationem innocentię, & in prouocato coram Principe ex causa necessitatis: vt dicitur in longobarda multos sub iusto clypeo periisse in duello. Et quandoque cōceditur pro defensione iustitiæ, & rei publicæ, & proprii honoris, patriæ & salutis defensione, filiorumque, vxorum, & aliorum quorū

4 iniuriam quis propulsare tenetur. † Et duellum illicitum esse non debet, quādo particulari lege, aut cōsuetudine permittitur: vt dicunt: d. Ang. de Vbaldis de Perusio in cōsili. suo. cccxxv. & Canonistæ in c. i. extra de torneamentis, & Præpositus Alexan. in c. i. de pac. ten. & Doc. in l. qua actione. §. si in collucatione. ff. ad leg. Aquil. & Bal. in d. c. i. de pa. ten.

5 † Et adherendo me consuetudini nobiliū militum: cōsulo vt supra pugnam primò fieri inter dictos tres Gallos ꝓuocantes, & inter tres Italos ꝓdictos primò prouocatos ab ipsis Gallis: & deinde cum Hispanis secundò prouocatis si superuixe

6 rint cum victoria Galli. † Quia primæ querelæ sunt primò experiendæ, vt dicit d. Paris de Pu. in suo tractatu duelli in c. ii. in lib. iii. cum quo transeo iuxta nobilium militum consuetudinem. &c.

Et ita dico & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas Iuris utriusque doc. saluo &c.

SVMMARIVM:

1 *Proditor, & rebellis restitutus, an sit amplius proditor & rebellis nominandus sine iniuria.*

2 *Verba sunt bene attendenda priuilegiorum restitutionis delictorum. & prouocationis ad duellum.*

3 *Cadens à syllaba cadit à toto in materia duelli. Prouocatus est magis, quàm prouocans fauendus.*

4 *Verba restitutionis rebellis, qualiter sunt interpretanda, remißiuè.*

5 *Pugnare volens iustè, debet veritate uti; Gladius est iudex in duello*

6 *Contumacia unius ex duellantibus latitantis, qualiter accusari debeat, & sententia fieri.*

CONSILIVM XII.

1 OMNIPOTENTIS Dei inuocato auxilio. † Nobilis quidam miles de Crema vocauit proditorem, & rebellem quendam nobilem militem Veronensem qui aliàs fuerat rebellis Excellen. Veneti. Senatus: & quia ab ipso Veneto Senatu restitutus fuerat dictus Veronensis reuocans hoc ad iniuriam prouocauit iniuriantem ad duellum; qui acceptauit partitum duellandi: & dato sibi campo franco à quo iam Illustriss. Domino in territorio suo ad hoc etiam iudice electo; fuit dubitatum ꝙ si vnus ex prędictis non comparuit in campo hora, & die statuta qualiter procedi possit ad sententiam si non comparuerit ille. Et superinde petitum fuit à me votum, & consilium in scriptis decisiuè; & breuiter loquendo ommissis superfluis: dico, & consulo, & votum do. secundum nobilium Marcialium consuetudinem, morē, & stylū nō rectè potuisse de cętero nuncupari proditorem, et rebellem dictum Veronensem iam restitutum in prædi-

2 ctis:tamen esse attendendam, † et bene ponderanda verba restitutionis prędicti Veronensis: et verba iniuriantis circa duellum experiendũ, et super dictis ver-
3 bis fundanda est iustitia. † Et qui cadit à syllaba iustitiæ, et veritatis, cadit à toto. Ideò est curãdum ꝙ quis nõ sit actor, sed reus; videlicet, non prouocans, sed prouocatus. Porrò in casu prædicto vi sa dicta restitutione in forma auten. iniustè fuit prouocatus Veronensis à Cremense quoniam in ipsa habetur ipsum restitutum fuisse in pristinum, et in integrum ad honores, famam, dignitates, & bona; qua stante dicta iam facta restitutione, dici non potest amplius proditor, neque rebellis debuit namque dicere dictus Cremensis tu fuisti proditor Senatui Veneto, & in hoc casu Iustitiam foueret Cremensis. Ad quæ faciunt nota. per d. Paridem de Put. in tracta. suo duel
4 li in c. fi. lib. vi. † Et qualiter intelligentur, & interpretanda sint verba restitutionum huiusmodi rebellium; habetur plenè per d. Andre. de Iser. & Bal. in vsi feu. in tit. de vassal. decrepitæ ætatis qui beneficium refutauit, vt filii inuestian-
5 tur. † Et sic cauendũ est ꝙ ille qui vult instè pugnare ne decipiatur, vel capiatur in verbis falsis; sed vti veritate quã Deus amat, & odit mẽdacium. Et sic gladius erit iudex, & arbiter primus, & supremus qui iudicat, punit, & calumniantiũ errores amputat, incidit, & expellit: & neminem præter Deum, & veritatem supe
6 riorem habet. † Et vbi ensis cessabit iudicium, vno duellãtiũ latitante & altero comparente die statuta: & tota illa die ipsum expectante intra campum aduersario latitante, & tota die perseuerãte in contu. trino de manda. iudicis ele. post meridiem emisso banno si talis sit præsens miles, vel legitimus ipsius excusator: quia comparuit talis statuta die duelli, & paratus est duellare: sole verò declinato, & adhuc latitante aduersario vt supra non comparente instabit; & qui tota die expectauit in campo narrando qualiter venit cum armis duellare paratus in campo pro tali causa, cum tali qui latitauit. & aduersarius culpæ suæ conscius diffidens de malo suo iure, non comparuit, & petet pronunciari, & declarari ad dedecus, vilipendium, & iacturam, ac infamiam non comparentis, qui contumax adhuc non pronunciabitur, sed de iudicis mandato per præconem alta, & intelligibili voce iterum vt supra vocabitur, & expectabitur vsque ad solis occasum: & apparentibus stellis iudex electus cũ procerum, & iuris militaris expertorum militum consilio; pronunciabit, et declarabit illum esse contumacem, & pro confesso haberi iniustamq; querelã habuisse, & habere & ideò nõ comparuisse, sed latitasse, & noluisse duellare, non confisus de falso suo iure, & pro victo, & reprobato milite haberi, ac diffamato; & ipsum reprobandum de cętero fore à militum pugna: quoniam vt supra aduersarius comparuit in campo cum armis statuta die, & hora destinata in tali loco electo pro defensione sui honoris, & famę ipsumq; comparitum obsoluet, & pro victore haberi declarabit omni meliori modo ex quibus &c.

Iulius Ferrettus Rauẽnas Iuris vtriusq; doc. &c. melius sentientis semper saluo iudicio &c.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium quale esse debeat, super duobus duellantibus interfectis, & ignoratur de victore. & nume. 2. 3. & 4.*
2 *Probatio dubia non releuat actorem.*
3 *Vulnerati in duello quando moriuntur extrà campum, qualiter sit iudicandum.*
4 *Duellantes quando uno ictu periere, qualiter iudicabitur.*
Victus quis dicatur, & quis uictor,
5 *Vulneratus letaliter in duello an pro mortuo habeatur iuris fictione.*
6 *Fictio cedit veritati.*
7 *Verba in materia stricti iuris, secundum veritatem interpretanda sunt.*

CONSILIVM XIII.

CREATORIS humani generis inuocato, nomine, & implorato suffragio. Vulneratis duobus duellantibus in campo, & vno eorum in terram prostrato alio supra ipsum existéte, & dicente arendete à me tenendo pugionem in faciem eius, & alio respondente leua su so, & arrendeti tu a me: & ille qui erat deorsum vulnerauit in ventrem cum pugione aduersarium, qui in faciem posteà percussit ipsum etiam cum pugione; & dimisit eundem qui surrexit parum ambulando; & ambo statim mortui sunt: vt aliàs contingit duobus Papiensibus in
1 duello. † Et quis prædictorum de iure victor fuerit: fui consultus à pluribus expertissimis viris rei militaris; ob memoriam, & famã, honorem, & ordinẽ exeundi de campo; breuiter ommissis non necessariis consulendo; respondeo distinguendo; Aut prædicti mortui ambo fuerunt vno, & eodem momento, ita ꝙ discerni non potuerit quis nam eorum primò sit mortuus: & ex quo non potest quis explicitè dici victor cum dubia sit eius victoria, in hoc casu dico de iure
2 succubuisse prouocantem † quoniam dubia probatio non releuat actorem c. in præsentia, de proba. In duello enim probans dicitur, & est actor & prouocatus pro reo habetur: & actor dicitur succumbere qui non obtinet apertè ex quo,
3 vt promisit, non vicit inimicum. † Aut vnus post alium moritur, & qui postremò moritur in duello pro victore habetur, & iudicabitur; quoniam superfit viuus post aduersarium, & viuus retinuit campum: aut moriuntur extra campum, vt supra vulnerati ad mortem; & tunc vltimus moriens pro victore habebitur, nisi eorum aliquis se victum ab alio antequàm exiret campum cõfessus foret proprio suo ore; quoniam tunc non esset dubium cũ apparuerit de victo; & victore: non obstante, ꝙ victus superuixerit vi-
4 ctorẽ. † Et si ambo duellantes vno ictu. & momento mortui fuerint in campo, tunc erit pacta: & par erit victoria, & mors. Victus namq; dicitur, & est ille qui intra campum est interfectus, aut se victum confessus: & victor ille dicitur qui extra campum exit viuus victo mortuo, & relicto in campo, vel se victũ sponte confesso, & victus erit prouocans si permanserit interfectus à supstite prouocato in campo, aut vno capto, vel se sponte dedito pro captiuo aduersario suo, vt dicit d. Paris de Put. in suo tracta. duel-
5 lorum in. ii. c. in lib. viii. † Et sic poterit discerni quis primò percusserit aduersarium suum lætaliter victus erit ille, qui primò percussus fuerit lætaliter iuris fictione. l. huic scripturæ. §. si manumissus. ff. ad legem Aquil. & ibi Glo. dicit quòd mors retrotrahitur ad tempus percussionis per tex. in. l. item ait. §. primo eod. tit. & tunc iuris fictione victor erit ille qui primò aduersarium lætaliter vulnerauit licet percussor primò moriatur. Nam lætaliter vulneratus pro mortuo habetur iuris fictione: hoc tamen non iudico verum, nisi verè interfectus fuisset, aut se victum in pugna vocauerit; & ita seruat consuetudo militantium optima legum interpres. l. si de interpretatione. ff. de legi. & senatu scon. & ad prædicta faciat textus in l. qua actione. §. si in colluctatione. ff. ad legem Aquilima. & in l. in laqueum. ff. de acquiren. rerum
6 domi. † Nam fictio cedit veritati. c. sanè, extra de ętate, & qualitate. c. veritate. viii. distinctio. & l. Cornelia & ibi per
7 Bald. ff. de testamen. † In materia autem stricti iuris verba sunt secundum veritatem, & non fictionem interpretanda, & recipienda. l. i. & per Bar. ibid. ff. de sente. nisi consuetudo militum esset in contrarium, quæ esset seruanda. l. de quibus. ff. de legi. vt supra dixi, quoniã optima est legum interpres consuetudo.

Et vt supra scriptum est iuris esse dico, & consulo. ego Iulius Ferrettus Rauennas, Iuris vtriusq; doct. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Prouocator an possit mutare querelam, & an prouocatus super prima querela audiatur.*
Voluntarium à principio ex post facto fit necessarium.

2 *Actus duellandi est odiosus. & restringendus.*
3 *Literæ qualiter intelligantur datæ iudici duelli.*
4 *Querela quando mutari possit.*
5 *Cumulationi querelarum quando locus sit.*
6 *Certandum quando sit super primis & nouis querelis, & quando non. & nu. 7.*
8 *Duellantes quando possint discedere à querela sua, & à duello fiendo, & quando non.*

CONSILIVM XIIII.

IN CHRISTI nomine amen. Nobilis quidam commes de Parma ad duellum prouocauit alium nobilem cõmitem de Placentia missis hinc inde literis, seu vt vulgo dicitur cartellis per fidos nuncios, & araldos in locis publicis affixis eorum querelis: prouocãs postea mutauit querelam, aliud crimen obiciẽs super quo asseruit se velle duellare. Et casus fuit mihi transmissus consulendus super præmissis; & an prouocatus audiri debeat volens se primò pugnare super prima querela iuxta consuetudinem, & communem sententiam militũ: quod ꝓbari videtur ratione: quia à principio fuit voluntarium, seu voluntas libera; & ex post facto fuit effectum necessarium: seu necessitas arctata. l. sicut. ff. de actio. & obli. & l. iii. §. idẽ scribit eodem tit. & l. si idem cum eod. & ibi Gl. ff. de in ius vocãdo, & l. ii. ff. de eo. ꝙ certo loco. & in auc. quod semel, in versi. necessaria. C. quomodo, & quando iudex; & per do. Par. de Put in tracta. suo duellorum in c. an prouocator possit mutare
2 querelam lib. vi. † Et quia actus duellandi est odiosus, & restringẽdus. l. quicquid astringendæ. ff. de verbo. obli. & c.
3 odia restringi. de reg. iur. in vi. † Consulendo breuiter distinguo: aut literæ sunt datæ iudici indicturo duellum, vel non, & porrectæ ac iudici datæ hodie intelliguntur secundum d. Par. idem quando prouocans narrauit causam alicui domino super qua vult contendere, vt sibi concedat campum francum, seu saluum conductum certandi in territorio, & iurisdictione sua: primo casu quando sunt datæ iudici puto procedere sententiã d. Paridis de Put. & militum, secundo ca-
4 su non per Gl. prædictam. † Ibi dum respondit ad legem primam. C. vt nemo inuitus cum distinctione de qua in dicta Gl. & sic videtur posse mutare querelam. Antequàm dentur literæ iudici: quoniam non est adhuc cognitũ de duello antequàm iudici præsententur literæ: & maxime si prouocator habuerit indicia super prima querela, ita ꝙ non prouocauerit temerè, quo casu iudex nõ debet indicere duellum pro secunda excusabitur prouocator: & antequàm vlterius procedatur consulendum est honori vtriusque: quòd minime fieri poterit si causa iam fuerit apud iudicem introducta: quoniam tunc multa erunt con-
5 sideranda vt in causis iudicialibus. † Et quando sit locus cumulationi querelarum notat Bart. in. l. libellorũ de accus. ad quẽ me remitto breuitatis causa qua
6 gaudent Moder. nostri temporis. † Quidam dicunt cumulari, & duellum committi; & quidam alii contrarium firmãt de iure seruari, & plura committi debere duella. Quorum opinio intelligi potest si plures essent querele à prima diuersæ & super prima essent indicia sufficientia: tunc super prima erit certandum in hoc concordatur opinio, & consuetudo nobilium Martialium. Et si fuerint dependentes à prima super prima, & dependentibus ab ea, annexisque, & connexis: erit etiam certandum ad euitandum circuitus; et ne plura committerentur duella; et sic opinio concordabitur militum legalis, et armatæ militię. † Qui-
7 dam etiam dicunt vnum experiri duellũ super diuersis querelis; quorum sententiam nõ reprobo per tex. in. l. ampliorẽ. §. in refutatoriis. ff. de appel. nam frustra fit per plura quæ possunt fieri per pauciora: horum tamen sententiam intelligo, nisi essent contrariæ: et penitus diuersæ querelæ à prima: et non esset eadem defensio et induceretur contrarietas. l. i. C. de fur. et l. edicta. C. de eden. sed si super prima non essent sufficiẽtia indicia prout in tortura, et non soueret prouocator iustitiam: tunc respondere poterit prouocatus renuncies primæ querelæ et fatearis te ius in ea non habere, et deinde delibcrabo

berabo,& respondebo tibi super secunda,qđ facilę potest procedere in processu literarum,seu cartellorum ob iniurias, & verecundias allegatas, & varia conuicia;quæ scribuntur ad inuicem per duellare volentes, & tunc fortè posset super vno articulo acceptari duellum renunciando primæ querelæ: quãdo essent prima dubia,qđ procedere posset antequã causa esset introducta coram iudice duelli,vt supra dixi.
8 † Et antequam in campo conducantur,possunt partes insimul concordari,aliàs non; nisi cum superioris auctoritate cum qua indictum fuit duellum,& in campo conducti sunt sub eius mandatis. Et nisi à principio fuisset dictum per superiorem fore pugnandum super omnibus querelis, & differentiis tam propositis, quàm proponendis annexis,& connexis, & emergentibus quibuscunque:quòd fieri non debet aliàs duellare super noua,& vltima querela non esset de iure permissum: vt pluries hoc contingit de facto in Ciuitate Ferrariæ:& Mantuæ.

Et ita vt supra dictum,& conclusum est; iuris esse dico, & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas Iuris vtriusq; doctor &c. Saluo semper melius sentientis consilio.&c.

SVMMARIVM.

1 *Nobili, de iure non permittitur pugnare cum ignobile & infame, & nu. 5.*
Superiores quæ considerare habeant ante duellum, & nu. 4.
Superiores,qui cognitis causis illegitimum prohibent duellum,lau landi sunt.
2 *Cautela ad euitandum duellum.*
Duelli dubius est euentus.
3 *Pugnare in duello est actus nobilis.*
Infames expelluntur à duello, & nu. 5.
6 *Ignobilibus nulla est infamia,nec verecundia.*
7 *Duellum quare fit.*
8 *Militia an dedecus sit,permittere ignobiles pugnare cum nobilibus.*
9 *Doctoribus, Philosophis, & alijs viris literatis, ac religiosis non est pugnare permissum.*

CONSILIVM XV.

REDEMPTORIS nostri domini Iesu Christi implorato auxilio. Vicentinus quidam latro,& sacrilegus bannitus & rebellis nobilissimi Veneti Senatus, & pro hoste habitus, à prædicto nobilissimo Dominio Veneto prouocauit cum causa,nobilem quendam militē Patauinum ad duellum: & Patauus acceptauit signum pugnandi, & data sibi ad inuicem fide:& iudex superior noluit tale duellum procedere motus ratione, quia prouocans non erat par prouocati: quia prouocans erat infamis, & prouocatus optimæ integræ,ac immaculatæ famæ, & nobilior genere quàm sit prouocator. Et casus huiusmodi per iudicē fuit transmissus mihi consulendus.
1 † Et concludendo breuiter respondeo,dico, & consulo pro fauore, & honore ordinis equestris,& militaris iuris,& exercitii, dictū excellētem dominum Iudicem rectè, bene, & probè fecisse in non permittendo nobilem pugnare cum latrone,rebelle,et infame:& valdè laudandus est, & cōmendandus dictus do. Iudex superior: quoniam ad iudices, & superiores spectat pro conscientia, & honore suo diligēter considerare personarū duellare volentiū qualitates,q̄titates, honores,& gradus, acde causis loco,& tpe:& de quo genere, & infamia,ac reconantes omni arte, & ingenio reducere partes ad concordiam. Duellumque concedere, aut negare vbi non insit causa legitima,ardua, & iustissima:non læsiua honoris quãdo non insit probatio: sed aliqua indicia non existente probatione vera. Superior non debet eligere viam pugnæ,sed diffamatorem secundum leges, aut aliter inique peccantem punire per no.per Bar.in l.i. §. huius antem.ff. vti possidetis, & per Canonistas in c. super de concessio. preben.& sic iustè poterit euitari duellum.
2 † cuius euentus est dubius cum annexo in se peccato: hoc etiam posset procedere si dixeris tu me diffamas, quod negaui tibi depositum:seu equum tuum mihi vt asseris mutuatum,peto te hoc propo-

nere iudicialiter quoniam probabo te habuisse depositum, seu mutuum tuum: & si hoc nō probauero, sum paratus armis innocentiam meam purgare, vel dicēdo quære remedia iuris: quoniam non pertinet ad te pugnare ex lege militum, stiloq;, & consuetudine approbata: & sic multa mala, & cruenta spectacula euitari possunt: & silebunt ignobiles, & infames propter infamiam, & ignobilitatem
3 eorum. † Pugnare in duello est actus nobilis, & generosus: ac honorabilis ab infamibus non exercendus: & infamia iuris, aut facti excludit omnem honorem.
4 l. i C. vbi senator. vel clarissimi. † Ideò est curandum per superiores se bene informare de personis, & querelis duellantium vt supra: prout fit quando proceditur nobili iudicis officio in actu iudiciali: & si prouocans repelleretur aliquibus de causis legitimis à duello, & ipse fuerit prouocatus cessabunt in hoc casu causæ prædictæ impedimenti quantum attin. t ad ipsum prouocan·em: quia ipse prouocat, & non prouocatur: nam sæpe habetur ex persona alterius id quod ex sua propria persona forte patiente defectum haberi nō potest. l. bene à Zenone, C. de quadriennii. prescrip. & per Doct. in. l. tam angu ste. ff. de leg. i. & per tex. in l. si pignore. §. si prædo ff. de pig. actio. &
5 l. Aristo. ff. quæ res pig. obli. poss. † Legalis, & armatæ militiæ regula est, ꝙ nobiles, & integræ famæ cum ignobilibus, & infamibus non pugnant c. si miles rusticum. in vsibus feud. de pa. tenen. & l. i. C. ubi senar. vel clarissimi & . l. ii. de dig. li.
6 xii. † Ignobilibus nulla est infamia, nec verecundia. l. ii. C. vt inter certum tem-
7 pus crimi. † Et fit duellum ex causa honoris qui vitæ, & morti comparatur. l. isti quidem. ff. ꝙ me. causa : & de iuris rigore, & æquitate nullus debet duellare qui non sit de nobili genere. Nec per se, nec per campionem: & malè faciunt superiores pati in hoc defraudari militiam, & insius honores, & priuilegia, & benè super inde aduertere debent. Cū duella sint odiosa, & restringenda, & cum sit stylus, & ius proprium militum duellare & dedecus est militiæ permittere rusticos, ignobiles, & infames duellare, quoniam esset vilipendium, & vituperiū glo-
8 riose militiæ. † Et sic miles prouocabit militem, et non rusticus militem: et hoc pro honore, conscientia, & iustitia benè aduertere debent principes c. primo. §. si miles rusticum: de pace tenen. Quoniam priuilegium est nobilium, ꝙ rusticus, plebeus, & similes non pugnēt cum
9 nobilibus, & militibus. † Et similiter iuris doctores, Philosophi, & generaliter Grammatici, & bonarum literarum professores prouocare nec prouocari de iure possunt. Nam arma doctorū sunt leges, & auctoritates vt etiam dicit d. Paris de Put. in suo tracta. duelli lib. vi. hii enim sunt venerandi tanquàm religiosi qui nō prouocare aliquem, nec prouocari ab aliquo iure possunt ad duellum, in hoc semoto, & excluso Longobardorum iure per tex. in c. i. & . ii. de cle. pug. in duello & l. vnica. C. de glad. cum si.

Et ita dico, & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas. I. V. D. &c.

SVMMARIVM.

1 *Milites diversi exercitus non possunt in simul duellare, sine superioris auctoritate, & nume. 2. cum sequen.*
2 *Proditores & desertores exercitus, à duello repelluntur.*
3 *Victus in duello iterum duellare non potest.*
4 *Duellū cum infamibus non exercetur, & nu. 5.*
5 *Ignominia est perdere arma in bello.*

CONSILIVM. XVI.

SALVATORIS nostri omnipotētis inuocato præsidio. Casus consulendus talis est. Tudertinus quidam miles vnius exercitus, & Perusinus etiā miles alterius exercitus an insimul duellare possint sine licentia suorum ducum, seu superiorum exercituum. Item an semel victus in duello iterum duellare pos-
1 sit de iure. † Breuiter dico, & consulo in vtroque casu: ꝙ non: quia sunt obligati

milites ducibus suis quousque sunt ad stipendia stare sub fidelitate, & obedientia ducum suorum exercituum: & prohibentur mittere literas, & nuncios ad hostes absque licentia superioris; alias tenentur pœna criminis læsæ maiestatis: & similiter deserétes exercitum, aut hostes priuati fugientes l.i.in fi. & l.iii.ff. ad legem Iul. maie. & l. proditores. ff. de re mi. & l. postliminium. §. transfugę. ff. de cap. & postlim. reuer. & per do. Andr. de Iser. in titu. quæ sint regalia in §. &
2 bona. † Nam hii, & desertores exercitus de iure repelli debent ab exercitu, & à duello.
3 † Et similiter ille repellitur, qui semel victus fuit in duello: quia succubuit, & fuit notatus Dei, & militū iudicio propter iuramentum quod fecit antequàm duellaret: quia calumniosè iurauit, & pugnauit contra iustitiam, & veritatem: & vt calumniator repellitur à iudicio, & à iudicis officio: & similiter hic à duello quod procedit iudiciorum more. l. qui athletas. §. calumniator & l. qui cū ma-
4 ior. ff. de bon. liber. † vbi calūniator damnatus efficitur infamis: & sic ex militum sententia non tenetur aliquem prouoca-
5 re. † Alia etiam ratione, quia arma perdidit, & est effectus captiuus, & seruus victoris qui eum seruauit, & non occidit: & quantumque viuat eius fama semper diminuta; & læsa permanebit: ita ꝙ non habebitur pro integro homine apud milites, & nobiles equites: & repelli ab ipsis iure poterit: quia duellum nō committitur, neq; exercetur cū infamibus, & nō integris hominibus ex iuris prouisione, stylo, & consuetudine militum Romanorum exemplo qui duobus eorum consulibus cum exercitu inclusis in loco arcto, & angusto ignominiosè relictis armis Samnitibus hostibus noluerunt de cętero dare stipendium, nec arma dicto exercitui: quem honore militandi priuarunt: quoniam arma dimiserant hostibus suis, nec dictos milites restituere vlterius voluerunt ad honores militares: quia se vinci semel permiserant relictis cum ignominia armis, & sic semel victus in duello repellendus est à duello: quia vt dixi non est integræ famæ apud nobiles milites: ꝙ non ita procedit in publico bello: sed tunc nimis rigorosus fuit Senatus, populusq; Ro. ꝙ fecit vt fortius & impugnè, & absq; timore pugnarēt de cætero sui milites in hostes, & iuramenta seruarent per ipsos præstita de non vitando mortem pro republica, & honore suo.

Et vt supra scriptum est, & conclusum dico, & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas. I. V. D. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Fœminæ cum uiris duellare non possunt; cum uirile sit officium duellandi.*
2 *Actus duellandi est odiosus & restringendus*
3 *Fœminæ in quibus casibus possint per campionem affinem, uel mundualdum pugnare.*
4 *Ius Longobardum permittens duellum, an in omni loco seruetur.*
5 *Clerici & doctores non duellant; neque per campionem.*

CONSILIVM XVII.

1 DIVINO implorato auxilio. † Nobilis quedam matrona egregiè nupta imputata fuit de adulterio, & vt vira go ad purgandum ipsius innocentiam ad duellum prouocauit infamatorem. Et an sit certandum mihi transmissus fuit casus consulendus: & pro parte mulieris allegabantur historiæ multę ꝙ mulieres pugnauerant pluries antiquo tempore: vt fertur de Amazonibus, & de Camilla Regina Volscorum, & de pluribus aliis ualorosissimis fœminis. Et cum pugnare sit virile officium, & non fœminile; dico, & consulo mulierem non posse de iure duellare, nec etiam per campionem, aut mundualdum prout in longobarda:
2 † quia duellandi actus est odiosus, & restringendus: vt in regula odia restringi. de reg. iur. in. vi. Nam sexus fœmineus regulariter, & generaliter prohibet mu-
3 lieres à militia. † Mihi tamen videtur re-

gulam prędictam limitari in pręmisso casu, videlicet mulierem non ex persona propria ipsius mulieris, sed per campionem affinem, seu mūdualdum mulierem posse ex sola adulterii causa, & de consilio mortis mariti inire duellū: si de adulterio, aut de consilio mortis mariti accusata foret, vt habetur in iure lōgobardo, quo iure viuit principatus Salerni. l. si vxorem & in. l. si fuerit suspitio qualiter quis se defen. debet & pro ea pugnabit mūdualdus campio, vel affinis: cum tractetur de honore fœminei sexus: qui nequit de per se defendere suam pudicitiā, per alium pugnabit, vt tenet d. Paris de Put. in c. ꝙ prouocator lib. ii. duellorum: & potest lex prædicta extendi, & amplia ri nedum ad vxoratas, sed etiam ad virgines, & viduas nobiles. l. miles. §. defuncto. ff. de adul. quem tex. extollit Bal. in l. si à matre. ff. de suis & leg. & Phil. Dec. in c. ꝑ tuas. de prob. & Præpositus Alex.

4 in c. i. col. vii. de pa. tenen. † Et prædicta procedunt in loco vbi ius longobardum seruetur, & vbi vigeat consuetudo: In regno enim Sicilię ius Longobardum in multis locis seruatur, & pręfertur iuri Romano: & prædicta non procederent in locis vbi talis consuetudo non esset, & vbi ius longobardum non vigeret: quoniam vt dixi duellandi actus est virile of

5 ficium, & non fœminile. † Et quantūq; de iure longobardo permittatur clericos per campionem pugnare, corrigitur tamen ius prædictum per tex. c. i. & ii. extra de cleri. pug. in duello: & prout clerici & doctores non pugnant, vt aliàs dixi, & consului ex persona sua, neque per campionem affinem, vel mūdualdum pariter & fœminæ non pugnabunt per campionem affinem, aut mūdualdum: sed ciuiliter, vel criminaliter pro ipsis, & contra ipsam experiatur coram competenti iudice remota via duelli de iure prohibiti. l. vnica. C. de glad. cum similibus.

Et ita vt supra scriptum est: & cōclusum iuris & equitatis esse dico, & consulo: ego Iulius Ferrettus Rauennas Iuris vtriusque doctor.

SVMMARIVM.

1 *Regibus inter seipsos duellare licet, quando in ipsis non est disparitas, nec superiorem recognoscunt.*
Reges & alij recognoscentes superiorem, an cū eius licentia uel sine duellare possint.
2 *Consilium pro regibus & alijs duellare nolentibus.*
Duello ius alicui non quæritur.
3 *Salus & perditio populorum stat in regibus.*
4 *Duellum Diabolica fraude fuit inuentum.*
Duellum est contra Charitatem.
5 *Diabolus propter superbiam à cælo cecidit.*
Diabolus est hostis humani generis, et cōtra illud in dies retia tendit.
Verba intentioni & non intentio verbis seruire debent.
6 *Duellorum domini quid facere habeant ante quàm duellum concedant.*
7 *Duellandum quando sit, & per quam causam duella fiant.*
8 *Deus fauet iustis & odit iniustos.*
Spes omnis in Deo est.
9 *Experientia rerum magistra.*
10 *Pugnantes pro Iustitia Deum propitium habent.*
11 *Senex an possit pugnare per campionem.*
Duellum an recusari possit sine infamia.
12 *Qui acceptauit partitum duellandi, non duellando non incidit in infamiam.*

CONSILIVM XVIII.

ETERNI DEI inuocato suffragio. Nobiles duo iuuenes illustres viri duellare insimul nitentes variis armis pedester, & equester ex causa amoris cuiusdam formosissimę fœminæ: quę plurium mortis causa fuit. Et an liceret sibi absque peccato duellare à me consilium concorditer petierunt; eorum querelis mihi transmissis in scriptis, allegantes se fuisse ab alio consultore consulti licitam sibi fore causam duellandi, & licere de iure inter reges, & pares duellare cū inter ipsos non detur disparitas: & visis eorum querelis, & consultatione præhabita.

1 † Omissis non necessariis, & superfluis præmitto. ex causa legittima, & vrgentissima,

vrgentissima, ac necessaria licere inter reges duellare: quando inter ipsos non est disparitas: quod intelligo si non recognoscunt aliquem superiorem, vt puta Papam, vel Imperatorem c. si Apostolicæ, de re iud. in vi. & in cle. pastoralis eodem tit. & si recognoscunt superiorem non pugnabunt sine licentia sui superioris: qui de iure cognoscet eorum differentiam & prouidebit sine pugna: & similiter est faciendum, & prouidendum de dictis duobus iuuenibus illustribus pugnare volentibus superiorem recogno-
2 scentibus. † Sanũ tamen consilium cum debita semper reuerentia. d. regibus nõ recognoscentibus superiorẽ ne se ponant cum peccato in discrimen fortunę duelli: sed fidos concorditer eligant iudices qui causam eorum decidant pro iustitia, & sine pugna. Nam nullum potest ius acquiri per duellum de iure prohibitũ.
3 † Reipublicæ enim salus, & perditio stat in regibus: qui suorum in bello augent audaciam, & in pace paccatos cum iustitia populos tenent: vt latius dicam in tractatu de medela conseruandi exerci-
4 tum. † Duellũ enim inuentũ fuit diabolica suggestione, cõtra pcepta diuina charitatis, quod est diligere Deum, & illi similem, idest hominem ad imaginem, & similitudinem Dei formatum sicut se ipsum: vt legitur de primo parente à quo omnes descendimus: & per duellum contrà charitatẽ læditur homo, & ipsi mors infertur cum peccato: igitur omni est curandum studio, & via: ut genus humanum conseruetur illesum: & ne ad cruentum spectaculum perueniatur, & cesse-
5 tur à sanguinolenta pbatione. † Et quidem valdè crucior ꝙ in dies aliqui decipiuntur diabolica fraude duelli superbia duce: propter quam Diabolus cęcidit è cœlo mente Domini dominorum. Nec vllus negare potest hostem humani generis esse Diabolum, qui omni momento varia, & viscata retia tendit in escata pro capiendo humanum genus, vt pisces ad hamum, & ut aues ad viscum: & nemo potest tam rectè loqui quòd eius verba non capiantur in deteriorem partem eliciendo ex ipsis sententias contrarias proferentium, vt fiant duella. Nam verba intentioni, & non intentio verbis seruire debent l. non omnis ff. si cer. pet. &
6 c. intelligentia de verb. signifi. † Ideo duellorum domini, & iudices, & superiores primo tenentur rectè, probè, diligenter examinare causas duellare volentiũ; conãdo omni industria interpretari verba eorum in mitiorem partem, & placare partes, & eas inquantum sit possibile
7 ad concordiam reducere. † Et si fuerit duellandum, non debet quis ex leuitate venire in campum maxima nisi vrgente necessaria causa honoris, infamiaq;, uel euitandi scandali. Curantes non fore prouocantes, sed prouocatos; non intendentes ad mortem aduersarii, nisi pro satisfactione proprii honoris: ut sua omnipotẽs Deus illuminet corda, & sibi sit propitius. Nec fortitudo laudatur sine
8 iustitia, † quia Deus fauet iustis, & odit iniustos: vt dicunt Doc. in c. raynu. de test. & Hostiẽ. & Io. And. in c. ii. de purg. vulgari. Omnis spes in Dei stat prouidentia, & non in humana natura. l. i. C. de vete. iure enuc. quoniam omnia à Deo procedunt cœlestia, & terrena: & q iustam causam habet, Deum propitium habet, lacessitus pugnans cum iustitia, & sine diffidentia, & timore pugnare poterit. Telaque, & vires hostis non time-
9 bit Dei suffragio † Vt experientia docet rerũ magistra: & quicquid dicat longobarda multos vidisse perire sub clypeo iusto: hoc sępe, & sepius fallit licet quãdoque contingat propter peccata oc
10 culto Dei iudicio. † Nã sæpe vidi plures iustitiam habentes quantunque debiles senes, & impotentes annis, & armis nimis grauatos, fortissimos iuuenes in bello, & duello auxilio Dei superasse: quoniam iustitia prospexit de cœlo, vt contingit. d. Nicc. Marchisello de Arimino ciue Rauennæ octuagenario, & de do. Alber. Monaldino etiam de Rauẽ. iuuene fortissimo qui insimul pugnarunt in ciuitate Forliuii. Et senex iustitiam fouens arte, & ingenio iuuenem Albertũ militari astu de equo proiecit, & ipsum

captiuum fecit, & dono inde tradidit.d. Catherinæ Sfortiæ commitissæ Forliuii olim vxori excelleñ.commitis.d.Hiero. Riarii de Robore. Et tunc audiui dictum senem antequàm pugnaret hęc ꝓferre verba erga Deum: Scis tu domine ꝙ hic senex,& impotens conductus sum pro iustitia,& veritate,& pro honore iniuriis mihi pluries factis ab Alberto hoc iuuene bellaeissimo cognato meo q me prouocauit ad duellum pluries: vt moré gereret illustris.d. Pandulpho de Malatestis domino Arimini: qui vt scis tu domine cõtra iustitiam odit me, & detinet bona mea,& à patria mea Arimini exulem tenet,& huc lacessitus veni non animo nocendi,sed me,famamque,honoré, & dignitatem meam illæsam tutandi:& ambobus delato iuramento de calũnia per iudices electos duelli iam pridem cognitis causis eorum secundum no. per Bal. in l. filiusfamiliàs. §. i ff de leg. ii.

11 † Potuisset nempe de iure.d.Nico.senex prefatus ob ætatem senilem non pugnare,neque per campionem, seu cum campione si voluisset dimicare; sed pro honore armis expertus socia sibi iustitia voluit ꝑsonaliter pugnare. Iuuenis nãq; Albertus curebat veloci cursu cum forti equo, & senex armis, & annis grauatus ictum iuuenis expectabat in equo opposito sibi scuto, & lancea dubitans currere ne in cursu prohiceretur ab equo: & ruptis amborum lancis cum stoccho cucurrit Alber.sene Nico. ipsum expectante in equo suo cum simili stoccho,vt supra:tandem cecidit Alber.iuuenis in terram astutia senis:qui pugionem Alberti artè de latere, & ex coxis ipsius proiecerat in terram inscio iuuene Alber.qui postea proiecto stoccho in terram,volés pugionem vnum de coxa eripere, & pendens ab illo latere Alber. quem senex impinxit cum manu pendentem:& tunc iuue.armis ab illa parte nimis grauatus cecidit in terram astutia senis:qui de iure,vt dixi potuisset se excusare, & vitare duellum propter ætatem quantũque partitum primò acceptasset duellandi: quia duellum est de iure prohibitum, & per hoc in aliquam pœnam non incidisset.

12 † Et licet milites peccando permittant pugnare nollétes ꝑ ignominia pingi in targetta,rotella,seu tabella: tam actorem,quam reum: tamen hoc nullo iure diuino sustentari potest,vt aliàs consului, & dicam in tractatu de duello per no. p Imo.& Io.de ana.in c.i.& in rub. de cle.pug.in duello.l.vnica.C. de glad. & c.i.extra de tornea.

Et ita dico & consulo ego Iulius Ferretus Rauennas Iuris utriusque doc. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Iniuriatus in verbis reluctando iniurias similes verbales,an dicatur fecisse compensationem, ita quòd pugnæ locus non sit. & an procedat inter impares. nu.2.*
2 *Paria delicta mutua compensatione tolluntur.*
3 *Pares an pugnabunt propter iniuriam & excessum.*
4 *Pugnare an quis possit pro iniuria facta in præsentia,& in absentia.*
5 *Iniurians naturam an actione iniuriarum teneatur.*
6 *Duellare quibus remedijs et signis quis cogatur.*
7 *Prouocans uel prouocatus desistens pugnare,an pro victo habeatur.*
8 *Sententia an requiratur in duello & pugna.*
9 *Consuetudo militum circa duellum contra sacros Canones introducta,an ualeat*
10 *Cessantes duellare in aliquam pœnam incidere non potest.*

CONSILIVM XIX.

DEI nominis inuocato prędidio.Philip. quidam de Senis miles, titulum quendam de Perusio etiam militem iniuriauit dicendo ipsum fore furem,& sacrilegum:& Perusinus fuit mentitus dictum Philip.Senensem, & ipsum fore furem, & sacrilegum replicauit, & aliàs plures iniurias ei dixit. An per talem retorcutionem, seu reluctationem iniuriarum intelligatur remissa iniuria per compensationem,& an sit locus pugnæ:

& plus dicitur ꝙ Senensis ipsum etiam proditorem vocauit: & Perusinus respõdit tu mentiris, & tu es ille qui verus es proditor, & infamis, falsarius, & hæreticus: & an fuerit locus pugnæ, vel facta re compensatio iniuriarum. Item an deueniri possit ad duellum, & ordiri tale iudicium certaminis alia via: & modo quàm per literas responsiuas. Item an prouocans desistens dicatur conuictus apud nobiles, & milites, & quid in ꝓuocato desi-
1 stente? † Et super inde petitũ fuit à me consilium in scriptis: & distinguẽdo breuiter consulo: Aut uerba iniuriosa dicta fuerunt in præsentia aduersarii, aut in absentia. Item an per amicos tunc præsentes potuerit compensari. c. dilecti, de senten. excom. in vi. Aut propter talem iniuriam in persona aduersarii, vel suorum: & omnes casus in hac distin. reduci possunt dubitabiles. Et nisi expressè constet de prouocatore per verba iniu
2 riosa locus esset coniecturis. † Et paria delicta mutua compensatione tolluntur. c. si. de adulte. & l. si uxor. C. eo. & si duo. ff. de dolo cle. i. de homi. & l. si ambo. de compen. & sic non erit locus pugnæ tenet Azo. in summa. C. de iniu. & hoc verum est, & procedit si prouocans, & prouocatus sint pares, aliàs non posset fieri rectè compensatio arg. c. i. §. si rusticus
3 militem de pa. ten. † Secundo casu si pares fuerint quia excessit in iniuriando, & in respondendo tunc forte erit locus pugnæ. l. vt vim. ff. de iust. & iu. & l. Gracchus. C. de adult. & l. si adulterium cum incestu. §. Imperatores. ff. eo tit. quoniã ille tenetur de excessu si modum excessit in se defendendo. Sed milites seruant contrarium quia prouocatus graui contumelia potest quibuscunque iniuriis verbalibus apud nobiles, & milites satisfacere honori suo: no. Spec. in tit. de
4 accus. § i. † Et in præsentia facta iniuria, & reluctata non erit locus coniecturis offerente illo pugnam: & quando non est facta compensatio erit locus pugnæ in vtroque casu iniuriarum verba proferentium sunt attẽdenda per no. p d. Mari. de Put. in trac. suo duelli in c. quis dicatur
5 prouocator. lib. i. † Et quando quis iniuriatur accusando naturam: an tunc iniurians teneatur actione iniuriarum, vt puta, si quis fuerit cecus, aut claudus à natura, aut spurius natus, & ita conuiciatus, aut ab accidenti: & pariter teneatur iniurians: quoniam non debet illi improperari id in quo, nec ipse, nec parẽtes sui culpauerunt: sed tantum quando culpa sua: quia tunc peccata nocentũ oportet esse no. vt no. d. Andr. de Iser. in c. hac edictali. §. iniuria i addi. de pac. iu. fir. pꝫ est vtile scire vt causæ rectè cognoscant.
6 † Ad tertium respondeo posse deueniri ad singulare certamẽ nedum per literas, sed etiam per signa: vtputa, mittendo annulum, cingulum, chirotecam vt vulgo dicitur guantum si prouocatus fuerit ab araldo, seu pignus acceptabit pugnæ iudicio erit obnoxius, arma, locum, & iudicem eligit competentem: & in hoc cõsuetudini statur in huiusmodi eligendis: & si recusauerit acceptare antiquo more, dimittet araldus ad pedes prouocati astantibus militibus signum pro pignore duelli, & eo accepto vterq; pugnę
7 astringetur. † Ad quartum, an prouocãs desistens dicatur cõuictus dico ꝙ prouocans desistens erit conuictus apud milites, & nobiles propter desistentiam: & non poterit desistere, nec dissedere nisi cum ignominia sua, & cum honore pro-
8 uocati. † Et idem cum prouocato sine iusta causa pœnitente, & cessante seruabitur, & licebit honorato per quem non stetit secundum consuetudinem militũ in hoc à lege diuina, & canonica reprobatam ad remedia obrobriosa procedere contra cessantem duellare bãniendo, aut pingendo eum in tabellis, & cartis: & vt tedio, & ignominia affectus veniat ad pugnã: & vt inter milites maneat notatus
9 infamia † Et super inde poterit superior delarare militari more à canone reprobato. c. i. & ii. de cle. pu. in duello, nec aliqua valebit cõsuetudo militum introducta contra sacros cano. vt ibidem firmat Abb. in d. c. ii. quia duellum est prohibi
10 tum de iure. † Et si quis non acceptauerit duellandi partitum, vel acceptauerit,

aut re futauerit partitum iam acceptum duellandi ob hoc in pœnam aliquam incidere nō poterit, vt alias cōsului, & dicā in trac. de duello, & p Doc. & maxime p Io. de Ana in c. i. de cle. pug. in duello.

Et ita dico & consulo. Ego Iulius Ferrettus Rauennas V. I. D.

SVMMARIVM.

1 *Causæ quę sunt primò examinādæ ante quàm concedatur duellum.*
Domini qui nam sint illi qui possunt licentiam duellandi concedere in sua iurisdictione & territorio.
2 *Papa & quilibet alius prælatus habens iurisdictionem temporalem concedendo ea quæ ab ecclesia prohibentur, irregularitatem diuinam incidunt.*
3 *Milites an subiaceant legibus Imperatoris.*
Leges & arma fraternizant.
4 *Contemnentes leges Imperatoris sacrilegi sunt.*
5 *Militum & armorum stylus qualiter in re bellica sit seruandus.*
6 *Milites magis exemplis quàm rationibus mouentur.*
7 *Iura quo nam tempore sunt seruanda in defectum styli & consuetudinis, ac statutorum.*
8 *Consuetudo unius loci non ligat alium.*
9 *Ius ciuile seruatur in castro Cæsaris inter duellantes; deficiente armorum stylo. & usu militum.*
Duellum est damnatum tanquàm Diabolus per superbiam.
10 *Consuetudo duellandi de iure est nulla.*
11 *Ius Canonicum seruatur, quando de peccato tractatur.*
12 *Duellum fuit Diabolica suggestione inuentum, ut anima perderetur.*
13 *Principes non concedentes duella in suo territorio valde commendantur, ut in Hispania facit Rex Catholicus.*
14 *Duellum prohibetur de Iure Diuino, Gentium, Canonico, & Ciuili. & nu. 15. 16. & 17.*
Homicidium est Iure Diuino prohibitum.
Duellum est contra Charitatem.
Deus per duellum tentatur.
Deus tentari non debet.
18 *Duello fit iniustitia & iniuria.*
19 *Innocens quandoq; perit in duello.*
Multi sub iusto clypeo pereunt.

CONSILIVM XX.

DOMINI dominorum implorato auxil. Nobiles duo Romani duellari intendentes campum francum petierūt à pluribus dominis in iurisdictione suæ qui cum noluerunt ipsis concedere: demum campum petierunt à quodam Illustri domino de Vrsinis habente communem iurisdictionem cum alio Illustri domino Columna, & eundem campum pariter petierunt à d. Illustr. domino de Columna: qui ambo causam bene primò examinarunt duellare volentium secundum doctri. per Bart. datam in l. prolatam. C. de sent. quas iura bellorum, &
1 armorum vsus comprobat: videlicet † si sunt nobiles, milites, & equestres: aut plebei, aut rustici prouocātes, seu prouocati: aut tali lacessiti iniuria, vel infamia no. Et quibus verbis, & causis, & vbi non sit probationis copia, & cum aliter prouideri non possit nisi experto duello: quod quidem abhorret natura, & iura diuina, gentium, & humana prohibēt: ex quo perditio animarum, & corporum sequitur suggestione Diaboli. Et quia dicti domini de Vrsinis, & de Columna tenent in feudum ab ecclesia Romana locum prædictum petitum campi franchi à duellare volentibus; & cùm recognoscunt superiorem non possunt de iure concedere tale campum francum dictis bellare volentibus. l. i. C. vt armorū vsus. Papa autem, Imperator, vel alius Princeps, & populus nō recognoscēs superiorem nisi Deum, & ensem potestatem habent bellum mouendi, & indicendi, & tales habent auctoritatem concedendi in terris suis duellum; & similiter habent duces exercituum in exercitu, & castro suo: & non extra illum vbi non habent iurisdi. per Gl. in l. hostes ff. de cap. & postli. reuer. ad quę faciunt nota. per Pari. de Put. in c. quis possit lib. i. trac. sui duelli: fallit in eo qui haberet feudū à Papa, vel Imperatore, aut ab alio non recognoscente

recognoſcente ſuperiorem, vel recognoſcente qui in priuilegio ſuo haberet talẽ facultatem concedendi duellum: vt in duce Ferrariæ, & Mantuæ: qui hanc auctoritatem habent in priuilegio ſuo conce-
2 dendi duellum in iuriſdi. ſua. † Addo prædictis Papam, & alium prælatum habentem iuriſdictionem temporalem debere cauere ne concedant ea quæ prohibet eccleſia Dei: quoniam irregularitatem diuinam inciderent, vt dicit Abb. in c. ad audien. de homi. & Felyn. in c. qualiter, el. ii. in §. ad corrigendos in vi. co.
3 de accu. † Et quia quidam milites temerè dicunt ſe non eſſe legibus ſubiectos, & eorum iura eſſe arma, & enſem eſſe petitionem, & libellum ſuum: & omnia dat qui iuſtè negat, iuxta illud Horatii. ſcriptor honorate ſi fortè reponis Achillẽ impiger, iracũdus, & inexecrabilis, acer: iura negat ſibi nata nihil non arrogat armis. Hii enim conſiderare habent Imperium Romanum fuiſſe feliciſsimum ob armorum uſum, & exercitationem, & religionis obſeruationem: & nulli dubium eſt ꝙ leges, & arma fraternizant. l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudiciorum cum ſimul, & facta ſunt iura ab Imperatore orbis domino: & omnes gentes ligãtur ciuili iure, & milites ſunt ex illis: igitur & ipſi ligantur. l. in nomine domini. C. de offi. præfecti Africæ & l. cunctos populos. C. de ſum. tri. & fi. catho. & l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. & l. deprecatio. ff. ad leg. Rod. de iactu. c. Adrianus, & ibi Gl. lxiii. diſtin & c. in apibus. lxx. diſtin. habetur de re mili. per totum tit. ff. & C de cap. & poſtli reuer. & de iuſti. & iur. & de offic. milit. & de priuile. mil.
4 annonæ † Ex quibus iuribus, & aliis liquido patet ſacrilegos eſſe milites illos qui in eorum cauſis leges Imperatorias ſpernũt. l. i. C. de cri. ſacri. l fi. C. de legibus, in quibus Spiritus ſanctus iacet. c. ſi
5 ille xl. diſtin. † Et licet in re bellica ſit ſtylus armorũ ſeruandus ſi ab omnibus fuerit approbatus eo modo de quo in l. i. C. ubi ſenat vel clariſsimi, ſecundum quem quandoque iudicatur: quia quælibet profeſsio abundat in ſuo ſenſu, & ſtylo quem obſeruat. l. iii. in fi. ff. de teſta. & xcii. diſtin. c. legimus, & l. cunctos populos, C. de ſum. tri. & fide catho. & de con
6 ſuetudine habetur in rub. † Milites magis exemplis mouentur, quàm rationibus: ideò oportet ipſos habere recurſum ad leges Imperiales: quibus omnes lai-
7 ci ligantur. † Et deficiente ſtylo, conſuetudine, vel ſtatuto, vel more regionis, ſeu loci certaminis: pueniẽ ad ius ciuile, et ẽt ad ius longobardũ, vel francorũ in locis videlicet vbi ius longobardũ, ſeu francorũ ſeruatur: vt in regno Siciliæ. vbi in multis locis pferẽ iuri ciuili romanorũ, & ad cõſuetudines, ſeu cõſtitutiones Federici Imperatoris primò recurritur in d. Regno Siciliæ arg. l. de quibus. ff. de
8 leg. pro ratione. c. venera. de elect. † & cõſuetudo vnius loci non ligat alium: vt notanter dicit d. And. de Iſer. in c. i. quæ ſit
9 prima cauſa ben. amit. † Et ſi in caſtro Cæſaris fieret duellum deficiente armorum ſtylo; in continenti erit recurrendum ad ius ciuile. Hoc enim procederet ſi duellum abſq; peccato fieri poſſet: qđ eſt impoſsibile: propterea duellum eſt de iure prohibitum, & damnatum tan-
10 quàm Diabolus propter ſuperbiam. † Et conſuetudo duellandi eſt de iure nulla, cum permittat peccatum. not. Abb. in. c.
11 ii. de cle. pug. in duello. † Et quãdo trac. de peccato ſtandum eſt iuri cano. in omni foro, & non iuri ciui. c. i. & ii. de no.
12 oper. nun. & c. nouit, de iudi. † & c. monomachiam. ii. q. v. vbi habetur duellũ eſſe repertum diabolica ſuggeſtione, vt homines ſe trucidarent, & perderent
13 animas. † Recte enim & religioſè faciũt Principes illi non permittentes duella fieri in iuſdi. ſua: vt probè facit Rex catholicus Hiſpaniarum qui punit duellare volentes, & non permittit duella fieri in ſuo Regno propter peccatum, & ani-
14 marum perditionem. † De iure diuino prohibitum eſt homicidium, & pariter duellum ex quo oritur homicidium. l. oratio, de ſponſalibus: & duellum eſt contra charitatem. c. nõ ſatis. lxxxvi. diſtin. & c. charitas & c. proximos, de pœni. diſtin. ii. & per duellum tentatur Deus:

quod est prohibitum tentare Deum.c. fi.de pur. vulg. nam dicitur in Euangelio non tentabis dominum Deum tuũ, & per no. pet d. Io.de Imo.in c.nisi cum
15 pridem,de renunci. † Prohibetur etiam duellum de iure gen. c. Nabuchodonosor,cum simi.ibi.xxiii.q. iiii. quia illud ius naturale non attenditur proueniens ex sensualitate,& odio naturali: & cum vnicuique insit liberum arbitrium ratio
16 est attendenda. † Et q̃ iure cano. sit prohibitum duellum iura sunt aperta, vt in tit.de cle.pug.in duello & in tit.de vulg.
17 purg.per totum. † De iure etiam ciuili prohibetur duellum.l.vnica C.de glad. lib.xi. & per Gl. ibi. & insti. de hæred. quæ ab intesta.§.interdum.in verbo per duellionis:non obstantibus Bal.dictis & annotatis in l. veteri digestorum, qua actione §. si in colluctat ff.ad leg. Aquil.
18 per duellum partibus fit iniuria, & iniustitia,& denegatur iustitia,vt in titu. de
19 iusti. & iu. institu. & ff. † Et in duello quandoque perit innocens,& sibi fit iniuria, & iniustitia: vt in lõgobarda dicitur multos vidi sub iusto clypeo perisse in ti.qualiter quis se defendere debet. Varia sunt hominum discrimina, & diuersæ corporum qualitates, fortitudinis,& debilitatis: & pares non sunt complexiones: & sæpe debiles prouocantur à robustissimis viris qui non iure, sed potentia ducti sunt: & ob debilitatem pereunt habentes quandoque iustitiam cum fortioribus pugnantes: & sic iis fit iniuria, & iniustitia grandis propterea iuribus prævallegaris non est concedendum duellum, sed denegandum.

Et vt supra scriptum est, & conclusum dico, & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas.I.V.D.saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Fractor secundus pacis an incidat in pœnam fractæ pacis.in contractu stipulatam. & an à primo uiolante licitè possit prouocari ad duellum.& nu.2.cum seq.*

2 *Iurans seruare contractum, illum seruare tenetur, in quantum alius obseruat.*

3 *Fideiussores an teneantur ad pœnam contractus, ad quam principales non tenentur.*

4 *Pœnam fractorum pacis quis soluet, cùm ignoratur quis primus violator pacis fuerit.*

CONSILIVM XXI.

GRATIOSI DEI inuocato præsidio. Miles quidam de Vrbino fecit pacem cum milite quoddam Fori Sempronii ex causa homi. per ipsos respectiuè cõmissi in perso. eorum frattum. nam Vrbinas præfatus interfecerat fratrem dicti militis Fori Semproniani: & miles Fori Semproniani posteà interfecerat alium fratrem præfati Vrbinatis militis:& in contractu pacis iurauerunt seruare pacem sub pœna mille ducatorum,& pro obseruatione dederunt fideiussores: deinde facto contractu Vrbinas pręfatus eundem militem Fori Semproniani vulnerauerit, & illinc ad paucos dies idem Fori Sempronianus miles aggressus fuit dictum Vrbinatem,& ipsum vulnerauerit pluribus vulneribus:& cõualidato Vrbinate ipse vocauit præfatũ militem Fori Sempronianum uiolatorem pacis,qui ipsum mentitus est in falso gutture. Quem postea Vrbinas prouocauit ad duellum, conuentis in iudicio fideiussoribus pro pœna dictæ fractæ pacis ob vulnera sibi illata per dictum Fori Sempronianum militem qui pacẽ secundò fregerat. Et casus pędictus mihi fuit transmissus consulendus: videlicet an Vrbinas prædictus rectè potuerit prouocare ad duellum prædictum Fori Sempronianum militem ex causa dictorum vulnerum sibi illatorum. Item an dicti Fori Semproniani militis fideiussores potuerint instante dicto Vrbinate pro pœna sibi promissa fractę pacis grauari, cum ipse fuerit primus qui pacem fregerit in primo aggrediendo, & vulnerãdo dictum Fori Sempronianum
1 militem. † Breuibus consulendo dico Vrbinatum militem illicitè, & non de iure prouocasse ad duellum prædictum aduersarium de Foro Semproniano cũ

ipse fuerit primus qui rumpit pacem ag grediendo, & vulnerando ipsum Fori
2 Sempronianum militem. † Nam iurans seruare contractum intelligitur illum obseruare inquantum alius obseruat pro sua parte, aliàs non tenetur ad obseruantiam ipsius:& sic cessabit causa duelli. l. quæro §. inter locatorem. ff. locati & per Bar. ibi & in l. cum pater libertis, ff. de leg. ii. vbi Bar. ponit quæstionem, ꝙ si duo fecerunt pacem, & illam promiserunt sub certa pœna seruare,& non rumpere: si postea eam rumpunt qui primò rupit eam, poterit accusari ab eo qui eã secundò rupit, & non primus poterit accusare ab eũ qui eam secũdò rupit, & sic
3 non primus secundum. † Et sic fideiussores prædicti nõ tenebuntur cum principalis non teneatur, ex quo primus nõ seruauit pacem: vt no. Abb. in c. peruenit el ii. & in c. quemad. de iureiur. nam primus offensor est ille qui rupit pacem: & non secundus qui eam ruptam inuenit:& rumpere non dicitur, sed ruptam inuenire. l. qui fidem ff. de transf.& l. cum proponas. C. e. & de pactis. l. cum proponas. ad quę faciunt no. per Bal. in c. sicut el. iii. de iureiuran. & per Romanum in consi. ccxiii. & in consi. cclvii.& per Per. de Anch. in c. si de iureiuran. & l. si non fuerit ff. de iureiuran.& l. conuenerit ff. pro socio cum similibus. Et sic secundus agere poterit ad pœnam, & nõ primus qui rupit pacem probando ante omnia se seruasse contractum. c. i. qualiter dominus proprietate feudi priuetur, & per Bal. ibi. in auc. dos data. C. de do. ante nup. & in l. talis facta stipulatio. ff. de iure do.& per Imo. in consil. xli.& per Pet. de Anch. in c. an sit. de appellati.& in c. statu. de proba. in vi. & tex. in c. ex eo, de reg. iu. in vi.& per Imo. in c. mandatum, de rescri.& in c suam de pœnis,& ibi per Card. Alexand. & per Bal. & Saly. in d. l. cum proponas. C. de trãs. & per tex. cum Gl. in c. esto subiectus.
4 xcv. dist. † Et si duo iurauerunt seruare pacem sub pœna: & ignoretur quis eam primò ruperit: nemo tenebitur ad pœnam conuentionalem per tex. in l. i. §. cum arietes. ff. si quad. paup. fecisse dicatur.& ibi per Bal. Et sic hoc casu nõ tenebuntur ad pœnam conuentionalem: puniri tamen poterint quoad fiscum per tex. in l. licitatio. §. illicitè. ff. de publicanis, vt dicam inferius latius de treu. & pac.

Et ita dico & consulo ego Iulius Ferrettus Rauennas Iuris utriusque doc. saluo &c.

SVMMARIVM.

1 *Sententia lata super causa ciuiliter decisa, impedit duellum super eadem causa.*
2 *Cautela ad euitandum duellum.*

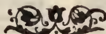
CONSILIVM XXII.

REGIS regum inuocato præsidio. Casus consulendus talis est. Degus quidam Hispanus miles vendidit Crassiæ etiam militi Hispano vnum equum cum pulchra, & ornata sella pro duca. xcv. non expressis omnibus viciis equi: & infra legitimum tempus sex mensium quo intẽtatur redibitoria actio, emptor conuenit venditorem in iudicio ciui. per tex. in l. sciendum §. fi. ff. de redibi.& in l. ędiles ff. de ędil. edic. & cum de hac materia latius Domino duce dixerim in lib. rei naualis in tit. quid agere debeat classis pro victoria: igitur non me vlterius extendam, & etiam cum non sit casus noster,& cum nemo fraudari debeat: sententiam probatis probandis,& seruatis seruandis emptor in fauorem reportauerit: & venditor Degus condemnatus fuerit ad pretii, damnorum, expensarum, ac interesse, restitutionem per tex. in l. in emptione. §. si emptor, cum Gl. ff. de contrahen. empt.& in l. quæritur. §. si venditor. ff. de ædil. ædic. à qua sententia non fuit appellatum, & cum vitium fuerit tale quod impediat totum, ritè emptor sententiam obtinuit. l. eum qui & per Bar. ibi. ff. de fur.& l. ædiles. ff. de ædili. edic. compensatis expensis uictus
1 cum vsu ipsius equi. † Et dicta secuta-

ſententia, & in rem iudicatã tranſacta: Degus putans ſe fore iniuriatum à prædicto Craſsia emptore erga ipſum dixit in conſpectum plurium nobilium procerum, & militum ſe velle armis probare dictum equum non fore vitioſum: & ſuper indè ad duellum prouocauit Craſſiam qui acceptauit partitum duellandi, & habito campo franco: conuentum fuit inter partes amicorum interuentu: quod de iure videatur ſi licitum ſit inter ipſos certare ex cauſa prędicta & per Illuſtriſsi. Marchionem Vallis Sicilianę. d. Ferdinandum de Larcone, trãſmiſſus fuit mihi caſus conſulendus: vnde viſo dicto caſu dico, & conſulo ꝙ non eſt licitum tale duellum fieri, cum duellum ſit de iure prohibitum, & cauſa iam per ſententiam finita ſit ciuili iudicio. nam via electa ſtrepitus iudiciorum ciuilium impedit duellum fieri: etiam ſi eſſemus
2 in caſu duelli: † & optima eſt cautela ad impediendum duellum, ꝙ cauſa ciuiliter intentetur: vt latius dicam in tractatu de duello per Gl. in cap. cum filius. §. i. ff. de leg. ii. & per Doc. in. c. i. & ii. de purg. c. cum ſimilibus.

Et ita iuris eſſe dico, & conſulo ego Iulius Ferrettus Rauennas. Iuris utriuſque doc. minimus, & eques ac commes licet indignus Lateranenſis Palatii: & in fidẽ me propria manu ſubſcripſi, & ſolito ſigillo meo roborari mandaui: ſaniori ſemper ſaluo iudicio.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS ET COMMITIS LATERANENSIS PALATII, TRACTATVS DE DVELLO.

SVMMARIVM.

1 *Duellum vnde dictum. Et quid ſit. & nume. 116. & 118.*
2 *Duellum impropriè dicitur bellum. & nu. 116. Bellum quid propriè dicatur.*
3 *Duellum an ſit licitum & iuſtum dicitur bellũ. & nu. 31. cum multis ſequen.*
4 *Bellum unde dicitur.*
5 *Pugna unde dicta, & unde dicitur prælium.*
6 *Duellum ſit pro gloria & honore. & nume. 8. 9. 11. & 35.*
Dominis exercituum optimum eſt habere ſtrenuiſſimos et fortiſſimos milites paratos ad ſingulare certamen, & hoſtes ſua uirtute perterreant. & nu. 11. 12. & 13.
7 *Duellum eſt belligeræ uirtutis experimentum, iure naturali inductum, propter odium à natura ortum.*
Duellum eſt tollerabile dummodo non fiat ex odio.
10 *Duellum in re bellica committitur ex cauſa publicæ utilitatis.*
Mortui in bello pro republica, per gloriam uiuunt.
14 *Paruo prælio eſt etiam omni ſtudio occurrẽdũ.*
15 *Duellum in quibus caſibus de iure feudorũ permittitur. & nu. 16.*
17 *Duellum in conſtitutionibus regijs & Imperialibus regni Siciliæ quibuſdam caſibus permittitur. & nu. 18. & 19.*
Duellum per nouellam regiam pragmaticam penitus tollitur, & duellantes ac duellare uolentes naturali morte puniuntur.

18 Fides data pro duello an sit seruanda.
Iuramentum duellantium, præstari non potest die feriato.
Iuramentum omni die, etiam festiuo præstari potest pacis fauore.
19 Duellum in duobus casibus est in optione rei.
20 Duellare an quilibet teneatur personaliter de iure longobardo.
Duellum quare & in quibus casibus sit de iure longobardo permissum.& nu.24.
Solidus in iure est ducatus unus.
21 Duellum in casibus à consuetudine permissum an obseruari debeat, ac si de iure pmitteretur.
Duellare uolentes an possint per campionem pugnare.
Procurator in criminalibus interuenire non potest, nisi ad allegandum causas absentiæ.
Sententia condemnatoria contra procuratorē fieri non potest. sed contra personam domini fieri debet.
22 Causa pia an in duello interueniat.
23 Duellum in quibus casibus pmittitur in Gallia.
Animaduerti potest inuictum qui se superatū fatetur in duello. moribus militum approbatum.
24 Pacta an & quando inter duellantes sint seruanda.& nu.38.79.nu.96.& nu.120.
25 Duellum locum habet in casu, quo reus victus punitur eadem pœna ac si esset confessus.
Mitius agendum est cum conuicto ex præsumptionibus, quàm ex confessione.
26 Duellum de Iure Canonico reprobatur, exceptis quibusdam casibus.
Diffamato coram rege licitum est contra diffamantem duellum inire.
Necessitas facit probabile quod aliàs non est.
Famam suam unicuique non derelinquere licet.
27 Hercules plures fuere bellaces & fortes in duello.
28 Sertorij historia.
29 Duellum est naturæ odiosum.
Duello quandoq; perit innocēs sub iusto clypeo.
30 Prouocare ad duellum non licet, sed permittitur prouocato se defendere, & non est offerendū, nec suscipiendum duellum nisi necessitate urgente.
Duellum iniri licet pro defensione iustitiæ & rerum.
31 Duellum est contra charitatem.
Charitas est omnium uirtutum fundamentum & exclusio uitiorum.
Duello tentatur Deus ut miracula faciat.
Duellum de iure naturali & gentium prohibetur.& nu.33.
Duellum introductum est diabolica instigatione, ut genus humanū extirpetur.& nu.97.
Homo sequi debet diuinam rationem.
32 Principes dantes licentiam duellare uolentibus, peccant.
33 Consuetudo nō potest facere duellum esse licitū.
Iustitia nulla fieri potest ex probatione facta per duellum.
34 Morientibus in duello denegatur Eucharistiæ Sacramentum, ac ecclesiastica sepultura, & nume.94.
35 Intellectus ad Glos.in.l.qua actione.§. si quis in collectatione.ff.ad l. Aquiliam.
Et ad l.i.& ij.C.de gladiatori.lib.xi.
Item ad l.accepta.& tot. tit.C.de spetac.fenis, & lenonib.lib.xi.
Et ad l.vnicam.C.de expensis ludorum.
Et ad l.i.§.item senatus.ff.de postul.
Et ad l.Athletas.ff.de infami.
Et ad l.ii.de aleatori.
Duellare an liceat pro alterius defensione; remissiuè.
Occidens aliquem in duello auctoritate Principis inito causa lætitiæ, an de occiso teneatur, remissiuè.
36 Prouocans uel prouocatus ad duellum. duellare desistens, non potest de iure pingi in tabella.
Exemplum Dauidis & Goliæ an habeat locū in duello.
37 Duello finis impositus fuit à Carolo Quinto Imperatore.
38 Causa nulla est in Principe concedendi duellū.
Principes non concedentes duellum prudentissimè agunt.
Principes denegantes duellum aliquem nō grauant.
39 Captus in duello sub fides relaxatus, non potest per uictorem occidi.
Insultato licet defendere personam suā et bona.
Parentes ac amici conuocari possunt, pro recuperandis bonis, quos defendere licet.
40 Errori occurrendo cuilibet obuiare licet.
Erroribus consentit, qui non resistit.
Irregularitatem nemo incurrit sine dolo.
41 Militi licet propter honorem suum duellare, & non fugere aggressorem.

42 *Nobilis insultatus à rustico fugere non debet. licet fugere possit.*
43 *Militi aggresso à vicino reputanti sibi ad vitu periũ fugere an liceat aggressorem expectare, & eum percutere. & nu. 44.*
Homini vili & debili an liceat se cum ense tueri, contra fortem eum percutientem pugno.
Surripienti quid violenter, an liceat armis resistere. & nu. 44.
44 *Intellectus ad l. i. C. unde vi. Et ad. l. iii. §. cũ igitur et ibi Glos. ff. de vi & vi arma.*
45 *Victus in duello pro crimine capitali, an possit morte naturali puniri, & nu. 47.*
Confessio præsumpta non damnat.
46 *Prouocans ad duellum & succũbens, an ad pœnam talionis teneatur, & nu. 47.*
Accusans & succumbens in causa criminali talionis pœna tenetur.
48 *Prouato ad duellum latitante. quid facere debeat prouocans.*
49 *Victor non potest victo in duello vilia seruitia præcipere.*
Vasallus victus in duello, cui potius parere debeat, domino vel victori, ambobus simul & eodem tempore vocantibus. & nu. 88.
Victus in duello sub fide relaxatus, an & quando parere debeat victori rebelli effecto, vel excommunicato. Et quid si timet à victore carcerari, an ad illum accedere teneatur, remissiuè.
50 *Contumacia acceptantis duellum, & non comparentis in die statuta; qualiter accusari debeat, & sententia sit ferenda.*
Victus in duello an teneatur ad expensas.
51 *Captus in duello & seruatus, an efficiatur seruus pœnæ, & an testari possit.*
52 *Doctoribus an permissum sit duellare, remissiuè.*
Captus in duello qui fuit sub fide relaxatus, & inde effectus Princeps, victori parere non tenetur.
Victus à pluribus & ab omnibus sub fide relaxatus, deinde ab omnibus interpellatus, an omnibus & cui eorum parere debeat.
Obligatus duobus, illi parere debet, cui primò promisit.
Propulsatione iniuriæ facti, aut verbalis facta, an possit deveniri ad pugnam. remissiuè.
53 *Mortuus in pugna singulari, an dicatur mortuus seruus pœnæ, & an eius testamentum rumpatur.*
54 *Prouocans ad duellum aliquem impingens ei crimina, tenetur per indicia & coniecturas probare. Qualia autem indicia sufficiãt, stat in iudicis arbitrio, quod secundum leges regulari debet, & nu. 55.*
56 *Occidens extra patriam duellando inimicum suum, an rediens in patriam possit de homicidio puniri.*
Duellare an liceat ratione insignorum & armorum remissiuè.
57 *Duellum an possit mutuo consensu prouocati & prouocantis sine superioris auctoritate reuocari.*
58 *Duellantium quis primò duellare, & vulnerare debeat, & nu. 99.*
59 *Sexagennarij & minores vigintiquinque annis an duellare teneantur. & nu. 69 & 70.*
60 *Fœminæ duellare non possunt, cum virile sit officium duellandi, & nu. 64.*
Fœminæ quo casu per campionem, mundualdũ, filium, generum, vel affinem pugnare possunt & nume. 64.
61 *Campio quando, & qualiter iurare debeat.*
62 *Iuramentum principalium duellantium, quale esse debeat.*
63 *Duellantes principales dolo falsi campionis vel mundualdi victi, debẽt in integrum restitui.*
Falsi campiones vel mundualdi qualiter sunt puniendi.
Testis falsus eadem pœna puniri debet, qua puniretur reus de crimine intentato.
65 *Captus in duello sub fide relaxatus à victore, donatus pro captiuo, an possit per pecuniã remitti, et an sit captiuus filiorũ victoris eo mortuo, & an captus vocatus à victore impeditus venire excusetur remissiuè.*
66 *Occidens bannitum in duello, non consequitur præmium concessum occidenti bannitum.*
67 *Aetas quæ legitima est duellantibus. & nu. 68.*
71 *Prouocatus de iure habet modum pugnandi, & armorum electionem, indicis, temporis, & loci.*
72 *Arma si alicui in duello franguntur vel cadũt, aut aliquis duellantium in terram cadit, an sit illa restituenda, vel alia danda illis, vel ille sit subleuandus.*
73 *Duellandum quomodò sit, quando prouocatus est aliquo membro debilitatus.*
Prouocans mutilatus vel mancus quomodò pugnare debeat cum prouocato integro.

75 *Prouocans non potest modũ duellandi eligere.*

76 *Pedes prouocatus ab equite, & eques prouocatus à milite uel pedite quomodo pugnare debeant.*

77 *Prouocatus an possit petere ut puniatur prouocator, qui in duello non obtinuit, aut detur sibi pro captiuo; & an prouocatori sint pacta seruanda, si banniatur, remissiuè.*

Captus in bello per armigerum an sit captiuus capientis, uel sui Ducis remissiuè.

78 *Patris consensus an sit necessarius in filio familias intendente duellare.*

Duellare pro quibus iniurijs quis possit, & non duellare, remissiuè.

Victus in duello negans esse uerum, non potest iterum prouocari.

79 *Duellum in uno die cæptum & non finitum, an sequenti die finiri debeat.*

Dilatio noua dari non debet in pugna.

Consuetudo patriæ & militum seruanda est inter duellantes.

80 *Prouocans an possit mutare querelam in literis & cartellis.*

Prouocatus potest insistere super prima querela ante quàm perueniatur ad secundam.

81 *Accusati de crimine & condemnati ad mortẽ, an sit differenda executio per duellum futurum cum accusatore, uel alio: ob allegatam in hoc consuetudinem. & nu. 82.*

82 *Infames à duello repelluntur.*

83 *Mentiri non licet, nec failere fidem, nec quenquam decipere mendacio.*

84 *Clericus coniugatus duellare non potest.*

Nec clericus habens primos ordines.

Clericus ab arte gladiatoria non desistens, an perdat priuilegia clericalia.

85 *Clerici non possunt interesse duellis.*

Clericus qui duellauit, an in ordine prius habito administrare possit, & an ad alios ordines possit promoueri.

86 *Clericus iniens duellum deponendus est, potest tamen ab Episcopo dispensari, si mors vel membri mutilatio non sit inde secuta.*

87 *Prouocans uel prouocatus suscipiens ordines sacros, uel ecclesiasticam dignitatem, excusatur à duello.*

88 *Dominus potest suum uasallum prohibere ne pugnet.*

89 *Desistens à duello non incidit in Turpillianum, nec illius pœnam.*

90 *Desistere à duello an liceat cum licentia iudicis electi.*

Miles existens in castris ab hoste prouocatus, non potest sine sui Ducis licentia pugnare.

91 *Prouocator à iudice prohiberi potest ne alios prouocet.*

Delinquens puniendus est in loco delicti.

92 *Victus semel in duello nõ potest iterũ duellare.*

93 *Bona occisi in duello, innocentis reperti, eius hæredibus & successoribus restitui debent.*

Occisus in duello an à uincente possit spoliari armis & rebus cum quibus duellauit.

94 *Ecclesiastica sepultura nõ denegatur mortuo in tormentis, qui causa uidendi conuenerat.*

Probationes uulgares ab ecclesia reprobantur.

95 *Occidens inimicum suum in duello licito, non tenetur de occiso.*

96 *Torneamentum quid sit.*

97 *Torneamenta & duella inuenta sunt instigatione Diaboli, ut exterminaret humanum genus & homines se interficerent, ac proprias animas perderent.*

Torneamentum & duella sunt diuino iure improbata.

98 *Litis contestatio in duello quomodo fiat. & nume. 99.*

99 *Prouocans ad duellum potest pœnitere ante q̃ reus prouocatus ueniat.*

100 *Duellare prætendentes an possint se submittere in iudicem forensem, utrinsq; partis cõsensu.*

Ligius sine consensu sui Principis in alium iudicem iurisdictionem prorogare non potest. & acta ab ipso indice facta, nulla sunt.

101 *Ortus ex illustri natione legitimus & naturalis, de proditione inculpatus, refutari non potest in duello.*

102 *Bastardus miles an in duello refutari possit, & nume. 104.*

103 *Victus qui per xxx. annos à uincente non fuit requisitus, an possit ulterius requiri.*

104 *Bastardus etiam militis filius non potest dici miles.*

Bastardi non dicuntur de familia & casata patris.

Bastardi arma legitimorum portare nõ possunt.

Bastardi non dicuntur esse de cognatione uel agnatione.

105 *Spurij nobilium aut militum non dicuntur nobiles, nec habiles ad standum in brachio militari.*

Spurij de domo & casata non dicuntur.
Spurij non dicuntur conuncti, nec nobiles.
106 *Emphyteusis concessa agnatis, filijs, & descendentibus, an transeat ad filios spurios.*
Spurij non prohibentur ab honoribus.
107 *Militaris dignitas an tollat spuritatem.*
108 *Comes palatinus apostolicus uel imperialis an possit legitimare non subditum in territorio alieno.*
109 *Comites Palatini non habentes comitatum. in odiosis & pœnalibus non ueniunt appellatione comitum.*
Nec Episcopus nullatenensis & canonicus supernumerarius. ueniunt episcoporum & canonicorum appellatione.
Statuta & leges strictè & propriè intelligi debent.
110 *Subditi possunt prouocare dominos suos ad duellum propter adulterium uel aliam offensionem.*
Pacati, inter quos noua lis oritur, an possint iterum in simul duellare.
111 *Legitimatus an succedat in emphyteusim ecclesiasticam.*
Legitimatus est suus hæres, et iura hẽs suitatis.
112 *Legitimatus in testamento patris præteritus, uel sine causa exhæredatus. habet uim contra tabulandi & dicendi testamentum nullum.*
Legitimatus habet ius congrui.
113 *Filius naturalis tantum an excludat substitutũ. & nu 114.*
115 *Nepos natus ex incestuoso coitu à nullo ex parentibus institui potest.*
117 *Duellum quandoque fit propter innocentię purgationem.*
119 *Duellum fit etiam ad purgationem glorię & ad odij exagerationem.*
121 *Sententia duelli est nulla & appellabilis, & nunq̃ transit in rem iudicatam.*
122 *Vasallus non potest domino pugnam offerre, nec illum in ius sine uenia uocare.*

1
VELLONAM antiquorum imprudentia aiebat Martis fuisse sororem: & ab ea dictum esse duellum latino vocabulo, & græco monomachia. qui duorũ est pugna à monos ꝙ est vna & machia pugna: quasi vnica pugna, & singularis: de qua in Glo. legis qua actione. §. si in colluctatione. ff. ad legem Aquiliam.

3 † Et duellum impropriè etiam dicitur bellum, quando duæ partes pugnant: & bellum propriè dicitur vniuersum, vt Punicum in quo multa prælia possunt inesse in primo videlicet, & secundo cornu, dextero, & sinist: o lateribus, in medio, & fiunt exercitus.

3 † Et an licitum sit duellum, & iustum dicatur bellum, dilucidabitur inferius.

4 † A Bellona dictũ est bellum altera Martis sorore, ut scribit Mar. Varro. cuius templum fuit exigua colũna super qua hasta iactabatur dũ bellum indiceretur in hostes: & de hac Bello: a cantat Poeta: Et cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

5 † Et Pugna à pugnis dicta est: quia primitus pugnis pugnabat Antiquitas, tunc incognitis, & deficientibus armis: & prælium à prælo instrumento dictum, quo vuæ & oliuæ præmuntur: & ab imprimendo hostes per vim impellendo.

6 Et fit duellum pro gloria, & honore: & optimum est in re militari, quòd Imperatores, Reges, & Duces exercituum habeant semp in exercitu suo aliquos strenuissimos, & fortissimos milites qui sint prõpti ad singulare certamen: exemplo Mangli Torquati, Lutii sicci, Dentati, Curii, & Elegiarii, fortissimorum militum: qui ob egregia facta sua in singulari certamine pacem hæredem reliquerunt: & per viginti tres vices duellando mortuis semper hostibus victor extitit strenuissimus vir P.M. Seruilius Romanus Consularis.

7 † Duellum. n. est experimentum bellige ræ virtutis, inductum iure naturali propter odium ortum à natura cuius natura le, distin. i. Et facile prouenit quando homines sola sensualitate, & non rationis libramine reguntur c. de nostris. 20. q. 5. & c. Nabuchodonosor 23. q. 4. De quo habetur in Glo. l. qua actione. §. si in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. vbi tollerabile habetur dummodo non fiat ex odio.

8 † Contigit per sæpe fieri aliquod egregiè factum in hostium conspectum per aliquem doctum, fortem, & expertum virum in re militari: vt pro animi gloria incendantur exercitus, & vt frangatur præsumptio hostilis, temeritasq;, & audatia sua tollatur.

9 † Mortuo in duello vno ex ducibus Atticis obsidentibus Siracusas vnà cū Calicrate Siracusano prætore fosso mutuis vulneribus solo duce supstite Nicia Athenicse tunc infirmo in tentorio existente; & ne sui trucidarent, & sua clasis ab hostibus cōbureretur, incendiū Nicia fecit in locis vbi hostes sibi nocere poterant; & arte tali illos expulsit, & suos cū classe ueasit à periculo.

10 † Committitur in re bellica duellum ex causa publicę salutis quod est gloriosum, & laudabile in re, & exercitio militari. l. i. §. bestias. ff. de post. & inst de excu. tut. §. Sed in bello: vbi habet per gloriam viuere illos qui ceciderunt in bello pro salute, & honore rei publicæ: vt q̃ plures fortissimi antiqui milites fecerunt; exemplo Polidamæ strenuissimi Romani militis: qui in omni certamine attulit palmā. Et idem fecit Saturninus filius Tritami robustissimus miles Pompei: not. Dominus Par. de Put. in tracta. suo de duello lib. 1. fol. 30.

11 † Scipio in Hispania pro ioco fecit duellare gladiatores, & corā eo duellare pmisit duos Hispanos principes in simul patrueles Corbē v3, & Orsciam causa regnandi: quo-ū vnus periit in ipso duello.

12 † Et optimū est in re militari, & exercitio bellico semper habere aliquos vt dictū est, fortissimos viros in exercitu suo: qui hostes sua virtute derterreant; vt de Achille scribit Homerus, Teucros fuisse ab illo perterritos dum vixit: & mortuo Hectore, Troes non exibant ciuitatē ipsius timore; quo postea perempto, dolo Paridis sub ficta fide coniugii Polisenæ Teucri aperto Marte pugnātes per egregia gesta peregerunt in grecos: quorum demum fraude, & arte pelasga diruta fuit Troya.

13 † Legitur regem Anthiocum Lisiæ filiū cum centum, & viginti millibus armatorum, & elephantis triginta duobus turritis castramentatum fuisse, & vnius elliægiarii perterritum fortitudine: qui elephantem inter hostes, & in eius conspectum solus interemit hostibus in uitis: & inde exanimatus sub mortua belua ge tulla Elliegiarus occubuit humiliter pacem petiisse, & exercitum in patriā suā illicò, & sine pugna transtulisse. Et si casus eueniret aduersus, abstinendum forte tunc erit à bello: in quo pauci strenuissimi milites persæpe in causa fuerunt uictoriæ.

14 † Nec paruum prælium est contemnendum in re militari, sed illi est omni studio occurrendus repente: quoniam ex parua neglecta scintilla, & non prius extincta, sæpe magnum consueuit exire incendium. Igitur paruo prælio est viribus totis operandum, ne procedat in maius cum periculo, & dedecore exercitus.

15 † In tribus casibus de iure feudorum videtur permissum duellū, vt in. §. si quis miles, & in. §. si quis alius, & in §. si quis hominem, de pac. tenen coll. x. vbi Imperator habet respectum ad ius fori, vt in præscriptionibus inducentibus peccatū, & non ad iura poli: vt in canone ecclesiæ Dei considerante salutem animarum c. fin. de præscrip. & c. malæ fidei possessor, de reg. iur. in vi.

16 † In vsibus feudorum dātur casus quibus permittitur duellum propter quamlibet videlicet causam capitalem quinque concurrentibus: primò videlicet ꝙ ille qui prouocatur sit suspectus, vel diffamatus; secundò, ꝙ non aliter possit haberi vera probatio de eo quod inculpatur: tertio, ꝙ sit par prouocatus prouocanti, vel minor prouocanti: quia nō licet minori, seu inferiori prouocare maiorem; & ascendere ad superiorē; quia sunt seruandi gradus: quartò, ꝙ causa sit psonalis, & non pecuniaria. quintò ꝙ per duellū sit electa uia duelli, & nō via strepitus iudicio: ū ciuilium per Glo. fi. in l. cum filius. §. 1. ff de leg. ii. & p tex. & Doc. in c. i. & ii, de purga. vulgari: & in titu. de cleri. pugn. in duello.

17 † In constitutionibus regiis,& imperialibus regni Siciliæ reperi in certis casibus permissum esse duellum l.prosequentes,& l.monomachiā,de pug.subl.lib.ii. & in l.comes,& in l.in consutilem, & in l.omnes,& in l nullus, & in l.pręsenti, cum sequenti ibidem:vbi habetur de iuramento pugnantium in duello; & per do.Par.de Put.in vi.par. sui libri de duello.c.v.& in c.ix.vbi legitur de perditione;& per nouellam regiam pragmaticā imperialis, & regii culminis penitus tollitur duellum,& duellantes, & duellare volentes puniuntur naturali morte.

18 † Et quòd sufficiat data fides in duello, & pro duello,habetur per Alex.ab Imo. in l.iii.ff.de iniur.& tex.in dicta l.præsenti de pug.subl.lib.ii.const. Imperialium regni Siciliæ: vbi dicitur esse permissum duellum pro, & in crimine læsæ maiestatis indiciis dūtaxat pręcedentibus;& non aliter,vt in d.l.in quęstionibus, & in l in consutilem: & in morte clandestina, & furtiua,aut absconsa proditoriæ,& veneficii. Et an tale iuramen cum duellantium possit pręstari in die festiuo,dic ꝙ non c.i.& fi. extra de feriis: pro pace tamen iurare permittitur omni die, etiam festiuo, fauore pacis:vt in c. decretauit.xxii.q.v.

19 † Lex Federici Imperatoris de pace tenenda ponit duos casus quibus permittitur duellum. videlicet. Si quis intra tempora pacis hominem occiderit, & constet de homicidio punitur pœna capitali;vt fracror pacis:nisi per duellum probare voluerit; ꝙ hoc fecerit se defendendo; & iste est spetialis casus ꝙ duellū est in optione rei. Alius casus est si intra tēpora pacis vulnerauerit, & punietur vt fractor pacis; nisi per duellum probare voluerit ꝙ se defendendo fecerit:vt in.§. si quis alium,de pa.tenen.& per Bal. ibi, & per Ioan. de Lign.in tract. suo duelli c clxxv.& per Abba.in c.i.&.ii.de cler. pug.in duello,& per Doct.in c.monomachiam.ii.q.v.

20 † De iure longobardo quilibet tenetur duellare personaliter, nisi minor ætas, vel senilis,aut infirmitas,vel sexus fœmineus impedierit illum, vel aliis casibus de quibus in Glo.c.i.de .patenen. vbi habetur conuictum perdere manum: vt in l.i.de mono.lib.i.& in l.regis Alliprandi;quia incerti sumus de iudicio Dei: & multos audiuimus per pugnam sine iusta causa perdere causam suam. Sed propter consuetudinem gentis longobardæ legē impiam vitare nō potuit Rex Longobardorum; vt ipse ibidem attestatur, adde Bal.de pac.iur.firm.in.i. col. Et iure longobardo permittitur duellum in viginti quatuor casibus: quos meminit Bal.in tit.de pac.tenen.& Par. de Put.in vi.parte libri sui duelli c.ii.Primò, vide licet quando agitur de crimine læsæ maiestatis.Secundò,de publico maleficio.l. fin.in longob.de malef.pub. Tertiò, de consilio mortis absconsę, vel occultæ; quando mulier imputatur de mrote sui mariti,vt in l.fin in long.de cons.mortis.Quartò, de obrobrio concurbitationis;vt in longob. de conuiciis l.i. & per Glo.in c.i. quib. mo. feud. amitt. Quintò, de homicidio facto inter treugam, & pacem. Et Sextò, de homicidio post pacem perpetrato, vt in l.i. de homicid. in longob.lib.i. Septimò, de morte furtiua l. fin. eod. titu. Octauò pro paricidio l.fin.in longob.de paric. Nonò, & Decimò,de improperio fornicationis liberæ mulieris: ut in l.ii.de iniur. mul. pro fur.facta à seruo in fuga constituto, pugna permittitur contra dominum l.i. in longob.de furt Vndecimò,in l. si seruus,de fornic.facta cum vxore alterius; vt in longob.l.iii. de adult. Duodecimò pro re intricata inter venditorem, & emptorem.l.si res intricata, in longob. de reb.intric.Tertiodecimò,de ordine malo possessionis quinquenalis, vt in longob. qualiter quis se defendere debeat. Quartodecimò,de debito paterno negato peruento ex maleficio.l.si quis in longob. de testam.& in l.si quis post in longob. quando quis se defendere debeat. Decimo quintò,duellatur inter contrarios testes l.si quis cum altero in lōgob.de test. Decimo sextò de periurio facto scienter duellatur vt in long.de furt.& in tit.qua

liter quis se defendere debeat. Decimoseptimò, pro inuestitura prædii, ut in longob. de inuest. Decimo octauò fit pro deposito negato', si fuerit vltra viginti solidos: vt in longobarda l. si quis per ipsum. eod. tit. Decimo nonò de furto, & scalcho si excesserit vntiam auri, quæ est de solidis sex, seu de sex ducatis aureis: Nam in iure solidus est ducatus vnus, est glo. in. l fin. ff. de in ius vocando; & pro furto prædicto excedente vntiam suspenditur fur in regno Siciliæ prouisione Regis. Vigesimò, de morte proditoriè sequuta per venenum. l. i. in longob. de mo noma. & in l. fin. in longob. de consil. mort. & per tex. & Glo. in c. i. §. si miles militem de pace tenen. Si aliter probari non potuerit: & super hoc iudicetur an sit pugnandum, uel ne. l. vnica de homic. ad iud. non mittendo; nisi iudicatum fue rit. l. iii. ibidem in longob. Et sic de omni causa capitali duellabitur de iure longobardo Vigesimoprimò de causis ciuili bus excedentibus unciam. s. sex ducatos vt in Gl. prædicta, & l de fur. in longob. qualiter qs se defendere debet, et l. decet imperialem, de homicid. lib homi. in lon gob. lib. i. Vigesimo secundò, iure prædicto fit duellum pro instrumento prædiorum per uim facto. l. si quis dixerit. eod. tit. Item fit pro incendio l. si quis à se. in longob. eod. tit. Vigesimo tertio de infidelitate. l. quibuscunque. eod tit. & per Glo. in c i. in §. non est consuetudo. de alien. feud. pater. Vigesimo quarto de re bus emphyteuticis. l. fi. in longob. in tit. de instrumento prædiorum, & per Bald. in. l. unica. C. de dediticia liber. tollen. & l. negantes. C. de actio. & obligat. & per Canonist. in cap. cum olim de resti. spolia.

21 † Et in his casibus quibus duellatur ex consuetudine, immò abusione hodierna; ex quo de facto obseruatur: ꝙ plerunq; milites, & nobiles se adinuicem prouocant ad duellum, & de facto re ipsa exequuntur, perinde haberi debet ac si de iure permitteretur. not. Alb. de Rosa. in l. i. col. fi. C. de sum. trin. & fid cath. & dat exemplum de eo qui soluit vsuras, & illas post repetit, not. d. Philip. Deci. in cons. cccclxxxvii. in iiii. vol. & in consil. dclxxxv. in v. vol & pugnant duellare volentes per se, vel per campionē: quòd de ęquitate procedit, cum regulariter in duello de per se pugnent duellare uolentes: & in hoc ęquiperatur criminali iuditio, in quo non interuenit procurator, nisi ad allegandum causas causæ absentiæ: vt in l. penul. §. qui ad crimen ff. de publi. iudi. & l. seruum quoque. §. publico, ff. de procu. & c. licet, & c. veniens. de accus. & ratio est. quia non potest fieri sententia condemnatoria contra procuratorem qui innocens est, sed in personam domini qui est absens. l. absentem, ff. pe pœn.

22 † In duello tendunt duellantes ad prostrationem, & exterminationem personarum, vt veritas eliciatur hoc probatio nis genere: & sic in duello regulariter non interuenit causa pia, pterquàm in casibus à lege permissis: & in arbitrio sta bit iudicum, vt dicit Ioan. de Lign in li bro suo de bello c. 180. & 181. seruata æqualitate campionum habilium.

23 † In Gallia permittitur duellum in viginti duobus casibus in omni videlicet crimine ꝙ probari non possit, excepto furto, vt dicit Illustriss. Doctor. d. Ioan. Fab. qui Gallus fuit in §. per cōtrarium, seu interdum, inst. de here. quę ab intest. deferun. Inter quos casus, est casus leg. secundæ. C. quando liceat vnicuique se vendi. Item ob probationum diffiden tiam, vt in c. veniens. de test. & in l. con sensu. C. de repudi. Item in casu capitali vt famæ, de senten. excom. & de public. l. licitatio. §. illicitas. Et tenet Glo in l. i. C. de dedit. liber. tollen. & in l. his pe nes quem. C. depositi': duellū esse licitū ex generali consuetudine: & ꝙ victus in duello moribus militum approbato, si se victum vocat, & se superatum fatetur, & reddit: & tamquàm in hominem mortuum potest in ipsum animaduerti.

24 † Et pacta inter duellantes sunt seruanda, licet fuerint facta per metum, qui licitus est de natura victoriæ. l. in execu tione, §. fin. ff. de verb. oblig. de iure lon-

gob. permissum est duellum propter consuetudinem suæ gentis, & in illis videlicet casibus quibus de licentia superioris ex maxima causa permittitur: habetur p Bal. & Ias. in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur. in v. & viii. colum. p tex. inst. de hæredit. quæ ab intest. deffer. in §. per contrarium, & per Gl. ibi in verbo perduellionis, & l. i. C. de spect. lib. xi. & l. i. C. de gladiat. eod. lib. xi.

25 † Et plus dixit Bal. in c. i. de pac. tenen. & de eius violatoribus in v. col. motus p Gl. ibi. q duellum habet locum in casu quo reus victus punitur eadem pœna, ac si esset confessus: & mitius agitur cũ eo, quàm cum confesso: quia est conuictus à præsumptione; qđ est notãdum ad plures casus, q mitius est agendum cum eo, qui est præsumptione conuictus; & ex præsumptionibus, quàm ex confesso, vel confessione.

26 † De iure canonico reprobatum est duellum; vt ibidẽ tenet Bal. referendo fratrẽ Ray. de Penna Forti, in tracta. suo de pugna, limitando ius canonicum dixit esse verum; nisi fiat pro defensione propriæ salutis: vt ibi in tex. Idem si pro defensione patriæ arg. l. i. §. bestias ff. de liber. & posthum. Idem si pro defensione filiorum, vel vxoris, vel aliorum, quorũ iniuriam quis propulsare tenetur: sed pro defensione extranei non putat iniri posse duellum, nisi foret Campio per nota. in l. cum fundum, ff. de ui, & ui armata. Et plus etiam dicit Bal. in l. ex hoc iure in iii. col. ff. de iust. & iur. Duellum esse licitum inter duos; quando vnus fuisset diffamatus coram Rege, si aliter fortasse non posset recuperare gratiam Regis: qa tunc necessitas facit probabile, qđ alias non esset. l. qui potuetuut. ff. de manu. testam. Cum liceat vnicuique famam suã non derelinquere secundum Bal. in d. l. ex hoc iure, & per Glo. ibi in verb. iniuria: habetur per dom. Parid. in suo libro duelli in vi. parte c. vii.

27 † Hercules plures fuere bellaces, & fortes in duello, inter quos vnus Antheum gigantem occidit, & leonem, colũnasq; termini nauigabilis maris posuit; alius Cacum latronem occidit in Auentin o.

28 † Legitur Sertorium capta per vim vrbe Tygenda, reperisse sepulcrum Anthei gigantis: & id apertum fuisse per ipsum: & mensurato cadauere, id fuisse longitudinis. lxx. cubitorum.

29 † Et licet duellum sit experimentum virtutis, & innocentiæ in defectum omniũ probationum repertum legibus; tamen est & naturę valde odiosum. l. i. C. de gla. lib. x. Nam multi in eo pereunt innocentes sub iusto clypeo, vt in longob. de his qui se defendere habent, & l. i. de monomachia in longobarda lib. primo.

30 † Nec licitum est quemq̃ prouocare ad duellum, sed licet prouocato se defendere: & nisi vrgeat necessaria necessitas, nunquàm est offerendum duellum, neq; est licitum illud suscipere eadẽ nisi pręmente causa necessitatis: argu. d. §. per contrarium, inst. de hæredib. quæ ab intest. defer. auctoritate tamen semper interueniente superioris, ex causa maxima vt supra l. i. C. vt armo. vsus in scio Principe lib. xi. Dicit etiam Gl. quòd potest iniri duellum pro defensione iustitiæ. & etiã circa res, qđ procedit vt in l. vt vim. ff. de iust. & iur. & in leg. i. C. vnde ui, & c. sinificasti, de homic. & c. culpa, de reg. iu. in vi & l. metum. §. licet. ff. qđ metus causa: & quando liceat se sine iudice uindicare l. i. & ii. & l. qui furẽ. ff. de sicar.

31 † Nos aũt optime Princeps, dicimus illicitũ esse, duellũ vt aliàs Carolo Imperatori Quinto retulimus in ciuitate Bononiæ in præsentia nõ nullorũ Principũ, & maximè in pſentia Ferdinãdi Gonsaghę Domini mei honoratiss. verè militũ patris: tempore quo Illustris Comes Guidus Rangonus ab Illustri Comite Petro Maria de Rubeis prouocatus ad singulare certamen duellare intendebat: quia diuino iure, naturali, canonico, gẽtium, & ciuili, omni post posita abusione prohibetur. Nam per duellum oritur homicidium, & proximi lęsio, & iniuria pmittitur contra charitatẽ, qđ est contra ius diuinũ, & Dei præceptũ videlicet nõ occisor eris c. nõ satis. lxxxiii. dist. c. charitas,

ritas,& c.proximos,de pœnit.disti.ii.Nã charitas est fundamentum omnium virtutum, & exclusio vitiorum: vt dicto c. charitas,de pœnit. distin.ii. Et duellum in se tenet naturam peccati, cum sit alienum à charitate,vt in c. xviii. Euthoronomi: Et ꝙ non vis tibi fieri,aliis,fecisse caueto, inquit Deus c.i. distin.i. & in l. xii.tabularũ tentatur ipse Deus ꝑ duellum,vt miracula faciat,videlicet vt debilis fouens iustitiã obtineat in pugna cõtra fortem:qđ est contra ius diuinum:nã ꝑcipitur in Euangelio non tentabis dominum Deum tuum c.fin.de purg.vulg. Prohibetur duellum de iure naturali, & gentium:quia abhorret natura hominẽ trucidari,& interfici opera mala Diabolicæ eius instigatione fuit introductum duellum;vt extirparetur genus humanũ sibi odiosum c. Nabucdonosor xxiii. q. iiii. Nam illud non est attendendum ius naturale, quod prouenit ex sensualitate, & odio naturali: Sed est attendenda ratio illa Diuina,qua vnicuique concessum est liberum arbitrium peccandi, & non peccandi:& Homo sequi habet diuinam rationem,& non feri animalis arbitrium: vt cantat Ouidius. Pronaq; cum spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit,cœlumq; videre Iussit,& erectas ad sidera tollere palmas: accedit ad prædicta tex.in l.vnica C.vt nõ liceat quis sine iud.uindic.l.negãtes.C. de action.& obligat. & l.extat. ff. quòd tus causa.

32 † Et certè peccant Principes illi q dant duellare volentibus licentiam duellandi l.vnica C.vt armorum vsus lib. xi. & c. i.de cler.pugn.in duello: ꝑ quod omnia iura, leges, & consuetudines tolluntur, & corriguntur: quæ duellum permittebant quacunque explosa abusione.

33 †Et est quãdoque duellum prohibitum naturali iure, sumendo ius naturale pro naturali intelligentia: quæ idem est, ꝙ est ius gentium:& Natura quidẽ abhorret genus humanũ exterminari ꝑ duellum; & æquitas naturalis iuris gentium tendit ad conseruationem illius:nec cõsuetudo valeret in contrarium: habetur ꝑ Hostien.in summ.sua:& Alb.de Ros. in l.qua actione. §. si in colluctatione.in Gl.ff.ad leg.Aquil. & sic non potest consuetudo facere duellum esse licitum c.ii. de purg.vulg.& l.i. C. de glad.lib. x.& ibi.per Doct. & in c.pro humani,de homic.lib.vi.& §.i. authen. & nulli iud.& l.cum filius.§.i.ff.de leg.ii.Quia est tentare Deum c.monomachiam,iunctis ibi Glo.ii.q.v. ex probatione.n. quæ fit per duellum, nulla potest oriri iustitia, nec æquitas esse potest:vt,in Leuitico c. xix. vbi dicitur,nec facias quòd iniquũ est.

34 † Nec morientibus in duello est dandũ Eucharistiæ sacramentum,quibus,& ecclesiastica denegatur sepultura c.i.de torneam.& firmat Gl.in d.c.monomachiã. ii.q.v.& in tit.de cler.pugn.in duello,& de torneam.& de vulg.purg.c.i.& per totum tit.& de glad. C.l.i.cum Gl.ibi. Et sic omni iure prohibitum est duellum diuino,canonico,& ciuili:vt i dictis iurib⁹

35 † Posset distingui pro resolutione iuris ciuilis; aut tractatur de publica vtilitate totius exercitus,& Populi: & tunc vnus posset pugnare cũ alio:vt mors tollatur multorum, & pax sequatur concordia tali:& ita intelligi potest Gl.in l.qua actione. §. si in colluctatione. ff. ad leg. Aquil.ꝙ vnus pugnet pro honore,& gloria:& pro ostensione fortitudinis,& vtilitate publica. Aut quando tractatur de tollenda publica iniuria totius exercitus,& populi,& tunc etiam pugnatur. Aut quando tractatur de publica voluptate,iniuriaq; priuata,honore, & vtilitate priuata:& tunc non pugnabitur: & ita intelligi potest tex.in l.i. & ii. C. de gladiat.lib xi.& in l.excepta ,& per totum tit. C.de spectac.scenis,& lenonibus lib.xi.& in l.vnica C.de expensis ludorũ,& in l.i.§.item Senatus.ff. de postul. & in l.Athletas.ff.de infamibus, & l.ii. ff.de aleator. habetur per Paridẽ de Put. in suo tract.duelli in vi.parte c.iii-iiii.& vi. & an pro defensione aliorum liceat duellare ibidem tangit Par. in c.vii. & si quis occisus fuerit causa letitiæ inter duellantes Principis auctoritate, an teneatur de occiso habetur ꝑ Par. ibidem.

36 †Et cum de iure sit prohibitum duellũ: si prouocans, vel prouocatus ad duellum desisteret duellare non potest deficiens pingi de iure in tabella: vt quidã imprudenter nostri temporis milites putant sibi licere: vt dicit Ioan. de Imo. in l. filius familiàs. §. fin. ff. de. leg. ii. Nec obstat regem Dauidem duellasse cum Golia, & illum occidisse: vt in testamento veteri legitur in lib. Regum. xviii. & in d. c. monomachiam. ii. q. v. & per Glo. ibi. c. gaudemus. de diuor. & c. si non licet. xxxiii. q. v. Nam Canon expressè dicit Sacræ scripturæ Euãgelicæ, non occidas: & pone gladium tuum in vaginã; & dilige proximum tuum sicut te ipsum: & ora pro inimico tuo; & hoc est Dei, & suæ diuinæ charitatis præceptum: & duellũ est vt dixi cõtra diuinam charitatem: igitur non permissum: nec factum Dauidis trahendum est ad consequentiam, ut d. c. monomachiam; & iusto bello per Deum indicto cõtra Goliam hostem, & destructorem populi Israel, licitè potuit occidi Golias, vt in l veteri: quia hostis erat Golias populi Dei: & illum persequebatur, & vtramque legem adimpleuit Dominus, quando Petrus incidit aurem Malcho adimpleuit legem veterem: & legem post nouam dedit dicens Petro, pone gladium tuum in vaginã: & tunc interdixit homicidium fieri, & aurem Malcho sanauit bonus Dominus.

37 †Fugiamus peccatũ, & Diuina iura seruentur, inquit tunc prudenter Inuictissima Imperialis, & semper augusta maiestas, licet bellacissima, & tantæ discordię procerum, finem imposuit suo sancto imperiali decreto: quòd per gratum fuit Romano Pontifici Clementi Septimo Domino meo clementissimo, cuius anima requiescat in pace: & omnis Catholicus respondeat Amen.

38 †Et licet in mero quandoque stet arbitrio Principum permittere, & concedere, vel non permittere, & non concedere duellum ex maxima, & vrgenti necessaria causa: ut supra dixi de iure fori militaris, & non de iure fori diuini poli, neque ciuilis, neque canonici: vt dixit Dominus Petro, & Apostolis suis quando erga discipulum, quem peramabat Ioannem Euangelistam, inquit volo huc te manere donec veniam: & tũc factus fuit sermo inter fratres condiscipulos ꝙ discipulus ille non moritur: & respondit Dominus non dixi ꝙ Discipulus ille nõ moritur, sed ꝙ volo huc ipsum manere donec veniam: quid ad vos? cuius exemplo Principes prudentissimè faciunt in non concedendo duellum, ꝙ est in mero arbitrio suo: vt C. vt armo vsus inscio Principe, & l. si vacantia, & per Ang. de Perusio ibi. C. de bon. vacant. lib. x. Et denegando illud, non grauant aliquem: vt dixit Dominus si volo ipsum huc manere donet veniã, quid ad vos? l. 1. §. apud Iulianũ. ff. de leg. primo & l. non quidquid ff. de iudiciis. Ex quo non est iusta causa permittere duellũ. Nam dẽpto casu proditoris, in arbitrio semper stat Principis illud concedere, uel non: & nullam partẽ grauat de iure fori, neque de iure poli cap. cum olim de resti. spol. & cap. sicut de iure iur. & ibi per Innoc. & c. cum nostris, de concess. prębend. & c. i. §. similes de cler. pa. uiolat. Dominus Paris de Put. in viii. parte sui lib. duel ponit pacta duellantium pro lege fore seruanda, ꝙ iuri, & rationi conuenit in casibus, in quibus foret permissum duellum: & quã do vnus leuiter armatus in primo cursu post terga equi, & alter cecidit in terrã: & quando duo longo tẽpore pugnarunt, & vnus modo erat desuper, modo deorsum: modo alter erat desuper, modo desuptus, an fuerint separandi: & quando ex consuetudine ciuitatis iuuenes pugnant, & colluctantur: & quando frater vnius ex duellantibus clamauit in fauo tem fratris, vt contra alterum iret, an sit puniendus: & quando alter currens ab altero insecutus cęcidit, & crus sibi fregerit, an insequens sit victor: & quando sit facta conuentio, ꝙ qui plura vulnera faceret victor foret: & plures sint vno ictu factæ percussiones cum ferro bifurcato, trifurcatoq; ue; & ultra cum similibus armis: & quando vnus euullit oculũ alteri, qui illi narem abscidit: quis præ

dictorum habeat maiorem honorem: & quando vnus percussit in brachio debilitando brachium in totũ: & alius percussit in tibia, ita ꝙ tota fuit debilitata tibia: quis prædictorum habeat maiorem honorem: Et quando mancus pugnauit cum dextro, & ambo sint percussi in manibus: & quando factis hinc inde percussionibus vlterius non pugnant; quis horũ victor dicatur: & qñ quatuor pugnãt & vnus occiditur, & alter capitur, an ille captus sit captiuus amborum: & quãdo est factum pactum ꝙ septem pugnent cum septem, & duo ex vna parte ceciderunt, & ex alia quinque se pessimè gesserunt: & reliqui duo optimè: & quãdo prouocator abstulit ensem prouocato: & alter eum non superauit: & quando prouocator equester duellando detulit ignitum artificiũ, vt equus fugeret alterius: & an prouocans qui recedit debeat puniri: & qui ui armorum se occidit, possit allegare vim, & metum: & nõ fecisse spõte: Et an conqueri possit, quis duellantium de iudice diuidente duellum ante finem duelli: & quando vnus erat percussus cum effusione sanguinis, & alter iacebat, in terra: & ille stabat cum ense, ut illum interimeret: & fuit duellum diuisum: & percussus inde fuit alienatus mẽte, & an si Princeps qui duellũ cõcessit parcat victo, possit victor petere à Principe expensas factas in præparamẽtis duelli: & circa prædicta me remitto ad not. per dominum Parid. de Put. in libro suo duelli, & ad cõsulta p me iam impressa.

39 † Quæro de capto in duello, qui relassatus fuit sub fide, an possit deinde occidi per victorem: & Dic conclusiuè ꝙ non: tenet Bar. in l. q à latronibus, de testam. & per Cyn. in l. si libertas. de sta. hom. & per Pari. de Put. in prima quęst. sui lib. noni de bello. Quibus pro nunc ommissis, quęritur an sit licitum insultato se defendere: dic, vt aliàs dixi ꝙ sic, pro defensione personę, & bonorum l. ut vim. ff. de iust. & iur. & l. i C. vnde ui. c. si vero, de senten. excom. & extra de homic. c. significasti: licitum enim est pro recuperãdis bonis cõuocare parentes, & amicos: quos defendere licet l. iii. §. cũ igitur, cũ Glo. ibi ff. de ui, & ui, armata, & l. Gracchus C. de adult. c. i. xxiii. q. i. c. ii de homic. c. dilecto, de senten. excõm. in. vi.

40 † Et licitum cuiq; est, obuiare errori occurrendo vbi possit obuiari: & non obuians consentire videtur errori c. error. lxxxiii. dist. & c. consentire videt̃ ibidẽ: quia prouenit ex charitate obuiare erroribus c. proximos, de pœniten. distin. ii. Quòd etiam procedit in clerico si fieri potest cum moderamine inculpatæ tutelę repulsando violentiam, puniendo temerariam. c. contingit, et c. nuper, de senten. excom. & nemo incidit in irregularitatem sine dolo; Glo. est in clemen. si furiosus, de homicid.

41 † An liceat militi duellare propter honorem suum, & nõ fugere aggressorem, dic ꝙ sic: vt consuluit Barr. Veronensis in consi. xviii in iii coll. consiliorum criminalium suorum: quia turpe est militi, & nobili viro propter honorem militarem, & nobilitatem suã fugere. Et propterea nobilis quidam eques Rauennas, virtute præditus, animo inuictus, dũ foret inermis; et aggressus fuisset à quodam alio equite Rauẽnate associato cum sex aliis militibus etiam Rauennatibus omnibus armatis, fugere noluit: ne propter fugam suę nobilitas, virtus, & honor ipsius militaris macularetur: & maluit potius mori gloriosè pugnando pugnis, & aliis fortissimis gestis corporeis inquãtum potuit, quàm turpiter fugere; inquiens magna voce non licere sibi nobili fugere, cũ fuga vilem redderet ipsum: & de nobili ignobilem faceret, cuius gestum virtutis roboratur doctrina Bart. in l. i. C. vnde vi: quę patitur distintionem personarũ, locorum, & armorum: firmant quidam licitum esse duellum pro defensione sui maculati honoris; cum ille sit crudelis qui negligit proprium honorem, & famam: honor, & vita comparatur, & pręfertur omni commodo pecuniario. l. Iulia. ff. si quis omissa causa testamenti.

42 † Ideò si rusticus insultaret nobilem, nõ debet nobilis fugere, licet fugere posset: cum fuga reddat quem vilem, habetur

per Bal.in c.i. de pac. tenen. col.v.& per Cy.in l.ex plagis, & in l. scientiam.ff. ad leg. Aquil. & l. eadem.ff. ex quibus caus.maior.

43 † Et dicebat Ioan.de Lignano in lib.suo de bello c.cxvi.& cxvii.quòd si miles foret aggressus à suo vicino reputans sibi ad vituperium fugere expectauit illum, & ipsi resistit,& eum percussit;an censeatur vim vi repellere, videtur ꝙ non, per tex.in l.scientiam.ff.ad leg. Aquil. & Gl. in.l.i.C.vnde vi;dicit inter audacem, & timidum virum fore distinguendum modifice.cuius dictum firmant esse verum Doct.in l.In eadem.ff ex quibus caus.maior.Et non obstat dicta lex scientiam in §.qui cum aliter : quia non poterat tunc euadere sine periculo suæ famæ, & honoris:quæ non possunt reparari per iudicẽ l.Iulia.ff.si quis omiss.causa.testam. Et èconuerso,an liceat vili, & debili homini se tueri cum ense contra fortem eum percutiendo pugno;& videtur quòd sic, cum sit põderanda æqualitas.l.fin.C.de fruct.& lit.expen.cum simil. Contrariũ putant quidam esse verius ; nam si quis vult tibi quid surripere violenter,cũ fueris eo viribus impar: an tibi liceat illum percutere armis ,& dicunt ꝙ non : quia fieret compẽsatio corporis ad rem, quod esse non debet.l.si. C.de sacrosanct.eccl.

44 † Et tu distingue, aut quis vult propulsare violentiam illatam personæ , aut rebus;primo casu licet etiam cum armis, vel aliter se tueri:si aliter recuperari non potest.l.si quos.C.de appell. Secundo casu si per viam iudicii recuperare non poteris,licebit rem tuã tutari,& furem occidere,aliàs non.l.furem.C.ad leg. Cornel.de sicar.Et ita intelligitur lex vnica. C.vnde vi,& l.iii.§.cũ igitur,& ibi Glo. ff.de vi, & ui armata : & sic intelligendũ est cum moderamine inculpatæ tutelæ ex qualitate armorum,locorum, & factorum:vt tenet Ioan.de Ligna.in lib.suo de bello in c.cxii.Et casus prædictus, rixa potius,& armorum impetus nuncupari potest,quàm duellum,quod fit quando legitima discussa causa cum auctoritate superioris.

45 Et si quis victus fuerit in duello pro crimine capitali,an puniri possit morte naturali tanq̃ si foret confessus delictum; dic ꝙ non,vt supra dictum est: quia esset dare modum vindicandi ex præsumptionibus,& contra leges iudicãdi: Nam hęc esset præsumpta , & non vera confessio c.i.& ii.& per Docto. ibi de cler.pug.in duello,vt supra dictum est.

46 † Et an prouocans ad duellum , & inde succumbens teneatur ad pœnam talionis.probè tenet Ioan.de Lign ꝙ sic in c. exc.sui lib.de bello,ad similitudinem iudicii criminalis contentiosi, vbi imponitur pœna talionis accusanti succumbenti.l.fin.C.de accus.& c.super his , & c.licer,extra eodem tit.

47 † Et de iure habetur non esse locum inscriptioni ad pœnam talionis nisi seruaretur consuetudo legis longobardorum: & cum sit reprobatum duellum iure diuino,ciuili , & canonico. posset succumbens in duello accusari in iudicio contentioso;vt de purg.uulg. Quòd secus foret, si pugnasse: pro crimine lęsæ maiestatis: tunc uictus perinde haberetur, ac si confessus & conuictus fuisset,& foret puniendus non tamen naturali morte , sed alia mitiori pœna superioris arbitrio iudicare debentis c.i.cum Glo. & per Bald.ibi col.v.de pac.tenen.quia nõ est vera probatio,sed diuinatio : vt dicit Imperator Federicus in const. monomachiam . de pug.subl.lib.iii const.regni Siciliæ.

48 † Quæro de prouocato qui latitauit pugnare,& de illo qui latitauit ne sibi literæ intimarentur duelli faciendi, quid sit agendum, aliàs consului,& ibi me remitto:& habetur per d.Par.in lib.vi.sui duelli.c.xix.fol.20.

49 † Quæro an victor possit præcipere victo in duello , vt vilia seruitia faciat,dic vt aliàs consului ꝙ nõ : & per Par.in.ix. parte sui lib.duelli in ii.q. Quæritur de vasallo qui duellando captus fuit,& victor relaxauit illum sub fide;& inde vocatus fuit à domino suo,& à vincẽte,cui magis parere habeat: Dic si duellauit domino suo consentiente parebit victori , aliàs secus;habetur latè pet dom. Par.de

Put.

de Put.in suo tractatu duelli in.ix. parte. q.iii. & in.iiii. v. vi. q. decidit probè casum an victus relaxatus sub fide habeat parere uictori rebelli effecto, vel excommunicato;& quando sic, & quando non, & quid si timet carcerari à victore an teneatur accedere ad illum.

50 †. Quæro de eo qui acceptauit partitum duellandi, & contumax inde fuit alio in campo, seu in steccato tota die statuta illum expectante; quomodo accusabitur ipsius contumatia: & fiet sententia per iudices contra ipsum; dic post meridiem trino emisso banno de mandato iudicis alta voce proclamabitur, si talis sit præsens miles, vel alius pro eo legitimus excusator, quia talis comparuit statuta die duelli pugnare paratus cum eo iuxta conuenta: declinante autem Sole, & adhuc latitante: & non comparente aduersario iterato: instandum est per illũ qui comparuit, & tota die expectauit in campo, qualiter venit cum armis duellare paratus in steccato pro tali causa cum tali, qui latitauit conscius suę culpę: & diffidens de malo suo iure non cõparuit: & accusata ipsius contumacia, instabit petendo sententiari, & declarari in dedecus, vilipendium, & infamiam ipsius non comparentis: qui contumax adhuc non pronuntiabitur: Sed iterato citabitur per preconem, & emisso banno de mandato iudicum, expectabitur vsque ad solis occasum: & apparentibus stellis, iudex electus cum expertorum rei militaris consilio pronuntiabit, & declarabit illum esse contumacem, & pro confesso haberi, & iniustam habuisse, & habere querelam, & propterea non comparuisse, Sed latitasse, & noluisse duellare ob ius suum falsum: & pro victo, & diffamato milite haberi: & ita cum effectu fuisse, & esse in futurum reprobandum, & reprobatum à militum pugna: quia aduersarius suus vt supra comparuit sta tuta die in campo electo, illo latitante, & contumace, existẽte tota die, ipsumq; comparitum absolutum pro honore suo, & pro victore haberi declarabit, & in expensis condemnabitur contumax c. si nem, de dolo, & contum.l. Terminato C.de fruct. & lit.expensis. Sin autem comparuerit, & victus permanserit, hæc non propria, neque vera dicatur victoria, sed præsumptiua, & cũ non propria, sed præsumptiua, & ficta sit: & dicatur confessio: tunc mitior esse debet iudex quando proceditur ex præsumptionibus in non condemnando victum in expensis: ita tenet Bal.in auth. generali. C.de episco. & cler. quæ sententia cum ęqua sit, etiam habebit locum in contumacia prædicta, cum in ea sit ficta confessio, & non uera.

51 † Tenent quidam in l.ex hoc iure.ff. de iust. & iur. captum in duello, & seruatũ fieri seruum pœnæ, & testari non posse per tex.in l. si libertas.ff.de stat. hom.& secus fore de morientibus in eo: contrarium tenet Bal.& bene in c.i. de pac.tenen.in col.vi.

52 † Quæro si Doctores variæ professionis habeant acceptare partitum duellandi per se, vel per campionem prouocati ab armigero: me remitto ad aliàs per me consulta: habetur & per Par.de Put.in suo tractatu duelli parte.vi.in c. xx. fol.20. Quæro de casu, si captus in duello fuerit relaxatus sub fide: & inde effectus fuerit Princeps, an habeat illi parere, dic quod non, propter adeptam dignitatem: habetur per do.Parid.in lib. suo duel.ix.in c. viii. & ix.vbi ponit de armigero qui cũ pluribus pugnauit, & ab omnibus sub fide relaxatus fuit; & deinde ab omnibus interpellatus; an omnibus, vel cui eorũ habeat prius parere, & ad illum accedere, dic ad primum victorem, vt aliàs consului de eo qui cum pluribus gradatim pro uariis querelis pugnauit, nam obligatus duobus debet parere illi cui primo promiserat.l.priuilegia. ff. de priuil. credit. Et inde secuta via strepitus iudiciorum non potest vlterius duellari, vt supra diximus per Glo.in.l. cum filius. §.i.ff. de leg.ii.& in c.i.&.ii.extra de pugna-cano. Et an facta propulsatione iniuriæ facti, aut verbalis possit deueni re ad pugnam, habetur per do. Parid.in lib. suo duel.vi. in c. xvi. xvii. & xxxi,

Quid de prouocato, vel prouocante latitante agi debeat: de quo aliàs consului quid esset agendum: vide quæ consului, & per Par. de Put. in vi. parte sui libri duelli fol. 20.

53 † Quæro nunquid ille qui moritur in pugna singulari moriatur seruus pœnæ. Bald. in c. i. de pac. tenen. dicit illum esse similem illi qui moritur in tormentis nondum condemnatus. Ideò nõ moritur seruus pœnæ; & suum testamentum non rumpitur, allegans rationem hanc vide licet. quia illi qui occiduntur in bello nõ moriuntur serui pœnæ, secus si caperentur, & seruarentur: vt in d. l. libertas. ff. de stat. hom. ꝙ contrarium ego puto per ius postliminii quo capti finguntur liberi, & mortui in ciuitate: Ad prædicta faciunt not. per do. Par. de Put. in v. par. de duello; & per totum tit. ff. de capt. & postl. reuers.

54 † Regula est ꝙ omne primo fiat experimentum in iudicio, & per probationes legitimas contra prouocatum, & tenetur prouocator probare per indicia, & & coniecturas, antequàm perueniatur per viam duelli: cum pugna singularis æquiparetur torturæ: quę non debet fieri nisi legitimis præcedentibus indiciis l. quicunq;. C. de ser. fug. & l. maritus. ff. de quæ. & l. si q. C. ad lez. Iuliã maie.

55 † Et quæ sint legitima indicia, & qualia sufficiant stat in arbitrio iudicis: quòd arbitrium regulari debet secundum leges. l. milites, & l. de minore. §. tormenta. ff. de quæst. & per Bald. in l. i. de pac. tenẽ. alioquin quilibet strenuus, vel malus homo, & desperatus miles alium, & forte debilem ad pugnam sine causa prouocaret: quod esset iniquum, iniustum, & absurdũ arg. l. Senatus. ff. de iur. fisci.

56 † Quæro de casu: quidam extra patriam duellauit cum auctoritate superioris, & occidit eius inimicum in duello, an rediens in patriam puniri possit de homicidio: dic excusari superioris auctoritate, vel abusiua consuetudine ab homicidio: prout late disputauit Ang. de Perus. in q. incipiente duo milites gallici, & ibi me refero, & ad aliàs ꝑ me cõsulta habeẽ & per Par. de Put. in vi. parte sui lib. duel. in c. xxi. Quęro si ratione insignorum, & armorum possit procedi ad duellum, dic vt aliàs consului: & habetur per do. Par. in vi. parte sui lib. duel. in c. xxxiiii. fol. 23. Et est notandum, ꝙ quilibet potest sibi eligere insigne ex herbis, floribus, & arboribus, lapidibusve, terræ absq; priuilegio.

57 Quæro de quæstione: an re integra possit reuocari duellũ mutuo dissensu absq; superioris auctoritate antequàm ingrediantur campum, seu locum duelli; ꝙ vulgo steccatum dicitur, muris, vel foueis, argeribusve, aut lignis, vallis, vel funibus circundatum, dic quòd sic, secundum Bal. in c. i. col. vi. de pac. tenen. Nã mutuo consensu non æquè, neque licitè fiebat. Ideò iustè ab eo mutuo dissensu desistitur: ꝙ secus foret, si fuissent reducti in campo duelli: quia abolitio concedi, & fieri debet tunc à superiore ex quo fuit inter ipsos cõuentum pugnare: ideò est necesse ꝙ pugnent, cum publicę vtilitatis intersit peccata innocentum apparere. l. eum qui nocentum, in princip. ff. de iniuriis.

58 † Et quis bellantiũ incipiet primo duellare, & vulnerare, an prouocans, vel prouocatus: Dic regulariter ad prouocantẽ spectare: quia actor esse fingitur: Sed ordo in hoc non seruatur bestiali actu, sed locus erit prçuentioni, & prætensa consuetudo, & seu magis abusio seruabitur cum partium conuentione.

59 † Quæritur de illis qui tetigerunt sexagesimũ annum suæ ętatis, & minores viginti quinque annis an duellare prohibeantur à iure in casibus abusiuè permissis: dic ꝙ non, propter ætatem senilem, & nimis iuuenilem ætatem respectiuè, cum eorũ personæ sint immunes à duello iuris priuilegio: Sed bene possunt ꝓ sui defensione, & loco sui si uellent aliũ ponere campionem: secundum statuta localia Federici Imperatoris: & quia discretionem in se habent, & æquitatẽ naturalẽ: Ideò de ipsis hic mentionẽ feci.

60 † Et idem est dicendum de fœminis quæ pugnare prohibentur de iure: quæ si pu

gnare voluerint campione, aut mundualdo, vel affine aliquo suo pro honore pugnabunt in casibus à lege permissis. longobarda, in loco vbi seruatur, & vigeat iniqua cõsuetudo: videlicet pro falso adulterio, vel falsa inculpatione viro ium: vt in longob. non existentibus & probationibus legittimis.

61 Et † postq̃ electi fuerunt campiones pro senibus, minoribus, & mulieribus, corporaliter iurare tenentur campiones in forma, postq̃ intrauerint locum duelli, vt moris est causa pugnandi se credere eorum dominos, & principales, pro quibus sunt pugnaturi veritatem, & iustitiam fouere: & ꝙ pro ipsis se omni studio, & diligentia, ex toto suo posse pugnabunt: habetur in lege Federici Imperatoris in tit. de iur. præstan. campio. postq̃ intrauerint circulum pugnatoriũ: & per Bal. in l.i. col. x. de pac. tenenda & per Paul. de Lign. in vltima add. sua facta super libro de bello Ioan. de Ligna. in c.cxciiii.

62 † Et pugnantes principales personaliter iurabunt quandoque esse verum, & quãdoque se credere fouere iustitiam; & esse verum l.i & ii. C. de iuram. calum. & l. illud, ff. ad leg. Aquil. & l. fin. C. ad leg. Cornel. de falsi. & c. transacto, de consti. l. mẽtio in lõgob. qualiter quis se defen. debeat lib. ii. licet Reus de iure non arcte tur ad iurandum circumducta consuetudine secundum Ioã. de Ligna. in lib. suo de bello in c.clxxix.

63 † Et possunt Principales in integrum restitui si dolo falsi campionis, vel mundualdi respectiuè forent victi: sicut si essent victi per falsos testes. Et si deierauit falsus campio, aut mundualdus scientes, debet ei manus amputari vt falso testi, q̃ simili pœna punitur: nisi falsum deposuerit contra liquem inquisitum de crimine. per qđ si cõuictus reus fuisset pœnam mortis naturalis fuisset passus: & eadem pœna puniendi sunt testes falsi: qui falsum deposuerunt in tali causa l. i. ff. ad leg. Cor. de sica.

64 † Nec de iure potest pugnare mulier personaliter, cum officium sit virile pugnare: ideò per Campionem, vel mundualdum, filium, generum, aut affinem suum pugnat: habetur per d. Par. de Put. in vi. parte sui trac. duel. c xxix. ꝙ forte falleret in mulieribus bellacibus, vt in Talestri Regina Amazonum, & in Amazonibus suis bello instructis: legitur Amazones tempore Alexandri magni fuisse bellaces in Scithia incolentes apud flumen Thermodontis de quibus dicimus, & inferius plura dicemus locis suis.

65 † An captus in duello sub fide relaxatus à victore, vel alteri donatus pro captiuo possit remitti per pecuniam. & an sit captiuus filiorum victoris eo mortuo: & an captus vocatus, à victore impeditus veni re excusatur; de prædictis me remitto ad consulta per me aliàs: & ad not. per d. Par. de Put. qui illas disputauit in ix. parte sui lib. duel.

66 † Quæro de illo qui duellauit cum bannito, & illum occidit, an debeat habere pœnam statuti concedentis præmium illi qui bannitum occidit, dic ꝙ non: quia hoc non fecit principaliter fauore rei pu blicę: sed ad suam defensionem l. i. ad Syl la. & l. si quis nec causam, & l. rogasti. ff. si cert. pet. & per d. Par. in ix. parte sui duelli.

67 † De ætate quæritur, quæ nam sit legitima ætas tã de iure Canonico, quàm Romano, ciuili, & longobardo memorato simpliciter ętatem legitimam, vt in casibus legis Imperialẽ de pac. iuram. firm. intelligitur de ætate xxv. annorum secundum ius Canonicum, & Romanum l. fin. C. de his qui ven. ætat. impet. & l. cum filio, ff. de leg. iii.

68 † De iure autem longob. lapsu. xviii. annorum est legitima ætas l. i. in longob. de proh. alien. mino. lib. ii. & hac ætate. xviii. annorum in Regno Sicilię, vbi ius longobardum seruatur, & præfertur iuri ciuili Romanorum, & l. puritatem de officio baiuli in Imper. const. & liberanẽ à curatione minores, & sine curatore cõtrahunt legitimè post decimum octauum annum.

69 † Minor xviii. annorum in Regno prædicto non pugnabit inuitus: quia ipsum

excusat etas minor xxv.ann.sicut seniem excusat ætas senilis excedens annos sexaginta.l.penu.in longob.qualiter quis se desen.deb.& l.si rusticus,de pa.tenen. & de eius violatoribus.

70 † Sed & si pugnare voluerit cum ꝓpria sua persona sine Campione,vel alio affine:quia de ꝓprio facto agitur iurabit, & ex quo vult pugnare admittitur per ea q̃ dicta sunt,: quia volens ad ꝙ cogeretur inuitus propter iuris priuilegium: tenet And.de I ser.in l.Imperialem de pac.iur. firm.per tex.in l. cum donationis,C. de transact.& contrariũ disponitur in cõst. Imperial.Regni Siciliæ: vt in l. consuetudinem prauam de æqual.& ætat.pug. lib.ri. vbi habetur minorem annis vigintiquinque, & maiorem lx. annorum nõ pugnare, ꝙ æquitati conuenit iuri ratio ni:nec quẽquã iura præsumunt iustitiã habere per oblationem Duelli.

71 † Prouocatus de iure habet modum pugnandi,& armorum electionẽ,iudicis,tẽporis,& loci: vt in Glo.c. non est consuetudo in vsibus feud.in tit.de alien.feud. patrim & per Parid. de Puteo in tractat. suo duelli ꝙ ꝓuocator lib.ii. Et in hoc seruanda est consuetudo militum, locorum,& regionum.

72 † Et si caderent arma alicui in duello, vel frangerentur, vel aliquis duellantiũ in terram caderet; An sint illa restituenda,vel alia danda illi,vel ille sit subleuãdus de terra,dic ꝙ non:Nam fortuna ibi dominatur:& quandoque contingit succumbere potentiorem tacito Dei iudicio:& vt supra dixi etiam in hec seruabitur prætensa consuetudo militum,locorum,& regionum l. de quibus,& ibi Gl. ff.de leg.& sen.consult.

73 † Et si prouocatus fuerit aliquo mẽbro debilitatus, tempore quo prouocatur ad duellum: seruanda est paritas, & seu æqualitas:quam prouocans omnino seruare tenetur de iure : qui si habuerit duos oculos, & prouocatus vnum tantum ob turetur oculus vnus prouocanti l. i. C. de mutu.petit.&l.terminato C.de fruct. & liti.expen. per regulam iuris nõ licet actori de reg. iur. in vi. & per Paul. de Lign.i vlti.sua add.Ios.de Ligna.de duello,& per Bal.in c. primo col.vii. de pac. tenen.ibi vnum non omitto, & in const. Federici Imperatoris incipiente consuetudinem.

74 † Et si prouocans fuerit murilatus, vel mancus, & prouocatus integer non seruabitur æqualitas prędicta: sed imputabitur prouocanti ꝙ integrum prouocauerit: quia stat in arbitrio prouocantis prouocare : vt in iuditio contentioso l.si quis à modo in longob. qualiter quis se desen. deb. fallit tamen in crimine læsæ maiestatis, vbi quis cogitur duellare ex necessitate l.fin.in longob.de publ. iud. & in l.fin.in long.de iniur.mul.illat.lib. i.& per Bal.in c.i.de pac.tenenda.

75 † Nec potest prouocans de iure eligere modum, & qualitatem duellandi secundum decisionem Federici Imperat. incipientem consuetudinem prauam tollentes li.ii.cõst. Imper.Regni Siciliç in tit. de ætate,& qualit.pugnat. nisi aliter viueret, vt dixi pretensa consuetudo, & seu magis abusio patriç, vel mos generalis militum.

76 † Et si eques ꝓuocaueris peditem,eques vt pedes pugnabit pedester:quia sibi parem fecit improuocando minorem : & si pedes,seu miles prouocauerit equitem: vt eques non pugnabit : quia non licet minori prouocare maiorem : & repelletur à pugna minor prouocans : vt ordo dignitatum seruetur in militia in exercitio suo l.i.C vt dign. ord seru. & c.ii.de pac.ten.col.x.& prudenter dixit M.Tullius Cicero se nolle respondere quibusdam sibi infe ioribus ipsum valde iniuriantibus verbis,& contumeliis multis, ne illis similes fieret in respondendo. Ideò maiores in se habent retinere extimationem, & non se facere pares, & similes minoribus.

77 † Quid si prouocator non obtinuerit in duello, an possit petere prouocatus, vt puniatur prouocator similitudine supplitii,aut detur ipsi pro captiuo. Et an prouocatori vincenti sint pacta seruãda si banniatur : & an captus in duello per armigerum sit captiuus capiẽtis, vel sui

Ducis,

Ducis, remitto me ad aliàs per me consulta iam impressa, & ad d.Parid.de Pu. in ix. parte sui tract.duelli.

78 † Quæritur de filio familiàs qui duellare intendit, an patris consensus in hoc exigatur, & pater possit de iure inhibere ne duellet: Dic militiam fuisse antequã iura fuissent condita:& in hoc non habere locum patriam potestatem, habetur p d.Parid.in vi. parte sui duel.fol. xxiii c. xxx. Tu Dic ꝙ si filius viuit iure Romano prohiberi poterit cum subiaceat legi patriæ potestatis, vt insti.de patr. potest. iunctis Glo. & l.fin. §. necessitatem C. de bonis quæ lib. Sed si vixerit iure lõgobardorum, vel Francorum, aut Venetorum: qui non habent filios in potestate viuentes, suo duellabit filius arbitrio: nõ obstante patris prohibitione l. liber homo in longobarda de fur. & in l. si inter fratres in longob.de prescrip. & p Abb. in c.ii.de conuersione in fid.& per Iasonem in l quod dicitur ff.de verb. obliga. Et pro quibus iniuriis possit quis duellare, & non duellare præponendo in iuditio iura sua, habetur per d.Parid.in dicto loc.c.xxxiiii.ibi an contrà diffamatorem. Quæro de victo in duello hoc negante esse verum, an iterum possit prouocari, dic ꝙ non: habetur contrarium p d.Par.in c.xxix.sui duel.sed indiciali auctoritate hoc obtinere poterit igitur.

79 † Quæritur de casu occurrenti in duello: Duo pugnarunt à mane, à sero: & nullus ex prædictis apparuit uictor, sed item per fuerũt pares in virtute: & sic illa prima die nõ potuerunt finire eorum differentias, & querelas per duellum, cum ex illis nullus appareat victor, nec superatus: an sit persequendum duellum donec ex prædictis duellantibus vnus victor appareat, & alter succumbat: Ioã.de Lign. tenet quòd sic, in tractat.suo de bello.c. lxxxviii. Nos autem dicimus contrariũ mori ratione: quia is qui se probaturum iactauit, nisi die assignata probet, non est vlterius audiendus firmat Bal. in c.i. de pac.tenen.in viii.col.arg.§.omnis.insti. de actio.& l.si vitẽ.§. fi.ff. quòd ui, aut clam: & alia noua dilatio dari nõ debet, licet videatur danda quia nõn fuit impeditus l.fi.§.si stipulator.ff. de eo per quẽ factum fuerit, & l. Diuus §. nec intra.ff. de rest.in integr. & l. oratione ff. de feriis: quia illa Regula nõ habet locum in pugna in qua nullus habet supprimere alium l.excusationibus. §.fin.ff.de uerb. oblig.nisi aliter pactũ foret inter partes, vel de consuetudine: quia tunc pacta seruarentur, & conuentiones partium, & consuetudo patriç, & militum l. ait prętor ff.de pact.& l. de quibus cum Glo ff. de leg.ad prædicta faciũt not.per d. Par. de Put. in lib. suo duel. fol.ix. & lib. iii. fol.xviii.

80 Quæro si prouocans possit mutare querelam in literis, & cartellis: & an liceat prouocato insistere super prima querela antequam perueniatur ad secundam, dic ꝙ sic: habetur per Parid.de Put.in vi.lib. duelli cap.xiiii. fol xix.l. sicut C. de act. & obligat. & l. si idem cum eodem ff. de in ius vocan.l.fi.ff.de abigeis, & ix parte sui lib.duelli fol.50. 51. vbi habetur: an possint in licia, seu steccato mutare querelam, & aliam accipere: vt super ea duelletur relicta prima.

81 † Quęro de consuetudine existente in Prouincia, vt de pancrita fertur: ꝙ accusatus pro crimine confessus, vel conuictus: & de crimine carceratus possit prouocare accusantẽ ad duellum: si sibi fuerit similis antequam condemnetur, aut contra ipsum exequatur: & ꝙ in prouocato condemnato, aut cõdemnando etiã impediatur executio: & datur casus ꝙ quidam fuit prouocatus, aut prouocauit inimicum suum ad duellum: deinde deliquit in committendo homicidium, & captus fuit prædictorũ alter qui deliquit: vel ambo delinquerunt capti fuerunt: & anteq̃ condemnentur, vel exequatur sententia confessi, aut conuicti fuerunt, an debeant pugnare inter se, vel alium p se, ponere vt pugnet primò antequã condemnentur, aut puniantur dicta stante consuetudine: & tenet ꝙ sic Gugliel. de Cun in l.Imperator, ff.de stat. homi. qa solùm attenditur factum, & non iuris ordo, per tex.in l. si bonæ fidei. §.fin.ff.de

acquir.rer.dom.& l.quid ergo.§.cum fa ctum ff.de his,qui notantur infamia.

82 Contrarium † probè tenet Bar. in d.l. Imperator,la.ii.ff.de stat.hom. ne impediatur iustitia, & detur materia de malo in peius faciendi,& delinquendi: & opinio Bar.est æqua, & consona iuri,& procedit rationibus multis:& secundum militum consuetudinem: quæ non vult infames pugnare ob militarem honorem l.i.C.vbi Senat.vel Clarissi & c.similes rusticum, de pac. teneu. & l.ii.C.de dignit.lib.xii.

83 In † loco autem vbi est consuetudo duellandi contingit casus de duobus duellantibus pro castro vno dando victori, & vnus cecidit in terram profirẽdo se victũ, & inde victus victorem super se stantẽ, & ob dictam cõfessionem surrectum,seu surgentem remoto gladio vltore vulnerauit, & occidit, an superuiuens debeat habere castrum de iure:Dic ꝙ non:quia non est licitum mentiri,nec fallere fidẽ, nec quemquam decipere mendacio.c anima,& c.nequis.& c. homines,xxii.q. ii.vt aliàs dictum est, & inferius suo loco dicetur: Et ita consuluit Excellentissimus Dominus Signorellus de Homodeis de Mediolano in consilio. xcvi. vbi etiã dicit duellũ,& iudiciũ æquiperari.

84 Quæro † de clerico coniugato cum vnica, & virgine an duellare possit: vel de clerico non coniugato habente primos ordines: quibus eximitur à iurisdictione iudicis secularis c.nullus,xi.q.i. cum simil.ibi,& per Glo.50.distin.& in c. i.& ii.de sen excom. & retinet aliud priuilegium Canonis, si quis suadente,de sent. excom.ꝙ percuti nõ potest, & dic ipsum duellare non posse : quia fieret irregularis, & cum eo duellans esset excõmunicatus per dicta iura:immò plus dic quòd per artem gladiatoriam clericus canonicè monitus si non desisteret ab ea perdit dicta priuilegia c.ex parte, extrà de priuileg.c.sacerdotibus,& Rub.ne Clerici, vel Monachi.

85 Item † quæro, si Clericus de iure possit interesse duellis, & torneamentis vbi se iugulant homines,dic ꝙ non: quia fieret irregularis fauendo alicui partiũ clem.i. §.porrò,de stat.Monac. Quid si Clericus duellauit, an in ordine prius habito ministrare potuerit ex dispensatione,dic ꝙ sic, c.i.de corp.vicia. Quòd intelligẽdum est si non interfecit, vel mutilauit quemquam in dicto duellari exercitio, & promoueri poterit ad alios ordines c. i.de cler. pugn. in duel. Sed si interfecit ꝓmoueri non poterit c.ii. extra eod.tit.

86 † Deponendi sunt clerici tam prouocantes, ꝙ̃ prouocati in duello pugnãtes siue victi,seu vincentes c.i.de cleri. pugn. in duello. Vbi habetur ꝙ si clericus inierit duellũ ꝓ bonorũ recuperatione, vel alia legitima causa obtulerit,siue susceperit, deponendus est : poterit tamen eum eo dispensare Episcopus si mors,vel mutilatio membri non fuerit inde secuta: vt in dicto Canone,sed si mors, vel mutilatio interuenit dispensabit eum Papa catholicos ex causa,cuius Papę auctoritas maxima est,& suprà eum nemo est nisi Deus qui iudicat eum.

87 † Quæritur de casu:quidam prouocator, vel prouocatus ad duellũ ordines sacros sumpsit, vel dignitatem ecclesiasticam, an excusetur à duello, dic ꝙ sic: si absq; fraude tales ordines, & dignitatẽ ecclesiasticam susceperit, habetur per d. Par. in trac suo duel.fol.53.in li.de Imꝓbis.

88 † Quæro si Dominus possit prohibere suum vasallum ne pugnet,dic ꝙ sic: & si pugnauerit,& victus fuerit,& relaxatus sub fide, an habeat parere magis domino,quàm victori,aliàs dixi superius:habetur per d. And. de Iser. in c. i. quibus feud.non amitt.& in c.hic finitur lex; cũ esset domino necessaria persona sui vasalli,& per d.Parid.in vi. par. sui lib. duel. fol. 21.c.xxii.

89 Quæro † de desistente à duello, an incidat in Turpilianum,& in illius pœnam, videtur ꝙ sic:ad instar contentiosi iudicii criminalis l.i.§.si qs aũt.ff.ad Turp. Senat.consul.qđ non procederet de iure communi, cum de iure communi sit reprobatum hoc iudicium,& videtur puniri iudicis arbitrio ex eadem æquitate in iure expressa. c. de causis extra de offi.

deleg.in fin.& l.i.ff. de iur. delib. dic in Turpilianum non incidere, cum pœnæ sint restringende l. quidquid astringendæ, ff. de verb.obligat. cum vulgaribus. Nam iure cõmuni recedens à duello nõ punitur: immò talis obtemperat legi:& propterea non facit contrà legem desistens à duello omni iure prohibito, secũ dum Ioan.de Lign. in c.clxxxii. in libro suo duelli.

90 Et † an cum licentia iudicis electi possit desistere; dic vt suprà diximus ꝙ sic: ex causa ad instar accusatoris, & impetrantis abolitionem l.abolitio,& l.si quis.ff. ad Turpil.& l admittant,C de abolit.in iure cõmuni Romanorum non est dubium,secus longobardo iure: qđ est contrarium, vt supra diximus distinguẽdo. Miles existens in castris, an de iure sine sui Ducis licencia pugnare habeat prouocatus ab hoste,dic ꝙ non l.i.C.vt ar armo.vsus, & per Glo.in l.ex hoc iure ff.de iust.& iur. habetur per do.Par. de de Put.in suo lib.duel.in vi.par.c.xxiiii.

91 † Quæro si prouocator possit prohiberi à proprio iudice,ne alios prouocet,dic ꝙ sic:c.ille.xxii.q.v.& c.aliàs. xxv.dist. ꝙ intellige in territorio suo, secus extra territorium: quia delinquens est puniendus in loco delicti, habetur per do. Par. de Put.in c.xxiii.sui trac.duel.in vi.par.

92 Quæro † de casu quem pluries habui in facto,an semel uictus in duello possit alterum prouocare, uel pugnam offerre: dic ꝙ non: secus si à casu, vel fortuna, & non viribus foret victus l.in bello.ff. de capt.& postl.reuers. habetur per do. Parid.in lib.duel. in vi. parte fol.19. vbi ponit an semel deuictus possit alios prouocare in aliis causis.

93 Quæro † de bonis occisi in duello innocentis reperti, & spoliati an ea restitui debeãt heredibus; & successoribus suis, dic ꝙ sic.c. significãtibus,extra de purg. vulg. vbi Papa mandat bona ablata restitui: & ibi habetur qualiter duellum, & aliæ purgationes vulgares sunt prohibitæ:quoniam per se ex illis cõdemnantur illi qui sunt absoluendi,& Deus tentare videtur. Et an possit occisus in duello spoliari à vincente armis, & rebus cum quibus duellauit, habetur per d.Par.in ix.par.sui tract.de bello fol.49. fol.50.Torquatus accepit torquem Breni occisi Regis Gallorum, & arma victorum opima suspendebantur in arboribus,& templis antiquo tempore. & in hoc seruabitur consuetudo militum.

94 Et † sepultura est,vt alias dixi, deneganda illis qui in duellis, & similibus pugnis mortui sunt, & illis qui in ludis, spetaculis, & torneamentis moriuntur: sed non illis est deneganda, qui ibidem causa videndi conuenerant,& inopinatè occisi fuerunt c.ii.& per Abb. ibi extra. de torneamentis,& de cler.pug. in duel. per totum titu.& per d. Par.in ix. parte sui lib.duel.quia moriuntur duellantes, & videntes huiusmodi in peccato mortali:& ad ecclesiam spectat talia terminare,an sint mortui in peccato mortali,vel nec.nouit, de iudic. & c. venerabilem, extra qui fil.sint legit.& tales probationes vulgares reprobat ecclesia.c.i.& per totum de purg.vulg.

95 Quæritur † si ille qui hominem sibi inimicum occidit in duello licito teneatur de occiso pœna leg.Cornel.de sicar. dic ꝙ non:secundum Ioan. de Annania in rub.de cler.pugn.in duel.& Bald.in l.i. de pac.tenen. & Ioan. de Lign. in tract. suo de duello circa finem.

96 Et † quid sit torneamentum habetur in c.i.de torneam.Torneamẽtum enim est ludus illicitus, & noxius pro ostentatione virtutis,& virium factus. Pacta sunt seruãda duellãtiũ de qbus in c.l.sui lib. bellorum meminit do.Parid. de Put. & si equites expugnent cum totidem lanceis,vno cadente fit finis duelli:Et quando duo pugnantes sint ambo mortui in terra cadentes,& insimul reluctantes,& quando vnus pugnantium stans in pedibus occidit alium volentem de equo descendere:Et quãdo duo equites pugnãt, ambo cadunt de equo, & stat inter ipsos pactum ꝙ cadens erit uictor: Et quando vnus duellãtium deiectus tenebat equũ alterius per frenum,& illum iam percusserat,& inde finiuit pugnam: Et quando

quando duobus pugnantibus vno deiecto ad terram, alter stans supra illum equum tenebat; & ille cadendo dixit se victum, & cum gladio supra ipsum incũbente occidit: ad prædicta faciunt consulta per me iam impressa, & not. per do. Par. de Put. in viii. par. lib. sui duelli.

97 Fuerunt † quippe huiusmodi duella, & & torneamenta reperta imaginatione, et instigatione Diaboli, vt exterminaret genus humanum, & homines se interficerent, & proprias animas perderent c. i. extrà de cler. pugn. in duel. & per scribentes ibi. c. Mennam. ii. q. v. & c. fin de purg. vulg. & per Glo. in l. qua actione. § si in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. & apparent leuibus personis fantasmaticæ illusiones diabolicæ c. Nec mirum. xxvi. q. v. Et ideò diuino iure improbantur torneamẽta, & duella per sacram literã, & in hac sententia est totus mundus: qa sunt contra diuinam charitatem: Nam Deus est charitas, & qui manet in charitatem cum Deo manet, & Deus cum eo: nec dici potest illum habere charitatem qui proximum fratrem suum non amat, sed illum iugulat, spoliatq; vita, honore, & bonis.

98 Quæritur † de casu: si ante litem contestatam iudiciorum criminalium, vel ciuilium more posit impunè desistere qs à duello, pro vt à causa ciuili, vel criminali incepta ad partis instantiam: vt in actione iniuriarum, & similium: & quidam asserunt litem in duello contestari per primam admenationem armorum actoris, seu prouocantis & reluctationẽ, vel readmenationem, & responsionem rei prouocantis cum armis: vt fit in indicio contentioso per productionem libelli; & responsionem secutam. l. rem nõ nouam. §. patroni C. de iudic. & l. vnica C. de lit. contest. & c. vnico extrà eodem tit. & prima percussio habetur pro libello, & loco libelli; & secũda quæ fit à reo est contradictio: & sic fit litis contestatio in duello. Tu dic aliter litem contestari in causis duellorum. videlicet cum prouocans prouocat prouocatum asserendo ipsum perpetrasse tale crimen, & prouocatus negat: & per istam negationem, & contradictionem lis contestatur, & post litis contestationem de calumnia iuramentum deseretur: authent. vt liceat iud. in med lit. & l. ii. de iuram calum. C.

99 Et † de actu iurant duellãtes: & sic à verbali prouocatione incipit duellum, & ipsius contestatio litis, & non à percussionibus, & vulneribus: quæ habentur loco probationum, vt sunt testes, & instrumenta producta, & quæ fiunt, & producuntur post litis contestationem: & sic ex prædictis deciduntur plures quæstiones. s. an actor, vel Reus, seu prouocans, vel prouocatus primò percutere habeat: & de pœna Turpiliani. l. senat. §. qui rẽ ff. ad Turpil. Senat. consul. & poterit accusator, & seu prouocãs pœnitere anteq̃ reus citatus, seu ꝓuocatus veniat l. quẽ tum. ff. ad Turpill. & per Ioan. de Lign. in lib. suo duel c. vltimo.

100 Quæro † de duobus duellare pretendentibus, non subiectis alicui Principi, cum non sint vasalli, nec illi præstiterint aliquod iuramentum fidelitatis, & homagii: an possint se submittere in iudicem forensem, & ipsius prorogare iurisdictionem vtriusque partis consensu; dic ꝙ sic. l. fin. §. subiiciant. ff. de iudic. & l. si qui ex consensu. C. de episcop. aud. & nisi esset facta prorogatio partibus præsentibus durabit iudicium vsq; ad litis contestationem inclusiuè operabit, & locus esse poterit pœnitentiæ. l. si conuenerit. ff. ve iurisd. om. iudic. Et in casuꝙ essent subiecti alicui Principi iuramento homagii illi prestito, vt in clem. pastoralis, in Glo. incipiente homo ligius sine consensu dicti Principis in alium iudicẽ prorogare iurisdictionem non possent: & acta quæ fierent per talem iudicem essent nulla per Glo. communiter approbatam in tit. de pac. tenen. & in c. Imperialem. §. prætereà, aliàs de prohib. alie. feud. per Frider. & per Bal. in l. decernimus. C de sacro sanctis eccl. & per Canonistas in c. transmissa, de for. competenti.

101 Quæro † de quæstione: quæ sæpe contingit de iure fori: an miles, vel alius ex illustri

Iastri natione ortus legitimus,& naturalis,de ꝓditione inculpatus,refutari possit in duello:dic ꝙ non , etiam ꝙ ipse modò cæperit militare & ita seruat militum consuetudo.

102 Quid † de Bastardo milite, an refutari possit,dic ꝙ non ; si fuerit ex causa proditionis vt supra prouocaror,vel prouocatus : quia à principio dispensatus in hoc viderur proprer enormitatem delicti,& propter militiam sibi datā à Principe. Et repellentur infames, & criminosi,& labe norati varię qualitatis criminum:& an hi legitimati possint repulsari à duello nota infamiæ: & an Armiger possit legitimè repulsari ab officiali exercitus,quin duellet cum ipso : & an nobilis possit prouocari per armigerum ambobus existentibus in castris : & an Armiger rusticus diu versatus in militia,& armis qui ad domum propriam reddit prouocare possit nobilem ad duellum: Et an dominus possit cogere uasallum vt pugnet pro eo , iam pacto facto per ipsum contrà alium,cum quo habet guerram : Et milites negotiatores in castris possint offerre pugnam nobili pariter in castris militanti , Et an is qui conuenerat cum alio pugnare in certa die si efficiatur infamis ante diem, possit repulsari à pugna : Et an submissus in campionem,& deinde damnatus ad mortē possit impediri executio sententiæ, aut ꝙ prius expediet pugnam;ex prædictis refero me ad consulta per me impressa , & ad dom.Parid.de Put. in vii.lib. sui duelli folio 34.

103 Quero †de eo,qui sub fide relaxauit captum in duello, & stetit per xxx. annos ꝙ non requisiuit illum , an possit illum vlterius requirere, tenet Par. de Put. in ix.parte sui lib. de bello ꝙ non potest vlterius illum requirere : quoniā est præscripta libertas,iuribus vulgaribus : Sed Proceres armigeri seruarunt contrariū, quia dicunt fidem promissam semper esse seruandam,donec quis vixerit. De pugna nobilium, & de reprocis;& ꝙ attendatur qualiras in pugna, & de nobilitate : & an pro imperio duo discordantes habeant de iure duellare, Et an sit licitum Regi pugnare cum Imperatore, & guerram expedire per duellum Reges duo contendentes, Et An Rex non coronatus pugnare licitè possit cum Rege coronato : Et an Comes possit de iure vocare ad Duellum vnum Ducem;Et an Princeps subditus possit prouocari ad duellum per Ducem etiam sibiectum: Et an nobilis quatuor quartorum possit rite prouocare ad duellum Commitem, vel baronem: Et an magistratus exercitus,aut ciuitatis prouocetur ad duellum vel in pugna militum , attendatur ęqualitas,& ꝙ in pugna dignitas appellatur.

104 In † aliis autem casibus refutari legitimè poterit bastardus , & seu naturalis tantum:quia bastardus etiam militis filius dici non potest miles,vt in Gl.leg.i. ff.de testamen.tutel.cum bastardi nō dicantur de familia,domo,& casata patris l.fin.C.de verb.sign. neque possunt portare arma legitimorum per not. ꝑ Dyn. in l.pater.§ mater.ff.de leg.ii. neque dicuntur esse de cognatione,neque de agnatione:vt dicit Bar in l.item qui in potestate.ff.de his,qui sunt sui,vel alien.iur.

105 Quæro † de spuriis nobilium, aut militum an hi dicantur nobiles,generosi , & habiles ad standum in curia in brachio militari,& videtur ꝙ non:Nam veri spurii dici non possunt filii militum ob militare priuilegium:habetur in Glo.l.i.ff. de testamen.tut. Item qnia veri Spurii non dicuntur de domo,& casata , neque de cognatione , neque de agnatione patris,per not.per Bald.in l.fin.ff.de verb. sign. Nec possunt ferre arma legitimorum : vt supra dictum est , habetur per Bald.in l.filius.ff.de his,qui sunt sui,vel alien.iur. Neque spurii dicuntur coniuncti c.nonnulli.de rescript. & per Innoc. ibi,& per Bald. in l.cum acutissimi. C. de fideicom. Neque dicūtur nobiles Spurii.l.Lucius,& per Bar.ibi.ff de leg.ii.

106 Et † concessa emphyteusi agnatis filiis, & descendentibus an comprehenditur filius Spurius in ipsa concessione ; dic secundum Bald.in auc.si quas ruinas, C. de sacros.eccl.ꝙ in hoc attenditur con-

suetudo patriæ, si hi filii vocentur communi vsu loquendi, arma portant paternę domus: nec prohibētur ab honoribus l. spurii. ff. de decur. Sed legitimè nati his præferuntur: vt in tex. l. generaliter. §. spurios. ff. de decur.

107 Quæro †, si vitium spuritatis purgatur per militarem dignitatem; dic ꝙ sic; l. Imperialis. §. si miles, & per Bal. ibi. C. de nupt. Cautela tamen est ꝙ Princeps sciat spuritatem, & conditionem milit: ũquando eos milites facit, & ita poterint conse qui honores, & dignitates omnes militares. prout dicit d. Hippoly. de Mars. de Bon. in singulari incipiente notissimum est spurium, nobilis magnæ conditionis, & eccellentiæ pro non spurio haberi: & tamen est bonum propter dist. Gl. in l. i. de testam. tut. ad euitandum, & tollendũ euitanda, & omnia cõtraria, vt Princeps sciat eorum cõditionem spuritatis quando milites illos facit dicendo nõ obstãte.

108 Quæro † an Comes Palatinus apostolicus, vel imperialis possit legitimare non subditum in territorio alieno, dic ꝙ sic, instante patre legitimandi, quando, & vbi tractatur de solo præiuditio legitimare facientis, habetur per Bar. in l. Gallus, ff. de lib. & posth. & per Parid. in suo tractatu synd. in clausula quæro de questione facti emancipationis in versiculo & ꝙ comes.

109 Et † notandum est ꝙ isti Comites Palatini sunt in dignitate, licet ex ipsis quidã non habeant comitatum, sed titulũ tantum dignitatis: tamen habent dignitatẽ ipsam comitum palatinorum, vt in eorũ priuilegio continetur, quantũque videantur esse supra numerarii isti comites nõ habẽtes comitatum: Princeps tamen dat dignitates arbitrio suo quibus vult secundũ merita c. grãdi, de supplen. negl. prælat. c. in cunctis, de electio. & c. statutum, de rescrip. c. de multa, de præben. priuilegia huius modi sunt fauorabilia, & non extenduntur in odiosis, & pœnalibus videlicet si imponeretur aliqua pœna grauior commitibus corporalis, vel pecuniaria quàm aliis vt in constitu. Imper. de forban. & foriud. habetur lib. ii. constit. Imper. regni Siciliæ; Intelligeretur de proprio comite habente comitatum, & non de istis comitibus sine comitatu priuilegiatis c. i. & per Bal. ibi in vsibus feud. quis dicatur Dux, Comes, vel Marchio; Nam Episcopus titulatus nullatenensis, & canonicus supranumerarius etiam titulatus, & sine præbenda, & comes priuilegiatus tantum, & sine comitatu puniri non debent dictis grauioribus penis simpliciter à lege, vel à statuto impositis episcopis, canonicis, & comitibus delinqnentibus: vt in cõstit. Impe. incipiente pœnã eorum. Nam propriè, & strictè debent intelligi de proprio episcopo habente episcopatum, & de proprio canonico habente canonicatum, & præbendam: & de proprio comite habente comitatum cum priuilegio, & restringitur dicta pœna ad proprium Episcopũ, canonicum, & comitem: quia statuta, & leges strictè, & propriè intelligi, & interpretari debent. l. iii. § hæc verba. ff. de neg. gest. & l. quidquid astringendæ. ff. de verb. oblig. & c. in nostris de iniur. & damn. dat.

110 Quæro † de subditis an possint prouocare dominos, & superiores suos ad duellũ propter adulterium, vel aliã offensionẽ, dic ꝙ sic, deficiente superiore iudice. l. i. C. quando lice. sine iudi. vendic. & latè per do. Parid. de Put. in vi. parte sui tract. de bello c. xxv. & xxvi. Nam priuatur Dominus vasallagio ob adulterium, iuribus vulgaribus. Quæritur de duobus pacatis inter quos fuit orta noua lis, an insimul pro noua causa poterint duellare Bar. tenet in l. aut facta. ff. de re indic. non rumpi pacem primò factam, ex noua causa, vt infra suo loco dicam: quæ tamen noua causa esse debet vera, & non ficta: & ꝙ dolo non incederit in eam, habetur per do. Par. in tracta. suo duel. in vi. parte c. xxvii. fol. 12.

111 Quæro † de occurrẽti per dies questione an legitimatus veniat, & succedat in emphyteusim ecclesiasticam, dic ꝙ non, secundum Bal. in l. generaliter, & ibi per Moder. C. de instit. & substit. sub cond. factis: qa non est legitimè natus, & in add.

Spec.de instrum.edit. in verbo emphyteusis,& in c.quæ in ecclesiarum,de const. & per Ioan.de Imola in l. quód dicitur,de verb.oblig. & Alex. in l.ex facto, §.si quis rogatus,ff.ad Trebell. & in consi.xciiii.& in consil. ccxxviii. incipiente consideratis verbis,& in consi.ccii.incipiente visa legitimatione,& per Petr. de Anch.in cõsi.ccccvi. incipiente circa primum quæsitum. In contrarium tamẽ est veritas,& ita est iudicandum,& consulendũ per tex. in auten. si qua mulier, & Ias.ibi. C. de sacros. eccl. cum legitimatus sit verè filius, licet non sit legitimè natus, firmat Bart. in l. si is qui pro emptore ff. de vsucap. circa xv. col. vbi pulcherrimè, & subtiliter tractat an fictio fingatur cõtrà ea quæ sunt iuris: alia etiam ratione: quia lex permittens patri testari inter liberos cum duobus testibus, habet locum in liberis legitimatis; &inter liberos legitimatos. ita tenet Bald.in penul.col.rubr. de off. delegi. alia etiam ratione: quia legitimatus est suus hæres, & iura habet suitatis, vel suorum: vt tenet Bald.in l.eam quam, C.de fideicomiss. consuluit Philipp.Dec.in consi.lxxvi. legitimatum ad oĩa benefitia etiam feudũ obtinere posse.

112 Et † præteritus legitimatus in testamento patris,vel sine causa exhæredatus habet ius contratabulandi,& nullum dicẽdi,& querelandi contra testamentum patris legitimati firmat Rom. in consil. xxxiiii ꝙ incipit naturæ: & per Matth. de Afflitt. laboriosum doctorem Parthenopeum in l. sancimus,de iur.prothom. vbi dicit ꝙ legitimato cõpetit ius cõgrui.

113 Quæro † de alia per dies occurenti quęstione: an filius naturalis tantum excludat substitutum:dic ꝙ sic, nisi foret ecclesia substituta.l. ex facto. §. si quis rogatus,ff.ad Trebell.& l.cum pater ff. de le. ii.& leg.i de condi.in ser. & l. generaliter.C.de instit.& substit. & per Bal. ita limitantem in c.in pręsentia, de proba. & per Fely.ibi.

114 Et † ꝙ etiam procedit si talis filius esset ligitimatus ab Imperatore propter priuilegia,& dignitatem ecclesiæ.

115 Et † quantumcunque legitimus expurio natus possit institui à parentibus,locum tamen nõ habebit in nepote nato ex incestuoso coitu, qui à nullo ex parẽtibus institui potest,auten. licet. C.de natur. liber.& l.fin.C.eo.tit.auten.igitur, aute.qualiter nat.effi.sui,& cap. cum haberet, extra de eo qui duxit in matrim. quam pollu. per adulte. & per Bald. in dicto c. in præsentia, in viii. col. & in l.si quis C.de incest.nupt.

116 Præmissis † præpositis est demum sciendum duellum esse dictũ à duobus, & est particulare, & corporale bellum ob tutelam sui corporis, & rerum : & pro bello quãdoq; impropriè ponitur duellum:habetur ff.de ui, & ui arm in l.i.§. uim,ui, & ad leg. Aquil. in l. qua actione.§. si in colluctatione,& in l. scientiam.§. qui cũ aliter,ibidem,& in clemen.si furiosus,de homici.& in l.i.C.vnde ui,& c.cũ olim, de rest.spoli.

117 Et † fit duellum quandoque propter purgationem innocentię, vt dictũ est supra, non aliter valens probare nisi viribus sui corporis,vt ille qui aliter non ualet probare de innocentia sua, nisi per experimenta sui corporis, & in fortitudine sua purgatur in tormẽtis: & per duellum:vt in tit. de cler. pugn. in duello, & C. de glad.& de purg.vulg.per totum titulũ.

118 Et † dicitur duellum ab etymologia vocabuli; & vt dixi, est corporale bellum, & seu pugna ad differentiam iudiciariæ pugnæ: quæ etiã fit inter duos, aut plures : vt duellũ inter actorem,& reum; & duello pugnatꝰ viribus, & in iuditio iuribus contenditur c.forus,de verb.signi.l. properandum C.de iudiciis.

119 Ad † purgationem gloriæ,vel odii exagerationem fit duellum ; & propriè est inter duos, aut partes duas.c.i. & per Bal. ibi de pac.tenen. & l. milites, & p Ang. ibi. C.de test.milit. & de duello in pluribus iuribus habetur prællegatis, & in l. cõmodissimè,de re iudi.& in l. Athletas de his,qui not.in fam. & l.i.C. quæ res pign. oblig. pos.& per Doct.V.I. in uariis locis.

120 Pacta † sunt seruanda facta inter duellan

tes: de quibus mentionem facit d. Par. de Put. in suo tract. duell. in vi parte: Quid si duo pugnantes sunt vulnerati ambo cũ vulneribus magnis, & letalibus, quis eorum victor, & quis prædictorum maiorem habebit honoré: & quando vnus pugnantium differt in prælio clauam cũ veneno. an sibi detur ob hoc victoria: & quando vnus ex duellãtibus est effectus debilis ob sanguinis nimiam abundantiam vulnerum, & ligatus: deinde alter moritur: quis victor dicatur, & sit: Et quando ambo duellantes vulnerati ceciderint in terram mortui, quis eorũ erit victor: Et quando vnus ab eo deiectus equum suum concitauerit contra alterũ equitem; adeoq; equis rixantibus cecidit eques, & fractis cruribus perit: Et quando vnus equitũ descendit ab equo, & hostem cœpit per pedem qui se deiecit suprá illũ, & ipsum obtriuit: Et quando eques vnus cecidit de equo ob pondus armorum, & casualiter absque impulsione cadens, fuit ab alio captus, an honor detur capienti: Et quando vnus duellantium detulit tripedes intra liciã, seu sticcatum, & quando vnus prędictorum dixit. Io me rendo: & hoc dicendo astrinxit ensem, & alium occidit: & quã do vnus duellantium cadit ab equo, & alter vadit storditus, & semiuiuus per aliquantulum temporis: me remitto circa prędictos casus ad alia consulta per me iam impręssa, & per d. Parid. de Put. in viii. & ix. parte sui lib. de bello.

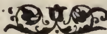
121 † Quæritur si à sententia duelli possit appellari, dic ꝙ sic: & plus dic ꝙ nunq̃ transit in rem iudicatam, quando potuisset alius delinquere in crimine opposito præter victum, & seu condemnatum: vt patet in furto; habetur per d. And. de Iser. & Bal. in §. si quis hominẽ, de pac. tenen. Glo. in c. ii. de cler. pugn. in duello, & c. ii. de purg vulg. & licet non esset à tali sententia appellatum, non transit in rem iudicatam: & reperta veritate in contrarium reiterabitur. l. fullo, de cód. sine cau. & l. admonẽdi, de iure iur. & ꝙ nulla sit sententia quæ profertur super duello: quia est facta per incertam probationem, & imaginariam præsumptionẽ, tenet Bal. in l. liber. C. de test. & in l. fin. C. de proba. limitat illius rigorem ob incertitudinem probationis: habetur per d. Par. de Put. in vltim. parte sui lib. vbi plenè disputat hanc quęstionem.

122 † Demum quæritur si vasallus potest offerre pugnam domino, & illum in ius sine venia vocare: dic conclusiuè ꝙ non: Immò in hoc casu perdit feudum: è contrariò autem posset ipse Dominus vocare in ius uasallum suum sine venia: sed non è contrà: quia vasallus nullam in dominum habet iurisdictionem, nisi subiectam c. i. de milit. vasallo qui contumax est: & est vna de fallentiis pro dominis contra uasallos: Domini autem in multis sunt magis priuilegiati quàm vasalli, habetur latè per D. Matth. de Afflictis in decisione. nu. cclxv.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

TRACTATVS DE IVSTO ET INIVSTO BELLO.

SVMMARIVM.

1 Bellum iustum dicitur quod à Papa Catholico contra non recognoscentes Romanam Ecclesiam indicitur.
2 Romana ecclesia est caput omnium ecclesiarum uniuersi orbis.
3 Papa tenet uniuersale imperium in spiritualibus, inter omnes fideles & infideles.
4 Papa est Christi Vicarius & Petri successor. & omnium ecclesiarum proprietarius dicitur. & nu. 17.
5 Pugnantes contra infideles, merentur apud Deum.
6 Pax in omni bello, offerenda est inimico, ante quàm bellum fiat.
7 Bellum etiam iustum dicitur. quod indicitur ab Imperatore catholico.
Imperator iurisdictionaliter est totius orbis dominus, & nu. 17.
8 Bellum iustum quoque dicitur. quod indicitur à Principibus nō recognoscentibus superiorē.
9 Bellum semper præsumitur iustè indictum à Papa, Imperatore Ortodoxo, & à principibus superiorem non recognoscentibus.
10 Bellum a populo Romano indicebatur, & iustum erat.
11 Principis priuilegium est indicere bellum.
12 Bellum propriè quando dicatur.
13 Bellum & duellum quare ita dicantur.
14 Bona & mala quæ inducantur à bello.
15 Bellum unde deriuatur.
16 Perficiariorum officium est indicere bella, & alijs pœna mortis imponitur.
17 Papa habet utrunque gladium, & contrarium asserentes sunt hæretici.
18 Deus ex se rexit mundum sine ministris tempore multo.
19 Deus quo tempore cœpit regere mundum per ministros.
20 Imperium unde ortum habuit, & nu. 23.
Imperator an sit in bona uel mala fide Imperij sui, & nu. 24.
21 Quæ iusto bello quæruntur. licitè, & iustè quæsita sunt. & sunt præscriptibilia.
22 Christus in hoc seculo exercuit utrunque gladium, & nu. 24.
23 Papa uacāte Imperio pōt utrūq; gladiū exercere.
24 Principes omnes, excepto Papa, subiacent Imperio, & nu. 23.
25 Principes Christiani bella inter se gerentes, an ritè acquirant regna aliena.
26 Imperator an possit reuocare priuilegia per ipsum. uel prædecessores suos cōcessa. et nu. 29.
27 Priuilegia concessa ab Imperatore ante eius coronationem tenent.
28 Imperator non coronatus improprius est.
30 Baro abutens priuilegio, potest eo priuari.
31 Priuilegia quæ in uim contractus transierunt, an possint à concedente reuocari.
32 Priuilegia meritoria non possunt reuocari à concedente.
33 Bellum iustum dicitur intuitu Principis præcipientis & obedientis, cùm ipsi Principi obediens necessario iure parere tenetur.
34 Bellum iustum multipliciter quoque dicitur. & num. 35. cum seq. usque ad num. 47.
36 Bellum legitimum quibus sit concurrentibus. & nu. 37. & 38.
Bellum quid sit, & nu. 196.
38 Clerici an possint ministrare gladium sanguinis bello. & bello interesse. & num. 195.

45 Clericus præstans consilium bello an sit irregularis.
46 Episcopus an & quando possit indicere bellum sine incursu irregularitatis.
47 Pugnandum quando & qualiter pro fide, & pace.
48 Clerici parantes sagitas, insidias militares, & tormenta. an incidant in irregularitatem.
49 Imperator non potest contra ecclesiam catholicam indicere bellum.
50 Papa rite liberat à iuramento fidelitatis subditos Imperatoris indicentis bellum contra ecclesiam catholicam.
51 Papa contra Imperatorem hæreticum rite potest bellum indicere.
52 Imperator est filius ecclesiæ, cui parere debet, ut bonus filius patri & matri suæ.
53 Bellum contra Iudæos, & saracenos, quo iure indicatur, remissiuè.
54 Bella omni die etiam festiuo gerenda sunt urgente necessitate.
55 Christus Dominica die surrexit pro necessaria salute humani generis, & omne insigne illo die fecit.
56 Expeditio Rauennæ magna extitit, & fuit in die Pascatis, & quare.
57 Morientes in bello pro ecclesia cæleste regnum merentur.
58 Morientes in bello iusto sine peccato mortali, salui fiunt.
59 Arma generant multa mala. ideò à populo feri non debent.
60 Odia intestina per mortales sunt fugienda, & nu 61. & 68.
61 Fides suspecta quando sit tyrannidis.
62 Principes regnare cupientes, quales esse debeãt: Iustitia recta separat reges à tyrannis, & num. 63.
63 Iusti Principis uita fœlicior est illa tyranni. Tyranni uita quæ sit.
Populi iniustè grauari non debent. & nu. 64.
64 Tiberius Imperator qualiter fuerit uirtute præditus, & clemens erga populos.
Boni Imperatoris proprium est amare Deum, & proximos cum Charitate subditos suos: inuestigare eorum commoda, et illorum damna remouere.
65 Tyrannis non cadit in Papam.
Papa non potest à mundo iudicari nisi pro hæresi.
66 Papæ gestum præter ordinem rectũ an teneat.
Bellum iustum & necessarium quale sit. & quæ dicuntur bella licita. et nu. 67. 68. 69. 96. 97
68 Bellum semper est faciendum in infideles.
69 Discordia Christianorum accrescit infidelium regna.
70 Homicidæ non sunt, qui hostes in bello iusto occidunt.
71 Fugientes ex publico bello infames fiunt.
Capti in bello iusto fiunt serui capientium.
Capti in bello non sunt occidendi secuta uictoria. & nu. 72. & 75. 171.
72 Bessus Dux Thessalorum ab Alexandro magno occisus fuit, quia Regem Darium captiuum interfecerat.
73 Capti in bello iusto non possunt dominos suos derelinquere. & nu. 74.
Captiui Christiani non efficiuntur serui capientium.
75 Principes catholici tenentur captiuos Christianos redimere.
76 Ius postliminij quibus competat.
77 Ius postliminij quid sit. & unde deriuatur.
78 Filius reuersus ab hostibus ex patre arrogato, et ipso filio existente captiuo, fit nepos arrogatoris.
79 Filius apud hostes susceptus, postliminio reuersus filij iura hab.t.
80 Mortuus apud hostes, fingitur mortuus prima hora captiuitatis.
81 Filius familiàs in bello captus, et inde reuersus, pristina iura filiationis recuperat.
82 Vxor capta ab hostibus, an rediens recuperet uirum,
83 Captiuorum attenditur hora prima suæ captiuitatis ad contractus & ultimas uoluntates,
Filius sequitur conditionem patris.
84 Capta in bello an liceat retinere cum bona conscientia, & nu. 178.
85 Milites & filij familiàs milites, qualiter possint testari in conflictu.
86 Patre capto, & ab aliquo redempto, potest filius redẽptori reddere solutum pro patre. & illius esse hæres,
87 Seruus captus & rediens an sequatur pristina iura.
88 Mortuo hærede ante testatorem, testamentum rumpitur.
Filius natus apud hostes ex uiro & uxore captis ab hostibus, & cum ambobus rediens,

iura filiationis habet, cum sola uerò matre reuersus pro spurio habetur.

89 Ius postliminij quando locum habeat.

90 Capti in bello non iusto licitè fugere possunt.

91 Represaliæ quæ sint,

92 Confœderati possunt represalias impetrare.

93 Rei confugientes ad ecclesias an in eis tuti esse debeant, & nu. 94. & 95.

95 Capientes & extrahentes existentes in templo Dei, in pœnam incidunt criminis Læsæ maiestatis.

Delinquentes in ecclesia. & diffidatos latrones non tutatur ecclesia.

98 Iniustum & præsumptuosum quando dicatur bellum. & pluribus modis dicitur iniustum. nu 106. 107. 108. & 109.

99 Indices catholici esse debent, aliàs sunt incompetentes.

100 Iudices non debent esse suspecti, neque inimici Regi suo, neque partibus litigantibus.

Iudices ex quibus casibus repellantur à iudicando. remissiuè.

101 Iudæi prosequi non debent.

Saraceni iustè prosequuntur, & illis bellum indicitur.

102 Iudæi sunt infames, nec possunt esse officiales, neque iudices inter Christianos, & nu. 103.

103 Iudæi non iurant per sancta Dei Evangelia.

Iudæi a tutela Christianorum repelluntur.

Iudæi non gaudent beneficio c. quãuis de pact. lib. vi

104 Iudæi non possunt habere dignitates, nec esse doctores. & supra nu. 102.

105 Iudæi medici uocari non debent à christianis.

110 Bellum ex parte Christianorum semper est iustum contra infideles.

111 Principibus Christianis an liceat inuocare auxilium infidelium, & cũ ipsis facere ligam. & nu. 115.

112 Papa omnimodam potestatem habet in terra, & potest Pr ncipes non obedientes mandatis suis pro pace seruanda. priuare dignitatibus, dominijs & regnis.

113 Papa dat, & tollit Imperium & regna auctoritate sua suprema ex causa.

Papæ mandatis est piè parendum.

114 Papa non potest allegari suspectus.

115 Necessitas legem non habet.

116 Iniuriæ & damna facta ecclesiæ & imperio iniuctè, statim vindicari debent.

Celeritas quandoque prodest incastris.

117 Rex Agislaus Lacedemonius Imperij & amicorũ iniurias uindicauit. et ibi plura de eius vita.

Bellum quando sit iustum & quando non.

118 Quæsita in bello iusto an iustè retineri possint

Spolia priuata quæ dicantur, & quæ publica.

119 Successor singularis inuasoris rei immobilis, an præscribat rem vitiosam.

Vitia rerum quemcunque possessorẽ sequuntur.

120 Mala fides defuncti non nocet acquirenti ab eius hærede. quod vsucapere non possit.

Res stabilis vitiosa nullo tempore præscribitur.

Ius Canonicum præfertur ciuili quando tractatur de peccato.

121 Vocati ad bellum an habeant actionem iniuriarum, & de damnis datis.

122 Principes iniustè bellantes an teneantur ad refectionem malorum & damnorum datorũ populis. & nu. 187.

Consecutus suum in bello perditum, an possit illud iterum in iudicio aut in bello petere. & nume. 127.

123 Damna dantes innocentibus tenentur ad restitutionem. & nu. 125. 126.

124 Omnes tenentur de iure tueri sua iustè possessa.

125 Pœna debet suos auctores tenere.

126 Subditi an teneantur dare consilium & auxilium Principibus iniustè bellantibus.

128 Clericus accedens ad bellum iustum cum domino suo, an rite possit retinere prædas & spolia. & nu. 129.

129 Præda à milite est danda domino suo sub quo militat qui eã distribuit inter milites secundum eorum merita. & nu. 217.

130 Principes an possint remittere vel componere damna passa per eorum subditos in bello iniusto. & nu. 187. & 18 .

131 Mandantes an teneantur satisfacere mandatario damna quæ passus est ratione mandati.

132 Damna dantes, auxilium, consilium, & fauorẽ præstantes in bello iniusto qualiter teneant.

133 Infidelium bona in bello iusto quæsita, iustè per catholicos detinentur.

Infideles rectè detinentes dominia & principatus, an sine causa spoliari possint.

Infideles, non possunt habere dignitates, neque principatus.

134 Subditi sequentes proprium damnum in bello iniusto, an excusentur a restitutione dam-

uorum.

135 *Dubij de bello iusto vel iniusto militantes in eo an excusentur.*

136 *Cognati, amici, & alij voluntariè auxiliantes in bello iniusto. non excusantur.*

137 *Vasalli & barones feuda tenentes, & omnes alij subditi, an & quando teneantur ire ad bellum pro suo Principe. & nume. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. & 145.*

141 *Expensæ belli ex redditibus Principum fieri debent.*

Census & tributa gabellarum ac alia onera quare per subditos Principibus soluantur.

142 *Vasalli qui fidelitatem iurauerunt an teneantur iuuare barones suos in bello contra reges à quibus baroni feuda recognoscunt.*

143 *Baro mouens bellum contra regem suum crimen læsæ maiestatis committit.*

146 *Monachis & religiosis aggressis licet se defendere absque licentia suorum prælatorum.*

Religiosi quomodo mortui in mundo cēseantur.

147 *Monacho an sit licitum se tueri contra abbatē suum, illum iniustè opprimentem.*

Defensio est de iure naturali, lege diuina & humana non improbata.

148 *Percusso an liceat repercutere incontinenti.*

149 *Clericis an sit licitum indicere bellum particulare.*

Percutiens existentem in actu percutiendi, ante quàm ab eo percutiatur, ad sui defensionem facere dicitur.

150 *Clericis percussis an se defendere liceat, & nu. 151. & 152.*

151 *Insidians an licitè possit occidi.*

152 *Clericis an liceat repellere iniurias in rebus illatas.*

153 *Confederati an teneantur ire ad bellum iustum requisiti à Principe belli.*

154 *Bannitus unius ciuitatis confederatæ, an tutò stare possit in alia ciuitate confederata.*

155 *Inimicus an inuadere possit res inimicorum, & illas suas facere.*

156 *Bellum particulare an sit licitum. & quot sint eius species. nu. 157.*

158 *Rem propriam uiolenter ablatam, an liceat domino propria auctoritate recuperare. & nume. 160.*

159 *Mentiri non licet etiam per alterius vitam.*

Limitatio ad Glo. in c. cupiēntes, de electio. in vi.

160 *Paria delicta mutua compensatione tolluntur.*

161 *Clericus existens in bello licito, an licitè fugiat alijs relictis.*

162 *Clericus militando & occidendo homines in bello iusto non fit irregularis.*

163 *Clericus celebrans missam ab aliquo aggressus, potest se defendere, & ad altare redire, & missam perficere aggressore occiso. Idem est in baptizante & alios ordines ecclesiæ dante. & nu. 164. & 165.*

Clerici scandala & pericula fugere tenentur.

Clericis licet in ecclesia Dei se defendere.

164 *Peccatum non committit, qui aliquid iure permittente facit.*

165 *Clericus baptizans puerum vel infantem morientem aggressus, an debeat se tueri, uel pati mortem ne pereat infans.*

166 *Inuasores regnorum alterius, quando teneantur restituere bona ablata in bello.*

167 *Miles decedens in bello militando, & occidēs, an peccet.*

168 *Damnum datum pro repetendis rebus an teneatur quis ad restitutionem.*

169 *Clericis an liceat bello corporali se & bona sua defendere.*

170 *Indicantes bella absque Principis licentia, in quam pœnam incurrant.*

Crimen læsæ maiestatis quibus modis, & per quos committatur.

172 *Captis in bello est miserendum. & nu. 173.*

173 *Regi Armeniæ Tigrano in bello capto pepercit magnus Pompeius.*

174 *Capti in bello an serui fiant.*

175 *Notarij serui publici dicuntur.*

Seruus uerus notarius esse non potest.

176 *Captiui detineri, & non uenundari debent.*

177 *Bona captiuorum an licitè capi possint. & nume. 178.*

Bruti gestum vituperatur circa mortem illatam captiuis.

178 *Deprædantes in bello uicto, restituere non tenentur.*

179 *Bona nostra ab hostibus capta an sua fiant.*

180 *Dominus an teneatur dare uasallos suos delinquentes in posse iustitiæ.*

181 *Receptantes malefactores qualiter puniantur.*

182 *Duces & milites qualiter se gerere habeant pro conseruandis ecclesiis, pijs locis, & populis.*

183 *Crudeles persæpe mala morte moriūtur. et 185.*

184 *Constantinus Imperator pepercit paruulis gratia salutis.*

185 *Dei bellum immortalis fugere non potest homo mortalis.*

186 *Securitas facienda est per exercitum illis qui afferunt annonas populis & laborantibus in agris.*

187 *Domini inter se bellantes an possint inter se componere super damnis subditorũ. & nu. 188.*

189 *Episcopi an licitè possint interesse bello sine licentia Papæ.*

190 *Prælatus an possit indicere bellum pro iniuria subditis sui. & alios quàm iniuriantes bello capere.*

191 *Bella distrahunt mentem clericorum à diuinis, & inquietudinem pariunt.*

Clerici non possunt arma portare sine iusta causa.

Prælatis licet inuocare brachium seculare pro defensione ecclesiarum, suorumque bonorũ.

192 *Legatus D. Papæ an possit indicere & facere bella. & inuocare brachium seculare.*

193 *Bella inducta per ecclesiam contra excommunicatos hæreticos & rebelles ipsius, sunt meritoria.*

194 *Miles secularis an possit ad sacros ordines ordinari sine licentia Papali.*

195 *Clerici interessentes bello sine licentia Papæ irregulares efficiuntur.*

196 *Bellum quotuplex sit, & unde dictum.*

197 *Subditi an licite possint habere bella cum suis dominis, & econtrà.*

198 *Rex iustè militans contra eius superiorem, an possit facere ligam cum alijs.*

199 *Excommunicatus existens in excommunicatione per annum qualiter puniatur. & supra nu. 198.*

200 *Vasalli baronum an teneantur magis regem q̃ baronem iuuare in bello*

201 *Principes tenentur periti esse in re militari & literis, & nu. 202.*

202 *Fabricius Iesualdus Comes antiquę urbis Campi'ę doctus fuit literis & armis. & bonitate plenus.*

203 *Ciuitas obligata dare Imperio tempore belli tot gentes licet steterit per centum annos quod illas nõ dederit talem obligationem nõ præscribit. & nu. 104.*

Iura ecclesiæ Romanæ & Imperij per centum annos præscribuntur.

204 *Ius patronatus eligendi rectorem ecclesiæ non perditur per electionem non factam spacio centum annorum, quia non expediuit.*

205 *Priuilegia & rescripta realiter perpetua sunt. nisi aliud tempus sit in eis diffinitum.*

206 *Priuilegium perditur per uoluntariam abusionem decennalem.*

207 *Priuilegium multum largum habens de aliquo faciendo, si eo utitur multũ strictè sibi præiudicat.*

208 *Iurisdictio nõ usa per cẽtũ annos an perdatur*

Ius oneris imponendi quanto tẽpore perdatur.

209 *Lex uel statutum an tollatur tẽpe per nõ usum.*

210 *Tueri qui potest se, an possit & suos defendere. & nu. 211.*

211 *Pater perpetuatur in filium, & una eademq; persona censetur.*

212 *Forensis an teneatur tempore belli ad onera personalia.*

Forensis belli tempore ad præstantias tenetur.

213 *Morbus & ætas an tempore belli excusationem præstent à custodia ciuitatis.*

214 *Vocatis ad bellum in itinere spoliatis. antequàm ad locum belli perueniant, an sint reficienda damna, equi & spolia per prouocantes illos, & quo iure.*

215 *Ius gẽtium & postliminij an locum habeat inter ciuitates liberas inter se bellantes. & nume. 216.*

216 *Ius captiuitatis & postliminij locum non habet inter duos populos unius dominii inter se bellantes.*

217 *Bona mobilia in bello iusto capta an capiẽtium fiant.*

218 *Bona quæ nobis fuerunt capta ab hostibus, & inde per nostros recuperata, an sint nobis restituenda.*

219 *Rex uel baro non potest contra iustitiam capere uasallos suos. sed tunc licet ipsis uasallis fugere.*

220 *Dominus qui cum uxore, filia, uel nuru uasalli concubuit, uasallagio priuatur.*

221 *Papa & Imp. an possint legitimare ad feuda.*

1 VSTVM EST † bellum illud quod indicitur à Papa catholico contrà non recognoscentes Romanã ecclesiam; quod Romanum dicitur: quia Papa Romanũ tenet Imperium in vrbe.

2 † Et Romana ecclesia est caput omniũ ecclesiarum vniuersi orbis. c. hæc est fides.xxiiii.q.i.& c.quoniam & penul. de Sum.Trin.& fide cathol.

3 † Et vniuersale imperium tenet Papa catholicus in spiritualibus inter omnes fideles,& infideles per vniuersum orbem.

4 † Et Christi verus est Vicarius, & Petri successor in terra: & dicitur proprietarius omnium ecclesiarum: firmat And. de Iser. Doctor veritatis in l. Imperialẽ in add.ii.in tit. quæ sint rega. & in capitulis Corra.& tex. in c.iustum, xxiii.q. ii.& c.excommunicamus,el.ii.de hæret. & tex.in c. hæc est fides; & c. quoniam xxiiii.q.i habetur per Imo. in c. sup iis de vot.& p Host.ibi,& p Bar. in l. Christianis,C.de paga.& in l hoc iure ff. de iust.& iur. & per Ioan. de Lig. in tract. suo de bell. & Abb. in c. non nullis, de iud.& Io And.in c.gaudemus, de iud.& Glo. in clem.i. de testi. & in cle. fin. de iud.& Pau. de Ling. in add. ii tract. iii. principalis libri de bello domini Ioan. de Lign.olim aui sui paterni.

5 † Et pugnantes contra infideles, & hostes rei publicæ Christianæ:merẽtur ualdè:& consequuntur ęternam gloriã morientes in tali bello,& plus acquirunt q̃ si viuerent in hoc seculo: quia æternaliter viuunt in paradiso: nã illi beati sunt qui moriuntur pro Deo; ad prædicta facit c.excomunicamus,de hæret.

6 † Et licet sit iustum bellum, antequàm moueatur offerẽda est pax inimico: quã si acceperit,& portas suas aperuerit:populi sunt in ea seruandi, quibus est parcendum in quantum fieri potest: vt in xx.c.Deutero.

7 † Iustum est etiam bellum illud quod indicitur ab Imperatore catholico, Iurisdictionaliter in tẽporalibus domino totius orbis:locum Cæsaris Augusti tenẽte:iuxta illud Euangelium,exiuit edictũ à Cęsare Augusto. vt describeretur vniuersus orbis.

8 † Iustum est quoque bellum quando indicitur à regibus,& principibus non recognoscentibus superiorem ipsius belli præcipiendi; potestatem ordinariam habentem.c. Iulianus,xi.q.iii. & per Glo. in c.auctoritatem,in verb.materiali. xv. q.vi.& p Bar.in l.hostes.ff.de capt.& postli.reuers.& in l.i.id ptin.in Glo.in uerbo.bello. ff. de acquir.poss. & in c. quid culpatur.in Glo in ver. Principes.xxiii. quæstio.i.

9 † Et in dubio semper præsumitur esse legitimè indictum bellum à Papa catholico, & ab Imperatore orthodoxo, & à principibus non recognoscentibus superiorem,vt tenent Doct. in c. sicut,de iur. iura.& in c.quę in ecclesiarum,de const. & in l. pscriptione, & l.fi.C. si cõtra ius vel vtil.publ.

10 † Et à populo Romano tunc non recognoscente superiorem indicebatur, & iustum erat l.i.C.ut arm.vsu.

11 † Principis enim priuilegium est indicere bellum.l.iii.ff ad leg.Iul.maiest.ad quæ faciunt not. per Bal. in cons.xii. & in cons.l. & in cons.cccxxii.in i.vol.

12 † Et impropriè bellum dicitur. quando indicitur ab inferioribus principibus recognoscentibus superiores.c.sicut,el.iii. de iur. iur. quod in dubio præsumitur iniustum l.vnica.C.de glad.c.i.de purg. cano.& per Oldr.de Laude in cons.lxx. lxxi.& lxxii.

13 † Quidam bellum à bono: & duonum p bono à duello per antiphrasim,id est per contrariũ dicuntur deriuari:quia in eo multi sæpe malum recipiunt in perditionem animarum,corporum,& substantiarum l.i.C.publ.lætic.lib.xii. & p Archi.in.c.i.xiii q.i.& in c.fin.xliiii. dist. & vt dixi, secundum quosdam bellum à bono dici posse: quia fit propter futurũ bonum,id est,propter pacem.

14 † Quæ sequitur post bellum ex causa finiti belli:& quę bona, & mala inducant bella:habetur in Gl.in ver.patiuntur,authen.de arm.coll.vi.in princ.

15 † Et quidã de iure naturali deriuari bellum firmant:quorum opi. probatur propter appetitus naturales: quorum sententiam non improbamus; sed dicimus esse de Iure gentium,ciuili,& canonico: quia inclinatio illius inclinationis introductæ à principiis naturalibus insurgit

ex iure gentium, id est, ex æquitate generalis rationis intelligétiæ.c.ius gentiú.i. distin.& per Glo.& Doct.in l. ex hoc iure ff.de iusti.& iur.& c. ius naturale, distin.i & l.ius ciuile. ff. de iust. & iur. & quando aliquid adimus, uel detrahimus iuri communi, ciuili, vel canonico, ius proprium est ciuile, vel canonicum: & dicitur igitur bella esse de iure ciuili, & canonico, id est, de ipsa rectitudine: quæ est ius ciuile, & canonicum vt dicit Ioan. de Lign. in libro suo de bello.

16 † Et bellum indicitur per perficiarios: quorum proprium est officium indicere bellum.l.i.C.de perfic.dign.lib.xii.& per Bar.i l.hostes.ff.de capt.& postl.reuers. Et pœna mortis naturalis est in alio indicente; & non deputato indicere bellū si illud indixerit, Glo.est in tit. de mād. princ.& habetur in tit. de arm. authen. & in tit.vt armo.vsus.lib.xi.C.

17 † Et vt prædiximus catholicus Papa est Dei vicarius,& iurisdictionaliter dominus in spiritualibus, & proconsul, dictator,& Imperator totius orbis: & Imperator etiam catholicus est Dei vicarius, Dictator,& ordinarius legatus, domin⁹, & proconsul iurisdictionaliter vniuersi orbis in tēporalibus: & hi sunt illa duo luminaria mundi: Papa.n habet vtrunq; gladium; & qui contrarium dicunt hæretici sunt.c.violatores.xxv.q.i.

18 † A principio creauit Deus in mēte sua, & post cum effectu cœlum, & terram, & mare seperauit,& omnia quæ in eis sunt cum angelica;& humana natura:& spiritualia,& temporalia per se ipsum rexit & homini quem creauit ad imaginem, & similitudinem suam: præcepta dedit:& transgredienti pœnam imposuit; & dedit. Genes. ii. rexit per se dominus vsque ad tempora Noe; puniuit Caym. & Lamech. Reges, & Sodomos nephandos,& peccatores.

19 † A tempore verò Noe incepit Deus mūdum regere per ministros: & Gene. 4.5. 6.Et primus fuit Noe cui commissa fuit archa: quæ significat populum, & ecclesiam Dei.Gene.8 9.in hoc gubernio successerunt Patriarchæ,& Reges, ac Iudices: qui pro tempore fuerūt in regimine populi Iudæorum: & hoc durauit vsque ad tēpus D.nostri Iesu Christi; qui post se reliquit prædicta duo luminaria magna c.i.& per Bal. ibi de pa.costan.

20 † Et licet Imperium videatur habuisse originem à violentia; & in mala fide videatur, ne præscribere valuerit iura Imperii: hoc tamen fuit iustificatū à Deo, & ab eo comprobatum: authen. de non alien.§.si minus: secundum Bal. & alios scriben. ibi, in l. cunctos populos. C. de Sum.Trin & fid.cathol.Et dum Christ⁹ dixerit imaginem Cæsaris reddi Cesari: nec fuisset ab ecclesia defensus posses sor iniustus, si fuisset iniustus possessor Cæsar August⁹ i sua possessione Impii.

21 Nam † quę iusto bello quærūtur licitè, & iustè quæsita sunt, & pścribilia sunt: habetur per Inno. in c.super. de uot. & de iure ciuili etiam cum mala fide præscribitur spacio xl. annorum l. sicut. C. de præscript. & tot Reges, & Principes Christiani Sancti fuerunt: quos Dominus non permisisset errare si fuisset in errore possessionis iniusti Roma.Imperii: quod dependet,& depēdebat ante Christum a solo Deo, & post Christum cœpit esse Christi: vt ƿphetauit Daniel:& successiuè in eius vicarium, per quē fuit translatum Imperium limitata potestate.c.solitæ, de maior.& obed.& c.venerabilem, ext. de elect. Glo. in authen. de mand.princip.

22 † Et Christus ipse exercuit in mundo vtrunq; gladium spiritualem videlicet: & temporalē: de spirituali plenæ sunt cartę; de temporali patet in liberatione adulteræ, & in expulsione ementium, & vendentium de templo: & in incisione auris facta per Petrum Malcho;& in restitutione dictæ auris eidē Malcho restitutæ per omnipotentem. D.nostrum Iesum Christum: vtroque per ipsum respectiuè adimpleto Testamento nouo,& veteri; & aliis actibus spectantibus ad Regem,& cum corona regia coronatus fuit,& crucifixus cum corona: vt Rex coronatus Iudæorum mortuus fuit: vt patet in tit. Sanctæ crucis: IESVS NA-

ZARENVS REX IVDAEORVM, habetur per Ang. Aret. inst. de milit. testam. in fin. & nouum, & vetus, vt dixi adimpleuit testamentum DOMINVS NOSTER IESVS CHRISTVS, & per ipsum distincta sunt lumina illa duo in excellentia, & iurisdictione: iuxta determinationem sacrorum canonũ Sanctę matris ecclesiæ catholicę, & iuris diuini dispositione; exiuit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis vt dixi sup.

23 † Et vacante Imperio potest Papa exercere vtrũque gladium, videlicet iura sua spiritualia, & temporalia Imperii: Imperium autem à Deo est, & non à fortuna: habetur per D. And. de Iser. in tit. de pace tené. & est bonus tex. in c. quæsitum. xxiii. q. iiii.

24 † Et omnes Principes excepto Papa subiacent regulariter Imperio, & suo catholico Imperatori; à quo priuilegia habẽt: vt est videre in consti. Imperat. vniuersi ferè orbis principibus factis: & illi qui non habent priuilegium ab Imperatore: vsurpatores sunt iurium, regnorum Imperii, nisi illa sua uirtute recuperauerint ab infidelibus primò occupata: vt de Hispaniarum, & Lusitaniæ regibus habetur. not. dñs Ias. moder. doctor insignis in l. id quod ff. de legi. l. deprecatio. ff ad leg. Rod de iactu: & aliàs posset Imperator illa ritè debellare, & imperii sui ditioni submittere: ita tenet legum magister dominus Bar. in l. si duas, §. grammatici, ff. de excus. tut. & per Glo. in l. hac edictali, de pac. iur. firm. vbi notat quæstionem illam de Rege Franciæ quã subegit Cæsar: & de aliis regibus orbis subiectis Romano Imperio: nec fallit sacra litera firmans Tiberium Cæsarẽ Augustum fuisse dominum vniuersi orbis: cum etiam legatur in historiis tempore Octauiani Augusti qui imperauit ante Tiberium omnes populos sponte se ditioni tanti Imperatoris Romani Imperii supposuisse, & illi obedientiam dedisse: habetur per Euangelium: exiuit edictum à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis: habetur per Ang. de Aret. Inst. de patr. potest. §. fin. & p Ioã. Baptis. de S. Seue. in l. cũctos populos. C. de summ. Trini. & fid. catholi. & alios communiter ibi scribentes.

25 † Nec Principes Christiani inter se gerentes temeraria bella rectè tenent principatus per ipsos occupatos illegitimo titulo: & occupantes aliena loca per uim, vel alia illegitima uia, vel modo indirecto cum peccato: illa dominis suis legitimis restituere de iure tenentur: cũ fructibus illis iniustè perceptis ob malã fidem eorum: ca. miles xxiii. q. v. firmãt Ant. de Butr. & Host. in c. super his, de uoto, quia tales præscribere non possunt cum sint in mala fide, c. fin. de pręscrip. & confessores illos absoluere non possunt: qui habent cauere ne ipsi, & confitentes cateruatim damnentur ad ęternas pœnas in inferno: vbi silet lux, & alios secum ducant in foueam profundam, (vt dicit Euangelium) si cæcus cæcum, ducit, ambo in foueam cadunt.

26 † Quæro de casu quem habui Romę in facto: An Imperator possit reuocare priuilegia huiusmodi ad libitum suum, tã per ipsum concessa, quàm per suos prædecessores: & iudicaui posse per tex. in c. is cui, de præben. in vi. & c. subiectum, de decim. & per Franci. Areti. in c. nouit de iudi. & l si quis in principio testamenti. ff. de lega. iii. & per not. per Bart in l. hostes. ff. de cap. & post l. reuers. & in l. Imperium. ff. de iurisdi. om. iud & p Alexã. & alios ibi scribentes.

27 † Et an ualeat priuilegium alicui concessum per Imperatorem non coronatum, dic valere: vt not. Ange. de Aret. in instituti. procemio. & Cy. in l. fina. C. de quadri. præscri. & Bar. in l. sed si reprobari. ff. de excus. tutor. & per Inno. in c. venerabilem, de elect. & per Luc. de Pen. in rubri. C. de aur. coronar. lib. xi. & ratio est: quia corona signum est regis: sed regem ex se corona nõ facit, neque tribuit imperium; sed insigne honoris: igitur valet prilegium:

28 † nam improprius est Imperator sine triplici corona, & cum ea proprius est Imperator: qui si tẽpore suę creationis, vel coronationis, aut bellorũ victoriæ,

victoriæ, vel status acquisitionis aliquid promiserit, seu donauerit aliquam vrbē sibi prçiudicialem, & contra proprium, & imperii sui honorem: non valebit tale promissum, aut datum, nec seruare tenebitur c. cum venissent, extra de instituti. & per Abb. in c. sicut cl. ii. de iureiuran.

29 † Et ampla priuilegia per ipsum, & antecessores suos cōcessa alicui iurisdictionum primarum, secundarum, & tertiarū causarum in prçiudiciū suæ iurisdictionis, similiter seruare non habet: & illa potest reuocare, & contra illa facere ad libitum suum c. subiectum, de decim. & per Fely. & Franc. de Arct. in c. nouit. de Iud. & c. i. de proba.

30 † Et de facili quidem possunt priuari barones priuilegiis sibi concessis si fuerint illis abusi, habetur p Bald. in c. i. Id in. §. publici latrones. de pac. tenen. & in c. i. qualiter dom proprie. feu l. priuen.

31 † Et quia Deus non subiecit contractus in potestate principū: ideò non potuerint prouocare priuilegia illa quæ transi uerint in vim contractus, nisi ex legitima, & vrgenti causa de iure subsistente: secundum Bald. in c. i. de natura feud. & in l. penul. C. de donat. int. vir. & vxor. Petr de Anchar. in c. canonum statuta, in xiiii. q. col. ii. de const. & per tex. in l. fundum. C. de fun patrim & Petr. de Ancha. in c. quoniā, de cōcess. præben. in vi.

32 † Meritoria quoque priuilegia de iure non possunt reuocari sine legitima causa: vt magistraliter docet d. And. de Iser. insignis doctor, & maximæ auctoritatis in consti. ea quæ, sub rubr. ꝙ nullus prælatus, comes, vel baro. & per do. Matth. de Affli. ibidem.

33 † Iustum bellum dicitur intuitu principis præcipientis, & obediētis, si ipse præcipiens sit talis cui obediens necessario iure parere teneatur c. quid culpatur in bello xxiii. q. i. & c. dominus. xxiii q. ii. & per And. de Iser. in c. i. de consu. feud. c. perpendimus, de senten. excom.

34 † Iustum quoque dicitur bellum intuitu illius cōtrà quem fit, & licitè indicit iuris aucto. c. i. & vlti. xxiii. q. ii. Inductum bellum fuit ut aliàs dixi pro pulsanda iniuria, & inferēda vindicta ne im punita transiret, aliàs excitatura ad peius inferendum: & ne manifestum immineat nobis periculum: quod iustum, & necessarium dicitur: vt mali puniantur, & eorum audacia reprimetur, & emendentur: & vt boni subleuentur studio pacis. c. reos. xxiii q. v. & c. cum homo ea. cau. & q. & fit, geriturq; bellum ut pax quæratur, & non èconuerso, quęrit̄ pax, vt bellum exerceatur c. nolli. xxiii. q. i. & de iusti, iniustiq; belli materia habetur per Host. in tit. de tregu. & pac. in. §. quid sit iustum bellum: quod iure gentium fuit introductum, ut instit. de iur. nat. gent. & ciuil. §. ius autem.

35 † Bellum iustum multipliciter dicitur: & quando sit permissum, & quando nō not. Glo. in c. i. dicta. 2. q. 10.

36 † Legitimum dicitur fieri bellū sex concurrentibus videlicet: quando fit pro fide, iustitia, & pro republica christiana ampliãda, & tutanda; & non fudendi sanguinem desiderio: & primò fit ꝑpter charitatem, vt pacis lenitate tollatur id quod belli calamitas introduxit c. quid culpatur & c. militare. xxiii. q. i. & l. fin. C. vt ar. vs. lib. xi. Nam sæpe per bellum perditur anima, corpus, & substantia: Ideò calamitosum bellum nuncupari potest. vt dicit Bald. in l. unica. C. vt publ. letic. & est bellum quædam animositas orta ad propulsandum iniuriam, vel ad inferēdū vindictam, c. in summa. xxiii. q. i: Hyere. xxxiii. cap.

37 † Et iustè pugnantibus fauet Deus: & qa Greci in Teucros iustè pugnarunt, proptereà iacet superba Troya à græca deuicta virtute.

38 † Secundò à persona indicente bellū habente superioris potestatem ordinariā indicendi bellum. l. vnica. C. vt arm. vsus lib. xi. & l. i. C. de perfectissim. dignit. iuncto c. quid culpatur. xxiii. q. i. Prohibent iura ꝑsonas ecclesiasticas ministrare gladiū sanguinis, & se nō inquinare sanguine etiā ministrando iustitiam c. a. & c. ꝑ humani, de hom. in vi. & c. clerici. xxiii. q. viii. ineuitabili nisi cogente necessitate [illegible]

peratorem contra ecclesiam sit iustum.

51 † Vbi etiam tenent Papam posse indicere bellum contra Imperatorem hæreticum occupantem iura ecclesię: & subditi imperii tenentur tunc reuerenter parere domino Papæ catholico, & non Imperatori: vt in dictis iuribus. & per Abb. in c. sicut, de Iur. iuran. & de electi c. venerabilem, & per Doct. in c. ex gestis, de cler. non resid. & in extrauag. Bonif. incip. vnam sanctam.

52 † Imperator est filius, & nō dominus ecclesiæ, cui parere habet vt bonus filius patri, & matri suæ: pro quibus vt Christus obediens patri debet esse, & fidelis vsque ad mortem.

54 † De bello iudęorū, & saracenorū habet in c. auctoritatē. xv. q. viii. & quo iure indicitur bellum contra saracenos scribit Inno. in c. super hiis, extra de vot. & per Oldra. in consi. lxxi. incip. an contra saracenos Hispaniarum: sit licitum bellū.

54 † Item quero an omni die, etiā dominico, siue festiuo sint bella gerenda; dic ꝙ sic: vrgente necessitate: qua præmēte omni die bellandum est: cessante autem causa necessitatis, cessare & debent tumultus bellorum c. si nulla. xxiii. q. viii. & per totam etiam. xxiii. q. ii & l. ex hoc iure ff. de iusti. & iur.

55 † Et die dominico surrexit dominus ꝑ necessaria salute humani generis, & omne insigne illo die fecit cap. si nulla. xxiii. q. viii.

56 † Et die. n. primo Pascatis Dominicæ resurrectionis 1512. xi. Aprilis: Sedente Iulio. ii. Pontifice maximo, & Maximiliano electo Romanorum Imperatore: facta fuit expeditio illa apud Rauennam patriam meam: necessitate quidem tūc vrgente ex parte Gallorum. Vbi triginta millia, & vltra bellatorū cæsi perhibent vtriusque partis, & quia præsentes fuimus: verum testimonium perhibemus: maxima ibi viguit crudelitas, exulata pietate, & sepulta misericordia. & cæsi pro ecclesia in terra iacētes supini; oculos tenebant apertos ad cœlum: & ni mirum, quia illi.

57 † Qui in bello pro ecclesia pereunt cœleste regnum merentur. c. omnium: & c. excommunicatorū. xxxiii. q. 5. & c. cum olim, xxiii. q. viii. Et reliqui mortui: qui maioris numero erant qui pugnarūt contra Romanam ecclesiam in terram fossi cum vultu iacebant occulto Dei iudicio: & tunc fama fuit præter captiuos plures nobiles interfectos fuisse, vt prædiximus vltra triginta millia bellatorū vtriusque partis, & tali facta expeditione, & cæde, vrbisque Rauennę depredatione sequenti die sequuta: lachrymando pie trascendi amnem Tauri pedibus super aceruo Cadauerum ibi mortuorum: ita ꝙ aqua fluminis non mandidit pedes meos: hostes ecclesiæ in maiori numero occisi fuere in dicta crudeli expeditione: & vidimus post lupos, & canes insimul longo numero congregatos fuisse effectos concordes, & amicos: & sine rixa humanam carnem inhumatam fetentem edentes, occisorum in bello prædicto, & viuos homines tempore in illo calamitoso aggredicbantur: & quorum plures occiderūt, & deuorauerunt: assistentibus ibidem vulturibus, coruis, & cornicium copia magna.

58 † Et morientes in bellis iustis sine peccato mortali salui quippè sunt. c. fratres, de pœniten. distin. v.

59 † Et cum arma habent pacem, & quietē ciuitatum, regnorum, populorum, & prouinciarum: propterea iusti duces, & magistratus optimi esse debent soliti pro pace conseruanda: ne ita passim populi ferant arma, vt rixæ, & tumultus tollātur inter ipsos; puniendo delinquentes, sediciosos, & scandalosos cum seueritate, & ferrea virga. l. 1. §. quies. ff. de off. præf. vrb. & in authen. vt Iud. sine quoquo suffra. §. interdicere, col. ii.

60 † Ciuium odia intestina parent sedictiones: arte paratas diaboli propter superbiam, & principum, incuriam, & iniustitiam, non æque regentium. l. vnica. C. de cad. tollen.

61 † Proprium est Tyrannidis habere suspectam fidem amicorum: & quanta mala occurrerint in ciuili, sociali, & seruili bello; in vrbe, & aliis orbis locis ciuium

causā longæ sunt historię de Mário, de Silla, de Catillina, de Cæsare, & Pōpeo, de Antonio, & aliis q̃ pluribus ob odia intestina nutrita; tibi duce antiquo hoste malo spiritu.

62 † Et si diu principes regnare cupiunt: fugiant nomen tyranni, & rectam ministrent iustitiam: quę residet in medio inter verum regem, & tyrannum; quos seperat: q̃m verus Rex dictus est à recto: iustitiam æque omnibus regit: & illam peramat: & è contrario Tyrannus odit iustitiā, & negligit illam facere: & quando Rex non facit iustitiam: perdit nomen regis, & nomen sumit tyranni: cuius est officium decoriare populos tyrānide, afflictionibus, & impositionibus variis cū ęterno peccato ossibus suis affisso, auaritia duce animā ipsius ad inferos comitante: habetur per And. de Iser. in §. vectigalia in titu. quæ sint rega.

63 † Et omnes homines esse fortiores tyrānis inquit Plato: & circa iustitiam, & nitam iustorum esse fœlicem, & beatam iudicauit: Tyranni verò vitam impiam fore calamitosam, & miserabilē; vt de Dionisio Siracusano tyranno legitur. Hoste diui Platonis, & Dionis philosophorum pro libertate, & virtute loquētium: Dionis virtus adeò magna fuit, q̃ Siracusam patriam suam liberauit à tyrāno: cuius arte dem im periit Dion ventoso populo Siracusano; silēte sua pigritia tristi.

64 † Et scribit Eusebius de temporibus Tiberium Imperatorem filium Octauiani Augusti adoptiuum nunquàm voluisse grauare plebem ne nomen regis perderet: qđ dictū est à recto, & à recte regendo. Tyrannus autem à rege nomine, & facto differt: & probè respondisse Tiberium consulentibus ipsum vt plebē grauare vellet variis impositionibus, extra ordinariis exactionibus, taleis, oneribꝰ, angariis. & perangariis: boni pastoris officium esse tondere pecus, & non decoriare: bonorum Imperatorū vtique est officium proprium amare Deum, & proximos cum charitate subditos suos: & inuestigare eorum commoda: & remouere damna illorū c. Imperiali, de prohib. feud. aliena. & per Andr. de Iser. in dict. §. uectigalia.

65 † Tyrannis non cadit in Papam: sed si Papa erraret, vt homo erraret: & non vt Apostolicus, sed apostaticus: & solum Deū habet iudicem Papa catholicus, nec potest à mundo iudicari, sed a solo Deo à quo dependet, & suam habet auctoritatem: nam Papa omnes mortales iudicat, & ipse à solo Deo iudicatur: & nō à mūdo: nisi in vno solo casu peruersę hæresis c. aliorum. ix. q. iii. & c. si Papa, xl. distin. & c. iustum, distin. ix.

66 † Et licet in Papa sit ordinaria, & soluta potestas, absoluta tamen non vtitur præter iuris ordinem, & sine causa: & illa rata sunt quando sua clauis non errat: & cum causa legitima fiūt, c. manet. xxiiii. q. i. & c. quodcumque. xi. q. iii. & c. quanto. extrà de iure iuran. & c. i. de uoto.

67 † Bellum iustum, & necessarium dicitur esse illud quod sit per fideles christianos contra infideles, & rebelles ecclesiæ, & fidei catholicę iuris auctoritate defendēdo se contra ipsos inuadētes catholicos, nam uim vi repellere licet. l. vt vim. ff de iusti. & iur. & per Arch. in c. iustū. xxiii. q. ii. & per Host. in c. pro humani, de homi in vi. & propterea licita bella dicuntur ratione iurisdicentis illius rei pro qua bellatur: & actione illius rei, & causæ de iure non permittentis illicita vt in c. quid culpatur xxiii. q. i. & per Hosti. in Summ. de treug. & pa. & per Imo. in c. cum olim, de rest. spol.

67 † Bellum fieri debet vt sæpe dictum est cum bona intētione ꝓ pace habenda, & habita conseruanda: & nō cum cæca dominandi cupiditate, vel crudelitate, aut diuitiarum libidine: considerādo primò an sit iustum, vel iniustum vt Deus sit suffragium iustè bellantibus, & gladium non immineat eorum capitibus, vt contingit Philisteis: qui à tercentū viris populi Israelitici aquam manu labētibus & alia arma non habentibus nisi tres enses ferreos: & reliqui fustibus armati fuerant: & Dei auxilio tercentum illi Israelitici iuste pugnantes superarunt innumerabilem exercitum Philisteorum iniustè

iustè bellantium.

68 † Licitum est Christianis pro Deo bellare contrà infideles occupantes regnum ipsius Dei: q in terra pacē reliquit mortalibus: vt regna sua crescerent concordia: quoniam per discordiam paci contrariam imperia magna dilabuntur & reducuntur ad nihilum: pax est hæreditas Domini quæ firma esse debet inter ipsos fideles; vt de manu infidelium tollatur sancta Ciuitas Hierusalem. nā virtùs vnita Christi fidelium ipsis victoriā donat: pro quibus pugnabunt Angeli Dei: cuius potentię resistere poterit nemo quin vnus fiat pastor: & vnum ouile vt dicit Euangelium: & habent mortales catholici fugere odia sua intestina ꝑ æterna saluta; pręcauentes inter se non exercere arma hostice bellando: quoniā ipsos per dies consumit discordia, & minuit imperium suum: hostiumque, & & infidelium auget audaciam: & illis noua dominia præbet, prouinciasque nouas, & recentia regna.

69 † Legimus Eutidomum, & Menādrum, & præter hos Demostenem, & Niciam duces Atheniēsium in magnis classibus ob discordiam periisse in Sicilia: Et legimus quoque discordiam Proculi, & Paulini ducum Octonis primi Imperatoris nocuisse Imperio suo: & concordiam illius auxiliariæ legionis Octonis ipsi pro fuisse; & rapacem legionem Victelli superasse aquilis sibi ablatis militaribus signis: vnio, & pax catholicorū ꝗ discordia substulit, acquirit: propterea vestis Domini inconsutilis non est lanianda, nec lupis est relinquenda deuorari res publica sua. Pax, & vnio catholicorum tollere habet infidelium vires: & vnus fiat pastor, & unum ouile, vt dictum est: Aqua igitur, & terra est armis exercenda pro fide Christi, cum vexillo salutiferæ crucis, pacis, vnionis, & concordiæ, amoris, & charitatis: optima fide, & firma intentione iustè bellandi ꝑ Deo, & iniuriam propulsandi ob tutelam corporis, & rerum: quę iustum, & licitum faciunt bellum: & è contra mala intentio iniustum, & illicitum parit bellum. c. militare, & c. nolli xxiii. q. i. & iustum est bellum pro libertate ꝑ qua iustè pugnatur. c. ii. & ibi Glo. extrà de pœniten. & remiss. & c. in summa. iii. q. ii. & morientes in bello iusto, cęteris paribus salui fiunt. c. omnium. xxiii. q. v. & c. omni tēpore. xxiii. q. viii.

70 † Nec homicidę sunt catholici: nec dici ritè possunt de iure illi: qui occidunt in bello iusto Maumethanos, saracenos, & infideles hostes, rebelles, & inimicos ecclesiæ Dei, & fidei suæ catholicæ. c. omnium, & c. excōmunicatorū. xxiii. q. v.

71 † Et illi fiunt infames, qui fugiunt ex publico bello. c. infames. vi. q. i. & vltimo supplicio puniri possunt vt aliàs dixi. l. omne delictum. ff. de re milit. & capti in bello iusto fiunt serui capientium: & inde licitè fugere non possunt huiusmodi captiui: qui postquàm sunt capti de iure occidi non debent; etiam si capti fuerint inimici mortales capientium. l. libertas. ff. de stat. hom.

72 † Ideò Magnus Alexander occidit Bessum ducem Thesalorum quia regem Darium captiuum interfecerat, & ad ipsum Alexandrum non duxerat: secundum regulas militiæ.

73 † Et capti in bello iusto absque peccato non possunt discedere à dominis suis. c. ius gentiū, & ibi Glo. distin. i. & ꝑ Abb. in c. sicut, de iure iuran. & c. dicat. xxiii. q. v. & c. si quis seruū. xvii. q. iiii. & hoc de iure procederet contra saracenos, & infideles captiuos: & hodie de cōsuetudine Christiani captiui nō efficiuntur serui hostium: habetur per Bar. in l. hostes. ff. de capt. & postl. reuers. & Abba. in c. i. de conuers. infidel.

74 † Dromicatis Thracensis exemplo qui dum Lysimacum bello cœpisset illū eum maxima liberalitate dimisit; & prudenter faciunt illi qui seruant captiuos suos etiam infideles: vt se recognoscant, & fiant fideles errore dimisso infidelitatis; & vt seruiant ipsi in cultura agrorum ꝑ victu humano: & vt baptizētur catechumeni primò effecti, & secundùm merita manumittantur.

75 † Et tenentur Principes catholici pro

Dei amore redimere captiuos Christianos inquantum possunt ab infidelibus: & pro tali pietatis, & charitatis opera non parcere auro: quia non solum tractatur de corpore, sed de salute, & libertate ipsorum, & de immortali anima sua gratissima Deo: quæ non auro, neque argento, nec ullis pretiosis gemmis, & lapidibus appretiari, & comparari potest, Nam nihil ea excellentius, & pretiosius fuit à Deo creatũ; qui præter hanc hominis animam ad imaginem, & similitudinem ipsius Dei creatam, in mundo mortalia cuncta fecit: nec unquàm obliuiscitur Deus munus pietatis redẽptionis captiuorum huiusmodi.

76 † Quibus ius cõpetit postliminii quod habere non dicitur nisi habuerit animũ in patriam reuertendi quomodocunque capti sint. s. pacis, aut belli tempore. ff. de capt. & postl. reuers. l. postliminii.

77 † Ius autẽ postliminii est libertatis ammissę reique recuperandę ab extraneo, & in statum pristinum reducendę: quã quis propter captiuitatem, uel per seruitutem amiserat legibus, & moribus institutum. l. postliminium. ff. eod. tit. uel est ius per quod restituitur res usucapta, uel pręscripta ab aliquo: quam per captiuitatem ammiserat. cap. præterea. xv. q. iii. & deriuatur à limine, & post, id est, iusta: quasi iuxtà limen domus suę sem per fuisset; uel ut primò ante captiuitatem possedisset: uel quia captus ab hostibus, & ultra limina meri imperii deductis: posteà infra eadem limina reuertitur: quæ ammiserant per captiuitatem, & ipso reuerso fingitur hoc ius: ipsum semper in ciuitate fuisse, & in ea commorasse tanquàm si captus non fuisset.

78 † Quæro de casu, Pater quidam fuit arrogatus filio suo captiuo existẽte apud hostes, redeunte filio suo ab hostibus patris arrogatoris: nepos erit, & aui respectiue reuersi. l. si me. ff. de capt. & postl. rers. Inter populos confœderatos, & liberos Christianos nõ habet locum ius hoc postliminii: quantum ad personas uigẽte consuetudine. l. nõ dubito. & l. hostes, & per Bar. ibi: & in l. ingenuam. §. penul. & l. licet in fi. ff. de capt. & postl. reuers. & in l. nullus. C. de inde.

79 † Quæritur de filio suscepto apud hostes: & inde ad patriam reuerso, an recuperat iura filiationis. s. iure postliminii, & patri, & aliis agnatis, & cognatis gradatim succedere possit: dic ꝙ sic. l. apud hostes. ff. eod. titu.

80 † Et qui mortuus est apud hostes fingitur iure postliminii ꝙ mortuus fuerit prima hora captiuitatis. l. in bello, §. si quis capiatur, & l. si quid. ff. de capt. & postl. reuers. vbi dicitur, ꝙ si vi caperetur in bello habet postliminium, etiam per pacẽ, nisi pactũ obstaret, vt d. l. in bello.

81 † Quæro modo de filio familiàs capto in bello ab hostibus, & inde in patriam reuerso, an recuperet pristina iura sua: & an pater recuperet ipsum, & iura sua postliminio iure: dic quòd sic: vt d. l. in bello.

82 † Sed uxor de iure ciuili capta ab hostibus, & reuersa non recuperat maritum suum iure postliminii: nisi reintegretur matrimonium leg. cum dux: & leg. non à patre. ff. eod. tit. secus de iure canonico: qđ præualet iuri ciuili in matrimonialibus, & spiritualibus causis per causam. in c. cum contingat, in verbo debeat, extrà de iure iuran. & per tex. in c. fin. de pręscript. cum sim. & est vna de contrarietatibus Iuris Ciuilis, & canonici.

83 † Circa vltimas voluntates, & contractus omnes captiuorum attenditur prima hora captiuitatis: & finguntur mortui iure postliminii: & sic in patre, & filio institutis, & substitutis seruatur. l. pater cum duabus sequen ll. ff. eod. quæ leges multos casus decidunt, & patris conditionem sequitur filius. l. si me. ff. de capt. & postl. reuers.

84 † An in foro conscientiæ liceat capta in bello retinere: dic vt aliàs dixi superius: & vt tenet Bal. in c. 1. de milit. uass. qui contum. est: Et an hæc habeant locum in bello iniusto: not. Bal. in l. i. C de cadu. toll. & per Io. Andr. in rubr de rapto. & Paul. de Lign. in add. suis factis lib. de duello. d. Io. de Lignã. aui sui paterni.

85 † Et qualiter testari possunt milites, &

filii familias milites in conflictu: dic illos posse priuilegio suo militari testari, eum duobus testibus rogatis, & tale testamentum ualebit. l. diuus. ff. de test. milit. & per Glo. in l. milites. C. eod. tit. & per Ias. in authentica nouissima, col. v. de inoff. testam.

86 † Quid si captus fuerit pater, & inde redeptus ab aliquo: an poterit filius redẽptori offerre pretiũ, & esse hęres patris? Et quid si sine pretii oblatione, non mutato iure postliminii: dic ꝙ sic: per tex. in l. si captiuus, & in l. si me, & in l. si patre. ff de capt. & postl. reuers. tetro n. creditur in ciuitate fuisse qui ab hostibus aduenit: & in prima captiuitatis hora vt dictum est mortuus liber fingitur quantumque viuat apud hostes.

87 † Et si aliquis Sempronii seruus foret ab hostibus captus, & aufugerit Romã, non dicitur rediisse iure postliminii: nisi in potestate sui domini reddierit, vel alii vt seruus seruiret. l. fin. ff. eod. tit. & si seruus prędicti Sempronii esset captus à latronibus & in potestatem hostium peruenerit, & ab aliquo posteà mercato re emptus: emptor propterea ipsum seruum vsucapere non poterit l. latrones. ff. de cap. & postl. reuers. Et ab hostibus captus dominus potest nihil per se vsucapere: sed benè per seruum suum peculiari nomine poterit & ipso ignorante, augeri patrimonium, & hæreditas sua leg. penul. ff. de capt. &c.

88 † Et mortuo hęrede instituto ante testamentum rumpitur testamentum: vt in l. bona. §. si quis, ff. eod. & si uir, & vxor pręgnans capti ab hostibus fuissent, & vxor peperit apud hostes, & ambo reuersi: filius recuperat iura filiationis, Sed mater sola reddeunte pro spurio habebitur filius quasi natus sine patre iusto. l. diuus. ff de capt. & postl. reuer. capto auo nati post ex filio ipsius, nepotes prædicti reddeunte auo ad patriam iure postliminii ius filiationis, & patrię, aut auiæ potestatis recuperabit in continenti: & de quibus hostibus intelligatur: habetur in d. l. hostes, & ibi per Doct. ff. de capt. & postl. reuers.

89 † Ius autem postliminii semper habet locum quandocunque reddeat captus; dummodò non habeat voluntatem reddeundi ad hostes. l. nihil, eod. tit. & mortuo capto apud hostes omnia iura in eo statu restituuntur iure postliminii: perinde ac si captus non fuisset.

90 † In bello non iusto licitum est fugere. l. nihil. ff. de capt. & postl. reuers. quod secus est de captiuis captis in bello iusto vt suprà dixi.

91 † Quęro de represaliis, quæ sunt remedia extraordinaria, in defectum iustitię denegatæ, & bella dicuntur mixtæ iurisdictionis, quę fiunt ob tutelam corporis, & rerum, ꝓpter defectum iurisdictionis: authen. non fiant pignorationes, & c. i. de iniur. in vi.

92 † Et an confœderati possint impetrare represalias pro vt ciues &c. dic ꝙ sic: habetur per Bal. in auth. hodie, ne vx. ꝓ mar. & in l. non dubito. ff. de capt. & postl. reuers. videlicet si propter feudum vna ciuitas subest alteri quo ad protectiones, & de represaliarum materia latius dicã in alio libro rei naualis.

93 † Quęritur de reis ad ecclesias confugiẽtibus: an tuti esse debeant in illis: dic ꝙ sic: propter Deum, & priuilegia ecclesiarum non violanda: & an in & ex ipsis capi, & extrahi de iure possint, dic ꝙ nõ: Nam Magnus Alexander virtute rectus diuinæ rationis Niconum seruum fugitiuum sui exercitus ducis Crateris violentari noluit existentem in templo, ne violaretur ecclesia, & iniuria fieret Deo.

94 † Et Rex Agislaus Lacedemonius plenus, religione, & virtute victor, & vulneratus in pugna contra Thebanos, & Argiuos: quorum pars se in Heliconam reduxerunt in fuga: & reliqui in templo ibi vicino: quos in ipso templo procurarunt trucidare milites Agislai: quibus prohibuit Rex Agislaus ne violaretur ecclesia propter Deum, & illis libertatẽ donauit sine iniuria.

95 † Nam capientes, & extrahentes huiusmodi existentes in templo Dei in pœnã incidunt criminis diuinæ læsæ maiestatis. l. ii. C. de his qui ad eccle. confugi. &

l.i.ff.ad leg.Iul. maiest.nisi in casibus à canone permissis videlicet ꝙ confugientes prędicti deliquissent in ecclesiam,vel aliter vt diffidati latrones: quia non debent gaudere priuilegio ecclesiæ in qua commiserunt c.frater, iuncta Glo. & c. miror,& c.reum,cum Glo xvii.q.iiii.& c.inter,extra de immu ecclesiæ, & ibi p Doct.& Gl.in d.c.reum.xvii.q.iiii.Aliter disponente ciuili iure : nisi essent sodomitæ,adulteri,vel homicidæ, aut famosi latrones, seu virginũ raptores , vel tributorum exactores, tributa furantes, vel illa dolo derrobantes.l.fideli & l vlt. C.de his,qui ad eccle. confugi. authen. de mand.princ.§ neque coll.iii. Quibus casibus ius ciuile tollit priuilegium prædictis:& illos capi in ecclesiis,& extrahi,& puniri iubet:habetur in dictis iuribus:Sed nos fuimus semper sequuti in hoc Canones , & canonistarum sententias quæ sunt ęquiores , & pro anima tutiores.

96 † Iustum quoque fit bellum: quod fit in iudicio iudicis auctoritate habentis metum, & mixtum Imperium.l. qui restituere ff.de rei vend.& c.dilecto , de senten.excom. in vi.& l.contineт.§.sed vim ff.quod met.ca.vbi habetur bellum iustũ fieri contra contumaces,& rebelles.& l. iii.& iiii.ff.de iurisd.om.iud.&.l.vnica. C.ne quis in sua causa:& quælibet persona priuata tenetur experiri ius suum in iudicio.c.xxiii.q.viii. & d.l. qui restituere.ff de rei vend.

97 † Et licitum quoque dicitur bellũ quando fit iuris auctoritate: quo ad illum cui conceditur.c. illud,de rest.spol.& c.si verò,de senten.excom. & l.i.C. vnde vi.

98 † Iniustum, & præsumptuosum dicitur bellum illud : quod faciunt inobedientes iudicibus,tam ecclesiasticis, q̃ secularibus. vt in tit.si quis indicẽ. non obtẽp. ff.& C.& l.i.C.de seditio.& c.i.de pœniten.distin.iii.& c. si quis venerit , de maior.& obed.

99 † Et quilibet iudex ad hoc vt sit iudex competens:opus est ꝙ primò sit catholicus : quia nulla est legitima iurisdictio, neque legitimum dominum apud infide

les.c. quod super his , & ibi per Innoc. extrà de vot.

100 † Nec esse debet suspectus, neque inimicus sui regis , vel partium litigantium, vel eorũ affinium,& consanguineorũ:qa ex inimicitia, & hostilitate etiam sui regis pro suspecto habetur,nec ipsius literis est standum salui conductus.c. accedens,extrà vt lit. nõ contest. & quę sint iustæ,& legitimæ causę suspicionis ad repellendum iudicem: habentur in c. insinuante.de offi. deleg.& in c. cum super eo.tit.& in c. suspicionis de appell.

101 † An licitum sit prosequi iudæos bello cum parati sint seruire, & non prosequi Christianos ? dic ꝙ non , sed ritè prosequuntur saraceni,& illis iustè bellũ indicitur : quia hostes sunt christianorum: quos ferro , & insidiis prosequuntur.c. dispar,& per glo.ibi.xxiii.q.viii.

102 † Iudæi sunt infames : authen.gazaros. C.de hære.nec possunt iudęi esse officiales,neque iudices inter Christianos,l.fi. C.de iudæ.& per Abb. in c.cum sit , de iudę. & c. constituit.xvii. q.iiii.c.nulla officia.liiii.distinct.c. ex speciali , & per Abb.ibi extrà de iudę.

103 † Nec iurant iudæi per sancta Dei Euangelia : vt christiani iurant: & ita vt christiani omnes officiales iurare habent , ideò iudęi non possunt esse officiales inter catholicos:bona est Glo. in auct.ius iurand. quod præst ab hiis: & Glo in l. spadonem.§.iam autem.ff. de excus.tut. & per Bar.in rub.de iust.& iur.vbi tenet iudęum non posse esse tutorem christiani:quia non iurat ad sancta Dei Euangelia, vt iurare tenentur tutores.l.fi.C.de administr.tut. & per Bald.in tit. de pac. iur.firm.in §.item sacramenta & nõ gaudent iudæi beneficio c. quãuis , de pact. lib.vi.quia non iurant vt christiani.

104 † Nec possunt iudæi habere dignitatem, neque doctorari: quia doctoratus est dignitas,& preeminentia magna c.quanto,de magistr. & per Abba. in c.i & fin. de iudæ.& per Bart.in l.fin.C. de iudæ. & in l.i.C.de no.C.compo.& per Abb. in c.super eo.col.ii.de testib.& per Imo. & Hosti.in c.super hiis, de uoto : & hæc est

est communis oium dictorum sententia.

105 † Neque debet medicus iudæus vocari à christiano in suis infirmitatibus.c. nullus.xxviii.q i.

106 † Pluribus modis iniustum bellum dicitur ratione personæ,nocendi cupiditate, vlciscendi crudelitate impaccati animi debellandi furorem,& dominandi libidine c.clericis & c.sententiâ,extrà ne cler. vel mona.c.quid culpatur.xxiii.q.i.c.ex literis,extrà de excess. prælа.c. clerici. & c.his à qu bus,xxiii.q.viii. & per Inno. in c.petitio, extrà de homic.& p Arch. in c.si quis.xxvi.distin.

107 †Item ratione rerum si non esset pro repetendis rebus:Item si pro non defensione reipublicę christianæ,vel propriæ patrię c.i.xxiii.q.ii.& c.si nulla.xxiii.q.8.

108 † Item ob irrationalem causam videlicet quando propter iracundiam,& illegitimum furorem pugnatur: nulla necessitate cogente c. nolli.xxiii.q.i.vt imprudenter,impiè,iniquè, & iniustè faciunt infideles contra populos catholicos.

109 †Iniustum,& temerarium dr̄ bellū:quando fit contra illos qui se iustè defendūt iuris auctoritate.l.ii. C.de defer.lib.xii. & c.perpendimus, de senten. excom.& c.cum non ab homine, de iudic & l.vt vim.ff.de iust.& iur.& l.deuotum,C.de metat.lib.xii.& per scriben.ibidem.

110 † Et ritè fideles se tuentur à paganis, & infidelibus sibi vim inferentibus, vel inferre conantibus,contrà quos pro parte Christi fidelium semper est iustum,& licitum bellum vt in dictis iuribus.

111 † Et quia non nulli Principes Christiani,iniustè opprimuntur bello sine causa legitima per aliquos Principes etiam Christianos ipsis potentiores, animo nocendi & vlciscēdi crudelitate, & vexantur libidine dominandi,nec ab aliis possunt se catholicis iuuari, fœdere forte facto inter Principes alios potentiores de iure phibito:vt dicit Bal.in ti.de pac. iur. firm.& p Bar.in l.fi.C. de colleg.illic.ob hoc fortè dubitātes:ne & ipsis bellū inferāt per dictos potētiores. An licitum sit dictis oppresis Principibus catholicis facere fœdus, & seu ligam, siue confederationem cum infidelibus & inuocare eorum auxilium: ducti necessitate, non valentes se aliter tueri per pacē, vel alio modo per viam Romani Pasto-

112 ris:qui † omnimodam habet potestatē in terra: & operari tenetur suo spiritua li gladio vt pax conseruetur inter populum suum catholicum: sibi à Deo commissum,& habet contrà inobedièntes procedere ad priuationem dignitatum, dominiorum,& regnorum, seruatis primitus de iure seruandis c. in causis & per Abb.ibi de re iu. in c.i.ii.iii. de transla. præla.& c.in notuit,de elect.& in c.significasti,& per Doct.ibi eod tit.

113 † Et Papa dat imperium,& regna,& ipsis succedit vacantibus c. licet ex suscepto, de foro compet.& c.venerabilem,& c.cū inter,& per Abb.ibi de elect & exercere potest imperialia,& regia iura: quando Imperator, & reges essent inutiles, & seu rebelles ecclesiæ,schismatici,hęretici,& hostes ecclesiæ Dei,vel inutiles vniuersæ reipublicæ Christianæ: & his de causis ritè deponuntur ab eo: quia Papa omnium est cōpetens iudex & loco Dei in terris:cui omnes meritò pie parere tenentur pro Dei honore,& gloria in memoriam Beati Petri.

114 † Nec ritè potest Papa allegari suspectus cum sit loco Dei:in quo nulla cadit suspecio ut Papa:qui pater est omniū mortalium & ecclesia mater.

115 † Deficiētibus autem omnibus remediis possent Principes Christiani iniustè oppressi pro sui tutela inuocare auxilium infidelium:& cū ipsis fœdus inhire absq; infamiæ nota in bello iusto;Iuxta illud Poetæ:Flectere si nequeo Superos Acheronta mouebo: pro vt etiam consuluit Oldr. Land. in consi.lxxi. & ratio est qa necessitas non habet legem:nā illi q in flumine turbido, & vasto gurgite se suffocant,non valentes aliter euadere, nec se tueri,quærunt vbique auxilium, etiā à friuoli palea,& à mobili iūco,debiliq; herba,& à fragili syrpo.

116 † Et si quod damnum fuerit iniustè illatum ecclesiæ,& imperio, præter iustitiā in dedecus suum: illicò est prouidēdum

vt pro honore refictatur illi duro,& celeri marte:exemplo Marcelli animo inuicti sequuta Cannensi clade: tunc existente victore Anibale:contra quem nō permittebat Marcellus illum gaudere victoria sua, nec respirare; bellando per dies contrà ipsum:ita q coegit Anibalem mutare castra,& longè abire à Marcello rimore virtutis tanti ducis: & sic prodest celeritas in puniendo in re bellica pro honore, & vtilitate rei publicæ Imperialis: si cum hoste iustè pugnetur: contrà quem semper pro victoria est virtute curandum,marte,dolo, fraude, & insidiis: Iuxta illud dolus,an virtus in hoste requirat c.vtilem simulationem. xxii.q.i. & c.dominus.xxiii.q.ii.& per Glo.in c. cupientes,de elect.in vi. iuncto c. quid. xxiii.q.i.& c.iustum.xxiii.q.ii.

117 † Imperii,& amicorū iniurias rectè vindicauit Rex Agislaus Lacedemonius contrà hostes suos:quos deuastauit facta vltione cōfœderatorum suorum amore: amicus nempè fuit,fidus patriæ suæ, & illius amicis:& inimicorum suorum fuit acerrimus hostis: & patriam sine muris obsessam tutatus fuit ab Archadis, Thebanis,Eluetiis,Boetiis, Focensibus, Ioniis ab vtriusque locatis,Thesalis,Acarneis,& Eubois, & à populis rebellibus, fugitiuis seruis;& ab illis qui euaserant à pugna Leutrica: & vbi hostes copiosi erant illos artè aggrediebatur in lateribus debilioribus:& paulatim, paulatim delebat audacter:considerando tempora, & loca:hostiumq; multitudinem:se reducendo in arctis, & angustis locis ne circuiri posset à multitudine hostium pro victoria suorum:quos artè seruabat illesos;& in assiduo exercitio ne pigrescerent retinebat: & demum cum candida fide,immaculata, & amore erga omnes cum probatissima vita continētissimus fuit,pius,iustus,liberalis,& gloriosus in patria: decessit octuagenarius & vltra optimus Imperator Agislaus Lacedemonius:qui iusta bella suscepit sine subdito rum grauamine:expendendo primò aurum proprium vt iuris est: authen.vt iudi. sine quo.suffr.§.illud, coll.ii.Et quando sit bellum iustum,& quando nō habetur in tex.& Glo. cap. primi.xxiii. q.ii.& per Hosti.in summ.in tit.de treuga,& pa.in §.quid sit iustum bellum.

118 † In bello iusto iustè acquiruntur spolia, & prędæ quæ non sunt, nec veniunt de iure restituendæ:pro vt sunt, & veniunt illæ quæ in bello non iusto captæ sunt: quæ si forent cōsumptæ etiam restituendæ sunt:quia nunq̄ habuerunt bonam fidem tempore quo fuerunt per vim ablatæ,& possessæ cum vitio:vt in §.quod autem,inst.de vsucap. priuata spolia dicuntur manubia:& publica spolia dicuntur opima,& etiam illa quæ ex regibus consequuntur in bello.

119 † Et successor singularis inuasoris rei mobilis: quantumq; habeat bonam fidem per vitium reale an præscribat rem vitiosam:dic q non:quia vitium ipsius rei sequitur quēcunq; possessorem,sicut lepra leprosum.l.vitia possessionum,C.de acquir.possess.& c.nihil,de præscript. & ibi per Abb.Panor.& d.Anto.de Butr.in c.si diligenti.eo.titu.licet de iure ciuili præscribere posset si fuerit in bona fide successor: & à se vult incipere currere pręscriptionem lōgi, vel longissimi temporis:vt inst.de vsuc.§.furtiuæ,cum Gl. 120 ibi. & in c.cura. de iur. patro. † & licet mala fides defuncti noceat hæredi, non tamen nocet emptori ab hærede acquirenti:per not.per Bar.in l. potest pluribus.in fi.ff de vsuc.& per Fran.de Aret. in c.si diligenti,de præscrip. Secus in re stabili vitiosa: quæ nullo tempore pręscribitur de iure canonico, propter peccatum c.fin. de præscript. & per Docto. ibi.Et quando tractatur de peccato: Ius canonicum semper est præferendum iuri ciuili.

121 † Quæro de vocatis ad bellum an habeant actionem iniuriarum, & de damnis datis:& quæ nam actio sibi cōpetat: habetur per Inno.in c.sicut,de Iur.iura. & per Arch.in c.deniq;.xiiii.q.v.

122 † Et faciens bellum iniustum: an teneatur restituere,& satisfacere dāmnum passis omnia,quę ipse,& sui intulerunt aduersariis suis ob bellum iniustum. Nam

subditi tenentur se, & bona pro suo domino exponere: nisi dominus suus esset in culpa negligenter eos tuendo. Et an ille qui fuit consecutus suum in bello amissum possit adhuc agere in iudicio: dic ut in c. Dominus, in Glo. ciuitas. xxiii. q. ii. & dicam etiam inferius.

123 † De illis autem damnis, quę quis in bello iusto intulit hostibus: à quibus cōmodè secundum belli consuetudinem abstinere non poterant: non tenentur in foro conscientiæ vt aliàs dixi: nisi ea crassando intulerint; cum aliàs posset abstinere, & sibi consulere: & tunc tenentur cum damno sibi dato compensare: & si excedunt, tenent sibi satisfacere si amat propriam animam.

124 † Et quilibet de iure tenetur defendere res suas per ipsum iustè possessas. l. i. C. vnde vi. & l. iii. ff. de vi, & vi arma, & c. cū olim, de rest. spol. & per Bart in l. vt vim ff. de Iust. & iu. & in d. l. iii. de vi, & vi arma. & per Abb. in d. c. cum olim, & in c. significasti el. ii. de homic. & per Io. de Lign. in c. ciiii. & c. cv. libri sui de bello: vbi pulchrè distinguit.

125 † Et est vera regula φ illi qui damna inferunt innocentibus: tenentur ad restitutionem quia nullus debet spoliari bonis suis iniustè: nec pœna habet excedere suos auctores c. quæsiuit, extrà de his quæ fiunt à maiori parte capituli. c. i. pri. q. i.

126 † Et subditi Deum timentes non tenentur de iure dare consilium, neque auxilium dominis suis in bello illicito, & iniusto: & rectè facient si tale consilium, & auxilium non dederint: quia est magis timendus Deus q̃ homo. Ideò non debent pati dandum in personis, bonis, & rebus suis: propterea est sibi reficiendū damnum; nisi à casu fuisset sibi damnum illatum: exempli gratia non valens Philippus Rex Macedonum hostes suos offendere combuxit ecclesiam, & ciuitatē, innocentiumq; domos, & bona quibus hostes se substentabant pro libertate in bello iusto.

127 † Quęro de illo qui in bello fuit consequutus damnum, & interesse suum: an possit iterum consequi damnum suum: & pro eo conuenire aduersarium in iudicio iterum, vel contra eum indicere bellum: de quo casu quædam superius dixi: & dic φ sic secundum Io. de Lig. in trac. suo de bello, quia rerum dominiū quod acquisiuit in bello, per bellum fuit sibi quęsitum. l. naturaliter. ff. de acquir. rerū domi. c. dicat. xxiii. q. v. & c. si de rebus. xxiii. q. vii. & per Gl. in c. dn̄s, & per Io. de Fantuc. ibi. xxiii. q. ii. & per not. in regula bona fides de regu. iur. in vi. & in l. emptori. C. de euict.

128 † Fui pluries cōsultus si clericus vadens ad bellum iustum cum domino suo; & spolia, & prædas acceperit: an hęc licitè, & cum bona conscientia retinere possit, consului φ nō potest illa retinere sine peccato: sed illa restituere tenetur: quia peccauit in rapiendo illa: nec dominus suus potuit sibi de iure dare licentiam bellandi, & rapiendi bona aliena: quod intelligendum puto in bello facto inter catholicos, & si bellum foret contrà infideles contrarium esse puto, quia tunc forent spolia legitima, & prædæ legitimè ablatæ erunt, & benè quæsitæ, & ritè per Principes dispensabuntur, & si illa non rapuerit clericus, sed illa habuerit ab aliis ex militibus, quibus licitum fuit in bello iusto etiam inter catholicos facto spolia, & prędas accipere, tunc non tenebitur clericus vigente consuetudine: qua miles quilibet retinere potest omnem prædā quam in bello quæsierit: & illā, vt aliàs dixi, de iure assignare habēt milites bello-rum regibus cuius militare, distin. iii.

129 † Et posteà tenentur reges prædas, & spolia in bello quæsita, & sibi assignata distribuere inter milites secundum eorum merita, retenta sibi tertia parte si sibi videbitur: exemplo aquilę quæ prædam inter pullos suos aquilios distribuit pro se retenta parte c. dicat. xxiii. q. v. l. si q̄d in bello. ff. de capt. & postl. reuers. & sic clericus sine principis auctoritate dicta nō vigente consuetudine prædas tenere nō poterit vt. d. c. dicat. xxiii. q. v.

130 † Nec possunt domini in præiudiciū subditorum damna passa per subditos in bel

to iniusto remittere, vel componere: pro quibus ipsi domini tenentur prędictis suis subditis resarcire; nisi ipsi subditi in culpa, & causa fuissent; vel id domini fecissent ex rationabili causa propter fauorem publicum, aut pacem habendam, vel habitam conseruandam: quo casu potest Princeps rem tollere vni, & dare alteri: nam maior causa, & ratio esse nõ potest pro publico fauore: q̃ frui pace, & carere bello: qđ etiam procedit in damnis habitis in bello iusto; ne maiora damna patiantur populi.

131 † Iure cautum est mãdantes teneri mandatario de damnis: quæ passus est mandatarius in bello: & de dãnis illis, q̃bus potuisset mãdans puidere c. sicut, & p Abb. ibi extrà de iur. iuran. nisi pietatis causa, siue humanitatis, aut parentelæ amore, vel ex debito, aut mercede cõductus, p eo bellauerit c. nõ inferẽda. xxiii. q. iii.

132 † De omni nempe damno dato per existentes in bello iniusto, omnes tenentur insolidum illi qui auxilium, consilium, & fauorem præstiterint c. votum. ii. q. i. c. omnes. xvii. q. iiii. nisi fuissent inducti dominorum suorum cõsilio, vel timore, aut cohærcione; & q ipsi ex se non fecissent; & in bona fide extitissent, secus si in mala fide fuissent, vel sponte iuissent ad bellum, instit. mand. §. illud quoque. & l. si remunerandi. §. rei turp. ff. mand. & per Albe. de Rosa. in l. quoniam. C. de vi publ. vel id fecissent domini sui probabiliter, auxilio, & fauore non obstantibus: quia tunc nõ tenerentur, nisi de his quę ipsi habuissent; & inquantum facere possunt, si consumpta forent.

133 † Infidelium autem, & hæreticorum bona publico bello, & iusto quæsita: licito iure tenentur: & vt aliàs dixi restitui nõ debent. c. excommunicamus, & c. vergentis, extrà de hæret. & dicebat Inno. in c. super hiis, de uoto: q infideles rectè tenent dominia, & principatus: quia non est apud Deum distinctio personarum: & sine causa non debent spoliari, neque molestari: sed nos dicimus hoc procedere in iis infidelibus qui recognoscũt Papam catholicum, & ortodoxum Imperatorem tantum: quia si non recognoscunt ecclesiam: possunt licitè spoliari: à Christi fidelibus. c. dispar. xxiii. q. viii. c. multi, ii. q. i. cum infideles non possunt habere dignitates, neque principatus. l. fi. C. de iudæis: & ita etiam tenet dom. Pau. de Lig. in add. per ipsum facta in lib. do. Io. de Lign. super materia bellorum.

134 † Nec subditi sequẽtes damnum suum in bello iniusto: excusanlur a restitutione damnorum; si scienter hoc faciunt. c. nõ semper, cum sequentibus. xi. q. iii. Nec excusantur q id fecerunt timore perdendi bona sua: quia, vt dictum est, magis timere debent Deum, quàm homines. c. Ita ne. xxxii. q. v.

135 † Et si consulti varie, & dubiè fuerint an licitum, vel illicitum fuerit bellum; & de hoc ipsi remansẽrint dubii, & inresoluti: tunc excusabuntur propter bonum obedientiæ c. quid culpatur. xxiii. q. i. ad prædicta faciunt not. per Alb. de Ros. in l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & tex. in c. non semper, cum seque. xi. q. iii. & l. i. C. quib. ad libert. procla. non li.

136 † Nec excusanẽ cognati in, amici, & alii voluntariè auxiliantes in bello iniusto c. denique. xiiii. q. v. quoniam tenebũtur ad restitutionem; vt dicit Abba. & Inno. in c. sicut, de iureiur.

137 † Quæro de quæstione de qua pluriès, & pluriès fui consultus: An omnes subditi teneãtur pro suo Principe, & eo medio ire ad bellũ iustum? inter quos subditos quidam sunt propriè vasalli ab eo feuda tenentes qui domino iurarunt fidelitatem. c. qualiter autem, in tit. qualiter vasallus iurare debet fidelitatem in vsibus feudorum & c. de forma. xxii. q. v. Et an isti, & vasalli teneantur indifferenter accedere ad bellum pro domino suo, & illum iuuare in bello iusto cum persona, & armis, & equis, & expensis ppriis: dic q non regulariter. nisi haberẽt in pactis, & conuentione cum domino suo vt in d. c. de forma: & per Inno. c. sicut, de iur. iurã. vbi tenet vasallum non teneri, nisi ex pacto speciali sit ipse ad hoc obligatus: cum ad munera personalia regulariter non teneatur. c. cum ex offitiis,

de

de præscrip. & per Abb. in c i. extrà ne præl. vices suas: Quidam alii sunt im propriè vasalli ratione originis, vel do micilii, nihil ab eo detinentes iurisdictio naliter subditi. Et quidam alii sunt veri milites honoratè viuentes vt alii ciues: de quibus meminit Cy. in l. i. C. de iu. & facti ignor.

138 † Barones autem feuda tenentes tenen tur interesse bello pro domino suo secũ dum obligationem feudalem: & quis sit baro habetur plenè per d. And. de Iser. in tit. de capit. qui cur. uẽdi. in vsib. feud.

139 † Præmitto, ꝙ si Princeps voluerit ali quem inuadere iniustè pro libito volun tatis, & non fauore reipublicæ: nullus te netur illum sequi. c. de forma. xxii. q. v. nisi aliter de consuetudine seruetur; vel pacto essent conuenti: quia tunc accede re tenerentur. l. de quibus, & ibi Glo. ff. de legibus.

140 † Aut Princeps inuaditur, & timor sit subitaneus, & de improuiso, & tunc om nes tenẽtur apti; etiam clerici pugnare, & ad custodiam manere fauore reipu blicæ. c. peruenit, de immu. ecclesiæ, & c. omni timore xxiii. q. viii.

141 Aut non est talis timor: & tunc vasalli propriè dicti lege, & pacto astricti cõuen tionali, & veri milites tenentur. c. de for ma. xxii. q. v. & l. penul. ff. ex quibus ca. maio. & alii de iure compelli non pos sunt: si dominus sufficere poterit ex red ditibus suis: quos habet ex loco: ex se, & de suo facere debet: quia ex hac causa census, & tributa gabellarum, & alia one ra soluuntur Principibus dominis suis per populos; vt ipsos defendant tempore necessitatis à violentiis, & à factionibus, & à seditionibus populorũ. c. principes, & c. regum. xxiii. q v. & si non sufficiunt introitus dominorum: tunc omnes de iu re tenebuntur pro dominis suis, & pa triæ salute. c. si nulla, & c. omni timore xxiii. q. viii. & Abb. in c. sicut, extrà de iureiuran.

142 † Quæro de barone habẽte vasallos obli gatos per iuramentum fidelitatis: illum iuuare contra omnes homines: & baro gerat bellũ contra regẽ suum: an teneanť dicti vasalli vinculo iuramẽti prædicti iu uare baronem contra regem suum, à quo baro recognoscit feudum: & videtur ꝙ sic. cum graue sit fallere fidem, & com mittere felloniã. c. i. de pœn. & c. veniẽs, cum sequenti de iureiuran. quia illos iu ramentum astringit; nisi à iuramento sol

143 uantur. † Dicimus nos ꝙ vasalli prędicti non obligantur in præmisso casu: quia baro mouens bellum contrà regem suũ incidit in pœnam leg. Iul. maie. l. i. & . ii. ff. ad leg. Iul. maie. c. ii. & c. nã Rex. lxx. distin. & c. verum. vi. q. i. nam in quoli bet iuramento; excepta intelligitur vtili tas publica; & pariter Dei maiestas, do mini Papæ, & Imperatoris c. petitio, de iureiuran. & l. imperialem. §. fin. & per Bal. ibi de prohib. alien. feud. per Frider. vbi dicit ꝙ in quolibet iuramento intel ligitur excepta persona regis, si illud iu ramentum præstatur à subdito regis: & per Spec. in §. quoniam, de feud.

144 † Inferiores à principe habentes iurisdi ctionem super illis: quibus bella inferũt; quia sunt sibi contumaces, & rebelles: possunt proclamare ipsos, & eorum bo na inuadere, & capere, & ad ipsos domi nos pro captiuis duci: præcipientes illos ab omnibus licitè posse capi; & ad eosdẽ dominos conduci. c. à nobis, de senten. excommu.

145 † Et si super ipsis nullam habuerit iuris dictionem: hoc facere non potuerint, ne que in ipsos bella monere: sine principis auctoritate; nisi forent inuasi: quia tunc cum moderamine inculpatæ tutelæ pro re publica, & iniuria sua poterit se, & sua bona defendere, & hostes ꝓpulsare, per cutere, & occidere. l. vt vim. ff. de iust. & iur. & l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. aquil. cum defensio sit de iur. naturæ. c. ius naturale, distin. i.

146 † Et monachi, & religiosi aggressi quan do licentiam habere non possunt à suis supioribus, licebit illis se tueri sine alia licentia: quia hoc sibi competit de iure naturæ: & quantum ad naturalia iura, & ad effectus, & actus naturales: non cen sentur mortui in mũdo religiosi: sed tan tum quantum ad actus, & fictiones ciui-

les.c. placuit. xvi.q.i.c.nolo.xii.q.i.cle. religiosus,de pcurat.& l. Deo nobis. C. de episc.& cler.& Abba.in c. clerici, de vita,& hon.cleri.quo iure naturali non reprobato à iure diuino, licitũ est quoque omnibus in cunctos quantumq; superiores,iniustè inuadentes; & exequentes se defendere.c. ex parte de accus.ad hoc faciũt not.p Io. de Lig. in c.lxxxvi. sui libri de bello.

147 † Ex prædictis quæro si est licitum monacho se tueri, & defendere contra Abbatem in ipsum seuientem; & violentiã, & iniuriam inferentem contrà regulas iuris:dico ꝙ sic:quia defensio est de iure naturali à lege diuina, & humana nõ improbata.c.ex parte,& c.cum olim,de accus.& prædicta vera sunt de iure si ille contra quem se defendit iniuriosè ipsum vult omninò lædere:quia si iustè,& ordine seruato iustitiæ procederet: tunc non de iure sed cum peccato se defenderet; & puniri ipsum inobedientem iura præcipiunt.

148 † Nec est licitum percusso percutere incontinenti:quia hoc foret, & esset vindicta.l.non est singulis.ff. de reg. iur. nisi timeret de geminata percussione l.i.ff. ad leg.Aquil.in princ.& per Inno. in c. olim causam,& ibi Glo.de rest.spol.& c. faciat.xxiiii.q.i. quia hoc solum faceret ad propulsandum iniuriam à se, & à socio suo.c.significasti,el. ii.de homi.circa fin.& l.i.C.vnde vi.& l.vt vim.ff.de iust. & iur.& ibi per Alb.de Ros.c.nõ inferenda,& c.vlt.xxiii.q.iii.

149 Et an liceat clericis sicut licet laicis indicere bellum particulare, videlicet si percutio te anteq̃ percutias me dum tu es in actu percutiendi me: ꝙ dicor tunc me fecisse ad mei defensionem: vt dicit Io.de Lign.in libro suo de bello c.cv.& in c.cvi.& Bar.in l.si ex plagis, in §.tabernarius.ff.ad leg. Aquil. quem sequit Ang.de Are.in §.iniuria,col.i.inst. ad l. Aquil.& in l. quẽadmodum.ff. de inoff. testa.& in tract. suo malefi. in verbo. & dictus Titius.se defendendo &c.per tex. in l.iii.ff.ad leg.Cornel.de sica. & clem. furiosus, de homic.& per Glo. & Abba. in c.sicut dignum,& in d.clem.de hom. & per Hipp.de Marsi.in consil.cxiiii.in primo vol.

150 † Et an liceat Clericis percussis se defendere vt supra dictum est:habetur p Abb. in c.i.de clerico pugn.in duel.& idẽ consuluit pluriès Pet.de Ancha.in suis consiliis per Glo.in c.in summa.§ i.xxiii.q. viii.& idem tenet Io.de Lign. in lib.suo de bello in cap.lxxx.

151 † Et si fieret iniuria clerico,aut laico: & vis in personam: posset repelli anteq̃ fieret;& illata esset ipsa iniuria: licitum est enim occidere insidiantem:qui eum vult interimere; si aliter euadere non potest. l.iiii,& v.ff.ad leg. Aquil.

152 † Sed si in rebus fuisset illata iniuria,vel inferenda. licitum est eam repellere in continenti,vt aliàs dixi:anteq̃ ad extraneos actus reuertatur vt in dictis c. significasti, & in d.c.olim causam & iuribus prællegatis.

153 † Quæritur de occurrenti casu si confœderati,& in liga comprehensi teneantur ire ad bellum iustum requisiti à Principe belli;vt ab amicis confœderatis:dic esse consideranda pacta conuentionis;& secundum illa regulabitur.l.i.ff. de cõstit. pecu.c.i.de pact.

154 † Quæritur de bannito vnius ciuitatis confœderatæ in ligam cum alia ciuitate an possit manere in alia ciuitate existente in liga cum d cta ciuitate à qua bannitus fuit: dic hanc quæstionem formari per Bart. in l. non dubito ff. de capt. & postl.reuers.& tenet ꝙ sic: quia non intelligitur bannitus ab illa:nisi aliter extaret in conuentione, ꝙ vna ciuitas non possit recipere bannitos alterius ciuitatis de liga.

155 † Quæritur si de iure possit quis aduersarium capere, & inuadendo res aduersariorum illas suas facere: dic ꝙ non: nisi in compensationem damnorum suorũ, expensarum,& laborum, & operum satisfatione, auxiliantium, & adiuuantiũ ipsum.c.ius gentium, distin.i.c. si de rebus.xxiii.q.vii. vel inueniret delinquentes in territorio suo: & quando quis nõ habet superiorem quo sua repetere pos-

fit:tunc posset auctoritate propria recuperare l.Iudæi.& l.nullus.C.de iudæ.& ibi Glo.& Abb.in c.sicut, de iureiuran.

156 † Duo contendunt ad inuicem,& cõmittunt bellum particulare:quod est contentio exorta propter difforme præsentaneum: humano aspectui ex violenta illatione particularium:& talis contentio prouenit, & tendit ad illius exclusionẽ.l.i.C. de vi,& vi arma.& l.vt vim,& per Bart. ibi.ff.de iust. & iur.l. scientiam, & per Doct.ibi.ff.ad leg.Aquil.& in l.filius familiàs,de don.inter vir. & vxor.& in l. cum mulier.ff.solut.mat.& l.facultas. C.de iure fisc.c.causam olim,& p Doc. ibi de rest.spol. Et fuit ob tutelam sui corporis introductum de iure naturæ. clem.pastoralis.§.cæterum, de re iudic. iuncto c.si furiosus,de homic.& Glo. in d.l.scientiam.§.qui cum aliter. Et comprobatur à iure positiuo vt in d.Glo.in §.qui cum aliter:& sæpe ius prædictum ab ipso iure positiuo limitatur,& qualificatur ab eo:vt in matrimonio,& moderamine cibi;& in modo defensæ.l.i.C.vnde vi:& latè supra dixi in alio tractatu duelli;& de hoc particulari bello.

157 † Et duę species sunt istius belli particularis:vna iusta,& alia iniusta:iusta fit ob tutelam sui corporis,vt suprà,cum moderamine inculpatæ tutelæ:vt l.i.C.vnde vi,& per Bart.in d.l.vt vim,& per Abba.in d.c.significasti,& in c.suscepimus, de homic.& per Ang.de Aretio in §.ius autem, insti de iur.nat.gen.& ciuil.vbi habetur de omni specie moderaminis inculpatæ tutelæ:& secunda species istius belli inducta est propter tutelam corporis mistici,aut partis:vt dicimus in vniuersitate:quę appellantur mẽbra,& partes.l.i ff. ad municip.& l i.ff quod cuiusq; vniuer.no.& c.cum dilecta,'e' exces.præl. Nam propter ciuem suum oppressum:deficiente iustitia iudicis opprimentis bellum indicat ciuitas:& dicetur bellum particulare. vt sunt represaliæ propter tutelam mistici corporis:vt in authen.vt non fiant pignorat.col.v.et c.i.de iure iuran.in vi.

158 † Et si quis violenter rem tuam abstulerit.licitum est tibi incontinenti eam recuperare propria auctoritate:quia uim vi repellere licet:naturali iure suadente l.vt vim.ff.de iust.& iur. Aliàs secus: quando debemus experiri coram iudice de iure nostro,& eam medio iuris recuperare:aliàs caderemus à iure nostro.l.si quis in tantam.C.vnde vi:& in defectũ iudicis est licitum recuperare violenter. l.nullus.C.de iudæis, in Gl.& c.ius gentium.distin.i.& l.ait prætor.§.si debitorem.ff.quæ in fraud.cred. Et quantũq; eam habere non possemus non licebit illam consequi mendacio:

159 † quia non est licitum mentiri etiam per alterius vitã c.ne quis.xxii.q.ii.& sic limitatur Glo. in c.cupientes,de elect.in vi.& magis est tollere per furtum:q per mendaciũ:quia recuperare quis posset rem suã sibi per violentiam ablatam, vel retentam per personam à qua ius consequi non valeret iudicis officio;propter potentiam detinentis illam:vt aliàs dixi.c.per venerabilem,extrà qui fil.sint legit.& per Glo. in c.ius gentium, distin.i.

160 † paria delicta mutua compensatione tollũtur.l.si duo. ff.de dolo.c.intelleximus, de adult.& ille qui aliter non potest habere creditum suum,poterit de iure id per furtum consequi.l.si non sortem,& in §.si cẽtum.ff. de condict indeb.& ibi per Alb.de Rosa. videlicet si per iudicis sententiam id habere non posset, vel scandalum eueniret aliciuius innocentis:qui rem prædictam in custodiã,vel cõmendationẽ habe ret, vel futurũ foret periculũ mortis,aut læsio magna sequeretur alterius, vel peccatum periurii,aut simile:tunc restituere teneretur c.cùm ex iniuncto.§. super eo quoque,ex tra de nou.oper.nunt.& p Abb & Fely.in c.cum olim,de rest.spol. vel eam commodato recepisset.l. prætextu.C.commod.& per Alber.ibi quod procedit in foro fori;& non in foro poli,seu pęnitentiali:quo non teneretur.c. ii.xxiii.q.ii.

161 † Quæro de clerico qui vrgente necessitate, & pro defensione suæ personæ, & principis proximi sui in bello iusto existens:an fugere debeat:dic quod non:quia

K 2

iniuria esset fugere secundum distincta per Abb.in c. clericis, extrà de vita & hon.cleri.vbi etiam dicit † ꝙ ne dum licitè potest clericus verberare,& mutilare aggressorem sed etiam occidere:nec in vllam incurrit irregularitatem: quia videtur aggressor semetipsum potius sui culpa occidere: vt probatur in clem.si furiosus,de homic.Immò in nullum incurret peccatum vt tenent d. Io. & Paul.de Lig. Bononienses in tracta. suo de bello c.lxxxiii.

162

163 † Quid si clericus celebrans missam fuisset aggressus ad altare an celebrationem iustè dimittat pro defensione sua:& si defendendo se cum moderamine inculpatę tutelæ occiderit aggressorem: poterit de iure redire ad altare, & perficere celebrationẽ inceptæ missæ, tenet d.Io. de Lig. ꝙ sic:& hoc puto verum per text.in c.illud,& in c.nihil. vii.q.i.si aliter euitare non potuerit scandalum : aliàs non ele. si furiosus,de homic.f. si necessitas ineuitabilis tam vrgentissima hoc expostulauerit:quia tenentur clerici in quantũ possunt fugere scandala,& pericula.c.cũ infirmitas de episcopis,& cler. & c.præcipimus,de pœniten.& remiss.c. conuenior,cum Glo.xxiii.q.viii.c.vendentes, pri.q.iii.& per Io.de Ligna.in libro suo de bello in c.lxxxii. vbi habetur licere clericis se defendere in ecclesia Dei; & extrà illam naturali iure.

164 † Et prædicta procedunt in baptizante, & alios ordines dante ecclesiæ, propter tutelam sui corporis,vt in celebrãte missam:& ratio est,quia in casu predicto necessitatis non peccat in occidẽdo aggressorem ; cum hoc fuerit iuris permissione, cuius auctoritate nemo peccat.c.si nulla.xxiii.q.viii. & in irregularitatem non incidit,vt in d.clem.si furiosus.

165 † Et si clericus baptizauerit puerum in casu mortis existentem , & inuasus fuerit:an debeat se magis tueri ne occidatꝰ, vel pati mortem:ne pereat puer sine baptismo:prosequendo in actu sacramenti baptisꝰ vel se tueri relinquendo potius puerum mori sine baptismo : hanc quæstionem ponit d. Io. de Lign. in dicto libro suo de bello; & concludit disputando ad partes theologicas ꝙ tenetur magis propriam mortem eligere clericus: quæ est temporalis;ꝗ pati puerum mori æternaliter sine baptismo, & secus fore, in aliis sacramentis.c. firmissimè , cum similibus.de consecra.distin.iiii c.veniẽs cum Glo.de transf.& c. omnis, de pœniten.& remiss.

166 † Regula vera est,ꝙ si aliquod prædictorum requisitorum in bello iusto defecerit:de quibus suprà dixi:tenerentur inuasores ad restitutionem omnium damnorum datorum,& raptorum.

167 † Quæro de milite militante; vel in bello decedente,vel occidẽte an peccet; dic non peccare si credebat id esse iustũ bellum:dummodò hoc habeat : & habuerit in animo quod si bellum non esset iustũ non se intromitteret : habetur per Fely. in c.sacris,extrà de senten.excommu.& Arch.in c.i.xxiii.q.i.in summa. licet ex post facto appareat bellũ fuisse iniustũ.

168 † Quid de damno facto pro repetendis rebus : an quis teneatur ad restitutionẽ tantum illius: quod habuerit plusquàm fuerit suum debitum:dic ꝙ sic:& damna compensabuntur.c.qui habetis,cum sequen.c.xiiii.q.v.& l.hostes.ff.de capt.& postl. reuers.

169 † Quæro de clericis , si de iure potuerint defendere bona , & possessiones , & ecclesiarum iure permittente cum bello corporali;vocãdo milites ad tutelam eorũ:dic ꝙ sic c.igitur,& c.hortatu. xxiii. q.viii.cum Glo.magna in c. auctoritatẽ. xv.q.vi.& in c.Adrianus.lxiii.dist. & c. Maximianus.xxiii.q.iii.& c. dilecto. de senten.excom.lib.vi.

170 † Equidem notandum est ꝙ illi qui indicant bellũ vt aliàs dixi sine iussu Principis incidunt in crimen læsæ maiestatis.l.iii.ff.ad l.Iul.maie.l.fin. C. eod.& §.i.auten.de man.princip.coll.iiii & §.i. auten.de armis coll.vi.& l.fin. C.de fabricen.lib.xi. & C. ne arm. vsus in rub. & nigro. Et quibus modis , & per quot modos crimen lęsæ maiestatis committatur:habetur in l.fi.C.eod.tit.& in.l.ii. & iii.ff.ad l.Iul.maie.

Nec

171 † Nec permissum est militari iure, hostem captiuum in bello iusto captũ quãtumq; atrocem inimicum occidere, post sequutum belli conflictum, vt aliàs dictũ est. c. nolli. xxiii. q. i. cum virtus, & religio militaris hoc non patiatur. l. libertas ff. de stat. hom.

172 † Miserendum est nempè illis qui capti sunt in bello; nisi dubitetur de futuro periculo, vel de perturbatione pacis futuræ. c. nolli. xxiii. q. i.

173 † Propterea Regi Armeniç Tigrano capto pepercit magnus Pompeus; & abiectam per ipsum Tigranum in terra coronam in capite suo poni mandauit virtus magni Pompei; & illum pro rege honorari præcepit.

174 † Et iure gẽtium captos in bello seruos fieri à seruando dictos; non à seruiendo: vt alii serui qui à seruiendo dicuntur. l. hostes. ff. de capt. & postli. reuers.

175 † Notarii autem serui dicuntur publici à seruiendo: quia omnibus publicè serui re habent; data tamen sibi mercede: & liberi sunt, & non seruilis conditionis: nam seruus verus conditionis seruilis non potest esse notarius; & hoc pro regula hic describitur.

176 † Imperatores captiuos in bello captos venundari iubebant inst. de iur. pers. §. serui, cum Glo. ibi licet post capturam serui huiusmodi detineri ad seruiẽdum possint, vt alii serui: vt fit in regno Neapolis, Tuneti, Græciç, Africæ, Asiç, Assiriæ, & Armeniç: & similium regnorum: vbi captiui detinentur. l. transfugam ff. de acquir. rerum domi.

177 † Et pari ratione bona eorum capi licitè possunt, vt dicit Bar. in l. vt vim, de iust. & iur. & in tract. suo qui sint rebell. vitu peratur Brutus occisis seruis illis iussu suo liberè primò dimisis vnà cum suis mixtis in pugna: quibusdam ex captiuis cæsis nimis lingua mordacibus hoc affectante publico Cascha: qui inter coniuratos primus fuit qui Cæsarem vulnerauit in Senatu; illum sequentibus Bruto, & Cassio pro libertate patriæ.

178 † Capta in bello nõ iusto restitui debẽt de iure: quod secus foret si capta fuissent in bello iusto: quia restituenda de iure non veniunt: & si ex causa legitima, vel sine foret indictum bellum à Principe habente supremam auctoritatem indicẽ di bellum: tunc efficiuntur capientium: & capti fiunt serui ipsorum capientium: habetur plenè per Franc. de Aret. in l. i. ff. de acquiren. vel omitt. hęred. & quando bona sint capta hostium, & quando nõ; & repeti possunt: notat Bart. in l. naturaliter. §. Item quę ab hostibus. ff. de acquiren. rerum domi. & in l. hostes; & in l. si quis in bello. ff. de capt. & per Glo. in l. i. ff. de acquir. poss. & in c. sicut, Glo. ii. de iur. iurã. & per Doct. ibi: & in c. dicat. xxiii. q. ii. & per Ang. de Aret. inst. quib. mo. ius patr. pot. solui. in §. si ab hostib*.

179 † Et bona quæ per nos capiuntur ab hostibus in bello iusto fiunt nostra; sed nõ è cõtrario ea quæ ab hostibus capiuntur à nostris sua fiunt: quia ipsi ex parte sua iniustum bellum sequuntur: nos verò ex parte nostra iustè tuemur ab illis: quia contrà nos iniusta bella gerunt, & pugnant iniustè, & sine iure, sola in sua confisi feritate l. v. §. in pace. ff. de capt. & postlimi. reuers.

180 † Quęro de casu. An dominus feudi teneatur dare vasallum suum in potestate curię maioris, vel inimicorum suorum: dic ꝙ non; etiam si fecisset mille delicta: ita firmat intrepidè Bal. in c. i. in §. conuenticulas, de pac. iur. firm. quod limito nisi pro, & ex causa iustitiæ peteretur à superioribus.

181 † Probè ad hoc prouisionem fecit Regia, & Imperialis maiestas catholica in regno Siciliæ per suam sanctam pragmaticam sanctionem contrà receptatores delinquentium, vt consonum est bonis moribus, & paci, & iustitiæ fuit: ne delinquentes malefactores à nemine receptarentur impunè mille unciarum apposita pœna: laudantur boni mores, & iustitię effectus in re, & religione militari, & in omni regimine, & damnantur mali mores, & praui effectus perpetua infamia: & in hoc iuri communi derogauit per quod pœna imponitur capitalis receptantibus condemnatos in pœnam capi

talem: vt in tit. de recep. C. & ff.

182 † Inclyti duces, & milites in re docti, & exercitio militari in vrbium deprædatio nes non passim laudandas consueuerũt seruare ecclesias, pia loca, sacra, & religiosas personas; & vtriusque sexus omnes qui ad ecclesias confugerunt: & ibi illæsa, illæsasque, & immunes pro Deo, & innocentiæ, & sanguini parcere perso narum, & locorum captorum ui: retinen do gladium vltorem, ne Christum læde rent crucifixum pro salute humani gene ris: quem iterũ crucifigunt illi, qui prosequuntur sanguinem filiorum suorum. c. nulli. xxiii. q. i.

183 † Et sæpe crudeles, & sanguinei homines mala morte moriuntur, & breui possident terram sententia Dei: & virtus est maxima in Imperatore victore, & fortu nato retinere iram pro Deo: quia Deus erit sibi auxilio: iuxta illud. q ꝓ me vni ex minimis meis aliquid fecerit: mihi fe cerit, & illi ꝓptereà merces, & ꝓmiũ in cẽtuplum tribuetur cũ vita æterna: & iu xta illud Tolle animum iramque tuam: qui cętera vincis.

184 † Et quia Imperator Constantinus misericordia ductus pepercit sanguini impubertatis ad matrum vagitus. Ideò me ruit gratiam, & liberari à Beato Syluestro ab infirmitate incurabili qua detine batur, vt sacra docet historia. Hic Impe rator primus fuit Christianus secundũ Glo in l. diui. C. de natur. libe. & præcepit publicè ædificari ecclesias ad hono rem Dei omnipotentis.

185 † Et firma stat Dei sententia ꝙ in impios, sæuos, & crudeles sua cadit impietas, sæuitia, & crudelitas; nam ob hoc ho stem ipsum Deum immortalem, mortalesque homines habebunt: nec reperi un quàm exercitum vnum crudelẽ pertran sisse impunitum ob suum tam dirum sæuitiæ nephas: quia est ineuitabile bellũ nec Dei potest homo vitare sagittas, & uulnera, neque ab ipsis sanari absque di uino medico c. accusatio. ii. q. vii. bellum vt dicimus sæpe facit homines quosdam męstos, & inopes, & quosdam ex eo ditatos, & in iustè bellantes, & de roborantes damnat ad æternas pœnas authen. de arm. & per Glo. ibi in princ. & l. i. C. de caducis tollen.

186 † Nec militari iure compertum est esse permissum quemquàm agrorum cultorem, & ad exercitum venientem cessante suspicione pro eius comodo, vel per vias publicas transeuntẽ cum mercibus, aut peregrinantem spoliari: quia hi omni habent gaudere securitate. c. si quis romipetas, xxiiii. q. iii. & c. innouamus. de treug. & pac.

187 † Et licet superius quędam tetigerimus in materia simili: occurrit ꝙ quidã duo nobiles domini bellatũt insimul: an possint componere super damnis subditorũ ad inuicem dic ꝙ sic: si de illorum omniũ consensu qui damna, rapinas, deuastationes, & incendia arborumq; incisiones passi sunt pacti, & cõpositi fuerint aliàs non: quia præiudicare non possunt illis qui iniustè bellum mouerunt: quoniam ipsi tenebuntur satisfacere illis de proprio; nisi damnificati fuissent in culpa.

188 † Nec ritè componunt illi cum aduersariis in suorum prçiuditium: si ex parte sua iustum bellum habuerunt: sed hi procurare tenentur, vt sibi damna sua reficiantur: & si componerent iure tenebuntur restituere illis omne id quod habuerint ex dicta compositione pro damnis illorum qui passi sunt ab hostibus compositis: possunt tamen domini componere expensas auctoritate sua, & etiam subditorum damna: ob publicam vtilitatem; si ex probabili causa viderint ea esse potius remittenda quàm pace carere, & bellorum sustinere pericula: & tunc tenentur subditi habere ratum cũ eorum negotia gesserunt vtiliter domini sui: quibus, & compositioni si ab initio fuerit contra dictum non iure poterint domini remittere damna subditorum illis nisi refectis: à bello tamen possunt de sistere principes arbitrio suo: cum sua fiat auctoritate & pax celebrẽ, & à bello desistitur vt dicit Hostien. in summa de pa. & treug. quæ. lix & Iason. in l. ex hoc iure in iii. col. de iust. & iur ff. Et an licitũ sit clericis bellare diximus supra,

& habetur per tex.in c.i xxiii.q.vii i.

189 † Vbi habetur an liceat episcopis interesse bello sine licentia domini Papæ: & concludendum est ꝙ non: nisi pro defensione bonorum suæ ecclesiæ:& ꝑ Gl. in c.auctoritaté.xv.q.vi.& in c. dilecto, de sentent.excom. lib. vi. & dicebat Inno. in c. sicut, de iureiuran.& in c. dilecto, de appell.

190 † Prelato licitum est pro iniuria subditi sui de quo non fit iustitia bellum indicere,& alios quàm iniuriantes bello capere: & si bello adest ipse necessitate ineuitabili non vrgente: si mors sequitur efficitur irregularis: videlicet si eos sua percussione sequatur secundum Hostien.in d.c.indubiis,extrà de pœn. c. si vobis,& c. si quis Episcopus, xxiii.q viii. & per Inno.in d.c.in dubiis,de pœn. licere prælato indicere bella pro tutela suę temporalis iurisdictionis.

191 † Bellorum exercitia distrahunt mentes à diuinis officiis, & inquietudinem pariunt clericis qui ordinati sunt ad altaris ministerium: & his non licet effundere humanum sanguinem: & parati esse debent assiduò pati mortem pro Christo: nec habent arma portare sine causa iusta; videlicet nisi transirét per loca inculta, & deserta, & periculosa c. Maximianus.xxiii.q.iii.c clerici,de vit.& honest.cler.& licitum est prælatis,vt prędixi,inuocare brachium seculare ꝑ defensione ecclesiarum,eorumq; bonorum,& personarum ecclesiasticarum contra violatores ecclesię, ipsiusq; contumaces,& rebelles:& illud horrari,ne quemquàm occidet,aut mutilet: sed vt occupata regna ab infidelibus recuperet,& restituet Deo suo: nec inde imputabitur prælato si homicidia plura sequantur ex causis prædictis.c. de occidendis.xxiii.q.v.

192 † Quæro de legato.d.Papę an possit bellũ indicere,mouere arma,& inocare brachium seculare: dic ꝙ non: cum hoc sit speciale solius Principis priuilegium:nisi haberet specialiter in sua delegatione, & mandato contra resistentes posse bellũ indicere,& inuocare brachium seculare. c.i.& ii.iiii.q.ii.

193 † Et est notandum ꝙ bella quæ per ecclesiam indicuntur contrà excommunicatos,hæreticos,& rebelles ipsius sunt meritoria c.sicut excellentia.xxiii.q.iiii.& c.oĩum, xxiii.q.v & c.igit. xxiii.q viii.

194 † Quæro de milite qui in bello iusto interfuit,& in eo neminem interfecit, nec mutilauit, neque causam præbuit mortis:an ordinari possit ad sacros ordines sine Papali dispensatione;Si est idoneus dic:ordinari posse sine dispensatione. c. ꝑsentium,de cle.percuss.& c pri.de cler. pug.in duello & c.i.xxv.q.vlti.& c. continebatur:& per Hostien. ibi de homic. & l.nihil.ff.ad leg. Corn. de sicar. & ibi per Doct. Secus in bello iniustu,& illicito vbi homines sunt occisi, vt in dictis iuribus.

195 † Et regula est vera ꝙ clerici non debét interesse bello: quia si aliquis occideret propter eorum præsentiam irregulares efficerentur.c.sicut dignum, de homic. Secus est si cum licétia domini Papæ interessent bello:quia tunc non efficerentur irregulares.

196 † Belli est alia diuisio ꝙ infernũ dicitur, & quoddam externum, & aliud seruile, & aliud sociale,vel piraticum:& vt aliàs dixi a belluis dicitur bellũ, aut à re nulla bella, id est, non pulchra: eo quia ex contrario est horridũ,& pessimum: vnde horrida bella dicuntur; sicut lucus à lucendo:& tamen ibi silet lux: & ita dictum est per antiphresim,id est,per contrarium,vel à Belo qui fuit primus inuẽtor gladii ferri cum quo bellatur:& ante bellum in re bellica egregia facta non reperimus. Et bellum etiam dicitur totũ corpus illud quo militatur:quod guerrã quidam Barbari vocant à gariendo:vt in longobarda: & bellum à Bellona martis sorore nuncupatum firmat Mar.Varr.

197 † Contingit, Subbitos Commitis, aut Baronis vasallos,sæpe numero habere bella cum dominis suis: vel è contra comes,vel Baro bellum habuerit cũ subditis vasallis suis: requirenda est auctoritas Regis:sed si comes, vel baro habuerit bellum cum Rege suo,& contrà Regem dominũ suum qui in ipsos iniustũ

intulit bellum: & rex pluries humiliter requisitus per pares desistere noluerit: & tunc si se armis tuetur comes, aut baro non peccat: dummodo cum moderamine inculpatæ tutelę se deffenderit vt supra latius dixi: ita cōsuluit Oldr de Laude in conf. suo lxx. regem tamen non poterit comites, & barones sui feudatarii impugnare propria sua auctoritate: sed denuntiare tenebuntur domino Papę q suo spirituali gladio prouidebit: & crescente contumacia regis auctoritatem eisdem dare poterit mouendi arma in regem; aut illis dare recursum ad Imperatorem: cuius auctoritate poterit in regē inferre arma.

198 † Sed si Rex bellum habuerit cum Imperatore poterit prouidere auxilio Romanæ sedis apostolicę: cum nullus sit superior Imperatore quàm ipse Papa catholicus, locum Dei tenens in terra: peccaret tamen iniuriā passus si bellum aliàs moueret. Nec propria auctoritate potest comes ius sibi dicere contra subditos: sed ad superiores suos recurrere tenetur: & quandoque ad prelatum suum superiorē cui parere necesse est ꝓpter Deū, & peccatum inobedientiæ: aliàs posset ipsum excōmunicare. c. nouit, extrà de iudic. & si per annum perseuerauerit in excommunicatione posset res, & bona ipsius capi mandare. c. excōmunicamus, extrà de consec. c. quisq́s, extrà de hęret.

199 † In Regno Sicilię est laudabile statutū conforme iuri communi contrà excōmunicatos morantes in excōmunicatione legitima vltra annum: & si fuerit comes soluat regię curię xxiiii vncias auri, & si baro. xii. & si miles sex, & si burgensis tres vncias, & si rusticus vnciam vnam cū dimidia: nisi fuerint absoluti infrà tēpus prædictum in forma ecclesię: & secūdum tempus de anno in annum pœna semp duplicatur, triplicatur, & quadruplicatur si contumaces steterint, & pertinaces in excommunicatione.

200 Quæritur † de casu, Vasalli quidā obligati iuuare baronē suū qui mouit guerram contrà alium baronem, an teneātur illum iuuare: & rex habet bellum cum altero rege, & baro reqrit vasallos suos, & pariter rex requirit eosdem vt veniāt pro ipsis ad bellum: cui parere magis teneantur; dic regi; ita tenet iuris Spec. Guil. Durantes in tit. de feud. in §. quoniam. l. contrà pupillos. ff. de re iud. c. si Episcopus. xviii. distin. cum rex ꝑ communi bono, & defensa coronæ vocauerit illos: & sic est magis parendum regi de iure gentium. l. veluti. ff. de iust. & iur. & l. minimè. ff. de relig. & sumpt fun. c. fortitudo. xxiii. q. v. c. ius gentium, pri. distin. cum similibus.

201 † Et Principes tenentur se ne dum bonarum artium scientia esse ꝑditos, sed etiā legitimi iuris prudētia, & disciplinæ militaris experientia esse peritos: & more maiorum iudices expertos pro dirimendis litibus populorum, militum, & exercituum regimine.

202 † Noui quendam probatissimum virū qui pro suo rege catholico in expeditione Rauennæ, & in Mediolano valde passus fuit: hic nuncupabatur Fabricius Iesualdus antiquæ vrbis Cōposæ. Comes: qui sua virtute prę se ferebat bonitatem, integritatem, & antiquitatem illam antiqui Fabritii Romani Dictatoris; seueritatemque, & prudentiam Censorii Catonis, Dei, religionis, & bonorum fautor erat; doctorumque amicus, & academicus, oppressorum releuator, munificus, & ęquus, malorumque, & vitiorum hostis acerrimus, & dignus colloquio Imperialis consistorii: in re, & exercitio doctus militari; seruando canones catholicę religionis, & disciplinę militaris: quę sunt amare, & timere Deum, & amare illius similem ad imaginem suam creatum, & diuina seruare documenta, illaq; iubere quę spectant ad virum fortem: videlicet docendo, locum non deserere in acie, nō fugere, non arma abiicere, non illa distrahere, & libenter ferre labores, ęstū, & frigus virtute pati mala tempora cum necessitate: es non adulterare, nec flagitia cōmittere, nec deridere ea quę sunt mansueti viri: nec quemquàm temnere, non giurgiari, nec vitia pati; non crassari, non deserere militiam nec permittere

desertores

desertores militię, & criminosos inultos transire; ordinesque, & solennitaté pugnæ seruare, obedientiam & pacientiá, fidem, & decreta publica, imperialia, foederumque, promissa, iuramenta, militū præmia, dignitates, & gradus conseruare; non prædari, nec sata comburi, neq; diruere tecta, nec vallum, & muros ascēdere, neque descendere castro nisi iussu sui ducis legitima, & necessaria bellorū subsistente causa: quæ omnia spectant ad inclytos reges æternę memoriæ.

203 † Quæro de casu quem habui in facto: Ciuitates quædam Germaniæ, & barones quidam, & feudatarii eiusdem tenentur priuilegio, & ex antiquo pacto mittere suis expensis exercitum cum Princeps suus in hostes bellum exercet: si steterunt per centum annos, quibus præscribuntur iura ecclesiæ romanæ, & Imperii: authen. vt ecclesia romana. col. ii. quòd non miserunt dictum exercitum, quia non fuit necesse, nec expeditum: an per hoc liberantur dictæ ciuitates, barones, & feudatarii à dicta obligatione: Cōsului quòd non: per not. per Bart. in l. in filiis. C. de decur. lib. x.

204 Et † hoc facit pro illo qui habet ius eligendi rectorem ecclesiæ: si steterit per centum annos, ꝙ rectorem nullum elegerit quia non expediuit; cum forte nō vacauerit ecclesia: sibi non præiudicat: vt tenet Bar. in l. scimus. C. de agri. & censitis lib. xi. quòd obligati dare gentes armatas Perusinis in suis expeditionibus si steterint per centum annos ꝙ illas non dederunt. eo quia non expediuit Perusinis qui erant copiosi gentibus suis ꝙ sibi non præiudicat. & per Bal. in l. Imperium, in vii. col. de iuris. om. iud. & per Ang. in cons. cxcvi. incipi. Iam sunt lxxx. anni. & per Ias. in l. falso asseueratur, per illum tex. C. de diuersis re-

205 scriptis. † Vbi habetur rescripta esse perpetua; nisi sit aliter tempore diffinitum in rescripto; quod procedit in rescriptis gratiosis. c. si super gratia. de offi. deleg. in vi. & idem seruandum est in priuilegiis: quia priuilegia sunt perpetua, nisi sint limitata tempore vt supra: ita tenet Cy. & Bart. de Salyce. in d. l. falso asseueratur. C. de diuers. rescrip. & in l. voluntariç. C. de excus. tut. & per Cy. ibi & per Bar. in l. fin. circa fin. ff. de constit. princ. & per Glo. & Doct. in c. cum accessissent de constit. nisi in priuilegio esset commissa facultas aliquid faciendi; & fieri contingerit, & non fecerit. Nam tunc tolleretur priuilegium huiusmodi per lapsum decēnii eo non vso. per Glo. & Doct. in d. c. cum accessissent, de cōst. & c. i de immu. ecclesiæ. in vi. & in l. i. ff. de nund. & per Bar. in l. licitatio. §. earum. ff. de public. & per Petr. de Anch. in cons. cclx. incip. in quæstione quæ vertitur &c. Sed si nunquàm obuenit casus, vel se non obtulit facultas vtendi non perderetur, neque tolleretur decennio. cū tolli de iure dicta ratione non possit. l. & Attilicinius ff. de seru. rust. præd.

206 † Nam vt dicunt Glo. & Canonistæ in c. Abbate sancti Siluani, de verb. sign. ꝙ ille qui non est vsus priuilegio voluntariè: illud perdit per decennium per non vsum dicennii: secus in non vsu necessario: quia ille qui nequit vti non est in culpa, aut mora: quod etiam procedit in ignorante; secus in sciente, & negligente non vti veniente casu possibili. l. is q usumfructum. ff. quib. mo. vsufr. amitt. & ibi per Bal. de Peru. & Alb. de Bergo. & in l. vna est via. ff. de serui. rust. præd.

207 † Et si quis largum priuilegium habuerit, & valdè strictè fuerit vsus illo: valdè præiudicabit sibi: vt tenet Bar. in l. vsum aquæ. C. de aquæduc. lib. xi.

208 † Quæro de alia quæstione de qua meminit Ias. May. de Mediol. in d. l. falso asseueratur. C. de diuer. rescrip. & Bald. Ang. & alii in l. hæc auté iura. ff. de ser. vrb. præd. videlicet ꝙ si Princeps, & dominus steterint per centum annos quòd non imposuerint aliquod onus vasallis suis, aut non fuit vsus in castro iurisdictione, quia non occurrit casus: an præscribatur: dicit quòd non: secundum Inno. in c. dilectus, de cappel. mon. & Cy. in l. i. in q. vi. C. de seru. & aqua, & Ioã. And. in add. ad Spe. super rub. de feu. & in Glo. cle. i. in Glo. pen. de foro compe.

& in Glo.ii.in c.plerunque,& per Abba. in c.ad audientiam, in vlti. col. de præscrip.& supra etiam de hoc tetigi.

209 † Quid de lege scripta,aut statuto ciuitatis an tollatur tempore per non vsum: dic quòd non quando homines non fuerunt ea,vel ipso vsi: quia casus non euenit,vel non contingit:nam per talé non vsum etiam mille annorum non tolleretur lex, seu statutum scripta, vel scriptum: vt dicunt Doct. in c.Ioannes,de cler.coniug. per contrarium usum peruento casu tolleretur:Glo.est in l.de quibus.ff.de legi.& per tex. & Glo. Inst.de iure natu.gen.&ciuil.in §.ex nõ scripto.

210 † Quero de illis quibus est licitum se tueri pro tutela sui corporis ; an etiam alios sibi cõiũctos tutari liceat, & quos: dic tu meritò tibi licere defendere vxorem,& patrem,ac filiũ, & filio licere patrem,& fratri fratrem : & è contra,& de aliis personis de quibus habetur p Bar. in l.vt vim. ff. de iust. & iur. & cle. i. de homic.& in l.tutor.§. si tutor inimicus. ff.de susp.tuto. & l. lex Cornelia. C. de iniur.& in l.raptores.C. de epis. & cler. & Bal.in l.i. C.vnde vi.& per Cy.& Saly.ibi,& per Abba. in c.clerici,de vit.& honest.cler.& Inno.in c.si verò, de senten.excommu.& Dominicum de S.Gemi.in c.dilecto,eod.tit. & l. isti quidem.

211 ff. quòd metus causa. † Vbi habetur de patre,& filio propter quem perpetuatur pater in eum: & vna, & eadem censetur persona.l. liberorum.ff.de verbo. sign.& l.fin.ff.de impub.& aliis subst.& l. item apud.ff. de iniur. vbi habetur de marito pro vxore, & de fratre pro fratre, & sorore ; & de aliis coniunctis. l. vt vim, cum Glo.ff.de iust.& iur.& plenè per d. Ioã. de Lign.in c.lxxxvii.in tit.an pro fratre, sorore,& aliis coniunctis &c.

212 † Quero si forensis qui est de alieno foro teneatur ad onera personalia custodiæ ciuitatis tempore belli,& suspitionũ bellorum:Spec.iuris Guil.Durãtes Mumaté. episcopus vir diuinus tenet quòd non. in titu. de cens. sed dumtaxat teneri ad realia onera, & ad collectas pro rebus ipsius ibi sitis. & quòd non teneatur pro rebus alibi sitis.habetur etiam p Bar.in l.i.C. de aur.corr.lib.x. ubi dicit hoc esse verum de iure, nisi consuetudo sit in contrarium, & in l. rescriptum.ff. de mune. & hono. & in l. forma. ff. de cens.habetur per Glo.in l.iii.C. de mulieribus,& in quo loco munera sexui subeant lib.xi.& per Bar. in l. munerũ.§. patrimoniorum.ff.de mune.& hono.vbi dicit forenses teneri ad prestantias ; & in l.si prudentes. §. si qui cloacarii.ff. de vsufr.& in l.interdum.ff. ꝙ cum eo.fals. tut.vbi etiam habetur per Flori.de S.Petro post Bar. de Saxo Ferrato : quòd forensis tenetur præstare equum suum p bello si habetur,sed non tenetur emere, vt præstet nisi fuisset vsurarius.

213 † Et exempti propter morbum, vel propter ętatem tempore belli non excusantur à custodia ciuitatis.l. vt gradatim.§. quoties.ff. de mune. & hono. nam morbus,vel ætas non excusat à custodia ciuitatis diuitem : quia tenebitur mittere alium pro se.l. sextum decimum.§. corporis.ff. de vac.mu.& l.semp.ff.de iur.imu.

214 † Quæro de prouocante contra spoliatorem prouocati ad bellum accedente: an agat furti, vel vi bonorum raptorum: hanc quæstionem ponit Ioan.de Lignano in lib. suo de bello : videlicet an prouocatus ad bellum in itinere accedendo ad eius subsidium spolietur armis, & equis,& rebus aliis suis: & an mãdans teneatur mandatario : vel agat mandans, aut mandatarius contra spoliantem: dic mandantem teneri mandatario: & cõtra spoliantem ius habere: & spoliatum agere posse vi bonorum raptorum excedendo iura mandanti ipsi soluenti:mandans posteà agere poterit iure cesso cõtra spoliantem.l.ii.§.qua actione.ff.de ui bono. rapt.& l.penul.ff.man.& per Doct.in c. sicut,de iure iuran. nam actio furti, vel bonorum raptorum, non competit nisi illi cui damnum fuit illatum, vel ius in re habenti ratione possessionis,detentionis,vel dominii: vt illi cui res fuit pignori obligata, & nondum tradita.l. si gratuitam.§.si margaritas.ff.de preser. verbis.& l. si is qui ré, & l.is cui spolsiatis.

ff. de fur.

215 † Quęro de casu de quo suprà quædam tetigi: Si bellum, & contentio fuerit inter duas ciuitates liberas non recognoscentes superiorem: & vt omnis tollatur difficultas: si aliqua ciuitas libera hostis fuerit Imperii: an ius gentium primæuum habuerit locum: dic ꝙ sic l. hostes & l. postliminii & l. si quis. ff. de capt. & postl. reuer. & locum non habet inter catholicos ius postliminii ex moderna cõsuetudine antiquitus obseruata quantũ ad personas, & non quantum ad res: cui consuetudini standum est secundũ Bar. & sequaces in d. l. hostes. ff. de capt. &c. nisi à Papa, vel ab Imperatore fuisset bellum indictum: quia tunc ius postliminii, & captiuitatis locum haberet: & capti fiunt serui secundum Doc. in l. qui à latronibus. ff. de testan. sed standum est cõsuetudini, ut supra dixi, & per Ange. de Aret. Inst. de rerũ diuis. in §. Itẽ ea quę.

216 † In bello autem duarum ciuitatum liberarum an hostes dicantur ita quòd habeant iura captiuitatis, & postliminii, sicut quãdo est contentio inter populum Romanum, & saracenos: dic quando est bellum inter duos populos qui sint sub vno dominio, & tunc non habent Iura captiuitatis, & postliminii. l. si quis ingenuam ff. de capt. & postl. reuers. & per Io. de Lign. in lib. suo de bello in vii. parte. Sed si fuerit contentio inter duas ciuitates liberas non recognoscentes superiores; secus erit, & seruabitur cõsuetudo ꝑdicta, vt suprà dixi quantũ ad ꝑsonas.

217 † Quæro de bonis mobilibus quæ capiuntur in bello iusto an fiant capientium: dic ꝙ non: sed illa milites tenentur assignare suo duci: qui posteà habet illa distribuere inter ipsos milites secundum eorum merita: & hæc procedunt in his quibus non uendicat sibi locum ius postliminii. l. ii. & l. si quis in bello. ff. de capt. & postl. reuers. c dicat. xxiii. q. v.

218 † Occurrit discutere alium casum an milites nostri teneantur restituere nobis bona, & animalia nostra quæ fuerunt nobis capta per hostes, & quæ adhuc non sunt per hostes consumpta scilicet recuperata per nostros milites: dic quòd sic. l. si quis à barbaris. C. de re mili. & l. Pomponius. ff. de rerũ diuis. & l. si captiuus. ff. de capt. & postl. reuers. & per Ange. de Vbald. de Perusio in quæstio. per ipsum disputata de guerra facta inter dominũ Paduæ, & dominum Veronæ, videlicet illos de Carraria, & illos de la Scala: qa decet milites esse defensores, & non latrones: & hac de causa accipiunt stipendium. l. ab hostibus, & ibi Bal. & in l. si quis à liberis. C. de capt. & postli. reuer. & ꝓpriè dicuntur illi defensores qui tuentur innoxie. l. fi. C. de re milit. & regula est militiæ milites teneri hostes hostire ferro in bello occidendo illos ne vlterius pugnent, & mordeant: & amicos defendere ꝓ posse, & bona sua tueri virtute omnia se semoto timore Theo. sent.

219 † Quæro de rege, vel barone qui vult capi facere suum vasallum contrà Iustitiã hoc exprimendo, & se iactãdo facere an licitè possit vasallus fugere, ita ꝙ non dicatur inobediens domino suo: dic sibi licere impunè fugere: quia hoc causa non dicitur rex, neque dominus: & priuatur proprietate vasalli secundum Andr. de Iser. in const. de iniu. cur. illa.

220 † Et dicit plus dominus And. de Iser. in const. si vasallus, de fideiuss. vasal. quòd liberatur vasallus ab homagio: & efficitur demanialis si dominus concubuerit cum vxore, aut filia, vel nuru vasalli sui: cum seruari debeat inter ipsos æqualitas: & hoc iuri, & æquitati conuenit.

221 † Quæro si Papa potest legitimare ad feuda secularia, vt Imperator ad secularia: quia regulariter sceptra confundi nõ debent: vt dicit d. Iaco. Aluar. magnus feudista. in c. naturales, si de feud. fue. cõtrouer. inter dom. & agna: post d. And. de Iser. feudistarum Principem. in c. nouit, de iudic. & per Bar. in l. qui in prouinciã, de ritu nupt. & per Bal. in repet. legis eam quam. C. de fideicommiss. & per Spec. in tit. de dispensationibus. De Imperatore seculari clarum de iure puto, scilicet non de Papa catholico qui locum Dei tenet in terra: & latiores habet facultates quàm Imperator secularis: &

nis & contra Pompeium exercuisses & apud flumem Thermodontis cum Albanis & Gelois concubuisse.

23 *Bellaces mulieres fuere Regina Austri: Hyprisitina, Iudit & Camilla.*

24 *Faemina bellax potest succedere in feudum requirens seruitium personale: sicus fuere Maria Cardona, filia Raymundi Cardoni & Maria Caroli. V. Imperatoris soror Transiluaniae Regina.*

Faemina admittitur ad feuda & bona emphyteutica cõcessa pro se, & descendentibus suis.

25 *Carolina constitutio de successione faeminarum in feudum deficientibus masculis.*

26 *Vsus funebris orationis pro mulieribus caepit ex decreto Senatus Populiq; Romani post uictoriam è Vegis per Camillam reportatã.*

27 *Imperatores & exercituum Duces laetitiã uel mestitiam, risu uel ploratu aliquando fingere consueuere pro temporis opportunitate. vt fecere Caesar & Hanibal.*

28 *De simulata mestitia Augusti & Pyrrhi in occisione Marciamonij & filij Antigoni.*

29 *De Antigoni simulata mestitia erga Alcinoum filium ob interfectum Pyrrhum. & pietate adhibita in Helenum Pyrrhi filium.*

30 *Mithritates rex Ponti, dum bellum gereret cũ Lucullo, suorum audita nece, laetitiam simulauit, quae ipsum ad fugam usque associauit.*

31 *Crucis signum in terram duci non oportere in ulipendiũ, & contrafaciens capite punitur.*

Crucis signum fuit tempore testamenti ueteris.

32 *Crucis signum portabat in humeris exercitus Constantini ex eius decreto.*

33 *Feudum antiquum hereditarium alienatum per patrem, filius etiam confecto inuentario reuocare non potest, nisi sit haeres etiam si in alienatione interuenisset domini consensus.*

Filius & haeres patris non potest venire contra factum proprium patris.

34 *Feudum ex pacto & prouidentia, etiam confecto inuentario, filius potest reuocare quando est antiquum.*

35 *Feudum nouum licet sit ex pacto & prouidentia alienatum. filius potest reuocare, nisi sit concessum tanquàm auitum & antiquum.*

1

ELLORVM signa † scire tenentur militiae Duces, Optime Caesar; quotum quaedã sunt vocalia vt dicit Vegetius, & Iulius Frõtinus de re milit. scribentes: & quaedam sunt semiuocalia, & quędam alia muta: vocalia, & semiuocalia percipiuntur auribus audita voce, ictibus, aut tuba, sono bombardae, tibię, campanae, aut timpanorum, & similibus auditis sonis: Muta autem percipiuntur oculis, vt flamma, fumus, puluis, lancearũq; motus, eleuatio manus, & similia. Magnus Alexander excastramentando cum exercitu suo ne hostes scirent eius discessum signo pilei super lancea positi meauit cũ suis silente tuba, & timpano.

2 † Prohibuit suis Caesar publico aedicto ne signum incendiorum facerent aedificiorum; vt hostes pręcaueri non possent, & vt ne hospitia pabulaq; & frumentorum copia deficerent suo exercitui; & ne viderent hostes vbi esset castramẽtatus: & sua celeritate primò bene consulto casu, spacium non dabat inimicis inquiẽs in re militari praeter alias virtutes celeritatem praecellere, cum semper nocuerit differre paratis: iuxta illud. Tolle moras semper nocuit differre paratis. Fidos amicos habebat, & cõseruabat: & hostes vsque ad pacis conditionem terrore ducebat Caesar: & Siracusanorum amicos fugauit, & rupit Nicia dux Atticus celeritate sua in bello quandoque proficua vsa virtute prudentum Ducum.

3 † Legimus Cęsarem celeritate sua regna q̃ plura, & victorias multas bello quaesisse, & album fuisse, doctum, prudentem, pium, clementem, liberalem, & iniuriarum immemorem, corpore macrum, fortem, bellacem, animosum, & valdè laboriosum: & saepe passum fuisse dolorem capitis, & laborasse comitiali morbo sibi primo obuento in corduba vrbe Hispaniae: sed duro labore, & assiduo militari exercitio, & frequenti itinere, & parco victu, & vigiliis ab eo fuisse liberatum, & solitum extitisse dormire deuectũ in cur

ribus,& feretris,& cum celeritate peragebat negotia sua. Nam ab vrbe rediens in Galliam infra octo dies equitando cũ exercitu applicuit Rhodanum nullum timens laborem,& idem milites sui faciebant peramantes eorum Imperatorem licet in periclis illum semper nõ laudaſſent:quia non spectat ad ipsum Imperatorem sumittere personam suã tãti ponderis omnibus periclis prout ipse faciebat Cæsar: & Magnus Alexander animosa nimis,& inuicta virtute sua.

4 † Crassi non laudatur celeritas qua vsus fuit in bello Parthico,cum magis in celeritate applicuerit animum suum,q̃ in tutela militum suorum dubitando de gloria Pompei, ne ipse foret qui victoriam cum triumpho reportasset de Parthis, prout fecit Mumius qui gloriam subſtulit Metello in bello Corinthi.

5 † Et si videbuntur hostium lanceæ à longe illas in simul concuti,fugæ signum,et timoris erit ipsorum.

6 †Puluis vt nubes eleuata indicat hostes venire ad inuadendum hostiendum inimicos suos: & vtile erit tunc alas facere ordinato exercitu ad pugnã instructo.

7 † Et super turribus,& locis altis cognoscuntur hostes,& eorum aduentus, & fugi p signa quæ faciũt, & est in hoc præcauendum ne Duces decipiantur: prout cõtigit Melciadi,de die puluis, & fumus facile cognoscitur:de nocte ignis ex lõgo loco cernitur:& de die, & de nocte sonus auditur tubarum,timpanorum, campanarum,& bombardarum,& ignes quandoque magni arte fiunt in multis locis, & quãdoque etiam in paucis locis, montibus,& planitie.

8 † Puluis valde nocuit Romanis in bello Parthico duce Crasso in belli namq; ardore Romani nõ cognoscentes suos Romanos ob nimium puluerem se insimul per sepe occidebant credẽtes hostes suos hostire ferro, & semetipsos Romanos amicorum armis perdebant.

9 † Et habeant incliti militiæ Duces variare signa per dies, & noctes in militia, ne illa noscant,& sciant hostes,& suorũ signa confœderatorum ponete: quãdoq; hostibus insidiando,& illos arte circũueniendo milites suos ornãdo vestibus variis,& insignibus;signisq; modo rubeis, modo nigris,modo albis,aut alio diuerso colore ab hostium diforme vestitu: vt cognoscantur in bello facto de die,vel de nocte:& ne semetipsos offendant armis propriis à suorum impulsis viribus, aut iactis credentium lędere hostes, ne carmen decantetur Sulmonẽsis Poetæ. Hęu patior telis vulnera facta meis; vt sæpe contingit in diurno, & nocturno pręlio.

10 † Dei sunt imperialia signa.l. Ticia.§. Seia.ff.de aur.& argen.leg.& l.vlt.§.Sin autem dubius.ff de iure delib. & in § i. authen.de mona.

11 † Militaria signa sunt etiam manipoli, vexilla,palia,& tentoria picta cum aquila,leone,vrso,columna,apro,serpente,lilio,& similibus.

12 † Romulus contra Amulium regem Albanorum,& inq̃ pluribus aliis expeditionibus suis manipulum fœni hasta ligatũ pro signo portauit. Iuxta illud Nasonis. Illa quidem fœno federat reuerentia fęno,quantum nunc aquilas cernis habere tuas:Parthica suspensos, portabat longa maniplos, vnde manuplaris nomine miles habet:& Verg.in xi.Aenei. cãtat. Disiectiq; Duces,desolatiq; manipli.

13 † Aquilam elegit Cæsar vt refert historia pro signo suo, quam in littore reperit dum foret pugnaturus contra Tintanos ab effectu ipsius, cum esset auis rapacissima, & oculata, valde viuẽs ex raptu.

14 † Et ita milites in diripiendis, & custodiendis vrbibus oculati, velocissimiq;, & rapacissimi esse debent in luce ante lucanum in obscuro: & post nocturnum & in omni hora competenti; sicut lupi faciunt in rapienpo pecudes: & ita milites in rapiẽdo hostium vrbes,& prædas; auidissimi honoris,& parati esse debent omni postposita mora.

15 † Aquila est auium Regina, cuius regiũ signum in uexillis habuit Cęsar, & Romanum Imperium illud portauit:& hodie etiam Cesarei ferunt,& illo vtuntur Imperatores in Romano Imperio successores ad inclitam Cæsaris memoriã,

& in victorię ſignum, belli, & pacis temporibus.

16 †Secuto bello farſalico Nonio dicenti erga Ciceronem Aquilas ſeptem adhuc apud ipſos extare: moneres probè reſpondit Cicero, ſi cum graculis nobis pugnandũ foret; & denariis ſignis, inſignibusq́;, & armis tractatum fecit Bar. de Saxoferato: & bene ſcripſit Bartholomæus Caſſeneus æduus Doctor in prima parte ſui libri catalogi gloriæ mundi.

17 † Militaria ſunt etiam ſigna tubæ, timpana, tibiæ, cornicines, & bucinæ tubarum æenearum: inuentor primus fuit Priſcus Thyrenus quibus ordinatur exercitus tam in gradiendo, quàm in regradiendo, & ſiſtendo, in pugnando, & reducendo, colligendo, & caſtramentando: & quidã palladiam nominant tubam à Pallade: & de tuba cantat Ennius, & Virgilius: At tuba terribili ſonitu tarantara dixit. Et hac tuba terribilem ſonitum procul ære ſonoro, increpuit, ſequitur clamor, cœlũq; remugit; & Aquinas Poeta. Iſis & irato feriat mea limina ſiſtro.

18 † Romani orbis Domitores in bello vtebantur tubis, & timpanis animos incitantibus marcialium virorum, & equorũ: quorum ſono inſtrumentorũ bene ſciũt experti quid agere debent in re bellica. Doricus ſonus in exercitu ducebat milites eſſe debere prudentes, graues, & fortes, & idem cornicinum, & tibiarum ſonus ſignificat ſecundum antiquum morẽ militum Lacedemoniorum.

19 †Nam dicere retro, retro dum expeditio fiat pluries fuit ruina exercituum: ſed eſt dicendum ad dextrum, vel ad ſiniſtrum latus: vel ad fontem omnemue retrahendo ſe paulatim, paulatim ordine non mutato acierum, & in mutando acies nõ eſt vtẽdum verbum vertite, vertite: quia eſt periculoſum interpretatione ſiniſtra inter milites: Sed vti verbis prĕmiſsis ad dextrum, vel ad ſiniſtrum latus, vel ad fontem, ad flumen, & ſimilibus verbis: quæ clara eſſe debent, & voces eſſe debẽt claræ nec non ſimplices cum ſimplici ſono bellico: & fugere verba generalia in præcipiendo, & vti tantum verbis illis, quę plures non habent intelligentias, neque interpretationes dubias, & ſiniſtras. Frigius nãque ſonus, & ad pugnam docebat milites in bello: & in primo ingreſſu acierum in prælio vtebantur cithara Carthaginenſes, & Lidii cithara cum ſono tibiarum: & Alcibiades Dux Atticus tibiam abiecit videns ſe eſſe deformem in ſono illius, & omnis nobilis poſt illã neglexit, & vſus fuit tuba, & timpano in bello, & militari exercitio.

20 † Et de Amazonibus cantat Poeta, Regina in medio patrio vocat agmine ſiſtro: & Propertius. Romananq́; tubam crepitanti pellere ſiſtro: Bellaces fœminę erãt Amazones, quæ filiabus ſuis dum eſſent in cunis mammas dextras adurebant: & dictæ ſunt Amazones quaſi ſine mãma, vel ab Amazonia regione Scythiæ, vt refert Pthelẽm. lib. v. ꝙ prius inhabitabãt prope flumen Thanaim; & poſt peruenerunt ad loca fluuii Thermodontę, & magnam Aſiæ partem armis occuparunt: de quibus cantat Poeta. Pulſant, & pictis bellantur Amazones armis: Seu circum Hippolytum, ſeu cum ſe marcia curru. Panthaſilea refert magnoq; vlulante tumultu; Fœmineæ exultant lunatis agmina peltis: Et hæ in bello Troiano cũ Regina ſua Pantaſilea interfuerunt contra græcos: & degunt ſine viris, ſolitæ in vere tantum cum illis concumbere, donec ſe prægnantes ſentiunt ſecundum Iuſtinum lib. ii. Et ſi earum filii naſcerentur maſculi illos iugulabant, & ſi fœminæ illas educabant, & aduenationes, & ad bella inſtruebant, & exercebant dextris ſibi mammis primitus in cunis aduſtis, & deſicatis vt ſupra dixi proferendo lanceas in prælio: & erant bellaces fœminæ rapaciſsimi equiratus, quæ olim ab Hercule ſuperatæ fuerunt.

21 † Et contra Theſeum regem Athenienſiũ inſtructis aciebus, & factis cornibus primo, & ſiniſtro; & inde dextero in Amazonio, & punicis locis, & inde ꝗ pluribus ex illis interfectis, & ſepultis pax ſequuta fuit inter ipſos Theſeum ducem, & Hippolytam Reginam Amazonum, Molpodia in pugna per Theſeum ꝑ em-

inde portatum fuit ad templum Iunonis Ephesię per Romanos adimpleto voto.

27 † Magnę quandoque sunt faciendę lætitiæ in exercitu propter nouum auxiliū deuentum in castris, habetur. C. de pub. læt. lib. xii. vel propter victoriam habitā, & sequutam, aut simulato propter mesticiam superuētam ficto risu, vel ploratui & hæc signa sunt extrinseca militaria: iuxta illud Poetæ. Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem. Exemplo Cæsaris qui dū caput vidisset Pompeii truncatū, sibi præsentatum per Theodotum in Alexandria illum à se atroci voce expulit: & habito anulo Pompeii multum super illo vt fertur fictè lachrymauit ridens intrinsecus, & plorans extrinsecus: Et è contrario Annibal risit extrinsecus, Et plorauit intrinsecus in suo trucidato exercitu è Romana virtute; vt suis viuentibus animū daret: Cæsar plo ratu celauit suā cordis lætitiā; & Annibal risus sui cordis occultauit mœstitiā.

28 † Plorauit Augustus viso gladio quo se occiderat M. Anto. & Pyrrhus piè increpatus ab Antigono cuius filium saxo occiderat indoluit, & oculos vertit in terram præ pudore improbi gesti: quia patrem prouocauerat inquiēs erga ipsum; si pulchrum gestum fecerat, ab illo post pio recepto responso.

29 † Et Rex Antigonus virga percussit filium Alcinoū, qui prægaudio caput Pyrrhi à Zophiro trūcatum portauit patri, & illum crudelē vocauit; & viso Pyrrhi capite plorauit Antigonus, & mortuum honorauit sibi facto exequio munificentissimo: & Helenū filium Pyrrhi amplexus fuit, & regiè vestiuit, & honorauit: sibi, & militibus suis restituta præda; quos omnes humanitate maximā liberaliter remisit in Epyrum nullo captiuo retento; vt prudentibus, & munificentissimis Regibus conuenit: vnum quandoq; etiā ꝑ alio prudētissimè demōstrātibus quorū magnū est pondus, libertas propagaē, dignitates prouinciæ, & vrbes seruanē, Pax, Salus, Respublica, & Iustitia conseruatur: & è contrario tanta bona perduntur illorū imprudentia, Auaritia, & incuria damnatis militari iure.

30 † Legitur pluries Mithridaticos milites sui iussu Regis fuisse aggressos milites Luculli accessos ad furmentandum, & Lucullanos semper fuisse victores: & vna vice ex copiis Mithridaticis inuadentibus Lucullanos, duos tantum ꝑ euasisse: & ꝙ verum non fuerit placido vultu arte suis asseuerabat Rex Mitridates inter suos lętus ludendo: vt illos in fide, & audacia retineret. Sed victor Adrianus Dux peditatus Luculli rediens cum frumento ante vallum Mithridatis sine timore, acie instructa processit cum spoliis, & captiuis captis in dicta clade: ꝙ magnū Mithridati, & militibus ipsius concussit dolorē, & timorem, & pro fuga factus fuit tumultus per milites Mitridatis in vallo, & ꝑ auaritia militū Mithridatis depredabantur Duces, mortuo Dorileo vno ex Ducibus Regis Mithridatis: qui fugit pedester, & illi cū equo occurrit Ptolemæus Eunuchus: & ni auaritia detinuisset Romanos, tunc captus fuisset Mithridates: Sed Romani milites reperto mulo cū auro Regis onerato, & visa pecunia auri in via arte sparsa ꝑ Regē Mithridatē, illā colligentes spaciū illi fugę dederunt.

31 † Quæro de pœna illius qui signum salutiferę crucis sculpsit in terram in vilipendium diuini nominis: dic illū incurrere in pœnā mortis naturalis vt in l. i. C. vt nem. lic. signum saluat. in silic. facere in terram, ne per obbrobrium calcaret pedibus: authen. dē test. §. i. & clem. i. de sum. trin. & fid. cathol. Signum crucis fuit tempore testamenti uet. c. ecclesiasticum. i distin.

32 † Legitur in historia tripartita Cōstantinum Imperatorem scripsisse ad Regem Persarum de signo saluatoris: & inclytus Imperator Constantinus inquit, hunc Deum colo, cuius signum crucis Deo dicatus exercitus meus portat in humeros: & à quo dum aliquid iusto sermone petitur impetratur. c. nunquid, de consecr. distin. v.

33 † Quęritur modo de inuestitura feudi antiqui hęreditarii concesso militi pro se, & hæredibus suis: an isto casu filius

M

potuerit habere feudum paternum nisi sit hæres patris: dic ꝙ nom.c.i.§.i. de capitaneo qui cur.vend.& c.i.an agnati;& per And.de Iser.in c.i.§. hoc quoque de succes.feud.& in c.i.de alien.feud.pater. & plus dicit And.in d.c.i.an agnati.& in c.i.de alien.feu.pater.ꝙ licet filius fecerit inuentarium nihil operaretur in casu prædicto cum sit feudum hęreditariũ, si pater illud alienasset cum consensu domini feudi,& recuperare illud noluisset filius virtute inuestituræ:vt tenet Ioan. And.in add.ad Spec.in tit.de feu.in add. incip.debet dicere,& per Alex.de Imol. in consi.xxviii.incip.in causa,& lite vertente.in v.vol.& ratio est: quia filius, & hęres patris non potest venire contra factum proprium patris.l. quæ à patre.ff. de testam.mil. & l. cum à matre.C. de rei vendicatione.

34 † Quod non procederet si feudum foret concessum ex pacto,& prouidentia,& viuerent feudatarii iure francorum: quia tunc poterit filius illud reuocare etiam confecto inuentario: Nam eo casu pater non potest alienare feudum sine consensu filii primogeniti:vt tenet And. de Iser. in d.c.i.§.hoc quoque,de succes. feud.ꝑ text.in c.titius,si de feud.fuer.contr.tũc enim non prę iudicaret filio non consentienti: & hoc procedit in feudo veteri.

35 † De nouo autem feudo non fit dubium, quia pater sine consensu filii cum regio assensu poterit illud regulariter alienare,nisi aliter foret in pactis cum Rege: vt dicit And. de Iser. in d.c.i. de aliena. feu.pater.& Bal.in c.i.de vasal.decrepit. ætat.& Imola in l.filius familiàs,& in l. domus.ff.de leg.i. & per Alexan.in d. consi.xxviii.in v.vol. Et est præponderanda, & bene inspicienda priuilegiorũ forma cõcesśionis feudorum,vt rectè iudicetur:nam licet sit feudum nouum, si tamen concedatur tanꝗ antiquũ, & attritum sortitur naturam antiqui feudi, & tenebitur pro feudo ligio,nobile,& antiquo,tenet Bal.in c.i.§.hoc quoque,in fi. de succes.feud.& in c.i.col.ii. de aliena. feud.pater.& per Alex.Tartag.de Imol. in consi.x.incipiẽte Ponderatis his, col. i.in.iiii.vol.& in consi. xxx. incipiente omne datum.col.iii. lib.i. & in consi.lv. incipiente perspectis his, col. xxiiii. in iiii.lib.consuluit & Philip Dec.in consi. clxxx.in.iiii.lib.& in consi.liii.eiusdem libri:& sic ex contractu concesśionis, legem accipiunt feuda,& emphyteusis.

FINIS.

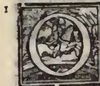
IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

Tractatus de Astu, & tacito bellorum Principum consilio.

SVMMARIVM.

1 *Duces militares qua prediti instructione seu informatione esse debeant.*
2 *Gestum Spartaci ut Crassum superaret.*
3 *Mutatio consilii Agislai Lacedemonii contra Tisaphernem.*
4 *Itali pugnando aduersus Gallos & orientales debent pugnam differre.*
5 *De celeri consilio Nitiæ quo Syracusanos superauit: Et de Fabii ac Marci Curij consilio in reuocando hostes à proposito.*
6 *Didij simulata pugna ut hostium aggressum auerteret & selegionibus iungeret.*

7 *Fulnij prouidum consilium, ut quis hostium castra capere, & eos ex loco forti detrudere, possit.*
8 *De C. Manlij & L. Syllæ prudenti excogitato in auertendo suos milites à coniuratione & tumultu.*
9 *Timor exercitus quo pacto tolli possit.*
10 *Dux quid agere debet, cum suus exercitus est minor exercitu hostili, & quo pacto exercitum suum in pauore constitutum ad uictoriam præparare debeat.*
11 *Scouilii Dacicorum Ducis exemplum de duobus canibus, ut intensos milites suos ad pugnam, ab illa renocaret.*
12 *Dux exercitus abundare debet inuentionibus & stratagematibus.*
13 *L. Syllæ inuentum, ut timorem à suis militibus pelleret.*
14 *Lucullus Macedonas belli socios transfugas esse Etos quomodo fideles reddiderit.*
15 *Datimi ducis dissimulatione & fugitiuorum opera quemadmodum hostes in Capadocia fuerint superati.*
16 *Labienus quo actu usus fuerit in recolligendo Põpeianos milites dispersos aduersus Cæsarē.*
17 *Prouidi ducis est cuncta rimari, tam quæ ad suos quàm quæ ad hostes pertinet, & illa cum fidis consultoribus conferre, & suos continue animosos reddere.*
18 *Regula militiæ illa est, ut hostium uires non contemnantur, ne pœna sequatur errorem, cum bis in bello errare ex Scipionis sententia nõ liceat.*
19 *Parua quædam aliquando dux aggredi aut aggressa prosequi debet, ut damnum & dedecus uitetur Idq; Diodori & Fabij Rutilij maximi exemplo comprobatur.*
20 *Quibus insidiis hostes sint circumueniendi docuere Ruffus Minutius. Accilius Glabrio. Asteas rex Falisci: & Tergenses, Veientes, Tarnenses & Fidenates.*
21 *Imperatores Carthaginenses negarunt nouam Carthaginem à Romanis captam fuisse, ne animos suorum militum deprimerent.*
22 *Nuncium malum aliquando ducē mentiri oportet, ne à prouincia exercitus deterreatur, & ut destinatum opus perficiatur, exemplo Scipionis Africani in Affricam transmittētis.*
23 *Loca & tempora congrua castrametationi & prælio Duci sunt obseruanda, & milites pro posse conseruandi, & non nisi necessariò in pericula coniiciendi Idque probatur exemplo Agislai qui Thebanos uicit.*
24 *Qui dolus adhiberi debeat à Duce, ut de transfugis uindictam sumat, docetur exẽplo Antonii, Anibalis & Asdrubalis Ducum.*
25 *Dux quæ fingere debeat, ut hostes & inimicos suos fallat, & ipse superior euadat: adducit exempla. Locrensium contra Sempronium Gracchum: Mironidis Attici. Hanibalis: P. Scipionis. & Lucii Prinarii.*
26 *Bona feudalia & emphyteutica ecclesiæ non ueniunt in confiscatione bonorum permissa ex forma statuti in casu homicidii, sed tantum bona profana & burgensatica.*
27 *Feudum censetur hæreditarium data communi forma inuestituræ pro se & hæredibus suis ex se & suo corpore legitimè descendentibus.*
28 *Feudum & emphyteusis simpliciter recepta, intelligitur pro se & filiis suis masculis, licet de illis nulla sit facta mentio in inuestitura.*

1 PTIMI Duces in re militari, & in re familiari regiminique populorum bene instructi, & consulti esse debent de prudentia Ducum, & consiliariorũ hostilis exercitus, & de qualitate, quantitate gentium, timiditate, temeritate, & audatia eorũq; peditatus, & equitatus experientia, ignauiaq;, ferocitate, natione, machinis, tormentis, & de armis quoque melioribus, & de annonę commoditate, & auxiliariis suis, tempore, moribus, ordine, ingenio, animo, cõfidentia, constantia, insidiis: & de locis vbi castrametantur: & qualiter sint muniti, & qua arte bellari possent, & suos tueri si forent aggressi: & an melius sit ferro illos inuadere, vel arte differre pugnam, suorũm per sæpe facto iudicio militia ficta, vt omnis ab ipsis tollatur metus.

2 Spartacus † contra Crassum pugnaturus, vt suos animaret, proprium equum occidit interpeditatum suum, inquiens hostibus victis, sibi non deficere equos, & suos arte tali animauit, & ita ab ipsis fugauit timorem, videntes eorum Impe

ratorem esse lętum, & non dubitare de futura victoria.

3 Et † uolēs Rex Agislaus Lacedęmonius ducere exercitum suum in Chariam, necessaria cuncta parauit; & inde meauit: & hoc præscito per Tysaphernem ducē Regis Persarum, illicò contrà ipsum misit equitatum suum circum circa campū Menādri, & peditatum in Chariam: vt regem Agislaum poneret in medio anteq̄ græci applicarent ad loca montana, vbi equi se exercere non possunt, quē Agislaus decepit mutata mente; & duxit in Frigiam exercitum suum vbi suos dicta uit maxima pręda.

4 Et † si contigerit per Italos pugnari contra Gallos, & orientales populos: qui iracundi sunt & superbi sæpe præcipitātes ad prælium: pugna in longum ducatur, quia corpora habent delicata, & in patientia laborum; & Itali sunt robustiores ingeniosi, & in labore assueti, & martiales: qui arte, & virtute sua hostes ad locum sibi incommodum reducent, & subiugabunt: vt præteritorum temporū docuit experientia.

5 Et † Nicias vicit Syracusanos cūctando tempore: qui dum vastum in agris Cathaneæ vrbis darent occupatis, & combustis stationibus Atthenensium captis multis ex illis, in terra experto marte, & celeri nauali præsidio ibidem ex saxo secretè nauigato: & tam celer fuit Nicias in succurrendo Amasiis sibi amicis: ꝙ prius fuit in expeditione contrà hostes, antequàm nuntius cum literis certiorantibus Amasios de ipsius & discessu & pręsidio præsentaret literas amicis, & illos fugauit: qui in auxilium hostium pergebant, captis ex illis tercētum militibus, omniq; eorū fracto equitatu: & pro maiori parte cinxit muros Syracusanorū, & suos reddidit audaces, & lętos, & hostium animos męstos: & ni fuisset Nicias tunc infirmitate nefregię detentus totā ciuitatem muro cinxisset ob maximam suorum obedientiam. Et cum Consul Fabius maximus cum exercitu transiuisset apeninum audito Gallos, Vmbros, Ethruscos, & Samnites ibi accelerare cū exercitu, firmauit exercitum; & illicò scripsit Fuluio, & Posthumio cōsulibus vt cum exercitu accederent in Vmbriā, & Ethruriam ad eorum damnum: hoc ad notitiam peruento Vmbris, & Ethruscis retro illi rediere pro difensione suorum: & arte tali vires hostilis exercitus ammouit: & inde Fabius vnà cum Decio collega consule Gallos, & Samnites adhortus superauit. Marcus Curius Sabinos vltra fines suos in Campis Romanorum cum exercitu vagantes, missis secreiò militibus vt comburerent villas, & agros depredarent Sabinorum: quo facto, Sabini redierunt intra suos fines mutata voluntate ob virtutem M. Curii Romani consulis: qui sine sanguine suorum hostes euertit, & sparsos in agris trucidauit.

6 † Titus Didius dubitans se ab hostium multitudine aggredi cū ipse paucos milites haberet, expectans legiones: & proptereà in longum ducebat bellum, arte suos animauit ad pugnam anteqnàm venirent legiones, audito ꝙ hostes properabant se velle ire obuiam legionibus contrà legiones negligenter, fecit quosdam ex captiuis custodire, vt fugerēt ad suos: & ita factum est, & hostes ab illis perceperunt Didium se præparasse ad pugnā sequenti die: quo audito per hostes dimiserunt ire obuiam legionibus, cum quibus postea Didius se iunxit, & se, & illas seruauit virtute sua.

7 † Et si fuerint hostes in forti loco castra metati, curare habent Itali cum suo celeri peditatu, & leui equitatu irritare illos, vt fortem locū deserāt: quia hostes natura superbi, itaq; accensi forti relicto loco in foueam cadent, vt cæci, & vrsus ad mel in laqueum incident. Fuluius cōsul Romanus, contra Cimbros pugnare nolentes in forti loco castrametatos iussit per dies aggredi Cimbros, opinatus illos arte decipere, quando exibant castrum suum, causa insequendi Romanorum equites suorum partem occultauit retro castra Cimborum illis ordine dato, vt hostium castra occuparent, cum illa exciuerint causa insequēdi suū equi-

tatum: & ita arte Cimbrorũ castra occupauit, & depredauit. Proderit ex forti loco trahere hostes ibi castrametatos suo instructu exercitu in acie, & ille ꝓbè ordinato post arte mittere quosdam ex suis sub colore fugitiuorum firmātes hostibus eorum exercitum esse in discordiam propter factiones, & intestina odia quorundam ex capitibus exercitus, & ꝙ maior pars illius discedebat: & vt fides rei daretur calidè facere sæpe tumultus in exercitu probè tunc instructo: vnde hostes putando se posse illum vincere ipsum adorti fuerint, discedendo de loco suo forti, & victi permanebunt arte tali bellica.

8 † Percepto per C. Manlium cōsulem in Campania dimorantem milites suos cōiurasse occidere in eorum discessu omnes dominos domorum in quibus hospitabantur, & domos deprędare, vocem arte emisit, ꝙ ibi hiemare volebat cum exercitu, & hac de causa animos malos militum euertit occidendi hospites.

L. Sylla tumultuantes inter se legiones sedauit voce arte emissa, ꝙ hostes ibi aderant, & contra ipsum pro pugna strictis armis ueniebant: & illicò signa dedit ꝓ pugna instructis aciebus repente cū tubis, & timpanis sonantibus suis, & animos tumultuantium suorum amouit contra hostes prouisione tali.

9 Et † si ordo militaris factus fuerit fidelium exercitus: vt manuum fiat concertatio contra infidos hostes, & fortasse catholicorum exercitus aliquantulum timuerit; ducatur prælium in longum sæpe fingendo velle pugnare acie instructa, illiusq; ordine facto diuersis diebus: & pluries ordinata acie ad bellū donec viderit, vel cognouerit timorem esse fugarum ab exercitu suo, illum hortando, & sibi pollicendo victoriam certam, pluraq; dicendo, & fingēdo, vt timor, & metus penitus tollatur ab eo, & illo sublato indubitata parabitur victoria commisso prælio in hostes, forte inopinantes factum huiusmodi.

10 Et † si contigerit infidelium exercitum esse longe maiorem, quàm fuerit agmen catholicorum: vtile erit data possibilitate augere numerum fidelium quanto citius potuerit multitudine suorum ꝓbè considerato eorum animo: & ipsis sano facto iudicio cum necessariorum prouisione actu prudētis Imperatoris. Et, si tot hostes non fuerint vt ferebatur hoc calidè propalato suis, eorum vires augebuntur, & animi: ità ꝙ commisso prælio animorum suorum alacritate, & virtute victoria reportabitur fidelibus: quoniam nihil sibi durum videbitur per ipsos obstinatè pugnantes ob victoriam iam cōceptā in animo suo prudētia sui Ducis.

11 Scorilius † Dux Daciorum videns suos esse animatos velle aggredi Romanos insimul disiunctos propter discordias ciuiles, in medio deduxit duos canes mordaces: qui pugnam magnam morsibus fecerunt in simul irati, & lupum ibi post trāsire fecit: quo uiso per dictos canes illi ambo fuerūt in secuti relicta pugna sua: & inde erga suos dixit exemplo prædicto ꝙ non erant Romani tentandi in simul bellantes: quia videntes externos vnientur in simul, vt canes prædicti rixantes fecerunt contra lupum propria ira dimissa; & arte tali suorum prudenter amouit animos bellandi contra Romanos.

12 Experti † esse debent Duces exercituū, & valde prudentes, copiosi, & abundantes consiliis in re militari, nouis inuentionibus, & stratagematibus variis hostibus incognitis.

13 Et † cum Sylla aciem quandam misisset ex suis ad explorandum hostes, vbi interfecta fuit aliis suis illicò propalauit id factum fuisse consilio suo: quia de dicta acie diffidebat, cum transfugare pluries tentata fuisset: & tali arte suos retinuit in audacia, & sine timore.

14 Et † Lucullus retro Macedones fugiētes ad hostes fuit insequutus repente illos cum exercitu acie instructa, vt illos occideret; & hostes timentes insidias irruerunt in Macedones agmine instructo ad prælium: Ita ꝙ Macedones coacti fuerūt pugnare cum hostibus dura pertinacia; & ex transfugis Macedones Lucullus ar

re tali bellaces reddidit illos, & fideles hostes insequendo cum toto exercitu in Macedonum auxilio strenuè pugnando: & tunc superauit inimicos, & victor triumphauit Lucullus.

15 Et † Datimus arte simili in Capadocia prosequendo turmas fugitiuorum suis instructis, & monitis qualiter ex ordine suo fugiebant ab hoste simulato; vt illos traderent, & sui libenter illos fuerunt prosequuti quos laudauit fuisse primos ad inuadendum hostes; & victores extiterunt opera quoque fugitiuorum non credentium suum Ducem sciuisse eorũ malum secretum transfugandi.

16 Et † in bello Farsalico Labienus Pompeianus olim legatus Cęsaris in Gallia cũ aliis dispersis in campis Farsalicis multos secum milites reduxit Dyrachium sibi nuntiando Cęsarem esse vulneratũ ad mortem, & Pompeium viuere: cũ quibus postea pugnauit contra Cæsarem in Africa.

17 Et † regula est inclytorũ ducum, & militiæ Regum probè considerare quibus hostes indigent necessariis cuncta cunctando, & bene considerando, & præponderã do quæ de suis, & de hostibus considerãda, & præponderanda sunt, facto de præmissis primitus iudicio, suisq; fidis cautè propalatis belli secretis, vt eorum sano prouidere possint consilio, suos audacter hortando, vt eorum non pereat animosa virtus: nam fortuna fortes reddit, & iuuat animosos, & opprimit pauidos; iuxta illud. Audaces fortuna iuuat, timidosque repellit.

18 Et † pro Regula habeatur in re militari non contemni vires hostium quæ debent animaduerti, memor contemptum parere negligentiam propter quam clades, & ruina obuenit exercitibus, nec bis errare licet in bello, vt docet Vegetius de re militari maximi Scipionis Africani sententia: quoniam illicò pœna sequitur errorem.

19 Nec † parua sunt contemnenda in re bellica, quia ex paruis contemptis per sępe oritur dedecus, & damnũ: & multa sunt quæ non sunt aggredienda quæ parua sunt, damnosa, & dispendiosa nimis laboriosaque, & difficilia: quia ex ipsis paruum, aut nullum acquireretur præmiũ: quę tamen si inuasa fuerint, non sunt postea turpiter deserenda, neque ommittenda, ne hostium augeatur audacia. Et cum Diodorus tutaretur Amphypolim vrbem præsidio, vbi duo milia Thracenses erant, qui quotidie minabantur deprædare vrbẽ, simulauit certas naues venisse in certo loco non longe à ciuitate, & ꝙ de facili deprædati possent; & Thracenses misit ad dictam expeditionẽ quia libenter iuerunt, deinde illos redeuntes in ciuitatem amplius acceptare noluit. Fabius Ruttilius maximus virtute sua bellica nuncupatus, artè misso cum hastatis Scipione legato suo, vt collem caperet: quo capto Samnites hostes adeò preterfecit, ꝙ commisso prælio illos euertit, & timore repletos Samnites in fuga trucidauit.

20 Et † Rustus Minutius Imperator Romani exercitus contra Dacios, & Sordiscos bellum gerens cum parua militũ manu: antequàm bellum iniciaretur fratrem misit cum Timpanis, Tubis, & tibicinibus admontes cum paucis militibus sibi dato ordine, vt incepto bello sonarent cũ magno strepitu: quo audito per hostes montes resonare putãtes venisse succursum Romanis terga verterunt in fuga ꝓç timore Accilius Glabrio consul certiorato Cathone Portio tribuno militũ; qualiter præsidium Antiochi, qd erat in monte valde lædebat Romanos accessit Catho per deuia latera montis: & præsidium Regis amouit capto monte: quod post præsidium descendẽs ad ortum fuit à consule, & à tribuno omni à parte inferiori, & superiori turbato exercitu Antiochi, & fugato: tentoria Regis occuparunt Romani. Falisci, & Targnienses, Veientes, & Fidenates missis suis in habitu sacerdotali cum facibus accensis, & serpentibus: qui furore currebant bacchantes per Romanorum exercitum, & arte tali decepere: & turbarũt Romanos. Et Rex Scytarum Atteas contra triballos suorum longè maiores numero ordi-

nato fœminis, & aliis aptis ad portandū arma: vt retro illos cum asinis, & bobus lanceas ferentibus ad terga hostium venirent: quos in fugam euerterunt, credētes Atteam habere maiorem exercitum quàm credebant.

21 Tacuerunt † arte, duo Asdrubales, & Magonus Imperatores Carthaginēsium in Hispania castrametati nouam fuisse captam Carthaginem à Scipione, vbi erant suffragia, & diuitiæ suæ; ne milites Carthaginenses timerent virtutem Scipionis, negantes tale factum fuisse verum.

22 Tacuit † arte & Scipio Aphricanus in Sicilia ea quæ sibi nuntiauerant legati Regis Syphacis: qui nolebat Scipionem ducere exercitum suū in Aphricam, nuntiando sibi affinitatem quam fecerat cū Carthaginensibus: & qualiter ipse violauerat pacem Romanis: Sed dixit militibus Syphacem solicitare eorum aduentum aucta suis audatia; & illicò ex portu siculo lilibei discessit cum classe per ipsum celeriter fabricata infra dies quadraginta quinque cum omni apparatu necessario reddito. C. Lelio Scipione ex Aphrica cū præda multa sollicitante aduentum Scipionis in Aphricam nomine Massinissæ: & ita fœliciter nauigauit Scipio: & infrà paucos dies Aphricā applicuit apud promontorium Pulcri: & ibi è nauibus deduxit exercitum in terra, quo nuntiato Carthagini, tota ciuitas turbata fuit in armis.

23 Et † Regula est militiæ milites conseruari, nec illos in periculum poni, nisi necessaria vrgente causa: & conseruandi sunt in hieme ad loca tuta pedites cum equitatu, & æstiuo tantum tempore castrametari, & bellare in aperto: & quandoque glaciali, hiemali quoque, & brumali tempore præmente dūtaxat necessitate militandum est, & bellandum: & illa cessante curandum est omni studio milites cōseruari in locis tutis: quia virtus, ordo, ars, & disciplina militaris ob impedimenta plura non potest tali glaciali tempore se exercere ad plenum, prout non valet in asperrimis locis natura munitis illorum nimis ipsa obstante, & prohibente natura. Agislaus Rex Lacædemonius contra Thebanos ppè flumen castrametatus videns suos esse paucos, & auidos pugnæ hostibus in maiori numero existentibus, & altiora loca tenentibus; finxit se habuisse ab oraculo ꝙ non deberet pugnare cum Thebanis nisi capto colle, & custodiam reliquit ripæ fluminis, & cum reliquis ascendit ad montes; Thebani illicò descenderunt ad flumen putātes id factum fuisse timore; & paucos illos ripam fluminis custodiētes expulerunt transacto fluuio insequētes paruum præsidium, & per reliquos in montibus natura munitis descendentes Agislai Regis cæsi, & victi fuerunt Thebani.

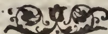
24 Videns † Annonus dux Pœnorum quòd quatuor millia Gallorū ex suis propter indigentiam suę nō habitæ mercedis fugere volebant erga illos inquit se velle cum ipsis compensare iniuriam longitudinis temporis cum liberalitate: & Galli egerunt illi gratias, & quia sciuit Gallos omnino decreuisse ire ad Romanos de nocte misit vnum ex fidis suis militibus vt transfugam Romanorum Cōsuli Ottacilio illi nuntiando, qualiter Galli volebant aggredi de nocte vallum Romanorum: Et consul Ottacilius insidias illis posuit, quas galli occiderunt; & ipsi occisi permanserunt à Romanis; & sic consilium tale ab vtraque parte pugnantium profuit Annono ꝙ hostes suos substulit de medio consilio tali. Et simili modo Hannibal decepit hostes, & cōtrà fugitiuos suos se vendicauit propalato qualiter sui fugitiui fuerunt de eius consilio in Romanorum exercitum pro exploratoribus: & hoc percepto per Romanos per suos exploratores illis fecerunt incidere manus, & inde illos miserunt Hannibali. Asdrubal volens Numidas occupare intra eorum confines accessit: & dum Numidæ se præparauerint cōtrà ipsum ad bellum Asdrubal inquit erga ipsos se venisse illuc causa tantum capiendi elephantes de quibus abundabat Numidia: & fidem dedit Numidis non offendendi illos: & inde per Hanni

balem fratrẽ ſuum occupauit Numidiã.
25 Sempronius † Gracchus Locrenſes inua
ſit qui curribus cinxere vallum ſuum
oneratis fortiſsimis viris cum habitu fœ
mineo arte indutis : quos fuit libentius
aggreſſus Sempronius : & inde poſt ab
illis ſuperatus extitit, & fugatus fortuna
contraria. Et in Hiſtria Cato volens
oratotibus Argentinorum fictè dare præ
ſidium Romanis amicis contra hoſtes
ſuos : & nolens ſuum minuere exercitũ
iuſsit tertiam partem ſui exercitus ciba
re, & in nauibus intrare vento ſecũdo ꝓ
ſuccurſu Argentinorum propalato ſibi
ordine dato omnibus ſecretè poſt diſceſ-
ſum oratorum ꝙ deberent ad ſuos redi-
re in veſperi, & habbita de hoc ſuccurſu
per amicos, & hoſtes noticia amicorum
animos auxit, & hoſtibus terrorem con
cuſsit. Mironides Atticus volens reti
nere ſuos in exercitu contra Thebanos,
erga illos dixit, ꝙ ſpes victorię eſt pro il
lis: qui remanebunt in exercitu, & pro
illis qui fugerint erit ruina : & ita ſuos
retinuit, & victor permanſit. Sequuta
Annibalis victoria apud lacum Peruſ-
ſiæ, confederatos Rom. millia ſex linguę
latinæ in ſuo exercitn conduxit Anni-
bal; quos poſteà dimiſit intra vrbes, quę
fuerant amicę Romanis, illis nuntiato
qualiter venerat ad liberandum Italiã,
& multas ex illis ſuæ ditioni deduxit ar
te tali. P. Scipio in Lidia contra An
thiocum regem videns hoſtilem exerci-
tum ob pluuiam nõ poſſe pugnare: quia
nerui arcorum erant facti moles, & inha
biles ad pugnam : & equi ob lutum non
valebant currere, ſuos eduxit in acie, &
hoſtes ſuperauit cõmiſſo bello. Hem-
nenſes petentes à Lucio Pinario claues
ciuitatis, illis promiſit dare reſponſum
craſtina die, cognito qualiter illi vole-
bant ſe dare Pœnis, & ꝓdere Romanos ;
& græca communicata fraude cum ſuis
militibus, illis ſumere arma de manu iuſ
ſit : & per Pinnariũ vocato populo Hem
nenſi in theatro illum inſidum magis co
gnouit dato ſigno militibus ſuis, trucida
uit populum exiſtentem in theatro.
26 Quæro † de audace feudatario quodam
tenente bona plura feudalia, & burgen-
ſatica, ſeu profana, & quædam emphy-
teutica bona ęcclesię : qui cõmiſit homi
cidium propter quod ex forma ſtatuti,
vel conſuetudinis loci veniunt confiſcã
da bona: an bona feudalia, & emphyteu-
tica confiſcentur, dic ꝙ non: ſed profana,
& burgenſatica tantùm confiſcabuntur.
c. i. in tit. ſi vaſſ. feud priu. & in tit. ſi de
feud. fue. contr. inter domi. & agna. Et ra
tio eſt, quia feudũ nõ tranſit ad hęredes
extraneos, ſecundũ Bar. in l. ſi finita. §. ſi
de vectigalibus. ff. de dam in fect & Imo.
in c. ex parte, de feud. & Pet. de Anchar.
in c. poſtulaſti, de for. compet. & Alex. in
conſ lxv. incipiente habita. col. ii. in i.
vol. & authen. de non alien. emph. bon.
§. i. & §. Emphyteuſis, & in §. alienatio-
nem, & l. iiii. & l. iura libertorum, & per
Bal. ibi ff. de iur. patron. & in l. eorum. ff.
ad leg. Iul. maieſtatis, & in l. eum qui ff.
de interdic. & releg. & in l. i. C. de bon.
quæ lib. & c. ſi qua viro, de pœn. lib. vi. &
per Franc. Lucanũ Parmenſem in tracta
tu ſuo priuil. fiſci. col. xxviii.
27 † Feuda hodie ſunt effecta hæreditaria
data cõmuni forma inueſtituræ pro ſe,
ſuiſque hæredibus ex ſuo corpore legiti
mè deſcendentibus : & tale feudum dici
tur, & eſt hæreditarium in perſonas de-
ſcendentium habetur per Bal. in c. i. de
eo qui ſibi, & hæred. ſuis in vſibus feudo
rum, & authen. hoc amplius. C. de fide
iuſſ. & per Paul. de Caſt. in l. ex facto. §.
ſi. ff. ad Trebell. & ita vidi pluries iudica
tum, & notatum in ſacro conſilio Par
thenopeo.
28 † Si feudum, vel emphyteuſis fuerit ſim
pliciter receptum, vel recepta ab aliquo
intelligitur pro ſe, & filiis ſuis maſculis
receptum, vel recepta ; licet in inueſtitu
ra nulla ſit facta mentio filiorũ; ita tenet
Bal. poſt Glo. & And de Iſer. in c. i. quib.
mod. feud. cõſti. & in c. i. quib. cauſ. feud.
amit. & Alex. in conſ. xviii. in v. vol. & in
l. qui Romæ, in § Duo fratres. ff. de verb.
obligat. & per And. de Iſer. in c. i. § Pu
blici Latrones de pac. tend.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS,
EQVITIS ET COMITIS
LATERANENSIS PALATII,

De Virtutibus bonorum Imperatorum, Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Dux belli quas artes scire debeat: & de uirtutibus Scipionis Aphricani.*
Scientia uera rei bellicæ quæ sit.
2 *De uirtutibus Strabonis patris Pompeij & ipsius Pompeij gestis ac Syllæ honorifica exaltatione facta de Pompeio.*
3 *De libertate Siciliæ & Carbonis morte admissis per Pompeium.*
4 *Domitij profligatio facta per Pompeium, & illi ex Vtica & Carthagine hostium facta deditio.*
5 *Numidia subacta Romano Imperio per Pompeium post interfectum Domitium, & captum Iarbam.*
6 *Leonum & elephantum & aliarum ferarum captura ex Aphrica facta per Pompeium.*
7 *De triumphis in uscastris, ciuitatibus pyratis subactis, & tributis acquisitis per Pompeiũ populo romano, & de auro in ærarium inuecto, ac pompa eius triumphorum, & ubi magni nomen fuit adeptus.*
8 *Pompeij uictoria contra Sertorium & Perpernam, & de honore exibito per Pharnacem Pompeio.*
9 *Gladiatorum reliquias relictas à Crasso extirpauit Pompeius, & theatrum Romæ ædificauit, ad instar Mitylenes cum magnis ferarum ludis.*
10 *Arabia & Iudæa subiecta populo Romano per Pompeium. & de uirtutibus Fului & Q. Fabij.*
11 *Libiam & Syriam primus Pompeius accessit, & Mithridatem fugauit.*
12 *De uirtutibus Alexandri Magni, & eius studijs: & quantum Diogenem laudarit.*
13 *Coronata statua Achillis ab Alexandro quòd Patroclum tam fidum amicum, & suarum laudum bucinatorem habuisses Homerum.*
14 *Alexander desiderauit potius citharam Achillis q̃ citharam Paridis.*
15 *Asiam totam cum Phœnicia occupauit Alexander ex fatalibus tabulis æneis inuentis.*
16 *Porrus Indiæ rex regno confirmatus et auctus per Alexandrum ob eius uirtutem.*
17 *Agislaus Lacedemonius loco Agidis in regnũ ob eius uirtutes successit.*
18 *Agislaus licet claudus cur semp uictor euaserit*
19 *Agislai uirtutes & mores explicantur.*
20 *De Burtij Surtę gestis unà etiam cum Sylla, & absque eo. dum fuisses legatus Asentij prætoris Macedoniæ. & nu. 21.*
22 *Catonis & Murenæ laudantur gesta, quòd inimicos suos defenderint. & nu. 23.*
24 *Marij Equitis Romani facta.*
25 *De Quinti Sertorij gestis aduersus Cottam, Domitium & alios.*
26 *Quinti Sertorij uirtutes & honores explicãtur. & quòd Pompeium Syllæ discipulum uocaret, es quòd pro Mithridate aduersus Romanos acceptare noluis Imperium exercitus. & nu. 27. 28. & 29.*
30 *De gestis & uirtutibus Iulij Cæsaris: & q̃ Alexãdrũ Magnũ imitari studebat. et nu. 31*
32 *De Diuitijs, Auaritia, gestis & dictis Crassi. & nu 33. & 34.*
33 *Mensura nulla datur in rebus bellicis.*
35 *Prouinciæ quæ Imperio Romano accesserint uirtute Cæsaris.*
36 *Quæ proposuerat Cæsar peragere nisi facto ei multipliciter prædicto correptus fuiss&.*

37 *Cæsaris, Pompei & Crassi comparatio.*

38 *Literis & armis quòd multi duces floruerint: ut P. Cornelius Scipio, Achilles, Agamēnon, & Menelaus. Et commentarios scripsere Cęsar, & Sylla, & Lucullus Marsicum bellum græco sermone, & Porcius Cato libros originum, & de re militari & agricultura: & Quintus Fabius historiam Romanam: & Octauianus Aiacem furentem, & Annibal historiam Gnei Volonis græca lingua.*

39 *Quòd multorum Ducum per uniuersum orbem gesta nesciantur. quia illa literis tradita nō fuere. & ob id Alexander magnus doctus ab Aristotele et Pelopida desiderabat scriptorem à se gestorum.*

40 *Historię diffinitio.*

41 *Xerses & Thimotheus quòd scribendi gloriam non fuerint aspernati.*

42 *Sertorius in Lusitania quomodo se gesserit erga Romanos.*

43 *De factis & dictis ac uita Philopomenis Acheorum Ducis.*

44 *De Arsuaside Armeniæ rege & eius perisiā.*

45 *De Pyrrhi Epirotarum regis prudentia, in re militari, in qua sibi ualde profuit Cyneas eius legatus eloquentia: qua etiam Cicero triumphauit. & Demosthenes in eadem non fuit inglorius.*

46 *M. Antonius facundia sua multos à morte euasit.*

47 *Qui Imperatores ultra Alcibiadem in re militari ob literarum peritiam claruerint, & quòd duces ita periti plus ualent quàm alij. & nu 48.*

49 *Cato Vticensis quibus uerbis milites contra Cæsarem concitauit, & se illorum ducem constituerit.*

50 *De itenere Alexandri magni & laboribus per eum perpessis cum Gedrosam Arabiam & Libiam penetrauit.*

51 *Quam munificus fuerit Alexander dum Temodiæ Thebanæ & Athenis pepercit.*

52 *De studijs Alexandri & exercitatione militum in literis & militari disciplina educatione.*
Et de expeditione in exercitus Darij Persarum regis.
Et de transitu fluminis Granici, & Bucephali morte, & de statuarū erectione pro xxxiiii. eius militibus qui eo in bello ceciderant.
Et quomodo Thraciam sub ditione sua teneris.
Et de Antipatri astuto consilio.
Et de Pompeio qua ratione uitarit ne eius milites pecunias in triumpho ducendas deprædarentur. & nu 53.

54 *Alexander seruabat mores locorum quæ subigebat.*

55 *Agisilaus Lacedæmonius qua arte Persas inuaderit, & de sublato per eū more deosculādi.*

56 *Posthumij factum ad animandū suos in hostes.*

57 *De fortiter gestu per L. Marcellum & Paulum Aemilium.*

58 *De mestitia Pub. Terentij Varonis post acceptam Canensem cladem.*

59 *Sapiens dictum Luculli, quòd magis Ciuem Romanum seruare uellet, quàm omnia quærere hostium bona.*

60 *Quòd Lucullus seruato Cotta ouando à Senatu fuerit acceptus.*

61 *Mithridatem more romano exercitum suum armasse edoctum à Lucullo. & Lucullum Bithiniā à rapacitate usurariorū liberasse.*

62 *Quo responso Lucullus eluserit consilium Archilai, in persequendo loca Mithridatis.*

63 *Iubas Rex Aphricæ quòd originem traxerit ab Hercule.*

64 *Pericles Zenonis & Anaxagorę discipulus quo exemplo importunitatem imperiti à se abiecerit.*

65 *Prudentię quòd cęteræ uirtutes cedant, & ipsa simul cum Fortitudine, Temperantia & Iustitia dicuntur uirtutes Cardinales.*

66 *Phocionis & Catonis constantia aduersus iniurias & libidines.*

67 *L. Cornelius Sylla quo pacto ex ciue se dictatorem fecerit perpetuum. C. Mario profligato. quem exemplo secuti fuere Cæsar, & Hiphicrates Atheniensis.*

68 *Sophoclem & alios poetas fuisse belli duces.*

69 *Sapientes quòd Deo proximi existant.*

70 *De Aristidis uirtute & exilio.*

71 *Honoranda est virtus quæ simul cum sapientia & religione iungatur, Inde resultat ueritas quæ in iudicando ommissis iuris solennitatibus est attendenda.*

72 *Melius esse, & magis Imperatoribus conferre per eorum legatos & substitutos duces quàm per se bella geri; quia illorum periculo & virtute dignitas imperatoria magis illustratur, ut fuere M. Antonius & alij, qui medio*

Ventidij, Labieni, Syllæ, ac Cassij, vltimò Carolus. V. Imp. medio Marchionis Vasti.

74 *Certa scientia Principis quòd possit per testes probari.*

75 *Rescriptum Principis volentis derogare legi scriptæ, opus habet speciali clausula, non obstante tali lege.*

76 *Dominus feudi potest committere causam va sallorum alteri cognoscendam et decidendã, non tamen vt pro ipso domino habeat ali quid iudicare.*

1
ENENTVR † bellorũ Imperatores scire iuris pręcepta, militarisque disciplinæ religionem, & documenta, philosophiæq; prudentiam, & legisse egregia Romanorum gesta in re militari, vel audiuisse illa ab expertis, & doctis viris. Et ipsa pro regula retinere memoriæ: quia omni momento prosunt in exercitio militari; nec esse debent ignari oratorię artis, vt attestatur M. Tullius Cicero in oratione pro Pompeio, & si foret possibile poeticam quoque scientiam habere, musicamque, artemmetricam, geometriam, & astronomiam scire, & nationum mores, leges, & orbis regiones, etiam habere notitiam vt q̃ plurimi antiqui Duces in militia docti habuerũt: quorum nomen nullo claudetur æuo ob eorum virtutes, & immortalia facta sua, vt pulcher ab omnibus spectatus fuit memorabilis Scipio Aphricanus virtute ornatus, probitate, & prudentia in ordinando acies, & hostes feriendo, in agitando præsidia, & nihil metuendo, nisi turpem infamiam, famemque, & egestatem exercitus, non formidando tempora mala, & illa cum periclis, & aduersa fortuna paciẽdo, assuetus quiescere humo, & famem, frigus, & æstũ tolerare: Nec virtutem medicinę habent spernere Imperatores in re militari proficuam: quoniam legimus illam esse inter virtutes imperatorias, incumbendo aliis virtutibus, quę pertinẽt ad triumphos, glorias, & tropheos militares: vt dicit Salustius & conflaminius meus Robertus Gualturius Ariminensis compilator antiquæ militię. Nam scientia est illa vera magistra rei bellicæ; quæ hominibus tradit officia, afferẽs in medium quid sit iustũ, & quid iniustum, & quid honestum, & quid inhonestum, & quid vtile, vel inutile, animos irritans ad virtutes.

2 † Cõsilio doctus, & armis fuit pater magni Pompeii nomine Strabo: qui fulgure periit, cuius potentia armis à Creta formidabatur à populo Romano qui illum odibat, & filium suum Pompeium singulari beneuolentia ꝓsequebatur ob eius virtutem, scientiam, continentiam, & prudentiam rei militaris, æquitatem, iustitiam, linguæ facundiam, munificentiam, modestiam, & mores bonos; ita ꝙ valde amabatur à militibus suis, quibus arte fugauit Carbonianos, & milites Scipionis Pisoni consulis amici Carbonis: qui ducti contrà Pompeium, ipsum Pompeium placidè salutarunt Imperatorem, & ad ipsum iuerunt relicto consule Scipione: & dum foret Pompeius bellaturus contrà Carbonem, & ipsius equitatum apud flumen Arsum, illum arte reduxit in angustum locum; vbi equitatus Carbonis pugnare, & exire nequibat: & illum habuit in eius arbitrium: de quo Sylla adhuc non habuerat noticiam, nisi ꝙ Pompeius erat circuitus à multa gẽte Carbonis: & propterea Sylla venit in eius subsidium: quo intellecto per Pompeium, illicò instruxit exercitum suum in acie, vt se splendidè ostenderet tanto Imperatori, qui sibi obuiam veniebat, sperans præmia multa, & honores maximos, & dignitates in Vrbe, vbi tũc libertas erat desperata, & incognita seruitus opera Cecinæ, & Carbonis: & Pompeius Syllam honorificè salutauit vt ducẽ, & Imperatorẽ suum, & Sylla illũ etiam vt Imperatorẽ vicẽ salutationis placidissimè reddidit: ꝙ omnibus mirum fuit, & illi designauit Hispaniam pro prouincia cõtrà Sertoriũ, vbi cũ Metello eius Collega multa bella fecit, & miranda gesta.

3 † Et inde contra Perpénam, & Carbonianos Siciliam occupantes accessit, & prouintiam liberauit, & illum cleméter paccauit Carbone capto viro nobile triũ consulatuum: quem condénauit ad mortem, & illum nece puniuit, & hostes Syllæ de medio sustulit.

4 † Et iussu senatus, & Syllæ post transiuit in Aphricam contra Domitium: qui Marianum exercitum tenebat, & ibi tyrannicè regnabat: post illicò discessit cum centũ, & viginti Liburnis nauibus bellicibus, & octuaginta farmentariis, relicto Monimio eius sororio præfecto in Siciliam cum debitis prouisionibus: & applicato Pompeio Vticæ, & Carthagini cũ classe sua: illi se illicò septem millia ex hostibus sponte dedere propter virtutes Imperatoris Pompeii.

5 † Et cum processisset Pompeius contrà Domitium cum exercitu instructo pugnaturus, nixus fuit pluries illo die Domitius cum suis transire asperam vallé, vt Pompeium opprimeret: sed vento, pluuia, & tempestate densissima facere non potuit: & se ad vallum, & stationem reduxit, & putãs Pompeius tempus id turbulentum, & terribile fore sibi vtile, & proficuum pro victoria: transiuit vallem illam: & Domitii milites fuit adhortus: qui contrà ipsum inordinati, & tumultuariè accedebant ad bellum: & ventosa tunc pluuia, & tempestas illorum oculos lædebat, Pompeianis ordinatè pugnantibus: quibus terga dederunt, & interfectus fuit Domitius cum. xvii. millibus ex Marianis capto in illa expeditione p̃ Pompeium Rege Iarba, cui posteà Iempsal successit tribus milibus ex hostibus tantum fugatis: & inde fuit Pompeius aggressus Numidiam, & illam subegit Romano Imperio.

6 † Et leones, & elephantes multos, & feras alias q̃ plures venatu cœpit in Aphrica, inquiens se uelle, ꝙ ne dum Aphrica timeret Romanum populum: sed ꝙ illius potentiam formidarent feræ ipsius Aphricæ.

7 † Pōpeius sua virtute in Aphrica fuit nominatus Magnus à militibus, & à Sylla dictatore, & contra leges non senator, nec consul, neque dux à populo deputatus existens iuuenis sine barba bis triũphauit gloriosè p̃ victoria habita in Aphrica super curru ducto à quatuor elephantibus: & pro victoria habita in Hispania, & Europa contra Sertorium, vir placidus fuit, humanus, prudens, liberalis, & pulcher Pōpeius, grauis, & doctus cum coma extensorum capillorum. Tertio triumphauit pro tertia parte orbis pro uictoriis p̃ ipsum habitis Armeniæ, Capadociæ, Paflagoniæ, Mediȩ, Colchis Hyberiȩ, Albaniæ, Syriæ, Siciliæ, Mesopothamiæ, Iudeæ, & Arabiæ existẽtes circum circa Phæniciam, & Palestinam, & omnium generum pyratas rupit per terram, & mare captis per cum mille castris, & nongentis ciuitatibus, cũ nauibus octingentis pyraticis, cum ciuitatibus quadraginta in mare relictis cum præsidio Romanorum, & tributis aquilitis in bellis prædictis per decem vices quinquaginta cẽtum millia, & cum illo Imperio, qđ ipse aquisiuerat populo Romano, erant octuoginta centum millia, & in ærario vltra prȩdicta posita fuerũt vasa auri, & argẽti pro viginti millibus talentis, præter aurum, & argentum distributum militibus ductis in triumpho Principibus pyratarum filio, & filia, ac vxore Tygrani regis Armeniæ Cosmia, Aristobolo rege Iudȩorũ sorore Mithridatis cum quinque filiis, & mulieribus multis Syriæ, & obsidibus Regis Albanorum, Hyberorũ, & Commagenorum cũ multis tropheis, & donis, in bello sibi datis.

8 † Et dum Pompeius apud Valentiam in Hispania rupisset duces Sertorii, Herennium, & Perpennam auidus pugnare cõtra ipsum Sertoriũ audacia victoriȩ adeptæ, ne particeps victoriæ suæ foret collega suus Metellus commisso prælio circa occasum solis par victoria fuit. Et post contra Perpennam, qui Sertorium prodiderat, & exercitum prȩ gloria ducebat contra Pompeium, decem ex suis

cohortibus

cohortibus arte misit Pompeius cũ exercitu acie instructo impetum fecit contra Perpennam, quem rupit, & vicit multis ex Perpennæ militibus cæsis: & ipso capto Perpenna eorum Duce, & per Pompeium illicò occiso. Et dum foret castrametatus Pompeius ad locum Pretæ ponti, auditis dissensionibus, & discordiis quas habebat Pharnas filius Mithridatis cum patre, qui se propria manu occiderat: de hoc per Pharnacẽ certiorato Pompeio, qui statim accessit ad Amisũ cum exercitu,& Pharnax cum maximis donis honotauit Pompeium. Et pie Põpeius cadauer Mithridatis adhuc in humatum misit ad vrbem Sinopis sepeliendum.

9 † Et quinque millium reliquiarum gladiatorum per Crassum debellatorum in bello Spartaco trucidauit Pompeius: & radicitus talẽ sectam latronũ extirpauit, & pyratas mare, & terram infestantes debellauit,& rupit,& mare,cum terra in libertatem reddidit. Et sumpto signo magni theatri existẽtis in Mitylena,theatrum in vrbe fecit magis mirandum, qđ tempore nostro etiam cerni potest, post tertium suum triumphum cum cantu musico, gymnasiis, & ludis in quibus viginti leones,& elephanti plures fuerunt interfecti in eo: quòd visu crudele fuit, & stupẽdũ populo sibi facto amicissimo.

10 † Pompeius bello Arabiã adiecit populo Romano, & illam prouinciam fecit Romani Imperii legitimis regibus non existentibus in ea: & capta Iudæa cum suo Rege Aristobolo nouiter ibi constructis vrbibus per Põpeium, & aliis in libertatem positis ciuitatibus punitis tyrannis illarũ, iustus iudex fuit Pompeius inter reges, & populos, & inter Armenos, & Parthos determinauit lites cõfinium tribus ex suis ibidem missis prudentibus viris:qui paccarunt populos illos. Fuluius nobilius pugnaturus contra Samnites habentes maiorem exercitum, erga suos inquit,se habere corruptã vnam ex Samnitibus legionem pollicentem sibi victoriam: & mandauit tribunis,& prefectis,vt ipsi afferent omnem pecuniam, quam habebant, ut illam donaret dictæ legioni,& Fuluio per suos fuit data fides pugnandi de mane: & commisso prælio victor extitit. Cognita per Q. Fabiũ Romonorum natura libera erga illos inquit, vt ipsos incitaret ad bellum qualiter expectabat legatos, ex Carthagine: qui pro pacis conditionibus iuerunt illuc: & reddeuntes narrarunt Carthaginem non curare de pace vlla cum Romanis: & commisso prælio fugauit hostes illos insequentibus Romanis iniuria accensis.

11 † Magnus Pompeius fuit primus qui cũ exercitu Romano iuit in Libiam vsque ad mare exterius,& per Arabiam processit ad mare rubrũ, & Syriam accepit:& in Hispaniã apud mare Atlanticũ extendit fines Romani Imperii:tertia vice insequendo Albanos incolentes Pontum: & vsque ad mare Hyrcaniæ se extendit insequẽdo Mithridatem in fuga versum; & volens illum obsidere prohibuit nauigationem in mare Bosphori.

12 † Grauis fuit Magnus Alexander,& multos grauitate,& non superbia, sed liberalitate, & armis superauit à Leonida doctus,vt aliàs dixi,de mane,& tempestiue parce edere, & temperate potare consueuit.& de nocte ambulare, & parce cenare:assiduo se exercendo militaribus negotiis,& exercitiis,primitus sacrificãdo de mane antelucanũ si vacuus fuisset negotiorũ, & post edebat sedẽdo,& se inde exercendo modo armis,modo ludis, modo venatu, modo legendo, modo scribendo,modo ordinando, vel componendo, aut iura reddendo militibus, & populis suis: & itinerando ociose arcu sagittas emittebat,modo in aues, modo in feras, modo in arbores,& discebat se exercendo ascendere cito, & descendere raptim ab equo,& à curribus currẽtibus venando:quandoque vulpibus, & volucribus: & omnibus dabat de proprio cibo, diuidẽdo sibi donata cibaria:cũ amicis splendens fuit,& lautus,corpore paruus,placidus,humanus, & modestus, natura io-

cundus, munificẽtissimus, iactator quandoq;, & arrogãs fuit, data occasione, iuxta illud Poetæ. Sum Pius Aeneas, raptosq; ex hoste penates: classe veho mecũ &c. Et ocii tẽpore vt legi quiescebat vsque ad meridiem futura præcogitãdo, mente, & virtute præditos peramabat, & extollebat. Et erga quosdam ridentes de Diogene philosopho, qui visus ab Alexandro, ipsius Alexãdri honores, & oblationes spreuerat: Inquit, si non essem Alexander, esse vellem Diogenes.

13 †Pertransiuit Ellespontum cum exercitu magnus Alexander, & Troiam accessit: vbi coronauit statuam Achillis, quem felicem nominauit cum Patroclum donec vixerit tam fidum amicũ habuerit: & post mortem laudum suarum tibicinem Homerum.

14 † Et circuendo urbem Troiæ interrogatus Alexander si volebat videre citharã Paridis: respondit se non curare: sed ꝙ libenter videret citharam Achillis, qua gesta virorum excellẽtium in armis cantare solebat: & qualiter erat via armis faciẽda per hostes omni à se exulato timore, & inertia.

15 †Curauit Alexãder nauigare mare turbidum animi sui magnitudine: vt melius valeret regna Darii regis occupare bello, & fontem Liciæ existentem apud ciuitatem Xantorum dextrusit cupri tabulis ibi repertis scriptis antiquis literis. videlicet Regnum Asiæ debere occupari per gręcos cum Phenicia tota vsque ad Ciliciam: quæ regna animatus fatalibus tabulis occupauit Alexander mira celeritate, & mare solitum turbari saxosis præcipitiis, & scopulis tempestate assidua cum gelu cessit Alexandro cui, & capita flexere Syrenę.

16 † Capto per Alexandrum Porro Rege Indiæ erga quẽ dixit Alexander qualiter ipsum tractare deberet, respondit Porrus, vt regiæ dignitati cõuenit: & alia vice dixit Alexander si aliquid aliud foret per ipsum dicendum; respondit prudenter se omnia dixisse cum sub regia dignitate cuncta comprehẽdantur: quamobrem ipse Porrus pergratus fuit Alexandro, & Porrum regem esse voluit; nedum vrbium: quibus primitus imperabat Indiæ; sed illi quoque aliud accreuit imperium ipsius virtutis amore.

17 † Rex Agislaus Lacedęmonius erga amicos, & milites suos cum maxima modestia, miro amore, prudentia, familiaritate, affabilitate, & iustitia imperiali virtute fuit præditus: ita ꝙ ab omnibus peramabatur, vtendo sæpe die pro nocte, & nocte pro die: & græci, & barbari omnes pro amico rege, & duce suo peroptabãt, & quæritabant ob ipsius virtutẽ, & continentiam: quibus omnia ad vota ipsius regis ꝓcedebant: & mortuo Agide rege in Regno fuit ab omnibus cõrobatus, & admissus excluso Lętichida filio Agidis.

18 † Doctus armis, literis, & consiliis fuit Rex Agislaus, pius, iustus, & liberalis nullum fugiens laborem, inscius frigoris, & caloris: & cũ militibus Rex quantumq; claudus par erat in laboribus, & incubando; & hospitando cum vilibus sarcinolis; nec ipsum virtute, & ratione rectum humanæ voluptates retinebant, præter q̃ gloria patriæ: Ideò semper fuit victor, & triumphator, & primus in acie contra hostes: quos cernere cũ suis corã se pugnantes, vel fugientes peroptabat.

19 † Maxima virtus fuit regis Agislai, qui asserebat hostes suos nutrire ceruos pauidos, & fugaces; & se viros martiales, equos, & canes pascere pro illis, & in omni loco acquirebat amicos humanitate, & munificentia, virtute optima sua: & illos cum veteribus amicis conseruabat sano consilio, & Dei religionem venerabatur immensa prudentia sua: & pro fortuna prospera non eleuabatur superbia, sed referebat gratias Deo: & cum bonis ambulabat: & magis odio habebat ingratos beneficii accepti; q̃ illos qui nõ fuerunt vindicati iniuriam sibi illatam ab aliquo nondum paccatam: quæ si remissa, & paccata, & fides postea rupta sine re, & causa noua fuisset odio hos vt hostes perpetuò prosequebatur fractores fidei quos decipere prudentiam esse asse

uerabat:sed crudele reputabat amicis insidiari illis, qui se de amico confidunt, & lætabatē amicos, & patriæ suæ ciues laudari, & se à viris doctis, & probatis comprobari: ut de Hectore legitur laudato à Priamo, à Nestore, & ab Anchise probatissimis viris, & nimis loquaces, & calūniatores homines magis odibat, q̄ fures: indicando maius damnum esse perdere amicos, quàm pecunias perdere furto: & regum errores magis fore puniendos, q̄ subditorum: & magis etiam affligendos illos qui cognoscunt virturem, & illam contemnunt iudicabat, q̄ ignorantes, spernentes illam: & dicebat virtutem esse non tantum pati, quàm ferre omnia inuicto animo, & nō temnere illa, re magis vtebatur sapientia, q̄ verbis: & ꝓbe, & consulte ostendebat fortitudinem suā: amicorum amicus, & inimicorum hostis erat acerbus; amicorumq́; probatorum libenter audiebat sermones: & illorū acceptabat consilia; modestus in rebus prosperis, & in aduersis spem retinebat animo inuicto: placidus fuit, & morigeratus, virtutum amator, & non corporum pulcherrimorum, egregius, pius fuit, & clemens in parcendo victis pœnitētibus & subiectis: contemnens superbiam, & amans mediocritatē humilitatis: & conseruator fuit libertatis, & exercituum: iuxta illud Poetæ. Parcere subiectis, & debellare superbos.

20 †Brucius Surta legatus Asentii prætoris Macedoniæ vir prudens, & singularis virtutibus imperatoriis fuit hic: & Archilaum Capadocium Ducem Mithridatis armis expertum Boetiam vastantem tribus vicibus bello fugauit vsque ad mare apud Chironiam, & populos Cycladū infra Maleam, & Euboiā: & ab Athenis vsque ad Thessaliā rebellare coegit: quos armis primo occupauerat Archilaus vnà cum Mithridate, & Ariarate, & Pharnace filiis suis cum exercitibus innumerosis.

21 †Hic Brutius Surta vir pręclarissimus, modestus, & affabilis iussu Luculli consulis dedit locum Syllæ, cui decretum fuerat bellum Mithridaticū relicta Boetia reducto exercitu suo ad Asentiū prętorem Macedoniæ, cuius fuerat legatus, & vocatus à Sylla per oratores omnibus viribus accessit Athenas: quæ occupabātur à tyrāno Aristone, qui Pireum arcem Athenarum detinebat: & Athenas post obsedit Sylla, & vario prælio debellauit impensa maxima: ita ꝙ legitur, ꝙ quottidie pro portandis machinis, & lignis decem millia mullorum cum iugo operabatur: & ad penuriam maximam reduxit Athenas: ita ꝙ in ipsa ciuitate modium furmenti vendebatur pretio mille dragmarum.

22 † Cato Metellum suum hostē pro republica defendit: & ipsum Catonem fuit Murena tutatus in templo Castoris, quem Cato accusauerat de simonia publicè in Senatu: & contra ipsum fuit pro sequutus accusationem: & propterea fuerunt ambo laudati á senatū, & à Po. Ro.

23 † Cato non ficte in vita sua, neque maliciose aliquam rem vt legimus gerebat: sed rectus ratione diuinæ legis fuit insuperatus, & animo inuictus, & pro duce peroptatus à militibus virtutibus suis imperialibus.

24 † Marcius Eques Romanus nominari potest inter imperatores sua virtute: qui dum esset in Hispania mortuis duobus ducibus de nobilissima Corneliorum familia, reliquias militum Romanorum collegit, & illos virtute præditos induxit, vt duos Pœnorū exercitus exultantes victoria de nocte inuaderent, vicinio rem exercitū primò aggressi occiderunt ad vnum: & inde sequuti fuerunt secundum exercitum, quem ruperunt, & dissiparunt: & Hispaniam Romanæ ditioni restituerunt virtute Martii prædicti equitis Romani.

25 †Quintus Sertorius Romanus ciuis bello fuit inuictus, & munitus imperialibus virtutibus exul a patria fuit: quia Marianus, illum in sequente Sylla dictatore: optimus fuit Imperator Sertorius in rebus bellicis, quę industria, vel caliditate exercendæ sunt, tam in meando cum exercitu, q̄ castrametando, & loca capiendo prouiso ad necessaria; quàm in hostes

præueniendo celeritate, consilio, calidita te, astutia, & dolo, & in præmiando largus fuit, pius, & clemens in puniẽdo, placidus, affabilis, & benignus: cuius mores Iberorum malignitas peruertit in crudelitatem erga eorum obsides, & barbaros arte sub religione vnius Ceruæ, quam ipse habebat Dianæ vt aiebat dicatæ in fide, & obediẽtia detinuit vnà cum duobus millibus, & sexcentum quos vocabat Romanos, & cum sexcentum tantũ Aphricanis trãsiuit in Lusitaniam: quibus postea additis quatuor millibus peditatus, & septingentum equitatus, & sexcẽtum scorpionariis, & funditoribus pugnauit, vrbes quàm plures, & populos subegit, Cottam superauit naualı bello apud Malariam, & fidiam prætorem Iberiæ: & in bello prædicto mille, & duo Romani truncati fuere; Superauit & Domitium procõsulem, & Toianum missum à Metello contra Sertorium cum exercitu, quem dissipauit Sertorius. Ita quòd Lucius Lolius coactus fuit ex prouincia Narbonẽsi dare presidium Metello adeo restricto in necessitatibus virtute. Q. Sertorii: ꝙ iussu Senatus populiq; Romani, & Syllę Dictatoris Magnus Pompeius aduolauit in Hispaniam cum exercitu contra Sertorium, vt illi resisteret audacissimo hosti, solito dolis, armis, & insidiis noctu, diuq; pedester, & equester pugnare exercitum expeditum, expertũ, & obedientem habenti in vigiliis, continuis venationibus, & laboribus bellicis in asperrimis locis, & deuiis exercitatũ: & omnia patiebatur Metellus pericula solis, aquę, & venti, diei, & noctis: ne cũ bellace Sertorio pugnaret continuo expedito: aquam & victum impediente hostibus illos aggrediendo assiduo in vallis suis impediendo ipsos, ne castra mutarent: & quando hostes obsidebant aliquam ciuitatem, illico Sertorius hostes ipsos obsidebat, & illos ponebat in desperationem, & valdè amatus fuit ab Hispanis Sertorius qui illum in clade despera ta omnibus viribus tutati fuerunt; & in maxima fuit apud ipsos veneratione: ob ipsius virtutem, fidem, & bellandi astutiam: qui armis, & signis vtebatur Romanorum.

26 † Et Romanos senatores, quos penes se habebat, qui ad ipsum confugerant propter odium Syllæ Senatum vocabat, & cum ipsis se consulebat, docuit filios barbarorum latinos mores, latinasq;, & gręcas literas in hosca missos cum magistris præmiatis ab eo: & erga omnes vtebatur liberalitate, mansuetudine, & humanitate.

27 † Virtus Sertorii adeò celebrata fuit in re, & disciplina militari, ꝙ milites exercitus Marii, & Perpẽnæ in Hispania peruenti, audito Magnum Pompeium transire montes Pyreneos cũ exercitu: & contra Perpennam venire directis vexillis exclamarunt se uelle ire ad Sertorium excellentem Ducem: qui bene nouit se, & suos milites tueri à piclis bellicis: qđ molestum fuit Perpenne: quem coegerunt iungi cum Sertorio eiusdem Marianæ factionis.

28 Et pluribus expertis bellis repertus fuit Sertorius non inferior Metello, neque Pompeio magno, cum quibus bellum habuit: & de eo dicebatur in vrbe omnes duces sui temporis in re militari superasse, ponendo se quandoq; in periclis; & se ab illis abstinendo, & suos tutando sua Imperiali virtute diuertendo, operandoq; arte; vt trepidi Populi rebellare cupientes permanerent in fide: & Pompeiũ vocabat discipulum Syllæ, Inquiens se fore illum baculo percussurum, & ostendere illi, qualiter est necessarium ducibus se magis retro defendere, & respicere post terga; & se tueri, quàm ante.

29 † Legitur. Q. Sertorium fuisse inuictum, & in victoriis illis, quas contra Sertoriũ habuerunt sui hostes, illum nunq̃ habere in sua potestate potuerunt: sed se semper saluum fecit cum illis: qui apud ipsum fuerant: & in aduersis, & prosperis ostendit virtutem, & excellẽtiam suam: vbi bis contingit in bello contra Pompeium, & Afranium apud Sucronam vrbem, & contra Metellum apud Tuciam, ꝙ nimia cupiditas honoris Pompeii non expectato Metello, ne particeps fuerit

gloriosę

glorię, ſequuto bello profuit Sertorio: q Romã patriam ſuam, & Romanos ſemper amauit: deſiderans reddire ad vrbem vt ciuis; & magis in ea viuere vt priuatus non exul à patria, quàm eſſe Dux vniuerſi orbis; & requiſitus à Mithridate Rege Ponti per oratores ad ipſum Sertorium miſſos in Hiſpaniam cum maximis muneribus, & oblationibus: vt pro eo vellet eſſe Imperator ſuæ gentis contra Romanos; quòd facere noluit; Romanorum quorundam ſpreto conſilio: quos penes ſe habebat, & acceptare noluit prouinciam pro Mithridate; cuius adulatores Sertorium Annibali ſimilem, & Mithridatem Pyrrho eſſe firmabant in re militari probè diſcipliuatos, & expertos magiſtros.

30 † Iulius Cęſar erga ſuos dicebat ſe non habere diuitias pro ſe, ſed pro communi præmio, & amicis libenter donabat, inquiens ſe ditari quando amicis, & benemeritis largiebatur: hic ex ciue Romano ſe virtutibus ſuis imperialibus dictatorem, & imperatorem vrbis, & orbis fecit armorum vi, & literarum ſcientia, populariq; beneuolentia, modeſtia, munificentie, pietate, aſsiduo ſtudio, & labore, patientia, & clementia ſua: glorioſus fuit, & inuidus virtutis Alexandri magni, & parua manu Gliciam per vim, & Luſitaniam cœpit, & omnia loca vſq; ad Oceanum debellatis gentibus ſubmiſit Romano Imperio; probè ordinatis rebus belli, & pacis cum gloria: & ſciens ꝙ nullus extra vrbem exiſtens poteſt petere conſulatum prohibente lege ſpreuit triumphum, & pro conſulatu fuit ingreſſus vrbem, & ſe beneuolentia reconciliauit cũ G. Pompeio, & Craſſo.

31 † Cæſar pręter alios famoſiſsimos duces Romanos bellax fuit, laborioſus, placidus, ſollicitus, prudens, doctus, clemens, liberalis, & fortunatus in re militari expertus: & in gubernando rempublicam, & exercitũ: hic ex Gallia plura dona fecit nobilibus vrbis, & eorum vxoribus; quæ ſibi profuere in honore, & ſtatuas Põpeii à cęſarianis amotas reſtituit ſua imperiali virtute.

32 † Craſſus præ gloria conabatur ſua virtute uincere honores, & glorias Cæſaris, & Pompeii triumphos non putans ſe illis eſſe inferiorem ſuperando inuidiam, & odia multorũ laudabilibus geſtis: hic incuſabatur à ſuis: ꝙ in omnibus rebus, & facultatibus erat aptus, excepto quàm inferendo ſcu'um, & cadens in terram procedens cõtra Parthos, inquit hoc me induxit ſenectus, ſed nõ deficit mihi animus: nec vnquàm è manibus meis cecidit enſis: & ita ſuos animauit, & lætos reddidit ad bellum contra Parthos.

33 † Diues fuit Craſſus ſolitus dicere neminem eſſe diuitem, niſi potuiſſet nutrire ex introitibus ſuis exercitum vnum armatum in hoſtes, quod dictum, magnũ puto: quia nulla menſura datur in rebus bellicis.

34 † Craſſus primo fuit liberalis, & poſt ipſum Auaritia detinuit: quæ fuit ruina ſua, & ipſius ſubſtulit gloriã, hoſtis fuit Mario: quia patrem ſuum cum fratre occiderat: & fuit Amicus Syllæ, cui diſplicuit concuſsio, & derobatio; quam fecerat Craſſus in Tuderto, dum ibi præeſſet: & incuſatus fuit in Senatu: quia Malacam vrbem Hiſpaniæ in prædam dederat militibus ſuis.

35 † Cęſar Romano Imperio accreuit Galliam: Germaniam, & Brithanos in occidente: & quæritabat Craſſus eidem Imperio accreſcere Aſiam cum toto Oriente: quòd etiam facere peroptabat Pompeius magnus ſua virtute. Nã Romani pro gloria, & honore pugnabant: & ſemetipſos virtutibus ſuperare imperialibus conabãtur ſtudio omni, & deſiderio quorum laus nullo claudetur æuo.

36 † Et dũ Cęſar cogitaret de noua gloria, & præpararet contrà Parthos noua bella facere, & ire illis ſubiugatis circũcirca Pontum per Hyrcaniã ad mare Caſpiũ, & ad Caucaſum intrando: poſtea in Scythiam, & alia loca uicina Germanis: & per Galliam in Italiam peruenire tranſcurſa Germania, & finibus iungere circuitum huiuſmodi: & ꝙ ab omni parte circumdaretur ab Oceano, & Iſthmum Corinthi cauare, Anienẽ, & Tiberim il-

O

lico exeuntem vrbem recolligendo cum fouea magna illũ voluẽdo ad Circeum : vt in mare Terracinæ intraret pro cõmo ditate mercatorum:& euacuare paludes momentaneas, & fetineas,vacuo,& aper to relicto campo,pro vtilitate,& commo ditate populorum,& mare claudere vrbi vicinum certis cauatis scopulis:qui non videbantur sub aqua iacentes in portu Hostiæ : vbi per illos summergebantur multæ naues : & ibi fabricare magnũ,& celeberrimũ portũ pro tuta nauali statio ne:& dies,& tempora probè diuidere,cu ius virtutis inuida fortuna, quem nõ paſ ſa fuit vti sua dictatura vltra quadriennium:Sed illi obstitit coniuratio Bruti, & Caſsii,Cæsari reuelata per cœlum,ter ram,aerem,Solem,Lunam , tempora,be stias, aues, homines, literas , portenta, & q̃ pluribus documentis,& signis:& si Spurinæ auguri,& sacerdoti credidisset, & illicò solus legisset: Gnidi præceptoris eloquentiæ graiæ,non fossus fuisset Cæsar:vt fuit in Senatu ; quibus detegebaĩ coniuratio Bruti.

37 † Floruit literarum, & armorum scientia Pompeius magnus, Cæsar, & Crassus:quorum primus fauebat bonis,secun dus discolis,tertius vtrisque & bonis, & malis,medium tenens vtrumq; in virtu te non foret iniquo iudicio : Nam Pompeius bonos amabat astrictus virtute; Cæ sar discolos ne sibi nocerent , sed vt sibi forent auxilio,& amici : nam bonos pro amicis habebat naturali eorum virtute: Crassus vtrosque amabat, & fauebat illis:vt discolos,& bonos haberet sibi obnoxios: & ambobus scilicet Pompeio & Cæsari fuit Crassus emulus in virtute.

38 † Floruit literis , & armis , & virtutibus totis imperialibus.P. Cornelius Scipio Aphricanus filius alterius.P.Cornelii Scipionis , vnà cum eius filio adoptiuo Scipione Aemiliano:Floruit Achilles in pugna Chironis hæres cẽtauri relictus, Agamemnon quoque & Menelaus : floruit literis,& scripsit commentaria Cæsar, & Sylla,& Lucullus in græco Marsicum bellum: & M.Portius Cato libros septem originum,& rei militaris opuscu lum,& aliud agriculturę: & Q. Fabius Romanæ fuit scriptor historię:& M.Tullius Cicero,& Demosthenes in vtraque lingua parentes eloquentiæ, munimenta plura relinquere,quę nullo abolentur æuo:& demum tyrannorum odio, vterq; periit Orator, Aiacis furentis tragediã, preter alia scripta edidit. Octauianus au gustus,optimus Imperator accademicus cum suo Mœcenate doctorum amico & benemerito : quorum nomen scribentes immortale reddiderunt virtutibus suis: doctus fuit,& ferox Annibal Pœnus lite ris, & armis : qui græco sermone gesta scripsit Gnei uolonis , quę fecit in Asia.

39 † Principes multi fuerũt in Italia Eccellentiſsimi literis,& armis; & in germania quoque, Aphrica , Gallia cisalpina, Trãspadana,& Bracata, Hispaniaq; bellace, & in omnibus aliis Galliarum , & Hispaniarum regnis.prouinciis,in orien talibus,& occidentalibus , meridionalibus,& septemtrionalibus, & aliis in orbis locis per reges,populos, & respublicas rectis:licet de his non extent monumenta ob charentiam scriptorum : quibus illustrantur,& immortales fiũt opti mi Reges,& Duces inclyti : quorum nõ scripta,gesta munifica pereunt : propterea indoluit magnus Alexander se non habuisse Homerum tẽpore suo:qui scrip sisset laudes suæ virtutis,& ipsius inclyta , & memoranda gesta ; prout habuit Achilles : quem hac de causa fortunatũ nominauit:excellens fuit Alexander ma gnus scientia literarum , & armorum : doctus ab Aristotele,& à Pelopida.

40 † Historia vt inquit Orator,est testis tẽporum,luxq; veritatis,& magistra vitæ, memoriaq;,vita,& veritatis nuntia.

41 † Xerses quoque scriptor fuit historię: qui cum versatus esset in re bellica: licet eius nomen non fuisset in armis obscurum,maiorem gloriam,& laudem ex stu dio,magis quàm armis comparare non dubitauit:& idem fecit,& putauit maximus Imperator Thimotæus filius Cononis prudentiſsimi Imperatoris : Prudentes fuerunt Plato,Hercules,& Socra tes licet malenconici.

42 † Prudens fuit Sertorius, qui in Hispania dux Lusitaniæ contra Romanos, quę plura bella peregit: & illos virtute semp honorauit patrię virtutis amore, voluptates spernebat Sertorius, & timorem à se exulem tenebat: cuius virtutem hostes intrinseci vincere nõ valuerunt animosus fuit in aduersis, & modestus in ꝓsperis, & firmus in periclis, prout aliàs supra diximus.

43 † Prudens fuit, & doctus Philopomenes Acheorum Imperator literis, & armis: qui dum foret priuatus ciuis Romanũ Consulem, & Imperatorem Acheorum exclusit: & se imperio coronauit Lacedęmoniorum excluso tyrãno Machanida: nã fuit in armis expertus, & probè exercitatus, & milites tenebat exercitatos assiduo in armis ficta militia: & in laboribus: vt postea pro ludo reputarent veram militiam exercitio longo: hic regem Eliseorum demofantam rupit: & solitus fuit dicere, duces debere habere oculos suos vbiq; nec amouere res domesticas, & sępe fingere non uidere, neque audire, & post ipsius pegregia facta bellica in Grȩcia, & Peloponesso odio Democritis Messeni periit veneno.

44 † Doctus fuit literis, & armis rex Artuasides Armeniæ: hic scripsit tragedias, orationes, & historias.

45 † Extitit & prudens rex Epirotharum Pyrrhus corona ornatus virtutis Imperatoriæ, firmauit plures suæ ditioni suisse datas vrbes eloquentia, & verbis sui legati Cineę Thesali olim discipuli Demosthenis, q̃ à se armis fuisse quæsitas: Et docuit quòd non est pertinaciter resistendum contrà hostes fugitiuos, ne fortuna dedignaretur, & faueret illis muta ta voluntate. Quantum autem profuerit Romanis eloquẽtia sui M. Tullii Ciceronis qui primus fuit, q togatus triũphauit laurea sua lingua, & literarum facundia, & patrię parens meritò fuit nuncupatus, Catilinæ detecta, & punita sub eius consulatu coniuratione: & Demosthenes apud græcos oratorum Princeps in re quoque militari doctus fuit, & expertus: & vterq; orator periit pro libertate patriæ ex causa, & odio tyrãnidis.

46 † Legitur quoque M. Antoniũ in re bellica magistrum pluries euasisse à morte ob suam loquendi facundiam.

47 † Alcibiades Cliniæ filius doctus fuit literis, & armis, humanus, placidus, modestus, & liberalis, animo inuictus, prudẽs, & affabilis: qui terra, & mari Lacedæmonios rupit, & proditoriè marte perit, & quantum literæ, ars oratoria, rei militaris scientia: & exercitium profuerint in re bellica, nullus extimare potest Scipioni Aphricano, Fabio maximo, Cęsari, Camillo, Fabricio, Syllæ, Mario ac Sertorio, Suetonio teste.

48 † Cato fuit solitus prudẽter dicere, plus posse pro republica illum qui literas, & disciplinam militarẽ habet, quàm ignorantes illas: quoniam hi sunt similes imagini pictæ: Nam sine doctrina, vita est quasi mortis imago: & scribẽs Vegetius de re militari dixit, quòd nullus est quẽ oporteat plura, & meliora scire q̃ Imperator, cuius doctrina debet omnibus pro desse subiectis. & M. Tullius Cicero in oratione Pompeiana dixit virtutes imperatorias existimari laborem in negotiis, fortitudinem in periclis: industriam in agendo: celeritatem imperficiendo, & consilium: & sic optimi Principes scientes, & facundi esse debent, & præteritorũ temporum historias habere memoria: vt consulti necessario valeant prouidere in re bellica: exemplo Scipiadum: Fabii, Camilli, Cæsaris, Alexandri magni, Catonis, L. Crassi, Mœcenatis, Asinii, Pollionis, Alcibiadis, Nestoris, Achillis, Patroclis, Agamemnonis, Menelai, ab Homero commendatorum Pericletis, Xenofontis, & aliorum ducum, & regum variæ nationis excellentissimorum.

49 † Cato vticensis capillis, & barba incomptis, extra vrbem tenuit, quando illam exiuit cum Pompeio, & rupto per Cæsarem Scipione, Metello in Aphrica: vt suis Cato prȩberet audaciam inquit plus verbis factum exultari, q̃ re, cum omnis Hispania sit rebellis Cęsari: & illum pro hoste detineat. & ꝙ Cæsarem pro hoste omnes habere deberent: quoniam non

iure, neque ratione, sed sorte regebat bellum, & omnia pericula sustinebat: vertendo omnes leges, vt patriam submitteret: & ob virtutem Catonis, milites se sibi sponte obtulerunt, & illum pro Duce suo nominarunt: promittentes se illi velle parere pro libertate patriæ.

50 † Magnus Alexander terminos Herculis excessit virtute, nauigando, & meando cum exercitu per arida, aquosa, calida, & frigida loca, plana, montana, & nemorosa, arcta, aperta, venenosa, cenosa, & paludosa, cum periclis, & incommodis multis, inopia victus, & infirmitatibus variis, parte maiori copiarum suarũ amissa, & consumpta: centum, & viginti millia peditũ, & millia quindecim equitum per populos oritos, & siluestres, viuentes ex raptu, & prçda fœrarum, & maritimorum piscium marcidorum, fœtentium: & cum suis per. xl. dies pedester, & equester accessit Gedrosiam fertilem locum; vbi per septem dies ociosè stetit: & refocillauit exercitum suum, etiam cũ ludis, & iocis militaribus, & donis, variis victoriis per ipsum in terra, & mari consequutis, Ducibus suis Nearco, & Onesicrito philosopho intrauit Eufratem: & per Arabiam, & Libiam ingressus fuit mare Mediterraneum, per columnas Herculis.

51 † Alexander in Persiam sparsit aurũ cuneatum inter mulieres secundum patrię morē ob fœlicem eius ingressum. captis Thebis per Alexãdrum, ducta fuit ad ipsum per milites Temodia nobilis vidua: quæ Thracem vnum ex ducibus Alexandri impinxerat in puteum: & ibi illũ occiderat saxis: & audito ab ea, qualiter Thrax ille violauerat pudicitiam suam, eius deprædata domo: & ꝙ illi Thrax dixit si aurum, & argētum habebat, respondit se id habere in puteo iactum; & illum duxit ad puteum, in quem Thrax procidens, & inspiciens, iactus est in ipsum impulsu manus eiusdem viduæ: & Alexander ab ea petiit cuius foret agnationis, respondit se fuisse sororem Teaginis Ducis Thebanorum: qui contra Philippum Regem in Cheronea pro libertate totius Grçciæ pugnauit: & ibi cæsus fuit in bello: & Magnus Alexander laudauit factum, & responsum Temodiæ, & illam in libertate dimisit: & tũc pepercit Athenienisibus Thebanorum amicis, & eorũ virtutem laudauit, & honorauit munificentia sua regia.

52 † Legitur Alexandrum magnum se exercuisse modo studendo, modo armis, modo venatu: in quo fortitudine, & animositate sua occidit Leonem, se, & suos exercendo in laboribus bellicis, ludis, corporeis, & hasti ludiis publicis, animando suos, vt belli tempore sint promptiores ad pugnam, & ad feriendum hostes cupidi gloria.

53 † Alexãder virtute sua imperatoria mortuorum militum filiis pupillis concessit paternum stipēdium, qđ etiam Romani faciebant cunctis ornati virtutibus, & in locum militiæ parentum eorum, filios militum idoneos ponebant, & describebant tyrones: instruxit magnus Alexander triginta numero millium omni somptu suo in Gymnastica exercitatione militari, & literali studio. & idem, & quidē probè fecit, & curauit Romana virtus prouiso illis de omni necessario victu, vestibus, equis, & armis: quorũ virtute, & veteranorum militum iudicio fuit accretum imperium suum cum immortali gloria, & triumpho. Magnus Alexander cupidus gloria, & honore applicauit cũ exercitu ad flumen Granicum valdè turbidum, & profundũ: cuius transitus erat difficilis propter altitudinem, & fortitudinem vlterioris ripæ: ita ꝙ non poterat capi sine bello: & timebant valdè Macedones, & alii exercitus Alexãdri transire flumen, ob mensem Iunii sibi infestum: quo licitum non erat regi Macedonum ducere exercitum extra vallum: & tunc prudenter respondit Alexander, ò inuicti Mace dones huic mensi Iunii impono nomen Maii: & illicò ex suis tresdecim receptis turmis equitum Granicũ flumen fuit ingressus, aliis ex suis male iudicantibus de nimia audacia sui ducis: qui tuto cum armis prædictis transiuit amnē sine timore hostium sagittantiũ il

los,

los,qui ripā fluminis tenebāt cū magna difficultate,& labore,ob hostium impulsum:quoniā locus erat madefactus aquas & fuit coactus Alexāder pugnare anteq̄ forēt in ordine sui ad pugnam, hostibus in illum strictè, & impetuosè cum equitatu suo irruentibus, & strictis lanceis feriebant Macedones:quibus ruptis,ensibus direptis, bellum cum ensibus ipsis experiebatur:& aggressi fuerūt Alexandrum audacter: quem percusserunt in caput deiecto pinaculo albæ plumę: pluribus per ipsum receptis ictibus in corpus quod arma seruarūt illæsum:& fuit expertus Alexander virtute sua contra duces Darii regis cū exercitu suo,iam transacto amne cum Phalange Macedonum passim incedendo cum peditatu,facto in hostes impetu ipso rege suo Alexandro pugnante; & per ipsum occiso Trifacevno ex ducibus Darii, & per Clitonem interempto Spitridate, alio ex ducibus Dariiita ꝙ barbaros illicò in fugam vertit eorū exceptis mercenariis Græcis, & Persis:qui se ordine reduxerūt in colle se offerentes ditioni Alexandri: quos acceptare noluit:& iracundia, & furore magis impulsus, q̄ consilio prudentum suorum,fuit adhortus se desperate tuentes: & in expeditione prædicta firmant quidam scriptores cecidisse Bucefalem equum Alexandri occisis hostibus, quorum viginti millia cecidere peditatus, & millia duo equitum: & ex parte Alexandri legimus tantum periisse triginta quatuor milites: qbus rex suus Alexander statuas cupri inflare fecit manu Lisippi diuidendo spolia barbarica inter bellatores secundum eorum merita debita,pro se retenta porcione: quàm posteà misit Olimpiadi matri suę,sponte p ipsum habitis multis ex hostiū locis ob talē victoriā,& q̄ pluribus per vim captis, & qbusdā aliis per obsidionē sine pugna quęsitis:& inde curauit animi sui magnitudine inuadere regna Darii marte secūdo Magnus Alexāder deuicta Thracia dubitans ne post eius discessum Thracenses rebellarent iussit arte, vt primates, & Reges Thraciæ pro eorum honore ipsum sequerētur ad bellum, & Thraciæ regimen reliquit plebeis: quibus imperabat, vt volebat priuatis eorum capitibus. Antipater cognito qualiter exercitus Natiorum venerat ad turbandū statum magni Alexandri,audita illius morte,illis gratias egit, quia venerant in auxilium Alexandri cōtra Lacedęmonios: & ꝙ in eorum fauorem volebat scribere suo regi,& illis suasit,vt in patriam redirent, vt factum fuit, quia eorum suffragio non indigebat Antipater,& arte tali imminens periculum amouit à Græcia. Magnus Pompeius audito,quòd sui milites volebant deprædare pecunias,quæ ferebantur in triumpho, & ob hoc Seruilius,& Glauca consulebant Pompeium, vt pecunias illas diuideret inter milites vt strepitus,& scādalum nullum contingeret,prudenter respōdit Romanus Imperator, quòd magis non triumpharet, quàm talia concedere, sed magis mortē appeteret ,quàm consentire licentiosis militibus,& illis se submittere: & graui oratione increpauit milites, & in terra deiecit laureatos fasces ante illos, vt ab illis inciperent prædare, & tunc Pompeiani modestia usi fuerunt dicentes viuat Imperator noster Pompeius victor nobiscum & triumphator.

54 † Magnus Alexāder probè seruabat prouinciarum,& locorum mores in vestitu, potu,ludis,& æsu: & in barbarius quoq; captis prouinciis; vel illis vt partim spōte habitis; &leges illorum seruari mandabat: & erga populos numificens valde fuit: & ipsos in fide conseruauit liberalitate,iustitiaq; Duce.

55 † Persę incauti pro amicitia, & amore patriæ deosculabantur mares, & fœminas:vt hodie faciunt Galli lōgeuo more suo,& consuetudine Galliæ: talem morem, & solitum in Persis prohibuit continentissimus Imperator Agislaus Lacedemonius inquiens erga Megabatum,& alios hoc non esse de honestate. Cuius milites virtute prædici vidētes captiuos barbaros,nudos venundari iussu sui Regis Agislai esse albos iudicarunt illos esse ociosos, & in expertos bello: & vltre-

rius non differri bellum contra ipsos, vt contra fœminas imbelles: Et illico Rex, Agislaus suos expertos duxit in eorum locis fortioribus; & Sardianum locum cœpit triduo meando per nemora, valles,& aspera iuga, malaq; vada,& deserta loca, saxea, & montana putante ꝑ hoste suo Tisarnem regem ire per Chariam misso ibidem peditatu: & circa montem Menandri transmisso æquitatu ad res subditas. Itinerabat Rex Agislaus caute semper cum exercitu suo in acie instructo, ne sui paterētur ab hostibus dānum, aut iniuriam aliquam ante,& post ipsos semper missis,& relictis exploratoribus fidis: & illos assiduo extra castra tenebat, ambulādo cū exercitu paulatim paulatim & quādoq; longo, & celeri passu,& cursu, data causa,& occasione legitima: firmis semper suis retentis ordinibus militaribus.

56 † Posthumius vir consularis suis oratione pulchra cōfortatis; & illis dicentibus ꝙ deberet petere quid vellet: & ipse acepto vexillo inqt sequimini me viri Martiales: & primus irruit in hostes, quem sui fuerūt sequuti, & victoriā habuerūt.

57 † L. Marcellus circuit⁹ ab omni parte ab hostibus, illos equo suo ab omni parte verso inuasit,& rupit virtute sua, occiso hostiū duce per irruptionem.. Paulus Aemilius apud Cannas causa sui collegæ Terentii Varonis rupto exercitu, volens fugere opera Lentuli noluit, sed magis mori voluit in armis virtuose pre gloria.

58 † Publius Terentius Varo auctor cædis Cannensis placidè fuit acceptatus à Senatu,& à populo Romano: q lætabatur habere talem virum in patria viuum: & ipsi dedit multos honores, & magistratus quos noluit acceptare, dicens respublica indigere fœlicibus magistratibus, & non sinistris à fortuna vexatis: & nunquàm dicta sequuta clade tōsit capillos, neque barbam.

59 † Intellecto per Lucullum Cottam bellasse contra Mithridatem in mari cum classe:& in terra cum exercitu,& noluisse expectare Lucullum; ne particeps fuisset victoriæ,& triūphi:& ꝙ ruptus Cotta fuerit: & in Calcedonia restrictus, & obsessis, perditis sexaginta nauibus cum omnibus militibus, & quatuor millibus peditum Romanorum: petoptans Cotta se succurri à Lucullo: quo audito per Lucullum, & suis militibus dicentibus ipsum debere prosequi victoriam in pontū tunc destinatum per Mithridatem præsidio:& ꝙ totum regnum Mithridatis facile capi potuisset, & permittere Cottam lacerari: q. sua temeritate ruina fuit Romanæ classis,& exercitus:& ꝙ non deberet pati ꝙ esset etiam ruina victoriæ suæ, & triumphi, ipsiusq; classis,& exercitus sine sanguine suorum, respondit. fertur per Lucullum, ꝙ magis volebat liberare vnum ciuem Romanum ab hostibus, q̄ omnia bona quærere inimicorum.

60 † Liberato per Lucullum Cotta consules illum quærebant milites Lucullani tumultuariè interficere: quem Lucullus abscondit, & sua virtute seruauit. Et rediens in patriam Lucullus à Senatu reuocatus quorundam odio, misso in Pontum, Parthiam, Asiam,& Armeniam Pōpeio magno placidissimè ouando fuit acceptus à Romano Senatu.

61 † Experto per Mithridatem contra Romanos duce Lucullo, non sibi proficere in bello minas; nec ornamenta aurea, neque argentea militum suorum: sed arma ferrea apta ad tegendum, & ad offendendum cum militibus,& equis expertis in pugna; congregauit centum, & viginti millia peditum,& sexdecim millia equitum armatorum more Romanorum cū centum curribus falcatis, vnà cum ingēti classe probè armata cum magnis diuitiis: & in Bithinia receptus fuit Lucullus cum miro amore,& beneuolentia populorum odio habentium vsurarios, auaros,& rapaces, publicanos quosdam Romanos ibi degentes: quos sua virtute expulit Lucullus, vt arpinas celenas: & ita populorum mittigauit animos.

62 † Erupto Mithridate per Lucullum in fuga verso; & cum victoriam persequeretur Lucullus,& sibi fuisset dictum ab Archilao olim duce Mithridatis, Luculli

tunc amico ipsum debere procedere cũ exercitu in Pontum; ꝙ erit possessor regni Mithridatis:& fertur Lucullũ illi respondisse se non esse inferiorem in audatia venatoribus:qui videntes feras, currunt ad eorum cubilia: & illis repertis vacuis perdunt feras, dato illis tempore fugiendi.

63 † Prudens fuit Iuba Rex in Aphrica descendens ab Hercule, vt legimus ex Tigenda vxore quodam Anthei, ex qua ꝓgenuit Siphacem, & Ciphaces Diodorum, & Diodorus Iubam regem in bello,& virtute præstantem.

64 † Et bene doctus Pericles à Zenone, & Anazagora philosophis: & tam prudẽs fuit,ꝙ vno die obiurgatus à quodam imperito,nil ei respondit: & dũ ipsum vsq; ad noctem semper obiurgando associasset ad domum; iussit Pericles vni ex seruis suis; vt imperitum illum associaret cum lumine ad habitaculum suum:& alter Fabius maximus fuit in patientia,& virtute Pericles.

65 † Nã per prudentiam virtutes reguntur & inter alias virtutes obtinet principatũ prudentia cui cedit iustitia, cedit & temperantia cum fortitudine: quæ sumitur pro omni firmitate animi:& est generalis ad omnes virtutes, & ad bonum animæ:qđ est honestum,est pręferendũ vtili,& delectabili bono:sicut anima rationalis,& immortalis præferenda est corpori quòd est mortale; vt dixit Apostolus cupio dissolui,& esse cum Christo.c. præcipimus.xii.q.i.c. si habes. xxiiii.q. iiii.l sancimus. C. de sacros ecclesias.c. cum infirmitas de pœniten.& remiss. Et virtutes sunt Cardinales prudentia, fortitudo,temperantia, & iustitia.

66 † Sapiens fuit, & fortis Imperator Atheniensium Phocion gloriosus in armis,& in literarum scientia,facundus: qui solitus fuit gloriari se muluisse fuisse ab alio iniuriatum sub fide,ꝙ nominari se fidem alijs rupisse:& in morte docuit filiũ non debere recordari de iniurijs sibi, & patri factis. Sapiens Cato fuit doctus, animosus in terra, & aqua, & multum pacieus,qui vt Lælius Cornelius vnã tantum fœminam vxorem suam Attiliam Serani filiam laudabiliter cognouit,& pudicus fuit in adolescentia sua increpãdo lasciuos.

67 † L. Cornelius Sylla rubei pili gener Metelli fuit, auidus natura aliorum bonorum,& violentus occupator, & donator benemerentibus, & dignis honorem reddebat,gloriosus, & iactator fuit,& vltor iniuriarum, in bello sociali acerrimus. C. Marii fuit legatus, & tribunus militum, literis, & armis doctissimus; magna, & laudabilia fecit in bello, amicitiam tenuit cum Bocho rege Numidarum,socero Calidi Regis Iugurtæ: & cũ eius medio Iugurtam proditoriè cœpit, de quo triumphauit posteà. C. Marius cõsul,cuius legatus fuerat Sylla: qui Copillum Ducem tecto sauriorum cœpit, & videns Marium esse odiosum cum Catullo consule collega. C. Marii viro dignissimo,& prudente; se illi adhesit Sylla,cui valde profuit, & honorem accreuit sua virtute prouiso exercitui suo de opulentis annonis tempore penuriæ: ita ꝙ etiam profuit Marianis hoc ægreferente Mario propter inuidiam: quæ ciuiles peperit discordias inter ipsos cum tyrannide: & primus fuit Sylla ex Romanis, qui cum Arsate Rege Parthorum amicitiam habuit, & contra Marium, & Marianos pluries bellauit: & tandem illos rupit; & contra Mithridatem bella longa peregit,& victorias multas habuit: & demum ex ciue Romanó se perpetuum dictatorem vrbis, & orbis fecit profligatis Marianis ducibus cum exercitibus suis, & Cæsari normam dedit: qui per sæpe sua virtute gloriosè pugnauit:& cõtra varias nationes victor triumphauit: & demum Marte profligato magno Pompeio cum reliquis Pompeianis ducibus cum exercitibus suis diu mortuo Sylla, & in libertate iam sua restituto Senatu, & populo Romano:vt Sylla ex ciue priuato fecerat;vt aliàs dixi dictatorem perpetuum se fecit vrbis, & orbis Hiphricates Atheniensis in plano castrametatus: audito ꝙ Thracenses in colle degebant, de nocte erant inuasuri ipsius castrum,

eduxit exercitum suum extra Castrum ipsum clam de nocte ibi paucis relictis facientibus ignes in castro, & viam cœpit ab omni parte cum suis: & Thracenses post in medio deducti cęsi fuerunt ab Hiphicrate.

68 † Legimus poetas quàmplures fuisse duces electos in militia vt de Sophocle scriptore tragediarum; qui vnà cũ Pericle magnę virtutis viro recte texit exercitum necessitatis tempore, & Spartanorum diuiso exercitu populatis finibus; multas Asiæ ciuitates Atheniensi Imperio adiecit prudentia, & rei peritia militaris: nã Martis ira cędit Sapientiæ: qua comite armantur musæ, & reuerentur in structa acie, ensibus eductis exercitus, iactisq; iaculis hostes à pugna conquiescunt suis, appropinquantibus amicis.

69 † Et Deo sunt proximi sapientes quorũ scientia illuminatur, & illustratur orbis. l. prouidendum. C. de postul. & per And. de Iser. in tit. de stat. & consuet. contra libert. ecclesiæ. & bene Glo. dicit in clemen. i. de sum. trinit. & fide cathol. quòd virtus est intuens vitium perseuerando se ab eo tueri: & dicit Horatius in arte poetica: quòd virtus est vicium fugere, sapiẽtia prima stultitiam caruisse vides.

70 † Et virtus Aristidis filii Lisimaci ęqua iustitia fuit: hic multa digna fecit pro libertate nauali bello, & terrestri pluries experto cum palma victoriæ Themistocle sibi inuidente pro uirtute, & gloria: & libenter parebat prudentioribus vt decet: & profuit virtus eius reipublicæ Atheniensium: & de malo dolebat inimicorum, omni ab eo exulata inuidia, & denique odio Diofantis filii Amphitropei exul extra patriam periit apud fareos.

71 † Cupida est virtus iuncta cum sapientia, & religione: & ille est sapiẽs cui prudẽter virtus, & sapiẽtia suppetũt, & Dei religionem tenet vnitam; vt inconsutilis vestis D. N. Iesu Christi pro veritate: quę omnes superat astutias, & calliditates hostis antiqui humani generis, & se defendit contra eius ficta, & simulata figmenta. Et quippè ab omnibus est quęrenda, & appetenda veritas, & valdè colenda pro Deo, & ipsius amore. Et tanti est effectus veritas, quòd in ciuilibus caussis quæ cõstat de ipsa veritate, nõ sunt aliquę curãdæ solẽnitates, nec alius ordo iuris: sed est faciẽda pro ipsa veritate, nulla solẽnitatum obstante pretermissione. l. fin. ff. quod metus causa; & per Bal. in l. obseruare, in §. proficisci. in xxiii. q. ff. de offic. proconsul. & leg. & per Hippol. de Mars. in pract. sua criminalium iudiciorum in §. ii. vbi multa allegat: stat in Regno Siciliæ sancta prouisio regia, quòd ommissis solennitatibus ordinis iudicarii pro veritate fiant sententiæ in ciuilibus, & criminalibus, nullitatibus omnibus explosis: processus tribus tantum attentis nullitatibus videlicet citationis, omissione iudicis incompetentia, & legitimatione personę comparentis.

72 † Pigrescente Marco Antonio cũ Cleopatra, & ipso ab illa monito ne anxiẽ curaret capere pisces; sed regna, maria, ciuitates, & regiones. Candidius Ventidius Dux peregregius. M. Antonii filium superauit regis Parthorum in Syria repertum cum maxima multitudine Parthorum, Labienus truncato duce Parthorum, fugato Prepare bellacissimo duce; Herodis regis Iudæorum, & Pacorũ cum alia innumerabili gente: qui ita pauidum fugientem, cum tremore reduxit, & restrinxit intra confinia Medorum, & Mesopothamiorum: ita quòd non audebat ponere pedem extrà confinia propter timorem virtutis Candidii, tribus iam sequutis pugnis infelicibus Parthis: & Anthiocum, & alios rebelles Romani Imperii restituit in fide Candidius Ventidius: qui maiora fecisset, nisi timuisset inuidiam Marci Antonii nimis superbi: & Syriam liberauit; & de Parthis in Vrbe solus vocatus triumphauit sua virtute Candidius post mortẽ Crassi: quamuis fuisset Ventidius vilis conditionis: quia Romani exultabant virtutem, in qua veram recte putabant consistere nobilitatem, & gloriam: & vituperabant ignauiã. Et rectius fecisset Ventidius si debellasset Barbaros hostes in medio reductos ibi pauitãtes vt Dãmæ; sciens

sciens illud singulare dictum Cæsaris, & Antonii longè melius esse regibus bella fieri per alios prudentes duces sibi fideles, & expertos in re, & exercitio militari, q̃ per se ipsos nisi maxima premeret necessitas præsentiæ suæ in exercitu. Nam Sylla Marii legatus regem Iugurtam habuit sub ditione sua Copillum ducem tectasauriorum cœpit, & Mariũ honorauit triumphis, gloria, & honore maximo: & idem fecit Labienus Cæsaris legatus in Gallia, & Cassius in Syria missus ab Antonio victoriam obtinuit; & Vẽtidius Armeniam subiugauit prostratis regibus Hyberiæ, & Albaniæ: Ita ꝙ gloria Antonii, & nomen usque ad caucasum formidabile fuit effectum apud Barbaras nationes: Et tempore nostro apud Papiã illustris Marchio Vasti Dux Cæsareæ, & semper Augustę maiestatis in absentia eiusdẽ maiestatis parua manu militum Imperialium regem Franciscum primum Gallorum captiuum fecit in armis non obscuri nominis à copiosa suorum multitudine derelictum in bello irruptione sequuta, non tamen sine nece.

73 † Et quanti tempore nostro eccellentes, prudentesque fuerint in re militari Imperatores, Reges, Principes, & Duces in Italia, & extra Italiam secundum tempora in terra, & mari, memorare non valeo: sed de eorum inclytis gestis plenæ sunt cartæ.

74 † Quęro de casu, si certa Principis scientia probari possit per testes: Rota Romanæ curiæ tenet ꝙ sic, in decisione sua incipiẽte licet Romana curia nu. cccxxxii & Lucas de Pẽna in l. per quos. C. de decur. lib. x. & Bal. in c. i. per quos fiat inuestitura, & And. de Iser. in const. Regni Siculæ incipiente dignum de iure curię seruando, & per Alex. de Imol. in l. quidã consulebant. ff. de re iud.

75 † Et rescribẽte Principe contrà legem, an teneatur inserere in suo rescripto specialem clausulam non obstante tali lege, dic, ꝙ sic, ita tenent communiter Doct. in Glo. in l. acta. §. de amplianda. ff de re iud. & per Ioan. And. in c. 1. de rest. spoliat. in nouella. & per Bar. in tract. ad reprimen. in clausula, non obstantibus, & per Bal. & Ioan. And. in add. ad Specul. in §. superest. in tit. de lega.

76 † Quęro demũ si dominus feudi potest committere causam feudalem alteri cognoscendam vertentem inter vasallos suos, dic ꝙ sic: sed ob hoc non poterit commissarius aliquid iudicare domino: ita tenet Rota Ro. cur. de feud. in antiquis decisionibus.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De Dictis, & militaribus gestis. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Dux belli quomodo armatus & uigilans esse debeat. & quid agere & cogitare habeat.*

2 *Cæsaris celeris victoria contra Pompeij copias in Hispania, & de honore per eum exhibito illarum ducibus.*

3 *De Ifichratis Attici gestis contrà Anaxabium ducem Lacedæmoniorum & Numidarum.*

Et de simulatione Numidarum qua hostes suos turbarunt.

Et de colloquio Syllę habito cum Duillio.

4 *De Ariarate filio Mithridatis, & ipsius occupatione Cicladũ insularũ, & aliorũ locorũ.*

5 Cassij Scevæ mirabile gestum apud Dyrachiū.
6 Granij Pеonij quæstoris occisio.
7 Alexander uulneratus non desistit à pugna, ne animum tolleret suis.
8 De gestis Marcij Tegij militis Syllæ. & eius coronatione.
Marci Fabij & Gn. Manglij Consulum pugna contra Hetruscos.
De Romuli aggressione in Fidenates. & de insidijs contra illos, eorumque cede.
Parthi qua arte à Ventidio Romanorum duce fuerint fugati ac trucidati cum Farnastano eorum Rege.
9 Publij Crassi. M. Crassi filij in bello Parthico uulnerati, occisio: Et qualiter Crassus fuerit ruptus. Et de Surena duce Parthorum qui cupiebat scire, si Crassus erat in ciuitate Carinensium, ut illum obsidere ualeret. num. 10. & 11.
10 Xantes Rex Boetiorum, qui Melanthum Atticorum ducem secum duellaturum., fraude occidit improbatur.
12 De Serapionis Gracchi contra Celtiberos simulatione, qua magnam partem hostium occidit & illorum tentoria occupauit.
13 De Pij Cecilij Metelli Consulis uictoria in Sicilia contra Asdrubalem ducem Carthaginensium, & elephantum capiura.
De Alexandri Magni igne facto de nocte, ut hostes expelleret.
14 De M. Antonij uirtutibus vita, & eius gestis. & nu. 15.
15 De Cæsare qui contra Affranium locum montanum occupauit.
Fuluij Imperatoris in bello Cimbrico uictoria.
Alexandri Epirotæ uictoria contra Illiricos.
De Leptenij Syracusani deceptione & insidijs quibus Carthaginenses cæsi permanserunt.
16 Imperatores quid tempore pacis & ocij præcogitare & facere debeant.
17 Velij Romanorum Præfecti deceptio contra Asdrubalem dum foret in arce Taranti.
Scipionis Aphricani simulatio erga suos inordinatos, qui illicò se in ordine pugnæ reduxerunt.
Philippi Regis Macedonum victoria contra Scitas.
18 De Hermocratis Syracusani uictoria contra Carthaginenses, & de suorum militum instructione, quibus hostes uicit.
19 Duces belli pericula euitare debent: prudentiamque secum habere, ac preterita & futura tempora prospicere.
20 Principes qui non ducti necessitate periculis se supponunt, uituperantur.
21 Pericula illa remuneranda & coronāda sunt, quæ quis pro Republica, & libertate sui Imperatoris, & patria subegit.
De Mauri Pompeiani audacia, qui per mediū Cæsarianorum hostium transiuit in ciuitatem Teguam.
Marci Antonij uictoria contra Pansam consulem, & uulneratione Curij Consulis qui inde perijt.
De Rege Rhodiorum Menone qui arte suos hostes rupit.
De Epumnūda Athico qui stratagemate Māntiniam ciuitatem occupauit, & uolens similiter decipere Lacedæmonios fuit deiectus.
22 Cratheris pugna cum Græcis, qua illos coegit in Crumene retrahere.
23 Statuæ pro memoria nobilium gestorum militarium & uirtute excellentium uirorum sunt erigendæ. ubi de statua Publij Æmilij & C. Marij.
24 De Caij Gracchi statua.
25 De Statua Cassandri.
26 Achillis statua in Troia inflata fuit. & posteà ab Alexandro Coronata.
Alexandri Magni mors.
27 De Marij statuis.
28 De Gigantea statua ex Parthis ducta per M. Antonium in theatro erecta.
29 Venetorum Senatus statuas uirorum laude dignorum erexit, ne eorum laudes, & gesta laudabiliter in bello pro Republica Veneta pereant. & ibi habes de pluribus statuis.
30 De Obeliscis, pyramidibus & columnis ac statuis in urbe erectis per Quirites.
Statuas Principum violantes lege Iulia maiestatis tenentur.
Polimacus ruptor statuæ Regis Cyri in Persia, ab Alexandro fuit transfixus.
Gesta peregregia et memoria digna. in clipeis. tabulis, scripturis, picturis & c. reperiūtur.
31 De Imperatorum, Regum, Consulum, ducum, & militū excellentissimorū quāpluribus statuis.
32 De statuis Imperatorum & aliorum Bartholomeus Cassaneus pertractauit.
Confugientes ad statuas Principum olim sal-

ni erant.

33 *Scriptura in marmore sculpta probat in antiq.*

34 *De itinere Formionis ducis Atheniensium uersus urbem Calcedonensium: & de ipsius urbis captura.*

De Ladislao Lacedæmonio Rege, & captura ciuitatis Focensium.

De Viriatis itinere, & obsidione urbis Segobiensium, & eius captura.

35 *De licentia Romanorum data Gallis pertranseundi Tiberim, & uia concessa fugitiuis.*

36 *Darij Regis in bello uulnerati erga Polistratū mirabile dictum.*

37 *Agislai Regis responsio facta Regi Persiæ, qui ei scripserat, pro habenda amicitia.*

Pomponius Romanus miles non potuit per Mithridatem euerti à fide Romanorum.

Consulis P. Crassi, insidijs hostium capti, uindicta seruitutis suæ.

38 *De Q. Metello qui in Romanorum dedecus curauit proditione habere captiuum Iugurtam Regem.*

Rex Persiæ uituperatur per Agislaum Regē Macedonum, quia nimis delicatè uiuebat.

Cæsar qua arte impediuit Afranium & Petreium ne exercitum suum mouerent.

Aridas Rex Molosi quomodo Arium Regem Illiricorum deleuit.

39 *De Luculli Regis Armeniæ itinere contra Tigranum auxilium ferentem ei ut Socero, Mithridati: & ipsius Tigrani superatione. & num. 40. & 50.*

40 *De Micare Mithridatis filio, qui dono misit coronam Lucullo, rogando illum ut in amicum reciperet populi Romani.*

41 *De Cæcilio Vrbano prætore, qui dum ius redderet super eius caput auolauit auis nomine Picus, quam occidit, ex quo aurispices iudicarunt populum Romanum esse uictorem.*

42 *Dionysius Syracusanus qualiter Pœnos in Sicilia superauit.*

43 *Agislaus Rex Lacedæmoniis militans contra Tysaphernem, quomodo simulatione regiam Tysapherni urbem cæpit.*

44 *Mithridatis uictoria contra Pharnacem. & Romanorum militum occisio.*

45 *Cyrus Rex Persarum existens inclusus in Sardes quomodo uictor extitit.*

Titus Labienus legatus Cæsaris in Gallia, sub ficto timore fugæ Gallos superauit.

Annibal dux Pœnorum eius solicitudine hostes licet uigilantes superauit.

Pautmundas uictoriam habuit contra Lacedæmonienses uigiles de nocte arte retentos.

Insidijs nocturnis multoties hostes superantur.

Sertorius quomodo in Hispania positis de nocte insidijs Pompeianos milites trucidauit.

Perpenna qualiter captus fuit per Pompeium simulatione fugæ.

Pompeius simulando fugam Mithridatem superauit.

46 *Romani uniuersi orbis prouincias ad tempus cōsulibus suis cum exercitibus distribuebant.*

47 *Dux belli debet potius se opponere Martis periculis, quàm pati inopiam famis.*

48 *De Syllæ gestis, uictorijs, morte & sepultura, & nu. 50. & 51.*

52 *De reprehensione facta Pompeio per Fauoniū, quia in Senatu se gloriauit, quòd si pede percusserit terram, milites & equos haberet. & quamplura de Cornelia uxore Pompeij.*

53 *Cæsaris expulsio de Cleopatra, & responsio facta eunucho Achilli Plotino: & de reuocatione Pthtolemæi cum Cleopatra medio Cæsaris.*

54 *Vasallus an possit sine consensu domini dare feudum in dotem filiæ.*

55 *Vasallus baronis rebellis Regi suo an perdat feudum quod recognoscit a barone prædicto.*

56 *Vasalli perdunt feuda pluribus de causis, sed priuari non possunt sine causæ cognitione.*

57 *Vasalius negans se feudum tenere à domino. an illud perdere debeat.*

1 PTIMI bellorū Duces in glorioso experti militari exercitio, diu, noctuue incedere debent armati vna cū militibus suis fidelibus: nec habent quiescere tota nocte Vlissis, & Diomedis exemplo: qui de nocte vigilabant, & hostium castra nocturno silentio penetrabant Athride dormiēte in prædictis plu ries increpato. Et certè illi, quibus est commissa gentium cura, regimenque, & salus rerum, non semper habent quiescere, sed cogitare de temporibus, & locis, de aqua, de annonis, de fame, & sole, de

puluere, de vento, de armis, de equis, & de militum suorum, & hostium numero, & de regionibus militum suorum, & hostium; & de eorum natura, & experiẽtia: & de exercitus necessariis omnibus, & de gelu, & de calore æstiuo, de impetu, de resistẽtia, de vallo, de bello, de tollerantia, de labore, de insidiis hostium: & de suis: & de patientia per ipsos ferenda, & de illa toleranda libenti, & forti animo: antiquorum exemplo se illis militibus suis opposuit armis, vt hostibus: M. Attilius Consul, qui extra ordines discederant, & redibant ad vallum in bello Samnico, & ipsos in ordinibus probè restituit contra hostes.

2 † Intellecto per Cæsarem existentẽ Brũdusii copias militum Pompeii præparari in Hispania, ibi accessit repente, & ipsas debellauit celerrimè illarum post ducibus in libertate dimissis, & copias prædictas donis probè placauit, & honorauit: & illas secum sub stipendio duxit. Et dum foret apud Mondam Cęsar, videns suos retrahere retropedes ab equo descẽdit, & irruit in hostes; & milites virtute inducti propter pudorem strenuè pugnarunt, & victores extiterunt.

3 † Isichrates Atticus in Cheronesio, sciẽs Anaxabium ducem Lacedæmoniorum, & Numidarum secum ducere peditarũ ex classe, milites fortes eduxit in terram positis illis in loco occulto vbi erat transiturus Anaxabius cum suis: & classem abire iussit, de nauium discessũ certus fuit Anaxabius, & lætus meabat: & inde in locum incidit insidiarum, vbi fuit inuasus, & oppressus ab Isichrate: & simili arte Alcibiades Atticus occidit ducem Lacedæmoniorum, & Numidarum per insidias illis conductis in insidias cũ paucis arte bellantibus. Numidæ spreti à L. Minutio consule ob eorum, & equorũ suorum turpitudinem in arctis reducto Consule in Liguria, missi fuerunt ad explorandum hostes in locis valde suspectis; & inde Numidæ in discessu suo videbantur ab equis cadere simulando; post penetrarunt hostium fines, & hostes ipsos adeò turbarunt, ꝙ coacti fuerunt relinquere loca impedita Romanis: & retro redire pro suorum defensione. Sylla in bello sociali, existens in arctis habuit arte colloquium cum Duillio duce contrarii exercitus, & non valens pacis conditiones firmare, visa hostium negligentia erga suos in redditu inquit, ꝙ de nocte in quarta vigilia intẽdit hostes aggredi pro victoria, & honore patrię: & suos cum omnibus impedimentis seruauit apud Iserniam.

4 † Et dum Mithridates occupasset Asiã, & regna Capadociæ, & Bithiniæ expulsis regibus confęderatis Romanorum: & dum foret in pergamo diuidendo regna; eius filio Pharnace, Pontum tenente, & bosforum supra meotim, & Thraciam, & Macedoniam, & ferè totam Græciam vsque ad Athenas occupasset: Ariarates alter filius Mithridatis unà cum exercitu innumeroso Duce Archilao Capadocio in armis, & disciplina militari doctissimo viro, & prudente Imperatore mare tenente cum ingenti classe per ipsum occupatis Cicladibus insulis, litibus cũ cęteris insulis infra Maleam, & Euboiam: & ab Athenis vsque ad Thesaliam populos rebellare coegit, impetu sibi facto ad Cheroniam, per Brucium Suttam virũ prudentem, & excellentem in armis singulari virtute præditum, modestum, & affabilem Affenici prætoris Macedoniæ legatum: qui Archilaum Boetiam tribus vicibus bello vt aliàs dixi fugauit usque ad mare apud Chironiam.

5 † Et Cassius Scena apud Dyrachium euulso sibi oculo sagitta, & sibi transfixa coxa, & in humeris, & in scuto cum lanceis receptis ictibus centum, & triginta, vocauit ad se hostes hac si sponte voluisset captiuari: & duo ex illis ad ipsum accessẽrũt: quorũ alterũ cum ense sup humero, & aliũ in faciẽ vulnerauit: ita ꝙ fugere coegit, & à suis fuit amplexus, & tuto portatus ad tentorium.

6 † Captis in Aphrica quibusdam Cæsaris nauibus cum militibus quibusdã per Scipionem Metellum Pompeii socerũ: in quibus erat quæstor Granius Petronius, quem Scipio seruare promisit, aliis

aliis occisis, cui respondit Granius. milites Cæsaris consueuere aliis donare salutem, & illam non accipere: & illicò se pugione transfixit pro libertate sua.

7 † Magnus Alexander in cruce vulneratus sagitta, & cum saxo in collo: ob hoc non desistit à pugna, ne animum tolleret suis: sed ante alios feruens in bello, & in periclis fuit, ꝙ ita passim Duci non conuenit exercitus pugnare: nisi in generali bello toto pugnãte exercitu; prout tunc fecit Alexander.

8 † Et legitur Marcum Tegium vnum ex militibus Syllæ primum de nocte ascendisse Epitalcum, & ense percussisse sup caput Galeatum Vricus: qui sibi obuiam obtulit: & ensem suum rupisse: & locum propterea non deseruisse, & meritò coronatum laurea murali corona fuisse. Marcus Fabius, & G. Manglius cõsules percepta ignauia Seiorum militum, qui pugnare nolebant cõtra Hethruscos, bellũ in longum arte duxerunt, cognoscentes per dies iniuriari illos ab Hethruscis, adeò ꝙ milites Romani variis effecti iniuriis ab Hethruscis perorarũt cõsules, vt illos acie instruerent ad pugnam contra Ethruscos, & ꝙ illos superabunt virtute armorum, & ita factum fuit, & victores Romani permanserunt. Romulus occultis suis contra Fidenates in loco apto, hostes fuit aggressus; & inde se retrahendo induxit ipsos in occultas insidias, vbi occulti milites manebant, per quos Fidenates cæsi extiterũt ordine stricto suorum militum, facto cuneo irruit. Fabius maximus in presidium missus Sturinorum cõtrà Ethruscos, hostes fuit aggressus, & inde se arte retraxit ad loca montana fingens timorem. Ethruscis illum insequentibus, & ipse post reuoluit exercitum suum contra hostes: & illos virtute deleuit, & vallum occupauit eorum. Et C. Cassius posito occultè de nocte suo peditatu in nemore, Parthos de nocte fuit aggressus cũ equitatu: quẽ Parthi fuerunt insequuti vsque ad insidias, per quas tunc cæsi fuerunt, & arte tali à Ventidio Roma. duce fuerunt Parthi fugati, & trucidati alia vice cum Farnastano eorum Rege.

9 † Publius Crassus filius M. Crassi in bello Parthico vulneratus, se ab amico milite occidi iussit, inquiens animo inuictus se nullũ genus mortis sibi fore graue: & id non timere, nec velle deserere tot Nobilissimos Romanos pro eo mortuos impugna Parthica: & tãdem hostes Parthi illi caput troncarunt: quo post viso per patrẽ Crassum erga milites suos inquit, O, Romani est per uos facienda vindictã in hostes pro nece tãti filii conciuis uestri: & forti animo ꝑmansit Crassus ordine stricto suorum militum, facto cuneo irruit in hostes, à quorum multitudine longa circuitus ruptus permansit: & secum suis reduxit beneficio noctis in ciuitatem Carianẽsium.

10 † Et legitur ꝙ rupto Crasso, viginti Romani milites insimul stricti ensibus, mortuis consociis sibi viam peregerunt armis per medium Parthorum: & illis inuictis romulea sua virtute pertransierũt. Non probè fecit Rex Boetiorum Xantes, qui dum fuisset pacto cõuentus duellare cum Melantho Atticorum duce, retro quem dicẽdo Melanthum iniquè fecisse contra pactum venire associatum, cum solus venire debuisset, & dum Melantes retro respiceret Xanthes illum vulnerauit, & occidit.

11 † Et volens Surina Dux Parthorum scire secretum, Si Crassus erat in ciuitate Carianẽsium, vt illum obsidere valeret, nuntios ad ciuitatem callide misit nuntiando Carianensibus se audiuisse dicere à rege Parthorum qualiter peroptabat habere pacem cum Romanis, & alloqui Crassum; quærentes de hoc loqui cum Crasso qui nolebat sciri se ibi esse quòd ipsi fuit relatum: & illum post ad mœnia fuerunt loquuti, certificati Crassum ibi adesse: quòd posteà nuntiarunt Surinæ, qui postmodum locum obsedit.

12 † Sempronius Gracchus contrà Cæltiberos simulando timorem exercitum suũ probè instructum retinuit: & inde iussit ipsius equitatum inuadere hostes: & inde se ad consulem paulatim, paulatim reduci: & facto insultu hostes inordinatos

pro magna parte occidit, & tentoria illorum occupauit.

13 † Et cum Pius Cæcilius Metellus consul esset bellaturus in Sicilia contra Asdrubalem ducem Carthaginensium tenentem in exercitu suo pro bello centum, & triginta elephantes, foueam magnam fecit propè vrbem Palermi, & suos arte in ciuitatem reduxit Palermi fingens timorem: & videns Asdrubalem in prima acie posuisse elephantes, iussit hastatis suis, vt arma iactarent supra elephantes, & illicò se reducere in castris: & hac de causa incitati elephantes pro parte eorũ in foueam inciderunt cursu: & reliqui retro irruentes in suos ordines Asdrubalis ruperunt: & tunc Metellus visa tali expectata occasione, extrà ciuitatẽ, & castra educto exercitu fuit Carthaginenses adhortus ad latus, quos vicit: & reliquũ elephãtorum cœpit. Magnus Alexander ex sylua expulit hostes, facto igne de nocte cũ parte sui exercitus, reliqua parte sine igne, illos arte in sequẽte per syluam, sibi loci sublato præsidio discipauit.

14 † Aristobolum cum filio Iudeam suscitantem contra Romanos cœpit M. Antonius duce Gabino viro consulare ipsius præfecto equitatum, omni postposita mora, & Ptolemæum regem Aegypti à regno expulsum armis restituit: Egregius Imperator fuit Antonius in re, & exercitio militari in aggrediendo hostes, & illos puniendo, circumducẽdo, & feriendo, insidiando, & decipiendo, præcipitando, & opprimendo, & suis à periculis seruando: pulcher fuit Antonius, & Orator optimus, liberalis, & superbus, iactabundus, & gloriosus, asserendo se fuisse ab Hercule descendentem: sed eius virtutẽ nimia oppressit lasciuia, & luxuria in Aegypto.

15 † Et cum foret in Asia contra Parthos passus mala multa cum exercitu inedia, & siti, & variis aliis necessitatibus: & si forent donata à Mithridate Parthicæ nationis sibi amico vasa multa argenti, Antoniani milites occiderũt Parthos illos: qui munera portabant, & vasa sibi distribuerunt vnà cum rebus pretiosis per ipsos milites tumultuariè deprædatis: Et tunc Antonius ex desperatione commisit Ramo seruo suo vt illi caput truncaret ne cognosceretur ab aliquo: & omnibus plorantibus cognouit Antonius id fuisse commissum per milites propter auaritiam, & non per odiũ vllum quòd haberent contra ipsum Antonium eorũ imperatorem; & illis Antonius pepercit vltionem non requirente tempore illo: & omnes seruauit in fide nouo iuramento, præclara, & eccellenti primitus per ipsum militibus habita cẽditione. Cæsar cõtra Aphranium sibi hostem volentem montem pro suo suffragio habere solita celeritate, locum montanum occupauit inuitis Affanianis: quos posuit in medio cũ equis fugauit. Fuluius Imperator in bello Cimbrico iusserat suo equitatui, vt discurreret vsque ad vallũ hostium, & inde ad suos redire simulata fuga prouocans illis ad bellum: quo pluries facto, & per Fuluium viso qualiter per dies hostes minuebantur numero: se mouit vno die cum multis ex expeditis suis illo insequendo post terga hostium secretò, & occultè; hostium partem fuit aggressus in vallo, & tentoriis suis, & cepit vallum quasi derelictum, & hostes superauit repẽte. Vestibus Illiricis Alexander Epirota pugnaturus contra Illiricos positis illis insidiis occultis suos Epirotas indui fecit: & agros Illiricos deprædari iussit, reductis Illiricis in locis sibi suspectis: vbi illos arte tali trucidauit. Et Leptenius Syracusanus bellum gerens contra Carthaginenses, Pœnos decepit faciendo per suos proprios agros prędari, & incẽdere villas; vbi Carthaginenses occurrerunt pro suorũ suffragio, & cæsi permanserunt ab insidiis Leptenii. Annibal artibus variis belli cis pluries vexauit Romanos, & Arabos hostes decœperũt de nocte extinctis ignibus, & illos trucidarunt, credẽtes ibi nõ esse hostes suos non viso igne: quem soliti erant facere.

16 † Tenentur optimi Imperatores pacis, & ocii tempore præcogitare de bellis fu-

turis; & tunc præparare necessaria pro bello, cõseruando amicos suos antiquos, & acquirendo nouos, faciendo hostes sibi beneuolos, & amicos: & illos segregando à fœdere facto cum aliis hostibus: vt in Hispania, & Aphrica fecit Scipio; vt post sequente bello victoria facilior quæratur. Nam hostes reconciliare, & milites, & populos beneuolentia, virtute libe ralitatis manutenere: & vtilius est in re bellica tale amicorum præsidium, quàm auri, & exercitus copia.

17 † Velius præfectus Romanorum decepit Asdrubalem dum ipse foret in arce Taranti, petens ab eo per oratores posse prefectum tuto exire arcem ad libitum suum: & de hoc contentus Asdrubal; Velius exit arcẽ vt hostis, & aggressus fuit Asdrubalem, & victor extitit Velius cũ suis. Scipio Aphricanus apud Numantiam erga suos inordinatos inquit: quòd omnes illi qui ita erunt inordinati habebat pro hostibus suis, & Romani Imperii: & quod retro redire deberent in patriam, vt desertores militiæ puniendi à censoribus; & propter pudorem illicò se in ordine pugnæ reduxerunt. Philippus Rex Macedonum dubius ne sui sustinerent impetum Scitarum peditatus tergoribus posuit equitatum sibi fidelem pro gloria: & infestum pro ignauia ordine sibi dato ne discederent donec discederet aliquis ex suo peditatu ab ordine pugnę sibi dato in præcepto: quòd si ipsi fuerint ptinaces extrà ordines prolapsi; quòd illos tollerent de medio armis: & timidi, ac fortes magis perceptarunt à suis: occidi: quàm ab hostibus, Ideò strennè pugnarunt cum gloriosa victoria.

18 † Hermocrates Syracusanus victis Carthaginensibus, de quibus maximam copiam captiuorum cœperat: timens eorum numerum, & ne sui pigrescerent in nocte, victoria læti, simulauit equos hostium de nocte aggredi ipsum, vt suos recuperarent captiuos hostes intrinsecos Hermocrati: cuius milites tota nocte steterunt in armis: & alia vice dum fuisset cum suis potitus victoriam vidẽs suos esse securos cibo, vino, & somno oppressos, finxit fugitiuum ab hostibus venisse sibi nunciantem, quòd hostes ab omni parte ordinauerãt insidias: ita quòd suos milites acie instruxit, & hostes fuit adhortus & vicit.

19 † Et habent duces vitare pericula aperreundo dicta in quantum possunt: quoniam illi qui se obiciunt facile periculis, non considerantes quanti sint detrimenti, & excidii, in ipsis facilius cadunt, & pereunt: quoniam tentant Deum, & non sperant in eo: vt cæci cęcos ducentes in foueam cadunt, Euangelio teste: propterea tenentur bellorum Imperatores secum habere comitem prudentiam, & sa luci suæ, & suorum semper consulere. c. si nulla. xxiii. q. fin. Iuxta illud: Quidqd agis, prudẽter agas, & respice finem: An siquorum quorundam sapientum, diui norũ Imperatorum in cœlesti experto rum spirituali, legali & armata militia præsentia, probè sui temporis præterita & futura tempora perspicientium, & bene considerantium, & consulentium: ita quòd se, milites, populos, & Imperium suum conseruarunt à periclis.

20 † Et meritò damnantur principes illi, qui non ducti necessitate se supponunt periculis sua capitosa, & temeraria voluntatę suorum consiliariorum spreto consilio: non cõsiderantes futurum finẽ. l. item mella. ff. ad leg. Aquil. Nulla quidem securitas est incerta sectari, & habere vicinum serpentem apud ipsum dormientem. c. si nulla. xxiii. q. viii. Et sæpe precipitatur cõsilium instante periculo; animo tunc existente dubio in huc, vel illuc impellitur vrgente mœstitia: & tũc sæpe silent consilia impulsa tempore necessitatis.

21 † Et illa quippe sunt remuneranda, & ptio multo coronãda pericula: quæ quis subegit pro republica, & libertate sui Imperatoris, & patriæ. l. semper. §. negociatores, ff. de iur. immu. & l. Princeps, C. de princ. agend. in reb. lib. xii. Maurus Pompeianus, vt cornicularius tribunus militum Cęsaris, Cęsarianis tunc obsidentibus Teguam vrbẽ Hispaniæ Pompeianis amicam, ex qua exit cum certa

custodia, & audacia sua: vt Cæsatianus per medium hostium præsidio transiuit in dictam Ciuitatem. Marcus Antonius contrà Pansam consulem in locis syluestris Aemilianę vix posuit insidias: & cum illis Pansę exercitum rupit vulnerato Curio consule: qui illinc ad paucos dies periit: & opera regis Iubæ duce perfecto Regis Iubę Sabora periit in fuga ab equis cæsus Numidarū cum exercitu suo. Rex Rhodiorum Menon cū longo equitatu te ductus in syluosis, & montanis locis, arte misit ad hostes planitiem tenentes plures ex suis sub colore quòd essent fugitiui: qui nuntiarunt hostibus qualiter in exercitu Menonis erat innata discordia: & quòd multi cateruatim ex militibus nolebant ingredi castra hostium pro suffragio suo & hostes hoc credentes descesserunt ex planitiæ: & ierūt ad castra sua ad illa muniendum: & Menon descendit in planum cum equitatu suo: & hostes fuit adhortus, occupato munimine castrorum suorum: & illos rupit. Epaminūdas Atticus factis ignibus multis vt videret nolle de nocte discedere, meauit in tenebrosa nocte per milliaria. 40. ad Mantiniā, & illā occupauit militari exercitio: qui alia vice volens simili stractegemate de nocte decipere Lacedęmonios, qui fuerunt ab vno ex Lacedæmonibus certiorati: & inde Epaminundas postmodum vadens, deiectus illa nocte fuit; ita ꝙ nō potuit consequi votum suum.

22 † Cratheres ex Asia descendens in Græciam cum exercitu, cōmissa pugna, Græcos coegit in Crumene retrahere cum paucorum occisione.

23 † Pro memoria nobilium gestorum militarium, & virtute excellētium virorum nobilium statuas illis auri, argēti, cupri, marmoris, & oricalchi inflabat antiquitas. Publius Aemilius consul Romanus victo Perseo Rege Macedonū in memoria victoriæ posuit statuam suam in templo Apollinis Delphici: vbi rex victus suam ponere nolebat. C. Marii statuam marmoream fuisse Rhauennę attestatur Plinius: & se illam vidisse præferentem rigiditatem, & duritiem Marii, naturāq; ipsius bellacem: qui sua virtute se exercebat vt miles in militaribus exercitiis, & vtebatur pane, quo alii milites nesciebantur: hunc ambitio, odium, crudelitas, & ingratitudo erga Cecilium Metellū oppressit varia fortuna: pluries triumphauit, & multorum glorias, & honores substulit Marius, & illi suas glorias ambitione abstulit Sylla crudelis multis cæsis ex Marianis.

24 † Caio Graccho erecta statua fuit per populum Romanum, ex eo quia iussu suo in Libia Carthaginē reedificauit, illi nomen Iunoniā imposuit: hic C. Gracchus vnà cum Tiberio Graccho suo fratre viri nobiles à Populo Romano fautipro lege agraria opera diuitum interfecti fuerunt: & eorum Cadauera proiecta in Tiberim: & statuas illis erexit Populus Romanus.

25 † Casandrus Rex capta Gręcia in Delpho cernens statuam Alexandri magni, animum suum adeò concussit timore: ꝙ semper in mentem illam tenebat impressam, memor de magnis gestis ipsius: & quando ipsi caput impellerat in murū.

26 † Achillis statua inflata fuit in Troia: quę ab Alexandro posteà fuit coronata: decessit Alexander Magnus. xxix. Iulii in solis occasu oppressus febre acuta venenosa causata à potu aquę frigidæ, vel à proditorie viru potato.

27 † Et dum Cæsar fuisset fautus à populo, & creatus tribunus plebis habitis Marianis Syllæ tempore pro hostibus, Romani Senatus Sylla defuncto inflauit Cæsar de nocte æreas. C. Marii statuas, & illas in Capitolio posuit nocte illa: qua Iulia amita Cęsaris vxor. C. Marii decessit, quam in Campo Martio ductam laudauit ornatissima concione, & cum victoriis Cymbrorum, & Theotonū, & septem ipsius Marii triumphis: & Tropheis pluribus cum literis insculptis: & viam Appiam ęre publico fecit iussu Senatus, Populiq; Romani, & Marianos audacter honorauit.

28 † Ex Parthis M. Antonius duxit statuā giganteam ad vrbem altitudinis brachiorum.

rum.lx. quam in theatrum, vt legimus erigi fecit.

29 † Nobilis Venetorum Senatus antiquitatis imitator, optimè facit inflando statuas virorum laude dignorum, in æde beatorum Martirũ Ioannis, & Pauli Venetæ vrbis: Romanorum exemplo Imperatorum qui propter virturem: & ne eorum laudes perirent, & gesta laudabiliter facta per ipsos in bello pro republica Veneta, vt illam Troiani Augusti Aemilii, Titi, & Marii, Curiorum, Deciorum, Bruti, Q. Flaminii, Mutii Sceuolæ, Horatii Coclitis, Syllę, Iugurtę, Codiæ, Valeriæ in Vrbe, & munificentis regis Hætruscorum Porsenæ, in Hætruria Alcibiadis, Pithagoræ, & Themistoclis in ciuitate Athenarum: & Lisandri in Delpho, & Antolici, qui Sinopem muro circundedit: hic militauit cum Hercule contra Amazones.

30 † Obeliscos, plures pyramides, & columnas cum historiis descriptas cum scutis, arcubus, & triumphis erexerunt in vrbe Quirites, statuasq; multas argenteas, aureasq;, & æneas legimus inflasse, & marmoreas insculpsisse ad eternam memoriã inclytorũ Imperatorum, & egregiorum equitum, & militum suorum in locis publicis: vt de statua Romuli in Tẽplo Vulcani deuictis Cimeriis, curru ibi apposito ferri ex Camerio allato, & regũ pluriũ, & Imperatorum, Augusti Cęsaris aurea statua fuit, & Assatii Parthorum Regis proceritatis sexaginta cubitorum: de Augusti Cimeribus extat adhuc munimentum in Vaticano vrbis propè ædem Diui Petri Apostolorum principis, & amotas Pompei statuas propriis in foro posuit Cæsar: & lege Iulia maiestatis iussit teneri rumpentes, & violantes principũ statuas. l. qui statuas. ff. ad leg. Iul. maie. Polimacum ruptorem statuæ Cyri regis in Persia gladio transfixit Alexander. In Clipeis quoque tabulis, scripturis, picturis, sculpturis, & numismatibus auri, argenti, æris, cupri, & ferri per egregiè gesta suorum pro memoria reliquit Antiquitas in marmoribus quoq; sculptis, & lapidibus preciosis.

31 † Vt de Imperatoribus, Regibus, Consulibus, Ducibus, & militibus excellentissimis: vt de Scipione, Fabio, Fabricio, Catone, Camillo, Appio, Claudio, Marco, Aemilio, L. Manlio L. Torquato, &. C. Dentato, Paulo, Lucio, Fuluio, Aemilio, Cæsaribus: & Messalla Principibus legitur: vt modo in vrbe de statua illa in ęneo equo posita propè templum S. Ioannis in Laterano, & de statua, & equo ęneo Pii Antonini Imperatoris olim posita Rhauennæ super porta Templi Diui Saluatoris: & inde longo post tempore subrepta ab Alliprando Lõgobardorum Rege, & posita in foro Papiæ.

32 † Et probè scripsit de statuis imperatorum, Regum, Ducum, & militum inclytorum Bartholomæus Cassaneus in prima parte libri sui Catalogi gloriæ mundi: & venerabantur huius modi statuæ antiquitus: & salui erant Rei criminum confugientes ad ipsas: vt de Asyllo Romuli, & Numæ Pompilii pro sacro loco statuto, pręter alios ordines per ipsos factos in vrbe: & in iure nostro est titulus de his, qui ad statuas Principum confugiunt, & de his, q. ad ecclesias cõfugiũt.

33 † Quæro de iuris quęstione, si scriptura in marmore sculpta probet in antiquis, dic quòd sic, per Glo. in c. cum causam, & per Doct. ibi de probat. & in c. sane. xxiiii. q ii. & in l. monumentorum. ff. de religi. & sumpt fune. & ibi per Bal. & in l. i. in fin. ff. de bon. possess. secundum tabulas.

34 † Formion Dux Atheniensium deprędatis per ipsum agris Calcedonensium, de hoc conquerentibus oratoribus vrbis Calcedonię, illos placidè retinuit: & alio die erga ipsos inquit, ꝙ ire deberent in patriam suam: quia ipse erat iturus Athenas: quoniam sui ciues sibi scripserant, vt in patriam redirent: & iussit exercitũ cum impedimentis meare uersus Athenas: & ita cœpit colligere sarcinolas, & se pręparare pro itinere: & oratores prædicti discesserunt certiorantes suos Formionem discessisse versus Athenas cum exercitu, hoc percepto per Calcedonenses aliter non curarunt vlterius custodi

Q

re muros ciuitatis:& Formion illicò retro reddir,& vrbem Calcedonensium in custoditam cœpit, & occupauit. Rex Agislaus Lacedæmonius Focẽsibus obsessis dedit potestatem exeundi ciuitatem cum exercitu discesso, hoc viso per Focenses exiuerunt ciuitatem: & ipse reddit repente cum suis,& ciuitatem habuit facto impetu forti. Viriates discedens cum exercitu ab obsidione vrbis Segobiensium pro tribus diebus per ipsum meato vno die pro tribus fecit itineris,rediens ad locum primò obsessum impeditum sacrificio, & illum occupauit desertum custodia.

35 † Galli accensi vindicare contra Romanani virtutem: quę contra ipsos tantas victorias habuerat memores pręcipuè de virtute Camilli, decreuere naues habere:vt valerent pertrãsire Tyberim:Roni Senatores hoc audito, ipsis licentiam concesserunt transeundi Tyberim,& vltra ipsis dare victum:quantum sibi sufficeret;& huiusmodi fugitiuis via fuit concessa per campum Pontinum:quę postea Gallica via dicta fuit: & Lucius Minius eques Romanus post amborum fratrum Scipionum occisionem factam in Hispania licentiam dedit Carthaginẽsibus in medio reductis vt abirent, & illos post inordinatos deleuit.

36 † Darius Rex in bello vulneratus multis sagittis,inquit erga Polistratum: qui illi præbuerat Pontum pro me tibi meritum dabit Magnus Alexander pro tanto beneficio,& Dii remunerabũt ipsum Alexandrum pro clementia, & humanitate sua;qua fuit vsus erga vxorem, matrem,filias,& sorores meas.

37 † Et cũ Rex Persiæ scripsisset Regi Agislao pro habenda secum amicitia, respondit si ipse erit Græcis amicus, suus erit amicus, sin'autem hostis perpetuus: & nunq̃ potuit ipsum corrumpere donis:& in fide, & virtute prout Mithridates nõ potuit Pomponium Romanum militem euertere à fide Romanorum. Et dum Consul.P.Crassus militaret contra Aristonicum,& in hostium insidias incidisset,intra Heliam,& Mirinam, & captus fuisset,putans indignẽ gestum pro consule percussit baculo illum,qui ipsum ducebat:quem occidit euulso sibi oculo: & ita vindicauit ignominiã seruitutis suæ.

38 † Q.Metellus in Romanorum dedecus curauit proditione habere captiuum Iugurtam Regem;& forte Deo placuit: qa Iugurtæ placebant proditiones,& proditores. Et qa Rex Persiæ nimis delicatè viuebat,de eo Rex Agislaus Macedonus dicere cõsueuerat regẽ Persiæ nõ virũ virtuosum viuere,sed vt debilẽ feram vitando frigus,& calorem, & se Rex Agislaus palàm suis in laboribus offerebat virtute sua. Nunciato Cæsari à captiuo quoddam,qualiter Afranius,& Petreius in obscura nocte uolebant mouere exercitum suum:& vt impediret eorũ discessum iussit in prima vigilia clamores,& tumultus fieri p suos, & vasa rum pi,& mulos amoueri:ita ꝙ perceperunt. Afranius,& Petreius Cæsarem velle discedere cum exercitu. Et Arridas Rex Molossi contra Ardium Regem Illiricorum,misit nõ aptos ad bellum in Aetholiam,& exercitum duxit in locis alpestris,& fortibus,hostibus insidiando contra bona illa Molossorum versus Aetholiam missa:ierant Illirici auidi præda; quibus insidiauerat Arridas in arctis locis cũ suis; & illos arte deleuit fugiẽtes.

39 † Audito per Lucullum regem Armenię Tigranum cum Mithridate velociter descendere in Gliciam cum maximo exercitu: putauit Lucullus Tigranum indiguisse consilio sano, cum hoc facere debuisset, anteq̃ Mithridates eius socer diminutus viribus ruptus,& expulsus fuisset de regno suo Ponti:& ꝙ modo Tigranus ponebat suum in periculum cum rupto rege Mithridate.

40 † Et tunc Micares filius Mithridatis,qui tenebat Bosforum, dubitans Tigranum esse ruptum in primo ingressu dono misit coronam Lucullo, rogando illum vt in amicum reciperet Populi Romani,& relicta Legione in Ponto pro custodia Duce Sornacio,contra Tigranum accessit Lucullus per aspera loca,vigente duro gelu,& cũ equitatu duodecim milliũ,

& trium millium peditatus, inuitis militibus suis peruenit ad Euphratem tunc turbidum: & præparata materia pro pontibus de mane fuit effectus fluuius meabilis, contra naturam ipsius fluminis: & illicò cum exercitu transiuit amnem Lucullus: qui videns Tigranum esse castrametatum in colle, loco forti, & vt ad pugnam descenderet, obsedit Tigranocertam vrbem valde dilectam à Tigrano, & de expeditione sequuta inter Lucullum, & Tigranum regem Armeniæ alio loco dicemus.

41 † Et dum Cælius prætor vrbanus redderet ius, super eius caput aduolauit auis nomine Picus, quam ipse occidit: & vani Aruspices iudicarunt Populum Romanum esse victorem, quia Prætor Cælius auem occidit, sed ꝙ ipse peribit in bello illo, cum sua familia: & ita fertur accidisse sequuto Marte: vt de Deciis illis, qui se deuouerunt pro Republica, prout Romana docet Historia.

42 † Dionysius Syracusanus tyrannus audito qualiter Pœni veniebant Siciliam: fortia loca pro custodia muniuit armata gente, eidem dato ordine, vt se pacto daret Carthaginensibus, quòd arte fecit, ut hostes diminuirentur præsidio, vt factum fuit: quos posteà videns Dionysius esse paucos, & diminutos auxilio superauit.

43 † Rex Agislaus Lacedæmonius militans contra Tysaphernẽ simulauit ire in Chariam locum aptum pro victoria; vbi accessit Tysaphernes cum exercitu ne Agislaus caperet locum, & Agislaus mutata voluntate iuit in Lydiam, & regiam vrbem Tysapherni celeriter cœpit cum thesauro.

44 † Contingit Mithridatem rupisse Fabiũ, & contra Pharnacem, & triarium copias suas ducere, pigrescentibus Fimbrianis militibus: qui demum impulsi pudore se quebantur Lucullum, & illi parebãt: sed audito per Triarium Lucullũ ibi aduentare: & ne Lucullus particeps foret victoriæ, & gloriæ pugnam accelerauit contra Mithridatẽ, & ruptus ab eo permansit millibus septem, & vltra ex Romanis interfectis, & centum, & quinquaginta ex centurionibus, & ex tribunis militũ viginti quatuor captis vnà cum vallo Triarii: & inde superueniente Lucullo Romani milites Triarium occidere curabãt: qui à Lucullo absconditus euasit.

45 † Cyrus Rex Persarum existens inclusus in Sardos à parte rupti montis, vbi nullus dabat introitus, arbores magnas altitudinis montis præparauit cum simulacris, & ornamentis armatis, & habitu Persarum de supra: & de nocte apposuit monti, & de mane in aurora radiante sole accessit supra montem ab alia parte murorum, & visis tropheis per populum ipse fugit credens hostes fuisse in ciuitate ingressos: & victor extitit Cyrus. Et Titus Labienus legatus Cæsaris in Gallia propè flumen castrametatus sub ficto timore fugæ, Galli amnem trãsire cœperunt in malis uadis: vbi Labienus illos facto ipsius militum agmine oppressit, & superauit. De nocte pluries Annibal Dux Pœnorum tentauit hostes ne dormirent, & cum parte suorum infestauit reliquis in uallo quiescentibus ventoso etiam, & plouiali tempore: & inde de die habuit victoriæ palmam: & Fuluii consulis negligentia dedit honorem Annibali: & Epaminũdas victoriam habuit contra Lacedæmonienses vigiles de nocte, arte retentos; & Sertorius in Hispania positis insidiis Pompeianis militibus de nocte à fronte, & à latere aggressus causa pabulorum Pompeianorũ millia decẽ trucidauit, inuito Pompeio suo duce: qui de nocte positis insidiis in Hispania contra Perpennam simulando fugam, illum insequente Perpenna vsque ad locum insidiarum, per quas fuit Perpẽna captus cum parte suorum, reliquo trucidato militum Perpennæ; & cum tribus millibus, & quingentis equis leuis armaturæ per Pompeium arte de nocte positis in nemore insidiando Mithridati habenti magnum equitatum; de mane fuit Pompeius regem aggressus, & Rex illum fuit insequutus longo equitatu, se retro paulatim probè retrahenre Pompeio, in ordine ad suos, qui insidiabãt re-

gi:per quos Pompeius fuit regem adhortus, & victor permansit suorum ordine firmo.

45 † Romani orbis domitores distribuebãt prouincias vniuersi orbis ad tempus consulibus suis,cum exercitibus: vt legitur de Cæsare,Pompeio,Sylla,Mario, Crasso,Metello,Lucullo, & de aliis excellentissimis Imperatoribus: qui primò candidati in commitiis,electi fuerant in cãpo Martio,vel in Capitolio vrbis à Populo Romano.

47 † Et cum è Thracia, & Macedonia venisset contra Syllam Staxilles præfectus regis Mithridatis cum centum millibus peditum, & decem millibus equitũ,& curribus nonaginta falcatis,ad se vocato Archilao duce Mithridatis in re docto militari:qui classem tenebat apud Munithiã, & arte bellũ differebat impediendo, & tollendo victum Romanis.

48 † Et Sylla versus Boetiam mutatis castris locorum sterilium in aperto, & plano campo meauit cum exercitu,& castra metatus fuit in loco, vbi suis non deficiebant necessaria:& licet mutatio talis, non fuisset ab omnibus laudata ob numerum magnum hostium peditatus,equitatusq;,& falcatorum curuum, sed voluit magis Sylla se opponere Martis periculis,quàm pati inopiam famis: & etiam quia expectabat Hortensium legatum suum,uirum expertum in re bellica, & auidum pugnæ dubitans illum non insidiari ab hostibus in arctis locis, & malis uadis: in quibus barbari degebant cum insidiis propterea Sylla iuit in Boetiam, & Caphus focẽsis domesticus Syllæ erat cum Hortensio decipiendo hostes per vias incultas,asperas,& insuetas,tuto ipsum duxit Hortensius cum exercitu de subtus Titoram,& per Parnasiũ descendere fecit illum ad locum vbi se tuti reduxere Focenses à viribus Xersis: & ibi fuit per Hortensium castrametatum: & die sequenti reiecit hostes, qui illum fuerant adhorti:& in nocte descendit patronidem per aspera iuga: & se iunxit cum Sylla:qui obuiam sibi venit cũ exercitu, & insimul collem fertilem cœperũt: vbi commodè,& sine inopia manere potuerant cum exercitu quindecim millium peditatus,& mille, & quingentum equitatus, vbi à barbaris ducibus visis fuit paruus exercitus Romanorum:& induxerunt Archilaũcontra suam voluntatẽ, & cum cohortibus,'curribus, & turmis destẽdere ad pugnam aciebus instructis, & bene armatis cum vestibus variè coloratis diuersarum regionum, & nationũ: adeò ꝙ Romani non audebant exire castrum:& Sylla non potuerat ab illis fugare timorem, & erga illũ dicebant milites:ꝙ barbari parui faciebãt ipsos, & hoc placebat Syllę ꝙ barbari redibant, & pergebant inordinati suis non parentes ducibus multis,quos habebant auidi prędа vagantes per agros,& loca multa deuastantes,& derobantes, & ab exercitu dilungantes, & segregantes ociosi: & Sylla suos in exercitio assiduo detinebat,cauando foueas,& aquam diuertendo fluminis Cephisi ad effectum,vt libentius pugnarent contra hostes: & ita contingit pro vt fuit opinatus Sylla: ꝙ Romani milites desperati in cauãdo foueas decreuerunt hostes ferro magis tollere de medio,q̃ vlterius fodere terrã:ꝙ valde placauit Syllæ certam tenens victoriam virtute suorũ militum: qui ipsum rogabant Syllam Imperatorem suum; vt permitteret illos ferre hostire barbaros hostes,& facto suorũ iudicio cognoscens Sylla ab illis fuisse fugatum timorem respondit:hoc petitis causa fugiendi laborem cauandi terram, & non pro pugna: & si veram pugnę cupiditatem habetis Romulei mei: sumite arma, & collem illum saxeum vbi olim castrum fuit modo dirutum capite; quem locum curabat Archilaus occupare cum suis: qui fortissimus erat, & disiunctus à monte Aedilio, ab Axe, & à Cephaso fluminibus:& Romani celeres ante hostes montem cęperunt:& Archilaus repente se reduxit iu; Chironiam:quæ à Chirone cõditore ipsius dicta est, & Sylla ad preces Cheronensium,qui militabant cum ipso succurrit Chironensium vrbi, misso Sabino tribuno suorum militum ad ipsam

sam

ſim cum vna cohorte bene armata cum Chironenſibus,qni ſua virtute celeriter intrauit, & liberauit vrbem, antequàm Chironenſes accederent ad illam:& Sylla aquauit Axem : & fuit caſtrametatus propè Archilaum: qui caſtrum habebat bene munitum inter montes Acconſiū, & Aedilium apud Aſios ibi per Syllam relicto Murena cum duabus cohortibus ordine ſibi dato, vt hoſtes perderet inordinatos:& ipſe acceſsit ad Chironiam, vt gentes armatas duceret pro pugna,& probè cōſideraret Ortopagium,& ſeu Turinum dictum, quòd ab hoſtibus occupatum fuerat: & Tribunus vnus militum obiam venit Syllæ cum militibus ſuis, & aurea corona,quam dedit Syllę: qui illos humanitate accepit, & duo Chironēſes promiſerūt dare modum Syllæ, quo Ortopagium habebit, & ꝙ hoſtes diſcipabit ad libitum ſuum, & viam docuerunt tortuoſam accedentem ad ſummitatem montis hoſtibus ignotam:& ipſi vnà cum Romanis iuerunt ad cacumen montis,ꝙ hoſtes non aduerterunt:& ita factum fuit: & poſt impræcipitē ſaxa in hoſtes deorſum morantes proiecerunt: ordinatis per Syllam copiis ſuorum militum in acie,factis cornibus peditum in ipſis,diſtributo equitatu:& dextrum cornu aſsignauit Sabino, & ſiniſtrum Murenæ,Galba, & Hortenſio legatis ſuis retro manentibus cum cohortibus probè inſtructis, & ordinatis pro cuſtodia, & ad ſubſidium, ne hoſtes circuirent Romanos ex improuiſo. Et ex aduerſo Archilaus curruum cornu dextrum inſtruxit ſuorū multitudine longa,vt Romanos circuirēt longitudine, & illos occuparent in pugna propter maximā copiam curruum falcatorum, peditumq;, & equorū ſuorum:& vt occuparent Chironiam,ſi ab ea diſiungerentur Romani: & Chironenſes duce Ericio ſibi dato à Sylla circundarunt Turinum, ſeu Ortopagium dictum ſecreto, & cum repente ſe oſtēdiſſet Barbaris, ortus eſt inter Barbaros timor inteſtinus cum fuga maxima præcipitantes deorſum,non valentes ſiſtere in rupe:& conati lanceis ſe firmare vnus alium impigebat, & impellebat raptim præcipitātes ex alto, & ab omni parte pugnantibus Romanis,relicto loco per hoſtes,vbi ex ipſis mortui permanſerunt tria millia, & fugientes Murena faciebat ab vna parte aciebus inſtructis: & ab alia parte fuerūt teſtricti Barbari, & ibi rupti in Caſtro ſuo,& ſparſi à peditatu,nimis timore repletis; barbaros inuaſit Sylla illicò cum copiis ſuis inſtructis,& contra hoſtes inordinatos impetū fecit,omni poſtpoſita mora,& cum celeri curſu cœpit terræ ſpatium qđ erat in medio:& vigorem ſuſtulit omnem curribus falcatis:qui curere non potuerunt : & reſtricti ſine viribus permanebant reiecti per Romanos de hoc ridentes cum maximo plauſu lætantes, vt fit in curſu brauiorum.

49 † Poſtquàm Romanorum pedites ſe extenderunt ab omni parte barbaricis fallangibus,ſcutatis acie inſtructis,cū longis lariſsis, quas Romani incidebant enſibus inter ordines barbarorum: & contra exiſtēres in millibus quindecim ſeruorum,qui vno proclamate fuerunt vocati ad libertatem: contra quos oppoſuerunt Romani ſagittarios, & funditores ſuos:qui verterūt illos in fugam peruerſo ordine ſuo, tunc ducēte Archilao dextrū cornu ſui exercitus vt circuiret Romanos, contra quem velociter occurrit Hortenſius cum ſuis inſtructis cohortibus: & ibi ſe oppoſuit Archilao ad latus hoſtium,qui ibi venerant, & cōtra Hortenſium vertit Archilaus duo millia ſui equitatus: ita ꝙ Hortenſius reiiciebatur à pluribus, & ſe reducebat ad altiora loca;ne equi illum offendere poſſent;paulatim,paulatim interruptus,& circundatus fuit à fallangibus hoſtium, cui occurrit repente Sylla cum dextro cornu : & dubitans Archilaus de puluere,quam faciebat Sylla, ſe ad ipſum conuertit relicto Hortenſio : quia Sylla impetum maximum faciebat in hoſtes. Et contra Murenam Staxillus perfectus Mithridatis cum peditatu impetum fecit cū maxima voce:quo audito rumore ab vtraq; parte emiſſo, & à montibus reſonante ſe

firmauit Sylla dubius:& in qua parte fo ret ipse aspexit: & copias suas retraxit, & misit Hortensium ad succurrendum Murenæ cum quatuor cohortibus: & ip se cum quinta cohorte concurrit ad dex trum cornu ibi pugnando virtute cōtra Archilaum, & postquàm milites dextri cornu Romanorum viderunt Syllā Con sulem, & Imperatorem suum ibidē ade se, & pugnare cum maximo impetu, & violentia, pugnarunt strenuè in præsen tia sui Imperatoris, & hostes in fugam celerem peruerterunt, illos insequendo vsque ad flumen, & montē: & paulatim, paulatim se Sylla reduxit in succursum Murenæ, quem vidit esse, etiam victoré cum Hortensio, & retrocedit ad insequē dum hostes, qui celeriter fugiebant ex hostibus innumerosis decem tantū millia fugerunt in Calcidem vrbem, reliqui capti, & occisi passim in fuga fuerunt, & in castro, & extrà castrū qd' capere nite bantur, & id facere non potuerunt impediti à Romana virtute. Legitur in tali expeditione ex militibus Syllæ periisse duodecim milites: & celebratæ fuerunt victoriæ tales p Syllam in ciuitate Thebarum relictis tropheis in locis vbi pugnatum fuit cum titulo, Victoria, Mars, & Venus: & in tropheo habitæ victoriæ in cacumine montis Ortopagii cum literis his. Homoloicus, & Anaxidamones fuerunt optimi bellatores. Et cum Sylla percepisset per eius exploratores Dorilaū alium Mithridatis ducē cū magna classe applicuisse calcidem cū octuaginta millibus bellatorum bene armatorum, & expertorum in bello, & Boetiam cucurrisse Flacco tunc Consule Syllæ cō trario in Ionio mari, cum magno exerci tu contra ipsum venire, arte sparso nomi ne in exercitu Syllæ, qualiter Flaccus progrediebatur contra Mithridatem Dorilao duce Mithridatis dubitante Flaccū iungi cum Sylla: & propterea conāte stu dio omni, vt Sylla cum ipso certaret, & in nihilo parendo Archilao, immò illū increpando tam magnū perdidisse exercitum, & non sine proditione, & illi con trarius erat: quia Archilaus virtute differebat pugnam fieri cum Romanis, tūc castrametatis barbaris in loco forti probè capto per Archilaum pro peditatu, & equitatu apud Orcomenum fertilem, & abundantē locum, & in planitie cum pa lude à parte locata p munimine, in qua gurgitabat aqua fluminis Mellæ, q præter naturam aliorum fluminum Græciæ in ortu suo est nauigabile proueniēte de subtus vrbis Orcomeni: & ibi tuto stabant barbari in ocio non longè à Castro Syllæ: qui suos inquietos exercebat in ca uando foueas ab vtraque parte, & ageres faciendo pro munimine sui valli, & vt va leret excludere hostes à locis firmis aptis equitatui hostili, & illum traheret in loco Cenosæ paludis: & cum illi Romani, qui erant ad operas deputati, & non nulli alii exercitus Syllæ: postquàm fuerunt à suis ductoribus relicti, non valen tes expectare cum tanta velocitate cœpe runt currere, q ordines perturbarunt suorum, & cum suis mixtim fugientes à barbaris fuerunt adhorti: quo viso per Syllam ibi accessit celerrimè cum equo, & ab illo descendit accepto vexillo, & ir ruens per medium occisorum clamauit erga suos terribili voce velociter transeundo per suos in hostes; O Romani milites in hoc loco digne morior p Republica Romani Imperii: & quando interrogati fueritis vbi reliquistis consulē ducem vestrum, estote memores dicere in Orcomenum: quibus verbis præ pudore inducti Romani ad ordines se illicò reduxerunt virtute sua, & inde restricti cum suo duce irruerunt in hostes sibi venientibus in subsidium aliis duabus cohortibus in dextro cornu: Ita q hostes verterunt in fugā: & Sylla cum suis paulatim, paulatim retractis ad vallum suū sumpto cibo ad operas reddit, primò inceptas cauandi foueas pro munimine sui valli versus hostes: qui duce Archilao probè ordinati impetum fecerunt cō tra Romanos, Syllæ sagittariis adeò restrictis, q non valebant arcu iactare sagittas: quas manu tenebant, & cum illis hostes vulnerabant; & in vallo restricti pernoctarunt nocte illa miserabiliter in

ter vulneratos, & mortuos: & demane Sylla ordine facto suorum ad dictũ opus incæptum fouearum milites eduxit: quẽ hostes fuerunt aggressi, & Sylla acriter pugnando fugauit illos cum magna cæde barbarorum: qua sequuta victoria, re quisitus Sylla ab Archilao pacem cum Mithridate bonis conditionibus fecit: quæ omnia sępe memorando proderint in re militari.

50 † Et mortuo Flacco Cõsule per Fimbriã Marianum consulem, & Fimbriani se pa cauerunt cum Syllanis militibus: quo audito per Fimbriam, ipse se gladio occidit in tentorio suo: & deprædata Asia per Syllam, ipse post Italiam applicuit cum magna classe: & Marianos profligauit, Carbonemq; alium Consulem ducẽ Mariani exercitus in Capuam Sylla fugauit, ex illis primò cæsis septem millibus: & legitur. M. Lucullum vnum ex ducibus Syllæ cum xvi. cohortibus supe rasse apud fidentiam cohortes quinquaginta hostium trucidatis ex illis. xviii. millibus eorum capto vallo: & hic M. Lucullus frater fuit illius magni Luculli: qui bello Mithridatem, & Tigranum reges superauit.

51 † Et legitur Syllam in animo suo habuisse leonem, & vulpem, & Carbonem dixisse Syllæ magis timere vulpem, quàm leonem: & bello post commisso per Syllã contra Marium Iuniorem ipso recluso in Prænestinam vrbem, cæsi fuerunt ex Marianis. xx. millia, captis. lxxx. millibus: & ꝙ in expeditione prædicta non perierunt nisi viginti tres ex militibus Syllæ: qui se tandem dictatorem vocauit, dira per ipsum experta crudelitate in Marianos: quorum sex millia in Sena tu, & in Pręneste millia. xii. trucidare fecit pręscriptorum: & post faustè triumphauit Sylla: & demum pediculari mor bo Puteolis periit: Granio Principe antequàm moriretur in vltima nocte suæ vitæ corã eo prius strangulato fisci debi tore, eo ꝙ a dimorebať solutionẽ expectã do mortẽ Syllæ: q; sepultus fuit in Cãpo Martio cum titulo hoc. Amicorum nul lus me beneficiis, & inimicus inferior me fuit in iniuriis: & ni fuisset humanitas Pompeii inhumatus permansisset Lucius Cornelius Sylla, opera Leppidi.

52 † Audito per Pompeium Cæsarem peruenisse ad Rubiconem cum exercitu se gloriauit in Senatu ꝙ si pede percusserit terram milites, & equos habebit innumerabiles: post rupto Pompeio, & eo in fugam reducto sine ministris, Fauonius vir Senatorius Põpeii amicus fuit illum associatus, & eum increpatus fuit de eo quod prędixerat in Senatu cum arrogantia magna: si pede terram percusserit milites, & equos habebit innumerabiles, quomodo faceret tale miraculum: & solus Fauonius illi amicus fideliter ministrauit in aduersis sibi deficientibus seruis, vxore Pompeii Cornelia tunc in Mithileno existente ibi prius missa per Pompeium: quem Peticius in naue oneraria accepit ab eo rogatus: & in Mithilenum conduxit, vbi aderat Cornelia vxor Pompeii, cui mœstissima obuiam venit in accusando fortunam aduersam.

53 † Cæsar mortuo Pompeio expulit Cleopatram è regno: & cum foret sibi dictum in præsentia Ptolemęi regis Aegypti per potentem Eunuchum Achillem Photinum: ꝙ iret ad peragendum aliqua gesta magnifica; prudenter illi respondit se no indigere consilio alicuius Aegiptiaci viri: & iussit Cleopatram ad ipsum venire: quę venit in vnã naui de nocte, vnã cum Apolidoro Siculo: & non valens de nocte intrare tentorium Cæsaris, inuoluta læticulo fecit se arte portare ab Apolidoro prædicto in tentorium Cæsaris: quam Cæsar honorauit, & cum germano suo Ptolemęo Rege reconciliauit: & ambos ęque regnare in Aegypto præcepit. & mortuo fratre, ipsa sola Regina totius Aegypti permansit.

54 † Quæro de milite vasallo, & seu de non milite vasallo; si potest sine consensu domini feudi dare feudum in dotem filiæ suę ad vitam ipsius filiæ inuestire: & ꝙ eiusdem filiæ vitam nõ transcendat: Dic Rotã Romanę curiæ tenere ꝙ sic, in tit. de feud. in antiquis perpetuam autẽ con cessionem sine consensu domini facere

de feudo non potest, vt Rota prædicta tenet in loco prædicto: vbi etiam habetur inuestitura in feudi prodesse absenti.

55 † Quæro de quodam barone feudum ligium tenente, qui rebellis fuit suo regi, an vasalli ipsius baroni perdant feudum, quod recognoscunt à barone prædicto, dic ꝙ non: quia feuda per ipsum cōcessa firma permanent, & illa non confiscantur, habetur per Bal. in c. i. in tit. hic finitur lex Corradi: & incipiunt consuetudines feudorum; & ꝙ vasalli efficiuntur franchi propter delictum domini firmat Ias. in l. fin col. ix. C de iur. emphy.

56 † Est quoque notandum ꝙ feuda perduntur pluribus de causis; & semper sunt citandi vasalli, neque sunt priuādi sine cognitione causæ: tenet D. Card. Alexā. in c. i. si quæstio. de feud. amo. & in consil. incipiēte dominus Abbas, & in alio cōs. incipiente Archipresbyter. nu. cxxxii. & per And. de Iser. in c. i. in tit. de mili. vasl. qui contumax est.

57 † Quæro demum de pœna mendacis vasalli, qui negat se à domino tenere feudum, an perdere habeat feudū vasallus, si noluerit iurare fidelitatem domino: dic ꝙ sic secundum d. Andream de Isernia in c. i. §. notandum, in prima rubrica, & in c. vasallus, si de feudo defuncti militis fuerit controuersia.

Plura de dictis, & de gestis militaribus hic scripsissem: quæ in libro rei, & disciplinæ militaris in variis locis sparsa scripta sunt: ibiq; legi potuerint per prudentes in legendo curiosos: quem Deo duce in lucem dabimus.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

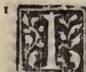
De Equis martialibus. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Dux belli quos equos tenere debeat. & nu. 2.*
3 *Equitatus salus est, peditatū fortissimū habere.*
Mars Deus est belli, qui præest maribus in bello. & Bellona militiæ Dea & Martis soror.
4 *Equitatus quomodo & quare fuerit congregatus per Ladislaū Regem Macedonū, et qualiter præmia constituit unicuique optime equitanti.*
Equorum exercitatio facit populum animosiorem, fortiorem, Belligerum & superbum.
Corinthi urbs cur Vulcani fucina fuit nuncupata.
5 *Lagislaus Rex ordinauit sagittarios & funditores pracedere alios in ordine belli.*
6 *Consilium pro Regibus ad habendum equitatum bonum in regno suo.*
7 *Imperatores tenentur peramare populos suos, et illos probè docere circa res et negocia bellica.*
8 *Principes qui indoctum exercitum docuerunt, & illo prosperè pugnarunt magis laudantur, quàm qui militibus aliena uirtute instructis uictores fuerunt.*
9 *Catullus Hostilius & alij Reges ac Imperatores laudantur ex eo, quòd mirabilia bello peragere militibus sua dotis uirtute.*
10 *Romana uirtus quanto alias nationes præcelluit. Alexandri & Cæsaris pulchrum dictum. Seruile esse in bello amare diuitias, & regium esse attendere laboribus & illos ferre libenter.*
11 *Martiales, equi, boni ex uarijs oriuntur locis, suntq; amici humanæ naturæ, ac pro ipsius commodo & tutela.*
De Nicomedis Regis Bithiniæ mortui equo. qui non uiso ipso Rege noluit comedere & mortuus fuit.

12 *Equi*

12 *Equi quandoque pro dominis mortuis lachrymarunt, & uicloriam seu ruinam ipsis duci bus suis indicarunt.*
Equi à pluribus Principibus honorati.
De Bucefalo equo Alexandri Magni, & quomodo ipse Alexander illum equitabat.
13 *De equo Cæsaris, & quomodo equi martiales cognoscuntur & exerceantur.*
14 *Natura, forma, & signa martialium equorum quæ nam esse debeant. & nu. 15. & 16.*
16 *Equi qui sint improbandi.*
Regis Antigoni mirabile inuentum ne equi pigrescerent.
Desidia, segnitia, ignauia, imbellia, pigritia, & inertia. est hostis accerrima uirtuti in pace & in bello: nocens ut pestis Martialibus viris & equis cum multa mala pariat. ideò omni arte & ingenio uitanda.
Equorum scabies & aliæ egritudines quomodo sanari debeant.
Pro sanandis moroidis experimentum.
17 *Equorum martialium domini tenentur bis saltem in die illos proprijs oculis uidere, quibus impinguuntur equi illosq; bene nutrire & curare.*
18 *De Porro Rege equitante magnum elephantē, & de uirtutibus ipsius elephantis.*
19 *Vasallus duos recognoscēs dominos inferiores à Rege pro feudo non ligio, qualem illorum in bello cum equis auxiliari teneatur. & num. 20.*

1
NCLITI exercituum Duces † omni tempore tam diurno, quàm nocturno tenere habent aliquos equos ex suis sellatos: qui sint veloces, fortes, castrati, qui non nitriant de nocte equitantes: & ꝙ non sint vitiosi, bene domiti, securi, animosi, & nō perterefacientes vmbras, arbores, ligna, & saxa de nocte, si in obscuro fuerit necesse equitare pro re importanti, ne videntes equarum armenta, vel alios equos nitriant: & tali nitritu certiorentur hostes sub noctis silentio: qui forte inordinati: & sine custodia capi possent, non certificati ab exploratoribus suis: & facillimè aggredientur inopinantes tale factum: & superabuntur ab animoso, & calido hoste longè castrametato, ibi arte, & tuto peruento cū celeri equitatu suo: secum portata peditatus acie fortissimorum militum, hostibus aggressis, & interritis, vel in fugam positis, in ermi repertis repētino aduentu. Ita ꝙ arma capere, & equos sellare, & fremare propter impetum fortis, & repentini aggressus non poterint.

2 † Et data occasione vtile est in re militari secundū necessitatē temporū, & expeditionū & negotiorū fortissimos, animosos, integros, & nō castratos, & sæpe nitriētes eqtare martiales equos, ortos ex forti prosapia, cum Aquila inbellem nō generet columbam: secum receptos strenuissimos pedites electos cū ipsis equis, cum variis armis, & ignitis instrumentis: ipsos comitantes, cautè semper equitando, & calidè castrametando, ne aliqd mali sibi, & suis contingat.

3 † Et pro equitatus salute optimum est habere secum peditatum fortissimū cū ipsis, quandoque portatum: qđ proderit valde, si contingerit infidos hostes habere plures equites, quàm sint Catholici. Quia Mars, seu Mauors antiquo vocabulo: vt inquit M. Varro præest maribus in bello: & mars pitrem. i. martem patrē, & deum bellorum, & Bellonam militiæ Deam, & matrem, & martis sororē crassa vocabat antiquitas.

4 † Et non valens Rex Agislaus Lacedæmonius cum peditatu suo in Phrygiam pergere sibi prohibito per equitatum Pharnabaci: nouit prudenter necessarium fore equos habere in bello pro victoria: quibus ipse carebat. Ideò publico edicto præcepit omnibus diuitibus ciuitatum ipsius imperii: vt equos nutrirent, & tenerent martiales: & ꝙ quilibet dans sibi equum cum homine armato, & experto pro bello: foret immunis à militia: & ita cōgregauit equitatum: & certe populi fiunt animosiores, fortiores, belligeri, & bello superbi, vbi equi exercentur: & ita optimum equitatum cumulauit in Ephelo, & præmium posuit turmis equorum, & cohortibus peditatus: & vnicuique optimè equitanti, & pede-

ster se probè exercenti præmia posuit, omnibusq; scutatis, sagittariis, & funditoribus, factis gymnasiis exercitantium in militia tam pro equitatu, quàm ꝓ peditatu. Et vrbs Chorinthi Vulcani fucina nuncupabatur pro armis, quæ in ipsa ciuitate fiebant.

5 † Et probè ordinauit Rex Agislaus Lacedæmonius segittarios, & funditores præcedere alios in ordine belli, ne suos lædere possent: & ita tempore nostro fieri debet de pillulariis tartarei ignis: & gymnasium pro exercitio militiæ constituit & benemerẽtes in gymnasio pro honore, & gloria virtutis coronari mandauit: & illi lętantes Dianæ præsentabant coronas, quibus coronabantur.

6 † Consilium erit pro Regibus ad habendum equitatum bonũ in Regno suo: quo ipsi valeant posteà vti pro bello ꝑcipiendo subditis suis publico edicto in bonis tot valorem habentibus: vt vnum, duo, vel tres eques teneãt bonæ stirpis; distribuendo illis equos, & iumenta marcialia: ipsos faciẽdo immunes ab omni onere populari: & quòd nullus possit tenere mulum, vel mulã absque equo vno martiali: & ꝙ nullus indui possit pãno fino, nisi tenuerit vnum equum pro bello: & tam comedit equus vnus malus, q̃ bonus vnus: & ita in eorum regno de facili habebunt bonum equitatum ꝑ militia.

7 † Et tenentur Imperatores peramare populos suos, & illos instruere ad exercitiũ bellicum: sæpe equitando ocii tempore venationes proclamare facto: vt omnes alio, non impediti iuuenes habentes equos martiales accedere deberent cũ eorum Rege ad venationem: & illos exercere cursu, & saltu: & præmia quandoq; illis donare se probè exercentibus: & quandoque eos exercere in hastiludis præmio vincentibus dato: & illos amare, & probè docere circa res, & negotia bellica.

8 † Et laudantur Principes illi: qui exercitu bene disciplinato magna peregerunt, manutenendo illos securos, tenaces, & disciplinatos in re, & disciplina militari, & magis laudantur Principes illi, qui indoctum exercitum docuerunt, & illi præcipere sciuerunt, & cum eo prospere pugnarunt, & victores, & gloriosi exritere runt, quàm illi, qui militibus ab aliena virtute instructis victores fuerunt.

9 † Suos docuerunt milites Rex Tullus Hostilius, Epaminondas Thebanus, Rex Philippus Macedo, Romani, & Alexander magnus, Gracchus, Pelopida, & Cyrus Rex Persarum. & cũ illis sua doctis virtute, mirabilia bello peragere.

10 † Romana virtus teste Liuio Patauino præcelluit omnes nationes, virtute, religione, natione, generatione, armis, & disciplina militari: & quidam nostri temporis Duces armatę miliciæ sunt in causa habendi bonos, & malos milites igna uia, & auaritia sua, quos corrodit segnities, & ignorantia, hostes in re militari: inquiebant Alexander, & Cæsar seruile gestum esse in bello amare diuitias: sed Regium esse attendere laboribus, & illos fere libenter.

11 † Martiales equi ex variis locis boni oriuntur, licet in omni loco aliqui equi boni nascantur, & etiam mali: Equi sunt amici humanæ naturæ, & pro ipsius cõmodo orti sunt, & tutela: & mortuo Nicomede Rege Bithinię: quem non vidẽs equus suus, nunquàm comedere voluit: sed mori magis poptauit: & ita fuit mortuus equus Nicomedis.

12 † Et legitur equos in bello pro dominis mortuis quandoque lachrymasse, & tristes permansisse cibi immemores sibi dati: & quandoque indicasse victoriam, seu ruinam ducibus suis cũ gestis exterius per ipsos factis, & propalatis. Et legitur quosdam Principes magnos honorasse equuos suos mortuos, vel vulneratos in bello: & Alexãdrum Magnũ mortuo suo equo Bucifale in bello cõtra Porrum Regem, in India vrbem construxisse Buccifaliam sub nomine, & in memoria equi sui Buccifalis: quem indomitũ emptum pro Philippo Rege patre Alexandri per Philonicum Thesalũ pretio tredecim talentorum, & equitare audebat nemo ferocitate sua: & cognoscens Alexander equum esse sine freno præti-

more vmbrę solis demonstrantis ante ipsum imaginem alterius equi, qui videbatur cernere illum, vertit equum contra solem, & placidè super eum ascendit, & illum probè rexit loris: & domuit, & in bello pluries illum equitauit, & mirabilia gloriosè super eo fecit.

13 † Equitabat Cæsar equum vnum terribilem habentem quasi pedes hominis humani, & super eo, bello multa peregit: & equus prædictus primò fuit à Cæsare equitatus, quàm ab alio: vt de Alexandro legitur, qui primò equitauit Buccifalē. Equi martiales cognoscuntur dum sunt pulli equini in eundo, & ludendo, & aquas transeundo: & tertio anno de armēto debent capi, & probè curentur in stabulis, domentur, & mansuetè exerceantur: & bene sine vitio instruentur, exemplo Castoris Tydaridis, & Mesapii antiquorum domitorum equorum, iuxta illud Poetæ. At Mesapus equum domitor, neptunia proles.

14 † De natura, forma, & signis martialiū equorum quædam hic scribere decreuimus: & primò de signis, vt facilius reliqua cognoscantur.

15 † Signa verò bonorum equorum ꝑ bello sunt, nescire stare pedibus firmis: & frenum ob necessitatē mordere spumantem, narribus terrorem monstrantium, & terram vngula concucientium, & fodientium, & exultantium audacter, & sæpe nitrientium, in cursu, & armis se lætos offerentium: & absque metu saltantium, & non contemnentium pauorem, sono lętantium, & gaudentium, tubarū, & tympanorum strepitus non timentiū bellicorum instrumentorum, & illis lætantium, & quòd sint cupidi, & voraces in edendo: quorum pilus non curatur, quia ex omni pilo aliqui boni, & aliqui mali reperiuntur equi, licet albus, & niger maculatus pilus cōmendetur in eqs, vt placuit Xenophonti. Natura, moribus, colore, forma, & educatione, & loco comprobantur equi: natura scilicet hilaris, allacer, intrepidus, & lasciuus, moribusq; temperatus, placidus, & obediens, equus honoris cupidus, & auidus in gestis suis se ratione regendo sibi data à prudente domitore, illum exercente.

16 † Et improbādi sunt equi illi, qui stimulis, frenis, & habenis obtēperari nequeūt calcitrantes equitando. Forma videlicet. capite breui, & sicco, pelle propemodum adhærente ossibus, ardua ceruice, & erecta, auribus breuibus, & acutis, oculis magnis nigris, vel felineis, naribus largis, spissā, densa, & crinita coma, protendente ex latere dextro, pectore lato, substricto ventre, testibus exiguis, rotundis clunibus, firma, & longa cauda, mollibus altis, erectisq; cruribus, altis, concauis, & rotundis, pedibusq; siccis, vngula firma, composito corpore, visu delectabili, grandi, & recto corpore, & sublimi, & aspero in loco educato: qui exerceri debent assiduo, ne tristes fiant, & scabiosi.

Exemplo Regis Anthigoni in Nora castro Frigiæ hostium vi reducto cum equitatu suo: & ne ignaui fierent equi, non valens illos calefacere, & exercere, & vt libentius cibum caperent, & remouerentur corporis motibus: equorū capita loro substrinxit, altiusq; vt prioribus pedibus planè terram possent attingere: deinde cogebat ipm̄ equitatū posterioribus exultare, & calces remittere: q mot⁹ nō minus sudorē excutiebant, q̄ si cursu terræ spatium decurrerent: quòd calidè fuit inuentum, ne equi pigrescerent: & fuit mirabile visu ipso exeunte castrum, cum ita agiles, & pulchri visi fuerint prędicti equi, ac si in capestro, & non in loco obsesso fuissent, vbi per multos menses steterunt. Nam desidia, segnities, ignauia imbellia, pigritia, & inertia est hostis accerrima virtuti in pace, & in bello: & vt pestis nocet martialibus viris, & equis: propterea est fugienda, & vitanda, arte, ingenio, & studio omni: quia corpus, vires, & animos hominum extinguit, & mortalibus tollit gloriam: nec vnq̄ est habenda pax cum desidia hoste quia virtutem reddit infirmam, & prudentes tumulat sine honore, & dormientium destruxit vrbes, & imperia præcipitat. Iuxta illud Catonis. Segnitiem fugito, quæ vitæ ignauia fertur: Nam cū ani

mus languet, consumit inertia corpus, pro vt ferrum territ rubigo. Scabies valdè nocet equis, quæ mederi facile potest cum ruta, sale, & sulphure, lupinorúq; aqua facta bulitione ad ignem: & balneo reddito tepido: & vinum album dificcat humores tibiarum, & pedū equorum. Piper cum sale, & ipsis impleto foramine, & illo obturato cum bombice prodest ad inclauaturam equorum, & poterit ferrū apponi vngulæ dolentis equi inclauati sine periculo euulso primo ferro cum clauo illo, quo fuit pes inclauatus equi, cui vulneri pdest oleū, aut suc cū herbæ tassibarbassi. Quod etiam hominum prodest ficubus, siue moroidis cū vernice liquida: qua vtuntur pictores, & oui vitello cum modico melis, & ceræ no uæ misto, & ad ignem bene incorporato, & frigidè facto vnguento, vnctos, sanatos fuisse homines q̄plures vidimus liberatos à moroidis: quę labore, calore, & equitatu longo, & ex nimia sanguinis superfluitate proueniunt: ad tollendum varias equorum ægritudines docuit Chiron, & post ipsum q̄ plures docti, & excellentes viri: qui de his scripsere: & quia nostra non est professio equorum medela, ideò me remitto ad scripta illorū: qui ad hoc ingenium, & studium suū applicuerūt.

17 † Et tenentur regulariter equorum domini Marcialium videre bis saltem in die equos suos oculis propriis: quibus vt fertur, impinguantur equi, & illos bene nutrire, & curare, ne sibi deficiant necessaria: quia pugnant & ipsi calcibus, dentibus, & forti corpore suo pro gloria dominorum suorum in bello.

18 † Legitur Regem Porrum in die fuisse magnum, & fortem, & longum quatuor cubitibus, & vltra vno palmo; equitasse magnum elephantem probè ad bellum instructum: qui in pugna contra Alexandrum pręliauit totis viribus: & quòd regem suum vulneratum sagittis, fuit tutatus: & ꝙ ex eius corpore ore suo sagittas euulsit

19 † Quæro de vasallo non ligio, id est non regio, qui promisit iuuare dominum seu dicum equis, si de illo uasallo: qui non iurauit homagium, seu fidelitatē in manu regis, sed in manibus inferioris à rege, vtputa baronis: nam differt in sacramento dato in manibus regis pro feudo regis, & pro sacramēto dato in manibus inferioris pro feudo, qđ habet à barone: & id quòd defertur regi dicitur ligium, quod baroni non est, nec dicitur ligium, & sic nunc loquor de vasallo non ligio duorum baronum habente feuda à duobus pluribusve dominis baronibus inferioribus à Rege, inter se bella gerētibus requisito vt illos adiuuet cum equis, cū promiserat eos iuuare in iuramento homagii seu fidelitatis: quidam dicunt neutrum teneri iuuare cum insimul concurrant. c. i. i. q. i. l. quotiens. ff. de vsufructu. cum nemo possit duobus dominis seruire: & quidam alii tenent locum esse gratificationi c. cum autem, de iur. patro. l. si quis in graui, §. cum omnes ff. ad sylla nia. vel forte terminari. c. cū fors. xxvi. q. ii. Quidam alii priorem dominum teneri iuuare, cui primo iurauit: & hæc opinio satis ratione comprobatur l. imperialem, de phib. alie. feu. l. ii. C. qui potiores in pign. habean. & l. operis. ff. locati. c. quia tua. l. distin. vbi habetur teneri primum iurm, & fidelitatem seruare.

20 † Et quidam alii dant consilium, quòd primo seruiat, cum persona, & aliis etiā si plures fuerint gradatim per substitutum, si hoc feudorum natura patiatur. l. i. & per Bal. ibi. C. de cad. tollen. in. §. fin autem: & hęc opinio satis ęqua est secundum Ioan. de Ligna. in lib suo de bello. Tu dic teneri illum tantum iuuare, qui iustum bellum mouet. c. i. xxiiii. q. vi. ibi enim non opem fert: tenet Bar. in l. si qs, ff. ad leg. Iul. maiest. & Bal. in vsib. feud. hic incipit consuetudo &c. Ad hoc faciūt not. per Doct. in c. in nostra, de test. & Petr. de Anchar. in c. i. de eo qui mitti. in poss. in vi. quòd si fuerint plures barones domini feudi inter se bella gerentes iustè tunc seruiet vasallus primo personaliter, & secundo, & aliis per substitutum gradatim vt supra non adiuuando iniustè bellantes per iura prædicta.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De inimicis occultis exercituum, & de eorum prouisione. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Hostium occultorum in exercitu, quanta sit habenda ratio.*
Ignorantia rei militaris est hostis occultus militantibus: & quantum nocuit Demetrio filio Antigoni Regis Frigiæ & Romanis.
Ignauia militibus nocet.
2 *Odia nocent Imperio: & de odio M. Antonii contra Cæsarem.*
3 *Inopia hostis occultus in exercitu, & de accelleratione Cæsaris à Dyrachio in Thessaliam ut Pompeium fugeret, & inopiam euitaret: & de obsidione Cæsaris per Pompeium. & nume. 4.*
5 *Lisander quomodo Athenas propter famem sine pugna habuit.*
6 *Desidia nocet sanitati animæ, corporis & salutis.*
Auaritiam tollit munificentia, & fames, per copiam frugum deletur.
Desidia per concordiam. Inertia & ignauia tollitur per exercitium frequens, & diligentiam.
Animosa uirilitas fugat timorem.
Pax & beneuolentia odium spernit, & nutrit amorem.
Ocium contemnit improbus labor.
Virtus inuidiam tollit, & ipsius errores.
Continentiam negligit luxuriam.
Ars & patientia portat uexillum honoris in periclis & laboribus militaribus.
Duces exercituum hostes occultos opprimendo, facile uictoriam obtinebunt.
Epaminunda Thebanus qua arte induxit milites suos ad pugnandum contra Lacedæmonios, qui illorum uictores fuerunt.
7 *Tutius est hostes suos fame domari, quàm illos consumere ferro.*
8 *Humano sanguini inquantum fieri potest parcendum est.*
Lucullus fame superauit Mithridatem Regem Ponti, propter quam exercitum suum diuisit. & illum inordinatum Lucullus oppressit. & nume. 12.
Tigranus qui Lucullum noluit uincere fame, fuit à Lucullo uirtute superatus.
9 *Alexander magnus uictis per ipsum Persis & Cypro Marte. Regna multa cum Regibus sine pugna sub eius ditione sponte habuit.*
10 *Inuidia hostis est occultus & plures destruxit.*
De captiuitate Tigrani iunioris, & qualiter fuit ductus ad urbem in triumpho Pompeij.
11 *Sertorius quomodo superatus à Metello, capto frumento pro cibo exercitus Romanorum.*
13 *De prouisione facta per Lucullum superato Mithridate, ne exercitum suum fame periret.*
14 *Loca obsessa sunt hostes occulti exercituum.*
Deficientibus alimentis catholico exercitui curandum est arte habere terminatas inducias cum hostibus, ut necessaria habeantur.
15 *Fideles ad infideles arma & annonas portantes, præter pœnam canonicam, pœna Imperialis edicti sunt puniendi.*
16 *Leucadiæ ciuitas carens alimonijs propter Alexandri obsidionē illius ditioni se suppesuit.*
17 *Imperio periculosius est amicis carere quàm pecuniis.*
Imperatores semper curare debent amicos facere, & antiquos conseruare, nec grauare populos, exemplo Scipionis.
18 *Scipio Aphricanus cur Masinissam restituit ad Regnum paternum Numidarum.*
Exercitus hostium cum premitur ab hoste intrinseco quid sit peragendum ut sine ferro et pugna uincatur.

Ouidij natiuitas.

19 *Antonius qua arte multos Lepidi milites ad eius uotum reduxit.*

20 *Hostes tenere eppressos insidijs optimum est censilium in exercitu, & arte talis illos eppri. mere.*

Surina Parthorum rex quo actu Crassum superauit & occidit, & de consilio Artuasadis Regis Armeniæ dato Crasso ne iret in Parthiam nisi per Armeniam; & de Arimãdo Principe Arabiæ misso per Duces Parthi Crasso, ut illum proderet: & de morte Publij Crassi Iunioris, Planci & Censorini & aliorum nobilium uirorum à Parthis occisorum. & de morte ipsius Surinæ. & nume. 21. & 22.

22 *Ireides qua morte uitam finiuit.*

23 *Seditio in populo & exercitu pessima est, & causa multorum malorum.*

24 *Testes pro nobis & contra nos tres sunt Deus, conscientia & proximus.*

25 *Inimicus non admittitur ad testimonium, etiam in causa hæresis, criminis læsæ maiestatis et simoniæ.*

26 *Cautela pro reis ad impediendum torturam. & opponendum contra testes examinatos.*

Confessio in tormentis facta legitimis indiciis non præcedentibus, non nocet etiam si fuerit ratificata. & perseuerata. & nu 27.

27 *Iudices non debẽt esse faciles ad tormentandum reos & non admittentes appellationes à tormentis pœna ultimi supplicii, & cum infamia puniuntur.*

Tortura non requiritur cùm maleficium est legitimè probatum.

Tortura quare inuenta.

Fama sola non est sufficiens indicium ad torturam.

Testes malę famæ contra homines malæ famæ, dũmodo non sint eiusdem criminis socii, probãt.

Torqueri quis non potest etiam in crimine læsæ maiestatis, non præcedentibus indiciis legitimis.

28 *Confessio facta per reum existentem in fortiis iudicis dicitur metu tormentorum facta. & æquiparatur confessioni factæ in tormentis.*

29 *Vasallus requisitus à domino ut ipsum iuuet contra patrem suum: uel iuuet patrem contra filium, an ad id teneatur.*

30 *Vasallus an teneatur sequi baronem suum uolentem ire ultra mare ad pugnandum contra Barbaros.*

Dominus tenetur ad sumptus uasallo sibi seruienti ultra mare arbitrio moderatas boni uiri.

ONSIDERATIO 1 est maxima † habẽda occultorum hostium exercituum: quorum aliqui sunt interiores, & aliqui exteriores. c. paratus. xxiii. q. i. inter quos sunt vitia, ocia, luxuria, dissidia, inertia, timor, inedia, desidia, auaritia, odium, discordia, inobedientia, desertio omnis, & similia. Ignorantia rei militaris est hostis occultus ducibus, & militibus: quæ nocuit Demetrio filio Anthigoni Regis Frigiæ, & Syriæ: qui dum esset iuuenis, & inexptus, & absq; consilio expertorum, inexpertos habens milites innumerosi exercitus, superatus fuit in Syria à Ptolemæo Rege Aegypti, suis depręedatis regiis tentoriis, erga quẽ Ptolemęus fuit posteà vsus humanitate, & omnia sibi deprædata restituit liberaliter, illi inquiens se pugnare pro imperio, honore, & gloria, & non pro rebus mobilibus, quibus ipse non indigebat: quo audito per patrem Anthigonum respondisse fertur Ptolemæum pugnasse cum iuuene imberbe, & illum superasse inexpertum, sed in futurum pugnare habebit cum viris barbatis, & expertis. Et inde refecto exercitu per Demetriũ expertorum consilio senum, & contra Cilicem Ducem Ptolemæi, copias eduxit, & pugnauit, & illum vicit: & cœpit cum septem millibus militum, & illicò scripsit ad patrem Antigonum Demetrius de victoria habita, rogans ipsum, vt gratiam sibi facere vellet vtendi pręda per ipsum quęsita arbitrio suo, & pater fuit contentus: & Demetrius dono misit Ptolemæo Cilicem ducem suum cum reliquis captiuis: & de hac causa Ptolemæus bello, & liberalitate victus Syriam liberã reliquit Antigono. Obsidibus datis p quasdam vrbes pro fide Romanis in bello punico, volentes dictæ ciuitates rebel

lare à Romanis,& obsides suos liberare, arte procurarunt per Romanos mitti legatos ad componendum discordias finiũ vertentes inter vicinas vrbes: quæ postea retinuerũt Romanos legatos, donec fuerant liberati eorum obsides; & se post dedere Pœnis. Hostis occultus ignauia nocet militibus: Ideo Rex Cyrrus exercuit suos vno die ad incidendum nemus; & alio die iussit illos quiescere, & bene pascere delicatis cibis: interrogãdo illos si sibi magis placebat labor externi diei, an hodierni; responderunt hodierni: & ipse dixit prudenter quòd ipsi non poterint esse liberi,& beati, nisi cum patientia laboris, & exercitii vicerint hostes suos,& proprium corpus virtute.

2 † Odia nocent Imperio,pacato autẽ Marco Antonio,cum Cæsare Augusto affinitate sequuta inter ipsos: non potuit M. Antonius non odire Cæsarem ob ipsius immensam,& splendidissimam virtutẽ, qua,sua obscurabatur existens apud Cæsarem:& quidam Aegyptiacus erga M. Antonium dixit suam fortunam ex se splendere,sed obscurari eo existente prope Cęsarem:& monuit illum se absentari ab vrbe,& tali per ipsum accepta monitione iuit Antonius in Græciam, vbi multa digna peregit.

3 † Fœlici sequuta expeditione Põpei contra Cæsarem apud Dyrachium, iussu Cæsaris sparsis militibus suis per agros ordine sibi arte dato, vt se in nocte reducerent ad certum locum sibi datum: & inimicos pertranseundo, Cęsar reductis suis accelerauit iter suum in Thessaliã, vt vitaret inopiam hostem occultum ipsius exercitus: quibusdam ex Pompeianis iudicantibus Cæsarem fugere, & illum insequi,& quibusdam aliis iam esse bellum finitum cum ipso: & procurarũt nonnulli ex Pompei amicis redire ad vrbem firmiter tenentes bellum esse finitũ cum Cęsare:& nonnulli hac de causa nauigarunt ad Lesbon: vbi erat Cornelia filia Metelli Scipionis vxor magni Pompei,nuntiantes illi bellum esse finitum.

4 †Et prudẽter Pompeius iudicauit Cæsarem insequi,& illum opprimi obsidione, & fame:& superare illum sine pugna,q͛d fecisset,nisi impeditus fuisset à suis consultoribus,& à Senatoribus: quorũ consilio impulsus fuit ad pugnam in campis Farsalicis solo Catone Duce classis, dissentiẽte suo libello expeditionem armorum non fieri cum Cęsare,sed illum obsidione,& inopia vincere sine ferro.

5 † Lisander,vt Athenienses obsiderentur ab hoste intrinseco famis, omnes Athenienses,qui erant foris Athenas vt comederent fruges in ciuitate reconditas: & vt ipsi ciuitati posteà deficeret, misit ad ciuitatem illos minando,vt si ipsos reperierit extrà ciuitatem interimeret:& ita habuit Athenas sine pugna, illos opprimente inopia, & inedia exercituum hoste,& populorum acerrima.

6 † Desidia nocet sanitati animę,corporis, & salutis: ideò virtutibus intendentes vagari non debent perniciosis cogitationibus.c.nunq̃,de consecra. distin.v. Iuxta illud. Quæritur Egistus quare sit factus Adulter,impromptu causa est desidiosus erat. Inertia, desidia, ignauia, timor, odium,luxuria,auaritia,accidia,ocium, fames,vitium,desidia, inuidia, & ignorantia,rei militaris tollunt honores, & gloriam æternam. Et hæc ab omni virili prudentia recta diuina ratione exulandæ sunt. Nam auaritiam tollit munificentia,& fames per copiam frugum deletur, & desidia per concordiam, inertia,ignauia,& desidia tollitur per exercitium frequens,& diligentiam, animosa virilitas fugat timorem,pax, & beneuolentia odium spernit,& nutrit amorem, & ocium contemnit improbus labor, & virtus inuidiam tollit, & ipsius sorores, continentia neglixit luxuriam,ars,& patientia portat vexillum honoris in periclis,& laboribus militaribus: & nisi duces exercituum fuerint recti virtute hostibus occultis opprimentibus illos cũ exercitu suo peribunt, vel captiuabunt ab illis sine pugna, & ferro: quia tales inimici occulti tollunt vires militibus, & equis martialibus, in tãtum ꝙ hostes hostire, & se ab hoste tueri nequeunt. Prudens Epaminundas Thebanus cum

ſuis pugnaturus contra Lacedæmonios, inquit erga ſuos:qualiter Lacedæmonii decretum fecerũt, ſi fuerint victores, om nes Thebanos, & eorum filios, & vxores delere vſque ad vnum: & ſuos hac arte adeò reddidit inimicos Lacedæmoniorũ: contra quos ſtrenuè Thebani pugnarũt, & victores fuerunt.

7 † Et tutius eſt hoſtes ſuos fame domari, q̃ illos conſumere ferro, à quo eſt abſtinendum inquantum ſit poſsibile cũ om nes viæ ſint prius experiendæ antequã deueniatur ad illud, quòd reſeruandum eſt in omni negotio pro vltimo refugio, & deſperato remedio.

8 †Et inquãtum fieri poſsit eſt parcendũ humano ſanguini: nec tam parua ſit clades, quin pereat in ea aliquis ex vtraque parte bellãtium. Lucullus arte hoſte intrinſeco fame ſuperauit Mithridatem regem Ponti: qui ſatures ſuis non credebãt indigentibus, & ipſius duces: & ipſe Mithridates conſuluit Tigranum vincere Lucullum tempore, & ſine pugna, & ſanguine, impediendo, & tollendo ſibi alimẽta, & alia neceſſaria pro bello, & exercitu: pro vt contra ipſum fecerat Lucullus: ſed Tigranus ſuperbia eleuatus ſuorum multitudine lẽga Armenorum, Medorum, Gordianorum, Adiebanorũ, Arbiorum, Albanorũ, & Hyberiorum, qui paſsim ad ipſum confluebant ſanum pro ipſo ſpreuit conſilium: & tandem à Lucullo virtute fuit bello ſuperatus.

9 † Et victis Perſis per Alexandrum magnum Marte ſecundo Cyprum cœpit, & regna multa cum regibus ſuis ſine pugna, quę ſub eius ditione ſponte habuit.

10 † Inuidia hoſtis occultus, quam duces Attici habebant contra virtutem ſui Niciæ optimi Imperatoris: hęc pluries deſtruxit Athenienſium exercitum cum claſſe. Et inuidia Tigrani iunioris, quã habuit verſus patrem ſuum, incuſando clementiam magni Pompei, per ipſum vſam erga ſenem Tigranũ patrem ſuũ, cui pepercerat Pompeius, & illum regẽ reliquerat in Armenia: & ipſe voluiſſet ſe regem relinqui Armeniæ, & patrem ſuum captiuum duci ad vrbem per Pompeium in triumpho: & vocatus ad cœnã per Pompeium reſpondit ſuperbè, non indigere, & q̃ reperiet alium inter Romanos: qui erit ſibi in fauore: quem captiuari fecit Pompeius, & duci ad vrbem in triumpho.

11 † In bello Saguntino contra Sertorium, vt vitaretur fames hoſtis occultus tunc indigentibus frumento Romanis: quorũ quàm plures acie inſtructa miſsi fuerunt ad frumentandum; qui per Sertorium aggreſsi fuerunt, & mortuus fuit Manius ciuis Romanus prudens, & egregius, & bellax, amiciſsimus Pompei, & in ipſa pugna fuit excellentiſsimus Dux Metellus vulneratus, & à ſuis defenſus: quorũ virtute, fuſi fuerunt Sertoriani, cum ipſo Sertorio duce ſuo: & victor permanſit Metellus retento frumento pro cibo ſuorum: poſt cladem Marianã, Mariani obſeſsi propter frumentum quo Sylla putabat Marianos indigere, & abundantiam tenebant factis horeis multis pro copia frumenti, & captiuos liberarunt à captiuitate ſibi inciſis manibus, & ſuis nuntiauerunt Marianorum opulentiam.

12 † Et Mithridates ſuperatus fuit à Lucullo obſidione famis: propter quam diuiſit exercitum ſuum, & illum ſparſum miſit quem inordinatum Lucullus oppreſsit.

13 † Et in fine regni Mithridatis paſſus valdè fuit, & ipſe Lucullus ab occulto hoſte famis ducendo exercitum ſuum per Bithiniam, & Gallatiam, & omnibus portantibus modium vnum frumenti in caſtro præmium magnum dabatur ob difficultatem habendi frumentum: quo remedio etiam tempore noſtro, quidam prudentes Principes vtuntur in principatibus ſuis tempore penuriæ: vt copia frugũ abundet in illis: & propter difficultatem habendi frumentum, mittebatur per Lucullum tria millia militum expertorum in bello pro ſcorta cuiuslibet ex gallatis portantibus unum modium frumenti: & inde capto per Lucullum regno Mithridatis, copia tam magna frumenti: abũdauit in caſtris ipſius: quòd bos vnus communiter vendebatur pro vna dragma, & captiuus pro quatuor dragmis

communiter

communiter venundabatur, & reliqua præda spernebatur à Lucullanis.

14 † Et maxima est prudentia summis extollenda laudibus in re militari: vt omnis uia, & ars experiatur, ne sanguis ferro fiat: & vt hostes sine eo, & pugna vincantur, arte sibi oppositis occultis hostibus: quibus obstãdum est virtute, & operari arte, & cura omni, ne suis necessariorum copia pro exercitu, & bello deficiat: & vt ipsis hostes indigeant, reducendo illos in sterilibus, & angustis locis, & ibi ipsos obsessos arte tenere: nam loca huiusmodi etiã sunt hostes occulti exercituum. Deficientibus autem alimentis exercitui catholico, curandum est arte habere inducias terminatas cum hostibus, ad effectum habendi necessaria pro exercitu.

15 † Et omni studio est curandum per catholicos ne arma, & annonæ, & alia pro bello munimenta deferant ad infidos hostes ex locis fideliũ: & contra facientes absq; misericordia, & venia ulla sunt puniendi præter pœnam canonicam, pœna Imperialis edicti c. ita quorundam, & c. ad deliberandam, & c. significauit, extrà de iudæis.

16 † Acceptis autem per magnum Alexandrum oppidis continium munitissimæ vrbis Leucadiæ: & ipsis arte annona priuatis ad effectum, vt oppidani ad vrbem confugerent, & illius consumarent alimenta: & arte tali ciuitas prædicta obsessa, carens post alimonia: se voluntariè posuit dictioni Alexandri.

17 † Periculosius est imperio secundum regulas militiæ carere amicis, q̃ pecuniis: Scipionis exemplo, qui semper curabat facere nouos amicos, & conseruare antiquos, nec grauare populos: sed illos beneuolentia, amore, & liberalitate in fide retinere.

18 † Masinissam Romanis amicum restituit Scipio Aphricanus optimus Imperator ad regnum paternum Numidarum, sibi etiam aucto imperio ex Regno Syphacis, iam Numidarum regis bello superati à Romana virtute: & probè fecit Scipio optimus maximus Romanorum Imperator, vt hostem vicinum palàm, & occultum haberent Carthaginenses, & illos contendentes de confinibus pro dicta causa: Scipio reliquit litẽ indecisam. Et cum hostium exercitus premitur ab hoste intrinseco: tũc est bellum differendum, vt sine ferro, & pugna vincatur: & licet victoria obtenta in hostes fame oppressos non sit tam honorabilis, vt est illa, quæ vi armorum comparatur, tuta tamen est, & certa, & sine effusione sanguinis, & morte: non aliter experta, nec tentata fortuna in bello dominatrice: quæ victores sæpe reddit victos, & captiuos famelici hostis desperate pugnantis. Fugato M. Antonio à Cæsare Augusto pugnantibus cõsulibus Ircio, & Pãsa apud Mutinam, vbi Marte vterq; cecidit consul die illa: qua natus fuit Ouidius Sulmonẽsis Poeta, vt ipse Ouidius attestat.

19 † Antonio post patiente inedia, qui arte indutus veste nigra, capillis, & barba incultis apud exercitum Lepidi concionando, multos Lepidi milites reduxit ad eius votum sua oratoria arte: & si cautus fuisset tunc Lepidus in faciendo sonare tubas, uox Antonii audita non fuisset, & ipsius exercitus partem nõ deuiasset: & ni Lepidus fuisset amicus Antonii non euasisset Antonius ab hoste occulto cum exercitu suo, facto triumuirato inter Octauium Augustum, M. Antoniũ, & M. Lepidum, orbe inter ipsos tres distributo: & demum in solo Octauiano post longum bellum permansit imperiũ vniuersi Orbis.

20 † Optimum erit consilium in re militari hostes tenere oppressos insidiis: & illos in armis assiduo, vt debilitentur vires eorum labore, sudore, frigore, calore, & fame, & arte tali opprimentur, quod accidere facile poterit: si nostri catholici milites cibo satures in armis fuerint ordine facto acierum: & hostes famelici steterint in armis ab hoste intrinseco oppressi, vel acie instructa militari, ordine cum suis armatis simulato, tenentibus vestes super armis, vt hostibus videãtur inermes: & vt inde commisso certamine delusi, & superati permaneãt callidi pru

S

dentia ducis. Vt Rex Parthorum Surina fecit cõtra Crassum: quẽ dolo, & insidiis superauit in apta planitie Parthiæ.
21 † Et si credidisset Crassus Artuasidi Regi Armeniæ Romanorum amico, quando accessit in tentorio Crassi, illum ritè consulendo, vt per Armeniam ingrederetur in Parthiam, offerens ipsi necessaria cuncta pro exercitu, & esse in eius auxilium cum equitatu armatorũ sexdecim millium; & peditatu triginta milliũ expertorum militum, & probè armatorum cum tuto itinere: & ꝙ non deberet aliò ire in Parthiam nisi per Armeniam: quoniam Parthia erat defensa à montibus asperrimis: & quòd se deberet abstinere à locis apertis, planis, & aridis Parthiæ ob maximum equitatus nomerum: quẽ habebant Parthi: ne circuiretur ab illis; & Crassus benignè acceptauit oblata ꝑ regem, & illum licentiauit vt ad suum regnum rediret cum gente sua: quæ in castris iam conducta erat Romanorum suo aliter sancto non accepto consilio: cũ eius voluntas fuerit ire in Parthiam per Mesopothamiam, vbi maiorem partem habebat copiarum suarum. Post Parthici Duces insidiando Romanis Arimandum principem Arabiæ miserũt ad Crassum, vt illum proderet sinodica arte, pollicendo ducere illum per locum tutum, quem posteà induxit per loca plana, arida, lata, & arenosa, vbi indigebant aqua, & aliis necessariis Romani: & ibi q̃ plures ex gallatis: qui militabant cum Crasso siti, & calore impatientes perierunt: & vbi Parthi cum suo innumeroso equitatu circuire facillimè valerẽt exercitum Romanorum, vt factum fuit proditorè Arimando ad hostes posteà celeriter conuolato, vt Crassum circuirent reductum in lata, & arenosa planitie. Vbi Crassus plusquàm potuit laborauit, ne circuiri posset à lõgissima hostiũ multitudine ordinato Romanorũ exercitu in cornib⁹, in quorũ dextro posuit Cassiũ, & in sinistro Publium Crassum Iuniorem eius filium, duce se in medio reducto; scutatis circum circa positis: vt suis murus esset cõtra barbaros ordine post mutato spatiis quibusdam in medio eorum relictis in forma portarum, cibo accepto ꝑ milites iussu Crassi aciebus instructis propè flumen Balisum, & exercitum suum in ordines duodecim diuisit, & locauit, dando vnicuiq; dictorum ordinum turmam equorum pro subsidio, & societate, ne viui in manibus Parthorum accederent. Et contra Romanos per Parthos astu Surinę sui ducis, variæ missis cohortibus suis bene armatis cũ frondibus, & pellibus arma tegentibus, cum longis capillis, & fictis barbis longis, & incultis, cum sitis capillatis ne viderentur armati: & vt contemnerentur ab hostibus Romanis credentibus illos fore in ermes, & vt disiungerentur ab ordinibus insequẽdo Parthos, vt factũ fuit.
22 † Post occurrit Surina cum maximo impetu innumerosi equitatus, denso eleuato puluere arenoso valdè nocente Romanis, arma fortia lũga, & mediocra, aliaq; missilia instrumenta ferrea; totis exercẽtes viribus cum maximo sono magno rum tympanorum, & immensis clamoribus adhortus fuit Surina Romanos discopertis armis, innumerabilibus iactis sagittis, & fortioribus aliis missilibus multis, valdè nociuis, Romanis, & fugiẽtes Parthi, & Scythæ Romanos vulnerabant in faciem, & pectus sagittis, & longis larissis, & aliis missilibus armis: qui bus camelos tenebant oneratos inscijs Romanis credentibus illos carere missilibus armis cum innumerosa traxerint. Publii Crassi iunioris, Planci, & Censorini, & q̃ plurium nobilium Romanorũ in conflictu mortuorum per Parthos hastis infixis, & ante Romanos portatis Crasso inquiente, O, Romani est facienda per vos vltio magna pro morte tanti filii conciuis vestri, & in prælii ardore non se videntes Romani densitate pulueris: & sæpe Romani Romanos occidebant, credentes lædere Parthos hostes suos: & demum victus permansit Crassus: qui deniq; actu Surinæ sub spe pacis proditoriæ occisus, truncato sibi capite per manum Pomexarti Parthi: Irode Rege Armeniam tunc vastante, & bellan

te contra Artuasidem Armeniæ regem. Et post Surina caput cum dextra Crassi dono misit Irodi in Seleuciam vrbem; vbi Psilacus rex aderat in conuiuio: & inde Irodes inuidia ductus tantæ victoriæ Surinæ, ipsum Surinam occidit proditoriè. Et ipse Irodes idropicus existens,& non celer moriens dato sibi per fratrem eius filium proditoriè veneno:& videns frater patrem etiam non perire strangulauit illum more barbarico illorum videlicet, qui sine virtute, & gloria vlla viuunt,& moriuntur:& mali mores inter hostes occultos etiam numerant exercituum,& populorum.

23 † Orta seditione in populo, & exercitu, quæ est inter occultos hostes vt pestis mortifera populorum, & exercituum: quibus tumultuantibus tristi confusione seditionum ordine repente instructo acierum: & facta expeditione superabuntur inordinati exercitus, & populi obsessi in quibus vigebit confusio hostis acerrima belli.

24 † Tres sunt pro nobis, & contra nos testes videlicet.superior,interior, & exterior, Supior est Deus,interior est cõsciẽtia nostra,& exterior est proximus.c.inter, & c. peccatum. xxii. q.i. & c. iubemus,de consecrat.distin.i.

25 †Contingit in dies examinari testes maleuolos, odiosos palàm, aut secretos inimicos in causis inimicorum suorum: quæritur si sint hi idonei testes, & probent contra inimicos suos de iure; dic illos non probare,etiam si essent in causa hęresis, & criminis læsæ maiestatis, & simoniæ,vbi infames, & inhabiles admittuntur: sed iura inimicos à testificatu huiusmodi repellunt, nec admittunt, neque illis fidem aliquam præbent, nec adhibent, tanquàm si non fuissent examinati.c. de crimine. xv. quæst.iii. & l. testium, ff de test. c.in primis.ii.q.i.& per Bart in l.quæstionibus.ff ad leg. Iul. maiest.& per Alexan.in consil.cxxvi.in iiii.vol.& in consi.ii.in pri.volu.

26 † Et optima est quidem cautela pro reis ad impediendum torturam,vt petant sibi nominari testium nomina contra ipsos examinandorum, protestando se velle incontinenti probare, & seu in breui termino illos esse sibi inimicos capitales:& curia tenebitur ipsum audire, si illi iniustitiam facere noluerit: & tenebitur testium nomina,& terminum petitũ dare sibi, & aliter non procedere ad torturam per tex.in §.si quis dicat,anthen. de test. & per And. de Iser.in const.reg. Siciliæ incipien.humanitatem col. pen. & si secus fieret,posit appellare: & si nõ appellaretur:tenebitur omnino iudex in foro fori,& poli. Et si reus fuerit confessus crimen in tormentis non præcedẽtibus legitimis indiciis,etiam si ratificasset:& in confessione perseuerasset: talis confessio omnino non tenebit, nec ipsi in aliquo præiudicabit:vt tenet Bar.& cõmuniter Doct.in l.de minore.§.si pluriũ.ff.de quæst.& d. And.de Iser. in tit. de tormen. in c.i. incipien. tormenta in lib.capitulorum Regni Siciliæ.

27 † Et sic iudices debent esse iusti, & sapiẽtes, & non tam faciles ad faciendum tormentari,& cruciari reos, & carnem humanam ob damnum irreparabile: quod procedit ex tormentis:vt probè dicit idẽ d.And.de Iser.in c. si iuste in tit. ꝙ recipiantur appell. à tormentis:vbi recte puniuntur iudices: qui cõtrafaciunt pœna vltimi supplicii, & cum infamia qualitate attenta delicti. Et quando est probatum legitimè maleficium alia tortura nõ requiritur.l.edictum.ff. de quæstion. Nam inuenta fuit tortura, vt haberetur veritas, quando aliter haberi non possit nisi per torturam:sed quando aliter haberi potest per alias probationes, non est procedendum ad remedium torturę; ad quam nũquam deueniri potest legitimè, nisi illam pręcedant legitima indicia per not.p Bar.in d.l.de minore.§. si pluriũ, ff.de quęst. ubi dicit, ꝙ si reus non ligitimè tortus confessus fuerit per tormenta, & in sua confessione perseuerauerit, nõ tenebit confessio talis,nec reo preiudicabit,neque nocebit:& per d.And.de Iser. in d.c.tormenta,& per Bart. in l.i. §. Diuus Seuerus. ff. de quæst. & in l.i.C. de confessis,& per Salyc.in l.ii.C. de cust.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De Medela conseruandi exercitum. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Charitatis præcepta duo sunt, amor Dei & proximi. & in quocunque duce optimo exercitum esse debent, quibus & operibus bonis placatur Deus.*

De Horatij Coclitis charitate ut patria Roma seruaretur ab Hetruscorum exercitu.

2 *De Charitate Cæsaris aduersus Opium militem infirmum.*

Corinthum Agislaus Rex noluit prædari ne suis dissiparetur exercitus.

3 *Pompeius uictis Albanis uolens ire uersus mare Caspium uariis repertis serpentibus, ut sui conseruarentur, retro uersus Armeniam minorem redijt.*

4 *Q. Fabij consulis mirabilis responsio filio dicenti locum quendam tuto capi posse: & in tali effectu peribunt pauci. tu noles esse de dictis paucis.*

Milites seruãdi sunt pro reipublicæ necessitate.

5 *Alexandri Magni dictum de milite frigore exinanito.*

6 *Milites inexperti non sunt cum infamia expellendi. sed eis data pecunia remouendi, exemplo Vespasiani Augusti.*

Exercitus per expertos milites conseruantur.

7 *Humilis ex genere ortus aliquando gratia Dei exultatur. & aliquando nobilis sinistra fortuna humiliatur.*

8 *Principes illi laudandi sunt qui propria uirtute se, & suos, & patriam extollunt gloria. & illi quibus donata sunt arma & insignia ob factum egregium idq; multis exemplis comprobatur.*

9 *Principes uituperandi sunt, qui de alta stirpe nobilissimaq; domo orti sunt, & inde extiterunt ob ignauiam suam. vt de Cathilina, Sergio & Cætegis legitur.*

10 *Bellorum Reges & Magistratus quæ curare habeant pro conseruando exercitu suo à periclis & à malis.*

11 *Principes exercitus qualiter pro eo conseruando debeant hostes decipere.*

12 *Exercitus conseruatur hostes domando fame.*

Dux exercitus idem habere debet consilium contra hostes suos, vt medici erga infirmos.

Consilia senum in bello esse debent.

13 *Vt exercitus conseruetur urbes p̃dari nõ debẽt.*

Belli Dux quid agere debeat cum casus sinistri in bello occurrunt, et ex suis aliqui aufugiũt. & adducit exempla Regis Tullij Hostili: Lucij Sillæ & Cælij. & nu. 14.

15 *De Cynea qui medicinam docuit, ut Pyrrhus exercitum suum conseruaret.*

16 *Regẽtis exercitus est officium curare ne annona & alia pro uictu deficiant copijs suis, & ut milites infirmi & sauciati curentur.*

Regens exercitum cognitionem medelæ probosq; medicos habere debet.

Medela pro extrahendo ferro ex uulnere osse infixo. & nu. 17.

Et ibi habes alia remedia pro alijs uulneribus & egritudinibus.

18 *Remedia pro oculis calliginatis et offuscatis, & eorum usu. & nu. 19.*

Eufragiæ uirtus, & nu. 19.

19 *Remedium pro sanandis moroidis.*

20 *Remedium contra dolorem capitis, frontis & oculorum.*

21 *De Marco Catone asserente medicos exulari debere ab urbe & necessariã non fore medinã.*

Exercitus quo in loco castrametari debeat pro militũ salute. & quomodo regentes se gerere habeant pro conseruando exercitu ab egritudinibus. & nu. 22.

22 *Exercitus quomodo sanus conseruari debeat.*

23 *Occidens ueneno fratrem suum condemnatum*

ad mortem. qua pœna puniatur.

24 *Occidens ductum ad Iustitiam ut homicida pu nitur, nisi hoc in mãdatis superioris habeat.*

25 *Medicus consultis super vulnere an sit letale qualiter stãdũ, & qua eorũ opinio prævalere debeat.*

26 *Medici non approbati in studio Salernitano, non possunt in Regno Siciliæ artem medicam exercere.*

27 *Medici debent esse insignes, approbatæ artis & fidei.*

28 *Medici quot sufficiant pro faciendo relationem an vulnus sit lætale.*

9 *Medicorum ars est necessaria pro salute corporum humani generis, & excusatione citati infirmi.*

30 *Vulneratus vulneratum insequens & percutiens, an puniri debeat.*

31 *Vulnerans non tenetur de morte, si vulneratus facit se per incantationes me leri, et moritur.*

32 *Vulnerans de morte non tenetur, cum vulneratus dedit causam suæ morti.*

1
VO sunt † Charitatis præcepta, amare Deum, & proximum, c. in scripturis, viii. q. i. hæc enim præcepta in quocunque optimo duce exercituũ esse debent. Quibus, & operibus bonis placatur omnipotens Deus: qui vtitur miseri cordia in illos, qui sunt misericordes, & illis succurrit altissimus in archanis diuino consilio suo in quocunque militari exercitio, & negotio. c. Abiit Iudas. xi. q. iij. Vrgente autem Hetruscorũ exercitu Duce Porsena Rege; ne hostes ingrederentur vrbem magna fuit prudentia, & virtus charitatis Horatii coclitis: vt patria Roma seruaretur; nam armis onustus, & vulneratus non dubitauit audito pontis fragore cadẽtis dum incidebatur; & se pro aliis suis, & patriæ conseruatione in Tyberim præcipitem dare, & cadere eum ponte: & inde transacto fluuio ad suos gloriosè redire.

2 † Et Cæsar in itinere pluuiali hospitatus apud paruum, & vile tugurium; vbi erat lectulus vnus; quẽ iussit dari Opio infirmo militi, & ipse cum reliquis militibus dormiuit in terram ante dictum tugurium. Corinthum Agislaus Rex noluit prædari ne suis dissiparetur exercitus, inquiens prudenter ciuitates græcorum non oportere dextruere, nec illas in seruitutem ducere: & si peccant arte ipsas castigare, ne in futurum deficiant nobis adiutoria.

3 † Et legitur Pompeium magnum victis Albanis iuisse in Irchaniam versus mare Caspium variis repertis serpentibus venenosis, & vt sui conseruarentur per tres dies retro rediisse versus Armeniam minorem.

4 † Erga patrem. Q. Fabium consulem dicente filio locum quẽdã capi tuto posse: & quòd in tali effectu peribunt pauci; inquit prudenter, tu noles esse de dictis paucis mortuis. Nam seruandi sunt milites pro necessitate maiori reipublicæ.

5 † Legitur Alexandrum magnum residentem ad ignem suis pertranseuntibus copiis glaciali tempore militem quendam cognouisse exinanitum frigore, consedere loco suo dixisse: & inde erga illum humaniter protulisse si in Persis natus esses, & in regia sella sedisse foret tibi capitale crimen, sed in Macedonia nato concediur; O, gloriosum gestum in re militari, & mirabile exemplum tãti Regis, & ꝙ in Alexandri exercitu tam magno; vnus tantum fuerit miles exinanitus frigore, hiemali tempore: ne mirum fuit si ipse Alexander Macedonum Imperator magnus fuerit nominatus virtute ne dũ sua; Sed suorum militum à patre suo Philippo rege exercitorum.

6 † Inexpertum, & indocilem militem iuuenem quendam ordine posuit Vespasianus Augustus, & illum vidit desertorem imperitia sua, absque infamiæ nota amouit, sibi data pecunia vt iret ad proprios lares, inquiens, exercitum suum conseruare expertorum dumtaxat militũ suorum virtutem pro honore militiæ.

7 † Et si quis ex humili genere consul, aut Rex effectus fuerit gratia Dei vel de consule, aut Rege fuerit rector effectus sinistra fortuna, & tacito Dei iudicio; iuxta

illud Iuuenalis. Si fortuna volet fies de rectore consul, si volet hæc eadem fies de consule rector: Dionisii tyranni Syracusarũ Regis, & Anasii Regis Aegyptiorũ exemplo, qui cum à suis contenderetur de ipsius ignobilitatẽ, vasculũ vnum qđ tenebat pro trulla ad turpe vsum, simulacrum ex eo fieri iussit: & poni in celeberrimo loco, vbi venerabatur à populo: si vasculũ illud veneretis inquit erga suos ad vilem vsum primò factum, & modo in celeberrimo loco positum: Ita de plebeo. Ego sum factus Rex vester, quæ verba induxerunt illum ad virtutem, & ad regis venerationem.

8 † Enimuerò sunt illi laudãdi Principes, qui propria virtute se suos, & patriã extollunt gloria: & illi quibus donata sunt arma, & insignia ob aliquod factum egregium: vt de Torquato, de Coruino, de Marco Cicerone, Coriolano, Cornelio, Scipione Aphricano, de Asiatico, de Numantino, & de alio Scipione, Achille Romano nuncupato, & apud Græcos quippè, & Romanos seruabatur militia pro honore, & gloria.

9 † Et illi sunt vituperandi, qui de alta stirpe, & nobilissima domo orti sunt, & inde exciterunt ob ignorantiam, & ignauiam suã in dedecus suæ nobilitatis: vt de Cathilina, Sergio, & Cęthegis legit.

10 † Et habent curare bellorum Reges, & magistratus omnes, regentes milites, & populos: ne suis deficiant necessaria, nec illos ponere in discrimen fortunæ: sed eorum curare salutem studio omni, & diligentia: & licet pauci perirẽt, verecundia est magna regentis, nec vllus esse velet de illis paucis peremptis, & sic in ducibus esse debet charitas pro conseruando exercitus suos à periclis, & à malis, facta prouisione eorũ salutis tam pro animabus, quàm pro corporibus.

11 † Et medela est exercitus, vt sui Principis ingenio decipiantur hostes reducendo illos in foueas, cauasque, & insidias, primò præparatas occasione locorum: & tam in latis, quàm in arcto, & aperto simulando fugam, vt hostes cadant in foueas arte copertas.

12 † Conseruantur quoque exercitus hostem domando fame, vt Cæsar dicebat, & ꝙ dux exercitus debebat habere idem consilium contrà hostes suos, vt medici erga infirmos, & hostes propriis eorum virtutibus, operibus superari debent, iudicio Domitii Carbuli prudentis Imperatoris, consilia senum esse debẽt in bello: vt Imperator in l. Paulus firmabat ꝓ conseruatione reipublicę, & honore gloriosè militiæ.

13 † Et medela est conseruandi exercitum non patiendo ita passim prædari vrbes, ne cum prēda dissoluatur exercitus: qa milites eum præda oppulenti affectant discessum ab exercitu. Et si quid occurrerit sinistri casus in belli ardore, & ꝙ aliqui ex suis aufugissent, poterit princeps vti exemplo regis Tullii Hostili, & Lucii Syllæ: qui dum prospexissent partem suæ gentis aufugisse ad hostes: & ne sui deficerent in pugna, illis placido, & læto vultu propalarunt gestum fuisse ex ordine suo: & ita suorum animos ob hoc turbatos reconciliarunt, & adeò accreuerunt eorũ audaciam, ꝙ victores permanserũt: & alia vice Sylla certis ex suis missis ad explorandum, qui truncati ab hostibus fuerunt, ne sui timerent, inquit, illos se misisse ad hostes dedita opera vt interficerentur: quia pluries transfugare voluerũt, & ꝙ reperit illos sibi fuisse infidos cum comminauerint se fore breuĩ fugitiuos, & transfugas: & magis voluit per hostes puniri, q̃ per suos derimari.

14 † Conductis lignis pro vallo suos cõseruauit, & vallum Cęlius primopilaris, siquidē ꝙ indigebat lignis pro vallo missis suis ad furandum ligna, & dum hostes capere ligna prohiberent Romanis sparsis, incisis t oncis occupari vallum suum firmauit Cęlius arte tali, liberalitate Stutillum nobilē equitē retinuit Q. Fabius Maximus in exercitu, sibi donato equo, vnà cum summa quadam pecuniarum, & pariter donis Philippus Rex Macedonum retinuit in exercitu suo peritiam virum fortem, & prudentia ducum prædictorum illos habuit fideliores.

15 † Et pro medicina exercitus Pyrrhi, do-

riũ mirabiliter tolli dolores: qđ optimũ est pro militibus solitis dormire in terram, cuius frigus, & humiditas, vel galearum pondus, & frigiditas ferri generant illis dolores aurium, & capitis, cui prodest acetum panno lini infusum, & impositum super frontem. Et si ex causa prædicta contingerit aures obturari, & murmurari more grabronum; panis cocti calidi recepta molena, & inde post in auribus posita aperientur aurium meatus, & porri optusi: ex quibus aqua proueniet, quę abstergatur bombice muscato in auribus imposito, & ibi relicto: & Dei gratia talis aurium dolor intensus, & murmur cessabit: & propter talem calorem restituetur auditus facto experimento.

18 † Pro oculis, & eorum uisu prodest eufragia, seu herba lucida abiecta radice in vmbra deficcata, & puluerizata in quantitate nuius mediæ nucis, vel vnius coclaris cum vino albo potata, aut cum mele in modum electuarii sumpta omni mane ieiuno stomacho, & valde proderit obscuritati, & seu caligini oculorum, uisumq; mirificè clarificat, & memoriam reparat, si sumpta fuerit quadraginta saltem diebus continuis. Et legimus hoc fuisse expertum in senibus decrepitis multis, carentibus visu oculorũ: quibus gratia Dei fuit restitutus visus remedio, & seu medicamine tali.

19 † Et si herba p̃dicta fuerit posita in musto vuæ vinum clarificat, & conseruat, & curat rupturam sanat a putrefatione, & absque incisione sanat moroidas, & stringit sanguinem ex quacunque parte profluentem corporis. Prodest & fel galli, & cælido nię succus ad accuendum visum si incorporatum insimul fuerit, & optimũ fiet collirium cum dragma vna melis, & vncia aloes, ac camphorę tribus vntiis, & totidem aquæ rosarum, & feniculorum, & verbenæ insimul iunctis ad ignem facta aqua lambicata, & inde caute seruanda, & in oculis ponenda pro eorum visu, & accumine. Electuarium etiã fit pro oculis sumpto semine apii, feniculi foleis, & rutæ, verbenæ, & brithonicæ cum grano iuniperis, camedrios, pimpinellæ oncias duas sumendo, & saluiæ vnciam vnam; & duas eufragiæ, & totidem montani syllaris, & celidoniæ minutæ, vncias tres, cum dragma vna cum dimidia cinamomi, nucis muscatæ, gingeberi, geduarię, piperis longi, mazæ, garofalorum vncias duas cũ dimidia, tres enolæ dragmas, & sex melis. Prodest ex se enolo visui, prodestq; calliginatis, & offuscatis oculis: album vinum aqua vitis, & aloes apaticus pistis infusus albo vino: & probè incorporatus in vna vrna vitri optimè obturata positus: & optimum ex his fit collirium proficuũ ad sanguinẽ, & obscuritatem caliginosam oculorum.

20 † Prodest & tritus aloes cum vitellis ouorum contra dolorem capitis, frontis, & oculorum: prodest britonica trita super fronte posita, & mixta fimo columbicũ forti aceto: ꝗ ex se etiam prodest super frontem positum pro dolore oculorum, & capitis. Sinapis, & ruta æqualiter sumpta cum mele, & cera super panno lini posita, & super frontem illinita ad lippitudinem prodest oculorum rubeorũ sæpe lachrymantiũ: quo morbo legimus laborasse Horatium poetam Venosinũ: qui inter poetas Lyricos, & Satiricos obtinet principatum: hic fuit amicus Virgilio laboranti suspiriis, in quorum medio dum sederet Octauianus Augustus poetando cum prędictis: & cum tunc fuisset interrogatus à Mecęnate superueniente, quid faceret Augustus, ipse illi iocose respõdit se sedere iter lachrymas, & suspiria, intelligendo de Horatio, & de Virgilio respectiuè pacientibus dictis morbis.

21 † Marco Catoni displicebant medici, asserendo illos esse carnifices, & homines sæpe occidere impunè: & contrà ipsos orauit in Senatu asserendo illos exulari debere ab Vrbe, & necessariam non fore medicinam affirmabat improbè: & librũ scripsit contrà infirmitates, ad reddendũ sanitatem infirmis: quos ieiunos stare nolebat, dando sibi pro cibo caules, betas, palumbos, anates, & lepores: & illos ita saturos teuebat, quæ res faciles erãt pro

ſtomaco,& ad digerendum, & his ſomnia perſæpe inducebantur. Conſeruatio enim & medicina ſalutis exercitus eſt,quòd ſui inclyti duces caſtrametētur cum ipſo in loco tuto, & ſano, fugiendo loca padulosa, & ſubiecta aquis, & vētis nociuis corporibus humanis:quod facilè vt aliàs dixi cognoſci poteſt per ſitum, & colores inhabitantium nō dando cauſam futuris infirmitatibus propter inordinationes,operando vt milites dormiāt ſub tentoriis,& vbi ſit copia bonarum atborum, quæ faciunt vmbram militibus æſtiuo tempore, & vbi ſit copia lignorū pro vſu belli,& exercituum.& ꝙ nō itinerentur per æſtiuos calores,ſed de mane, & de ſero, niſi neceſsitas impelleret illos alio tempore meare. Et legitur in regno Babilonis homines dormire ſuper vtribus aqua plenis propter magnū calorem. Et ꝙ de hieme dicta ceſſantē neceſsitate non itinerentur per niues,& glacies,& gelu ſine ignis cōmodo,& debitis neceſſariis veſtibus, nec bibere aquas cenoſas,fetidas,& fetentes, ſalitas, aut venenoſas,curando infirmos cū omni ſtudio,& diligentia vt ſanentur: quia non eſt remedium pro duce quando pro hoſte habet infirmum exercitum ſuum, & habet pugnare cum hoſtibus ſuis validis.

22 † Et nihil eſt vtilius ad conſeruandum exercitum ſuum in ſanitate, quātum ſit aſsiduum exercitium caſtrametando in locis tutis,& vbi hoſtes non poſsint impedire victum,& alia neceſſaria pro exercitu,& bello, conſiderando optimè locorum naturam,vbi caſtrametari contingerit: & vbi hoſtes reſideant præcogitādo: quę ſint futura,& illis prouidēdo ne ſuis deficiant annonæ, mutationes, & alia ꝓ exercitu,& bello neceſſaria,& quòd non diſcipentur, vel ab hoſte tollantur inſidiis,conſeruando illas in tuto loco, illas ordine diſpenſando militibus: vt hoſtis occultus fames vincatur virtute,& prudentia incliti ducis bellorum experti.

23 Quæro de caſu: † Miles quidam de Melphio habēs fratrem ſuum carceratū iam primò bannitū,& foriudicatum: qui veniebat decapitandus pro delicto,& ne vituperaretur eius parentela eidem in cibo dedit venenum,& mortuus eſt dictus carceratus,& inde fuit captus miles prædictus:an puniri debeat,& qua pœna,fui ego aliàs conſultus de præmiſſo caſu in contingentia facti:& cōſului dictum militem vti paricidam debere puniri ſecundum d. Ioan. de Anania in c.cum iuramento,in vlt.col.& in c.i. & ii. extra de ſortileg.& ꝑ Ioan.de Imol.in l.Publius. ff.de condict.& demonſtrat.& per Bal.in l.fin.C. de maleſi.& mathema.in l. fidei commiſſā. ff.de leg. iii. & in l.i.C. vnde. ui, & per Paulum de Caſtro in conſi. cxciii. & per Bar.in §. arripiat, authen. vt omn.obedi.iudi.ſuis,& per Ioā. And. in add.ad Spec.de accuſat. in §.ſequitur, & in add.magna:& ita fuit iudicatum,& executum iuxta conſilium meum.

24 † Et iure quoque cautum eſt, ꝙ ſi quis reum occiderit ductum ad iuſtitiam puniri debet de homicidio, ſcilicet pœna leg. Cornel.de ſica. etiam ſi dubitaretur per familiam curiæ illum ſibi tolli per viam ab amicis condemnati,illum familia curiæ non poteſt impunè occidere, niſi hoc habuiſſet in mandatis à ſuperiore de occidendo ipſum in dicto caſu, ſecundum Bal. in l.fideicommiſſa, & in d. l.fin. C.de maleſi.& mathem. & in l.addictos,C.de epiſco. aud.& Alexan. in l. iii.§.transfugas.ff.ad leg. Corne.de ſica. & per Bar. in l cuiuſque, ff. ad leg. Iul.

25 maieſt. † Quæro de alio caſu occurrenti per dies, an ſtetur relationi medicorū circa infirmitatem, & qualitatem vulnerum,ſi ſint lætalia,vel non lætalia, & an vnius tantum medici, vel plurium, dic plurium expertorum, & approbatorum medicorum fide dignorum, habetur per Bar.in l.i.in §.eadem, ff. de verb.obliga. & in l.ſemel.C.de re mil.lib.xii.ad hoc facit Gl.in c.ego ſolus.viii.diſti. & Spe. in titu.de homicid.in § i. Vbi habetur quòd ſtatur voto, & relationi paucorum peritorum, & non voto plurium imperitorum contrarium aſſerentium: vt firmat Ludouicus de Vrbe in d.l.i.in §.fin. ff.de verb.oblig.& Ant.de Butr.in c.pro poſuiſti,de prob.& Matthæ.de Afflict.in prima deciſ.ſui lib.deci.cōſilii Neapolis.

26 † In Regno Siciliæ si medici non sunt approbati in studio salerni, puniuntur praticantes, medentes, aut consulentes cum salario, vt in constit. dicti regni incipiente quisquis: & in const. incipiente vtilitati, cum sequenti in tit. de probabil. exper. medi. & vt nullus audeat praticare nisi in conuentu publicè magistrorum Salerni sit approbatus, vt in consti. incip. quia de medicis lib. iii constitutionum prædicti Regni.

27 † Medici debent esse insignes, & approbatæ artis, & fidei: vt in d. l. semel. C. de re mil. & in §. ꝙ autem, authen. de nõ alien. arg. l. i. ff. de vent. inspic.

28 † Et quot medici sufficiant pro faciendo dictam relationem, dic duos sufficere, & plures si haberi poterint: & si plures ꝗ vnus haberi nõ possit, illius tantum medici approbati sufficiet relatio, arg. §. ꝙ autem dictum nobis, authen. vt lic. matr. & aui. vbi si tamen adest, & per Andr. de Iser. in §. præterea, in tit. hic finitur lex, incipiunt consuetudines, & Lucas de Pen. in l. cum allegatis. C. de re milit. lib. xii.

29 † Medicorum ars est necessaria, vt in ecclesiastico capitulo xxxviii. pro salute corporum humani generis l. i. C. de uar. cogni. & C. de profess. & med. lib. x. Et pro excusatione citati infirmi propter impedimentum infirmitatis statur relationi in Regno Siciliæ vnius medici approbati, secundum distinctiones pdictas.

30 † Quæro si vulneratus sequitur vulnerantem, & illum percutiat, an puniri debeat: dic ꝙ sic. l. si ex plagis. §. i. & l. qua actione, ff. ad leg. Aquil. & an puniatur vt dolosus, vel vt culpabilis habetur per Ioan. de Lign. in lib. suo de bello in c. cxviii. & ibi me remitto causa breuitatis.

31 † Quæro de vulnerato, qui se fecit mederi per incantationem, & mortuus est, an teneatur vulnerator de occiso, vel de morte, dic quòd non: quia incantator nõ est medicus: & de iure diuino, & humano est prohibita incantatio: pro quo facit tex. in l. obstetrices, ff. de var. & extraordin. cogn. & per Ioan. de Anania in rub. de magist. & idem consuluit Sozi. in cons. clxxviii. incipiente primo aspectu.

32 † Neque vulnerãs tenetur de morte vulnerati, quando vulneratus dedit causam suæ morti, & per medicos noluit mederi, vel illis fuit inobediens: aut imperitos medicos accepit: ad pdicta facit not. per Fely. in c. presbyterum, & in c. significasti, el. ii. de homicidiis.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

An uicti hostes sint prosequendi. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Hostes fugientes ad montanea & nemorosa loca qua'iter sint persequendi, & quid agendum ut in illos plena uictoria habeatur. nu. 4.*

2 *De Scipione insequente in Aphrica regem Cæphacem, & de captura ipsius Cæphacis.*

3 *M. Marcius qualiter aggressus fuit in Hispania Carthaginenses & illos rupit in obscura nocte.*

5 *Pompeius ne ciues Romani hostes secreti persequerentur: literas Sertorio missas, quibus concitabatur ut in Italiã ueniret, sibi præsentatas, ne legerentur mandauit concremari.*

Cæsar uicto Pompeio capsam epistolarum ciuiũ sibi inimicorum præsentatã combuxit, ne odio

impediatur persequentibus illos, fodiendo vias, illasq; rumpendo, & cauando passus, ripasq; aquarum, & pontes fluuio: ũ incidendo, & materiam spargendo ſiter impediērem equis, & hominibus, si temporis, & loci commoditas aderit.

2 † Scipio dum in Aphrica irupisset Carthaginenses, & Numidas Cæface, & Asdrubale ducibus: dũ illos victoriosè insequeretur, ne spiritum caperent, de nocte per Masinissam, & Lelium Cornelium insequutus fuit hostes, vt plena habeat victoria demum conuerso Cęphace rege Numidarũ in Romanos psequẽtes, iterũ aciebus instructis pugnatũ extitit, & captus fuit Rex Cęphax, & ductus captiuus ad Scipionem, qui cum ipso probè fuit consultus circa littora: & illum secũ duxit ad vrbem cum triumpho.

3 † Et M. Marcius eques Romanus sequuta in Hispania Scipiadum morte, de nocte cum reliquis Romani exercitus insimul congregatis fuit aggressus Carthaginenses tale factum inopinantes: & illos rupit in obscura nocte.

4 † Et ut plena habeatur victoria in hostes fugientes ad ruposa, & nemorosa loca, consilium erit, vt illicò rapacissimi equi mictantur ad dicta loca, anteq̃ illuc accedant hostes ponendo illos in medio: & ita plenam victoriam reportabunt.

5 † Et ne ciues Romani, qui hostes secreti fuerunt Pompeio magno persequerētur: sibi presentatis per M. Perpennã literis plurium senatorum Sertorio missis: quibus incitabatur, vt in Italiã veniret cum exercitu, illas prudentissimus Imperator Pompeius nõ aspexit, sed ipsas concremari illicò mandauit, & idẽ fecit sapiẽtissimus Imperator Cæsar victo Pompeio: capsam epistolarũ ciuiũ sibi inimicorũ præsentatã cõbuxit, ne lrgerentur, & inde persequerentur odio: sed omnibus clementissimè pepercit Cæsar iniuriarum immemor diuina virtute sua.

6 † In arbitrio tamen stat Principum Palmariorum prosequi, vel non prosequi victoriam, & hostes ipsos, considerando loca, tempora, & pericula, quæ euenire possent, opportunitatemq;, & commoditatem suorum, victorieq; qualitatẽ, & amicorum virtutem, & hostium experientiam, multitudinem, insidias, & necessitatem: Nam ars gloriosæ militiæ stat in experientia rerũ magistra, & lõgo exercitio perficitur. l. ii. ff. de orig. iur. Et cũ plures sint casus, q̃ leges, ideo est optimũ scire præteritorum temporum historias, & documenta, vt certa sit disciplina futurorum. Fuso Asdrubale per M. Luciũ Romanum consulẽ volentibus suis prosequi hostes, & illos perdere vsq; ad vnũ, responsum fuisse prudẽter, legimus multorum ducum sententia esse scriptũ necesse fore, vt aliqui hostium supersint, vt aliis valeant nunciare victoriam nostrã: Et similiter docuit Pyrrhus non esse tollẽdos hostes vsque ad omnem perniciẽ: & capta per ipsum ciuitate Romanorũ amica portis clausis, & fortiter præmente necessitate ex desperatione dimicante populo viam illi ad fugam prudentissimè dedit. Prudentia est quandoque hostes victos fugientes prosequi post terga dimissa præda, argumento l. minores. ff. de excus. tut. facto edicto ne sui milites tangant prædam pro maiori gloria, uictoria, & honore; quia sæpe contingit hostes fugere, & arte prædam post se relinquere victoribus insequentibus illos, vt morem faciant in capiendo, & colligendo illam: & vt fugientes habeant spatium fugiendi: & tunc est sequenda victoria antequàm hostes in fuga pauidi existentes capiant spiritum: plus enim laboris est in spoliandis hostibus, quàm in vincendo illos, vt in Armenia dũ bellaret Lucullus dixit erga suos, & Fimbrianos milites. Propter prędam militum Bruti, & Cassii insequẽtium illam, Cassius, & Brutus victi permanserunt à Cæsare Augusto, & ab Antonio: q suos sparsos in fuga recollexerunt, & illos instruxerunt in aciem: & facta bina expeditione victi fuerũt Brutus, & Cassius. Damnatur Brutus, qui pmiserat dare in prædam militibus suis, & Cassianis ciuitates Thesolonicam, & Lacedęmonem per ipsos deprædandas: sed Dei prouidentia remouit mala mortalium vota: quia ipsi

remanſerunt victi ab Auguſto, & ab Antonio. Et prudens Rex Pyrrhus inquit non eſſe hoſtes fugientes pertinaciter perſequendos, ne fortuna inſtabilis, fieret contraria: & vt pugnandi locus commodior eſſet.

7 †Mora nocuit Annibali ſequuta victoria apud Cannas dimoranti in Apulia, & Capua, Arbalis ſpreto conſilio magiſtri ſui equitatus; qui conſulebat Annibalē tunc ire ad vrbem caput belli, ſubiungēs Arbalas Annibalē ſcire vincere, & ignorare ſequi victoriam, neque ſcire vti victoria ſuę fortunæ: & pluries indoluit Annibal ſe plus ſtudii habuiſſe in reficiendos, & ſanandos milites ſuos; quàm in cōſilio ſui fidi Arbalis: ignauia, & mora nimis perſępe nocuit ducibus, & militibus quātumq; victoribus auidis capere prędam. Annibal poſitis inſidiis theſaurū miſit ante ipſum ſine ſcorta, & vigilia: & inde ſe illis oppoſuit cum occultis inſidiis, & hoſtes cupidos pręda decepit, & deleuit.

8 † Et ſimili fraude Anthigonus decepit, & occidit Gallos præda delectantes. Et dum victores ſunt in lætitia pro victoria ſparſi, & inordinati, facile vinci poſſunt ab animoſis victis, & expertis, aggrediendo victos loco, & tempore: & illi incauti de victoribus, reddūtur victi, arte prudētis Imperatoris, vt Marcius fecit contra Pœnos.

9 † Craſſo nocuit auaritia valdè dum bellaret in Aſia contra Parthos, vbi interfectus fuit cum filio ſuo Craſſo iuniore. Et Camillo profuit munificentia ſua, ſpreta per ipſum auaritia, quæ nocuit Liſandro, & Alcibiadi colligentibus prędam hoſtium fugientium: & illis auaritia ſuſtulit honorem. Et Prudentiſsimus Rex Agiſlaus Lacedęmonius in Phrigia præda oneratus ſe defendit ab hoſtibus illorum ſagittariis oppoſitis captiuis, quos habebat in exercitu, ab illis partibus, quibus hoſtes ſagittabant, & ſuos ſeruauit illæſos, & tutus abiit cum pręda.

10 † Conſilium eſt ſanum pro ducibus, vt ſecum milites teneant in exercitu prędā ſuam per ipſos in bello quæſitam, & nō permittere, vt militum ſuorum pręda ponatur in aliquo loco tuto, ſed maneat in exercitu penes ipſos, donec fuerit finitū bellū: ne materia detur militibus fugiendi, eorum extracto animo. Iuxta illud euangelicum, Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum: & ita eſt dicendum de præda per milites quęſita. qua penes ſe exiſtente pro ipſius defenſiōne, magis obſtinatē pugnabunt, & pro victoria.

11 † Callide Mithridates Rex Ponti bello pulſus à Lucullo ſparſit Mithridaticos numos auri ante Romanos milites illū inſequētes: & Lucullani auaritia oppreſſi dimorarunt in colligendo pecuniam, dato ſpatio fugiendi Mithridato, qui arte tali euaſit. Et ſimili arte ſe ſaluum reddidit Thriſon Rex Syrię, & Tigranus Rex Armeniæ bello pulſi abiecta corona, & ſparſa pecunia Anthioco rege Aſię inſequente Thriſonem: & inde cum ſuis morante in colligendo pecuniam, auaritiæ cæcitate hoſte bellorum acerrima.

12 † Et dum Rex Philippus foret victus per Romanos in bello, & aſtrictus in arcto loco, vt viam haberet cōmodam fugiendi, petiit inducias à Romanis pro ſepeliendo mortuos in bello, & illis habitis fugit, & arte tali ſe, & ſuos ſeruauit. Et T. Didius conſul in Hiſpania ſequuta crudeli cæde ab vtraque parte pugnantium, de nocte ſuorum cadauera multa amouit, & ſepelliuit: vt non videretur ipſum perdidiſſe: hoſtes autem Hiſpani de die volentes ſuorum corpora mortua ſepellire, reperierūt plura corpora ex ſuis fore mortua, & ſe victos putarunt; & ſe dedere Romanæ ditioni.

13 † Abeunte in fuga celeri hoſtili exercitu, conſilium eſt proſequi extremum agmen hoſtium cum rapaciſsimo equitatu leuis armaturæ, carpēdo aſsiduo hoſtes, donec reliquum exercitus ſuperuenerit.

14 † Et ſi hoſtes in fugæ timore fuerint inordinati, & aggreſsi vt ſupra in extremo agminis ſuperabuntur facilimè aſtu, & diligentia prudentis Ducis illos inuadentis cum ſuo audaci, & expedito exercitu. Et ſi in extremo agminis fuerit proui

ſum de fortiori acie hoſtium tutô meabunt hoſtes prudentia ſui ducis, vt aliâs ſuo loco dixi. Et vt expediti forent milites onerati præda ad inſequendum hoſtes, Decius iuſsit in Maguntia, vt Appius apud Samnios per milites vendi prędam.

15 † Negligentia eſt hoſtis in bello, quæ nocuit Aſdrubali, & profuit Claudio Neroni diligentia ſua, inimica negligentię, capto namq; nuncio Aſdrubalis in deuio cum literis fratri directis Annibali per Claudium Neronem diligentiſsimum virum, & inimicum negligentiæ, & percepto illum caſtrametari in agro Piceno apud Metaurum aduolauit ibi Claudius Nero cum parte ſui expediti exercitus de nocte in ſcio Annibale, contra quem erat caſtrametatus Claudius Conſul in Brucios, & diligentia ſua, auxilio Collegæ ſui Liuii Salinatoris: qui apud Senam amnem nõ longe à Metauro caſtrametabatur commiſſo prȩlio trucidauit exercitum Aſdrubalis vnà cum ſuo duce, ne ſe iungeret cum fratre Annibale, & Barbaros mira celeritate ſuperauit. Et vt inquiebat Lucius prætor, & Tranſibolus Romani callidiſsimas vulpes perſæpe capi ingenio, arte, & opera celeri venatorum. Et ſic pro regula habetur in re militari, ꝙ hoſte vicino, vel longe caſtrametato diligẽtia eſt ſemper vtenda perduces, & habere lynceos oculos, & prȩcogitare futura, quę occurrere poſſent, virtute, & prudentia ducum hoſtilium: Claudii Neronis, & Cęſaris exemplo; qui cum exercitu ex vrbe diſcedens fuit infra octo dies ſolita ſua celeritate caſtrametatus cum exercitu apud Rhodanum Galliæ, & hoſtes rupit inopinantes eius tam celerem aduentum, ſe poſt reducto Cæſare in Hiſpania infra. xvii. dies in vrbe Sagunti contra filios Pompei: qui ibi exercitum maximum prȩparabant: quos diſcipauit celeritate, & virtute ſua. C. Marius Cymbrorũ reliquias inſequutus deleuit, & Cęſar rupto Pompei exercitu reliquias fuit proſequutus, inquiens nil fore actum cum aliquid ſuperſit ad agendum. c. nihil. vii. q. i. c. Piſanis, de reſt. ſpol. & l. ſi. ff. ad Sena. conſu. Syllan. & plenam victoriam inſequendo obtinuit: memor negligentia Pompei, qui non fuerat proſequutus ipſum Cæſarem, quando cum Torquato ſe ancipiti bello ipſum per vim euerterat ab obſidione, Cæſarianis tunc in fugam verſis, & ſuperuenta nocte ſe, & ſuos ſaluos fecit Cæſar, inquiens, hodie fortuna fauiſſet hoſtibus amica, ſi fuiſſent nos inſequuti.

16 † Profuit celeritas pluribus Ducibus Romanis, & pariter pluribus ex eiſdẽ profuit cunctatio arte vſa Palladis. Negligentia nocuit Annibali veneris effecto captiuo.

17 † Et regula eſt in re militari vt virtus regnet exulato vitio, vt duces permaneãt victores cum omni arte, & prudentia, vt ſui ſalui ſint cum hoſtium ruina, & ne ipſi fiant fabula Vulgi cum æterno dedecore.

18 † Curare tenentur aſsiduo duces carpere aliquos ex hoſtibus in fugam verſis, inquantum poſſunt: ne reintegrentur cũ amicorum auxiliis, & ne victos victores reddat inſtabilis fortuna: quæ non eſt ſemper ſequenda, etiam ꝙ ſe lætam præbeat tentantibus: quoniam ſæpe mœſtã oſtendit, & in bello valdè dominatur, & in omni alio humano negotio: & eſt hoſtis, & inuida virtuti, vt aliàs dixi. Et licet non uiuat ſemper inuidia, & moriatᷣ ante mortales diuino iudicio, alta humiliat fortuna, & exaltat humilia, pauperes humiles diuites, & diuites ſuperbos reddit egenos ſurſum, & deorſum ponit, & iactat homines vt pilã: & omnia verſat, & erigit arbitrio ſuo, tacito Dei iudicio.

19 † Cęſar ſuperatis Eluetiis, vt ſuos cõſeruaret, & Ligoniorum amicitiam, Eluetiorum iam cęſis millibus. ccclviii. reliquis, qui fuerunt centum, & triginta millia in fugam verſis per triduũ proſequi illos noluit ob ſauciatos ſuos, & ſepelliendos mortuos: nulla per Eluetios facta mora itinerantes tota nocte; qui nullo intermiſſo die ad fines Ligoniorum quarto die peruenerunt, petentes alimoniam ab ipſis: quibus Cæſar ſcribendo

& ita spem dedit militibus suis præda auidis, animumq; illis auxit illā capiendi, & obsessis accreuit mæstitiam: quòd arte fecit optimus Imperator Aurelianus: post capta ciuitate publico edicto mandauit proclamato per præconem sub formidabili pœna, neminem Tianorum interfici: & militibus dicentibus ipsum iurasse se nullum canem apud Tianos relicturum si vrbem ui cœpissent, respondit ita esse placitum suum canes omnes interfici, igitur occidite canes ut dixi: quo prolato uerbo, parcitum fuit humano sanguini: & seruata fuit Tiana Ciuitas.

25 † Et quia sunt quidam nostri temporis duces: qui habent milites suos auaros, & cupidissimos præda: & magis scitiētes auro, quàm honore, & vt incitentur ad bellum, erit sibi proficuum consiliū pro pallari errores hostium: & qualiter illi sunt ditissimi, & oppulentissimi auro, contra quos si fuerit strenuè pugnatum, lætissima erit victoria cum ingētissima præda: Ita ꝙ omnes milites fient ditissimi, dando sibi spem firmam uictoriæ certæ, cum hostes sint imbelles, inordinati, inexperti, & effeminati, & inedia oppressi: indigentes armis ꝓ pugna necessariis.

26 † Prędas Antiqui pro publico retinebāt, pro dando stipendia militibus, & ponebantur in ærario publico: & milites strenuè pugnabant pro honore, & gloria, & de prę da accipiebant stipendium suum quandoq; duplicatum, & triplicatum secundum merita, & dona sibi arte promissa per suum ducem: antequàm certarent in hostes: & ob talem promissionem, & fidei cōseruationem; & prędarum in ęrario publico tollebatur audacia militibus furandi, & prędam fugiendi, vel pro ea sparsa colligendi: sed illa dimissa insequebantur hostes: quoniam sciebant prędā non fore suam, sed ærarii publici ibi recondendam pro bello, & aliis necessariis publicis muneribus, & oneribus, propterea impiger; & pertinaciter pro honore, gloria, & triumphis pugnabant: ab ipsis exulata auaritia, decreto Senatus, Populiq; Romani: & quæstores exigebāt prædas, & taleas omnes pro publico: & milites in castris, & in campis, in ordinibus suis firmi permanebant, sequendo victorias ommissa cupiditate prædarum.

27 † Quæ in bellis iustis quæruntū licitè, et iustè quæruntū, & detineri pñt, vt, aliàs dixi secundū conscientiā: scriptū est in libro sapientiæ: spolia impiorū tulerūt iusti. c. fin. in fin. xxiii. q. vii. & ꝑ Bar. in l. hostes ff. de capt. & postli. reuers.

28 † Sequuta victoria, & illa Deo attributa, sunt piè, & clemēter sepelliēda iussu ducū mortuorū cadauera, vtēdo clemētia erga illos cū misericordia, & charitate gratissima Deo c. nō estimem⁹. xiii. q. ii. Exēplo Titi Dimi; Romanorū cōsulis: & hac de causa sui, & hostes deuincentū ad illos mirificè peramandū, & cognoscēt ipsos pro gloria certasse exiciali dimisso odio.

29 † Et cœlo, & terræ erit pergratū fideliū cadauera, si foret possibile sepellire in locis sacris: qm̄ plus ꝓdest pctōribus fidelibus sepelliri in loco sacro, q̄ in nō sacro c. qbus. xiii. q. ii. c. ubicunq; ca. cau. & q.

30 † Magnus Pōpeius piè dedit sepulturam cū pompa militibus: qui cōtra Mithridatē Duce Triario fuerūt infœliciter cæsi: & de hoc fuit inculpatus Lucullus quòd nō fecerat sepellire mortuorū cadauera.

31 † Et optimus Lacedęmoniorū Rex Agislaus licet vulneratus in expeditione contra Thebanos, & Argiuos, hostibus ꝑ ipsum ruptis, & fugatis in Helicona: cernēs pientissimè inter occisos vtriusque partis tot scuta, galeas, & arma in terrā iacētia, & quædā in manu stricta, & quędā in corpibus crudeliter trāsfixa: mandauit illis dari sepulturā, ordinato per regē ꝙ sumpto cibo per exercitū, & eo coronato cū triumpho, & lætitia victoriæ: Thebani, & Argiui petierunt tunc inducias ab ipso rege pro cōburendo cadauera pro sepultura, vt fiebat antiquo tpe: quibus obtentis, & placidè per regē pacatis populis: ipse cum exercitu, & præda magna decantantes bellicas laudes, capto, & destructo Pireo Athenarū portu: qui pro arce fortissimus erat Athicæ vrbis, in patriam accessit.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De non ponendo exercitum in discrimen fortunæ.

SVMMARIVM.

1 *Exercitum ponere in discrimen fortunæ, nulla urgente necessitate, temerarium est.*

Asdrubal gener Amilcaris fratris Annibalis cecidit in expugnatione murorum Panormitanorum.

De fide data & non obseruata per Gallos Rauennatibus in expugnatione Rauennæ patriæ Auctoris. in M. D. XII.

2 *Alexander magnus uituperatur, quia sub fide quosdam fortes uiros occidit.*

3 *De Cæsaris uiolata fide Germanis.*

4 *Hosti reconciliati non est confidendum; & ibi habes exemplum de Philippo patre Magni Alexandri.*

Gloria nulla maior est, quàm seruare fidem.

5 *Scipionis Aphricani & aliorum Romanorum laudes.*

6 *Infidelitas commissa in baronem tanti est effectus quanti commissa in Regem.*

7 *Catholici an captiuari possint.*

8 *Antigonus Rex Macedonum in Argo obsessus à Rege Spartanorum Cleomena lataníco, prouocatus ad pugnam noluit exercitum suũ ponere in discrimen fortunæ, quãuis argiui uellent ad bellum exire, sed sua prudentia Cleomenem uicit.*

9 *Obsidendorum locorum consilium.*

Vrbes deprædari non debent, nec populi trucidarum, ut exercitus beneuoli sint.

10 *Deprędatio non est permittenda, ut exercitus facile dissoluantur.*

11 *Bellorum Duces Auaritiam uitare tenentur, et odio habere uitia, & sibi primitus imperare, si alios intendunt rectè regere.*

Cæsar Augustus Germanicus nuncupatus, quare tale nomen sibi uendicauit.

12 *Hispania Romanæ ditioni uoluntariè se dedit, quia Scipio Aphricanus iuuenem Hispanã eximiæ formæ, captiuam sibi ductam non aspexit. sed spõso Alcioni intactã reddidit.*

13 *Idem fecit Alexander Magnus de filiabus Darij. & de quadam pulcherrima captiua uxore Lucri Principis Celtiberorum, quam non aspexit. & sponso suo restituit intactam & beneficio tali regna plura sine bello quęsiuit.*

14 *Scipio patrem & patruum Scipiones pro magistris habuit. Et Alexander magnus Aristotelem, & præter Aristotelem Lysimacum et Leonidam expertos duces in disciplina militari.*

15 *Alcibiades Socratem in magistrum suum.*

Annibalis filij Amilcaris uirtutes & mores. ac qui sui magistri fuerint explicantur.

16 *Themistocles Atticus Imperator à quibus magistris fuit doctus.*

Dionem Syracusanũ docuit Plato philosophus.

17 *Literarum scientia, qui Imperatores in re militari claruerint.*

Alexandri Magni mirabilis responsio facta Philippo patri, dum foret in Olimpia, interpellanti, si cum ludentibus pueris currere intendebat.

18 *Principes tenentur pro filijs suis magistros habere.*

19 *Principes literarum ignari, semper uiros eminentissimæ scientiæ penes se pro consilio habere debent, exemplo Mithridatis Regis Ponti.*

20 *Populi tales sunt, quales sunt Principes sui.*

Populi gloriosi sunt, qui prudentes Principes habent.

21 *Fortuna nec casus uiolat disciplinam, quam non aufert calumnia, nec morbus corrumpit.*

Captiui quomodo à Ducibus belli sunt pertractandi.

22 *Populi & exercitus qualiter à Principibus de-*

beant ad beneuolentiam induci.

23 *Tyberij uita & laudabilia gesta.*

24 *Scipio iussu Senatus lachrymando concremauit Carthaginem, ac pro hostibus in bello cæsis plorauit, illosq; sepeliuit, & quãuis pius esset propter inuidiam à patria exul factus fuit.*

25 *Qui Imperatores odio in exilio extrà patriam mortui sunt.*

Cæsar à multis senatoribus & Pompeio inuidia persecutus, ne triumpharet illos in campis Farsalicis interemit, & amicos ac familiares Pompei in Alexandria post bellum uagantes liberaliter dimisit cum oblationibus multis. & nu. 26. & 27.

28 *Crudelitas in re bellica est fugienda. & ibi habes exempla.*

29 *Loca obsessa melius est per dedisionem, uel alio modo sine bello habere, quàm illa bellare & cum periculo capere.*

30 *Cato sua prudentia Vticenses defendit à Scipione Metello uolente illos funditus cum ciuitate destruere.*

31 *Octauianus de crudelitate damnatur.*

32 *Principes laudantur quos sapientia regit & illustrat.*

Iustè regere, & iustè pugnare debent Principes ne nomen summant tyranni.

33 *Populi superbi quomodo à Principibus domari debeant.*

34 *Crudelitate uti, & rumpere fidem nihil est deterius.*

Crudelis raro bona morte perit.

Therodamantis alensis leones humano sanguine mors.

De fide Pœnorum rupta Romanis.

35 *De Auaritia Lucullanorũ militum conquerentium de suo Imperatore, quòd multas ciuitates reconciliauerat, & nullam per suim eis dederat in prædam.*

36 *Dux belli magis confidens in equitatu quàm pedita tu, quomodo se debeat accommodare.*

36 *Duces exercituum qualiter habeant conseruare millites suos, et acies suas ordinare. & nu. 38*

38 *Marius Arpinas pugnaturus contra Cimbros & Theotenos qua arte ipsos deleuit.*

39 *Ingenium quandoque plus ualet in re militari quàm uires.*

Lucullus tempore domuit Reges Mithridatem & Tigranum, sibi etiam arte sublatis alimentis.

40 *Bellorum Reges tenentur curare, ne res & loca concremantur, sed ea magis donare debẽt amicis & benemeritis suis.*

41 *Incendiarius est uenia dignus, si cessante bello occurrat incendium fortuitum & casuale: et si ex negligentia accidat est castigandus. si uero data opera grauius est puniendus. & nume. 42.*

43 *Incendiarius ob prædam uel inimicitiam uiuus est comburendus.*

1 EMERARIVM † quippè est ponere exercitum in discrimen fortunæ, nulla vrgente necessitate: in expugnatione muRorum Panormitano rum cæcidit olim Asdrubal gener Amilcaris fratris Annibalis. Et tempore nostro 1512 in expugnatione Rauennę patriæ meæ à Gallis obsessæ, & ab expertis defensę uiris multi animosi, & fortissimi Duces, & milites variæ nationis Frãcorum Regis exercitus perierunt in planitie: & post aperto campo, sequuta clade exercitus Romani Pontificis Iulii secundi, hoste superstite gallo victore reconciliato hoste cum Rauennatum Ducibus sibi data fide de discedẽdo ab agro Rauẽnæ præstita sibi data alimonia: qua indigebant valdè, valdè Galli, & illa post modum recepta sub spe amicitiæ paulatim, paulatim vt amici ad videndum Antiquam Rauennę vrbem per diruta mœnia ab instrumentis bellicis intrarunt Rauennam ipsius Ducibus patientibus ob fidem sibi datam, populo tunc in ecclesiis congregato pro sumendò sacratissimæ Eucharistiæ Sacramentum, & iner me ibi existente ob fidem sibi vt supra promissam, & datam à Gallorum ducibus: propter quam non curarunt aliter sumere arma, neque hostire Gallos reconciliatos amicos: de quibus non erat confidendum, iuxta illud Poetę. Nulla fides, pietasq; viris qui castra sequuntur: secunda die Pascatis dominicæ resurrectionis. xii. Aprilis dicti anni. 1512. Or-

lubilis fortunæ: & circa loca obsidenda consilium erit ponere exercitum ad partes debiliores primitus, visis locis obsessuris per fidos exploratores, vel aliter ante obsidionem habita illorum vera notitia, & ficte quandoque obsidere loca fortiora non erit inutile, ne obsessi muniant debiliora, & illis fortioribus arte posteà mutatis locis obsideant illicò debiliora loca, hostibus insidiando de die, vel de nocte, remotis, & appositis tormẽtis, & instrumẽtis bellicis cum scalis ad partes debiliores ipsorum locorum obsessorum: quæ militari exercitio capientur arte, & exercitio prudentis Ducis experti. Qui habet curare ne deprædentur vrbes, & ne trucidentur populi, vt sibi sint beneuoli exemplo Cęsaris: qui in bello Germanico Ligonum ciuitatẽ Galliæ: quæ sibi contraria, & rebellis fuerat noluit deprædari, nec quemquàm ex illa occidi: propterea sibi populum adeò sibi fecit beneuolum ꝙ in suffragium posteà ipsius Cæsaris misit septuaginta millia bellatorum.

10 † Nam sequuta depdatione alicuius muniti loci facilè dissoluuntur exercitus vt aliàs dixi: quia milites, & pręsertim prouintiales vbi bella geruntur quando habent aliquam predã affectant discessum, & fugam cum ipsa præda, & diu, noctuq; student modum fugiendi, & deserendi castra, & exercitum: & ferè in horis debilitantur exercitus: nam milites quidã non auidi honore, & gloria, sed magis pecunia cantant ob eorum auaram cupiditatem carmen illud. Diuitias dicunt sanguinis esse loco.

11 † Tenentur propterea duces bellorũ vitare auaritiam, & odio habere vitia, & sibi primitus vt aliàs dixi impare si alios intendunt rectè regere, & vbi cessat ratio ibi dominatur appetitus damnabilis.

Cęsar Augustus Germanicus nuncupatus tale nomẽ sibi vendicauit per ipsum deuicta Germania, cui soluto pretio accreuit castra multa fructifera: quæ impediebantur à valle: & pro tali iustitia fidem, & beneuolentiã omnium quęsiuit.

12 † Et maximus Scipio Aphricanus diuino rectus spiritu prudentissimus Imperator nobilem quandam iuuenem Hispaniam eximiæ formæ sibi in captiuam ductam sponso suo Alcioni reddidit habita ipsius custodia maxima: & legitur Scipionem non aspexisse illam, & aurum ꝙ pro ipsius redemptione sui parentes miserant eidem sponso restituit nuptiali gratia, & tali laudabili actu tota ferè bellatrix Hispania victa permãsit, & se spontè Romanæ ditioni dedit.

13 † Et vt aliàs dixi de filiabus Darii idẽ fecit Alexãder magnus, & de quadam pulcherrima captiua vxore Lucri Principis Celtiberorum finitimæ gentis: quam nõ aspexit, & sponso suo restituit in tactã, & beneficio tali animos vniuersæ gentis adeò sibi reconciliauit ꝙ regna plura sine bello quæsiuit.

14 † Scipio patrem, & patruum Scipiones sapientissimos, & doctissimos viros pro magistris habuit: Et Alexãder magnus probatissimum Aristotilem ꝓ magistro morigeratum, & excellentem philosophum, cuius virtus magnum discipulũ, & immortalẽ fecit: & adhuc legitur epistola Philippi Regis ad Aristotilem missa: qua nuntiatur sibi natum fuisse filiũ, & Diis agere gratias quòd natus sit viuẽte Aristotile, cui donabat in discipulum, habuit pro magistris Alexander præter Aristotilem Lysimacum, & Leonidam expertos Duces, & tenaces in re, & disciplina militari: doctus à Rege Philippo fuit exercitus Alexandri: qui illum posteà diminuit in asperrimis itineribus, incõmoditatibusq; maximis, & locorum aeris intemperie, & assiduo Marte.

15 † Habuit Alcibiades Sacratem in magistrum suũ, habuit Pœnus Annibal Amilcarem patrem: qui omnes suę ætatis barbaros duces supauit virtute, & post mortem patris habuit Asdrubalem eius sororium Calidum, & Pœnorum ducem: & dum foret Annibal annorum nouẽ ductus fuit à patre suo Amilchare in Hipaniam, vbi militabat, & ab eo fuit probè doctus in re militari, & etiam per Asdrubalem sororium suum mortuo patre Amilchare: Ita ꝙ in laboribus fuit nutri-

tus, exercitatus, & imbutus militaribus consiliis, & promptus abundanter in illis, affabilis fuit, & liberalis, & in rebus bellicis assiduus, industriosus, expertus, & audax in periclis, impiger fuit sui corporis, spretis cōmoditatibus: & mortuo Asdrubale sororio suo Duce Carthaginensium ipse tunc annorum xxvi. creatus fuit Imperator exercitus Pœnorū.

16 † Anaxagoram philosophum marte doctum, & Milissam Ducem Samiorū: qui contra Periclem pugnauit doctos, & prudentes habuit magistros cum Freario armis experto: Sapientissimus Themistocles Atticus Imperator astutus: qui virtutē Alcibiadis, & triumphos adeò percupiebat ꝙ in nocte somniabat illum, & omnes alios orbis Imperatores supare.

Et Dionem Syracusanum docuit Plato Philosophus diuinæ scientiæ.

17 † Et quantum prosit sciētia literarum in re militari, vt aliàs dixi, gesta probant Scipionis, Themistoclis, Cæsaris, Alexādri Magni, Annibalis, Pyrrhi Regis Epirotarum, Augusti, Catonis, Pompei, Luculli, Darii, Syllæ, Marii, Bruti, Cassi, Marcii Crassi, Antonii, Dionisii, Aemiliorum, Semproniorum, Flaminiorum, & quàm plurimorum aliorum Imperatorum militię regum: qui in re militari, & literis præcellerunt. Et dum foret puer Magnus Alexander in Olimpia, & à patre Philippo iocandi causa interpellatus si cum ludentibus, & sodalibus pueris currere intendebat, & tunc Alexander non vt puer, sed vt Senex Sapiens respondit: Si ceteri reges ludebunt, & ego cum ipsis ludam; quod regiæ prudentię fuit ascriptum.

18 † Horum exemplo tenentur Principes morigeratos, & bene disciplinatos habere magistros pro filiis suis, si cupiunt illos euadere prudentes, & excellentes. l. i. C. de magist. lib. decimò.

19 † Et Principes illi, qui fortè ignari literarum aliqua præclara gesta fecerunt in re militari penes se habuerunt doctissimos, & expertos viros pro consilio, Mithridatis exemplo Regis Ponti qui toto tempore vitę suæ viros eminentissimæ scientiæ penes se pro consilio laudabiliter, & honoratissimè tenuit.

20 † Et tales sunt populi sicut sunt Principes sui, q. eorū sunt simulacra: & gloriosi sunt quidē populi illi: q. dono Dei prudētes Principes habēt: quia sumū bonū est sapiētia animo impressū, & summū malū est corporeus dolor, & insipientia: & semper est viridis recens, & pubescit literarum scientia: & cętera munimenta temporis diuturnitate cedunt tempori.

21 † Nec fortuna, & casus violat disciplinā quam non aufert calumnia, non morbus corrumpit, non tinea corrodit, nec ferrū minuit, neque ipsam labefacit senectus.

Cautum est regulariter militari iure magnos captiuos vtriusque sexus pręsentari ducibus exercitus: quorum vitam, & honorem, fidemque, & libertatem ipsis, & ciuibus datam nō ambigimus esse seruandam, augēdo sibi immunitates, eosq; non grauando iniustè, eorumq; statuta, mores, consuetudines, & capita non infermando illis: vt non nulli nostri temporis Principes faciunt contra iustitiam: quibus in dies mala occurrerunt tacito Dei iuditio, & demum redditurí sunt rationē cū nimio dolore illi qui omnia nouit, & nihil ignorat c. nouit, extra de iud.

22 Et nullum est maius proficuum remedium ad inducendum populos, & exercitus ad beneuolentiam quàm cum Dei gratia ipsos benè, & ꝓbè, equè, & iustè, rectè, & sanctè gubernare cum amore, & perfecta Dei charitate suum non tollendo illis legitima causa cessante, & necessitate: sed ipsis magis præstando victum, vt faciunt boni pastores: qui gregem sibi cōmissum benè pascunt secundum mentem Sancti spiritus: nec lædunt patrem, neque filium, neque spiritum sanctū trinum, & vnum, vnum, & trinum in substantia una inseparabili: & sicut inseperabilis est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, ita inseperabiliter operatur, & ab vno principio vnita spiratione ipsi procedunt c. omnes, de consecra. distin. iii. & c. Sic enim, xxviii. distin. ꝓ vt sancta mater fatetur ecclesia, cum qua viuere, & mori [illegible], pro ut sancti patres no-

stri vixere,& mortui sunt vniti cum ipsa sancta matre ecclesia sponsa Christi fidelis,& pudica:à quo suum habuit, & habet fundamentum, & incrementum: & habent boni pastores ponere animā suā pro ouibus suis vt docet Euangelium, nec pati oues suas lacerari à lupis præparando pabulum ouibus suis ne sibi deficiat,cum tempus, & opus fuerit nomen fugientes mercenarii permittentis oues quæ non sunt suæ lacerari à lupis: Ideo populi contra diuina iura malè pertractati in desperationem inducuntur ad peroptandum nouos dominos, & ad obliuiscendum,& spernendum ueteres.

23 † Tyberius Imperator pius in subiectos, cuius tempore fuit crucifixus humani generis seruator IESVS CHRISTVS noster à perfidis Iudæis ob inuidiam ipsorum: nunquàm voluit grauare plebem vt scribit Eusebius de temporibus, & erga illos qui consulebant ipsum vt plebem grauaret inquiebat boni Pastoris est tondere pecus, & non decoriare: & bene de Christo Iesu sensit, & illum pro Deo colluit:omnesq; Christi,& Christianorum contradictores sine vlla miseratione deleuit: Pilatum quoq; damnauit exilio:quia falsam, & iniustā in Christum protulerat sententiam propter odium Iudæorum, & liberatus fuit Sudario Veronicæ Tyberius à malo quo detinebatur incurabili.

24 † Iussu Senatus Scipio cōcremauit Carthaginem lacrimando:& memor fuit incendii Troiani, & Babilonis vaticinādo futurum incendium vrbis patriæ suæ: quam Totila incendit, & ipse madidis oculis cogitando illam fuisse Reginam orbis,& in tantam peruenisse miseriam: probitas Scipionis omni gloriabitur ęuo:qui piè ꝓ hostibus in bello cæsis plorabat, & illos insepultos non relinquebat:cuius virtutem inuidere.Q. Fabius maximus, Cato, & alii quàm plures Romani Senatus Imperatores: Ita quòd pro pręmio tantarū palmarum,& triumphorum odio exulà patria factus, periit: & in discessu suo in Senatu ostensis cicatricibus:quas in bello pro patria acceperat inquit.Ingrata patria ossa quidē non habebis mea.

25 † Odio in exilium extra patriam mortuus fuit Themistocles,Focion,& Annibal,& in carceribus Melciades,perit Pericles,& quamplures alii inuictissimi duces, & Nitiam tam optimum Imperatorem perdidit post multas victorias suas Atticorum inuidia: qui gloriosè magis mori morte voluit, quàm fugere, licet euadere potuisset inquiens sibi fore melius modo mori q̄ viuere, & insidiari, & calumniosè mordeti, & taxari ab inuidis suis, & ab Attico populo. Inuidia Cęsarem fuerunt persequuti multi ex Senatoribus cū Pompeio ne triūpharet contrà quos sequuta fuit Cæsaris victoria:& capto per Iulium Cæsarem Pompeii vallo in cāpis Farsalicis cernens Cæsar multos ex Pompeianis interremptos inquit suspirando, hoc voluerūt isti propter odium,& inuidiam,& ad talem me duxerunt necessitatem volentes me:qui maxima bella gessi relinquere exercitū vt me condemnarent, & sine triumpho procederē exulātes Paladē à patria sua.

26 † In expeditione prædicta cæsi fuerunt ex Pompeianis millia sex militum,& capti multi: quorum partem maiorem locauit inter legiones suas,& reliqui mœsti fugerunt,& multis per Cæsarem clementer fuit donata venia:inter quos fuit Brutus qui vnà cum Cassio, & reliquis coniuratis Cæsarem posteà in Senatu vulnerauit,& occidit.

27 † Amicos,& familiares Pompei in Alexandria vagantes post bellum Farsalicū habuit Cæsar in arbitrio suo, & illos liberaliter dimisit cum placido vultu suo, & humanissimo sermone, & cum oblationibus multis: & scripsit ad vrbem fructum accepisse omnium laborum suorū ob ciues seruatos q̄ sibi fuerant cōtrarii.

28 † Fugienda est crudelitas in re bellica, quia Deus perdit crudeles: Crudele gestum fuit Achillis proicere in rogū Patrocli teucros duodecim captiuos: ꝓpterea non potuit ipse posteà vitare sagittā Paridis iuditio Dei. Et nobilis Ioannes Medices vulneratus in tibia pedis à

theotonis in bello cum tormento ignis tartarei.xii. moriēs theoronos captiuos iugulare, & crudeliter perantea fecit ra biç cæfæ tibię.

29 † Et melius est obsessa loca per deditionē,vel alio modo habere sine bello,igne, & ferro; quàm illa bellare, & capere cū periculo: quia varii sunt,& incerti bellorum euentus,& melior est semper certa, & vera pax, quàm belli sperata victoria.

30 † Scipio,Metellus ad preces regis Numidarum Iubæ delere funditus Vticenses volebat cum ciuitate: quia intentionem proditionis habebant cum Cæsarem, quod prudens Cato prohibuit rationibus veris; & illorum defensionem suscepit populo Vticense permittente vnà cū Scipione reducto ad votum Catonis: ꝙ optimè vrbem post muniuit necessariis.

31 † Octauianus fuit damnatus de crudeli gestu contra M. Antonium, Cassium,& Brutum,& contra captiuos patrem,& filium insimul duellare coegit,& pater filiū occidit, & inde femetipsum super cadauere filii interemit,quod abhominabile fuit gestum,& vix Capitolium seruauit Octauianus,seuientem in Pompeianos pro morte Cæsaris: qui illis pepercisset si vixisset: & nisi repente se corripuisset Octauianus nō diu permansisset in Imperio,nec nomen Augusti habuisset:sed se induit pietatis,& clementię veste,à se omni exulata sæuitia:Vtenda est pietas,& misericordia erga captiuos, & suos cum charitate perfecta faciendo iustitiam æquam cunctis fine discrimine: quia Deus non deserit misericordes, & iustos: quos etiam peramat mundus, & votiua desideria cōsequuntur pro bonis operibus,& pro malis flagellantur.

32 † Laudantur Principes quos sapiētia regit,& illustrat,& vituperantur imprudētes quos sua imprudentia obscurat eterna calligine. Iustè regere, & iustè puguare habent Principes,& Reges:ne abhominabile nomen summant. Tyranni cum infamiæ nota omni æuo duratura.

33 † Et si populi fuerint superbi domari prudentia poterint docti, & excellentis Imperatoris videlicet humanitate,munificentia,astu,& bellica arte,& secundū modum,& tempus veniam concedere,& indulgere petentibus, iuxta illud Poetę. Parcere subiectis,& debellare superbos.

34 † Et nihil est in vita deterius quàm rūpere fidem,& vti crudelitate:quæ homines reddit similes feris: & vt infidus ab omnibus vitatur: & raro crudelis perit bona morte vt dicit Solomon:Crudelis fuit Therodamus qui leones alebat humano sanguine, & Dei iuditio ipse fuit cibus leonum suorum:qui illum lacerarunt,& deuorauerunt: Scæua est fugienda crudelitas,& infamia ruptæ fidei:quę nocent gloriæ, & perdere faciunt imperium poli, & seculi. c. Quid culpatur xxiii.q.i. & de fide seruanda inferius latius dicam suo loco. Amilchar viso ꝙ Romani accipiebant Gallos ipsius vt amicos in exercitu suo, & extra exercitū veniebant: quando vocabantur ab ipsis: vno die facta suorum quorundam electione iuit vt Galli faciebant ad videndum exercitum Romanorum illis vocatis extra uallum: qui iuerunt, & Amilchar ipsos occidit:ita ꝙ in futurum Romani non fuerunt cōfisi de fide Pœnorū.

35 † Luculanos milites deprædato Regno Mithridatis à Tremisira vsque ad campos termodontinos adeò oppresfit auaritia, quòd conquærebantur de suo Imperatore, ꝙ tantas ciuitates reconciliauerat,& nullam per vim cœperat,& dederat sibi in prædam: & ꝙ nolebat milites suos deprædari aliquam vrbē,ne diuites fierent, & suus fortè diminueretur exercitus recepta præda:& ꝙ illos ducebat per loca deserta Tibaneorum,& Caldeorum vt Mithridates debellaretur in tacta relicta ciuitate: Amasia obsessa & arte,& rationibus Lucullus vincebat;milites suos & finita hieme relicto Murena ad obsidionem Amasiæ: ipse accessit cū reliquo exercitus contra Mithridatē habentem exercitum xl. millium peditū, & millium quatuor equorū:ꝙ iam transiuerat flumē Lycum, & Lucullanos inuaderat: & multis ex illis in loco aperto,& plano existentes cæsi, & capti fuerunt ab equis Mithridatis. Tunc Lucullus

cullus examinauit quendã senem grecũ captiuũ nominatiuũ Artemidorũ,&mutauit locũ de nocte:& consilio dicti senis accessit p arcta,aspa, & mala vada ad castrũ quoddã Gibitorũ vbi exercitũ suũ in acie ordinare potuerat:& se tutò reducere in vallo,& ibi morari hostib⁹iuitis.

36 † Et est curandum ꝙ ille qui cõfidit magis in equitatu,q̃ in peditatu se habet accõmodare cũ situ,& locorum natura. Et vtile est mutare quandoque loca, consilium,& ordines cum plurium suorũ fidelium in re militari expertorũ consilio: quando videlicet est suspitio, ꝙ hostes sciuerint secreta suorum inimicorũ in se retento secreto exequi, conseruando milites doctos in re bellica in castris cum obedientia,virtute,& timore pœnarum, sanctionum militarium.

37 † In expeditione conseruantur milites spe,hortatione,& pręmio Ducũ suorũ: qui nunquàm habent pugnare generaliter cum exercitu suo: nisi ipsos oppresserit necessitas,& legitima causa.

38 † Et habent curare ordinare acies suas, & probè illas instruere ad bellum:ꝙ hostes ignorent ordines,& secreta sua:& ꝙ primi à secundis ordinibus acierũ, & à triariis cõmodè recipi possint: non exercendo ordines ad alios effectus,nisi ad illum effectũ pro quo illos ordinauerint, & deputauerint. vt de ordine non sequatur cõfusio,& inordinatio cũ ruina exercitus: quia ab accidentibus subditis põt difficilè prouideri in belli ardore, & facilè prouidetur rebus per anteà cogitatis.

Et dum Marius Arpinas foret præmête necessitate pugnaturus, dato die pugnæ cõtra Cimbros,& Theotonos, suos primò cibò repleuit, & instruxit extrà vallum pro bello, & ibi illos tantũ retinuit,quantum sibi visum fuit hostes fuisse fessos itinere:quos venti,pulueris,solis,& loci capti auxilio deleuit.

39 † Et dum foret Sertorius cũ exercitu apud flumen Iberum iunctus cum exercitu Perpennæ; concurrentibus ad ipsum Barbaris multis inordinatis:qui sine ordine, & cum superbia tumultuarunt,hostes adoriebantur; & passim ab illis ordine pugnandi trucidabantur:quos Sertorius verbis, & rationibus retinere nõ valens in ordinibus sibi datis: illos arte opposuit hostibus in loco vbi succurri facilè possent ab ipso Sertorio, & Barbaros contingit fugari ab hoste ordine pugnãte,acceptis vulneribus multis: quos illicò succurrit Sertorius, & recepti fuerũt ab ipso Sertorio : cui posteà obedientes fuere Barbari milites Imperatori suo Sertorio: qui illos exemplo docuit plus valere ingeniũ q̃ vires:& paulatim,paulatim persæpe hostes superari tempore, virtute prudentis ducis; exemplo Luculli qui tempore domuit Reges Mithridatem, & Tigranum sibi etiam arte sublatis alimentis.

40 † Tenentur bellorum Reges curare ne res,& loca capta, & parta longo tempore,& magno labore,& impensa constructa crebris vigiliis concrementur, & destruentur spatio breui:Sed ea magis donare amicis, & bene meritis suis militibus. Capiendo consilium ex re, loco, & tempore c. In scripturis. i.q.i. & c. si quis, xxiii.q.i.

41 † Nam destruere ædificia est deturpare ciuitates, & idem est incendere illa. Quęro si cessante bello occurrerit incendium fortuitum,& casuale: an sit incendiarius venia dignus:Dic ꝙ sic,cum negligentia,patientia, vel culpa non æquè puniatur vt dolus.l.Mariti.§. Qua quæstum.ff.de adult. & l.penult.ff.de incẽd.

42 † Et si acciderit ex negligentia castigandus est.l. Quiędes.ff.eod.tit. Sed si data opera,grauius est puniendus,vt in l.fin. ibidem,& l. i.ff.ad leg. Cornel. de sicar. & l.si data. C. qui accusari nõ possunt, & per not.in l.Miles ff.de adult.

43 †Et si incẽdiarius ob prædam, vel inimicitiam intra oppidum commiserit incendium est viuus concremandus,aliàs punietur leuius. l. Capitolium. §. Incendiarii.ff.de pœn.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De Oratoribus, seu Legatis Principum, & de eorum fide, & officio. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Oratores Principum quales esse debent. et quid agere & curare teneantur, et quibus habeãt uti cautelis. & nu. 2. 3. & 6.*

2 *Homini non credenti legi nostræ catholicæ, non est credendum.*

Adulatoris lingua magis nocet quàm manus.

Amicus non est omnis qui parcit. nec omnis qui uerberat est inimicus.

Persæ quomodò cognoscebant Regem mittentem legatos fore prudentem.

Virtus & sapientia ex se nobilior est cunctis nobilibus genere.

Mollities quid significet.

Orator ab oratione dicitur.

Oratoria ars in quibus uersatur.

Oratores qui uarijs uirtutibus excelluerunt.

4 *Crasso superbia nocuit in respondendo oratoribus Arsacæ Regis Parthorum, & Pompeio profuit humanitas in Armenia minore in responso dato legatis Elemmeorum & Medorum. & nu. 5.*

5 *Pax composita seruari debet, nec est rumpenda nisi diffidatio præcedat.*

Principes pactis conuentis per legatos suos stare tenentur.

Legato idem honor adhibendus est, sicut Principi suo.

Oratores à Principibus quibus missi sunt, munera non debent recipere, sicut fecere Apius Claudius Legatus Luculli ad Tigranum, & Pelopodia Legatus Thebanorum ad Artaxersem.

Timagora Atheniensium Orator ad mortem damnatus fuit, quia dona ab Artaxerse Rege Persiæ ad quẽ destinatus erat, acceperat.

Legati quot numero esse debeant. & quis eorũ legationem exponere habeat. nu. 6.

Numerus ternus quàm perfectus sit.

6 *Simulatio sine falsò & dolo stare non potest.*

Legati sancti à lege reputantur.

Legatus cogi potest legationem suscipere.

Legati sunt placidè & reuerenter accipiendi & audiendi.

Mittentes legatos uidentur ipsi ire per eos.

7 *Bellum iustè indicitur contra iniuriantes legatos Papæ uel alterius Principis.*

Iniuria irrogata legatis, Principibus & populis suis facta censetur.

Iniuria facta officiali uel magistratui Papæ aut Imperatoris, Papæ siue Imperatori facta uidetur.

Iniuria facta uasallo. censetur facta domino.

8 *Cautio de non offendendo an peti possit per illum qui timet ab eius inimico iniuriari.*

1 ORATORES, & seu legati Principum, quales esse debẽt: & quid agere, & curare teneantur: & quibus habeant vti cautelis: docet M. Tulius Cicero in libro suo de perfecto oratore: & Imperator, & Doctores in tit. de legation. C. lib. x. vbi ponit Luc. de pen. xx. qualitates personales, quæ esse debeant in oratoribus, & totidem in ipsos præcepta, & seu cautelas esse debere.

2 † Primò, ꝙ eligatur fidus legatus, qui amet Principem suum: & ꝙ sit gratus, & diligatur ab eo ad quem destinatur. c. ad apostolicæ, de re iud. lib. vi. Nam repelluntur illi, qui odio habentur, vt pro sanorum præces. l. fin. in fin. C. de off. vi-

car & qui non amat,& non ametur facilè contemnit,& contemnitur.c.pręsens, xx.quæst.iii. Secundò ꝙ sit fidelis, & integer fide, & de lege mittentis. c. Nouatianus, vii.q.i.c. eaque,extra de stat. monac.in §.illorum:cum non sit credendum hominiqui non credit in lege nostra catholica, & cõtemnit honorem nostrum: vt Aristoteles docuit magnũ Alexandrum. Fidi in cunctis esse debent legati Principibus suis,& curare semper pro eorum honore,& commodo, ne sibi contingat quòd euenit Methodoro Caspio legato Mithridatis misso ad Tigranum Regem Armeniæ,vt Tigranus vellet inferre bellum Romanis pro Mithridate socero suo, & illum dissuasit: & dũ hoc percepisset à Tigrano Mithridates, Methodorum eloquentem virum occidit in pręsentia Regis Armeniæ Tigrani:& tale factũ non improbamus.c quòd olim,de Iudę.quia infidus fuit,& inimicus regi suo. Tertiò ꝙ sint eloquentes & sapientes.c.porrò.lxxxiii. distin.& ꝙ legis scientia,& claritas non desit in ipsis.c.si ergo,in fin.& c.licet. viii.q.i. vbi habetur ꝙ nihil sapientiæ,nihilue scientiæ, & nihil in eo desit industriæ: vt de Q. Fabio Romanorũ legato legitur missō ad Carthaginenses.l.ii.§.deinde.ff.de orig. iur. Quartò ꝙ sint iusti, & non eligantur iniqui,& iniusti, vt in capitulis habetur prouerbiorum.x.xii. & xvi.

Quintò ꝙ sint veraces cum Dei timore,vt in viii.c prouerbiorum. Aperiētur labia mea, vt rectè prædicem:& ꝙ vitent adulationem;& ꝙ non sint assentatores, cum magis noceat adulatoris lingua, q̃ manus: Nec omnis q parcit amicus est, nec omnis qui verberat inimicus est c. non omnis.v.q.v.c.non putes.xxiii.q.v. nam peior est adulator, & assentator, q̃ sit coruus qui hominē mortuum rodit; & adulator viui hominis, honorem tollit,& contemnit. Sextò debent esse discreti, & docti in cunctis,& exemplares sacerdotum exemplo in xxxviii. distin. vt arguet, & obsecret cũ omni patientia, & doctrina. Septimò sobrii esse debēt, ꝙ sibi non noceat vinum.c.vinolentum, xxxv.distin. & vbi est ębrietas dominatur luxuria,& furor sine ratione: & docet Apostolus abstineri à vino in quo est luxuria.c.sanè. xv.q.i. Et Persæ volentes cognoscere regē qui misit legatos ad ipsos,an foret prudens,aut imprudens legatis suis præbebant potum vini, & parum bibebant, vel nihil iudicabant eorũ regem esse prudentem: & si nimis bibebant illum fore censebant imprudentē.

Octauò debent esse ætate perfecti, & prouecti.c.Nouatianus.vii.q.i.c.quicũq;. lxxx.distin.c. quidem. ea. distinctio.

Nonò ꝙ legati sint robusti, & fortis naturæ,fortiq; animo,& apti ad ferendũ laborem, & gloriosam vocem habentes, cuius defectus in voce facit erubescere legatos ipsos in pronuntiatione:& interrogatus M. Tulius quid nam melius esset in oratore, respondit pronuntiatio:& secundo,& tertio interrogatus,quod ulterius esset melius, respondit idem videlicet pronuntiatio:& non debet esse in legatis viciosa audatia, quæ temeritas nuncupatur: sed esse debent muniti diuina sapientia.c.disciplinæ.xlv.distin. Decimò legati esse debent eloquentes, & facundi, quoniam nil est tam incredibile,quin in dicendo fiat probabile rationibus:& nil est tam incultum, quin oratione splendescat,vt inquit Orator in Paradoxis suis: optimus est orator ille, qui dicendo animos audientium arte reddit dociles,beneuolos,& attentos; delectatione,persuasione,rethorica, vt ipse docet Orator in nouis,& veteribus suis rethoricis:nam dulce verbum bene prolatum iucunda voce multiplicat amicos, & mitigat inimicos,& sapiētia,sensusq;, & doctrina etiam noscitur lingua. l. Aquilius ff.de donat.& l.famosi.ff. ad leg. Iul.maiest. Vndecimò eligendi sunt legati nobiles, virtuosi, & morigerati, quos virtus,doctrina,sapientia, & scientia nobiles reddit: nam virtus,& sapientia ex se nobilior est cunctis nobilibus genere,habetur per Andr.de Iser.in c.i. quis dicatur Dux,Comes,aut Marchio. in vsib.feud. Duodecimò fulgere debēt dignitate legati, vt digniras sua locum

feruet illis legatorum. c. ad apostolicę, de re iud. Decimotertiò debent esse viri probi vtiles in verbo, & silentio discreti: ne proferant illa, quæ tacenda sunt: & ne retiscant illa, quæ dicenda sunt.c. sit rector. xliii. distin. & in exponenda legatione sua se ferre habent prudenter, & ponderare trutina prudentiæ verba sua. c. ponderet. 50.distinct. & vt eorum sermo primo veniat ad limam, quàm ad linguam. c.i.ii. q.i.c. decreto. ii.q.vi. & virtus est celerius sentire necessaria, & tardius in verba prorumpere: non enim maior est gloria dicere quòd nouerit, quàm silere quod ignorat, & tacere ratione est diuina prudentia. Decimo quartò, soliciti, diligentes, vigilantes, & solertes esse debent legati. capit.i. & ii. lxxxiiii. distin. & illis imputabitur principibus, qui negotia sua comittunt negligentibus legatis.§.penul.instit. quib. mod.toll.oblig. Decimo quintò debēt esse maturi, habitu honesto, & incessu. c.clericus.xli. distin. nec esse debent instabiles, mobiles, & dissoluti, procaces, inexpediti, aut turbidi, nec vt fœmina molles, à mollice dicta, nam mollicies significat lasciuiam, dissolutionem, negligentiam, contemptum, & inconstantiam: procacitas ostendit superbiam, & iracundiam: & gestu est temperanda facies oratorum, ne proterue exasperetur, & ne lasciuè dissoluatur: sed in se habere rigidam dulcedinem, & dulcem rigorem cum tardiloquio, vt sapientibus conuenit. Decimo sextò debent esse moderati, seruantes in cunctis modestiam: nec procedere arroganter, sed cum modestia loqui, & agere negotia sua, rectè disputando ratione.c. vide.xxii.q.ii.&'l. quisquis. C. de postul. Decimo septimò esse debēt oratores probè eruditi, docti, irreprehensibiles, proprii honoris timidi, graues, & maturi.c.oportet.viii.q. i. eruditiq; pluribus linguis: & teneantur ad implere votum per se ipsos suæ legationis, & secundum ritum ipsarum linguarū c.quoniam, extra de off. ordin. & per oratorem in quinto rethoricorū, vbi tractat de voce, & gestu corporis habendis in pronuntiatione oratorum. Decimo octauò esse debent morigerati, & in moribus graues, & prudentes. c.i. x.q.i.& c.indecorum, extra ętate, & qualitate. Decimo nonò sint quoque legati viri boni, probi, benigni, iucundi, & visu modesti, & decores moribus: & eloquio eruditi in virtute à pueritia sub probis magistris exercitati: ad hoc vt se valeant exhibere maturi, & efficaces. c. quamuis, vii. q.i. sitq; in ipsis præcipuè literarum scientia, ætatis maturitas, & morū grauitas.c.cum incunctis, de elec. sint etiam facundi, ingeniosi, circūspecti, & ornati in pronuntiando, & moribus honesti, & in consiliis, & negotiis, prouidi, soliciti, & astuti, vigiles ingenio, & flagrantes studio, singulari memoria, clara voce, parati eloquio. Vigesimò debent legati sequi vestigia Christi probitate, non auro cupidi, quæstum negligētes, & refutantes, suę legationis honore intenti: non aliis inuidentes, & omnibus dignis se placidos, & amabiles ostendentes, præbētesq; illis verbo, & opere reuerentia, assiduo vsu, & exercitatione orandi, & proferendi facilitate, ac facundia dicendi, cum omni virtute sine vitio, & deformitate.c.hinc etenim.xlix.disti. Et vltra p̄missa tenentur legati seruare non nulla in perorādo, de quibus quædā subnectā inferius. Nā dicitur orator ab oratione, q̄ quasi oris ratio est. Ars enim oratoria in quatuor versatur, vt in rethoricis docet orator, in inuentione videlicet in dispositione, elocutione, & memoria. Et plures oratores variis virtutibus excellerunt: grauitas nempe fuit in Catone, & Iulio Frontino, in Lęlio autē, & Plinio lenitas, in Graccho impetus, in Cæsare calliditas, in Hortensio distributio, in Caluo argutia, in Salustio breuitas, in Cicerone facundia, & eloquentia vera.

3 † Circa illas viginti cautelas, & seu pręcepta: quas, & quæ legati in se habere debent. Prima est, vt cauti sint, adeò ꝙ animum suum ad spem erigant, & sibi commissa in legatione proficiant. Secūda est ꝙ literas suæ legationis, quę decreta nuncupantur

cupantur secum habeant deferre.l.si C. de leg. lib.x.illas præsentando cui diriguntur cum debito honore,qualitate attenta personarum: si ad hostem dirigit, reuerentia sibi non adhibeatur, nec dexteram illi tangant,neque ipsum salutet, prout de Pompilio legitur Romanorum legato,ad Antonium sibi beneuolum Syriæ regem misso, vt Ptolemæum non lacesseret regē Aegypti:quod vno momento,& verbo tegnū Syriæ terruit & Aegypti rexit:cum Pompilius in Aegypto foret salutatus humanissimæ ab Anthioco Rege prædicto,sibi particulariter amico,non ante expositam Senatus commissionem, debitas salutationum uices reddidit cunctis viri grauitatem, & animi magnitudinem spectantibns admirantibus,& stupentibus:& audito per ipsum Anthioco se pariturum Senatui Romano, eundem regem Anthiocum; salutauit,& mirabili affectione amplexus fuit: & ita legati tenentur se bene,& fideliter gerere pro honore, & commodo Principum suorum. Nam officium est legatorum inter illum ad quem missi sunt, & eum à quo mittuntur amicitiam, societatem,& pacem firmare c.ego, in fin. lxiii.distin.

4 † Arsacæ regis Parthorum oratores fideliter exposuerunt Crasso sibi commissa à rege suo, & cum Crassus superbia nimia ductus sibi respondisset se non fore illis tunc daturum responsum, nisi cum fuerit in Seleucia, aut Babillone, erga quem vnus ex oratoribus Asarcæ Agisius nuncupatus eleuauit manum ostendens Crassopalmam inquit: prius pili nascentur in hac palma antequàm possis videre Seleuciam, vel Babillonem;& oratores discesserunt, & iuerunt ad Irodem regem doctum in armis, & illi belli futuri ducem Arsacæ regis nomine fecerunt,& Crasso ruina post sequuto Marte contingit.

5 † Et laudabilior fuit humanitas magni Pompei quàm superbia Crasi;existente namq; Pompeio in Atmenia minore cū exercitu, ad ipsum missis oratoribus p reges Elemmeotum,& Medorū: quibus Pompeius gratum, & placidum responsum dedit,adeò ꝙ illos reddit amicos,& confœderatos Senatui;Populoq; Romano. Curandum est in confederationibus,induciis,& pace componenda, ꝙ bonæ fiant,& cautæ conuentiones firmentur,ne de cætero rumpentur: quia illi q associant iniquos pace præparant vires iniquitati cum colligatio talis nō sit duratura,& post bonos affligit in futurum. Attamen seruāda est pax composita, nec rumpenda est,nisi præcessisset diffidatio: vt dicit Ioan. And. in c. pro humani,de homic. in vi. præcedente autem hostili diffidatione de iure gentium permittit bellum,vt pax quæratur, & in pace viuamus. Legatorum enim pactis conuentis,& firmatis in fœderibus,induciis, tregua,& pace stare habent Principes,& illa seruare tanq̄ si ipsi Principes præsentes pactis fuissent per regulā iuris: qui p alium facit,per seipsum facere videtur c. quæ de causa.ii.q.v.& l.ita autem.§. gessisse.ff.de adminis.tut.c.nouit, extra de offic.deleg.l.i ff.de off.præt.Aphri. Et idem est adhibendus honor legato prout Principi suo. Ideò cauti, & circumspecti esse debent Principes circa electionem legatorum suorum, vt probos,probatissimos, & fideles,expertos,doctos, prudentes,& exemplares eligant legatos suos. Qui pro honore suorum Principum nō habent accipere munera ab illis dominis,& Principibus,quibus missi sunt, & destinati oratores. Exemplo Appii Claudii,qui dum foret per Lucullū missus legatus ad Tigranum regem Armeniæ,vt iure belli in manibus Luculli date deberet Mithridatem bello pulsum, munera spreuit regis Tigrani. Nec Pelopida legatus Thebanorum acceptare voluit munera Arthaxerfis Persiæ regis pro honore,& corona Graiæ patriæ suę. Et Athenienses ad mortem damnauerūt legatum suum Timagoram: quia dona q̄ plura acceperat ab Arthaxerse Rege Persiæ,ad quem Orator destinatus fuerat ab Athico senatu. Tertio non est exercendus numerus Ternatius circa legatos factos per aliquam ciuitatem:quia

numerus ternus numerus est perfectus, & comprobatur in Deo vno, & Trino, trino, & vno in substantia, & diuinitate una inseparabili, vt de summ.trin.& fid. cathol.habetur, & tres faciunt collegiũ: vnus aut duo persæpe mittuntur oratores prudentes c.illud. vii.q.i.c.pen. extra de ætat. & qualit.l.sciendum. §.fin. ff.de leg.

6 † Et ex his eligatur prudentior, & doctior, ac eloquentior:qui exponat legationem, & senior,nisi iunior esset sapientior, & doctior,ac eloquentior:qui tunc præfertur seniori.l i.C.de consul.c.lex est ii. distin. Multitudo legatorum quandoque mittitur, vt fecerunt latini vellati ramis oleis pro habenda pace à Romanis:vt cantat Poeta. Iamq; oratores aderant ex vrbe latina, vellati ramis oleæ, veniamq; rogantes,& ibi. Centum oratores veniunt ex vrbe Sabella. Quartò obseruare habent oratores in exponendo sibi commissa cõgruo loco,& tempore præsentibus illis, quibus conuenit c.quoties. xxii.q.v. & noscere opportunitatem,abiecta importunitate:& ille recte facit:q nouit ordinatè tacere. Quintò si forent per oratores legati attendere debent silentium,ne oratio sua fiat in tumultu;sed in loco quieto, & silenti:vt veritas melius,intueatur,& vt inquit Propheta.cultus iustitię silentium est c.qui episcopatum. viii. quæstio.i.c. sacerdotum, de consecra. distinct. ii. & mitissimam proferant verborum prolationem, ne sensum audientium contentiosis uocibus perturbent c.in loco.v.q.4. Sextò ꝙ in orando attendant,non nimis fatigare satures audientium aures:iuxta illud Virg. in Buccol. Claudite iam riuos pueri,sat prata biberunt: & sic habent aduertere tempus, quo auditores non sint fessi in audiendo c. sit rector.§. prouidendum.xliii. distin. nemo vtique auditur auditore inuito.c.ex merito,vii. q.i. & l.ii. §.contrarium in fin. ff.de vet. iur.enucl. Septimò ꝙ non excedant fines mandatorum,seu commissionum sibi datorum à Principibus, vel republica suis c.inter cætera, extra de rescrip. sed ea habet diligenter seruare,& custodire. l si quis pro eo C.mand.nec aliquid de suo addere debent:sed exponere simpliciter totam suam legationem absq; mendatio ullo c. pura.iii. q ix. Et possunt legati de his,quę ad damnum, & iniuriã in eos legationis tempore acta sup sunt, causas instituere secundum leges.l.legatus.ff.de legation. Octauò tenentur legati,vt docet orator in rethoricis summissa voce perorare,ipsorum altera grauitate submissis oculis, & postea altius eleuare:vt auditores audiant:vt dicit beatus Seuerinus alias dictus Boetius,osten de mihi domine facere vt sonet vox tua in auribus meis.Vox.n.tua dulcis est,& facies tua decora. Nonò non timidè, sed audacter loqui habent legati principum,& respublicarum, exemplo clericorum,vt in.§.iconomium, authen. de non alien. & timidi legati vocantur merito canes muti sine latratu : vt dicunt Doct. super rub.C. de leg.lib.x.& c. sit rector, xliii. distin. Decimò ꝙ clare, & non sophisticè, neque ambiguè, & dialeticè loquantur,ne fiant odibiles:& purus sermo pulcherrimus est:vt scribit Aristoteles in Aethicorum.iii.& oratio illa frustra est, quę non manifestat intentum, quoniam opus suum non perficit. Vndecimò ne simulatè loquantur, quia simulatio stare non potest sine falso, & dolo comitibus suis. l. falsus. ff. de furt. Duodecimò cauere habent à superfluis. l.i.ff. de orig. iur.l.fin.§. in refutatoriis C.de appell.& l.fin. C.de preci.imperat. offeren.quoniam sępe stat mendacium, peccatum,& stultitia in multiloquio: & prudens moderat labia sua c.liquido, de consecr.distin.ii. Decimo tertiò tenentur legati pensatè verba diffundere,prõpto sermone secundum qualitatem personarum,seruata gratia, dignitate, vultus, & oris grauitate, corporisq; motu, suaui,& concina loquantur pronuntiatione, adaptando se pro ingenio audientium,verborum ordinem, ritè cõponendo,dirigendum illum probè pro eruditorum capacitate c.oportet. viii.q.i. Decimo quartò verba sua tenentur legati

ponderare secundum veritatem, & q̄ sibi non vult loqui alios, & ipsi non loquantur:nec habent præcipitare verba, opera,& consilia sua,nec ordinem perorandi rumpere c.pôderet.l.distin. & turpe quidem,& viciosum est in re seuera præponere sermonem dignum cum vitio. Decimo quintò variare habent legati orationem suam coloribus rethoricis,quando vident,& cognoscunt auditores esse fessos, vel aliis intentos l.ii.§.si quid.ff.de veter.iur. enuclean. Decimo sextò curare habent legati exprimere sibi commissa in legatione placida voce,& mitissima prolatione, & pronuntiatione liquidissima, non reiterando clausulas; sed continuando, reuocando animos ab errore, & illos ad veritatem trahendo, reuocando praua, & in recta mutando:& de vitiis ad virtutes, aspera conuertendo in plana,instruendo fidem amicitiæ,erigendo spem,& pacem inter amicos,faciendo, roborãdo charitatem, eleuando noua, & plantando vtilia,fouendo honesta, mitigando corda irata & exercitando pigros,consolando despe ratos,& illos hortando:vt Demosthenes apud Græcos,& M.Tulius Cicero apud Romanos,gestusq; sui corporis optimè; vt Hortensius,& Lentulus,speculo sępe videndo anteq̄ perorassent: & inde concionando placerent auditoribus. Decimo septimò si contigerit legatorum loqui de sexuis,seueritatem adhibeant, si de iocosis leporem, si de arduis grauitatem:vt optimè scribit M. Tulius Cicero in primo officiorum,& in rethoricis: & & habent curare legati:quòd non sit inanis loquutio sua,sed vtilis,mouendo, suadendo,docendo,& consulendo,parcè laudando, parciusq; vituperando; quoniam nimia laudatio est tam irreprehensibilis, quàm immoderata vituperatio: est in adulatione,& hęc in malignitate; miscendo quandoque iocosos,& facetos colores,& sermones rethoricos secundũ opportunitatem,sequendo magis vtiles, quàm facetos sermones: absq; detrimento indignationis. Decimo octauò non habent oratores vti semper verbis veteribus,sed nouis magis:quia noua magis placent,vt in procem. habetur digestorũ de Thuberone in §.ii. & vt dicit beatus Hieronymus scribens ad Damasum Papã,mihi sufficit loqui, vt intelligar,imitans simplicitatem, & non dolosam superbiã buccis inflatis,& verbis spumantibus. Decimo nonò, vt doctorum sententiis vtantur in ardua materia, vt inquit Orator in rethoricis. Vigesimò in omni pronuntiatione caueant legati, vt aliàs dixi non repetere clausulas,quoniam vitium foret in arte oratoria,vt circuitus cessantibus tamen coloribus rethoricis:nam verbis spumantibus horret sapientia:magis auditur Orator in silentio,quàm Principis clamor inter stultos:& quiescant strepitus, & tumultus, risus perorantibus legatis c. in loco.v. quæst.iiii. Et sanctos lex reputat legatos.l.fin.ff.de legat. Et Publicũ est munus legationum, quod quis subire compellitur l.fi.§.legati.ff.de muner.& honor.& l.si quis decurio.C.de decurion. Et regulariter sunt placidè,& reuerenter accipiendi, & audiendi legati per illos ad quos mittuntur:si mittentis dignitas hoc exigit.l. inter claras. C.de sum.trin.& fid.cathol.& illi qui mittũt legatos, videntur ipsi ire per eos.c.qui vos.viii.q.i. & c. accusatio.ii.q.vii. & l. ii C.de statui & immag.

7 † Quero de questione, quæ occurrere consueuit:An iustè bellum indicat contra illum,qui fuerit iniuriatus legatum domini Papæ,vel Imperatoris, seu alterius Regis,aut Principis, vel Reipublicę;vt in lib.xiiii.Machab. & in libro Regum.xx.in c.x.xi.& xii.dic q̄ sic, si fuerit nomine sui Principis iniuriatus: sin autem iniurians tradatur in posse illorũ, quorum erant legati,illi qui fuerunt iniuriati.l.fin.ff.de leg.eis tamen facta iniuria videtur,quorum legatione funguntur c.accusatio. ii q.vii. & c. offerebat. xxxii.q vii.& c. si quis.xciii.distinctio. Et non solum iniuria talis irogatur legatorum principibus, sed etiam populis suis,vt in.ii.lib.Regum.x.c. ibi pugnemus pro populo nostro: & per Docto.&

maximè per Luc depen. in rub. C. de legat. lib. xi. Nam ostensa illata officiali, & magistratui. D. Papę, vel Imperatoris, ipsi domino Papæ, vel imperatori illata videtur. Et iniuria facta vasallo videtur etiam facta Domino: habetur p Bar. in l. i. §. fin. ff. de iniuriis, & per Innoc. in c. dilectus. de appellat. & Glo. in c. auctoritatibus, de priuileg. lib. vi. & Bald. in c. i §. conuicia, de pac. iuram. firman. per Alber. de Rosa. in l. si quis in hoc genus C. de episcop. & cler. & l. omne delictum. §. i. ff. de re militari.

8 †Quæro de casu, de quo pridie fui cõsultus: Franciscus, & Hieronymus ambo Rauennates absq; culpa Francisci, culpa tamen, & potentia ipsius Hieronymi effecti fuerunt inimici: an poterit Franciscus petere sibi dari cautionem à dicto Hieronymo: Consului quòd sic: per not. per Alexan. de Imol. in l. hoc amplius. § si quis. ff. de damno infecto.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII.

Quid sit agendum per Duces in dubio prẹlio. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Victoria in dubio marte est à Duce fingenda, ut victor euadat, sicut fecere Myronides Atticus. Tullus Hostilius & Annibal.*

2 *Vox Ducis dicentis hostes esse fugatos sæpe cædentem exercitum reintegrat. uti fecere T. Quintus Capitolinus & Manlius.*

3 *Annibali dolus in reuocãdo Romanũ exercitũ à Capua ad montes uoce latina non profuit.*

4 *Ad tollendum terrorem exercitus oportet Ducem aliquando malum nuncium supprimere, ut fecere Sertorius & Athenienses.*

5 *Bellicis sonis aliquando pro signo victoriæ lętitia à Duce est simulanda, ut exercitus animetur.*

6 *Mastitiam Ducem quandoque decet ludis sum mouere ueluti Cæsar fecit, in funere Iuliæ filiæ.*

7 *Mortem aliquando non tam ex aduerso quàm ex prospero belli euentu sicut ex nimio mœrore, ita ex immenso gaudio aliquos incurrisse; ut euenit in morte. T. Q. Flaminii & libertate per eius filium Græcis data, ob idq; clamore populi sæpe Cornices & coruos prætervolantes mortuos concidisse.*

8 *Magnos Imperatores musices, & præsentim militaris non fuisse inexpertos, & de ea plerunque iudicasse. ut Paminundas Alexander. & Pyrrhus fuere.*

Alcibiadem quoque classem suo astu recuperasse.

9 *Milites tubarum sonitu refici, & ad prælium inflamari.*

10 *Hostium spolia asportando plerunque hostes deterrentur.*

11 *Ancipitem fore lusum fortunæ in bello, nisi ad Deum recurratur, & nihilominus audacter Duces se gerere oportere.*

12 *Loca tuta per Ducem exercitui esse deligenda, ut per ea seruetur & non destruatur, sicuti Xersi obfuit Themistocles.*

13 *Bonum Imperatorem ut suis victoriã parere possit propriam uitam contemnere debere exẽplo responsi Alexandro dati ex Sabba urbe, & nume. 14.*

15 *Duci uulnera timenda non fore, ut fortiter certando superes hostes exemplo Romuli aduersus Sabinos.*

16 *Milites concitari debere fortitudine Imperatoru*

ris mortem spernentis, ut gloriosam uictoriã consequantur. ut erga Furium Camillum sui fecere, & nn. 17.

18 De Pyrrhi Epirotarum regis uirtute, & qua ratione Demetrium superauerit, ac Macedoniam & alias prouincias sub se redegerit.

19 Ducem etiam pedestrem pugnare debere, sicut primi Romani Dictatores fecere. quorũ primo Fabio Maximo ne equum ascenderet ex Senatus Populiq; Romani decreto concessum fuit. & ad hostes terrendos eorum Ducum capita in illorum exercitum sunt proycienda, ut Claudio Neroni de capite euenit Asdrubalis. laudantur & illi Duces qui curam adhibẽt & in suis saucüs refocillandis.

20 Prouidi Ducis est suorum cadauera in die interfectorum nocte sepelire, ut hostium tantummodo strages conspiciatur.

21 Consilio temerario aliquã do in expeditione opus est. si certum est ordinem non prodesse.

22 Diurna pugna intermitti non debet, quin et nocturna clade hostium reliquias Dux insequatur, ut Martius eques & C. Manlius fecere; & nunc. 23.

24 Hostium castra custodibus & excubÿs destituta noctu mutatis uestibus sunt inuadanda, ut noctu Pompeius Mithridatem, & Iugurta Romanos inuadere consueuerunt.

25 Parua quandoque à bono Imperatore nõ sunt negligenda, ut mala inde uitemus, & bona consequamur, ut fecit Lucullus in barbaros ex Cerui persecutione.

26 Furii Camilli Tribuni octagenarÿ et infirmi prospere gestis, & Sutry recuperatio & erga Deũ religio. & ꝙ plerunq; fortunæ uarietas Dei numine mitigatũ, et nu. 27. & 28.

29 Paruus exercitus ut magnus hosti uideatur noctu è castris sunt mittendi milites qui hostibus insidiẽtur, et mane ad castra reuertantũ.

30 De Pauli Aemilÿ consulis constantia, qui ante & posterius triumphum duorum filiorum morte non deterritus fortunam in re priuata non timuit. ut publicam ante poneret, & breui morbo confectus publico funere propterea emeritus est in campo Martio sepeliri.

31 De fortitudine M. Marcelli cõsulis qui in Gallos incidendo, eos trudit & spoliauit, eorum rege interfecto.

32 De Gestis & consilÿs. Q. Sertorÿ qui apud Sucronẽ Pompeium & Afranium superauit.

33 Qd Scipio M. Fabiũ maximum imitando decueris securitatem tempore emendam fore.

34 Q. Fabÿ cunctatio magis timebatur ab Annibale ꝙ Minutÿ celeritas. ex quo se laqueos pro leonibus non pro Pallade habere aiebat. Quod cõfirmauit Domitius Carbo dicẽdo rei militari necessariũ eẽ tardũ dolabrũ et n. 35

36 Duces belli ex utraque parte dum conueniunt pro inducÿs uel pace ineundis habere debẽt equites in armis, ut fecere Scipio Aphricanus, & Annibal, & huiusmodi conuentus fieri debet in apto cãpo & iactis lapidibus.

37 De modo prouidendi ne captiui existentes in exercitu illi noceant. Et prudens responsum illorum de urbe Sabba ad Alexandrum de præcedentia dies an nectis. & nn 38.

39 De foueis subterraneis ad fallendum hostes.

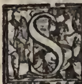
40 Vasallus coniurando contra dominum feudi, sed non perducens ad effectum coniurationẽ an sit priuandus feudo.

Affectus an & quando punitur non secuto effectu de iure.

41 Seditionis crimen quot sit causa malorum.

42 Ob bella ciuilia sub Cæsare & Pompeio occisa sunt centum & septuaginta millia Ciuium Romanorum, non connumeratis proscriptis & cæsis per Marium & Syllam.

43 Publicæ gratia utilitatis quis ultrò mortem debet appetere & se deuouere, ut Decii fecere.

1 SAPIENTES bellorum Imperatores † videntes in pugna exercitum suum ꝑ parte vincere, & sistere in hostes, & ꝑ parte fugere vt sæpe contingit 1 debent ob hoc inuicti esse animo, nec se desperare cum varii sint exitus bellorũ, nec finis semper respondet principio. Propterea tenẽtur suis augere animos vt acriter, & impigrè, pertinaciter, & animosè pugnent, victoriam arte clamorem emittentes Myronidis exemplo Athenienſium Ducis: qui in dubio prælio contrà Thebanos clamauit suos esse uictores, & hostium Ducem esse occisum: & ob hoc minuit Thebanorũ

audaciam, & suorum accreuit animos, & victor arte tali permansit. Eodum dubiè pugnaret Mironides Dux Atticus contra Thebanos in cornu suorum dextro saltando clamauit alta voce se hostes vicisse in sinistro cornu, & suos adeò animauit, & hostes perterruit quòd dextrum cornu rumperunt, & inde sinistrũ disciparunt victoriosè. Tullus Hostilius Rex Romanorum existens confœderatus cum Albanis, & dum pugnaret contra Veientes se Albani abstinuerunt à pugna, & reduxerunt ad montes: hoc illicò percepto per regem Tullum, vt suis audaciam præberet, & hostibus terrorē cōcuteret inquit alta uoce Albanos hoc fecisse iussu suo, vt Veientes hostes poneret in mediũ, & in suis accreuit animũ, & hostibus terrorem concussit: & fuit victoriam potitus in dubio prælio. Annibal tribus millibus ex suis fabris lignariis ab exercitu suo discessis iniussu suo inquit erga suos illis licentiam dedisse: & vt sui hoc facilius crederent certos alios fabros lignarios licentiauit: & ita suorum animos confirmauit.

2 † Et T. Quintius Capitolinus Romanis cædentibus inquit terribili uoce hostes esse fugatos in altero cornu, & suis firmatis fuit victoria potitus. Et Manlius vulnerato Fabio collega suo qui ducebat sinistrum cornu contra Ethruscos parte cædente sui exercitus, credente Fabium mortuum cum turmis equitatus occurrit Manlius clamando alta uoce Fabium collegam viuere, & se dextro cornu vicisse, & suorum ita reintegrato robore uictor extitit vox simulatè emissa in ardenti bello sæpe prodest.

3 Non profuit Annibali in Campania propè Capuam facere ꝙ exercitus consulatis obsidens Capuam iret ad montes callida emissa uoce latina iussu Annibalis per habentem linguam latinam, & seu Romanam exercitum debere accedere ad montes mandato Consulis, & tali cognita Punica fraude per Romanos in militia doctos ipsi non iuerunt ad montes suo de hoc cerciorato consule.

4 † Et cum in bello foret exanimatus præfectus exercitus Sertorii, & foret in pugna nunciatum Sertorio qui illicò nuncium pugione transfixit, ne in aliorum pugnantium suorum perueniret notitiā vt non deficerent à prælio, vel ne se firmarent audita morte sui Præfecti. Athenienses diuulgata fama in Tōserina fuisse per Gilippum ruptos duces Atticos Syracusis aliter nescientes sinistrum casum ruinæ suorum Tonserem carcerarunt tumultuante populo, & illum carceratum detinuerunt donec certi de casu fuerunt.

5 † Potest & in dubio bello uictoriæ clamor artè mitti per Ducem exercitus parte hostium uicta faciendo lætitiam cum tympanis, buccinis, & cornicibus, tubis, & similibus aliis bellicis instrumentis indicantibus uictoriam iuxta illud Ouidii Poetæ Sulmonensis.

> Temporibus ueterum tibicinis vsus auorum,
> Magnis & in magno, semper honore fuit,
> Cantabat fanis, cantabat tibia ludis:
> Cantabat mœstis tibia funeribus.

6 † Cæsar pro exequiis filię suę Iuliæ celebrare fecit ludos gladiatorios in theatro, & pugnam naualem in Tyberi.

7 † Legitur quādoque ob sinistrum casum quibusdā molestè occursum illos periisse subitaneo mœrore, & ècontra ob magnam lętitiam subitaneā cęcidisse quosdam: ut contigit quibusdam mulieribus Romanis Trebiana sequuta clade i qua mortuus fuit T. Q. Flaminius consul cũ exercitu astu Annibalis: & cum Romanæ quædam mulieres audito filiorũ morte reperissent filios suos in uia euasos à tali clade, illicò pre lætitia cæcidere mortuæ, & in ipsis maior fuit uis lætitię q̃ mœror. Et ob lætitiam clamantibus Gręcis in theatro ob edictum proclamatum iussu Flaminii filii prædicti Flaminii consulis ut Gręci uiuerent sub lege sua, & more suo, adeò uox magna fuit ꝙ cornices ibi supra uolantes tali uoce perterritæ cęciderunt in terram semi

mortuę rupto,& disiuncto aere tali terribili uoce lætitiæ, ut refert Plutarcus in uita T. Q. Flaminii · & idem Romę contigit de coruo clamante populo in Cāpo Martio ut aliàs dixi in comitiis Pōpei.

8 † Prodest musica in omni militia cœlesti, terrena, & aquatica ob refectionem spirituum, & consolationem animorū, exemplo quorundam Regum bellorum non obscuri nominis: qui tali virtute delectati fuerunt, ut fuit Epaminūdas Thebanus, & Alexander magnus qui manū posuit ad arma audiendo cantum Xenophontis tubicinis: & dum fuisset rogatus Rex Pyrrhus de Citharedis, & canentibus Pithone, & Daphisio quis eorum esset melior, respōdit Poliparcontam fuisse bonum ducem, & militem bellacem: & Alexander interrogatus de bonis Citharedis quis esset melior respondit se uelle audire Citharam Achillis quę uocabat milites, & hostes ad bellum, & de arte sua iudicium dederunt ut probos decet Imperatores, ad quos spectat scire arma, & disciplinam militarem. Alcibiades Atheniensis peruento ad ipsum nuncio cum turbato uultu ob sinistrum nouum suę clasis à Farnabagio expugnante regis Prefecto, dū pugnaret contra Abidenos, illi prohibuit non loqui, sed ipsum secretò reduxit, & tacuit malum omen suis, & hostibus: & id occultando lęto uultu erga suos inquit: Pugnemus impigrè quoniam Mars est nobiscū in bello: & habita uictoria illicò dedit præsidium suæ clasi.

9 † Martiales quippè uiri reficiunt, & animant, & lętantur sono, & cātu tubarū, & similium instrumentorū martialiū pro labore supportato in bello: & cantus, & sonus excitat ipsos, distrahit, & animos, & inflammat furorem ad pugnam iuxta illud Ouidii.

Ille manus olim Misurtus Hectora lęto;
Creditur & Lyricis detinuisse modis,
Venerat Alcides exausta parte laborum.
Iussaq; restabant vltima pœnæ viro.

10 † Carpendo animosè etiam hostiū spolia interfectorum ut hostes perterreantur in bello credentes se fore uictos ab omni parte: & tali arte suis uictoria geminabitur, & hostes perterriti fient.

11 † Lætos quandoque uultus, & quandoq; tristes in bello incerta induit fortuna, cuius frons capillata capitur uirtute prudentis militiæ Ducis, ipsius à parte omnisā caluitię: & tanq̄ pilam extollit homines in altum, & illos facit reges, & diuites magnos: illosq; deponit, & reddit egenos, & inopes: qui sibi, & proprię suę uirtuti, & non Deo uictoriam tribuunt: ut iuuenalis satyricus Poeta Aquinas decantat.

Si fortuna uolet fies de rectore cōsul:
Si volet hæc eadem, fies de consule rector.

Quod sepe contingit occulto Dei iudicio: & tenentur Duces in dubia, & perniciosa clade, suos hortari iuxta illud Poetæ.

Suasit equos unum quod rebus restat egenis:
Nunc prece, nunc dictis uirtutem accendit amaris:
Spemq; meam patrię quo nunc subit ęmula laudis:
Fidite ne pedibus, est ferro rumpenda per hostes.
Est uia qua globus ille uirum densissimus urget:
Numina nulla pręmūt, mortali vrgemur ab hoste,
Mortales totidem, mortalia temnitis arma.

Et tunc publico bello confligere tenentur Duces omni à se excusso timore, vt fortuna uarietate bellorum: & humana conditione uictos liberet absque graui detrimento.

12 † Et habeant curare duces studio omni, & ingenio reducere suos in loco tuto: ꝙ ab omni parte lędi non possint, videlicet apud alpes, colles, aquas, rupes, paludes, flumina: cauernas, fontes, nemora, & similia: quia ut aliàs dixi, magis prodest locus artè acceptus; quàuis; & uirtus multorum qui à natura locorum sæpe uincuntur: ut de numeroso exercitu Regis

Xerſis legitur victo à Themiſtocle cum parua manu Græcorum ratione, & natura loci anguſti.

13 †Nec habent duces in generali bello, & pernitioſa clade, & in dubia pugna parcere, ppriæ vitæ: ſed ſe in infidos hoſtes ſuorum facto cuneo fortiſsimorum militum, globoque, vel nodo ſtricto, aut acu ſcuto Dei, & viribus totis animosè pugnando; ſuis augendo audaciam, vt ſtrenuè militent in præſentia ſui Ducis: videntes ſuum regem ita potentem, & excellentem in armis, & in contemptum propriæ vitæ certare: & cum pulcrum mori ſuccurrat in armis, certa eſt ſalus exercituum uictorum iuxta illud Virgilii.

Vna ſalus uictis, nullam ſperare ſalutem.

14† Interrogauit enim Magnus Alexander Sapientes Sabbæ vrbis, quantum viuere poſſet homo, reſponderunt donec exiſtimat mortem eſſe uita meliorem.

15 † Romulus dum in prȩlio contra Sabinos in capite fuiſſet vulneratus: quem cruentarum videntes milites ſui fugam erripuerunt ad pallatinum, qui illos ſparſos arte retinuit: & eorum facto agmine ſtricto irruit in Sabinos: quos duro marte ſuperauit. Nam boni milites pro gloria, & cum omni virtute certant viribus totis: & vltra vires ſuas in prȩſentia ſuorum Imperatorum omni experto, & nullo uitato periculo vt aliàs dixi, Cum uita ſit fortior morte, quoniam ſuſtinet tantas aduerſitates, miſerias, & pericula: vt erga Alexandrum magnum reſponderunt Sapientes Ciuitatis Sabbæ illos interroganti ſi fortior eſſet uita, aut mors, reſponderunt vt ſupradixi.

16 †Et qd ſpei ſupereſſet militibus illis, ſi eorum duces ſibi amiciſsimi eſſent interfecti in tali clade, & imperitię ſemper imputarentur milites ſi per ipſos fuiſſet impigrè pugnatum in præſentia ſuorum ducum in ipſo bello cæſorum: & melius eſt pro honore ſui Imperatoris marte mori gloriosè, quàm proprium exercitum deſerere, & cum infamia, & dedecore turpiter uiuere ſuo Imperatore pertinaciter certante, & reſiſtente iuxta illud Poetæ.

Atterritus ille aſper, acerba tuens, retro reddit.

Et neque terga ira dare, aut uirtus patitur, nec tendere contra

Aut aliter retro dubi9 veſtigia Turn9.

17 † Et dum militarèt in iuuentute ſua Furius Camillus ſub dictatore Poſthumio Tuberone cōtra Volſcos, & Sicanos vulneratus in coxa cū lancea, equitādo p caſtra traxit lanceā ex vulnere, & ſe iniecit in partē hoſtiū fortiorū adeò impigrè pugnando, ꝙ illos euertit in fugam.

18 † Et Pyrrhus Rex Epirotarum cōtra hoſtes defendit Demetrium ſororium ſuū: & illos virtute fugauit, & Macedones, Epiros, & Moloſſos, Græcos, & alios q̃ plures populos bello quæſiuit, & rexit occiſo Neptolemæo ipſius proditore: & dolum vitauit Lyſimaci ipſius interceptis literis, & pacem firmauit inter fratres Antipatrum, & Alexandrū: Alexandro poſt occiſo improbè p inſidias Demetrii occupata Macedonia ſub ſpe amicitię ibi prouentæ, & occulto in ſe vitio regnandi: victis Etholiis hoſtilitate ſequuta inter Pyrrhum, & Demetrium cupiditate regnandi: Et ob infidelitatē & ſuſpitionem vicinorum regnorū: & cum Pantacco Demetrii Duce viro in armis, & diſciplina militari clariſsimo: duellauit iuuenis Pyrrhus, & Panthacum virtute ſuperauit, & exercitum fudit Demetrii. Ita ꝙ Epirotæ, & Macedones dixerunt Pyrrhum animo, & armis, gloria, & virtute fuiſſe ſimilem Alexandro Magno.

19 †Et quandoq; tenētur Principes in bello publico deſcendere ab equo, & pugnare pedeſter, vt ſui pedites acriter pugnent: & Romani dictatores olim ambulabant, & pugnabant pedeſtres vnà cum peditatu ſuo: & Fabius Maximus primus fuit dictator qui cum licentia Senatus, Populiq; Romani equitare cœpit: & in futurum poſteà omnes dictatores ex dicto Senatus conſulto equitarunt inter pedites ſuos. Nā primitus dictatores, vt prȩdixi, incedebant pedeſtres, & ita pugnabant

inter equitatum suum:& inde ascendere saltu equum, & ab eo descendere celerrimè,cum opus fuerit oportunum, & necessarium strenuè resistendo, & diffusos suos cōgregando nouum deletum, & noua quęrentes auxilia, variis, & occultis modis, dolis, & insidiis, aucupando hostes assiduo,proprium honorem, & salutem suorum curando,animo semper inuicto lædendi inimicos: & aliquo ex ducibus eorum truncato,& ipsius capite iacto in exercitum hostilem, pro vt Claudius Nero cum Liuio Salinatore,& Domitio Carbone fecit de capite Asdrubalis in agro Piceno apud Methaurum interfecti:vt Duces, & hostes affligerētur, procurando saucios suos mitti in locis tutis pro eorum cōmoditate,& salute§cū charitate fructifera,eos sæpe visendo,sibi prouiso de necessariis.c. Charitas,de consecrat.distin.iiii.quos sanatos posteà promptiores in prȩlio habebunt, & pericula quęcunque, quantunque maxima pro optimo,& clemente Imperatore suo libentissimè subibunt.

20 † Et optimum erit etiam si de die facta aliqua expeditio fuerit à nocte diuisa superuenta, suorum cadauera de nocte quandoque mandare sepelliri: vt mane futuro hostes videant plures ex suis fuisse mortuos: & se magis victos putent sibi incusso terrore.

21 † In clade, & periculis quandoque profuit consilium temerariū arte vsum pro victoria:quoniam in extra ordinariis ordo est,ordinem non seruare: sed hoc sæpe fallit: quia ordo bonus nunquàm fallit,& ex eo certa sequitur victoria.

22 † In perniciosa verò,& dubia victoria cōmisso prælio superuenta nocte cōsilium erit reliquias host:um aggredi de nocte, suis primò aliquali data requie:nam vmbræ duplicant de nocte, & trepidant hostes pauore grandi, credentes inimicos esse longè maiores,quàm non sint,vel si bi nouum venisse præsidium iuxta illud Iuuenalis.

Et motu ad Lunæ trepidabis arundinis vmbram.

23 † Exemplo Martii equitis qui in dubia Pœnorum victoria aliena castra inuasit in obscura nocte,& victor fuit:& Hispanias tūc restituit Romanis. Et C. Manlius victis Theotonis superueniente nocte ipsorū reliquias noctis caligine paucorum suorum sublatis clamoribus territauit: & tota nocte hostes detinuit vigiles ex eo vt de mane ipsos facilius debellaret pro ut fecit.

24 † Hostium castra custodibus, & excubiis destituta inuadenda sunt de nocte cū signis,vestibus albis: vt sui in obscuro cognoscantur ab hostibus:qui vino,& somno sepulti victi permanebunt: nam alto excitati somno,ignorabunt quò vadunt:& fusi passim trucidabuntur,antequàm sciant causam tumultus: & sic nō sunt deferenda castra sine fidis vigiliis, & vigilantissimis custodibus: vigiliarū autem,& excubiarum oculis vt aliàs dixi tuto dormit exercitus. Pompeius de nocte rupit Mithridatem radiante Luna in hostium oculos: Iugurta de nocte libenter pugnabat contra Romanos, vt euadere facilius posset superatus.

25 † Nec habent optimi Duces contemnete parua,& leuia in bello: sed omnia cū diligentia, & prudentia probè prospicere:& quisquis fuerit causæ, vel pugnæ,finis bonus, aut malus in re militari nunquàm est negligendus: nā ex leui pugna aliàs incepta per Romanos contra Barbaros insequentes Ceruū;Lucullus suos retinuit inordinatos, & inde ordine facto bellauit,& vicit.

26 † Et dum fuisset Furius Camillus Tribunus militum vnà cum L. Furio collega suo, & in castris infirmus, portatus iussu Senatus,Populiq; Romani contra Prænestinos, & Volscos,cupiens hostes cōsumere tempore, donec foret validus: & collega suus peroptans gloriam acie instruxit exercitum præter voluntatem Camilli:quo infirmo relicto in tētorio, cum paucis hostes fuit adhortus, & hostes in fugam magno impulsu verterunt Romanos:hoc per Camillum audito,illicò de lecto surrexit armatus, & euaginato ense cū suis paucis se opposuit hostibus, & adeò fecit quòd suos retinuit,

& ꝙ hostes vlterius non processerunt, & die sequēti Camillus ordinatis aciebus suis, illas duxit ab bellū in hostes, adeò strenuè pugnando ꝙ castra occupauit inimicorum eorum parte cæsa, & reliquis fugatis.

27 † Et cum Camillus audiuisset Sutrium fuisse occupatum à Tirenis custodibus, & prælidio, & colonijs cæsis Romanorū cum expedito exercitu Sutrium aduolauit, & occupauit, hostibus, pro parte occisis, & pro parte fugatis: & inde rebelles Tusculanos domuit, se data vrbis seditione, & demum Gallos oppressit, & vicit apud Anienum fluuium existens dictator in lxxx. anno suę ætatis, arte de nocte retentis hostibus in somnis, nonnullis ex suis equitibus Romanis missis leuis armaturæ: qui inimicos tota nocte vigiles detinuerunt, & de die suis post eductis aciebus instructis in aperto experto marte victor permansit Camillus, voto primitus facto Deo, cui victoriam attribuit, vt optimi Duces facere tenentur, ne fortuna sit sibi contraria: quæ volubilis est, & sæpe mutatur nutu Dei: Ita ꝙ quandoque victores opprimit superbos, & victos extollit humiles qui diuinum auxilium implorarunt.

28 † In cunctis igitur est petendū Dei suffragium: & Deo est laus, & gloria danda; & non virtuti humanæ quę in aduersis indiget consilio, cum præsidio Dei.

29 † Et si Catholicorum exercitus paruus fuerit, & hostium maximus, à quibus dubitentur inuadi de nocte catholici, sanū erit quandoque consilium pro catholicis mittere expertos de nocte per varias vias hostibus insidiando, & de mane postea se reducere in castris suis: vt videantur noua auxilia venisse in exercitu fidelium Caridis exemplo Atheniensiū Ducis qui dum paruum haberet exercitū, & expectaret suffragia pro suis paucis, quos dubitauit per hostes aggredi ob eorum multitudinem longam, partem suæ gentis per diuersas vias misit de nocte hostibus insidiando, & inde de mane redire iussit ad exercitum suum: ita quòd suis audaciam acreuit, credentibus sibi venisse suffragium, & hostibus incussit timorem, credentibus noua præsidia venisse Caridi ex Athenis, & sic cautè suos seruauit illæsos à multitudine illa.

30 † Et dum antiquus Paulus Aemilius cōsul prudentissimus Imperator venisset ad vrbem triumphaturus pro victoria contra Perseum Regem Macedonum, ante triumphum per tres dies fuit sibi contraria fortuna ob mortem vnius ex filiis suis, & alius decessit post triumphum: constantissimus tamen fuit Aemilius in animo fortitudine inquiens constantiam, & fortitudinem non solum contra arma hostium esse habendam, sed & contra omnem, impetum, & tempestatem fortunæ: & se nunquàm timuisse res mundanas, sed diuinas, & fortunam, quæ instabilis est varia, & infidelis videndo ipsius prosperitatem, quam semp habuit in bellicis rebus: & ꝙ Deo gratias afferebat talem inuidiam fortunæ fuisse particularem in ipsum, & non publicam, pro vt verebatur prosperitate gestorum suorum. Et infirmatus Aemilius morbo confectus triduo decessit, & cum maxima pompa fuit sepultus in Campo Martio.

31 † Et cum M. Marcellus consul in manus incidisset Gallorum, & omnia sibi contraria videret, stricta acie suorum, facto cuneo fortissimo in medium hostium irrupit: & regem Gallorum occidit, exterritis Gallis inopinata audatia: vbi vix salutis spes fuerat, opima spolia reportauit M. Marcellus vir Consularis, & triumphalis.

32 † Et pulsus acie Q. Sertorius virtute Q. Pii Metelli consulis tutam etiam arbitrans fugam, suos arte iussit abire dispersos per nemorosa loca: primitus monitos, vt certo loco se conuenirent, & ita exercitum suum seruauit. Et alia vice rupto, & sparso Sertorii exercitu, vt suorum reconciliarentur animi, equos duos deduxit in medium, vnum macrum, & alium pinguem addito caudæ macri viro fortissimo vt illam cauaret, & pinguis equi caudæ debilem virum posuit: qui paulatim, paulatim in breui caudam totam expilauit cauando settas, quod vnā

vice vir ille fortissim⁹ equi macri caudã conatus pluries cauare non potuit vnito robore: Nam plus potest virtus,& ingenium quàm uis: & multa sunt quæ in vno impetu superari nõ possunt, vt erat Romanus Populus sensim tamen,& tépore disiunctus paulatim,paulatim supe rantur suorum discordia: & ita animos militum reconciliauit,& vires illis resti tuit bellax,& prudens Sertorius qui sua virtute apud Sucronam bello rupit Pompeium,& Afranium.

33 † Et Scipio deridens celeritaté,sequẽdo disciplinam militiæ Fabii maximi cunctando Numantiam superauit inquiens ineffrenatam esse nimis celeritatem,audatiam,& temeritatem, sed se emere securitatem tempore, & nullam rem magis conuenire summo Duci quàm tutã cunctationem,& moram his duabus maximè contrariis in re militari peritissimi iudicant Principes sequentes prudentiam,& disciplinam M.Fabii maximi sapientissimi Imperatoris:qui cunctando, & cum suo graui consilio restituit Romanis Imperium suum,& Annibalis superauit audatiam, ferocitatem, & prosperitatem.

34 † Et magis timebat Fabius celeritatem, & audatiam Minutii Collegæ sui fore nocuã Romanis, quàm vires, & insidias Annibalis,& milites tam sui,quàm Annibalis incusabant nimiam Fabii tarditatem,excepto Annibale:qui virtutem, & prudentiam Fabii optimè libratam timebat,dicens esse in Fabio diuinam prudentiam, & Romanos etiam habere suũ Annibalem Fabium:quem vidés castrametari in locis tutis mõtium inquiebat se formidare nubem illam sibi allaturã mortalem pestem, & Minutii superbiã, ferocitatem, & audatiam vilipendebat: sciens se plures habere laqueos pro leonibus,& vrsis, sed nullum pro Pallade.

35 † Et tardum dolabrum esse vtendum in re militari prudenter docebat Domitius Carbo militię magister, & amicus Palladis,qui probè curabat suos seruari,cunctando,& hostes tempore superare:curã do arte, & ingenio omni scire eorum secreta,& ꝙ ipsi ignorent sua.

36 † Per sępe contingit Duces inimicorum exercituum ad inuicé loqui ad res subditas,vt induciæ,& seu pax inter ipsos tractarentur:vt fecit Annibal pœnus cũ Scipione Romuleo in Aphrica, antequàm illa gloriosa expeditio de summa rerum inter ipsos fieret, & ne decipiantur, vel circumueniantur, aut dolo capiantur duces rupto fœdere, consilium erit equites adesse in armis ab vtraque parte agmine facto:exéplo Cæsaris,& Ariouistæ Germaniæ Regis; qui prudenter in aperto Campo non longè ab equitibus suis armatis circa futura bella se consultarunt, & non in castris suis manu, vel natura munitis. Consultationes huiusmodi sunt faciendæ; ne aliquid sibi proditoriè contingat, & iactis lapidibus per milites vtriusque exercitus diuidi consueuerũt militari consuetudine ita vigente.

37 † Et si dubitaretur de captiuorum multitudine existente in exercitu, ne sibi,& exercitui noceat, vel de eorum fuga nocturna, consilium erit,vt exercitus in acie capto cibo instruatur, simulando se habuisse nouum per suos exploratores, qualiter hostes intendunt in tempestiuo noctis aggredi exercitum, & recuperare captiuos,exemplo Democriti Syracusani qui superatis in acie Pœnis,veritus de captiuorum multitudine, & ne per suos malè custodirentur captiui acceptis epulis, finxit hostium equitatum de nocte venturum ad inuadendum ipsos: & tali arte tota nocte suos in armis vigilantissimos detinuit; & die sequuti prouidit captiuis.

38 † Cupiens Alexander magnus scire prudentiam sapientum Sabbæ, illos interrogauit, si fuerit primus dies, an nox; responderunt diem fuisse ante noctem,per vnum ante diem.

39 † Et si dubitaretur in obscura nocte inuadi exercitum,consilium erit dato tempore cauas fodere subterraneas, vel foueas facere lupatias: alibi portata terra in oportuno loco,& illis arte copertis viminibus,vt hostium equitatus,& peditatus decipiatur,& cadat in foueas, tecto,

vel extorto facto modo,& seu tramite, aut vado subterraneo, vel aliter industriali opera confectas: quarum aliquę fieri quoque possunt ad occultandū hostes: vt ipsi ponantur in medio, vel aliter ad insidiandū illis astu Græcorū, vel Sāniū exēplo: vt inimici pcipitent in foueas, aut includanē in arctis locis, simulata fuga, tenendo armatos p diuerticula vltra, & citra foueas ipsas debili materia copertas, rarè factis lignis: vt paulatim, paulatim pcipitent in ipsis locis cauernosis, seu foueis cauatis, vt opprimātur, ibi credentes inimicos suos fugere ,ppter timoré vbi insidi hostes sunt transituri de nocte cū equis: & ad pdendū hostes etiā proderint plures, & plures factæ cauæ inter montes, & in locis planis, & latis: & inde vt supra copertæ: & proderint etiā in pugna de die illis à parte dimissis pro insidiis hostium ibi ignoranter curentium, & præcipitantium in ipsas.

40 † Quæro de vasallo qui insidiando domino feudi conuenit cū pluribus de occidédo ipsum dñm feudi, & ad nihil aliud est peruentū, an sit puniēdus cū non puenerit ad actū, seu effectū: cum pœnā nemo mereatur, & regulariter de iure non puniatur solus affectus, non sequuto effectu. l. Cogitationis, ff. de pœn. & l. i. ff. quod quisq; iur. in fin. & p Bart. in l. Diuus, cū sequēti ff de sicar. nisi in criminibus enormibus secundū And. de Iser. in c. i. §. Si vero voluerit, de cap. qui cur. vendid. vbi dicit esse recurrendū ad cōmuné distinctioné de qua in l. si quis nō dicam rapere. C. de episc. & cler. Licet consumata delicta puniané grauius q inchoata: in enormibus tñ punitur affectus non sequuto effectu: Quòd ita nō ,pcedit in aliis delictis nō enormibus, vt d l. si quis non dicā rapere, & p Hipp. de Marsi. ibi post Bal. in l. i. ff. de extraord. crim. & in l. Qui falsam ff. ad leg. Cor. de fals. Et ita per dictā cōmuné distinctioné tenentur illi milites: q insimul cōuenerant ire ad hostes ,pditorié, licet hac de causa nō posteà iuerint. Et si vnus solus fuisset, & ad aliud non ,pcessisset nō puniretur per solā cogitationé deliberatā: & quam ad actū verbalé tantū deduxit, id quod méte cogitabat, aut tenebat: Sed quia cū aliis non cōuenit, neq; expręssit, neq; ad actū puenit, igitur nō est puniendus: ita probè tenet And. de Iser. in c. i. de cap. q cur. vend col. iii. vbi pulcrè plura scribit vtilia remissiuè de pœna ducis factionis, & conspirationis, coniurationis, seditionis, & conuenticulæ: habetur p Hipp. de Mars. in d. l. Qui falsam. ff. ad leg. Corn. de fals. vbi cumulat multos casus in quibus punitur affectus nō sequuto effectu: & de eo qui animo ,pditorio accessit ad hostes vt patriam prodiret, & vt occideret subditos Principis, prosequendo suos inimicos odio: & qualiter puniatur scribit And. de Iser. in tit quę sint regal.

41 † Equidem sunt puniendi seditiosi, quia semper malū cogitant, inescati diabolica fraude, nec curant de eo, nec de proximo suo, neq; de ,ppria aia, neq; de filiis, neq; de parētibus, neque de substantia sua, & per discensiones ciuiles destruuntur ciuitates, & populi innumerabiles, & exercitus. l in bello. §. in ciuilibus ff. de capt. & postl. reuers.

42 † Ob nimias discordias populares, & intestina odia ciuiū, & ob bella ciuilia Cæsaris, & Pompei, præter descriptos, & cæsos p Mariū, & Syllam: & vltra dāna, & incōmoda maxima ciciderunt centū, & septuaginta millia virorū Senatus, Populiq; Romani, facta descriptione, sedata ciuili discordia, mortuo Pompeio, Cęsare dictatore regnante.

43 † Et quia vtilitas publica est pręferenda priuatę: Ideò in re militari est quandoq; appetenda mors, & negligenda vita: pro re publica magis, & vt saluetur populus, & exercitus, vt refert Beatus Augustinus in lib. xiiii c. xiiii. de Ciuitate Dei, de bello Atheniēsium, & Pollonensium: qualiter Rex Atheniensium mutata ueste irruit in hostes ne cognosceretur, & vt incognitus occideretur: in præcipité dedit se, Deciorum exemplo, qui se in præcipitem dederunt pro patria deuouentes, vt Romana docet historia.

FINIS.

IVLII

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De obsidione locorum, & de eorum necessaria prouisione. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Loca Principes debent bene munire, ut illa ab obsidione defendant, qua in munitione quæ requirantur illa singulariter enumerantur. & nu. 2. 3. & 4.*

5 *Docetur modus componendi ignem peruasurum ad hostium castra, ad illa comburenda, & quomodo ille uitari debeat, & quis eius inuentor fuerit. & nu. 6. & 12.*

6 *Instrumenta bellica quæ nam sint necessaria pro obsidione, uel defensione locorum. & nu. 7 8 9. & 10.*

Bombardæ unde dictæ.

11 *A magnis machinis qua arte sit cauendum.*

12 *Hostium machinæ quomodo sunt offendendæ. & nu. 13.*

14 *Homicidium pro tutela sui corporis & coniunctorum commissum non est puniendum.*

15 *Machinæ quomodo uariis modis erigantur & deprimantur, & qua arte obsessa loca ab expertis defendantur. & nu. 16. & 17.*

18 *Principes ad muniendum loca solliciti esse debent ne eorum mora noceat.*

19 *Moræ purgatio non admittitur in re militari, neque in contractibus in quibus est apposita pœna & iuramentum.*

20 *Prouidi Principes pro locis suis, populis ac exercitibus de annonis, munitionibus, & alijs necessarijs, ne sine ferro fame uincantur, prouidere debent & nu. 22. & 30.*

21 *Aqua pro obsessorum usu qua arte sit habenda.*

22 *Principes illi uenerandi sunt, qui prouidi sunt in regendo cum charitate exercitus & populos suos æqua iustitia, facientes prouisionem annonarum pro futura penuria.*

23 *Mithridates quomodo à Lucullo sine ferro fuit ob famem superatus. & nume. 24. 25. & 26.*

27 *Victo hostium exercitu qua arte uictores in acie tenere debeant.*

28 *Experti in obsidionibus adesse debent qui possint ad uarios consulere casus.*

29 *Aqua salnitrij qualiter fiat, & quàm necessaria sit in usu bellico.*

31 *Auus maternus non tenetur alere nepotem ex filia.*

32 *Peritis discordantibus, statur dicto peritioris.*
Vbi est periculum & celeritas exigitur pro quærendo remedio, receditur à regulis iuris.

33 *Belisarius Dux Iustiniani Cæsaris quo astu in Italia Gottos superauit.*

34 *Alexander qua arte Tirum debellauit, Gazamq; urbem Syriæ mira celeritate occupauit.*

35 *Arma pacis tempore assiduè sunt exercenda pro regnorum tutela.*

36 *Infidis populis non est præstanda fides.*
Fides sola separat fideles ab infidelibus, & iustitia diuidit regem à tyranno, & nihil est excellentius atque gloriosius ipsa fide.

37 *Fidelitas dicitur iusiurandum quod à uasallo prestatur domino.*
Fidelitas finitur cum fama domini.

38 *Felonia uasalli an noceat filijs, descendentibus uel agnatis.*

39 *Pro Deo & ipsius catholica fide est pugnandum.*

40 *Filius qui non est hæres patris, an possit feudum retinere.*

1 RVDENTES, bellorum Reges, † quibus Dominus Dominorum, & Rex Regũ terrenum dedit Imperium, munire bene tenentur ciuitates, oppi

da,& loca sui regni,& artè vallare obsess sa, vel obsidéda loca expertis militibus, annonis,munitionibus, & instrumentis variis,& machinis bellicis:quibus tueri possint ab obsidione,faciendo munimēta fortissima cum apta materia, scilicet terra argilla cum herba subacta ne offendi possit ab igne,algaq; & palea in aceto macerata circum circa positis machinis, vt ab ictibus,& incēdio euitari ualeant munita loca.

2 † Quandoque non erit inutile extrà,& antè loca obsessa, vel obsidenda conside re castra fortia vallo,aggereue, & fouea militari artè factis: vt hostibus resistere possint,locis ipsis semper abundè muni tis militaribus viris, farina, oleo, vino, aceto, sale, frumento, aqua potabili, &. bladis, cū pistrinis instructis ad molendum,carnibusq; salitis,& iumentis,fructibus,& pasculis variis,hortis,straminibus locorum,& populorum attenta qualitate,& quantitate gentis, vineisque, paleis, feno, prato, lignis, tabulis, ramisq; intextis, viminibus arborum viridium factis pro vallo,& siccorum lignaminum etiam copia,cum expertis archi tectis, & viris doctis p variis effectibus, l.i.C.de conditis in publ.hore.l.i. C.de pascul. publ. vel priuat.& l.i.per tot.tit. C.de errog.milit.anno.cum simil.

3 † Curando habere vnitas vires suas, & illas non disiungere:quia vis vnita prodest ad res subditas in horis occurrentes, forti facto cuneo custodiæ ab omni parte locorum obsessorum.

4 † Adsint & in ipsis locis obsessis lignei, fasses,pix,& rasina, vasaq; fictilia plura cum lumeriis, & lanteris, machinis, oleo incendiario, cum apta materia ignis incendiarii cum igne in cornu, & caletrano ad comburendum hostes, & eorū machinas, cum armis, & instrumentis aptis ad bellicum exercitium funibus, securibus, pallis, & vallis, & pilis ferreis, clauibus, machinis, funiculis, coreis,puluere sulphureo,& sulfuris copia non modica,carbonum saligineorum.

5 † Et curādum est, ne munitiones combu rātur occultè hostium fraudibus, & insi diis:qđ facilè fieri potest auro corruptis custodibus: & etiam hostium munitiones artę comburi possent, & modo hoc occulto,videlicet accepto funiculo cocto apto ad retinendum in se ignē pro exercendis aptis instrumētis bellicis: ponēdo ignem in funiculo hora certa pulsata: expectando aliam horam sonari ab horologio,& mēsuretur tot partes funiculi,quot horas vis operari accepto exē plo à prima hora quæ combuxit funiculum ad secundam horam qua fuerit con sumatus funiculus ab igne:& poterit funiculus partiri per tot horas: quibus uis vt operetur ignis in eo ponendo funiculum ignē accensum in arundinibus earum cauatis internodis cum foraminibus paruis de supra,vt exeat fumus funiculi igniti, ne extinguatur à proprio fumo ignis funiculi, omnes insimul voluendo vt est cacobus: & in vltimo internodo, seu canulo arundinis habere funiculum longiorem intrantem in pila arte facta cum igne incendiario, & operabitur valdè in horis pensatis cum hostium ruina.

6 † Adsint etiam in locis obsessis præter munitiones boardæ à boatu bouis voce dictæ, & seu bombæ, à bōbo sonitu suo, vt de tonitruo à tono: quę instrumenta bellica milites nostri temporis vocant Artegliarias,quia artè fiunt, vel ꝑ ab ipsis artus corporei franguntur, vel ab arcendo: quia retro arcent hostes à longè: quorum instrumentorum ignis sulfurei vt legi inuentor primus fuit Archimedes Syracusanus, vt patriam tueretur tempore quo Marcellus obsidebat Syracusas.

7 † Adsint machinæ multę,& arma,ac tormenta bellica varię qualitatis, generis, & maneriei pro sufficienti numero locorum,tam ad nocendum hostes, quàm se ab ipsis hostibus deffendendum cum lanceis, hastis,iaculis,saxis, tælis pyrouolis,& missilibus multis, fundisq; à Balearibus primò reptis:quorū matres par uulis suis fundas dare solebāt qbus sibi victum aquirerent in occidendo aues,vt cantant Claudianus. Hunc spicula cor-

nu tendere, nunc glandis baleari sparge re funda: & pariter in partibus maris Tireni in Insula Maioricarum matres consueuerunt dare arcus, & fundos filiis suis, vt sibi victum quęrerent, & ita illos accedere ieiunos dimittebant.

8 † Adsint & scorpiones facti ad similitudinem scorpionum qui venenum in cauda portant eorum apertis brachiis, & pariter instrumenta prædicta portant læta lem sagittam: & balistæ vulgò dicuntur græco vocabulo: ꝙ latinè Iacco dicitur.

9 † Adsint & oneagri cum quibus ponderosi lapides iactantur à calcibus dicti asellorum siluestrium: qui Oneagri dicuntur latino vocabulo, & hi retro trahunt lapides calcibus suis in venatores qui illos insequuntur.

10 † Adsint, & arietes ad similitudinē arietum qui cornibus se insimul cōcuciunt ad impellendum hostes, & ad frangendum eorum loca, vnà cum testudinibus ad similitudinem factis testudinum ad perforandum terram, & muros, & ad diruendum ædificia obsessorum vnà cum equis, & diuersis machinis bellicis arte magistra factis, vt cantat Claudianus. Cū tua muralis liberetur machina pulsu; Saxa rotat præceps Aries prot ectaq; portas, Testudo feriat, ruat emersura iuuentus: & Virgilius. Instar montis equū diuina Palladis arte, Aedificant.

11 † Contra rotatas, & magnas machinas stercum, & Argillam liquidam, & madidam terrā in obsidione Rhodi opposuit Diogenes. Interioribus etiam factis cauis subterraneis vbi ducebantur machinæ huiusmodi: & tali ingenio liberauit Rhodium ab obsidione Demetrii filii regis Antigoni, terribilem opponentis machinam obsesso loco Opimaci opera fabricatā Atheniensis architecti maximi.

12 † Machinæ quoque hostium frāguntur ex aduersis machinosis arcubus in sicco, & à variis etiam instrumentis cum rostris ferratis, & testudinibus ligneis sambuci quoque ferratis, vel cornei antiqui fortissimi ligni pro ferro Tiri Farsemonis, vel Calcedonei inuentorū exemplo, & more testudinis, vel columnæ, arietumq; bellancium oppositis illis cum puteis, & cauis ignitis, arcubusue ingentibus, terrebris ferreis arte peractis, & minatis cum ardentibus fascibus, stupa, pice, collosania, sulfure, salnitro, cū lauri oleo omnibus liquefactis, vel petroleo, ut quidam faciunt, cum anserum, & anatarum pinguedine, sepo, sulfure, collosania, canfora, rasina cū stupa quibus fit incendiarius ignis in militari exercitio ad perdendum hostes in occultis cauis, vel illum iaculando in vasculis terræ secundum antiquum, vel modernum morem, vel illum exercendo in tubis arte factis pro incendiario ignē, de quo, & qualiter fiat, & exerceatur in terra, & mari lacius dicam in libro rei naualis: quem breui cōpilare intēdo gratia Dei.

13 † Adsint vt dixi missilia multa variæ qualitatis, & diuersi generis armorum, sagittarum, scorpionum, balistarum, archabulistarum, fustibulorum, vinearū, puteolorum, trabium acutorum, & ferratorum: cum quibus extra muros positis offenduntur hostiles machinę contra quos pilæ æneę plenæ tartareo, & seu sulfureo igne, puluereq; incēdiario ignè cum tubis, & balistis arte factis ignem emittentibus, & ferentibus, vel insictilibus aptis vasis cum arrido fungo terræ, vel robureo occulto ibi posito ignē, vel nucis, & arboris castaneę fungo, vel alia accensa materia tenēte ignem, qua esca conficitur pro habendo focum.

14 † Occurrit casus ꝙ quidam volens fugere periculum ignis accensi in domo sua, & non valens aliter fugere, & euitare mortem, proiecit murum vnum in terram, & cum lapidibus, & lignis dicti muri occidit plures ex suis vicinis, & euasit mortis periculum, an teneatur de homicidio: dic quòd non propter casum fortuitum: & etiam quia nō eo animo fecit vt homines occideret, sed vt mortem euitaret propter violētiam ignis: Nam pro homicidio sequuto pro tutela sui corporis, & ipsius coniunctorum non tenetur quis, vt tenet Glo. in c. i. §. Si quis alium in verb. Vitam, de pace tenenda.

15 † Varii sunt modi, & artes ad erigendū

& ad deprimendum machinas cum quibus, etiam ignes in ferri possunt in vrbes:quarum mœnia quantumque fortia arte prosternuntur: Iuxta illud Claudiani Poetæ. Hęc si nota forent frueremur simplici cultu.

Clasſica non fremerent, non ſtridula fraxinus iret;

Non uentus quateret puppes, non machina muros.

16 † Et arte etiã poſſunt obſeſſa loca deffendi ab exptis materia ſimili vbi ſint architecti plures intra & extrà caſtra, aut obſeſſa loca, vnà cũ aliis neceſſariis tã pro ſalute animarum, q̃ corporũ obſeſſorũ, & obſidentium, & ad deffenſionem locorum obſeſſorum, & pro vita præparatis. l.i.& p totũ tit. C.de errog.milit. anno.

17 † Hodie eſt prouiſum ꝙ vbi ſunt ignitæ materiæ, & diabolica inſtrumenta tartarei ignis, quibus pilæ ferreę magnæ minores, & paruæ trahuntur, ſilebunt, & dormient aliæ machinę ligneę: quibus vtebantur antiqui pro ruina murorum, locorum obſeſſorum: ſed illis deficientibus, vel carentibus munitione, & neceſſaria prouiſione ſua debita pro illis, & locis tuendis, & hominibus, antiquæ tũc machinę locum ſuum habebunt, & habere poſſent in re, & exercitio militari: & tunc fortè ſcripta noſtra proficient antiqui exercitii militiæ Principibus illis: qui ipſa libenti animo perlectauerint, & optimè percunctauerint antiqua, & noua documenta, iura, & regulas exercitii militatis.

18 † Anxii propterea, & ſoliciti eſſe debẽt diu, noctuq; Duces, & locorum Principes, & Reges pro eorũ neceſſaria defenſione dum tempus habent: nec expectẽt futurum tempus: quo nil charius, & velocius eſt: Nam antiquum eſt prouerbium ꝙ inter os, & offam, multa euenire ſolent: quæ ſunt nociua, & contraria humanæ naturæ; & impediunt fieri ipſius præcogitata. Ideo Cæſar, Magnus Alexander, Marius, & Pyrrhus Illuſtres militiæ Reges dicebant paratos ad bellum debere fugere morã. Iuxta illud Ouidii. Tolle moras ſemper nocuit differre paratis: Nec comedunt pigri mitia poma ſues: quia tardi ſæpe cum hoſtibus cupiuut habere pacis conditionem, & ſeruilem, & iniquam cum dedecore, & damno ſuo.

19 † Morę purgatio non admittitur in re militari, neque in contractibus vbi ſit appoſita pœna, & iuramentum, ſed fallit tantum in iudiciis ſi pręciſe in ipſis non interuenit iuramentum. l. Magnam. C. de contrahen. vel committen. ſtipul. l. Celſus, & l. ſi inſulã, & l. cum die, ff. de verb. obligat. & per Luc. de Pen. in l. i. col. ii. C. de ſuſcept. prępoſ. & archar. lib. xi.

20 † Prouidi, & diligentes eſſe debent bellorum Reges, & populorum Principes in parandis neceſſariis pro exercitibus, & populis, & locis ſuis obſeſsis, & obſidendis: & certè nullus eſſe poteſt tam ſapiens in parãdo neceſſaria exercituum, & populorum, quin aliquid ſibi deficiat occurrente bello, & obſidione.

21 † Et ſi loca obſeſſa indigerent aqua potabili quę à nimio exercitu, populariq; vel iumentorum numero abſorberetur in potu auriendo illam; conſilium erit ſi dubitetur de longa obſidione iumenta quædam occidere, & proficere ſale eorũ carnem ad tollendum famem hoſtem occultum exercituum, & populorum: & ita aqua pro vſu obſeſſorum habebitur diutius: & duri, & ptinaces in obſidione permanebunt obſeſsi.

22 † Illi quippè ſunt venerãdi Principes: qui prouidi ſunt in regendo cum charitate exercitus, & populos ſuos cũ æqua iuſtitia mixta cum pietate, & miſericordia c. ſi Eccleſia. xxiii. q. iiii. c. Eccleſia. xcvii. diſtin. facientes prouiſionem annonarum pro futura penuria, & obſidionibus. l i. C. de mune. ſiccon. lib. x. ſuis abundè ſuccurrentes in neceſsitatibus, conſeruando illos in pace, eorum tollendo diſcordias, & odia extirpantes militum, & populorum ſuorum. Exẽplo M. Lucini Craſsi Rom. conſulis qui bello pulſus ab Ariſtonico Rege Aſiæ, & ſuperueniens eius collega Perpenna Ariſtoni cum inuadit ex improuiſo ſe exultantẽ recenti uictoria: & illum cum omnibus

ſuis

suis copiis fugauit in vrbem Straconicã, & ipsam ciuitatem cinxit obsidione, & magno penuriç cruciatu ad deditionem coegit:quia vt debuerat non præparauerat necessaria pro obsidione.

23 † Lucullus cum exercitu triginta millia peditum,& duorum millium equorum Mithridatem castrametatus innumerabilis exercitus peditatus, & equitatus, funditorum,& sagittariorum,prudenter cogitauit vincere Mithridatem sine ferro, & illum obsidere, & domari tempore: propterea curauit studio omni,& diligẽtia impedire frumenta exercitui Mithridatis pluriès percepto per captiuos Mithridatis exercitum indigere frumento,& aliis ad uictum necessariis pro tam magno exercitu,& suis prudenter proui sit Lucullus oppido de alimonia: vt ne si bi deficerent in uallo suo, & ut hostes si ne ferro consumeret fame hoste occulto exercituum,& populorum obsessorum.

24 † Et Mithridates in prima uigilia de nocte discessit cum exercitu,& obsessit vrbem Cigenorum Romanis amicam ; cui illicò succurrit Lucullus cum exercitu: & non ualens intra ciuitatem obsessam mittere præsidium,dedit amicis obsessis per Cymbas missis in ciuitate expertis militibus cum exercitu occupata via,ne Mithridati furmenta,& alimenta portarentur,hoc inopinante rege intento obsidioni:cuius instrumẽta,& machinæ contra ciuitatem industria fabricatæ Nicomedis architecti thesali uento , & opera Luculli destructa fuerũt:& penuria adeò Lucullus afflixit Mithridatem : quòd in cibo non parcebat humanæ carni exercitus Mithridatis : qui fuit confessus se fuisse uictum à Lucullo ob famem sibi hostem factam virtute Luculli.

25 † Et missis inutilibus sui peditatus , & equitatus cum salmis ad frumẽtandum in Bithinia Lucullo tunc obsidente castrum quoddam Mithridatis, cum parte sui exercitus:quo percepto per Lucullũ acceptis decem cohortibus cum equitatu suo expedito, hostes fuit insequutus inordinatos,& illos superauit apud flumen Rindacum cum laboriosis militibus suis:quorum quidam periere in itinere ob niues immensas , & maximum gelu:quod militum,& equorum pedibus valdè nocebat : & cũ multa præda quàm plurimum sequuta hostium cæde,quorũ capti fuerũt millia sex equorum , & mil lia quindecim peditum: & eos cum prçda ante uallum,& stationes Mithridatis pertranseundo acie instructus Lucullus perduxit Mithridate mœsto cum exerci tu suo prædam cernentibus de suis,& captiuis factam per Romanos:& fugã post maturauit Rex Mithridates per mare Aegeum duce suç classis Aristomaco: quem per insidias ad regem nauigantẽ rupit Lucullus vigilantissimus Imperator,& illum cœpit cum barbaris militibus suis decem millium.

26 † Et dum esset in fuga Mithridates ad mare Caspium misso exercitu suo per terram,& exercitus se imprudenter obuiauit Lucullo , contra quem Lucullus acie instructus fecit impetum , & illum destruxit apud flumen Agranicum, mul tis ex ipsis captis, & uiginti millibus cçsis : & post cum uictoria , & honore iuit Lucullus in Casicum, & cum gloria uisi tauit amicos.

27 † Et sanum quidem consilium est, uicto hostium exercitu victores in aciem arte tenere,& diligenti custodia rectè guber nare,positis uigiliis,& exploratoribus fi dis tam intra,quàm extra castra:ne inuida fortuna uictos extollat , vt contingit Aristonico Regi Asiæ:qui fugauerat M. Lucinium Crassum consulem Romanũ, & superuento collega suo cõsulari exercitu,illum rupit ociosum de victoria læ tantem fugati Lucinii.

28 † Optimum est in locis obsessis,& obsidendis adesse in ipsis personis expertis: qui possint ad varios casus , & diuersas machinarum species ritè consulere, tam in oppugnando,quàm in defendendo: & quòd in ipsis sit experientia longa rerũ magistra.

29 † Optimum quoque erit pro usu bellico habere aquam salnitri qua coquũtur licni seu funiculi luminariorum necessariorum de nocte resistentium pluuiæ, &

uento: Et aqua salnitri fit cum ipso salnitro benè pisto, & posito ad ignem cum calce uiua: & stet in uaso bene obturato per vnum diem, & vnā noctem ad ignē: ita quòd spirare nō possit ex aliqua parte: & ponentur cortices ouorum insimul mixtæ, & omnia terreantur, & ponātur post in sacculo lini ad serenum in loco humido; & exibit aqua clara maximæ virtutis.

30 † Prudentis Regis est officium curare ne deficiant annonę, munitionesq; & alia necessaria militib⁹, & populis suis, aliàs ob hostem intrinsecum famem sine ferro uincētur: & vt dicit Iuuenalis. Nescit plebs ieiuna timere: & propterea posset occurrere tumultuosum scandalum. l. i. C. de anno. & l. i. C. de errog. milit. anno. lib. xii. & l. i. C. de quo excoct. & transl. militar. annon. lib. xii. & C. de fur. vrb. Constantinop. & per Alex. de Imo. ibi in addi ad Bar. lib. x.

31 † Quero de casu si auus maternus teneatur alere nepotem ex filia, dic ꝙ non; nisi sit inops l. Non quemadmodum. ff. de liber. agnoscen. habetur per And. de Iser. in constitu. Comitibus: de adiutor. pro milit.

32 † Occurrit plures esse peritos in re bellica, vel in alio iure, arte, vel importanti negotio, & discordare in opinione sua: cuius dicto, vel consilio stabitur: dic stari consilio peritioris ob scientiam perspicatiorem secundum Bal. in proœ. digestorum per tex. in l. Diui. ff. de iure patron. & in c. i. col. v. in tit. quib. mod. feud. ammittit. & per Alex. in l. Stipulatio §. Eadem ff. de verb. oblig. Et vbi est periculū, & celeritas exigitur pro quærēdo remedium, recedendum est tunc à regulis iuris communis cum opportuna celeritate: ut tenet Alexan. de Imo. in l. i. ff. de damn. infect. & in l. De pupillo. §. Qui riuos ff. de no. oper. nunt. & Par. de Put. in tract. Syndic.

33 † Bellisarius Dux Iustiniani Cesaris mira celeritate de prudentum consilio Vrbis Romę mœnia cum omni studio Carbolo obsidendo Tigrano certam defensam à suis ciuibus, & diligentia fabricare fecit per decem milliaria infra dies uiginti tres: & ibi se tuto reclusit, & victoriam habuit contra Gottos. Domitius caput truncare fecit cuidam captiuo uni ex primatis illius ciuitatis, & caput prædictum Catapulta, vel alia missili materia iactare fecit in vrbem Tigrano certā: & casu contingit illud cadere in medio consilii per homines nunc facti de summa suarum rerum; & barbari ob tale spectaculum se Romanæ ditioni dederunt.

34 † Obedit Magnus Alexander per septē menses vrbem Tirii cum nauibus ducentis in acie locatis ex parte maris, & cum exercitu in terra instructo bellorum ordine, & tali durante obsidione debellauit Arabos incolentes Antialbanum, & ad Barbaros de nocte cum suis apud ignem existentes sine suspitione, & per ipsum ibi accesso per aspera loca ob tutelā amici sui Lysimaci: & illos occidit, & fugauit, & Tirum post debellauit, & cœpit: & Gazamq; vrbem Syrmira celeritate occupauit:

35 † Cessante bello tollenda est occasio ne ciues priuati in particulari ciuitate pro arte exerceant militiam tempore pacis, ne seditiones oriātur in ipsis, quod fallit in terris Imperii, Regum, Principum, & respublicarum: in quibus locis sunt subditi exercendi armis assiduo pro tutela suorum regnorum & respublicarum: Et Roma dedit exemplum, arte priuate seruat rem publicam.

36 † De infidis populis non est confidendum: Nam sola fides separat fideles ab infidelibus, & iustitia diuidit regem à tyranno: & nil est excellentius quàm ipsa candida fides, & nil est gloriosius quàm ipsam fidem seruare per milites, & populos omnes tam obsessos, quàm non obsessos: & pro fide strenuè pugnare in omni loco: Nā vbiq; est misericordia Dei, cuius mente fortuna præbet id quod nō putatur.

37 † Fidelitas in feudis est iuramentū quod præstatur uasallo per dominum feudi, et illius approbatio, & confirmatio: habet in c. i. quid præcedere debeat inuest. fidelitas, & homagium, vnum pro altero

frequenter ponitur in feudis: vt in c.i.de noua fidel.form. Fidelitas finitur cũ fama domini: quia si dominus propter delictum banniatur, vel excommunicet deficiet fidelitas, & absoluitur uasallus à iuramento c.i.§ nulla inuestitura, & ibi per And.de Iser.in tit. per quos fiat, & recipiar.inuest.

38 † Vasallus dolosus existens in culpa cõmittendo feloniam contra suum dominum feudi per quam feudum perditur, sicut ipse repellitur à beneficio feudi: an repellantur ipsius filii, & descendentes ab eo, & an agnati sui vsque ad quartum gradum inclusiue, & exclusiuè etiam repellantur: dic ꝙ sic.c.si vasallus, & per And.de Iser.Bald.& alios ibi scriben.in tit.si de feud.fuer.contro.

39 † Curandum est pro Deo, & ipsius Catholica fide pugnare, & uirtute superare, infidos hostes uisibiles, & inuisibiles pro æterna salute: Nam certum est regnum nostrum non esse de hoc mundo, vt dixit dominus noster IESVS CHRISTVS quia mundus iste terrenus est mortalis, & transitorius, & uita nostra tenui pendet filo: & omnia pertransseunt præterq̃ seruire Deo fideliter, & ipsius pręcepta seruare pro ęterna salute.

40 † Quæro de casu, quidam pater decessit relictis feudalibus bonis: an filius qui hæres patris noluit esse, potuerit habere dicta feudalia bona paterna: Distingue, aut sunt bona feudalia noua per patrẽ quæsita, vel uetera: primò casu dic ꝙ non, etiã si fecerit inuẽtarium c.i.in vsibus feudorum in tit.an Agnat.&c. & per And.de Iser.& Bald.ibi, & in c.i.§.i.de cap. qui cur.vend.& de alien.feud.patern. Secundo casu dic attendi debere tenorem inuestiturarum, & priuilegiorum, pactorum, concessionum, feudorum prędictorum.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII.

De obsidionum prouisione. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Proditores & preditionum suspecti, ac inutiles personæ & similes belli tempore extrà loca obsessa aliò sunt mittenda, & nu.30.*
Inutiles personæ quæ dicantur.

2 *Senes & mulieres ac pueri martialium populorum sunt quandoq; necessarij in locis obsessis pro bello.*
Lacedęmoniæ mulieres contra Pyrrhum pugnarunt & patriam tutatæ fuerunt.

3 *Sapientum urbis Sabbæ responsum datum Alexandro, quare Sabbæ populum ad rebellionem solicitarunt.*

4 *Prudentes reges considerant futura, & regna munita tenent annonis & alijs necessarijs pro uictu & bello. etiam si de nulla hostium dubitetur obsidione.*

5 *Populus aptus ad pugnam quomodo in locis obsessis diuidi debeat pro eorum custodia & defensione.*

6 *Lusitani à Romanis obsessi quomodo se illis dedere.*

7 *Muri ciuitatum sunt æquandi solo, & arma subditorum tolli debent, cùm de eorum perfidia dubitatur.*

8 *Docentur modi cognoscendi primates & alios de rebellione suspectos. nu.9.*

9 *Marius Arpinas quo astu cognouit Gallorum Transpadonorum fidem contra Romanos.*

10 *Obsessi, ut hostium uires diuidantur, ipsorum hostium loca aggredi debent illa deprædan-*

do, Scipionis & Fabij exemplo.

11 *Pompeius qua simulatione Carthaginem occupauit.*

12 *Publius Valerius timens perfidiam quorundã oppidanorum, quo actu à Principibus ipsorum oppidanorum obsides pro fide accepit.*

13 *Pyrrhus qua arte principalem ciuitatem Epiri occupauit. Et Scipio Aphricanus Carthaginem præsidio suo spoliauit. nu. 14.*

15 *Alcibiades quo actu Syracusas obsedit.*

16 *Annibal Pœnorum Dux multos ex suis militibus transfugas fixit; quorum præsidio loca plura hostium cæpit.*

17 *De maxima cura Romanorum Ducum erga populos & milites suos.*

18 *Obsides qui non sint clerici exprimatibus ciuitatum sunt accipiendi, & nu. 19.*

19 *Clerici pro obsidibus detineri non debent. Clerici inuiti detineri non possunt. Clerici compelluntur ad continuè commorandũ in ciuitate, si legitimè iurauerint non discedere.*

20 *Loca obsessa qualiter custodienda. quando hostes discesserunt.*

21 *Gesta arte ut loca obsessa à militibus occupẽtur & nu. 22.*

23 *Antigonus qua arte cæpit Sumentum.*

24 *Semina tollenda sunt obsessis, ut alimonijs careant.*

25 *Populi aqua carentes persæpe capiuntur, ideò arte sunt aquæ tollendæ. & nu. 26.*

27 *Principum munificentia proficua est ad capiendo populos.*

28 *Vulgus indominãdo quã pessimus sit. et nu 29.*

30 *Mulieres an à locis obsessis sint arcendæ. & supra nu. 2.*

31 *Cum dubiũ est deditionis loci obsessi quid agendum sit à Principe pro manutentione.*

32 *Mœnia & propugnacula fortia sunt ciues fideles.*

33 *Propugnacula quomodo facienda pro locorum obsessorum defensione, muris in terra iactis.*

34 *Principes æquam Iustitiam ministrantes, & populos suos seruantes in fide ac pace, sunt maximis laudibus extollendi.*

35 *In quibus non est iustitia sunt latrocinia. Principatũ habere & alijs pcipere est diuinũ. Deus dat Reges populis bonos & malos, secundum populorũ merita et demerita. & n. 37.*

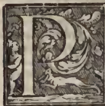
36 *Rex in terris est Dei Vicarius, & nomen diuinum in regno habere dicitur.*

38 *Rex desinit esse Rex si monachus efficiatur.*

39 *Capti in bello an serui fiant.*

40 *Illi sunt pro ciuibus accipiendi & nobilitandi qui uirtute fulgent.*

41 *Populi Dominis suis fidem seruantis magnis laudibus extolluntur; & ibi de fide seruata multa habes & nu. 42. cum sequ. usque ad finem.*

1 RODITORES, † & suspecti proditionum, inutilesq; personæ, & similes locorum obsessorum, & obsidẽdorũ aliò sunt mittendi: vt milites ad custodiam deputati; melius, tutiusq;, & libentius stare, & pugnare valeant. Inutiles personæ illę sunt: quæ ad consilium, neque ad pugnam, neque ad animorum, aut corporum salutem, neque ad bellum, & defensionem locorũ aptę sint, nisi ad consumendum fruges: iuxta illud Horatii. Sponsi Penelopes nati consumere fruges.

2 † Senes tamen, quandoque mulieres, & pueri marcialium populorum sunt necessarii in locis obsessis pro bello: vt Lacedæmoniæ mulieres fuerunt contra Pyrrhum: quæ de die, & de nocte cum curribus contra elephantes Pyrrhi opera sua fecerunt in illum impetum, & impedimẽtum bellatoribus Pyrrhi: & viris suis bellantibus arma tulerunt, & illos pro pugna infessos seruarunt à ualli labore, animantes uiros suos in pugna, & ad bellum pro patriæ defensione: quam seruarunt in libertate sua Ardidamiæ cõsilio: quæ dum Lacedæmones in consilio congregati ob Pyrrhi aduentum pertractarent senes, & mulieres suas mittere in Cretam, Ardidamia cum ense in manu accessit in consilio unà cum cæteris mulieribus, inquiens, ò ciues Patres si derelicta, & destructa fuerit patria uestra, & mortui fuerunt illius viri, nec ipsæ mulieres viuere intendunt: & obtulit se cũ aliis mulieribus vallum facere vnà cum

senibus

senibus cōtra elephantes Pyrrhi: vt apti iuuenes conseruarentur pro pugna, & defensione libertatis patriæ, prout fecerunt, & patriam tutati fuerunt, & conseruarunt in sua libertate.

3 † Interrogauit Alexander decem sapientes vrbis Sabbæ quare solicitarunt populum Sabbæ ad rebellionē, responderunt, q̄ viuere voluerūt egregiè in libertate, vel virtuosè mori: & illos honorauit magnus Alexander, & recognouit munificentia ob eorum virtutem.

4 † Maxima est regum prudentia considerare futura, & tenere regna sua bene munita annonis, & aliis necessariis pro victu, & bello: etiam si de nulla hostiū dubitetur obsidione quę posset inopinata accidere, & damnum posteà foret, & dedecus ipsis l. hac prudentisima. C. de quib. mune. vel excus. licca. se excusare libro x.

5 † In locis obsessis prouiderè habent Reges vt populus diuidatur aptus ad pugnam, restrictis senibus, pueris, & fœminis inutilibus in domibus: & pars populi instructa acie ponatur ad portas pro custodia, & alia pars circum circa mœnia, & portio alia stare debeat acie instructa in aperto loco ad res subditas ꝑ succursu diuidēda, & mittenda vbi opus fuerit: & demum alia portio manere habet in ordine militari pro suffragio omnium.

6 † Et cum Lusitani obsessi fuissent à Tiberio Graccho, & gauderunt lætitia magna se non expauescere obsidionē: quia cibaria habebant per decem annos, hoc per ipsos animosè propalato Tyberio, qui prudenter respondit illis, ipsos capere vndecimo anno quo indigebunt annonis, cuius deditioni se posteà Lusitani sponte dederūnt: quātumq; muniti opulentis annonis, scientes esse Romanos probos, & iustos erga populos sibi subiectos: quibus, & cunctis sunt seruanda iura, & promissa cū fida seruanda custodia, & æqua iustitia per Principes suos c. Si quis. xxiiii. q. iii. & authen. Oēs C. comu. de succes. bona quidem Principum gesta populos seruant in fide.

7 † De quorum si dubitetur perfidia, muri sunt ęquandi solo, Catonis sententia, vel arma sibi tollantur cum armis bellicis instrumentis: quibus nocere, aut se tueri non possunt, vel aliquod ab ipsis petatur arduū quòd nisi essent boni amici datu ri non forent: & ita cognoscetur eorum animus, vel ipsis vno die præcipiatur vt omnes tale negocium faciunt, & illis insciis adimpleatur voluntas præcipientis Regis bellorum.

8 † Et si aliquis ex primatibus fuerit suspectus poterit Princeps illum alloqui placidè, & cum eo propalare aliqua secreta ab eo petendo subsidium, & inde illa nō exequi, sed alia in mēte sua retēta executioni mandare: vt ille certiores reddat hostes de habito sermone cum ipso per Principem, data sibi commoditate exequendi uotiuos intentus: & ita hostes, & illum arte decipiet, alto consilio suo in mente retento: & debito loco, & tempore exequendo.

9 † Et volens Marius Arpinas cognoscere fidem Gallorū traspadanorū incolentiū Lombardiam, an haberent intentionem cum Cimbris contra Romanos, binas literas illis misit, & in vnà earum erant aliæ inclusę, & sigillatæ, certiorando illos ne aperirent inclusas literas anteq̄ certiorentur ab ipso; & illi eas aperuerunt: & ipse post asersitus ad illos cognouit ipsos fuisse sibi infidos per aperturam literarum.

10 † Et optimum erit pro obsessis, & bella gerentibus aggredi hostium loca, deprædando illa: vt hostium exercitus vires di uidantur: Scipionis, & Fabii maximorū exemplo qui tali, primus Carthaginenses vicit, & destruxit, & alius samnites, Tuscos, & Cimbros superauit.

11 † Et veritus Pompeius de fide Carthaginensium, ne præsidiū acciperent ab hostibus simulato petiit per ipsos Carthaginēses egros milites accipere in ciuitate apud se reficiendos, & in habitu languentium misit cum croceato colore ficte facto palido infirmorum fortissimos, & sanos bellatores: qui sua virtute occuparūt ciuitatem pro suo Imperatore.

12 † Et Publius Valerius oppidaurius oppidanorum timens perfidiam cum paruũ haberet præsidium, Indos Cyrcenses prę parauit longè ab oppido: & cum omnis multitudo oppidanorum spectandi causa exisset oppidum, clausit portas, nec permisit oppidanos illud vlterius ingredi, donec obsides acciperet ꝓ fide à principibus ipsorum oppidanorum.

13 † Et uolēs Pyrrhus Rex Epirotharũ accipere vnam ex principalibus ciuitatibus Epiri valdè munitam, & fautam ab aliis locis Epiri, inuadit loca dictæ ciuitatis amica: quibus cum pręsidio occurrerunt ciui:es: & Pyrrhus à locis prædictis amoto exercitu dictam ciuitatem obsedit diminutam præsidio suo, & illam occupauit arte tali.

14 † Et Scipio Aphricanus contra Carthaginem obsessam: quã arte spoliauit pręsidio suo, quod vniuerat cum Annibale: quem Scipio rupit in aperto campo, & ciuitatem post obsedit cum aliis ipsius locis præsidio destitutis: quæ sub ditione Romana posuit.

15 † Alcibiades obsidens Syracusas missis in ea captiuis multis: quos habebat Syracusanorum qui patriam posteà priuarũt fumento, & vino, & inde ciuitatem illis indigentem habuit sine ferro, propter famem hostem intrinsecum populorum, & exercituum.

16 † Et Callidus Annibal Dux Pœnorum pluries ex suis arte transfugas fecit: qui vt transfugæ Annibalis fugerunt in ciuitatibus, & locis hostium ipsius: & inde Annibal obsidendo loca prędicta habuit suorum fictè transfugarum præsidio, & armis: Amabat valdè, & præmiabat milites suos Annibal, & illi peramabant Ducem suum valdè, cui obedientes erant: pro quo non dubitabant subire cuncta pericula, quos sauciatos, & infirmos, vt decet optimos Imperatores curabat, & curare faciebat, nec vlla in eius exercitu fuit audita seditio tanti sui prudentia Ducis.

17 † Et optimi Romanorũ Duces in hoc anxiè fuerunt, ne suis militibus, & populis aliquid deficeret: & optimã curam habebant infirmorũ, & vulneratorũ militũ quos cum charitate, & humanitate maxima visitabant, & illos muneribus, & pollicitationibus consolatos tenebant: vt reliquos milites suos virtute, & eloquentia sua vnitos detinebant cum liberalitate, & communi laborum tolerãtia: quos adeò deuinctos sibi reddiderunt, quòd illis erant obedientes: & nulla pericula ꝓ ipsis timebant: & propterea illos multis victoriis, immortaliq; honore, gloria, & triumphis coronarunt.

18 † Ex Primatibus ciuitatũ sunt accipiendi obsides: quando est aliquis timor defectionis in ipsis ciuitatibus, ad effectum vt insolubile fidei vinculum seruetur.

19 † Et cauti sint Princi pes nõ accipere clericos pro obsidibus, sed illos tantũ qui licitè detineri possunt: Nam clerici de iure ob periculũ excõmunicationis detineri nõ debent pro obsidibus c. Si quis. xvii. q iiii. c. Cum contingat, extra de senten. excõmu. & inuiti detineri nõ possunt clerici c. ut pridem, xxiii q. viii. Cõpelluntur tamen ad continuè comorandũ si legitimè iurauerint se non discedere per not. in c. ex rescripto extrà de iureiuran. & ibi per Innoc. & Archid. Et sic consilium erit vt accipiantur obsides laici ex primatibus ciuitatum l. obsides. ff. de testam. & l. Diuus. ff de iur. fis.

20 † Consiliũ quoq; erit pro obsessis quando obsidẽtes discesserunt, ꝙ illi q̃ erant obsessi non desinant ponere bonas, & vigilantissimas vigilias, & custodias in locis quæ prius erant obsessa: sed tunc duplicare custodias de die; & de nocte vigilias ne occupentur ab obsidentibus celeri cursu retroredeuntibus: & custodiant optimè loca quæ putant minus posse offendi: quoniam sæpe inuaduntur in partibus illis quæ nõ credunt obsessi posse ab illa parte inuadi: & sæpe decipiuntur credentes illa esse adeò fortia loca ꝙ nõ sint accessibilia: quoniã arte militari capi possunt cũ fictis rumoribus ab aliqua parte factis, & hostibus ab alio latere tacitis, & ascendentibus cũ ucro, & duro aggressu: & sic loca obsessa sunt custodienda diu, noctuq; assiduo cum omni di

ligentia,& mora cessante. Et multi milites experti in exercitio suo militari hostili habitu induti,& cum eadem hostili loquela vt amici hostium vrbes arte occuparunt,vt pluriès Romani Duces, & filii Amilcharis fecerunt.

21 † Et mixti persępe cum muliebri,& hostili turba occupata ludis,& iocis cœperunt loca,& hostium suorum interfectis vigiliis. Et quandoque milites fortes intrarunt arte in locis hostium suorum vnà cum vectigalibus annonarum, & venatoribus,ac mercatoribus in eorum habitu, & inde cæsis custodibus portas occuparunt,& illas suis apertas dederunt: & seu de nocte posteà non aliter cæsis vigiliis portas suis aperuerunt.

23 †Et quãdoque loco præsidii hostium id expectantium illo die fuerunt ingressi munitissimas vrbes loco sui venturi præsidii,vt Archades fecerunt contra Messenios.

23 † Et Sumentum habuit Anthiocus Rex occisis illis qui portabãt annonas ad Sumentum occisorum vestibus indutis militibus suis quos inde misit Sumentum cum frumẽto:& cum fuerint sibi apertæ portæ illas occuparunt: & illicò ibi cum suis occurrit Anthiocus & Sumentum cœpit.

24 † Tollenda sunt obsessorũ semina,& sata reuoluere,quandoq; vtile fuit obsidentibus,vt fecit Fabius maximus in Campanos,& Annibal in Casilinos: q rapas seminarũt circũcirca castrum, ne hostes tollerent sibi alimoniã:quæ est quandoque tollenda, & quandoque arte danda hostibus.

25 † Et arte aquæ tollendæ sunt obsessis, & obsidentibus cum reliquo victus hostibus insidiando:vt fecit Cæsar in Gallia, & Alexander magnus , & Semiramis in Babillone:quibus suffragium eripuerũt Eufractis annonis,tubis, & argeribus arte factis,ruptis,& corruptis aquis, & annonis:pluriès populi habiti sunt in deditione etiam fluuio ventris, & annona carentes.

26 †Migonium flumen Rex Persarum sopor euertit argeribus ruptis, & obsessos habuit in deditionem suam aqua carentes,aliò arte detiuata: & pro nimia aqua etiam haberi possunt illos suffocante incisis fluminibus aduersus ipsos secundũ situs locorum.

27 † Principum munificẽtia persępe capiuntur Populi conuiuiis,blandiciis,& affabilitate,vt pisces ad escam:& milites libenter seruiunt Regi liberali,& pro eo pertinaciter pugnant. Et ex leui causa vulgus sui natura fit amicus,& inimicus:q̃ propriè magis vtilitati adhæret, quàm honestati.

28 † Et pessima est natura vulgi verbosi in dominando,quoniam nimis est iniusta, & crudelis,ac superba,nihil omitties arrogantiæ opinione sua insensata , duce appetitu insatiabili, diuina postposita ratione,regnare non valet plebs alieno orta seruitio.

29 † Popularis leuitas , & licentiosa nimis in regimine se putat esse Regibus similẽ: quos extollit,& opprimit inuidiosa fortuna iuxta illud Iuuenalis.

Solaq; libidine fortis , plebecula pessima.

Sed nil, nil sapit in populo verbosa cucurrit apto,Et iuxta illud alteri⁹ Poetę.

Nescia plebs semper , doctis infensa prophetis;

Et semper sanctis insidiosa viris:vt Athenis contingit prudentissimo Timoleoni. Contra quem quidam à populari uento eleuati fuerunt ad regimen, & ad militares ordines, & ad magistratus ciuitatis: & ut pilam in altum proiecti: & imprudenter posteà deiecti fuerunt à populari instabilitate,quæ semper mutationes, & noua peroptat videre.

30 † Et cum tristis mulierũ ploratus quandoq; perturbant hominum mentes,ideò tunc curãdum est, vt aliàs superius dixi: Nã illi qui sunt inutiles pro bello absq; consilio in locis obsessis arcendi sunt ab illis:nam mulier natura sexus est molis, vnde dicta est mulier à molitie: estq; leuis , & varia regulariter mulier in opinione,& mutabilis iuxta illud Poetę.

Varium,& mutabile semper fœmina , à fœmore dicta secundum Marcum Varo-

nem,& ad prædicta facit illud Catonis.

Instruit insidias lachrymis dum fœmina plorat.

31 † Et si dubium fuerit deditionis alicuius loci obsessi,vel obsidendis mittendus est in eo aliquis prudens præfectus magnæ authoritatis cum literis sui ducis remittentibus illi loco uectigalia, & quæcũq; alia onera tam focorum, quàm functionum fiscaliũ,suadendo oratoria arte obsessis,vt sint fideles Regi domino suo: q est sibi breui missurus præsidiũ cum magna annonarum prouisione, sibi multa promittendo,vt populus conseruetur in fide;& ne se dedat hostibus diù, noctuq; arte iactando sagittas affixas in tabulatis,& portis,ac turribus,& propugnaculis obsessorum directis,ad amicos obsessorum indicantibus,neque eorum Duci: qui omninò decreuit illos deprædari facere,& trucidari.

32 †Mœnia,& propugnacula fortia sunt boni ciues fideles:qui coronę ciuitatũ nuncupantur.l.i.& per Bal.ibi C. de Corinthio berito lib.xi.

33 † Si contigerit bellicis instrumentis in terra iactari muros locorum obsessorũ, curare habent obsessi omni cessante mora,donec ictus instrumentorum feriunt mœnia facere foueam,& intra obsessa loca si cõmodè fieri poterit cum debitis remediis opportunis: & dabitur tempus si fortes muri fuerint, si autem ipsis instrumentis opponantur illicò animosi milites,fortes,bellaces,& audaces armati: q se opponant rupturę murorum: & ita armis tutabuntur loca obsessa. Et poterint etiam prouidere rupturæ murorum cum uasis terra plenis, & alia apta materia etiam lignorum,& viminibus, & fasfibus. Ita quòd erunt impedimento hostibus quòd ingredi non poterunt locũ obsessum , illum tuentibus suis armatis militibus. Et si foueam fieri cõmodè potuerit inuitis hostibus, nõ minus fiat triginta brachiorũ in latitudine, & duodecim in fundo: & terra de fouea cauata iactetur versus,& intus, & penes iunctũ locum obsessum:& ita ibi fiet fortissima munitio pro obsessis,& obsidentium tolletur audacia,etiam deiecto muro: & ex materia locorum dirutorum fiant propugnacula locis obsessis secundum regulas militiæ, & ipsius exercitii, quę parapecta, & defensoria nuncupantur pro defensione locorum obsessorum , omni semota morà,& cessante inertia prudentũ obsessorũ:& si secus factum fuerit, illicò punietur eorum ignauia.

34 † Extollendi sunt laudibus maximis iusti Principes:qui æquam iustitiam ministrant populis suis,sine vllo personarum discrimine,& populos suos laudabiliter seruant in fide, & pace c. Regum, xxiii. q.v.& ipsi Principes tenentur etiã ęquè, & politicè uiuere secundum leges suas c. Iustum,distin.ix.

35 † Et regula illa in quibus non est iustitia,sunt latrocinia:habere principatum, & aliis præcipere est res diuina : quia est Deus ille qui dat Reges populis bonos, & malos secundum populorum merita, & demerita.

36 † Rex in terris est Dei vicarius, & dicitur habere nomen diuinum in regno:qa est in terra , ut Deus in cœlo c.i. & per Doct.ibi in tit quę sint regal.

37 † Bonis populis bonos Reges concedit omnipotens Deus,& malis populis malos Reges,vt illos regant secundum eorum merita,& demerita: Nam uendicat Deus inimicos cum inimicis suis, vt inquit Propheta. Et cum populus noluerit audire vocem Samuelis prophetæ erga ipsum dixit Populus iste meus infidelis non regem,sed tyrannum habere mœretur,& alia uoce inquit Dominus: Dabo eis Regem in fauorem,& quãdoque dat in furore cum sint rebelles, & infidi præcisũ ab omni gratia,& corpore , ac iustitia regis, & reipublicæ c. sicut.i.q.i & dixit Iob.xxxiii.c. Propter peccatũ populi Deus facit regnare malum regem: & de bono rege habetur in c. quorundã, lxxxiiii.distin. verba hęc,videlicet erga subiectos nostros tales existere debem[9], quales nos si subiecti fuissemus nostros velemus esse propositos c. Beatus. xlv. distin.& c.obligant.xxvi.q.vii. & sic Reges bene cogitare habent, et facere illi

qui

qui ueri sunt reges, & abhorent nomen tyrannorum & hodie terra patitur aratrum propter obliuionem nominis Dei l.si usufructus. ff. queadmodū usufruct. amitt.& priuātur propria patria populi, & ad alia loca transferuntur l.Certa forma, C.de iur. fis. & sæpe serui fiunt, & captiuantur per uim populi illi qui Dei sunt rebelles.

38 † Quero de rege qui monachare voluit, & ingressus fuit religionem an desinat esse Rex,& perdat regnum, dic breuiter quòd sic: quia regnū non transit ad monasteriū Glo.est in c.scripsit,xxvii.q.ii.

39 † Quæro de illis qui capti sunt in bello an serui fiant,dixi aliàs de hoc articulo, dic illos qui capiuntur in bello iusto seruos fieri capientium, & non dici à seruiendo vt alii serui qui emuntur,& seruiunt: sed à seruando quia seruantur,& occiduntur.l.penul & fin.ff ad l.Iuliam maiest. & in §. i. Instit. de iur. pers. & And. de Iser.in c. fin.de ca.qui cur.vēd.

40 † Et illi pro ciuibus sunt accipiendi, & nobilitandi qui fulgent virtute, & legimus per Marium multos externos milites fuisse factos Romanos ciues propter eorum virtutem cōtra leges Romanas: & cum hoc fuisset sibi obiectum in triumpho, illis obstare Romanum statutum, respondit Marius tale statutum non audiuisse ob maximum strepitum armorum in bello cimbrico factum, & se tamquàm Romanorum Ducem,& dictatorem nobilitasse virtutem illorum qui Romano Imperio non ficto Marte acreuerunt honorem,& gloriā eternā.

41 † Et summis sunt extollendi laudibus populi illi qui sua virtute fidem seruant dominis suis se,patriam,filios,parentes, uxores,& bona gloriose tutātur exēplo Pitiglianorum,qui dum forent à Pœnis obsessi,madefactis coreis sole,& igne siccatis cum foleis arborum, & omni genere animalium undecim mensibus uitam trahentes filiis, & parentibus eiectis ob obsidionem gloriose tolerarunt,& candidam fidem Romanis seruarunt,& Casilini obsidente Annibale tantam fuerunt inopiam perpesi,quod mus unus uendi tus fuit centum denariis,quo emptor uixit,& uenditor post fame periit,& fidem laudabiliter seruarunt Romanis. Et illis occursum fuit per Romanos nucibus sparsis cum glandibus in flumen uulturni: & ad ipsos casilinos missis prouictu inuito Pœnorum duce Annibale,& populi multi honoris cupidi tam in campis apertis quàm in obsidionibus omnia mala pacienter ferre tenentur pro fide, & gloria suę uirtutis,& constantiæ.

42 † In obsidione Iudeæ facta per T. Vespasianum Imperatorem;mater quedā proprium filium ob inediam comedit;& inde se doluit alios non peperisse ut cum illis pascere posset indicta obsidione; cū omne animal rodent dentes famelicorū, obsessorum, ut honor ipsorum conseruetur,& uirtus.

43 †Et cum cederētur liberi,& uxores Eginensium obsessorum à uiatotis;peroptarunt Eginēses magis spectare suppliciū pignorum suorum, quàm deficere in fide Romanis.

44 † Et incautus Rex Perseus Macedonum ob filios captos per Romanos proditione Antisonis Persei familiaris:qui dictos filios prodidit,spontè se in Romanorum deditionem dedit, cum euadere ipse potuisset;& ab Aemilio ductus fuit ad Vrbem cum filiis in triumpho.

45 † Casilini, & Eginenses,& quam plures alii populi fuerunt fideles Romanis,qui Gentiles fuerant,& mortales, putando nullam maiorem esse infamiam quàm perdere fidē,& uocari infideles sine fide c.hęc est.xxiiii.q.i.c.noli.xxxiii.q.i.l.i. ff.constit.pecun.c.Dominus.xxxiii.q ii.

46 † Catholici uerò populi prædictorum exemplo qui fideles fuerunt Romanis;fideles esse debent regibus suis; & in aliquo non deuiare à fide sua, si nomen fidelium retinere intendunt.

47 † Regula tamen est, quòd illis nobis seruant fidem,&nos illis immaculatam seruare tenemur, ut decet si erga nos fuerint infidi,& nos aduersus illos infidi esse possumus, ut inferius latius dicam in titulo de fide,iuxta illud frangenti fidē, fides frangatur eidem,per Glos.in c. noli.& inc.dominus.xxxiii.q.ii.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

Qualiter loca obsessa haberi possunt sine pugna. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Secreta concordia cum ciuibus & largis promissionibus ac auri largitionibus, nec nō pro ditionibus loca obsessa sine pugna habentur.*

De Fabritio Romano dictatore qui noluit Pyrrhum ueneno necare.

2 *Ciuitates fame obsessæ facile capiuntur, ut de Florentia tempore nostro contigit.*

3 *Loca obsessa facilius sine bello capiuntur dando uastum in agris & seminibus, ut fecit M. Fabius in agris campanorum. Antigonus in agris Athenienfium, & Martius Coriolanus in agris plebeorum Romæ.*

4 *Damnum alicui datum per exercitum debet per commune emendari.*

5 *Suspitio proditionis in locis obsessis gigni potest mittendo literas aut munera, ut Dux Cleonimus Atibicus contra Troezonos fecit, qua arte urbem Crateram emit.*

Dionysius ficta pace alimonia ab hostibus pro exercitu suo habuit, & post, illos ob carentiam uitus ditioni suæ submisit.

6 *Cornelius Ruffinus, quomodo Corthonam suo astu nudatam præsidio ditioni Romanæ subegit.*

7 *Alexander magnus quo astu usus fuerit in occupando Leucadiam sine pugna. Et Clearcus Lacedæmonius Tracenses, Papirius Cursor Tarantum. M. Marcellus Syracusas, Scipio Aphricanus loca multa hostiū. Alcibiades in Siciliam Cathaniam, & Marcus Antonius Musinam.*

8 *Captiuis reconciliatis restitutis quandoque loca obsessa sine pugna habentur.*

9 *Villæ & oppida quæ defendi non possunt dirrui debent, & aquæ fontium corrumpi. & stramina comburi. ne diu possint hostes loca obsidere.*

10 *Principum cura esse debet, ne per hostes alimenta & munimenta tollantur, & bella fieri remota à finibus suis & uicinorum amicorum. & nu. 11. & 12.*

13 *Longobriti quomodò à Metello obsessi & per Sertorium liberati.*

Aquæ penuria loca obsessa occupari possunt. et nu. 14. & 15.

16 *Loca obsessa frigore oppressa facile capiuntur.*

17 *Populi quandoque se tradi debent uictoribus, ne ulterius damnum patiantur.*

Scipio uictor in Hispania, Bethica & Aphrica sponte multas ciuitates antiquas sub Romana ditione habuit.

18 *Fontes custodiendi sunt, ne ab hostibus ueneno corrumpantur.*

19 *Aquæ fluminis apud quem hostes castrametati sunt, qua arte deuastari debeant, ut ipsi lædi & superari possint.*

Philippus quo astu vrbem Samniorum sine suorum sanguine habuit, & Annibal Tarantum occupauit.

20 *De Paduæ per venetos sine pugna recuperatione, & eius obsidione ac liberatione.*

21 *Obsessa loca quæ à dominis suis succurri non possunt, facilè arte sine pugna capiuntur.*

22 *Hostium patria obsidi debet, ut loca per eos obsessa derelinquant.*

23 *De expeditione Rauennæ crudelissima à Gallis obsessæ & expugnatæ. & à Rauennatibus tutatæ.*

Ossibus Theotonorum interfectorum Masilitæ uineas suas pallificauerunt.

24 *Facta prælatorum Imperator iudicare nō pōt.*

Imperator subest ecclesiæ Dei.

Imperium à Papa dependet.

Imperator filius Dei & ecclesiæ dicitur.

Imperator iura pontificia usurpare non potest.

Nec Papa iura Imperatoria, nisi in quantum canones & iura permittunt ecclesiæ.

25 *Imperator ad fidem conseruandam concilio in*

teresse potest.
Imperator tenetur inclinare caput Pōtificibus.
Imperator Papæ iurare tenetur fidelitatem, & bona ecclesiæ, catholicamq́ fidem ac religionem, rempublicam quoque Christianam pro posse tueri.
26 *Imperator ex quibus causis possit à Papa deponi.*
Papa hæreticus nisi se purgauerit, potest per concilium legitimè congregatum deponi.
27 *Pater an succedat in feudalibus filio.*
28 *Pater potest feudum nouum alienare absque consensu filij, dummodo regius assensus interueniat.*

1
Bsessa † quæcunq; loca arte, & ingenio etiam sine pugna aquiri possunt; si uictor uidelicet in campis fuerit exercitus, 1 rem tractādo secretam concordiam cum ciuibus, & oppidanis utendo munificentia erga ipsos cum largis promissionibus: Iuxta illud; Policitis diues quilibet esse potest, ut effectus sequatur sine pugna: qua de re quorumdam Infamia fuit, & perpetua nota nullo æuo delenda qui auro corrupti proditores extiterunt; & fortissimas urbes, turres, castra, & arces munitissimas, & inexpugnabiles auaritiæ cœcitate munificentissimo hosti proditoriè, & sine pudore tradiderunt; decantantes carmina illa Ouidii.

Munera crede mihi, placant hominesq́; deosq́;.
Placatur donis Iuppiter ipse datis,
Et illud,
Heu nescis numos sanguinem esse primum;

Quod probis uiris uera uirtute, & fide fulgentibus, diuina tectis ratione, & fortitudine contingere non potest: Exemplo Fabritii Romani dictatoris qui Pyrrhum Regem, & Romanorum hostem potuit ueneno necare, hoc sibi oblato p medicum Pyrrhi, quod facere noluit Fabritius, certiorato de hoc Senatu, Populoq; Romano: qui scripsit Pyrrho, ut cauere deberet de ueneno, tacito nomine sui medici. Et Pyrrhus de uirtute Fabritii dixit facilius sibi fore solem à suo cursu peruertere, quàm Fabritium ab honestate, cui pondus auri dono misit, ut sibi foret amicus: quod Fabritius acceptare noluit inquiens, si amicus eris tu senatui, populoq; Romano, ero & ego tibi amicus, & respuendo donum dixit Romanos malle aurum habentibus imperare, quàm illum habere, ut aliàs dixi.

2 † Regula disciplinæ militaris est primò tentandi omnes uias, & artes antequam ad obsidionum expensas, & ad bellum p ueniatur: cuius sæpe dubius est, & periculosus euentus: Nam hoste intrinseco famis obsidione longa premente, obsessa loca, & exercitus superantur sine pugna ut de Florentia obsessa tempore nostro contingit, astu, & uirtute Incliti Principis Orangis regis exercitus Imperialis, qui obsessam Florentiam tenuit arte, & illam post multa bella ad deuotionem deduxit, & ipse Princeps Dux Orangis In ipso bello uulneratus in acie cum uictoria perit gloriosè in armis, ut in Hispania contingit Scipiadibus.

3 † Item dando uastum in agris, & seminibus, atq; satis, loca obsessa capiuntur facilius sine bello ut fecit M. Fabius in agris Campanorum, & idem fecit Antigonus in agris Atheniensium, & hac de causa habuit Athenas, & Martius Coriolanus in agris plebeorū Romæ, à quibus fuerat iniuriatus saluis possessionibus Senatorum, uel se retinere à uasto possessionum, & bonorum, quorumdam ex primatibus existentibus in locis obsessis, & illorum regentibus rempublicam, ut generetur suspitio populi obsessi contra ipsos, exemplo Callidi Pœnorum ducis Annibalis qui omnium prædia ruralia, & urbana uastauit, exceptis prędiis Q. Fabii maximi, tunc rēpublicam regentis, ut haberetur ab aliis suspectus proditionis.

4 † Quæro de damno dato alicuius per exercitum, an debeat emendari per commune, dic quòd sic per not. p Bar. in l. de usu, in fin. ff. de uar. & extraord. cognit.

5 † Poterit etiam gigni suspitio proditionis in locis obsessis, sæpe mittendo literas, aut munera ad aliquem uirum prudentem exercitus, uel loci obsessi, ut fecit Cleonimus Athicus contra Troezonos, qui magno præsidio urbem Crateram tenebant arte emisit arma in urbē super qua erant literæ certiorātes ciues, quòd ipse uenerat pro salute reipublicæ Craterensium, & captiuos benè ab eo uisos, & præmiatos liberauit, qui in populo multa bona dixere de Athico duce: & arte tali seditionem in populo posuit, quòd ciuitatem habuit sine pugna, aut mittendo aliquem exercitus expertum, & sapientem uirum exercitus ad loquendum cū primatibus obsessorum, ut illi redderentur aliis suspecti, Romanorum exemplo contra Annibalem, qui tali arte usi fuerunt, uel fictè scribendo ut aliàs dixi literas sagittis alligatas, & arcu inde iactas in obsessa loca directas proceribus illorum primatibus indicando sibi proditionem, & facilis erit uulgaris credulitas cum tractetur de eorum incōmodo, & dāno, & orietur suspitio cum discordia, & tumultu maximo populi, uel cum obsessis improbe simulata treuga, aut pace, aut hostium alimenta arte tollantur pro exercitu, quibus post obsessi carentes capientur facillime. Exemplo Dionysii qui ficta pace alimoniam ab hostibus pro exercitu suo habuit, & post illos obsedit, & inuasit, & ditioni suę submisit ob carentiam uictus.

6 † Et timens Metellus Sertorii uirtutem proclamare publice fecit contra regulas militię centum talenta dari illi qui occiderit Sertorium & ultra etiam tantam terram, quantum duo millia bouum possent uno die laborare, Cornelius Ruffinus consul corrupto Captiuo Crothonense illum liberauit, & ad Crothonam Vrbem accessit nuntiando ipsi consulē dixisse, & Crothonenses licentiarūr præsidiū suum, quod tenebant, & inde cōsul oppressit Crothonā nudatam præsidio, & illam in ditione Romana habuit.

7 † Et Alexander magnus Leucadiam Vrbem munitissimam habuit arte priuatā alimonia suorum concursu oppidanorū, & arte tali corrupto furto, pluuia, dolo Falaris Agrigentini in Sicilia hostes aggressus habuit inditione sua propter pecuniam. Clearcus Lacedæmonius captiuū occidere fecit, & illum minutim diuidere inter milites, audito quod Tracenses omnia eorum bona pro uictu portauerant in montibus altis, & hoc intellecto per Tracenses se ditioni dederunt Clearci, ne aliquid crudele faceret. Papirius Cursor corrupto Millone custode de Taranti, Ciuitatem Tarentinorum habuit sine sanguine, & M. Marcellus occupauit Syracusas corrupto Sosistrato Siracusano Capite custodiæ, dato sibi ordine in die festo, quo intentius erant populi crapulę. Scipio Aphricanus arte spoliauit hostium loca multa præsidio suo, & arte tali decepit callidum pœnū Annibalem. Et Alcibiades in Sicilia arte Cathaniā pręsidio destiturā opera dicti ducis Atthici cœpit, nā pro uiā dolo insimul cōsuluerant Cathanenses aggredi Syracusas cū sua gente Cathanensiū. Obsessa Mutina à Marco Antonio Irci cōsulis, & Bruti amica sale indigente, quod misit Ircius obsessis per aquā fluminis Saniturni in apta materia: & animalia quędā per fluuii cursum misit in vrbē pdictum, & ita suis occurrit inscio hoste. Casilini probe uitarunt obsidionem Annibalis, & certo loco seminarunt frumentum, ubi oppidè natū fuit, adeo quòd pro toto anno habuerunt uictum hoste inuito, qui ne herbam haberent, arare fecit usq; ad Mœnia ciuitatis Casilinorum.

8 † Possunt & capi munitissima, & fortia loca obsessa captiuis illorū dimissis ad ipsa bene reconciliatis, trahendo sagittas, ut aliàs dixi cum literis alligatas in obsesso loco in quibus sint scripta aliqua sibi placita, ut fecit, Cleomenes Athicus, qui arte tali iam orta seditione inter obsessos captiuis restitutis incitanbus illam amoto exercitu oppidum Craterium fuit potitus.

9 † Et ne diu possint hostes morari in cāpis deficiente illis comeatu uillę, & oppida

pida quæ defendi non possunt, diruantur, & aquæ fontium corrumpantur,& concrementur flamina ut aliàs dixi.

10 † Et est anxiè curandum ne per hostes monimenta, & alimenta tollantur amicis, sed illa probè, & tuto custodiantur: & bella gerenda sunt magis in hostium regionibus,quàm amicorum nostrorum territorio ut aliàs dixi, & in agris uicinorum,potius quàm nostrorum nostris, Et omni semota mora, postposito odio curandum est bella omnino fieri remota à finibus nostris,& uicinorum,& amicorum nostrorum, quia esse posset excidium nostrum si tolleraretur damnum fieri amicis, & uicinis nostris,& non fugarentur hostes à longe.

11 † Prouerbium enim est antiquum si uicinus habet in domo sua incendium, uicinum suum debere illico aquam portare,ne domus uicini incendatur, & ignis crescat cum damno,& incendio edifitiorum uicinorum, & qui habet malum uicinum,habet malum matutinū. Octauianus Augustus longe ab Vrbe duxit exercitum cum classe, ne bellum fieret in patria, & Marcum Antoniū,& Cleopatram superauit in Aegipto,& ibi Attiliū primum genitum Antonii ex Fuluia uxore occidit, & illius iugulauit præceptorem Theodorum, quia iuuenis morientis pretiosum lapidē furto subtraxerat Cęsarione ex Iulio Cęsare & Cleopatra orto per Augustum ibidem interfecto, qui cum auro,argento,& thesauris iuerat ad Indos, & ex causa Rodonis sui præceptoris recesserat aliis Cleopatræ filiis retentis in carceribus.

12 † Et longe à patria cæpit Alexandriam, & populo pepercit Alexandrino ob amorem uirtutis Alexandri magni iam defuncti,illius cōstructoris, & amore Arii philosophi amici sui, cuius patria erat Alexandria.

13 † Et cum Metellus percepisset Longobritos fore in maximum auxilium Sertorio, & illos tantum habere unum puteū aquæ potabilis,& per sępe pati siccitate, decreuit illos obsidere, & suis sumptis expeditis militibus cū cibo quinq; dierū ciuitatem Longobritorum obsedit,cui illico occurit Sertorius cum salutifero remedio duorum millium utriorum aquę potabilis, expulsis de ciuitate personis inutilibus pro bello,ut aqua diutius duraret,donato Argento portantibus pro sua mercede conuenta, quo audito per Metellum,& ne suis deficeret alimonia, & ibidem obsideretur ab vtroque hoste misit Aquilium cum sex millibus militum suorum ad frumentandum: quibus Sertorius posuit insidias, & illos in reditu fugauit,occidit,& captiuauit:& solus euasit Aquilius sine equo,& turpiter tūc Metellus discessit ab obsidione Longobritorum impulsus à virtute Sertorii.

Deriuatione aquæ fluminis:qua vtebantur pro potu Hisaurieſes Pub. Seruilius fuit vrbem cōsequutus ob aquæ penuriam. Et arte tali, Cæsar ciuitatem Caducensium in Gallia deriuauit fontes, & per sagittarios flumen impediuit populo. Et Metellus in Hispania citeriori limpha inundauit quandam ciuitatem,& trucidauit populum. Alexander magnus,& Semiramis deriuarūt Eufratem,& Babellonem occuparunt per siccum alueum.

14 † Poterint & loca obsessa occupari sine pugna ab obsidentibus ex pertis,si ductū aquarum ruperint,vel aquam aliò deriuauerint,aut corruperint,hostibus insidiando:quia aqua obsessi vtuntur pro victu,exemplo Clistenis Sicionis: qui ductum aquarum rupit in oppidum Eriseorum,insidiando obsessis,mox aquam restituit refectis tubis elleboro corruptā: qua vsa per osessos pro fluuio ventris oppidum habuit sine pugna.

15 † Et tempore nostro occurrit exercitum Gallorum obsidere Neapolim cōtra Imperialem,& Catholicam maiestatem,cuius astu Ducum aquæ fontiū corruptæ fuerunt, & Gallis post ob potum aquæ corruptæ perierunt:& sine pugna,& obsidione remansit Neapolis.

16 † Romana virtus vtebatur castris Hibernalibus pro obsidione magis, quàm pro pugna & saluum erat ipsius consilium quoniam obsessa loca frigore oppressa,

& aliis carentia necessariis spontè, & sine pugna se submittebant Romanis impulsi ab intrinseco,& extrinseco hoste.

17 † Et uicto hostili exercitu,aut fugato populi se tradunt persæpe victoribus, ne vlterius patiantur detrimentum: vt de antiquis Romanis legitur. Nam Scipio victor in Hispania, Bethica, & Aphrica spontè multas ciuitates antiquas habuit sub Romana ditione, vt fuit de Carthagine in Aphrica, de Thebis in Boetia, & de Gadibus in Oceano antiquis vrbibus olim colonis Tyriorũ vt cantat Poeta.

Vrbs antiqua fuit Tyrii tenuere coloni.

18 † Et vbi est penuria aquarum extrahendarum ex fontibus, custodiendi sunt fontes ne ab hostibus corrumpantur venenosa,aut morbosa materia.

19 † Et si castrametari cõtingerit hostes in aliquo forti loco apud flumina,& vt hostes recedant ab illo loco, & aliò castrametentur, vbi facilius lædi, & superari valeant: proiciantur in aliquo loco superiori fluminis materiæ putridæ: vt est guadum,& glastum contusum cum certa ellebori quantitate interpolatim, vt aqua fiat amara, & putrida. Ita q̃ hostes,& equi sui bibere nõ posśint: & hac de causa recedent à loco,quod fieri facilè potest in canalibus,fontibus,& aquæductibus,pontibus, puteis, cisternis, & similibus foueis, & in fluminibus paruis:Expulso namque rege Philippo à ciuitate Samniorum, & corrupto post per ipsum Apollonio dictę vrbis pręfecto, dato sibi ordine vt occuparet pontem cũ curru lapidum magni ponderis: quo facto,Philippus cum suis habuit vrbem sine suorum sanguine. Et Annibal occupauit Tarantum corrupto Eoneo Tarantino venatore muneribus ferarum:quas postea donabat Liuio Romanorũ consuli:qui licentiam concedebat eundi extra vrbem Taranti de nocte ad venandũ datis sibi sociis per Annibalem cum vestibus venatorum: per quos fractis portis intrauit Tarantum, & Romanos hostes trucidauit.

20 † Contingit tempore nostro. 1509. quòd Veneti sine pugna occuparunt Paduam ponte impedito cum porta curribus ferri,aliàs arte inclyto Imperatori Maximiliano spontè,& absque pugna restitutam: quam posteà obsidens Maximilianus cum exercitu variæ linguę, & nationis: & videns illam esse bene defensam ab Italica experta gente, rectaà Senę prudente Duce Comite Pithiliani de nobilisśima orto Vrsinorum domo:qui militiã olim Fabii maximi prudenter exercebat,cunctando, & non ponendo rumores ante salutem, Deum,& homines colens: Imperator Maximilianus cognito suæ gentis periculo noluit Paduam generali bello expugnari inquiẽs optimus Imperator, recedamus hinc cum Deo absque effusione humani sanguinis. Nã alia vice Paduam suam habebit Imperium sine pugna.

21 † Obsessa quippè loca quantumque fortisśima,& munitisśima haberi vario modo sine pugna possunt, arte, & ingenio prudentum militiæ regum: & maximè si eorum domini fuerint adeò oppresśi: quòd non poterint succurrere locis suis obsesśis.

22 † Et si hostilis exercitus cunctando noluerit conserere manus, consilium erit vt aliàs dixi ad cogendum illum,vt certè velit,nolit: obsidentium copiæ ducantur ad obsidẽdum hostium patriam, aut aliquam aliam vrbem,seu oppidum pergratũ hostibus ipsis: qui aut permittent illam, vel illud capi cum dedecore suo, vel ad certamen conscendent, ne imbelles viderentur vt dictum est supra in alio loco.

23 † Et de Sertorio contra Pompeium, & Pium Metellum prout contingit tempore nostro de nobilisśima, & antiqua patria mea Rauẽnæ pergrata Romano Pontifici à Gallis obsessa, & pluries expugnata, & à suis Rauennatibus gloriosè tutata duce nobilisśimo, & excellente Domino Marco Antonio Columna:propterea exercitus Romanæ Ecclesiæ qui ad bellum tunc arte differebat in agris Fori Cornelii descendit ad certamen, ne videretur imbellis: & expeditio cru-

entissima secuta fuit inter flumina Tauri, & Irci in loco, longo à Rauenna per milliare cũ dimidio,& ultra fluuiũ Tauri qui vulgo nuncupatur aquæductus, maior strages fuit,& in ipso quoque flumine quàm ex latere amnis veruecis Irci, pro vt vidi oculis ꝓpriis, & humano sanguine terra pinguis: tunc luxuriauit vt Troja de occisorum sanguine, & pro ut luxuriauit Masilitorũ humus de sanguine Theotonum interfectorum à G. Mario Romano consule: de qua strage firmat historia Masilitos ex ossibus mortuorum pallificasse vineas suas.

24 † Quæro modo si Imperator coronatus potest iudicare prelatos ecclesiæ,conclusiuè dic ꝙ nõ.c.Si Imperator,&c.in scripturis.xcvi.distin. quia Imperator subest ecclesiæ Dei.c. i.x. distin. & per totã dictam decimam distinctionem:& Imperium dependet à Papa iudicio,& authoritate.c.Domino sancto.50. distin.& nihil est gloriosius, & honorificentius q̃ quòd Imperator dicatur filius Dei,& ecclesiæ suæ.c.Constantinus.xcvi. distin. c.conuenior. xxiii.q. viii. Nec debet Imperator terrenus vsurpare iura pontificalia; Nec Papa iura, gladium terreni Imperatoris, nisi in quantum canones, & iura permittunt ecclesię.c. cum ad verum, xcvi.distin.

25 † Quæro si Imperator potest adesse in concilio generali ecclesiæ, dic quòd sic, pro confirmatione fidei:& tenetur ex debito suo inclinare caput Pontificibus. c. Nos ad fidem.xcvi. distin. & iurare habet fidelitatem domino Papæ, & bona Ecclesię,catholicamq; fidem,& religionem, & rempublicam christianam pro posse tueri.c. Tibi domino Ioan. Papæ, lxiii.distin.

26 † Quæro modo si Imperator excommunicari, & deponi possit à Papa: dic quòd sic,videlicet si hæreticus foret, & inutilis Imperio,vel rebelles Ecclesiæ,& contra Ecclesiam catholicam, & apostolicam: Dic conclusiuè quòd sic, c. alius. xv.q.vi.& c.duo sunt, xcvi.distin. Anastasium Imperatorem excommunicauit Papa Gelagius, & Regem Francorum deposuit Papa Zacarias: & regnum Galliarum tunc tradidit Regi Pipino patri Caroli Magni c.in Apibus,iuncta Glo. vi.q.i. Et sic ex causa maxima deponitur vt suprà; Et pro hæresi,& ipsius causa hæresis:ritè etiam deponitur Papa per Concilium Prælatorum catholicorum legittimè congregatum.c.ad Apostolicę, extrà de senten.& re iudic. & per Glos. ibi in verbo hæresis, & c. si Papa, xl.distin. Nisi se purgauerit infra annum:& similiter poterit se purgare Impator, ni si fuisset legitimè depositus trinis pręcedentibus monitionibus.c. excommunicamus,& c.cum contumacia,& per iur. Spec.in tit.de senten.excom.vers. Nunc ostendendum.

27 † Quæro de occurrenti casu feudali, si Pater in feudalibus succedit filio suo ꝓ ut in aliis bonis burgensaticis, & non feudalibus; Dic conclusiuè quòd sic: si fuerint bona feudi antiqui, secus si fuerint bona feudi noui per filium aquisiti cum regio assensu: habetur in constit.i. Lottar.Imper.ad Eugenium Papam, & ibi per And.de Iser.Bal. & Aluar.

28 † Et è conuerso potest pater alienare feudum nouũ per ipsum quæsitũ absque filii consensu, cum regio tamen assensu: secus in antiquo feudo.c.i. & per Doct. ibi de alien.feud. pater, & per Bal. in c. i.de vasall.decrepitę ætatis.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De modo expugnandi urbes,& arcces obsessas. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Loca obsessa habitu mutato & falsis hostium uestibus, armisq; ac insignijs capiuntur. & nu.2.3.4.5.9.& 11.*

Scipio Aphricanus quo dolo Deluinũ superauit

2 *Messeni ab Archadio qua arte capti.*

3 *Sertorius quomodo Sirefenorum ciuitatem cæpit.et fuit creatus prætor Cisalpinæ Galliæ.*

5 *Oppida obsessa à parte minus custodita sunt aggredienda ut sit captura facilior. & nu.6.*

7 *Loca obsessa sunt noctu diuq; diligenter custodienda, ne furtim occupentur.*

8 *Philippus quo astu Trinasium cæpit.*

9 *Thebanus Pelopodia quo dolo duo castra in uno actu occupauit, & Aristippus Lacedęmonius Lergentarios cæpit.*

10 *De Cariæ urbis obsidione, ac eius occupatione per Cimoneum.*

12 *Obsidentes cauere debent ne decipiantur ab obsessis, sub specie deditionis, exemplo Pub. Licinij Proconsulis Romani, qui cruentissima sui & suorum cæde in Asia fuit insecutus.*

13 *Duces exercituum inuigilare & cauere debent de malis futuris, & illis prouidere, ne eis occurrat quod Aristonico accidit, qui uagabundus præ gloria uictoriæ contra Crassum Lucium obtenta à Romanis obsesso, in Stratagonia urbe se unà cũ ciuitate ipsis se submisit. Ideò Cæsar nõ credebat deditiijs, nisi sibi primo traditis armis et obsidib⁹, et nu.14*

15 *Arma obsidibus sunt auferenda, exemplo Bergestis, Scipionis & Annibalis.*

Multitudo quandoque est accipienda pro obsidibus de fortioribus & consiliarijs hostium, ut uires & consilia deficiant illis.

16 *Celeritas quantum profuit Cæsari, Catoniq; ac Tito Q. Consuli tam in accelerando itinera quàm urbes capiendo.*

17 *Bellum quandoque de uno loco ad alium remouendum est, ut hostes exercitum suum remouere cogantur, Exemplo Scipioni. & Annibalis qui pluries hoc arte fecerunt.*

Ducis prouidi est castra sua non deserere ob cupiditatem loca aliena capiendi.

18 *Archimetria & Geometria militaris ducibus exercituum quantum sit pernecessaria.*

Archimetria unde dicta & orta. & de inuentionibus Archimedis Syracusani & morte.

19 *Turribus ligneis quomodo ciuitates expugnari possunt.*

Troia qualiter ter capta fuit equorũ ministerio.

20 *Montibus manuali opera factis obsidentur urbes & capiuntur. & nu.22.*

Duces misericordia uti debent erga populos captos. si Deũ ipsi intendunt propitiũ habere.

21 *Proditores ducum prudentia sunt à proditione remouendi, exemplo M. Marcelli.*

23 *Ciuitatum muri quomodo offendi & defendi debeant.*

24 *Demetrij filij Antigoni Macedonum Regis, in machinis bellicis, & nauibus construendis, uirtus.*

25 *Loca capta etiam hibernali tempore recuperari possunt. exemplo multorum Imperatorum. & nu.26.& 27.*

28 *Alesia Galliæ urbs qua simulatione à Cæsare obsessa & capta.*

29 *Osiastris castrum saxosum fortißimum quõ ab Alexandro magno habitum.*

30 *Lucullus qua arte cæpit Amasiam fugato Callimaco, & de igne in ea accenso, quomodo extincto, & de ipsius redificatione & populi reconciliatione.*

31 *Consilium quo uti debent pugnaturi pope littus aut flumina.*

32 *Scorpionum & sagittarum qui fuerint inuentores & quomodo fiant.*

33 *Masculi qui sulpati nuncupantur, quomodo fiant, & ad quid vtantur, ac unde dicti.*

Machinæ q̃ cuniculi appellant̃ quare sic dictæ

34

34 *Cloacis magnis Pyrrhus Rex Epirotarum Argiuam cæpit, ubi ipse mortuus remansit.*

Turribus etiam ambulatoriis urbes expugnari possunt, quæ uariis modis fiunt, & loca debellantur. nu. 35.

36 *Milites primò muros ciuitatum hostium ascendentes, ab antiquis laurea coronabantur corona. & de mirabili indicio Scipionis. nume. 47. & 80.*

37 *Vrbes hostium aggredi quo tempore utilius sit.*

38 *Dissentiones inter ciues sunt causa destructionũ ciuitatum. & nu. 39.*

40 *Irruptiones improuisæ, quomodo euitandæ, & quo tempore fieri debeant. et nume. 41. 45. & 64.*

42 *Campani quomodo à M. Fabio obsessi.*

43 *Camillus quomodo Sutri ciuitatem ab obsidione liberauit.*

44 *Insidiæ facile credendæ sunt in locis silentis obsessis.*

45 *Viæ sunt intercidendæ locorum magni ambitus obsessorum, ne irruptiones sequantur.*

46 *Amplæ uiæ cur fiendæ in obsidentium castris.*

48 *Duces exercituum liberalitate uti debent, & hostibus semper insidiari ac eorum munitionibus & annonis, ut illis inimici indigeant, et sine ferro facilius uincantur.*

49 *Aquæ locorum obsessorum quomodo tollantur. & num. 51. et 54.*

50 *De machinarijs turribus adaptandis nauium materia.*

52 *Corrumpens aquam uel aerem, aut fistulas lacus seu fontium absque superioris imperio. ipsius superioris arbitrio punitur.*

53 *Loca etiam fortissima aqua & arte suffocari possunt*

54 *Lignis & terra loca obsessa quandoque possunt superari.*

55 *Vrbes circundatæ fluminibus quõ capiantur.*

56 *De scallis et alijs machinis & instrumentis bellicis in obsidionibus utẽdis. de foueisq́; faciendis ac incendiario igne. & nu. 57. & 81.*

57 *Xerses Persarum Rex fouea magna arte fabricata Cyrum Lydiæ Præfectum sibi insidiantem superauit.*

Idem Xerses per annos lxij. in Persia & Græcia regnauit, et anno ætatis suæ. xciiij. perijt.

58 *De obsidione urbis Laurunsorum per Sertorium & eius concrematione præsente Pompeio nõ audente illam defendere, & timente suorũ ruinam.*

59 *Locus paruæ militum copia defensus quomodo oppugnari debeat.*

Alexander Magnus cũ fuerit erga milites munificentissimus sibi æternum nomen comparauit.

60 *Clamore ac tumultu obsessi loci tolluntur præsidia. & nu. 61. 62. 63. 66. & 75.*

61 *Roma tpe Clementis* VII. M. D. XXIII. *per hostes simulato ingressu capta & deprædata fuit.*

65 *Obsessis per uim captis an sit miserendum.*

66 *Prælium est differendum cum dubitatur de seditione uel tumultu in loco obsesso.*

Scipio Aphricanus à qua parte Carthaginem fuit aggressus & fecit insultum, & Fabius maximus Aprum cæpit.

Lucius Cornelius qua arte multas in Sardinia ciuitates occupauit.

Pericles & Alcibiades Duces Attici fictis strategemate plures ciuitates cæpit.

67 *Loca obsessa non facile per Duces obsidentium ingredi debent, nisi prius nota sit certa uictoria. ne ab obsessis decipiantur. Exemplo Regis Agislai & Aunibalis.*

68 *De Crasso proditoriè perducto in hostium uires per Andromacũ & eius defensione per suos.*

Lucullus qua arte ab hostibus occisus ante Heracleam.

Philippus Rex urbem quandam in parte nudata præsidio occupauit.

Pericles Dux Atheniensium quo actu castrum in Peloponesso obtinuit.

Antiochus quomodo occupauit Ephasum. & Cato Lacentanarios oppressit. & Annibal Saguntum & Hymeram. & Viriatus hostes suos cedit.

69 *Tarantini obsessi qua arte obsidentes occiderũt.*

70 *Pompeius bonis uerbis & latis promissionibus ab Asculanis deceptus fuit. & in Dyrachio Cæsaris actu. & arte apud Nolam Marcellus decepit Annibalem.*

71 *Pugna differenda est, quando speratur de uictoria sine pugna.*

Consilium optimum in re militari, ut unum pro alio & ficta pro ueris dicantur.

72 *Hostes etiam dolo sunt decipiendi, mittendo literas ligatas sagittis arcu iactis in locus obsessis. falsas seditiones & similia nuntiando.*

Eumenes qua arte captus & ab Antigono in-

gulatus.

73 Proditiones quibusdam placent, & non proditores, qui sunt omnibus odiosi, & ab eis cauendum est. & nu. 74.

Proditoribus non est credendum nisi cum tuta cautione & pignore tuto.

74 De Alexandro Magno qui noluit credere literis matris suæ, ne medicinam sibi ordinatam à Philippo medico suo acciperet, quòd erat ueneno præparata, quoniam sciebat hoc euenisse ab emulo ipsius Philippi.

Fides à prudentibus præstanda non est narratis per inuidos.

Alexander magnus cuius fuerit filius.

Romulus & Remus à quibus orti.

75 Populi inertes & inexperti uiolenter inuasi & obsessi facilimè capiuntur.

76 Audacia quantum proficua sit in urbium defensione.

77 Obsideri non debent loca quibus in horis & per dies à suis succurri possunt.

Celeritas sæpe prodest in capiendo loca obsessa.

Impedimenta nociua obsessis & obsidentibus tollenda sunt.

78 Populi bella & obsidiones fugientes, sunt ab amicis humaniter recipiendi, & illis est piè succurrendum, exẽplo Trigenorũ qui Athenienses receperunt.

79 Comburanda sunt stramenta & ædificia ac alia id genus, ut hostium tollatur bellandi comoditas.

80 Mortui in bello uiuere pro gloria præsumunt.

81 Muri ciuitatum et aqua fouearum, quа arte ab obsidentibus mensurari possunt.

82 Horologium à quo primò demonstratum.

83 Vrbes quomodo nimia aqua capiantur.

84 Auro etiã capi possunt, & ferro q̃nq; liberari.

Melius est in libertate mori, quàm cum uerecundia in perpetuam seruitutem uiuere.

Cæsar quomodo pro libertate à Bruto & aliis coniuratis occisus. & de signis quę ante eius mortem apparuerunt.

85 Obsessi cauere debent à simulata hostium fuga ac eorum insidijs fictis signis & aliis modis factis.

86 Ciuitas quid sit, & quid castrum uilla, oppidũ prouincia, terra, districtus, territorium, diœcesis, & patria. & quomodo constituatur ciuitas. & quid differat a patria & num. 88. 89. 90. & 91.

87 Edictum de noui operis nunciatione habet locũ in ciuitate & castro. & extra ciuitatem & extra castrum.

Ciuitas quasi ciuium unitas appellatur.

88 Oppidum unde dictum.

Villa non uenit oppidi appellatione.

Ciuitas quælibet debet habere Episcopum.

92 Ciuitates decem faciunt regnum.

Romandiolæ Præses, quare uice rex dici possit.

Rauenna Auctoris patria.

Pręses Rauẽnæ an sit exharcatus gubernator.

Exharcatus Rauennæ quousque se extendat, et quas ciuitates contineat.

De Donatione iurisdictionis in temporalibus et spiritualibus facta ab Imperatoribus Archiepiscopo Rauennati & priuilegiis suis.

93 Ecclesia subest domino temporali quantum ad temporalia & feudalia tantum.

94 Vasallus ecclesiæ an sit de ipsius foro, ita ut in alio foro conueniri non possit

95 Ecclesia an possit alienare rem suam in feudum datam.

96 Ecclesia est cultrix iustitiæ, nec patitur aliqd fieri contra iustitiam.

97 Ecclesia Romana an possit ab Imperatore aliquam prouintiam eximere.

Imperium à Romana Ecclesia dependet.

1 VARIIS Antiquorũ legitur libris † Annibalem celeri impetu omni postposita mora deceptis obsessis Romanorum habitu munitissimas ciuitates cœpisse: Exemplo cerebri de quo cantat Poeta in extrema nocte Troianæ captiuitatis post mortẽ Androgei dicentis:

Mutemus clipeos, danaumq; insignia nobis,
Aptemus dolus; an virtus quis in hoste requirat:

Et maximus Aphricanus Scipio intellecta difficultate expugnandi Deluinum defensum omnium concursu oppidorũ suorum; alia oppida ingredi cępit: & vocatis per oppidanos Deluinensibus pro eorum præsidio, singulis datis auxiliis, Deluinum post diminutum viribus occupauit: & aliàs quàm plures ciuitates,

& oppida fortissima, & valdè munita ar te per ipsum nudatis pręsidiis, & propugnaculis superauit.

2 † Custodiêda sunt territoria quantū fuerit possibile locorum obsessorum, & seu obsidendorum: & si loca prędicta fuerint incustodita hostes illis nocere poterint, & ab illa parte venire qua facilius valeant obsidere, illa tenendo & obsidendo in ipsis vigilātissimas custodias, vt hostiles vitentur insidiæ. Et Messeni ab Archadibus capti fuerunt sub ficto stratege mate suis indutis armis similibus hostiū sub ficto præsidio confœderatorum venturo Mæssenis: qui cæsi posteà fuerunt. Epaminundas Thebanus audito qualiter extra ciuitatem multæ mulieres accedebant vagantes, suos induit muliebre ueste, & in nocte in sociate dictarum mulierum ingressi sunt vrbem, & illam occuparunt arte tali suis introductis in ea.

3 † Victis per Q. Sertorium coniuratis Cathalonis vrbis vnà cum Sirelenis sibi ꝑ suffragio missis à Sireseno populo pariter coniuratis, vt Romanos occiderent in ciuitate Cathaloniæ ibi tunc hiemantes post bellum Cymbricum, & Theotonicum dicto Sertorio militum tribuno Didi prætoris existēte in Hiberia omnibus occisis in dicta ciuitate: qui arma ferre potuerant receptis vexillis, & armis Sirefenorum: & illicò cum suis militibus dictis vestibus indutis, accessit ad dictam vrbem Sirefenorum, & populum dictę ciuitatis cępit, & captiuauit parte illius cæsa, & reliquis venundatis.

4 † Et in vrbe reuersus Sertorius, creatus fuit quæstor Galliæ Cisalpinę, & diligenti cura Reuersos oppressit tunc hostes Romanorum: & se per egregiè exercuit assiduo in armis: ita ꝙ vt Annibal in exercitiis, periculisq; militaribus ꝑdidit oculum: & de hoc se gloriabatur dicens alios relinquere in signia suæ virtutis domi s armā, & hastas, & monilia: sed quod ipse semper secum portabat signū suæ virtutis in bello quęsitum pro Romano populo.

5 † Legimus pluries quosdam ex ducibus Martis habentes exercitus suos vicinos misisse illos ad deprædandum agros, & ad comburendum villas, & ædificia hostium: & quandoq; proprii territorii sub falsis hostium vestibus, & insignis: & hac de causa hostes quandoq; ruptos fuisse inordinatos, credentes illos esse sibi amicos: & in ipsorum venisse pręsidium Alcibiadis, Transiboli, Pericletis, & Marii exemplo contra Iugurtam, & alios varios, populos. Nam Scipio, & Fabius dolos Annibalis, & Pelasiorum arte superauit, & per fluxum maris viam sibi fecit contra Carthaginem. Et Fabius à parte fortiori ubi minus hostes custodiebant Arpum munitissimum oppidū versuti Annibalis accepit.

6 † Et Pericles pontibus arte factis super fouea munitissimi oppidi muros occupauit ab alio latere pugnātibus oppidanis carentibus tunc boardis puluere sulfureo, & incendiario igne.

7 † Tuenda sunt, & diligenter custodienda noctu, diuq; loca obsessa ne furtim occupentur ab hoste carnali, vt anima à spiritu maligno: Nam illa possunt variis insidiis aucupari ab obsidentibus illa: nam exercentes militiam arte quandoq; inuadunt illa; & illicò fugiunt, & deprædant agros, & concremant uillas, & stamina: & inde fugam aripiunt, & accelerant: ut obsessi illos insequentur, & incidant in insidias prius præparatas ab obsidentibus cum ruina, & captura locorum obsessorum. Exemplo Annibalis qui nō valens videre mœnia oppidi munitissimi defensi præsidio magno, finxit timere, & permisit tentoria sua ab oppidanis inuadi: & tali facta præda reliqui audaces municipii exiuerūt locum primo obsessum à callido duce Pęnorū, & vallum ipsius Annibalis cęperunt extra ciuitatem præ gloria lætantes: & ob talem victoriā oēs ferè mulieres oppidi exiuerunt: & callidus Pęnorū Dux interim occupauit oppidum celeri cursu, extra ipsum relictis oppidanis.

8 † Non ualens Rex Philippus habere castrum Trinasium, ante męnia fecit portare terram in magna quantitate, & cauas facere: & oppidani autem timentes

periculum se ditioni Philippi dederunt.

9 † Thebanus Pelopida uolens capere duo castra in uno actu non longè inter se distantia & eo tempore quo cum suo exercitu obsiderat unum ex dictis castris arte pręcepit à longè uenire ad ipsum quatuor equos coronatos uenientes ab aliis ipsius exercitus cũ lætitia victoriæ, nunciantes palmam suam: vt fides maior daretur per hostes, cõbuxit nemus, vt crederent aliquam ciuitatem concrematã: & ultra commisit quòd certi homines in forma captiuorum fugerent in castrum nuntiantes, talia affirmantes. ita quòd obsessi pauitantes formidine se traderẽt obsidentibus. Aristippus Lacedæmonius Legentarios occupatos in festo Mineruæ cępit cum suis indutis uestibus mechanicis sub falso strategemate quòd forent vaticani grana portantes in vrbe Legentariorum, & inde suis portas aperuerunt. Et inde fecit Rex Athicus obsidens castrum fortissimum in Capadocia; viso quòd nonnulli equi exiuerãt castrum pro frumento occidit ductores equorum, & cum equis, frumento oneratis intrarunt castrum, & inde suis patuere portas. & Thebani de nauibus clam missis in urbem millibus portum Sicionis occuparunt cum ciuitate. Et arte simili Timarcus Etholius occiso Cerme de præfecto regis Ptolemęi induit se ueste, & pileo Macedonico: & receptus fuit intra portum Samniorum sub falso nomine præfecti, & portum occuparunt.

10 † Et ut ciuites vrbis Carię obsessę à Cimoneo exirent ciuitatem, nemus Dianæ incendit: & dato signo ignis, illicò populus exiuit ciuitatem ad extinguendum ignem catervatim cum clamore, & tunc ciuitatem occupauit Cimoneus: & vt dixi varię sunt artes, & insidię nocendi hostibus, vt aucupentur prout aues ad viscum, & ad retia ut ceruos, & leones, & alia animalia fera, & prout animabus Diabolus varia fraude, & dolo insidiat. Ideò obsidentiũ, & obsessorum duces debent esse experti, cauti, & oculati, & diligentes valde ualdè: quoniam ludunt, & certant de & super gloria, honore, Imperio, vita, & morte sua, & suorum.

11 † Pro obsidentibus regula est militiæ, ut omnis ager prius occupetur locorũ obsessorum, ne ipsis obsessis dari possit auxilium: & vt dictum est non erit inutile hostium interito exercitu raptis insignibus, signisq́;, vestibus, & armis hostilibus induere victores, & illicò currere ad hostium loca: quia repente capient apertis fortè portis, credentes suos ad illa recedere in fuga celeri eorum cognitis vestibus, insignis, & armis. Et si suorũ interitum sciuerint re opinata perterriti, & sine consilio se ditioni tradent victoris exercitus.

12 † Et si assensus fuerit oblatus pro deditione, cauendum est ne obsidentes decipiantur dolo obsessorum, exemplo Pub. Licinii Crassi Procõsulis Romani: qui cum Pagos sub specie deditionis oblatos accepisset, & in postrema acie, vt in Cannẽsi prælio de trãsfugis Numidis collocasset Romanorum, cõflictis posteà aciebus ex vtraq́; parte strennè pugnantibus Romanorum terga strictis armis aggressi Numidæ transfugæ fuerunt, & cruẽtissima inde cædes Romanorum sequuta fuit: & Crassus per Pagos obiit in Asia.

13 † Et uictor Aristonicus amplius non timens vires Romuleas, uagando pre gloria victoriæ obtentæ contra Crassum Licinium, fuit à Romana virtute adeò inuasus, & obsessus in Strathonica vrbe: ꝙ se vnà cum ciuitate submisit Romanis. Et propterea prudentes esse debent duces in præcogitando, & pro suorum tuitione, & custodia semper inuigilare, & præcauere de malis futuris: & illis prouidere exactissima, & uigilanti solicitudine, & diligentia magna: quæ salui conducti dicuntur exercituum.

14 † Ideò Cæsar prudenter gerebat in non credendo dediticiis, nisi primò sibi traditis armis, & obsidibus ex nobilioribus, & primis populorum, vrbiumve, & exercituum suorum.

15 † Ob actum Bergestis in Hispania Cató non se confidit obsides tenere arma, & illa abstulit illis. Et Scipio nunq̃ reddi voluit arma rebellibus, sed tantũ gratis, & amicis

& amicis fidelibus. Annibal confidit de nouo quæsito Imperio, nisi armis primitus extractis ab eo. Est quandoq; accipienda multitudo pro obsidibus de fortioribus hostium, & de consilia ii: vt vires, & consilia deficiant illis obsessis.

16 † Celeritas profuit Cesari, profuitq; Catoni, & Tito Q. Consuli, & multis aliis virtute prædictis Principibus, tam in accelerando itinera, quàm in vrbes capiendo, & expugnando repête, Profuitq; gloriæ militari persepe prudentia cunctationi, exemplo Fabii maximi, Scipionis Aphricani, & Aemilii excellentissimorũ Romanorum Imperatorum.

17 † Consilium est iure militari ab vno loco quandoq; remouere bellum, & id aliò arte transferre ad opprimendum hostiũ patriam, vel ad agros deprædandum, vastandum, & comburendum: vt hostes cogantur remouere exercitum suum à prosequendo inimicos, exemplo Scipionis, & Annibalis: qui pluries hoc arte fecerunt. Tutum namq; etiam est consilium quòd pro regula habetur in re militari non deserere castra sua ob cupiditatem capiendi loca aliena.

18 † Iure militari prodest Archimetria, prodest & geometria militaris, orta ab Aegyptiis, & Caldeis in expugnandis, & defendendis vrbibus, turribus, & arcibus, locisq; obsessis quantumq; fortissimis, ab Archimede Syracusano dicta est Archimetria ab eo reperta: hic fuit ille primus qui vt aliàs dixi inuenit boardas concauiq; orbis, & aeris, & globi cœlestis sphæram, primus fecit ab Iginio notatam, & interfectus à milite Romano in captiuitate Syracusarum ab eo tacito nomine suo: quod si expressisset militi, illũ honorasset, ob edictum, & proclama Marcelli principis, qui peroptabat viuere Archimedem ob eius virtutem: quo edicto continebatur ne vllus militum occideret Archimedem, sed illum honorificè duceret ad ipsum.

19 † Mobiles ex ligno altissimæ fieri possunt turres, ad expugnandum ciuitates, turres, & arces coreo, & ferro copertæ, ne ab igne lędantur, muros superantes: vt de equo Troiano legitur in Poeta.

Instar montis equi diuina Palladis arte.
Aut hęc in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturaq; desuper vrbi.

Troia ter capta fuit equorum ministerio: prima vice ab Hercule cũ equis Laumeduntis, Secunda vice à Duce Caridemo cum equo vno qui pontem occupauit portæ, in tantum ꝙ teucri non potuerunt claudere portam, & Tertia vice ab Agamemnone cum equo fatali ligneo.

20 † Ex ligno, & terra possunt fieri montes superantes muros ciuitatum, turrium, & arcium, cum foueis circum circa: ne lædantur obsidentes à cautis obsessis; & ne obsessi apparere valeant ad defensoria murorum sine damno obsidentium, vt facilius capiantur obsessi, vel se dedãt ditioni obsidentium: vt fecit Annibal q turres quàm plures ambulatorias muros superantes altitudine munitissimarum ciuitatum, illis opposuit, & militari ordine eas cœpit experto Marte. Montibus etiam terræ industria, & opera manuali factis superantibus mœnia, & turres vrbium, secundum locorum qualitatem, & foueis plenis apta materia superantur vrbes, turres, & arces expugnatę militari ordine, cum prudentia Ducum: qui erga populos per vim captos vti habent misericordia, parcendo ferro, si Deũ ipsi intendunt habere propitium c. in singulis, lxxxvi. distin. c. Serpens, de pœni ten. distin. i.

21 † Arte possunt prudentia Ducum à proditione remoueri proditores ciuitatum, & exercituum: vt in Nola fecit M. Marcellus: qui notitiam habuit cuiusdam militis iuuenis nolensis deuincti Annibali ob gratam liberationem quam de eo iam captiuo, & vulnerato in bello Cannensi fecerat: cui iuueni Marcellus plura dona liberaliter fecit, & in bandibus ipsius multa protulit amicabiliter, & læta fronte: adeò quòd illum sibi fecit amicũ, & obnoxium: & inde iuuenis ille suos amouit à proditione pensata. Et credens

Cc

Annibal eum suis Nolam capere ob dictam pertractatam proditionem, ignorans illã fuisse in fumum deductam arte Marcelli,& malè se habuit facto ꝑ Marcellum in ipsum irruptionis impetu à pluribus partibus Nolæ amico Annibalis tunc dormiente cum suis, Marcello effectis fidelibus: qui ensis fuit Romanorum, vt Imperii Catholicorum Fabritius Columnà.

22 † Et si proditoriè fuerint capta aliqua loca obsessa ęstiuo tempore, autunali, vel hiberno, vel militũ fortitudine,aut multitudine per vim,vel alio modo, arteq́;, aut ex improuiso cum oneagris, Balistarum specie:quibus saxa rotũda emittuntur,vt fit cum fundis, catapultis,scorpionibus,balistis,spiculis acutis, & missilibus variis per tabulata dispositis,nudando muros defensoriis, & populos capiendo arte magistra,miserendo illis,& ipsorum parcendo sanguini: Et Claudianus cantat de machinis.

Tu quoscunq́; uoles in planum effundere muros;
His Aries aptus dispSit saxa lacertis.

23 † Et muri defendi, & offendi variis tormentis,machinis, & instrumentis bellicis, & arte etiam dirui possunt tam de die,quàm de nocte contrariis machinis, & incendiario igne cum arietibus, testudinibus,& oneagris ne dum antiquo,sed etiam moderno tempore vsis: quibus dirui, & cauari ędificia consueuerunt de die,& de nocte.

24 † Filius Antigoni Regis Demetrius probè se exercebat circa machinas bellicas diuersi generis, & circa construendas naues ad obsidionem Rhodi apposuit machinam vnã:quæ erat latitudinis. xlviii. cubitorum in quocunq́; latere, & sexaginta sex in altitudine, & in ea erat quadrata habitatio, & à pede ad sumitatem gradatim restringendo opertam machinam: & quantumq́; vltima sedes fuerit latior supremo culmine,legimus tamen fuisse fabricatam cum egregia forma, & figura seruata in omni parte: & intus erant loca accommodata ad recipiendũ milites, & à parte vbi recipiebantur hostes erat aperta, & ab omni parte fenestras paruas continebat copertas:quibus hostes lædebantur iaculis absq; periculo ullo obsidentium pugnantium: & mouebatur cum facilitate, & grandi strepitu: & in quacunque parte se inclinaret non cognoscebatur: & in tali pugna obsidionis Rhodianę pręter aliàs machinas opposuit Demetrius Rex duas turres ligneas fortissimas minarum.xl. pro qualibet: quæ ab ictu catapultę erant tutę. Et post liberauit Athenas ab obsidione Cassandri:quem experto bello rupit, & expulit ex Attica regione,insequendo illum vsque ad tremofilas nauali expeditione,& cœpit Heracleam vrbem.

25 † Et loca capta recuperari etiã arte possunt ex improuiso Hibernali tempore Romanorum exemplo qui Hibernali tempore castrametabãtur, & persæpe militabant.

26 † Hiberi,& Albani incolentes montem, Taurum in Ponto à principio transitum libenter concesserunt Pompeio in Autunali tempore,& in hieme fuerunt ipsum, aggressi in saturnalibus diebus transacto Cidno fluuio,qui cum à Raxe amne cadente ex Hiberis discurrit in Armeniam, & intrat mare Caspium per duodecim vias.

27 † Post bellum Farsalicum Scipio, Metellus,& Cato in Aphrica reducto auxilio Regis Iubæ cumulato exercitu contra Cęsarem qui accesserat aduersus ipsos decima quarta decembris solstitii hiemalis tempore, dubitarunt cum eo pugnare, qa Cæsar habebat milites suos adeò expertos,quòd non bellum, non frigus, neque ęstum,non pluuias, nec mala tempora,neque inediam, & pericula vlla timebant,& valdè peramabant Cæsarem, & illi parebant, & ꝙ erãt natione Romani in militia electi, & docti, soliti hostes obsidere glaciali,uentoso, tempestuoso, & pluuiali temporibus tam de die,quàm de nocte, omni à se fugata pigritia in militari exercitio: & varia hostium loca quãtumq́; fortissima & munitissima cœperunt: & meliorem semper fortunam prout Deo placuit in bello habuere com

sueuerunt, q̃ cæteræ orbis nationes.

28 † Et cum Cęsar obsedisset Alesiam vrbem Galliæ, & illi succurrisset Vertingentoriges Dux Gallorum cum.ccc.millibus armatorum militum, in vrbe Alesia existentibus lxx. bellatorum: & cernens Cæsar alta mænia, fabricare fecit duplices muros altiores quàm sint muri Alesiæ videlicet vnum versus ciuitatem, & alium versus hostem ad illam partem succursus, ne copię ille noui pręsidii ad vrbem venientis insimul iungerentur, & impetum fecit cõtra hostes qui venerãt in subsidium obsessorum: adeò quòd obsessi propter murum arte factum non potuerunt exire, neque videre consertationem illam armorum, nisi quando Cęsar reddit ad vrbem obsessam, occisis, & captis copiis hostilibus cum Duce suo Vertingentorige: quem Cæsar mandauit seruari pro triumpho habita sponte Alesia ad ipsius arbitrium.

29 † Et dum esset puguaturus Alexãder magnus castrum fortissimum saxosum, & inaccessibile, suis id debellare timentibus detentum ab Osiarte princ:pe, audito à Sisimetre Osiartem esse imbellem, & timidum: inquit castrum saxi habemus, & ita illud spontè sub ditione sua habuit timore ex sola obsidione, non aliter experto Marte.

30 † Obsidione Lucullo Amasiã defensã arte Calimaci architecti: q machinas varii gñis nociua Romanis oppofuit, & arte de nocte Lucullus tempore quo quiescebant Amasii, cœpit Amasiam vrbẽ appositis scalis, & Calimacus fugit cũ magna præda parte vrbis Amasiæ incensa, ne Romani illam possiderent, & Lucullus ignem extinguere conabatur, & iussit milites suos per vrbem ob prædam ꝑ parte dispersos vocari tubæ: quod facere non potuit: sequenti die dolens Lucullus de tali incendio, quòd etiam sui magis accederant inquit erga suos, solitum erã dicere quòd Sylla erat beatus, hodiè illũ fœlicissimum nuncupor, cum illi volenti seruare Athenas, non fuit denegatum à militibus suis: & hodiè volens ego imitari eius virtutem nomen meum minui, & occurrit pluuia quæ tale incendium extinxit, & ciuitatem reparauit, & illam Lucullus redificauit, & reconciliauit populum summa humanitate, & cum muneribus magnis, augendo illi stadia centum, & viginti terræ vicinorum Græcorum: & vnicuiq; ex ciuibus uiuis dictę ciuitatis donauit vestimentum unum cũ. cc. dragmis, & Asiam legibus liberauit à tyrannide, & ab auaritia, usurariaque prauitate.

31 † Et si pugnare contingerit propè littus, aut flumina nauigabilia, consilium erit vt pontes altissimi construantur ratibus cum funibus ligatis, cum multitudine sagittariorum, & aliorum missilium, machinarumq; varietate, & expertis bellatoribus capientur exercitio, & arte militari. Hodierno tempore instrumenta illa bellica quæ operantur sulfureo igne prosunt, & nocent, & ad tuendum, & ad lædendum: & tam pro offensis, quàm ꝓ defensis, obsessis, & obsidentibus operantibus illa cum apta materia.

32 † Legitur Scythas reperisse scorpiones cum neruo, & funibus, & caudam, seu capita sagittarum tinxisse sanguine humano incorporato uipereo uiru, ad similitudinem scorpionum qui venenum portant in cauda: & tali nomine nuncupantur: & hac mortifera uia vtuntur orientales pugnando in hostes: vt cantat Poeta.

Moliriq; ignem, neruoque aptare sagittas;
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno, Et alibi.
Vngere tæla manu ferrumq; armare veneno.

Sagittarum inuentores reperi fuisse Cretẽses, licet Plini⁹ dicat fuisse Perseũ. Persei filium, vel Sattarem filium Iouis.

33 † Ex ligno masculi fiunt ad protegendũ milites cũ quibus via fit turribus ligneis vt absque impedimento muri iungant, & turribus iunctis masculis quos talpatos nuncupantur à talpa dicti subterra neo mure: qui caret oculis, & habet mirum anditum: & sicut cuniculi perforãt terram, & ad horum similitudinem dicti sunt cuniculi machinæ illæ, quibus ter

42 † Marcus Fabius uolẽs Campanos obsidere, & vt ipsis deficerent alimenta, permisit illos prius iactare semina in terrã: & post illos obsedit quos ad deditionem coegit; sibi deficiente alimonia ob longam obsidionem. Quod facilè accidere poterit si hostium secreta quis illos obsessurus sciuerit, facta per hostes discretione annonæ suę, & incerta fuerit fides, & notitia habebitur si annona fuerit copiosa, vel pauca: quod optimum est scire ad effectum cogitandi si possint obsessi præter populum suum alimentare amicos, in eorum suffragium vocatos.

43 † Et cum Camillus vrbẽ accepisset Eacanorum se pacato cum Volscis, exercitum duxit ad ciuitatem Sutri Romanis amicam, audita ipsius obsidione facta per Latinos: cum quibus pacti fuerunt Sutrenses illis dare ciuitatem in prædã saluis viris, pueris, & fœminis cum vestibus suis hoc inopinantè Camillo: cui obuiam venerunt Sutrenses plorantes, illum certiorando de iniquo facto, illicò Camillus præcogitauit Latinos in Sutrio manere occisos, & cõgregauit exercitum ordine facto acierum ad pugnam: & ciuitatem Sutri fuit ingressus, repertis portis apertis sine custodia, existentibus latinis occisis sparsis per Sutrium, & implicatis in luxuria, & vino: quos Camillus trucidauit, & Sutrinos amicos in patria sua restituit, vno die amissa, & recuperata.

44 † Et vbi sunt silenta loca in obsessis oppidis, & ciuitatibus, arcibusq; & turribus: non est ita facilè credendum ꝙ ibi non sint aliquæ insidiæ: nam vbi est tacitus, & silentus cursus aquæ, ibi est profundior aqua præcauenda per prudentes duces qui vbique habent semper aspicere cuncta, & ꝓuidere futura: & illis prouidere, nec credere hostium fraudibus, sed illas euitare cum prudentia.

45 † Et viæ sunt intercidendæ locorũ magni ambitus obsessorum, ne sequantur irruptiones: de quibus irruptionibus cũ sint magni ponderis in re militari, aliò particulari loco etiam de ipsis dicam inferius. Et turres ligneæ sunt muniendæ tutò remedio militari, ne repentina irruptio fiat in ipsis ex improuiso ex pluribus partibus obsessorum simulato diù timore, & hoste fictè in armis diu retento: irruptio persæpe contingit artè facta prudentis ducis.

46 † Amplæ sunt faciendæ viæ in obsidentium castris: vt illicò possit exercitus forti cuneo irruere in hostes: & si opus fuerit ab omni parte valeant duces suis prębere suffragium, vt in illis tutò quiescere possint. Scipio de nocte fuit aggressus Hiberna castra Pœnorum, & munitiones, & annonas ipsorum combuxit: & tepidi Pœni quo casu ignis acciderit inermes ad extinguendum ignem conuolarunt, & à Romanis armatis obsessi fuerunt.

47 † Et dum foret inter duos contentio in Hispania capta noua Carthagine per Scipionem quis eorum fuerit primus in ascendendo muros, & pro honore coronæ contendebant: & eorum quilibet asserebat coronari vt primus murali corona, Prudẽtissimus Imperator Scipio tollens discordiam prædictorum inquit se vidisse illos fuisse pares: & ambos coronauit lauru murali corona, & illos pluribus donis etiam honorauit: & tale gestũ pergratum fuit vniuerso exercitui. Et pluribus aliis pro honore donauit coronas castrensianas ex eo ꝙ primi fuerunt qui hostium castra inuaderunt, & ascenderunt erga ipsos, vsa semper munificentia: & obsides liberauit Hispaniarũ: qui detinebantur per Pœnos in noua Carthagine: & ipsos honorauit muneribus multis, adeò ꝙ illos in perpetuum deuinxit Romano Imperio: & hac de causa populos multos placauit Hispaniarum: quos sine bello habuit: quoniam illi se spontè dedere Romanis.

48 † Prudentia est maxima in rebellica vti liberalitate, data occasione pro honore, gloria, & salute, insidiando semper hostibus, & eorum munitionibus, & annonis; vt illis postmodum indigeant inimici: & vt sine ferro vincantur facilius.

49 † Et si obsessa loca aquã habuerint profundam in foueis facta, ipsius mensura-

tione quæ fieri arte poteſt variis modis ꝙ obſeſsi non aduertant, videlicet iacto lapillo cum apto lineo filo; habita conſideratione ad aquam an ſit potabilis, vel ſalſa: quia ſalſa aqua eſt denſior, & fortior,& magis, ac fortius retinet pondus machinarum, & minus rumpitur ꝙ aqua non ſalſa.

50 † Machinariæ turres adaptari poſſunt nauium materia; ita ꝙ maneant ſuper aquam,& arte impelluntur,& appropinquantur muris locorum obſeſſorū quod facile fieri poteſt. Nam nihil eſt difficilè volenti,& facere volenti.

51 † Tolluntur, & deſiccantur aquæ locorum obſeſſorum variis modis, & diuertuntur à foueis cum tubis,alueis,& cuniculis ſubterraneis:inſurgentibus verò aquis in foueis turrium loci natura, putredines poſſunt immitti in illas cum taxo,guado, frumentoq́; : vt aquæ fouearum putrefiant,& marceſcant, ne obſeſſi bibere, & ibi morari propter fœtorem nimium,malumque, & peſtilentem odorem quod ferre non poterint.l.ii. iuncta Glo. in verbo ſulfuream. ff. ne quid fiat in loc.publ.

52 † Et ſi quis militum, vel alterius conditionis corrumperit aquas abſque ſuperioris Imperio contra bonos mores, vel aerem fumo corrupto,aut fiſtulas lacus, aut fontium impleuerit,vel contaminauerit cum triſti, & putrida materia, ad iniuriam publicam pertinet vt puniatur arbitrio ſuperioris.l i.ff. de extraordin. crim.& l.iii.§. item Sceuola. ff. ne quid fiat in loc.publi.

53 † Et ſciendum eſt ꝙ etiam loca fortiſsima ſuffocantur, & ſuffocari arte poſſunt nimia aqua ſecundum naturam locorū; vt aliàs dixi:& pro vt contingit in arce patriæ meæ Rauennæ tunc à Gallis detentæ. M.D.XII. & inde per excellentem,& inclytum Ducem Vrbini generalem eccleſiæ Ducem Franciſcum Mariā de Robore pro Eccleſia recuperata aqua ſuperflue data prædictæ arci aſtu dicti Ducis. Ita quòd Galli petierunt gratiā à prædicto duce tutò exeundi,& ad ſuos ſecurè eundi cū ſuis armis ſub fide primò prædicti ducis: & ita factum fuit; & illis vt decuit fuit ſeruata fides.

54 † Et lignis, & terra ſuperari quandoque poſſunt loca obſeſſa virtute prudentum Imperatorum obſidentium,cum viminibus,faſsibus,aut alia apta materia, & vario militari modo, & exercitio capiūtur diuerſimodè; ſublatis eorum ſuffragiis, & occupātur impedita annona,& aqua: quæ etiam tolli illis poteſt per diuerticula ſecundum loci naturam,incidendo ripas fluminum,& locorum aquaticorū.

Vt fecit,Camillus in Veientos Tuſciç populos euerſa aqua paludis capreæ, & cum ſudibus lignis, vallis, minibus, & terra,ſaxis, & faſsibus aptæ materię pro bè locatis curſum impedientibus in loco debili, & aqua ibi creſcente apud debilē locum in cauis in fimis, & concauis,pro fundisq́; locis cum furore ibi curente ripę franguntur, & aquæ fluminū vt aliàs dixi ab alueo ſuo euertantur:Ita ꝙ ſæpe antiquus alueus permanet in ſicco,& ita via redditur facilis pertranſeuntibus militibus ſine ponte.

55 † Et vrbes circumdatæ fluminibus, munitæ limpheo monumento ſuo:quo priuatæ præſidio aquarum à quibus ſæpe deſeruntur, & inde captiuantur artè magiſtra prudentum ducum exercituum cū machinis ligneis bellicis, & exercitio ſuo militari.

56 † Et vt facilius apponi poſsint ſcalę muris locorum obſeſſorum vt aliàs dixi, occultè de nocte fiat,& cum ſcutis,& equorum ſellis ſuper caput appoſitis militū; ne ſibi officere valeant cuſtodes locorū obſeſſorum cum ſaxis,vel aliis armis,& ita aſcendere poterint milites ſuper ſcalis,& locis obſeſsis; fiantq́; cuniculi,& talpatæ cauæ remotę occultæ materia cauata:& inde repertis,& perforatis muris in locis aptis, & cum materia apta deſtruentur ignè obſeſſorum propugnacula: ad ſecretò in locis obſeſsis intrabunt obſidentes:quod non aduertant ob ſeſsi illi: qui ſunt inexperti iuxta illud Martialis Poetæ.

Gaudet in effoſsis habitare cuniculis antris;

Monstrauit tacitas hostibus ille vias.
Et sunt in causa cuniculi arte facti, vt loca obsessa sicca, & montosa sub terram, terra,& muro cauatis ruant,& capiātur ab animosis,& expertis militibus suorū prudentia ducum,reductis muris,& ædificiis super lignis, & ligni columnis cū arridorum fermentorum fasсibus,pulue re sulfureo,& igne apposito corruunt:& obsessi inopinātes insidias tales pereunt incogitatè : vbi non sunt defensores experti cum machinis vt Triphon fuit Alexandrinus in Apollonia obsessa vrbe, & horrentibus oppidanis muri capiuntur facillimè cum machinis,& tormētis bellicis, arte posito ignè in diuersis locis,& partibus variis locorum captorū : & hostes perterriti sine pugna peribūt, & fugientes captiui fient.

57 †Fuit in bello Macedonico pugnatum ꝑ Romanos Cuniculis,arietibus, testudinibus,argeribus, & machinis supraterraneis,& subterraneis,lignis, & lapidibus, igneq; incendiario supraterraneo, & subterraneo : Ita quòd Romana virtus victrix permansit. Et licet quędam dixerim supius de igne incēdiario quo ædificia arte cauata in locis aptis corruunt;& cū puluere sulfureo in murorū fundamētis:quibus apertis & ruptis à lumine,& arabici ligni aridi subdibusque, & fasсibus fermentorum benè siccatis in suspensa ædificiorum materia igne dato cum sulfure corruētur: & adeò fiat apertura ꝙ ex illo loco poterint ingredi hostes:& cauę quandoque fiunt adeò cautè ꝙ obsessa loca occulè occupantur per ipsas cauas, id ignorantibus obsessis: vt Alexander pluries fecit in India. Nam fiunt cauæ duplici de causa ad rumpendum mœnia locorum obsessorum, & ad illa occupādum inscio hoste obsesso, qui si fuerit inexpers facilè capietur sine obsidentium sanguine. Foueam longā. xl.stadiorum, & decem pedibus largam, & profundam fecit Rex Persarum artē; Xerses vir humanus, liberalis, & affabilis contra Cyrum Lydiæ præfectum sibi insidiātem in regionibus maritimis: vbi frater eius Cyrus pertransire debebat, & tandem cōmisso prælio perit Cyrus, & arte Xerses regnauit per annos lxii. in Persia,& Græcia, periit anno suę etatis.xciiii.qui à fratris,& à filiorum coniurationibus impiè pluries sibi preparatis euaserat.

58 † Et cum Pompeius applicuisset Hispaniam cum exercitu contra Sertorium, & populos in fide dubios reduxisset ad gratiam suam,& ad rebellionem contra Sertorium, & vt amicos, & illos in fide conseruaret Sertorius Lauruniorum vrbem obsedit amicam Pompei: qui vt illi auxilium præstaret illicò accessit ad ipsam cum exercitu,procurando totis viribus ne Sertorius caperet illius collem nociuum ciuitati : & denique Sertorius primus fuit in colle,& conatus fuit Pompeius rumpere Sertorium inclusum inter inimicam ciuitatem, & vallum Pompeianum; nuntiando ciuibus qualiter Sertorius erat obsessus inter collem, & vallum,& ciuitatem:& ꝙ ipsi benè custodirent mœnia ciuitatis : hoc audito per Sertorium respondit se fore ostensurum discipulo Syllæ, qualiter erat necessariū ducibus se magis retro defendere, & respicere, & se post terga tueri quàm antè ; & signum dedit duabus legionibus suis quas reliquerat in vallo, vt Pompeium adorirēt post terga si collem fuisset aggressus : quo viso per Pompeium dubitans de clade maiori se abstinuit ab ingressu collis cum plurium ex suis ruira ne tolleretur in medio hostiū:& tunc Sertorius occupauit ciuitatem pręsente, & inuito Pompeio : quam concremauit Sertorius parcito populo, quod non ira fecit,neque per seuitiam Sertorius : sed vt dolore affligeret laudantes, & amātes Pompeium, & vt illi verecundiam præberet:qui præsens erat incendio vrbis amicæ ; & calorem sentiebat Pompeius intus,& extrà.

59 † Et si in obsesso loco parua militum copia adefit, diù, noctuq; circundetur locus obsessus,& assiduò molestetur exercitio militari tormentis,& instrumentis variis bellicis : vt obsessi ipsum locū deserant incuria : quo pręscito per Ducem

obsidentium: iam ab omni parte circundato loco obsesso commisso generali prælio militari ordine, capientur totis viribus pugnantibus militibus ducis obsidentium: quibus resistere non potuerit parua obsessorum copia bellantium: artè primitus proclamato iussu ducis pręmia dare suis expeditione sequuta, vt strenuè, & impigrè pugnēt cupiditate lucri, nec illis deficere: Magni Alexandri exēplo qui erga milites suos munificentissimus fuit: propterea eternum nomen sibi vendicauit in militari gloria: & suę virtuti caput flexere Syrenæ.

60 † Clamore quandoque facto obsessi loci tolluntur præsidia, Alcibiadis exemplo ducis Athenienfium qui propter clamorem ex vna parte factum; & ex altera derelicta custodia Euticum occupauit in obscura nocte.

61 † Et Bizanticos se muris continentes simulato ingressu oppressit incautos: vt tempore septimi Clementis contingit in vrbe. M. D. XXIII. de occupato ponte Sisti, derelicta imprudenter custodia, & per hostes simulato ingressu capta fuit, & deprędata Roma.

62 † Inexperti enim obsessi audito clamore obsidentium ab aliqua parte locorū obsessorum, ibidem currunt tremebundi, auidi intelligere causam dicti clamoris deserta murorum custodia obsessorum: & ita decepti capientur ab aliis partibus derelictis custodia. Legitur Epaminundam occupasse Mantiniam auxilio desti tutam arte simili.

63 † Et Lutius Scipio per illos quos occultauerat inuasit, & occupauit quandam in Sardinia munitissimam vrbem, oppugnatione dimissa propter tumultum se fugere, simulando suis arte relictis insidiis ipsum temerè insequentibus ciuibus. Quod etiam contingere potest si in hostium medio milites obsessorū imprudenter peruenerint arte remoto quādoque exercitu à longè ficto conducto obsidentium; & inde repentè reuerso celeri cursu ad obsessa prima loca: quæ inopinatè capientur oppidanis hoc inopitibus extra castra manentibus ad videndum deserta loca ꝑ hostes: qui illa prius obsiderant castrametata: vt de castris legitur Gręcorum per ipsos relictis primo Troiam obsidentes vt cantat Poeta.

Nos abiisse rati, & uento petiisse micœnas:

Ergo omnis longo soluit se teucria luctu;

Panduntur portę, iuuat ire & Dorica castra,

Desertosque videre locos, litusque relictum:

Hic dolopum manus, hic sæuus tendebat Achilles.

Classibus hic locus, hic acies certare solebant.

64 † Et si contingerit vt supra dixi fieri irruptionem consilium erit vt pro obsidentibus de nocte dum exeunt obsessi causa faciendi irruptionem ponantur insidiæ: vt in continenti apertis portis occupant illas cum rapacissimo equitatu, vel ficta fuga antè relictis insidiis sui cæleris equitatus: & illicò occupentur obsessa loca per occultum equitatum, ciuibus insequētibus illos: qui simulatè fugiunt, & inexperti trucidabuntur obsessi, vel cū ciuibus ad obsessa loca retrofugientes mixtim intra portas currere, & illas occupare: & tedeunte obsidentium exercitu cum victoria pocientur ipsa loca. Vel simulare pręlium ab vna parte locorum obsessorum, & ab alia parte cautè ponere scalas, vel per occultos milites ex improuiso inuadere, & occupare loca obsessa; hoc inopinantibus ipsis obsessis: quod facilè accidere potest in locis obsessis, vbi pars sit loci deserta, vel vbi sit parua, & inexperta custodia.

65 † Et capto aliquo forti obsesso de die, vel de nocte: non est parcendum ferro in primo ingressu, si aliter fieri modo non potest: quia obsessi nimis resistunt; Scipionis exemplo nouam Carthaginem occupantis in Hispania defensam à Pœnis opprimente tunc Saguntum Annibale. Et pro vt fecit Titus Vesp. Imperator capta per vim Hyerosolima vrbe: post verò, & contra non resistentes parcendum est sanguini: & piè est miserendum

dum obsessis captis: vt misericors Deus sit suffragium vincentium vt aliàs supra dixi.

66 † Et si spes fuerit seditionis, vel tumultus q mouerentur, aut fierent in locis obsessis: tunc est differendum prælium: quoniam contingere posset q tali durante tumultu seditioso ingredentur obsidentes obsessa loca ab aliqua eorũ parte, vel quòd vocentur proditoriè ab aliquo ex primatibus capite alicuius partis locorum prędictorũ sibi apertis portis: vt hostes sui alterius sibi contrariæ partis patiantur. Scipio Aphricanus Carthaginem fuit aggressus ab illa parte vbi mare dederat locũ per reflexũ solitũ, & fuit insequutus quẽdam ducẽ Pœnorum dictum Deum: & se muro ciuitatis adhæsit, & vbi non expectabatur fecit insultum. Et Fabius Maximus de nocte cœpit Arpum: quæ detinebatur à psidio Annibalis, missis ex suis. 600 peditibus cũ scalis vt se adhærerent ciuitati in dubiori loco, & illam intrarunt, & portas rumperunt auxilio pluuię, & aquæ cadentis votum fuit adimpletum Fabii per ipsum dato signo ab alia parte intrauit vrbẽ. Et Lutius Cornelius Consul positis insidiis de nocte multas ciuitates cœpit in Sardinia arte ipsius nudatas militibus: de die autem Cõsul cum suis currebat vsque ad portas ciuitatum, & inde simulabat fugere cum timore: & ciues cum militibus suis animati insequebantur longè à ciuitatibus Consulem: qui p occultos occupabat illas priuatas auxilio suorum. Pericles Dux Atticus de nocte plures ciuitates occupauit vicinas mari ficto strategemate clamoris facti à parte maris: vbi pręsidium obsessorũ currebat: & ipse ab alia parte fregit portas nudatas cũ custodia, & occupauit illas: Et simili arte Alcibiades etiam Dux Atticorum cœpit de nocte Ciricum vrbem obsessam ab eo de nocte ab vna parte positis timpanis, & cornicibus: vbi omnes de ciuitate concurrerunt, reliquo vrbis nudato præsidio, positis scalis ab alia parte intrauit.

67 † Et est præcauẽdum per duces obsidentium, ne decipiãtur ab obsessis, & ne ita sint faciles, & leues ad ingrediendum loca obsessa, nisi prius nota sit sibi certa victoria. Prudens Rex Agislaus habita certitudine habendi Corinthum, captiuos Corinthos: qui talem oblationem sibi fecerant intra Corinthũ misit cũ pręsidio regis: & ipse Rex ingredi noluit vrbem Corinthi; inquiens magni põderis esse ponere in periculum caput exercitus: Et idẽ fecit cautè Annibal in Salapio portis sibi apertis: in qbus callidè misit trãsfugas Romanos latinè loquẽtes, & ingredi ipse noluit cum ipsis: qui dimissa catherata per Salapinos oppressi fuerunt à ciuibus custodientibus vrbem, prius à Crispino consule de hoc certioratis.

68 † Andromacus Crassum proditoriè cum suis in hostium vires de nocte ambulando perduxit vt occideretur: qui à suis tunc scutatis beneficio noctis defensus fuit, hostibus propter noctem in timore manentibus. Et dum Lucullus cũ pręsidio duarum partium foret in Heraclea pro custodia simularunt; equi scordichi curarunt conducere secum prædam bestiarum: & hac de causa induxerunt hostes exire ciuitatem, & inde fingerunt fugere, illos Lucullo insequente vsque ad locum insidiarum vbi cæsus fuit vnà cum dccc. ex suis militibus ante dictam Heracleam. Philippus Rex vrbẽ quandam maritimã pontibus factis super nauibus cum tabulatis: & super illis factis curribus superãtibus mœnia, occupauit à parte illa nudata præsidio. Pericles dux Atheniẽsium castrum munitum in Poloponesso obsedit habentem duas tantum vias: quarum vnam obsessi extrent occupauit artẽ cum fouea magna, & in alia via fecit castrum cum propugnaculo: Ita quòd hostes erant ibi intenti relicto loco incustodito vbi fouea erat: & ab hac parte iactis pontibus occupauit oppidum Pericles. Et Anthiocus Rex occupauit Ephasum missis Rhodianis ad occupandum portam de nocte, omni populo ibi pro defensione concurso: & ipse ab alia parte intrauit vrbem Ephasi destitutam auxilio. Cato Lacetana-

rios oppressit, & captiuauit: Et Annibal Saguntum sub timoris,& fugæ strategemate appositis illis insidiis occupauit, & Hymeram dolo permisso depredari tentoria sua per Hymeranenses: qui gaudio victoriæ iuerunt ad vallum Annibalis:& ipse Hymeram accepit,& trucidauit hymeneos in medio ductos astu Pœnorum ducis. Et Agrigentum arte captum fuit Thimalicum ducem Carthaginensium parte suorum posita in occulto,insidiando oppidanis; dato sibi ordine vt incendium facerent apud muros oppidi, cum viderint oppidanos insequi Pœnos, & ficta fuga prę timore ab Thimalico illum insequentibus oppidanis: qui viso incendio reuerterunt ad oppidum pro defensione patriæ:& per mediū Pœnorum,& insidiarum tracti, cæsi fuerunt. Et per Viriatum artè positis insidiis hostibus suis:& capto armento eorū pro cuius recuperatione cucurrerunt oppidani,& in insidias inciderunt Viriati à quibus cæsi fuerunt ad vnum.

69 † Obsessus quidam in Tarantina arce ab obsidentibus,gratiam impetrauit abire vnà cum obsessis: quo obtento, dum ociosi starent hostes non aliter tenentes custodias ab obsessis trucidati fuerunt.

70 † Et Senum consilio bonis verbis,& latis promissionibus datis Pompeio in ciuitate Asculi deceptus permansit Pompeius, & in Dyrachio Cæsaris astu, & artè apud Nolam Marcellus decepit Annibalem:cuius calliditate pluries experto.Marte demum fuit interfectus Marcellus Crispino eius Collega tunc vulnerato ad mortem, & illinc ad quindecim dies defuncto.

71 † Optimum est consilium semper differre pugnam:quando est spes habendi victoriam sine pugna: & sæpe prosunt ficti rumores; & idem quandoque nocent in re militari. Et optimum est cōsilium,& pro regula habendum in re militari; vt vnum pro alio, & ficta pro veris dicātur, pro ut Regi Persarum Xersi dicebat Themistocles dum foret exul à patria Cimonis, & Aristidis inuidia, verba hominū esse varia,& similia pannis, & pictis tapetis,& figuris, plicis, & signis pannorū varii coloris: quę quando extenduntur, videntur apertæ figuræ: & quando restringuntur,non videntur picturæ in totum: quod placuit Xersi: & Xerses respondit se rogare Deum Arimanium,vt in mentem hostium suorū poneret exulari tales viros, pro vt erat Themistocles: quod dictum fuit egregium barbari regis, vel operando vt per callida artè corruptos in hostium exercitu, vel suo atiè simulando:vt græci fecerunt secundum ꝙ cantat Poeta. Votum pro reditu simulant ea fama vagantur.

72 † Vel aucupando hostibus,dolo mittendo literas alligatas sagittis arcu iactis in locis obsessis; nuntiando seditionem falsam obsessorum quorundam capitum, vel exercitus primatum, ducumue, aut militum, seminando zizaniam in ipsos, & discordiam, vel mandantes dona, & præmia magna dati illis: qui ducis hostiū caput trūcauerint, & illud portauerint hostiū duci:Exēplo Antigoni regis, qui passim traxit sagittas scriptas,vel cū literis illis alligatis in exercitum Eumenis iactas, in quibus erat scriptum præmia magna dari illis qui caput Eumenis Cardiani sui ducis abscinderint: & id Regi Antigono detulerint,tunc non existente in exercitu Eumene, quoad suos reducto,& tali audito nouo prudēter milites suos conuocauit ad contionem eisdem gratias agens, inquit laudando virtutem suam ꝙ nemo inuentus esset qui spem cruenti premii anteponeret fidei, & sacramento: callidè subiungens salutē suam esse in omnium potestate, nec Antigonum, nec quemq̄ Ducem sic viuere velle, ne in se pessimum exemplum statueret lambentium perscrutās animos: & illos laudando dixit; Timet Antigonus superari à virtute nostra: & milites Macedones prædictis auditis pre gloria magis peroptarunt seruare ducem suum Eumenem, quàm improbè perdere illū ob Antigoni dona,& oblata prēmia. Et alia vice iactis sagittis per Antigonum literis cōtra Eumenem in exercitu suo; inquit Eumenes id ipse attè fecisse, vt

fidem suorum cognosceret: non potuit demum post multas victorias euadere Eumenes Argitaspidum militum suorũ proditiones: qui Eumenem ducem suum ligatum Antigono tradiderunt, & illum Anthigonus iugulauit, & Argitaspides pro præmio suæ proditionis ex militia deleri mandauit Abiritio procuratore Aracosiæ, & Tarpea ꝓditor occisus fuit à Sabinis in Capitolio, ne viderentur id occupasse proditoriè.

73 † Equidem placent proditiones quibusdam, & nõ proditores: qui Iugurthæ nõ displicebant, à probis tamen omnibus sunt odiosi, & diffidati à lege, & vituperosè notantur, & ostenduntur digito ab omnibus: & proditores perpetua viuunt infamia, & cum posteris suis damnãtur in ęternũ in hoc seculo: & caueant Principes à sanguine proditorum, ne gignãt serpẽtes in sinu suo: proditores illos qui Fabio dederunt Tarantum, occidit Fabius, & Scipio Hispanis illis qui Regẽ suum Viriatum occiderãt dum ab eo peterent præmium, respondit Romã egreferre seruos occidere dominos suos: & quòd Senatus Romanus erat prędictis nimis auarus, & in præmium suum dexteram illis truncari fecit: & seruum illũ qui dominum suum Sulpitium Marii amicum, & inimicum Syllę liberum fecit Syllã: & in præmium post in pręcipitem misit saxi tarpei Capitolini. Nec est credendum proditoribus nisi cum tuta cautione, & pignore tuto, ne mors sequatur cum ruina Imperii.

74 † Et Magnus Alexander credere noluit epistolæ matris suæ Olimpiæ dum foret infirmus: qua sibi nuntiabatur ipsum nõ debere accipere medicinam sibi ordinatam à Philippo medico suo: quoniam illa præparata erat veneno: & hoc affirmabat esse verum Olimpia ex relatu alterius medici, qui emulus erat virtutis Philippi: hoc per Alexandrum virtute sua in corde bene percepto, qui dum esset in actu absorbendi medicinam manu dicti Philippi, literis prius lectis suæ genitricis, medicinam accepit respiciens vultum Philippi Medici sui, cui legendas tradidit literas matris: & dum Philippus legeret literas medicinam absorbit Alexander, volens ostendere maximam fidem quam habebat medico suo: prudenter cognoscens literas matris esse mendaces, & odio scriptas ob virtutem medici sui Philippi, & tali accepta medicina adeptus fuit sanitatem Alexander prudentissimus Imperator, & bellax: cuius exemplo datur intelligi ꝙ ita de facili nõ sunt omnia credenda: quæ per dies dicuntur, nam nimis credulitas ascribitur insipientiæ: & medicum illum falsi relatorem vt fuit iuris puniuit Alexander: nec per prudẽtes sunt credenda quæ narrantur per inuidos, ut docet Poeta.

Verbis aspera odia mouet, hinc sem per Vlixes
Criminibus terrere nouis, hic spargere voces
In vulgum ambiguas, & quęrere conscius arma.

Fabulosè legitur Magnum Alexandrum ob eius prudentiam fuisse filium Iouis Amonis visi cum Olimpia concubere in forma serpentis: vt de Scipionis Aphricani matre legitur fuisse visam in talamo suo; & de Romulo, & Remo ortis ex Ilia moniali, & Marte filio Iouis.

75 † In violenta locorum oppressione celeriter facta corona militum, Romanorum exemplo primò impetu capiuntur clamoribus, & certamine duro militantiũ hoc inopinantibus obsessis: & maximè cum obsidentes fuerint pręcedenti die à loco obsidendo, vel capiendo per tres, aut quatuor dietas, & ibi celeriter equitato de die, & nocte peruenerit stupentibus obsessis persæpe in expertis: & nisi fuerint experti, ut martiales sunt populi Flaminiæ dediti armis facillimè capientur: quia pauidos, & rei militaris ignaros, cuncta timentes non protegunt foueæ magnæ vallorum, neque altissimę turres, nec latissima mœnia, nec arma fortia: quia metus armari non potest populorum ignauium: quorum animi concussi timore læduntur clamoribus, & strepitibus hostium suorum, illos obsidentium, & inuadentium. Et si con

tra huiusmodi populos inertes, & inexpertos facta fuerit corona militum ut supra cum machinis, & instumentis bellicis circa, omni semota mora expugnentur, & capientur non retardata expugnatione.

76 † Et si obsessi obstiterint in primo ingressu ommisso terrore, aucta sibi audacia pro posse tutabuntur post viribus, & arte suis: & difficilior in dies fiet expugnatio deficientibus posteà viribus, & audacia hostibus quos inde oportebit vti omni virtute virium artè, & bello, si obsessos superare voluerit.

77 † Consilium optimum est in re militari loca illa hostium non obsideri quibus in horis, & per dies obsessi possunt occurri, & succurri à suis, & integros pro sauciis, & non aliis necessariis rebus hoste inuito ponere: quia esset conterrere tempus: estque menti tenendum celeritatem sæpè prodesse in capiendo loca obsessa: Et tollenda sunt impedimenta quæcunque nociua obsidioni obsidentibus, & obsessis respectiuè pugnantibus, & pugnaturis.

78 † Et Populi bella fugientes, & obsidiones sunt ab amicis populis placidè, & cũ humanitate recipiendi: & illis est piè succurendũ exemplo Trigenorum, qui omni humanitate acceperunt Atheniensiũ senes, mulieres, & paruulos fugientes propter bellum Xersis, & illis expublico constituerunt alimoniam, dando vnicuique dietim obolos duos, & paruulis licentiam accipiẽdi poma vbi voluerint, & pro eorum disciplina mercedem soluerunt magistris.

79 † Et pro vt aliàs dixi, vt hostibus tollatur commoditas bellandi, conburenda sunt stramina, & commeatus, ac ædificia, & habitacula, molendina, & fontes quibus hostes suffragantur, & instrumẽtaque, & munimenta sua bellica in hostium territorio vbi sit bellũ: vt Scipio fecit in Aphrica, & quandoque in proprio territorio quando sit timor obsidionis, antequàm hostes veniant ad obsidendum, vt illi indigeant ipsis, & ne nostris nocere diù valeant: hæc tamen in arbitrio resident ducum prudentum.

80 † Et pulchrum est munus gloriosæ militię quando pro honore dicitur, hic fuit primus qui in hostes transcendit, & illos inuasit, & muros ascendit, & vallũ: & meritò antiqui coronabant huiusmodi milites, & mortuos in bello viuere ꝑ gloria præsumebant. Ideò boni milites non curent de morte, sed de honore: propterea patriam, & suos honorant pro egregiè factis in bello.

81 † Scalæ capiendorum Vrbium, Turriũ, arcium, & fortiliciorum obsessorum debent esse longiores quàm sint muri: quorum mensuratio fieri poterit, vt aliàs dixi trahendo lapidem, aut sagittam cum filo lineo ligatam, & ita mensurari poterint muri; qui vmbra solis, & lunæ radiantis, mensurari quoque poterint pertica, oculoque, & squadro agri messorum hostibus ignorantibus quando vmbra occupat terram de mane, vel de sero, & nocte lunata mensuretur spaciũ illud vmbræ pedibus, vel arundine, vel alia simili materia: & tantum erit altitudo propugnaculi, quãtum in longum vmbra erit in mensura: & aqua fouearum cum filo lineo, & perpendiculo mensuratur.

82 † Vmbrarum rationem primò docuit Anaximenus Milesius Græcus: qui primus etiam fuit qui horologium monstrauit Lacedæmoniis: & ratio messionis huiusmodi cessat in obscuro, & nubiloso tempore. Et si quispiam steterit in plano loco deorsum contra solis rectitudinem ponens vmbram suam corporis pedibus metietur à xxiiii. Die mensis Decembris cum sequenti mense Ianuarii.

83 † Nimia quoque aqua vt superius dixi sæpe capiuntur vrbes, turres, & arces: quæ possunt etiam suffocari aquis, factis argeribus, & ripis aduersus eas, pluriumq; fluuiorum aquis insimul iunctis per diuerticula locis obsessis contrariis, vt dixi de Sopore rege Persarum: qui Araxem fluuium ob aquarum abundantiam diuerticulis conductam Nicomediam cœpit.

84 † Auro etiam capi possunt turres, vrbes, & arces, & pariter ferro quandoq; liberare Camilli Romani dictatoris exemplo qui Trutinam suam restituit Galliæ, & aurum pro patria seruauit inquiẽs ensem suum esse marte ponderandum, & hostem Gallum abire iussit dicẽs proprium esse Romanorum ferro, & nõ auro patriam seruare iuxta illud.

Non benè pro toto libertas venditur auro.

Non sit alterius q potest esse suus.

Et melius est in libertate mori, quàm cum verecundia viuere in seruitutẽ perpetuam. Nam dies ille verecundiæ est de pluri in vita hominis patienris dedecus, Liberii sententia Romani Equitis: pro libertate Brutus, Cassius, Cuia, Cascha, cum Metello Cimbrico, & coniuratis. xxiii. occiderunt Cæsarẽ in senatu apud colũnam vbi fuerat statua Magni Pompei anno. suę ętatis lvi. & per annos tantum quatuor Dictator regnauit in vrbe, & antequàm fuisset interfectus per septẽ dies sol fuit ortus sine lumine, & nebulosus, & pallidus extitit, & fructus in maturi cadebant ex arboribus, & apparuere cometę, & statuam marmoream conuersam fuisse retrorsum in Capua legimus.

85 † Loca obsessa ne dũ ferro in expugnatione, & duro marte capi possunt, sed arte simulata fuga positis insidiis, liberalitateq;, cautione, libertate, suspitione, amicitia, fictis hostium signis, & vestibus, simulata vaticatione frumentaria, aut venatione de die, vel de nocte fugitiuorũ, & debitorum ciuilium, & criminalium liberatione; & quorũdam exprimatibus corruptione, & exilio cum talea missorũ ad hostes vt tractarent proditiones &c. & pluribus aliis modis prudentia Dncũ experiendis.

86 † Quid sit Ciuitas quæro, quid castrum, & quid uilla, quid oppidum, & quid prouincia, quid terra, & quid districtus, qd territorium, & quid patria: & quomodo constituatur ciuitas, & quid differat à patria: ad hæc faciunt notata per Alex. de Imo. in l. i. §. Sin autem. ff. de no. oper. nunt. & per Bart. & Bal. in l. ii. C. de natur. liber. & per Bart. in l. si nupta. C. de metat. lib. x.

87 † Edictũ de noui operis nunciatione vendicat sibi locum in ciuitate, & in castro, & extra ciuitatem, & extra castrum: Ciuitas appellatur quasi ciuium vnitas c. Si ciuitas, de senten. excom. in vi.

88 † Oppidum ab oppibus dictum est; estq; genus aptum comprehẽdere ciuitatem, & castrum l. Vrbem, & l. Pupillus. §. Oppidum, & per Bar. ibi ff. de verb. signific. vbi habetur q appellatione oppidi non venit villa: Ad prædicta faciunt nota. per Bar. in d. l. Pupillus, & in tracta. suo qui sint rebelles in verb. Lombardiæ, & in l. hæres, & per Glo. ibi. ff. de leg. i. & p Canonistas in c. Si ciuitas, de senten. excommu. lib. vi. & quælibet Ciuitas debet habere Episcopum, habetur per Bal. in l. vnica. C. de metropoli Beryro lib. xi.

89 † Angelus de Perusio in reper. l. si insulã. ff. de verb obligat. dicit prius fuisse ciuitates, quàm fuerit Episcopi: & dicit illam esse ciuitatem quæ habet iurisdictionem eligendi defensores vt in. §. Ius iurandũ, authen. de defens. ciuit. Et quid sit Prouincia, & qualiter constituatur notant Docto. in l. vltim. C. de præscrip. long. temp. & in c. coram, de elect.

90 † Et quid sit terra, & an comprehẽdat castrum, & villam Dic q sic, c. cum in partibus, de verb. signific. Et de territorio, districtu, & diœcesi habetur in d. l. Pupillus. §. Territorium, ff. de verb. sign. & in c. Pastoralis extra de re iudicata, & in clemen. Ne Romani, de elect.

91 † De patria verò, & quid sit, & an idem sit q ciuitas habetur per Bar. & Bal. in l. iii. C. de natu. liber. & per Alex. in l. iii. ff. de no. oper. nunc. in §. Sin autem, & p Oldrad. in cons. clxxvi. & Fran. de Aret. in consi. lxxvi. & in consi. lxxvii. vbi ponit an appellatione Ciuium veniant comitatenses in territorio habitantes.

92 † Quæro quot Ciuitates faciãt Regnũ, Dic decem: & sic Pręses Romãdiolæ qui habet sub se decem Ciuitates sub gubernio, & iurisdictione sua vice Rex dici potest: & nomina illarum decem ciuitatũ

Rauenna Nobilissima patria mea antiquissima cuius antiquitati cædit Roma. Item Forliuium, Fauentia, Cesena, Cetuia, Ariminum, Forū Cornelii, siue Imola, Sarsina patria Plauti comici Poetæ, Forum pompilianum, & Brithonorium: & quia in titulo suo ponit se Præsidem Romandiolę, & exharcatus Rauennæ. Nam si foret cum effectu gubernator totius exharcatus Rauennæ ciuitates haret duorum regnorum, & vltra sub regimine suo: quia exharcatus Rauennæ se extendit ab appenino ad mare Adriaticum vsque ad padum, & à Pado ad mare prædictum: & præter dictas decem ciuitates in exharcatu Rauennæ sunt etiā Bononia, Ferraria, Parma, Placentia, Mutina, Regium, Adria quæ nomen dedit mari Adriano, Comaclum, Bobium, Pisaurum, Cuncha vrbs modo diruta in mari ex opposito Catholicæ inter Ariminū, & Pisaurum: & harum ciuitatum Episcopi curiam Antiquitus faciebant Archiepiscopo Rauennæ, & in Rauenna manebant ad libitum dicti Reuerendissimi Archiepiscopi Rauennę, vt faciunt Reuerendissimi, & Illustrissimi Domini Cardinales in curia Sanctissimi D. N. Papę: & in Rauenna exharcos. i. Principes morabātur, & dictas ciuitates iurisdictionaliter regebat, post exharcum donata fuit dicta iurisdictio in temporalibus, & spiritualibus Archiepiscopo Rauennæ ab Imperatoribus pluribus: Et ego uidi priuilegia dictæ donationis, & post iurisdictio prædicta fuit ꝑ multos, & multos Imperatores restituta ꝓ Deo Rauenna cum toto exharcatu suo Romanę, Ecclesiæ, & ego uidi priuilegia multa cum bullis aureis existentia in mole Adriani, vbi est modo castrū, & seu Arx sancti Angeli de Vrbe, vbi fuit sepultura Adriani Imperatoris.

93 † Quæro si Ecclesia subsit domino temporali pro temporalibus quantum ad temporalia, & feudalia tantum, Dic ꝙ sic, & tributum soluit Ecclesia c. magnū, xi. q. i. habetur in capitulis Corradi in c. i. & ibi per And. de Iser. in §. & iterum si clericus.

94 † Item quæro si vasallus ecclesię sit de foro Ecclesię, vt non conueniatur nisi in foro ecclesiastico, habetur in c. i. de stat. contra libertatem Ecclesię.

95 † Quęro de casu si ecclesia potest alienare suam rem in feudum datam, Dic ꝙ non; nisi in dando alii in feudum c. i. & per Doct. ibi. in §. i. qua vasal. iura. debet. Nam idem seruatur in clericis dantibus feuda, sicut in laicis c. Præterquàm, de test.

96 † Et ecclesia est cultrix iustitiæ, nec patitur aliquid fieri contra iustitiam habet in c. i. in §. Præterq̄, in tit. si de inuestit. quest. oria. inter dom. & vasal.

97 † Quęro si potest Ecclesia Romana eximere ab Imperatore aliquam prouinciā? Dic quòd sic: vt tenet And. de Iser. in prælud. suis feud in §. Tertiò quęritur, vers. Item Ecclesia Romana. Nam Ecclesia Romana potestatem habet in Imperio Catholicorum propter Deum. Imperator Argolicus enim Constantinopolitanus habuit Imperii potestatem Senatus, Populiq; Romani succedens Cęsari Dictatori: qui à Senatu, populoq; Romano fuit creatus Perpetus Dictator, & Imrator vniuersi Romani Imperii: quod ꝑ Papam fuit post in Germaniam translatum, & modo à Papa Dei Vicario, & ab Ecclesia sponsa Christi, & ipsius sancta sede Apostolica dependet Imperiū: quod principaliter Dei est, in cuius potestate sunt omnia Regna.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII.

De modo defendendi loca obsessa, Tractatus.

SVMMARIVM.

Principes loca bene munire debent, ut illa ab obsidione defendant, quæ requirantur ut hostes facilè superentur. singulariter enumerantur. & nu. 2 & 3. cum multis seq.

1 *Ignis incendiarius qualiter fiat & exerceatur, & quantum contra hostes prosit. & quomodo contra illum sit prouidendum. & nume. 4 & 5.*

4 *Docetur modus cognoscendi cauas subterraneas & quomodo illæ euitari debeant. & nu. 5.*

6 *Cauæ subterraneæ quibus locis magis noceant.*

7 *Loca obsessa quo tempore, & quibus horis sint magis custodienda.*

8 *Principes custodes uigilantissimos ac canes mordaces in locis obsessis tenere debent, ut hostes ad mœnia uenientis repellant & mordeant.*

9 *Obsessi qua simulatione ostẽdere debeãt hostibus nõ indigere annonis nec alijs sibi necessarijs.*

10 *De uictoria & liberatione Vrbis per Romanos contra Gallos, & maxima gloria Romanarum uirginum in Capitolio obsessarum, quòd deficiente canipa bellantibus suis qua fiunt funes balistis, proprios capillos sibi inciderunt. quibus occursum suis balistariis & Capitolium defensum: & de constitutione templi Veneris Caluæ.*

11 *Loca obsessa liberari possunt, hostium loca uel patriam obsidendo.*

Loca in montibus obsessa quomodo lapidibus possunt defendi.

12 *Cæsar Catholicorum Imperator, optima in Deo fide, aggrediendo infidelium loca, uictoriam reportabit.*

13 *Populi capta urbe, quomodo possunt etiam se defendere, & à manibus hostium liberare, & nume. 14. & 15.*

16 *Obsessi etiam incẽdio se defendere possunt, exemplo Nabidis Regis Spartanorum.*

Animal qua arte euersus est à Campanorum obsidione.

17 *Obsidentes possunt etiam uinci ab obsessiis animo se bellantibus, ut contigit Forliuij, ubi exercitus Gallorum fuit interfectus usque ad uniũ & Regi Pyrrho in ciuitate Argiuorum, qui fuit interfectus, à populis pertinaciter pugnantibus. & nu. 18.*

19 *Loca obsessa quandoque seruantur relictis portis apertis sine custodia dando hostibus de rebus papaueratis. & gipsata farina, & similibus ut pereant. prout fecit Brisaneij Imperator.*

20 *Obsidentibus intrantibus loca obsessa prodest quandoque portas eorum relinquere apertas. ut obsessis fugiẽtibus tuta detur uia abeũdi.*

21 *Oratores mittendi ad hostes, quales esse debeãt, & quod sit eorum officium, & quomodo per ipsos urbes obsessæ sint defendendæ. nu. 22. & 23.*

24 *L. Sylla qua arte cœpit Athenarum ciuitatem, per Aristionem tyrannum occupatam. & nume. 25.*

26 *Ciuitatibus infidelium, quæ se sponte dant Imperio Catholicorum, iniuria neque aliquod malum inferri debet, sed erga ipsas omnis humanitas & munificentia est utenda.*

27 *Nobiles experti & fideles mittendi sunt ad custodiam locorum obsessorum, qui pro gloria & honore ac suorum defensione diligenter custodiant & strennè pugnent.*

28 *Deditiitis nõ est facile credendum, nisi primò receptis ab illis armis, & obsidibus, exemplo Cæsaris.*

29 *Factionum tumultus in locis obsessis quomodo sedari debeat.*

30 *Factiosi & ciuitatum partiales an teneãtur ad refactionem damnorum & iniuriarum parti iniustè oppressæ.*

31 *Principes tenentur de omnibus malis & dãnis*

illatis populis fuit, & illis quibus casu sui inferuntur per alios.

32 *Crimen læse maiestatis incurrit, qui innuit tractatum cum hostibus; ut Principis subditum occidat.*

Ciuiles dissentiones sunt per Principes omni arte tollendæ.

33 *Princeps unius factionis pugnans cum Principe alterius factionis, an debeat partem quã sibi inimicam suspicat à ciuitate expellere.*

Marcellus qua arte retinuit Nolam amicam Romanis, & nu.34.

34 *Dubia proditio in populo qualiter à Ducibus belli tolli debeat.*

35 *L.Lucullus quomodo Mithridatem ab obsidione Ciricenorum urbis fugauit.*

36 *Obsidentium blãditijs nulla per obsessos est præstanda fides.*

37 *Obsessi cauere debent ab hostibus suis, qui mutatis uestibus armis & insignibus ipsorum obsessorum, magnam uenturi suffragij lætitiam fingunt.*

38 *Sapientum urbis Sabbæ responsum datum Alexandro interroganti si plures erant uiui aut mortui.*

39 *Obsessa loca, etiam cum equitatu leuis armaturæ defendi possunt, hostes aggrediendo, ut fecit Alfonsus Castriata Marchio Atripaldi in liberando Neapolim ab obsidione Gallorum, eorum discipato exercitu.*

1 VTANTVR † obsessa loca probè annonis munita, à fida & experta gente militię, variisq; armis, & machinis bellicis mobilibus lignis, terraq;, & lapidum : ex oppositis factis in hostes quę etiam comburi, & dirui arte magistra possunt incendiario igne, trabibusq; acutis, cum ferratis capitibus extra muros positis: & intrinsecus arte cauata terra facilè corruunt vt aliàs dixi ponderosæ machinæ, quę superari etiam possunt obsessorum machinis superantibus turres, & machinas obsidentium.

2 † Et machinæ bellicę insidiãdo hostibus aptius apponantur locis obsessis nocturno tempore, & in locis opportunis vbi hostes designant uenire quàm de die: ne hostes certiorenť, & aptius etiam de nocte destruuntur hostium munimenta q̃ de die: quę variis etiam modis vt aliàs dixi repelluntur arietibus, testudinibusq; & edificiis, & propugnaculis arte factis, & appositis illis, & in ipsa arte proiecto Vulcano : & per irruptionem experto Marte tolluntur.

3 † Et q̃a in re bellica est valdè vtilis ignis incẽdiarius, & qualiter diuersimodè fiat, & exerceatur dicam in libro rei naualis: quem Domino duce, & eius gratia compillare decreui: vt Catholici docti in omni bello vtriusq; elementi terræ, & aquę pro Christo Domino Deo nostro bellantes valeant facilius infideles superare: & quoniam in re nauali officit magis ignis prædictus quàm in terra in qua etiã valdè prodest pro uictoria, & hostium destructione Ideò ibi de dicto igne latius scribere decreui. Romani existentes in Ciuitate Palermi cum præsidio: & uenientem ad mœnia prospexerunt Asdrubalem, illum fuerunt aggressi intus, & extra ciuitatem tutantes illam, & Asdrubalem occiderunt cum suis bellica arte.

4 † Et si contingerit per obsidentes cauas fieri sub terra cauatas, vt obsessa loca capiantur, vel præcipitentur ob ignem sulfureum dolosum, & machinosum. Consilium erit pro obsessis ad cognoscendum cuniculos, & cauas de nocte factas fumo terræmotæ solis calore in eius ortu fumante, vel auditu custodum, aut motum aquæ arte positę in aliquo uase, vel spiramine; puteisq; pluribus profundis factis, aut aliter prouideatur.

5 † Prouidebiturq; arte prudentis experti ducis obsessorum cuniculis, & talpis contrariis, & contracauis, spiraminibus, in tantum quòd non officient locis obsessis factis contra foueis, & spiraminibus pluribus variè cauatis per rectum tramitem obliquumve, aut extortum, posita ibi aqua, vel alia humida materia: hostes cauantes impediente, & prohibère ignẽ non parere effectum suum: prout fecit Similiton Dux Atheniensium in Sicilia contra Romanos: qui cauas fecerunt, & illos

illos aqua impediuit, Et tempore nostro Bononienses obsessi cotra cauas cõtrariis cauis uictores permanserunt, & variis modis impeditur effectus incendii cauarum factis puteis contra ipsas cauas subterraneas, aut in illas arte conducta aqua fluuiali, vel fontium per canales, & fossata, calceq; viua cum aqua, vel materia ignita, & fumosa, machinosa, dura, aut liquida hostibus nociua. Ita ꝙ in ipsis cauernosis cauis suffucabũtur hostes, & ibi peribunt obsessorum virtute: vt Gottis contingit in ciuitate Neapolis. Per cauas subterraneas facta sibi via capta fuit per Romanos vrbs Veientanorum, & aquarum deriuatione occupata fuit Neapolis ab Ellisario duce Iustiniani Cæsaris.

6 † Cauæ subterraneæ magis nocent locis terrenis arridis, & siccis, montosis, & nõ saxosis vbi aqua haberi non facilè possit: quia ibi puluis sulfureus operatur, & in humidis locis, & pluuiali tẽpore perdit vigorem: & Populi imbelles de cauis huiusmodi timentes, se hostium dictioni spontè tradunt: contra quos prosunt fictiones arte factæ per prudentes Duces.

7 † Et habent pro regula curari obsessi ne capiantur ab hostibus, & opprimentur de nocte tempore quo quiescunt post factas custodias, seu vigilias, aut de mane in ortu Solis, vel de sero inter diẽ, & noctem: aut quando cibatur, & seu cubatur in meridie secundum naturam regionũ, & militum quorundam, vel quãdo equi iuerunt ad pabulandum, seu ad potandum, vel celeriter post factam expeditionem. Ideò est prouidendum vt de nocte sint vigiliæ, & ꝙ non dormiant, sed vigilantissimè maneant, & pariter custodes de die sint, & semper in armis. Exemplo Marci Antonii Romanorum Imperatoris qui dum in Armenia debellaret amplissimam ciuitatem Faortem à Rege Parthorum Faorte constructa, prius per ipsum deprædata regione Antropaterna, relictis impedimentis tercentorũ turruum, quibus portabant machinæ cũ custodia Titiani, sciens vxorem, & filios Regis Medorum esse in ciuitate: & illicò Faortus Rex Parthorum occiso patre cum exercitus parte, fuit aggressus Titianum & illum interfecit cum quindecim millibus hominum Rege Polemõ capto, & omnes machinas cõbuxit: quo audito per Antoniũ suos acie instruxit, & illos ita instructos retinuit silentos in tentoriis ad quos Parthi peruenerũt mirantes de silentio, & dato signo per Antoninm fugati Parthi fuerunt à Romana virtute, & cum magna Parthorum cæde mira celeritate occupauit vrbem Antonius.

8 † Principum prudẽtia est maxima tenere custodes vigilantissimos in vrbibus, arcibus, & turribus cum domunculis, & tabulatis pro custodia factis super altis muris, ne sol, ventus, tempestas, & imber officiant illis, tenendo secum super mœniis vigilantissimos, & mordaces canes: qui hostes venientes ad mœnia cum scalis, vel in ipsis vagando sentiant odore, & mordeant illos, & repellant, & cum latratu certiorẽt dominos suos, & eorum custodes: vt Olitoris canes infecti fuerũt Eumeni in expeditione castri Syracusarum detenti à Dionysio tyranno: quem expulit Eumenes capto castro, & Syracusas in libertate posuit. Et hostes repellent vigilantes custodes saxis, & aliis armis, & instrumentis variis, ac machinis bellicis aptis ad repellendum hostes: ita ꝙ obsidentes inimici votum suum adimplere nequibunt. Cõtra canes prędictos feroces vigilantissimos, & mordaces prouideri poterit virtute huius versiculi psalmi prophetæ videlicet In chamo, & freno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te, vel cum offa arte facta, & sibi iniecta qua sumpta per canes ipsi vlterius non latrabunt, sed dormient, vel morientur apta materia vt lupi venenati, & de Cerbaro latrante cantat Poeta.

Melle soporatam, medicatam frugibus offam.

9 † Regula est militiæ quòd obsessi stent in optima custodia, & vtile est pro obsessis habere copiosas annonas cum reliquis necessariis pro bello, & victu: quibus

obſidentes fortè putant obſeſſos indigere: & profuit quandoque proiicere extra mœnia locorum obſeſſorum panes in hoſtes, vt Romani fecerūt in Capitolio obſeſsi à Gallis: & Athenienſes à Lacedæmoniis, vel mittere aliquem bouem extra locum obſeſſum qui paueret frumentum quem ſi hoſtes interficerint, cognoſcent obſeſſos non indigere frumento: Ita quòd arte tali obſidentium animus, & fiducia peribit: qui prius credebant loca obſeſſa carere cibariis. Ideò talem obſedionem fecerunt prædicta de cauſa, qua ceſſante ceſſabit. & effectus c. Cum ceſſante, de appella. Traſibius Dux Mileſiorū dū foret obſeſſus ab Aliato credente illum indigere victu, oratoribus Aliati oſtendit magnam frumenti quantitatem, & in foro publico, & conuiuia multa fecit: quibus oſtendebat ſe poſſe lōgo tempore tolerare obſedionē.

10 † Et fuit conſequuta poſt per Romanos contra Gallos vrbis liberatio cum victoria virtute ſui Dictatoris xv. Kalendas ſextiles propè flumē Aleam in Sabbaria via diſtante ab vrbe per quindecim millia paſſuum, vrbis iam primò ſequuta ruina, & patrum cęde, & arcis obſidione capitolinæ: ubi gloria maxima fuit Romanis virginibus in Capitolio obſeſsis, quòd deficiente Canipa bellantibus ſuis qua funes fiunt ſcorpionibus, & baliſtis, proprios capillos ſibi inciderunt, quibus occurſum fuit ſcorpionariis: & Capitolium hac de cauſa fuit defenſum: & ob tale factum egregium in honorem fœminei ſexus templum Veneri Caluæ Senatus fieri conſtituit, pront docet hiſtoria, & idem feciſſe legimus fœminas Aquilegienſes, Aphricanas, & Carthaginēſes obſidionum quorundam temporibus.

11 † Poteſt etiam tolli hoſtium fiducia, & locorum obſidio patriam aggrediendo obſidentium: vt aliàs dixi de Scipione maximo Aphricę deſtructore: qui opprimendo Carthaginem reuocauit Anibalem ex Italia quam per Dies affligebat; & qui ſua diù tueri nequeunt aduerſa fortuna illa conſeruant, opprimendo aliena, rotam ſuā inſtabilem voluente fortuna. Et pro tuitione obſeſſorū locorum in montibus conſtructorum proderit implere uaſa ſaxis magnis; & illa in præcipitem contra hoſtes mittere: quibus impetuosè cadentibus perdēt; & lacerabunt obſidentes.

12 † Et ſi Cæſar catholicorum Imperator, & ſemper Auguſtus Dei uiui regna per infideles occupata aggreſſus fuerit cum ſuo inuictiſsimo exercitu Orthodoxorum illa optima fide: vt vnus fiat Paſtor, & vnum ouile, vt dictat Euangelium, ſecum erūt, & pugnabunt Angeli, & nihil reſiſtere poterit diuinæ potentię.

13 † Capto namq; aliquo obſeſſo loco vi, aut dolo; diurno, aut nocturno tempore cæſis cuſtodibus, aut vigiliis vt cantat Poeta.

Inuadunt vrbem ſomno, vinoque ſepultam
Cęduntur uigiles, portiſque patentibus omnis,
Accipiunt ſocios, atque agmina conſcia iungunt
Tempus erat quo primà quies mortalibus ęgris
Incipit, & dono diuum gratiſsima ſerpit &c. Et in ſomnis quid agere habeant.

14 † Animoſi populi capta eorum vrbe poterint ſe in ea etiam defendere uariis modis, aſcendendo turres, & domos altas, ſuperiora, & altiora loca, iactando lapides, tegulas, & ligna miſsilia, & ponderoſa ſaxa deorſum in hoſtes iuxta illud poetæ.

Nec ſpes vlla fugę, miſeri ſtant turribus altis.

15 † In capta urbe Agros per Pyrrhum, iacta fuit tegula à fœmina quadam in caput ipſius regis Pyrrhi: qui tali percuſſione cecidit in terrā, & inde periit Pyrrhus Rex Epyrotarum, truncato ſibi capite: Nam hoſtes in loco inferiori exiſtentes grauiter lædi poſſunt, aut ſe collocando ciues in aliqua fortiori parte capti loci, quæ per ſe tueri poſsit arte, militari, exercitio, hoſtibus inuictis: quod facilè fieri poteſt quando locus obſeſſus ſit magnus, & pauci in eo ſint defenſores

experti: vt probè fecerunt tempore nostro Cæsarei milites in obsessio Mediolano: qui sua virtute pauci experti multitudinẽ superarunt, & Mediolanum Imperio suo conseruarunt.

16 † Poterint etiã se tueri si ex vna parte loci capti fuerit factum incendium magnũ ita ꝙ hostes circuire illud non posśint, & totum discurrere exemplo Nabidis regis Spartanorum qui arte tali Romanos impediuit iam ingressos ciuitatem quos ex illa expulit incendio tali. Et volentes Campani obsessi certiorare Romanos de obsidione Annibalis extra ciuitatem miserunt quendam vt captiuum, & literas inscio Annibale attulit Romanis qui arte euerterunt Annibalem ab obsidione.

17 † Possunt etiam obsidentes vinci à populis obsessis in militia doctis, strenuè, & animosè bellantibus, vt in flumina contingit Forliuii: qui vnus Gallorum exercitus fuit interfectus usque ad vnum à bellaci populo Forliuii, se callidè reducto arte, & consilio sui Guidonis Bonati in una parte ciuitatis, & ex Gallis nullus euasit qui fuisset nuncius suorũ excidii: quorum cadauera in puteo magno existenre in foro publico dictæ ciuitatis sepulta fuerunt: & locus ille hodiè nuncupatur Cruceta Gallorum: & in huiusmodi inuasionibus locorum pro libertate, & defensione patrię, persone, & suorum honoris, & rerum: pugnat vterque sexus masculus, & fœmineus indifferenter.

18 † Et vt aliàs dixi contingit regi Pyrrho dum foret in Ciuitate Argiuorum populo pertinaciter pugnante: qui Pyrrhum elephantem interfecit, & bellua mortua impediuit regis discessum in arcta turba, alio Pyrrhi elephante ob mortem sui domini furente in omnes, vulnerato tunc Pyrrho à iuuene quodam Argiuo, cuius mater misit tegulam super caput Pyrrhi qui contra dictum iuuenem quærebat vendicare vulnus quod sibi intulerat: & ob ictũ tegulæ prædictę ab equo cæcidit Pyrrhus in terram, & inde manu Zositi militis Anthigoni caput illi non sine tremore truncauit: & per Alcionem filium Anthigoni pręsentatum fuit patri, q viso Pyrrhi caput plorauit, & filiũ caput percusśit baculo ob impiè factum per ipsum in præsentando Anthigono caput tanti regis: quem cum honore magno sepelliri fecit ut decuit inclyto Imperatori, & Pyrrhi filium Helenum vnà cum suis Epirotis probè reconciliatum cum mira humanitate, & magnis numeribus remisit in Epirum. Et post emisso igne per ciues in dicta ciuitate Argiuorum Flaminius Romanus ingressus in ea cum exercitu fuit ex ipsa expulsus: & Cæsar seruauit Megatam apertis ferris leonum.

19 † Et deserto loco obsesso, portis relictis sine custodia, optimo mero, cerereq́;, & Baccho ibidem existente calidè papauerato, vt hostes crapulati dormiant, & indè deleantur, aut capiantur somno sepulti, aut gipsata, seu uenenata farina, vel alia materia cibi, aut potus moriantur: vt olim fecit impius, & improbus quidã Græculus Imperator Bisantii qui farinam gipsatam misit exercitui catholici Imperatoris Germaniæ, & Regis Gallorum iam ducto in Græciam ad recuperandum, & acquirendum regna Christi fidelium occupata per hostes infideles, & ob dictam gipsatam farinam ferè totus exercitus prædictus periit, odio, inuidia, & dolo dicti Constantinensis Imperatoris: qui posteà ob dictum, (vt reor) peccatum imperium suum Argolicum perdidit occulto Dei iudicio, & dicta fraude gipsatę farinæ, aut venenatæ annonæ, data occasione poterint infidi hostes discipari opera Principum catholicorum.

20 † Proderit quandoq; obsidẽtibus intrantibus loca obsessa portas eorum relinquere apertas: vt obsessis fugientibus tuta detur uia abeundi, aut proclamari facere ꝙ nullus de capta ciuitate lædatur, nisi illi qui arma habuerint, & illa tulerint resistentes contra obsidentes: & si arma proiecerint in terram indulgeatur illis sub certa pęna si contra factum fuerit exequenda in illos qui non paruerunt,

quod utile erit, ne obsessi desperatè certent, & lædant obsidentes, & feminis ob dictum proclama tolletur audacia, ex alto iactandi lapides in hostes.

21 † Et si contingerit mittere oratores ad hostes, consilium erit non mittere ignorantes disciplinam militarem, sed scientes, & expertos in re militari; qui probè castra, & loca inimicorum lustrari, perspicere, & perscrutari valeant, & sæpe arte mittuntur huiusmodi oratores vt exploratores causa sciendi errores, & archana hostium, Scipionis, & Lelii Cornelii exemplo: qui seruorum habitu tribunos militum, & cẽturios ire iusserũt in hostilia castra Pœnorum: vt iudicium facerent inimicorum, & eorum ordinũ. Nam hi equum tanq̃ fugientem prosequuti maximam partem circuierũt murorum ualli Annibalis, & munitionum, & annonarum loca: quę cum nũtiassent ea quæ viderunt Scipioni, & Lelio confectum incendium fuit in nocte, & belli extitit sequuta uictoria.

22 † Modus est etiam tuendi urbes obsessas per oratores missos ad obsidẽtes ad promittendum quid sibi dari, aut loca obsessa absq; cauta fideiussione, & nõ tuto obside: ut cõtingit Bellisario duci Cæsaris Iustiniani qui ita fuit deceptus ab oratoribus Neapolis, vt firmat historia, & inde Neapolim habuit Bellisarius, & erga ipsam ciuitatem fuit vsus pietate, ut aliàs dixi pro vt decet bonos Principes qui regnare cupiunt in gratia Dei, qui dat, & tollit uictorias, & Regna.

23 † Est est præcauendum non ita passim mittere ad hostes pro oratoribus, & exploratoribus illos qui sciãt archana suorum Principum: quoniam posset contingi ipsos auro, & muneribus corrumpi, & spontè propallare talia secreta inimicis, vel ipsos barbareo more cruciari tormentis, vt sibi dicant secreta huiusmodi: quorum reuelatio esse postea posset ruina, & perditio exercitus, & Regni.

24 † Obsidente L. Sylla Athenas Aristione tyranno illam occupante, & cum fuisset relatum Syllæ quosdam senes in ceramico reprehendisse tyrannum de negligentia sua: quòd non probè custodiebat Epidalcum locum intra ciuitatem Athenarum: & quòd facillimè possent hostes ingredi ciuitatem ex illo loco, & Sylla nõ neglexit tale relatum, & ibi de nocte se contulit, & eo uiso cæpit Epidalcum, & Athenas in obscura nocte, & populum trucidauit Kalendis martii multò in arctis, & latis locis Athicæ urbis sparso sanguine paucis parcito uiuis: quibus donauerat cadauera ut illa comburerent ad preces duorum exulum Atheniensiũ qui militabant cum Sylla Midiæ, & Calisonis nominibus, reducto tyranno in Pireo parta Athenarum arce: & indè tyrannus opera Curionis propter sitim, deficiente sibi aqua in Syllæ captiuitatẽ peruenit maxima tunc urgẽte siccitate. Et legitur ꝙ postq̃ captus fuit dictus tyrannus, pluuia adeò magna illicò venit ꝙ aqua fluminis Araxis superauit ripas.

25 † Et indè Sylla fecit Pireum pro maiori parte comburi, ubi munitiones, & arma manebant quod opus erat mirandum à Filone constructum: quod fecit Sylla vt audatia tolleretur futuris tyrãnis, & animus rebellandi Athico Populo.

26 † Et si contingerit annuẽte Deo aliquas infidelium urbes se spontè dari catholicorum Imperio, & ille tueri non possent ob nimiam hostium uicinitatem, & potentiam, consilium erit ne aliqua illis inferatur iniuria, neque malum aliquod sed omnis erga ipsas utenda est humanitas, & munificentia: ut alia inimicorum loca se facilius ditioni dedant Imperii catholicorum.

27 † Et quando de summa rerũ agitur sunt mittendi nobiles experti ad custodiã locorum obsessorum, & seu obsidẽdorum: qui habeant pignora sua in locis prædictis, & sint fideles, & de illis locis, & seu prouintiis: quia pro gloria, & honore, & pro suorum defensione, & bono nomine fideliter, & diligenter custodient, & pugnabunt strenuè absque mortis timore, & omnis ab his cessabit suspitio proditionis: quæ est crimen, & scęlus nephandum, & abominabile in cœlo, & in terra: & nobiles prædicti ob genus nobile suũ, & virtutem

& virtutem fugient turpem calumniam proditionis omni æuo damnandæ, & puniendæ in omni seculo sine misericordia vlla.

28 † Nec facilè est credendum dediticiis vt aliàs dixi, nisi primò receptis ab illis armis, & obsidibus ex eorum nobilioribus ex Principum filiis, fratribus, & consanguineis peramatis ab ipsis; exemplo Cæsaris qui nunquàm se confidere voluit dediticiorum fidei propter timorem proditionis, nisi armis prius dimissis, & obsidibus datis de primatibus eorum, non immemor cædis Cannensis, & Numidarum, & Pegorum proditionis.

29 † Et si contingerit vt aliàs dixi tumultũ factionum fieri in locis obsessis habita fide veritatis, habendus erit repentinus aditus ad illa: quia semper nocuit differre paratis: cum loca obsessa tempore dessensionum facillimè occupantur: quæ regi non debent tyrannicè cum angariis, perangariis, & superangariis, extorsionibusq; variis, & intollerabilibus, grauaminibus iniustis. Sed gubernari debent cum timore Dei, cui habent reddere rationem Principes suæ vilicationis, vt dictat Euangelium.

30 † Quæro de casu. Si factiosi, & partiales ciuitatum damna multa inferentes, & iniurias aliis; an teneantur ad refectionẽ damnorum, & iniuriarum huiusmodi, scilicet pars illa quę iniustè regit, & aliã partem oppressit, aut opprimit; Dic ipsos teneri, & ad damna, iniurias, & interesse. c. in nostra, extra de iniur. & famos. libell. & per Ioan. de Imo. & Inocent. in c. fin. extra quod met. cau. & per Bal. in vsib. feud. de pac. iur. firm. in §. Iniuria, col. ii.

31 † Et vltra etiam in foro conscientiæ tenentur de omnibus malis, damnis, & interesse quę inferunt Principes populis suis, & illis quibus casu sui inferuntur per alios.

32 † Quæro de illo qui innuit factionem, & tractatum cum hostibus vt occideret subditum Principis propter odium, & inimicitiam quam habebat cum eo, an incidat in crimen læsæ maiestatis; Dic ꝙ sic, vt in eo qui scripsit literas ad hostes contra rem publicam, vel iuerit ad hostes animo proditorio delinquendi in patriam, habetur latè per And. de Iser. in titu. quæ sint regal. in §. reditus piscatorii, col. viii. in add. Ciuiles dissensiones sunt pestiferę in ciuitatibus quia destruunt illas. l. in bello. §. in ciuilibus, ff. de capt. & postl. reuers. Ideò sunt per Principes omni arte, & iustitia tollendę.

33 † Occurit casus ꝙ duo Principes insimul pugnant, & vnusquisq; eorum habet aliquam factionem, seu partem sibi amicã in populis, & aliam sibi inimicam, vtrũ sit melius ꝙ expellent de ciuitatibus illorum partem quam suspicant sibi inimicam, & amicam hostibus suis. Quidã dicunt ꝙ sic, vt tollatur suspicio, alii dãt pro consilio ꝙ non: & hoc mihi magis placet; & ratio est, quia hostes plures sibi facient extra ciuitates si illos expulerint ex ipsis eorum patriis: & melius est pro Principibus humanitate, munificentia, & iustitia æqua populos in fide retinere. Nam his mediis inimicos sibi reddent amicos liberalitate sua vsa erga ipsos: vt in Nola fecit Marcellus: & tali arte retinuit illam amicam Romanis: quæ posteà obstitit Annibali: qua arte vir prudens Petrus Mucenicus Brixiam cõseruauit suis Venetis, spreto cõsilio Bartholomei Capitis Leonis de Bergomo, Perusini Gattæ mellatę Venetę militię Ducum.

34 † Et si dubium fuerit proditionis in populo vt illa tollatur proclamare faciant Duces bellorum existentes in locis obsessis, ne vllus de populo capiat arma sub formidabili pœna magna: vt fecit Marcellus in Nola, & soli milites sui exteri arma tulerunt iussu sui ducis: & Nolam pro Romanis custodierunt. Alcibiades Atticus existente obsessa eius ciuitate à Lacedæmoniis iussit faces eleuari ab omnibus vigiliis in obscura nocte sub pœna mortis, cum primum viderint per ipsum eleuare signum ignis, & ita factum fuit, & probè ciuitas tuta fuit à non dormientibus ciuibus.

35 † Obsidente Mithridate Ciricenorum vrbem volens L.Lucullus illos certiorare de suo aduentu in eorum suffragium; non valens ob iter arctum, & occupatũ ab hoste per nuncios certiorare amicos: quẽdam in natãdo practicum misit: qui natauit per septem miliaria in mari usq; ad vrbem prædictam, tenens literas Luculli in lutro, à ciuibus in natando monstrum videbatur: qui posteà nouum illis dedit cum literis sui Imperatoris Luculli: qui breui post ibidem affuit cum præsidio, & Mithridatem fugauit.

36 † Regula sit pro obsessis ꝙ nullam præstent fidem dolis, & insidiis, blandiciisq; obsidentium: sed pro firmo debent tenere in mentem dolum subiecere sub blandis verbis hostium qui venenum tenent in mente occultum, vt scorpio in cauda: exemplo Domitii Coruini Romani cõsulis qui dum ciuitatem quandam obsideret, consuetudinem habuit omni die circuire locum obsessum cum parte maiori sui exercitus. Vnde obsessi qui crediderunt id facere causa exercitii, custodias, paucas miserunt ad mœnia, de hoc per exploratores suos certiorato Domitio, illos acerrimè inuasit, & cœpit.

37 † Et duces quidã callidi habita fide venturi suffragii hostibus suis, quosdam ex obsidentibus induit vestibus, armis, & insignibus hostium cum magna lætitia, & cursu celeri: quibus obsessi aperuerũt portas, & artè tali occuparunt ciuitates, loca, & oppida obsessa. Et quidam alii Duces astuti factis incendiis locorum, & templorum extra, & propè loca obsessa existentium, vel illis occupatis votum obtinuerunt militari exercitio arte capiendi loca obsessa.

38 † Et quia in bellis præteritis, & ab Adã vsque ad præsens naturali, & violenta morte multi migrarunt ab hoc seculo: propterea interrogauit Alexander magnus sapientes vrbis Sabbæ, si plures erant viui, aut mortui, responderunt viuos: quia mortui nihil erant: Quædã delectabilia in pręsenti opere scripsi pro curiosis legentibus, audientibusque: vt dociles, & attenti fierent, & ne in otio permanerent: & vt antiquorum, & nostri memores fuerunt.

39 † Possũt, & deffendi loca obsessa si per amicorum equitatum leuis armaturæ cum peditatu secum portato simul, & disiunctim fuerint obsidentes in dies aggressi: adeò ꝙ ipsis hostibus obsidẽtibus tollatur audatia expugnandi illa pro ut inclytus Epirota probè fecit Alphonsus Castriota Marchio Atripaldi descẽdẽs vt fertur à Pyrrho Rege Epirotarum in militia doctus, & imitator virtutis sui Pyrrhi: & militãdo pro inuictissima Imperiali, & Catholica maiestate dum existeret Gallipoli cum suo rapacissimo equitatu armis experto Epirotarum suorum tempore nostro: quo Galli obsidebant Neapolim, & regnum ferè totum occupauerant Sicilię citra farum Messinę; Ipse Marchio excellens cum suis Epirotis adeò infestauit Gallos ꝙ totã prouintiam Idrunti ad Imperii votum rebellare fecit à Gallis: quo in loco suus olim Pyrrhus per egregia multa fecerat armis contra Romanos in auxilium vocatus Tarantinorum. Nam Marchio prędictus munificus; & excellẽs literis, cõsilio, & armis, Gallos hostes per dies inuasit, illos carpendo, & occidẽdo, donec Neapolis liberata fuit ab obsidione, arte dissipato exercitu Gallico virtute prudentum obsessorum Imperialium, & dicti Marchionis astu: qui multa alia cum suis Epirotis bello præclara peregit.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De irruptionibus fiendis in hostes. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Irruptiones quibus modis ac simulationibus & quo tempore fieri debeant contra hostes. Et qui Imperatores & Duces exercituum irruptionibus uictores fuerunt, nu. 2.3.6.7.8. 11.13.14.15.16.20.& 21.*

4 *Obsessi non debent obsidentium duces neque ipsos obsidentes conuitiari, sed illos uirtute & exercitio militari superare.*

5 *Principi maxima gloria est iniuriis obliuisci, exemplo Cæsaris & Bellisarij ducis Iustiniani Imperatoris atque Anthigoni Regis Macedonum.*

6 *Principes qualiter erga suos milites se gerere habeant.*

9 *Loca obsessa tempore nebularum & fumi appositis scalis capi possunt: ut fuit Roma anno. M.D.XXVII.*

10 *Fumo qua arte resistis posit ne obsessis noceat.*

11 *Docetur modus ne obsidentes ab obsessis per irruptionem offendi possint.*

15 *Fictiones prosunt arte usæ in bello.*

16 *Franciscus Gallorum Rex quomodo in obsidione Papiæ per irruptionem à Marchione Piscariæ captus.*

17 *Via est concedenda hostibus abeuntibus, ne per desperatam irruptionē illam ferro sibi quærant. & nu. 18.& 19.*

22 *Obsidentes hostes quibus modis offendi possunt.*

23 *Sistens in loco obsesso debito sue deficiens illico est deponendus.*

24 *Irruptio arte facta cuius sit effectus.*

25 *Loca obsessa carentia uictu & munitione, qua arte suffragari possunt, & quomodo possunt suffragia impediri. & nu. 26.*

27 *Vrbs quælibet etiam munitissima auro capi potest.*

28 *Imperatores quomodo in deditionibus ciuitatū erga populos se gerere habeant, ut illos in fide & beneuolentia conseruent.*

29 *Virtutes atque laudes plurium Imperatorum.*

30 *Iustus qui patienter iniurias infamatorum tolerat, an apud Deum mereatur.*

31 *Nostras & nostrorum patienter ferre debemus iniurias.*

32 *In re bellica ueteres ferendo iniurias, nouæ inuitantur iniuriæ sibi fieri.*

33 *Infamantes homines sunt corporaliter puniēdi.*

34 *Accusator calumniosus, qui non probat, quemodo sit puniendus.*

1 OBSESSI experti nescientes pati dedecus ob virturem suam incomparabilem inuigilant in horis omni studio, & diligenti cura scire secreta hostium suorum: & ꝙ hostes ignorent sua, & data occasione de nocte cum albis signis, & vestibus, vel alio simili colore; sibi, & suis noto vestimentorum vt proprii milites discernantur ab hostibus, & à suis cognoscantur, ne ab amicis offendantur: & ex improuiso aggrediuntur hostes animoso marte in primo somno dormientes, tunc vino, & somno sepultos, Græcorum more in obsidione Troiana, & Strati græcorum regis, optimorumq; Romanorum Ducum, & Principum, & populorum Marcialium; aut in Gallacinio, uel in vesperi, aut in meridie, aut tēpore illo quo cibantur in tentoriis, vel sparsi ocio ludunt, vel quando dormiunt sumpto cibo æstiuo tempore, aut quādo hostes ad pascua, vel ad potandum in aliquo loco ab exercitu distanti miserūt equos suos: & tunc hostes aggredi, & strenuè offendi marte secundo facilè poterint: quo

niam in ermes, inordinati, & intauti,
indigentes belli neceſſariis peribunt ir
ruptione facta in ipſos per expertos ob
ſeſſos: & tunc cōburi facillimè poterint
hoſtium machinę, & illorum boardę in
clauari, aut illas ſibi tolli, & comprimi
inertes hoſtes quos craſſa Minerua deti
net: & hi fatigari ſimulato ſæpe timore
cæduntur ab expertis. Exemplo Pau
li Aemilii q arte facta irruptione à qua
tuor portis hoſte fatigato itinere, aut fi
cto timore Ligures ſtrauit. Et G. Man
glius inclytus Imperator caſtra ſua arte
deſeruit ficto timore, epulis, & vino re
pleta contra Iſtros bellando: qui illa cæ
perunt, præda lętantes epulando, biben
do, vagando, & ludendo, ignorantes futu
ros euentus Appii Claudi Manglii col
legę: qui ſuperuenit cū legionibus ſuis
conſularibus, & illos inuaſit, & trucida
uit capto Epulone ſuo rege, & malè par
ta Iſtricum cum ſpiritu reuomuerunt
cun ſanguine. Poſt G. Fontæo Craſſo
exiſtens in Hiſpania cum tribus milli
bus militum ducto in medio ab Aſdruba
le beneficio noctis per medium hoſtiū
euaſit per irruptionem ſibi facta via.
Publius Decius Tribunus militum ſub
Cornelio conſule in bello Samnico libe
rauit Conſulem colle accepto vt aliàs di
xi, & ſe, & ſuos ſeruauit ab hoſte. Et idē
Decius ſub Conſule Attilio Calatino
oſtendit ſuam virtutem cum ccc. militi
bus liberato Romano exercitu à peri
clis. Et Publius Decius tribunus con
tra Samnites exiſtente Cornelio Coſſo
conſule in locis arctis ſibi infeſtis iuit in
colle cum parua militum caterua cum
conſulis licentia, & hoſtes relicto conſu
le circuiere collē vbi Decius parua ma
nu militum degebat: qui ſtricto Cuneo
ſuorum per medium hoſtium facta irru
ptione ſaluus cum ſuis ſe ad conſulem
reduxit: & alia vice hic Decius ſub con
ſule Attilio Calatino, reducto per me
dium hoſtium in palude cum exercitu
per irruptionem per ipſum factam cum
ccc. ex ſuis ſeruauit exercitum.
2 † Et Titus Titius Albanus arte per irru
ptionem contra Gallos ab omnibus par
tibus factam ipſos Gallos ſuperauit, qui
eius vallum occupauerant ipſo recupe
raro.
3 † Et cum Cæſar foret caſtrametatus,
& eius exercitus circundatus fuiſſet à
longa multitudine Gallorum, vim fecit
ab una parte in Gallos ſuorū facto glo
bo, & fortiſsimo cuneo, & duro ferro per
hoſtes ſibi viam præparauit Cæſar, & vi
ctor in Gallos extitit, & triumphator.
Pompeius magnus nō ſolūm milites
ſuos liberauit irruptione ab obſidione
Dirachii vbi erāt obſeſsi & circuiuit ab
exteriori parte caſtrū ab eo duplici mu-
nime factum, & adeò illud aſtrinxit q
Cæſar intra obſidentes hoſtes repertus
fuit in medio, & non ſine damno, & peri
culo leui euaſit, vt Iulius Frontinus fir-
mat, & alii ſcriptores rei militaris. Et
apud Ildinacum in Aſia Fuluius Fim-
bria contra filium Mithridatis facta fo-
uea magna in fronte ſui valli, & repara-
tione à duabus partibus; iuſsit ſuos ma-
nere tacitos intra vallum, donec ſibi vi-
ſum fuit equitatum hoſtilem intra mu-
nimenta ſua fuiſſe reductum in arcto lo
co, & indè exit vallum facta irruptione
in hoſtes; quorum millia ſex cæſa per-
manſere. Et certiorato Cæſare à Q. Ci
cerone Legato ſuo obſeſſo à Gallis in
Gallia, & qualiter gens Sabini, & Cottę
Legatorum Romanorum cæſa fuerat in
ipſa Gallia ab Abiorige, preſtò fuit illuc
Cæſar cum duabus legionibus: & viſo q.
hoſtes præparauerant ſe ad pugnā ſimu-
lauit timere, & ſuos retinuit intra val-
lum, & Galli pro victoria audaces cœpe
runt munire foueas, & naſtare vallum
Cæſaris, quod capere, & depredare nite
bantur: Et Cæſar tunc ab omni parte
impetuoſam fecit irruptionē cum ſuis:
& Gallos rupit, & trucidauit.
4 † Conſilium eſt pro obſeſsis ne per ip-
ſos conuicientur obſidentium duces: ne
que ipſos obſidentes: ſed illos virtute, &
exercitio militari ſuperare iuxta illud.
Heu neſcis longas regibus eſſe manus.
Hoc non procedit ſine ratione, quia poſ
ſet contingere ipſos obſeſſos capi, & in-
dè ex cauſa dictarum iniuriarum truci-
dari:

dari:

dari: vt fecit Rex Siciliæ Agatocles filius Figuli sua virtute Rex effectus, qui cum obsessis à quibusdam fuisset obiurgatus, & his conuiciatus verbis, ô Figulæ quo parto stipem solues militibus, & ille subridens mansuetè respondit cum hanc cępero ciuitatem: quam posteà sua virtute subegit, & vendens captiuos inquit erga illos memor conuitiis sibi dictis, si conuicio me rursus affeceritis cōqueror apud dominos vestros.

5 † Gloria est maxima in Principe obliuisci iniuriis, vt fecit Cęsar, & quàm plurimi alii Imperatores: Cęsar pepercit Ligoni vrbi Germaniæ: quę sibi fuit rebellis, & illam post cœpit per vim, & deprædari noluit, pepercit. Pompeianis sibi hostibus, & Regi Philippo in obsidione, & expugnatione Amatonæ vrbis fuit euulsus oculus vnus, & capta ciuitate pepercit cleméter ciuibus. Bellisarius Dux Iustiniani Imperatoris pepercit pientissimè Neapolitanis qui ipsum deluserūt, & capta ciuitate ꝓhibuit militibus suis nequid facerent inhonestum: & idem faciebat Anthigonus Rex Macedonū diuina rectus ratione, & virtute Impatoria.

6 † Et curare habét Principes, ut in maxima sint existimatione, & veneratione apud milites suos, & ne illis sint ludibrio: & tenentur libenter dare stipendia militibus suis, & non pati illos fore militiæ desertores, & seuerissimè punire deserentes secundum militaria iura: vt eius iustitia ab omnibus sit in timore. Et hæc est peroutilis causa retinendi exercitum obedientem pro uictoria habenda in hostes, & ad sedandum seditiones militum, & populorum: & qui crudeles opprimunt, pios exultant, & regnare faciūt cum gloria, tuti stant sub clipeo Dei, cuius gratia sufficit vincere hostes: & postea vlterius non procedere ad vindictā quæ pertinet ad ipsum Deum. Titurus Sabinus consul cōtra Gallos tenens exercitum suum intra castrum, simulans timorem, misso vno ex suis ad hostes ut fugitiuus nunciando illis qualiter cōsul erat in desperatione, & timebat fugam affectando: & tunc Galli cum lignis, & fasciibus multis fermentorum, & cum toto exercitu suo iuerunt ad vallum Sabini affectantes implere foueas, & hostes delere: & prudens cōsul suos in acie primò eduxerat, & hostes fuit aggressus, & rupit multis ex illis cæsis, & captis.

7 † Et cum Lutius Sylla obsideret Athenas vnà cum Aristide tyranno populo, illum, & Metellam vxorem Syllæ obiurgante: capta posteà ciuitate populū trucidauit, & mortuos paucis viciis donauit, & ciuitatem ab incendio liberauit.

8 † Et mortuo Galba successore Neronis ꝑ milites Ottonis quos in Placētia obsidétes milites Vittaliani obiurgarunt, dicentes illos esse scenicos, ignauos, & spectatores ludorum olimpiorum, & ignorantes militarem disciplinam, & exultari superbia quia caput truncauerat Senis Galbæ, asserendo illos fore imbelles, & non audere exire ad pugnam: quæ verba adeò inflamarunt Ottonianos milites ꝙ illos induxerunt ad irruptionem duce Sputina, quam adeò impetuosam fecerunt ꝙ machinas omnes positas muris destruxerunt: & milites ipsos Vittelianos pro maiori parte perdiderunt audacia maxima, & martiali furore, & insidias Vittelianorum militum, & ducum suorum Cecinnæ, & Fabii Valentis in asperis, & syluestribus locis pręparatas in vanum deduxerunt.

9 † Tempore nebularum densatum capi possunt loca obsessa, & illis apponi scalas: Capta fuit Roma tépore nostro per Imperiales de anno. 1527. sexta Maii, beneficio nebulæ dēsissimæ, & si factus fuerit fumus fętentis alicuius materiæ, aut paleæ madidæ apud muros locorum obsessorum, poterint de facili illis apponi scalę, & super illis ascendere milites, & obsessi nō valentes resistere fumo capientur murorum deserta custodia.

10 † Fūmo resisti pōt si ad os, & ad nasum apposita fuerit, & retenta ligata materia pręparata, vel sæpe madefacto nasistercio in aqua frigida interpolatim infuso, & inde remoto, & reposito ad ora, nasos, & oculos expertorū militum custodientium mœnia. Ita ꝙ non derelinquent cu

ſtodiam ſuam, & de ſcalis deicient illos in pręcipitem, & perdent qui aſcendent mænia.

11 † Et ne obſidentes offendi poſsint ab obſeſsis per irruptionem, vtile erit vallare caſtra ſua argeribus,& foueis, & illa cuſtodire aſsiduò cauta vigilia,& diligenti cuſtodia ꝑparati obſiſtere hoſtibus ſuis uenientibus de locis obſeſſorum, & amicorum ſuorum, vt in Aſia fecit Flauius Fimbria apud Tidiacum Fluuium contra Farnacem filium Mithridatis, & vallo exercitum ſuum pluries aggreſſum conſeruauit:& arte cunctando ſuperauit hoſtes: & ita pluries Dario cõtingit qui tandẽ victus à magno Alexandro experto Marte,tertia vice periit ſagittis.

12 † Anthigonus Rex Macedonię expulſis Erholiis in loco obſeſſo, & ibi fame oppreſsis qui via fugæ ſibi deficiente decreuerunt illam ſibi quærere obſtinatè, & deſperatè per irruptionem ipſis poteſtatem abeundi prudenter fecit: & ita fracto eorum impetu, hoſtes inſequutus deleuit.

13 † Locrenſes ex deſperatione per irruptionem pugnantes,victores exciterunt contra multitudinem.

14 † Et victi Crothonienſes pro laude poſteà pugnarunt ex deſperatione,& victores fuerunt ita ducti per anguſta.

15 † Fictiones omnes proſunt artè vſæ in bello Macherbalis ducis, Annibalis exẽplo apud Tranſimenum ſequuto conflictu,pluries blãdis verbis decepit hoſtes qui ſe reduxerant in colle per vim armorum: & poſt ordinatos dimiſsis armis deſcendentes ſibi fraude punica, data fide bonis verbis illos aggreſſus fuit recedentes captiuauit. Et Marcus Marcellus reſtrictus à Gallis per irruptionem euaſit mortuo Gallorum rege.

16 † Marchio excellens ille Piſcarię tempore noſtro in Papia obſeſſus à Rege Gallorum per irruptionem de nocte artè factam cum albis veſtibus captiuauit Regem Franciſcum Primum rupto, & fuſo eius exercitu.

17 † Et rupto Aſdrubale apud Methaurum per Claudium Neronem; Liuius ſalinator docuit ſuos volentes reliquias proſequi ne illas inſequerentur, inquiens illos fore tubicines victoriæ Romanorũ.

18 † Et Thebanos incluſos, volentes per deſperatam irruptionem ſibi quærere viã ferro, illis prudenter Rex Agislaus viã conceſsit abeundi,quos poſteà diſperſos ſtrauit.

19 † Et prudens Camillus ne Galli obſeſsi in arcto incluſi ex deſperatione pugnarent, facta per ipſos irruptione viam illis donauit,& alimoniam præſtitit.

20 † Et cũ Romana caſtra abſente C. Manlio conſule occupata fuiſſent ab Etruſcis, & redeunte conſule cum exercitu repertis caſtris ſuis per hoſtes occupatis: quos in caſtris incluſos ab omni parte per deſperatam irruptionẽ rabię fuit aggreſſus, & commiſſo prælio cęcidit cõſul; cuius legati probè conſulti ab omni parte remota ſtatione exitum arte dederunt Etruſcis:qui caſtrum exiuerunt, & illos fuſos auxilio alterius conſulis fuerũt inſequuti per irruptionem facto cuneo fortiſsimo, & ita diſciparunt Etruſcos.

21 † Et apud Nolam Marcellus rupit Pœnos per irruptionem: qui ducti fuerant ab Annibale. De irruptione ſuperius quędam in tractatu de modo expugnãdi vrbes, & arces obſeſſas vtilia dixi pertinentia ad præſentem tractatum:quæ ſi relecta fuiſſent non diſplicebunt.

22 † Obſidentes hoſtes multis,& variis modis offendi poſſunt miſsilibus armis iactis in ipſos,ſparſa materia mortifera:& ſi murorum pars diſiecta fuerit obſeſsi loci cum machinoſis inſtrumentis bellicis; fiant vt aliàs dictum eſt foueæ incontinenti,abſque vlla mora, omni exulata pigritia intra locum obſeſſum cum terra,lignis, viminibus, vaſis, vel alia apta materia plenis cum acutis ſtipitibus duris, ſudibuſue præuſtis, & aliis ferratis clauibus,aut cauis igne incendiario artè factis,& cum aliis inſtrumentis tartarei ignis,& machinis extra muros, & vallũ poſitis: ut perniricioſa difficultas fiat hoſtibus venientibus ab illa parte:& ita arte tutabitur per obſeſſos expertos inclu

ſos: qui tempore data occaſione per irru ptionem hoſtes gloriosè repellere potuerint.

23 † Et ſi quis ſiſtens in loco obſeſſo defecerit debito ſuo; & cauſa fortè fuiſſet euerſionis illius obſeſſi loci: & de hoc cum bellico tumultu loqueretur; opprimendus eſt illicò, vt tollatur, & ſedetur ſcandalum ad aliorum exemplum: quia tunc iura ſilent inter arma, & furor illa miniſtrat, nec rationibus poteſt tunc ſuaderi armis, in furore bellici tumultus pro maneſtis vrbium defenſionibus.

24 † Maximi effecti eſt irruptio arte facta aut liberat hoſtes, vel illis prodeſt, aut ipſos detinet in timore, vel noceat illis valdè, valdè: adeò ꝙ ſæpe victores reddit victos, & captiuos cum dedecore.

25 † In dura proderit vrbium obſidione exiſtentium apud flumina carẽtium victu, & munitione pro bello: vbi nulla ſit alia via, vel ſpes mittendi illis annonam; & auxilium ſpargere in aquam currentem pro præſidio caſtaneas, cum nucibus, & auellanis, & dolia pice interlinita plena farina, & ſeu materia machinaria ſulfurei pulueris armorum, & inſtrumentorum ad nocendum hoſtibus: & aqua fluminum profluentium propè loca huiuſmodi obſeſſa amicorum, ipſis de hoc primò certioratis: vt illa pro ſuffragio retineant: Romanorum exemplo non valentium ſuccurrere obſeſſis in Caſilino; impedita illis farina ab Annibale nuces ſparſerunt in flumen Vulturni, vt aqua currente ad oppidum defluerent: & tali cibo ſe poſtea reſtaurarunt obſeſſi.

26 † Poterint etiam arte impediri, fraudari, & tolli ſuffragia prædicta ſi ab expertis hoſtibus cuſtodiretur amnis, poterintq; & hoſtes auro corrumpi, vel ferro deleri per amicos obſeſſorum apto tempore irruptione ſequuta, & ita ſuccurreretur amicis obſeſſis.

27 † Se gloriauit pater Alexandri Magni Philippus, & filius Alexander, ſe omnẽ arcem, & vrbem quantumq; munitiſſimam capturum, ſi in ea tuto mittere potuerit ſalmam auri ob quorundam infidorum auaritiam, & auiditatẽ auri: qui fluxa fide proprium honorem pro auro ſuos, & patriam deſerunt cum perpetua infamia, & continuo dedecore; exemplo fuerunt milites Pompei in Aphrica, & Marci exercitus, qui pro auri auiditate non dubitarunt ingredi flammas aurea vaſa comburentes in Stupea vrbe.

28 † Conſilium fertur fortunatis Imperatoribus vt in deditionibus ciuitatum liberent omnes carceratos, exules, & condemnatos, abolendo crimina tota populorum, & onera realia, & perſonalia tollat illis: quibus concedere habent priuilegia multa, vt conſeruentur in fide, & eorum animus alliciatur ad beneuolentiam, non omittendo aliquod erga ipſos genus liberalitatis, humanitatis, pietatis, & clementiæ: vt noſcat ſe amari à Principe ſuo, & indè regere ipſos cum æqua iuſtitia.

29 † Summa Scipionis laudatur ſapientia, munificentia, humanitas, facilitas, & & ſuauitas: quibus nil efficatius ad recõciliandum amicos. Laudatur Cæſar in clementia, & munificentia; Et Magnus Alexander in liberalitate; Valerii Coruini, Marii, Sertorii, & Annibalis æqualitas laudatur in militia: ob quàm ſuos ſibi amiciſſimos reddiderũt. Catoniſq; commendatur Q. Cincinnati, Papirii Curſoris, Marci Scauri, Fabii Maximi, Bruti, & Torquati ſeueritas, & imperioſitas quibus ſubditi populi, & milites metu frenantur.

30 † Quæro de iuſto patiente, & tolerante iniurias malignãtium infamatorum; an mereatur apud Deum, & mundum; dic ꝙ ſic, quia talis facit miracula in mũdo qui portat patientiam libenter, teſte beato Gregorio qui firmat hunc cœleſtem coronam mereri c. Qui Iuſtus. xi.q.iii.

31 † Noſtras enim & noſtrorum patienter ferre debemus iniurias exemplo Domini noſtri IESV CHRISTI, & ſanctorum patrum noſtrorum: qui ipſius veſtigia ſequuti cum ſumma prudẽria fuerunt, & deriſi, & mortui in hoc ſeculo ꝓ Deo: qui illos pro præmio ſuæ patientiæ collocauit in paradiſo eterni gaudii,

& glorię.

32 † In re bellica autem veteres ferendo iniurias, nouæ inuitantur iniuriæ sibi fieri, Laberii consulis sententia.

33 † Quęro de quibusdam inuidis temerariis qui verbis, aut scriptis infamant homines, an sint de iure corporaliter puniendi; Dic quòd sic, c. Delatori. i.q.v. prima q.i. & ipso iure sunt excommunicati, & pro excommunicatis declarandi infamatores huiusmodi c. quidam. v.q. i. Nam hi sunt peiores dirreptoribus bonorum, & facultatum.

34 † Quæro de illis qui per calumniam accusant aliquem criminaliter; & indè probare nequeunt quę falso asserunt; qua pœna teneantur: Dic ipsos infames fieri, & teneri ad interesse, & ad pœnam tallionis. c. i. & ii. secunda. q. iiii. & in c. omnis. v. q. vlti. Nec his parcendum est, ne dolo suo, fraude, & malignitate glorieutur, & ne iniuria fiet iustitiæ: quę probè regit orbem, & pacem affert, & tenet in ipso: Nam de cœlo prospexit iustitia, & cum pace osculata est: vt sacra docet litera.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De antiquis Triumphis, & Tropheis, Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Triumphus omnium militarium rerum honor supremus erat.*
Trophea in templis & arboribus ponebantur.
Templa adepta victoria construebantur, & hostium spolijs ornabantur.

2 *De Pœno Annibale, & alijs Imperatoribus qui pro victorijs habitis aras & templa erexerunt.*

3 *Triumphos quibus ex causis antiqui fecere.*

4 *Triumphorum quis primus inuentor fuerit, & quis primò triumphum ordinauerit.*

5 *Romani Duces ex decreto Senatus consulti triumphabant: & ex causa sæpe denegabatur triumphus. & quandoque Duces ex causa renuebant.*

6 *Romani quibus pompis in triumphis utebātur. & num. 7.*

7 *Scipio triumphauit victo Annibale, & facta Carthagine tributaria Romanis, à qua victoria nomen Aphricani sumpsit. & nu. 15.*

8 *Romulus triumphauit occiso Acrone Seniensium rege.*

9 *Et Cornelius Cossus superato duce Tuscorum. Et Marcellus occiso Brionato Gallorum et Insubriorum Rege.*

10 *De gestis per Annibalem contra Romanos, pro Antiocho Persarum rege. & nu. 11.*
Et qua arte Annibal euasit à potestate Romanorum. nu. 12.

13 *De gestis per Q. Flaminium Romanorum legatum ad Reges Prusciam & Eumenem. & de eius præcogitatione perdendi Annibalem. ac de ipsius Annibalis morte. at nu. 14.*

16 *De triumphis Pompei, & ipsius magnis gestis, à quibus nomen magni adeptus est. & nu. 22. & 25.*

17 *De triumphis Pauli Aemilij ac eorum pompa.*

18 *C. Marij Achaici triumphus. & de triumphis Q. Fabij, & G. Domitij.*

19 *De triumpho M. Antonij habita victoria contra Parthos.*

20 *De Cæsaris triumpho pro victoria quæsita contra M. Antonium. & de ipsius M. Antonij nece, ac de morte Cleopatris. nu. 21. & de triumpho pro victoria habita in Hispania contra filios Pompei. nu. 22.*

23 *De triumphis & morte Camilli Dictatoris. & nu. 24.*

Parta

1 ARTA Victoria variis modis ouabat, † & triũphabat Antiquitas. Nam triũphus omnium militarium rerum honor supremus erat: & trophea in templis, & arboribus ponebantur. Adepta victoria construebantur templa, & illa induebant, ornabanturq́, & coronabãtur hostium spoliis opimis, placando Deum variis modis, & sacrificiis, vnde Poeta.

Ingentem quercum, decisis vndique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma.
Mezentii Ducis, tibi magnæ tropheũ
Bellipotens aptas rorantes sanguine cristas
Tellaq; trunca viri, & bis sex tortaca petitum,
Pro fossisq́; locis clipeum, & ęre sinistræ
Subligat atque ensem collo suspẽdit æburnum.
Indutosq́; iubet truncos hostilibus armis.
Ipsos ferè duces, inimicaq́; noĩa figi.
Et Iuuenalis.
Bellorum exuuiæ trucis, affixa tropheis
Lorica, & fracta de casside buccula pendens.

2 † Pœnus Annibal habitis pluribus victoriis contra Romanos aram Ioni fecit cum literis Græcis in Brutios, & Cæsar toracem veneri obtulit: & Alexander Lucinæ pro victoria Thebanorũ, cui fictæ Deę Augustus donauit margaritam, olim Cleopatræ, maximi pretii: & vaticinio erexit templum Camillus parta Gallorum victoria: & Marius victis Cimbris Virtuti templum ornauit frondibus viridibus.

3 † Triũphos fuisse distinctos legimus in sanguinoso Marte sequuta victoria, & in victoria obtẽta sine sanguine prudentia ducum, & militum, vel pace sequuta ouabatur sine signo bellico, & cum cantu peano, sed cum sono tubiæ pacis coronati: Mirtella veneri falsæ Deæ consecrata per crassam antiquitatem in ouatione ouis mactabatur, & bos in triumpho; & duces Lacedęmonii olim pro victoria arte quæsita verbis, aut insidiis sacrificabant bouem: & si cum bello fuissent victores Gallum gallinaceum mactabant.

4 † Trinmphorum inuentor primus fuit Dionysius qui liber pater dictus fuit, & Tarquinius Priscus filius Demarati primus fuit qui triumphum ordinauit in curru: & quidam firmant fuisse Furium Camillum dictatorem Romanum qui primus fuit qui triumphauit in curru cum quatuor equis albis capta vrbe munitissima Regiorum, & illorum occupata arce per cauas subterraneas.

5 † Romani duces triumphabant decreto Senatus consulti, facta hostium cæde in aliena terra, excedente summam quinque millium hostium interfectorum vna dimicatione: & ex causa sæpe denegabatur triumphus: & Duces quandoq; ex causa triũphare tenuebant, vt fecit Marcus Fabius qui parta victoria hætruscorum triumphare noluit, quia in ipsa periit Q. Fabius eius frater consul, & etiã quia non pugnauerat in aliena ꝓuincia.

6 † In triumphis vtebantur trabatis, purpureisq́;, & palmatis vestibus cum laurea mirtea, roburea, aureaq; quandoq; corona: quę fuit variæ materię, & in curru à quatuor equis albis, & ab Elephantis quandoque vehebantur, & ramum lauri in manu triumphando tenuit Cæsar cum auri corona in capite, vestibus magnificis purpureis triumphalibus, auro contextis, & fulgentibus armis, insignis captiuorum, & hostium spoliis, cũ instrumentis bellicis, & elephantorum, tigrorum, & leonum gregibus post se ductis, & diis, statuisq́;, & regibus quoque captiuis antè ipsum portatis, solitis seruatis moribus triumphantiũ in ęburnea, curulive sella, seu sede in maiestate sedentium cum tribunis, taurumque mactando: & propè eum triumphantem existente Reprehensore vilipendente il-

lum, ne eleuaretur in superbiam l.i.C. de honorat. vehi.lib. xii.& C. de aur. coronar.

7 † Variis modis triũpharunt antiqui duces: Nam quidam in equis, & quidam in curribus, & quidam in elephãtis, & aliis diuersi, & varii generis animalibus pro tot victoriis habitis: in Hispania non triumphauit Scipio: quia consul nõ erat vrbis prohibente cõsuetudine: Sed post per Consilium in templo factum Bellonæ, ipse fuit Consul creatus, & exercitũ duxit in Aphricam: & victo Annibale. triumphauit, facta Carthagine tributaria Romanis.

8 † Pedester triumphauit Romulus dictus à robore, occiso Actone rege bellace Seniensium, suis direptis spoliis opimis ab opibus dictis, aut ab opera tali: & illa prę sentauit in templo Iouis feretrii, & cũ ipsis templum ornauit statua Romuli ibi erecta pedestri.

9 Cornelius Cossus superato Tollonio duce Tuscorum, & Marcellus occiso Briomato Gallorum, & Insubriorum Rege, spolia opima dicauit Ioui feretrio; & triumpharunt in vrbe cum cantu Peano victoriæ, & spolia tria bello quęsita Diis suis falsis olim donauit Antiquitas: vt habetur in Numæ commentariis. Nam spolia prima opima Ioui feretrio, secunda Marti, Tertia Romulo dicto Quirino: vnde ab eo dicti sunt Quirites Roma ni; vt in fastis cantat Ouidius: Poeta Sulmonensis.

Ante tuos ortus are sine honore feretur
Liberet in gelidis herba reperta focis
Te memorant ganges, totoque oriente subacto
Primities magno præposuisse Ioui;
Donec in hæc venit titiacius arua quottannis.
Tristia Leucadio sacra parata Deo
Illum stramineos in aquã misisse Quirites
Herculis exẽplo corpora falsa iacent
Tu quoque priscorum virgo simulacra virorum
Mittere roboreo sirpea ponte solet
Pana deos pecoris veteres coluisse quæruntur
Archades archadiis plurimis ille Iugis,
Pan erat armẽti, Pan ille numen aquarũ
Mun⁹ ob incolumes ille ferebat oues.
Transtulit Euander syluestria numina secum
Hic vbi nunc Vrbs est, tunc locus orbis erat.

Antiquos Crassa Minerua detinuit, & orbati vera luce Pana nudi colebant, vt in Fastis cantat Ouidius.

Cur igit currãt, & cur sic currere mos est
Nuda ferunt posita corpa veste rogas
Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis
Mõtibus, & subitas concipit ille feras
Ipse Deus nudus, nudos iubet esse ministros
Nec satis ad cursus commoda vestis erit
Veste Deus lusus fallẽtes lumina vestes
Non amat & ludos, ad sua sacra vocat.

Et ut dicam Deo duce de militari ocio ludos quosdam esse permissos, & quosdam prohibitos: vt authen. de consul. §. Quantumq;.

10 † Marte sequuta ruina Carthaginis triumphata Romane virtute, & à patria ingrata exulato Annibale qui accessit ad Anthiocum regem Persarum, quem pluries de bellis futuris contra Romanos cõsuluit: & cum eo multa digna memoratu gessit, & contra Annibalem increpuit Toantis Etholiorum Principis, & aliorum quàm plurimorum Anthioci regis consiliariorum inuidia. Ita quòd Rex plus non curabat Annibalem adesse in consilio regio: & post, Annibale in gratiam dicti regis arte reducto illũ probè consuluit: vt cõtra Romanos in Græciam faceret bellum, & ꝙ honor, & gloria erit sua, ipsum consulendo vt Thessalos, & Macedonum regem Philippum habere pro amicis, & confœderatis suis in hoc bello, vel ꝙ illi ociosi permanerent: & quòd in Italiam bellum moueret cum militibus, & armis Italicis, non parcito auro, de hoc etiam certiorata Aphrica: & consilium hoc commendabat

ab omnibus licet non fuerit acceptum per regem propter adulatores: quorum morsus,& verba sunt perpetua mala regibus aures præbentibus illis. Demũ Antiochus dixit erga suos solum Annibalem habuisse sanum consilium,& veram bellandi astutiã cõtra Romanos, in Ephasum reducto ocioso Antiocho credente non sibi oportere timere arma Romanorum in Asia memor consilii Annibalis scientis Romanorum potentiam, & virtutem maximam, & eorum honorem, & gloriam dominandi vniuersum orbem:& sępe Annibal dicebat Antiocho dimoranti in Ephaso, vt ne ociosè maneret,sed cogitaret pro futuro bello cum Romanis Marte inquietis: qui in Asiam ducent arma sua, & ibi experientur illa,extendentes limites imperii sui vt in Europa fecerunt,& Aphrica.

11 † Et monitus ab Annibale contra Romanam classem Polisenidam in mari sagacem uirum misit cum classe sua,& in Syriam Annibalem vt ipse maximum numerum nauium poneret in ordine, & illas mittere contra Romanos facto Annibale duce clasis vnà cũ Apollonio valdè fatuo ab Antiocho. Et cum nuntiatũ sibi fuisset Polisenidam fuisse victum à Romanis in expeditione nauali prælio Eudiamum ducem Rodianæ clasis, sua posita ducali naue,in medio, & victor procul dubio erat Annibal nisi fuisset Apollonius per dextrum cornu versus in fugam:& propterea de manu Annibalis substulit victoriam apud Magnesiã: & sic uictus permansit Antiochus à Romanis nauali bello.

12 † Et indè sequuto fœdere cum Romanis quibus promisit Antiochus dare Annibalẽ in potestatem ipsorum Romanorum,quo perpensato per Annibalem callidè fugit ad Prusiam regem Bithinię primò peruento in Cretam ex qua arte euasit:& dum habitaret in loco propè mare Bithinię Libisam nũcupato, vbi nautas, equos,& milites exercebat asiduò in laboribus, fabricato ibi palatio cum cauis septem subterraneis ad euadendum vitam,dubitans semper de Romanis per ipsum contra regem Pergami Eumenẽ nauali bello pugnato, vasculis terræ serpentibus plenis iactis in hostes astu callidi Pœni,classem Eumeni versit in fugã.

13 † Et Q. Flaminius per Romanos missus legatus ad reges Prusiam, & Eumenem vt insimul dictos reges pacaret: qui Flaminius multa bello digna prius fecerat in Græcia, & valdè ibi peramatus erat, & veneratus:hic filius fuit illius Flaminii Consulis qui in Transimena expeditione interfectus fuerat ab Annibale; & pro paterna vltione semper peroptabat perdere Annibalem: quo peruento Flaminio ad Prusiam egrè ferẽte per ipsum regem teneri Annibalem hostem populi Romani,obtinuit illum sibi dari captiuũ in manibus suis:& Annibal hoc præcogitauit ob euentum Flaminii,& odium publicum, & priuatum regem facilius sibi complacere:& illicò circuita fuit ab omni parte domus Annibalis: qui pluries tentatus fuit fugere per cauas subterraneas quod facere ab vlla parte nõ potuit: quo uiso per Annibalem accepto veneno præparato,inquit erga venenum solue Romanum Populum ab omni de me mala cogitatione qui mortem peroptat vnius iam extinti Senis; Romanorum illa olim præclara Antiquitas Pyrrhum regem sibi hostem seruauit à morte virtute sua,nec passa fuit illum proditoriè mori,& hi modo sunt in causa quòd hospes hospitem prodit immemor regiæ suæ dignitatis:quam detestando bibit venenum:hoc audito per Romanos multi Flaminium incusabant, vocantes illum crudelem,& indignum facinus commisisse pro affectata morte senis Annibalis de quo nihil erat timendum per Populũ Romanum vniuersi orbis dominum, victorem, & domitorem. Et quidam alii laudabant Flaminium ꝙ hostem de medio tulisset Romani Populi: & quòd licet foret senex,& impotens armis,sanus tamen erat consilio, & in militari disciplina,astutia,scientia,& pericia: quibus potuisset Prusiam concitare ad bellum contra Romanos, & totam Asiam perturbare nouis insidiis, & apparatibus,

Nam vires regis Bithiniæ magnæ erant: cuius Rex fuit Mithridates qui contra Romanos longo tempore mari, & terra bella multa intulit, & contra ipsum Romani fuerunt coacti mittere Lucullum, & Pompeium optimos Imperatores qui illum debellarunt, & vicerunt.

14 † Mors Annibalis vt legimus non fuit cum consilio Romani Populi, sed fuit priuata cogitatio Q. Flaminii hostis sui qui viuum Annibalem peroptabat ducere ad vrbem pro honore, & triumpho suo.

15 † Et quantum fuerit expertus Annibal in re militari patet per gesta sua, nec Carthaginenses se uictos vnquàm à Romanis fassi sunt, nisi quādo Annibal fuit Marte superatus à Scipione apud Zamā in Aphrica, pro qua victoria triumphauit in vrbe Cornelius Scipio Aphricanus, ita dictus, quia Aphricam debellauit, & subegit, Carthaginemq; tributariam fecit Romano Imperio. Nec maior Romanorum victoria, & gloria fuit, & triumphus quàm illa, & illa maximi Scipionis Aphricani: qui totam Aphricam subiugauit, & vicit eius callidum ducem Annibalem: quo maior inter Barbaros in imperio Carthaginense superbo non fuit, cuius potentiam bello domuit, submisit, & deleuit Scipio. Nam Carthago toti orbi non cedebat, & illum subiugare non dubitabat duce suo Annibale.

16 † Triūphauit in vrbe Pompeius magnus dum esset imberbis pro magnis gestis p ipsum factis cum L. Sylla dictatore, & nomen magni quæsiuit, vt Alexander Imperator Macedonum.

17 † Triumphauit Paulus Aemilius sapientissimus Imperator opulentissimo triūpho in urbe: ut notat Plutarcus pro victoria adepta in Macedonia contra Regem Perseum populo inducto vestibus albis, & triduo durauit triumphus, & vix primo die transiuerunt insignia militaria cum pictis tabulis, & statuis marmoreis quæ vehebantur ducentis, & quinquaginta curribus ornatis. In secundo die multi currus ducti fuerunt in triumpho cum fulgentissimis armis Macedonum, Cretensium, & Thracensium varii generis; & indè sequebantur tria millia hominum portantium vasa aurea plena nummis manibus auri, & argenti trium talentorum pro quolibet eorum: & alii tercentum viri insequebantur qui portabant uasa auri, & argenti cum pretiosis margaritis, gemmis, & lapillis: In tertio die summo mane tubicines incedebant præter ordinem solitum triumphantiū ad bellum, animos militum incitantiū: quos sequebantur centum boues cū cornibus auratis, & ornatis Iuniperæ cum coronis, & indè inciderunt multi adolescentes cum patinis auri, & argenti, & vas portabatur xi. talentorum ornatum lapidibus pretiosis; quod illi sequebātur qui uasa auri Persei regis portabant Antigoni Seleuci, & Teridę: & post insequebatur currus Persei cum ornatissimis armis regiis, cū corona regis super armis, & indè filii regis Persei cum multitudine seruorum plorātium cum pedagogis filiorum Persei, qui manus misericordię erga astantes ciues extendebant, & indè Perseus Rex mæstus sequebatur indutus nigra ueste, tenens sotularia in pedibus more patriæ suæ. Et post ipsum multitudo maxima mœsta suorum ductorū in captiuitatem, adeò quod astantibus cernentibus ad misericordiam inducebant, & ad lachrymas: & indè sequebantur. cccc. coronę auri ciuitatum Græciæ: quas Aemilio dederat Perseus pro gloria, & virtute sua. Demum Aemilius sequebatur sup ornatissimo curru triūphali prouectus cum uenerabili præsentia senis indutus veste purpurea auro cōtexta, & palmam auri tenebat in manu, & hunc sui milites insequebantur cum ramo lauri in manibus decantantes laudes sui Imperatoris Aemilii, & glorias, & honores patrię suæ secundum ordines, & gradus militares incedentes: & inde thesaurus triumphi reconditus fuit in ærario.

18 † Triumphauit C. Marius Achaicus pro uictoria contra Iugurtam, ducto Rege Iugurta in triūpho: & pro uictoria contra Theotonicos, Cimbros, & Ambrunos,

nos, cum Catulo Luctatio Consule suo collega ducto Brioxio Rege Cimbrorũ in triumpho Iugurtino: portauit ad vrbẽ Marius Arpinas millia septem cum tribus ponderibus auri, & argenti nõ labo rati millia quinque, & septingentum, & octuaginta pondera, cum septem millibus dragmis denariorum, & viginti octo innumerosis societatibus triumphauit. Q. Fabius victis Allogobris, & G. Domitius victis Arnoconis ducto captiuo eorũ rege nomine Batturo, in triumpho.

19 † Habita per Marcũ Antonium victoria contra Parthos, & capto per ipsum rege Armeniȩ hoste, & rebelle Romani Imperii: triumphauit Antonius in Alexandria pro dicta victoria: & ipsum Regem captiuum duxit in triumpho: & quia ꝑ ornamento patriæ triumphare debebat in vrbe, amore Cleopatræ voluit in Aegypto triumphare: quod molestum fuit militibus Romanis, quorum propterea animos alienauit ab ipso.

20 † Cæsar Augustus pro terrestri, & naua li bello victoria quæsita contra Marcum Antonium, & Cleopatram triumphauit: Et Marcus Antonius dum esset victus iussit seruo suo Heroi nomine sibi dato gladio vt ipsum interficeret: & seruus accepto gladio semetipsum in præsentia domini sui occidit. Et tunc Marcus Antonius inquit ò fidelis seruus me docuisti quid habeo facere, & gladio incubuit, anno suæ ætatis. lvi.

21 † Et Cleopatra aspidis morsu venenoso periit dormiendo, anno suæ æta. xxxix. ne duceretur ad vrbem per Cæsarem in triumpho: cuius post imaginem ære inflatam Romam duxit in triumpho, non valens viuam Cleopatram ducere. Et ingressus fuit Augustus patriam Imperatorum vniuersi orbis cum triumpho, & omni exercitu suo, & Antoniano lætissimè decantantes, victorias, glorias, & laudes militares.

22 † Triumphauit Pompeius Magnus pro victoria habita contra Sertorium in Hispania: Sed Crassus quorundam inuidia ouauit tantum pro consequuta victoria Seruili contra Spartacum. Et Cȩsar in Hispania cõtra filios Pompei magni: qui maximum ibi exercitum congregauerant, videns acies suas retro redisse, il lis se opposuit inquiens vlterius non sit vobis pudor, sed me, me capiatis: & in arbitrium horum adulescentium filiorum Pompei tradite: quibus dictis inflammatus fuit adeò exercitus Cæsaris cum pudore quòd strenuè, pertinaciter pugnauit, & hostes vertit in fugam, militibus triginta ex illis cæsis, & Cæsarianis dumtaxat mortui mille fuere fortissimi viri. Et vnus fugit ex filiis Pompei qui minor erat, & maior permansit occisus in bello: & caput eius fuit donatum Didio qui illud præsentauit Cæsari: qui erga suos inquit hastatos, ò, Confratres Commilitones mei pro honore, & gloria pugnaui in præteritum, hodiè verò pro vita mea certaui: pro hac victoria triumphauit Cȩsar, & multos afflixit in vrbe: & indè dictator fuit creatus perpetuus à Senatu, populoq; Romano.

23 † Quinquies fuit dictator Camillus, & quater gloriosè triumphauit in curru ducto à quatuor equis albis ob victorias ꝑ ipsum habitas in hostes Vegios, Fidenates, Capenates, Veienates, Tusculanos, Tirenos, & Prænestinos populos: & Tribunus plebis fuit per sex vices.

24 † Magistrum proditorem filiorum latinorum per Camillum obsessorum virgis puniri per paruulos latinorum vsque ad ciuitarem præcepit: ipsis paruulis liberatis à captiuitate, & hoc pacatos reddidit latinos, demum periit Camillus, anno suæ ȩtatis. lxxx.

25 † Pompeius Tigranum Iuniorem duxit captiuum in triumpho ad Vrbem vbi triumphauit pro victoria habita contra reges Armeniæ, & Ponti: & Cum Tigranus iunior esset gener Fracartis regis Parthiȩ, qui pro genero misit ad Pompeium oratores ne illum duceret in triũpho, sibi nunciando per ipsos oratores fore dignum finem Eufratem Romano Imperio: quibus respondit Pompeius maiorem curam spectare Tigrano patri habendi filium suum, quàm socero: & quòd fines ipse imponet Romano Im-

perio vbi iustum sibi videbitur. Et relicto Aphranio ad gubernum Armeniæ fuit Pompeius insequutus Mithridatem per Caucasum montem, & in finibus illis vbi sunt Iberii, & Albani Populi magni: qui Taurum montem incolunt, & Pontum; & demum triumphauit in vrbe pro victoriis habitis contra dictos populos.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII.

De ludis publicis. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Ludi & magna festa pro uictoria & lætitia fieri debent, ut G. Lucullus uicto Mithridate & pacata Asia fecit. & Alexander in Phœnicia. nu. 2.*

3 *Ludorum genera sex licitè fieri possunt.*
Clerici qui in scenis lusisse noscuntur ad sacros ordines non sunt promouendi.
Episcopi & Prælati publici aleatores sunt deponendi.

4 *Clericus & pœnitens ac magistratus omnes debent se à ludis & spectaculis cohibere.*
Ludus uoluptuosus pro uitio ascribitur.

5 *Ludus ut pestis est fugiendus.*
Pestis nulla capitalior est quàm uoluptas, à qua omnia mala proueniunt.

6 *Ludi consuetudo & ipsius natura attenditur. Et de uariis ludis plura ibidem.*

7 *Ludus immoderatus non sit tolerabilis.*

8 *Ludere quilibet debet cum æqualibus suis.*

RACCHVS Lucullus optimus Romanorum Imperator in Ephaso uicto Mithridate, & pacata Asia iocos multos, & magna festa publicè fecit pro lætitia victoriæ: & Lucullana festa dicta fuere. In ludis dictis Troianis pre lætitia in theatro vrbis factis Cato patiētissimus, calorem, & frigus supportabat, aliis publicè ministrando detecto capite.

2 † Et in Phenicia magnus Alexander ludos maximos militares fecit pre lætitia victoriarum ab ipso, spargendo numos Philippeos vbi populos, & milites reconciliauit arte tali: & vt sui milites nō fierent inertes tunc bellis cessantibus, illos in continuo exercitio detinebat, ne virtus Martialis pigresceret.

3 † Sex genera ludorū licitè possunt exerceri, & delectatur Populus ludis in diebus festorum, vt C. de spect. scen. & lenonib. lib. xi. & in tit. Publ. læti. cōsul. nuntiatores lib. xii. & l. i. & per tot. titu. de aleat, estque ludus interdictus personis ecclesiasticis. Et Clerici qui in scena lusisse noscuntur promoueri non debēt ad sacros ordines c. Maritum. xxxiii. distin. Et deponendi sunt Episcopi, Prælati, presbyteri, & Diaconi deseruiētes ludo alearum, nisi desisterint ab eo c. Episcopos, xxxi. distin. c. i. extrà de vita, & honest. cler. c. clericum. xlvi. distin.

4 † Et quilibet clericus, & pœnitens debet se cohibere à ludis, & à spectaculis c. i. in fin. de pœniten. distin. v. & c. Non oporter, de consecrat. distin. v. c. Qui dux, de consecr. distin. i. iuncto c. Qui dux, de consecr. distin. iii. & c. his igitur, xxiii. distin. Et nedum clerici, & pœnitentes,

ſed etiam magiſtratus omnes ſunt cohibendi à ludis: ludus immoderatus eſt luxuria, & inebriatio vini quæ æquiperantur l. omne delictum. §. Per vinum ff. de re milit. Aqua nocet ebrioſis, & malum ſtomacum facit illis, c. de homine, extra de celebr. miſſ. pro vitio aſcribitur ludus voluptuoſus l. i. C. de expen. ludor. lib. xi.

5 † Fugiendus eſt luſus vt peſtis cum per illud deueniatur ad materiam diſſolutionis, & peccati c. Inter, extra de exceſſ. prælat. Et nulla peſtis eſt capitalior q̃ voluptas diſſolutiua corporis: quæ à cunctis appetitur non rectis diuina ratione, & vim honeſti non habet, nec affert ſatietatis, quę in proceſſu ætatis minuitur radix omnium libidinum, eſtq; mortis fabricatrix, & inimica rationi mentis, impediens conſilium: & nullum propter cæcitatem ſuam cum virtute habet commertium luxuria quæ eſt eſca malorum omnium, & animę, corpori, & patriæ inducit proditionem, & euerſionem publicarum rerum: auida, & dãnata voluptas, vt dicebat Archita Tarentinus. Nullũq; eſſe ſcælus, & facinus ad quod non impellat libido voluptatis: vt de ſenectute ſcribit Orator: & virtus, & gloria Marci Antonii Romani Imperatoris offuſcat equidem propter libidinem ſuam.

6 † In ludo attenditur conſuetudo, & natura ipſius l. Si ex plagis, & per Gloſſam ibi. ff. ad leg. Aquil. vt de ludo cæſtorũ, & de torneamentis in c. i. & per tot. vt in quinto Aeneidos cantat Poeta ibi. Et tu troianos exue ceſtus. Et de Magalenſibus ludis, Circenſibusq;, & Quirinalibus, Scenicis, Tragicis, Lupercalibus, & funebribus: modò pedeſter, modo Equeſter Antiqui faciebant pro populari lætitia: Ludos falſis Diis dicatos videlicet Olimpiacos Ioui, & Herculeos Herculi, Neptunos Neptuno. Et primus fuit Theſeus qui ludos Neptuno in pugna ordinauit: vt de Hercule, & Lupercales ludi fiebant in memoriam lupæ quæ vt fertur lac prębuit Romulo, & Remo. Et iuuenes nobiles nudi, & vncti oleo currebant cum loris pellium albarum ſe & impedientes illos, in curſu verberantes: & lupercale ſacrificium cum cane hoſte lupis imprudenter. & inſcia faciebat Antiquitas.

7 † Non arguitur interdum ludus immoderatus cum in vita ſit pro requie neceſſarius, vt dicit Ariſtotiles in 4. Ethicorũ: & talis ludus ſubſtinetur in laicos, ſed ritè prohibetur inter clericos, & laicos ipſos, c. Continebatur, & c. lator, extrà de homicidiis.

8 † Et quilibet ludere debet cum æqualibus ſuis, vt dicebat magnus Alexander doctus à Philippo: feſtiuis namq; diebus eſt imperandum animo, abſtinendo ipſum à voluptatibus, incumbendo diuinis officiis, licet hoc malè ſeruet turba uulgaris c. Cum monaſterium §. in refectorio, extra de ſtatu monachorum.

FINIS.

IVLII FERETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS, ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De brauio,& cursu equorum, Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Letitiæ publicæ causa hastiludia fiunt & brauia curruntur. & in multis ciuitatibus ex statuto pro lætitia omni anno fiunt. nu. 2.*

3 *Statuto præmiante illum qui primò venerit ad brauium, si plures primò veniunt nullus habebit.*

4 *Statuti verba diligenter sunt attendenda.*

5 *Currens ad brauium qui fuit impeditus, an brauium consequi debeat.*

6 *Equus qui sine famulo primus venit ad brauiū an illud habere debeat.*

7 *Vasallus an potius teneatur iuuare dominum, an patrem, si ambo in periculo mortis eodem tempore extiterint.*

8 *Seruus an teneatur iuuare dominum suum magis quàm proprium patrem.*

9 *Iuuare quilibet tenetur ne quis occidatur.*

10 *Filius quem magis auxiliari teneatur, an episcopum suum vel proprium patrem.*

ARIIS † iam prętetitis bellicis laboribus, & exercitiis: Et pro lætitia publica populorum, militū, & exercituum: & publicæ lætitiæ ob pacem, aut treugam, vel ob sequutam victoriam hastiludia fiunt, & brauia curruntur, vt C. publi. lætic. & de spectaculis. & scenic. & lenonib. lib. xi. & xii.

2 † Statutum est antiquum in alma patria mea Rauennæ de paliis, & de equorum cursu pro lętitia populi, omni anno in festiuitatibus beatorum Christi martyrū dictę ciuitatis patronorum Apollinaris, & Vitalis: licet statutum prædictum ob certas causas abierit in desuetudinem.

3 † Quid si lex, statutum, aut consuetudo vigeret in ciuitate quòd ille q primò peruenerit ad brauiū habeat illud. Duo autem, vel tres ex decem, aut pluribus currentibus equis pro brauio peruenerunt simul ad brauium; & nescitur quis eorum fuerit primus, Quid iuris? an ambo, vel tres habebunt brauium inter se diuidendum, vel nullus eorum. Item an illi duo, uel tres iterum current, vel omnes alia vice; & an possit renouari equus, aut famulus in iterato cursu; Dic post multas Doctorum opiniones conclusiuè neutri duorum, aut trium deberi brauium: quia statutum excludit pluralitatem, & non sumus in actu tendente ad vtilitatem, sed ad honorem, vt vnus honorabilius habeat illud: & omnes admitti debent ad reiterandum cursum. Nec propterea equus, nec homo est renouandus, quia si aliqd adderetur, aut mutaretur non diceretur iste cursus reiteratus, sed nouus cursus semel factus. Nec noui equi sunt ponendi in reiterando cursum prædictum, sed illi tantum qui in tempore, & termino primarum motarum venerunt, & nō illi qui in dicto termino, & tempore primarum motarum non venerunt: & sic currere poterunt tantum cum illis qui primò cursum fecerunt l. Si fuerit ff. de reb. dub. & per Doct. in §. Discipuli, in prima cōst. florum & per Alex. de Imo. in l. eum qui nouissimus, ff. ad trebell. Nec locus esse potest gratificationi quia esset contra tex. & Gl. in l. Si quis seruū. §. Inter duos, & per Ang. ibi. ff. de leg. ii. & est tex. in l. cum hic status, ff. de don.

inter vir. & vxor. Quia ita fuit mens statuti. l. qui soluendo. ff. de hæredib. instituen. & c. cum iniuncto, circa finem extra de elect. Et ratio est quia ex præmisso casu est dubium quis eorum fuerit primus, † & per incertitudinem etiam viciatur institutio. l. duo, ff. de testamét. tutel. & per Ang. in §. i. col. viii. authen. de Ecclesi. tit. & per tex. in l. quod filiabus, §. i. ff. de leg. i.

4 † Et attendenda sunt verba statuti vt notanter dixit Bal. in tractatu suo statutorum, fol. xxxvii. & Bar. in l. Hoc articulo, ff. de hered. instit. Nam statutum posset determinare qui primus fuerit habeat tot, & secundus tot, & similia, & sic de reliquis gradatim.

5 † Et si quis ab alio fuerit casu impeditus non habebit brauium, neque regressum contra impedientem; sed si dolo fuerit impeditus illud habebit, & impediens non habebit brauium: Ita decidit Bal. in l. ii. ff. de donat. ante nup. Ad hoc facit Glo. in l. Neratius. §. i. ff. ad leg. Aquil. & per Bar. in l. si seruus, ff. de furt. & in l. qui data opera, ff de quib. caus. maior. & in l. intra causas, §. Non omnia, ff. mandati, & in l. i. ff. de quęst. & per Lud. de vrbe in l. si viro, §. de viro. ff. solut. matrim. & per Felyn. in c. Irrefragabili, de officio ordinarii.

6 † Quęro si equus sine famulo venerit primus ad brauium; an illud habebit; Dic esse attendenda verba statuti, & seruabitur consuetudo; & mens statuentium est quoque attendenda in dubio, quia posset esse directa in virtute equi, & dabitur brauium equo c. intelligentia, & c. in his, de verb. signif. & per Cyn. Dyn. & Bar. in l. Gallus, §. Seius, ff. de lib. & posthum. Ad prædicta faciunt optimè not. per Reuer. D. Ant. Corset. Siculum in tractatu suo de brauio; & per illustrē doctorem. d. Alexan. de Imo. in l. i. §. Item aquirimus, col. v. ff. de acqui. possessio. & in l. cum seruus, ff. de verbo. oblig. & per Bar. in l. i ff. de aqu. quot. & æstiu. & in l. ii. ff. de condition & demonstrat. & per Doct. in prohœm. digestorum in §. Discipuli.

7 † Quæro demum de casu pluries occurente; Vasallus quidam obligatus iuuare dominum suum in prælio, & extra prælium, vt habetur in vsibus feud. in tit. quæ sit prim. caus. benef. amitt. an teneatur potius iuuare dominum, vel patrē: quem magis si ambo fuerint in periculo mortis eodem tempore: vt puta Dominus, & pater vasalli currentes pre lætitia in equis, contingit equos in effrenatè currere versus ripam præcipitosam, aut profundam cauam, in quibus cadentes præcipitanter sunt perituri: & valens vasallus vnum ex illis iuuare, & cum hasta peruertere equum suum à cursu periculoso: quem prædictorum magis habeat iuuare quæritur? Quidam dicunt dominum propter vinculum iuramenti vt in c. quinto, quę sit prima caus. benef. amitt. Contrarium puto verius: quia filius tenetur patri suo vinculo naturali ex quo ab eo fuit progenitus, & vinculo ciuili ob ius patriæ potestatis, & filius cum patre censetur vna, & eadem persona iuris fictione. l. vlti. cum simil. C. de impub. & aliis subst. Et sic plura vincula sunt in patre cum filio familiàs vasallo quàm cum domino. c. de forma, xxiii. q. v. & plura vincula vincunt vnum vinculum; vinclorum attenta qualitate, authen. de consang. & vterin. fratrib. §. ii. & ratione prioris obligationis confirmatur. Nam primum fuit paternū vinculum igitur. l. potior, & l. qui balneum ff. de his qui potior. in pigno. habeantur, & l. veluti. ff. de iust. & iur. Nec per iuramentum vasalli pręstitum domino tolluntur primæ obligationes alteri quæsitæ: & etiam quia prima charitas incipit à se ipso. l. si pręses. C. de seruit. & iura sanguinis præferuntur, & tolli nō possunt, Instit. de iur. nat. gent. & ciuil. § fin.

8 † Et an teneat seruus iuuare dñm suum in cuius est potestate magis q̄ proprium patrē in cuius nō est potestate; Dic dñm magis. l. i. ff. ad Syllan. & l. vlti. C. eod.

9 † Quęro si iuris uinculo quis astringatur aliquē iuuare si potest ne occidatur; dic q̄ sic ob vinculum diuinæ charitatis

erga proximum suum.l.necare.ff. de liber.agnosc.l.habet.ff. de oper. libert. & l.neqos proculo,ff. de verb.oblig. & per Ioan. de Lign. in lib. suo de bello in c. xcviii,& xcviiii.c.cii.& ciii.

10 † Et si contingerit Episcopum suum, & patrem proprium vno, & eodem tempore esse inuasos,& in mortis periculo:cui magis prędictorum habeat filius auxiliari; Dic secundum Hostien. & alios scribentes quòd magis tenetur auxiliari patri spirituali,quàm patri temporali,& carnali. Dic hoc procedece secundum Glo. in c. Pietatum, xxx. q.i. Tu dic ꝙ in exhibitione temporalium magis tenetur filius patri carnali;in reuerentia autem, & in spiritualibus secus; habetur per Glo. in c.i.xxx.distin. & in c. quiescamus.xlii.distin.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De feriis, & induciis militaribus, Treuga, & Pace. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Induciæ & treugæ militares quæ sint.*
Pax est finis belli.
Victoria post bellum sequitur, & amena pacis tranquillitas.
Pax fit voluntate, & bellum necessitate.
Pax non quæritur vt bellum geratur. sed bellũ geritur vt pax acquiratur & nu.205.
Pacis excellentia, quibus sit attribuenda.
Pax ecclesiæ quæ sit. & nu.4.
Pax est danda & seruanda in ecclesia Dei. & num.2.
2 *Principes tenentur procurare pacem, & illam in ecclesia Dei seruare.*
3 *Pax quæ nam sit. & quos bonos pariat effectus. & nu.204.*
4 *Inimici cogi possunt ad pacem faciendam.*
5 *Præses prouinciæ curare debet, prouinciam suã pacatam & quietam habere. & nu.25.*
Pax vnde dicta.
6 *Deum terminalem colebat antequitas.*
Multa fieri prohibentur, quæ facta ex causa pacis tenent. & nu.7
7 *Fictio retrotrahitur ad impossibilia de iure, in conuentione legitima propter pacem facta. & nu.15.*
8 *Matrimonium per ecclesiam dispensatur inter inhabiles propter pacem.*
Pax propter sui bonitatem à populis communiter peroptatur. & nu.43.
9 *Iuramentum fauore pacis præstari potest die feriato, & valet præstatio. & nu.15. et 119*
10 *Pænitentia calumniosa non est propter pacem imponenda. & nu.34.*
11 *Pax est duplex, diuina & humana.*
12 *Animarum & cordium coniunctio ex pace resultat.*
Pax est affectanda pro animæ salute, & corporis bono temporali.
13 *Pax fit osculo interueniente.*
Pax datur in missa pro Charitate diuina.
Pax quibus casibus à Deo tollitur populis, & illis dat bellum, remissiuè.
14 *Mandatum procuræ factam à vulnerato, pro facienda pace, per ipsius vulnerati mortem expirat. & nu.93.*
15 *Iuramentum cum osculo pacis, iunctis & tactis manibus dexteris interuenire debet. in pace.*
Facta propter pacem legis vigorem habent.
16 *Inuasor ecclesiæ toleratur propter pacem.*
Ecclesia pro bono pacis tolerat depositionem Episcoporum & aliorum subrogationem.
17 *Episcopus pro bono pacis tenetur dimittere Episcopatum.*
18 *Episcopus ob bonum pacis cogit per censuras ec-*

clesiæ partes diu litigantes, etiam non subd i tas, ad concordiam.

Concordia inter mortales nutrit amorem.

19 *Episcopus de una ecclesia ad aliam propter pacem transferri potest.*

20 *Electio facta contemptis illis de capitulo, pro bono pacis toleratur à Canone.*

21 *Capitulum uacante ecclesia cathedrali, succedit in locum episcopi pro bono pacis.*

22 *Filius pro bono pacis non tenetur alere patrem bannitum.*

Pater bannitus regulariter à filio ali debet. & num. 58.

23 *Litigantes, ob bonum pacis, an possint per iudicem cogi ad concordiam. & nu. 145.*

24 *Pauper litigans cum diuite an compelli ad concordiam possit.*

25 *Principes & superiores an possint cogere suos subditos ad faciendam pacem, compromissum & transactionem. & num. 26. 32. 88. 139. & 145.*

Pacem facere quisque cogitur in foro conscientiæ.

Abolitio iniuriarum à iudice facienda est pro bono pacis.

26 *Principes & superiores possunt subditos suos cogere ad satisdandum causa sedandi futuri scandali.*

27 *Pœna est prius tollenda per iudicem à delinquente, ut facilius deueniatur ad pacem, alioter tenebitur iudex in syndicatu.*

28 *Offensus an possit à iudice compelli ad faciendum pacem.*

29 *Pax est cautè facienda, ne præparentur uires iniquitatibus.*

Bellum præcedente hostili diffidatione de iure permittitur, ut pax quæratur, & in pace uiuamus.

30 *Laici inter se litigantes possunt ad concordiam compelli.*

31 *Arbiter multa potest ex causa pacis, ultra ea, quæ sunt in compromisso concessa.*

32 *Causa spiritualis pro bono pacis compromitti potest, in clericos, sed non in laicos.*

Iudex delegatus potest casum sibi non commissum decidere.

Arbiter pro pacis bono potest apponere manus ad non contenta in compromisso.

Limitatio ad doctrinam Bar. in l. Aquiliana. ff. de transactioni.

Iudex tenetur concordiam partium procurare & concordia lites terminare.

33 *Inquietantes ciuitatem ob eorum discordias, possunt per iudicem ad pacem constringi.*

35 *Iudex studere debet paci, si bona est & æqua.*

Iudex ante factum debet studere paci, & pro pace, & post pacem punire. & nu. 39.

Iudex an possit exulari unam ex partibus, pro uitande scandalo & nu. 40.

36 *Iudex non prohibens rixas coram se factas, ab officio remoueri debet.*

37 *Pax inter malos non est curanda.*

38 *Pax illa est curanda, si bona est æqua sit & duratura.*

40 *Arbiter an possit pro bono pacis mandare aliquem. à patria exulari.*

41 *Odia & iniuriæ non sunt in confectione pacis memorandæ.*

Concordia quæ nam sit, & dicatur.

Concordia qualiter à pace differat. & nu. 45.

42 *Maritus an possit facere pacem de adulterio uxoris.*

Pax in omni maleficio fieri potest.

Beneficium temporale excluditur tempore.

Spurius est ille, qui iuris fictione non habet patrem.

43 *Pax in testamento fieri potest, & omnis iniuria remitti.*

Offensus an possit facere pacem ubi est publica accusatio.

44 *Pax non destinata tẽpore perpetua iudicatur.*

46 *Confessio peccatorum proprio ore facta sacerdoti, pacem dat confitenti, cũ Deo. & nu. 176*

Papa an possit tollere confessionem, cùm sit de iure diuino.

Clausula, pro bono pacis & concordiæ, quem pariat effectum.

47 *Sacerdos pro absente in causa pacis stipulari potest, ut pax fiat.*

Iniuria remissa in foro pœnitentiali, an prosequi possit in foro fori. & nu. 207. & 208.

Pax & remissio iniuriarum, an fieri possit pro absente, & absentibus. & nu. 208.

48 *Pace secuta, illico sunt tollenda statuta tyrannicè facta tempore guerræ.*

Paciscens de iniurijs sibi illatis, intelligitur facere pacem, & concordiam.

49 *Minores & puberes possunt se pro pace obligare.*

50 *Causa pacis tempore feriarum agitari potest.*

51 *Minores facientes pacem cum iuramento obli-*

gauit & nu. 182.

Pax facta per minorem, non potest rumpi per eum factum maiorem. & nu 182.

Pax à minore facta sine decreto iudicis an teneat.

52 Pax est genus, & concordiā est species.

Pacem habere non dicitur qui concordiā non habet.

Pax est perpetua, & concordia potest esse temporalis.

Instrumentum concordiæ non sufficit, cum statutum requirit instrumentum pacis.

53 Pax est ordinata concordia & sedatio discordiæ.

Pupillus an de morte sui patris possit pacem facere sine tutoris auctoritate, & iudicis decreto.

Quid si est doli capax. nu. 55.

54 Tutor uel curator an remittere possit iniuriam pupillo, uel minori, aut patri suo illatam. & nu. 55. & 56.

56 Tutor an possit facere pacem de morte patris pupilli.

Obligatio ad pœnam reputatur damnum.

57 Pax est appetenda quia necessaria, & opus est Iustitiæ & conscientiæ & nu. 81. & 201.

Discordiæ quæ mala pariant. & nu. 59. 81. & 176.

Pax probatur ex legato facto inter inimicos.

Item per salutationem uerbo uel epistola.

58 Pax est testamentum Domini nostri Iesu Christi, quod rumpi non debet.

Filij non tenentur præstare alimēta patri bannito propter fractionem pacis.

59 Papa ob ruptam pacem indicat inter laicos.

Iurisdictiones regulariter distinctæ sunt.

Pax quibus de causis bene seruetur inter homines.

60 Adhærentes in pace exprimi debent, aliàs non comprehenduntur.

61 Pacis confirmatio est ipsa uera Iustitia.

62 Pax promissa pro se, amicis, & adhærentibus, intelligitur de præsentibus & nō de futuris.

Pœna stipulata in pace pro se & filijs an intelligatur de præsentibus & futuris: & si unus ex filijs fuerit offensus an pœna debeatur alijs filijs non offensis. & nu. 63.

Pacis capitula de rupta pace an extendantur ad dantem auxilium.

Qualitas quæ est in maleficio & persona comitensis aggrauat maleficium in personam auxiliantis.

63 Statutum tempore belli factum, pace secuta tollitur.

64 Pax an sufficiat haberi ab uno ex hæredibus, statuto disponente, quòd pax ab hæredibus defuncti haberi debeat.

Pax per alium fieri potest, & per hæredem ratificari.

Pax ab hærede particulari fieri potest.

65 Hæredes non uendicantes mortem defuncti hæreditate priuantur.

66 Pacem facere an sit quid hæreditarium, & an sit habenda à filio qui patris hæreditatem repudiauit.

67 Pœna in pace facta promissa fisco, non debetur nisi fuerit per notarium stipulata.

68 Offendens primò offendentem non tenetur ad pœnam pacis ruptæ. & nu. 70. & 112

Pacis ruptor quis dicatur, cum duo insimul & se adinuicē offendunt, & quis primus fuerit nescitur. & nu. 184

69 Pœna apposita in instrumento pacis per plures stipulata an rupta pace per unum ex comprehensis in instrumento, debeat ab omnibus pro rata solui, uel in totum ab ipso offendente.

71 Clausula toties quoties, in instrumento pacis uel treugæ apposita. & clausula rato manente pacto, cuius sint effectus. & nu. 203

Clausula toties quoties, impedit nouationem, & per duas vices uerificatur.

Clausula toties opus fuerit, operatur in infinitū.

72 Pax rupta intelligitur per stuprum commissum cum uidua consanguinea inimici pacati.

Pax an dicatur rupta per stuprum aut adulterium commissum per unum ex pacatis, cū uxore alterius.

73 Lenocinium commissum per unum ex pacificatis in personam vxoris uel filiæ alterius ex cōprehensis in pace, pacem rumpit.

74 Vasallus concubens cum filia, uxore, uel sorore domini feudo priuatur.

75 Vasallus turpiter cum uxore domini ludens, uel eam inhonestè tangens, aut alia turpia faciens feudum perdit.

76 Lenones sunt de iure ut adulteri puniendi.

77 Pax super adulterio fieri potest ad pœnam minuendam.

Pax

Pax facta à dominis non praeiudicat priuatis personis.

78 *Furtum faciens ei cum quo pax facta fuit. dicitur pacem frangere.*

79 *Treuga an rumpatur per furtum, uel per raptum filiæ illius cum quo est facta treuga. & 138.*

80 *Pacem habens cum aliquo, an offendendo eius fratrem uel consanguineum dicatur pacem rupisse. & nu. 125.*

Pax rupta non dicitur per furtum, raptum uel adulterium si ex illius causa facta non fuit.

81 *Pax uim habet restitutionis in integrum.*

82 *Pace facta inter plures partium Guelphæ & Gibellinæ promittentes in solidum se inuicē non offendere sub pœna, an uno offenso, omnes ex parte offensi possint agere in solidum, tanquàm correi credendi, & omnes ex parte offendentis teneantur in solidum.*

Partiales se inuicem offendentes tenentur ad reficiendum damna parti damnificatæ.

83 *Prælatus, uel Episcopus an possit facere pacem de iniuria sibi et ecclesiæ suæ, uel Deo factis.*

84 *Anciani parcere non possunt pro iniuria ciuitati factæ.*

85 *Pax inter duos facta, an altero offendente alterum ex alia causa, uiolata dicatur. & supra. nu. 78.*

86 *Pax facta de non offendendo an rupta dicatur si in bonis damnum datum fuerit.*

87 *Familiares dominorum si per discordiam pacē uiolant, sunt puniendi.*

88 *Principes an possint cogere subditos litigantes, ad concordiam uel compromissum seu transactionem.*

89 *Instrumentum pacis productum per unum an prosit alteri contumaci.*

Instrumentum pacis debet intermino produci, alias non prodest productum extra terminum statuti.

90 *Pax an uiolata dicatur ab eo, qui offendit eius inimicū pacatum, post pacem bānitum, stante statuto quòd possit bannitus impunè offendi & occidi.*

Forbannitus an licitè possit ab eius inimico occidi.

Intellectus ad constitutionem Regni Siciliæ incip. pœna eorum. de forbannitis.

91 *Bannitus qui ex statuto potest à quocunque offendi, an licitè de iure se defendere ualeat.*

92 *Pax per accusationem rumpitur.*

93 *Ad pacem pertinet, ut amicabiliter amicus in secreto conqueratur cum amico superiore.*

95 *Pax an tollat inquisitionem factam uel fiendam.*

96 *Bannitus qui ex forma statuti non potest rebanniri, nisi habuerit pacem cum hærede occisi potest habere pacem à filio occisi. qui se abstinuit à patris hæreditate. & supra. nu 66.*

97 *Statutum quòd bannitus possit impunè occidi, intelligitur de bannito qui sit hostis patriæ seu ciuitatis.*

98 *Affinis an possit impunè bannitum affinem suū receptare, stante prouisione, quòd nemo possit receptare bannitum. & nu. 99. & 100.*

Iura sanguinis an excusent receptantem affinē uel consanguineum bannitum.

99 *Frater fratrem bannitum impunè occidere non potest.*

100 *Statutum quòd quis possit impunè occidere bannitum, an habeat locum in domino seu uasallo, ac in patre, matre, & filijs.*

Filij bannitorum, possunt parentes bannitos impunè receptare.

101 *Pœna stipulata in instrumento pacis, an semel uel pluries comittatur.*

102 *Pace & transactione facta inter rixantes, an intelligatur remissa pœna fisco quęsita, ex causa ipsorum rixantium incursa. & nu. 113.*

103 *Princeps non potest ordinario iure, ius tertio quæsitum tollere.*

104 *Ciuis an perdat ciuilitatem ex priuilegio acquisitam propter guerram superuenientem cum ciuitate suæ originis, & an secuta pace recuperetur huiusmodi priuilegium.*

105 *Legatarius qui propter inimicitiam cum testatore legatum perdidit, per reintegrationem amicitiæ illud consequi debet.*

105 *Pax an fieri possit pro absente nemine pro ipso stipulante.*

Pacem facere est meri facti.

107 *Pax mutua dicitur, si illata est iniuria ab una tantum parte. & pax fiat.*

108 *Procurator constitutus ad faciendum pacem et concordiam non potest pactum facere, quòd eius principalis non moretur in patria, uel in suo districtu.*

109 Trãſigi põt in omni delicto excepto n a dulter

110 Pax per pecuniam facta an teneat.

Hæres occiſi faciendo pacem recepta pecunia, hæreditatem defuncti adire videtur.

111 Pax etiam hoſti eſt ſeruanda.

113 Ius quæſitum fiſco aut eccleſię in pœna pacis ru ptæ, an remitti poſſit per partes reconci liatas.

Pactum factum in pace inita inter duas ciuita tes, quòd alteri liceat ſe uendicare, uel fœde ra pacis rumpere non uales.

Pax firri poteſt per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale mandatum.

Pax facta per filios ſpurios non exiſtentibus legitimis an proſit occiſori: ſtante ſtatuto ꝙ pax habeatur à filijs occiſi.

Pax facta inter duos Principes promittentes adinuicem non offendere eorum ciuitates, an comprehendat eorũ adhærentes ciuitates, ac amicos ſuos confederatos.

114 Pax fit inter offendentem & offenſum in caſibus à iure permiſſis.

115 Miſeranda eſt humana natura & ipſius ſunt odenda peccata.

116 Iudicis auctoritate interueniente in tranſactio ne ſuper crimine, an poſſit contra delinquen tem ſuper eo crimine procedi ad inſtantiam alterius uel ex officio inquiri.

117 Pace facta inter duas ciuitates, ſi aliquis de una ciuitate alium offendit de alia ciuitate pacificata quam pœnam incurrat.

118 Pacis capitulis ſi dictum ſit bannitos cancella ri, ſufficit quòd uerbo cancellentur.

119 Pax ſi haberi poteſt non ſufficit treuga.

Pacta pacis & conuentiones omni die pertra ctari poſſunt.

120 Princeps pro bono pacis poteſt alienare & alte ri concedere caſtrum & territorium ſubdi torum.

121 Treuga aut pax ab uno rupta an debeat ab altero ſeruari. & nu. 126

Treuga an comprehendatur appellatione pa cis. & nu. 130. & 131.

Treuga quotuplex ſit, & quando ſit ſeruanda hoſtibus.

122 Pace facta inter duos Reges. ſi unus ex Regibus pacatis contra tertium Regem intullit bellum, an fœdus cum hoſte iniri poſſit.

123 Pacis fractor an poſſit à quocunque accuſari.

124 Pax in ſe habet tres comites fidem. Charitatem & Iuſtitiam.

125 Pax facta pro ſe, an rupta intelligatũ, ſi eius pa ter, mater, filius, uxor, uel ſoror innupta, aut frater offenditur. & nu. 158.

126 Treugam aut pacem ruptam per unam partem, an liceat alteri parti rumpere ſine incurſu eiuſdem pœnæ.

Differentia quæ nam ſit inter pacem & treugam. & nu. 127. 128. 129. & 130.

Officialis temporalis an conueniri poſſit ut perpetuus officialis durante officio.

Qui non facit quod debet, non recipit quod oportet.

Non obſeruans contractum qui ex parte alterius contrahentium non fuit ſeruatus, contra contractum uenire non dicitur.

127 Treugam rumpens qua pœna puniri debeat.

Lex uel ſtatutum loquens de treuga, an locum habeat in pace: uel loquens in pace habeat locum in treuga. & nu. 128. & 129.

Exceptio firmat regulã in caſibus nõ exceptis.

Iudicium idem eſt de treuga ſicut de pace.

128 Contra fractorem treugæ an ſit iudicandum prout contra fractorem pacis, & nu. 129.

Treuga poteſt fieri per capitaneum belli.

129 Treuga poteſt die feſto fieri, & iuramentũ præ ſtari. & nu. 131.

Treuga quid ſit.

131 Treuga non uenit appellatione pacis in mate ria pœnali & reſtringibili ſtatuti.

132 Homicidium commiſſum durante treuga. per aliquem ex comprehenſis in treuga, qua pœ na ueniat puniendum.

133 Treuga Canonica quæ nam ſit.

134 Statuto diſponente quòd occidens occidatur, niſi habuerit pacem ab hærede defuncti, an ſi plures ſunt hæredes, pax ab omnibus fieri debeat.

Statutum quòd nemo extrahatur de carcere niſi primò habuerit pacem ab offenſo, an ha beat locum habita pace ab hærede.

Statutum quòd haberi debeat pax ab hærede, an locum uendicet ſi pax habita fuerit ab offenſo.

135 Pax facta de uulnere ex quo uulneratus poſtea moritur, an intelligatur facta de morte.

136 Pax facta ſuper uno crimine, an rumpatur per accuſationem aliorum criminum.

137 Statuta quę puniunt delicta debent cenſeri facta fauore publico, & eſſe fauorabilia, &

extendenda sicut in materia fauorabili.

138 *Treuga rumpitur per raptum sororis illius cum quo est facta treuga.*

139 *Abbas cum capitulo potest remittere iniuriam factā monacho.*

140 *Treuga facta semper est seruanda.*

Treugam frangentes mercatoribus, uiatoribus, & alijs quomodo puniri debeant.

141 *Subditi possunt per dominos compelli ad pacē & ad treugam.*

142 *Promittens facere pacem qui illam non fecit, sed treugam, an incidat in periurium & pœnam obligationis.*

143 *Dispositio temporis belli, an concernat ipsius treugæ.*

144 *Treuga ad tempus facta pax potest appellari.*

Duræ conditiones in treuga seu pace appositæ, seruiles esse, & pro seruis factę dicuntur.

145 *Iudex an & in quibus casibus possit cogere partes ad pacem, & concordiam. & supra nu. 23. cum seq.*

Treugam facere partes compelli possunt, in omnibus casibus in quibus cogi possunt ad pacē.

Concordia etiam fit in causis nedum ciuilibus, sed criminalibus, publicis, & priuatis iudicijs.

146 *Treuga facta inter Regem Franciæ & Regem Angliæ, & pacto inito, quòd milites Regis Franciæ possint impunè intrare regnū Angliæ usque ad pascha, & ultra sit unicuique licitum dictos milites ut diffidatos interficere, an miles Regis Franciæ qui inde in Regno Angliæ, & intra pascha rediens mare ipsum retinuit & remisit in Angliam, possit impunè occidi.*

147 *Pax facta de magna iniuria cum promissione de se non offendendo, uiolata dicitur per illum qui alium reduxit ad calamitatem ob delationem suam, & ad periculum amissę substantiæ & honoris.*

148 *Conuentio de faciendo treugam per unum annum ualet.*

149 *Confœderatus cum duobus Regibus, requisitus ab ambobus ut sibi præstet auxilium, cui possit parere debeat.*

150 *Pax est opus Iustitiæ & necessaria à natura,*

Pax qualiter esse debeat,

Pacis uiolatores quomodò sint puniendi.

151 *Pax futura tempore treugæ, est pertractanda, & componenda etiam die feriali; nec interim Duces exercituum desistere debent à prouisionibus pernecessarijs futuri belli, si bellare contigerit.*

152 *Induciæ quare longæ, & quare breues fiant. & nu. 153. & 154*

Induciarum effectus qui nam sint in bello.

Induciarum tempore quæ nam sint pertractanda. & nu. 153. & 154.

153 *Induciarum quis nam fuerit inuentor.*

154 *Hostes tempore guerrę non sunt ita passim in exercitu recipiendi.*

155 *Exploratores quales esse debeant mittendi ad hostes ad explorandum secreta sua.*

156 *Generales bellorum & Duces exercituum an possint facere treugam & pacem. & supra num. 128.*

157 *Pax fit osculo, tactis manibus, & per risum reciprocum ac per potum atque esum & similia. & 218.*

Inimico reconciliato non est passim credendum. & nu. 191.

159 *Vasallus occidens fratrem domini feudi in odiū domini, amittit feudum.*

An autem uasallus perdat feudum aliud homicidium comittendo, uide ibid.

160 *Pax facta inter duas ciuitates rumpitur per solam castrametationem unius contra aliam, uel ædificationem castrorum cum merculis & foueis.*

Pax facta inter duas ciuitates de se non offendendo perpetuo tempore an rupta dicatur, si una ex dictis ciuitatibus alterius iurisdictioni Regis se submisit. & inde ab alia ciuitate pacata fuit incendio Lęsa in territorio suo, & nu. ibi. & 162

161 *Pax facta per Ducem belli est inuiolabiliter seruanda.*

162 *Fides per Ducem belli hosti data est ei seruāda.*

163 *Offendens associantem illum cum quo est facta pax, pacem rumpere dicitur,*

Offendens cohabitantem in domo illius. qui habet pacem cum eo, pacem fregisse dicitur.

164 *Iniuria facta uasallo aut colono, an remitti possit per dominum.*

165 *Pax facta pro se & tota parentella sua, rupta dicitur. si aliquis prædictorum offenditur.*

165 *Pace facta inter duces belli, an refici debeant damna illata, & castra expugnata.*

167 *Pax facta pro se & complicibus, cum promissione, quod complices illam ratificabunt, an*

uiolata dicatur, si unus ex dictis complicibus ante ratificationem offensus fuit.

168 *Pax si fieri non potest, et statuto ita disponête, ex percussionibus sanguinolentis, an possit fieri ex percussione cum pugno facta, qua quis cecidit in terram, & caput sibi cum sanguinis effusione fregit.*

169 *Pax an debeat haberi à filio uel à seruo hæredibus institutis, aut ab eius patre seu domino stante statuto pœnam remittente bannito, qui pacem habuerit cum hæredibus defuncti.*

170 *Filius familias non potest facere pacem in patris præiudicium.*

171 *Fœmina an possit pacem facere de morte patris. Intellectus ad l. si filius qui patri. ff. de uul. & pupil. & ad l. pro hærede. ff. de acqui. hærede.*

Pax fieri potest per filium non hæredem occisi, stante statuto quod pax habeatur ab hæredibus.

Pax facienda est ab eo qui iurauit non facere pacem.

172 *Partiales seu capita partium in pace facienda, an omnes interuenire debeant cum sequentibus & adhærentibus suis, uel possint pro eis remittere.*

173 *Prouisio iurata facta per capita partium in instrumento pacis, pro se & amicis, quos ratificare promiserunt, an illis non ratificantibus reddat ipsos periuros, & faciat cadere in pœnam.*

174 *Pacem in qua ętate ritè offensus uel hæres, aut filius offensi facere possit.*

175 *Pax debet esse in Regno prudentum pura & sincera.*

Sapientum urbis Sabbæ responsum datum Alexandro interroganti, qualiter habens magnum imperium potest magnam beneuolentiam acquirere à subditis,

176 *Pacis fructus & beneficia qui nam i sint in regno.*

Crimen delectum, ulterius non debet appellari crimen.

177 *Iniuriarum remissio quæ sit. & qualiter fiat, & an fieri possit transactio super criminibus, remissiue.*

Pax facta cum uno principe, intelligitur etiã facta pro consiliariis suis.

178 *Conuen tiones & pacta in instrumento pacis facta an sint ad unguem seruandæ.*

Intellectus ad l. iiii. §. si his. ff. de pulc. uiola.

179 *Renuntians iuri suo, præsumitur in dubio facere renũtiationẽ & cõcordiam pro iniuriis.*

180 *Statutum præcipiens pacem fieri percussori, extenditur ad mandatorem.*

181 *Offensæ remissio an possit per ingratitudinem reuocari.*

182 *Minor an restitui debeat aduersus remissionem per ipsum factam de iniuriis sibi & patri suo illatis.*

Minor potest facere pacem, nec sibi datur restitutio in integrum.

183 *Pars quæ fecit pacem cum inimico, qui posteà fuit offensus in præsentia sua ab alio quem impedire poterat, ne offenderetur, & non impediuit an dicatur pacem uiolasse & in pœnam pacis fractæ incidisse.*

184 *Insultus si inter duos factus est reciprocus, & nescitur quis fuerit primus, nullus tenetur.*

Inter duos geminos robustior præsumitur primò natus.

Probationes luce meridiana clariores & liquidissimæ esse debẽt, ubi de pœna criminali agitur

Præsũptionibus quis damnari non debet. sed est magis absoluendus, si probatio est dubia.

185 *Aduocans contra illum cum quo pacem fecit, an pacẽ uiolasse dicatur. et nu. 187. 188. et 189*

186 *Aduocatus uasallus aduocando contra dominũ feudi an perdat feudum. & nu. 188.*

Consilium dans inimico meo, efficitur inimicus meus.

187 *Aduocatus tenetur dare consilia.*

190 *Inimici qui pacem fecerunt, an testificando contra comprehensum in pace, cadant in pœnã fractæ pacis.*

191 *Inimicus quilibet an sit à testimonio repellendus, & an sit ei credendum, arbitrio iudicis relinquitur.*

192 *Pœna in instrumento pacis apposita, cùm non apparet cui sit applicata, an fisco uel parti debeatur in casu ruptæ pacis, & nu. 193*

193 *Pœnę conuentionales non sunt applicãdæ fisco, nisi actum sit & stipulatum pro fisco.*

194 *Pœna pacis ruptæ an applicetur masculis, uel fœminis hęredibus defuncti.*

195 *Pœnæ licitè petuntur quando sapiunt interesse.*

196 *Episcopi tenentur facere ut pax seruetur medio gladij sui spiritualis, & Principes seculares suo seculari gladio.*

Pacis

Pacis uiolatores per Principes ecclesiæ & seculi puniuntur.
197 Fractor secundus pacis an possit petere pœnam fractæ pacis à primo fractore.
198 Dolus cum dolo compensatur.
Partes quæ post pacem inter se uulnerarunt, et inde iniuriam remiserunt, an præiudicent fisco in pœna fractæ pacis.
199 Vxori an detur actio seu accusatio de iniuria facta marito.
Vxor an possit pacem facere pro morte mariti.
200 Pater an possit remittere iniuriã factam filio.
201 Treuga & pax est semper seruanda. quia Deus fauet seruantibus illam.
De nece Thysapherni ob periurium suum.
202 Cato quare pro treuga & pace orauit contra Cæsarem in Senatu, ut Cæsar daretur in manibus hostium.
2 4 Fœdera à quo tempore habuerunt initium.
Pax quàm bona sit.
206 Vasallus unus ex pluribus habentibus feudum diuisibile, an possit alios ad diuisionẽ prouocare.
207 Infirmus qui in testamento uel confessione iniuriam remisit, an postea reconualescendo, possit iniuriarum actione agere. & nu 208.
208 Remittens odium an uideatur remittere iniuriam.
Inimico non petenti non tenetur quis remittere iniuriam, nec sibi signa amicitiæ ostendere.
Pax facta à mortiferè uulnerato moriente non ualet.
Pax in foro pœnitentiali potest fieri inter absentes.
209 Pax facta ab offenso in testamento omnibus inimicis suis eos liberando & absoluendo ab iniuria sibi facta quid operetur.
210 Rancor per osculum pacis datum in ecclesia non uidetur remissus.
211 Pœna corporalis uel pecuniaria an remissa intelligatur per iniuriarum remissionem & pacem secutam.
Reipublicæ interest delicta non remanere impunita.
212 Pacem habens ab offenso an possit per alium accusari de eodem delicto.
213 Offensus an sit cogendus fideiubere offendenti. qui soluit pœnam per ipsum incursam.
Iudices curare debent ut pacatæ remaneant ciuitates.
214 Exculpatio uulnerati an prosit uulneranti.
215 Iudex potest cogere scandalosos ad fideiubendũ ne scandala incurrant, & illis præcipere, ut se adinuicem offendant sub pœna, neque iniurient uerbo aut facto, eos quoque exulari potest.
216 Pacem facientes an uideantur fateri delictum, ita ut per curiam puniri possint.
Cautela pro facientibus pacem ne uideantur fateri delictum. 1.
217 Statutum loquens de homicida an extendatur ad mandantem fieri homicidium.
Statutum seruãdum est in sua specifica forma.
Omissum & non expressum in statuto, pro omisso & non expresso habetur.
Mandans fieri, facere & ipse uidetur.
Qui per alium facit per seipsum uidetur facere.
Mandans homicidium fieri, magis delinquit q̃ faciens, & grauius est puniendus.
218 Iniuriatus comedendo & bibendo cum iniuriante, an tacitè uideatur remisisse iniuriam.
219 Iniuria remittitur per pacis osculum.

INDVCIAE, & seu treugæ feriæ sunt militares, & sunt securitates, & fiduciæ præstitæ rebus, & personis ad certũ tempus discordia nõdũ finita: & Pax est finis belli, ut in titulo de pace iur. firm. & l. i. ff. de pactis, & l. in bello. ff. de capt. & postl. reuersis.
1 † Et post bellũ uictoria sequitur, & amena pacis tranquillitas, quæ est uinculum charitatis: & charitas est amor Dei, & proximi c. nouit. & per Doct. ibi de iudiciis, & c ii. de treug. & pace. l. i. C. de cad. tollen. & l. vnica C. vt pub. lætiticię. lib. x. per Glo. in c. significauit, in uerbo placet, extrà de iudiciis: In voluntate pax esse debet, & bellum in necessitate, bellũ committitur vt pax quæratur; Pax quæritur vt bellum non fiat: sed non ècontra Pax fit vt bellum fiat, sed ut penitus tollatur omnis rancor, & iniuria, & remissio fiat illius ad inuicem illatæ c. noli. xxiii. q. i. Pax est habenda vt refert Bald.

in l.i.ff de pactis à Deo videlicet, à seipso, ab homine id est, à proximo, & à superiore: cuius quidem pacis excellentia est tantæ virtutis, quòd Deo immortali attribuitur, & mortali Regi Inquit Dominus pacem meam do vobis, & pacem relinquo uobis in terra, pacem omnibus bonę voluntatis donat Deus, & pacem vobis dat Ecclesia spōsa sua, & beatos esse pacificos firmat Euangelium, & de Rege mortali Rex pacificus exprimitur in procœmio Gregoriano.

2 † Et omnes tenentur Principes catholici procurare pacem, & illam seruare immaculatam ecclesiæ Dei c.quādo. xxiii. q.iiii.c.Princeps.lxxiii.q.v.iuncto c.administratores, & c.Regum ibidem, c.nō inuenitur, cum sequenti c.iuncto, c. si ecclesia, xxiii.q.iiii.

3 Et † ut inquit conciuis meus Rauēnas Cassiodorus: Pax est unitas, & salus multitudinis, & desiderabile bonum, propter quam pacem tranquilitas, vtilitas, honor, & uita populorum conseruatur, & custoditur, estq́ mater, & decora bonarum arcium, multiplicans genus humanum, & bona sua, mores extollens, & ꝙ bellica clade turbatum est pacis remedio reformatur c.cū pèr bellicā.xxxiiii. q.i.Pax est consolatio viuorum, & requies mortuorum, qui in pace Dei moriuntur in gremio ecclesiæ catholicę extrà quam salus non habetur. xxiiii.q.i. c.alienus.

4 † Et cogi debent inimici ad pacem quando fieri pōtest sine damno, & scādalo alicuius partis: vt in procœmio Gregoriano Pax enim ecclesiæ, & catholicæ religionis est vnitas catholicorum omnium.l. inter claras C. de summa trinit. & fid. cathol.

5 Ad † Pręsides spectat prouinciarum curare pacem, & quietam habere prouinciam suam, nam semota pace insidiatur vitæ mortalium, & omnis humana perii vtilitas firmat Oldradus de Laude in consi.lxxxiiii.in v.col.& Bal.in l.i.ff. de off. præf.vrbi: & dicta est pax à pacto.l. i.ff.de pactis.

6 Deum † terminalem custodem pacis, & iustitiæ testem Crassa venerabatur Antiquitas, & multa permittūtur fieri propter pacem faciendam, aut factam conseruandam, quæ aliàs non permitterentur, vt aliàs latè dixi in cōsilio quod gratia Dei feci in fauorem matrimonii Serenissimæ Reginæ Catherinę Anglorum: & mali tollerantur pro pace conseruanda c.i.xxiii.q.iiii.

7 Multa † sunt quæ de iure fieri non possunt, & pacis auctoritate legis habent vigorē. Ita Consuluit Bal. in cōsi. ccxiii, incipiente quædam Nobilis in iii.volu. consil. vbi limitat Glo. singul. in l.talis scriptura.ff. de leg.i. quæ dicit ꝙ fictio non trahitur retro ad ea, quæ sunt de iure impossibilia, fallit tamen in conuentione legittima quæ fit propter pacem, & illam Glo. exaltauit Bal. in c.innotuit de electiōe & in c.cum consuetudinis de consuet & in c.contingit, de dolo, & contumacia, & in l.siue possidetis, C.de probationibus, & in rubrica de procuratoribus in.ii.col.

8 Et † propter pacem inter eos qui sunt inhabiles propter ętatem permittitur contractus matrimonii c.ii. & per Abb. ibi de spons. impuberum, & in pluribus casibus à lege, & à canone prohibitis per sedem Apostolicam dispensari solitis, ꝓ bono pacis matrimonium fit inter pubetes vt dixi, vt dicto c.ii. & pax est tam bona, ꝙ à populis peroptabatur communiter c.i.de pac.tenenda.

9 Quæritur † si pro ineunda pace possunt diebus feriatis, & dominicis, & aliis festiuis diebus præstari sacramenta, Dic ꝙ sic pro bono pacis c.i. & per Doct.ibi de feriis, pacis ob fauorem detrahitur à dispositionibus iuris c.hisq; extra de maior. & obe.c.ii.de arb.c.i. de mutuis pe.

10 † Quæro de alio casu, si propter pacem imponitur calumniosa pœnitentia, dic ꝙ non c.accusasti, de accusationibus, & bene consuluit, & declarat Bal.in consi. lviii incipiente laudatur, in prima parte. Vbi declarat quotuplex sit pax, & quomodo dicatur rumpi, & qualiter pax sit stricti iuris, & an rupta Pax dicatur si occido fratrem meum.

11 Pax † enim est duplex diuina, & humana. Diuina est pro reconciliatione peccatoris ad Deum, & pro salute animarum c. non sufficit de pœnit. distin. i.

12 Ex pace † resultat coniunctio animarũ, & cordium c. Nouacianus. vii. q. i. c. pace igitur, de consecr. distin. ii. valde est affectanda Pax humana pro salute animæ, & corporis bono temporali; & si Pax humana tam dulcis est pro salute temporali corporum, quantò dulcior est diuina pro ęterna salute animarum c. noli, xxiii q. i.

13 Pax † fit osculo interueniente, & pax datur in missa pro charitate diuina Glo. est in c. ad Apostolicæ, in verbo pacẽ, de senté. & re iud. in vi. quę enumerat multos casus per quos Deus tollit pacẽ Populis, & illis dat bellum quo tempore furor arma ministrat: & talis furor cessat tempore pacis, notat Bal. in rub. qui admitti ad bon. possess.

14 Est quippè notandum † quòd si quis habuerat mandatum à vulnerato de faciendo pacem vulneranti, & decesserit uulneratus: re integra; regulariter expirat mãdatum morte mandantis. l. mandatum. C. mandati, & l fin. ff. de solut. & instit. mandat. §. Item: Limita dictam regulam non procedere in præmisso casu propter bonum pacis, & ipsius fauorem: ita ꝙ dictus procurator etiam post mortẽ mandantis poterit facere pacem, iuxta tenorem sui mandati: per not. per Bal. in add. ad Specul. in tit. de homic. in vlt. col. & per Hippoly. de Marsil. in singulari suo. xliiii. incipiente Mandatum.

15 Et † debet interuenire iuramentum in confectione, & reformatione pacis cum osculo, & tactu dexteræ manus ab vtraque parte: quæ testes sunt fidei, & pignora pacis c. fundamẽta, & ibi per Io. And. de electione in vi & per Lucam de Pen. in l. i. C. de aquæ duc. Et quæ fiunt propter bonum pacis legis habẽt vigorem, licet aliàs non permitterentur de iure, nec fieri possent. Consuluit Bal. in consi. ccxiii. incipiente quidam Nobilis in. iii. lib. vbi limitat Glo. l. talis scriptura. ff. de leg. i. quæ dicit ꝙ fictio non trahitur retro ad ea quæ sunt impossibilia de iure fallit in conuentione legitima, quæ fit propter pacem: quam Glo. extollit Bal. in c. innotuit, de electione, & in c. cõtingit de dolo, & cõtumacia, & in c. consuetudinis, de consuetu. & in l. siue possidetis. C. de probat. & in rub. de procur.

16 Et † propter bonum pacis tolleratur ille, qui longo tempore ecclesiam accepit de manu laicorum c. cura, de iure patronatus, & per Innoc. in c. nisi cum pridẽ, de renunc. & in c. i. de elect. vbi dat casus & ꝙ pro bono pacis tolerauit ecclesia depositionem quorundam Episcoporũ, & subrogationem aliorum præter conscientiam Romani Pontificis.

17 Et † propter bonum pacis tenetur Episcopus renuntiare episcopatum sibi bono dato cambio: vt pax sit inter ipsum, et populum c. quippè. iii. q. vi.

18 Ob † bonum pacis cogit Episcopus per censuras ecclesiæ partes diu litigantes etiam non subditos ad concordiam, quę nutrit amorem inter mortales c. placuit, cum Glo. ibi. xc. distin. c. i. de mut. peti. & per Imo. & Iacob. Butrigarium ibi ꝑ l. æquissimum. ff. de vsufruct. Consuluit excellentissimus Doctor Andreas de Bartholomeo Barbacia nuncupatus in consi. xi. & in consi. xxiiii.

19 Et † pro habenda pace potest Episcopus transferri de vna Ecclesia ad aliam c. qppè. iii q. vi. & per Innoc. in c. nisi cum pridem, de reunnc. & per Roma. in cõsi. cxxv. & Barbaciam in c. i. de homic. & de elect. c. i. iuncto. c. cum inter, ibidem.

20 Et † propter bonum pacis toleratur à canone electio facta contemptis illis de capitulo, licet irritanda, & cassanda veniret: quoniam contempti non curauerũt consentire c. quod sicut, de electione.

21 Pro † bono pacis succedit capitulum vacante cathedrali ecclesia c. de his, de maior. & obedientia c. cum olim, eodem tit. Donec Papa prouiderit.

22 Propter † bonum pacis nõ tenetur filius alere patrem bannitum, ne Pax frangeretur c. i. §. si quis hominem, de pac. tenen. Licet aliàs regulariter teneretur alere patrem bannitum: ut in §. i. authen. de

inceftis nup. & per Rom.in l.fi uerò.§. de uiro.ff.folut.matri.& Bar.in l.fi quis à liberis.§.fed vtrum.ff.de lib.agnofcen.

23 Pro † bono pacis poffunt cogi per iudicẽ litigantes ad concordiam.l.ęquifsimum ff.de vfufruct. & vbi compofitio non tenet,non debet iudex interponere partes ad componendum ne fub fpe boni malũ fequeretur,firmat Archid. in c.ftudendum,xc.diftin.

24 Et † fi potens,& diues litigat cum paupere habente iuftitiam, fed eius complementum Pauper confequi nõ poteft propter potentiam aduerfarii.tenetur iudex curare pro concordia,& partes ipfas reducere ad concordiam, etiam cum aliquali detractione iuris pauperis, tenet Specul.iuris in tit.de prępar.iudiciorũ, & Ioan.And.ibidem in add.fua:tenet & Cardinalis Alexandrinus in c. fin. de tranfact.& Bart.in confi.xiiii. & in alio fuo confi.incipiente ciuitatis Pifanę, & in l.illicitas.§. ne potentiores.ff. de off. Pręf.& Abb.in c.i.de treug.& pac.

25 Pax † eft componenda, & reformanda p Reges,Prælatos,Prælides, magiftratus, & fuperiores, & iudices regentes populos c.Regum, & c.Rex.xxiii.q.v. & tenentur propter bonum pacis compellere fubditos ad pacem,compromiffumq́;, & ad tranfactionem, & fimiliter in criminalibus ut concordia fiat tenet; Bart. in l.congruit.ff. de off. Præs. & Alex.in l.i.§.& poft operis.ff.de no. oper. nun. quod limita procedere ante commiffum delictum.l.denunciamus.C.qui ad ecclefiam confugiunt: habetur per Alex.in d.l.i.licet Bal.dicat in.§.fi.infti.de nup. quòd licet offenfus in foro contentiofo poffit tenuere pacem,& concordiam,& non pofsit cogi ad illam faciendam, etiã fi teneatur de fcandalo c.difcordantes cũ fimilibus ibi.xc.diftin. Imo tenentur iudices uindicare,& punire crimina, & eorum auctores delinquẽtes ; quod tamen fecus eft in foro confcientię:& per Glo. in l.diuus.ff.ad Syllenia. & Bal.in l.i.§. quies.ff.de offi. Pręf.vrb. & per Abb.in rub.de treug.& pac.in ciuilibus autem non arctat iudex,fed amicabiliter hortatur partes ad concordiam habetur per Bal.& Ang.in l.æquifsimum.ff.de vfufr. & Glo.in l.i. ff de no. oper. nunc. & per Bal.in l abolicio.C.de abolit.vbi per illum tex.dicit quòd iudex pro bono pacis debet magis admittere abolitionem inter cognatos, quàm inter extraneos: idem notanter tenet Bonifacius de Vitelinis de Mantua in fuo lib.maleficiorum in tit.de pace, & poffe quem compelli ad faciendum pacem cum inimicis fuis, fi propter illam caufam federetur tumultus in ciuitate per d.l.æquifsimum.ff.de vfufruct.

26 Tenentur † boni Principes,Reges, Iudices,& magiftratus omnes obuiare fcandalis futuris cum cautionibus, cogendo partes iuris remediis c.i.extrà de off.legati in vi. clem.i. de off.ord.etiam fi fint pufilla:quoniam ex minima fintilla oriti quandoque folet magnum incendium c.ii.de no.oper.nunc. Et fic tenẽtur operari fuperiores ne fcandala ueniant Glo. eft in dicta clem i.de off.ord. & ad pręditcta faciunt cumulata per d.Ioan. Ant.de Nigris de Cãpanea Romanorum in fuo commento extrauagantis clemẽtinę Domini mei Clementis vii.de uita, & honeftate minorum clericorum, in verbo fcandalum generari fol.xxiii.& per Fel. in rubrica de treuga,& pace.

27 Curandum eft † quòd aliquo facto delicto primò foluatur pœna antequàm iniuriatus cogatur ad pacem, fi pro hoc iudex impellens intendit uitare fyndicatum:& fi aliter faceret tenebitur in fyndicatu,ut in §.Oportet, authen.de mandatis Principum,fecundum Bal.in l.continet ff.de integrum reftit.& in l.cum affirmes,C de lib.caufa, & in c.i.de pac. ten.& in l.i.ff.de off.Præf.vrb. & p eundẽ in c.venerabilẽ,de elect.& in l.ii.ff.ad Sylle.& per Bart.in l.ambiciofa.ff.de decretis ab ordine facien. & per Bart.in l. ex ftipulatione.C.de fent. & per Bar.in l.quos prohibet,de poftul. & per Ioan. And.in add.ad Specul.in §.Sequitur,de pignoribus,& per d. Homodeum de caftello in tractatu fuo Syndicatus in duodecima carta.

Quęritur

28 Quæritur † modo adhærendo prædictis si iudex potest cogere offensum ad faciédum pacé Bal. tenet ꝙ sic in l. i. §. quies ff de off. Præf. vrb. licet quis sit suadédus ad faciendum pacem, non tamen est cogendus. l. ex stipulatione. C. de sent. & interlocut. om. iud. & dicit ꝙ imò debet vindicare, & punire sequuto scandalo, & delicto, licet ante factum debeat obuiare iuxta suum posse, & pro pace curare.

29 Regulariter † est optimè præcogitandū in pacis firmamento, ne aliqui sub spe fidei, & bonæ pacis illaqueantur: quia illi qui iniquos sociant pace, præparant vires iniquitati: vt supra dixi, cum talis colligatio non sit duratura, & post affligit bonos aliquo tempore: attamen seruāda est, nisi præcedat diffidatio: vt dicit Ioan. And. in c. pro humani, de homicid. in vi. præcedente autem hostili diffidatio ne de iure permittitur bellum, vt pax quæratur, & in pace viuamus: vt in consilio primo primi libri consiliorum meorum duelli.

30 Si † duo laici litigant possunt compelli ad concordiam Glo. est in c. placuit. xc. distin. & per Roma. in consil. cccxxiiii. & in consi. cccxxvii. & in c. ii. de sponsalibus impub. & c. causamq; de test. & c. querelam, de simo. & c. fin. de transf. & l. æquissimum. ff. de vsufructu. & Bar. in l. furti. ff. de his, qui: not. inf. & Glo. in c. potuit. xc. distin.

31 Et † arbiter licet nō possit apponere manus ad ea quæ non sunt cōtenta in compromisso, & dicta de causa lædere iustitiam partis. l. non distinguemus. §. de officio. ff. de arbit. & c. examinata, de confirm. vtil. vel inutil. & l. arbor. §. vestibulo. ff. com præd. fallit in casu pacis, habetur per Bar. in l. Aquiliana. ff. de transac. & tex. instit. de iniuriis. in §. fin. & licet offensus in foro seculari, & contentioso: fallit tamen in foro conscientiæ: Bald in dicto. §. quies. c. nisi de præben. c. de his, & ibi Glo. de maior. & obed. & per Glo. ibi, & per Legistas in l. si de meis. §. recepisse ff. de arbir & in l. si societatem. §. arbitro-um. ff. pro socio.

32 Etiam † pro bono pacis in causa spiritua li sit cōpromissum in clericos tamen, & non in laicos c. ii. & c. ex parte, & c. contingit, de arb. vnde propter pacem potest iudex delegatus decidere casum non sibi cōmissum, ita arbiter propter pacem potest apponere manus ad non cōtenta in cōpromisso c. nisi, de præbend. & sic limitatur doctrina Bar. in l. Aquiliana. ff. de transact. & per Bar. in l. si de meis. §. recepisse. ff. de arbit. Iudices non solum iustitiam habent facere, sed concordiam partium procurare, & pace litem terminare. c. causam, de test. c. i. de mut. petit. c. querelam, de simon. Possunt etiam iudices cogere partes ad pacem, & concordiam. l. æquissimū ff. de vsufr. & c. fi. de trāsact.

33 Ciuitas † si inquietaretur ob aliquorum discordias, tenet superior ob pacem illos concordare habetur per Bar. in l. furti. §. qui iussu, ff. de his, qui not. infam.

34 Calumnioso † accusatori non imponitur pœnitentia propter bonum pacis c. accusasti, de accusat.

35 Iudex † debet studere paci si bona est, & æqua, aliàs non: & ante factum debet studere paci: sed post factum tenetur punire absq; venia: & ritè dicebat Bal. si pax est bona, & æqua, aliàs sec⁹, & in c. Quia tauallis, de iur. iur. firmauit ꝙ si arbiter mandauerit, ꝙ aliqua partiū exuletur à patria nō rectè facit, nec tale factum laudatur, si causa cōmissa fuerit sibi de iure terminãda: dicit Bal. i c. venissent de test. ꝙ pro hoc non tollitur, quia concordia terminetur. c. causam, il ii. eod. tit. & c. querelam, de simon. & c. fin. de probat. Et ꝙ iudex habeat curare ꝓ pace est tex. in l. congruit. ff. de off. prædis, habetur per Bonifaciū de Mantua in lib. suo maleficiorum in titulo de pace.

36 Remouendus † est iudex ab officio, qui videt aliquos rixantes & se non interponit pro pace: vt institu. de iniur. §. fin. habetur per Cyn. in l. si Seruus. C. de noxalib.

37 Pax † inter malos non est curanda, secundum Oldr. in consi. lxxi. ne sub fide decipiant, & offendant boni: Ad hoc faciunt pulchrè not. ꝑ Luc. de Pen in l. i. C. publ. lętic. lib. xii. adde hic quę suprà dixi.

38 Pax † illa est curanda si bona, & æqua sit, & duratura: & est bene firmanda, ne illaqueantur innocentes sub fide, & bonitate sua: vt dicit Bald. in rubro de treug. & pac.

39 †Et iudex ante factum debet studere paci, & pro pace, & post factum punire fractores eiusdem pacis: vt firmat Goff. licet Ba. dicat contrarium in c. Quintauallis, de iur. iur.

40 Quod † si arbiter propter bonum pacis mandauerit aliquem exulari à patria ꝙ non rectè laudat, verius tamen est contrarium, vt in dies probè fit per Præsides prouinciarũ sequentes opinionem Goff. vt scandala, & tumultus, ac factiones sedarentur, & vitarentur.

41 Nec † sunt in confectione Pacis rememoranda odia, & iniuriæ præteritæ: quia pacem turbarent, & impedirent, iuxta illud Catonis. Litis præteritæ noli malè dicta referre: & vt reminiscantur iniuriȩ diuina virtute mortalium: quia sȩpe relata odia, & iniuria in pacis reformatione, sunt interdum maioris odii concitationes: vbi processit offensa nulla satisfactio ne sequuta. Et cautius puto læsum si queri vult audiri, remuneratione sequente: quia animus eius tunc pascitur vociferatione, & satisfactione sequuta quiescit. Nam concordia dicitur quasi coniunctio cordium c indemnitatibus, de elect. in vi. Differt tamen concordia à pace, vt prædixi: quia concordia dicitur remissio quædã, Pax aũt est plena sedatio discordiarum, & iniuriarum omnium: & ista duo secundum vsum loquendi pro diuersis accipiunẽ: Dicit tamen B. Augustinus, Pacem aliud non esse, nisi ordinatam cõcordiã in lib. xii. de ciuitate Dei.

42 Pacem † facere potest Maritus de adulterio vxoris fauore pacis, licet sileat in tali crimine transactio. l. transigere C. de transact. & authen. sed hodie C. de adul. & per pacem, & concordiam minoratur pœna: cõsuluit Bart. in consi. clxxv. incipiente super eo quod à me quæsisti. Nam pax in omni maleficio est licita: vt instit. de iniuriis. §. si & l. fin. & l. si tibi. §. quędam ff. de pactis. Nam temporale beneficium excluditur tempore l. ii. & l. Stichum. §. statu liberum, In contrarium videtur, quoniam quidam sunt termini relatiui vt pater, & filius: isti se inuicem generant, & corrumpunt: nam si pater, ergo filius, & econuerso: & ideò ille qui iuris fictione non habet patrem, spurius est, vt. C. de cap. & postl. reuers. l. i. Quidam sunt termini contrarii, & tunc vnus tollit alterum, sed non ponit alterum: qa posset esse priuatio sine surgenti habitu in casu nostro: Quidam sunt termini disparati, & isti inuicem: nec se generant, nec se corrumpunt l. si domus ff. de seruit. vrb. præd. & l. si vnus. ff. de pactis, & ibi per Cyn. & Bal. in procœ. Gregoriano.

43 Pax † potest fieri in testamẽto & ꝓdest, & in eo remitti oĩs iniuria sicut in contractibus: ita tenet Glo. in § fin. instit. de iniur. & per Ias. in l. cum antiquitas C. de testam. Bal. in l. i. in fine C. cõmun. de leg. in antiqua lectura. Et vbicunque est publica accusatio, offensus, non potest facere pacem, quæ liberet delinquentem: nisi delictum esset in omittendo, quia tunc posset: Glo. est in l. Diuus ff. ad Sylnia. & ille qui iniuriam non facit alicui non indiget pace: Nec mutua Pax fit, si ex vna parte sit tantũ illata iniuria, vt dicit Iuris Specul. in titu. de treug. & pac. quæ à bonis peroptatur populis c. i. de pac constan. Cõtrarium est verius secundum Bar. in l. i. ff. de iniur. vt aliàs dixi.

44 Et † nisi sit limitatum tempus in instrumento pacis præsumitur in dubio pax perpetua: vt dicit Glo. in c. ad Apostolicæ, de sent. & re ind. lib. vi. & tex. in l. vnica C. de cad. tol. & per Gl. & Ang. in l. i. ff. de pact. & tex. in c. i. de pace constan.

45 Quidã † tenent differre inter se pacem, & concordiã: & seu concordiam à pace, vel pacẽ à concordia: videlicet si quis fecerit concordiã de pœna cũ aliquo; si postea se adinuicem percusserint non dicatur rupere pacẽ, sed dũtaxat concordiã: vt dicit Glo. in dicto. §. fi. instit. de iniur. & Bal. in rub. de treug. & pa. quoniã vulgus aliter intelligit pacẽ, & aliter cõcordiã de cõmuni vsu loquendi: & per Ias. in l. i. ff. de pact. & in l. de fideicommisso.

C.de transactionib.

46 † Propter pacem habitam per confesſionẽ Simplici ſacerdoti blaſphemias, & alia peccata dimittit Deus, & cum ipſo reconciliatur pace, vt cõſuluit Bar.cõſi.clxvii. Et tam fructifera eſt confeſsio pro ſalute animarum facta Deo, & Sacerdoti proprio ore confitentis: vt pluries dixi in libro Clementis vii. nuncupato defenſorio Eccleſię. & Apoſtolicæ ſedis contra hæreticos. Et Papa catholicus non tolleret confeſsionẽ: quia eſt ſtatuta diuino iure; ꝙ ipſe ſeruare tenetur: Dauid Propheta inquit. Dic tu iniquitates tuas, oſtende te ſacerdotibus dixit Deus Leproſo, Confitemini alterutrum peccata noſtra dixit Beatus Iacobus Apoſtolus, & oremus ꝓ inuicem vt ſaluemini: & Apoſtolorum Princeps Petrus dedit in pręceptis beato Clementi, ꝙ ſi forte alicuius cor, vel liuor, aut infidelitas, vel aliquod vllum latenter irrepſerit non erubeſcat ille qui curam gerit animæ ſe confiteri: hæc illi, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei ſalubri conſilio curetur, vt ipſe Clemens refert in Epiſtola ſua in Germania impreſſa. Ad materiã pacis reddeũtes adde quæ dicit ipſe Bar. in l.ſocietatem.§. Arbitrorum ff.pro ſocio de clauſula pro bono pacis, & concordiæ.

47 Quæro † de ſacerdote ſi ipſe poteſt recipere pacem, & pro abſente ſtipulari, vt publica perſona; dic ꝙ ſic, fauore pacis c. Parochiano, extra de ſepulturis, & Glo. in §.fi. inſtit. de iniur. Et dicebat Bal. in tit.de pac.iur.firman. ꝙ ſi iniuria remiſſa fuerit in foro pœnitentiali, an poſſit intentari in foro fori iudicii ſecularis, & allegat textũ in d.§.fi inſtit. de iniur. & diſtinguit, aut eſt facta plena remiſsio iniuriæ, vel rancoris, dũtaxat, vel dubitatur, primo caſu tenet non poſſe agere l.i. §.ius publicum.ff.de iuſt. & iur. Et inferius dicã, habetur per Guidonem de Suſaria, & Bonifaciũ de Mantua in lib. maleficiorum in tit.de pace. Secũdò, aut tertiò caſu ſic: vt ibi per eũ. Pax enim, & remiſsio iniuriarũ an fieri regulariter poſſit pro abſente, & abſentibus, dic ꝙ ſic. Ita probè conſuluit Veridicus Doctor d. Alex. in conſi.cxxxi. in iiii.vol.col.iii. habetur tamen per Bal. in l. Athletæ, per illũ tex. ibi ff.de excuſat. tut. pacẽ abſenti fieri non poſſe, niſi ſtipuletur per notariũ, & ſec⁹ fore in remiſsione iniuriarũ.

48 Et † pace ſubſequuta debent tolli illicò ſtatuta tyrannicè facta tempore guerræ. l. vnica C.de cad.tollen. & l.ſi hominem, ff.mandati. Et ille qui paciſcit de iniuriis ſibi illatis intelligitur facere pacem, & concordiam, vt dicit Io. And. & Abb. in c.i.de poſtul.præla.per text. in c. ad Apoſtolicæ, de re iudicata in vi. & vt dicit Glo. in d.l.i.ff.de pact. & per Bart. in l.denique, ff.de damno infecto.

49 Minores, & Puberes † pro bono pacis poſſunt ſe obligare, tenet Bal. in c.i. uerſic. lo facit, & in verſic. quærit. Gl. de pa.ten.

50 Et † pax eſt tam bona, ꝙ cauſa pacis non impeditur à feriis: quin agitetur feriarũ tempore, Glo. eſt in c.i.xv.q.iiii. & dicta Glo. ponit plures caſus qui poſſunt agitari tempore feriarum.

51 Maior † xiiii.annis, & ſeu minor. xviii. annis: ſi facit pacem, & iurat non contra uenire an obligetur per iuramentum: dic ꝙ ſic: ſecundum Bal. in c.i.de pac.iuram. firm. an.verſ. quærit ergo Glo. nũquid ſi minor &c. Conſuluit Paulus de caſtro pacem factam per minorem non poſſe rumpi per ipſum factum maiorẽ in cõſi. cxci. & an ſufficiat pacem haberi à minore ſine decreto iudicis, habetur per Bal. in l.pactum, C.de pact. & dicã inferius, & per Bal. in l.i.ff.de pact. & per Specu. in tit.de treug. & pac. quæ videas quoniam placebit.

52 Pax † eſt genus, & concordia eſt ſpecies, & eſt conuentio partium, & ſeu cordiũ, & remiſsio iniuriarum: & eſt ſpecies pacti ſuper inimicis Glo. in l.i.ff. de pact, & de elect.c.de indẽnitatibus, in vi. & ſtq; notandũ ꝙ ille qui non habet cõcordiã, nõ dicitur habere pacẽ, vt aliàs dixi. Pax enim eſt perpetua, cõcordia verò eſſe poteſt temporalis, & per Ang. de Peruſio in d.l.i. qui dicit, quòd ſi ſtatutum requiſiuerit inſtrumentum pacis, non ſufficit inſtrumentum cõcordię: ſed ſi pax requiratur, ſufficit pactum, qđ idẽ eſt ꝙ pax:

de inceft. nupt. dic tu in cafu præmiffo fractę pacis contrarium determinari per tex.in c.i.§.fi quis omnem,de pac. tené. & de eius violat.

59 Et † ꝓ pter ruptam pacem Papa iudicat inter laicos c.ficut de iur. iura. & c. nouit de iudic. licet regulariter fint diftinctę iurifdictiones c.quoniam,decima diftin.c.fuper quibufdam de uerb. fignific.c.folitę de maior.& obed. Dicit Glo. in c.ad Apoftolicę de re iud.lib.vi. & Ioan.de Lignano in trac.fuo de bello,pacē non feruari inter homines ob multas caufas,quia maleficia quæ fiunt relinquātur inulta, & impunita,& etiā quia eft abundantia temporalium,& penuria fpiritualium: Ita quod contra demones non occupamur in pugna,& non oppugnamur armis diuinis, fed illis abiectis cum peccato, & fuperbia:amicitiam tenentes Luciferi perfidi fedutoris humani generis: Item etiam quia damna non confideremus antiqui hoftis bellantis affiduo intrinfecus,animam, & corpus tollentis increduli humani generis,non cogitantis de euentu futuri belli,neq; de uictoria ęterna,neq; de uita,& morte ꝑpetua, Item etiam quia non feruamus, ut tenemur diuina præcepta c.fin.in fin. extra de reft.fpol.

60 Eft † quoq; notandū quod fit Pax quod omnes adhærentes exprimentur in capitulis ipfius pacis, alias ipfi non comprehenderentur c. ad Apoftolicæ, de re iud. in vi. & per Abb. in c. i. de poftul. præl.col.viii.

61 Pacis † confirmatio eft ipfa uera Iuftitia, ut dicebat Bal.in c.fi.de pac.conftā. & allegat tex. leg. de uendicta de furt. libro.i.iure longob.

62 Et†Pax promiffa pro fe, amicis,& adhærentibus:intelligitur de præfentibus, & non de futuris, & fi promiffa fuerit pro fe, & filiis, intelligitur de filiis tantum natis, & non de nafcituris, nifi effet dictum in inftrumento etiam de nafcituris.l.fi ftipulatus fuerim.§.cum ftipulamur,& per Iaf.ibi.ff.de uerb.oblig. & ꝑ Bar.in l.fin.ff. de duobus reis, ubi tenet quod omnes poffunt agere ad pœnam.

in cōtrariū uidetur facere quædam Glo In l.fi manumiffus C. de libert.& eorū liber.norar lumen iuris Bar. in l.iniuriarum.ff.de iniur. Pacta, & capitula appofita in inftrumento pacis effe ad unguē feruanda:& fi capitulum ruptæ pacis extendatur ad dantem auxilium, uel fauorem, & ex quo modo committatur contra pacem, & quantum ad auxiliantem, & fauentem: & dic quòd qualitas quæ eft in maleficio, & perfona cōmitentis aggrauat ipfum maleficium in perfonā auxiliantis.l.utrum.ff.ad.l.Pomp.de Parici.Nam contra pacem femper committitur eo ipfo,quòd non feruantur capitula pacis,etiam fi nullum de ea effet factum inftrumentum.

63 Contingit † pacem fieri cum tertio fub certa pœna pro fe, & hæredibus fuis ad inuicem facta ftipulatione, & cum una ex partibus deceflerit cum pluribus hæredibus,quorum vnus fit offenfus,utrum actio aliis comperat pro pœna ftipulata in inftrumento pacis infolidum, an illi foli offenfo, habetur per Bar.in l. fin.ff.de duob.teis,ubi tenet ut fupra dixi omnes agere poffe ad pœnam,&Glo. tenet cōtrarium in dicta. l.fi manumiffus. C. de libert. & eorum liber. & per Bar. & Iafo. in l. eadem,§.Cato in.15. col.& per dominum meum. d. Carolū Ruinū ibidē. ff. de uer.oblig.ubi concludit totam pœnam deberi offenfo. Statutum factum tempore guerræ pro neceffitate habendarum pecuniarum tolli debet pace fequuta c.cum ceffante,de appel.l.unica in prin.C.de cad.tollen.Nā quod belli calamitas induxit pacis lenitas foluit.

64 Quæritur † fi ftatutum dictauerit quòd fi non habuerit pacem ab hæredibus defuncti,& funt plures hæredes, an fufficiat eam habere ab uno tātum,dic quòd non, habetur per Bal.in l.fi plures.ff.de leg. iii.& in l.ii. C. de libert. & eorum liber. & in l.cum inter C. de fideicomif far. libert. & per Bar. & alios in l.iiii. §. Catho ff.de uerb. oblig. Pax poteft ꝑ alium fieri,& ratificari per hæredem: habetur per Bal. in add.Specul. in titu. de

homic.versi. sed pone. Pax ab hærede particulari pro morte defuncti fieri potest, & prodest; tenet Bal. in l. quoties. ff. de hæred. instituē. & in c. i. in princip. & in vltima col. de success. feud.

65 Et † an priuentur hæreditate hęredes quia non vendicarunt mortem defuncti tenet Lucas de Pen. in tit. publ. lætic. C. lib. xii. col. xxxi. quòd sic; & ꝙ applicatur fisco.

66 Pacem † facere an sit quid hæreditariū, & an sit habenda à filio qui repudiauit hęreditatem. Hanc quæstionem ponit Bar. in l. damni. §. Sabini. ff. de dam. infect. & Ias. in l. cum filio familiās. ff. de leg. i. & concluditur ad filium spectare facere pacem, ad quem spectat facere vindictam ratione sanguinis, quātumq; nō sit hęres patris: quia principaliter ipsum tangit iniuria, & offensa facta patri suo propter sanguinem, & in l. iiii. §. Cato, ff. de verb. oblig. tenet ius faciendi pacē esse quid hæreditarium; quod intelligo in hęredibus extraneis aliis filiis nō existentibus interfecti, & per dominum Carolum Ruinum præceptorem meum in dicto §. Cato: Consuluit Paulus de Castro in cons. lxxii. incipiēte quia frustra disputaretur ꝙ vna pars veniens ad arma contra pacem potest etiam alia pars cōtrauenire, & ibi quādo videatur discessum à pace, & illa anullata per partes tacitè, vel expresse.

67 Quæro † si pax facta valet cum promissione pœnæ applicandæ fisco; dic non valere nisi fuerit per Notarium stipulata pœna pro fisco: quia non sufficit quòd partes promittant sub pœna fisco applicanda: not. Bar. in l. arbiter, la. ii. ff. de arbit. & in l. i. in vlt. col. ff. de iur. fisci.

68 Quæro † de duobus qui pacem fecerunt sub certa pœna; & vnus offendit alium; an offensus potuerit offendere offendentem respectiuè impunè, dic ꝙ sic. c. bonæ memoriæ, de elect. il. i. & per Abb. ibi: & in c. quemadmodum, de iur. iuran. & per Bar. in l. cum Pater. §. libertus ff. de leg. ii. & per Petrum de Anchar. in c. intelleximus, de adult. & c. sicut de iur. iuran. vbi dicit ꝙ primus offensus dicitur ille cui rupta fuit Pax: & secundus illam nō rupit, sed ruptam inuenit: & latè ꝑ Luc. de Pen. C. publi. lætic. col. xxx. l. qui fidem. ff. de transact. Et idem dicit Petrus de Anchar. in c. si bos, de iniur. ꝙ si duo fecerunt pacem apposita pœna, & eam fregerunt si nescitur quis eorum illam fregerit, non poterit vnus agere contra alium ad pœnā, & neuter tenebitur: vt voluit Bar. in d. l. cum Pater. §. Libertus. ff. de leg. ii. & Alex. in l. si seruū Stichum. §. sequitur. ff. de verb. oblig. & Ias. in l. cum stipulati sumus ff. eodē, & tex. cum Glo. in l. qui fidem. ff. de transact. & Bar in l. i. ff. si quadrupes paup. fecis. dicat. secus si constiterit de primo fractore: quia poterit contra ipsum fractorem agere ad pœnam, vt in d. §. Libertus. & in l. quęro. §. inter locatorem, ff. locati, & in c. peruenit, de iur. iuran. & in l. cum proponas, C. de pact. & per Innoc. in c. mandatum de rescript. & Glo. in c. dilecti, de arbi. & in l. si modo fuerit, ff. de iur. iuran. & per Abb. in c. ii. de treug. & pac.

69 † Quid si pœna de mille sit stipulata ꝑ plures in instrumento pacis, & vnus fuit occisus ab aliquibus de alia parte; an pœna comittatur in totum, & quibus portionibus, an in solidum, & in totum contra quemlibet: ad hoc faciunt consulta per Alex. in cons. cxx. incipiente viso instrumento pacis in iiii. lib. & Bal. in l. fin. de duob. re. & in repeti. authen. hoc ita, de duo. reis, & per Ang. ibi, & in l. operę. ff. de oper. libert. & per Doct. in l. id quod, de duob. re. vbi concluditur ꝙ si plures fecerunt pacem cum pluribus, & promiserunt se non offendere sub pœna mille ducatorum: & si post vnus fuerit offensus omnes ex illa parte offensa non possunt agere in solidum: neque etiam possunt in solidum cōueniri illi qui sunt de parte offendente, & probatur dictis iuribus; & sic quilibet de parte offensa poterit petere virilem porcionem: & quilibet qui sit de parte offendēte poterit cōueniri pro uirili parte.

70 † Quęro iterum si duo fecerunt pacem sub certa pœna, & vnus offendit alium;

in offensus potuerit offendere offendentem impunè;dic ꝙ sic ; quod secus foret in treuga: secundum Ioan. And. in add. ad Specul.in titu.de treug.& pac. quem sequitur.d. Antonius de Butr. in capitulo peruenit il.ii.de iur.iuran. & Ang.in l.ex legati causa, ff. de verb. oblig. licet Ioan.de Imo. dixerit id non probari de iure:sed potius procedere de facto,vbi sit talis consuetudo,& per And.Barba.in c. nouit de iudi. vbi ex illo textu notat differentiam inter pacem, & treugā, & per Ias.in l.ji.de pact.& Alex. de Imo. in l. semel.ff.soluto matrimonio.

71 † Vbi dicit ꝙ si apposita fuerit in instrumento pacis, vel treugæ clausula, toties quoties cōtra factum fuerit, comittatur pœna ; vel clausula rato manente pacto, secundum Bal.Salyc. & Paul. de Castro in l.qui fidem,de transac.& in l.qui seruum, ff.de verb.oblig. & Ias.in l. cū proponas. C.de pact.vbi ponit multos casus per dies occurentes circa materiam pacis,& treugæ:& facit ibi differentiam inter pacem,& treugam : Dicit Bal. in l.i. C. de his qui pœnę nomi. clausulam toties quoties impediri nouationem,& verificari per duas vices. l.i.de cust.reorū; & per Rom. in rubr.de arbit & ꝑ Alex. in cons.cxlv.ii.vol. vbi etiā dicit de clausula quoties opus fuerit, ꝙ operatur in infinitum , & de effectu huius clausulæ toties quoties adposita in instrumento dixi latius in lib. de clauibus portarum vrbium.

72 † Quid si titius fecit pacem cum inimico,& consanguineis suis deinde comitteret stuprum cum aliqua vidua de eius consanguinitate,an videatur rupta Pax, Bar.tenet quòd sic in l.mulier. C.ad leg. Iul.de adul.& ꝙ ob hoc adeo iniuriātur consanguinei viri defuncti ; sicut si durаret matrimonium. Quid si volūtariè stuprauerit,vel adulterauerit vxorē iam sui inimici ; an sit pœna comissa fractæ pacis,ad hoc faciūt not.per Luc.de Pen. C.publ.lætic. col.xxii.q.xxiiii. lib.xii. & per excellentissimum crimınalistam. D.Hipp.de Mars. in cons.lxxxiii.ii.vol. & per Alex.de Imo.in cons.cxv.iiii.vol. & per Ioan.And. de reg iur. in vi. & tenent comissam esse pœnam fractæ pacis per multa iura ; & per Ias. in l.quid ergo.§.si hæres.ff.de leg.i. & sic poterit fiscus cōuenire fideiussores, vt tenet Bar. in l.verum,ff.de furt.& in l.capitis, ff.de fideius.& in l.licitatio.ff.de publica.l.in omnibus.ff.de prçuaricat.

73 † Nam ex lenocinio,vel adulterio comisso in filia , vel vxore alterius paciscientium , pax violatur : quia iniuriatur parentela pro qua est stipulatum in instrumento pacis,vel treugæ.§. interdum, & §.At vbi,instit.de oblig. quæ ex delicto, & seu malefic.nascun.quia hic non solū adiuuat ad maleficium comittendū , sed etiam ad subuertendum bonam vitam, & mores c.si res,xiiii.q.vi.& per Luc.de Pen.in l.vnica. C. vt publi.lætic. in xx. artic.materiæ pacis. Et hoc etiam locum habet si mulier aliàs esset factura : quia malitia non debet augeri persuasionibus l.i.§.fin.ff.de seru.corrupt.c.sunt nō nulli,xlvi.distin & l.i.ff.de extraordi.crim. & l.qui domum,ff.ad leg. Iul. de adult. & l.iii. in fin.ff.ad leg.Iul. maest. & §.i. instit.de iniur.

74 † Vbi dicit Glo.hanc esse causam maximam, & egregiam ingratitudinis , vt vasallus feudo priuetur si cum filia,vxore, vel sorore Domini concubuerit vasallus in vsib. feud. in tit. quæ sit prima causa benif. amitt.§. sed et qui delator,in fin. Glo. magnæ, & leno qui interuenit puniendus est , & tenetur sicut adulter secundum Azon. C.de adult.& per Luc. de Pen. in ti. C.ut publi.lętic. co.xxiiii. uersi. & xxv. & C. de spect. l. fin. post Glo.ibi.

75 †Et pariter dicit de uasallo qui lusit cum Vxore Domini , & posuit manus ad pectus eius, uel alia turpia fecit, uel comisit cum ipsa de quo habetur in c. i. in §. Item si fidelis, & ibi Glo. in uerb. turpiter luserit, & per And. de Iser.Bald.& alios scribentes ibi in tit.quib.mod.feu. amitt.

76 Et†vt Adulter puniendus est leno, vt in authen. de lenon.!& per Luc. de Pen. in l. fin. & per Glos. ibi C. de spect.

84 †Quæro de Ancianis si possunt facere pacem pro iniuria facta Ciuitati, ad hoc faciunt not. per Bal. in c. iniuria, de pac. iur. firman. & tenet quòd non, sed requiritur consilium ciuitatis. l. prohibere. §. planè. ff. quod ui, aut clam.

85 † Quid si Claudius & Sempronius fecerunt adinuicem pacem Cladius percussit Sempronium an uideatur rupta Pax, distinguendum puto, aut fuerit ex ueteri causa antecedenti propter quam fuit facta Pax, uel ex noua causa, si ex prima ueteri causa rumpitur Pax. Et si non moritur pœna manus mulctatur: si moritur pœna legis Corneliç de sicariis c. pri. §. si quis alium, de pace. tenenda l. pri. §. penult. & l. penult. §. quia aliàs ff. ad legem Pomp. de Paricid. qualitate semper attenta delictorum sunt puniendi rei secundū ꝙ iura disponunt Sin aūt ex noua superuenienti causa nō rumpit̄ Pax : Ita cōsuluit Rom. in cons. clxxxiii. & in cōs. clviii. Idē tenet Bar. in l. aut facta. §. causa. ff. de pœn. & l. cum ꝑponas. C. de pact. & ꝑ Bar. in l. uertim. ff. de furt. & ꝑ Bal. Rom. & Alex. in d. l. Si mora, ff. solu. matri. & in l. q iusulā, & in l. q seruū, & ꝑ Ias. ibi. ff. de verb. oblig. & ꝑ Alex. in cōs. xix. primi vol. & in cōs. cxv. iiii. vol. & ꝑ Ias. in. l. qd ergo. ff. de leg. i. & in l. si decreto; & ꝑ Bal. ibi. C. de transactioni.

86 †Quid si damnum facta pace datum fuerit an pax rupta dicatur pro parte damnum dantis in bonis alterius, tenet Iacob. de Aluarot. post Bal. in tit de pac tenen. in §. si quis quinq; , quòd sic, Nisi damnum foret datum ex noua discordia, & causa, quę à principio nō fuit cogitata.

87 † Et an pax rupta dicatur si famuli dominorum facta pace sunt rixantes, et an domini teneantur pro ipsis, dic quòd sic, & debēt puniri tamquàm uiolatores pacis, si illa uiolaretur propter discordias eorum, habetur per Aluarot. in §. per ministrales, de pac. tenen. & per Bar. in l. i. in. §. familię, ff. de public. & in l. ii. ff. ad leg. Iul. repet. & in l. nequid. ff. de incend. ruin. naufrag. & per Bal. in l. obseruare, & per Nicol. de Neap. ibi in §. Proficisci ff. de offic. Pro cons. & lega.

88 Quærit † Innoc. in c. cum inter, de elec. Si Rex uel Princeps poterit cogere partes litigantes ad concordiam, uel ad compromissum, & transactionem, & tenet ꝙ sic: & per illum tex. ꝙ procedit secundū Butr. in c. i. de mutuis petícion. in his in quibus Princeps habet liberam administrationem; & non in priuatis iuribus aliorum : nisi ex causa subsistente : & per Abb. in c. Cum pridem de pact.

89 Quæro† de casu, Si instrumētum pacis fuit productum per vnum ex rixantibus nunquid prosit alteri qui est contumax : videtur ꝙ sic, in l. i. & ꝑ tot. C. si vnus ex li. appell. & l. ii. §. fin. ff. de minor : ꝙ ex sola post pacis beneficium est: quia productio instrumenti pacis sufficit absque pronuntia iudicis: tenet Bal. in l. omnisi in versic Itē nota ꝙ sufficit. C. de testib. Est tamen notandum ꝙ instrumentum debet produci in termino statuti: & si instrumētum pacis fuerit productum post terminum statuti etiam de cōsilio aduocati non proderit, ita firmat Bal. in l. iuris ignorātia, C. q admitti ad bon. posses.

90 † Quæro de alia quæstione quam pluries habui in facto : Quidam fecit pacē cum inimico suo, & promisit eum nō offendere demum fuit inimicus bannitus: cum valde fuerit scandalosus: & stat statutum in ciuitate: quòd bannitus impunè offendi, & occidi possit vt hostis patriæ. An iste bannitus potuerit pace nō obstante impunè offendi, & occidi ab illo qui in instrumento pacis promisit, & iurauit illum non offendere sub pœna inter eos conuenta, & stipulata in instrumento, & quòd pax non dicatur violata: Bar. tenet ꝙ sic ; postquàm bannitus fuit, & ꝙ pax fracta non dicetur ; nec in pœnam aliquam incidet de iure fori, habetur per Alexan. in l. qui insulam, ff. de verb. oblig. & in l. qui seruum : & ꝑ Ias. ibi ff. eod. tit. quoniam dictum statutum fuit introductum propter publicam vtilitatem; & ipsi renuntiari non potest: vt dicebat Ang. in §. i. vers. Et istud induci tur instit. de his qui sunt sui, vel alieni iuris; & ꝑ Bar. in l. quid ergo. §. si hæres, ff de leg. i. & in l. qui Seruum ff. de verb.

oblig.& p Luc.de Pen.in tit.C.vt publi. lętic.col.xxiiii.vers.xxxvi.lib.xii.qui la te disputat hanc quæstionem aliàs dispu tatam per Oldr.& Pet. de bella Pertica. Prædictis accedit constitutio Regni Sici liæ incipiens pœnam eorum; de forbannitis,& foriudicatis: quæ permittit forbannitum, & foriudicatum posse impunè offendi. Quæro si aliquis ex priua to odio, & inimicitia interfecit inimicũ suum forbannitum, & foriudicatum,cũ tale homicidium sit tolerabile, non tamen laudabile,attento tamen verbo con stitutionis, videlicet impunè: non est maleficium id, quod fit impunè: habetur per Bal.in l.decuriones.C.de infami bus l.qui aggressores,C.ad leg. Cor. de sicariis,ibi nullam calumniam metuendam: quibus verbis vtitur lex dum dicit nullã ꝑinde calumniã vereantur: habeť p Ioan.de Anania in c.perfodiens,de ho micidio,& Fely.in c. quæ in Ecclesiarũ, de constit.in vi. col. & prædicta faciunt ad intelligentiam dictę constitutionis, & statuti.

91 Et † quæritur modo si bannitus prędictus licitè possit se deffendere; dic quòd sic cum defensio sit de iure naturali.c. omnis,& ibi Glo.iii.distin.& per Ioan. de Lign.in lib.suo de bel. c. lxxxviii. & in c.dilecti,& in c.cum inter de except. & ibi per Doct.& per Bar.in l.si fideiussor.ff.qui satisdare cogantur.

92 † Pax verum rumpatur per accusationẽ, Dic quòd sic; habetur in auten. Vt cũ, de appell.cognos.§.Aliud quoq; capitulum,& in l.ex maiore.§. Sequenti,& §. Accusasse.ff.de bon. libert.

93 † Ad pacem pertinet vt amicus conqueratur in secreto,& familiariter,& amica biliter amico, & superiori: habetur per text. & ibi per Card. Clem. vnicæ de iur.iuran.

94 † Mandatum faciendę pacis non expirat morte mandantis,vt hęres non teneatur eam facere vulneranti, tenet Specul. in tit. de homicid.vers.sed pone.

95 † Quæro si per pacem tollatur inquisitio facta,vel facienda; Dic conclusiuè ꝙ non: Ita tenet Bar.& Bal in l. transigere.C.de transf.Contrarium tenet Specul. in tit.de accus.ibi sed pone,& Ioã.And. ibidem in additione.

96 † Quid si statutum dictauerit bannitum non posse rebanniri, & seu liberari, aut reuocari ex banno: nisi habuerit pacem cum hærede occisi; An sufficiat habere à filio qui se abstinuit ab hæreditate patris:vt dixi superius,nu.66.habetur per Bar.i l.si filius.ff.de vulg.& pupil. subst.

97 † De bãnito intelligimus illo, qui sit ho stis patriæ, & seu ciuitatis: vt dicit Bar. in l.meminisse, ff. de relig.& sumpt. funer. & sic non est intelligendum de omni bannito; nisi, & de eo qui sit hostis ciuitatis.

98 † Quæro de statuto prohibente receptari bannitũ sub certa pœna an astringantur affines non posse receptare eorũ affinem bannitum: Bar.dicit non astringi p tex.in l.penult.ff.de postul. & per Ludouicum Pontan. de vrbe in l. i. C. de his qui in ius vocati non ierint, & in l. si vero, §. de viro, ff. solut. matri. & per Fely.in c. Cum quidã,de iur.iuran. Iura sanguinis in hoc casu an excusent receptantem à pœna vide quæ inferius scripsi de milit.iustit.nu.88.89.

99 † Nec in fratre bannito habebit locũ dictum statutum ꝙ impunè quis possit occidere bannitum: quoniam frater non tenebitur occidere proprium fratrẽ banni tũ:vt dicit Nellus in tract.suo de bannitis in iii. parte,in iiii. liii.& in ii. parte.

100 † Nec locum habebit in domino,seu vasallo bannitis statutum prædictum, ꝙ quis possit occidere impunè bannitum: Nam si bannitus esset dominus occidi impunè non posset à suo vasallo,& è cõtra; si vasallus esset bannitus non posset impunè occidi à domino suo stante dicto statuto: cum pari passu in hoc ambulent propter fidem datam, promissamque, & receptam iuribus vulgaribus feudorum: & per not. per Ang. in l. si adulterium, §.liberto,ff. de adulteriis. Nec locum habebit in patre,matre, & filiis bannitorum, neque è contra filii non iure debẽt bannitos suos parentes occidere,sed illos receptare possunt impunè dictis sta-

cutis non obstantibus: Ad prædicta facit not. p Bal. in c. i. §. Couenticulas, de pa. iur. firman.

101 † Quæro de pœna stipulata in instrumẽto pacis an cõmittatur semel, vel pluries: dic semel cõmitti tantũ per primã offensam: nisi inesset clausula toties quoties contra factum fuerit. l. si duo, §. i. ff. de arbitr. & per Alex. consi. cxix. & Io. And. in add. ad Specul. de treug. & pace circa finem, & Alex. in cõsi. cxv. iiii. vol.

102 † Quæro de duobus inimicis qui pacem fecerunt, & promiserunt se non offendere, nec illam rumpere sub certa pœna fisco applicata: illam fregerunt, & aliam pacem similem fecerunt stipulata per ipsos pœna pro fisco, remittentes sibi omnem pœnam primæ pacis: an per hoc tollatur pœna quæsita fisco, dic quòd non, l. ius publicũ, & l. iuris gentiũ. ff. de pact.

103 † Nec Princeps potest ordinario iure tollere sine causa ius quæsitum, tertio c. quæ in Ecclesiarum, cum suis concordãtiis de const. in vi. & per Doct. in l. fin C. si contra ius, vel vtilitat. publ. & in l. ii. C. de in ius vocan. & per Ias. in l. ii. C. de iur. emphyt.

104 † Quæro de ciue qui ciuitatem, seu ciuilitatem acquisiuit ex priuilegio: an perdat dictum priuilegium per guerram superueniẽtem eum ciuitate suæ originis: & an denium sequuta pace recuperetur huiusmodi priuilegium; consuluit Rom. illum non perdere tale priuilegiũ consi. lix. per tex. in l. amissione, §. qui deficiunt, ff. de capit. diminut. & in l. ii C. de lib. & condi. Ad pdicta facit dictũ Lud. Rom. in consi. cccclix. incipiente in proposita consultatione.

105 † Quæritur de legatario qui legatũ perdidit propter inimicitiã peruentam cum testatore: an subsequens reintegratio amicitiæ inter testatorem, & legatarium inducat reintegrationẽ legati adempti, dic q sic, fauore pacis. l. quod si iterum, ff. de adimen. leg. nam superueniente reintegratione inimicitiæ inter patrem pupilli, tutorem ei designatum extinguit excusationẽ ab onere tutelæ; quam induxerat superueniens inimicitia.

106 † Quæro de occurenti casu si pax fieri potest pro absente nemine pro ipso recipiente, & stipulante, dic q sic: ita tenet Bal. in l. si manumissus, C. de libert. & eorum liber. lib. xii. & intellige in foro pœnitentiali: vt instit. de iniur. in §. fin. secus in foro ciuili: quia Pax solemnis non potest fieri nisi interueniente præsentia illius cuius interest, aut mediante organo stipulante pro absente: per not. in l. illud, C. de sacr. sanc. eccl. & in l. cõsensu, de act. & obligat. & in l. non solũ. §. libertus, ff. de liber causa: licet sit arg. cõtra in l. Labeo, ff de iur. iuran. habetur per Bar. in l. non solum. §. iniuriarum, ff. de iniur. Pacem facere est meri facti, sicut contrahere: habetur per Ias. in l. cum filio familiàs. ff. de leg. i.

107 † Si ex vna parte tantum est illata iniuria, & pax fiat: an dicatur pax mutua: Specul. tenet q non in tit. de treug. & pac. Sed verius est contrarium, vt consuluit Barto. in consi. ee. & in l. Iniuriarum. ff. de iniur.

108 † Quæro de procuratore specialiter constituto ad faciendum pacem, & concordiã, si fuerit pactus q eius principales nõ morentur in patria, vel in suo districtu, vel q banniantur ab ea, an teneat tale pactum: dic q non: Ita consuluit Petr. de Anch. in consi. lxxv. incipiente; viso diligenter instrumento procurationis: Ad hoc facit tex. in c. veniens, de iur. iuran. & q sint seruanda capitula pacis consuluit Idem d. Petr. consi. cclxvi. incipiente inter capitula pacis Ducis Mediolani, & cõmunis Florentiæ, & in cõsi. cclxxxix. de pace facta inter dominos Venetos, & Ianuẽses l. i. C. de aset. toll. vbi dicitur pacis lenitatem esse seruandam, & per totum tit. de pac. tenen.

109 † Transigere an sit licitum super omni delicto, dic regulariter q sic. l. transigere C. de transact. quoniam est licitum vnicuiq; se, & sanguinem suum redimere, & iniuriam suam remittere. l. i. ff. de bonis eorum qui sibi mortem cõsciuerunt: quod fallit in adulterio vt in d. l. transigere, propter frequentiam, & atrocitatem delicti adulterii.

110 † Item quæro si tenet Pax facta per pecuniam, cum debeat Pax, & concordia procedere ex charitate, & non comparari prętio cap. i. extra de colluſ. tenet Bald. quòd ſic. in l. abolitio: C. de abolit. & Bar. in l. Athletas, & in l. furti, ff de infam. Dic prædicta procedere ante ſententiam condemnatoriam: quoniam poſt fieri poteſt etiam recepta pecunia vt ibi per eum: & hæres occiſi faciendo pacem recepta pecunia, videtur adire hęreditatem defuncti: habetur per eundem Bar. in l. pro hærede, in §. fin. ff. de acquiré. hære. Tenet, & Bal. in l. abolitio. C. de abolit. pacem valere factam per pecuniam: habetur per Glo. & Doct. in l. i. C. de pœna iudicis qui male iudicauit, & in l. i. §. Sed & conſtitutio, ff. de cal. & per Bar. in l. Athletas, ff. de his qui notanť infam. quia ſi pax, & cócordia reddiť per pecuniá rediť de ꝓpria iniuria, & non de aliena. l. ſi quidé, C. de cótrahen. vel comitté. ſtipu. & per Cyn. & Salyc. in l. tranſigere, C. de tranſact. & hoc tenent valere in caſibus criminum in quibus eſt licitũ tranſigere, vel paciſci de iure comuni, aut municipali. l. quãuis. C. ad S. C. Turpill. & l. Serui. C. de adult. & data pecunia ꝓ redimenda vexatione in caſibus in quibus non eſt permiſſa tranſactio; Pax tenebit facta pro bono pacis: nam multa ſunt quæ non permittuntur de iure fieri, quæ facta poſtea ex cauſa tenent: Pax enim ſemper remanet firma, licet interuenerit pecunia in ea facienda, & contra legá data repeti poſſet. l. ſi tibi. §. quædá. ff. de pac. & l. quãuis. C. ad S. C. Turpil.

111 † Et an Pax ſit hoſti ſeruanda; dic quòd ſic; tenet Bar. in l. i. §. non fuit. ff. de dolo & lacius dicá in alio loco de fide ſeruáda.

112 † Quæro de duobus qui pacem fecerunt; & poſtea ſe adinuicem percuſſerũt: an alter teneatur alteri de pace rupta: & ſimiliter teneatur ille qui ſub pace percuſsit alium cum eo pacatum, & ille repercuſſit percutientem: & quando neſcitur quis primus fuerit fractor pacis: not. Bar. & Florian. de ſancto Petro in l. i. §. cum aries, & ibi Glo. ff. ſi quadrup. paup. feciſ. dicat. & per Ang. de Aret. inſtit. de iniuriis, & in §. hæc actio.

113 † Addo illis quæ ſupra dixi ſi tollatur actio iam fiſco quæſita per pacem ſuperuentam inter rixantes, & ſeu per remiſſionem factam inter offendentem, & offenſum ratione iniuriæ latæ oſtenſo; cum propriam, & non publicam tantum remittat iniuriam c. inter. xxiii. q. iiii. & Bar. in l. i. § ſi ea. ff. de uent. in poſſ. mitten. & dicit Iaſ. in l. ſi reus. ff. de pact. & in l. i. C. de iure emphyt. Quod ſi duo nobiles fecerunt pacem, & promiſerunt eam non rumpere ſub certa pœna applicanda Eccleſiæ; & quanquàm rupta pace ſe reconcilient, & omnem ſibi iniuriam remittant, pro hoc non præiudicatur Eccleſiæ; cui iam dicta pœna erat regulariter acquiſita, vt d. l. ſi reus, ff. de pact. Duæ ciuitates inter ſe bellantes fecerunt pacem inter ſe, & appoſuerunt pactum, ꝙ alteri liceret vendicare ſe, aut fœdera pacis rumpere, an valeat tale pactum; Dic ꝙ non, ſecundum Bal. in authen. Sacramenta, C. ſi aduerſ. vendi. Quæritur ſi Pax fieri poſsit à procuratore; Dic ꝙ ſic; ſi conſtitutus fuerit procurator cum ſpetiali ad hoc mandato: habetur per Specul. in tit. de homi. ver. hoc quoque expreſſè tenet, & Bar. in l. cóuentionum. ff. de pact. c. i. extra de treug. & & pac. c. mandato, cum ſimilibus de procuratoribus. Stante ſtatuto quòd Pax habeatur à filiis occiſi, an facta à ſpuriis occiſi proſit aliis: legitimos, & naturales non habenres filios, ita tenet Cy. in l. ſi quis. C. ad leg. Iul. maieſt. & ꝑ Bar. l. ii ff de accuſ. & in l. tutelas. ff. de capit. diminuit. & in l. pronunciatio. §. familię. ff. de verb ſignif. contrarium conſuluerunt Fran. de Rampon. & Saly. in cóſi. incipiéte ſuper primo dubio an filius quos ſequutus fuit Ang de Aret. in tracta. ſuo malef. verſ. in termino deffenſionis. Quid ſi duo Principes fecerunt pacem, & promiſerunt adinuicem non offendere eorum ciuitates, an includantur eorum adhærenres, ciuitates & amici qui cum ipſis erant confederati, niſi aliter eſſent expreſsi in capitulis pacis, dic non includi: quia in contractibus

bus cessat largissima interpretatio c. cũ dilecti, de donat. c. ad Apostolicæ, de re iud. in vi. & Gem. & Innoc. ibi. Ita etiam consuluit Bal. in consi. li. & in c. i. de pa. constan. & sic non descripti in capitulis, & adhęrẽtes nõ veniunt, nisi expriman tur: Nam pax inita inter duas ciuitates prodest cuilibet ex illis ciuitatibus: vt cõsuluit Raphael. fulg. consi. cxlix. incip. super inquisitione formata: nã bellamus, vt sine iniuria viuamus in pace: bellare enim é necessitatis c. militari. xxiii. q. i.

114 † Pax fit inter offendentem, & offensum super omnibus criminibus antequàm in iudicium deducantur: & in casibus in quibus est prohibitum pacem fieri depo nendus est rancor, & odio habeãtur pec- cata, & non homines c. odio. lxxxvi. dist.

115 † Miseranda est humanæ naturę infirmi tas, iniquitas autem peruersorum est ha benda odio, & persequenda c. Duo, cum sim. xxiii. q. iiii.

116 † Quid si in transactione super crimine facta interuenerit auctoritas iudicis, an possit contra delinquentem hoc nõ ob- stante procedi de crimine ad instantiam alterius, vel ex officio inquiri per fiscũ, & curiam: dic ꝙ sic: c. cum desideres, de senten. excom. & l. ii. iuncta Glo. ff. ad S. C. Syllan. & per Luc. de Pen. in tit. pub. lætic. C. lib. xii. & facit text. in l. iii. in fin. ff de præuaric.

117 † Quæro de casu. Si pax fuerit facta in- duas ciuitates: & vnus de vna ciuitate ex dictis ciuitatibus offenderit vnum de alia ciuitate pacificata, in quam pœnam incurrat: not. Bar. in l. i. in fine. ff ad leg. Iul. maiest.

118 † Quid si in pacis capitulis continetur ꝙ banniti, rebanniantur, vel restituanť cum eorum bonis, & condẽnationes can cellentur: an sufficiat ꝙ verbo cancellen- tur: Dic ꝙ sic, l. Emptor, §. Lucius, & Ias. ibi ff. de pact.

119 † Quęro de casu de quo supra aliquantu lum tetigi, Cũ regulariter in diebus fe- stiuis iuramenta non præstentur: an pro pace fienda possint præstari festiuo die videlicet dominico, & similibus festiuis diebus: & an valebunt pręstita in dictis diebus festorum: dic ꝙ sic fauore pacis ç. decreuit. xxii. q. v. & quando pax haberi debet, non sufficit treuga: habetur per Ang. & Pau. de Cast. in l. cõuẽtionũ. ff. de pact. adde prædictis quòd tempore treu- gę, & in omni die etiam festiuo possunt tractari pacta, & conuentiones pro futu- ra pace. l. dies festos, & fin. C. de feri.

120 † Quæro, si Princeps pro bono pacis pos sit alienare, vel alteri concedere castrũ, & territorium subditorũ: dic ꝙ sic: quo niam in pace vertitur publica vtilitas, ꝑ pter quam potest auferre ius priuati, con suluit Alex. consi. xciii. in v. parte, habeť per Bal. in l. conuentionum. ff. de pact. & in l. quicunq;. C de seru. fugit. & Bald. in l. quęcunq;. C. de fid. instrum. & iure aste fiscalis lib. x. Innoc. & Io. And. in c. in nostra, de iur. iuran. & per Ange. in l. bene à Zenone, C. de quadr. præscript. & in l Antiochensiũ C. de priua. credi.

121 † Quid si treuga, aut pax ab vno rumpa tur, an teneatur alter seruare illam: & an treuga comprehendatur appellatione pa cis: habetur per Ioan. Andr. in rubr. de treug. & pace in add. ad Spec. & per Ias. in l. cum proponas, la ii. C. de pact. pacta enim sunt attendenda treugæ, & pacis contenta in instrumentis. Duplex est treuga ex pacto videlicet quæ diciť con- uentionalis inita inter hostes, & inimi- cos suos: quia ex pacto, & conuentione sumit formam suam vt contractus l. con uentione, cum similibus ff de pact. & est seruanda hostibus vt fides c. Innocens. xxii. q. iiii. & hoc est uerum si hostes ser uant tibi fidem, aliàs non teneris tu illã seruare hostibus c. Peruenit de iur. iur. l. cum proponis. C. de transact. & l. quę- ro ff. locati: alia est treuga communis de qua dixi supra facta inter Principes insi mul bellantes: quæ est, & dicitur securi- tas præstita rebus, & personis ad certum tempus, discordia nundum finita, vt in tit. de pac. tenen.

122 Quæritur † de casu: Duo Reges fecerũt pacem: & inde fuit mota guerra per alte rum eorum contra tertium Regem, an iste tertius adhæreat Regi non hosti: an intelligatur & ipse in pace comprehen-

sus,& cũ eius hoste pacificatus. D. And. de Bartholomeo ficulus Barbacia nuncupatus consuluit ꝙ sic in consil. xxxviii. primi lib. habetur & per Io. And. in add. ad Spec. de treug. & pac. in penul. q.

123 † Pacis fractor potest à quolibet de populo accusari, in quantum dimidia pœna fisco applicatur: tenet Bart. in l. i. in fin. ff. de iur. fisc. & in l. arbiter. ff. de arb.

124 † Pax secum habet tres comites fidem videlicet, charitatem, & iustitiam sine quibus nulla uera, & sincera pax esse nõ potest: quia per dictas suas comites ipsa fit, & conseruatur tantum bonum ab omnibus commendatum, & à paucis obseruatum: bellica quidem dicitur calamitas, & pacis nuncupatur quies, & lenitas. l. i. C. de cad. tollen.

125 † Quæro de casu, Titius promisit in instrumento pacis non offendere Petrum; & deinde eius patrem, matremq́; filium, vxorem, vel sororem inuptam, aut fratrẽ offendit, an sit comissa pœna: dixi quędã superius referendo Petr. de Ancha. in c. sciant cuncti, de elect. habetur per Bart. & Ias. in l. si stipulatus. §. Crisogonus ff. de verb. oblig. & tenet ꝙ sic. Idem habet per Luc. de Pen. C. vt publ. lętic. lib. xii. & per Ant. de Butr. in c. i. de pa. & treug. & per Bal. in c. i. §. similiter, quibus modis feud. amitt. quem omnes ibi sequuntur dicentes ꝙ illa est propriè offensa, ex qua cõpetit alicui proprio nomine actio iniuriarum, sed fratri non competit proprio nomine actio iniuriarum, pro tali offensa: ergo non dicitur offendi, secundum omnes in d §. Crisogonus: & verba contractus sunt bene ponderanda: & de hoc Hippo. Mars. vt aliàs dixi fecit in contrarium singulare. nu. cccxxxi.

126 † Quid si pax, aut treuga rumpatur per vnam partem, an liceat alteri parti illã, & ipse rumpere absq; nulla pœna, & illius incursione: dic ꝙ non, secundum Io. And. in add. ad Spec. de treug. & pa. & p Ang. & Imo. in l. si ex legati causa. ff. de verb. oblig. & per Archid. in c. illi. xxiiii. q. iii. & Doct. in l. qui seruum, ff. de verb. oblig. & per Bald. in rubr. de treuga & pac. in vlt. col. & per Fely. in c. i. eod. tit. & per Hipp. de Marsi. in consil. xxi. in l. vol. criminalium suorum: Dicebat Abb. in c. i. de treug. & pac. ꝙ impunè ille cui est fracta pax, & seu treuga pòterit eandem frangere c. peruenit il ii. de iur. iur. Imò tu dic ꝙ illam non frangit, sed fractam inuenit, cõtra Abb. tenet Fely. Io. And. & d. Ant. de Butr. in d. c. Peruenit, & Ioan. And. in add. ad Spec. de treug & pac. & Archid. in c. illi qui, xxiiii. q. iii. & per Ang. & Ioan. de Imo. in l. si ex legati causa. ff. de verb. oblig. & per Ange. Pau. de Cast. & vtrumq́; Raphaelem in l. qui seruum, eod. tit. vbi firmant hoc potius procedere de consuetudine, quàm de iure c. Peruenit, il ii. de iur. iuran. & l. Cum proponas. C. de pact. & c. inter verba. xi. q. iii. loquitur in foro conscientiæ, vt dicit Ale. in d. l. cum proponas, & d. l. qui seruum, & in l. qui insulã, de verbo. oblig. Idem tenet Imo. in c. Peruenit, de iur. iuran & Abb. in c. i. de treug. & pac. & pro opin Archid. cõsuluit D. Marian. Sozin. in cons. xxvii. Incip. Ianuensium Dux. Propter differentiam quę est inter pacem, & treugam: quia pax est finis discordiæ perpetuò duraturus, sed treuga fit ad tempus, qua finita potest aduersarius uendicare iniurias sibi prius illatas: Ideò est expectandum lapsus temporis cum pòsit fidem seruare infra tempus, & post ulcisci, & non sic in pace: quæ est perpetuo tempore duratura: & nunq̃ posset offensus ulcisci iniuriam acceptam ante, & post pacem: & necesse esset fractorem pacis puniri pœna fractæ pacis, offendendo primo uiolatorem fidei: & dari potest exẽplum in officiali perpetuo, & officiali ad tempus. Nam primus potest conueniri durante officio: quia non est dare tempus, ꝙ sit expectandum, attenta perpetuitate officii, & secundus non conuenitur: cum sit saluum ius parti, & cum post conueniat finito tempore officii l. Principalibus. ff. Si certum peta. l. pars literarum ff. de iud. habetur p Fel. in c. peruenit, extrà de iur. iuran. & in c. i. de pac. & treug. Nõ improbo opi. Abb. & sequacium, quæ iuris regulis firmatur l. Cum proponas C. de pact. & c. Perue-

nir, de iur. iuran. & ille qui non facit qđ debet, non recipit ꝙ oportet: habetur in i. Glo. l. si non fuerit de iur. iuran. ff. Nā treuga, & pax quoad fœdus, & ad fidem seruandam ęquiperantur c. Nouit, de iud. Et licet illa ratio perpetuitatis, & temporalitatis sit inter treugam, & pacem, tamen non iure cauetur, ut non seruanti mihi treugam debeam illi seruare eandem, & expectare post cursum temporis treugæ ad vlciscendum: quoniam incontinenti quòd quis non seruat mihi treugam, & contractum, non teneor in aliquo seruare contractum: cum ultro, citroq; sit obligatorius: & non dicitur quis venire contra contractum, & scripturam l. Labeo, §. contractum ff. de reg. iur. si ex parte alterius ex contrahentium non fuerit seruatus contractus: firmat Innocen. in c. mandatum, de rescript. quem Bald. & Salyc. sequuntur in dicta l. cum proponas, C. de pact. Et circunducta consuetudine de iure est uerior opin. d. Abba. Sed vbi est consuetudo seruaretur opin. Archid. & sequacium.

127 † Quæritur de pœna illius qui treuga durante percussit aliquem de comprehensis in treuga, Dic puniri in pęnam ammissionis manus: vt aliàs dixi. §. coges, authen. de mand. Principib. col. iii. Ita quòd puniatur in ipso membro cum quo deliquit, authen. omnes peregrini, C. Communia de success. c. i. §. Si quis, de pace tenenda. Quidam dicere possent iura prędicta loqui de pace rupta, & nón de treuga, propterea fore extraordinariè puniendum l. fin. ff. de extraordinariis crimi. cum similibus iudicis arbitrio statuti, & contractus attenta forma. Vnde occurrit decidere si lex, vel statutum loquens de treuga habeat locum in pace, vel loquens de pace habeat locum in treuga: Dic ꝙ non regulariter: quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptis l. Nam quod liquidè, ff. de penu. legata: Nec obstat ꝙ treuga accedat paci, & quod idem iudicandum sit de treuga sicut de pace c. nouit, de iud. quia responderi potest quòd treuga magis accidit guerræ, quàm paci: Ideò de ea iudicabitur: vt de guerra habetur in titu. de pac. constan. in §. vasalli, & per Bal. ibi: & tempore guerræ non est tutus accessus c. significauit de iud. & per Petr. de Anch. in consi. lxxvii. incip. præmissa facti serie. Vbi dicit tria esse tempora pacis videlicet guerræ, & treugæ.

128 † Quidam dicunt tempus treugę potius dici tempus guerræ, quàm pacis: vt d. c. significauit, de iud. Et quidam alii dicunt treugam esse pacem impropriè: sed propriè esse guerram, in contrarium allegat Glo. de pac. tenen. in §. Si quis homi nem: & dicit quod id quòd dicitur in uiolatore pacis habet etiam locum in uiolatore treugæ c. illi q. xxiiii. q. iii. vbi text. dicit Pax uero illa, quam treugam dicimus si fideliter obseruaretur: & dicit Io. And. in add. ad Specul in rubr. de treug. & pac. treugam magis accedere paci, & guerræ: & aduersatur prędictis opin. Bar. in l. Conuentionum, ff. de pact. vbi dicit ꝙ Capitaneus belli potest facere treugā, & non pacem, neque guerram: Et sic Pax est quoddam tertium.

129 † Distinguendum puto in præmisso casu, aut loquimur in materia fauorabili, & tunc treuga accedit paci, vel in materia restringibili, vel pœnali, & tūc secus: & procedit hoc quando treuga est facta ad tempus: Sed si treuga esset facta perpetuò tunc de ea iudicaretur ut de pace: & hoc casu haberet locum text. in c. i. de feri. Sin autem esset facta ad tempus ex quo agitur de commodo subditorum, videtur dicēdum quòd possit die festo præstari iuramentum in instrumento treugę, vt præstatur in instrumento pacis: & si Iuris lator considerasset de treuga pro vt considerauit de pace. idem expressisset de ea, prout expressit de pace: Et ad prædicta facit Glo. in l. tale pactum, ff. de pactis: & ea quæ statuta sunt in violatore pacis possunt etiam habere locum in uiolatore treugæ: quia sicut per pacem imponitur finis discordię: ita, & eodem modo treuga operatur tuitionē & securitatem populorum pro tempore

illo quo stabilita est c.i. de treug. & pa. Nã treuga est securitas prestita psonis & rebus ad tẽpus concessa nondum fini ta discordia: & uocatur fœdus, seu indu tiæ l.Postliminium.§. induciæ,& l.non dubito,ff de capt.& postl.reuers. Pax ve rò imponit finem discordię vt probat tex.in c.significauit, de iud.eundem esse effectum pacis, & treugæ, licet pax sit perpetua, & treuga temporalis pro eo tempore quo facta est treuga, & idem firmat Aluarot.in c.i.in §. si quis hominem,de pac.constan.& per Abb.in rubr. de treug.& pac.ubi dicit quòd in omnibus casibus in quibus possunt partes cõpelli ad pacem,ꝙ in eisdem casibus com pelluntur ad treugam.

130 †Vnde licet propriè, & strictè differant treuga,& Pax vt in rubr de treug.& pac. cum copula quæ ponitur inter diuersa, vt in Gl.& rubr.de iur.& fact.ignor.con sideraro tamen effectu,& omni moderamine uendicat sibi locum in casu nostro dispositio c.primi de feriis, tam in pace, quàm in treuga c.i.ad finem iuncto prin cipio de treug.& pac.ubi ille tex. treugã appellat pacem: & tex.in c.nouit.§.Postremo,de iud.treugam factam ad tempus appellat pacem.

131 †Et si treugę sunt inuiolabiliter obseruandę poteritur pax treuga fieri die festo,& in ea iuramentum præstari:& tex. d.c. circa ferias honorandas æquipetat nominando treugam,& pacem: & quippè hoc reputatur fauorabile, & negari non potest ꝙ treuga non sit Pax temporalis in eo tempore determinato quo du rat securitas ex ea:In materia tamen pœ nali,& restringibili statuti,appellatione pacis non ueniret treuga: habetur per Alex. post Pau. de Cast. Ang. & Imo.in l.conuentionum. ff.de pact. & in l.si ex legati causa,& in l.qui seruũ.ff.de verb. oblig. quoniam treuga non dicitur esse solida pax c. Nouit,de iud.& tex.in c.i. de feri.prohibet abstinere ab opere illici to:sed cum treuga fuerit, & sit opus licitum,& pium,vt euitentur discordiæ, & rixæ:ergo ille tex.vendicat etiam sibi lo cum in treuga.

132 † Si quis durante treuga commiserit ho micidium contra hominem in treuga comprehensum,qua sit pœna plectẽdus: Dic ut aliàs dixi videlicet pœna mortis naturalis l.penul.ff.ad leg.Pomp. de par ricid.& si aliter deliquerit pœna debita punietur secundum iuris dispositionem est,& treuga.

133 †Est & treuga Canonica inducta à cano ne: quæ seruanda est sub pœna excommunicationis c.i.& ii.de treuga, & pace: & Episcopi tenentur operari, ut seruetur Ecclesiasticis personis, peregrinis, mercatoribus, & personis rusticanis dũ sunt intenti agriculturę: Et vnus Episco pus tenetur fauere alteri, aliàs priuaretur dignitate c.Si quis Romipetas.xxiii. q.iii.cum similibus.

134 † Statuto cauetur ꝙ occidens occidatur, nisi habuerit pacẽ ab herede interfecti; decessit offensus cum pluribus hæredibus,an debeat habere pacem ab omnibus:Dic sufficere maiorem partem hæredum fauore pacis: Idẽ tenet Bonifacius de Vitalinis de Mantua in lib. suo male. in tit.de pace.Vel ꝙ nemo extrahatur de carcere,nisi primo habuerit pacem ab offenso:& si fecit furtum an debeat habere pacem,vel dictet statutũ si habuerit pacem ab hærede: & an sufficiat eam habere ab offenso,& nõ ab hærede, dic ꝙ nõ: cũ statutum sit introductũ in fauorem, & honorem hæredis secundum Bart.in l.iiii.§ Cato,in ult quæst.de verb oblig. & per Bal.in l.si manumissus, col.iii.ibi hoc iusta quęro C.de liber.& eorum liber.& in l.licitatio.§.qui illicitè ff.de pu bli.& in l.damni.§.Sabini, & per Barto. ibi ff.de dam.infect.

135 † Vbi etiam dicit Bar. ꝙ si Pax est facta de uulnere ex quo quis est mortuus: an intelligatur facta de morte, & decidit ꝙ non,nisi in instrumẽto pacis dictum fuerit de uulnere, & de omni eo quod ex ipso accedere possit,& etiam de morte si sequeretur,& per Luc.de Pen. C.vt publi.lætic.col.xxviii.lib.xii. & per Bonifacium de Mantua in lib. suo malefic.in tit.de pac.col.ii.

136 †Et si facta fuerit Pax super uno crimine

ne an partes potuerint se accusare super alio, & seu aliis criminibus, exceptis illis in quibus regulariter possunt: videlicet læsæ maiestatis, & hæresis, multis ommissis quæ dici possent, Dic tu breuiter, aut zelo iustitiæ hoc faciunt, & tunc poterint accusare, aut ex odio, vel rancore, aut liuore, & tunc non poterint: & pacem fregisse dicuntur: & in dubio est iudicandum, iuxta qualitates personarum: habetur per Luc. de Pen. in tit. vt publi. lætic. C. lib xii.

137 † Et dicit Bar. in l. quemadmonum, circa medium per Glo. ibi C. de agri. & cēs. lib. vndecimo: quòd statuta quæ puniunt delicta debent censeri facta fauore publico, & esse fauorabilia, & extendenda sicut in materia fauorabili.

138 Quæro † si treuga sit rupta, si unus in treuga comprehensus cognouerit carnaliter sororem alterius etiam in treuga ex aduerso comprehensi. Item an rupta treuga dicatur propter raptū filiæ illius cum quo facta est treuga: tenet Alex. de Imo. ꝙ non in cōsi. cxiii. Incipiente viso instrumento treugæ. Ego autem contrarium consului, & teneo ꝙ sit rupta treuga ob uerecundiam honoremq́; violatū dictæ sororis, & offensam ipsius, & eius cognationis factam propter violationem dictæ sororis, & seu ob raptum filiæ: & maior iniuria esse non potest q̃ tollere alicui honorem suum: qui vitæ comparatur: & pro hac parte consuluit Hipp. de Marsi. in consi. lxxxv. ii. vol. consiliorum suorum crimina.

139 Quæro † de Abbate si potest vnicuiq́; Capitulo remittere iniuriam factam monacho suo Bal. tenet ꝙ sic in l. Præses prouinciæ. C. de transact. l. sed si vnius. §. i. ff. de iniuriis, & l. furto. §. penul. ff. de infamibus, & per Glo. in d. l. sed si vnius, & quod fit per Abbatem, & capitulum videtur fieri per dominum l. Iubemus, & per auctēt. ibi positam C. de sacros. Eccles. & per Glo. notabilem in c. potuit de locato.

140 † Treuga si facta fuerit inter duas ciuitates, & seu Principes potētissimos est seruanda inuiolabiliter: & qui illam frangit viatoribus, mercatoribus peregrinis, & agrorum cultoribus auferēdo animalia; & instrumenta agrorum infames fiunt ipso iure: & quadruplum refundant damnorum passis, & vltra personaliter puniri possunt, & debent l. fin ff. de re milit. Sin autem treuga facta fuerit inter priuatas personas semper est seruanda vt fides, dummodo fuerit illis seruata c. Peruenit, de iur. iuran. l. si diuersa, & l. cum proponas. C. de transact.

141 † De Treuga, & ipsius statutis à canone ordinatis, & an illi qui habent liberam administrationem possint compellere subditos ad pacem, vel ad treugam: habetur clarè p Abb. de treug. & pac. in princip. & sicut possunt superiores cogere subditos ad pacem, possunt & magis eosdem cogere ad treugam; & habent curare potentiores ne afficiant contumeliis minores. l. Illicitas. §. Ne potentiores. ff. de offic. Præs. & per Abb. in tit. de treug. & pac.

142 † Quid si quis promiserit non ire nisi facta pace sub pœna, & iuerit facta treuga an incidat in pęnam, & periurium: Dic ꝙ sic. c. ꝙ olim de iudę. & per Abb. in c. significauit, eodem titulo.

143 † Item quæro si dispositio concernens tempus belli, cōcernat tempus Treugæ, quia guerra non est penitus extincta p treugam: & tempore treugę curandum est ne fiant noua hostium fędera, & ipsis subsidium veniat: habetur per dominum Abb. in præallegato loco.

144 † Treuga ad tempus facta pax appellari potest temporalis c. nouit, de iud. vbi habetur quòd Rex Francorum non seruauit fędera pacis vsque ad tempus statutum: vt notat Ioan. Andr. in c. i de treug. & pac. & per Guidonem de Suzaria in tract. suo malefi. in titu. de treug. & pac. Duræ conditiones in treuga, seu pace apposítæ seruiles esse, & pro seruis factæ dicuntur, & non per liberis uiris, sententia Xenocratis philosophi.

145 † Dubitat Romanus post Ang. in l. ii. §. ex his. ff. de verb. oblig. ꝙ licet partes nō compellantur ad concordiam quando discordia tendit solum ad eorum incom-

modum:vt ibi not.Bar. tamen vbi ex ea causaretur rixa,vel probabiliter dubitaretur ne uenirent ad arma: tunc Iudex compellat eos ad concordiam l. æquissimum ff.de vsufruct. & per Imol. in d.§. ex his. Si tamen fuerit dissentio inter personas insignes:ex qua dissentione turbatur respublica possunt compelli tales personæ ad pacem,& concordiam l.si qs ingenuam.§. in ciuilibus, ff. de capt.& postl.reuers.& per Bald. & Ang. in d.l. æquissimum ff.de vsufr.& in l.furti.ff.de his,qui notant infam.& in l.1.ff.de offic. præf. vrb.& in l.cū affirmes.C.de liber. causa,& Bar.in l.Ambitiosa ff.de decret. ab ordi.facien.& in d.§ in ciuilibus, & ibi per Alex.& per Ioan.de Anania, & Abb.in c 1.de male. & per Abb.in rubr. de treug.& pac. Et quando discordia tendit ad incōmodum alterius potest iudex suo officio uti partibus etiā nolentibus: & pro pace capitulabit iudex ignorantibus hoc facere partibus. habetur p Bar. & Alex.in l.de die ff.qui satisd.cog.& in omnibus casibus in quibus partes possunt cogi ad pacem,possunt, & compelli ad treugam:habetur per Abb.in rubr.de treug.& pac Dicit Glo.in c.studendum, xc.distin.ꝙ partes inducuntur ad pacē, quando ciuiliter agitur de crimine, vel dum agitur de crimine iniuriarum; secus merè criminaliter: & idem dicit Gl. in c.i.eadem distin.& sic in priuatis criminibus potest induci concordia,& non in publicis:hoc idem tenet Archid.in dicto c.studendum, & ponit Corsettus in notabilibus suis de pac. num.lxv. ꝙ vbi Iudex non poterit dispensare, siue sint ciuilia, siue criminalia ibi non potest compellere:non enim potest dispensare, vel componere: vt vir facto diuortio cū vxore possit aliam accipere c.fin.de transact. habetur per Bald.in l. ex stipulatione,C.de senten.Dixi aliàs in lib.meo de iusto, & iniusto bello an teneremur dāna dantes ad restitutionem nume.118. Quęritur modo si pro pace facta potest cōmune remittere damna subditorum: de quo casu tetigit Innoc in c.in nostra, de iniur. Dic posse si singuli consenserunt statuto, & iurarunt in casu d. capituli in nostra.

146 † Quæro de casu:Facta fuit olim treuga inter Regem Franciæ,& Regem Angliæ facto statuto: ꝙ milites Regis Franciæ possint impunè intrare Regnum Anglię vsque ad pascha:& ꝙ vltra sit licitum dictos milites vt diffidatos interfici p quoscunq;. Contingit militem vnum Regis Francorum iuisse in Angliam, & cùm rediret per mare ventosum Anglicum intra Pascha:mare retinuit illum, & remisit ipsum in Angliam, & seu regnum Angliæ:an iste possit interfici dicto stante statuto:dic ꝙ non,per tex.in l.Cæsar, ff.de public.licet quidam dicant contrarium,cum ille se forte nimium arctauerit in dicto regno,& sibi imputari debet l.Idemq;,ff.ad l.Aquil.de prædicta quæstione habetur plenè per Bart.in d.l.Cæsar.ff.de publi.col.iiii.

147 † Quidam fecerunt pacem solemniter de magna iniuria:& promiserunt se non offendere:an Pax uiolata dicatur per illum qui alium non aliter offendit in personam:sed illum reduxit ad calamitatem ob delationem suam,& ad periculū amissæ substantiæ,honoris,aut dignitatis;dic ꝙ sic l.neq; infantes,ff.de fideicomissar. libert.& per Lucam de Pen.in tit.vt publ.læt.lib.xii.col.xxii.vers.xxi.& xxii.

148 † Quæro de quodam domino habente guerram cum alio domino sibi vicino, conuenit cum quodam Rege de faciēdo treugam per vnū annum cum tali Principe, an valeat conuentio talis: Dic ꝙ sic secundum Abb.in c. Nouit, de iud.

149 † Quid si unus Comes,aut Baro,vel ciuitas fecerit confœderationem cum duobus regibus, aut ciuitatibus: & ipse confœderatus pariter requiratur ab ambobus Regibus,aut ciuitatibus: cui primo habeat parere:Dic ipsum teneri obedire illi qui potentius ius habet,& iustitiam: ita consuluit Lud.Roma. in consi.xlvii. incip.in Christi nomine, uiis necessariis pro habenda veritate thematis l. in fraudem ff.de testam.milit.& l. non aliter,& l.ille aut ille.§.Cum ex verbis. ff. de leg.iii.

150 †Pax est opus iustitiæ vt aliàs dixi,& ne cessaria à natura, estq; optima, à bonis peroptata, & à malis neglecta: quę esse debet uera,simplex,pura, & sincera, & nō dolosa,neque insidiosa: sed perpetua, firma,& inuiolabilis. Et puniendus est seuerissim è uiolator pacis cum effectu realiter,& personaliter: & si fugerit capienda sunt ipsius bona; ut scribūt And. de Iser & Bal.de pac.tene.& idem And. in constit.reg. Siciliæ incip. Pacis cultū de cultu pac.& in Glo constitutionis cō munis de guerra mouenda: ubi dicitur bona confiscari uiolancium pacem:& ipsos puniri morte naturali, & hos nemini est licitum receptare dicit Bal. in. §. conuenticulas in tit.de pac.iuram. firm.

151 †Et pro bono pacis est curandum tempore treugæ, & pertractare de pace futura:& si fuerit possibile componere illā durantibus dictis induciis, & seu feriāli militiæ tempore treuga nuncupato l. Dies festos C.de feri.& ualde peroptatur Pax à bonis Populis c.i.de pac.tenen.& eius uiolatoribus,& c.i.de pac.constan. Nec interim propterea desinetur prouidere ad necessaria futuri belli si bellare contingerit. Nam prouerbium est uulgare militū: quod intra pacem, & treugam tristis est ille qui releuat uulnus, uel funus ab hoste:&uulgo dicitur, Intra la pace, & la treuga tristo è quello che releua.

152 †Et arte sępe longa fiunt induciarum, & & seu militiæ feriarum tempora: ut fœdera fiant cum amicis: & ut hostes reddantur amici:&breuis quandoq; fit treuga hostibus insidiando, ut aliqui ex militibus astutis, & valdè in militia expertis occidere possint ad hostilia castra ad explorandum ibi: & ut illi sub spe amicitiæ potent, & bibent cum aliquibus ex hostium uiris fortissimis, Laudantes suum Imperatorem ualde in uirtute, & munificentia dignum laudibus magnis, pollicentes illis aurum,& diuitias multas, ut fierent amici suo inclyto Imperatori, & ut ad illius stipendia accedant, & illi seruiant, reducendo prędictos uiros fortissimos ad uotum sui Principis, ut transfugæ fiant hostium.

153 †Et tales breues induciæ, & seu feriæ militares etiam arte fiunt, ut interim pro uideatur exercitui circa necessaria ipsius:: & ut noua gens suis augeatur, & congregetur cum armis,annonis,munimentis,& bellicis instrumētis: Legimus Laocontem fuisse inuentorem induciarum in bello Troiano, de quo meminit Virgilius .Laocon ardens suma decurrit ab Arce &c.

154 †Et sanum est consilium vt nullus hostium miles recipiať ita passim in exercitu catholicorum induciarum tempore, ne exploret secreta exercitus, & ne callidè insidiaretur tempore in illo feriarum militarium:quo durante augendum est imperium amicitiis prudentum exemplo Antiquorum Imperatorum: qui arte tali muniti necessatiis, & amicorum præsidio uictorias reportarunt.

155 †Et est perpensandum ꝙ sæpe in otio,& mora nimia induciarum parantur insidiæ:quę arte tolluntur frequenti, & celeri motu,& exercitio Sapientum militiæ Ducum:qui diurno,& nocturno nō parcunt labori, neque auro sua sophia procurando exactissima diligentia scire secreta hostium suorum: & quòd ipsi ignorent sua:vt clades suorum euitetur, plures mittendo exploratores variæ nationis,& linguę: faciendo sanum iudicium de eorum relatu: & an sint fidi,& cōcordes aut discordes exploratores: curando ne se cognoscant ad inuicē exploratores prędicti: quia possent contingere, quòd eorum aliquis caperetur ab hostibus,vel auro corrumperetur, aut tortus fateretur:& alios reuelaret in damnum exercitus, vt alio libro diximus de exploratoribus,& excubiis.

156 †Occurrit ꝑ dies quęstio, an Generales bellorum, Duces Principum qui capitanei nuncupantur possint inducias,& seu ferias militares,& pacem facere, & componere: de quibus habetur in l postliminium ff.de capt. & postl. reuers. & in l. conuentionum. ff. de pact.c. Innocens. xxii. q.iiii. Mancini exemplo Romani Consulis:qui fecit inducias cū Numan-

debet esse roborata firmitate quòd nihil insit quin seruari debeat necessario iure: & hoc in tantum est verum, ꝙ si Dux belli aliquod pactum cum hostibus fecerit nedum ipse tenetur seruare, sed omnis eius exercitus not. Glo. in l. i. §. non fuit de dolo.

162 † Quid autem si à Duce belli nō esset Pax facta, sed fides data; an sit fides hosti seruanda: Dic ꝙ sic; c. noli. xxiii. q. i. & in in l. i. ff. de dolo: facit rex. cum Glo. in l. conuentionum, ff. de pact. vbi not. Bal. ꝙ hoc nō licet fieri sine iussu populi, & eo inconsulto; firmat præposit. in c. ius militare, in xx. notab. distin. i. Dicam lacius in alio libro de fide seruanda.

163 † Quæritur de occurenti casu: An Pax rupta dicatur si offenderis associantem illum: qui tecum habet pacem, Dic ꝙ sic secundū Ioan. And. post Specul. in add. in titu. de treug. & pac. & per vtrunque Imo. in l. si stipulatus, ff. de verb. oblig. & per Ang. in l. iiii. §. Cato. ff. eod. tit. Et plus dicebat Bal. in l. i. C. de Episcop. & Cler. ꝙ habens pacem cum Sempronio, si offenderit cohabitantem cum ipso Sempronio pacem fregisse dicetur.

164 † Quæro de iniuria facta vasallo, familiari, aut colono, an per Dominum vasalli, familiæ, & coloni remitti possit pro pace; ad hoc facit rex in l. i. §. Idem ait. ff. de iniur. quem videas.

165 † Quæro de pace facta per Claudium ꝓ se, & tota parentela sua; & aliquis ex Claudii parentela, vel eius patre per illum offenditur, an rupta Pax dicatur: Dic ꝙ sic secundnm Alex. de Imo. in l. si finita. §. si de vectigalibus. col ix. ff. de dam. infect.

166 † Facta pace inter duces belli, an in dubio refici debeant damna, & castra expugnata, & restitui: dicebat Ang. quòd nō, in l. sed si hac §. p̄tor, ff. de in ius vocan. Contrarium tenet Bal. in l. fin. C. de cōdit. ob turp. caus. opin. Ang. magis iure comprobatur quàm Bal. in præmisso casu, si iustum fuerit bellum.

167 † Quid si fuerit facta Pax inter se, & suos; & pro complicibus, & sequacibus apposita pœna de non se offendendo antequàm ratificetur per sequaces suos: & vnus ex prædictis sequacibus fuit offensus an dicatur pœna commissa; cum non habuerit ratum dictā pœnam; & an possit eam dicta sequuta offensione habere ratum, & sibi prosit; dic quòd non committitur pœna prędicta cum tempora nō sint habilia, & res non integra l. bonorū, ff. rem rat. hab. Nec rupta Pax esse potest cum non fuerit prius ratificata: vt tenet, Alex. in l. quod meo. ff. de acquiren. poss. per d. l. bonorum ff. rem. rat. hab. & per Ant. de Butr. in c. Accedens, de præben. & Bal. in l. vlt. C. ad Maced. Senat. consul.

168 † Pax si prohibita fuerit fieri per statutū dispo nens quòd de percussionibus sanguinolentis non possit fieri Pax, si quis aliquem percusserit pugno, vel manu ꝑpter quam percussionem ceciderit in terram, & fregerit sibi caput cum effusione sanguinis, an potuerit Pax fieri dicto stā te statuto: Dic quòd non, secundū Ias. in l. nō dubium, C. de leg. quoniam dolo fuit percussus l. Cum autem. §. Excipitur, ff. de ædilit. edict. & l. i. & per Ang. Bal & Paul. de Cast. & per Ias. ibi. ff. de legibus.

169 † Pax an debeat haberi à filio, vel à seruo heredibus institutis, vel ab eorum patre, aut domino stante statuto pœnam remitti bannito si pacem habuerit cum heredibus defuncti: & hanc quæstionem ad longum disputauit pro vtraque parte Ias. in l. cum filio familiàs, ff. de leg. i. Et concludit per patrem, aut dominum, in quos omnia iura vtilia, & directa patrię, vel dominicę potestatis respectiuè habēt, mediante filio, aut seruo translata: & filius, & seruus non possent adire hæreditatem sine iussu patris, aut domini: Ideò de patre, & domino intelligi debent, & non de filio, & seruo l. i. §. hæc verba, ff. quod quisque iur. & c. relatum, de cler. non residen. & cum hęres idem sit quòd dominus. §. penul. instit. de hæredi. qual. & differ. & cum addita hęreditate filius, & seruus transferat omnia iura hæreditaria in patrem, & dominum; ergo ipsi non erunt domini; sed Pater, & domi-

sus de quibus propriè loquitur statutū prædictum: & per not.sp Bar. in l. filius qui patri, ff. de vulg. & pupil. substit. & & in l. damni ff. de dam. infect. & in authen. de iur. iuran. à moriente præstito in principio.

170 † Filius familiàs iniuriatus an possit facere pacem in præiudicium patris: cui actio sit quæsita; Dic quòd non: ita tenet Paul. de Cast. in l. in personam, ff. de pact. & idem dicas de vxore pro qua cōpetit actio marito, & an sufficiat habere pacem à parte, vel requiratur quòd habeat ab omnibus. l. i. & ii. ff. de iniur. & l. quæ de crimine. C. de accusat. & per Bar. in l. Patri. ff. de iniur. & in l. Lucius, ff. solut. matri.

171 † Quæro de casu, Quidam Pater familiàs fuit interfectus relicta vna filia, & seu pluribus filiabus hæredibus suis sibi succedentibus; an spectabit ad ipsas filias facere pacem; & videtur dicendum quòd non; sed ad masculos tantum ad quos spectat facere vindictam, & non ad fœminas per Glo. in c. i. §. hoc autem, ad finem, qui feud. dar. poss. & per Bal. ibi dicentem quòd illa Glo. facit ad statuta loquentia de pace facienda ab hæredibus defuncti: & quòd illa Glo. procedit secundum ius longobardum secundum quòd fœmina non potest remittere faidiam, id est iniuriam ut l. i. in longob. de iniur. lib. i. & bene Bald. innuit ibi quòd illa Glo. non est vera de iure cōmuni Romanorum: & est vnus de casibus diuersitatū iuris Romani, & Longobardi: vt aliàs dixi in tractatu cōtrarietatum iuris Rom. & Longob. Bal. in l. titia. §. Lutius. ff. de leg. ii. & singularem reputant, & tenent Ang. Imol. Raphael Cuman. & Paul. de Cast. in. iiii. §. Cato. ff. de verb. oblig. & in l. Si filius qui patri, & ibi per Franc. de Aretio. ff. de vulg. & pupill. & in l. pro hærede, §. fin. ff. de acquiren. hæredit. & consuluit etiam Ang. non spectare ad filias facere pacem pro morte patris defuncti in consi. xxii etiā si non extarent masculi, cum ad ipsas non spectent facere vindictam sanguinis, & per Bal. in l. pro hærede, §. Papi. ff. de acquiren. hæred. vbi dicit quòd satis est quòd habeatur Pax à masculis hęredibus, licet fœmina cōtradicat: quia fœmina non leuat feudum vt not. Glo. in tit. qui feuda. §. penul. & in titulo an mutus. §. i. & per Ang. ibi. Contrarium tenet Roman. in l. i. § potissimè, ff. ad S.C. Syll. per tex. ibi, & l. i. ff. de his qui se defferunt, & per Ang. ibi, & Bal. in l. Dominus, ff. de in ius vocan. Teneas tamen tu contra dictam Glo. in casu præmisso: quia illa procedit secundum ius longob. & non secundum ius Romanū, & in loco seruaretur, vbi seruatur ius longobardum, vel vbi esset statutum, vel consuetudo quòd fœmina possit facere pacem: Sed quòd tantum ad masculos pertineret, & vendicaret sibi locum in loco vbi ius longob. seruatur, & non in loco vbi ius Romanum locum habet, & seruatur per not. per Ias. in l cum filius familiàs, ff de leg. i. & per Rom. in l. i. §. potuisse per illum tex. ff ad S. C. Syllani. & in l. iiii. §. Cato, & per Alexan. ibi. ff. de verb. oblig. Et ita intellige. l si filius qui patri, ff. de vulg. & pupil. & l. pro hærede, ff. de acquiren. hæred. Dicebat Bal. in l. si filius qui patri in fin. de vulg. & pupil. pacem posse fieri etiam per filium non hæredem occisi stante statutó quòd Pax habeatur ab hęredibus: & similiter ibidem tenent Bar. Ang. & Imol. cum sequacibus. Et dicit Specul. in tit. de prępar. iud. in fin. pacem fieri posse etiam ab eo qui iurauit non facere pacem nō obstante iuramento, & tenet fauore pacis.

172 † Magnates quidam Capita partium secum trahentes amicos, & consanguineos multos, & sequaces suos: qui bello, & in rixis cum ipsis interfuerunt: an omnes interuenire debeant in compositione pacis, Dic quòd sic, & si non interuenerint ipsi personaliter tenebuntur, si non per se personaliter per procuratores saltem suos interuenire habentes, ad hoc ab illis speciale mandatum l. mandato. ff. de procur. c. per tuas extra de arbit. & per Reuerendum Gugli. Durantem in tit. de treug. & pac. in versi. hoc quoque ipsam pacem.

173 † Et licet capita, & Magnates huiusmo-

di pro se: & ipsis promiserint, & iurauerint pro illis se agere, & curare q ratificabunt pacem: & si non ratificabunt ob hoc illi qui non interfuerunt paci, non incident in pœnam, neque in periurium aliquod, nec accusari poterint de pœna violatę pacis cum obligati non fuerint. Nemo enim obligatur nisi p se, vel per alium de suo mandato. l. inter stipulantem. ff. de verb. oblig. Neque Magnates, & seu capotales partium stante dicta promissione incidēt in periurium, aut pœnam si operam dederunt in eo qd facere potuerunt, vt illi ratificent pacem per alios obseruandam. c. ex rescripto, in fin. de iur. iuran. & c vlt. xxxi. q. iii. arg. l. cum seruus. ff. de verb. oblig. & c. sicut, & c. ex literis, de spons. & per Luc. de Pen. in tit. vt publ. lętic. col. xiii. lib. xii.

174 † Oēs aūt decimo octauo anno vsq; ad septuaginta regulariter tenenē seruare pacē, secundū cōstitutiones feudorum Dñi Friderici primi Imperatoris de pac. iur. firman. & de pac. tenen. & extrà de pac. & treug. in vi. eod. tit. & de pac. constan. in quibus iuribus pœna imponitur violatoribus pacis, & impedientibus illam fieri, & præter mortem naturalem bona publicentur, & domus destruentur violatorum pacis. Et Antiquitus ad hoc militia fuit inducta pro pace publica inuenienda, & tuenda iustitia: Adde quæ infra dicam. nu. 182. & reuideas quæ supra dixi, nu. 38. 42. 43 44. 45

175 † In Regno Pax vera, sincera, pura, & tranquilla est: vbi nullus de iudicis iniquitate formidatur, & sapientes vrbis Sabbæ responderunt Alexandro Magno illos interrogāti: si vnus qui haberet magnum Imperium, qualiter posset magnam beneuolentiam acquirere à subditis videlicet si formidatus non fuisset: beati sunt pacifici quia filii Dei vocabuntur. c. noli. xxiii. q. i.

176 † Inęstimabiles sunt pacis fructus siue diuinę, & æternæ, siue temporalis: & mundanæ: nam per spiritum charitatis, & pacis omnis tollitur occasio scandalorum, & superbiæ, & peruenitur ad æternam gloriam. c. licet. xlv. distin. & quæ parua sunt augentur beneficio pacis: & per discordiscordiam quæ magna sunt destruuntur Imperia, idem attestante Crispo Salustio Romanę historiæ scriptore: & longum quidem foret enarrare optima, & pręclara Pacis benefitia, nam per pacē omnes delentur iniuriæ, & in amore, & charitate viuitur, & ita fieri sincere debet, Exemplo Domini nostri Iesu Christi qui pepercit crucifigentibus ipsum, & pro illis orauit: & peccatoribus pœnitentibus pro peccatis confessis parcit Deus, & illis delet peccata, & de ipsis peccatis semel confessis Deo, & sacerdoti ore proprio vlterius non recordatur: sed illa reminiscitur, & in vltione venire plus non patitur: peracta de ipsis pœnitentia: nam deletum crimen, vlterius appellari non debet crimen. c. si illic, xxii. q. iiii. & c. quid durum. xxxiii. q. i.

177 † Remissio simplex iniuriarum quę sit, & qualiter fiat, & an fieri possit transactio super criminibus habetur larè per Luc. de Pen. in tit. vt publi. lętic. C. lib. xii. col. xv. facta pace cum vno Principe facta illigitur etiam pro consiliariis suis not. Bal. in marg. sua in verbo liberatio.

178 † In omnibus regulariter est attendendum, vt generaliter conuentiones, & pacta seruentur: quę attendenda sunt in quantum cernant priuatam vtilitatem, vt ff. de pact. per totum: secus si tenderēt ad publicum præiudicium: quia publica vtilitas pręfertur priuatę. l. Vtilitas. C. de priuileg. lib. xi. c. licet, de iur. iuran. c c. eum qui. §. in popularibus, & l. iuris gentium, ff. de pact. in §. si pacisear, & ibi sunt Glo. quæ procedunt nisi paciscens, aut transigens qui poterat duplici uia experiri ius suum, remisit vnam tantum ex dictis viis, seu remediis: & sic intelligitur tex. in l. iii. §. si his. ff. de sepul. viol. alias secus.

179 In † dubio autem præsumitur quis simpliciter remittens, & renuntians omni iuri suo renuntiare sibi competenti: & qui facit pactum de iniuriis sibi illatis intelligitur facere Pacem, & cōcordiam Glo. est in l. i. in §. i. verbo pactū, ff. de pact. Et ob hoc satisfactum foret statuto requi-

renti pacem, & concordiam vt bannitus rebanniatur, vel accusatus nõ puniatur.

180 Quid † si dixerit statutum pacem fieri percussori, an dicto stante statuto possit fieri mandatori criminis; Dic quòd sic secundum Bal.in l. transigere.ad finem C. de transact. & l si seruum in.§.Pretor,ff. de acquiren.hæredi.

181 †Quæro de casu:Si offensæ remissio possit propter ingratitudinem reuocari.Luc. de Pen.tenet quòd non.C.vt publ. lætic. lib.xii.col. xvii. quoniam accusatio primò competens per pactũ, & renuntiationem fuit sublata ipso iure, ita quòd per contrarium pactum non posset resuscitari l.si vnus.§. si pactũ.ff.de pact. & quòd per renuntiationem, uel pactionẽ expressam fieri non potest minus per ingratitudinem: quæ pacti, & connentionis tacitæ instar habet,& consequitur effectum. l.ii.C.solut.matr. & l. eum qui certarũ, ff.de verb.sign. Sic est in actione furti.l. si donationis,C. de donationibus l. non obstante vlt.C.de reuocan.donat.& l iii-C.de Episcop. audien. cũ aliis ibi tribus legibus similibus: quæ videntur tenere contrarium in hoc casu.

182 † Quæritur de minore qui expressè remisit aut tacitè accusationem, an possit petere restitutionem in integrum contra eam: Nam dictat Euangelium si dimiseritis peccata eorum,dimittet & vobis Pater vester peccata, & delicta vestra: & è contra c. qui emendat, cum sequen. c. xlv. distin. quod intelligitur in rancore, vel quòd tangatur ex remissione vindictæ: sin autem propter aliquod interesse pecuniarum minoris quod posset consequi ex persequutione iniuriarum: tunc posset peti restitutio, & puto eam concedi debere.l.i.& ii. C.si aduersus transf.& per And.de Iser.in consti.Feder. Imper. obscuritatem incipiente de restit.min.& per Luc.de Pen.in xii.col. C. vt publi.lætic.lib.xii. Subdo si Pax fieri possit à minore, & sibi datur restitutio aduersus pacem factam per ipsum:tenet Dyn. minorem posse facere pacem, nec sibi dari restitutionem in integrum,ff.ad S. C. Syllaniam. in apostill. & Paul. de Cast. in consf.cxci. vbi ponit an Pax facta per minorem possit rumpi per eum factum maiorem.

183 † Quæro de casu,facientes,seu reformantes pacem promittunt sibi adinuicem data dextera,& osculo pacis interueniente, & per ipsos iurato se non offendere adinuicem:contingit post quòd vnus eorum offenditur ab extraneo altero præsente,& impediri valente,& non prohibente imo permittente: vtrum intelligatur ex hoc pacem violasse, & videtur quòd non l.i. §.sed in eo,ff.ad S.C. Sylla. cum similibus,& c.culpa,& per Dyn.ibi de reg.iur. in vi.Contrarium facit,C.de Episcop.& cler. l.ad declinandam,vbi paria sunt legem violare, vel permittere quòd violet. l.fin.C.de curs.publ. Concludit Luc. de Pen. in x. col. C.vt publi. lætic. in hac quæstione fore distinguendum attenta personarum qualitate si est solitus ab huiusmodi offensis, & violentiis eripere, & hoc nõ fecit quòd præsumatur in hoc nequitia, & odium manifestum, & videbitur tunc violasse pacem propter iuramentũ dexteram datam, & osculum quæ præstiterit.l.si in lege.§.penult.ff.loca. sin autem fuerit homo pusillanimus, ꝙ inhabilis, ac debilis, & insolitus iurare huiusmodi offensos, & tunc non præsumitur violesse pacem;in dubio videtur in culpa si non defendit cum fecerit contra legem naturæ:quem est iuuare parem.

184 † Quædam etiam superius dixi quòd si vnus fregerit pacem prouocatus, & nesci tur quis primus fuerit, & nullus prædictorum reperitur, qui teneatur ad pœnã fractæ pacis,dic nullum teneri.c.i. versi. sed quæro de treu.&de pac. Allegat,Bar. in l.cum Pater.ff.de leg.ii. & per Ant. de Butr.in c.constitutus, de pœn. & ꝑ Bar. in l.i.§.eum arietes iuncta,Glo.ff.si quadrup.pauper.fecisſ.dicat, & l. scientiam. §.iustam.ff.ad leg. Aquil. dicit tex. in l. si ii qui inuicem,ff. de donat. cau. mort. quòd si duo qui donauerant sibi adinuicẽ causa mortis moriantur:& nescitur quis eorum prædecesserit,non debetur donatio hæredibus not. Bar. in l.si seruum.§. sequitur.ff.de verb. obligat. & Alex. ibi dicens

dicens hoc cōmuniter teneri, & per Bal. in l. vim ui. ff. de iust. & iur. & in l. i. C. vnde ui, & per Ang. in disputatione renouata guerra, & per Ioan de Anan. in c. significasti, de homicid. vbi pariter firmāt quòd si inter duos factus fuerit insultus reciprocus, & non appareat quis fuerit primus, nullus quantum ad interesse pat tis punitur: pro interesse tamen fisci non fit compensatio doli cum dolo, & not. Felyn. in c. i. de treug. & pac. dicens fore cogitandum quòd si vnus ex insultantibus esset robustior, & audatior altero præsumeretur illum incepisse per not. per Floria. de Sancto Petro in l. i. §. cum aries tes, ff. si quadr. pauper. fecis. dicat. ita limitando illum tex. pro quo facit lex qui duos, in §. si maritus, ff. de reb. dub. cum concord. quas decidit, ponens quòd inter duos geminos robustior præsumitur primo natus: hoc tamen non affirmat, neque ego affirmo, quoniam in dubio in pœnalibus promptiores esse debemus ad absoluendum, quàm ad condemnandum: quia vbi agitur de pœna criminali saltem capitali probationes esse debent luce meridiana clariores, & liquidissimæ l. sciant, C. de probat. & l. qui sententiam, C. de pœn. vnde ex præsumptionibus non est quis damnandus, sed magis absoluendus si probatio est dubia, l. absentem, ff. de pœn. habetur per Alex. in cons. xv. incipiente viso processu in prima parte.

185 Quæro † de aduocato qui fuit tibi inimicus pro aliqua iniuria, & offensa, & tecū habet pacem firmatam osculo, & iuramento: an possit contra te aduocare absq; eo ꝙ non incurrat in pœnam fractæ pacis, vel dicatur rupisse pacem si contra te aduocauerit in causis magnis ciuilibus, aut criminalibus: Respondeo sanum fore consilium dictum aduocatum se abstinere ab huiusmodi aduocatione: quia hinc inde sunt opiniones, & quòd fregerit pacem si aduocauerit contra te dictus aduocatus est Glo. in c. de forma xxii. q. v.

186 † Quidam tenent aduocatū vasallum perdere feudum aduocando contra dominū feudi, habetur per Luc. de Pen. in l. milites, C. de re milit. & in l. i. col. xxi. versi. xix. quæritur. C. vt publi. lætic. lib. xii. Nec dicitur seruare vinculū Sancti Spiritus in vinculo pacis. c. fin. vii q. vlti. c. vlt. extra de postul. c. quod olim, de iud. vbi habetur ꝙ ille qui dat consilium inimico meo efficitur inimicus meus.

187 † In cōtrarium videtur quòd aduocatus tenetur inuitus ratione sui officii publici dare consilia. l. sancimus, & l. aduocati, C. de aduocat diuers. iudic. & l. prouidendum, C. de postul. & l. ii. C. de proximis sacri. scrin. lib. xii. cum similib. Nam immunem ab omni pœna reddit illum necessitas officii l. ii. & ibi per Luc. de Pen. C. de delator. lib. xi.

188 † Tenetq; Andreas de Isernia in tit. de form. fidelit. in lib. feud. vasallum aduocatum non prohiberi postulare, & seu aduocare contra dominum feudi, nec dominum contra vasallum: Tu dic conclusiuè aut constat ꝙ ex necessitate officii postulauerit, consuluerit, aut aduocauerit; & tunc excusatur. l. post legatum, ff de his quibus vt indig. aut ex odio, & dolo malo id fecerit, vel postulauerit, cōsuluerit, aut aduocauerit cōtra illum: & tunc intelligitur violasse pacem.

189 † Aut est dubium, & tunc non præsumitur ꝙ illud fecerit ex odio cum non præsumatur ꝙ quis sit immemor æternæ salutis. l. Sancimus, C. ad leg. Iul. repetun. & hæc vera sunt; nisi aduocatus ipse dedita opera sub prætextu necessitatis officii, patrocinium susceperit: vt d. l. Post legatum, §. his qui, ff. de his quib. & indig. & in l. & qui data, ff. ex quib. cau. maior.

190 † Et possent prędicta etiam adaptari in testibus qui habuerūt pacem cum aliquo; & fuerunt testificati contra ipsum vt supra dictum est in causis criminalibus, aut ciuilibus magnis, qui criminalibus assimiliantur: An ob hoc dicantur fregisse pacē: & videtur quòd sic. c. meminimus, extrà de accusat. vel fuit necessitate astrictus per c. i. & tot. tit. de testib. cogen. & tunc non dicetur rupisse pacem, aut ex odio, aut sponte testificatus fuerit, seu de dita opera deposuerit, & tunc pacem fregerunt ex præallegatis, & puniri possunt de pœna fractæ pacis: Ad prædicta facit

Alex.in conf.xix.prim.vol.vbi dicit si est idoneus testis ille qui habet pacē cū eo.

191 † Et quia regulariter inimici repelluntur à testimonio,& idonei testes nō sunt; nec admitti debent ad testificandum contra inimicos suos, nec illis aliqua fides est adhibenda iuribus vulgaribus: An omnis inimicus stante dicta regula repellatur à testificatu: dic hoc esse relinquendum iudicis arbitrio an sit credendum vel non: & tale arbitrium iudicis debet regulari secundum iura.l.i.§. quæstionem,ff.de quæst.c.cum oportet extrà de accus.c.in literis,de testib.& in c.p tuas extra de simon. & in c. in summa, & in c.accusatores.iii.q.v.

192 †Quæro si Pax violetur per illum qui promisit seruare illam, & non contrauenire sub pœna mille aureorum & pacta, & legem conuentionis posteà non seruauit,& in instrumento pacis non reperitur cui dicta pœna veniat applicanda: Dic tu breuiter tacitè videri actum inter partes pœnam applicari parti obseruanti l.si quis maior,in versi.mox quomodo imputabuntur eis qui intemerata pactorum iura seruauerint, C.de transact. Et sic illi obseruanti pacta applicari pœnam ex tacita conuentione partium. igitur non applicabitur fisco,cum inclusio vnius sit exclusio alterius l.cum Prætor,ff.de iudic.& l.maritus,C. de procurat. & ita Bar. & alii sumant illum tex. l.qui fidem,ff.de transact.& l.arbiter, ff. de arbit & l.i.per Bar.ibi,ff.de iur. fisci.

193 †Et sic pœnæ conuentionales non debēt applicari fisco,nisi actum sit, & stipulatum pro fisco in contractu per partes, aut per Notarium ita stipulantem pro fisco.c.literas de præsumpt. & per Bald. in d.l arbiter certo die,ff.de arbit.& per Bal.& Glo.in l.rescriptum.§.si pacto,ff. de pact. & per eundem in l. i. ff. de his, qui pœnæ nomine,& in l.vxorē.§.agri, plaga,ff.de leg.iii.& per decisiones Bar. in.l.ii.ff.ad Trebell.

194 †Vbi loquitur de statuto prohibente fœminas succedere,& intelligi id masculis applicari, & non fisco, & per Bal.in l. maximum vitium, C.de filiis preter.& c.si hæredes,& c. nos quidem, extra de testamentis.

195 † Et pœnæ possunt licitè peti quando sapiunt interesse, & non sapiunt vsurariā prauitatem.l.Iulianus.§. idem Papinianus,ff. de actio. empt.& l. cum alleges, & ibi per Doct. C. de vsur. & l.stipulatio ista.§.altera,ff.de verb.oblig. & Gl. in c illo vos, ff. de pignor. & l. pœna, ff. de vsur.& per Archid.in c.cum deuotissimam,xii.q.ii.& per d.Ant.de Butr. & Abb.in rub.de iud. Et sic est tenendum parti, & non fisco. applicari pœnam in casu quòd pœna non sit pro fisco stipulata vt supra.

196 † Ad Episcopos spectat facere,vt Pax inuiolata seruetur gladio suo spirituali,& ad Principes, & iudices seculares suo seculari gladio: quia ex ea multa infinita bona proueniunt, vt in tit.de pac. constan.& Glo. ibi, & in auten. quomodo oportet Episcop.in §.i. & in tit. de pac. tenen.§. si clericus, & in titul. de pac. iur.firman. vbi per Principes Ecclesiæ, & seculi puniuntur violatores pacis, & in c.i.de treug.& pac.

197 † Quædam superius dixi si Pax rupta fuerit facta inter duos, & constiterit de fractore, & tunc primus agere nō potest contra secundum: sed secundus contra primum pro pœna pacis fractæ, quoniā primus illam fregit. l. cum Pater, ff. de leg.ii.& l.quæro.§.inter locatorem,ff.locati,& Glo.in c. dilecti, de arbitr. Nam secundus qui primum fractorem offendit nō tenebatur seruare pacem primo, ex quo primus illi non seruauit eandē: quoniam promittens pœnam, vel quid aliud,intelligitur promittere in quantū alius seruat quod promisit: Vnde si ille non seruat promissum,non tenetur iste ad obseruantiam.c.peruenit,il.ii.de iur. iuran.& c. frustra, de reg.iur.in vi. Sed primus incidit in pœnam violando pacem,seu treugam; Igitur secundus non tenetur:tenet Abb. in c. quemadmodū, de iur.iuran.& in c.bonæ memoriæ, de elect.& Bal.in c.sicut,il.iii.extrà de iur. iuran.tenet Ioan.And. & Specul. super rub.de treug.& pac.Bal.Iacob.de Aren.

Imol. Alex. Roma. & Paul. de Cast. in l. semel mora, ff. solut. matri. & licet secundus non puniatur rupta, quia illam ruptam à primo ruptore reperiit, punietur tamen de offensa illata. l. vulneratus, ff. ad l. Aquil.

198 † Quæritur de quæstione dietim occurrenti; Regula est ꝙ dolus cum dolo compensatur. l. i. & vlti. ff. de iniur. Quid si duo adinuicem se vuulnerarũt an fiscus compensabit dolum cum dolo, dic quòd non; sed vtrumque puniet, etiam si remissio fuisset facta inter ipsos delinquentes per pacem, & mutuam compensationem, vel per pactum, & conuentionem: quia dicta remissio non habet obesse iuribus fisci. l. si Pacisear, ff. de pact. & per Bar. in l. i. ff. de iniur. & per Bald. in l. si creditoribus, C. de manc. pig. dato manum. & per Ang. in l. qui cætu, §. nascentẽ, ff. ad leg. Iul. de vi publi.

199 † Quæro si vxori detur actio, & seu accusatio de iniuria facta viro; Dic ꝙ non. l. i. §. idem ait. ff. de iniur. & sic non sufficeret habere pacem ab vxore quod limito, nisi vxor esset accusatrix de morte viri sui: tenet & Bal. in l. ii. C. qui accus. non poss. & Paris de Put. in tracta. sui synd. in verbo vlti. quoniam videretur dicendum in casu præmisso ꝙ si alii non extarent consanguinei mariti defuncti: quod eo casu posset vxor facere pacem de morte sui viri: & hoc procederet in omni alia iniuria facta viro, & vxor superesset viro mortuo, & ei vt hęres, & successor succederet vniuersalis aliis nõ existentibus coniunctis. l. i. C. vnde vir, & vxor.

200 † Quęro de patre si potest remittere iniuriam factam filio, tenet Bar. quòd sic in l. Patri, ff. de iniur. & instit. de iniur. §. Pater, & in l. sed si vnius, ff. de iniur. & in l. Lucius, ff. solut. matri. & in l. Pater. ff. de minorib. Et sic filius vlterius non accusabit: qđ limitatur nisi iniuria esset facta à persona coniuncta per not. in l. Lucius, ff. solut. matr. & in l. Papinianus, ff. de officios. test. & per Imol. & Lud. de vrbe in d. l. Lucius, & per Bar. in l. personam, de pœnis, & per Innoc. in c. non dubium, de sent. excommuni. Dicebat Bar in l. Labeonẽ, §. filio, ff. de iniur. quòd quando Pater est vilis persona non potest remittere iniuriam factam filio, & si Pater remitteret iniuriam factã filio pro vili re, vel pro modico componeret illum qui iniuriauit filium: remissio talis non valebit: & ibi etiam retigit Bar. de filio mancipato, de quo etiam habetur per Bal. in l. ex facto, §. si quis rogatus, ff. ad S.C. Trebel.

201 † Treuga, & Pax est semper seruanda vinculo roborata iuramenti: quoniam Deus fauet, & est in auxilio obseruantibus illas: Legitur Tysaphernem Ducem Regis Persarum promisisse subiuramento, quòd Rex Asię faciet treugam per tres menses cum Rege Agislao: qui illi fidem seruauit non suo obstante mendatio, & periurio: & nullus imposterum Græcorum, & Barbarorum dedit fidem Thysapherno ob periurium suum: & cũ fuisset Thysaphernes nouo cõgregato exercitu magno eleuatus superbia, & nũtiasset Regi Agislao ꝙ ciuitates, quas Græci tenebãt dimittere vellet, & quòd illicò discederet ex Asia nuntiando sibi bellum: & Rex Agislaus respondit Thysapherno ꝑ oratores quòd sibi dolebat Thysapherñe fuisse mendacem, & periurium, & propterea Deos sibi hostes, & iratos fecisse: & quòd gaudebat illos Græcis propitios reddidisse, & pluribus commissis pugnis per Thysapherñe contra Regẽ Agislaum victus Thysaphernes permansit, & superatus ab Agislao virtute sua: & demũ Thysaphernes fuit iussu regis Asiæ, & Persarum decapitatus manu Tritraustæ sui ducis: quia Deos sibi hostes fecerat ob mendacium, & periurium suum, ob treugam, ac fidem ruptam Regi Agislao, & ne Regis Asiæ, & Persię gerenda vlterius procederent in sinistrum ob tantum facinus Thysaphernis: qui hostes sibi Deos prouocauerat.

202 † Et dum vota fierent in vrbe pro victoria habita per Cæsarem contra Hypasios, & Tentetitos Germaniæ nationum: qui inuaserant Galliam, Cato inquit il-

lis fuisse ruptas indutias à Cæsare, & propterea Cæsarem dari in arbitrium hostium, vt perfidiam illam purgaret propriam: & vt contra Cęsarem blasfemiæ verterentur: qui causa fuit ꝙ non placuit populo: & per quindecim dies factæ fuerunt in vrbe errogationes votiuæ pro tali uictoria.

203 † Quæro quid operatur clausula apposita in instrumento pacis rato manente pacto: Dic operari ꝙ vnus potest petere pœnam ruptę pacis, & venire contra pacem secundum Card. Zabarel. in c. potuit, de locato: Et clausula prædicta æquiperatur iuramento vt dicit Bar. in l. si quis maior, in ii. & vlt. col. C de transact. & per Alex. de Imo. in l. ita stipulatus, in fine, ff. de verb. oblig. Adde hic illa quæ diximus supra nu. 70. incipiente; Quęro iterum cum sequenti in libro de clauibus portarum in vlt. quęstione.

204 † Et in quantum scripserit Liuius Patauinus nullam inueniri fœderis memoriā ante Romanos, & Latinos: qui inierunt fœdus inter se, in libro tamen sexto naturalis historiæ notat Plinius Thesеum ante Romanos fœdera inuenisse: quæ prosunt in re militari, & populis bonis pacem magis quàm bellum peroptantibus, iuxta illud Poetę. Sed votis præcibusq; iubent exposcere pacem, & alibi, Paceq; per aras exquirunt: quoniam in ea proficiunt, & vtilitas gentium custoditur, & multiplicantur homines, & facultates in pace, quæ est decor, & mater bonarum artium, mores extollens, & virtutem: & tā bona est, ꝙ nihil ea melius, gratiusue, & desiderabilius, rationalibus mortalibus terrenis inueniri potest.

205 † Et fuit repertum bellum, vt Pax quæratur, & in ea viuamus, & non è contra reperta fuit Pax vt bellum fiat: sed vt bellū extinguatur sequuta pace ut aliàs dixi.

206 † Quæro de pluribus uasallis habentibus feudum diuisibile ex forma inuestituræ an vnus vasallus possit prouocare alios ad diuisionem: Dic ꝙ non nisi tale pactum esset in inuestitura: ꝙ vnus possit alios prouocare ad diuisionem: sed iure feudorum, si feudum est diuisibile debent se omnes concordare, & venire concorditer ad diuisionem. l. Imperialem, §. Præterea, de prohib. alien. feud. per Frider. & per Doct. ibi aliàs non valeret diuisio fine omnium consensu.

207 † Quæro de quęstione quam ponit d. Paris de Puteo in solemni tractatu suo syndicatus, videlicet de vulnerato qui in mortis articulo constitutus remisit, & pepercit vulneranti in foro pœnitentiali: an ista remissio sit adeò valida, & sufficiens quòd possit vulnerans per curiam componi, vel mitius puniri, vel pœnam minui: Ita ꝙ non puniatur corporaliter habita pace ab offenso, & remissione iuxta prouisiones ciuitatū, & capitula Regni Neapolis; Dic ꝙ non: quia per istam remissionem in foro pœnitentiali, non dicitur remissa iniuria, neque delictum, sed solum ranchorem, & animi maleuolentiam, & odiū quod habebat offensus contra offendentem: habetur per Bar. & Alex. de Imo. & Paul. de Castro in l. si tibi, ff. de pact. & l. non solum. §. iniuriarū, ff. de iniur. & per Alexan. in l. i. de pactis vbi dicitur quòd remittens iniuriam in foro pœnitentiali non prohibetur petere iniuriam, & damnum sibi datum, & rem ablatam: habetur p Ang. de Arer. in lib. malefic. in verbo in termino defensionis.

Et si infirmus remiserit iniuriam in testamento, vel in confessione, & conualescat: an possit agere actione iniuriarū, tenent Canonistę quòd nō in c. veniens, de accus. Tu dic secundum Bal. in §. iniuria, in tit. de pac. iur. firman. quòd si plena est facta remissio, non potest amplius agere: quia per presbyterum, vt per personam publicam potest acquirere absenti. c. Parochianos, de sepulturis. l. i. §. publicum, ff. de iust. & iur. Vbi autem est remissus ranchor, vel est dubium de tali remissione, & agere potest, quoniam non est præsumendum quòd quis donet existimationē iniuriæ sibi factæ: sed maleuolentiam animi: Timorati autem Dei perfecti viri condonantes pectora sua dimittunt iniuriam; Iuxta illud dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Et

208 †Et si quis coram Presbytero in extremis laborans remiserit iniuriam,& iuraverit eo conualescente poterit agere actione iniuriarum: habetur per Ioan. And. in addit.ad Specul.in.§ Nunc aliqua in tit. de instrum.edit. Quòd secus foret si esset remissa actio iniuriarum l. in ipsius ff. famil.hærciscun.l. Diuus ff. ad S.C.Syllania. quòd ista remissio facta sacerdoti in mortis articulo ualet in foro fori, & poli;Cyn.tamen in dicta l. Diuus.in.§.fin. tenet ualere quantum ad rancorem, & idem tenet Innocentius in c.Iniuria,de iniuriis,& dicit Bal. in dicto.§.fin. quòd siquis dixerit sacerdoti, remitto odium quòd iniuria sit remissa.Guglie. de Cuneo tenet contrariũ quòd remittendo odium non uidetur remittere iniuriam l. Si domum,ff.de seruit.vrb.præd. & non petenti inimico nõ tenetur quis remittere iniuriam,nec ostendere sibi signa amicitiæ secundum Ang. in d.§.fin.& in d.l.si tibi,ff.de pact. Ad prędicta faciunt not. per Canonistas in c.ii.de homic.in vi.dicebat Bal.in l.ii. C.de liber.& eorum liber.perd.l.Diuus.ff. ad S.C.Syl. Pacem non ualere factam à mortifere uulnerato moriente:& quòd in foro pœnitentiali potest fieri Pax inter absentes arg.§. fin.instit.de iniur. sed non plenaria Pax solutionis,nisi interuenisset præsentia, & vox organizata.

209 † Quid si testator in suo testamento dixerit ego facio pacem omnibus inimicis meis, & eos libero, & absoluo ab omni iniuria mihi facta, in l.i.C. communia de leg.ista uerba operari beneficium statuti loquentis de habenda pace ab offenso,& quòd hæres cogitur stare remissioni prædicte,& seruare pacẽ, arg.l.Si ego §.primo.ff. de iure dotium:quoniam est sublata hæredi actio ad uindictam per dictum tex & omnes actiones pecuniariæ:non tamen est sublata pœna fisci.l. Transigere C. de transact. habetur per Paridem de puteo in tractatu syndicatus in uerbo compositio. §. ult. & in uerbo tortura. §. mandauit Rex:& Alexander & reliqui scribentes in l.quarta.§.Cato, de uerb. oblig. ff.& in l.Transigere, C. de trãsact. & per Luc.de Penna in l.quid quid.C.Publi.Lętic.

210 †Et per osculum pacis datum in ecclesia non uidetur remissus rancor,firmat Bal. in c.i.quib.mod.feud.amit. & per Canonistas in capitulo olim de iure iurando in vi.

211 †Occurrit pacem,& remissionem pro omnibus iniuriis, & occisionibus,& criminibus fieri per hæredes, & partes,an per dictam remissionem intelligatur remissa pœna corporalis & pecuniaria fisco quæsita, & supra de hac quæstione etiam tetigi in uariis locis:Dic quòd nõ: quoniam per pacem, & pactum priuatorum non potuit tolli ius fisco quæsitum neq; iniuria facta reipublicæ ob delicta commissa quin puniantur per curiam superinde, pro facienda Iustitia deputatam l.ius publicum,& l.Iuris gentium. §.Si paciscar ff.de pact.Nam interest rei publicę ne delicta remaneant impunita l.Item uulneratus,ff.ad leg. Aquil.l qui cætus, ff. ad leg. Iul de ui publi. cap.i. de colusion. l. licitatio.§.quòd illicitè, ff.de publ. Fallit si statutum,uel consuetudo foret in ciuitate, & seu loco disponens quòd per pacem tolleretur omne ius quæsitum fisco tam pro pœna pecuniaria, quàm corporali, & ultimi supplicii, & talis prouisio,seu consuetudo seruaretur l. constitutionibus. ff. ad municip.l. Diuus ff ad S.C.Syll.l.non aliter, ff.de leg.iii. Et idem tenet Guido de Suzaria, & Bonifatius de Mantua in libro suo maleficiorum in tit. de pac.per l.rescripto,ff. de munerib. & honor.in.§.Si quis accusatorem non habeas. Et est communis omnium sententia à qua in iudicando, & consulendo non est recedendum.

212 † Dicto circunducto statuto, Quęro Si quis habuerit pacem ab offenso uulnerato,an potuerit per alium accusari de eodem delicto:dicebat Guglielmus de Cuneo ꝙ non potuerat: quia si parti actio non competebat, neq; fisco competebat: quia ꝑ pacẽ erat præclusa uia omnibus aliis accusandi l.Eum qui.§.in popula-

ribus, ff. de iure iuran. & l. Sepulcrum ff. de sepulc. uiol. & l. si cui §. hisdē. ff. de accusat. Dic contrarium esse uerius, ut firmat Bonifacius de Mantua in lib. suo malefic. in tit. de pace, per d. l. qui cętu ad leg. Iul. de ui publ. & per l. Si maritus, ff. de Adult. in. §. Si negauerit, & per d. l. Ius publicum, & l. Iuris gentium, in. §. paciscar. ff. de pactis.

213 Quæro † de offenso an cogi potest ad fidejubendum offendenti: qui soluit pœnam per ipsum incursam curiæ pro offensa facta, habetur tit. de accusat. extra, & per Doct. ibi, & Dic teneri l. Denuntiamus, C. de his qui ad ecclesias confugiunt, & l. Cum usufructu. C. comuni diuidundo: cum iudices habent curare, ut pacatæ permaneant ciuitates l. æquissimum ff. de usufructu, & l. Congruit ff. de offi. Pręsid.

214 Quęro de casu. † Sempronius uulnerauit lætaliter Antonium qui asseruit examinatus à quo fuit uulneratus, & dixit se non fuisse uulneratum à Sempronio, sed ab alio: an Iudex potuerit inquirere per curiam contra Sempronium: quidā dicebant quòd non propter exculpationem uulnerati: Dic opinionem prædictorum esse ueram quantum ad iniuriam uulnerati: & plus dicit Bal. in l. i. in ult. col. uersi pone testator, C Comunia de de leg. & Alex. in consi. xxiiii. ii. uolu. quòd talis exculpatio excusat exculpatum indiciatum à tortura, limita tu posse inquiri per curiam contra Sempronium exculpatū pro iniuria publica facta curię: quæ non habet permittere ꝙ delicta maneant impunita l. Ita uulneratus, in fin. ff. ad leg. Aquil. & l. Si quis in graui, §. i. ff. ad S. C. Syl. & l. licitatio. §. quod illicite ff. de publ. c. ut famæ, de sentent. excommunicat. Limita etiam non procedere dictam exculpationem quando liquidè constat exculpatū comisisse maleficium: quoniam non obstante tali exculpatione poterit puniri: Ita tenet Bal. in d. l. i. col. fin. C. Comunia de leg. & Aretinus in tractatu maleficiorū in uerbo, qui Iudex ad probationem.

215 † Per sæpe occurrunt in ciuitatibus esse quosdam guerrantes, rixantes, & scandalosos, & impacatos: quos iudices habent corripere, & fideiussionibus cautate curiam pro pace, ne scandala occurrant, & illis sub pœna pręcipere ne se ad inuicem offendent, & iniurient uerbo, nec facto. l. Cōgruit, ff. de offi. Præsi. l. si fideiussor, ff. de his qui satis d. cog & potest illos etiam exulari, & bannire, & date illis confines si pacem facere nollunt l i. ff. de offic. pręfecti vrb. arg. l. fin. & l. Relegati. § solent, & §. iudicare ff. de interdic, & releg. & habent parete iudicibus suis, ut in titu. ff. Si quis ius dic. non ob.

216 † Facientes pacem an uideantur fateri delictum, ita ꝙ possint puniri per curiā absq; aliis probationibus pro delictis confessis in pace: Dic ꝙ sic l. fisci, cum similibus ibi ff. de iur. fis. l. Quoniam. ff. de infamib. & arg. l. ad solutionem, ff. de te iud. Cautela bona est quando fit Pax ꝙ delinquentes negent se deliquisse, & ꝙ notarius scribat tales fecerunt concordiam, & pacem de quibusdam iniuriis, uulneribus, & offensis: quæ dicuntur tales fecisse, & intulisse adinuicem, quoniam tunc non uidentur confiteri, sed negare l. Pomponius ff. de neg. gest. & l. Qui mutuū, ff. mand. Sed si in pace scriptum fuerit de uulneribus, & offensis factis, & illatis adinuicem tunc fatentur delictum, & poterint puniri ut supradictū est puniri: Ad prædicta faciūt not. per Bonifacium de Vitelinis de Mātua in lib. suo malefic. in ti. de pac. in iii. col. ibi Sed quid duo fecerunt.

217 † Quęro de occurrenti quæstione. In Ciuitate Bononię dicit statutum homicidæ non prodesse pacem quin puniatur de homicidio, an dictum statutum extendatur ad mandantem fieri homicidium, ita quod Pax non proficiat ipsi mandanti, pro ut non proficit homicidæ, dicto stante statuto. Quidam dicebant dictum statutum esse stricti iuris, & non extendi: & si uoluisset idem esse in mandante dixisset l. i. §. cum ergo, de extraordin. crimin. ff. & leg. i. §. ne autem, C. de cad. tollen. & leg. non aliter

aliter ff. de leg. tertio. & forma statuti est seruanda in sua specifica forma leg. Constitutionibus, ff. ad municipal. Et id quod non est expressum, sed omissum in statuto pro non expresso, & omisso habetur leg. Quidquid astringende, ff. de uerb. obliga. & diuersitas est in uocabulo, ergo & in effectu C. de cod. leg. Si idem, & leg. Expressa de reg. iur. cum similibus. Contrarium facere uidetur Glo. in leg. Tale pactum, ff. de pactis: quę dicit statutum extendi propter identitatem rationis si statuentes fuissent interrogati, idem statuissent de mandanre pro ut de occisore statuerunt: nam qui mandat fieri facere, & ipse uidetur leg. Non solum, §. Si mandato, ff. de iur. iuran. & leg. Qui mandat. ff. de solut. et qui per alium facit per se ipsum facere uidetur leg. prima. §. deiecisse, ff. de ui, & ui armata cum similibus, & plus deliquit ille qui mandat fieri homicidium, quàm ille qui facit, quoniam in se peccat, & in alium quem peccare facit. Vnde est grauius puniendus leg. in hoc modo, ff. de seru. corup. leg. si tibi, cum similibus ff. quod ui, aut clam, & hoc uerius puto secundum dominũ Bonifaciũ de Vitelinis de Mantua in suo libro maleficiorum in titu. de pac. per iura ultimo loco allegata leg. Non ideo minus C. de accusationibus. Et licet statutum dicat solum de occidente, uerba illius debent reduci ut idem sit in mandante iuris interpretatione l. ut gradatim. §. sed si lege, ff. de muner. & honor. Ad hoc faciunt not. per Ioan. de Imo. in leg. Gallus, §. Et quid si tantum, ff. de liber. & posthu. & per Alexan. ibi, & in leg. Si quis id quod, ff. de iurisd. om. iud. & in l. qui aliter. §. fin. ad finem ff. quod ui. aut clam, & in l. verba de Adult. & in consil. lii. iiii. uol. habetur per Florianum de Sancto Petro in. leg. Ita uulneratus, ff. ad leg. Aquil.

218 Quæro † de iniuriato qui postmodum comedit, & bibit cum iniuriante, an tacitè uideatur remisisse iniuriam, Dic quòd sic per tex. instit. de iniur. §. fin. habetur per Hostien. in c. olim, extra de iniur. Vbi dicit pro salute uidetur remissa iniuria per iniuriatum bibentem, & comedentem cum iniuriante, nisi iniuriatus recepisse iniuriam ad animum, & lis iam fuerit contestata: habetur per Bal. in l. In ipsi. C. famil. hercis. & in le. filio quem Pater, ff. de liber, & posthu. & in c. 1. §. Iniuria, de pace iuram. firmand.

219 Demum † Quæro si perosculum pacis remittatur iniuria, Dic quòd sic secundum Glo. in c. Pacem, in uerbo præbuisse de consecrat. distin. ii. & in c. Adrianus, lxiii. dist. & idem est dicendum per tactum manus, habetur per Ang. in l. 1. ff de pactis per Glo. ibi per percussionem palmarum, quia præsumitur dilectio per tactum manum. Ita firmat Glo. fin. in c. i. de sponsa duorum, & Glo. in c. fundamẽta, in uerbo Dexsteras, de elect. in vi. Sed est notandum prædicta non procedere quãtum ad repellendum quẽ ab accusatione, sed locum sibi tantum uendicare quantum ad extimationem iniuriæ, ut dicit Innocentius in c. I. & A, de re iudicata.

FINIS.

IVLII FERETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS
EQVITIS, ET COMITIS
LATERANENSIS PALATII,

De obedientia, & pace seruanda in exercitu Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Discordia arte in hostes seminata sæpe uictoriam parit*

Principes & duces bellorum quomodo milites suos ac urbium suarum populos in pace et cōcordia tenere habeant.

2 *Milites præceptis ducum suorum acquiescere debent.*

3 *De Alexandri magni recuperatione equi sui Bucefali ex manibus Barbarorum uirtute sui proclamatis.*

4 *Miles in exercitu rixosus, an & quomodo puniendus.*

Bruti seueritas damnatur.

Cæsar qua de causa à Bruto & aliis occisus.

5 *Ira & odium in Principe esse non debent pro regni conseruatione. & nu.8*

6 *Narseti Eunuchi facta explicantur. & nu.7*

8 *Princeps tanto prudentior & excellentior esse debet, quanto maior est.*

9 *Fotionis laudes, & de statua per Athenienses erecta pro eius gloria.*

10 *Fotionis sententia, dum Alexander magnus subiugasset Thebanos. & ab Atheniensibus petiisset Demosthenem. Ligurgum, Iperidem & Caridemum, qui ibi fugerant, ut illos occideret.*

11 *Milites tumultuantes qua pœna sint puniendi.*

12 *Tumultus quando puniendus.*

13 *Seditio quid sit, & unde dicatur & de gestis à Principibus pro sedandis seditionibus. & nu. 14. 15. 27 28. & 29.*

16 *Ligurgi consilium datum ciuibus suis petentibus modum repellendi hostes.*

Ciues sunt coronæ pretiosæ ciuitatum.

17 *Tumultus uis & importantia.*

18 *Homicidium pro sedando tumultu quandoq; toleratur.*

Miles qui per clamorem, aut uociferationem uel querelam fuit causa tumultus, militia spoliatur.

19 *Verecundiæ proximorum parcendum est.*

20 *Multitudo delinquens an sit punienda. & nu 21 22. & 24.*

21 *Actus illicitus quandoq; ex causa toleratur.*

23 *Thebani inordinati aggressi exercitum Alexandri, fuerunt cæsi, & eorum ciuitas destructa.*

25 *Milites mittendi pro custodia locorum obsidendorum de his esse debent, qui in eis pignora fidelitatis ratione sanguinis habeant.*

Italorū militum uirtutes & laudes explicātur.

26 *Italiæ laudes narrantur.*

29 *Seditionis uis & potentia.*

Rebelles & proditores perpetua notantur infamia, morteq; puniuntur, ac eorum bona fisco applicantur.

30 *Achilla Dux exercitus Aegyptiaci, quomodo fugatus, à Cæsare.*

31 *Proditores ut hæretici sunt in uita puniendi, & post mortem eorum memoria est damnanda.*

32 *M. Marcellus qua arte Nolam à proditione conseruauit.*

33 *Proditor quis dicatur, et quis transfuga. & nume.34.*

34 *Milites & subditi euntes ad hostes sine licentia suorum superiorum, sunt grauiter puniendi.*

35 *Rixæ in exercitu sunt tollendæ pro eius salute & uictoria.*

Rixa propriè fit inter duos & plures, & plerunque oriri solet ex litibus & contentionibus.

36 *Concitantes populum, seu milites contra Principes suos, uel eorum consiliarios & magistratus arma inferentes pœna ultimi supplicii sunt plectendi. Qua etiam pœna puniri*

viri possunt priuati tumultuantes.
Conspirator à testimonio repellitur.
37 Contumacia aduersus præsidem commissa capite punienda est.
38 Pugnantes contra hostes sine licentia Principum exercitus sunt morte puniendi, Exemplo Manilij Dentati, & aliorum Ducum qui proprios filios percusserunt, & nu. 39. et infra in tract. de militari iustitia n. 53.
39 Mandata Principum non seruantes puniendi sunt.
Bonum sequens non excusat malum præcedēs.
40 Dux belli potest militibus propter eorum uirtutem delicta militaria remittere.
41 Marius Arpinas & Cato, quo ordine milites suos inordinatos ad ordinem reducebant.
42 Manlius Torquatus quomodo tale nomen sibi uendicauit.
43 Obedientia quantæ sit uirtutis & potentiæ, & nu. 44. 45. & 52.
46 Toleranda plura sunt in bello quàm in pace,
47 Bellorum delicta an recipiant emendationem,
Pœna statim sequitur errorem.
48 M. Licinius qua arte dignitatem & libertatē suā seruauit ab Aristonico Thraciæ Rege.
Lisimacus quomodo captus ab Andromachea,
49 Inobedientia quàm maximum sit peccatum,
50 Princeps licet peccet præcipiendo subditis suis iniusta: non peccant subditi ei obediendo.
Obedientia est maioribus debita.
Milites suis maioribus præstant obedientiæ iuramentum.
51 Obedienti Principi suo parcitur licet male faciat,
Principis sui præceptum contemnens, ut sacrilegus est puniendus.
52 Miles an possit impunè de exercitu sine sui ducis licentia discedere, pro uisitando affinem infirmum.
Deo & Sanctæ religioni, Principibus & parentibus ac patriæ parendum est.
53 Vasallus, uel emphyteuta, aut debitor, qui propter paupertatē non soluit uasallagium, seu canonem debitum, non cadit à iure suo, nec debitor in periurium nec pœnam incurrit.
Impossibilitas contractus excusat ab obligatione & periurio.
Paupertas excusat appellantem à prosecutione appellationis.
Impossibilitas excusat ab excommunicatione, & mandato iudicis.
54 Legitimatus an succedat in feudis,
Princeps ius alteri quæsitum auferre non pōt.

1 DISCORDIA in hostes † arte seminata victoriam sæpe parauit prudentibus bellorum regibus: qui illam virtute sua hostibus insidiando seminarunt, & hii habent curare studio omni, diligentia, & exactissima cura: vt milites sui vniti, & pacati permaneant sui exercitus, & vrbium suarum populi in dulci concordia, quascunq; ipsorum sedando discordias, laniendo, & mulcendo feroces militum animos ad pacem, & concordiam, placidis verbis redigendo illos, non exasperando iniuriatos, & contumeliis affectos: sed ipsos arte placando, & moliendo blando sermone; vtendo munificentia erga benè meritos. Nam concordia augentur parua, & discordia dilabuntur illa quę magna sunt.

2 † Et tenētur milites acquiescere pręceptis, voluptatiꝗs, & postulationibus Ducum suorum. quæ pro mandatis habentur de iure parendis: & vt dicit And. de Iser in c. ii. de feud. sine culp. non amitt. Maiorum Principum præces in subditis fusas sunt species violentè iubendi c. ii. de maior. & obed. cum Glo. ibi.

3 † Et dum Alexāder magnus subiugasset Irchaniam vbi Barbari equum suū Buccifalem ex manibus quorundam seruorum ipsius cœperunt, emisso per ipsum proclamate cum formidabili pęna recuperauit illum, aliàs Barbaros omnes magnos, & paruos deleuisset: vt in proclamate præceperat, nisi equum reddidissent pro vt illicò reddiderunt.

4 † Et si aliquis militum fuerit rixosus in exercitu non odio, & inuidia suggerentium, sed prudentum consiliariorū consilio: sedato tumultu puniatur, vt pœna illius transeat in aliorum exemplum l. Ita uulneratus, ff. ad leg. Aquil. vel prudenter alibi mittatur ad custodiam si sibi tunc periculosa videbitur punitio ta-

lis;ne scandalum veniat in exercitum, sententia Cassii Romanorum Principis: quia humanitas,& clementia sæpe prosit vsa secundum tempora: & in hoc Brutum damnabat Cassius,quia nimis erat seuerus in omni tempore: Et Brutus Cassium monuit vt esse vellet cum ipso ad occidendum Cæsarem dictatorem,prout fuit pro libertate patriæ,& iustitia. quoniam Cæsar fouebat delinquentibus, & opprimebat patriam vt perpetuus Imperator.

5 † Et tenentur Principes cauere ab ira, & odio suorum pro regni conseruatione: ne vt cæci cadant in foueam, neque se irasci habeant principes in publicum aduersus aliquos:quoniam Imperatoria virtus est maxima non irasci, & hæc seperat reges ipsos ab aliis, & regna sua conseruat:nec secuanda sunt odia intelli na alio tépore vt dicebat Themistocles: sicut Deus confessa peccata remittit, & obliuiscit,ita Principes remitti, & obliuisci habét per ipsos remissa delicta,si sibi à Deo sua remitti volunt peccata per Deum sibi iam remissa propter confessionem per ipsos factā ore proprio Deo, & sacerdoti potestatem habenti ligandi, & soluendi.

6 † Legitur Sophiam Augustam optimi Imperatoris Iustiniani vxorem imprudenter affecisse iniuriis, & contumeliis in conspectum multorum procerū Narsetem Eunuchum ducem egregium, armis expertum: qui iussu Iustiniani Imperatoris tunc Bisantium incolentis in Italiam missus cum exercitu cōtra Gottos pugnauit, quoniam Italiam occupauerant:quos bello post Narses superauit Venetorum, & Longobardorum præsidio,& ipsam Italiam liberauit:& plures Venetiis vir singularis Narses ecclesias construxit ex Gottorum spoliis: & ob iram post lacessitus verborum dictæ Sophiæ in dedecus prolatorum egregii Ducis Narsetis Eunuchi, & literarū contra ipsum scriptarū, & aduersus ipsius virtutē, & natalia &c.pro fide obcæcatus Narses Italiam post in prædam tradidit Longobardis:qui ipsius Narsetis suasione ex Pannonia cum magno exercitu duce Albono Rege Longobardorum in Italiam venerunt: per ipsum Narsem certiorata Sophia existente in Bisantio cum viro decrepito Iustiniano, vt ipsa veniret ad rumpendum tellam quam ipse ordinauerat ob iniuriam quam sibi fecerat Sophia natalium suorum.

7 † Nec fuit prudentis ob iram petulantis hominis maculare virtutem, & honorē proprium in æternum dedecus suum, & contra iram benè cantat Venusius Poeta Horatius in.ii. Epistola sua. Et qui nō moderabitur ira in effectum nollet esse dolor,quod suaserit,& mens.

Dum pœnas odio per vim festinet iu vlto.
Ira furor breuis est,animum rege qui nisi paret
Imperat tunc frenis, tunc tu compesce cathenis.

8 † Ad Regiam quidem spectat sapientiā non irasci,neque aliquid dicere, vel facere contra aliquem,nisi prius quatuor,& viginti elementorum literas mente percurrat, Athenodori philosophi consilio, viri singularis vitæ, & doctrinæ: qui ita docuit,& consuluit Octauianum Augustum:& vehemens animi concitatio alia transducta parui temporis momēto languesceret,& super indè sanctam protulit legem Theodosius Imperator l. vendicati C.de pœn.quam legē quilibet bonus Princeps in mente semper habere tenetur. Et quantò maior Princeps est,tantò prudentior, & Excellentior esse debet,vt omnibus sit exemplare simulacrū splendore culminis suę coronæ.

9 † Focion vir fuit inclytus,Doctus,iustus, & prudēs Imperator Atticus pro cuius gloria memoria,& virtute, Athenienses statuam cupri sibi de publico construxerunt: hunc peramauit Antipater virtute sua,& odio habuit Xenocratem licet continentem,& modestū philosophum.

10 † Et dum magnus Alexāder duro marte subiugasset Thebanos in cāpis, & petiisset ab Atheniēsibus Demosthenē,Ligurgū,Iperidem,& Caridemū, vt illos occideret:& dum hoc fuisset nunciatū Athe

nienſibus per illos Thebanos qui fuge-
rant Athenas: & oẽs tunc Attici reſpicie
bant in ſolum Focionem quẽ pluries vo
carũt, vt proferet ſuper hoc ſententiam
ſuã. Et Focion tandẽ inquit, Publicã vti
litatem eſſe præferendã priuatæ, & victo
ri Alexandro eſſe dandos petitos ciues
qui fuerunt in cauſa lingua ſua maliuo-
la irritare Alexandrũ contra patriam no
ſtram, vlterius etiam proferens, & ſi ego
pro patria, & illius ſalute mori deberem
me felicem putarem, quantũq; me prę
mat amicorum Thebanorum, & ciuium
noſtrorum miſericordia: qui ſub fide, &
vmbra noſtra tuti ſunt: & ſufficere Athe
nienſibus plangere ſolam Thebarum rui
nam, & prouidere ad ſalutem patriæ, cu
ius cõſilium exequutum fuit ob pruden
tiam tanti uiri: quẽ Alexander magnus,
& pater eius Philippus, & Antipater ha
buerunt ſemper in veneratiõe ob virtu
tem & conſilia ipſius Fotionis.

11 † Quæro de tumultu imprudentũ milĩ
tum qui non habent de iure tumultua
re, neque diſſentire à voluntate ſui du
cis: & tumultus eſt & dicitur ille qui ei
uili ſeditione concitatur, & tumultuare
dicitur qđ vulgò dicimus abuttinare: &
puniri debent tumultuantes, ſiue popula
rẽ tumultum facientes pœna vltimi ſup
plicii l. i. C. de ſedic. l. aut facta. §. i. ff. de
pœn. vt de Virgineo occiſo ꝑ milites tu
multuantes habetur ff. de orig. iur. & per
Doct. in c. venerabilis, de teſt. cogen.

12 † Nec debet tumultus pertranſire in vl
tus: videlicet auctor tumulti principali
ter facto tractatu ex quo proceſſit ſædi
tio, vel animo fuit operatus popularem,
vel militarẽ tumultum cõmitti aliàs ſi
ob aliquod factum ciuili, uel militari diſ
ſentione eueniret accidentaliter impunĩ
bilis foret l. Si quis ingenuam; §. in ciui
libus ff. de capt. & poſtli. reuer. & l. ſi qs
nec cauſam, ff. ſi cer. pet. ad quæ faciunt
not. ꝑ Bal. in l. i. §. vltim. ff. de iuſt. & iur.

13 † Seditio eſt militum, ſeu ciuium diſſen
tio, & eſt dicta ſeditio quia ſeorſum alii
ab aliis eunt quaſi ſeorſum icio, vel eo.
Et propriè eſt quando in ciuitate cum
armis pugna inducitur tumultuoſa c.
Perpendimus, extra de ſent. excom.

14 † Et pro tollenda ſeditione militum vti
le fuit quibuſdã Principibus illos qui ſe
ditionem fecerunt offerre periculo, cuius
timor illos vnitos reddit, & virtus ducũ,
& excellẽs extimatio ſua cauſa eſt tene
re vnitos milites ſuos, exemplo Anniba
lis qui eo præſente ſuos ſemper retinuit
unitos, & parabiles ipſius pręceptis: & vt
hoc ſequatur oẽs ſunt artes vtendæ, in pi
reneis ſaltibus deleuit Annibal illos oẽs
ex ſuis qui animum habuerunt redeũdi
ad ꝓprios lares, ad vxores ſuas, & filios
ne forent in cauſa perditionis exercitus,
& gloriæ tanti ducis: qui pre gloria non
parcebat alicui ex deſertoribus ſui exer
citus, propter ea palmas multas habuit
ſuorum obedientia militum.

15 † Et dum foret Scipio ægrotus in Hiſpa
nia, tumultuãte exercitu ſuo quorũdam
ſuaſione firmantium Scipionẽ Imperato
rem ſuũ eſſe mortuum, conualidatus po
ſteà, ꝓbè pacauit exercitũ ſeditionis au
ctoribus punitis ſine uenia: & pre pudo
re tãti erroris exercitus Romanus cõcio
nãte Imperatore ſuo Scipione in noua
Carthagine, ibi uocatus, & congregatus
pro habẽdo ſtipendio oculos tenebat in
terrã: quem poſt pacatum, & in Aphrica
ſemper habuit & obedientẽ. Ideò victor,
& triũphator glorioſiſsimus fuit.

16 † Sanũ conſilium dedit Ligurgus ciuibus
ſuis petẽtibus modũ repellẽdi hoſtes, &
impetũ eorum: vʒ ꝙ ſint parati patiẽter
ſufferre paupertatẽ, & ꝙ dimittant eorũ
ſeditioſas cõtentiones: & ꝙ nõ muris, ſed
viris fortibus ſit ciuitas circũdata. quia
ciues ſunt coronæ pretioſæ ciuitatum l.
i. C. de metrop. berito. lib. xi.

17 † Et eſſe poteſt bellũ, vt tumultus nõ ſit,
quando bellum eſt vniuerſale: ſed tumul
tus eſt ſpecialis q eſſe nõ poteſt ſine bel
lo: & tanta eſt vis tumultus, & turbatio
vt maior timor oriatur, & dicitur tumul
tus quaſi timor multus, ſeu multorum.

18 † Et quãdoq; permittitur, & toleratur ho
micidiũ ꝓpter ſedandũ tumultũ, ne ma
ius ſcandalũ ſequatur, vel augeatur tumul
tus, ſed vt ceſſet inceptus l. pen. ff. ad leg.
Cor. de ſicar. Quod non permittitur in

bello in quo si seditio excitata fuerit inter milites, & ex indè foret sequutũ aliquod malũ atrox, seditionis excitatores dũtaxat morte naturali puniunẽ. Et si propter clamorem, seu vociferationẽ, vel querelam alicuius militis oriatur tumultus, auctor ille spoliat militia l.iii. §. qui seditionẽ ff. de re militari.

19 † Verecundię est parcendũ proximorũ, & maximè sacerdotũ ꝓpter Deũ omnipotentem, & patrẽ misericordiarum: & ne fiat obrobriũ sponsæ ipsius Ecclesiæ catholicæ c. Rursus, xi.q.iii.c.fin.lxxxii. distin. Et prudẽter dimittit illud Imperator quod est corrigendũ ꝓpter tempus auten. quo.opor. Episcop. §. Sed neque: & cum tempus sit incipiendum à maioribus c. vt purgabit, l. distin.

20 † Et vbi multi delinquunt, & non contemnitur disciplina rei publicæ, sed patienter substineaẽ, tunc ferienda est multitudo c. Non potest, xxiii.q.iiii in fin. & c. fin. de pœnit. dist. vi. nisi ꝙ secus est vbi timetur de multorũ scandalo, & strage, vel strages iacet pluriũ: quoniã tunc rigor iuris mittigatur in pœnis c. vt constitueretur l. distin. & c. nõ potest. xxiii. q.iiii. & c. Miramur. lxi. distin. & c. Per tuas extra de Simon.

21 † Et ex causa tolerat' quandoque canon actum illicitum, & illum non punit c. de niq; distin. iiii. Nam comedentes carnes in nocte dominicæ carnis priuii, vel in nocte vltimi diei carnis priuii nõ puniuntur ibi in canone ꝓpter multitudinẽ, & scãdalum sicut aliàs permittit adulteriũ vt vitetur homicidium c. quid veneris. xxxiii.q.i. & tamen est illicitum adulterium per legem sic permittentẽ: sed actu manẽte illicitò remittiẽ pœna quandoq; tollerando auctoritate legis: habetur per d. Io. d' Lig. in lib. suo de bello c. lxxxviii.

22 † Et videns Pompeius milites suos ire ꝑ Siciliã in ordinatos, & ambulare ineptissimè cũ tumultuaria discordia, sigillauit enses, illis præcipiẽdo ne amouerẽt sigillũ sine iussu suo, & castigabat oẽs qui illesum sigillum non conseruabant.

23 † Thebani inordinati fuerunt contra voluntatem sui ducis aggressi tumultuariè exercitum Alexãdri qui illos arte interceptos, suorũ acie instructa militari ordine superauit, millibus sex ex Thebanis cæsis, & millibus triginta captis, & venditis: capta eorum ciuitate, & deprædata per Alexandrum marte secundo.

24 † Et cum contigisset tumultuariter per milites Cæsaris interfici duos ex prætoribus exercitus Cæsaris Cosconicũ videlicet, & Galbã: nõ aliter illos tunc reprehendit Cæsar, sed conciues suos vocauit ipsos, vt tumultũ sedaret, & exercitũ pacaret, & donauit vnicuiq; ex militib' suis mille dragmas, & fortè inter illos ꝑdia, & possessiones plures Italiæ distribuit.

25 † Optimum est consilium mittere citò milites in locis obsessis, uel obsidendis pro ipsorũ custodia: vbi eorũ sint aliqua pignora fidelitatis ratione sanguinis, vt puta parentum, aut bonorum quia in huiusmodi locis fortiores redduntur milites. Et vtile erit pro martialibus militibus Italis extra ipsam Italiam bellare: quoniam concorditer, strenuè, & impigrè pugnabunt, & regna quæcũq; subiugabunt virtute sua: nec contra ipsos vis ulla poterit resistere: vt de Romanis Italis legitur qui extra Italiam vniuersum orbem ferro aggressi palmarii, victores, & triumphatores extiterunt omnium nationum: quoniam tempore in illo vnio viguit, & concordia dulcis in Italia, & inter ipsos Italos sua virtute præditos ignota erat seditio, & stabat tunc sepulta discordia, dulci regnante concordia: quam posteà turbauit inuidia duce malo spiritu hoste antiquo humanæ naturæ, vt perderet animas, & euerteret regna sua.

26 † Italia illa gloriosa, & præclara prouinciarum omnium Regina madefit à Mare Ligustico, & à Tireno versus occidentẽ, & à fluctibus aduersis Adriatici, & Ionii versus orientem: quæ si vnita foret, & concors, nõ quidem posset à mortalibus subiugari, nisi in ipsa Italia, & cum eiusdem Italiæ viribus: ut ferox ille Pœnus Annibal consuluit Anthiochum cogitantem inferre bella Romanis. Nam ipse Annibal pluries peruenit in

in Italiam cum exercitibus bellando cõtra Romanos, & victorias plures adeptus fuit quorundam semper Italiorum auxilio: demum à suis vocatus in patriã per C. Scipionem ferro inuasam, & deuastatam superatus marte fuit in patria sua à Romana virtute: quæ Aphricam tunc sub ditione sua posuit, & Carthaginem tributariam fecit, & post rebellatã destruxit, & triũphi gloria patriã Romã decorauit Cannēse vindicata clade.

27 † Legitur Marcum Curium Romanum Consulem ex Italia expulisse Regẽ Pyrrhum martiali virtute, & in bello Dardanico legionem sui exercitus seditione tumultuantem acriter punisse apud Dirachium ex illa, sorte decimata multitudine delinquentium militum: quos securi perdebat antiquitas secundum regulas iuris, & disciplinæ militaris. l. omne delictum, ff. de re milit. Marcus Curius auri pondus sibi donatum à Pyrrho Rege spreuit sua virtute, dum foret in parua villa sua: & fictilibus rapas comederet coctas in igneis prunis, inquiens prudenter Romanos male aurum habentibus imperare, quàm id habere, & esse contentos virtute sua: & ter gloriosè triumphauit Curius pluries ouando.

28 † Et Iulius Cæsar ora militum obturauit orta inter ipsos seditione paucis percussis: & ita castra sua sedauit, & fidẽ arte reparauit militum suorũ: quorũ sacrilegos priuauit militiæ cingulo.

29 † Nam solitum est seditionis discipare exercitum, & euertere funditus vrbes, populos, & regna depauperare, & perdere: idcircò sunt radicitus extirpandę seditiones, vt rebelles, & proditores: qui perpetua notantur infamia, etiam morte sublati, sibi confiscatis bonis, fisco sibi succedente, alio hærede carentibus ob tam nephandum, & exacrabile facinus. c. periculosè, de pœnit. distin. i. & l. proditores, ff. de re milit.

30 † Et cũ Achilles Fotinus Eunuchus cũ Achilla duce exercitus Agyptiaci sub spe pacis, & amicitiæ ordinasset insidias contra Cæsarem, quo percepto Cæsar Fotinũ occidit, & ob hoc fugit Achilla ad exercitũ suũ: et cõtra Cæsarẽ postmodum bellũ intulit habentẽ paruũ exercitum, cui fuit impedita aqua, et tandẽ Cæsar arte fugauit Achillã inquiens Aegyptiacis vt infidis non esse credendum.

31 † Proditores vt hæretici puniendi sunt in vita, & post mortem eorum memoria damnanda est hærede carentium sibi fisco successo. Et ii sunt amarissimi fructus: quos damnata gignit seditio, & soror eius proditio.

32 † Marcus Marcellus munificentia sua Nolam à proditione conseruauit Romanis Lutio Blandio ab Annibale corrupto, in fidem arte retento p Marcellum liberalitate sua sibi armis, equis, & pecunia donatis, cum placido semper humanitatis sermone.

33 † Proditores, & transfugę in re militari pro militibus non habentur. c. porrò. §. 1. in vsib. feud. in tit. q̃ sit prima cau. benef. amitt. vbi habetur quòd Proditor est ille qui vadit ad hostes, vel illis literas mittit: & trãsfuga ille dicitur qui fugit, vel accedit ad hostes peruerso animo.

34 † Caueantq; milites, & subditi omnes non ire ad hostes sine licentia ducum, & superiorum suorum: & quis dicatur proditor habetur in c. clericus, in Glo. ii. xlv. distin. & per Bar. in l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœn.

35 † Rixæ sunt tollendæ in exercitu: Nam rixa propriè fit inter duos, & plures. l. ęquissimum, ff. de usufr. & l. i. §. si claua, & l. fin. ff. de sicar & l. i. §. turbam. ff. de ui bon. rapt. Et solet rixa plerunque oriri ex litibus, & contentionibus. l. seuus, ff. de act. & obl. Propterea pro salute, & victoria exercituum tollendæ sunt rixæ suorum militum, & populorum, qui in pace, & concordia conseruandi sunt omni ingenio, & arte suorum prudentia ducum: ne homicidia, & alia scandala oriantur, quæ possent occurrere inter milites ob ducum suorum inertiam. c. i. & vlti. xxiii. q. vlt. & l. si non conuici. C. de iniur. & l. si ex plagis. §. i. ff. ad leg. Aquil.

36 † Et concitantes populum, seu milites contra Principes suos, vel eorum con-

ſiliarios,& magiſtratus arma inferentes vt iniurias inferent ſuis principibus,vel ob iuſtitię cauſam facta ſeditione,uel cõſpiratione feriendi ſunt capitali pœna vltimi ſupplicii. l. omne delictum,ff. de re milit.l i.& l.criminis,& l. Iulię.ff.ad leg. Iul. maieſt. qua lege etiam puniri poſſunt priuati tumultuantes: qui propter conſpirationes,& odia inteſtina cõducunt milites,& alios cũ vexillis,tympanis,& tubis,ac aliis bellicis ſignis abſque ſuorum principum iuſſu: quibus in hoc ſunt inobedientes,ſpernendo temerè eorum dignitatem, illam vſurpantes præſumptuosè: vt ſępe fit in locis vbi ſunt partes Guelphæ, & Ghebellinæ nuncupatę: de quibus tractatum fecit Bar.de Saxo Ferrato: &habetur in l.iii. ff.ad leg.Iul.maieſt.& in c. quid culpatur,xxiii.q.i. quia hoc ſolum ſpectat ad ipſum Principem: & regia maieſtas in hoc offenditur. Et conſpiratores, & ſeu coniuratores huiuſmodi teſtęs idonei eſſe non poſſunt,vt tenet Bal. in c.i. in §.conuenticulam de pac.iur. firman. & in logobar. habetur de conſpiratoribus in l.de conſpiratoribus in tit. de aggreſsione in vico facta, & de ſeditione contra iudicem, vel ciuitatem per totũ librum primum: & de eorum pœna habetur in l.vnica,C.de monop. & per Ioan. And.Archid.& Doct. canonum in c. conſtitutiones,de verb.ſigni. in vi. &'in c.ſtatuimus, & in c. conſpirantium.xii. quęſtio. i.

37 † Et omnis contumatia militum contra Principem ſuum eſt capitale crimen habetur in l. omne delictum, & l. deſertores,ff.de re milit.

38 † Filium namque patris præcepto inobedientem primò virgis cæſum in conſpectu exercitus ſecuri percuſsit Manilius Dentatus licet proſperè pugnauerit prouocatus ab hoſte, & illo fugato Gemino Mętio duce Tuſculanorum:nã patri, & domino debetur obedientia l. liber homo,cum Glo.i.ff ad leg. Aquil. & idem propter inobedientiam in proprios filios fecerunt M. Torquatus Poſthumius, & Tiburtus Romani dictatores;quoniam iniuſſu ſuo, & præter eorũ voluntatem dimicauerant, & in diſcrimen,& arbitrium fortunę poſuerant rẽpublicam Romanam,& pœnas rectè lucrarunt ſecundum regulas iuris,& diſciplinæ militaris. quoniam potuiſſet in damnum rei publicæ latuiſſe hoſtium inſidias, & alia de caſu ſane ducum periret reuerentia,& ſuę coronæ obedientia pro qua voluit, & non dubitauit pati mortem Dominus noſter IESVS CHRISTVS qui obediens fuit patri uſque ad mortem.

39 † Et qui non ſeruant mandata Principũ puniendi ſunt.l.ſi remunerandi.ff. mandati,& l.proculus.ff.ad Maced.S. C. cũ malum non excuſetur propter bonum quod ſequitur. c. non ſufficit, de pœnit. diſtin.i.c.vnde.lvi.diſtin.

40 † Poſſet tamen à duce, & ſeu Principe exercitus remitti delicta militaria deſertionum deſertoribus,videlicet illis q pollent virtute,& aliis prodeſſe poſſunt. l.ad beſtias,ff. de pœn.c. cũ Patriarcha. xxii.q.ii. propter diſtinctionem pœnarũ legis,& hominis. Nam aliud eſt quem incidere in pœnam legis,vel hominis:& aliud eſt poſt pœnæ commiſsionem remitti à Principe poſſe: & iura probant Principem ſi vult poſſe remittere pœnã, & commiſſa in legem per deſertores.

41 † Et Marius Arpinas contra Cimbros pugnaturus quoſdam extrà ordinẽ manentes milites nodoſa vite feriebat in caput,& illos probè ad ordines reducebat; Iuxta illud Iuuenalis poetæ de Mario ſcribentis.

Nodoſam poſt hęc frangebat verti ce vitem,
Silencus nigra muniret caſtra dolabra.

42 † Et cum Cato vbi omnia fuga completum videret, ſe ad ſecundos ordines legionum reuehitur quæ in ſubſidium poſitæ erant, & poſt ſe ad triarios reduxit in tertio ordine inſtructos in ſubſidium exercitus expeditos:qui hodiè reges cuſtodiæ nuncupantur exercitus, & ſigna præſeferri pleno gradu ad caſtra hoſtiũ oppugnantia ſuccedere iuſsit: & auidos

illos qui extra ordinem vidit inter equites percutiebat ense, & tribunos militū inobedientes, & inordinatos centurios castigare mandauit: quia non potest sine ordine, & obedientia parari victoria: vt scribit Liuius de Tito Manlio Torquato, quod nomē sibi vendicauit à Torque per ipsum quæsito in duello, occiso Breno Rege Gallorum præciso illius capite; de quo meminit Poeta in vi. Aeneidos.

1. Aspice Torquatum referentem in signa Camillum.

43 † Obedientia est pretiosa, & præclarissima Regum veneranda corona, & murus militaris regię disciplinę: & Principes illi qui nesciunt imperare, nequeunt regnare, nec veri sunt Reges sine obedientia eorum pretiosa corona: quia obedientia illos regnare facit, sine qua non veri reges, sed vt priuati erunt, & reputabuntur sine corona.

44 † In equestri ordine, & militari exercitio equorum mansuetudo, & obediētia prodest, & facit victorem exercitum, gloriosum, & triumphatorem: quem sine honore reddit inobedientia.

45 † Obedientia est quippè maxima virtus. l. desertorem, §. in bello, cum Glo. ff. de re milit. iunct. Glo. in c. ne Dei Ecclesia, extra de simon.

46 † Notandum est tamen quòd plura sunt toleranda in bello quàm in pace. Nā bellum fures multos facit, quos in pace postea furca suspendit, nec statim expedit vlcisci iniurias quę regibus fiunt p suos in bello: sed consilium est, vt simulato: tunc silentio per transeant, reges cum prudentia ne aliqui de amicis hostes sibi fiant: Sed peracto bello ę què puniri poterint. Ex parua sæpe scintilla ob Principum iniuriam ab initio nō extincta oritur incendium magnum.

47 † Et licet error pro bono velle suppleatur, cum Deus sit propitius illi quem virtus exaltat. Curandum est tamen ne errores sequantur in bello: quia in aliis rebus corrigi possunt erro es si erratum fuerit: Sed bellorum delicta non recipiunt emendationem Scipionis Aphricani sententia, pro vt scribit Vegetius de re milit. Nam statim pœna sequitur errorem auctēn. ut factæ nouę constit. in §. penult. Quia errantes in bello aut repentè pereunt, vel fugiunt, aut captiui fiunt cum deditione: & turpe est posteà dicere non putaram.

48 † Et ne seruiret Barbaro regi M. Licinius Crassus consul Romanus temerè cōferto bello victus ab Aristonico Thracię rege: & fuit adeò iratus quòd percussit quendam superbum Thracem in oculum virga qua regebat equū, ut Thrax ille cogeret occidere ipsum, & ita Thrax prouocatus ira fecit: & arte tali dignitatem, & libertatē suā Licinius seruauit. Et è cōtrario Lisimacus imprudenter superatus ab Andromachea inquit memet ex rege seruum feci; quoniam fui captus culpa mea cum fauo non paruerim consiliariorum meorum consilio.

49 † Maximum peccatum est inobedientia propter quam Deus damnat inobedientium animas ad pœnas ęternas transgredientium ipsius pręcepta, & legum contemptores damnant iura vtriusque censuræ. l. desertorem, & ibi Glo. ff. de re milit. c. sciendum. viii. q. i.

50 † Et licet quandoque Princeps in re militari peccet in præcipiendo militibus, & subditis suis iniusta, non tamen peccant milites, subditi in parendo mandatis suorum Principum. c. quid culpatur, iūcta Glo. xxiii. q. i. Maioribus est debita obediētia. c. in summa xciii. dist. & vt seruet obedientia in bello defferendū est iuramentū militibus. c. legebatur, cū Glo. i. de maiorit. & obedien. & c. quàm quàm. xxxiii. distinc.

51 † Et si parendo mādatis Principum suorum malefecerunt milites, & subditi puniri non debent cum fecerint sibi iussa per suos Principes. l. libertorum, in fin. cum Glo. ibi, ff. de his qui not. infam. Nam verè dignus est qui obtemperauit Duci, & Principi suo, cuius si contemneret præceptum puniri vt sacrilegus de iure posset. c. ii. & per Doct. ibi de maior. & obedien.

52 † Et licet Ludouic us Romanus Doctor

magnæ auctoritatis dixerit in l. si vero. §.de viro,ff.solut.matrim. & in l.i.ff. de in ius vocan. & excellentissimus Doctor Felyn. Ferrariensis, in c. cum quidam,col. penul. extra de iure iuran. tenean tq; iura sanguinis excusari militẽ discendenrem de exercitu sine licentia sui ducis pro visitando affinem, vel consanguineum suum infirmum, ꝗ fortè de æquitate procederet quòd ius sanguinis excusaret quemquàm à pœna aliàs sibi à lege statuta:& Dominus And de Iser. in tit.de pac.iur.firman.in §. receptatoribus:dicit receptatores consanguineos propter iura sanguinis mitius puniri boni iudicis arbitrio, & rectè docet l.prima.§.pœnis,C.de rapt.virg.& de effrac. l.ii.§.i.& l.i.& ii.ff.de recept.fallit tamẽ hoc in milite discendente sine licentia sui ducis ex castris: & ratio est propter publicam vtilitatem,& honorem Principis; qui honor vitę comparatur,& etiã quia tractatur de Imperio, & de periurio propter inobedientiam: & per Hipp. Marf.Bonon.in cons.cxxi.in ii.vol.consiliorum suorum criminalium. l. si ita fuerit,ff.de manum.testam & auctẽn.de hęredit.& fals. §. iis omnibus, & l. quoties.C.de priuil. scholar. Corona regia vt dixi, est obedienria qua sublata non quidem Rex, sed priuatus potius nuncupari põt,& sine corona,& sic Deo, & sanctę religioni,Principibus,& parentibus,patriçuè parere debemus.l.veluti, ff.de iust.& iur.& l.postliminium, ff. de capt.& postl.reuers.& l.minimè.ff de religion. & sumpt. funer. c.i.§. Præterea, quæ sit prim.cau.benef.amitt.

53 † Quæro de vasallo,ac de Emphyteuta, & de debitore:qui propter paupertatem non soluit vasallagium, & seu Canonẽ debitum, an cadat à iure suo, & debitor in periurium,& pœnã; Dico ꝗ nõ;quia impossibilium nulla est obligatio.l. impossibilium, ff de reg. iur.l. inter stipulantem,§.sacra,ff.de verb.oblig.& l.si stipuletur,ff.de stat.liberr.& instit. de hæred.institu.in §.impossibilis,& c.nemo, de reg iur.& c.abbati,liii.distin.& c.fin. extra de pact.cũ similibus.Nam ab obligatione excusat impossibilitas contractus, & à periurio.l. impossibilis, ff. de act.& oblig. & l. certi condictio §. item quæri,& ꝑ Doct.ibi,ff.si cer.pet. & l.nõ solũ,ff.de act.& oblig.& §.impossibilis, instit.de inutil.stipul.& ꝑ Doct.ibi,& c. breui,de iur.iur.& c.Odoardus,de solut. & ꝑ Bar.in l.Labeo,in fin.ff.de iur.iurã. & per Bal.in l.acceptã,C. de vsur. & in l.fin. C. de non num. pecun.& in c.i.§. porrò,quæ sit prim.cau.benef. amitt. in vsib. feud. & per Doct. in l.quod te, ff. si cer.pet.& per Alex. in cons. xcii.in pri. vol.& per Abb.in cons.xc.in prima col. Imò plus dicimus quòd impossibilitas pauperis, & seu paupertatis excusat appellantem à prosecutione appellarionis: ita ꝗ elapso tempore, seu fatali ad prosequendum appellationem,non dicitur appellatio deserta,firmant Innoc. & sequaces,in c.ex ratione. de appell. & Bar. in l.si procurarorem.§.ignorantes ff.mandati,& Bal.in l.fin.C.de condit. in ser.& in l.si quis testium,ff.de testib. & in l. si acceptam,C.de vsur.& Ang.in l. illud, C.de anno.& per Hipp.Marf. in con.lv. in pri vol.consil.criminal.vbi multa allegat in repetitione sua,ff.de fideius. vbi dicit fideiussorem liberari etiam ꝓpter impossibilitatem paupertatis. Et etiã hac de causa quemlibet liberari ab excõmunicatione, & mandato iudicis ꝑ tex. in l.fin.C.quæ sent. sine appell.rescind. per Oldradum in cons.cclxxvii. & Canonistas in c. quæstioni, extra de appel.

54 † Quidam filius spurius miles fuit iniuriatus à cõmilitone quòd non suo patri, neque matri succedere potest in feudo, & ꝗ etiam si foret legitimatus non posset succedere in feudis nisi in ea,hoc fuisset expressum ab habente talem auctoritatem legitimandi tex. est in l. si qua illustris. C.ad orfic. Et certè regulariter in feudis non succedit legitimatus.c. naturales si de feud.controu.fuer.inter domin.& agnat.Quod ꝓcedit siue sit feudum paternũ,vel maternũ,antiquũ, vel nouũ,vt dicit And.de Iser.optim9, feudi sta in d cap. & postipsum Aluar.qđ etiã habet locum in spuriis; Licet nõ sint no

minandi

minandi filii, autem ex complexu, C. de incest. nupt. vbi habetur filium naturalem, aut spurium de iure cōmuni succedere matri. vt in dicta l. si qua mulier, C. ad orfic. In feudis tamen non succedunt per d. cap. naturales, si de feud. contr. & p Aluar. in c. i. an maritus. Quod fallit nisi per Principem fuissent legitimati ut possint succedere in feudis quod fieri potest, dum feudalis successio exprimetur in ea, aliàs ad feuda simplex legitimatio non extenderetur nisi forte ad beneficia quis legitimaretur. Si tamen extarent filii, vel agnati quibus iam foret ius quæsitum, tunc variis ommissis opinionibus doctorum huius sum voti Principem cū omni qua decet semper reuerentia in legitimorum, & naturalium necem feudi capaces facere non posse spurios, & naturales: & in hanc sententiam concurrit dominus And. de Iser. & Iacob. de Alua. in d. c. naturales: quoniā ius tertii Princeps sine causa legitima tollere non potest, nec debet tollere ius meū mihi iam quæsitum habetur per Cyn. in l. rescripta, C. de precib. Imper. offeren.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS.
EQVITIS, ET COMITIS
LATERANENSIS PALATII,

De conseruando exercitum in effœminatum, Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Principes quomodo exercitus suos ineffœminatos tenere debeant.*
Castra unde dicta.
Milites in castris hostes Veneris, & Cupidinis esse debent, diuina armati uirtute, ob honorem & gloriam.
Iotionis Attici Imperatoris mirabile dictum contra Archibiadem Laconistam.
2 *Milites cauere debent à uitio Luxuriæ, ne eo inebriati facile uincantur.*
Principes bellorum aliorum simulacrum, & exemplare speculum, in laboribus, moribus, et uirtute esse debēt, carereq; uitijs, sibi primitus imperātes, si rectè alijs imperare intēdūt.
3 *Coitus & somnus unde procedant.*
Alexander magnus crapulam & potum uitauit, temperateq; uixit, ita à Philosopho suo magistro doctus.
4 *Luxuria quanta mala pariat contra Imperatorem exercituum, & eorum milites. & nu. 5.*
5 *Tonsores quo tempore in Italiam Venere.*
6 *De donatione plurium regnorum facta Cleopatræ propter luxuriam per M. Antonium, cum molestia Senatus Romani.*
7 *Coitus quid sit, et quæ mala ab ipso proueniāt.*
Mulier initium fuit primi peccati, & primum parentem eiecit à paradiso deliciarum.
Coitus quilibet phibetur pter q matrimonialis
8 *M. Cato causa euitandi fornicationem in senectute uxorē puellam accepit, & Pisistratus uxorem duxit ut plures filios procrearet.*
9 *Vxoratus qui cum propria uxore coit causa habendæ prolis, et reddendi debitū nō peccat: & si causa incontinentiæ coit, & expellendæ libidinis, ueniabiliter peccat.*
Vxoratus abutēdo uxore sua mortaliter peccat.
10 *De milite capto amore puellæ à Quinto Fabio increpato, qui adeò erubuit, q amplius fœmi non aspexit.*
11 *De captura Sophonisbæ, uxoris Regis Siphacis per Masinissam. & de ipsius Sophonisbæ, morte.*
12 *De Ouinio carcerato à Iulio Cæsare, quia uxorem Caluisij ducis in castris militari ueste indutā de nocte induxerat.*
13 *Principum maxima est gloria & mortalium, uincere semet ipsos diuina ratione, & uirtute propriam carnem castigando.*
14 *Sanctum est ambulare cum bonis, & bonorum sequi uestigia, mores, & documenta, & malorum fugere cōmercium.*

15 *De Demetrij filij Antigoni vituperata luxuria & alijs suis gestis & morte.*
Sodomiae uitium est omnino fugiendum.
16 *Romani milites in castris non tenebant faeminas, ganeas, neque cinedos.*
17 *De morte castae Lucretiae & expulsione Regni Tarquiniorum, & libertate vrbis Romae.*
18 *Mali an sint repellendi, uel tolerandi.*
Boni semper sunt amandi, fauendi & extollendi.
19 *Faeminae an succedant in feudo franco.*

1

MAXIMA est † prudentia illorum bellorum Imperatorũ qui exercitum suum seruarunt, & seruant in effoeminatum, sed illum tenuerint, & tenent in assiduo exercitio, & laboribus militaribus, repellendo ab eo ganeas, & foeminas, aliasq; personas inutiles ad bellum; Optimi Scipionis, & Pii Metelli exemplo Imperatorum in militia expertorum, & excellentissimorum magistrorum. Castra dicta sunt quasi casta, quoniam ibi casti esse debent viri, & esse hostes Veneris & Cupidinis, diuina armati virtute ob animarũ salutem, & corporum fortitudinem, honorem, gloriã, & laudem immortalem militaris religionis, & disciplinae. Prudens Fotion Atticus Imperator videns mendacem Archibiadem Laconistam nuncupatũ pro pulcra, & longa barba benè compta, & lissata, cum lasciuis odoribus honorari, & queritantem fictis moribus suis amari à populo, & in eo habere creditum ob eius grauia supercilia, & tardum meatum, cũ Lacedaemonico habitu, & illum fore mẽdacem, illi barbã tetigit Fotion inquiẽs, O quàm laudabilius foret hanc barbam tuam reliquisse, & vestimenta quę sunt ornamenta proborum, quàm negare verum, & esse inimicum veritatis, & Marcis: qui odit delitias Veneris.

2 † Nam victi pluries remanserunt effoeminati milites, molles, commati, lissati, & delicati, inebriati vitio luxuriae: & benè cantat Ouidius.

Non faciunt molles ad fera tella manus. Et illi qui non sequuntur disciplinã militarem Scipionis Aphricani, Pii Metelli, Marci Scauri, & Catonis, sed taidis castra frequentantur in horis captiui fiunt fortis Martis antè, & post bellum artibus capti Venereis, sauciati Cupidinis armis, & sagittis, retibus inuoluti, pestiferis officientibus bellicae virtuti. Aliorum simulacrum, & exemplare speculum in laboribus, moribus, & virtute esse debent Principes in bello, & pace, & cunctis carere vitiis sibi primitus Imperantes, si rectè aliis intendunt imperare. c. iniquum, xxxii q. vi. c. iudicet se ipsum homo, de poenit. distin. i. & c. iudicare, xi. q. iii. Pausanias Rex, & Atheniensium dux occisus meritò fuit propter luxuriam.

3 † Coitus, & somnus procedit ab humana infirmitate ob nimium aesum, & potum. Ideò Romani quàmplures Imperatores virtute se abstinuerunt à crapula, & à potu: & magnus Alexander pro posse vtrunque vitauit, temperatè viuens à philosopho suo magistro doctus.

4 † Infames luxuria reddit Imperatores, amicis, & inimicis odibiles, contemnibiles, & suę turpitudinis imitatores: milites de strennis facit imbelles. & saepe priuat illos honore, gloria, & triumpho. c. ue qui dicitis malum bonum, cum sequenti. xi. q iii. fortemq; martem luxuriosa voluptas vitiorum esca deserit, & ipsius vires eneruat furiosa libido: & Martiales viros solitos castrametari sub diuo frigido, aere sereno, & pati famem, & sitim, pluuias, & ventos, frigus, & aestum, in laboribus nutritos in seruitutẽ detinet: & fortes animos tollit, & effoeminat mollis Venus, quę Troianũ euersit Imperium, & imprudentum militũ fortissimorum virtutem opprimit per dies. Nec turpius est marcialibus viris solitis vincere viros, se superari à foemineo sexu, & propter ipsum vt lepus, & rana in uilescere: Milites libidinosos nõ esse sui iuris prudens Cato firmabat, sed alieni corporis, & in aliena potestate subiectos: quoniam amantium animae in alieno vi

uunt corpore. Vt de Marco Antonio cũ Cleopatra Aegyptorũ Regina legitur; Apuliana vna inermis femella ex Salapio orta, & Capuanæ delitiæ Pœnorũ ducem armatum Annibalem cum exercitu suo euerterunt, & se Carthaginensium gloria coronarunt, & Romanum Imperium absque bello conseruarunt, expecto post modum prælio, & uicto Annibale in Aphrica, captaque, & destructa Carthagine maximi Scipionis Aphricani, & Aemiliani virtutibus, & ingenio: ocium, post Venus, Cupido, uoluptas, odiũ, & discordia: honoribus, triũphis, ouationibus, & tropheis Romanum priuarunt Imperium.

5 † Vidimus in quibusdam Apuliæ locis, fœminas in palio suo super caput, & antè eorum faciem portare mētulæ formã in vituperium forte victæ virtutis Annibalis, cum quo tonsores in primo bello punico venerunt anno illo quo Annibal venit in Italiã in qua peranteã nõ erãt.

6 † Molestũm quippè fuit Cæsari Augusto, & Romano Senatui munus quod fecit M. Antonius Cleopatræ propter luxuriam: cui præter Imperium suũ Aegypti acreuit Feniciam, Syriam, Celeam, Cyprum, Arabiam, & Iudæam per Antonium mortuo ipsius Rege Anthigono; partim quoque Siciliæ, & alia quàmplura regna per ipsum bello quæsita cũ Romanis viribus: & illam coronauit regno suo Aegypti, Libiæ, Siriç, Celeæ: & cum ea regnare Cæsarionem ex ipsa, & Iulio Cæsare Dictatore procreatum iusserit: & ꝙ filius Antonii ex Cleopatra reges regum nominauerit, & assignauerit Armeniam Alexandro cum Media, & Parthia, & Ptolemæo Ciciliã dederit: quos omnes vestibus variis ordinatos diademate in Alexãdria coronauit Antonius tunc Baccho plenus.

7 † Coitus enim est quædam porcorũ proprietas, & abreuiatio vitç, vt dicebat Aristoteles, & Solomon Fornicarios, luxuriosos hæreditare putredinẽ, & vermes, firmauit: & nihil esse magis nociuum, & mortiferum ingenio quàm ipsa luxuria: quæ peregrinari mentem facit à ratione vt docet Fulgentius. Et si libido amplectitur animum, ipse perditur animus, & vita breuiatur: Et probè dicebat Seneca, tria sustinere dãna ꝓpter libidinẽ, videlicet Deũ offendere, & propriũ honorẽ, & humorẽ tollere sui corporis, & ꝑdere denarios. Mulier initium fuit primi peccati: & primum parentem deiecit à paradiso deliciarum, & omnis coitus est prohibitus preterquàm matrimonialis, & in clericis est perniciosus animæ. c. vt clericorũ mores, extrà de vit. & honest. cler. & c. nemo, xxiii. q. iiii. & c. qui dicit, vxorem non habeo ibidem.

8 † Et cum foret M. Cato senex, & sine vxore ne fornicaret vxorem puellam accepit ad quem aues sit eius filius Cato cum sociis veniã obsecrans, & si hoc verum erat ꝙ ad hoc forte ipsum induxisset ab eo petiit: cui pater senex respõdit, hoc feci vt multos procrearem filios pro republica tibi similes, & simili ratione Pisistratus iam factis adultis filiis suis mortua vxore aliam vilis conditionis accepit vxorem, & filios plures ambo procrearunt qui excellentes fuerunt in armis, & literis.

9 † Et si vxoratus coit cum propria vxore causa habendç prolis, & reddendi debitum non peccat, sed meretur: sed si coit causa incontinẽtię, & excellendæ libidinis, & voluptatis, tunc venialiter peccat. c. quidquid, & ibi Glo. xxxii. q ii. abutẽdo autem vxore sua semper mortaliter peccat: & est nephas loqui de tam abhorrendo crimine contra naturã auten. ne luxu. contra natu. per totum titulum, coll. vi. & l. Iuliam, & l. fœdissimam, & l. cum vir nubit in fœminã, C. de adult. & Iuuenalis dicit in increpando vitia. Quid queris, nubit amicus.

10 † Quintus Fabius maximus fuit secreto increpatus militẽ qui captus amore cuiusdã puellæ discedebat de castro, quã in exercitu fecit venire Q. Fabius erga militẽ inquiẽs irronicè maneas modo in castris cũ ista: & miles adeò erubuit ꝙ fœminã amplius nõ aspexit: quæ per Fabiũ missa posteà fuit ad domũ propriã fœminæ, ne maneret ĩ castris, & pepcit militi.

11 † Et dum Masinissa capto rege Numidarum Syphace, de Sophonisbam vxoré Regis Syphacis in captiuam acceperit, & illi promiserit eam in vxorem accipere data sibi fide, de non præsentando ipsam Scipioni Romanorum Imperatori. Et cum postmodum secreto monitus fuisset à Scipione erubuit Masinissa; cognoscens se illi debere, & deliquisse, cum parere debuisset optimo, & continentissimo Imperatori, & eius virtuti: & literas cum veneno misit Sophonisbę vt captiua venire deberet Romanorum Imperatori, vel sumere venenum: & illa magis bibit venenũ, & periit: ne captiua iret Romã cum triumpho Romanæ virtutis.

12 † A Iulio Cæsare fuit carcerat⁹ Ouinius qui sub Caluisio Sabino militabat, quia in vxoré Caluisii ducis luxuriosam fœminã de nocte duxerat in castris militari veste indutã: Nec umquã fuit à carcere liberat⁹, nisi post morté dictæ mulieris.

13 † Gloria maxima est Principum, & mortalium vincere semetipsos diuina ratione, & virtute propriam carnem castigando, & illam in seruitutem redigendo, vt docet Apostolus: & qui iustè pro Deo, & anima sua spiritualiter pugnant contra malos spiritus, coronãtur ęterna triũphi corona: & plus est pugnare spũaliter contra malos spiritus hostes intrinsecos; q̃ contra visibiles hostes, carnalia bella peragere: cum quibus continuò non pugnatur, vt fit assiduè contra malos spiritus: cum quibus est continua pugna, & rara victoria. Et reges illi qui cognoscunt Deum, & ipsum timent, & venerantur, odio habent milites illos qui turpia, & vitia sequuntur: & magis peroptant pro stibula, quàm manus cõserere in hostes.

14 † Sanctum est ambulare cum bonis, & bonorum sequi vestigia, mores, & documenta, & malorum fugere cõmercium: qui sine virtute, sine modestia, sine spe, sine charitate, sine misericordia, sine pietate, & temperantia, sine fortitudine, & fide; sine iustitia, & pudore, viuentes cũ dedecore; Deum spernunt, & ipsius præcepta: odentens illum cum, sua religione, non cognoscentes summum bonum Deum luminum.

15 † Vituperatur virtus Demetrii vrbium expugnatoris filii regis Antigoni ob luxuriam ipsius inefœminatam; Laudatur prudentia Democlis pulcri, & prudentis adolescentis: qui dum esset in balneo, & improbè conaretur Rex Demetrius viciare iilum, quod pati noluit Democles sapiens adolescens: & ne ui turpiter cognosceretur, aliud non habens refugium; & ne pateretur iniuriam tantã cum ęterna infamia, & ignominia se proiecit in vas aquæ bulientis, & ibi in conspectum tyranni gloriosè perit Democles, O, Scęlus nephandum uinci à suili voluptate: & ob hoc tãtas perdere palmas, quas mari, terrauè fuerit consequutus Demetrius: qui, nec vestalium virginum, neque proprię sororis respexit honorem: Ideo ipsum in prælio fuit peccatum suum prosequutum, dum filium regis Asię Seleuci Antiochum insequeretur sciso ipsius exercitu: & rediens ad suos posteà reperiit patrem Antigonũ fuisse ab hoste occisum in tentoriis eiusdem fracto exercitu filii expectantem auxilium in pugna. Et post varia rerum discrimina fortuna sibi contraria exulatus à sorte secunda in maximam reductus calamitatem sublata sibi Asia à Lisimaco, & à Ptolemęo occupatum Cyprum vidit cum obsessis pignoribus suis charioribus, relictis Lacedęmoniis, & rebellatis Athenis in deditioné peruenit Seleuci regis Asiæ: qui Demetrum captiuum posuit in castro Cheronensium Syriæ: vbi ocio, crapula, & luxuria vt sus in luto inuolutus periit annorum. lxiiii. inter concubinas.

16 † Nec durum fuit Romanis militibus in castris, & exercitibus morantibus habere ab ipsis exulatas fœminas, ganeas, & cinedos; ob virtutem eorum, & assiduũ exercitium labores, & ludos militares. Ita ꝙ nullum tempus pro Venere, & ociosa seditione. Et Mirades Rex Aegypti filium suum in exercitio bellico instruxit à teneris: qui facto posteà adulto, Arabos bello inuasit, & vicit, & illos penitus destruxit sua virtute.

Tyrannorum

17 †Tyrānorum luxuria causa fuit mortis castæ Lucretiæ, & expulsionis superborum regum Tarquiniorum, & libertatis Vrbis, duce Bruto, sub cuius consulatu, & Publii Valerii publicolæ propriæ non parcito soboli; deposito Collatino marito Lucretiæ Roma liberata fuit a tyrannide.

18 †Mali à bonorum sunt repellendi cætu, ne bonos infectent, Iuxta illud. Sordida facta pecus totum corrumpit ouile. Tolerandi tamen sunt mali homines propter bonos, quando de eorum correctione non desperatur, nec propterea sunt deserendi boni propter malos: quia boni sunt semper amandi, fauendi, & extollendi c. Tolerandi. xxiii.q.iiii.& vii.q.i. c.aduersitas, & c. Quisquis. xxiiii.q.i. Et nihil est tam immobile quàm mulierum quarundam uoluptas: quæ similes sibi persæpe faciunt homines facilè credentes illarum imbecillitati, & vanitati.

19 †Quæro de feudo franco si in eo succedunt fœminæ Bal. tenet quòd sic in octaua feudorum diuisione: quoniam feudū francum est liberum, id est, quòd vasallus tenetur tantum ad obseruationem fidei, & non ad seruitia, sed ad maleficia cessante pacto, vel consuetudine. Posset contrarium teneri ob multas rationes, vt tenet insignis, D. Franciscus De curte in quinta limitatione feudi: Nam regulariter fœmina in inuestitura cōprehensa cum masculis, fęmina tamen cum masculo non admittitur in feudo licet in inuestitora uasalli dicat pro se, suisq; descendētibus masculis, & fęminis, tamen cum masculo nō admittitur fęmina c.i. & per Doct. ibi de Episcop. vel Abb.

FINIS.

IVLII FERETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS, ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

Da militari iustitia, & de pœnis desertionibus infligendis. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Bellorum Imperatores bellare intendentes quid agere habeant,*

2 *Pissenij Nigri Romanorum dictatoris iustitia contra milites qui pullum gallinaceum ablatum cuidam prouinciali comederunt.*

Brutus Lucinum Salam Romanum ducem pro furto facto in Sardinia declarauit infamē & cingulo militiæ priuauit.

3 *Publici la rones, impunè interfici possunt.*

Milites nullum quæstum quærere habent, sed suo stipendio contenti esse debēt. & nu. 124.

Militantes propter prædam peccant.

De Alexandro qui noluit scribere Athenienfibus in fauorē Anthenodori condemnati, quia non interfuerat sacrificio Bacchi, sed potius illi pecuniariam pœnam remisit,

Salinator Consul dānatus fuit à Populo Romano, quia inequaliter diuiserat prædam militibus bene merentibus illam.

4 *Luculli sententia cōtra inordinatos milites suos qui fugerant.*

5 *Publius familiaris Mithridatis, qui mortuo Rege, uaginam ipsius ensis Ariato uendidit. et Caius dicti Regis commensalis, qui eius coronam Faustino filio Syllæ dedit. à Pharnace militari iustitia fuere interfecti.*

Milites Cassiani quare magis fuerunt laudati quàm milites Bruti.

6 *Homicidę & homicidiorum mādantes, & mandatores milites ultimo supplicio puniuntur.*

Pœna unius est multorum metus.

Peccata suos tenere debent auctores.

Principes contra ius nullum punire debent, ne ladere qui de iure puniri non debet.

7 Miles qui presbyterum occidit, militia perpetuo carere debet.

8 Principes iustitiam cum æquitate & misericordia indiferenter omnibus administrare tenentur. & nume. 19.

Iustitia est omnium uirtutum regina, & in pace regna conseruat, & sine ea quis diu regnare non potest.

Anacarsis sententia quæ figurat leges esse similes araneæ tellæ, paruas muscas detinentis, magnas mole fortitudinis dimittentis, reprobatur.

9 Reges & magistratus sui prudentes & iusti esse debent, ac exemplares aliis, ita quòd nihil in se habeant quod ipsi puniat, si alios rectè iudicare intendunt.

10 Cæsar quomodo in Gallia nomen iusti sibi adeptus fuit.

11 Iudices nullam in causis habere debent exceptionem personarum, sed unicuique tenentur dare suum, & falsos calumniatores punire, exẽplo Alexandri Magni.

12 Filium Parmenionis ob proditionẽ occidit Alexander, & Orsoratem custodie disertorem interfecit.

13 Alexander magnus Damonem & Thimoteum Macedones accusatos per uim cognouisse fœminas militum Parmenionis præcepit interfici.

Et Darij matrem, uxorem & filias pulcherrimas captas, & sibi præsentatas noluit uidere, sed intactas mandauit ab omnibus uenerari & Dario restitui.

14 Leges & mores, usus que ac consuetudines locorũ seruari debent.

15 Ciues & milites in pace & bello imandi sunt.

16 Stenus quomodo liberauis populum & ciuitatẽ Vni reorum à destructione Pompeij.

17 Reges uenerari debent, & dicti sunt à rectè regendo.

Torqueri an possint homines bonæ famæ.

Torqueri quis non debet, etiam in crimine læsæ maiestatis, sine legitimis indiciis.

Bannitus & legitimè contumax, comparens ad purgandum contumaciam, absque aliis indicijs præcedentibus torqueri potest.

18 Principes non possunt quicq̃ contra ius diuinũ aut naturale facere.

19 Principes prudentes & mansueti esse debent.

20 Aristides Græcorum Rex, ob nimiam seueritatem & iustitiam fuit à patria expulsus.

Iustitia cũ uirtute temperãtiæ mixta esse debet

21 Catonis dictum, quomodo Romani Rempublicã ex parua magnam fecerunt.

Reges tenentur Rempublicam tenentur odire luxuriam, auaritiam, publicam egestatem, & fugere inertiam, & æquam iustitiam facere, nullo habito personarum discrimine, & anxiè curare ne uirtutum præmia possideat ambitio

22 Reges militum causas audire tenentur, & illis administrare Iustitiam, quam Deus præcepit in terra seruari ob populorum pacem,

23 Iura an belli tempore sint seruanda,

Rumpentes Nili aggeres absque sui Imperatoris præcepto concremari debent.

24 Stipendiarij qui ex Principis constitutione debent exire ciuitatẽ uel castrum subcerta pœna ante consumptionem unius candelæ accensę, an incidant in pęnam, si candela à uento extincta fuerit.

Statutum, quòd pœnæ duplicentur euntibus per ciuitatem post tertium sonum campanæ sonantis post duas horas noctis, an comprehensus repertum post illas horas in nocte Veneris sancti, uel existentẽ in loco ubi sonus campanæ non porrigitur,

25 Militibus iisiurantibus captis ab hostibus est parcendum.

Scipio Aphricanus largus fuit in rememorando, & pius ac clemens in puniendo.

26 Pater subtrahens filium militem qua pœna ueniat puniendus.

Filius parricida pœna ultimi supplicij punitur.

Faortus Parthus qui patrem Hiroclem iugulauit quomodo perijt.

27 Miles sine Principis imperio aggrediens uel descendens muros ciuitatis, morte naturali est puniendus.

Milites sine iussu Principis aggredientes hostium castra quõ sint puniendi. & nu. 53.

Milites suo militiæ gradu priuandi sunt, si sine iussu Ducis per fossam castrum ingrediuntur,

28 Milites qui ad opus sibi impositum urgente necessitate, nõ accedunt, sunt stipẽdio priuãdi.

29 Brutij ex qua causa fuerunt per Romanos pro carnificibus tenti.

30 Milites qui ex leui causa uel querela se mouent susurando in malum, & contra proprium iuramentum aliqua cõmittunt, sunt puniendi.

31 *Militantes solum propter prædas & diuitias an sint puniendi.*
Metellus fugauit milites Sertorianos contendentes de præda equi Pompeij.
32 *Desertores equites quibus pœnis sint plectendi.*
Dolo concitantes seditionem quomodo puniendi sunt.
De gestis per Scipionem in Hispania cõtra seditiosos milites.
33 *Milites in præpositum suum uel commilitones suos manus uiolentas inferrentes, uel suum ducem non defendentes, cùm possint naturali morte sunt puniendi.*
34 *Milites priuati militia per ignominiam desertionis, qui absque Principis sui iussione in milites se eligi permittunt, morte puniri debent.*
35 *Miles commeatum habens à suo Duce discedendi, an pro desertore habeatur, & qui per commeatum abest, an habeatur pro absente.*
36 *Miles qui acie instructa primus fugit capte punitur.*
Fugientes de bellis publicis infames habentur, & ultimo supplicio sunt puniendi.
Milites qui bellare dimittunt antequam sit finita expeditio incepta. uel sequuta uictoria sunt morte naturali puniendi. Nec eis est soluendum stipendium.
37 *Milites fugitiui quandoque se tuentes fidi bellatores efficiuntur.*
38 *Calphurnius quomodo milites fugiẽtes ex bello Cannense puniuit.*
39 *Milites ultra debita stipendia aliquid indebitè accipientes, punendi sunt.*
Stipendiarij conueniendi sunt in loco ubi stipendia merentur.
40 *Seruus qui Sulpitium dominum suum: ut morẽ gereret Syllæ occidit, quomodo postea ab ipso Sylla in aliorum exemplum interfectus.*
41 *Venus in militia fugienda est.*
De Arthemene Armeno qui uenerat in suffragium M. Antonij contra Parthos, & ab eo cum gente sua se absentauit, quia uidit eum obcæcatum Venere ob amorem Cleopatræ. Et de Domitio Enobarba & alijs qui ab eo aufugierunt.
42 *De Cæsaris uictoria contra Bolgos in Gallia.*
43 *Desertores uigilarum nocturnarum, & pacis turbatores capitali pœna puniuntur: Et excedentes agmina puniuntur fustibus, & bona desertorum mortuorum publicantur.*
44 *Milites rumpentes ordines in militia sunt puniendi.*
45 *Pœnam quandoque minuit, quandoque aggrauat nobilitas.*
Miles quando sit melioris uel deterioris conditionis quàm non miles, remissiuè.
Milites grauius sunt puniendi quàm alij pro delictis militaribus.
46 *Delicta militaria quandoque placidè sunt puniendа.*
47 *Marius Capitolinus quomodo ob seditionem popularem damnatus.*
48 *Thimoteon Dux Corinthi quomodo pauidos suos milites damnauit.*
49 *Segnes milites, contumaces, desides & negligentes, seditiosi & desertores sunt sæuiter puniendi.*
50 *Scipio. Cato, Magnus Alexander & Aurelianus maximè laudantur, cùm fuerint in re militari castigatores libidinis & triumphatores cõtra Venerem, Bacchũ & Cupidinẽ.*
Milites adulteri qualiter puniendi.
51 *Transfugæ ex hostibus quandoque prosunt. ut in casibus hic enumeratis. & nu. 52.*
53 *Transfugę pœna ultimi supplicij puniri possunt qua pœna & illi damnantur qui parati sunt ad fugam.*
De gestis Principum contra milites transfugas. & nu. 54. & 55.
55 *Transfugæ torquendi sunt ante quam debita pœna puniantur, ut conscios propalent & arcana suorum.*
56 *Miles qui captus ab hostibus redire potuit & non redijt, pro transfuga habetur.*
Transfugæ reuersi & non recepti ciuitatem nõ recuperant.
57 *Morte naturali sunt puniendi, secreta Principis hostibus nuntiantes.*
58 *Militibus custodiam deserentibus, uel portantibus extra castra aliqua iniussu Ducum est pœna capitis.*
59 *Et iactatibus se fecisse egregia facta in pugna. Et illis qui præter uoluntatem sui Ducis pugnãt, uel pre timore arma iactãt. & nu. 60.*
61 *Exploratores qui hostium precibus tardi sunt ad referendũ eorũ secreta Duci suo, conuenti, uiui concremantur.*
62 Sodomitæ concremari debent.
63 De uece C. Lucij, qui de inhonestu actu pluries

interpellauerat Trebonium iuuenem. & de corona ipsius Trebonij propter eius uirtutem & constantiam.

Marius qua ex causa fuit tertiò à senatu Consul electus.

64 *Pollimacus ab Alexandro fuit occisus, quia in Persia sepulchrum Cyri Regis Persiæ destruxit.*

De morte Aboliti, & eius filii Orixartis, quoniam Alexandro non portarunt frumenta, pro exercitu, sed illi thesaurum seruarunt,

65 *De donis datis per Alexandrum militibus suis ultra stipendium pro bene gestis contra Darium.*

66 *Feuda quotupliciter aperiantur.*

67 *Socius criminis an sit testis, idoneus & probet contra socium criminis.*

68 *Dux, Marchio, & alij priuilegiati, accusati de crimine læsæ maiestatis, an pro hostibus habeantur.*

69 *Principes, Duces, & alij habentes iurisdictionē meri & mixti imperij in uasallos, prohibentes illos accedere ad superiores & se reclamare, ex causa grauaminum sibi per ipsos dominos illatorum crimen læsæ maiestatis incurrunt.*

Abutentes iurisdictione, sibi commissa ea priuari debent.

Princeps cōcedendo iurisdictionem in uasallos, non per hoc eam à se eximit, quin ea & ipse uti ualeat, in eosdem mei uasallos.

Princeps potest ad libitum suum causas inferiorum ad se auocare.

70 *De impetu Sertorij contra facinorosos milites Marij, ac eorum cede, & de nece Cecinæ, & quomodo prouinciam H.berniæ sibi beneuolam fecit, & de alijs gestis ipsius Sertorij.*

71 *Miles qui fracto carcere aufugit, pœna ultimi supplicij puniri debet.*

Desertores militiæ publicatis bonis morte naturali puniuntur.

Fidei ruptores & fraudatores, & pacis fractores, ac turbatores capite puniuntur.

Fuluius Suffecius Albanus, quia fidem rupit & pacta Regi Tullo non seruauit, binis quadrigiis iussu Populi Romani fuit laceratus.

72 *Dantes arma carceratis, ut carceres rumpant et effugiant, naturali morte sunt puniendi.*

Milites fugientes è carceribus sine legitima causa capti, an pro desertoribus habeantur.

Iudici iniustè exequenti licite resistitur.

73 *Principes & milites militantes nocendi cupiditate, & ulciscendi crudelitate, rebellandi feritate, & affectione dominandi, valdè excedunt.*

74 *Excedunt q; milites negotiando, mercando, usurando, placitando, luxuriando procurando, & se immiscendo uilißimis ministerijs deturpando militiæ dignitatem & gloriam.*

Excedunt milites quoque non utendo militia ad id ad quod est instituta.

Miles qui se uulnerauit, uel aliàs uoluit se occidere, qua pœna sit plectendus.

75 *Fures & latrones milites, uiarumque derobatores publicarum, ac pacis ruptores, & aliena bona furantes, eorum auxiliatores, & huiusmodi criminū participes; et fures ac furta receptātes sūt mortis naturalis pœna plectēdi.*

Latrones & stractarum derobatores possunt à quocumque impunè occidi.

76 *Milites relinquentes castra, & se ad latrocinia & deprædationes conferentes furca sunt suspendendi.*

77 *Iura sanguinis an excusent receptantes latrones,*

Latrones quolibet die puniri possunt.

78 *Testes recipi & examinari possunt festiuo tempore, ac eis iuramenta præstari in criminalibus & captiuorum causis.*

Defensio omni die & tempore danda est reis, nec ipsis deneganda est illam petentibus.

Priuati carceris crimen committentes afficiendi sunt ultimo supplicio.

79 *De Cesaris licentia concessa militibus suis tumultuantibus, & de eorum pœnitentia.*

De G. Pompeio qui milites suos puniuit, quoniā Senatum truncauerant Mediolani.

80 *Seruus qui contra dominum in eum seuientem se tutatur an incurrat aliquam pœnam.*

81 *Obedientia in cunctis est præstanda in re militari, cum sit uexillum salutis & uictoriæ. ac Regum ueneranda corona.*

82 *Pœna falsi punitur qui miles non est, & pro milite se gerit.*

Milites secundum qualitatem delictorum, locorum & temporum sunt puniendi.

83 *Iudex habens ius commune & statutarium, an posit ius quod uult in iudicando amplecti.*

84 *Miles existens in aliqua comitatiua in uia uiolētiā passus, an posit impunè uim repellere.*

85

Miles an possit uiolentiam passum impunem defendere.

85 *Violentiam repellere licet cũ moderamine incul patæ tutelæ conuocando amicos pro defensio ne personæ ac rerum suarum. & nu. 86.*

Vim licet repellere pro defensione rerum deposi tarum & commodatarum.

86 *Moderamen inculpatæ tutelæ an in defensione requiratur.*

Defensio personæ uel rerum an incontinenti uel ex interuallo sit permissa.

87 *Miles tenetur in bello strenuè & pertinaciter pugnare.*

De pœna Senatus Romani cõtra milites captos à Pyrrho Rege Epirotarum.

88 *Antiquitas aliquorum militum uenas propter delictũ soluebat. ut dimisso cruore perirent.*

Crassus Grecum Architatum qui ei non par uit, primò uirgis cæsum, priuauit stipendio.

89 *Titus præfectus equorum, à Lucio Calphurnio Pisone Consule, quare priuatus fuit dignita te, tunica sibi decincta.*

90 *Equus in bello uulneratus, & in ciuitate mor tuus, an à milite emendari debeat.*

Inobedientia in re bellica nihil est deterius. ideò Aulus Fuluius ordinis Senatoris filiũ inobe dientem occidit.

91 *Emphistion Alexandri amicus infirmus non pa rens Glauco medico periit. & impatiens Alexander de morte amici Glaucum inno centem occidit.*

92 *Milites recedentes à castris iniussu Ducis, & qui suspecti accedunt ad castra, ac qui signa relinquunt, aut pulsi loco cedere ausi sunt, sunt uarijs pœnis affligendi, prout in exem plis. num. 93. 94. 96. 97. 98. & 99.*

95 *Pœna homicidij non punitur occidens transfu gam, uel ciuitatis hostem.*

100 *Desertor nomen generale est in re militari, com prehen lens in se genus omne delictorum quæ in re bellica committuntur.*

Milites proditoriæ tractantes mortem amico rum suorum, & commilitonum cum eorum inimicis capite puniuntur.

101 *Brutus quomodo licentiosos milites Cassianos, eo rum Imperatore mortuo, retinuit.*

102 *Miles desertor per patrem curiæ oblatus, qua debeat pœna puniri.*

103 *Pigritia inter milites qualiter sit punienda. ubi habes de pigritia Liptopi.*

104 *Miles qui intra tempus comeatus non reddit an pro desertore habeatur.*

105 *Milites nimis loquaces, & uociferantes silentij tempore an sint puniendi.*

106 *Desertores sunt milites & Duces, qui nec probè nec fideliter seruiunt Dominis suis, uel ser uiunt, sed non cum eo numero militum & equorum, pro quibus stipendium accipiunt.*

107 *Milites fugientes de bello, & qui dominos de serunt in prælio inter hostes, sunt criminis læsæ maiestatis rei.*

Bellum gerens sine iussu Principis, læsæ maiesta tis crimen committit.

Et qui sciens non propalat proditionem contra Regem & dominum suum.

Item qui non propalat illos quos uidit cudere falsam monetam sui Principis.

Et qui militem elegit sine iussu sui Ducis.

Et qui bellũ præparauit etiã iniussu Principis.

Et qui exercitum suo successori misso non dedit.

Et qui officium dare noluit successori suo.

Et qui imperium uel exercitum pro Romano po pulo deseruit.

Et qui priuatus est, dolo malo usus est auctori tate magistratus.

108 *Duces exercitus non tenendo debitum numerum militum derobantes stipẽdium Regibus suis, ultimo sunt affligendi supplicio.*

109 *Bessum à Dario corruptum lacerari arboribus fecit Alexander magnus.*

110 *Iudex non est crudelis, cum crudeles damnat & iugulat.*

111 *Ciuitas an teneatur emendare equum mortuum in expeditione militi suo gratis seruienti.*

112 *Exercitus potest bona amicorum accipere et alie nare necessitatis tempore.*

Domino equitanti ad aliqua loca debentur ex pẽsæ & nemo excusatur immunitate aliqua.

Excusationem nemo habet quando Princeps fa cit exercitum, ab ijs quæ sunt necessaria.

Immunitas neminem excusat à collecta propter necessitatem imposita.

Dominus transiens per loca sua cum exercitu. debet ex prædijs ubi transit alimentari.

113 *Miles discedens ante tempus suæ conductæ, an debeat satisfieri pro tempore quo stetit.*

Quid de Doctore conducto ad legendum uel ad aduocandum.

Et quid de medico conducto ad practicam me dellæ & ad medendum.

Et quid de famulis militum uel ciuium,

114 Dominus an teneatur pro facto famuli.

Doctor seu stipendiarius de licentia domini itinerans salarium suum habere debet.

115 Peditatus Germaniæ conductus ad certum tempus & pro certo stipendio per Ducem Mediolani, si dum est in itinere captum est Mediolanum ab aliquo Principe an debeat habere suum integrum salarium.

116 Famulo infirmo an debeatur salarium pro tempore infirmitatis.

117 Dominus an teneatur facere expensas famulo infirmo.

118 Stipendiario infirmo debetur salarium.

119 Pacta uel consuetudo an ualeat quòd pro conducendo pedites mutuentur pecuniæ & equi ex si in itinere spolientur an debeant sibi resarciri ablata.

120 Milites in propria domo manentes uolentes gaudere priuilegijs militaribus & habere stipendium sicut si in castris manerent, sunt puniendi.

121 Desertor miles à Principe restitutus, & miles ab hostibus captus, & ad suos reuersus, stipendium consequi non debet.

122 Arma uel ferrum ad hostes portantes morte naturali puniri debent.

123 Præstans operas conductas uel promissas cuius expensis uiuere debeat.

124 Milites concutientes & opprimentes populos, quid indebite petendo, pro desertoribus habentur.

125 Miles damnatus ad insulam ad fodiendum metallum ob maleficia. captus & uenditus à latronibus, restituto pretio emptori in pœnam remittendus est.

126 Castrensiani milites ad quid teneantur.

127 Gesta Magni Alexandri ut facilius Persas debellaret.

128 Principis sui maledicentes qua pœna sint puniendi.

129 Serui militantes an puniri debeant.

Serui sine iussu domini possunt se defendere.

130 Ciuitas si iuit ad exercitum, & aliquis in ille exercitu deliquit, Potestas ciuitatis potest punire delinquentem in exercitu.

Territorium dicitur uniuersitas agrorum infra fines cuiusque ciuitatis.

131 Maleficij locus quis dicatur, si quis fuit in uno loco captus & in alio spoliatus.

132 Milites in quibus casibus possunt suspendi.

133 Rei criminis. læsæ maiestatis & hæresis post mortem damnantur in cadaueribus & bonis quæ fisco applicantur.

Mors in furca de formis & turpissima est & seruile supplicium.

134 Nobiles delinquentes non suspenduntur, sed decapitantur in ciuitate Neapolis.

Pœna imponitur militibus desertoribus & reis criminum secundum personarum dignitates, & delictorum qualitates.

135 Rebelles qui propriè dicantur,

Rebelles possunt ab omnibus impunè occidi.

Rebellis qualiter puniatur.

136 Abbagæ Regis Tartariæ magna iustitia, contra nepotem suum qui proditorie fecit in pugna Christianos trucidare.

137 Imperatoris Manlij Chili mirabile gestum contra quendam qui patriam suam proderat.

138 Regna fraude proditorum quæsita pari fraude perduntur.

139 De conspiratoribus & eorum pœna remissiuè.

140 Miles potest deprehensum cum uxore sua in adulterio impunè occidere.

Verberans clericum confabulantem cum uxore, an in pœnam Canonis incidat.

141 Leges quare factę sunt.

142 Rebello uerbum quid denotet. & quid sit rebellio.

143 Cadauera mortuorum delinquentium pro qualitate delictorum suspenduntur & uarijs modis laniantur, & cruciantur ad terrorem.

144 Pœna pro mensura delicti lege diuina imponebatur.

145 Crimina sunt per magistratus punienda, cohertione legitima, ut scelestorum augeatur iniquitas.

146 Criminum nimia indulgentia dat audaciam incentiuam peccandi & reiterandi delicta & nume. 148.

Delictum sine causa legitima componi non debet, neque cum omnibus indifferenter delinquentibus.

147 Delicti pecuniaria compositio cum quibus fieri debet.

148 In delictis considerandum est tempus, locus, dignitas, nobilitas, qualitas, ætas delinquentium, intentio & sexus.

149 Legum proprium est dare pœnam malis &

præmium bonis.

150 *Index iusti & sine culpa occidens clericum, an inci dat in irregularitatem.*

Clerico non licet paganum occidere.

151 *Zuntatores qui sint, & qua pœna puniantur.*

152 *Milites coram quibus iudicibus & magistratibus sunt conueniendi.*

Reges in puniendo milites suos quandoque mites, & quandoque seueri esse debent.

153 *Milites ob necessitatem accipientes propria auctoritate utensilia pro se & equis suis, ea ue nalia non inuenientes puniri non debent.*

154 *Boues, currus, & alia iumenta pro necessitate militiæ licet accipere unà cum instrumentis alijs quantunque alienis.*

155 *Princeps potest capere currus & naues subditorum pro suis rebus uehendis.*

156 *Fiscus pro plaustris & nauibus acceptis pro exercitu tenetur mercedem soluere.*

157 *Plaustra & naues tempore exercitus occultatæ possunt de iure confiscari.*

158 *Stipendiarii impunè deprędantur pro uictu in bello licito.*

Necessitas non habet legem nec moderamen diligit.

Furtum factum propter necessitatem famis excusatur.

Opera facta urgente necessitate nō semper sunt laudabilia.

Boues aratorij, plaustra & instrumenta fundi instructi pro pignore capi non possunt.

159 *Officialis pro sui utilitate fisci pecunias mutuare non potest.*

Officialis potest pecunias fiscales mutuare stipendiariis pro ipsorum necessitatibus.

160 *Index potest pecuniam communis exigere pro reficiendis sibi expensis factis in aptando ca meram suam in palacio.*

161 *Index potest multas exigere pro quærendo ali quo maleficio.*

162 *Miles qui sine iudicis præcepto exclamauit ciuitatem, arcem, uel oppidum aliquod deprædari uel comburi, & secuta fuit deprædatio uel incendium, aut aliud damnum, qua pœna sit puniendus.*

163 *Furca suspendi debent piratæ, & latrones famosi sacrilegiq́, & transfugæ ad hostes fugientes, auctores quoque seditionum, ac reuelantes suorum Principum, Regumq́, secreta: serui alicui mortem inferentes, & falsos Deos adorantes.*

164 *Seruus qui iussu domini ipsius domini uxorem occidit, an sit puniendus.*

165 *Falsificantes literas militiæ ducum & superiorum suorum, morte naturali sunt puniendi.*

Falsum committit, qui sciens rupit filum uel ni ciam literarum principum.

166 *Principes & præsides prouinciarum existentes in exercitu, & extra suam iurisdictionem, an possint subditos punire, & inter subditos sententiare, præcipere, ac multare.*

Militibus in quibus casibus fiat remissio. remissiuè.

167 *Habens gratiam de uno homicidio, si postea fecit secundum homicidium, & impetrauit gratiam de secundo non facta mentione de primo, nihil ualet.*

168 *Delicta quot modis committantur.*

169 *Pœna mortis naturalis in omnibus infrascriptis casibus imponitur: Christianum lapidās odio Christiani nominis occidi debet.*

170 *Qui maius sacrilegium facit.*

171 *Virginem Deo dicatam, uel alterius uxorem rapiens.*

172 *Sacrificantes idolis.*

173 *Turbans dolosè diuina officia.*

174 *Contra naturam luxuriantes.*

175 *Scienter rebaptizans.*

176 *Signum crucis cudens in loco qui possit pedibus calcari.*

177 *Emens muricem, & tingens purpuram.*

178 *Muros urbis uiolans.*

179 *Frumentum exercitus lucri faciens.*

180 *Monetam falsificans.*

181 *Rerum actor, uel castaldio, aut procurator subiectum deprędans.*

182 *Mulier quæ se subiecit bruto.*

183 *Incendiarius ciuitatis uel oppidi.*

184 *Confugiens ad hostes, dans illis consilium, et manifestans auxilium.*

185 *Fautores seditionis, aut tradimenti seu proditionis.*

186 *Qui patriam prodit.*

187 *Latrones in insula, uel nemore, aut infrequentatis itineribus deprædantes.*

188 *Publicus & famosus fur.*

189 *Prædator Principis uel Regis, aut domini sui temporalem aut spiritualem iurisdictionem habentis.*

190 *Homicida parentum.*

191 *Homicida quicunque quod fecit expectet.*
192 *Pacem iuramento firmatam frangens occidendo uel uulnerando.*
193 *Concitantes populum.*
194 *Seruus qui dominum prodit uel occidit.*
195 *Seruus qui cum domina concubuit.*
196 *Adulterium committens.*
197 *Tutor qui eam cuius tutor est corrupit.*
198 *Inferens in se manus proprias.*
199 *Turbator pacis.*
200 *Qui fulsit hostes, uel eis arma dedit.*
201 *Tenens puellas in postribulo.*
202 *Faciens eunuchos.*
203 *Fugiens fracto carcere.*
204 *Miles custos captiuum dimittens.*
205 *Commentariensis qui reum mortis euasit.*
206 *Carcerem priuatum faciens.*
207 *Furcas sua auctoritate erigens*
Priuatus utens imperio uel in signis repræsentantibus magistratum.
208 *Miles qui commulitonem suum ferrit, aut ferro percutit.*
209 *Miles uel alius qui manus intulit duci, aut præposito suo potestatiq; uel capitaneo illius terræ.*
210 *Iudex publicam pecuniam subtrahens.*
211 *Miles qui integra acie instructa fugit, de bello.*
212 *Mulierem prægnantem necans. uel abortum faciens.*
213 *Duos aut plures occidens.*
214 *Auctor aggressuræ uel uiolentiæ ubi cædes facta est.*
215 *Mussitantes liberos homines.*
216 *Miles ne pugnet langorem simulans.*
217 *Miles contumaciam quamlibet committentem.*
218 *Iudex qui in publicum uocat matrem familiàs.*
219 *Nili aggeres aut ripas destruens, aut clusas publicas rumpens.*
220 *Receptantes latrones, & alios reos insignes.*
221 *Furantes liberos aut pueros alienos.*
222 *Furantes aut inuadentes castra ciuitates uel oppida.*
223 *Permittens hostes uenire, quos ratione officij prohibere tenetur.*
224 *Facientes uastum de nocte in uineis uel campis.*
225 *Abstrahentes aliquem de religione.*
In maleficiis puniendis proceditur de similibus ad similia.
Similitudo quotuplex sit.
Maius simile est eligendum, ubi duo sunt similia.
Similitudo non dicitur ubi est eadem ratio, sed eadem & idem ius est statuendum.
Argumentum à simili cessat in casu non dubio a coniectura.
226 *Statuta & consuetudines locorum possunt pœnas delinquentium permutare tam in terra quàm in mari.*
Consuetudo maris seruanda est, prout consuetudo terræ.
Statutum uel consuetudo de pœna pecuniaria delictorum potest facere capitalem.
227 *Mortalis quæ nam sit iustitia.*
228 *Domini an sint iudices in causa suorum uasallorum.*
229 *Priuatus tenens ad suum seruitium militem in matricula descriptum. qua pœna teneatur.*
Discordiæ ciuitatum sunt earum ruinæ.
230 *Dominus qui promisit uasallum suum curię præsentare sub certa pęna, liberatur si ipse uasallus fuit ante tempus à latronibus mortuus.*
231 *Miles delinquens in exercitu puniri potest extra exercitum & territorium.*
232 *Milites legibus parere debent.*
233 *Inuestitura facta de feudo uasalli uiuentis, quem dominus credebat esse mortuum, non ualet.*

1 VSTI bellorũ Imperatores, † & honoris cupidi Deum, & proximum suũ amantes si regnare intendunt, pati nõ debent 2 maleficos viuere super terram: nec parcere ferro aduersus eos, nec contra militiæ desertores in bello, neque contra pacis turbatores populorum, & exercituum, nec contra illos qui vim inferunt annonariis, & illis q esculenta, & poculenta, & alia necessaria pro victu, & vestitu ad armandum ferunt in castris ad exercitum, & ad vrbes amicorum: & omnes nõ suspecti ad exercitum bona ferrentes, & ad amicos populos accedentes cum mercibus tutò diu, noctuq; venire valeant, & recedere ad

libitum suum cum publico saluo condu
cto,[emisso] proclamate. l.i. C. quæ res
vend.non pos.

2 † Pessennius Niger Romanorum dicta-
tor neccari iussit milites decem qui pul
lum galinaceum ablatum cuidam ꝓuin
ciali comederent, restituto decuplo pre-
tio dicto prouinciali, & exercitui pro il-
lis præcanti interdixit ignem, & cibum
coctum, nec eos vesci alia re mandauit,
nisi aqua frigida cum pane concessit.l.
desertores.§.miles, ff. de re milit. Lu-
cium Salam Romanum ducem damna-
uit Brutus pro furto facto in Sardinia, &
illum declarauit infamem, & priuauit
cingulo militiæ.

3 † Impunè, & sine peccato publici latro-
nes interfici possunt.c. cum homo esses,
xxiii.q.v. & l.i.C. quando liceat se sine
iudi.vind.c. inter alia, extra de immu-
nit.eccles. nullum quęstum quærere de
iure habent milites, sed esse debent con
tenti stipendio suo cum Imperiali numi
ficentia aucten. de exhiben.reis. §. opti-
mum. Peccatum est militare propter
prædam.xxiii.q.i.c.militare. Et dum
fuisset rogatus Alexander scribere Athe
nientibus in fauorem Athenodori Athe-
niensis quod facere noluit ab Athenien
sibus condemnati, quia non interfuerat
sacrificio Bacchi: sed pœnam illi magis
remittere voluit Alexander decem ta-
lentorum in quibus condemnatus fue-
rat, quàm in eius fauorem scribere. Sali-
nator vir consularis damnatus fuit à po
pulo Romano quia non æqualiter diui-
serat prædam militibus benè mœrenti-
bus illam.

4 † Et dum bella gereret Lucullus contra
Mithridatem, occurrit ꝙ Barbari sequen
tes ceruum venerunt in Romanos, & cũ
ipsis fuit iniriata leuis pugna quæ po-
stea aucta fuit ex vtraque parte bellato-
rum multitudine occurrente. Et cũ tunc
Romani forent inordinati, & verterent
terga rogarunt Lucullum ducem suum
vt illos in acie instrueret, & illicò daret
signum ad pugnam: & euidens factũ Lu-
cullus ipsos in aciem posuit dato sibi or
dine vt ita instructi quietè starent in a-
ciebus, & discendens in planum prospe-
xit quosdam ex suis fugere ad vallum,
quos retinuit cum reliquo suorũ: & ius-
sit illis vt secum ire deberent ad hostes,
contra quos impetum fecit, & fugauit,
& restrinxit in vallum suum: & rediens
ad suus præcepit illis qui fugerant quòd
induti alba soluta veste foderent foueá
vnam duodecim pedum antè oculos a-
liorum militum.

5 † Publius familiaris Mithridatis mortuo
rege furatus fuit vaginam ensis ipsius re
gis valoris.cccc.talentorũ, & illam ven-
didit Ariato: & Caius Comensalis regis
mortui coronam Mithridatis secreto de-
dit Fausto filio Syllę, & demum fures à
Phornace filio regis Mithridatis interfe
cti fuerunt militari iustitia. Cassiani
milites pro eorum diligentia, & solicitu
dine magis laudabanrur, quàm milites
Bruti ex eo quia in Macedonia primò ap
plicauerant ad flumen, & primò pontem
fecerunt, & transierunt amnem quàm
Brutiani.

6 † Puniuntur quoque homicidæ, & homi
cidiorum mandantes, & mandatores mi
lites vltimo supplicio.l. nõ ideò minus,
C.de accus.vt pœna vnius sit metus mul
torum.l.i.C.ad leg. Iul. repetun. & ha-
bent operari Principes vt peccata, & de-
licta teneant suos auctores.l. sancimus,
C.de pœn. Nec habent punire quemq̃
contra ius diuinum, & hominum, nec il
los lędere qui de iure puniri non debét:
pro ut imprudenter facit longobarda.l.
si quis de libero in longob. de paricid.
lib.i. Nam æquitas iuris gẽtium permit-
tit delinquentes puniri, & innocentes
absolui.

7 † Nec miles interfector presbyteri po-
test vlterius vti militia, aliàs puniendus
est c.ii.de pœnit.& remis.

8 † Iustitia erga omnes indifferenter locũ
habere debet cum æquitate, & misericor
dia mixta: omnibus est ęquè regenda
iustitia: quæ Regina est omnium virtu-
tum, & est à Deo prædilecta quę regna in
pace conseruat, & sine ea quis diù regna
re non potest: & locus ille vbi non est iu
stitia, deserendus est: aliàs breui diuino

tem Princeps dixit, & populum innocẽtem, & ꝙ ipsum Principem occidere deberet qui coegit populum esse fauorabilem Carbonianis ciuibus Romanis: & Pompeius ob constantiam liberi animi Steni Principis liberauit ipsum, & populum à pœna. Et maior gloria quidẽ fuit in virtute magni Pompeii Romanorum Imperatoris, quàm fuerit in Alexandro magno, qui cruce occidit Calistenẽ Aristotelis affinem pro libertate loquendi in fauorem patriæ.

17 † Et debent reges venerari sua virtute, & magnitudine suadente iustitia: & dicti sunt reges à recto, & à rectè regendo.c. regum,xxv.q.v.& se habent regere secũdum iura:& canones, nec uti sua libera potestate cum peccato, nec mandare, neque pati homines bonæ famæ ita passim torqueri contra iustitiam pro crimine · vt bene scribit excellentissimus doctor D.And. de Iser. in const. regni Siciliæ incip. inquisitionibus. de pugnis sublatis, & cunctis seruare teneantur iura sua, priuilegia, & iuris dictiones. Legimus veteres seruasse iustitiam licet ignari fuissent diuinæ legis, & quę erant statuta in se ipsis, & suis plusquàm, & in aliis seruabant. Nec deueniri de iure potest ad torturam nisi pręcesserint contra reos indicia legitima.l.milites, C.de quęst. & l.i. ff. eod. & l.sicut, C.de fals. Etiam si inquireretur quis de crimine lęsæ maiestatis torqueri de iure non potest, nec debet absque legitimis præcedẽtibus indiciis, habetur per Bal. & Glo.in l si quis alicui, C.ad leg.Iul. maiest. Fallit in bannito, & legitimo contumace: ꝙ si comparuerit ad purgandum contumaciam retorqueri tunc poterint absque aliis indiciis pręcedẽtibus, vt tenet Bal. post Nicol. de Matarellis in l.i. viii.col. C.de hęred. inst. & in l. quicunque, C. de seru.fug. & per Franciscum Brun. in tract. suo de indici. & tort.col.xxxv. & per Glo.in c.quęstionem.xii.q.ii.& tex. in l.si quis alicui, & ꝑ Glo ibi. & Doct. C.ad l.Iul.maiest. Vbi numerantur plures casus in quibus peruenitur ad torturam sine præcedentibus indiciis.

18 † Nec iure possunt Principes facere contra ius diuinũ, & naturale: quoniã ipsi Principes ordinariè ligantur iure diuino, & naturali, ac gentium.c.i & ꝑ Doct. ibi extra de probat. Et si absoluta sua potestate facerent absque legitima causa: malè quidem facerent: quia excederẽt suam potestatem, & vt alias dixi Deum lędeꝛent, cuius iudicium, & sagittas vitare non poterint, & habent considerare principes terreni ꝙ sunt mortales, & Deo subiecti.c.Regum, xxxv.q.v.

19 † Et excedentes reges potestatem suam non seruando iura, parum equidem regnarent occulto Dei iuditio, & tenentur in se habere iustitiam cum temperantia, & moderamine æquitatis, & misericordiæ, iuxta illud Solomonis. Noli esse nimis iustus, quia peribis cum iustitia tua, c. serpes, de pœnit. distin.i. Et debent esse prudentes, & mansueti Principes.c.vlt.de senten.excom.

20 † Et legitur Aristidem regem Græcorũ ob nimiam seueritatem, & iustitiam expulsum fuisse à patria sua: & sic iustitia esse debet mixta cum virtute temperantię: quia si modum non haberet, iustitia in se caderet seuitia, & crudelitas. Et vera est illa iustitia quæ freno moderatur temperantiæ.l.iii.ff.vbi prpill.educ.deb. & l.cum filiis.§ pater, ff.de leg.ii.

21 † Nolite inquit Cato existimare maiores nostros armis rem publicam ex parua magnam fecisse. Nam si ita esset multa plura nos, & maiora quàm illi haberemus cum modo aucta sit: Sed alia fuerunt quę illos viros magnos vbique fecerunt quę nobis nulla sunt videlicet domi industria, foris Imperium, animus liber in consulendo, non libidini delictorum ob noxius: propter ea regentes, & administrantes rem publicam tenentur odire luxuriam, auaritiam, publicã egestatem, & fugere inertiam, & æquam iustitiam facere, nullo personarum habito discrimine, & anxiè curare ne virtutum præmia possideat ambitio.

22 † Et tenentur Reges iustitiæ zelo audire militum causas, & crimina omnibus pãdendo; quod coacti propter Deum iusti-

tiam faciunt: quam ipse Deus præcepit in terram seruari ob populorum pacem quæ cum iustitia osculata est: & veritas de terra orta est, & iustitia de cęlo prospexit: & veritas, & misericordia se inuicem obuiarunt ut inquit Propheta; & quia Deus amat iustitiam: & iustos; & odit iniquitatem, iniustitiã, & iniustos: & præmissis cuiuscũque militis animus reconciliari potest beneuolentia principũ qui vt decet venerari debent ab omnibus vt simulacrum; si erga omnes vsi fuerint iustitia absque personarum exceptione c. in iuditiis, de reg. iur. in. vi.

23 †Et dicit Ioan Faber in proœm. instit. ꝙ tempore belli non seruantur iura. scilicet de facto: sed quòd sanctius foret quòd illo etiam tempore seruaretur magis iustitia, quàm in alio tempore; licet rigor ipsius seruari tunc non deberet c. fin. de transf. & c. Sciendum, xxix. distin. & milites sua virtute aquiescent iustitiæ: & sui uotis Imperatoris: & perpetuam ignominiam fugientes pugnabunt pro gloria; & odentes crimina vitabunt iniussu sui ducis rumpere ibi, & fluminum ripas, & aggeres: & boni pro virtute, & mali formidine pœnæ se abstinebunt à peccatis, & à delictis militaribus. Ignis autem, & vltimi supplicii pœna infligitur rumpentibus Nili aggeres absque sui Imperatoris præcepto l. i. C. de nili agger. non rumpen.

24 †Si iussu Principum fuerit proclamatũ quod omnes stipendiarii exeant ciuitatem, castrum, vel vallum sub certa pœna ante cõsumptionem vnius candelæ accensæ; Quæritur si candela accensa fuerit extincta vento an incidant in pœnã? Dic ꝙ debet considerari tempus quo verisimiliter fuisset consumpta candela: & habita dicta consideratione incident in pœnam proclamatis: vt dicit And. Barba. in c. cum in vereri, de elect. & Iason in l. Talis. C. de iis quib. vt indig. vbi ponit casum quod si fuerit statutũ pœnas duplicari euntibus per ciuitatem post tertium sonum Campanæ sonantis post duas horas noctis: & forte Campanæ nõ sonabunt vt in veneri sancto; & si quis repertus fuerit tunc de nocte vt incidat in pœnam considerabitur tempus quo potuisset verisimiliter sonari, Campana si non fuisset ligata: & si talis repertus ire de nocte post dictum sonum Campanæ fuisset tunc in loco adeo distante ꝙ nõ audire potuisset dictum sonum Campanæ ne incidat tamen in pœnam statuti quia erat nox, & hora talis qua debuisset verisimiliter sonari Campana: Ita tenet Bal. in l. Liberorum, ff. de in fam. & magnus practicus Alb. de Rosa. in ii. parte statutorũ in viii. q. & Bar. & Lud. Roma. in l. i. §. hoc autem senatus, ff. ad Sylla. senatusconsul.

25 †Et si milites aliqui itinerãtes capti fuerint ab hostibus, parcẽdum erit illis, nisi dedita opera id fecissent l. non omnes, §. àbarbaris, ff. de re milit. Et optima illorum est cõsiderãda vita. Scipio Aphricanus inclytus Imperator largus fuit in remunerando, & pius, & clemens in puniendo: Ita quod milites suos deuinxit in æternum.

26 †Et si pater tempore belli subtraxerit filium militem, exulandus est, & multandus in parte bonorum: & si pacis tempore fustigandus est pater subtractor, qui si filium militem debilitauerit deportabitur l. ii. § i. & §. iis qui & l. qui cõmeatum, & l. iii. & l. Non omnes, & l. Proditores, ff. de re milit. Et si Paricidia filius qui patrem occidit puniri debet pœna vltimi supplicii, l. i. & per totum titulum, ff. ad leg. Pomp. de paric. qua pœna puniri debuit. Fraortus Parthus qui patrem Hiroclem impiè iugulauit, ut illi succederet in regno, sed Dei iudicio laceratus periit cadens in pręcipitem ex altissima rupa.

27 †Et si miles sine principis Imperio vallum, castrum, męnia, ciuitatum, aut murum aggressus fuerit, vel ascenderit, aut descenderit non vrgente belli necessitate naturali morte puniendus est, vt in §. Muri, instit. de rer. diuis. Et milites illos qui sine principis iussu ausi fuerint aggredi hostium castra ex authorizauit Claudius Imperator, & illos Romam misit puniendos: & quidem sunt priuan

di

di milites suo militię gradu qui sine iussu ducis p fossam fuerint castrũ ĩgressi.

28 † Aurelius Cotta consul Romanus iussit vrgente necessitate equites ad opus accedere quorum pars accessit, & reliqui non obtemperauerunt quæstus fuit apud Censores: & per patres notati fuerunt. ita ꝙ eos ignominiosè priuarunt stipendio, & effecti fuerunt diruti aeris.

29 † Et quia Brucij fuerunt qui se primò cõtulerunt ad Annibalem, & contra Romanos militauerunt, uictis postmodum Pœnis à maximo Scipione in Aphrica, eosdem Brucios pro carnificibus, & eorum famulis ignominiosè tenuerunt Romani Claudii Pii sententia.

30 † Et puniendi sunt illi milites militiæ gradu qui ex leui causa, vel querela inter milites se mouerint susurrando in malũ: & illi quoque puniendi sunt milites qui in plio defecerũt, & desertores dolo fuerunt committentes contra proprium iuramentum qđ pręstiterunt de non vitando mortem pro re publica, & Imperatore suo: quo mortuo exercitus est vt Ciclopes sine oculo, vt dicebat Demades de exercitu Alexandri magni mortuo Alexandro suo rege. c. prohibentur, & ibi Glo.ii.q.i.

31 † Et illi excedunt milites qui non ꝓpter rempublicam, & ipsius honorem, sed ob prędas, & diuitias quærendas militãt. c. militare.xxiii.q.i.& hoc Sertorio nocuit per ipsum rupto Pompeio. Nã Sertoriani milites equũ tunc vulnerati Põpeii ditissimè ornatũ ab eo dimissũ pp vulnus acceperũt auidi pdã insimul cõtendẽtes ꝓ equo, & tunc Põpeius aufugit, cui occurrit Metell⁹ & in fugã posuit Sertorianos.

32 † Desertores equites tempore pacis iure priuãtur dignitate militię, & desertores in bello vltimo sunt plectendi supplicio. Qua pœna sunt puniendi etiam dolo cõcitantes seditionem: vt Scipio fecit in Hispania, nã dum ipse existeret ad mortẽ infimus tumultuarũt milites sui duobus ex infimis militibus creatis ducibus suis per exercitũ tribunorũ ipsius exercitus Scipionis spretis præceptis, & pariter fecerunt primates Hispaniarum Mandonius, & Indibilis procurãtes se fieri Principes earum concitata seditione: & cum Scipio foret cõualidatus cõuocauit exercitum in noua Carthagine ad contionẽ, omnibus primò monitis præcepit militibus præuerecundia, oculis in terram affixis tenentibus duobus militibus Romanis tantum punitis in conspectu exercitus: quoniam illi duo milites fuerũt qui concitauerant seditionem in exercitu falsa seminata voce mortuũ esse Scipionẽ: qui nouum iuramentum præstitit militibus, & in Susitanios contra Mandoniũ, & Indibilem bellum indixit, qui se Principes Hispaniarum commissa rebellione contra Romanos fecerãt: & illicò cũ exercitu accessit in Susitaniam, & vbi Mandonius, & Indibilis exercitũ seditiosum tenebant xx. millium peditũ, & duorum millium equitum: appropinquatis exercitibus instructis ad bellum, & pertinaci cõmisso certamine in medio per Scipionem artẽ reductis Hispanis; qui victi permanserunt magna sequuta cæde seditiosorum rebellium: & per fugam euaserũt Mandonius, & Indibilis, qui repentè legatos miserunt ad Scipionem veniam deprecantes de errore. Et Scipio prudentissimus Imperator sciens non minorem esse honorem, & laudem vincere clemẽtia, & mansuetudine hostes q̃ armis, pepercit illis, & cõmisit exercitum solui tunc eorum pecunia, quod sibi pergratum fuit tanti Imperatoris iam perdita, & recuperata gratia.

33 † Et illi quoq; milites q in ꝓpositũ suũ, vel cõmilitones suos inferũt manus violentas, vel ducẽ, & ꝓpositum suũ non defendunt in bello cũ potuerint, vel circũuentos in acie deseruerint naturali morte puniendi sunt.l. quod euitandi, cum Glo.ii. C. de condit. ob turp. caus.

34 † Et virtus militũ Metelli vulnerato ipso duce suo Metello in bello Sertoriano ꝓpter defensionẽ sui ducis memori pręstiti iuramenti militaris facto in Sertoriũ impetu victoriã habuit fugato Sertorio; & ibi obsesso in montana vrbe. Et morte puniendi sunt milites illi qui deportati, seu priuati militia fuerunt

pes ignominiam desertionum ; si passi fuerint absque principis sui iussione se in milites eligi ob militiæ dignitatem.l. 1. C. de iis qui in exil. dati, vel ab ord. moti sunt lib.xii.

35 † Quæritur de milite qui commeatum habuit à duce suo discedendi, an pro desertore habeatur ? Dic ꝙ non; & An ille desertor sit qui per cómeatum abest ; & an ipse pro præsente habeatur ; dic non haberi pro desertore, si pro præsente cum iussu, & seu licentia ducis abiit l. hac lege, & l.in sacris, cum similibus. C.de prox im.sacr.scri.& l.penul.C.de errog.mil. ann.etiam cum similibus.

36 † Et iure statutum est militari, illum puniri morte naturali qui acie instructa ꝓ expeditione primus fugit ex acie, & fugam arripuit in cóspectu militum. l.iii. §.emansor, & l.omne delictum, ff.de re milit. Et infames ipso iure efficiuntur, milites illi qui de publico bello fugiunt. c.infames.vi.q.i.Et vt dictum est sunt vltimo supplicio puniédi.l.iii.ff. ad le.Iul. maiest. Et etiam illi sunt puniendi simili pœna qui bellare dimittunt anteꝗ sit finita expeditio incæpta, vel sequuta victoria.c.i.extra de renun.& iis non est soluendum stipédium.l.iii. C.de his qui non exple.stipen.

37 † Fugitiuos quosdá Macedones ex suis fugientes illicò fuit prosequutus Lucullus cum reliquo equitatus, & peditatus acie instructa:& hostes credentes Lucullum velle pugnare aggressi sunt Macedones illos fugitiuos cum impetu maximo: Ita quòd fuerunt coacti dicti Macedones se tueri, & contra eorum voluntatem ex fugitiuis effecti fuerunt fidi bellatores, & hostes tunc Lucullus superauit celeritate sua.

38 † Et Calphurnius abstulit arma militibus illis qui ex bello Cannense fugerát in Siciliam, quos etiam uario corporum labore, & cruciatu puniuit, & eorú Præfectum inter funditores descripsit, & ex ordine Præfectorum deleuit militum: & illis decem millibus militum qui de bello Cannense fugerant parcere noluit Romanus Senatus, sed illos priuauit militia, & exules misit in insulam Siciliæ.

39 † Et puniendi sunt illi milites qui vltra debita stipendia aliquid acceperint in debitè.c. militare, xxiii.q.i. Et conueniri de iure possunt stipendiarii in loco vbi merentur stipendia. l. municipes.§. fin. ff.ad municip.

40 † Et seruo illi qui occidit dominum suũ Sulpitium tribunum plebis acerrimum hostem Syllæ : vt morem gereret Imperatori Syllæ ; Sylla libertatem donauit, & eundem seruum factum libertum ex saxo post tarpeio capitolii proiecit Sylla in præcipitem in aliorũ exemplum qui dominos suos impiè audent occidere.

41 † Vituperatur Venus in gloriosa, virtuosaq; militia triumphante, & hac de causa Artemades Armenus plenus virtute dum in suffragium Marci Antonii venisset contra Parthos cum sexdecim millibus equitatus, & septem millibus peditatus, & videns M.Antoniũ esse obcæcatum Venere, & non esse sui iuris ob amorem Cleopatræ se absentauit ab eo cum gente sua, & in patriam reddit ab M.Antonio trásfuga. Et Domitius Eno barba unà cũ regibus Aminta, & Deiotaro, & pluribus aliis ab M.Antonio aufugit ad Cæsarem Augustum relictis seruis cum omnibus aliis suis bonis: cui Domitio sequéti die M.Antonius vtens munificentia erga ipsum, misit seruos cum reliquis bonis suis, quod adeò molestum fuit Domitio quòd mori percupiebat magis, quàm viuere. Et illi efficiuntur infames milites qui ob hostium timorem fingunt langores, & rixosi milites sunt puniendi absque venia: & illi quoque qui gladio vulnerant commilitonem suum, & si cum lapide priuantur militia.

42 † Audito per Cæsarem Belgos tertiam partem Galliæ incolentes rebellasse, & aliam partem Galliæ inuasisse: contra illos accessit quàm celerrimè Cæsar cum exercitu quos rupit, & occidit: Ita ꝙ flumina, & paludes ob occisorum cadauera viam transitus fecerunt Romanis, & reliqui rebelles qui euaserant sine bello usque ad Oceanum Cæsari obe-

dientes sponte fuerunt.

43 † Desertores uigiliarum nocturnarum, & pacis turbatores capitali pœna mortis naturalis puniuntur, & excedentes agmina ceduntur fustibus: & bona desertorum mortuorum confiscantur. l. non omnes, ff. de re milit. & qui à loco, & signis cesserit, vel pro prie coho tis desertor fuerit, Prudentis arbitrio Ducis puniatur.

44 † Et rumpentes ordines in militia nunquàm coronantur, sed puniendi sunt milites iure, sententia Themestoclis Atticorum Ducis excellentissimi. l. omne delictum, ff. de re milit. & l. i. C. de desert. & occult. lib. xii.

45 † Pœnam quandoque minuit, & quandoque aggrauat nobilitas. c. qui contra, xxiiii, q. i. Et in constitutione Friderici Imperatoris de qua in lib. iii. const. Regni Siciliæ incipiente. Pœnam eorum, de forbannitis, & foriudicatis in §. Et in casu præsenti, & quando sit melioris conditionis miles, & quando deterioris quàm sint alii non milites habetur in l. frustra, C. de re milit. Et grauius sunt puniendi milites q̃ alii pro delictis militaribus. l. si desertorẽ, C. de desert.

46 † Placidus, & lenis quandoque esse debet Imperator circa punienda delicta militaria. c. Domino sancto, 50. distin. & l. desertorem, ff. de re milit. qualitate attenta criminum, temporum, personarũ & locorum; Exemplo Q. Fabii qui prudenter vitam donauit quandoque militibus ipsis primò benè monitis iuxta illud Poetæ.

Hic grauius Entellum dictis castigat Acestes.

Et probè castigatos verbis milites sæpe muneribus ornauit, & pręmiis pluribus: ita ꝙ ipsos ad bellum promptiores, & sibi deuinctos reddidit Fabius imperpetuũ; & pro victoria magis est timendus Imperator quàm hostis.

47 † Et Marius Capitolinus q primus Gallos expulit à Capitolio ob seditionem popularem per ipsum ortam, seminata discordia in populo in contemptum legum superbia eleuatus contra dictatorẽ, Q. Capilolinum; Iuxta illud.

Venit honos sceleri misera, vt discordia regnat.

Fuit per tribunos militum damnatus in Petilia Sylua, & proiectus in præcipitẽ de capitolio, & periit in Tarpeium relicta ibi memoria gloriæ, & pœnæ suæ.

48 † Et Pauidos illos mille milites qui discesserunt ab exercitu Timoleonis ducis Corinthi antè pugnam quam præparabat facere contra Pœnos, & tyrannos Siculos, iussit Timoleon illos antè ortum solis adesse Syracusis: qui nauigando versus Italiam cum saluo conducto pręda extiterunt populorum Blenectorum, & in seruitutem reducti fuerunt.

49 †Et segnes milites, contumaces, desides, & negligẽtes, seditiosi, & desertores sunt sæuiter puniendi, & sine venia: quia hęc non solum ad singulorum mores, sed ad summam rerum, & ad salutem omnium pertinent: vtriusque Scipionis exemplo Aphricæ domitoris, & destructoris Q. Fabii maximi, Cæsaris, Pompeii, Marii, Catonis, Seuerii, Alexandri, & Aurelii Imperatorum sententia. Et dum intellexisset M. Scaurus eius filium in Sylua tridentina locum dedisse hostibus inter dixit illi presentiam suam: & filius verecundia ductus se propria manu interfecit. Clearicus Lacedæmonius præclarè inquit magis fore à militibus timẽdus dux suus, quàm hostilis exercitus; & ꝙ melius est etiam militibus ꝓ honore gloriosæ militiæ ipsos periisse in bello q̃ superesse suo glorioso duci. Et Romanus Senatus de consilio Appii Claudii iussit milites suos qui capti à Rege Pyrrho fuerunt, & inde ab eo licentiati hoc modo puniri illos iussit, si fuerint equites in numero esse peditum, & si pedites in numero fore pillariorum, & funditorum, & ꝙ extra vallum manere deberẽt, donec eorum quilibet spolia hostium reportasset in exercitu Romano. Et consul Ottocilius Crassus iussit omnes illos milites qui captiui fuerant Annibalis ꝙ extra castra stare deberẽt, donec ꝓpria virtute honorem in bello amissum recuperarent. Et Quintus Metellus Mace-

donicus exiſtēs in Hiſpania intellecto ꝙ quinque ex cohortibus ſuis loco ceſſarēt hoſtib⁹, illas aſtrinxit publico inſtrumēto ad recuperandum locū amiſſum, & illos fuit minatus ꝙ illos nō erat receptu rus in aliorum numero, niſi prius victoriam cohortum reportaſſent, & prohibitus fuit vſus balneorum, cōuiuiorūq; T. Præfecto ſibi inciſo tunicæ cingulo; & ꝙ ita pedibus nudis ſtare deberet, & tota die, donec venirent cuſtodiæ totius dici iuſſu Lelii Piſonis conſulis.

50 † Scipio, Cato, Magnus Alexander, & Aurelianus fuerunt in re militari caſtigatores libidinis: ii quidem virtute ſua ratione liberi arbitrii ſe probè continuere, diuinis armis induti triūpharunt prudentia ſua, obtenta victoria contra Venerem, Bacchum, & Cupidinem, adulteros milites, & violantes hoſpitis vxorem funę alligauit duabus inflexis arboribus, & indè dimiſsis occubuerunt lacerati: Et Macrinus Imperator ob ſimile crimē milites adulteros in bouino Coreo ſepelliri viuos mādauit. l. deſertores. & l. qui com meatū, ff. de re milit. Ex lege Moſaica lapidanē adulteri teſte Euangelio, & decapitanē Imperiali lege l. Iulia, C. de adul.

51 † Regula eſt in re militari ꝙ transfugę ex hoſtibus proderint valdè; ſi certa de ipſis potuerit fides haberi: quoniā ꝑ ipſos vires minuuntur aduerſariorum, vt fit de occiſis hoſtibus licet ſit ſuſpectū, & exoſum nomen fugitiuorū: & valdè nouis, & ueteribus amicis odioſum.

52 † Equites illi trecentum Hiſpani, & Scythæ transfugæ Annibalis ꝓfuerunt Marco Marcello, & hoſtes fuerunt acerrimi contra Annibalē, & Romanis amici: cū quibus duce Marcello occuparūt Syracuſas, Gareſiū, & reliquas Siciliæ vrbes, & alia multa loca experto bello ruptis Carthaginenſibus, & exercitu Hipocratis capto Spartano Danippo q. nauigabat Syracúſas triumpharunt in vrbe Romulea aliorum caput Regina locorum, & vrbiū orbis terrarum.

53 † Et de iure puniri poſſunt transfugæ pœna vltimi ſupplicii qua pœna, & illi damnantur qui parati ſunt ad fugā. moderna vigente cōſuetudine. Et ſi qua cohors mala mēte fugerit ad hoſtes, vt quādoq; cōtingit, conſiliū erit vt duces exercitus transfugę cohortis callidè faciāt ꝓclamare in exercitu, vel ſecreto ꝓpaleē ſuis, vel yt artē certiorenē hoſtes qualiter hoc ꝑ ceſsit cōſilio ducis: vt aliquis ex illis valeat ꝑ dies certiorare hoſtiū ſecreta, qđ fieri poterit variis modis vt hoſtes ſint in ſuſpicione ꝓditionū, & perdanē trāsfugę illi, & vt ex ſuorū animo tollaē terror, & metus: & magis audaces, & fortiores red danē ad pugnā, & ſuſpicionē hoſtibus in cutiāt, vel eductis copiis incōtinenti acie inſtructa, & illis nunciato qualiter miſit illam cohortē ad hoſtes callidè ipſis inſidiando vt eos ponerēt in medio. Manlius filiū inobedientē qui pugnauerat licet victorioſè cōtra hoſtes iniuſſu patris, primò virgis cæſum ſecuri occidit. Et L. Papirius curſor dictator Romanorū Fabiū Ruttiliū magiſtrū equorū ſecuri punire intēdebat: qa iniuſſu dictatoris pugnauerat quantūq; fœliciter, & cū fugiſſet Romā illū fuit inſequutus, & illi nūq̄ parcere uoluit, niſi ad ꝑces patris, & filii genuflexorū veniā petentiū corā Dictatore, & Senatu populoq; Romano, & militū perorantiū. Ad Ameliæ Ruffo Præfecto equorū manu litoris lacerata fuerūt veſtimenta in Armenia iuſſu cōſulis Domitii Carbuli ex eo ꝙ ꝓceſsit qa īordinatū equitatū tenuerat: & hic Domiti⁹ parua militū manu Parthos longa multitudine ſubſtinuit ſua virtute. Cotta Cōſul in Sicilia Valeriū tribunū militū nobilē Romanū ꝓpriis manibus virgis caſtigauit de deſertione: & idē Cōſul virgis cæſit Publiū Aureliū eius Agnatū quia in Liparia fuit ſibi cōbuſtū vallū, negligentia, cōſule tunc ito in Meſinā ꝓ certo negotio Romanæ reipublicæ, & ipsū exau ctorizauit, & in numero peditum poſuit. Viſo ꝑ M. Antoniū aggerē q. fiebat ꝓ vallo fuerat incēſus decimauit milites illarū duarū cohortū q̄ fuerant, in opa, & illos caſtigauit ſupplicio iuſto, & earū centurios puniuit, & legatos priuauit officio vi tuposè: & reliquo dictarū cohortū iuſsit ꝓ cibo dari ordeū, & millia quatuor illi⁹ legionis

legionis quæ sine iussu sui Imperatoris Regium oppidũ deprędarũt, primò carceratos morte puniuit, & idem fecerunt transfugis Annibalis : & iussu Senatus remanserunt insepulti, & quòd nullus illos ploraret sub pęna Senatus Consulti C. Curius Consul in bello Dardanico apud Dirachium legionem tumultuantem puniuit, quæ dixerat se nole sequi consulem in locis asperrimis, & illam exautorizauit, & armis priuauit: & ita ipsam tenuit pro aliorum seruitio ad faciendum paleam, & lectos militum, & ad fodiẽdum foueas pro vallis, & castris: nec vnq̃ voluit suppleri de illis legionibus aliis, de insigne leuaret militare illis priuatis armis. Exemplo Annibalis qui Numidas cccccc. equites arte trãsfugas fecit dolos præparando Romanis apud Cannas antequàm expeditio fieret, & tunc educto exercitu acie instructo ad celerem pũgnam peruenit deceptis Romanis, & famosam victoriam nullo alio perituram habuit.

54 † Et strenuus Imperator Dithamis contra Tumidum Xersem simili consilio victoriã arrẽ habuit, sui ducis verbis incitato exercitu ardore maximo pugnante.

55 † Romani antiqui transfugas punierunt incisione dexteræ manus : & vt proditores sunt torquendi transfugæ antequàm puniantur debita pęna, vt propalẽt consocios, & arcana suorum.

56 † Pro transfugis miles habetur ille qui captus fuit ab hostibus, & redire potuerit, & non redit : & si redierit recipiendus est ad militiam si constiterit ipsum euasisse, & non transfugasse : & transfugæ reuersi, & non recepti ciuitatem nõ recuperant l. iii. & l. Iam, & l. Postliminium ff. de capt. & postl. reuers.

57 † Et morte naturali puniendi sunt illi qui nuntiant secreta hostibus l. omne delictum § qui in acie, cum l. sequenti ff. de re milit. qua pęna etiam milites illi qui à loco sibi dato per ducem dolo cesserunt puniendi sunt.

58 † Capitale delictum est militibus custodiam deserentibus, & illis quoque qui extra castra aliqua portassent in iussu ducum.

59 † Et iactatoribus qui se iactant fecisse egregia facta in pugna, & illis qui præter uoluntatem sui ducis pugnassent, uel pre timore arma iactassent.

60 † Et publicè puniebantur ab exercitu pro desertionibus, & præmiabantur etiã publicè pro eorum gestis egregiis. Ideò Romani pro legum obseruatione, & pręmiorum remuneratione pro optimis gestis imperium suum accreuerunt : & illud æterna gloria coronarunt.

61 † Exploratores autem qui hostium precibus tardi fuerunt ad referendum hostium secreta Imperatori suo, ita cum hostibus conuenti, uiui concremantur.

62 † Qua pœna etiam puniendi sunt sodomitæ cum infamiæ nota, aucten. ne lux. cont. nat. §. i. & l. Cum vir, & l. Fœdissimam C. de adult. & Inst. de interd. §. lex Iulia, & l. fin. ff. ad leg. Iul. de adult.

63 † Probè laudatur Marius à Senatu tertio consul electus ob uirtutem, & iustitiam suam : Contingit ducem cohortis. C. Lucium Marii nepotem, in cuius Lucii cohorte descriptus erat Trebonius Iuuenis egregiæ formæ quem C. Lucius de inhonesto actu pluries interpellauerat: & dum una nocte ad se illum uenire mandasset, & ille parendo iuisset ad ipsum, & dum illum turpiter cognoscere voluisset Trebonius euaginauit ensem & C. Luciũ interfecit Mario tunc absente: quo redito pluribus de Trebonio habitis accusationibus de morte nepotis, & ad ipsum vocato Trebonio, & illo cõparente ad iudiciũ : & videns Trebonius se multos habere accusatores, & defensorem neminem: tunc totum factum narrauit inducendo testes quibus probabatur qualiter pluries resistit uiolentiæ C. Lucii: & qualiter sibi munera multa dederat, & ꝙ nunq̃ noluit illi facere copiã sui corporis. Et tunc miratus C. Marius de virtute iuuenis Trebonii illum coronauit corona patriæ : quo relato in vrbem Senatus in præmium tam pulchri gesti Marium tertio Consulem creauit.

64 † Pollimacum occidit Alexander quia in Persia sepulchrum Cyri regis destruxerat:& cũ Abolitus,& eius filius Orixartes Præfecti Alexandri forent adeò oppressi auaritia ꝙ frumenta noo portarunt Alexandro pro exercitu,sed illi thesaurum seruassent, Alexander iratus lancea transfixit Orixartem,& cum Abolitus pater Orixartis tria millia portasset talentorum argenti coram Alexandro, illa iussit poni antè equos ad comedendum:& cum equi illa non edissent inqt erga Abolitum:qualem commoditatem attulit apparatus tuus honori,& exercitui meo : & illum fecit in carcerem poni, & ibi mori cum vituperosa miseria auari hominis.

65 † Pro benè gestis Thesalorum cõtra Darium Alexander dedit militibus suis vltra stipendium illis statutum millia duo talenta pro quolibet, & illos remisit ad domos eorum puni o Besso eorum duce: qui Darium iam captum occiderat, & illum non duxerat Alexandro secundum militiæ regulas.

66 † Pro benè meritis in bello, & pace feuda,& seu beneficia conferuntur per Principes bene merentibus : quæ quadrupliciter aperiuntur videlicet morte, refutatione,defectu,& delicto. Nam aperto feudo per mortem ad dominũ, vel ad agnatos masculos deuoluitur usque in infinitum,fœminis exclusis c.i.§.& quia, qui feud.dar.poss.nisi aliter foret in pactis, refutatione etiam absque domini voluntate,cum quilibet possit refutare fauorẽ suum,& illi renuntiare:quod secus foret in domino uolente feudum accipere pro se absq; consensu uasalli cum tractaret de proprio lucro, & cum iniuria uasalli cui est ius quęsitum per inuestituram l. si quis in conscribendo, C. de pact.c.i. in fin.de uasal.qui cõtra constit. Lottar. feud.alien. Defectu quando aperitur feudum nouũ muto,surdo , uel naturaliter aliàs imperfecto c.Grădi,de suppl.negl. præl. De feudo antiquo secus erit si vitium fuerit accidentale quantumq; perpetuum c.i.in tit.an mutus &c. Delicto aperitur feudum iisdem causis quibus uasalli priuantur vt aliàs dixi.

67 † Quęro de casu si socius criminis sit idoneus testis, & probet contra socium criminis in casibus in quibus admittit pro teste socius criminis:regulariter dicendum est hoc sanè fore intelligendum uidelicet si socius criminis non sit inimicus , vel aliàs infamis ex alio crimine quoniam ipsi non crederetur,nec est sibi credendum perindè ac si nõ testificasset: Ita communiter tenent Doct. & præcipuè Ang.de Perus.& eius frater Bald.in l. qui in iudicio, ff.de accu.& Ant.Cors. in singul.suis in verb. Inter, & subtilis Doct.Fran.de Aret.in.c.Cũ Petrus Manconella,extra de accus.& est bonus tex. in c.in fidei, in.§.fin. de hæret.in vi.& Hipp.de Marsi.in consi.lxxiiii.in v. col. primi uol suorum consiliorum criminalium, & per Thomam Grammaticum Parthenopeiũ in decis sua.xxxiii.col ii.

68 † Quæritur de Duce,Marchione, Comite,Barone,Milite,aut de alio priuilegiato accusato de crimine læsæ maiestatis an pro hoste habeatur?constito legitimè primitus de delicto: Dic ꝙ sic : & nullo tunc iuuabitur priuilegio l. Proditores, ff.de re milit.

69 † Contingit in dies in Regno Siciliæ vbi Rex pluribus Principibus , Ducibus, Marchionibus,Comitibus,& Baronibus concessit iurisdictionem meri , & mixti imperii cum gladii potestate liberaliter in uasallos. Et quidam ex prædictis abutentes priuilegiis suis prohibent vasallos sibi commissos accedere ad regios officiales superiores,& magistratus regios ex causa criminum in eorum territorio, & extra per ipsos cõmissorum, vel causa grauaminum sibi illatorũ per suos dominos barones,& Regis feudatarios q prohibent quandoq; uasallos suos indirecta uia se reclamare ad regiam curiam sibi superiorem : & uasallos iniuriantur diuersimodè contra iustitiam,prohibentes de facto ipsos habere recursum ad regẽ, & ipsius regios magistratus,in quam pœnam incurrant dicti feudatarii Principes,Duces,Marchiones,Comites, Barones,& milites: Dic in currere in crimen

læsæ maiestatis arg.l. Cuiusq; tertio responso ff ad leg. Iul. maiest.& per Luc. de Pen.in l.si quis, C. vt nemo ad suum patro.suscip.vicos, & rust. eorum. Et abutentes iurisdictione sibi commissa,& concessa ea possunt,& debent priuari: ita tenet Bal.in c.i.in §.Publici latrones, de pac.tenen.in c i.qualiter domini propr. feud.priuant. Et Princeps in cõcedẽdo iurisdictionem in uasallos propter hoc non intendit à se eximere, & abdicare à se iurisdictionem quin ea & ipse uti ualeat,cum ualuerit in eosdem mer uasallos c.Dudum, de preben.in vi. & l.i.C. de off.præf.vrb.& c.Per hoc, de hęret.in vi.Et potest ad libitum suum causas inferiorum ad se aduocare c.vt nostrum,de appell.& l. meminisse ff.de off.procõsul. & lega. & per Cardi. Alexan.in c. Perpendimus, de senten.excom. & per Innoc.in c.quæ in Ecclesiarum, de cõstit.

70 † Et dum foret Sertorius amicus Mario, & Cecinæ,uidẽs millia quatuor seruorũ delinquentium fuisse descripta per Marium in militia, & per ipsos multa fieri crudelia, & inhonesta contra patronos suos,& eorum coniuges,& liberos:& nõ ualens aliter illis prouidere in seruos huiusmodi facinorosos impetum fecit,& illos omnes trucidauit usque ad unum.Et post illinc ad paucos dies defuncto Mario Cecinam occidit & se in Hiberiam contulit:& prouinciam illam sibi beneuolam fecit liberando illam ab angariis, & à tributis:& reddito Sylla in urbe cũ victoria Mithridatis : contra Sertorium misit C.Annium cum maximo exercitu, & Sertorius cum suis se reduxit in Hispaniam in noua Carthagine, post redit Hiberniam reductis Piratis Cilicis, & presidium Annii quod posuerat in Pithusiam insulam superauit,& Pacianum occidit Syllę legatum ipsius per vim capto exercitu.

71 † Quæro de milite qui fracto carcere aufugit,an puniri de iure possit? Dic ꝙ sic, & qua pœna,dic ultimi supplicii, aut de sertores militiæ qui publicatis bonis suis morte naturali puniuntur l.Milites. §.Eius.ff de re milit.& l. Defunctorum, C.eod.tit.& l.i.& ii.ff.de expil. Et eadẽ pœna puniuntur fidei ruptores, & fraudatores,& pacis fractores, & turbatores l.fin.ff.de re milit.Fuluius autem Suffecius Albanus qui perfidè rupit fidem, & pacta non seruauit Regi Tullo binis quadrigiis meritò fuit laceratus iussu Populi Romani.

72 † Et dantes gladios, & arma carceratis vt carceres rumperent, & effugerent de carceribus naturali morte sunt puniendi l.omne delictum,ff.de re milit. Et fugientes è carceribus sine legitima causa capti, aut nulliter detenti, & carcerati non habebuntur pro desertoribus cum nulla fuerit captura, & puniri de iure non debeant illi qui euasi fuerunt propter talem fugam: quia id ritè fecisse videntur gratia libertatis,& propriæ salutis:quibus ioiuriabatur de facto propter iniustam detentionem à Iudice, cui iniuste exequenti est licitum resistere c.Ex parte,extra de accus.& c. Ponderet. 50. distin. & per Dominicum de sancto Geminiano ibi,&.Petr.de Ancha in consi. lxxxii.suorum consiliorum,& per Rom. in l.ii.ff.de re iud.& Hipp.Marsi.in cõsi. xxxviii.i.vol.consi.crimi.

73 † Et ualdè excedunt Principes, & milites illi qui militant nocendi cupiditate, & vlciscendi crudelitate,rebellandi feritate,& affectione dominandi animo implacabili c. Pręcipue.i.q.v.c. quid culpatur,& c.Summa xxiii.q.i.

74 † Exceduntq; milites negociando, mercando,vsurando,placitando, luxuriãdo, procurando, & se ingerendo, & immiscendo vilissimis ministeriis deturpando militiæ dignitatem, & gloriam c.ius militare,distin.i.& l. militem C.de procur.& l.filius §. veterani ff. eod.tit.& c. Bonæ,iuncta Glosa de post. prælat. Et semper excedunt milites quando non vtuntur militia ad id ad quod est instituta c.i.xxiii.q.i.videlicet ad iniuriã propulsandam, & vindictam inferendã contra impios hostes reipublicæ. Et milites illi qui in se manus intulerunt propter delictum,uel se occiderunt,aut se pręcipitem dederunt pœna mortis plectendi

sunt, eorum confiscatis bonis, sin autem id fecerunt ob tædium uitæ, doloris, aut morbi, amoris, vel impatientię: dictas pœnas necis non patientur, neque bonorũ confiscationẽ vt in d.l. Ob delictum ff. de re milit.

75 † Fures, & latrones milites, viarumq; de robatores publicarum, pacisq; ruptores, & aliena bona furantes, & eorum auxiliatores, & participes criminum huiusmodi, & de furtis ipsos, & illa scienter receptantes cum furtis sunt pœna plectẽdi mortis naturalis l.i. & l. quicunq; C. de Episcop. & cler. & l.i. de infam. Nam latrones, & stratarum derobatores à quocunq; possunt occidi impunè l.i. & ii. C. quando liceat sine iudice vendicare.

76 † Et naturali morte puniri debent milites illi qui relictis castris se contulerunt ad latrocinia, & ad deprædationes. l. fin. C. de desert. Et hoc casu debent furca suspendi milites latrones: quia infames fiunt ipso iure: & infamia talis priuat ipsos militia, & priuilegiis omnibus militaribus l. ii. §. miles ff. de iis qui notan. infam. & per Felyn. post Abb. in c. querelam, de iur. iuran.

77 † An iura sanguinis excusent receptatores latronum, dixi superius in titul. de obedien. Et an omni tpe procedi, & exequi possit contra latrones etiam festiuo die natalis Domini, & sanctę ipsius resurrectionis: Dic ꝙ sic, l. Prouinciarum, C. de feriis.

78 † Præstari nempe possunt iuramenta testibus in causis criminalibus, & captiuorum in festiuis diebus, & illos recipi, & examinari festiuo tempore: quoniã omni die, & tempore est danda defensio reis l. custodias, de publ. iudic. Nec ipsis est deneganda defensio petentibus illam l. vnius. §. fi. ff. de quæst. Et ille pœna mortis etiam punitur qui in propria domo, vel uilla priuatum carcerem facit l.i. C. de priuat. carcer.

79 † Tumultuantibus suis Cæsar licentiam concessit turbato minatorio vultu accesso ad ipsos, & illi pœnitentia ducti rogarunt Imperatorem suum ut ipsos non haberet pro desertoribus, & quòd magis erunt sibi obedientes in futurum pro vt fuerunt. G. autem Pompeius milites suos puniuit qui Senatum truncauerant Mediolani, uocatis nocentibus, & innocentibus ad contionem qui libenter omnes venerunt: & inde iussit per innocentes capi nocentes, & ita factum fuit, & illos securi puniri mandauit sui prudentia Ducis. Cæsar cognita discordia ipsius militum, & viso qualiter eorum animi erant pleni odio, totam illam legionem priuauit stipendio, & honore militari, & duces seditionis huiusmodi priuauit capite: & indè pęnitentibus militibus pepercit, & illos obedientissimos habuit.

80 † Quæro si Seruus incurrit in aliquam pęnam ex eo quòd fuit se tutatus contra dominum suum in ipsum seuientem, & illum interficere uolentem, & conantẽ, an puniri debeat seruus Dic ꝙ non: quia defensio est de iure naturę non improbata à lege l. si Dominus in seruos, ff. de iis qui sunt sui, uel alien. iur. Nam iure cautum est quòd in his in quibus iura non permittunt, se nõ tutari: nõ debent se defendere, secus in his in quibus iura non permittunt, & faciunt contra iuris debitum. Et pro hoc soluit quęstio illa quoque de domino sæuiente in uasallum, & marito contra uxorem sęuiẽte, & de magistro contra discipulum irato, & attrociter uerberante, & de patre contra filios inordinate sæuiente, quòd impunè se poterint tutari: quia defensio est de iure naturæ.

81 † Obedientia, & de eius virtute aliàs pluries diximus supra quæ in cunctis est præstanda in re militari: quia est vexillum salutis, & victoriæ, & Regum veneranda corona c. In summa, & c. Quid culpatur, xxiii q. i.

82 † Puniuntur de falso illi qui non sunt milites, & se pro militibus gerunt l. Eos. §. qui se ꝓ milite gessit ff. ad leg. Corn. de fals. Et propter delicta puniendi sunt milites in personis, & in substantia: delictorum, & locorum, & temporum, attenta qualitate, vt eorum acerbitas vindictæ, seu supplicii in aliorum transeant exemplum,

exemplum, ita iubente, & permittente iustitia, virtus repellit bonos delinquere, & pœna terret, & repellit malos à delictis.

83 † Et si Iudex habet ius commune, & statutarium an possit in iudicando amplecti, & sequi illud ius quod velit, habetur per Bald. in §. iniuria, de pac.iura. firman.

84 † An Miles existens in comitatiua cuiusdã baronis cui fuit in via facta violētia, & iniuria, liceat dicto militi impunèvim repellere, & violentiã passo sibi coniuncto, vel extraneo: de coniuncto dic vt in Glo.l.vt vim,ff.de iust & iur.illam limitando per legem in priuatis,ff.de iud. & l.Cornelia, ff. de iniuriis: In extraneo dic vt de dicto milite si erat pro comitiua violentiam passi, & tunc licet impunè tueri.l. Labeonem.§. Si quis virginẽ ff. de iniur. Et si non erat deputatus pro comitiua,& tunc sibi licuit incontinenti, sed non ex interuallo vim repellere l. Cum fundum,ff.de vi, & vi arm. Nam propriam facti ex interuallo non posset de iure repellere iniuriam, posset tamen iuris iniuriam repellere ex interuallo vbi iura hoc permittunt l. Non tantum, ff.de appell.

85 † Et licitum est violentiam passo vocare amicos pro defensione rerum suarum l. ii.& iii.ff.de vi,& vi arm. Et multò magis pro defensione personæ l. Sancimus C.de sacr.san. Eccl.c. Dilecto, de sent. excom.lib.vi.& l.i.ff.de iur.delibér.& c. De causis,de offic.deleg.etiam pro defensione rerum depositarum,& commoditarum licitum est vim ui repellere l. Cui damus,ff.de reg.iur. & c. Quid agendũ, de reg.iur.& l Vnica ff.de fonte.

86 † Et an liceat hoc facere cum moderamine inculpatę tutelæ, Dic ꝙ sic, & ad hoc vt hæc defensio procedat requiritur in illo actu violento, ne aliàs censeatur extendenda vindicta habito respectu armorum qualitatis,& concursus temporis: videlicet an incontinenti antequàm diuertatur ad extraneos actus, vel ex interuallo l. Quod ait,in fin.ff.de adulr. Et sic si illata fuerit iniuria personæ incontinenti est vendicanda, sin autem rebus, & res fuerint violenter ablatæ, poterit, ex interuallo vocatis amicis illas recuperare, si per viam iuris illam habere, & consequi non poterit l. vt vim, ff. de iust. & iur.& l.Scientiam,ff.ad leg.Aquil.& per Glo.ibi,& l.Qui possessionem,ff.de vi, & vi arm. Et ratio diuersitatis est, ꝙ illata violentia in persona restaurari plus non potest, in rebus autẽ potest, & actus defensorius fieri debet ad defensam, & non ad vindictam inspectis conditionibus personarũ quibus facile percipitur, an videatur defendisse, vel vindicasse habetur per Io.de Lig.in lib.suo de bel.circa fin.c.xcvii.& c.cxiii.& c cxix.

87 † Tenentur milites in bello strenuè, & pertinaciter pugnare ne capiantur: Nam statuit Senatus milites illos qui capti fuerunt à Pyrrho rege Epirotarũ vltrò remissi, si equo militabant peditum numero describi, & si pedes militabant funditorum auxiliis denotari: ne in pristinum ordinem, & honorem militiæ redirent, nisi bina quisq; spolia hostium reportarent.

88 † Et aliquorum militum venas propter delictum soluebant antiqui, vt dimisso cruore perirent. Et Crassus Græco Architecto cui scripserat ex duobus lignis maius sibi mitti pro faciendo oneagro, & cum minus aptius fuerit id miserit: & & quia non paruit in mittendo maius, ipsum primò virgis cæsum, priuauit stipendio.

89 † Et Titus Præfectus equorum ignominiosè priuatus dignitate, tunica sibi decincta à Lucio Calphurnio Pisone consule: & in numero funditorum transcriptus est, ex eo ꝙ cum bellum gereret in Siciliam aduersus fugitiuos tumultuantes hostium multitudine fugitiuorum circumuentus arma ipsius tradidisset.

90 † Et an miles pergens ad bellum teneatur pro equo sibi mutuato, & in bello vulnerato, & in ciuitatem ducto, qui postea mortuus est, dic non teneri: quia perindè habetur ac si mortuus fuisset in bello secundum pactum initum inter milites l. Ait lex, & l.huic scripturæ, ff.

ad leg. Aquil. & l. damnum, §. Sabini, ff. de dam. infect. & per Bart. in l. i. ff. de incen. rui. naufra. & in l. quod ait, C. de adult. & in l. Item Mela §. fin. ff. de excusat. tut. Nam turpissimum est in re militari perdere arma, & equos l. Qui comeatus spacium, & l. iii. §. Qui plures, & l. Qui cum vno ff. de re milit. Et nihil est deterius in re bellica quàm ipsa inobedientia: Ideò Aulus Fuluius ordinis Senatorii inobedientem filium occidit, quoniam in aciem iuerat iniussu patris: quia per inobedientiam militum Princeps redditur inglorius.

91 † Emphistion verò Alexandri amicus dum foret infirmus, non parens Glauco medico comedit ædum, & potauit vinũ, & propterea periit febre crescente: & impatiens Alexander de morte amici Emphistionis imprudenter inebriatus ira Glaucum medicum innocentem occidit.

92 † Puniendi sunt milites illi qui recedunt è castris iniussu ducis, & pariter illi qui suspecti accedunt ad castra, & illi qui signa relinquerunt, aut pulsi loco cedere ausi fuerant: Augustus laudabiliter militarem disciplinam gessit seuerissimè, & priuatos militari cingulo nunquam restituit, nisi illos præ cæteris virtutum merita insignirent: & centuriones relicta per ipsos statione, & legiones contumaces exautorizauit, & manipulares desertores militiæ priuauit capitali sententia: & alios desertores milites variis ignominiis affecit pro delictorum genere.

93 † Et Publius Cornelius Scipio Nasica desertores milites per ipsum damnatos primò virgis cęsos publicè vendidit, inquiens ipsos non esse liberos sed seruos ex præda captos, aut seruos factos de iure gentium: vt instit. de iur. natur. gent. & ciuil. §. ii.

94 † Et iusto rege Perse transfugas exteros mandauit per elephantos conculcari. Et transfugam quendam Aphricanus Scipio in spetaculũ populi bestiis obiecit.

95 † Nec pœna homicidii punietur ille qui transfugam, vel hostem ciuitatis occiderit l. iii. §. fin. ff. ad leg. Corn. de sicar. & l. Proditores, ff. de re milit. & c. Cum homo, xxiii. q. v.

96 † Et Xerses rex Persarum, Medorum, & Aegypti suo innumeroso descripto exercitu ambulaturus in Græciam Ficio patri quinque filiorum in exercitu descriptorum petenti vnius vacationem quẽ vellet eligere promisit, deindè electum in duas partes sciffum, & distractum ab vtroque latere viæ posuit vbi vniuersus ipsius pertransiuit exercitus: & Mithridates variis cruciatus crudelissimis desertores affecit. Et Crassus cruciauit desertores igne, fummo, & cruce.

97 † Et in bello Spartico, seu seruile, vel gladiatorio contra Spartacum Thracem virum, & ducem fortem, prudentem, & excellentem virtutibus variis ornatum gladiatorum fugitiuorum seruorum cumulato exercitu, & illo probè ordinato: contra quem M. Cassius missus fuit ad expugnationem rupto iam per Spartacum Claudio Consule qui illum obsederat in monte in quo unam tantum viam habebat ascendendi super ipsum: & illã claudius interceperat: & nõ ualens Spartacus cum suis euadere de nocte inscijs Romanis cum suis de ruposo monte, seu saxo incustodito descendit cum armis suis artè missis deorsum, & Claudium fuit post terga aggressus, quem fugauit cum suis sibi leuato vallo: Et Publium Vatinium Roma. ducem, & Consulem alia vice fugauit, positis illi, & suis legatis, Furio, & Cosinio insidiis in via quẽ occidit Spartacus cum multis ex suis, & Romanorum cœpit impedimenta: & rupto consule Vatinio, & capto illius equo cum lictoribus deprædabat Spartacus Italiam suo cum gladiatorum seruili fugitiuorum exercitu, vnà cum latronibus multis in eo congregatis: quibus Lentulum consulem vnà cum legatis suis fugauit. Nam Lentulus contra Spartacum posuerat insidias credens ipsum habere in medio, sed illos post terga fuit Spartacus adhortus per ipsum prius positis insidiis Romanis: quos rupit, & vallũ cœpit eorum cũ impedimentis, post Cassiũ

Prætorem Galliæ Cisalpinæ cupit, & fugauit cum magna cæde Cassianorũ: contra quem demũ missus fuit Crassus qui Mumium legatũ suum cũ duabus legionibus ante misit vt in nemore se occultaret, & ꝙ post terga incępta pugna cum Spartaco illũ feriret: & Mumius iniussu cõsulis uisis hostibus nõ aliter positis insidiis pugnauit, & in belli initio quingentis ex suis fugierunt, & ni Crassus illis occurisset cum exercitu, cæsi fuissent à Spartaco.

98 † Et Crassus post illis omnibus qui fuerant cum Mũmio sustulit arma quæ illis primò non restituit nisi cum nouo iuramento, & vadimonio: & quingẽtos illos qui antè alios fugerant, & illis causam dederant timoris diuisit in quinquaginta partes, & vnum ex qualibet parte sortè extraxit, & extructos primò virgis cæsos coram exercitu fecit occidere securi. & fuit demum insequutus Spartacum quem in Sicilia obsedit Crassus in Cheronesio reginorum per medium cincto muro, & fouea magna ita ꝙ fugere non potuerat: sed ipse Spartacus post sibi deficientes alimonia in nocte quadam nubilosa foueam impleuit: & fugit: quẽ fuit Crassus insequutus vnà cum suis legatis C. Canimio, & C. Cassio positis illis insidiis quæ reuelatæ fuerunt Spartaco per fęminas duas, & Spartacus in insidiantes occultos impetum fecit, & multos ex illis occidit: quibus si p Crassum non fuisset cũ exercitu celerrimè occursum, cæsi permansissent illi qui se occultauerant contra Spartacum qui gloriosè in pugna unà cum millibus, & tercentũ ex suis gladiatoribus seruis non fine tamen hostiũ suorũ sanguine interfectus fuit ob seruilẽ, & inordinatã obedientiã.

99 † Macrinus Opilius metu, timore, & cathenis vinctos desertores mersit in profluentẽ: & dirus Mezentius diuum contemptor cadauera pro cruciatu iungebat corpora uiuis iuxta illud Poetæ.

Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,

Componens manibusq; manus, atq; oribus ora:

Tormenti genus, & sanio taboque fluentes

Complexu in misero longa sic morte necabat. Vt milites ex alieno malo discerent præcauere, vel alienæ virtutis prouocarentur exemplis: & boni milites parent libenter ducibus suis, licet iuris uinculo ad id teneantur illis, & eorum edictis obedire, aliàs possent ut defecto res puniri variis, & diuersis pęnis.

100 † Desertor nomen est generale in re militari comprehendens in se genus omne delictorum quæ committuntur per milites in exercitio militari, & quæ committi in re bellica possunt. Et Fuluius amicus dictator dum mãdasset insigne legionum in hostes Faliscos portarẽtur, & uiso vexilliferum, super hoc fuisse somnolentum, & pigrum illum occidere fecit, & alii timore mortis similis illicò irruerunt hostes, & victores extiterunt. Et debent puniri milites illi qui proditoriè tractant mortem amicorum suorum, & commilitonum cum inimicis eorum l. Si quis à barbaris C. de re milit. & l. vniuersis C. vbi ca. fisca. & l. milites. §. Reuertentes, & l. Omne delictum ff. de re militari.

101 † Et cum iusto rectè putauerit uincere Brutus armatus expertorum militum suorum iudicio regebat, & Cassianos valdè licentiosos, & inefrenatos mortuo Imperatore suo Cassio artè cum municentia retinuit in fide in castro cæno so, & glatioso: & glatioso autumnali tempore, pluuia congelata reducto exercitu in tuto loco Romana uirtute.

102 † A patre si quis desertor miles oblatus fuerit curiæ non capite, sed mitius punietur iudicis arbitrio citra tamen pænam mortis tenet Paul. de Cast. post Iaco. de Rauen. & Rai. de Forl. antiquos doctores in l. Milites. §. Desertorem. ff. de re milit. & Fely. in c. Accusasti in vlti. colum. de accus. Et per Ang. de Perus. in l. Si adulterium ff. de adulr. & per Hipp. de Marsi. Bono in l. i. §. ad quæstionem, & in l. vnius. §. seruus. ff. eo. tit.

103 † Inter hostes, & militaria crimina est pigritia quæ punienda est omni ferè die;

aliqua, vel priuilegio: Nec vllus potest se excusare quando Princeps facit exercitum ab iis quæ sunt necessaria, etiam si aliàs sit exemptus. Idem est dicendum si collecta imponitur propter aliquam necessitatem, nullus etiam habens immunitatem excusabitur. l. i. C. de superinterd. lib. x. l. prætor. §. diuus, ff. de sepul. viol. Et est ratio quia non est ordinaria præstatio sicut fuit ab indè retro per dicta iura. Et si dominus transiuerit per loca sua cum exercitu alimentari debet ex prædiis vbi transit. l. si pendentes, ff. de vsufru. & per Bald. ibi, & in l. neminem, C. de sacrosan. Eccl. cum similibus prædictis.

113 † Quæro de milite discedente antè tempus suæ conductæ, & per ipsum stetit ꝙ tempus non adimpleuit, an satisfieri debeat pro tempore quo stetit: Dic quòd non. l. si ita fuerit, ff. de manum. testa. Et ratio est quia in actu vbi honor publicus consideratur, vt in doctore conducto ad legendum, vel ad aduocandum, aut in milite conducto ad stipendium, aut in medico conducto ad praticam medellę, & ad medendum, vbi vnus casus potest valere quantum mille, nihil ipsis debeatur si discesserint antè tempus quia nihil videtur impletum cum aliquid notabile restat ad implendum, & per eosdem steterit. Stipendiarius enim cõducitur propter casus fortuitos, & si recedit ante tempus nihil habere debet: & idem in aduocato qui litem dimittit tempore substantiali, & periculo imminentis. l. i. §. diuus, ff. de var. & extraord. cogn. Sed in actis in quibus consideratur interesse pecuniarum, & nobis damnum non fit, neque interesse vt in famulis militum, & ciuium discedentibus; soluitur pro rata temporis. Sed si tantum damnum patiuntur milites, vel ciues ex eorum recessu: quantum commodum habuerunt ex seruitio, & accessu; non tenentur propter compensationem hinc indè: Et sic non cadit distinctio partitiua operis, nec rata temporis vbi de honore tractatur: vt in stipendiario, & doctore superius diximus: & per not. per Bald. in l. æde, C. loc. & conduc.

114 † Et dicebat Bar. in l. i. §. familię, & habetur per Moder. ibi, ff. de public. quod seruitores debent esse morigerati, aliàs tenentur ex facto ipsorum domini sui. Doctor, seu stipendiarius si de licentia domini itineretur debent habere salarium suum per Glo. in l. exactorem. §. diem, ff. de re milit. & l. hac lege. C. de proxi. sacr. scri. lib. xii. & per Bald. in l. si ea conditione, C. de condi. infer. & per Barto. in l. i. §. Diuus, ff. de var. & extraord. cogn. & Glo. in l. desertorem. §. si ad diem, ff. de iur. fis.

115 † Et si Peditatus Germanię cõductus ad certum tempus, & pro certo stipendio ꝑ ducem Mediolani: & dum sunt in itinere captum fuisset Mediolanũ ab aliquo Principe, an dictus peditatus debeat habere suum stipendium cum per ipsum non steterit, & an pro toto, vel pro parte: Dic pro rata temporis quo seruiuit, & etiam seruire dicuntur quando sunt in itinere. l. penult. C. de erroga. mil. anno. lib. xii. & dominus Ioan. de Lign in suo lib. de bello ita bene distinguit hunc casum.

116 † Quęritur si famulus infirmet an debeat habere salarium temporis quo stetit infirmus, videtur dicendum ꝙ sic per Glo. in l. arboribus. § illo, ff. de vsufru. & in l. si vna, §. Item cum quidam, ff. loc. vbi tex. est contrarius, & Bar. dicit ibi ꝙ si non potest præstare operas infirmitatis causa nõ debet habere salarium: reprobata dicta Glo. in l. arboribus. Et si famulus non potuit seruire certo tempore propter infirmitatem, & vult seruire alio tempore vt integram habeat mercedem suam vtrum possit. Dic esse distinguendum, aut famulus promisit operas certi temporis, vt puta pręsentis anni, vel mensis Augusti, & non potest supplere operas alio anno, vel mense argu. l. si vsufructu, ff. de vsufru. lega. aut quis tenebat ad operas vnius anni, vel mensis simpliciter: non adiecto de quo anno, vel mense, tunc poterit alio anno, vel mense supplere si fuerit impeditus in primo anno, vel mense. l. seruus, ff. de stat. liber. in fin. & ꝑ Bar. in l. si

vno.§. Item cum quidam, in fin ff.folut. matr.& in l.operę, ff.de vsufr.leg. Et ratio est quia in conductione operarum alicuius si habetur respectus ad opus certũ quod resultat ex operis magis, quàm ad ipsas literas: videlicet si conduco operas tuas vt scribas mihi librum, nam idẽ est liber qui scribitur cras, quàm ille qui scribitur hodie: & si quis primo tempore impeditur casu, poterit operare alio tempore; & debet sibi tẽpus suppleri l. Ideò minus,ff.de verb.oblig. Si autem non habetur respectus ad certum tẽpus, & opus certum; tunc aliæ dicuntur operæ hodiernæ, & aliæ externæ l. si non fortem, §. libertus. ff. de cond.indeb. Ideò est distinguendum vt supra.

117 † Et an Dominus teneatur facere expensas famulo infirmo: Dic teneri ad modicas,& non ad magnas: ita tenet Bar.in l. si cum dotem.ff.solu.matr.& in l. operæ, ff.de vsufruc. legat.

118 † Quæro de stipẽdiario infirmo an debeat habere salarium,& seu stipẽdium suum; Dic ꝙ sic, quia seruire videtur. Abb ĩ c.i. de cler.egrot.& Doct.in l.si hęres.§. Stichus.ff.de stat.liber.& per Bar.in l.si uno §. cum quidam. ff. loc. & in l.operę.ff de vsufruc. & Bald. in l.cum quidam, C.de condit.insert.

119 † Quęro si pactum valet, vel consuetudo ꝙ pro conducendo pedites mutuentur pecunię,& equi; & si spolientur in itinere an debeantur sibi resarcire ablata. Dic valere pactum,& consuetudinem, & non teneri ad aliquam refectionem sibi ablatarum in itinere l.si quis.ff.loc.

120 † Excedũt milites, ne dum illi qui sine sui Ducis licentia discedunt, & se absentant à castris & desertores fiunt: Sed etiam illi qui in propria domo manent volentes gaudere priuilegiis militaribus, & habere stipendium non manentes vt tenentur in castris committendo in legem l.miles, & l.qui mittuntur.ff.quib. ex caus.maio. & c.quia,iuncta Glo.in uerb.sic miles,de concess.præbend.

121 † Nec desertor miles à Principe restitutus, neque miles ab hostibus captus & ad suos reuersus stipendium consequi debet temporis quo fuit desertor, uel captus l.i.& l.cum allegatis. C.de re milit. libr.xii.

122 † Et portantes arma, vel ferrum ad hostes puniri debent morte naturali l. Cotem ferro, ff. de publ. & l. i. & ii.C. quæ res vend.non poss.

123 † Quęro de casu; cuius expẽsis viuat pręstans operas cõductas,vel promissas; Dic viuere ex pecunia sua sibi data pro mercede: Si vero seruiuerit ex liberalitate, expensis eius uiuet cui seruit; nisi causa remunerationis seruiret pro beneficiis acceptis,uel seruitiorum causa ab eo primò receptorum: quia tunc si non est pauper viuet sumptu suo,secus si pauper; vt dicit Bar.in l.si non fortem in §. si libertus,ff.de cond.indeb.Et in hoc vltimo casu seruabitur consuetudo patriæ habetur per Bal. in l.quoniam. C.de test.

124 † Desertores etiam sunt milites illi qui cõcutiunt, & opprimunt populos petendo quid indebitè per minas; vt pecunias,& salgma extorqueantur l.i.& ii. C. de excus.& c.paratus, & ibi Glo.ĩ fi.xxiii.q.i. & quadrupli pœna puniendi sunt c.militare,cum Glo.in fin xxiii.q.i. Et contenti stipendio suo esse debent milites;vt aliàs dixi,c.paratus, & c. militare. xxiii. q.i.& c.non satis lxxvi.distin.

125 † Et si pro delicto damnatus miles ad insulam deportatus fuerit pro fodiendo metallum,lapidesve,aut calcem captus fuit; & uenditus à latronibus alicui mercatori; restituendum est pretium emptori,& in antiquam pœnam remittendus est, l. mulier,ff.de capt.& postl.reuers. Omnis contumacia in re militari punienda est l. iii §.i.C.de castren.

126 † Castrensiani autem tenentur custodire castra, & Principum tentoria; aliàs possint castigari militari iure: & ritè antiquitus tertiam partem sui stipendii deponebant gloriosi milites apud vexilliferos suos: qui nihil restituebant illis; nisi finito bello; & pro hęredibus mortuorum militum in bello conseruabantur.Et milites pro honore suo,& sui stipendii conseruatione strenuè pugnabant: & ita conseruabatur peculium suum castrense.

127 † Et magnus Alexander vt facilius Persas debellaret pecunias, prædas, spolia, & captiuos Persarum posuit in Damasco; & post sequuta expeditione contra Persas; illaq; in Damasco deposuerat: distribuit in Thessalos, & Macedones milites suos strenuissimos, & illos dictauit munificentia sua.

128 † Et nullus debet malè loqui de Principe suo ꝙ si fecerit ex ludibrio linguæ arbitrio Principis puniri potest; personarum atteta qualitate l.famosi, ff.ad leg.Iul.maiest.& l.i.C.si quis Imper maled. Et horum bona maledicentium quandoque publicabuntur, & quandoque ipsi morte naturali punientur vt in Glo.i.§. in suam, instit.de iniur. Et quia Affilates, & Cissus fuerint primi qui falsam vocem posuerant Arpalum fuisse ruptum in bello; illos carcerari fecit Alexander puniẽdos secundum regulas militiæ arbitrio suo.

129 † Seruus militiam exercens meritò puniri potest militari iure l.qui ab omni, ff de re milit. Nam militaris dignitas, & gloriosa nobilitas excludit seruos à nobilissimo militię exercitio, & illos militare nõ permittit. Licet iura permittant seruis se defendere sine iussu dominorum: quia defensio est de iure naturæ, & nõ possunt domini tollere actus naturales, nec illis interdicere ita ꝙ pereant serui l.i.ff.de iis qui sunt sui, uel alien.iur.& per Bar.in l.cum fundus, ff.si cer.pet.& in l.i.& in l.li ber homo, ff. de stipu.seru.& per Innoc. in c. cum olim de priuil.

130 † Quid si ciuitas iuerit ad exercitium castrametatum in territorio suo, & aliquis de exercitu deliquerit in territorio illius ciuitatis, vel exercitu illo, an potestas illius loci potuerit illum punire delinquentem, Dic ꝙ sic secundum Bar. & Alex.in l.pupillus.§.territorium, ff.de verb.sign.. Quia illa ciuitas potest cognoscere de cõmissis in suo territorio: Quod dicitur, & deriuatur à uerbo terreo, terres. Et est territorium uniuersitatis agrorum inter fines ciuitatis, & magistratus, & habet ius in eo terrendi & submouendi intra fines suos: quod procedit nisi ille exercitus mouisset bellum iniustum secundum Alber. de Rosa. in prima parte statut. in quæ.ibi, & Abb.in c.fin. col.xvii. de for. compet.& in consil.xx.incip.Super quæstione uertente, & per Fely. in c.Rodulphus.§.territorio, de rescrip.

131 † Et si quis fuerit in vno loco captus, & in alio spoliatus, quis locus maleficii dicatur, habetur per Bald.in §.iniuria, de pac. iur.firman.

132 † Nec possunt regulariter suspendi de iure milites, neque de abusiua consuetudine propter nobilitatem rei militaris l.iii. §.iis, ff.de re milit. Nisi propter rebellionem, crimen læsæ maiestatis, & latrocinium: propter quę delicta omni priuantur priuilegio l.veterano, C.de veter.& l.i.& ii.C.quando liceat sine iudic.vendic.

133 † Et licet regulariter bona mortuorum nõ veniant ad fiscũ nisi in vita propter reatũ fuerint condemnati l. eorum, C. de iur. fisc.& per Doct.ibi: Fallit tamen in crimine læsæ maiestatis, ob quod Rei criminis post mortem damnantur in bonis, & in cadaueribus, & similiter in crimine hæresis: quibus criminibus possunt inquiri post mortem de nouo, & accusari, vt eorum damnetur memoria, & bona applicẽtur fisco l.fi.C.ad leg.Iul. maiest. & l.fi.ff.eod.tit.& l. ex iudiciorum, ff.de accus. Deformis, & turpissima mors est, & seruile supplicium suspendi, & mori in furca, c.Sceleratior Iudas, de pœniten.distin.iii.& l.capitalium.§. famosos latrones.ff.de pœn.

134 † Nobilis, & armipotens ciuitas Neapolis habet capitulum cum rege suo: vt nullus ciuis Neapolitanus suspendi furca possit pro aliquo delicto licet enormissimo ob eorum nobilitatem. Ideo Neapolitani illi qui sunt rei criminum à curia capti decapitantur, vt pluries vidimus obseruari in dicta ciuitate Neapolis, & ipsius regno: & vt prædiximus puniendi sunt milites desertores, & rei criminum secundum personarum dignitates, & qualitates delictorum acrius quandoque, & quandoque mitius c. viduas.xxvii.q.i.& c. contumaces. quinquagesima distin.

135 † Rebelles propriè sunt illi qui iurauerunt fidelitatem Imperatori, & regibus domi-

ren.possess.

142 † Rebello verbū quod est repugno,ā quo dicti sunt rebelles: & rebellio dicitur repugnantia: quia repugnant rebelles permanere in fide, nec præceptis parent dominorum suorum: & rebellare vulnera dicuntur quando semel curata recidunt, seu repullulant.

143 † Pro qualitate delictorum in conspectu viuentium, mortuorum cadauera delinquentium suspenduntur, & variis modis laniantur, lacerantur, & cruciātur ad terrorem.c.si habes.xxiiii.q.iii.& l.iaculari,§.in Aegypto,ff.de var.& extraord.crimin.& l.& si excepta,C.de malefic.& mathem. Nec pœna debita dimitti debet pretio, nec inferri cupiditatis vitio, l. iubemus,ff.ad l.Iul.repetun.

144 † Nam lege diuina pro mensura delicti imponebatur pœna: oculus videlicet pro oculo, & manus pro manu, & dens pro dente in xix.& xxv.c.deutor. Vbi etiam dicitur pretium non recipies ab eo, qui est reus sanguinis. c.iilud.xvi.q.v.c. gratuem extra de præben.

145 † Nam scelestorum augetur iniquitas, & audatia si eorum delicta transeunt impunita. Ideò est opprimenda per magistratum cohertione legitima. c. rellegentes, xxiii.q.v.c. regum,xxiii.q.ii. vt abstineātur iniqui à malis propter pœnarum impositionem, & boni propter virtutem iuxta illud Horatii.

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderūt peccare mali formidine pœnę.

146 † Et pro nimia indulgentia criminum datur audatia incentiua peccandi delinquētibus, & reiterandi delicta, l.apparitor, C. de cohortalibus, lib.xii.c.his, 50. distin. Et fine causa legitima componi delictū non debet, neque cum omnibus indifferenter delinquentibus, neque illis indulgeri ꝑ delictis oībus sæpius, & reiteratis.

147 † Et compositio pecuniaria fieri debet cū iis qui semel deliquerunt, & speratur non amplius delinquere, l.iii.in fin.C.de Episcop.aud.l.aut facta,§.fin.& l.capitalium,§.solent,ff.de pœn.c.sicut dignum, de homic.habito respectu ad nimiam senectutem, vel iuuentutem, aut delictum non dolo cōmissum, sine ratione publicę honestatis, aut scientiæ aliis profuturæ, l.ad bestias, ff. de pœn.c. scientiam, ii.q. vii.uel ad filios plures nutriendos, & nubendas filias,c.ii.de iis qui filios occider. & l.qui in prouincia,ff. de ritu.nupt. aut ratione nobilitatis, dignitatis, & personæ de quibus in c. notandum, ii. q.iii. & ibi per Doct. Nam cum solito criminari non dispensatur, neque componitur. c.vltimo de transac.& l.transigere, C.eod.& l.fin. C.de abol. Consideranda est qualitas facti, ne sit de atrocioribus: vt est sacrilegium, hæresis, & crimen lęsæ maiestatis, & similium.

148 † Considerandū est quoque tēpus, locus, dignitas, nobilitas, qualitas, & ętas delinquentiū, intentio, & sexus: nā muliebri sexui, q fragilis est, facillimè est ignoscendum; nisi esset aliqua mulier rixosa, maligna, crudelis, & assueta delinquere: vt quasdā vidimus, & nouimus esse in Regno Neapolis, quia huiusmodi fœminæ sagaces, & crudeles non sunt dignæ legis benignitate, neque Principū largitate. l. iii. C.de Episcop.aud. Quoniam facilitas venię tribueret incentiuū delinquēdi. c. clericorū, de vit.& honest.cler.c est iniusta, in fin.xxiii.q.iiii.& l.i.C. de emend. propinq. Et tunc nō est seueritas sed pietas pro Deo punire crimina. l.i.§.i.ff. de obseq.liber.& c.legi.xxiii.q.viii.

149 † Nam propriū legis & dare pœnā malis, & præmia bonis diuina iustitia duce.c. fin.iii.distin. Et quādo delinquētes luunt pœnas ob eorum crimina suadente iustitia; homines defenduntur ab iniuriis, & cum malis compescuntur, Deo offertur sacrificium magnum.c.qualibet, xxiii.q. iii.c.peruenit, xciii.distin.

150 † Quæro de casu occurenti: Si Iudex iustè, & sine culpa occidens clericū incidat in irregularitatē; Dic ꝙ sic:c.opera, de spōsa.cū similibus. Nec licitū est clerico occidere paganū propter metū irregularitatis, habetur ꝑ Innoc.in c.cū olim, de rest. spolia.& in c.sententiā, ne clerici, vel monaci;& in c.significasti, el.ii.de homic.& per Glo.in c.suscitatus, vii.q.i. & rex. in c.literis, cum similib. de excessu prælat.

151 † Quæritur qua pœna puniuntur Zuntatores qui falsas gemmas vendunt pro bonis, & bonas quandoque ostendunt & illas posteà mutant, & falsas dolo supponunt, & vendunt pro bonis ipsis bonis similes decipiendo, & fraudando homines variis modis zuntationum, & deceptionum fraudulosarum; Dic pœna furti, & etiam acrius.l. saccularii.ff. de extraord. crimin.& per Ioan.Bapt. de Sancto Seuerino in l.cunctos populos,C.de sum.trinit.& fide catholica.

152 † Et coram quibus iudicibus, & magistratibus conueniantur milites habetur in l.tam collatores,C.de coll. & in tit.de re milit.C.lib.xii. videlicet coram ducibus,magistro militum,Prefecto pretorio, & simil. Et in hoc est attendenda consuetudo,& mites, ac seueri quandoque esse tenentur reges in puniendo milites suos. l. desertores, iuncta Glo.ff. de re milit.in verb.Ellogio.

153 † Quęro de militibus qui ob necessitatē acceperunt auctoritate propria vtensilia quędam pro se,& equis suis, si ea venalia aliter inuenire non potuerint, an puniri de iure debeant; dic ꝙ non, l.ii.C. de pasc.pub.lib.xi.

154 † Licitum est quoque accipere boues,currus,& alia iumenta pro causa vrgente, & necessaria militiæ vnà cum instrumentis aliis quātumq; alienis etiam glebi descriptis.l.pro locis.C. de anno.& trib.lib.x.

155 † Nam Principis est priuilegium, & gloriosæ militiæ currus, & naues accipere subditorum pro vehendo res de loco ad locum si sibi necessarium fuerit, tam pro casu suo,quàm pro bello.

156 † Et si fiscus acceperit plaustra, & naues pro exercitu, & classe an soluere illis teneatur mercedem plaustrorum,& nauiū: habetur in §.plaustrorum in tit.quæ sint rega.& ibi per And de Iser.& Bal. vbi dicunt teneri soluere mercedem vbicunque contigit pro publica vtilitate auferri rem à subdditis.l.iii.C.de adul.& l.proculus, ff.eod.tit.

157 † Et si naues, & plaustra tempore exercitus occultentur; poterint confiscari de iure:si bellum iustum fuerit.Ita tenet excellētissimus doctor dominus Alber. de Rosa.in l.iubemus,C.de sacr.san.Eccl.Et talem confiscationem puto esse legitimam; cum agatur de honore,&cōmodo vniuersali,ac de Principis Imperio.

158 † Et an sit licitum stipendiariis necessitatis tempore deprædari impunè in bello iusto pro vsu,& victu suo: tenet Ange.ꝙ sic in l.ii.ff.ad leg.rod.de iact. & idem tenet Felyn. in c. querelam, de iur. iuran. Nec peccare credunt milites quibus non præbeatur necessaria, dum mater criminum necessitas tollatur cum occasione peccandi, & ambitus relinquitur seruare disciplinam non potest. Ieiunus venter exercitus:iuxta illud. Ieiunus venter nō audit verba libenter. Et nescit plebs ieiuna timere,& id,quod sibi deest semper cogitat habere armatus exercitus,& emere non cogitat:quia necessitas non habet legem, nec moderamen diligit. c. lumina, xxx.q.i.c. remissionem, prima q.i. Nec imperare potest multis quod nequit custodire paucissimos. Et quis excusatur à furto propter necessitatem famis.c.fraternitas,xii.q.ii.c.iii.extra de fur.Igitur est prouidendum in iis, ne dum sumptus queratur,prędo crassetur.c.in lege.xxiii. q.i.Non semper laudabilia sunt opera facta vrgente necessitate.c.si quis,lvi. dist.

Quid de bobus aratoriis, & plaustris, & Instrumentis fundi instructi an pro pignore capi possint: Dic ꝙ non ; cum intersit rei publicæ ne capiantur.l.agricultores.C.quæ res pigno.

159 † Quęro de officiale si pro sua vtilitate scit pecunias publicas alicui mutuare potest: Dic ꝙ non potest impunè. l.i.C. de iis quę ex publ.coll. Illata sunt non vsurpanda, poterit tamē sub vsuris pecunias prædictas mutuare stipendiariis propter necessitatem ipsorum stipendiariorū militum pro communi lucro rei publicæ,& non suo.l.i.C. de auri publici prosecuto. lib.x secundum Bar.in l.diuus,ff.de bon. damna.

160 † Vbi etiam dicit ꝙ si iudex propria pecunia aptauerit cameram suam palatii communis ciuitatis, ad ipsam expensam commune ciuitatis tenebitur,à quo si nō pos-

set habere pecunias suas: illas retinere poterit de pecuniis cōmunis impunè.

161 † Quid si iudex ex causa querendi aliquod maleficium pecuniā dederit de sua propria crumena, & non valens habere pecunias publicas pro faciendo dictum effectum, poterit hoc licitè facere, & indè illas extrahere de pecuniis quę exiguntur, & rediguntur ex qualibet ordinaria multa.

162 † Quæro de milite qui sine sui Ducis precepto exclamauit ciuitatem, arcem, vel oppidum aliquod deprędari, vel comburi, & sequuta fuerit deprædatio, vel incendium, aut damnum aliud, qua pœna plectetur: Dic pœna mortis naturalis illum puniri: & abiiciatur post eius cadauer vt careat sepultura statuto senatus cōsulti. l.penul.ff.de ui publ. & l.si quis, ff.ad leg. Cor. de sicar.& c. pessimā, xxxiii.q.vlti. Et Marcus Antonius quatuor millia militum necari mandauit dicti senatus con sulti statuto: quia oppidum Regium iniussu sui ducis diruperant.

163 †Furca suspendi iura præcipiunt piratas, & latrones famosos, sacrilegosque, & transfugas ad hostes fugiētes, auctoresq; seditionum, & reuelantes secreta suorum Principū, regumque; seruos alicui mortem inferentes: & illos qui falsos Deos adorant habetur in §. iniuria, & ibi per Doct.de pac.iuram.firman.

164 † Quæro si puniendus est seruus qui iussu domini sui interfecit vxorem ipsius domini qui ipsum seruum fuerat minatus se interficere illum si dictum homicidium non faceret: Dic ꝙ si seruus euadere aliter non potuerit mortem à domino qui illum iugulare volebat, & erat in facto illum occidendi, & aliter necessaria causa non potuerat euadere suam nisi interficeret dictam vxorem domini: excusabitur tunc seruus à dicto homicidio si illum comisisset, aliàs non excusabitur. l.si quis seruum, cum similibus, ff. ad leg. Aquil. habetur per Ioan. de Lign. in lib. suo de dello.c.cxx.

165 † Quæro de falsatoribus literarum militię ducum, & superiorū suorum qua pœna puniātur, dic puniri morte naturali.c. dura, & c.ad falsariorum, extra de crimine falsi: & falsum cōmittit ille qui sciens rupit filum, vel niciam literarum Principum, & qua pœna teneatur, & de aliis plu ribus casibus materiæ falsi habet in not. Glo.in c.in memoriam beati Petri. xix. distin.ad quam me refero causa breuitatis, & per D.Hipp. de Mars. latè habetur in rub.tit.leg.Cor.de fals.

166 † Quæro de quęstione quam ponit D. Tancredus de Corneto in quęstionibus suis, si Pręsides, & iudices prouintiarum, & ciuitatum in vltima quæstionum suarum incipiente circa sententiam; An in exercitu, & extra suam iurisdictionem possint subditos, & inter subditos punire, & sententiare, & pręcipere, & multare, & tenet ꝙ non: quia ibi pro priuatis habentur. c.i.ix.q.ii. & dat cautelam vt in territorio suo ante congregationem exercitus vel post faciant legem, vel statutum: quòd omne quod ipsi faciēt in exercitu valeat, & tunc valebunt gesta per ipsos. In quibus autem casibus fiat remissio militibus habetur in l.i.iuncta Glosa, C.de iis qui non impl.stipend.sua.

167 † Quæro de casu quem habui in facto dū essem Regius Consiliarius, & Auditor in prouintia Principatus vltra serras Montorii in Regno Siciliæ citra farum: Homicida quidam habuit gratiam de homicidio quod cōmiserat, deinde facto alio homicidio obtinuit secundam gratiam pro secundo homicidio, nulla facta mentione de prima gratia primi homicidii: & quia hoc tacuit, iudicaui sibi non prodesse secundam gratiam quæ non valuit ꝑ tex.in l.iii.C.de Episco.audien.& per notata per d. Iasonem in l. nec dānosa, col. ii.C.de precib. Imper. offer. & in l. præscript. col. fin. C.si contra ius, & vtil.publi. & per And. sicul. Barbatiam dictū in c.superliteris.xxxiiii. col. de rescrip. vbi dicit se in casu simili vidisse Bononię quendam decapitari tali sua non obstante gratia. Et quia Regia maiestas indigebat hominibus pro remigio triremium suarum ipsum homicidam damnaui ad remigandum in perpetuum in regiis triremibus, sua gratia in aliquo non obstan

te: & sententia prædicta fuit laudata, confirmata, & exequuta per Regium consilium Neapolis.

168 † In quibus casibus infligatur mors naturalis propter delicta habetur per Bal. in l. data opera, C. qui accus. non poss. Vbi dicit esse præmittendum delicta committi quatuor modis, scilicet facto, dicto, consilio, & per scripturam. l. ex maleficiis, ff. de actio. & oblig. Et in quolibet modo reperiunt casus mortis vt in facto patet.

169 † Nam qui Christianum lapidat odio Christiani nominis occidi debet. l. ii. C. de iudæ.

170 † Et qui maius sacrilegium facit. l. sacrilegii. ff. ad leg. Iul. pecul.

171 † Qui virginem Deo dicatam, vel alterius vxorem rapuerit. l. i. C. de rapt. virg.

172 † Qui idolis sacrificat. l. i. C. de Pagan. & Sarace.

173 Qui dolosè turbauit diuina officia. l. si quis in hoc genus, C. de Episcop. & cler.

174 † Qui contra naturam luxuriauit. l. cum vir, & l. fœdissimam, C. ad leg. Iul. de adult.

175 † Qui scienter rebaptizauit. l. ii. C. ne sacr. baptis. reiter.

176 † Qui signum crucis in vilipendium diuini nominis in silice cuderit in terra vt calcetur. l. i. C. ne lice. sign. salua.

177 † Qui emit muricē, & tingit purpuram. l. i. C. quę rescin. non poss.

178 † Qui muros violat vrbis. l. vlti. ff. de rer. diuisione.

179 † Qui frumentum exercitus lucrifacit. l. iii. C. quæ res vend. non poss.

180 † Qui monetam falsificauit. l. ii. & fin. C. de fals. mon.

181 † Qui rerum actor, vel Castaldio, aut Procurator subiectum deprædauit. l. vniuersi, C. vt ca. fisc.

182 † Item mulier quæ se subiecit bruto. c. mulier, xv. q. i.

183 † Qui in ciuitate, vel oppido incendium facit. l. qui ædes, C. de incend. rui. naufr. & l. capitis, §. nunquàm, & fin. ff. de pœn.

184 † Qui ad hostes confugit, & illis consiliū dat, & manifestat auxilium. l. si quis aliquid, ff. de pœn.

185 † Fautores seditionis, aut tradimenti, seu proditionis. l. fautores, ff. de pœn.

186 † Qui prodit patriā, l. fallaciter. C. de abol.

187 † Item latrones in insula, vel nemore, aut infrequentatis itineribus deprædantes. l. capitalium, §. crassatores, ff. de pœn.

188 † Item publicus, & famosus fur; vt in d. l. capitaliū, §. famosos latrones, ff. de pœn.

189 † Item prędator Principis, vel Regis, aut domini sui, temporalem, aut spiritualem iurisdictionem habentis vt puta d. Papæ, Imperatoris, Regis, Episcopi, Comitis, vel baronis, vel similis domini cui subest. l. quisquis, C. ad leg. Iul. maiest. Quia est crimen læsæ, vel quasi læsæ maiestatis.

190 † Homicida parentum, C de pari. l. i.

191 † Homicida quicunque quod fecit expectet. l. iii. C. de Episcop aud.

192 † Item qui pacem iuramēto firmatam fregit occidendo, vel vulnerando in tit. de pac. tenen. uel violatoribus eius. c. i. §. si quis hominem.

193 † Item concitantes populū clamando viuat, aut moriatur quis l. i. C. de seditio.

194 † Item seruus qui dominum prodit, vel occidit. l capitalium, §. igni, ff. de pœn.

195 † Item seruus qui cum domina concubuit. l. i. C. de mulier. quæ se ser. propr. iunxer.

196 † Item qui adulterium cōmittit, l. ipsius adulterium, C. de adult.

197 † Itē qui eam cuius tutor est corrupit. l. i. C si quis eam cuius tutor fue. corrup.

198 † Item qui in se manus proprias intulit, l. si quis aliud, §. fin. ff. de iis qui sibi mor. consciu. & l. omne delictum, ff. de re milit. §. qui se.

199 † Itē turbator pacis, l. fi. §. fi. ff. de re milit.

200 † Item qui fulsit hostes, vel vendit eis arma, l. errorem, ff. de publ.

201 † Item tenens puellas in prostibulo, vt in auctē. de leno.

202 † Itē q homines castrat, l. i. C. de eunuch.

203 † Item qui fracto carcere fugit, l. i. C. de effrac. l. militis agrum, §. eius fugam, ff. de re milit.

204 † Item miles custos qui captiuum dimisit, l. si quis aliud, §. miles, ff. de pœn.

205 † Item cōmentariensis qui reum mortis euasit, l. cōmentariensem, & l. in reos, C. de custo. reo.

206 † Item qui priuatum carcerem facit l.i. C.de priuat.carcer.

207 † Item qui sua auctoritate erigit furcas, aut cum sit priuatus vtitur Imperio, vel insignis repræsentantibus magistratum: quoniam hoc est crimen læsæ maiestatis l.iii.§.fin.ff. ad leg. Iul.maiest.& l.omnes,§.qui se,de fals.

208 † Item miles qui socium commilitonem suum ferit aut percutit ferro l. omne delictum,§.si quis ff.de re milit.

209 † Item Miles,vel alius qui manus intulit duci, aut Præposito suo, potestatiq; vel capitaneo illius terræ l. omne delictum.§.qui manus,ff.de re milit.

210 † Item Iudex qui subtraxit publicam pecuniam.§.Si lex.Instit.de pub.Iud.

211 † Item Miles qui integra acie instructa fugit de acie, seu bello l.omne delictum. §.qui in acie,ff.de re milit.

212 † Item qui mæccat prægnantem mulierem,vel abortum faciens l. si quis aliqd, §.qui aborcionis,& l.Cicero, ff.de pœn.

213 † Item qui duos, aut plures occidit arg. eiusdem §.qui aborcionis.

214 † Item auctor aggressuræ, vel violentiæ vbi cædes facta est l.Quoniam,ff. ad leg. Iul.vnde vi.

215 † Item muselantes liberos homines l.fi. C.ad leg.Iul.de vi priua.

216 † Item Miles qui ne pugnet simulat langorem.

217 † Item contumacia omnis militis in sua arte gloriosæ militiæ capitalis est, vt in l.omne delictũ §.cõtumacia,ff.de re mil.

218 † Item Iudex qui in publicum vocat matrem famulsas l.i.C.de offic.iud.

219 † Itẽ qui Nili aggeres,aut ripas destruit, aut in ciuitatibus maris, terræue clusas publicas fluminum rumpit, vnde pesset eosdẽ respectiuè exitus ibi seq q. in Aegypto de Nili aggeribus vt C. de Nili geribus non rumpendis.

220 † Item qui receptat latrones, aut alios reos insignes l. vltra, ad leg. Iul. de vi publ.& l.ii.ff.de iis qui latrones, hoc in Regno Siciliæ est limitatum per regiam pragmaticam in pœnam sex millium ducatorum.

221 † Item furantes liberos, seu pueros alienos l.fina.ff.ad leg.fal.de plagia.

222 † Item qui furantur, aut inuadunt castra:ciuitates,vel oppida: habetur C. de sedicio.per tot. & in l.i.§.loca, ff.ad leg. Iul.Maiesta.

223 † Item qui permittit hostes venire quos ratione officii prohibere tenetur l. si qs à Barbaris,C.de re milit.lib.xii.

224 † Item facientes vastum de nocte in vineis, vel campis l.i. C. quando licea.se sine iud.vind.

225 † Item abstrahentes aliquem de religione:vtputa rapiendo nouicios à fratribus l.Eum qui.C.de apost. & comitẽtes hęc maleficia, & similia naturali morte puniuntur: quoniam in puniendis maleficiis proceditur de similibus ad similia l. Milites aurũ,§.fin.ff.de re milit. Triplex enim est similitudo.s.probabilis, & necessaria quando lex assimilat l.fin. ff. si quadrup.pauper.fecis. dica. Ista est similitudo à qua non potest appellari l.si qua pœna, ff.de verb.significa.quoniam à statuto legis non appellatur l.i.de appel.recipien. Alia est similitudo quæ non est adeò vera, sed est probabilis vt quando iudex assimilat, & si iudex in hoc errat potest appellari:faciunt ad hoc not.per iuris Speculat. in tit.de disputa. aduoca.& in aucten.de instr.caut. & fid. §.si quis,ibi quæ insunt, vel vt similia, nõ tamen per oĩa similia.quædam est assimilatio quæ adeò non est probabilis, vnde quando aduocatus allegando nititur facere assimilationem personæ ad personam,vel rei ad rem, vel facti ad factũm vt notatur quòd tacitè tantum videtur inesse in quo eadem ratio reperitur: vt in materia pœnali:ut de reuoc. donat.l. his solis,& l.non solum, §.Senatus,& l.sed & posteriores, ff.de legi.& l. fin.de in diem adiec.Et vbi duo sunt similia est eligendum maius simile l.de quibus,ff.de legi. & ibi per Docto. & quando arguitur de simili ad simile esse debet certum:& simile ad quod trahitur debet esse dubium l.in testamento, ff. de cond. & demonst.& l.Comparitiones, C.de fide instru.Et adde vbi est eadem ratio ibi non dicitur similitudo,sed eadem, & id

ius est statuendum vt C. de sacr.san. eccl.l.Illud. Sed ubi est similis ratio ibi dicitur fieri extensio quę non fit vbi casus legis,vel statuti est contrarius. Nam argumentum à simili est argumentum ex coniectura : & ideò cessat argumentum in casu non dubio à coniectura : vt habetur in auten. Quas ruinas C. de sacr.sanc.eccl.

226 † Item est notandum ꝙ istæ pœnæ possunt per statuta terrarum,& consuetudinem locorum permutari tam in terra q̃ in mari. Nam consuetudo maris debet seruari prout seruatur consuetudo terrę, & ciuitatum vt in auten.de vsur. mari. §.fin.col.x. Et si statutum, vel consuetudo loci delicti minuit pœnam capitalem, vel pœnam mortis commutat in pecuniariam recessum est à pœna mortis l.qui cum vno.§.Post. ibi dum dicit recessum est à capitis pœna ff.de re mili. cum simil. Et è contra de pęna pecuniaria delictorum potest statutum, vel cõsuetudo facere capitalem l. saccularii, §.sunt quædam ff. de extraord. crimin.

227 † Mortalis quæ nam sit iustitia , dic esse in iudiciorum æqualitate· & si fortè aliter contra præcepta naturalia foret, iure namq; naturæ cauetur neminem locupletiorem fieri cum alterius iactura vt in regula iuris iure naturę,& quod tibi non uis fieri alteri non facias c.i. distin.1.& nutriret peccatum ille qui ad peccatum , & ad delinquendum inuitaret proximum l.cõuenire,de pact.dotal. arg.c.fin.de consuet.

228 † Et si domini uasallorum iudices nõ eligerent ipsis uasallis non suspectos ipsos ritè dominos habebunt,& in eorum causis suspectos iudices : quoniam Deus in suo iudicio seruat ęqualitatem l. si cum dies,de arbitr.cum Glo.ibi:nec ad imparia iudicantur domini,& uasalli c.de forma xxii.q.v.& per Glo.in c.ad fin.& per d.And.de Iser.ibi de form.fideli.

229 † Quæro de priuato qui militem in matricula militiæ descriptum tenet ad obsequium suum pro bello ciuili contracto odio intestino qua pęna teneatur: Dic ipsum esse puniendum pæna librarũ quinque auri l.nemo, C.de re milit. auten. vt neque mil.in principio. Et vt aliàs dixi ciuitatum discordiæ sunt ruinæ ciuitatum,iuxta illud Poetæ.

Impius hæc tam culta noualia miles habebit.
Barbarus has segetes en quo discordia ciues
Perduxit miseros &c.

230 † Quæro de occurrenti quæstione; Baro quidam promisit quòd certus eius vasallus se præsentabit in regia audientia sub certa pęna infra mensem : & dictus vasallus antè mensem mortuus est à latronibus in Apulia , & elapso mense vexebatur Baro pro pęna à regio fisco quia non præsentauit dictum vasallum suum in mense prædicto secundum quòd promiserat: & casus talis fuit mihi transmissus consulendus:Consului Baronem non teneri propter difficultatem,& impossibilitatem : Impossibile tamen est facere ꝙ mortuus se præsentet , & impossibilium nulla est obligatio l. si vehenda ff. ad leg.Rod.de iact.& l.impossibilium,ff. de reg.iur.& per Docto.ibi , & l.si continuus,ff.de verbo.obliga & per Abba. in consilio suo xc.incip.Circa primum dubium,& per Doct. post Glo.in c. Quæstioni,de appel.& in l.inter stipulantem, §.sacram ff.de verb.oblig. cum uulgaribus,& latè per Hipp.de Marsi.in rub.tit. ff. de fideiuss. Et benè scripsit Gul. Budeus de re milit.& de desertor. militum in annotationibus suis ad pandectas libri xlvii.& fol.67.

231 † Quæro de milite delinquente in exercitu an puniri possit extra exercitum,& territorium ? Dic ꝙ sic secundum Bald. in l.ii.§. exercitum ff. qui not. infam.& in l.Cunctos populos, C. de sum.Trini. & fid.cathol.

232 † Et est sciendum ꝙ Mars armatus , & inermis in arte , & exercitio suæ gloriosæ militiæ cædit prudentiæ Palladis , & paret legibus,& illas seruat , & amat: & ipsarum pęnas timet propter virtutem. Et ita optimi Duces,& milites facere debent pro honore,gloria,salute, victoria, & triumpho militiæ sanctæ : quæ victis

hostibus pacem dat, & quietem populis.

33 † Quęro de inuestitura facta per Regem cuidam comiti de uno castro, & inde per quendam baronem dictum est Regi dictum comitem esse mortuum absque filio, & petit se inuestiri: quem rex inuestiuit, Quæritur si talis inuestitura valet ex quo viuit primo inuestitus? Dic non valere quia non debuit fieri absque viuentis vasalli cõsensu castrum possidentis, neq; in præiudicium eorum ad quos debet peruenire feudum post mortem vasalli viuentis per c.i. qui succe.tenen. in c.i.§. Si quis fecerit quo temp. mil.c ii.de feud. dato inuicem leg. commu. & per D.And.de Iser.in c.moribus, col.fi. si de feud.fuer.controu. Nam si dominus feudi inuestiuerit alium credens primò inuestitum fore mortuum, & feudum peruenisse ad ipsum dominum feudi: & ille qui præsumebatur mortuus viuebat ꝑ talis vltima inuestitura est nulla, nec habet effectum: licet posteà dictus prius inuestitus moriatur: & concesșio vltimo loco facta non habeat præiudicare concesșionibus primò factis comprobatur per Alexan. de Imo. in consil.xxiii. & cxi. incip. Viso processu, & iis quæ in themate v.vol. & per Rom.in consil. cc.xcviii.incip.circa pręmissa, & Pau.de Castro in consi.clvi.incip. Viso, & examinato, & per Philipp. Deci. in consil. clxxxv.prim.volum.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS EQVITIS ET COMITIS LATERANENSIS PALATII.

De fide seruanda. Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Deus fide obligatur.*
Deus non facit differentiam inter simplicem loquellam & iuramentum.
2 *Fides est thesaurus inæstimabilis.*
Fides tam amicis, quàm inimicis est seruanda, & nemini est uiolanda, & nu.3.
Fides an regnandi causa uiolanda sit.
4 *Fides & pacta conuenta seruanda sunt, illa seruanti.*
5 *Nihil magis fulget in Principe, quàm sincera fides, & nihil ei est turpius, & deterius quàm fidem fallere*
6 *Alexander Magnus ab Aristotele doctus fuit seruare fidem.*
7 *Fides à Dauide Rege hostibus suis Achijs seruata fuit.*
8 *Pacem & fidem rumpentes, si postea illam affectant, quandoque habere non possunt, ut contigit in pace rupta per Annibalem Romanis.*
9 *Milites & omnes alij indifferenter tenentur esse fideles regibus & ducibus suis, & potius mortem pati, quàm fidem fallere illis, Pomponij Romani equitis exemplo.*
10 *Miles qui in exercitu nulla urgente necesșitate, uel rationabili causa se dedit hostibus, quomodo sit puniendus.*
11 *Literis salui conductus an semper standum sit, & nu.12.cum sequenti.*
12 *Saluus conductus alicui concessus, intelligitur concessus etiã pro seruis, socijs & rebus suis.*
Nihil est tam naturale quàm fidem seruare.
13 *Verecundia est negare quod est pacto nudo promissum.*
Promissum pacto nudo seruandum est, & in hoc iustitia est administranda.
Principes tenentur fidantias suas seruare.
Fides seruanda est etiam illis qui in ecclesia tu

ti non sunt.

14 *Agisilaus Rex Lacedæmoniorum pepercit hostibus, suis in templo per fugam reductis.*

15 *Frangens saluum conductum tenetur pœna legis Iuliæ maiestatis.*

16 *Fides in omni casu seruanda est, etiam hosti, si nobis est seruata. & nu. 18.*

17 *Principes quomodo oculati esse debeant ne ab hostibus decipiantur.*

18 *Syfica ciuitas obsessa à Mithridate, uoluit potius captiuos suos mori pro Senatu Romano, quàm perdere fidem.*

Numentini magis mori uoluerunt quàm deficere in fide.

Condemnatus de fide rupta in societate est infamis.

19 *Camillus dolo habere noluit Pyrrhum mortuũ, neque obsessos Faliscos, sed dolosum magistrũ puniri fecit, per eius discipulos Faliscos, quos in captiuitatem duxerat Camillo.*

20 *Imperatores iusti & fideles esse debent.*

Fides semper est seruanda, et inuiolabiliter sunt custodienda in fide promissa, nec de homine peius dici potest, nisi quòd sit sine fide.

21 *G. Scipio Aphricanus liberalis fuit in præmiãdo, pius & clemens in puniendo, & fidem semper hostibus seruauit.*

22 *M. Regulus Attilius fidem immaculatam seruauit, ob quam, licet fuerit ex parua origine ortus effectus, fuit maximus.*

Fidem ualde coluit Romanus populus, & clientem acceptum in fide, cariorẽ habebat quàm propinquos.

23 *Infidi quomodo iussu Quiritum puniebantur.*

T. Suffecius Albanus ob fidem fractã Regi Tullo Hostilio à quadrigis fuit laceratus

24 *Romani captiui qui post Canense bellum iurant iussu Annibalis pro pace petenda à Romanis, nolẽtes redire ad Annibalem, cui fidem dederant redeundi uincti in cathena ferrea, ne fides macularetur, missi fuere à Senatu Romano ad Annibalem.*

Eginenses obsessi à Viatotis magis uoluerunt quòd eorum liberi & coniuges cæderẽtur ab hostibus, quàm Romanis deficere,

25 *Serui qui in Mariana seditione excitati per C. Marium, dominos suos interfecerunt, & dominas & dominorum filias stuprarunt, trucidati fuerunt à militibus Cæcinæ & Sertorij.*

26 *Mendacio quemquàm fallere non licet,*

27 *Sacrilegium est Papæ, uel Imperatori mentiri.*

Dolus bonus dicitur qui habetur in hostes.

Dolus dici non potest ob fidem non seruatam latronibus, piratis & prædonibus.

28 *Boni iudices & magistratus in causis & regimine cuncta prospicere, & bene rimari debent, & amicos potentiores illis, ingredi arces & urbes suas, non permittant cum gente superante illas.*

Pyrrhus Epirotarum Rex Atheniensibus fidus fuit.

29 *Sertorius pugnans in hostes Marisiensium, illos superauit, et Murisiensibus imperium suum quæsiuit, & restituit ut fidi faciunt.*

30 *Philippi Regis Macedonum iniquum & infidum gestum uituperatur, qui ut amicus uocatus in auxilium cuiusdam urbis Græciæ, eã occupauit, & sub sua ditione posuit, captiuato populo. & nu. 31.*

31 *Commoditas sæpe parit furem & adulteria.*

32 *Leochares & Seleucius archipiratæ uocati in subsidium Sinopis urbis obsessæ à Lucullo infra triduum urbem incendio donarunt, qui, ab eodem Lucullo, prius urbe ab incendio liberata, fuerunt truncati.*

32 *Reges erga populos fidem non seruantes eos docent, qualiter contra ipsos Reges in fide esse debeant.*

34 *Amicis humanitas, e hostibus fides est seruãda.*

35 *Humanæ naturæ congruit seruare fidem,*

Bona fide nihil est melius.

36 *Vasalli infideles dominis suis cadunt à feudis.*

37 *Vasallus uas electus dicitur, ut fuit Paulus Apostolus, qui uas fuit & est, electionis Domini nostri Iesu Christi.*

38 *Feudum unde dicitur, & quid sit.*

Vasalli iuramẽtum præstitum domino suo quid continere habeat.

39 *Vasallus negligens, uel nolens iurare fidelitatẽ domino feudum perdit.*

Feudum concessum à Principe est contractus bonæ fidei.

Feudum datum à priuato est contractus stricti iuris.

Iuramẽtum in contractu feudali remitti potest.

40 *Pactum futuræ successionis non ualet, nec iuramento firmatur.*

Dispositio l. licet inter priuatos. C. de pactis an habeat locum inter milites.

41 *Fides data uni ex armigeris ab alio armigero de se inuicem instituendo hæredem ualet, si sunt milites militantes in seruitijs Romani Pontificis uel Imperij Catholici.*

42 *Pactum de futura successione in feudo an ualeat,*

43 *Pacta inter Principes & populos sunt ad unguem seruanda, exemplo Sogi Regis Lacedæmoniorum.*

IDE obligatur † Omnipotens Deus qui non facit discrimen inter simplicem loquelam, & iuramentum c.i. & per Glos. ibi extra de pact. cap. iuramenti, xxii.q.ii.

2 † Fides est thesaurus inæstimabilis non auro toto, neque gẽmis cunctis precianda, & omnibus æquè amicis, & inimicis est seruanda candida, sincera, & immaculata Iulii Cæsaris spreta opinione ab Oratore improbata, dicentis fidem esse uiolandam regnandi causa: & fortè si Cęsar cognouisset Dñm nostrum IESVM CHRISTVM Creatorẽ cœli, & terræ factorem, & humani generis Seruatorem, non vtiq; ita dixisset c. Innocens. xxii.q.iiii.c.quod adeo iii.q.v.

3 † Nemini est uiolanda fides l.i.ff. de cẽs. c.Noli, xxiii.q.i. & auten. de nup. in §. distrahuntur.

4 † Ius quidem proprium, & generale est omnium rationalium seruare fidem, & pacta conuenta: & in ipsis tanta esse debet virtus, & constantia potius amittendi uitam, quàm fidem frangere, si eadẽ nobis seruata fuerit, aliàs non æquè seruabitur illis, iuxta illud. Fallere fallentem suspicor esse pium, frangenti fidem, fides frangatur eidem c. esto subiectus. xcv. dist. c. peruenit, extra de iur iuran. & l. quæro. § inter locatorem ff. locati c. si infideles, xxviii.q.i. & l. Cum proponas C. de transact. & l. Iuris gentium §. Prætor ff. de pact.

5 † Et nihil magis fulget in Principe q̃ ipsa sincera fides, & ècontra, nihil est turpius, & deterius in ipso Principe quàm fidem fallere.

6 † Aristoteles docuit Magnum Alexandrum seruare fidem l.i.ff. de pact. & per Bald. ibi, & l. celsus, ff. de arbitr. c. noli. xxiii.q.i.c. inter. xi.q.i.

7 † Et legimus regem Dauidem laudabiliter militasse, & seruasse fidem hostibus suis Achiis.

8 † Legitur Annonem Carthaginensem virum prudentem caput fuisse contrarię factionis Annibalis, & patris sui Amilcharis Barchæ: & pluries consuluisse vt pax, & fides seruaretur Romanis improbè illis persæpe violata à Pœnis, & contrarium semper proposuit Amilchar cũ filiis, & affinibus, & amicis suis Barchinæ factionis. Ita ꝙ in Hispania cõtra Saguntinos, & alios confœderatos Romanorum, & in Italiam, & aliis Romanorum locis bellum intulerunt Publio Valerio Flacco, & Q. Fabio, Pampilo per Romanos missis legatis ad Annibalem tunc bello furentem in Hispania, & ad Carthaginenses conquærentibus legatis Romanorum de pace violata: & tandem contra consilium Annonis, & suæ partis licentiati fuerunt Romani legati impacati sibi rupta, & uiolata pace ab Annibale iussu Senatus Carthaginẽsis, & capto Sagunto per ipsum Annibalem: & constructa per ipsum in Hispania noua Carthagine cum exercitu se in Italiam contulit: & post cædes multas. xvii. anno belli punici experto pluries marte per Romanos contra Annibalem, mortuo fratre ipsius Asdrubale cum exercitu à Claudio Nerone, & à Liuio Salinatore consulibus: demum ducto bello in Aphrica Duce Scipione Cornelio, & ꝑ suos vocato Annibale pro suffragio patriæ suæ Carthaginis oppressæ à Romanis, & ibi conuolato Annibale cũ exercitu, & pro pace tunc consulente, & illam valde, ualde affectante: cui respondit Scipio, ò, Annibal modo est tempus bellandi pro imperio ob fidem, & pacem fractã Romanis per te, & tuos Carthaginenses: qui fidem non habent, nec in pace stare sciunt. Et commisso prælio immortalem victoriam obtinuit Scipio cũ cogno

mento illo Aphricano:& sic contingit ꝙ illi qui pacem rumpunt, & fidem: quando postea illã effectant, habere nequeũt.

9 † Tenentur milites, & omnes alii indifferenter esse fideles Regibus, & Ducibus suis, & potius mortem pati, quàm fidem fallere illis, Pomponii exemplo Romani equitis, qui dum foret lętaliter in bello vulneratus, & ductus in captiuum ad regem Ponti Mithridatem, & ab eo interrogatus fuit: si curatus postea erit sibi amicus, respondit illi constanter: Si tu eris amicus Romanis me amicum habebis; & admiratus Mithridates clarissimi viri constantia, & erga ipsum prudentissimè iniuriam, & iram: regia virtute temperauit.

10 † Si quis militum in exercitu nulla vrgente necessitate, vel rationabili causa sese dederit hostibus: & ne vlla militibus præstetur occasio se se dandi hostibus ipsis, aut præfectis eorum, non belli prius tentata fortuna militari iure sunt puniendi absque venia: vt pęna eorum in aliorum transeat exemplum ob fidem non seruatam l. item uulneratos, ff. ad leg. Aquil.

11 † Quæro de casu an sit semper standum literis salui conductus, cum optimum sit consilium quemq̃ non debere se submittere periculis, & se conferre in locis non tutis c. Accedens, extra ut lit non cõtest. & per Doct. in l. de ætate, ff. ad trebell. & per Ang. de Aret. instir. de act. in §. propterea, col. ix. vbi habet ꝙ omnino do fides data in forma seruanda est: quia graue est fidem fallere l. i. ff. de constitu. pecu. & datus intelligitur saluus conductus pro & in eundo, stando, & reddeundo l. relegatum ff. de pęn. l. vtimur; & per Bart. & Ang. ibi ff. de sepulc. viol. & per Doct. in c. innouamus, de treug & pac. & in c. quia diuersitatem de conces. prę ben. & ꝑ Ale. de Imo. in cõsi. xlvi. ii vol.

12 † Et si concessus fuerit alicui saluus conductus intelligitur cõcessus nedum ipsi, sed etiam seruis, sociis, & rebus suis secũdum Doct. in aucten. habita C. ne fil. pro patre: & nihil est tã naturale, quàm fidem seruare l. i. ff. de pact. & per Doct. in l. i. § arietes ff. si quadr. paup. fecis. dicat. & l. aut facta, ff. de pact. & l. pręsenti, C. de his qui ad eccl. confug.

13 † Et dicit Alex. post Bar. in l. quintus, ff. mand. ꝙ verecundia est negare quod quis pacto nudo promisit: propterea in hoc non est deneganda iustitia petenti vigore pacti nudi iudicis officio: qđ procedit de iure canonico: Et prudentes Principes prout de iure tenentur ritè seruãt fidantias suas, ne dum legis auctoritate, sed etiam ex suo naturali iure: & causa cognita: est etiã illis seruanda qui in ecclesia tuti non forent propter delictum l. is, q reus, ff. de pub. iud. & l. relegati, ff. de pœn. & ꝑ Gl. i c. noli extimare. xxiii. q. i.

14 † Agislaus Rex prudentissimus Lacedæmoniorum in cunctis fuit iustus, pius, & fidus erga suos, & hostes: quibus pepercit in templo per fugam reductis quos iussit abire liberos, & tuto in Heliconẽ vbi erant reliqui Thebanorum, & Argiuorũ per quos associati: qui illos prius de medio tollere peroptabãt, antequàm Rex Agislaus præcepisset se velle illos abire tuto, quo uoluerunt illesa relicta Ecclesia Deo.

15 † Dicebat Ang. in l. vinum ff. de sepulc. viol. ꝙ ille qui frangit saluum conductũ tenetur pæna legis Iuliæ maiestatis, habetur per Bar. in l. iii. §. transfugas, ff. de sicar. & in l. nullam uim, C. de succesl. & archia. lib. x.

16 † Et etiã hostibus est fides seruanda cũ inuiolabili saluo conductu, si ipsi nobis fidẽ seruauerint l. cum proponas C. de transact. & per Glo. & Doct. in d. l. is, q reus, cũ hac distinctione tripartita videlicet aut fides, & seu fidantia est data hosti, uel subdito, aut alteri: primo, & secundo casibus seruari debet si à lege, aut legis auctoritate concedatur: vt quãdo daẽ à Duce belli l. conuentionũ ff. de pact. in tertio verò casu si persequaẽ iniuria, aut vindicta publica, aut si sibi seruata nõ fuerit fides, tunc nõ erit, & ipsi primo frangenti seruanda l. i. §. non fuerit, & ꝑ Bar. ibi ff. de dol. & d. l. cũ proponas C. de transact. Secus in priuata iniuria, aut vindicta, nisi sequuta Pax fuisset: ve-

ritas tamen est postpositis quorundã opinionibus q̃ in omni casu est fides seruanda, si nobis est seruata: quando data est iuris auctoritate, causa cognita, vel ex iusta, aut rationabili causa concessa.

17 †Et ne decipiētur ab hostibus Principes cauti sint, & valdè prudētes, & benè consulti, & lynceos, argeosq́:, & Aquilinos oculos habere tenentur semper apertos; memores serpērũ asturia:ne Diabolicis, & hostilibus supplantent insidiis:, quia nullus magis decipit q̃ ille qui nimium credit de hoste:& habent cogitare ne dolo fraudent, & decipientur ab hostibus plenis libidine dñandi:cũ de uita, honore, salute, imperio, & victoria tractet, ne sibi fœdera à fide dicta rumpentur.

18 † Sancta quidem fuit fides antiquis temporibus, & fallere aliquos posse non credebatur vt firmat Beatus Ambrosius in iii. de offic. & mentiri nemini licet, nec fallere quemq̃:firmant catholici:quibus est amica ueritas, & licet in re militari sit permissum hostes superare insidiis, non tamen permittitur illis præstitam fidem uiolare, nec ipsos decipere mēdacio c. Dominus. xxiii.q.ii.& l.nihil, ff. de capti. & postl. reuers. Syfica ciuitas obsessa à Mithridate, videns Mithridatē eduxisse oēs captiuos, ut illos in faciē ipsius occideret, ni Ciuitas se redderet ipsi persuasit suis captiuis, vt constantes essent mori pro Senatu, Populoq́; Romano q̃ perdere fidem:& se in fide conseruarunt Romano Imperio:Et Numentini magis in ꝓpriis domibus mori uoluerunt q̃ deficere in fide: & condēnari de fide rupta in societate sunt infames l.fin. C. de his quibus irrogatur infamia.

19 † Nec dolo habere uoluit Camillus Pyrrhum mortuũ, neque dolo obsessos faliscos: sed dolosum magistrũ tanti facinoris puniri ꝑcepit ꝑ eius discipulos faliscos: quos in captiuitatem duxerat Camillo:& ipse illos acceptare pro captiuis noluit:& illicò iussit liberos abire ad eorum patriã, uirgis per ipsos fustig. to magistro vsque ad ciuitatem: quem ob sessi suspenderunt:& pro tali liberali, & fideli gestu Camilli se dictioni Romanæ supposuerunt.

20 † Iusti, & fideles esse debent imperatores:quid enim superest ipsis fluxa fide:nisi quòd omnibus essent odio, & terrorum:& illis nunq̃ crederetur, neque sincera fides adhiberet:Sancta quidē fides semp est seruanda; & inuiolabiliter sunt custodienda in fide promissa, nec peius dici potest de homine nisi q̃ sit infidelis id est, sine fide c. innocens, xxii.q. iiii.

21 † Induciarum tempore, quæ ut inferius dicam; feriæ militares nuncupantur G. Scipio Aphricanus prudentissimus imperator Romanorum natura placidus fuit, & liberalis in prę miando, pius, & clemens in puniendo; fidem semper seruauit hostibus: licet Pœni ipsum dicto induciarum tempore pluribus, & variis conuiciis, & contumeliis affecerint in quiebat enim prudentissimus imperator Scipio seruorum, & perfidorum fraudes imprudentum potius esse; quàm liberorum non seruare fidem.

22 † Quæ adhuc in M. Regulo Attilio, & imperio suo Romano immaculata durat ob quam fuit ex parua origine ortũ esse ctum maximum, & hanc sanctam fidem ualde coluit Romanus populus, tam publicè, q̃ priuatè: & consules suos viros clarissimos hostibus dedit fidei confirmandæ gratia: & clientem acceptum in fide chariorem haberi, q̃ propinquos iussit:& contra cōiunctos censuit esse tuendũ; & nil firmius esse debet q̃ fides. Nec vllum peius facinus existimabatur q̃ maculare fidē: & quam si probaretur clientem habuisse diuisum propter fidem quã sanxerunt maiores seruari inuiolatam in militaribus officiis:nec putarunt esse in re militari fortiores neruos, quàm fidem dare, & ipsam seruare inuiolabilem & rumpentes fidem lacerant vestem illam inconsutilem Domini nostri IESV CHRISTI.

23 † Et præceperunt quirites infidorũ membra, & artus lacerari, & diuidi crudelissimo laniatu, & quadrigis:& testis fuit T. Suffecius Albanus qui regi Tullo hostilio fregerat fidem, & meritò à quadrigis laceratus crudeliter vitam finiuit.

24 † Et quatuor captiuos Romanos qui sequuto Cannense bello iuerãt ad vrbem iussu Annibalis pro pace petenda à Ronis & nollentes dicti captiui reddire ad Annibalem, cui fidem dederant redeundi: illos vinctos in una ferri cathena misit Senatus Annibali: ne Romana fides macularetur, & militare iuramentũ seruaretur: & nulla est maior mortaliũ gloria quàm seruare fidem, neque nulla maior infamia quàm eandem rumpere fidẽ: & vt aliàs dixi, Fideles Eginses obsessi à Viatotis, & eorum liberi, & cognuges cederentur ab hostibus spectare magis peroptarunt supplicium pignorum suorum, quàm Romanis deficere.

25 † In Mariana seditione excitatis seruis per C. Marium contra dominos suos: quos iniquè interfecerunt, & dominas, & dominorum filias stuprauerant iniqsimi guardiani serui, exceptis Martii Cornuti seruis qui dominum in secreto seruarunt incolumen. & illum in Galliã transportarunt ostenso Lictoribus Marii cadauere unius interfecti suspensi, afferendo fuisse cadauer domini sui M. Cornuti, cui fideles fuerunt serui sui: & diuina iustitia guardiani iniquissimi serui, & valdè insolentes: qui dominos interfecerant, trucidati fuerunt à militibus Cæcinę, & Sertorii: ipso Sertorio Duce; cuius virtus pati non potuit tantas prædictorum seruorum iniquitates.

26 † Mentiri an sit licitum modo quæritur, dic quòd non est licitum quenquàm fallere mendacio: quoniam est sacrilegium mentiri: ob Dei tremendum iudicium c. Serpens, de penit. distin. i. & c. Paulianistæ, i. q. i. & l. i. ff. de constitu. pecun. & per Bart. in l. i. ff. de pact.

27 † Est quoque sacrilegium mentiri domino Papæ, & Imperatori, & ipsis falsa referre: & bonus dolus dicitur ille qui habetur in hostes: nec vllus dolus dici potest contra Latrones, Piratas, & Prædones, si nulla fides seruabitur illis; quia ipsi sunt fidifragi, & diffidati à lege, & de ipsis non est confidendũ ut dicit Bald. in l. i. C. unde vi.

28 † Et illi erunt tuti qui cuncta prospexerint, & omnia benè rimauerint vt boni iudices, & magistratus in causis, & regimine l. quod si Ephasi, ff de eo quòd cert. loc. & amicos potentiores illis non permiserint ingredi munitissimas arces, & vrbes suas cum gente superante illas, & vires earum: Pyrrhi regis Epirotarum consilio probè dato Athenicnsibus, quibus ipse fidus fuit, vt optimum decet Imperatorem.

29 † Et similiter consuluit Murisienses fidus, & prudens Sertorius pugnauit in hostes Murisiensium. quos bello superauit, & imperium suum amicis Murisiensibus quęsiuit, & restituit vt fidi faciunt, & facere tenentur imperatores vocati in præsidium amicorum suorum confęderatorum.

30 † Vituperatur ab omnibus fidis, & prudentibus militiæ Ducibus iniquum, & infidum gestum Philippi Regis Macedonum: qui dum fuisset ut amicus confęderatus vocatus in auxilium cuiusdam munitissimæ Græciæ vrbis: quæ de ipso confisa, illum introduxit in ea cum exercitu suo vt fidum amicum: & Philippus eam postea occupauit, & sub sua ditione posuit captiuato populo, & illo libertate, & substantia priuato: & indè vniuersam Græciam subegit.

31 † Nam vulgo dicitur commoditatem sępè parere furem, & adulteria: & tale Philippi Regis gestum non commendamus, cum nil sit turpius, & sceleratius quàm fore his nocumento: qui non confidunt de illis, & ad eorum vocati sunt præsidium, & de custodibus raptores, & de canibus lupos fieri.

32 † Vt Leochares, & Seleucius archipiratæ fecerunt in præsidium vocati Sinopis vrbis obsessæ à Lucullo, & auarum adeò fuit tale præsidium archipiratarũ, quòd infra triduum vrbem incendio donarunt, primitus per ipsos auro, & argento priuatam: & Lucullus obsidens probè occurrit obsessis, & illos ab incendio liberauit truncatis archipiratis.

32 † Et est notandum quòd infidi Reges erga populos fidem non seruantes, ipsos populos

populos instruunt, & docent qualiter & psi erga reges suos esse debent in fide:& eorum in hoc sequuntur naturam : vt de Macedonicis legitur Regibus,& populis.

34 † Amicis humanitas, & hostibus fides est seruanda secundum iuris prudentiam, Scipionis exemplo Aphricę domitoris, Fabii maximi, Fabritii, M. Scauri, & Camilli optimorum Imperatorum : qui valentes pluries hostes vincere dolo id facere noluerunt, recti virtute, ne patrię, glorię, religionis, & disciplinæ militaris dedecus foret æternum.

35 †Congruit humanę naturæ seruare fidé, l.i ff. de constit. pecun. & nil est melius bona fide.l.inter claras, C.de sum.Trini. & fid. cathol. & per Glo. & Bal.in l.á pro curatore, C. mádati,& per And. de Iser. in tit.quib.mod feud.amitt.col.i.

36 † Et fideles esse debent vasalli domino suo aliàs cadunt à feudis, habetur in vsib. feud.c.i.de form.fidelit.& de iuram.fidelit.& in tit. qualiter vasal. iurare debent fidelitatem.

37 † Et vasallus dicitur vas electus, vt fuit Paulus Apostolus:qui vas fuit, & est electionis Domini nostri IESV CHRISTI: & ita vt Paulus fuit Deo fidelis in apostolatu; ita vasallus domino suo fidelis esse debet.

38 †Et feudum à fide,& à fœdere dictum est, vt in tit. per quos fiat in vest.in fin. & est beneficium beneuolum, quòd dominus dat beneuolé; & beneuolis estq́; beneuola actio tribuere capienti,& recipienti:& eius substantiale est fidelitas, & non seruitium:quia capiens feudum tribuit domino gaudium:quoniam venit suus homo vasallus, id est vas electus per sacramentum fidelitatis: quod præstat cum illis sex qualitatibus incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile, supplebit iuramentum hoc generale, scilicet ꝙ domino in antea fidelis erit, sicut vasallus domino tenetur,nec commissa reuelabit, & domino vtilitatem affert, & incómoda ab eo repellet,& illi parebit: vt in tit. de sacram.fidelit.& seu qualiter vasal. iurare debet, & in tit. ex quib. caus. feud. amitt.& in tit.de no.form.fidel. & ꝑ And. de Iser.& Bal.Car.Alex.& Iacob. Alua. ibi in §.in primis,& in sequenti, & in §. huius est,& in §.penult.

39 † Et tenetur vasallus offerre domino fidelitatem quod est iuramentum: qui si iurare neglexerit,vel noluerit perdit feudum vt in §.per diem,& in §.est alia ibidem : & est contractus bonę fidei feudum quando datur à Principe, secus à priuato: quia tunc est stricti iuris:vt dicit Bal. in tit.de pa.constan.& l.fin.C.de constit.Princip. & per Doct.in c.i.de feud.cognit. Fidelitas est naturalis, & de substantia in feudo,cum reseruatione dominii,& cum iuramento,licet iuramentum in dicto contractu remitti posset,& quòd vasallus seruiat:& quòd masculi succedant regulariter exclusis fœminis : & alia sunt posteà accidentalia conditionum, & pactorum contrahentium moribus patriæ, & cósuetudinibus feudorum attentis.

40 † Quæro de casu legis licet inter priuatos, C. de pact. vbi dicitur si valet pactum de futura successione: & an firmetur iuramento : Dic non valere tale pactum : quia tollit libertatem testandi, & votum prębet captandę mortis. l. si lex Aeliescentia,& ꝑ Bal.ibi,ff. de hæred.instit. An habeat locum tale pactum.l.prædictæ inter milites militantes in castris, & extra castra : Dic ipsos tantum gaudere priuilegio d.l. quando tendunt ad bellorum discrimen : scilicet quando sunt armati,& acies instructæ, vel sunt in castris:vt dicit Glo. in l. milites, C. de testam.milit.

41 †Et an valeat fides data vni ex armigeris ab alio armigero de se adinuicem instituendo hęredem, dic ꝙ sic, si milites fuerint in seruitiis Romani Pontificis, aut Imperatoris catholicorum : Ita tenent cómuniter Doct.in l.licet,C.de pact.

42 † Quæro si valet pactum de futura successione in feudo, dic secundum quod tenet optimus feudista And.de Iser.in c.ii. de feud.dato inuicem legis commissoriæ in §.si quis instituerit,& in §.i. vbi dicitur pactum legis cómissoriæ tantú reprobari in pignore inter debitoré, & creditorem,& non in aliis contractibus.

43 † Pacta sunt ad vnguem seruanda inter Principes, & populos. l. ait prætor, ff. de pact. exemplo Sogi Regis Lacedæmoniorum antiqui: qui fuit ex ascendentibus Ligurgi: & dum Rex prædictus fuisset in arido loco reductus cum exercitu pacto conuenit cum Clitoribus hostibus, quòd si totus eius exercitus discedens biberit ex fonte vicino, restituet Clitoribus omnia regna per ipsum ab illis bello sublata: sed si totus exercitus non biberit; quod regna prædicta sibi remaneant: & scientes hostes hoc esse impossibile, quod exercitus omnis siti tunc maxima oppressus non bibat ex illo fonte: Ita pacti fuerunt cum iuramento, & Sogus ne sui biberent illis regna promisit; nihilominus non potuit ipsius exercitus se abstinere à potu dicti fontis propter nimiam siccitatem, & sitim: qua patiebatur exercitus vltimus fuit ipse Sogus; qui descendit ad fontem, & videns exercitum suum bibisse, & ne regna perderet per ipsum duro Marte quęsita, & ne rumperet fidem, & seruaret pactum ipse non bibit aliter de aqua fontis: sed cum ipsa lauit corpus suum exterius: & arte tali fidem, & pactum seruauit Clitoribus, & regna quę cœperat retinuit ex dicto pacto Conuento.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS. EQVITIS, ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

De uictoria habita, Deo tribuenda, Tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Exercituum Duces erga Deum humiles mente, prece & corde esse debent, ut facilè contra hostes obtineant.*

Bellorum Principes uictoriam non sibi, nec propriæ fortunæ, sed Deo soli tribuere debent, illi gratias referendo.

Agislaus Rex Lacedæmonius uictorias quas habuit contra Persas & Asiaticos Deo tribuit, & uota obtulit illi, quæ primò fecerat pro illis habendis.

2 *Iniquorum oblationes non recipit Deus.*

Deus munera Cain non aspexit, cum sciuerit in mente fratricidium sui fratris habere.

3 *Romani offuscati superbia à suo ceciderunt imperio cum Deum, & eius seruos odirent. & nu. 4.*

De Victoria obtenta contra Hierusalem, & Iudaicæ plebis captiuitate, à Tito Vespasiano Romanorum Imperatore facta, & de ipsorum Romanorum ruina propter superbiam inde sequuta.

4 *Lucifer à paradiso propter suam superbiam cecidit.*

Deus potentes ipsum non timentes deponit de sede, & exaltat humiles eum metuentes.

Humilitas scandit sidera, & optimum est fundamentum pœnitentiæ: & ubi est fraus, & falsitas abest humilitas.

5 *Humilitas in prælatis & principibus adesse debet,*

Qui uult alios sibi parere, pareat & ipse superiori suo, & Deo magis quàm homini.

6 *Paulus Aemilius ob uictorias habitas gratias humiliter Deo tribuebat.*

Scipio Aemilianus Numantinus nuncupatus, vnde hoc sibi nomen uendicauit.

7 *Timotheus, qui multas habuit uictorias, et propriæ suæ uirtuti & non Deo tribuit, uictus iudicio Dei permansit.*

8 *Mores iure militari, festaq; & ludi sunt quandoque attendendi pro populorum uictoria.*

Persas ocio triduarię religionis propter festa impeditos Melciades inuasit, & illos superauit.

9 *Hierosolyma quomodo adepta ab antiquo Rege*

post festa Iudæorum.

10 *Athenienses tempore festiuo quo ociosi erant Lacedæmonij. illos deprædarunt, & uictores fuerunt.*

11 *Annibal quomodo Romanum exercitum negligenter custoditum apud Erdoneam dissipanit.*

12 *Bella omni die, etiam festiuo gerenda sunt urgente necessitate, & nu. 13. 14. 15. 16. 17. & 18. ubi habes exempla.*

13 *M Marcellus tempore festorum Dianæ cæpit Syracusas.*

19 *In re militari sunt attendenda optima documenta disciplinæ militiæ, quam boni mores exaltant, & coronant gloria & palma uictoriæ.*

Boni mores præferuntur scientiæ.

Boni mores plus ualent quàm diuitiæ.

Morum supellectiles magis sunt diligendi quàm diuitiarum illecebræ.

20 *Ligurgus docuit ordines ciuiles in se documenta continentes bonorum bonum esse sequendos. & esse fugiendas uolupiates non laudabiles.*

21 *Epaminundas Græcorum Imperator docuit se non putare proditiones parca esculenta & poculenta sua cum assiduo exercitio.*

Ligurgus pueros instrui & exerceri docuit in moribus ne pigrescerent.

Deteriores sunt qui uitam et mores corrumpunt, quàm qui bona temporalia diripiunt.

22 *Morum nobilitas magis reddit quem famosum. quàm generis dignitas.*

Moribus & uirtute splendere longè præstantius est quàm rebus. Nec rerum unquàm specie illustrabitur aliquis, quem suæ turpitudinis macula dehonestat.

23 *De Tarisæ Regis Epirotarum gestis & moribus in regno suo.*

Boni mores principaliter sunt attendendi, morum probitas. scientia & artis peritia. in principibus, nobilibus, magistratibus quibuscunque doctoribus regentibus, magistris & medicis.

24 *Vasallus leno feudo priuatur.*

Vasallus retinẽs uxorem deprehensam, in adulterio cadit à feudo.

25 *Vasallus se immiscens cum filia, aut uxore uel sorore, seu nuru domini sui. feudum amittit, & federum domini talia perpetrantes feudo priuantur.*

Marcus Antonius & quidam alijs principes ob malos mores & appetitus ineffrenatos, gloriam suæ uirtutis offuscarunt.

1 RITE † pro Deo pugnatur contra infidos hostes, & seruatis documentis, & regulis disciplinæ militaris facilis semper erit victoria: quæ nõ stat in manu alicuius mortalis potẽtis, sed in mente residet æterni, & immortalis Dei omnipotentis in cuius potestate sunt omnia regna: Propterea Principes mortales victoriam non sibi, nec proprię suæ virtuti; Sed ipsi dumtaxat Deo attribuere tenentur: referendo illi gratias omnes humili mente, prece, & corde quibus ipse placatur Altissimus Deus. c. tribus, de consecrat. distin. ii. Deus semper fuit ab æterno, & semper erit: qui est summa, & infinita bonitas, & firma integritas, omniumq; Pater, & Creator: Estq; immensa pietas, & misericordia, charitasque, & infinita potentia supra qua nihil est; & sine ipsa factum est nihil: vt attestatur Euangelista Ioannes, & ipsi Deo parent omnia cœlestia, terrestria, & inferorum spiritus: quem Deum omnipotentem pura mente oro, & exoro vt eius clementia suis fidelibus in omni bello pręstet auxilium suum diuinum: quoniam est certũ ꝙ nullus poterit resistere diuinæ potentiæ. Ideò diuina, & nõ humana est dicenda victoria, & ipsi Deo tantum tribuenda: cuius nutu, & potentia habita est contra hostes suorum ortodoxorum qui bonam scit, & malam offerentium mentẽ, vt fecit Rex Lacedęmonius Agislaus qa Deo victorias quas habuit in Persas, & Asiaticos tribuit, & vota obtulit illi quæ primò fecerat pro illis habendis: & bonã voluntatem magis acceptat Deus quàm oblatum. c. scriptus. xiiii. q. v. c. odi. xxiiii quæst. i.

2 † Iniquorum oblationes non recipit omnipotens Deus, nec munera Caim aspexit cum sciuerit in mente habere fratricidium sui fratris Abel. c. in grauibus, iii. q. vii.

3 † Et quidem infructiferæ sunt humanæ vires absque Dei suffragio quo nobis auxiliante non ferrum, non ignis, non hostium vis, nec dolus vllus, neque manus obesse poterint, & si aliter facerent utiq; errarent Duces, & populi, vt contingit Romanis qui victi permanserunt ꝑpter superbiam suam: cum autem Deus ob mortem Domini nostri IESV CHRISTI decreuisset per Romanos punire perfidiam Iudęorum vrbis Iesus excidium, miseramq; captiuitatem Iudaicę plebis die Saturni in quo nephas est hebręis quicquam facere adhortos superatis, & ii in captiuitatem ducti fuerunt à Tito Vespasiano Imperatore octuaginta septem, & vndecim millia glagio, & fame perierant. cccccc. millibus primò interfectis, & alia vice decies centena millia Iudęorum trucidata fuerunt à martiali gente Romanorum: & legimus reliquias viginti millium fuisse dispersas per orbem; post Romani sūpbia inflati viribus suis, & non Deo victoriam ascribere cœperūt: Ideò in ipsos fuit imprecatus Propheta dicens. Leua Domine manus tuas in superbiam eorum qui te oderunt, & operati sunt mala multa, & nomen tuum non cognouerunt, sed sibi posuere munimenta victorię tuę. c. remittuntur, xxiii. q. v.

4 † Et de paradiso cœcidit Lucifer propter superbiam suam qua locum non suum vsurpare voluit imprudenter. c. quoniam x. distin. c. diaconi. xciii. distin. Et Romani non se cognoscentes offuscati superbia ab Imperio suo cœciderunt, cum Deum, & seruos eius odirēt, & indè ab illis inermibus, & sine pera, & calciamentis subiugati sine exercitu Dei mente fuerunt, iuxta illud. Serui inerāt tibi Roma prius Domini dominorum; Seruorum serui nunc sibi sunt Domini. Nam Rex regū, & dominus dominorum potentes ipsum non timentes deponit de sede, & exaltat humiles ipsum metuentes: humilitas scādit sidera, & optimum est fundamentum penitentiæ, & vbi est fraus, & falsitas abest humilitas, c. i de pœniten. distin. ii. & c. humilitas, xxii. q. ii.

5 † Humilitas valde cōmendatur in Prælatis, & Principibus. c. ecce, xciii. distin. & ficta humilitas est cum superbia, & qui vult alios sibi parere, pareat & ipse superiori suo, & Deo magis q̄ homini. c. in scripturis, viii. q. i. c. qui se, ii. q. vi.

6 † Victo Perseo rege Macedonum per prudentissimum Consulem Romanum Paulum Aemilium patrem Scipionis. Aemiliani nuncupati Numantini ex eo ꝙ cœpit Numantiam maximi Cornelii Scipionis Aphricani adoptiui: hi nō se exultarunt in sua virtute ob eorum gloriosas victorias per ipsos habitas, sed illas Deo humiliter tribuebant: quod si semper fecissent Romani, eorum diutius durasset Imperium.

7 † Timotheus filius Cononis victorias multas habuit quas sibi, & proprię suæ virtuti, & non Deo tribuit, & demum uictus permansit, & sine honore contraria fortuna iudicio Dei: cui omnis laus, & victoria tribuenda est.

8 † Mores in re militari, festaque, & ludi sunt quandoque attendendi populorū ꝓ victoria: cum autem Anthiocus Rex obsideret Hierosolymā Iudæis petentibus inducias septem dierum ꝑpter festa sua, ea libenter concessit, & plus ad portas eorū cum maximo apparatu accessit cum tauris habentibus cornua aurata, cum odoribus multis quos sacerdotibus cū magna pompa præsentauit, & post se in sua castra reduxit, & Iudæi continuò admirati, post festorum solennia se sponte ditioni Anthiochi dederunt.

9 † Et contra Persas ocio triduatię religionis propter festa impeditos Melciades inuasit celeriter, & illos superauit.

10 † Athenienses autem occultis armis festiuo tēpore quo ociosi erant Lacedæmonii agros hostiū inuaserunt, & depđarunt, & victores fuerūt: qui duce suo Melciade cū millibus decē, & mille auxiliariis amicorū Platensiū, millia sexcenta ociosi exercit' Darii in cāpis maratoniis prūperūt.

11 †Rupto per Annibalem Marco Centenio Consule in Lucania superatis cōsulibus, castrametato G. Cornelio apud Cumas cum exercitu, Fuluio Prætore apud Erdoneam in Apulia cum xx. millibus militum

litum interfecto per Annibalem,& lapso biennio alio proconsule Fuluio in eodē loco Erdoneæ castrametato obsessa Erdonea,& ibi negligēter custodito exercitu; hoc ab exploratoribus suis per Annibalē præscito castrametatum in Brutios cum expedito exercitu sine impedimentis cōuolauit Erdoneam, & sub eisdē locis auspiciis Romanas legiones vnà cum procō sule Fuluio per occisionem dissipauit.

12 † Omni die certandum est vrgente necessitate.c.si nulla,xxiii.q.vlti. Nec sunt curanda festa si vrget necessitas ab omni soluta lege: vt dicit Glo. in d.c.si nulla.

13 † Et M.Marcellus tempore festorū Dianæ cœpit Syracusas hoc inopinante populo Syracusano intento lætitiis.

14 † Crassa antiquitas certos dies seruabat quos infestos,& infœlices putabat:& in illis non pugnasset pre timore ob præterita bella in ipsis malè gesta vt in fastis cantat Ouidius.

Vēdicat Ausonias Iunonis cura calēdas
Idibus alba Ioui,grandior agna cadit:
Nonarū tutela Deo caret omnibus istis
Nec fallere caue proximus ater erit
Omnē ab euentu illis, nā Roma diebus
Dāna sub aduerso tristia marte tulit:
Nec tibi dicta semel totis herētia factis
Ne seriem rerū scindere cogar erunt.

15 † Et cum Arioiustus rex Germanorum esset cum Cæsare pugnaturus suis dixisset non esse certandum neque Phas sit superare hostes antè lunam; Cæsar ipsum inuasit non expectato tali tempore,& in fugam posuit Arioiustū octuaginta Germanorū millibus interfectis.Ita q̃ stadia.cccc.terræ occupata cadaueribus fuerunt apud Rhenum fluuium quem ponte artè facto infra decem dies transiuerat Cæsar cum exercitu.

16 † Et cum forent Romani pridie nonas Octobris priuati exercitu à Cimbris· & talis dies infœlix,& infestus reputabatur esse Romanis:quo die Lucullus cum decem millibus peditum, & equitibus tantum mille contra Tigranum regē Armeniæ,Siriæ,& Mediæ esset certaturus,hoste ex aduerso habente acie instructos cētum,& quinquaginta millia militum: & cum obiectum fuisset Lucullo de die illo infœlice Romanis quæ fuit sexta Octobris; in quo vnus Romanorum exercitus cōsumptus fuerat à Cimbris Duce Gneo Scipione Cornelio patre maximi Scipionis Aphricani; erga suos prudenter respondit Lucullus Imperator Romanorū illum diem olim nefastum,& formidabilem Romanis fuisse: sed hodie erit nobis amicus, si impigrè pugnatum fuerit: & hunc diem ex atro,& tristi hilarem, amicum,& iucundum reddamus Romanis: & cōmisso prælio hostes fugauit quinque dumtaxat ex Romanis in dicta pugna occisi,& centum vulnerati: ex hostibus autem Armeniis,Mediis,& Syriis vltra centum millia infersecti permanserunt regis Tigrani accepta corona.

17 † Et pro ut legitur de P.Valerio Publicola Sabinos, Latinos, & Fidenates hostes suis cæcos, & claudos reddit militibus: vt illos melius occidere valerent: ita Lucullus Tigrani copias reddit suis inutiles, & inermes. Et dum Athenienses à Lacedemoniis molestarentur in diebus quibusdam festiuis celebraris Deæ Mineruæ extra vrbem armis secreto retētis celebrarunt festa, & anteq̃ intrarent Athenas facta hominum multitudine, deprædatus fuit hostium ager cum Metello absque respectu vllo.

18 † In dura Macedonum expeditione quā fecit Paulus Aemilius contra Regē Persēum habentem maximum exercitum in falangibus ordine forti acie instructū Macedonum, Asiaticorum, Hilliricorum, & Thracensium semigigantorum in non æquali planicie arte capto loco per Aemilium apud Leucum Fluuium non longū ab Olimpio monte, ruptis fallāgibus hostium ex Romanis cœciderunt centum tantum bellatores fortissimi,& ex hostibus vltra quinquaginta millia militum, & rex fugit in Pella vrbe vbi captus fuit ab Aemilio,& ductus ad vrbem in triumpho vt aliàs dixi in tit. de triumphis: Et vt Posidonius Alexādrinus scripsit Graiæ,& Romanæ scriptor historiæ, sic non est curandum de die certaminis præmente necessitate vt aliàs dixi.

Vu

19 † In re militari sunt attendenda optima documenta disciplinę militiæ quam boni mores exaltant, & coronāt gloria, & palma victoriæ. Nam boni mores preferuntur scientiæ. l. 1 & l. magistros, C. de profess. & med. lib. x. nam plus valēt boni mores q̄ diuitiæ. l. suspectum, ff. de suspect. tut. & l. reprehendenda, C. de institut. & substit. Et magis sunt diligendi morum supellectiles quàm diuitiarum illecebræ, vt scribit Beatus Hieronymus ad Celentiam inter honorem seculi: & illecebras diuitiarum, & qui aliter agit aut stultus, vel dolosus est. l. Iulianus, ff. si quis ommis. cau. testam.

20 † Prudentissimus Ligurgus docuit ordines ciuiles in se documenta continentes bonorum morum esse sequendos, & fore fugiendas voluptates spurcas, & neminē esse alio meliorem nisi in quantum fugeret prædictas non laudabiles voluptates: & ꝙ in conuiuiis intemperatè non ederent, neque potarent præcepit.

21 † Et docuit optimus Imperator Græcorū Epaminundas continentissimus se non putare proditiones parca esculenta, & poculenta sua cum assiduo exercitio, & docuit Ligurgus pueros instrui, & exerceri in moribus ne pigrescerent: & multū distant damna morum à damnis rerū temporalium: & sunt deteriores illi qui vitam, & mores hominum corrumpunt. c. deteriores, vi. q. i.

22 † Et morum nobilitas magis reddit quē famosum, quàm generis dignitas. c. nos qui, cum sequenti. c. xl. distin. Et longè est prestantius splendore moribus, & virtute; quàm rebus, nec rerum unquàm specie illustrabitur aliquis quem suæ turpitudinis macula dehonestat, vt scribit Quintilianus in milite Mariano. Si verò existimemus Imperium Populi Romani ad hanc diem militari disciplina, plura penè moribus quàm viribus vicimus: & cum bonos, vel malos mores dicimus vicia, & virtutes distinguemus.

23 † Rex Tarita Epirotarū primus fuit qui regnum suum ornauit legibus, & moribus, literisq; græcis, & latinis cum vita politica: quod per anteà fuerat sine lege, & moribus. Propter ea habitus fuit in maximo honore, & veneratione. In Principibus nobilibus, & magistratibus quibuscunque doctoribus regentibus, magistris, & medicis: attendendi sunt principaliter boni mores, morum probitas, scientia, & artis peritia. l. i. ff. de decre. ab ordi. fac. & l. i. C. de magis. lib. x. Licet quidā insensati nostri temporis feruent contrariū, & vt cantat Iuuenalis Poeta Aquinas de moribus vltima fit quæstio in vita, & moribus docuit nos IESVS CHRISTVS Dominus noster pro quo pugnandum est spiritualiter, carnaliter, & ciuiliter, & sua, & nostra erit victoria tribuenda sibi.

24 † Quero de vasallo feudatario si ratione lenocinii priuetur feudo; Dic ꝙ sic: quo etiam priuatur si vxorem retinuerit deprehensam in adulterio secundum And. de Iser. in constir. Regni Siciliæ sub rub. de lenonib. & raptor. mulie.

25 † Et quid de vasallo feudatario qui se miscuit cum filia, aut vxore, vel sorore, aut nuru domini sui an priuetur feudo, Dic ꝙ sic per tex. in c. i. in §. rursus, quæ sit prima cauf. benefit. amittēn. & fœderum domini tali perpetrantes priuantur vasallagio, & per dom. And. de Iser. & alios ibi scribentes: & hæc generant mali mores, & appetitus ineffrenati: quibus Marcus Antonius, & quidam alii Principes offuscarunt gloriam suæ virtutis.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS, EQVITIS, ET COMITIS LATERANENSIS PALATII,

Tractatus de Gubernatoribus & Ducibus classium, & qualiter esse debeant in re nauali.

De Gabellis & publicanis, & de eorum commissis ac collectis, atque muneribus & oneribus.

SVMMARIVM.

1 *Nauigant libenter militantes in mari, & mercatores sub expertis ducibus, & gubernatori bus nauium.*
2 *Officia quae nam sint & artes degentium in classe.*
3 *Veneti qualiter olim se egerunt in Syria & Liburnia. & nu. 4. & 12.*
4 *Discordia catholicorum accreuit infidelium statum.*
5 *Nauigare qui dicantur.*
6 *Nauigantes bene discunt adorare Deum.*
7 *Duces animosi esse debent in exercitu & classe. Antigonus Rex qualiter fuerit animosus.*
8 *Petrus Mocenicus olim dux Venetae classis, qualiter fuerit uirtuosus in mari.*
9 *Pictura prodest descripti orbis in omni bello.*
10 *Exploratores in omni bello prosunt. Caesar inuitus fuit uirtutis Alexandri magni.*
11 *Loca hostium sunt deligenter consideranda ubi bellum geritur & nauigatur. & nu. 12.*
13 *Vectigalia quare reperta.*
14 *Immunis nullus est a solutione uectigalium, etiã si super immunitate proferat Princeps rescri ptum, quia praesumitur obreptitium.*
15 *Rescripta contra statuta & conuentiones uectigalium non ualent.*
16 *Pro uectigalibus tertia pars octaua partis soluitur.*
17 *Vectigalia unde dicantur & deriuentur.*
18 *Immunitas uectigalium per Principem alicui concessa an extendatur ad ordinaria. & nu. 19. & supra nu. 14.*
20 *Domini terrarum gabellas imponentes tenentur custodire territorium, aliàs ad emendã tenentur derobatis. & nu. 165.*
21 *Publicani possunt cum bona conscientia conducere & emere gabellas.*
22 *Gabella est ordinarium munus inductum pro utilitate publica.*
23 *Nauta qui promisit consignare merces in portu Cesenatico suo periculo, non tenetur soluere expensas gabellae quae ueniebant soluendae.*
24 *Statuta de gabellis non extenduntur ad inaestimabilia bona.*
25 *Statutum quòd certum quid soluatur pro uitulo nascituro in territorio statuentis, an extendatur ad uitulos nascentes in territorio alieno de bestijs statuentis & nu. 26.*
26 *Fraus opitulari non debet fraudanti doloso.*
27 *Habitantes in uilla cum maiori parte familiae, & in ciuitate cum minori, an teneantur ad onera ciuitatis uel ruris.*
28 *Rusticus qui iuit ad habitandum in alia uilla, ne collectam in prima uilla solueret, an ad illam teneatur.*
29 *Statutum uel consuetudo quòd rustici nõ emãt stabilia sine onere collectarum, an habeat locum in ciue emente pro rustico.*
30 *Pactum ab uniuersitate factum cum rustico q*

ipse collectā soluere non teneatur an ualeat.

31 Statuto disponente quòd nemo cum curru, naui aut bestia portare possit frumentum, sub pœna perdendi currum nauim aut bestiam, an cōprehendatꝛ pullus uel scapha seu saccus

32 Legatum nauis aut bestiæ non comprehendi scapham neque pullum.

33 Statuto mandante animal publicari cum mercibus uetitis, si cum dicto animali fuerint pluries portata uetita, an una publicatio uel plures sufficiant. & nu.34.

Fiscus in pœnalibus causam lucratiuam habet.

34 Pœnę duplicatio in speciebus non cadit.

Statutum quòd extrahens tales merces perdat currum, non comprehendit merces.

Statutum quòd extrahens tales merces perdat merces & currum, boues nō comprehendit.

35 Statutū mandans perdi salmam frumenti sine licentia portatam, non comprehendit saccū.

36 Statutum mandans salmā mercium perdi, an perdat animal & currus cum quibus merces portantur. & nu. 37.

37 Statutum loquens de frumento an habeat locū in alijs bladis & leguminibus.

38 Bladum & triticum est nomen generale.

39 Statuta & banna strictè debent intelligi & non ampliari.

Intellectus ad l. Cotem ferro. §. dominus. ff. de publica.

40 Statutū q̄ nullus sine licentia possit frumentū emere, de uenditore etiam intelligitur.

41 Statutum prohibens extrahi frumentum, an locum habeat in extrahente farinam.

Legans frumentum & marmor, non uidetur legasse farinam neque columnam.

42 Statutum prohibens iri de nocte cum lumine, locum etiam habet in eo qui uadit sine lumine.

43 Statutum prohibens extrahi animal sine solutione gabellæ, non habet locum in extrahente animalia forensia, uel ducta ad ciuitatē causa pignorum, uel commodati, aut depositi, nec animalia minuta. nu. 44.

45 Anseres & gallinæ an sint aues uel animalia.

46 Statutum de non extrahendis animalibus locum non habet in hominibus extractis & uenditis seruis.

Statutum de damno dato cum animalibus, de hominibus non intelligitur.

Statuta limitantia ius commune uel illi derogantia restringi debent.

47 Statutum loquens de rebus an habeat locum in hominibus liberis.

48 Animalia crassa quæ sint, & quæ sint animalia minuta. & nu. 49.

49 Gregis appellatione quæ animalia ueniant.

50 Statutum de ouibus an habeat locum in agnis.

51 Porci ueniunt appellatione pecorum et gregis.

52 Iumentorum nomine ueniunt boues & equæ, & similes bestiæ crassæ.

53 Statutum de soluenda gabella pro armento, intelligitur de bestijs crassis & non minutis.

54 Statutum de gabella soluenda pro grege, intelligitur de pecudibus & animalibus paruis.

55 Animalia & currus alienus cum quibus fuerunt uetita portata, an incommissum esse dicantur. & nu. 56. & 57.

56 Portās res illicitas cū licitis an omnes perdat.

58 Statutum prohibens portari bladum super asinis, an intelligatur prohibere portari cum bobus, curru, & equo uel alio iumento.

Extensio admittitur in statuto ex identitate rationis.

59 Statutum q̄ pro bestia qualibet uaccina uel equina soluatur gabella, non comprehendit pullos lactantes.

60 Statutum quòd pro quolibet animali legato soluatur gabella, an comprehendat partum uaccæ prægnantis legatæ.

61 Statutum an & quando sit fauorabile pro partu & quando non, & de effectu partus ancillarum & animalium remissiuè.

62 Gabella soluta ex forma statuti pro emptione gabellarijs, an rescisso contractu per illos restitui debeat.

63 Statutum quòd pro legatis factis ecclesiis, pauperibus & pijs locis, filijs & filiabus, nepotibus & neptibus, soluatur gabella, an comprehendat legatum factum filiabus & neptibus naturalibus.

Filij naturales non sunt de domo patris, neque de sanguine agnatorum.

Statuta de filijs indifferenter, comprehendunt naturales natos ex concubina in domo retenta.

64 Statutū q̄ gabella soluatꝛ pro piscibus & mercibus retentis in platea, an locum habeat in bancha mutabili ubi pisces uenduntur.

65 Statutū q̄ p̄ re retēta in platea soluatꝛ gabella an cōprehendat detinentē corcū extensum.

Heres

66 *Hæres an teneatur ad solutionem gabellæ pro legato repudiato penes ipsum hæredem remanente, stante statuto quòd pro legato soluatur gabella.*

67 *Statutum quòd pro legato gabella soluatur, an locum habeat in caducis legatis.*

68 *Vxor, omnium bonorum mariti relicta usufructuaria, an possit exigere gabellas conductas à marito.*

69 *Vxor an habeat partem usufructus in legato facto alicui renuenti illud.*

70 *Vxor domina & usufructuaria omnium bonorum mariti, ex legato per ipsum relicto, an ex protocolis habere debeat usumfructum.*

71 *Gabella soluenda à legatario pro legato, solui debet de residuo legati, deductis expensis & grauaminibus.*

72 *Statutum de soluenda gabella pro legato an locum habeat in legato liberationis debiti.*

73 *Statum prædictum an habeat locum in legato libertatis facto per patrem filio adoptiuo, uel per dominum seruo libero facto, quibus non tenentur aliquid relinquere.*

74 *Statutum quòd soluatur gabella pro legato, an obtineat in legato inutili.*

75 *Legatum liberationis quot modis fiat.*

76 *Statutum quòd pro legato soluatur gabella. an habeat locum in legato facto uxori de dote sua.*

77 *Gabella soluenda pro legato, in termino non soluta, an possit post terminum solui.*

78 *Gabella à quo soluenda sit pro legato facto duobus quorum alter repudiauit legatum, & alter acceptauit.*

79 *Vectigalia an sint fauorabilia uel odiosa.*

80 *Pacta inita in contractibus inter fiscum, an omnem populum afficiant.*

81 *Pacta insolita facta per uendentes gabellas, in fraudem fisci non ualent.*

82 *Vectigalia ad quos spectent, & pro quibus partibus.*

83 *Fraudantes gabellas qua pœna teneantur, & ad quos spectet dicta pœna.*

84 *Vectigalia à solo Principe imponuntur.*

Noua uectigalia sine facultate imponentes qua pœna teneantur.

Inferior à Principe nõ potest uectigalia tollere.

85 *Gabellæ possunt imponi à domino, uel republica, aut communitate habente priuilegiũ uel ex præscriptione.*

Gabella prædicta an licitè fraudari possint. & an differant aut à proprijs Principum gabellis, nume. 86.

87 *Mulio & nauta an teneantur soluere gabellam pro salma & mercibus per ipsos uectis in naui seu cum mulo.*

Mulio & nauta retinere possunt merces donec eis fuerit satisfactum de eo quòd pro gabella mercium soluerunt.

Scriptor libri, librum pro mercede retinere põt.

88 *Nauta & mulio naulum & mercedem suam habere debent pro mercibus uectis quæ inciderunt in commissum & contrabannum.*

89 *Nautæ an teneantur soluere gabellas pro mercibus per ipsos uectis cum naui,*

90 *Publicani iniustè molestantes & extorquentes illos, qui transeunt cum mercibus ad quid teneantur, & qualiter puniri debeant.*

91 *Difficultas superueniens an excuset nautas, & muliones, & an intentari possit actio præcedentis culpæ.*

92 *Mercatores defraudantes gabellas Principum peccant.*

93 *Augusta immunis est à gabellis,*

94 *Gabellarum immunitas concessa alicui eundi ad mercatum, an locum habeat in recessu à mercato.*

95 *Saluus conductus concessus pro accessu, an intelligatur etiam concessus pro recessu.*

96 *Gabella pro cadauere non est soluenda, nec pro ossibus cadaueris statuto disponente solui gabellam pro cadauere*

97 *Immunitas gabellarum alicui concessa in uno territorio an afficiat particularem successorem si territorium fuerit alienatum.*

98 *Pactum non afficit emptorem nisi sit reale.*

99 *Mercator cui ex pacto ciuitas promisit, ut cum eius nauigio cũ mercibus in suo portu possit perpetuo ire & redire sine gabella, an amittat tale ius si per xxx. annos nõ uenit.*

100 *Statutum disponens gabellam esse pro contractu soluendam, non comprehendit instrumentum annullatum.*

101 *Molendinarij ecclesiæ an teneantur soluere gabellas, collectas, & taleas per laicos impositas pro molendino ecclesiæ.*

Prohibito uno, uidetur esse prohibitum omne id per quod peruenitur ad illud.

102 *Molendinarij Episcopi an teneantur soluere publicanis prout alij tenentur laicorum.*

103 *Gabella solui non debet pro rebus emptis in nundinis, etiam si post ex interuallo extrahantur. & nu. 148.*

Soluentes gabellas in loco, ibi iure capi non possunt pro represalys. & nu. 148.

104 *Capana & domuncula in qua exigitur gabella, uenit in locatione pedagy. & nume. 151.*

105 *Gabella non est soluenda pro rebus portatis ad ciuitatem pro necessitate famis.*

Necessitas non habet legem, nec legi subest.

106 *Gabellam soluere non tenentur euntes per alienum territorium ad molendinum. propter famis necessitatem.*

Pater potest uendere filium propter necessitatem famis.

107 *Gabella an sit soluenda pro rebus portatis pro ædificiys domorum.*

108 *Mercator si plures petias panni & unam lini posuit in duana, ut gabellarius faceret sibi bulletam extractæ, & contigit quòd gabellarius omisit ponere in bulleta petiam lini, an incidat incommissum extrahendo dictam petiam lini.*

109 *Fraus quot modis committatur.*

110 *Statutum quòd de quolibet animali soluatur gabella, an intelligatur de animali uiuo uel mortuo.*

111 *Homo mortuus non dicitur homo, nec est in consideratione quantum ad pœnas.*

Homo mortuus in quibus casibus damnetur post mortem.

112 *Statutum quòd de rebus recollectis sit soluenda gabella an fructus pendentes comprehendat.*

113 *Gabella pro quibus rebus soluatur, & pro quibus non soluatur.*

114 *Gabella non soluitur pro rebus ad classem & ad exercitum deuectis.*

115 *Gabella non est soluenda pro nauibus & mercibus in portum ui uentorum incursis, aut ob incursu piratarum.*

Gabella pro bonis naufragatis non soluitur.

Fugiens in territorium uicinum timore hostiũ, potest res suas extrahere sine solutione gabellę.

Gabellam soluere non tenentur, qui propter aquarum penuriam uadunt ad molendinum in territorio uicino.

116 *Nauta propter impetum maris non seruans locum itineris, non est puniendus.*

Immunis as in corpore iuris clausa alicui concessa gabellarum, an sit rumpenda illi, i a quodcogi possit soluere gabellam, & numero. 117.

117 *Princeps potest ex causa, priuilegium non soluendi gabellas concedere, & ob benemerita concedere exemptiones ac immunitates.*

118 *Princeps concedens immunitatem an illam concedere uideatur in sui præiudicium.*

119 *Priuilegiatus immunis à gabellis & collectis condemnatus ad illas soluendum, non appellans, an possit in executione sententiæ suum priuilegium producere.*

120 *Forensis qui ex sententia arbitraria per aliquot tẽpus onera ciuitatis soluit, an possit à laude reclamari.*

121 *Custodias solitus facere, non potest post se ab illis excusare.*

122 *Principi licet naues & iumenta capere pro portando uictum ad exercitum & classem.*

123 *Fiscus an teneatur soluere mercedem pro nauibus & iumentis captis pro ducendis munitionibus ad exercitum & classem.*

Subditus qui ex mandato Principis tenetur cũ sua naui portare sal. si con alia portauerit cognoscens nauem suam esse insufficientem et incapacem, an excusetur à pœna.

124 *Principum præceptis regulariter est parendũ.*

125 *Boues aratorii & alia necessaria ad agriculturam, pro executione sententiæ uel instrumenti an capi possunt.*

An autem hypothecari possunt. uide nu. 126. 525. 526. 527. 528. & 529.

126 *Gabella regulariter non soluitur pro rebus necessarijs ad uictum & pro exercitu & classe portatis.*

128 *Iuramento deferentium merces quòd sint pro usu suo, an standum sit. & nu. 129.*

129 *Gabella non soluitur de anulis qui portantur in digitis.*

Gabella pro rebus necessariis ad culturam agrorum non est soluenda, neque de eo quod ad fiscum portatur.

130 *Gabella licet nõ soluatur, tamen curandum est, ne ferrum, arma, aromata, animalia & alia bona per Aegyptum ad hostes defrantur.*

131 *Pœna portantium arma & alia uetita ad infideles.*

132 *Publicani exigentes gabellas illicitas mortaliter peccant. & ad restitutionem tenentur.*

133 *Gabellæ iniustę an licitè fraudari possunt & nume. 134.*

135 *Communitas una an alteri communitati teneatur pro mercibus ad gabellas.*

136 *Mala administratio negotiorum gestoris positi per unum ex publicanis, qui gabellam conduxerũt, an alteri publicano cõsocio noceat.*

137 *Publicani qui indebitè pro contrabanno merces ceperunt, & in restitutione capsas primò clausas apertas redderũt multis ex mercibus deficientibus, qua pœna teneantur.*

138 *Occupans rem pro derelicto habitam tenetur ad solutionem gabellæ, uigore statuti quòd de qualibet alienatione uel donatione soluatur gabella.*

139 *Socij plures conductores gabellarum an possint insimul illas facere in unum corpus.*

140 *Societas uectigalium an diuidi possit inter socios, ita quòd quilibet pro eius portione teneatur.*

141 *Socius publicanorum, qui conduxerunt gabellam uini cum statuto quòd nullus possit uendere uinum adminutum cum pœna. si suum uinum adminutum uendidit an teneatur ad solutionem pœnæ aliis consocijs publicanis.*

142 *Socius publicani qui rem occultauit ut uectigal non soluatur, an consocijs teneatur.*

143 *Filij familiàs publicani, an lucrum aut usumfructum quarant patri suo factum ex gabellis.*

144 *Filius familias an obligetur ad uectigalia.*

145 *Pater non tenetur in obligatione uectigalium.*

146 *Publicanis qui gabellas pro uno pretio conduxerunt, si augeatur comitatus & introitus, an sit augendum & pretium gabellarum.*

147 *Nauis an sit priuilegiata in tantum quòd capi non possit pro gabella, & debito nautæ.*

Nauicularij & nauclerij non tenentur soluere gabellas pro mercibus, nec retineri de iure possunt pro gabella & passagio, neque pro repræsalijs.

149 *Nundinæ debent esse securæ pro accessu & recessu.*

150 *Gabellarij an teneantur ad onera personalia et ad realia. & an uectigalia imposita personis pro rebus dicantur onera personalia.*

152 *Quasi possessio exigẽdi gabellas animo retinetur.*

153 *Statuto disponente quòd soluatur unus grossus pro naui onerata modio salis transeunte flumen. an si nauis onerata quantitate salis magna, non ualens pertransire flumen ob aquarum penuriam fuit exonerata in pluribus nauibus, debeat solui dictus grossus pro qualibet naui.*

154 *Gabellarii impediti qualiter agant & procedãt contra ipsos contumaces, & an cogi possint ad testificandum.*

155 *Fraudare gabellas qui dicantur.*

156 *Lucrum illicitum, & extorsio quæ nam esse dicatur.*

Eleemosina de lucris illicitis fieri non potest.

157 *Lenones an teneantur soluere gabellam quæstus meretricij.*

158 *Muliones an ritè possint transire per uias inusitatas, ne teneantur de fraudatione gabellæ, & reperti in loco suspecto puniri possunt pro contra banno & nu. 159.*

160 *Gabellas illicitas fraudare permittitur grauato ultra debitum.*

Gabellarii grauantes ultra debitum transeuntes, qua pœna teneantur.

161 *Pœna fraudantis gabellas.*

162 *Statutum permittens ferri blada per uias rectas, intelligitur si uia est tuta, aliàs est licitum transeuntibus ire aliò, etiam per uiam inusitatam. & nu. 163. & 164.*

163 *Statutorum uerba bene sunt ponderanda & attendenda.*

Res prohibitæ portari extra territorium, in uia repertæ, an ueniant confiscandę. & nu. 164

164 *Interpretatio uerborum statutorum, præsentis temporis ac præteriti, & præteriti perfecti, & de eorum effectu.*

166 *Transeuntium per uiam rectam & locum non suspectum an sit standum iuramento.*

167 *Transeuntes per uias insolitas cum farina & mercibus, an capi licitè possint pro contra banno.*

168 *Doctores & scholares non tenentur soluere gabellas librorum & nu. 169.*

169 *Scholaris qui recessit à studio an gabellas soluere teneatur.*

170 *Scholaris quando dicatur contrahere domiciliũ in loco studij.*

Doctores & scholares banniti & restituti, an recuperent pristina iura.

171 *Nouitii qui dicantur.*

Statutum eximens nouitios à gabella intelligitur de scholaribus qui sunt in primo anno studij.

172 *Immunes à gabellis an teneantur præsentare*

res ſuas in gabellarum loco, ſeu duana. & an teneantur accipere bulletam. nu. 209.

173 Publicani auidi pecunia iniuſta multa committentes contra immunes & non immunes à gabellis, in quibus cadant pœnis,

Clerici & ſcholares immunes à gabellis alios excuſantes & portantes res alienas cū ſuis, priuilegium perdere debent. & merces ſunt publicandæ.

174 Scholaris qui pro toto anno emit triticum & uinum, & pœnitens diſcedendo à ſtudio id uendidit, an teneatur ad gabellam.

175 Gabella ſoluta pro animale uendito, an ei redhibito ſit reſtituenda.

176 Gabella ſoluenda pro equo tranſeundo per ciuitatem, an habeat locum in equo ſuper quo homo equitat.

Statutum prohibens portare frumentum extra ciuitatem ſub pœna, non habet locum in portante pro uſu ſuo.

177 Paſſagia & pedagia an ſint in mari ſoluenda, prout in terra pro tranſitu.

Intellectus ad l. publicanus C. de publ. & l. ſanè. ff. de inur.

Veneti ſunt domini Gulphi maris Adriatici, & rectè in Adriatico ponunt gabellas, paſſagia, & pedagia.

Gabellæ ſeu uectigalia, paſſagia, & pedagia unde dicantur.

Guidagium quid ſit.

178 Dominus an teneatur pro famulo ſoluere pedagium. & nu. 518.

179 Ius pedagii locari poteſt.

180 Spoliatus iure pedagij, reſtitui poteſt utili interdicto unde ui.

Ius pedagij non directo, ſed quaſi poßidetur.

Ius imponendi collectas, nec pignorari, nec in tenutam capi poteſt, licet poſſit commodari.

181 Mulier an denuntiare poßit fraudantes gabellas, & an ſit teſtis legitima in cauſa gabellarum.

182 Res licitæ cum illicitis portatæ an cadant in commiſſum.

183 Nauibus confiſcatis ratione mercium illicitarum, an intelligatur confiſcata pecunia exiſtente in nauibus.

184 Immunes à gabellis portantes res alienas cum ſuis, allegando omnes eſſe ſuas, an dicantur fraudare gabellam, & in quam pœnam incurrant.

185 Mercatores cum ciſta uendentes merces per plateas, & nundinas, tenentur ad gabellas.

186 Vectigal quæ nam ſit pars mercium.

Vectigal & gabella an idem ſit.

187 Miles qui amplius non militat an teneatur ad gabellas.

Milites non militantes, ſed negotiantes, nō gaudent priuilegiis militaribus.

188 Milites an pro rebus ſuis ad collectas teneātur.

189 Miles pro uectigali non præſtito tenetur.

Miles pro illicita delatione, & emptione tenetur ad gabellas.

190 Statutum quòd ſoluatur gabella pro re extimabili et extimata. an locum habeat in re inextimata.

Statutum prædictum non habet locum in homine liberante in re ſacra & religioſa.

191 Statutum de ſoluendo tot pro libra rei petitæ, locum habet in rei æſtimatione.

Gabella in quacunque parte iudicij ſolui poteſt.

192 Vectigalia ſeu gabellæ an ſint munera realia uel perſonalia.

Immunes ab oneribus perſonalibus, an teneantur ad onera realia.

193 Fraudantes gabellas qui nam ſint.

Fraudantes gabellas an licitè perdant merces ſuas,

194 Mercatores reperti in loco ſuſpecto cum rebus prohibitis ſine bulleta & licentia an ſint puniendi.

195 Mercator cui publicanus remiſit accuſationem per eum datam pro contrabannis, an poßit à iudice pro parte pœnæ condemnari.

196 Publicani an poſſint agere contra hæredes fraudantium gabellas.

197 Mercatores qui cum publicanis conuenerunt certum quid nomine gabellarum ſoluere, pro mercibus conducendis & extrahendis, & fuerunt derobati, an teneantur ad ſolutionē dictarum gabellarum uirtute dictæ conuentionis.

198 Licentia data per gabellarios mercatoribus de conducendo merces, per quantum tempus durare debeat.

Licentia conceſſa per epiſcopum clerico capiendi ſacros ordines à quocunque epiſcopo. durat etiam poſt mortem epiſcopi concedentis.

199 Licentia data per publicanos mercatori non expreſſa quantitate mercium, intelligitur de prima extractione.

Securitas

Securitas concessa bannito intelligitur pro prima uice tantum.

200 Licentia publicani data mercatori extrahendi merces quid continere debeat.

201 Prouisio statutaria de soluendo gabellā pro extrahendo merces, intelligitur de prima uice.

Promittens simpliciter aliquem præsentare; semel præsentando liberatur.

Fideiussor de præsentando toties quoties. per binam præsentationem liberatur.

Fideiussor de præsentando toties quoties, semper, & quandocunque, tenetur semper præsentare, nisi casus mortis interueniat.

Dispensatio de obtinendis beneficiis uacandis, intelligitur, de prima uice beneficij uacati, uel uacandi.

202 Soluens gabellam anni præsentis, non faciens mentionem de gabella anni præteriti, an incidat in commissum seu pœnam.

203 Ciuitas uel baro recognoscens superiorem non potest noua uectigalia imponere. & nu. 204.

Requisita pro imponendis nouis uectigalibus.

Pœna exigentium noua uectigalia sine auctoritate Principis.

Cautela pro Principibus, ut poßint sine peccato noua uectigalia imponere.

204 Rauenna nobilissima patria Auctoris tenet priuilegium imponendi noua uectigalia, ad suum libitum.

205 Ciuitates non recognoscentes superiorem, & habentes merum & mixtum imperium, auctoritatem habent imponendi & exigendi noua uectigalia.

206 Noua uectigalia imponi non possunt à recognoscentibus superiores.

207 Gabellarii an habeant ius in rebus collectari solitis, & in commissum incisis.

208 Habiti pro ciuibus an teneantur ad onera, collectas & gabellas impositas ciuibus.

Haberi pro ciuibus est fictio.

Statutum quòd quis habeatur pro ciue quomodo intelligendum.

Priuilegium causa fauoris inductum, in odium extorqueri non debet.

Forensis effictus ciuis est immunis à collectis.

Habiti pro ciuibus, ut ciues retinent priora priuilegia quæ ante habebant.

Ciues non possunt imponi inæstimo uillæ, ut euitent onera ciuitatis.

209 Rectores pro rebus quas sui & suorum usus gratia portant. non debent soluere uectigal.

Antiani & aliis officiales dum sunt in officio an teneantur soluere gabellas.

210 Officiales superadditi collegiatis officialibus immunibus à gabellis et collectis, an & ipsi sint immunes ab ipsis gabellis & collectis.

Officiales collegiati antiquiores in collegio an præcedant illos qui post eos fuerunt aggregati in collegio suo capitulo.

211 Oratores seu legati pro rebus quas secum portāt, an teneantur soluere gabellas.

212 Publicani illicita exigentes qua pœna teneantur. & nume 213.

Libellus qualiter sit formandus contra publicanos illicitè & iniustè exigentes.

214 Mercatoribus nimis grauatis & ultra debitū à publicanorum uoragine, an liceat fraudare gabellas impunè, quoniam grauedinem fugere dicuntur, & non fraudare.

Fraudem excludens non dicitur fraudē facere,

215 Publicani qui nam esse dicantur, & 221.

Publicanus an sit testis idoneus & omni exceptione maior.

Publicani an dicantur eße boni uiri.

216 Publicani nomen tenent publicorum latronum.

217 Publicani an teneantur pro furtis & damnis datis per ipsos & eorum famulos.

218 Officiales quando teneantur pro familia, & quando pro famulo uiuo. & quando pro mortuo.

Familiæ nomen quomodo intelligatur.

Remedium ordinarium non tollitur per extraordinarium, si causa iuuandi introductum fuerit.

219 Actio pro familia an detur contra omnes socios,

Plures publicani an ex eadem illicita exactione teneantur insolidum.

Plures publicani in fraudem fisci ementes, omnes tenentur ad solidum quadruplum.

Actio ex edicto prætorio de publicanis datur ad duplum contra extorsiones, temeritates & audacias publicanorum.

Tentans fraudare gabellam an a pari iudicetur sicut is, qui est in fuga, uel præparatione fugæ.

Affectus quando puniatur non secuto effectu.

Fraudante gabellam mortuo, infra quantum tempus agat fiscus pro rebus quæ inciderunt in commissum.

220 Actio datur contra hæredes consocij publicani pro quanto ad eum peruenit.

Veneti uiuunt lege sua, nec recognoscunt superiorem.

222 Res uenditæ an poßint mensurari sine præsentia gabellarij.

223 Nemini licet uendere sal sine licentia Principis uel publicani, aliàs sal & pretium cadit incommissum.

Iudices sal scientiæ. & conscientiæ habere debent.

224 Portantes sal per terras Principis locantis salmas, an teneantur soluere gabellas super territorio ipsius Principis domini.

Ementes frumentum & salmas à Principe, non tenentur soluere uectigalia extraordinaria.

225 Pœna quæ nam sit magis attendenda in statuto de pœnis pluribus uariantibus in numero.

226 Statutum quòd de lapidibus soluatur gabella, non comprehendit lapides pretiosos.

Differentia inter lapillos, gemmas & margaritas remißiuè,

Appellatione lapidum an ueniat calx, quę sit ex lapidibus remissiuè,

227 Lapides pretiosi an sint inter bona mobilia uel immobilia.

228 Pecunia an sit inter mobilia.

Pecunia destinata ad emptionem prædiorum sine decreto alienari non potest.

229 Pœna fraudati uectigalis an transmittatur ad hæredes.

230 Sententia an fieri poßit non contestata lite contra fraudantes gabellas, & non soluentes collectas.

Gabellarum causæ sunt summariæ.

231 Pœnæ fraudantium gabellas ueniunt in uenditione & locatione ipsarum gabellarum.

232 Gabellæ an poßint rectę fraudari à ciuitatensibus & à forensibus. & nu. 233.

233 Collectæ inter ciues impositæ, an fraudare licitè poßint.

Collectæ impositæ pro ponte, an eo dirupto possint legitimè exigi.

234 Fraudans gabellas licitas potest pro represalijs capi.

235 Represaliæ concessæ contra ciuitates Thusciæ non sunt exercendæ contra natos extra illas ciuitates in territorio & castris.

236 Consuetudo est seruanda inuectigalibus & in eorum solutionibus.

Onus probandi uectigal incumbit possessori.

Vectigalia quo iudicio sint diuidenda.

237 Publicani an debeant exigere gabellam in territorio suo, antequàm illud pertranseant mercatores & muliones,

238 Rex an cadant in commissum ob non solutum uectigal portatæ.

239 Fraudantes gabellas qua actione conueniantur.

240 Gabellarij quo iure agant pro rebus quę incidunt in commissum.

Gabellarij an propria auctoritate poßint capere res quæ inciderunt in commissum.

241 Res plurium quæ culpa unius ex dominis incidunt in commißum an totæ confiscentur, tam dominis scientis quàm dominorum ignorantium.

242 Vecturalis si transiuit cum salmis per unum territorium, & audito quòd in illo itinere erãt latrones, intrauit aliud territorium ubi erat soluenda gabella & non soluit, non debeant salmæ confiscari.

243 Muliones portantes res contra deuetum, an si eæ captæ fuerint, teneantur fisco ad æstimationem, & damnum sit suum,

Mulio tenetur de periculo rerum quas portat,

244 Muliones reperti in uia recta non permittentes sibi à publicanis perscrutari an puniri poßint.

245 Mulus qui transiuit territorium non incidit in commissum, nisi fuerit à mulione conductus.

246 Forensibus an liceat ignorare statuta & consuetudines terrarum circa solutionem gabellarum,

247 Gabella an à contrahentibus forensibus soluenda sit secundum statuta loci ubi contrahunt.

Forenses tenentur perscrutari de gabellarijs ubi sunt soluendę gabellæ.

Transeuntes non reperti à gabellarijs an sint in culpa.

Pœna arbitraria est dimidia eius quæ taxata est à statuto pro delicto,

248 Forenses an dicantur esse illi qui sunt subditi castro, Episcopatui & ecclesię, & an ipsi ut forenses teneantur ad gabellas,

Forensis qui nam propriè dicatur.

249 Publicani decipientes transeuntes qualiter puniantur.

Remißio publicani qualiter excuset quem à pæna.
Publicanus qualiter ex delicto serui non propositi ad exigendum uectigal non teneatur pæna edicti prætoris.
Vectigal solui debet pro militibus nouitijs non pro ueteranis.
Ad publicationem serui non sequitur publicatio peculij.
Serui fugitiui non incidunt in commissum.
250 *Publicani per uim temerè & præsumptuosè quid accipientes, qualiter puniantur.*
251 *Officiales plus debito exigentes sine uenia puniuntur.*
252 *Officialis missus ad describendum uinum & frumentum, qui debitum suum non iustè cum damno datiorum fecit, ad quid teneatur.*
253 *Actio proponenda pro solutione uectigalis quanto tempore duret.*
Pretium in foro conscientiæ an peti possit rei peremptæ sine dolo, quæ in commissum inciderat.
Fraudator gabellæ non tenetur infra quinquennium de culpa leui & léuißima ob casum contingentem in rebus quæ inciderunt in commissum.
Fiscus non tenetur pro frumento conducto contra dementum & à piratis deprædato.
Derobatis à latrocinibus qui non soluerunt gabellam an teneatur fiscus uel Commune ad emendam.
254 *Vectigal concessum à non habente potestatem an præscribatur decennio.*
Liberatio à uectigalibus præscribi potest triginta uel quadraginta annorum spacio.
Vectigal respectu tantum utilis dominij præscribi potest, & datur publiciana.
255 *Ius uectigalium quanto tempore præscribatur, & an semper intelligatur de tanto tempore cuius initij hominum memoria non extet in contrarium.*
Allegatio tituli cuius sit effectus & importantiæ.
256 *Præscriptio causata ex consuetudine non soluendi uectigalis, uel exigendi per tantum tempus cuius initij memoria non extet in contrarium, an procedat de omnibus bonis, etiam de alijs quàm sit consuetum exigi.*
257 *Plus offerens in locatione uectigalis non admittitur, nisi præstet fideiussores idoneos,*
258 *Remißio quando sit facienda publicanis & conductoribus propter sterilitatem,*
259 *Miliare quomodo mensurari debeat, si fuerit uenditum uectigal per spacium duorum miliariorum.*
260 *Gabellæ quando dicantur uendi, & quando locari.*
261 *Conductor seu emptor gabellarum, si easdem gabellas alteri locat seu uendit, & inde aufugit, an fiscus habeat ius contra secundum emptorem, seu conductorem.*
Conductor seu emptor gabellarum potest alteri æquè idoneo ius suum locare uel uendere.
262 *Res quæ incidunt in commissum ob non solutionem gabellarum, sunt fisci seu publicanorum.*
263 *Pœnæ datiorum triplicantur publicanis.*
264 *Fiscus seu Communitas potest tollere gabellas suas à non soluentibus gabellariis promissa debito tempore, & illas denuò licitare plus offerenti,*
265 *Omnibus est permissum emere & conducere uectigalia quibus non est de iure prohibitum.*
Gabellarius à tutela non excusatur,
Gabellarius non tenetur ad onera ciuitatis.
266 *Officiales præsidentes in uenditione gabellarum pro communi, prohibentur ipsi emere & conducere gabellas.*
267 *Officiales qui nam sint illi quibus est licitum contrahere & pignorari remissiuè.*
268 *Iudæi prohibentur conducere gabellas Christianorum.*
Iudæi prohibetur deputari ad officia publica inter Christianos,
Iudæus iurisdictionem temporalem habere non potest.
Iudeus non potest esse imperator.
Iudeus esse non potest iudex, neque notarius
Nec esse doctor, nec aduocatus
Nec potest esse tutor, nec esse medicus
Nec arbiter Christianorum, sed bene Iudæorum.
Iudæi non possunt esse tutores & curatores Christianorum in tutela & cura ut faciunt Christiani iurare, non possunt.
Iudæorum fugiendum est commertium & commensatio,

Iudæi nutrices Christianas habere non debent.

Iudæi quare sunt tolerandi in suo falso ritu.

Iudæi in die Passionis Domini Nostri Iesu Christi, tenentur tenere portas & fenestras clausas.

Iudæi & Hebræi unde dicti.

Agareni & Saraceni unde dicantur.

269 *Iudæi tenere possunt emphyteusim ecclesiasticã perpetuam ab ecclesia.*

270 *Iudæi an ligentur statutis Christianorum laicorum circa validitatem & observantiam iuramenti.*

271 *Iudæi an gaudeant privilegio Christianorum circa gabellas.*

Iudæi an pro ciuibus habeantur ciuitatum ubi nati sunt, & earum gaudeant privilegijs.

Iudæus carnaliter cognoscens Christianam qua pœna teneatur.

272 *Iudæi qualiter sint puniendi, & alij circumcidentes Christianos, & receptantes apostatas, ementes quę & revendentes Christianum, seu crucifigẽtes, uel Christianam in uxorem accipientes, remissiuè,*

Christiani Iudæam non baptizatam in uxorem ducentes qua pœna puniantur, remissiuè.

273 *Officiales deputati ad subhastandum res fiscales, ecclesiarum, minorum, & bona confiscata, per quantum tempus expectare habeant antequam eas liberent.*

Consuetudinis forma, legis, uel statuti servanda est in subhastationibus, alias nullus est contractus,

274 *Promissum in subhastatione intelligitur repetitum in contractu.*

275 *Subhastatio non probat iustum pretium.*

276 *Subhastantes uectigalia pacisci possunt ut introitus habeantur.*

Et accipere possunt mutuo pecunias, & dare auantagia publicanis, ut melius uectigalia locentur.

277 *Offerens primus in subhastatione si idoneus non fuerit carens fideiussione, an secundus minus offerens idoneus liberetur ab oblatione.*

278 *Res ecclesiarum licitatæ an plus offerenti deliberentur.*

279 *Offerens in licitatione, an possit pœnitere,*

280 *In offerendo cæteris paribus locus est gratificationi,*

281 *Offerens notario uel præconi in subhastatione an obligetur.*

Offerens in prima licitatione an & quando sit restituendus.

282 *Publicanus qui anno præterito conduxit gabellas. Si promisit uiginti, & alius idem obtulit in licitatione an sit præferendus.*

283 *Res fisci uendendæ aut locandæ an sint semper subhastandæ.*

284 *Bona debitoris fisci an sint tacitè obnoxia fisco.*

285 *Debitor fisci qui non est soluendo non liberatur cedendo bonis,*

286 *Domus publicani debitoris fisci, an destrui de iure possit.*

Domus legari non potest ut destruatur.

287 *Domus pro delicto, debitoq; & pignore, an iure destrui possit.*

288 *Gabella non debetur pro rebus ad fiscum portatis.*

Afferentes munera & res ecclesiæ & superioribus suis principibus, non tenentur ad gabellas.

289 *Publicani qui anno præterito gabellas conduxerunt, licet nullus offerat aliquid tempore quo ponuntur ad inquantum, compelli non debent illas iterum accipere.*

290 *Contractus facti per officiales publicos, sunt seruandi per sequentes officiales.*

291 *Publicani pro urgente fisci necessitate, an possint ante tempus in pagis grauari,*

292 *Fiscus seu Communitas quæ uendidit gabellam frumenti, an teneatur soluere publicanis gabellam pro frumento per ipsam conducto pro necessitate & usu populi sui.*

Gabellæ quæ dicantur ordinariæ & quæ extraordinariæ.

293 *Publicani uendendæ carnis an possint inuitis macellatoribus uendere ex se carnes propè becarias.*

294 *Locationis contractus in se continet pactum, ne quid fiat per locatorem in præiudicium conductorum.*

Conductores

295 Conductores gabellarum impediti culpa uel facto locantis an agant ad interesse contra locantem, uel possis concedi temporis restau ratio ipsis inuitis.
296 Conductor coactè soluens collectam pro locatore debitore collectarum, uel decimarum, solutum repetis à locatore.
297 Conductor pro refectione rei locatæ uolontariè facta, an agere possit ad interesse.
298 Publicanis conquærentibus quòd pauci ueniunt mercatores, an sit facienda remissio.
299 Guerra uel pestis an sit legitima causa remissionis pretij gabellarum, & nume-ro 300. 301.
300 Casus inopinati qui dicantur.
301 Cessio in incorporalibus pro traditione habetur.
302 Solutio pretij conuenti pro gabella, an sit facienda ex pacto in pluribus terminis, uel in vna vice.
303 Emphyteutæ propter guerram uel pestem impedito. an fiat remissio.
Inquilinus qui tempore pestis à domo recedit, an totam pensionem pro tempore locationis soluere teneatur.
304 Remissio locationis an sit facienda in locatione vnius anni.
305 Præscriptio an interrumpatur per superuenien tem guerram aut pestem.
Possidentes prædia penes flumina, quæ sæpe inundari solent, aut prope confinia belli, uel pestis an præscribant.
306 Feriæ repentinæ an impediant præscriptionem.
307 Statutum quòd soluatur gabella de frumento quod extrahitur, an locum habeat in frumento in portu portato, pro quo alibi fuit soluta gabella.
308 Statuto disponente quòd pro omnibus rebus mobilibus & immobilibus soluatur gabella, an pro re portata pro pignore à debitore ad domum creditoris sit soluenda gabella, & per quem solui debeat.
309 Stante statuto q. pro omni contractu soluant gabella, quomodo est so.uenda si in instrumento fuerint plures res & plura pretia.
310 Statutum quòd pro quolibet pretio sit soluenda gabella de quo contractu intelligatur.
311 Gabella an sit soluenda pro pœna in contractu stipulata, stante prædicto statuto.
Pœnalis stipulatio propriè non est contractus.
312 Gabella pro contractibus nullis, inualidis, inutilibus & reprobatis non soluitur. & nume. 314 & 315.
313 Statuta disponentia circa crimina intelliguntur de perfectis & consummatis criminibus.
314 Statutũ quod soluatur gabella de contractibus, nõ habet locum in cessione iurium, uel rerum immobilium.
316 Gabella soluenda pro compromisso, an sit etiam soluenda pro tertio arbitro seu arbitratore electo.
317 Statutum quòd gabella soluatur de contractibus non est soluenda de contractu publicato & inde rescisso.
Statutum quòd solui debeat gabella pro contractu, alias contractus sit nullus. non habet locum in testamẽto. nec in renunciatione simplici. resolutione, uel reuenditione.
Testamentum non venit appellatione contractus.
318 Quasi contractus an comprehendatur à statuto quòd gabella pro contractibus soluatur.
319 Statutum prædictum an locum habeat in contractu tacitè incluso, uel in alium transfuso, uel in accessorio, uel in additione contractus. seu adiudicatione, & nu. 320.
321 Statutum præfactum an locum habeat in contractu impreprio, ut in fideiussione, compromisso, & legitimationis instrumento uel procurationis.
Compromissum secuto laudo an sit propriè transactio.
322 Statutum quòd soluatur gabella pro quolibet cõtractu alienationis, an locum habeat in permutatione.
Contractus quilibet translatiuus dominij continetur sub nomine alienationis. & venditionis.
Venditionis nomen est generale comprehendes omnes contractus onerosos: & quid de mutuo & commodato.
Gabella an sit soluenda de instrumento electionis pauperum per ipsos pauperes, stante

dicto generali statuto.
323 Statutum quòd pro contractibus uenditionis soluatur gabella an habeat locum in promittente dare.
Dare est rem accipientis facere.
324 Gabella soluenda ex pacto uectigalis de omnibus donationibus non est soluenda pro legato,
325 Statutum quòd pro contractibus soluatur gabella, sublatum fuit in vrbe Rauennæ per Iulium II. Pontificem.
Veneti quo tempore tenuerunt Rauenna ciuitatem sub dominio suo.
326 Statutum quòd pro contractibus soluatur gabella, an habeat locum in contractu facto extra territorium pro re cõtracta ibi in territorio & secuta est traditio. & nu. 328.
Gabella soluenda est in loco contractus,
327 Cautela pro euitando gabellas contractuum in loco ubi degunt statuta soluendi gabellas contractibus.
328 Iudex competens quis esse debeat super contractu celebrato Rauennæ de existente Forliuij.
329 Statuto disponente quòd infra certum terminũ, ubi facti sunt contractus, uel ubi res fit contracta, soluatur gabella, alias contractus sint nulli, an si ab una partium fuerit oppositum non fuisse solutam gabellam, poterit altera pars id opponere.
Paria delicta mutua compensatione tolluntur.
Actor non fundans se in dolo rei, sed in iure communi petendo pretium reus repellendus est replicatione,
Exceptio locum habet inter mercatores ubi proceditur de bono & æquo.
Pactum nudum est obligatorium de iure Canonico.
330 Contractus an ipso iure sit nullus ob non solutam gabellam: stante statuto, quòd contractus, pro quo si infra certum tempus gabella soluta non fuerit, sit nullus.
331 Moræ purgatio an admittatur in casu præmissi statuti ita quòd post præfixum tempus à statuto possit solui dicta gabella, ut valeat contractus.
332 Statutum q̃ non soluens gabellam uel illam fraudans nõ audiatur in iudicio, an intelligatur ita esse in omni foro.
Ius & interesse an competat contra fideiussorem & ipsi fideiussori, pro executione non solutæ gabellæ pro contractu aut mercibus.
333 Debitor debitoris fisci an grauari possit à fisco. principali debitore fisci non existente soluendo.
334 Gabella contractus garentigiæ non soluta, an impediat executionem contractus: & ad quem spectat probare non fuisse solutam.
335 Minor portans res gabellę an teneatur ad gabellam.
Minor an cadat in commissum pro rebus portatis sine licentia gabellarij. & nu. 336
Minor an sit restituendus contra publicanos.
336 Tutor uel curator minoris qui pro minore mercando non soluit gabellam, & merces minoris incidunt in commissum, tenetur ad interesse minori.
Statutum uel consuetudo generaliter loquens includit minorẽ. & si puniat, aliquid quod de iure communi non est punibile. tunc minorem non comprehendit.
337 Socij gabellarum, si separatim partes administrent, an alter ab altero petere possit sibi communicari quod plus exegit.
338 Obligati dare communi sal pro santo pretio, an si commune nõ indiget sale. possint cogere commune ad id acceptandum.
339 Venditor, si pacto conuentum est sal uendi, ut Princeps declarauerit pretium in tali mense, & mensis transiuit nulla facta declaratione, an in pœnam cadat uendendo ut primò faciebat.
340 Gabella qualiter sit soluenda & exigenda in territorio duorum dominorum,
Maleficium commissum in communi territorio duorum dominorum, qualiter & per quos sit puniendum.
Statutum quòd pro omni contractu soluatur gabella, an locum habeat in contractu facto inter patrem & filium.
341 Statuto dictante quòd infra decem dies soluantur tot pro pœna, & tot pro sorte, an lapsu decendij executio fiat pro pœna.
342 Statutum quòd pro omnibus causis soluantur iudicibus sportulæ, an comprehendat clericos pro causis suis.
343 Stante statuto quòd collecta soluatur, uel onus inferatur pro quacunque re stabili, quomodò soluenda eris collecta, uel onera fient, si habens possessiones suas inæstimo libratas

pro decem, unam ex illis uendidit, & aliam reliquit ecclesiæ vendendam, & pretium distribuendum pauperibus.

344 *Gabella soluenda pro qualibet libello, an sit soluenda pro additione ad libellum. & nume. 345.*

346 *Statutum quòd soluatur gabella pro qualibet contractu proprietatis, comprehendit contractum quo usufructus acquiritur.*

347 *Gabella soluenda pro iudicio incohato: in quo loco soluenda est, pro iudicio in duobus locis incohato.*

348 *Statutum quòd pro qualibet cõtractu soluatur certum quid pro libra pretij conuenti pro gabella, aliàs contractus sit nullus an annullet contractum, pro quo partem tantum gabellæ soluta fuit. & nu. 357.*

349 *Stante dicto statuto si contractus non ualuerit alia de causa nulla debebitur gabella, & nu. 354.*

350 *Statutum dicens solui gabellam de pretio cuiuslibet rei deductæ in contractum, de quo contractu intelligatur.*

351 *Statutum quòd de qualibet contractu soluatur gabella an locum habeat in promissione obligatoria de vendendo, uel in contractu promissionis de uendendo, aut de euictione: & quid de contractu cessionis. & nu. 352.*

353 *Statutum annullans instrumentum contractus ob non solutam gabellam, an annullet obligationem in eo contentam.*

354 *Statutum quòd pro qualibet testamento uel instrumẽto soluatur gabella, an locum habeat si reficiatur instrumentum uel testamẽtum amisso protocol o, uel si addatur, seu pluries leuatur iam soluta gabella.*

Habens dominium in re certa, si illud culpa uel uoluntate perdit, an teneatur soluere gabellam.

Gabella pro hæreditate soluenda, intelligitur adita hæreditate.

Gabellarum solutio an exorbitet à iure communi, quo iure prohibitæ sunt gabellæ.

355 *Statutum quòd soluatur gabella de qualibet hæreditate an locum habeat in patris hæreditate delata filio.*

356 *Gabella soluenda pro hæreditate, an sit soluenda gabellario existente tempore quo hæreditas adita fuit, uel gabellario temporis quo hæreditas uacauit,*

357 *Contractus an uitietur, si pro gabella soluitur minus ipsius debito pro contractu. & quid si de pluri soluatur & supra nu. 348.*

Error persæpe nocet in calculo dierum.

Condemnatus ex forma statuti ad pœnam abscisionis manus, si infra certum tempus pecuniariam condemnationem non solueris, an si per errorem dictam condemnationem integre non soluit incurrat in dictam pœnam statuti.

358 *Contractus an annulletur ob defectum unius nummi in solutione gabellæ stante statuto præallegato.*

359 *Statutum quòd soluatur gabella pro qualibet contractu an locum habeat in re alienata subiecta fidei commisso conditione pendente.*

360 *Pœna an committatur pro actu & contractu inualido & quid de conuentionali,*

361 *Statutum quòd gabella soluatur pro contractibus locum non habet in actis quibus causa instruitur.*

362 *Statutum prædictum habet locum in apocis publicis & priuatis.*

Apodisse an ueniant appellatione instrumentorum.

Vsus communis loquendi qualiter probetur,

363 *Testes non ueniunt appellatione instrumentorũ in statutis propriè intelligendis.*

Gabellæ solutio per uenditorem ne, an per emptorem fieri debeat, de contractu emptionis.

364 *Gabellam seu collectam quis soluere teneatur, cum possessio descripta est in catastro emptoris & uenditoris.*

365 *Statutum quòd pro cõtractu soluatur gabella, non habet locum in distractu.*

Gabella unica tantùm soluenda est, stante statuto quòd pro contractu soluatur gabella. & nu. 366.

Gabella an sit soluenda refutatione facta contractus per pactum sine dissolutione.

Contractus rescissus ut inualidus an reformetur noua conuentione.

366 *Contractus quando dicatur renouatus & quando non, ut gabella soluatur uel nõ soluatur.*

Contractus appellatione non uenit distractus.

367 *Statuto dictante quòd pro contractu debeat gabella solui si fuit promissum per aliquem uendere domum, & pro ea soluta gabella, deinde facta uenditio an iterato soluenda*

fit gabella.

368 Statutum disponens solui gabellam pro quali bet permutatione, an comprehendat permu tationem factam de re ad rem. & pro re in pretium.

Venditio an ueniat nomine permutationis, & è contra.

Permutationis nomen est generale ad omnes contractus.

Permutatio an sit uenditio si maior pars contractus sit in pecunia, uel in re permutata.

Permutatio uera transfert dominium, aliàs non est permutatio.

369 Statutum de soluenda gabella pro permutatione, non obtinet in datione in solutum.

370 Statutum iuris congrui non habet locum in permutatione.

Contractus an sit uenditionis uel permutationis, si detur res pro re, & pecunia, ita ut locum habeat prædictum statutum.

371 Gabella soluenda pro contractu an sit soluenda pro promissione.

Gabella pro agro est soluenda, ubi ager situs est.

372 Vasallus uel emphyteuta tenetur ad solutionem gabellæ pro agro feudali, seu emphyteuticario.

373 Gabella soluta propter contractum conditionalem, stante statuto de contractibus solui gabellam, ueniente conditione iterato solui non debet.

374 Gabella soluenda pro omni contractu, non est soluenda pro cessione pendente à primo contractu, uel ab alio cōtractu, pro quo fuit pri mo una soluta gabella,

375 Res æstimata pro dote an comprehendatur à statuto quòd soluatur gabella pro contractu.

Statutum quòd soluatur gabella pro dote an ualeat,

376 Gabella pro fructibus rerum dotalium solui de bet per maritum.

377 Gabella contractuum, an sit soluenda in loco ubi factus est contractus, uel ubi sitæ sunt res contractę, stante statuto solui gabellam in utroque loco. & nu.378.

378 Collecta an sit soluenda ut gabella in loco contractus, stante præallegato statuto.

Contractus conditionalis: stante statuto de soluenda gabella pro contractibus: quando & in quo loco sit soluenda gabella.

379 Exactor ante collectæ exactionem ad quid te neatur. & nu.380.

Domini prædiorum possessores uocari debent quando fit æstiuum, inæstimatione & men sura.

380 Præses ad petitionem exactorum tenetur exigere à debitoribus tributorum.

Exactores negligentes à debitoribus Principis exigere ad quid teneantur.

381 In exactione tributorum, collectarum, gabellarum, & functionum fiscalium, proceditur, summariè, de plano sine strepitu & figura iudicij. & de facto procedendo executiuè & sine citatione.

382 Gabella soluenda ex forma statuti pro contractibus an sit soluenda pro donatione, legato & institutione.

383 Legatum est donatio quædam, à testatore facta, ab hærede præstanda.

Statutum quod pro omni cōtractu soluatur gabella, an habeat locum in donatione remuneratoria.

Donatio remuneratoria nō īdiget insinuatione.

384 Remuneratio est permissa, & non donatio ex liberalitate facta.

Res subiecta fideicommisso, pro remuneratione alienari potest.

Remuneratio est uera debiti solutio.

385 Debitor soluens gabellam de euictione, seu litis contestatione ex forma statuti, an repetat à uenditore obligato ad expensas litis.

386 Statuto disponente, quòd non soluta gabella à uenditore pro re uendita, non possit petere pretium rei uenditæ, an possit emptori rem petenti à uēditore excipi de pretio nō soluto.

387 Transactio super adulterio fieri non potest.

388 Statutum de soluenda gabella pro sententia, an habeat locum in sententia interlocutoria.

Gabella soluenda uigore statuti pro sententia, an solui debeat pro præcepto de soluendo: laudo: primo & secundo decreto: iuramento: confessione iudiciali, uel sententia lata in causa summaria.

Statutum prædictum de soluenda gabella pro sentētia nō habet locum in Regno Neapolis.

389 Gabella pro quota quantitate soluenda est, si pe tita fuerint centum, & obtentum de uiginti, stante statuto q gabella solui debeat pro quantitate in iudicio petita.

390 Gabella soluenda pro æstimatione rei petitæ, uel

uel portatæ, quomodo sit soluenda.

Possessio quomodo æstimanda est, cum quæstio est de possessione.

391 Gabella quomodo soluenda de sententia habente plura capita.

392 Statutum quòd si pro sententia non fuerit soluta gabella, appellatio pro deserta habeatur, an vendicet sibi locum in paupere.

393 Statutum quòd soluatur gabella pro legato & litibus, an habeat locũ in legatis et litib⁹ pijs.

Legatũ malè ablatorũ piũ & debitum dicitur.

Statutum quòd nullus audiatur in iudicio, qui non soluit gabellam, locum habet tam in foro ecclesiastico quàm seculari.

Statuto prædicto iudiciũ nõ redditˀ nullum pro petitione in iudicio facta non soluta gabella.

394 Gabella an sit soluenda de legato facto consanguineo pauperi.

395 Legatarius vsusfructus, cui per testatorẽ remissa fuit cautio, quam præstare tenebatur hæredi de utendo et fruendo arbitrio boni viri, an teneatur soluere gabellam pro tali remissione, stante statuto supradicto.

396 Gabella qualiter soluatur pro vsufructu in contractu deducto, uel constituto per contractũ, uel testamentum aut codicillos.

397 Gabella an soluenda sit per debitorem, uel creditorem, statuto disponente, quòd pro contractu debiti soluatur gabella.

398 Statutũ q̃ de quocunq; cõtractu soluatˀ gabella an habeat locũ in eo, qui rem dare tenetur.

399 Gabella pro venditione, vel donatione soluenda sit, stante statuto, quòd pro qualibet libra donationum soluatur pro gabella duodecim solidi, & pro venditione decem, & in fraudem maioris gabellæ quis vendit, ac pretiũ palàm recipit, sed inde illum clam restituit.

400 Gabella soluenda pro lana an extendatur ad pelles lanatas.

Pelles an veniant appellatione lanę.

401 Gabella una tm̃ solui debet, licet libellus plures querelas p diuersis delictis contineat, statuto disponẽte solui gabellã p qualibet accusatiõe.

402 Statutum q̃ pro qualibet alienatione soluatur gabella, seu collecta, an comprehendat ecclesiam alienantem, uel acquirentem.

403 Priuilegium alicui concessum, ne teneatur ad collectarum solutionem pro prædijs suis, an extendatur ad prædia æstimata & in libro æstimi descripta per ipsum postea acquisita, ab alio bona fide possessa tempore priuilegij.

404 Statutum disponens solui gabellam de qualibet possessione acquisita de nouo, an vendicet sibi locum in acquirente ciuilem tantum possessionem.

405 Super indictum salis, vel aliarum rerum vltra ordinarias gabellas, an sit exigendum à daciario ordinario salis, vel ab officiale ad id specialiter deputato.

406 Bona debitoris fisci vendita non seruata solennitate legis, an retractentur.

407 Bona vendita ob non solutam gabellam, uel ob non solutum tributum detineri & uendi cũ bona conscientia possunt.

408 Gabella soluenda ex forma statuti de mercibus uectis, contractibus, testamentis, & legatis, solui debet illis publicanis quorum est gabella tempore conductionis mercium ac initi cõtractus quantumcunq; conditionalis. De legatis vero annuis soluitur illis qui erunt gabellarij tempore solutionis. nu. 409.

410 Gabella locata per tyrannos aut partiales et factiosos post de ciuitate expulsos, cui sit soluenda, an tyranno vel factioso in ciuitate existenti, an expulso locanti.

411 Bonis fertilibus collectari solitis alienatis retentis sterilib⁹, q̃uo et à quo sit soluẽda collecta.

412 Forenses ignorantes statuta & pacta facta inter fiscum & publicanos, vel inter Communitates & daciarios, an cadant in pœnam.

413 Gabella an sit soluenda de officiorum lucro: & an extendatur ad lucrum ambasciatorum et aduocatorum stante statuto in ciuitate.

414 Macellarij, an gabellas teneantur soluere pro carne ad frustra vendita, stante statuto quòd vendentes bestias teneantur soluere gabellam.

415 Ciuitas an possit sibi imponere gabellas & collectas perpetuas ob occurrentes necessitates.

416 Decuriones dicunˀ cõsiliarij, & eorum gaudent priuilegio ita quòd torqueri non possunt.

417 Spurius an possit esse decurio, & habere dignitatem.

Dignitas non est impedienda illi qui non deliquit nec commisit.

Vitia parentum non sunt imputenda filijs.

418 Consilium quæ partes consilij faciant in loco solito congregatæ.

Castella et villæ recognoscentes superiorem non possunt facere consilium.

419 *Pœnæ & multæ imponi possunt contra non soluentes collectas impositas. ut illas citius soluant.*
Auctoritas quæ nam sit sapientum, Consulum, priorum, & ancianorum ciuitatum.
420 *Gabella seu ius exituræ an solui debeat de incremento victualium facto propter humiditatem in naui, & terra propter aquam et inundationẽ, & an in tali casu dicatur fraus, & teneatur ad pœnam.*
Causa etiam iniusta excusat à dolo & pœna.
421 *Emptor domus uel terræ, an teneatur ad gabellas super eis impositas pro debito communi, quod ante venditionem debebatur.*
Onus rei traditæ in emptorẽ ad ipsum spectat.
422 *Ciuis nouellus an teneatur ad debita in præteritum facta per vniuersitatem illius ciuitatis in qua fuit receptus in ciuem.*
423 *Gabella in quibus locis solui debeat, & in quo collecta.*
424 *Munus quid propriè dicatur, & quotuplex sit.*
425 *Collectæ per ciues ob ciuitatis necessitatem inter ipsos ciues impositæ & per ipsos soluendæ sunt, & non per forenses.*
Collectæ an imponi possint ob necessitatem ciuitatis sine licentia Principis.
Collectæ imponi debent super æstimatione bonorum mobilium, & immobilium, & se mouentium.
426 *Ciuis habens possessiones in aliena patria seu territorio, an teneatur pro illis soluere collectas in patria sua positas.*
427 *Maritus pro fundo dotali collectas soluere tenet.*
428 *Habens à Principe priuilegium exigendi gabellas, an possit illud uendere sine consensu ipsius Principis concedentis.*
Iurisdictio an concedi possit alicui in aliquo territorio inscio Principe acquisita per præscriptionem.
429 *Ius accrescendi an detur in iure exigendi gabellas, & colligendi passagia. & nu. 430.*
Ius exigendi quando et inter quos locũ habeat.
430 *Ius accrescendi locum habet in iurisdictione ordinaria. non in delegata, uel inter arbitros.*
Ius accrescendi habet locum inter fratres, comites, marchiões et barones, et ĩ decreto iudicis.
431 *Statutũ ꝙ de quolibet cõtractu soluatur gabella an cõprehẽdat cõtractus clericorũ. et n. 443*
432 *Clerico inopi an licita sit negotiatio.*
Clericus portans res proprias causa negotiandi tenetur ad gabellas, & nu. 582.
Limitatio ad c. quàmquàm. de censib. & clemen. præsenti. eod. tit.
Clerici tenentur ad gabellas pro rebus non suis, sed alienis solitis soluere gabellas.
Clerici tenentur ad gabellas impositas pro refectione uiarum, & murorum, & pontium publicorum. & nu. 581.
433 *Clerici an per iudicem non suum possint cogi soluere gabellas.*
434 *Clerici in necessitatibus tenentur contribuere cum laicis.*
435 *Ecclesia an teneatur ad tributum. & nu. 572.*
436 *Clericus habens bona sua cõmunia cũ fratre suo laico an teneat soluere collectas et gabellas.*
437 *Collecta solui debet pro bonis donatis ecclesiæ collectari solitis.*
Clerici tenentur ad collectas pro bonis collectari solitis sibi donatis vel relictis.
Clericus succedẽs laico, cogitur ad collectas præteritas positas super rebus in quibus succedit.
438 *Sententiæ & constitutiones editæ à collectantibus clericos & ecclesias sunt ipso iure nullæ.*
439 *Ecclesia & clerus suus an pro bonis suis teneatur ad collectas & ad alia onera mundana. & nu 441. & 462.*
440 *Statuta contra libertatem ecclesiæ non ualent.*
442 *Clerici an ligentur statutis laicorum.*
444 *Clerici an teneantur soluere gabellas impositas per Principes seculares laicis pro rebus quas secum ferunt in naui. & quid de personis, et pro personis suis vehendis in passagio.*
445 *Pedagium ecclesiæ an possit locari per prælatum ad vitam suam.*
446 *Gabellas conducere, & pro gabellarijs promittere & interuenire non possunt clerici.*
447 *Clerici an sine gabella possint vendere vinum suum ad grossam & minutum.*
448 *Fũdus & dos ecclesiæ ĩmunis est ab oĩ gabella.*
449 *Gabella uel collecta, an sit soluenda pro re profana effecta ecclesiastica.*
Pactum quòd ecclesia pro rebus ei datis teneatur ad onera non ualet.
450 *Laicus an teneatur ad collectas pro ecclesia in ipsum translata & effecta profana.*
451 *Res profanæ ecclesiæ an subiaceant solutioni gabellæ.*
452 *Statutum disponens pro plaustro solui gabellã, an comprehendat plaustrum clerici.*
Colonus ecclesiæ uel clerici, an gaudeat priuile-

giјs & immunitatibus ecclesiæ seu clerici.

453 Statuta quæ nam sint illa quæ ligant clericos.

454 Decima uel gabella, seu collecta soluẽda ex forma statuti pro fructibus. an sit soluenda pro partu ancillæ.

455 Gabella uel decima soluẽda pro fructibus beneficij ecclesiastici, à quo sit soluenda pro illo anno quo renunciatur beneficium. cùm is qui renuntiauit fructus percepit.

456 Bannitus pro bonis suis confiscatis, an teneatur ad onera & tributa.

457 Laici collectantes ecclesias & clericos qua pœna sint puniendi.

458 Exigentes ultra debitum, quibus varijs puniantur pœnis. & nu. 461.

459 Episcopus potest prouidere cõtra exactores iniustè grauantes ecclesias & clerum suum.

460 Eps an possit ex cã ĩponere collectas ecclesi. suis.

463 Pauper presbyter seu clericus coactus de facto soluere collectam, gabellam, uel pedagium, an possit licitè quærere eleemosynam, pro dicta solutione facienda. & nu 577.

464 Paupes an de fisco possint legitimè grauari p muneribus et mercib. et collectis soluẽd. et n. 465

465 Miserabiles personæ, pauperes & cæci an teneantur ad munera personalia.

Miserabiles psonæ q̃ dicãtur. et n. 468. et 469

Impetrans rescriptum cõtra miserabilem personam, tenetur exprimere in qua miseria sit, aliàs non gaudet beneficio impetratorum.

Meretrices an sint in numero miserabilium personarum.

466 Ciuis diues soluens taleam pro toto populo, uel pro alijs ne caderent in pœnam, an illam recuperare possit à populo.

467 Statutũ eximẽs personas miserabiles à soluendo gabellas, taleas et collectas atq; tributa, an intelligatur eximere à dicta solutione pupilles, vidnas & infirmos.

469 Dementes et mente capti censentur miserabiles personæ & sub protectione ecclesiæ.

470 Pauperes & miserabiles personæ, extra prouinciam trahi non possunt ad iudicium.

471 Pauperes & miserabiles personæ appellare possunt ad Papam omisso medio.

472 Emptor aut conductor fructuum ecclesiæ uel clericis, an pro ipsis fructibus teneatur ad gabellas, statuto disponente q̃ de quolibet contractu soluatur gabella.

473 Gabella soluta p fructibus, an si fuerint fructus locati p cẽtũ sit soluẽda gabella p illis cẽtũ.

474 Collecta p quantitate patrimonij est soluenda.

475 Non obligatus ad onera personalia, an teneatur ad realia. & an teneatur ad hospitandum forenses in domo sua.

Milites & doctores atque aduocati non teneñ ad hospitandũ in domibus suis, stipendiarios milites, eqtes neq; pedites exercitus aut classis, nec seqntes exercit. ad muniẽdũ exerci. ũ.

476 Collecta uoluntariè ĩposita per ciues quãdo sit soluenda, & quando non: & quãdo volũtariè ĩposita per ciues pro faciendo honorẽ alicui principi, & quando propter necessitatẽ.

477 Annona qd differat à tributo. et ĩ quo soluañ.

Tributum vnde dicitur & in quo soluitur. & nu. 478. & 480.

478 Munera extradinaria nõ dicunñ ppriè tributa.

Dñia inter tributum & vectigal. & nu. 480.

479 Capitatio quod nam sit munus. & nu. 484.

481 Tributum & pensitatio. census, & annua præstatio sunt synoyma.

482 Tributorum si plures sunt socij obnoxij, an possit vnus pro alijs grauari.

483 Tributum quid differat à collecta.

484 Munera quædam sunt personalia, & quædam realia, & quædam mixta, & quædam quæ tribuuntur personis pro rebus.

Collectæ quæ nã sint, & quatiter sint soluẽdæ.

485 Munus quando ordinarium & quando extraordinarium dicatur. & nu. 489.

486 Bannitus an ante sententiam forisiudicationis teneatur soluere collectas.

487 Collecta an soluatur pro feudis ex cadentibus, seu mortiijs ad feuda pertinentibus.

488 Collectæ & onera cùm imponuntur sunt notificanda populis.

Indictio quæ sit, & vnde traxit originem.

489 Intellectus ad Glos in l. rescripto. §. fi. ff. de muneribus & honoribus.

Collecta est munus extraordinarium.

490 Pensitationes publicæ debentur reipublicæ & Principi.

Census & tributa à quibus debeantur.

491 Munera psonalia q̃ nam sint & esse dicantur.

492 Gabellarij an teneantur ad onera ciuitatum.

493 Domino à quo accepti sunt boues aratorij pro debitis fiscalibus an sit reficiendum damnũ & interesse passum in sua cultura.

In Regno Siciliæ boues aratorij, pro nullo debito ciuili capi possunt excepto fiscali.

494 *Pecunia exacta ex collecta imposita pro una causa necessaria, an possit in alia causa & re ac negotio expendi.*
495 *Milites, doctores, nec aduocati possunt esse talea rum vel collectarum exactores.*
496 *Immunes à collectis & gabellis qui nam sint, & priuilegiati à iure. & nu. 497. cum seq.*
497 *Forenses habitantes in ciuitate, an teneantur ad onera realia & personalia.*
498 *Hospitalia & pia loca non tenentur ad onera ciuitatum.*
499 *Excedēs annū septuagesimū hēt excusationē ab oneribus, nec ad onera psonalia uocari debēt.*
500 *Animalium custodes non sunt grauandi mune ribus personalibus*
501 *Rusticiducētes uictualia p annona in ciuitate cū plaustris p uictu ciuitatū, uel fimū extra eas portantes, ad onera grauari nō debent.*
502 *Pater habens duodecim liberos in potestate im munis est à collectis & muneribus.*
503 *Principum referendarij excusantur ab extraor dinarij muneribus.*
504 *Debitores q bona sua dederūt ī solutiū creditori bus nō pñt p dictis bonis grauari ī collectis.*
505 *Famuli missi pro custodia in villa vt laborent, non debent pro re & persona grauari.*
506 *Collector vnus ex pluribus grauari non debet, nisi pro rata exactorum per ipsum.*
507 *Fideicommissarij non tenentur ad onera pro bo nis per ipsos dispensatis.*
508 *Cæcus vtroq; oculo nō tenet ad onera psonalia.*
509 *Clerici primorū ordinū an īcludant in priuilegijs aliorum clericorum maiorum ordinum.*
510 *Podagrosi an excusētur à munerib⁹ psonalibus.*
511 *Exēpti & immunes an includantur in manda to Principis quòd omnes ciues & districtua les ad onera personalia teneantur.*
512 *Mr̄ uel affinis pupilli l3 cœperit soluere onera p pupillo, nō pōt cōpelli ad solutionē residui.*
513 *Ement à fisco bona delinquētis, nō tenentur ad collectas dictorum bonorū pro præteritis pe.*
514 *Collectarum solutio prescribi non potest.*
515 *Statuto dictante, q si quis veneris ad habitandum in ciuitate sis immunis à collectis per decennium, an is qui venit ad habitandum & discessit, & per longum tempus stetit extra ciuitatē, & inde redijt ad habitū ī ipsa ciuitate, debeat gaudere īmunitate p̄dicta.*
516 *Immunes ab oneribus priuilegio, lege, statuto, consuetudine, an per nouam prouisionem possint compelli ad onera.*
517 *Onera an in loco originis & incolatus quis subire cogatur.*
519 *Dominus an teneatur pro famulo soluere collectas pro possessionibus suis.*
520 *Pignorari non potest ius īponendi collectas, nec illius tenutam capi, sed commodari potest.*
521 *Milites an teneantur ad collectas.*
522 *Milites tenentur pro vectigali non præstito.*
523 *Milites an de illicita delatione teneantur.*
524 *Famulus qui stat cum domino exempto à collectis, an teneatur soluere collectas.*
525 *Instrumenta apta ad arandum & cultiuādum terram an capi possint pro executione. & supra nu 125. cum seq.*
Inalienabilia veniunt in executione rei indicatæ, si condemnatus aliud non habet.
Vtilitas publica præfertur priuatæ. & n. 527
527 *Pactis priuatorum ius publicum tolli nō potest.*
Pacto fieri non potest, quod lege nō est pmissū.
Iuri publico renunciari non potest.
529 *Boues dantes damnum insegetibus alienis deti neri possunt vt damnum ab illorum dominō resarciatur.*
530 *Boues aratorij an teneantur ad tributa.*
Agricolæ sunt eximendi à publicis oneribus.
531 *Hortolanus an veniat appellatione agricolæ.*
532 *Executio an fieri possit in bestijs deputatis ad macinandum in pistrinis: Et an capi possint p stipendiarios & officiales ad vecturā.*
533 *Executio vtrum fieri possit in vestibus & libris scholarium. & an in ianuis & tegulis domorum, & in trabibus affixis domibus.*
534 *Gabella non est soluenda de rebus necessarijs ad culturam agrorum, neq; de tritico & blado portato pro seminibus.*
535 *Familia Principum non tenetur ad onera extra ordinaria ciuitatum.*
536 *Princeps & Augusta pro bonis & possessionibus fiscalibus feudalibus & emphyteuticis, ad onera extraordinaria non tenentur.*
537 *Forenses an possint de iure collectari pro bonis sitis in territorio collectantium.*
Fanum exercentes possunt per ciuitatem quam habitant compelli ad præstandum pecunias communes.
538 *Forenses non tenentur ad onera personalia tempore belli, nec pro rebus alibi sitis.*
539 *Ecclesia an tempore guerræ teneantur ad collectas.*

540

540 *Immunitas alicui concessa in dubio non extenditur ad onera subeunda tempore guerrę.*
541 *Clericus coniugatus pro bonis suis tenetur ad collectas.*
Clericus coniugatus non incedens in habitu & tonsura non gaudet priuilegio clericali.
542 *Publicanorum & officialium collectantium & stationariorum libris an sit credendum. & probent. & nu. 591.*
543 *Ecclesia & clerus suus an teneatur ad gabellam seu collectam impositam super uino & fructibus.*
544 *Gabella an sit imponenda colonis regulariter.*
545 *Episcopus irrequisitus tenetur defendere spirituali gladio clericos suos à laicis. et nu. 547.*
546 *Statutum an ualeat, quod coloni ecclesiarum & clericorum teneantur ad collectas & gabellas, & nume. 547.*
Clericus qui nõdum accepit fructus ab ecclesia, an teneatur pro ipsa ad onera publica,
547 *Coloni & affictuales rendetarij ecclesiarum non debent per laicos ultra debitum grauari.*
548 *Coloni ecclesiarum an teneantur ad decimas,*
549 *Coloni prælatorum seu ecclesiarum decimas & collectas coactę soluentes pro suis dominis, an retinere possit fructuum partem pro satisfactione.*
550 *Colonus secularis personæ an teneatur soluere gabellam pro fructibus portatis ad domum domini, ubi est statutum solui gabellam de fructibus.*
551 *Colonus partiarius coactus pro domino gabellã soluere potest computare in fructibus de parte domini sui.*
552 *Colonus pro expensa quam fecit pro domino in fundo, & fructibus, an possit de fructibus se metipsum satisfacere,*
553 *Gabella soluenda de fructibus intelligitur deductis expensis.*
Expensæ non deducuntur de fructibus debitis à colono partiario.
Fructus dicuntur deductis expensis & nu. 556
554 *Lucrum dicitur deductis expensis & omni damno.*
555 *Statuto disponente solui gabellam pro qualibet corba frumenti, an deducantur expensæ.*
556 *Fructus ecclesiastici dicuntur deductis expensis, & in lucratiuis contractibus.*
557 *Expensę non extrahuntur de fructibus uacarũ Quid de fructibus pecudum.*
558 *Statutum quòd soluatur gabella de fructibus non habet locum in distributionibus quotidianis.*
559 *Redditus protocolorum non subiacent statuto quòd de fructibus soluatur gabella.*
560 *Statutum quòd de fructibus soluatur gabella non habet locum in calce.*
561 *Statutum dictans solui gabellam de pomis, an habeat locum in oliuis, piris & glandibus.*
562 *Gabella ex statuto soluenda pro omni contractu ad rationem x. pro centenario quantitatis, intelligitur deductis expensis.*
563 *Statutum quod soluatur gabella de pretio quo res uendita fuerit non intelligitur deductis expensis.*
564 *Statutum quòd de fructibus soluatur gabella non habet locum in operibus hominum.*
Hominum fructus seu operæ an ueniant in statuto quòd de redditu soluatur gabella,
565 *Statutũ quòd gabella soluatur de fructibus, an habeat locum in palea, fœno, syluis & arboribus ceduis, in auibus, piscibus, feris solitis capi in fundo & fluminibus,*
566 *Fructuum uerbo quæ nam comprehendantur,*
567 *Statutum quòd pro fructibus & rebus sit soluenda gabella an sit licitum.*
568 *Statutum prædictum an locum habeat in pensionibus fundorum.*
Pensio fundi aut beneficij uenit appellatione fructuum.
569 *Ecclesia immunis ab oneribus & seruitijs temporalibus, an teneatur soluere onera & collectas pro dote sua sibi data, & obnoxia primò collectis & tributis. & nu. 570.*
570 *Res tributaria an de iure alienari possit sine onere tributi.*
571 *Ecclesia seu clericus ad quem peruenit res alibrata & collectari solita an teneatur ad collectam. & nume. 579.*
573 *Ecclesia habens stabilia in territorio suæ diœcesis, & in territorio alterius diœcesis an teneatur soluere collectas Papales pro bonis existentibus in alieno territorio & diœcesi.*
574 *Statutum imponens collectam ecclesiæ acquirenti possessiones, domos, & stabilia, non ualet.*
575 *Fratres minores sancti Francisci non tenentur ad collectas & gabellas laicorum.*
576 *Canonici, monachi & conuersi an teneantur ad collectas, gabellas & pedagia.*
577 *Conuersi & religiosi de facto grauati soluere col-*

lictam,gabellam uel pedagium, possunt licitè eleemosinam quaerere,pro faciendo dictam solu ionem.& supra nu.463.

578 *Clerici pro patrimonialibus bonis an teneantur ad collectas.& nu.579.*

580 *Clerici an teneantur pro collecta custodum ciuitatis, pontium & murorum.*

581 *Viae,pontes, & muri ciuitatum & locorum à quibus magis refici debeant.*

582 *Clericus exercens mercantiam & secularia negocia tenetur ad onera & gabellas.*

583 *Papa potest laicis,& eorum bonis profanis ex causa imponere collectas. Et Imperator ex causa potest imponere in subditos suos.*

584 *Papa super bonis ecclesiarum, & patrimonialibus clericorum uniuersi orbis,potest collectas imponere.& nu.586.*

585 *Princeps secularis an pro bonis omnium subditorum possit imponere collectas.*

587 *Mulier nupta forensi & extra suam patriam habitans an pro bonis suis existentibus in loco suae originis teneatur ad collectas forensium,*

588 *Statutum quod forensis non possit acquire bona immobilia in loco, an comprehendat mulierē de illo loco oriundam alibi nuptam.*

589 *Mulieres nuptae in quibus casibus subiaceant uiris suis,& in quibus non subiaceant.*

Iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt.

590 *Ciuitas an possit imponere collectas suis ciuibus pro rebus quas habēt extra suum territoriū*

592 *Libris scriptis alterius manu an detur fides,*

Libro aestimorum quando sit danda fides.

593 *Sal conductus per mercatorem pro sufficientia ciuitatis qualiter mensuretur,& ematur,pactis stantibus uarijs cum ciuitate,*

594 *Muliones,uecticani, nautę & similes tenentur pro rebus suo defectu deperditis & damnificatis.*

595 *Muliones, uecticani & nautae, qui causa defraudandi uectigalia iuerunt per loca insolita,& inciderunt latrones & piratas tenentur ad emendam damni passis.*

596 *Gabellae in dubio intelliguntur uenditae & locatae cum pactis solitis & consuetis.*

Pactum factum contra solitum per officiales uendentes gabellas est nullum.

597 *Pactum factum cum datiarijs quòd nulla nouitas fieri debeat durante tempore conductae, quomodo intelligatur.*

598 *Pedagium soluendum pro ponte, an dirupto ponte solui debeat.*

599 *Gabellarij an merces per ipsos captas sine bulleta uendere possint.*

600 *Res captae pro contrabanno an emi possint cum bona conscientia.*

601 *Gabella an sit soluenda ab eo qui rem uendit extra patriam suam,*

602 *Statutum quòd extrahens uinum teneatur soluere gabellam an comprehendat extrahentē acetum,seu uinum mixtum & nu 603.*

603 *Vini appellatione an ueniat aquaticum seu mixtum.*

604 *Statutum prohibens extrahi accetum,mixtum, mel,aut oleum non habet locum in eo qui uinum uel mulsum factum cum melle extraxit*

605 *Vino capto pro contrabanno, an ueniant uasa uinaria & an cum uino sint perdita.*

606 *Vini appellatione an ueniat oleum, & mulsum factum cum melle,*

607 *Prohibitus extrahere uinum, non prohibetur extrahere modicum quantitatem uini portatam in cantaro pro usu & potu itineris causa gustus.*

608 *Super indictum,an locatis gabellis, possit imponi supra gabellas ordinarias,& an teneatur locans ad interesse.nu 609.*

Legem sibi statuere potest unaquaeque ciuitas.

610 *Macellatores carnes & pisses uendentes an teneantur ad utrūq; datium carnis & piscis.*

611 *Vendentes carnes ad assisiam & calmerium primum non mutata assisia culpa & negligentia officialium, an cadant in poenam.*

612 *Officiales monstram non facientes familiae, culpa & negligentia illorum qui tenentur uidere,monstram an cadant in poenam.*

613 *Communis res portata ab uno ex socijs contra decretum, non incidit in commissum nisi pro parte portantis & si res sunt plures quae separari possunt, res solum fraudatoris incidunt in commissum & nu.614.& 615.*

616 *Vno ex haeredibus defuncti emphyteutae non soluente canonem an tota emphyteusis reuertatur ad ecclesiam,& nu.617.*

VTO nauigatur sub prudẽtibus:& expertis ducibus virtute, & auctoritate munitis:sub quibus libenter nauigat,& militat gens Clasſica: quoniam hi probè ordinant, conſulunt, & præcipiunt ad res ſubditas:Iulii Cæſaris,& G.Pompei exemplo: qui mira facilitate ordinabant,& inſtruebant nauales expeditiones.

2 † In nauibus plura ſunt diſtincta officia, &artes,ultra duces in ipſis:ſunt quidam qui patroni vulgo nuncupantur nauium curam habentes,cartamq; nauigandi, & buſſum magnetis tenẽtes:& præter alios ſunt nauarei dicti vulgo pilotæ à pilo nuncupati:quia cũ pilo menſurant aquã remo,lance,& filo cum ferreo ſeu plombato pẽdenti capite nauibus viam facientes,& vadum aperientes portuum ob renua atterratorum:& hi expertes eſſe debent nautici exercitii,& habent cognoſcere ventos,&eorum naturam experientia ſua rerum magiſtram: & præuidere futuras tempeſtates,ipſis prouidendo,& imminentibus procellis conſilio ſano p claſsis tuicione reparando fluctibus ſtudio omni:quibus magis pereunt naues, q̃ bello:tenẽtur nauarei ire cum ſcaphis ad littora;& ad inſulas mẽſurãdo aquas ut euitentur ſcopuli,& mala uada limoſa,harenoſa,ſaxoſa,& terrena:vt aliàs dixi: ne claſsis paciatur nauigando, aut portum capiendo:& habent cuncta cunctare pro ipſorum ſalute: claſsis nã prouidos tutela tutatur, & negligẽtes extinguit incuria.

3 † Et probi,& diligentes olim fuerũt Veneti in Syria bellantes apud Pcholomaidã quã pluries ſua uirtute potiti fuerũt.

4 † Et demum catholicorum quorundam diſcordia anno domini. M. CC. XC. tempore Vrbani ſecũdi Pontificis perdita fuit Pcholomaida cum nomine Chriſtiano in Syria,& per Regem Babillonis deſtructa tunc fuit Pcholomaida ſuo ab Europa ceſſante fauore: prout ceſſauit inſulę Rodon tempore Adriani ſexti Pontificis. M. D. XXIII.

5 † Et illi nauigare dicuntur qui inceperũt nauigare licet non dum applicuerit locũ ubi intendunt accedere.l. qui Romæ.§. Callimacus,& per Glo.ibi,& Doct.ff. de uerbo.obliga.

6 † Et benè diſcunt nauigantes adorare Deum:ut de Anchiſiade legitur in poęta vexato à ventis & à motis fluctibus tireni turbati maris &c.Incũbuere mari totũq; à ſedibus Imis.Vna euruſq; notuſq; ruunt crebriſq; procellis. Aphricus & uaſtos uoluunt ad litora fluctus. Inſeqtur clamorq; uirum ſtridorq; rudẽtũ Eripiunt ſubito nubes celũq; , diẽque Theucrorũ ex oculis põto mox incũbat atra. Intonuere poliet crebris mictat ignibus æter. Præſentemq; viris itentat omnia mortẽ Extemplo Aeneæ ſoluunt rigore membra Ingẽmit, & duplices tendens ad ſidera palmas Talia uoce refert oterq;,quaterq, beati.

Quis ante ora patrũ &c.& inde Nudus, & ignota palinutæ iacebis harena &c.

7 † Et tenentur animoſi duces aquatici belli eſſe ſemoti omni timore : Anthigoni exemplo regis ſecundi Demetri filii: qui dum aduerſus Pcholomęũ foret pugnaturus nauali certamine ; & gubernator nauis ei dixiſſet hoſtium naues eſſe plures:contra illas plures me ſolum opponas(inquit)animo inuictus Anthigonus:& ita ſuorum auxit animos mãdando gubernatori nauis ut retro maneret, & ſe animosè oppoſuit hoſtibus:& illos adeò perterrefecit q̃ in fugam uertit.

8 † Et legitur olim idem feciſſe Petrum Mocenicum ducem Venetæ claſsis apud Nigram corcirã quæ modo dicitur Corfu.& barbari regis infidi claſſem fugauit animi ſui inuicti uirtute.

9 † Pictura prodeſt deſcripti orbis in omni bello ut non ſint incognita loca ubi nauigatur, & bellum fiat.

10 † Proſunt & exploratores ut ſciant duces hoſtium loca, & ſecreta illorum & ſi poſſibile foret illa uidere propriis oculis periculo ceſſante: eſſet perutile: Cæſaris exemplo:qui propriis oculis nauigationes:inſulas:& loca inuadenda cernebat:

& explorabat præter alios exploratores & speculatores suos:inuidi uirtutis Alexandri magni:qui omni periculo se submiserat;ut honor & gloria animi sui inuicti propalaretur:non laudo ꝙ imperatores bellorum in explorando ponant personas suas tam põderosas in arbitrio fortunę:quę est hostis & inuida uirtutis: qm̃ ammisso capite dispergit exercitus.

11 †Et quidē est prudēter considerandum: quando ignota petitur regio:ꝙ non oportet vagari in incerto: neque laberintum intrare sine filo:sed omni cum diligētia exactissima perquirere locorum opportunitatem:vt euitētur imminentia futura pericula ob occultos scopulos,& arenosa scanna à natura, seu ab industriali arte,uel à reumate facta.

12 † Vt olim in Liburnia fecerunt Veneti: qui caute nauigarunt ad Arbenses obsessos:sibi tunc confœderatos, & oppressos à Liguribus: & ibi se tutò reduxerũt ad amicos,& ad locum peroptatũ: & ipsos Arbenses arte liberarunt ab obsidione tunc valdè fidos Imperii Veneti ut Veneta docet historia.

13 † Et quia pro communi vtilitate imperii uectigalia tam in terra,q̃ in mari reperta & imposita fuere:ideò de his, & de collectis,muneribus, & oneribus: quæ per dies ex causa imponuntur pro necessario vsu populorum scribere decreui.

14 † A quibus regulariter nullus est immunis: licet proferat rescriptum principis super immunitate:quia presumitur obrepticium.l.omniũ.C.de uectig.& cõmiss.

15 † Vbi habetur per Doct. non ualere rescripta facta contra statuta,& conuentiones vectigaliũ: & in l.quidquid ibidem.

16 † Et pro vectigalibus tertia pars octauæ partis soluitur pro uectigale.

17 † Quod dictum est à vehendo latinè: & gabella communiter vulgò dicitur italico sermone:quia vt vulgari sermone dicitur,molti se trouano gabati per le gabelle: & tollonea græcè à tollo tollis dicuntur: quia pro ipsis octaua pars tollitur,seu soluitur eorum:quæ vehuntur.l. à pstatione.C.de vectug.ita dicit And. de Iser.in tit.q̃ sint rega in.§.vectigalia.

18 † Et si foret immunitas concessa alicui per principem extenderetur immunitas tantum ad extraordinaria,& non ad ordinaria munera.

19 †.Et si princeps specialiter contra legem omnium.C.de uectigal.disponeret;cum clausula non obstante:tunc talis immunitas sortitet effectum,etiam in ordinariis muneribus tenēt Glo. & Doct.in.l. fi.C.de aquę duct.& in l.rescripta.C.de preci. impe.offer. & per Bal.in l.omnes. C.quemad.præscrib. & Bar.in l.fi.C.si contra ius & vtil.publ.habetur per Doc. in l.Iulian⁹.ff.de leg.iii.& in l.v. iis qui ducenta.ff.de reb.dub.vbi habetur quòd immunitas concessa non extenditur ad munera ordinaria.

20 † Et renentur domini terrarum imponentes gabellas,& pedagia custodire territoria sua:& si quid foret in ipsis derobatum per latrones tenebuntur ad emendam de iure: & ita seruabatur olim in Regno Siciliæ ex regia prouisione:habetur p Arch.in c.si quis peregrini.xxiiii. q.iii.& c.dominus.xxiii.q.i.& in.v.q.& c.administratores.iii.q.vii.& per Bar.in l.nequid ff.de incēd.rui.nauf.hodie vniuersitates dicti regni, & barones tenentur custodire territoria sibi data in feudum:aliàs cadunt in pœnam,& ad emendam derobatis per cap.regis Roberti:qđ procedit si potuerunt prouidere, & non prouiderunt:habetur per Bar.& Glo. in d.l.nequid.ff.de incend.rui.nauf. & per occurrentes in materia qões procedã.

21 † Et primò de publicanis: An cum bona conscientia possint conducere,uel emere gabellas: dic posse secundum Bald.in c.i.quæ sint regal.in vsib.feud.& in l.i.& per Ang.ibi.ff.de iust.& iur.

22 † Gabella namque est ordinarium munus: quando imposita est per statutum vel legem:secũdum Bar. in l.ii.ff. de iur. immu.quoniam pro publica vtilitate inducta est,quæ præfertur priuatæ.

23 † Nauta quidam promisit consignare merces in portu Cesenatico suo periculo,& expēsis:an teneatur soluere expensas gabellæ: quæ veniebantur soluendæ pro dicto contractu: dic non teneri. Ita consuluit

consuluit. Alex. de Imo. in consi. lib. ii. vol. vbi ponit si gabella sit onus contractus: uel rei trahendæ &c.

24 † Et cum statuta gabellarum sint stricti iuris ut lacius dicam inferius: & an statuta loquentia de gabellis habeant locũ super rebus inęstimabilibus: dic ꝙ non l. ita autem. ff. de administ. tut. & ꝑ Alex. in consi. lvii. iii. vol.

25 † Quæro de rustico loci statuti disponẽtis: ꝙ ꝑ quolibet vitulo nasciruro in territorio soluantur duo solidi: & rusticus quidam prædicti territorii habẽs bestias suas pregnantes cõduxit illas in alio territorio ubi parierũt uitulos plures: an ipse teneatur soluere gabellã pro ipsis vitulis in loco patriæ suæ vbi est dictũ statutũ: dic ꝙ sic, quia id dolo fecit: ꝙ secus foret dolo cessante rustici secundũ Bal. in l. si in fraudẽ. C. de lega. & per Bar. & Glo. in l. cũ satis. C. de agri. & censi. lib. xi. & in l. si ex facto, la. grãdi. ff. de hære. insti.

26 † Quia fraus non debet patrocinari doloso, nec valet ꝙ fit in fraudem legis, vel statuti, sed nullum est ipso iure. l. cum hi ff. de transact. & per Bal. in l. i. C. si quis in fraud. patro.

27 † Stat prouisio in ciuitate, ꝙ si quis per mensem tenuerit in villa familiam suam & ipse habitauerit in ciuitate an teneaт ad onera in uilla, vel in ciuitate? dic ꝙ tenebitur soluere in uilla: qa ibi est maior pars familiæ suę: Gl. est in l. i. ff. de liber. agn. & l. cũ scim⁹. C. de agri. & censi. xi.

28 † Iddem est dicendũ de collecta si rusticus iuerit ad habitandum in alia villa ne solueret collectam in prima uilla, tenebitur in prima vbi præuentus est. l. prouidendum. C. de decur. lib. x. & si non dolo discessit tenebitur soluere in loco vbi habet maiorem partem familiæ: & facultatum: quia incola dicitur illius loci. l. ciues. C. de incol. lib. x. & per Bar. ibi & in l. fi. C. de agri. & censi. lib. xi.

29 † Viget statutum, lex seu consuetudo: in ciuitate ꝙ rustici emẽtes bona stabilia teneãtur ad tales collectas: & ꝙ ciues emẽtes sint immunes ab huiusmodi angariis & collectis. Contingit ꝙ nobilis quidam precibus rustici pro rustico emit stabilia: vt non subsit oneribus prædictis qua pœna teneatur: dic rem prædictam publicari fisco. l. i. C. de nauicul. non excusan. & ibi Bar. lib. x.

30 † Quid si per uniuersitatem fuit pactum cum rustico ꝙ non teneatur soluere collectam: an ualebit tale pactũ. Distingue aut rusticus est oriundus in villa dictæ vniuersitatis, vel erit forensis & nõ subditus vniuersitati. Primò casu nõ valebit: nisi ex causa vera & approbata. Secundò casu fides est ipsi seruãda: & ualebit. l. ii. ff de iur. immunit.

31 † Bannum seu proclama stat in ciuitate seu statutum: ꝙ si quis portauerit bladũ sine licentia inscriptis habenda à publicano ꝙ perdat bestiam, nauim, vel currum: cum quibus portauit bladum: an debeat perdere pullũ vel scapham: seu sacchum in quo erat bladum: de quibus nõ meminit bannum vel statutum dic ꝙ nõ tenet Bal. in l. iii. C. de naut. fœnor.

32 † Et similiter in legato nauis vel bestiæ non uenir scapha, neq; pullus: vt accessorium legato cum ex se stare possint, nisi aliter de consuetudine seruaretur. l. legatis. §. quibus ff. de lega. iii. & per Bar. in l. cum quidam. ff. si cert. peta. & in l. vaccę. de euict. & in l. si ut certo. ff. cõmod. & in l. si quid ff. de leg. ii.

33 † Iubet statutum ꝙ animal cũ quo merces extrahitur sine solutione gabellæ publicetur: & si pluries cum codẽ animale fuerint portatae vetita an pluries animal publicari debeat, dic ꝙ no, cum sufficiat vna publicatio, nec possunt in eadem re concurrere plures causæ lucratiuæ secundum Bart. in l. Meuius. §. duobus. ff. de leg. ii. & Ioan. de Firmo in ultima parte sui tractatus gabellarum, cum fiscus dicatur habere causam lucratiuã, notat Bar. in l. i. ff solut. matri.

34 † Nec venit in tributum cum creditoribus delinquentis, habẽtibus causam onerosam, habetur per Bart. in l. rescriptũ & ibi Glo. ff. de pact. nec in speciebus cadit duplicatio pœnæ, vt per Bar. in d. §. duobus. Quid si dixerit statutum: si quis extraxerit tales merces perdat currum: non tamen ob hoc perdet merces: tenet

Bal. in l.iii.C.de naut.feno. Quid si dixerit perdere merces, & currū: p hoc nō habet perdere boues illas ducentes: tenet singulariter Sal. in l.iii. C. de naut.fęno.

35 † Vbi dicit Saly. ꝙ si quis portauerit salmam frumenti sine licētia perdet illam: non tamen perdet sacchum cum quo salma furmenti portata fuit.

36 † Et si dixerit statutum perdat salmam mercium: non tamen perdet animal, neque currum: ita tenent Bald. & Saly. in d.l.iii.C. de naut fœnor. Nec obstat lex nec liquide. ff. de pen.lega.neq; lex peculiū.§.quadrigæ.ff.de leg.iii. cū prædicta sint accessoria: cum ex se stare non possint: & etiam quia ibi de fauore amplianda: hic de odio restringendo in statutis p regulā odia de reg.iur.in vi.& per d.Io. And.& Philip. Decium ibi.

37 † Quid si disposuerit statutum: ꝙ si quis portauerit vnum currum frumēti cadat in pœnam decem librarum & perdat frumentum: non habebit locum in ammissione currus neque bouū: neque in aliis bladiis vtputa in ordeo: spelta: trisigo: mellega, lenta, saracino, legumnibus, vt de fasellis, & similibus nisi in frumento secundum Barto. in l. frugem. ff. de verb. signific. & Alexan. in l. triticum. ff. eodem titu. & Abba. in c. ex multiplici, extrà de decim.

38 † Vbi dicit bladum & triticum esse nomen generale: & text. in l. Medio. C. de suscep. & archar. & ibi Doct. lib. x.

39 † Cum banna & statuta strictè intelligi debeant: & non extendantur in pœnalibus & exorbitantibus à iure communi. l. si de interpretatione. ff. de legibus secundum Bal. & in l.iii.C.naut.fęnor.& l.q̄d quid astringēdę, cū similibus. ff. de verb. oblig. & per Firm. in tract. suo gabellarū par.viii. principali in xii. col. Nec obstat l. coté ferro. §. dn̄s. ff. de publ. quia loquitur in prohibitis de iure cōi. Nos autem loquimur circa prohibita de iure statuto rum nisi aliter se haberet consuetudo patriæ, vsus loquēdi. & rationis idēptitas.

40 † Et si statutum dictauerit: ꝙ nullus sine licentia possit emere frumentum: & de uenditore nihil dixerit: An uideatur idē statutum in uenditore, tenet Bart. ꝙ sic in l. vnica. C. de cupres. ex luco damasi. lib. xi. & in l. fin. ff. de accept. & in l. fin. C. de vidui. tollen.

41 † An statutum prohibēs extrahi frumentum, habeat locum in extrahente farinam videtur dicēdum ꝙ non l. Iulianus. §. sed si quis. ff. ad exhibendum: & qui legat frumentum & marmor: non videtur legasse farinam, neque columnam, quia talia specificata non possunt reduci ad suam pristinam materiam. l. quæsitum. §. illud ff. de leg. iii. & quidq̄d dicat Alb. Gand. in suo lib. malefi. in tit. de reb. vet. circa nō extensionem: & Alberi. de Ros. in i. par. statut. Tu dic contrarium esse verum: videlicet extendi. l. Pomponius. ff. de negc. gest. & l. ambigua. ff. de leg. & l. nam igitur absurdum. ff. de oper. libert.

42 † Et si statutum prohibet iri de nocte cū lumine, multo fortius prohibere videtur sine lumine. l. i. §. per calumniam. ff. si mulier ven. nomi. in pos. ne fiat fraus statuto, & uidetur absurditas, cum eadē ratio militet ꝓhibitionis. l. cotem ferro ff. de publ. & per Firm in tract. gab. in viii. par. & p Glo. in l. i. & ii. ff. de per. & commo. rei uend. & in l. tale pactū. ff. de pact. & per Io. Fabr. in §. fi. Inst. de his q̄ sunt sui vel alien. iur. super vlt. Glo. vbi ponitur quando fit fraus legi vel statuto &c.

43 † Quæro de statuto disponente solui gabellam per transitum animalis extracti vel extrahendi de Ciuitate & si quis bouem uel mulum forensem per transitum duxerit per ciuitatem dicti statuti soluere habeat dictam gabellam? dic ꝙ non: quia statutū intelligi debet de animalibus suę Ciuitatis & territorii extrahendis & nō de forensibus: quæ extrahūtur per transitum l. Cęsar. ff. de publ. Glo. & Cyn. in l. si q̄s post hāc. C. de edif. priua. & ibi per Moder. quod ēt intelligitur de animalibus ductis ad ciuitatem causa pignorū vel cōmodati aut depositi, ꝙ non soluatur gabella q̄n extrahunt vigore dicti statuti: tenet Fir. in i. par. sui lib. gab.

44 † Dicens dictum statutum etiam intelligi de animalibus magnis & non de minutis: vt sunt anseres, & gallinæ, allegat

Guil.du Cune.in l.de qbus ff.de leg.&c. supposita consuetudine l. iii. ff. ad leg. Rod.de iact. & l.ii.ff.ad leg.Aquil. & l.i. §.ius naturale ff.de iust.& iur. & l.auibus.ff.de leg.iii.

45 † Et quidam dicunt anseres & gallinas non esse animalia sed aues: & non inter animalia adnumerari. Nos contrarium dicimus quia,sunt animalia,ut docet Imper.inst.de rer.diui.in §. gallinarum ibi & qui lucrandi animo ea animalia detinet loquens de gallinis & anseribus furtum committere intelligitur: ꝙ est bonũ scire pro interpretatione statutorũ &c. quæ si disponerent de animalibus intelligeretur etiã de anseribus & gallinis ꝑ illũ tex. Et si disponerent de auibus simpliciter nõ intelligerẽtur de pdictis anseribus & gallinis per tex.prædictum:contrarium videtur innuere tex.in l. auibus ff de leg.iii in hoc seruabitur cõsuetudo & vsus communis loquendi patriæ.

46 † Nec locum habebit dictum statutũ in hominibus secundum Flor.Dulf.de Sancto Petro in l.ii.ff.ad leg.Aquil. etiam si statutum diceret de dãno dato per aĩal bipedum & minutum, non uendicabit sibi locum in hominibus liberis: neque in seruis.l.ii.§.i.ff.ad leg. Rod. de iact. propter odiũ:quia odiosa restringuntur statuta limitantia ius cõe, vel illi derogantia.l.quidqd astringendæ.ff de verb. oblig.l.obligatione generali.ff.de pigno. l.penul.ff.de priuil.credit.

47 † Nisi statutũ dictaret ꝙ pro qualibet re soluatur gabella,quia & homo liber cõprehenderetur secundum d. Rayn.de Arscen.de Forliu. olim Bar. præceptorẽ in iure Ciuili:quam sententiã vt veram & cõmunem tenet cautus Bart. Cepol.Veron.qui fuit concurrens d. Alex.Tarta. de Imo.in Gymnasio Paduano, in l.pecuniæ ff.de verb.signifi.

48 † Quæ autem sint animalia crassa, dic esse equos,boues,cameli,elephantes, & similes bestię,quæ veniunt appellatione armentorum.

49 † Et minuta animalia sunt pecudes, capre, & similes bestiæ,quæ veniunt appellatione gregis l.i.§.i.& l.oues.ff. de abige.& ibi Bar.& in l.fin.ff.de milit. veste lib.xii.quę scire optimum est pro statutorũ intelligentia,& formandis libellis.

50 † Quęro de statuto loquente de ouibus an habeat locum in agnis: dic quòd non nisi aliter se haberet communis vsus loquendi & consuetudo l.seruus.§.ouibus ff de leg.iii.

51 † Appellatione pecorum & gregis veniũt & porci vt in d.l.seruus.

52 † Et appellatione iumentorum ueniunt boues & æquæ,& similes bestiæ crassę.l. ædiles.§. iumentorum.ff. de ædil. edict.

53 † Et si statutum diceret gabellam solui de armento,intelligeretur de bestiis crassis,vt sunt boues equæ, & similia animalia, & non de minutis,ut sunt oues & similia.

54 † Et si diceret solui gabellam de grege intelligitur de pecudibus & animalibus paruis tenet Bar.in l.fi.C.de milit.veste.

55 † Quid si confiscetur animal uel currus fraudatis vectigalibus,cum quo fuerunt portatæ merces,etiam si fuerit animal alienum & non ipsius fraudantis uel currus alienus an intelligatur confiscatus currus uel animal alienũ. Distingue si dominus currus uel aĩalis fuerit sciens uel non de dicta fraudatione quæ fiebat: si sciens perdit animal suũ vel currus. Si ignorans nõ perdit nec ritè cõfiscabitur,nisi statutũ uel consuetudo disposuerit aliter, videlicet ꝙ etiã aliena animalia & currus cum quibus merces fuissent portatæ de fraudata gabella sciente vel ignorãte domino animalium & curruum huiusmodi,secundũ Bart. & Io.de Imo in l.cotem ferro §. dominus ff. de publ.aliàs succurretur domino bestiarũ & curruum ignoranti,si tale statutum vel consuetudo non viguerit arg.l.fin.ff. de pigno.actio.

56 † Et contra portantem alienam rem licitam cũ illicitis contra vectitum succurretur domino rei licitę cũ illicitis portatę: aduersus illum,qui res illicitas portauit & rem alienam licitam portari posuit inter res uertitas portari, & causa fuit res licitas perdi,vt tenent Bar.& Imo.in d.§.dominus,& in l.Athenis,ff. de aqua

plu.arcen.& in l.ii.C.de noxal. & Saly. in l.iii.C.de naut fœnor.& ibi probè examinat & distinguit &c.

57 † Et Imola dicit esse concedendam restitutionem domino animalis ex clausula generali: si qua mihi iusta causa &c. Si portans vetrita cum aliena bestia nõ fuerit soluendo.l.i.C.ex quib. cau. maior. & per Inno.in rubr.de consu. quod iuri & æquitati conuenit.

58 † Dicebat Alber de Gand.in lib. suo malef.in tit.de reb.portari vettitis,ꝙ si prohibitum est portare bladum super asinis An intelligatur esse prohibitum portari cum bobus,curru,& equo:vel alio iuméto:& tenet ꝙ sic:quia in statutis admittitur extensio ex indéptitate rationis pro hibitiuæ legis,& ratione absurditatis vitandæ ne fraus fieret legi, & ipsius mẽti, & iddem tenuit Signorellus de Homodeis de Mediolano in repetitione sua legis Cæsar.ff.de publi.adde prædictis Gl. in l.tale pactum.ff.de pact.

59 † Quid si statutum dicit ꝙ pro qualibet bestia uaccina vel equina soluatur gabella:An debeat solui gabella de vitulo vel pullo equino lactantibus dic quòd non arg.l.quòd addes.§.si quis mulieré. ff.locat.& ibi Bal.quia tpe cõtractus erat vni cum corpus:ex quo dicitur ibi natũ esse in naui:& in vtero erat tpe contractus. Sed in uacca & equa petita fiat condénatio ad uitulum seu equum:vt accessoriũ, not.Spec.in.§.iii.de expens.&c.

60 † Quæro de statuto disponente, quòd pro quolibet animali legato soluatur gabella,qđ si legata fuerit vacca prægnãs an sit soluẽda gabella etiã pro partu? dic ꝙ nõ secundũ Ang.in l.lege.ff.ad leg falsi.

61 † Et an & quando statutum sit fauorabile pro partu & quando non,& de effectu partus ancillarum & animalium, habetur per Io.de Firmo in lib.suo gabell.in v.& viii.par. & in l. quæ in vtero.ff.de stat.hom.& ibi per Doct.

62 † Statuto cauetur Cesenæ solui gabellã de emptione rerum & aialium, & soluta fuerit gabella gabellariis, deinde res redhibeatur.An debeat restitui id quod est solutũ gabellariis, pro gabella emptori, qui eã soluit?dic ꝙ sic per venditorẽ vꝫ & nõ per gabellarios,quibus soluta fuit,tenet Bal.in l.si præsidiũ.C.de ædil edict. & per Ang.de Perus.in l.debet.ff.eo. tit.

63 † Quæro de alio statuto disponẽte solui gabellã pro omnibus legatis factis ecclesiis.pauperibus,& piis locis, filiis & nepotibus, neptibusq; masculis & fœminis,si factum fuerit legatũ filiabus & neptibus naturalibus teneatur filius vel neptis seu filia & neptis bastard⁹,& bastarda soluere dictã gabellam.Distinguendũ puto,aut isti filii sunt uulgo quæsiti: ita ꝙ non possunt ostendere patrẽ certũ,aut nati ex concubina certa in domo retẽta; ita ꝙ patrẽ ostendere possunt, licet natu ralẽ,Primò casu tenebuntur soluere gabellam, pro legato stante dicto statuto. Quia statuta loquẽtia de filiis & nepotibus filiabus & neptibus nõ cõprehendũt tales naturales vulgo cõceptos, & ꝙ patrẽ demõstrare non possunt inst.de nupt.§. penul.Ita tenet etiã Cyn.in l.quisquis.C. ad leg Iul.maiest. & tales naturales vulgo cõcepti non dicunt de domo, neq; de sanguine agnatorũ:quia nõ possunt docere se esse de tali prole,eum patrem ignorent.l.vulgo ff.de stat.hom.nisi cõmunis vsus loquẽdi vel cõsuetudo patriæ,vbi casus contingerit,cõprehenderet vulgo cõceptos,& eos intelligeret & acciperet vt de domo,& arma sumerent.& onus vindictæ vt alii de domo,ſm Bart. in l.pronuntiatio.ff.de verb signi.& in l.filiũ eũ diffinimus.ff.de his qui sunt sui vel alieni iur.Secũdò casu non, quia statuta de filiis indifferenter cõprehendunt etiam istos naturales natos ex cõcubina in domo retenta ſm Cyn.in d.l. quisquis.C. ad leg.Iul maiest.Secus in materia differenti l. generaliter §.sæpius.ff. de decur. & l.tutelas ff.de cap dimin.& ita consuluit.Ang.in consi.suo incip. super primo dico legatum esse conditionale &c.

64 † Stat statutum solui gabellam pro piscibus & mercibus retentis in platea seu foro publico.An locũ habuerit dictum statutum in illis,qui bancham mutabilem portant & non affigunt in platea, vbi illam ita mobilem tenuerint cum piscibus

& mercibus dic ꝙ sic,etiam si cistã portauerint ad collum cum mercibus vel super dorso & humeribus tenebuntur soluere gabellam stante dicto statuto. Vt faciunt illi:qui portant lapides preciosos:seu zoias & cordellas super nundinis ad vendendũ modo huc modo illuc. l.si insula,& per Doct.ibi.ff.de flum.

65 † Et idem erit dicendum de eo, qui occupauerit plateam cum aliquo correo tenetur ad gabellam: Quod etiam locũ habebit in eo:qui correum venale portauerit per plateam : nisi illud portauerit: vel tenuerit causa sui vsus secundũ Bar. in consi.suo incip. statuto castri plebis. & in consi.cxiii.

66 † Stat statutum in ciuitate ꝙ pro legato soluatur gabella. An hæres teneatur soluere gabellam ꝓ legato repudiato penes ipsum heredẽ remanente: dic hæredẽ teneri ad solutionẽ dictæ gabellæ ꝓ dicto legato secundum Bal.in l.penul.col.vii. C.de condi.inser.& ratio est quia onus qđ non cogitur legatarius acceptare remanet penes hæredẽ cũ onere gabellæ.

67 † Idem est dicendũ de caduco legato & onus gabellæ sequitur legatum ad quem cunque vadat.l.Caic.ff.de adimen.lega. & C.de condi.inser.l.penul.& l.Celius ff.de leg.ii.

68 † Quæro de legato omnium fructuum & bonorum facto vxori per maritum: q habet gabellas emptas vel conductas:an vxor pitita heredi cautione possit exigere gabellas:dic ꝙ sic.l.i.C.de usufr.

69 † Et plus habebit etiam vsufructum pro rata de rebus legatis aliis personis: si legatarii noluerint acceptare legata & ante legatorum consignationem habebit. l.Sempronius & per Bar.ibi.ff. de vsufr. lega.& per Paul.de Cast.in cons. cii. & in cons.ccxxxviii. vbi repræhendit Bal. aliter tenentem in l.quotẽ.ff.famil.hercis.ff.ad legem falci.l.quoties.

70 † Quid si maritus notarius legauerit vxorem suam esse dominã & vsufructuariam omnium bonorum suorum : an in dicto legato veniãt vsufructus & seu redditus protocolorum dic ꝙ non : quia nõ dicuntur fructus secundũ Doc.in l.quædam.§.nihil.ff.de edẽ.nec dicuntur redditus ꝓtocolorũ esse in bonis not.Doc. in l.diuortio.ff.sol.matr.& Bal.in l.i.C. de fruct.& lit expen. quod limita nisi essent tales scripturę,quibus multi & plures fructus perciperentur:vt in loco præ dicto limitant scribentes.

71 † Quæro de statuto disponente solui gabellam pro legato ad rationem sex denariorum pro centenario cuiuslibet legati quomodo intelligatur : dic solui de eo quod restat legatario deductis grauaminibus & expensis. l.circa. §. sicuti, & l. quot.& per Bar.& Doct.ibi.ff.ad leg.falci.& per Bal.in l non amplius.ff.de leg. ii.& per Glo. in l.per diuersas. C.mãd. Et locum habet tantum dictum statutũ in eo legato ex quo aliquid percipitur per legatarium, nisi esset pium legatum ex quo nulla soluitur gabella.

72 † Quid de legato liberationis debiti: an ꝓ eo solui debeat gabella dicto stãte statuto per debitorẽ liberatum:dic solui gabellam: quia ex illo legato consequitur cõmodum:& debiti liberationẽ debitor. l.quærebatur & per Doc.ibi.ff.ad leg.falci.& in l. si creditoris,& in aucten. hoc amplius,& ibi Bal. C. de fidei comm.

73 † Et etiã pro legato liberationis ex forma statuti facto ꝑ patrẽ filio adoptiuo: cui de iure nõ tenebaẽ aliquid relinquere secundũ Bal.in l. cum adoptiuis,in v. col.C.de adopt. vbi dicit teneri ad solutionem gabellæ pro dicto legato.

74 † Et multum operatur legatũ liberationis:habetur in tit. de liber. legat. & per Bertachinum in lib. suo gabell. in viii. par. Quod limita in debitore primo liberato & in habẽte tutam exceptionẽ liberationis debiti : secundum Bal. in l. iii.in fin.ff de lib.leg.& Bar.in.l.si creditor.ff.eod.cum ex ea nihil quæratur legatario & propthereã nõ tenebitur ad solutionem gabellæ pro dicto legato dicto stante statuto.

75 † Et quot modis fiat legatũ liberationis: habet in l.iii.& Bal.ibi.ff.de lib.legat.& in l.cũ necessitatẽ.ff.de fidei commis.

76 † Quæro de statuto qđ vir vxori nõ possit legare vltra libras centum: & aliud

est statutum in eodem loco 1 ꝙ pro quolibet legato soluatur vna gabella. Et si vir legauerit centum vxori: grauando hæredem ad solutionem gabellæ: an valuerit tale legatum: dic ꝙ valebit: & qđ fuerit solutum pro gabella: non computabitur in dicto legato, ne formam statuti excederet, etiam quia non valuerit, tenet Bal.in l.ii.§.ii.in antiqua lectura.C. commu.de lega.& Bart.& alii in l sed si hoc.§.i.ff.de condi.& demonst.

77 † An solui posit gabella pro legato post terminum statuti, si nō fuit soluta in termino tenet Bar.ꝙ non in l.fi. C.de cōd. infer. in lectura antiqua in ix.opposi.

78 † Quæritur de onere legati iposito duobus, quis teneatur ad gabellam stāte statuto pro legato solui gabellam, & alter prædictorum legatariorum recusauerit legatum, dic illum teneri qui non renunciauit, sed ipsi fuit acretum altero recusante.l.ciuitatibus.§. Lucius.ff.de leg.i. & per Bal.in l.i.C.de cad.tollen.& in l. i.ff quando non pe. par. & in l. quoties. C.de fideicom.

79 † Olim dominus meus Reuer.d. Cardi. de Aragonia, cuius anima requiescat in pace, tempore Iulii secundi Pōtificis maximi, dum resideret Rauennæ, cum curia sua, vbi Pontifex nouem fecit Cardinales, me humanisime interrogauit, si vectigalia dicantur odiosa esse, vel fauorabilia de sui natura. Responsum reuerēter dedi tanto digno principi domino meo, fore odiosa de sui natura & stricti iuris, & allegaui Abbatem in consil.suo. lxxii.& in cōsi.cii.& Bar.in l.contractus C.de fid.instr. vbi tenent statuta gabellarum tanquàm odiosa esse stricti iuris, & strictè debere intelligi.

80 † Quæsitum postea fuit si pacta inita in contractibus inter fiscum factis: & seu cōmunitates loco fisci existentes & publicanos afficiant omnem populum, responsum dedi, firmant Doct.ꝙ sic in l. Cæsar. ff.de publ.& in l.donationes. C.de don. inter vir.& vxo.tenet & Bald. in l.donationes. C. de don.it. ab Augusto ad Augustam factis lib xii.

81 † Et si pacta in solita valeant facta per vendentes gabellas in fraudem & præiū dicitū fisci. Responsum dedi quòd nō per tex.in l.i.C.de paſ.pu.lib.x.

82 † Quæsitum quoque fuit ad quos spectent vectigalia, & pro quibus partibus, responsum reuerenter dedi ad fiscum regulariter pertinere duas partes, & tertiā municipibus, seu Ciuitatibus, nisi forēt vectigalia reseruata principi. l. si exceptis.C. de vectig. & commis.& tunc Reuerendissimus D. meus prælibatus Cardi. de Aragonia cuius anima iterum atque iterum requiescat in pace, mihi in membranis dono dedit pulchrum librū euangeliorum manuscriptum, optimè ornatum, auri & argenti munitis fibulis cum aureis & argenteis literis maiusculis in quolibet euangelio & epistola.

83 † Quæro de pœna fraudantis gabellas, & ad quem pertineat, dic regulariter ad fiscum pertinere, vel ad publicanos loco fisci l.creditor, ff.de actio.emp. Ang.frater Bal. consuluit pertinere ad fiscum pęnam huius modi, cum ipse offendatur. Et non emptor, pro quibus faciunt nota.per Bartach.in lib. suo gabellarum in vlt.par.versicu 20.& 31. Vbi ponit de adulterio, & de pœna illius, qui fraudauit pecunias communis, & per Ang. de Aret insti.de actio.in §.pœnales, colum. iiii.versic.ex quo.

84 † Vectigalia solus princeps imponit c. innouamus, de censi.c.si quis romipetas xxiiii.q8.iii.& l. vectigalia.ff. de publ.& vectig. Et non habentes facultatem imponendi noua vectigalia, deportantur & capite etiam puniūtur.l.fi.ff. ad leg.Iul. de ui publ. & noua vectigalia dicuntur & sunt siue augeantur vltra debitum, siue minuantur, vel denuo imponantur l. vectigalia & fi. & per Bal.ibi.ff. de publ. & l.vectigalia.C.de nou.vecti.nō impo. Nam principis est priuilegium, & ipsi soli ius competit, imponendi & committē di exigi gabellas ut domino orbis.l.deprecatio.ff.ad leg.rod.de iact cum ius vectigalium sit de magno imperio proj ter quod inferiot à principe non potest illas imponere.l.vectigalia.C.de vectig.& cō mis.& per Doct.ibi & l.non solent, & l.

vlt.cum Glos.ibidē, & per Ioan.de Firmo in pri.& vlti.par. sui lib vectig.& sic est principis priuilegium imponere tollonea seu uectigalia & gabellas & nouæ vectigalia & pedagia imponere, tollere, & minuere, mutare, & reformare ad libitum suum secundum tempora ob necessitates occurrentes. l.vectigalia.ff.de publi. vbi dicit Imol. vt supra dixi, quòd hoc inferior à principe facere nō potest licet imponat collectas per dictam. l.vectigalia ff. de publ. & per l.ii.C.no. vectig.non impo.

85 † Quod limitandum est in domino, vel republica, aut communitate habente priuilegium, vel ex præscriptione tanti temporis cuius initii memoria hominū nō extat in contrarium, quę pręscriptio pro titulo & priuilegio habetur iuribus vulgatibus.vt alias latius pluries dixi, nihilominus poterit fraudari gabella huiusmodi à forensibus sine peccato ullo, & non à subditis suis, vt omnes communiter firmant in l.vectigalia ff.de vectig. & publi.& per Firm. in libr. suo gabel. vltim. part.

86 † Et sic differt à gabellis propriis principum, & ab inferiorum gabellis.

87 † Quæro de casu in dies occurrenti. An mullio & nauta teneantur soluere gabellam pro salma, & mercibus per ipsos vectis in naui seu cum mulo, dic quòd nō, sed dominus mercium tenetur pro mercibus suis, & mullio & nauta pro naui, & mulo suis soluere gabellam.l.cum plures.§.vehiculum & per Glo & Bart.ibi. ff.de loca.& cond. & in l.i.§.hic titulus. ff.de publ.& vectig. Nisi aliter dispone ret loci statutum vel consuetudo, in tantum quòd si nauta vel mulio solueret gabellam, pro mercibus & salma non suis repetere potest à dominis mercium, quarum vti poterit retentione, donec fuerit satisfactus, de eo quòd soluit per Glo.& Bart.in l.non forte.ff.de condi.indebi.& per Bal.in l.fi.C.de commod. Vbi ponit exemplum de scriptore retinente librum scriptum pro mercede sibi debita & soluenda &c.

88 † Quid si merces in naui vectę, vel portate cum mulis in commissum vel contra bannum inciderint, an nauta & muliones debeāt habere naulum & seu mercedem suam integram, dic quòd sic: quia spectabat ad dominum habere licētiam, & seu recipere bullectam à publicanis, & illis soluere gabellam, & tenebatur curare omni diligētia, ne suæ merces inciderent in commissum.l. pen. §. fin. & per Bar.ibi.ff.loca.

89 † Et molestari non debent à gabellariis nautæ & muliones habentes bullectas pro mercibus per ipsos uectis cum nanibus vel mulis suis, licet ipsi non sint descripti in eis, sed domini merciū ad quos spectat onus soluendi gabellam & recipiendi bullectam pro mercibus suis. l. parsissum in fi.& per Bar.ibi.C. de curs. publ. & de ang. & perang.lib.xii. & per Bal.& Saly. in l.iii.C.de naut.fœnor.

90 † Vbi reprehendunt gabellarios, qui molestant habētes bullectas, & ob molestationes & extorsiones huiusmodi publicanorum deuiantur gabellæ & pedagia in maximum damnum dominorum ipsorum, quibus ad interesse tenentur publicani secundum Bal.in l.iii.C.de naut.fę nor.& in l.i.C.de cadu tollen.& in l.i.ff. de rerum diuisio.& in authen.quæ rem. C.de sacrosc.eccle. Officiales regii in regno Sicilie faciunt iurare in licitatione gabellotos, vt nihil accipiant, vltra veterem vel nouam formam statutam à Rege dicti regni.

91 † Quid si casus acciderit præcedentis culpæ, vbi actio nata non poterit intentari contra nautam, vel mulionem, seu agasonem. An difficultas superueniens excuset ipsum à pœna, dic difficultatem superuenientem excusate.l. si uehenda.ff. ad leg. Rhod. de lact.remittit tamē mercedem, & reddit receptam vt in Glo ibi. l.si vno.§. Item.ff.loca. & latius dixi in lib. rei & disciplinę militaris terrestris in tit.de obedien exer.

92 † Quæro si peccant mercatores deufradātes gabellas Principis, dic quòd sic: vt tenet Abb in consi.lxv. & in consi.cii.& vide infra nu.cxxxiii.& melius per. Do. Ioan.Ant.de nigris de Ciuitate Campa

nie. I. V. D. in c. regni vt illorū,col. vi. ver. an autem in rub. de port. etiam si fo rent mercatores ipsius Pricipis, qui sint exempti & alii non exempti:neque im munes pluries moniti: vt vectigalia sol-uant legitima eo maxime: quia nō sunt regulariter immúnes illius Principis:ni si à personalibus muneribus & non à realibus.l.i. & l. cessante. C. de comer. & merca.

93 † Quæro de serenissima Augusta:an sit immunis à gabellis dic ꝙ sic: cum ful geat radiis Imperialibus inclyti viri sui Cæsaris Augusti: & gaudeat priuilegio fisci & ipsius Imperatoris Glo. est in l. Princeps.C. de legi.not. Ioā.Bertac.de fir.in vii.par.sui lib.gabell.

94 † Quid si est concessa alicui mercatori immunitas eundi ad mercatum: ita ꝙ ni hil habeat soluere ꝓ gabella suarū mer-cium portaturum ad mercatum. An ea-dem immunitas intelligatur concessa etiam in recessu: vt non teneatur solue-re gabellam dic ꝙ non: ita consuluit A-lex de Imol.in conf.xlvi.in ii.vol.incip. redemptoris, & c. ponderatis verbis di-cti capituli.

95 † In saluo enim conducto concesso pro veniendo: intelligitur etiam pro recedē do.l.Vimur,& ibi Bar.& Ang. ff. de se-pul.viol. & l.i.C. de naut. fœnor.lib.xi. quod ex causa Leo Papa decimus nō ser uauit Ioanni Paulo Baiono Perusino: sed illi fecit truncare caput: inquiens ti-bi saluum conductum feci pro reditu, & non pro recessu.

96 † Quæritur de casu occurso si sit soluen da gabella de cadauere portato in naui, vel super mulo dic ꝙ non? est soluenda aliqua pro corpore mortuo.l.ii.& l. nec corpora.ff de relig. & sumpt.fune. Et si statutū disponeret solui debere gabel-lam pro cadauere: an locum habuerit in Cadauere in ossibus dissoluto:dic ꝙ nō: tenet Bar.in l.i.& in l.funeris.ff. de reli gio.& sumpti.fune.

97 † Quæro de immunitate alicui concessa gabellarum & pedagii in aliquo territo rio:& territorium foret alienatum:an ta lis concessio afficiat particularem suc-cessorem: dic ꝙ sic: secundum Bal. in l. pen. C.de cond.inser.

98 † Pactum non afficit emptorem: nisi sit reale:vt puta promitto non ædificare in fundo: ne luminibus afficiatur: & tunc afficit quemcunque futurum successorē: secundum Bar.in l.iii.post Glo. ff. de a-lien.iud.muran.causa fact.

99 † Pacto promisit communitas Cæsenæ cuidam mercatori posse in portum Cæ-senaticum cum duabus nauibus onera-tis mercibus ire sine gabella: & per an-nos triginta ibi non accessit mercator cum dictis nauibus: an post dictos. xxx. annos potuerit vti dicta immunitate cō-uentionis, dic ꝙ sic: quia non perditur beneficium pacti per triginta annos: sed illud etiā est seruandū ꝑ triginta annos: cū immineat necessitas: nisi ante fuisset dictus mercator ꝓhibitus à dicta cōmu-munitate conducere dictas naues in por tum:& post dictam prohibitionem tran siuit tantum tempus: quo posset præscri bi:tenet Bar. in l. cum in filii.C. de de-cur.lib.x.& Floria.in l.si partem.ff. quē admod.seru.amitt. & in l.seruitutes. ff. de seruit.

100 † Et si statutum dixerit solui gabellam pro contractu. Quid si quis annullaue-rit instrumentum, & non fuerit soluta gabella infra tēpus statuti an teneatur? dic ꝙ non:cum contractus differat ab in strumento. Instrumentum enim est car ta facta per tabellionem cum solemnita tibus requisitis à lege continens contra-ctum & seu cōuentionem partium. Ideò vnum non trahitur ad alterum: secundū Imol.& alios scriben. in l. seruum filii. §.cum qui.ff.de leg.i.& Bar. in l. si quis legatum.ff.ad leg.Cor. de falf. & Bal. in fi. C.de fal.causa adiect.legat.

101 † Molendinarii ecclesiæ an cogi possint de iure pro molendinis ecclesiarum ad soluendum gabellas:collectas: & taleas: & alias angarias & perangarias locorū per ipsos laicos impositas,dic ꝙ nō:quia sunt immunia ecclesiarum bona ab hu-iusmodi exactionibus. l.i.& ii.C. de e-pisc.& cler.& l.placet, C.de sacrosf.eccl. & c, vnico, de vit. & honesta.clerico.&

de

de immunit.ecclef. per totum tit. c. ecclesiarum seruos.xii.q.ii.& c. similiter, vi.q.i.c.non minus,de immunit. ecclef. nam certũ est quando aliquid ꝓhibetur: videtur esse prohibitum omne id, per quod prouenitur ad illud.c.quanto,cum simil. de priuileg. & ita iudicauit vt inferius dicã Guil.de Peruſ. Doct. antiquus per allegata multa: quæ habeo manu scripta ad huc non impressa.

102 † Quæro si pacto datiarii caueatur ꝙ omnes molendinarii molendinariorum ciuitatis teneanť soluere conductoribus molendinorum vnum aureum in anno. An molendinarii episcopi teneanť ad id soluendum: dic ꝙ non secundum dominum Riccar.Malumbra, Doctorem illustrem in l.i.C.de epiſ.& cler. per illam legẽ.l.in sacris.C.de proxi.sacro. scrin. & l.iubemus,C.de aduoc.diuerſ. iud.& l.fi.C.de princ.agen.in reb.

103 † De rebus emptis in nundinis:an sit soluenda gabella:etiam si post ex interuallo extrahantur de ciuitate: vel etiam si traditio rerum emptarũ in nundinis fiat ex interuallo: dic ꝙ non: habetur ꝑ Bal. in l.i. C. de nund. & debent esse securæ nundinæ vt ibi etiam pro gabellis ꝓ accessu & recessu. Et prędicta tantum locum habent in nundinis factis Principis auctoritate & nõ in mercatis: quæ fiunt & fieri possunt absque principali auctoritate,l.vnica.C.de nundi.& aucten.ne fiant pignora. Dicebat Odoft.in auct habita.C.ne filius ꝓ patre: ꝙ ille qui soluit gabellam in loco capi ibi non potest pro represaliis:nec arrestari possunt nundinantes ratione pedagii pro eorum persona:vel mercibus nec ipsis venientibus ad nundinas: imponi de iure datia possunt,quia nundinantes liberi esse debent in accessu & recessu.

104 † Quæro si in locatione pedagii veniat capanna,& domuncula:vbi est solita exigi gabella vt accessorium:dic quòd sic secundum Bal.in l.ii.C.de verb.ſign.

105 † Quæritur si quis teneatur soluere gabellam in ciuitate vbi est penuria: ꝓ rebus portatis pro vsu & uictu dictæ ciuitatis vbi est carestia dic non teneri: quia necessitas famis illum excusat: quę magna est causa,l.i.& ꝑ Bar.ibi,C. de patr. qui fil.distrax. quia necessitas nõ habet legem nec legi subest,l.i. & per Bar. ibi. ff.de oper.liber.

106 † Et propter necessitatem famis euntes ad molendinum per alienũ territorium: vlterius ꝓcedentes in alio loco vbi est aquarũ abundantia,& seu copia pro molendo non tenentur aliquid soluere ꝓ gabella in dicto alieno territorio pro passagio & reddituu quia illuc iuerunt propter necessitatem famis: nam fames est magna causa necessitatis vt in d.l.i. C. de patr. qui fil.distrax.& per Bar. ibi:qa in d.l.ꝓpter famem: quæ magna dicitur necessitas:est permissum patri vendere proprium filium:Accedunt pdictis not. per Doct.in l.ii.ff.si cert.petat. Et iuris dispositio suspenditur & canon propter necessitatem, sed non penitus tollitur.l.casus & per Bart.ibi.C.de testam. multa permittuntur fieri ex causa necessitatis præmentis: quæ alias non permitterentur vt aliàs dixi in defensorio apostolicę sedis: & in consi. quod feci in fauorem matrimonii serenissimę Reginæ Anglorum Catherinæ,olim filiæ inclyti Catholici regis Hispaniarum.

107 † An ꝓ rebus portatis ꝓ domorũ & ædificiorũ fabricatione & refectione necessariis sit soluẽda gabella,dic ꝙ sic,si spãliter exceptę nõ reperiant:habeť ꝑ Glo.in

108 l.vniuersi,C.de vectig.& cõmiſſ. †Cõsignauit mercator Melfetanus gabellario in duana pecias duas pãni lanæ,& vnã lini:vt faceret sibi bullectã extracte:cõtingit ꝙ gabellarius fecit tm̃ bullectã dictarum duarũ peciarũ panni lanę tantũ: & ommisit scribere peciã lini,an incidat in cõmissum mercator in extrahendo bona fide dictã peciã lini,dic ꝙ nõ: quia error scripturæ ommissus ꝑ gabellariũ nõ debet noceť mercatori:q bona fide assignauerat i duana ipsi gabellario: dictã peciã lini vt tz Ale.de Imo.i cõſ.ccxiii.ii.vol.

109 † Fraus quot modis committatur: habetur in Glo.& per Doct.ibi in c. quanto, de priuil.& in Glo.cap.plerique.xiiii.q. iii.& in l.fraus.ff.de legi.

A a a

110 † Quid si statutum disposuerit solui gabellam pro animale quolibet. An intelligatur de viuo & mortuo animale: dic de viuo tantum intelligi: & nõ de mortuo: nisi aliter dictauerit statutum & consuetudo patriæ: tenet Bar. in l. cum de lanionis, ff. de fund. instru.

111 † Pro quo facit ꝙ homo mortuus nõ dicitur homo: nec vlterius est de eo habenda consideratio, quantũ ad pœnas. Nisi semetipsum propter delictum occiderit, vel hæreticus fuisset: vel in notorio crimine lęsę maiestatis: vel famosi latronis: cuius cadauer etiam damnatur cum memoria defuncti, l. ob delictum, ff. de re mili. & l. i. C. & ff. de his qui sibi mor. consc. c. Moises, xxii. q. ii. c. si episcopus, de hæret c. in summa. xxiiii. q. i. ff. ad leg. Iul. maiest l capitalium, §. famosos latrones, ff de pœn. & sic pro aliis criminibus nõ suspenditur mortuus secundũ Bal. in l. i. C. ne ex delict. defun. & in l. ii. C. qui testam. fac. pos. vbi dicit stati in arbitrio iudicis.

112 † Quidam conduxit à cõmuni datium seu gabellam vt vulgò dicitur imbutaturæ del vino: & recollituræ furmenti: fabæ: ordei: & aliorũ bladorum: & leguminum: cum pacto & capitulo, ꝙ si quis nõ cõduxerit per totum mensem Augusti; teneatur soluere gabellario conductori datii prædicti vnum soldum ꝓ sextario & barile quolibet: & inde gabellarius iuit ad scribendũ in territorio frumẽta; & vina, & alia blada & legumina: reperiit frumẽtum & alia quædã blada: vua, & legumina: esse ad huc in solo non messa & immatura: & non recollecta · an de his in solo ad huc existentibus: debeat habere soldum vnum pro sextario & barile quolibet, dic ꝙ non · l. non solum, cũ seque. leg. ff. de test. in integr. quia pactum datii debet intelligi de frumento blado: vino: & leguminibꝰ illis: quæ sunt seperata à solo & disposita remanere extra ciuitatem: & non de eo quod suo tempore introduci debet in ciuitatẽ: nec põt imputari dño frumenti vini: bladi: & leminum: ꝙ non conduxit: quia non dum erant sepetata à solo: vt d. l. non solũ. & l. fructus pendentes. ff. de rei vend.

113 † Quæro modo de quibus rebus sit soluenda gabella: & ꝓ quibus rebus non sit soluenda, cognito prius de his pro quibus non soluitur gabella: vt inst. de tute. in prin. cognoscetur & reliquũ cũ vnius inclusio: sit alterius exclusio.

114 † Pro rebus nãque ad exercitũ & ad classem ꝓ vsu & munitionibus delatis exercitus & classis: non soluitur gabella, l. licitatio, §. res. ff. de publ. & vectig. & per Bar. & Doct. ibi. Quod fauore procedit publicæ vtilitatis: etiam si in venditione & seu locatione vectigaliũ, & seu gabellarũ esset pactũ omnes teneri ad solutionem gabellarũ ꝓ omnibus rebus portaris: nõ obstãte priuilegio seu exẽptione: quia illa verba intelligunt, ꝙ non obstãte aliquo priuilegio, scilicet de priuilegio nõ clauso i corpor iuris: auct. qua in ꝓuintia, & ꝑ Doc. ibi, C. vbi de crim. agi oport. & c placuit, & ꝑ Doc. ibi i. q. ii.

115 † Nec soluitur ꝓ nauibus & mercibus q̃ ui ventorum: aut tẽpestate impulsæ. vel piratarum incursione aut timore in aliquẽ portũ deuectæ vel reductę fuerũt. l. Cæsar, & l. interdũ, & l. fin. §. si ꝑꝑ necessitatẽ, ff. de publ. vectig. & cõmis. & ibi ꝑ Doct. & in l. i. vbi Bar. & Bal. C. de nauf. lib. xi. & in l. i. & iii. C. de naut. fę no. lib. xi. & per Bal. & Roma. in aucten. habita. C. ne fil. & ꝓ patr. & ꝑ Dy. in l. fi. §. si ꝑꝑ necessitatẽ. ff. de publ. & ꝑ Fely. in c. ii. in fi. extra de cõst. & in c. querelam, de iur iur. vbi habet ꝙ si nauis vẽ torũ impulsu in portũ deuecta sit: non tenetur quis ꝓ ea soluere gabellã neq; ꝓ mercibus existentibus in ea: nisi aliter seruaret de consuetudine in practica ꝑꝑ statuta tertarũ. l. fi. §. si ꝓpter necessitatem, ff. de publ. & vectiga. & per Bal. Andr. de Iser. & Iacob. Aluarot. in §. nauigia. in tit. de statut. & consue. contra libert. eccle. vbi est registrata aũt. nauigia. C. de fur. neq; de bonis naufragatis naufragiorum soluitur aliqua duana seu gabella. l. i. C. de nauf. lib. xi. habetur per Affli. in constit. rapinas, col. iii. habetur ꝑ Fely. in c. significauit, extra de Iudeis: & in c. querelã, de iur. iur. Et pariter

non tenebitur quis soluere gabellã: si timore militum seu hostiũ fugerit in territorio vicino: & poterit res suas extrahere & reportare non soluta gabella.
Et illi quoque: qui propter necessitaté vadunt ad molendum in vicino territorio tempore estiuo ob penuriam aquæ: redibunt absque solutione gabellæ: ita tenet Bar. in l. i. C. de nauic. lib. xi.

116 † Neq; nauta punitur: qui propter impetum maris non seruat locum itineris, tenet Bal. in l. ii. C. de naut. fenor. quæ adeo vera sunt: ꝙ etiã si foret pactum cum publicanis & cõmunitate: ꝙ omnes teneantur soluere non obstantę aliquo priuilegio: ꝙ omnino non tenerentur: quia priuilegium intelligitur: præterq̃ de priuilegio clauso in corpore iuris: secundum Bal. in d. aucten. qua in prouintia. C. vbi de crim. agi. opor. & per Paul. de Castr. in l. i. ff. de leg. & sic ille, qui est immunis de iure communi non debet soluere gabellam aliquo pacto non obstante, ꝙ officere non potest priuilegio clauso in corpore iuris: habetur per Bal. in aũt. qua in prouintia. C. vbi de cri. agi. opo. & ꝑ Paul. de Cast. in d. l. i. ff. de legi. & Bar. in l. i. ff. de iud. & ꝑ Ang. de Periglis in l. licitatio, ff. de pu. & vect. & cõm.

117 † Estq; notandum licere Principi, concedere ex causa priuilegium non soluendi gabellas: & ob benemerita concedere exemptiones: & immunitates: & iurisdictiones tacitè & expressè: secundũ Bal. in c. i. de cõtro. inuest. & in c. i. de capit. qui cur. uendi. & Bar. & Ange. in l. ii. C. de bon. vacan. lib. x. & inde reuocare nõ posset: cum transeat in vim pacti & conuentionis, l. quod semel, & ibi Bar. ff. de decre. ab ordi. fa. & in l. hi qua. ff. de iur. immun.

118 † Quæro de Principe: qui sua liberalitate concessit alicui priuilegium immunitatis: an intelligatur concessisse in præiudicium suum dic ꝙ non: Immò dicto priuilegio non obstante poterit Princeps: si ipse indiguerit imponere collectam dictis huiusmodi priuilegiatis: qui ad solutionem tenebuntur. c. subiectum, de decim. & per Fely. in c. nouit, de iudic. & in c. i. de probat.

119 † Quidam priuilegiatus & immunis à collectis: fuit condemnatus ad soluendum collectas & non appellauit, an audiendus sit in executione sententiæ: si produxerit priuilegium immunitatis dic non audiri, l. si qui, & l. ciues, C. de appel.

120 † Ad prædicta facit si vniuersitas virtute compromissi habuerit in fauorem laudum contra forensem condemnatum ad soluendum onera ciuitatis: & per multum tempus steterit ꝙ non soluerit: & inde soluerit onera dictæ communitati victrici: & uolens posteà forensis reclamare à laudo non poterit, l. i, in fin. C. de iur. & fac. ignor. & l. ad solutionem, C. de re iud.

121 † Nam faciens custodiam coactus volés se excusare aut defendere non auditur, l. voluntariè, C. de excus. tut.

122 † Licitum est Principi accipere naues & currus subditorum suorum pro portandis rebus necessariis ad classem & ad exercitum: probat tex. in tit. quę sint regal. in §. & plaustrorum & nauium, & ibi And. de Iser. Bal. & Aluar.

123 † Et an teneatur fiscus soluere mercedẽ dominis nauium ibidem habetur. Et si Princeps vni mandauerit sub certa pœna: vt cum tali naui portet mille sacchos salis: an excusetur à pœna si cum illa naui id facere non potuerit: sed cum alia dic quòd non excusabitur. l. ii C. de nauicular. quoniam est parendum prin. l. i. C. vt dig. ord. ser.

124 † Nam Principum præceptis est regulariter parendum reuerenter ꝑ subditos suos repente: quibus nõ est licitũ si pœnã sacrilegii fugere intendunt: dicere erga Principem suum cur ita facis.

125 † Est quoque notandum quòd instructa fundi istructi: vt sunt boues aratorii, aratra, & vomeres ad arandum: & ascriptitii adeò sunt hæc priuilegiata: ꝙ pro executione instrumenti, vel sententiæ non possunt capi pro debito. l. executores, & l. pignorum, iuncta ibi aucten. agricultores, C. quæ res pig. oblig. pos.

126 † Nec pro pensione veniunt in apotecã,

l.si non inducta,ff.quib.mo.pig. vel hypot.solu.& ratio est optima:quę melior assignari non posset:ne veniat sterilitas, l.i.§.de ope.ff.de aqu.plur.arc. dicebant Cyn.& Imol.in d.l.executores: ꝙ non possunt etiam sponte pignorari.Et an in subsidium possint nihil aliud habente agricola pignorari,& capi tenet ibi Cyn. ꝙ sic & in l.spem C.quę res pign oblig. poss.nisi extaret prouisio: ꝙ boues alienari non possint nisi cū pedagio: ꝙ verū est,tamen addas tu prædictis:ꝙ etiā stante dicta prouisione,& pacto alienari non possunt ꝑ debito boues aratorii quia deputati sunt ꝑ publica vtilitate:q̃ præferē priuatę:vt alias dixi iuribus vulgaribus.

127 † Regulariter non soluitur gabella ꝑ rebus necessariis ꝑ usu,& victu quotidiano:& pro exercitu, & classe portatis: vt de armis,& aliis rebus pro victu, & bello necessariis,l. vniuersi. & per Glos. & Doct.ibi.C.de vectig.& commiss.& l.cætera,§. si quis ad opus, ff. de leg.i.& l.si publicanus, §. de rebus, & per Glos. & & Bar.ibi,ff.de publi.

128 † Tenet Bald.in l.iii.C.de naut. fœnor. lib.xi.stari iuramēto portantiū res:quas ferunt ex causa sui proprii vsus:nisi qualitas rerum,& personarū aliud suaderet: aut in promptu foret probatio contraria secundum Glo.& Doct in clem. fin. de cens.& sic habenda est verisimilium consideratio: quem sequitur Io. de Firmo. in lib. suo vectig. & dicit locum habere pro victu,& ꝑ gustu.vel monstra portatis secundum Bal in l.i.C.vbi res expor. poss.& dicit Glo.in clem. vlt.de cens. ꝙ quando ꝑ vsu portanē res, vt fraudetur datiū est quandoque deferendū iuramētum portitoribus,si illas portant ꝑ vsu. tenet Arch.in c.quanq̃,de cens.lib.vi.& Io.And.in c.sup de ver.sign.Glo.clem. fin.de cens. intelligi quando quis emit & portat ꝑ vsu quotidiano, & nō ꝑ vsu humano necessario vēdat: & nō vt prose laborari faciat:& sic ꝑ rebus non soluitē gabella licitē portatis ꝑ proprio usu, & necessitate sua,& familiæ suæ:vt ꝑ esu, & potu,& pro vestibus, & aliis rebus similibus ad proprium vsum.

129 † De anulis quoque qui portantur in digitis non est soluenda gabella quantumcunque ꝑtiosis tenet Bal.in l. si laborante,§.sed si volūtate,ff.ad leg.rod.de iact. neque pro omnibus rebus vt dixi:quæ ꝑ dies portantur ad usum quotidianū, & pro vsu humano necessario est soluenda gabella, neque pro cultura agrorum, vt de fundo instructo,pro rastris,bobus,& similibus aratoriis: vt aliàs dixi, neque ꝑ seminibus extractis ꝑ serendo semine, neque de eo:quod ad fiscum portatur,neque de ruralibus instrumentis, l.i. & l. vniuersi.C.de vectig.& cōmiss.& Doct. ibi pro publica vtilitate non soluitur gabella. Et sic dabitur iuramentum portantibus dictas res si sunt, & portentur pro vsu suo:secundum Glo.in clem. fin. de cens.

130 † Est ansiè,& cum omni studio,& diligētia curandum:ne ferrum, arma, aromata,animalia, & alia bona per Ægyptum portētur ad infideles hostes.l. vsurpationem,C de vectig.& cōmiss.& per Spe in lib.suo vectigal. & Firm. in suo gabell. lib.in prima par.bonus est tex. in l. vnica,C.de itiner.custo.lib.xii.

131 † Si stat prouisio ꝙ nauis perdatur:qua ferrū portetur ad hostes infideles.Quid si aliquis illud posuerit in nauim ignorante domino nauis: an dominus nauis perdat nauim stante dicta prohibitione: quidam tenent quòd sic: contrarium tenuit Iaco.Ruffinus in l.conuenticulam, C.de epis.& cler. & in l. cotem ferro, ff. de publ.& vectig.& ipso iure sunt innodati excōmunicatione Papali illi qui ferunt arma, ferrū, & aromata ad hostes, & ab omnibus licitè capi possunt:& quæ portantur ipso iure sunt confiscata absque alia declaratione.

132 † Quęro de publicanis si peccāt mortaliter exigēdo gabellas illicitas,dic quòd sic:& plus incidunt in excommunicationem:& tenentur ad restitutionem:tenet Abb.in c.innouamus, extra de cens.idē tenent Bar.& Doct.in l.vectigalia, ff. de publ.& vectig. & Bal.& Saly. in l. cum proponas,C.de naut.fœno.& Bal.in l.i. C.de cadu.tollen.

Et

133 † Et licitum esse fraudare gabellas illicitas, & iniustas: cum frandantes huiusmo di gabellarum illicitarum, & iniustarũ non teneantur Deo, nec mundo. Et ꝙ est reprobata gabellarum exactio facta ꝑ cõmunitates sine principis consensu, & illud quod extorquetur ex illis, illicitũ est, & indebitum de iure restituendum: habetur per Abba. in proœ. Gregor. de const. & per Glo. Ang. & Alex. de Imo. in l. vectigalia. C. de pub. & vectig. Bald. & Ange. in l. ii. C. de iur. anull. aure. & Alex. in l. si publicanus. ff. de publ. & vectig. & Bald. & Salyc. in l. iii. C. de naut. fœnor. & Bal. in l. veluti. ff. de iust. & iur. & in l. i. C de cad. tollen. & Firm. in vlt. par. sui lib. gabell. & vide d. Ioan. Anto. de Nigris de ciuitate Campaniæ in c. regni vt illorum col. vi. in rub. de portul. & supra num. xcii.

134 † Limitat Abb. post Inno. in c. olim, il. i. de rest. spol. nisi vertatur scandalum in fraudem gabellarum, nam tunc nõ iustè fraudatur gabella, cum nihil sit faciendum cum scandalo cap. nihil. de præscri. & cap. ii. de nou. oper. nunc. & cap. cum teneantur de præben.

135 † Quæro si vna communitas teneatur alteri ad solutionem gabellarum pro suis mercibus, dic ꝙ sic, excepta Roma, secundum communiter scribentes in l. licitatio. §. fiscus. ff. de publ. & vectigal. & in uectigalia C. vt nou. vectigal. & in l. i. §. meum. ff. de quæst.

136 † Publicani duo conduxerunt, seu emerunt gabellas, & vnus posuit factorem quendam suorum negociorum gestorẽ, qui malè se gessit in negotiis: An alter pro eo tenebitur, qui illum non posuit: dic non teneri, & tenebitur ille solus: q. posuit illum, & pro eo ipse solus reddet rationẽ l. si ex duobus. ff. de neg. gest. & l. fin. ff. de solut. & l. i. & ii. ff. de institor. act. & l. non solũ. ff. de adminst tut.

137 † Publicani quidam pro contra banno acceperunt certas capsas merciũ sigillatas, & verè non erat mercator in aliqua pœna, neq; contra banno: quia habebat licentiã à publicanis illas ferendi, & soluerat gabellam, vel cõpositus erat cum gabellariis anteꝗ mitteret suas merces: & reperitur in restitutione capsarũ, quæ erant sigillatæ, ꝙ erant apertæ, & sine sigillo, præsumptio erit cõtra publicanos, & eorum familiam, & contra ipsos iurabitur in litem per mercatorem, & in duplum ciuiliter tenebuntur ad restitutionẽ. l. i. ff. naut. caup. stabul. & Iudex præmisso iuramento mercatoris stabit arg. l. de actione in litem iurando. ff. de fur. & l. in actionibus. §. fin. ff. de pollicit. prædicta procedunt de æquitate procedendo ciuiliter, sed poterint etiam criminaliter puniri de furto publicani, si dolus interuenerit in tali casu, & bonus iudex arbitrabitur, si illos ciuiliter, vel criminaliter habeat punire. &c. l. etiam. C. pe fur. Quod erit in arbitrio suo.

138 † Quæro de illo, qui occupauit rem habitam pro derelicto. An teneatur pro illa re occupata soluere gabellam, stante statuto ꝙ soluatur gabella pro qualibet re alienata, vel donata, dic teneri secundum Bar. Ang. & Io. de Imol. in l. quod seruus, ff. de stipul. seru. & in l. i. ff. si ex noxal. causa aga. quia ille videtur donare: qui rem habet pro derelicto.

139 † Quęro si plures socii possint à fisco conducere gabellas: & vnum corpus facere insimul de per se in tali societate: dic quòd sic secundum Glos. in l. i. ff. quod cuius. vni. nom. & in l. adeo. ff. pro socio.

140 † Et an societas uectigalium diuidi possit inter socios, ita quod fico non teneantur insolidum dicit Imol. in l. licitatio. §. socii, de publi. & ibi Glo. & in l. nulla. ff. pro socio, ꝙ quando sunt plures socii, si de consensu fisci diuiserunt administrationem, periculum, & lucrum cuiuslibet est proprium in parte sua: ꝙ secus est si absque consensu fisci diuiserint vectigalia, quia vnus pro alio tenebitur fisco. Et si diuiserunt animo diuidendi societatem non tenebitur vnus ꝑ alio cõmunicare lucrum alteri socio: nisi diuiserint gratia commodioris administrationis. l. Caius. ff. de leg. ii.

141 † Socii plures conduxerunt gabellam vini vbi est statutum, ꝙ nullus possit ven

dere vinum ad minutim sub pœna decē solidorū:& contingit φ vnus ex sociis gabellæ vendidit vinum ad minutim: an tenebitur consociis suis soluere pœnā statuti,dic φ sic,si id fecit sine licentia consociorum in gabella.l qui hæredi.§.Paulus.ff.de cond.& demostr.

142 † Quæro de socio,vel publicano:qui occultauit rem vt vectigal nō soluatur, vel vt alii nihil habeant pro dicta re. an debeat aliis nocere:dic quòd nō l.fraudanti,& per Imo.ibi.ff.de publ.& vectig.

143 † Filiusfamiliàs publicanus conduxit gabellas,& fecit negotiationem merciū, & fuit lucratus multum in dictis gabellis, & in negociatione mercantili.an id dicatur aduenticiū,& debeatur vsufructus patri:dic quòd sic:secundū Bar. & Bal.in l. cū oportet.C.de bon.liber.& Bal.in add. ad Specu.in tit. de acto.& in l. fori.ff. de aduoc.diuers.iud.

144 † Et an obligetur filiusfamiliàs ad vectigalia:dic quòd sic.l.non minor.ff. ad municip.l.in fraudem §.fi.ff.de iur.fis.&.C. si aduers fis.per tot.

145 † Et an pater teneatur pro filio in obligatione vectigalium si filius deliquerit, vel fisco debuerit:dic quòd non habetur per Spec.in tit.de execut.senten.§.sequitur: vers.quid si filius.

146 † Quæro de casu si locatis gabellis augeatur comitatus,& seu introitus:& per consequens augeatur introitus earum, an sit augendum pretium gabellarū : dic quòd sic.l.Itē si fundi.ff.de vsufr.cū autē augeatur introitus clericorum : augetur & numerus eorum:vt in tit.vt determi. sit cleri.nume.

147 † Quæro de naui an sit adeò priuilegiata quòd non possit capi pro gabella, & debito,tenet Bar.quòd sic in l.i.C.de nauicul.lib.xi.vbi dicit quòd nauicularii, & naueclerii non tenentur soluere gabellas pro mercibus,nec retineri de iure possunt pro gabella,& passagio , neque pro repræsaliis , firmat Bart.in l.vnica.C.de nund.

148 † Quæro si de rebus emptis in nundinis sit soluenda gabella, etiam si post ex interuallo extrahantur de ciuitate: dic nō teneri etiam si traditio rerum emptarū nūdinis fiat post ex interuallo:tenet Bal. in l.vnica C.de nund.& tutæ esse debent nundinę etiam pro gabellis in accessu,& recessu de nundinis principis auctoritate factis intelligo:& nō de mercatis,quæ fiunt,& fieri possunt absque auctoritate Principis : & dicebat Odoffr.in auct.habita.C.ne fil.pro patr. quòd illi qui soluunt gabellas in loco capi non possunt pro reprę saliis.

149 † Et dicit Bal.in d.l.vnica,quòd venientibus ad nundinas, nulla potest imponi gabella,neque pedagium:quia nundinantes debent esse liberi,in accessu,& recessu,nec aliquid ab ipsis capi potest pro represaliis vt superius dixi in pluribus quęstionibus.ciii.

150 † Quæro si gabellarii teneantur ad onera personalia:& vectigalia dicuntur onera personalia,quæ imponuntur personis pro rebus.l.i.& per Bart.ibi.ff. de publ. & vectig.dic principales gabellarios nō teneri ad onera personalia ciuitatum, reliqui teneantur.l.i.& per Bart. ibi quib. muner.excus.hi lib.x.

151 † Quæro si in locatione pedagii , & gabellæ ueniat capana , & seu domuncula vbi solitum est exigi gabellas: vt accessorium : dic quòd sic vt supradixi nu. 104. secundum Bal in l.ii. C.de verb.sign.

152 † Quasi possessio exigendi gabellas retinetur animo, & dicitur habere causam continuam,vt dicebat Bart.in l.iusto.§. non mutat.ff.de vsucap.

153 † Occurrit casus, stat prouisio principis quòd quilibet transiens flumen cum naui onerata plus modio salis teneatur soluere unum grossum , contingit nauem magnam ibi per transire onustam sale,& non valens nauta pertrāsire propter pondus,ob aquarum penuriam,vt aliàs dixi: exonerauit sal in pluribus nauibus,& in qualibet naui posuit vltra modium salis an soluere teneatur dictum grossum pro qualibet naui, vel vnum grossum tantū pro oībus si exonerauit ex necessitate nō tenetur nisi pro vno solo,grosso,si ex voluntate tenetur pro omnibus.l si.§.i.ff. ad leg.Rod.de iact.

154 † Gabellarii impediti qualiter agant, & procedatur contra ipsos contumaces, & an cogi possint ad testificandũ not. Spec. in tit. de causa poss.& proprie.in §.iiii. & in tit.de prim. & secun. decre.§.iii.& in tit de teste,§.testium.

155 † Modo quæro quis dicatur fraudare gabellam:dic illum, qui transit cum mercibus vettitis per viam non rectam, sed deuiam,& insusitatam.l.quæ fiscales & per Bar.ibi.C.de nauicul.lib.xi.& per Bald. & Saly in l.iii.C.de naut. fœnor. quod est verum in portante res vettitas,& prohibitas extrahi:& in reperto in loco ꝓhibito,& suspecto Bald.in l.cum antea.C. de dona.ant.nupt.& in l. idem quoties. ff.de cond. obturp.caus. & in l.iii. C.de ædil.edict & per Arch.in c.quæ venatoribus lxxxvi.distin.& in c.non est putanda.i.q.i.& per Innoc.in c.quia plerique de immu.eccle.

156 † Vbi ponit de lucris illicitis,& de extorsionibus gabellariorum, & an de his possit fieri eleemosina:dic secundum Abba. quod non in c.innouamus de censi.

157 † Quæro de lenone. An teneatur soluere gabellam quæstus meretricii : stante statuto quòd pro quolibet lucro soluat gabella:tenet Ang.de Vbal.de Perusi frater Bal.quòd non in aucten. de leno.licet. C.Calligula ferunauerit contrarium in vrbe:Suetonio teste cũ Valer.Max.

158 † Quæro de mulionibus si possunt transire per viam insusitatam cum mercibus: dic quòd non aliàs si fuerint derobati tenebuntur ipsi ad emendam mercatoribus:quod fallit si via vsitata fuisset vasta, & rupta,vel ab aquis inundata, vel occupata ab hostibus , seu latronibus. Et ita intelligendum est quando aliquis repertus est in territorio,via, & loco insusitatis sine causa iusta:not.Saly.in l.iii. cum Bal.C.de naut.fœno.& Firm.in vlt.par. sui libri vectigalium col.xii.

159 † Vbi ponit quando repertus est,& deprehensus in loco suspecto, & insusitato: & quando sponte,& quando coacte,puniri potest,& per Io.And.in add.ad Spec. de const in §.i.versi.sed incidit & ꝑ Bal. & Saly.in l. cum proponas. C. de naut. fœnor.& l.ii.§. si quis cũ ibi angustie. ff. si quis caut. & l. Cæsar.ff.de publ.

160 † Dicebat Bal.in l.cũ proponas,de naut. fœnor.quòd si q̃s hoc faciebat causa sui iuris seruandi, vel quia vectigal erat illicitum:& tunc non est peccatum id fraudare,vel quia ultra debitum nimis grauabantur à publicanis de facto , & tale damnum refici debet per publicanos: ita prædantes dominis suis vectigalium.l.i. §.fi.de lib.leg.

161 † Quæ nam sit pœna fraudantis gabellas inductas de iure communi contra illos, qui fraudant gabellas , dic quòd est rerum ammissio,quæ portantur de quibus non est facta professio, neq; solutio. l.i.& per Doct.ibi.C.de vectig.& cõmiss. & l.commissa.ff.de publ.

162 † Est quoque considerandum circa statutum permittens ferri blada per uias rectas,quòd intelligendum est si via sit tuta,& ita esse debet,aliàs liceret transeuntibus ire aliò,& etiam per uiam insusitatam vt supra dixi.habetur per Albet.de rosa.in.i.par.statu.in q.lv.

163 † Et sunt bene ponderanda verba statutorum,& etiam illorum : qui extrahunt merces in via recta,vel non recta,an ipsi valeant conuinci testibus, vel coniecturis,seu indiciis,habetur per Bar.in l.i.C. de it in.cust.lib.xii.vbi dat cautelam circa extractiones huiusmodi pro officialibus,& pro extrahentibus,& gabellariis: et tenebuntur si statutum dixerit nõ posse iri per vias fractas,& non tutas,nisi ꝑ vias rectas, & tutas.l. non solum.ff. de excus.tut.dicebat Cyn.in l.cum proponas.C.de naut.fœno.quòd si res quæ illegitimè vehuntur,vel exportantur deprehenduntur in via antequàm peruenniatur ad locum quem exire non licebat:nunquid veniant confiscandæ, & tenet quòd non,quia redire poterat retro, & pœnitere.l.qui falsam , & per Bal.ibi. ff.de fals.

164 † Et Bar.aliter tenet videlicet si nondũ sit consumatum:sufficere esse repertum in via non recta,& insusitata:licet nondũ exiuerit territorium & quod non valet pœnitere:habetur in l.quæ fiscales, & ꝑ

Bar.Bal.& Alber.de Rosa ibi. C. de nauicul. lib.xi. qđ est verum si statutum in tempore presenti videlicet de extrahente loquatur:aut per verbum preteriti imperfecti.l i.§.hæc verba ff. quod quisque iur. & in Glo.l.arboribus,de vsufr.videlicet si extraherit: quo casu requiritur perfectio,& consumatio actus,& tūc procederet opi.domini Cyn. & sequaciū Iacob.Butri.& Bal.in l. si quis non dicam rapere.C.de epis.& cler.& in l.iii.& per Bar.& Saly.ibi. C.de naut.fœno.& in l. si fugitiuus.C.de ser.fug. & tunc est mitius puniendus legis benignitate,& non in tota pœna:sed arbitrio iudicis,scilicet in dimidia:quo quis puniretur ex forma statuti si actus fuisset consumatus.l.interpretatione.ff.de pœn.l.i.circa fin. ff.de crimi.stellion.& per Spec.in tit.de cōst. & Bal.in locis præallegatis,& per Sal.in l.i.C.de rapt.virg.l.sancimus.C.de pen.

165 † Et tenentur domini colligentes pedagia,& exigentes gabellas custodire territoria sua,& reficere damna derobatis in eorum territorio,& districtu:tenet Bald. in c.i.§.conuenticulas, de pac.iura.firm. dixi etiam superius num.xx.

166 † Reperti autem in via recta, & in loco non suspecto stabitur iuramēto.l.i.C.de litto.& itin.custo.lib.xii. & ibi Bart.& per Bald.in l.si quis non dicā rapere. C. de episc.& cle.dicebat Bar.in l. presidiū. C.de curs.publ.lib.xii.ꝙ quilibet semp debet sequi viam publicam, & rectā:qua communiter omnes vtuntur: adeò ꝙ si extra viam reperiatur mala suspitio generatur cōtra eum, & si ibi derobaretur, non tenerētur domini locorum ad emendam. Quod dixit esse notandum contra portantes aliquid contra deuetum, seu vetitum per deuia, & in l. quæ fiscales.C.de nauicul.lib.xi.

167 † Dixit ꝙ si quis repertus fuerit cum farina frumenti, vel aliis rebus, & mercibus vetitis portari extra territorium in alia via non recta,& non consueta est suspectus,quod uelit exportare contra deuetum,& distingue vt supra in preceden ti articulo.De statuto loquente in præsenti tempore,vel in preterito imperfecto,aut in tempore futuro, & per verbū præteriti perfecti,secundum Bal. & Sal. in l.cum proponas.C.de naut.fœno.

167 † Quæritur de Doctore, & de scholare, an teneantur soluere gabellam librorū, dic quòd non,quia sunt deputati ad eorum vsum l.fin.§.diuus & l. si publicanus.§ de reb.ff.de pub.& per Bar.ibi & in l.vniuersi.C.de vettiga.& cōmiss.& p Doct.in auct.habita.C.ne fil.pro patr.

169 † Et si statutum dixerit scholarem non teneri ad gabellam:an ille tenebitur qui desit esse scholaris:dic ꝙ sic secundū Bal. in l. naturaliter.§. Apium.ff. de acquir. rer.dom.& in l.aut facta.§.tempus. ff.de pœn.vbi distinguit:& in consi.suo incip. scholaris quidam:Inst.de rer. diuis.in.§. pauonum,scilicet quando recessit scholaris à studio,& cœpit aduocare,vel mercari,vel esse iudex:& tunc tenebitur stante forma dicti statuti:quia reuertens non gauderet priuilegio scholariū: quod ammisit recedens à studio.l. legatis §. si ex officio ff. de leg.iii. vel si quinquēnio abfuit à studio,& tenebitur,licet de tempore absentiæ stet in arbitrio iudicis.l.iii. C.de domest.& prote.lib.ii.

170 † Et an,& quando dicatur scholaris contrahere domicilium in loco studii: habeš per Bar.& Glo.in l. Lex Cornelia.ff.de iniur.& reuertens ad studium à quo recessit non tenetur iterato soluere matriculam,nisi fuisset bannitus scholaris, uel doctor,& inde restitutus quia tenebitur restitutus iterum matriculari: nec recuperabit per simplicem restitutionem banni finito tempore pristina priuilegia,nec primum locum in collegio nisi priuilegium, & seu gratia restitutionis ipsum nominatim restitueret ad prina iura,omnia,& quęcunque priuilegia,cum verbis prægnantibus Principis restituētis aliàs pro nouicio habetur.l.i. C. de his qui in exil.dati sunt lib.x.& l. qui ad tempus. ff. de decur.& si recesserit à studio tempore vacationum censetur permansisse assiduo in studio dicto tempore.

171 † Et nouitii dicuntur: qui infra annum sunt,& non profiterunt, vt de religiosis, & statutum eximens nouitios à gabella

intelligitur

intelligitur de scholaribus, qui sunt in primo anno studii sui l. interdũ.§. quot. & per Bar.ibi.ff.de publ.& vectig. & ex. gradibus,xxxv.q.viii.& l. cum vetus.ff. de vin.trit.oleoq; lega.& per Fir.in tra. suo vectig.col.viii.vers.trigesimo.succes siue quæro,dicit statutũ ꝙ scholaris &c. vbi tractat de priuil.noui c.&c.

172 † Quæro si teneatur ille, qui non habet soluere gabellam portare res gabellario in duana,vel alio deputato loco gabellarum:dic ꝙ sic l.fin.& per Doct.ibi ff. de publ & per Rener.d.Card. Zabba.in clemen.vlr.de cens.Et distingue ẜm Bar.in d.l.fin.ff. de pub.in §. quoties, videlicet quando liquet gabellario, & quando nõ, & quando est res ex qua non debet solui gabella ex forma statuti : q̃a tunc nõ est petenda bullecta, nec res incidit in com missum,nisi aliter seruaretur de cõsuetu dine :, vt in duana Neapolis, vbi oẽs res præsentantur etiã immunes à solutione gabellarũ,& pro ipsis rebus immunibus fit bullecta gratis earum dominis.

173 † Occurrit ꝙ publicani quandoq; anxietate lucri opponunt contra immunitatẽ exemptorum,& etiam clericorum:quorum priuilegium est notoriũ,& clausum in corpore iuris,negando illos etiam clericos,seu scholares,& esse tales, vel ꝙ res nõ sint suæ,vel sint mercãtiles, & cadũt publicani in pœnas legales : Ad hoc faciunt not.per Gl.& Card. Zabba.in cle. fin.de cẽs & Firm.in vii.par.sui lib.vect. & per Doc.in c.q̃q̃.de cens.vbi habetur clericis esse interdictã negociationẽ cum distrahat mentẽ à diuinis: quibus habẽt incũbere clerici,vt inferius dicã in casibus in quibus sunt immunes clerici à gabellis. Nec habent prædicti clerici, & scholares immunes, & priuilegiati alios excusare sub ꝑtextu sui priuilegii,& exẽptionis,aliàs res tales publicabuntur de tecta fraude, & perdent priuilegium suum,argu.l.illud.C.de anno.& trib. & de nauicul. non excusan. & per Barto. ibi.C.lib.x.& C. de sacrosan. eccl.l.qui sub pretextu.

174 † Quid si scholaris pro uictu suo emeret frumentũ,& vinum pro toto anno,& mu tato proposito id vẽdiderit, an teneatur soluere gabellam stante statuto ꝙ soluatur gabella pro rebus vendendis,per venditorem,vel pœnam imponẽte emẽti frumentum, & vinum,pro reuendendo, dic non teneri scholarem prędictũ ad aliquã solutionem gabellæ,nisi habuisset à principio voluntatẽ reuendendi: ẜm Bart.& Doct.in l.cętera §.siquis parauerit,ff.de leg.i.& per tex.& Bal.in l.i.§. idem officius.ff.de exercit.actio. & l.i.§. illud.ff. de aqu.quoti.& æstiu.& l Cæsar ff.de publ.& l.Senatus ff. de cõtrahen. empt.& per Alber.de Rosa.in i.par.sui lib.statu. & ꝙ dabitur iurm scholari,si à principio quando emit frumentum & uinum,si habuit voluntatẽ consumendi pro suo vsu, vel uendendi causa lucri,vel ne &c.

175 † Quid si fuerit soluta gabella de boue vel equo vendito,si aial prædictũ venditum redhibeatur.An restitui debeat illi, qui soluit:dic quòd sic, per uẽditorem vt aliàs dixi secundum Ange.in l.debet, in fin.ff.de ædil.edict. et Bald.in l.ii.C. de ædil actio.

176 †Et licet stet statutũ in ciuitate ꝙ ꝓ quo libet equo forense transeunte per ciuitatẽ,teneatur quis soluere gabellã:non tñ tenebitur quis soluere pro equo, quem equitat pro vso suo, vt cõsuluit Petr. de Anch.in cõsi.cclxv.incip.ꝓmittendũ est. Et licet stet ꝓhibitio pœnalis et corporis afflictiua ꝙ nullus portet bladũ extra ciuitatẽ,ꝙ ille,qui ꝓ suo vsu portauerit non tenebitur ad talẽ pœnã, & ꝙ nõ incidet in eã,tenet Io.de Imo.in l.cætera,§. fin.ff.de leg.i.et Bald.in l. cũ proponas, C.de naut.fœno.et Hipol.de Mars. in singu.suo lxxxvi.vbi plura allegat et per Bar.in l.sed et ipsi ff naut. caup. stab.et Bal.et Saly.in l.iii.C.de naut.fœnor.

177 † Quæro de passagiis et pedagiis, an ita soluant in mari,sicut ĩ terra, dic ꝙ sic ẜm Bal.et Sal.C.de naut.fœno.nõ possunt tamen imponi gabellæ et passagia in mari de iure,nisi per dominos illius maris, secundũ Innoc.in c.innouamus,de cens.et per antiquam consuetudinẽ, cuius inicii memoria hominum non extat in contrariũ l.domini prædiorũ.C.de agri. et cẽs.

lib.xi.& talis consuetudo secundum omnes ritè scribentes pro titulo & priuilegio habetur, vt aliàs dixi in primo libro præsentis operis: & ita intelligitur lex publicanus.C.de publ.& l.sanè.ff.de iniur.& per Bar. & Bal. habetur in l.cum proponas.C.de naut. fœnor. Propterea inclytum Dominium dñorum Venetorum,cũ sint domini Gulphi maris Adriatici ex priuilegio & titulo suo Apostolico & Imperiali: & etiã dictæ lõgeuæ consuetudinis tanti tpis:cuius initii memoria hoium non extat incontrarium, rectè in Adriatico imponunt gabellas seu vectigalia,passagia,& pedagia: quæ à vehendo & à passu, & à pedè respectiuè dicta sunt.c.super quibusdam, cũ Glo.ibi & c.q̃q̃,& c.innouamus,de cẽs.& vectig. dicitur id quod soluunt pro passagio,& pedagio p transeũtes cũ nauibus ꝑ mercibus suis, vel pedester aut equester. Et guidagiũ dicitur id quod soluitur alicui pro guida,vt vulgò dicitur,vt tutò ducat aliquem in via in terra,& aqua,& per loca etiam aliena.c.quanq̃,de cens.in vi & c.super quibusdam,de verb sign.

178 † Quæro si dominus teneatur pro famulo soluere pedagium:dic ꝙ sic:ſm Bald. & Saly.in l.vsurpationem.C. de public. vectig.& cõmiss.per leg.siquis.C.de dona.inter vir.& vxor.Nisi dñs esset immunis à pedagio cum sua familia:pro collectis bonorum famuli non tenebitur dñs not Bar.in l.si penes C.de agr.& cẽs.

179 † Quæro si ius pedagii locari possit dic ꝙ sic.l.fin.& l.vectigalia, & per Bart. & Doct.ibi C.de vectig.& commiss.& in l. locatore.ff.locati.

180 † Et si quis fuerit spoliatus iure pedagii An restitui possit:dic quòd sic.Intentando vtile interdictum vnde vi per vtilem actionẽ eius loco surrogatam vel vtilem constitutionem.l.si quis in tantam.C. vnde vi & ff.de vi & vi arm.l.i.§.si filius & per Firm.in iiii.par.sui tracta. gabell. Istud est ius quod directo iure non possidetur, sed quasi possidetur.l.seruus.§. incorporales.ff.de acquir.poss. Vnde locum habet vtile interdictum quasi vti possidetis quod etiam datur interdictũ hoc quasi vti possidetis cum officio iudicis, iuribus vulgatis.l. quoties. ff. de seruit u.& l.sicuti.ff.si seruitu.vend pignorari autem non potest ius imponẽdi collectas nec in tenutam capi licet possit commodari.l.etiam & per Bal.ibi.C. de execut.rei iud.

181 † Quæro si mulier possit denũciare fraudatorem gabellæ, & an denuntiatus conuinci possit testimonio illius mulieris: dic ꝙ sic:prout consuluit d.Bar.de Salyc. in consi.incip in nomine domini: casus talis ponitur &c.Cauetur in pactis datii, & in l. ea quidem.C.de accus. Contrariũ tenet in consi.incip.in nomine domini amen. An mulier admittat ad denuntiandum concordat opiniones Io.de Firmo in tract.suo gabell.distinguendo aut iudex processerit ex officio:& non ad denunciam mulieris,vel testis. Primo casu credi dicto mulieris.Secundo non credi, & per Bar.in l.diuus.ff.de publ. & ita intelligi opiniones Bal.& Saly.&c.

182 † Quæro de casu,quem pluries habui in facto:si quis portauerit res licitas cum illicitis.An oẽs incidant in cõmissum: dic ꝙ non,sed illicitæ tantũ incidenc.l. si publicanus.§.de rebus & l. cotem ferro.§. dominus.ff.de publ.& ibi Bart. & in l.si censoria.ff.de verb.sign.arg.l.sancimus. C.de pœn.& l.rescriptũ.ff.quib.vt indig. & per Bar.Bal.& Saly.C.de naut. fœno. & per Doct.in l.cotem ferro, de publ.& per Cyn.in l.cum proponas, C.de naut. fœno.& per Bart. in tracta.suo vectig.in vlt.par.in iii. col. ibi octauo quæro &c. quẽ videas omnino, cùm pulchrè distinguendo examinat hanc quæstionem: & per Alber.de Gand. in lib. suo malef. in tit.de reb. vect.nisi extaret statutum,vel consuetudo loci:ꝙ licita cum illicitis publicarentur:quia ista pœna non tam imponitur pro persona,q̃ pro re l. fin.ff. de calum.habetur per Bar.latè de prædicta materia quando licita cum illicitis publicantur,& confiscentur in d.l. publicanus,& in d.l.cotem ferro.ff.de publ.& in d.l.iii.per Bald.& Saly.C.de naut.fœno. & in l.i.C.de euict.& in l.fi.C.de errog. mil.anno.lib.xii.

183 † Quid si nauis confiscetur ratione mercium illicitarum. An pecunia cõfiscetur stante statuto merces confiscari: an comprehendat & intelligatur etiam de pecunia: dic ꝙ non Bar. in l. penul. ii col. C. de naut. fœno. lib. iiii. Secus foret si essemus in loco statuti disponentis pecuniam pro mercibus haberi: aut foret prohibitũ, pecunias non extrahi posse de territorio sine licentia, seu bullecta, ut in regno Siciliæ, vbi regia prouisio uiget, ne pecunia extrahatur de dicto regno sine licentia, & pro ea soluitur gabella vt de mercibus &c. & pro mercibus Veneti portant aureos in asserto Turcarum statu.

184 † Quæro de illo, qui est immunis à gabella, & portat res alienas, & mentiendo dicit esse suas, vt in dies contingit in facto. An dicatur fraudare gabellam: dic ꝙ sic. l. i. & ibi Bar. C. de nauicul. nõ excus. lib. xi. & l. fi. C. de anno. & tribu. & ibi Bar. lib. x. inquiens ꝙ si ciuis exemptus dixerit in fraudem gabellarum, vel collectarum committatiniorum obligatos, soluere certum quid cõmuni pro gabella, vel taxis, siue collectis, res esse suas, & eas emisse, aut emi fecisse proprio nomine suo ciuili, res ipsæ confiscabunt, vel cõfiscari debeant. l. i. & per Bar. ibi. C. de nauicu. non excus. lib. xi. & in l. i. & ibi Bal. & in l. sacrosancta. C. de sacrosan. eccles. non tamen res propriæ cum alienis portatæ incident in commissum secundum Bal. in l. iii. C. de naut fœno.

185 † Quæro de statuto disponente ꝙ quilibet mercator tenẽs merces in platea nundinarum venales teneatur soluere gabellam: an illi qui cum cista cum mercibus, & gemmis, vt aliàs dixi vadunt per nundinas teneantur soluere gabellam prædictam: dic ꝙ sic: ita tenet Bart. in l. qui in sella. ff. de seruitu. rust. præd.

186 † Vectigal vt aliàs dixi dicitur octaua pars eius ꝙ vehitur debita fisco noie vectigalis. l. vniuersi. & l. à legatis. C. de vectig. & Saly. in l. vectigalia. C. vt no. vectig. & etiã locum habet edictum de vectigalibus pro rebus, quę non vehunt de loco ad locum quæ sunt intra ciuitatem ob idẽptitatẽ rationis, & vectigal, & gabella idẽ est secũdũ cõem vsum loquendi municipiorum: & tollonea & aliis variis modis nuncupant, vt dicunt Doc. in c. i q̃ sint regal. in vsib. feud. & per Gl. & Doct. in c. super quibusdã, de verb. sign.

187 † Quæro de milite: qui omisit professionem. An priuilegiatus sit post missionẽ ne incidat in commissum vectigalium, dic ꝙ sic, si ab exercitio militari non fuerit remotus, & ipsum exercuerit. l. omnibus. C. de vectig. & commiss. & l. i. C. de his qui cum impleuer. stipen. lib. x. Secus erit in milite negotiante, & mercante vt in priuato l. fi. §. diui quoq; fratres ff. de vect. & ff. de his q. nõ adimpl. stipẽ. nec illi milites gaudent priuilegiis militaribus: qui nõ militãt, sed negotiãtur. l. pen. & per Bal ibi. C. de milit. testam. & l. si diuus §. grammaticos. ff. de excus. tut. & per Bar. ibi in l. fin. ff. de mil. testa. & Alex. in l. cẽturio, ff. de vulg. & pupil. subst. prædictis accedit pulchra Gl Inst. de milit. testam. §. sed hacten⁹, in verb. post missionem honestam, vel inhonestam, & vbi seruabitur. l. i. C. de his qui non imple. stipen.

188 † Et an milites teneantur soluere collectas pro rebus, quas possident, dic regulariter secundum Bal. in l. placet, & pen. C. de sacrosan. eccles. omnes teneri ad collectas, & milites quoque arma exercentes pro republica militantes teneri pro rebus suis ad collectas.

189 † Item pro uectigali non præstito teneri l. imperatores, ff. de publ. & vectig. & l. si ex causa §. si incommissum. ff. de minor. Item de illicita delatione ut in l. cotem ferro. §. dominus. ff. de publ. & vectigal. & l. ex illicita emptione l. omnibus. C. de vectigal & commiss.

190 † Stat statutum in ciuitate ꝙ pro re æstimabili soluatur gabella ad rõnem vnius denarii pro libra. An tale statutũ habeat locũ in re inæstimabili, dic ꝙ non, neq; pro re æstimata minore vnius libræ, ſm Bar. in l. prætor. ff. de dam. infec. et per Paul. de Cast. in l. neq; leges. ff. de legib. et per Bar. in l. neque tamen. ff. de administ. tut. et in eo cõprehendi potest homo liber: cum recipiat æstimationem de

iure lõgobardo:in loco ubi ius longobar dũ feruatur.l.ii.de cõuiciis in lõgob.lib. i.& l.i.in lõgobarda de hcmi.liber. hom. & l.ii.cũ fimil.in lõgob.qualiter feruorũ venditio fiat.Secus de iure Romano quo hamo liber nou recipit ęſtimationem,& hęc eſt vna de cõtrarietatibus iuris Romani,& iuris lõgobardi,vt latius dixi in lib.contrarietatũ iuris Romani, & iuris lõgobardi.l.liber homo.ff.de verb.oblig. & l.liber hõ.ff.ad leg.Aquil. Et dictum ſtatutum nõ haberet locũ in libero hoīe vbi ius Romanũ ſeruaretur: bene locum haberet ſi dictum ſtatutũ loqueretur in rebus:nã rerũ appellatione venit etiã homo liber ſm Doc.in l.pecunię.ff.de verb. ſigni.iun.l rei,eo.tit.Nec locum habebit in re ſacra,& religioſa : quæ non recipit æſtimationem ſm Glo.in d.l.pecuniæ & ibi per Bart. Cæpl.Veron.

191 † Et an ſtatutũ de ſoluendo tot pro libra rei petitæ verificetur per æſtimationem ipſius rei,dic ꝙ ſic,ſecundũ Glo & Bald. in autẽ.generaliter.C.de epiſ. & cler. vt nota ſit quantitas ſolutionis faciẽdæ vectigalis publicano l.ſi fideiuſſorem accepero.ff.de fideiuſſ. Et põt ſolui gabella in quacũque parte iudicii,& proderit ſoluenti ſm Bal.in l. per diuerſas. C.mãd. & in l.i.ff.de poſtul.& in aũt contra rogatus,in fin.C.ad trebell.

192 †Vectigal,ſeu gabella an ſint munus reale,vel perſonale,dic eſſe perſonale, quod imponitur perſonis pro rebus.Ideò clerici nõ tenẽtur.l.ſi.C.de vect. & cõmiſſ. & c.quanq̃,de cẽſi.& per Bar in l.i.ff.de publ. & ſi quis habuerit immunitatẽ de nõ ſuſtinendo onera perſonalia,non tenebitur ad hæc onera ſoluendi gabellas l. cum implures.§.penul.ff loca.

193 † Quæro de illis qui dicuntur fraudare gabellas,dic eſſe illos:qui tranſeunt cum mercibus,& non ſoluunt, etiam ſi ipſos non interpellauerit gabellarius, vt ſoluerẽt gabellã:nam põt tacere donec trãſeat mercator,quo nõ offerẽte,vel nõ ſoluẽte poſſunt ei merces auferri l.fi:§. diui fratres,& ꝑ Bar.& ſcrib.ibi.ff.de publ. Qđ eſt verũ ſi doloſè tranſit,& non per errorem,quo caſu res liberãtur ſolutione dupli vectigalis,vt in d.l.fin §.diui fratres. ff.de pub.& vect. vel gabellarius erat in loco,aliàs tranſiens nõ eſt in culpa, ſm Alex.in conſi.clxxi.ij.vol.vel niſi gabellarius remiſerit gabellã trãſeunti l. fi.§. ſiquis profeſſus,& Bart.ibi.ff. de publ.& de legitimo gabellario intelligitur habẽte auctoritatẽ ab illo:qui dare poteſt, vel de legitimo eius procuratore habẽte generale mandatũ.Et quidam videntur dubitare circa prædicta qũo res dicatur incidere in cõmiſſum.Tu limita ſm Saly. in l.ii.C.de vectig. & cõmiſſ. & Bart.& Moder.in l.cõmiſſa.ff.de publ. Aut eſt ommiſſa ꝓfeſsio,& ſolutio gabellæ pertranſeuntes,& tunc tota res perditur ipſo iure,& eius dñium tranſit in gabellarium,ſeu in publicanũ loco fiſci exiſtentem,vt in d.l.cõmiſſa & ibi per Doct.ff. de publ.ibidem ita tenet Glo.& in l.cum duobus.§.idẽ reſpondit.ff.pro ſocio & in l fin.& per Bar.ibi.C.de ſacro.eccle.poſſeſſionẽ non trãſferri niſi hoīs facto, & ſic intelligitur lex,& ſtatutum etiam priuari poſſeſsionem,cũ ſtrictè intelligatur. Igitur requiritur factum hominis,id eſt, Iudicis cõpetentis,vt auferatur poſſeſsio ſm Bal.in l.ſiquis in tãntã,col.xxiiii C. vnde vi: Et de ommiſſa profeſsione rerum,& de ſolutione etiã ommiſſa intelligitur ſi doloſè fuerint ommiſſæ,& nõ ꝑ errorẽ non profitentis,qui error ſi facto publicani interuenerit res nõ cadit in cõmiſſum,aliàs cadit vt ſupradictũ eſt per l.vlt.§ diui fratres.il.ii.ff.de publ. & vectig.ſed ſi profeſsio non fuerit ommiſſa, ſed tantũ ſolutio, & tunc duplicatur id quod ſolui debuit pro vectigale.

194 † Et quando reperitur mercator in loco ſuſpecto,vt in littore maris,cũ rebus ꝓhibitis,ſine licentia,& ſeu bulleta extractæ puniendus eſt.ſm Bal.in l.non quia, C.quæ res vend.nõ poſſ. dicebat Flor.de Sancto Petro in l.arboribus.§. idem tractari.ff.de vſufr.& Bal.in l.ſi fugitiuum. C.de ſeru.fugit.illum eſſe puniendum, qui reperitur in limine territorii, vel in territorio vicino per cuſtodes.

195 † Quæro ſi publicanus accuſauerit,& inde accuſationẽ remiſerit:nunquid iudex datiarii,

datiarii, seu publicani procedere possit ꝓ parte pœnæ quæ venit in causa imponenda, dic ꝙ sic.l.iuris gentiũ.§. si paciscar.ff.de pac.nisi in pacto vectigalis, seu datii, vel gabellæ esset: quòd possit publicanus remittere oẽm accusatiõnẽ, & pœnã: qa tũc poterit, & imputabit fisco, vel cõmuni, ꝙ tale pactũ fecit: possum enim mãdare, vt qs trãsigat sup re mea.c. dilectus, de religiosf.domi.l.in re mandata.ff. de arbitr.l.transactione.C.de trans.

196 † Quęro de casu modo occurrenti: Si publicanus poterit agere contra hæredem fraudantis gabellas, siue vectigalia, dic ꝙ sic, si possideat res ipsas, quæ ob fraudem inciderunt in cõmissum: & quatenus ad eum peruenerit. l. f. audati, & per Glo. ibi & Bar.ff.de publ.& l. cotem ferro, & l.commissa.ff.eod.tit. Quod procedit in delictis verè cõfessis, vel lite contestata cum defuncto: qui deliquerat: habetur per Io.de Firmo in lib suo gabell.in iiii. par.col.v.

197 † Pisanus quidam mercator pactum fecit cum publicanis soluendi ducentas libras pro conducta animalium, & centũ soluendi pro extracta: conduxit animalia, & illa non extraxit: quia dum esset in territorio causa illa extrahendi: fuit derobatus; an teneatur seruare promissa, & soluere tercentũ libras, ducentũ ꝓ conducta, & centum ꝓ extracta. Quidã dicunt non teneri argu. l. extraneus. ff. de condi. ob caus. & ea non secut. & l.si liber. C.eod. Tu contrarium dic ꝓ tex.in l.pecuniam C. de cond.ob caus. vbi dicit Bal.ꝙ si pecunia esset data medico pro cura infirmi: tandem iste infirmus non culpa sua, neque medici, sed ea su; aut facto tertii fuit interim mortuus ꝙ datũ non repetit, quia per eum nõ stetit quin impleret, sed per casum superuenientem infirmo: & sic in casu nostro nõ habebit obesse casus fortuitus publicanis prædictis per d.l.pecuniam, nisi fuissent in culpa, vel specialiter obligati ad omnes casus fortuitos qui accidere possent in territorio suo, & promiserint emendare damnum.

198 † Quid si gabellarius dederit licentiam mercatori transeunti cum mercibus, per quot dies durabit licentia talis: dic ꝙ durabit per septem tantum dies: nisi foret aliter pactum, promissum, & cõuentum inter ipsos: vltra quos septẽ dies, & alios forte conuentos: si postea transit dicitur fraudare gabellam.l.i.& per Bar. & Bal. ibi. C.de exact.trib.lib.xii. quod verum est etiam si illi septem dies transeunt in successores vectigalium, vt docet Roma. in l.municipia, §.interdum, ff.de publ.& in rub.de arbitr.col.xxii. quorum septẽ dierum duos habebunt ad eripiendum inter; & quinque dies ad perficiendum Inter. Et in contrarium facit Glo.in l. i.C.de postul.dicebat Reuerendissimus D.Cardinalis Zabarella in clem. fin. de elect.licentiam perpetuò durare: nisi foret concessa ad certum tempus, vel ad certum vsum: vt in c.i.de commod.& in c.sicui, de preben.lib.vi. & quia licentia est quædam gratia: etiam q̃ gratia debet ampliari, per quam licet, ꝙ aliàs non liceret: nec talis gratia, seu licentia potest reuocari absque causa nisi re integra: ex causa autem posset per successorem etiã concedentis reuocari: & idem infert Reuer.D.Card.in loco prædicto: ꝙ mortuo episcopo concedente licentiam clerico capiendi sacros ordines: à quocumq; episcopo potest clericus illa vti: vt in d.c.si cui, de præben.in vi.

199 † Et si in licentia non fuerit expressa quantitas mercium: intelligitur de prima extractione: & de prima vice: quantũcunq; fuerint extractæ.l boues.§. hoc sermone, ff.de verb.sign.prout de securitate data bannito tenet Bar. in l. dotis ꝓmissio.ff.de iur.dot.& per Io.de Plat. in l.i.C.de nauicul.lib.xi.

200 † Debet enim bulletta seu licentia data in scriptis per publicanũ mercatori extrahenti bladum continere quantitatem bladorũ extrahendorum, & personas extrahentes; & dies; & pro quãto tempore debet durare dicta licentia, & scribere in libro: aliàs non excedit septem dies dicta licentia vt supra dictum est: habetur per Doct.in l.vltim. C. de administrat.rer. publ. & ibi latè per Luc. de Pen. & per

scriben.in l.fina.ff.de publ.& vectiga.& illi qui habent bullectam,siue licentiam non cadunt in commissum,neque in pœnam aliquam.

201 † Et concessio in materia statutaria vel restringibili:intelligitur de & pro prima vice,vt de eo qui promisit simpliciter aliquẽ mulionẽ seu aliã ꝑsonã præsentare, semel præsentando liberatur à dicta promissione:& si promiserit toties quoties ꝑsentare quando fuerit requisitus: præsentando bis requisitus liberatur à dicta obligatione secundum Paul.de Castr.in l.duobus,§.i.ff.de iur.iuran.& Alex. in consi.xv.iiii.vol.& in decis.domini Matth.de Affli. & seu decisio.cons. Neapol. num 130.6.notab in meo libro,nisi promisisset illum pręsentare toties quoties semper,& quandocumque fuerit requisitus:quoniam tunc tenebitur semper præsentare: nisi casus mortis interuenisset ciuilis, vel naturalis mors enim omnia soluit aucten.de nupt.§. deinceps. In dispensatione de obtinendis pluribus beneficiis intelligitur de primo impetrandis.c.potest,de præben.in vi.

202 † Et si quis soluerit gabellam pro anno præsenti : & de gabella anni ꝑteriti non fecerit mentionem an incidat in cõmissum seu pœnam,dic ꝙ non . Ita cõsuluit Abb.in consi.lx. quia pro anno ꝑterito intelligitur solutam in duriori causa, & pro anno præsenti remanebit debitor : nisi aliter fuerit expressum inter partes, l.i.ff.de solut.

203 † Quęro pe ciuitate seu barone recognoscente superiorem. An possit imponere noua vectigalia,datia,passagia, pedagia, &gabellas vt vulgo dicitur, dic ꝙ non. Immo imposita non debent solui, & soluta quomodocunque restitui : & sola ciuitatum vota, & decreta nõ sufficiunt ad noua vectigalia imponenda:& si expedit alicui ciuitati nouum vectigal imponere præses prouinciæ debet rescribere Principi pro obtinenda licentia. l.i. C. de exapt.tribut.lib.x.& quòd per Principem est concessum ciuitatibus pro releuatione onerum & angustiarũm suarum.ipsis seruandum est pro impositione vectigalium: quæ exigi non dñt vltra antiquam consuetudinem: vel vltra statutum Principis sub pœna perpetui exilii,& illicitum vectigal exigi non debet & exactum restitui,l.i.& ii.C.vt vectig. noua &c: & l.vectigalia.& l.non solent, & per Glo.ibi,C. de vectig. & commiss. Peccatum est imponere noua vectigalia: & illicitum exigere, quòd non remittitur nisi restituatur indebitè exactum, & est firma cautela pro dominis terrarum & ciuitatum habere papalem licentiã & dispensationem circa talem impositionẽ antequàm imponantur:& si temerè fuerint imposita,lex & Canon. punit imponentes huiusmodi temerarios.

204 † Patria mea nobilissima Rauenna habet speciale priuilegium à sede Apostolica imponendi noua vectigalia pro necessariis publicis : & talis impositio non habet trãscendere iuris tramites, sed debet esse secundum ius quod est non excedere tertiam partem octauę partis. l.fin. C.de vectig.& commiss. Principes imponunt nouas gabellas:cum regulariter nõ sunt imponenda noua vectigalia ꝑ Principes ne propriam animam perdant : nã gabella in variis casibus est ponenda vt puta in duana ancoragi,stallagi,pontici, starii,tumuli,salmæ,portus,piscarię,macellariæ,grani,panis, leguminum, vini, olei,bladorum, & huiusmodi mercium, affidaturæ,herbagii,pascuorum,ius gladium,ius casei,baractariæ,ius olei, & similia:ius ferri,azari,picis,salis,starerię, ponderum , mensurarum : de quibus in regia camera summarię.Nec vectigal est soluendum pro nouo vectigali imposito contra ius diuinum:& humanum vt docet Ysaias in x.c.habetur in cꝰquãto,capitulorum regni,& per scriben.ibi.

205 † Omnis nempè ciuitas non recognoscens superiorem: habet regulariter ius, & potestatem imponendi vectigalia noua: & illa exigendi notat Bald. in c.i. de pa.tenen.& in l.fin.C.de vectig & commiss.& per d.Ant.de Butr.in c. super,de verb.sign.& per Glo.in aucten.de defen. ciuit.in §. iusiurandum, & Ang. in l.ii. ff de appella.& per Bar.& Saly.in l. ve-

ctigalia, C. de vectig & commiss. & idem est in aliis ciuitatibus habentibus merum, & mistum Imperium cum gladii potestate ex priuilegio Principis, vel ex legitima consuetudine, aut lege, vt dicebat Bal. in tit. de pa. constan. & Bar. in l. presides, C. de episc. audien. & in l. quo minus. ff. de flum.

206 † Et stat firma regula quòd recognoscentes superiores non possunt imponere noua vectigalia sine licentia & auctoritate superioris petita & obtenta vt d. l. vectigalia & l. non solent, & per Docto. ibi, & in l. si publicanus, ff. de publ. & vectig. & per Specul. in tit. de causa pprie. & poss. §. i. & §. in omnibus, versi. quid de collectis quæ imponuntur ex causa necessitatis: vt dicit Ang. post Glo. in aucté. quib. mod. effici. sui & Bal. & Imol. in l. iii. ff. de re iudic. & Bal in cap. primo quæ sint regal. in l. etiam, C. de execut. rei iudi.

207 † Quæro si gabellarius habeat ius in res quę incidit in commissum? dic quòd sic: vt superius dixi & idem forte est dicendum de bonis illius: qui debuit soluere collectas & non soluit. l. i. & ibi Glo. & Bar. C. de věd. rei fisca. lib. x & in l. creditor. ff. de actio, emp. & ét p pœna scdm Bal. in l. fi. C. si adue fisc. & in re ipsa collectã da tm. l. i. C. si propter publ. pensitatio. & per Bar. in l. fi. C. de iur. emphy.

208 † Quæro de eo, qui habetur pro ciue, An ex forma statuti teneatur soluere gabellam & collectam impositam ciuibus, dic quòd sic: secundum Bal. in l. quòd fauore. C. de legi. quia tale statutum faciens nostri pro ciuibus est fauorabile: licet in hoc resultat in odium, quòd teneatur ad gabellam, seu ad collectam, & tale odiũ: quod afficit veros ciues: in hoc non consideratur, habetur plenè per Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. & in l. maritus. ff. de adult. nam haberi pro ciuibus est fictio secundum Glo. in l. mercis. ff. de verb. signi. & Bal. in l. ingenui, C de ingenu. & manumiss. & tale statutum quòd habeatur pro ciuibus intelligitur quo ad fauores: & non quo ad omnia secundum Bal. in l. Ruffinus, de milit. testa. & propterea habiti pro ciuibus gaudebunt exemptione gabellarum, concessa ciuibus. Nec debet priuilegium inductum causa fauoris extorqueri in odium: vt d. l. quod fauore, & per Bal. in c. i. de natu. feud. in vsib. feud. Et plus dicit Bal. in l. fi. C. de fidei cõmiss. quòd forensis: effectus ciuis est immunis à collectis. Et an habiti pro ciuibus: vt ciues retineant priora priuilegia quæ ante habebant, dic ꝙ sic, tenet Bar. in l. nõ tantũ. ff. de bo. poss. secũd. tab. & Bal. in l. ea lege. C. de cond. ob caus. & per Doct. in l. falsa. ff. de condi. & demonstr. Nec potest ciuis poni in æstimo villę, vt euitet onera ciuitatis. l. vnica, C. si curiaf. relict. ciuit. lib. x. vbi habetur fisco applicari feudum: quem quis prętulit, ciuitati fugiendo, ne vocetur ad consilia.

209 † Quæro si pręsides prouinciarum: auditores officiales, rectores, magistratus, cõmissarii: principum muliones, agasones, portantes res principum suorum, & pro eorum familia teneantur soluere gabellas pro ipsorum rebus ad vsum suũ portatis dic non teneri. l. si publicanus. §. rebus, & ibi Glo. ff. de pub. & vectig & l. vniuersa, & per Bal. C. de vectig. & commiss. & l. licitatio. §. res. ff. de publ. & p Bar. in l. i. C. de lustr. au. eorron. lib. xi. Et licet non teneantur soluere gabellas prędicti pro rebus, quæ pro vsu suo portantur. l. censoria. ff. de verb. signi. teneantur tamen denunciare publicanis & accipere apodissam aliàs confiscatur ac si solui debuissent, vt superius dixi. l. fi. §. diui quoque fratres lib. ii. ff. de publ. ita tenent Bar. iuris luminare maius, & Nicol. Crispus de Neapoli per Gl. in l. atlethæ. ff. de excus. tut. officiales publico, vt sunt sapientes Rauennæ Anciani & consules ciuitatum deputati ad regimen publicum fore immunes à gabellis & collectis extraordinariis tantum, & non ab ordinariis. l. i. §. patrimonii, ff. de mune. & oner. l. fi. C. de exacto, trib. & l i. C. de apoc. publ. lib. x. habetur p Bar. optimè distinguentem in l. i. C. de immu. nemi. concedem, & in l. i. C. de mulio. & in quo loco, & l. curia. C. de decur. distinguendo onera personalia, & realia: ad

prædicta facit consilium aliàs per me factum in ciuitate Neapolis in causa vertente inter officiales forenses, & gabellarios terræ Atripaldi: & bene scripsit. D. Par. de Put. in solẽni suo tractatu syndicatus in vers. & verbo gabella: vbi optimè concordat opininionem Glosarum ad inuicem discordantium in præmisso casu: concludendo officiales: & magistratus, vbi gerunt officium & magistratum, non teneri soluere aliquam gabellam: tenet Glo. in l. oneta. ff. de mune. & oner. & Bar. in l. atlethæ. ff. de excus. tut. & in l. neminem. C. de sacros. eccl. & in l. actores, C. de exactor. trib. lib. x. vbi dicit teneri ad collectas, l. i. C. de immun. nem. conced. lib. x.

210 † Quid si collegiati officiales immunes fuerint à gabella, & à collectis: & alii post officiales fuerint additi in dicto collegio suprà numerarii: vt sæpe contingit causa necessitatis. An ipsi additi supranumerarii fuerint & ipsi immunes à gabellis & collectis & ab aliis oneribus: put sunt primi alii de collegio ordinarii, dic ꝙ sic: ita cõsuluit Ale. de Imo. in cõs. clxxvii. Antiqui tamen ordinari tenebunt præeminentiam in eundo, & sedendo, & loquendo: quibus gradatim deficiẽtibus in locum antiquorum succedent: & illud tenebũt supra numerari: & aliis post ipsos collegiandis: licet in antiquorum locum successerint: & ita Reuer. D. Cardi. de Anchona. D. Petr. de Acoltis de Arecio vir profundæ scientiæ determinauit differentiam sessionum vocum & præcedentiæ, & vertentẽ inter canonicos antiquos, & nouos præbendatos supranumerarios, vtriusque capituli canonicorum: cardinalium, & cantorum, san. Rauennatis ecclesiæ per tex. in c. episcopo. xvii. distin. & hic Reuer. D. Cardin. fuit filius olim recollendæ memoriæ excellentissimi domini Francisci de Acolitis de Aretio: & fuit de Rota Romanæ curiæ, & factus post à Iulio II. in ciuitate Rauennæ, Card. sciẽtia sua maxima: & post mortem Reueren. D. Cardin. de Flisco habuit Archiepiscopatum ecclesiæ Rauennæ, & fuit subrogatus in ius defuncti Cardinalis de Flisco, cum quo primo in rota litigabat dictũ archiepiscopatum: quorum amborum Cardinaliũ dignissimorum, & nobilium, anima requiescat in pace &c. Hic Reuerendissimus D. Petrus de Acoltis Cardinalis meritissimus renunciauit dictum archiepiscopatum Rauennæ nepoti suo dignissimo D. Benedicto de Acoltis: quẽ etiã per Clementem septimum Pontificem maximum decorare fecit dignitate Cardinalatus.

211 † Quæro de oratoribus siue legatis vulgo dictis ambasciatoribus, an teneãtur soluere gabellam pro rebus: quas secũ portant pro suo usu: dic non teneri: sed si portauerint bona & res non sui vsus, gratia ad locum: quo uadunt de his tenebuntur: nisi aliter vsus patriæ, lex vel cõsuetudo disposuerit, habetur per Glo. in l. si publicanus. §. de rebus. ff. de publ. sed non tenebuntur soluere pro illis rebus, quas portant de loco vnde reuertunrur. l. à legatis C. de vectig. & cõmiss. habetur per Io. Firma. in vii. par. sui lib. vectig.

212 † Quæro de publicanis quibusdam modicæ cõscientiæ, qui scienter illicitè exigunt & extorquent à transeuntibus, & à mercatoribus, & à nautis: qua pœna teneantur pro illicitè exactis per ipsos, & eorum familiam: dic teneri vt aliàs dixi pæna furti, & actione furtiua. l. etiam, & ibi Doct. C. de furt. tenentur quoq; edicti prætoris actione in factum hac distinctione. Si ignorantes ad duplum infra annum: nisi exactum restituatur. c. i. §. conuenticulas & ibi Bald. de pa. iuram. firma. Post uerò annum tenentur in simplum: & si soluerint ante sententiam liberabuntur publicani à pœna. l. hoc edicto. ff. de publ. & ita formabitur libellus: Peto querelanter talem publicanũ scientem me in aliquo non teneri pro gabella: & exegit à me seu ab institore, vel ab exercitore meo, vel factore, & negociorum meorum gestore, &c. decem aureos indebitè & iniustè: quæ mihi restitui in duplum peto & insto: & propono ad hoc actionem in factum ex edicto prætorio de publicanis: vt not. Spec. iuris

ris in tit. de censi. in §.ii.& Io. Bertach. de Firmo in suo tractatu gabell. vbi dat formam positionum & sententiarū &c.

213 †Et si priuata aucte. vel propria exegerit tenebuntur in quadruplum : & ita condēnabuntur vt fures & etiam capitaliter punientur pp consuetudinē.l vnica iuncta Glo.C.de superexact.lib.x. Nam illi qui illicitè extorquēt: ciuiliter,& criminaliter rectè punientur p ius dicentes superiores.l. ita permittente, & l.licitatio.§.illicitè,ff.de publ.& vectig.

214 † Quæro si publicanorū voragine vltra debitum exigētium mercatores possunt de iure fraudare gabellas impunè:hac de causa q nimis,& indebitè & vltra debitum grauant vt supra dixi : tenet Bal. q sic in l.iii. C.de naut. fœnor.quia isti nō dicuntur fraudare gabellam, sed vitare grauamen:secundum Abb.in c. innouamus,de censi.& qui fraudem excludit nō dicit fraudē facere:secundū Bar.in l.cum pater.§.Ticio,ff. de leg.ii. qm publicani non dnt abuti gabella:& si abutunt est licitū fraudare illos:scdm Bal.in c.i.q sint rega.& i l.veluti,& p Ang.ibi.ff.de iust. & iur.& in l.ii.C. de cadu.tollen. & per Bar.in l.vectigalia.ff. de publ. nam sicut pp illicita publicant licita. ita pp excessum illicitæ exactionis licet vitare licita scdm Bal.in l.cū pponas,C. de naut.fœnor. idē dicit d.Matth.de Affl. in cōst.regni Neap.icip.magros futicarios i x not.

215 † Publicani dicuntur: qui sunt cōductores iuris publici : & publico iure fruunt vectigalium conductorū, & hos quidam publicos canes vocant : vt canes publicè latrantes & clamantes: alienaq; peroptātes & furantes mortifera eorum cōscientia crassa. l.i. cum Glo. & l. quanto,,ff. de publ.& l.eum qui,& l.publica. ff. de verb.sign. Publicanos enim non testes idoneos nec omni exceptione maiores esse dicuntur tenet Spec. iuris in tit. de test.& de oppositionibus cōtra testes ibi. Item quia periurii publicani &c. & dicebat Abb.in c.nouit,de iudic. publicanos esse quasi publicè peccātes:& dixit Imo. in l.quanto,ff.de publ.fore notandum:q eo ipso q quis est publicanus non præsumitur vir bonus nisi aliter appareat de bono nomine & fama ipsius.

216 † Item quæro de furtis publicanorum cum teneant notoriū & famosum nomē latronū publicorum de die: & de nocte furantium : nam fures dicunt à furuo q est nigro:quia de nocte furantur.l.i ff.de furt. Sed publicani tenent peius nomen q fures:quia in nigro,id est,de nocte, & in alba luce de die apparente Sole,& eo existente furantur manifestè.

217 † An teneantur publicani pro furtis & damnis datis & factis per eorū seruos:nisi seruos exhibuerint p noxa, dic q sic: & q insolidū teneant sine noxę deditione.l i & l.quātæ audaciæ,ff.de publ. & p Doct. & l.i.ff.de noxal.& l.iii.§.penu.ff. de publ.& l.i.ff.naut.caup. stabul. & l.i. ff.ad leg. Iul.repetund & l. cuiuscūque, §.Labeo,ff.de instit.actio. & p Bar. in l. familiæ,ff.de publ.

218 † Et quando officiales tenentur p familia, & famulo viuo;& quādo p mortuo: notat Bar.in l.i.§.familiæ.ff. de publ. & p Doct. in l.i.C.de assess.& in l.quoties. ff.de noxal. Et familię nomen intelligitur tā de liberis,quam de seruis,qui in eodem sunt deputati:& habent ministerio, & dictio familię multas habet significationes.l.pnuntiatio,§.famil.ff. de verbo.sign.cū simil & l.fin.C.de verb.sign. & l.si ex duobus, ff.de neg.gest. & l.i.& ii.ff.de instit.actio. Est bene notandū q remediū ordinariū non tollitur per extraordinarium: si fuerit introductū causa iuuandi.l.i.ff.de publ.& vectiga.

219 † Pro familia dat actio contra oēs socios publicanos: quamuis illa sit in dominio vnius eorū & ex pluriū facto agit contra dñm:ac si vnus fecisset:& si plures publicani acceperūt aliqd illicitū,an insolidū possint oēs cōueniri pillicitè exactis:dic q sic,si aliter nō sit soluēdo ille:q indebitè exegit aliàs nō:cū quilibet teneat pro parte sua tm.l si multi,& p Doc.ibi.ff.de pub.sed iter oēs sufficit vnā pœnā solui: scdm Bal. i rub. de pęn.iud.q malè iudi. & Bar.in l.si qs,ff.de iurisd.omn.iud. Et

si plures in fraudē fisci emerint: omnes tenentur ad solidum quadruplum.l. aufertur.§.fi.& l.qui cōtractibus,ff. de iur. fis.& in furto omnes tenentur insolidū: not.Io. de Firmo in suo tract. gabell. in ii. par. col.vi. vbi habet gabellarios plures teneri pro parte in dubio ad soluendum fisco:nisi se insolidum obligauerint ex pacto: vel nisi aliter sit inops vel absens:quoniam tunc insolidum fisco tenebuntur aucten.hoc ita.& per Glo.ibi & Doct. C.de duob.reis, & l.i.C. quo ord. quis conuenia.lib x.& contra extorsiones,temeritates, & audacias publicanorum committitur edictum prætorium de publ.& in duplum tenentur extorcto rum indębitè. l.i.ff.de publ.& l.i.C. de superexacto. lib.x. Quæro de eo, qui qui tentauit fraudare gabellam:an paria sint,vt de eo,qui est in fuga vel in præparatione fugæ.l.quæsitum.ff. de pign.& l. si quis. C.de epis. & cler.dic ꝙ non de iure cōmuni: cum non puniatur affectus, non secuto effectu consumato. nisi essemus in atrocissimis delictis,vt in assassinio,sacrilegio, crimine læsę maiestatis; & similibus:vel aliter dictaret statutum aut consuetudo: & in Regno Siciliæ est constitutio incipiens magistros funticarios:quæ punit tentantes. l.i.& ii.C. de vectig.& cōmiss.& in l.cōmissa,& p Scriben.ibi,ff.de publ.& sic p delictum hoc: merces pdunt̄ secuta sentētia.l. si quia, & p Bal.ibi.C. vnde ui. Fraudās gabellam si moriat̄, infra quinqueniū fiscus pōt vēdicare res: q̄ inciderunt in cōmissum. Sed lapso quinquennio non aget fiscus not.Bal.in l.ii.C.de vecti.& cōmiss.

220 † Et hæc actio datur contra hæredes cōsocii publicani ꝓ quanto ad eū peruenerit.l.cum si exibuissent,cum sequē.ff. de publ.quod non procedit in aliis societatibus.l.adeo.ff. pro socio & ibi p Scribē. & an transeat ad hæredē hæredis: habet p Firm.in lib.suo gabel.in vi.col.ii.par.

221 † Publicani autem dicunt̄ illi: qui sunt positi ad exigendū vectigalia publica: siue pro fisco,siue ꝓ se fisci loco & nomine exigant;soluendo tn̄ quid fisco Cæsaris,à quo dicta vectigalia conduxere seu emerunt.l.quantę,§.fi.ff.de publ. & vectib.& ibi Glo.& in l.eum qui vectigal. ff.de verb.sign. Et ꝓpriè sunt publicani:qui vectigalia habēt populi Romani: & in propriè sunt aliarum ciuitatum vt in d. l.eum qui,Fallit in dominis Venetis:qui viuunt lege sua veneta: & non lege Imperiali: nec recognoscunt superiorem.l.i. & per Bal. ibi.ff. de ter. diuis.& per Saly.in l. i.C.de naut.fœn.

222 † Et an possint gabellarii interesse mensurationibus rerum venditarum:vt puta olei,frumenti, & similium rerum venditatum,dic ꝙ sic.l. si quis,& ibi Bal.C.de vectig.& commiss.

223 † Et cum sal sit de regalibus Principis quæritur, si aliquis vendiderit sal sine principis licentia,& seu sui fisci, vel publicani loco fisci existentis. An cadat in cōmissum, & perdat sal, & pretium: dic ꝙ sic,& applicabitur fisco:vel publicanis loco fisci existentibus. l. si quis, & ibi Bal. Saly.& sequaces, C.de vectig. & cōmiss.& l.creditor.ff de actio.empt.& est notandum ꝙ iudices debent habere in se sal sapientiæ: vt sacerdotes qui sunt sal terræ: vt docet Euāgelium.l i.ff. de iust. & iur. & iudices debent habere in se sal & non fatuatum,scilicet scientiæ & conscientię;aliàs sal scientię sine conscietia est diabolicum.c. æterni,de re iud.

224 † Et an portantes sal per terras Principis locantis salmas:teneātur soluere gabellas cōmunitatibus dictarum terrarū subditarum eiusdem Principis,dic ꝙ sic: quia priuilegium ꝙ non soluatur gabellæ per fiscum est ipsius fisci: & non aliorum,l.licitatio, §. fiscus, & per Bar. ibi.ff.de publ. quod intelligit de ordinatio onere: secus de extraordinario idem Bal.in loco prædicto in §.mercatores:ad quod fiscus non tenetur: nec qui locum habent ipsius:vbi dicit Bal.& Dy.de Mugillo Mutinensis:ꝙ ementes frumentum & salmas à Principe non tenentur soluere vectigalia extraordinaria:& p Ange.in l vectigalia.C.vt no.vectig.

225 † Statutum dictat aliquem puniri pœna dupli, tripli, aut quadrupli. An maior vel minor pœna sit attendenda: dic mi-

norem, esse attendēdam: qnia regula est iuris, ꝙ in contractibus, & pœnalibus ꝙ minimum est attendendum in dubio: & simplum in illo cōputabitur. l. quidq̄d. ff. de verb. obl. & sic non erit in totū pœna, nisi expressè hoc dicatur. l. hoc edicto, & per Bar. ibi, ff. de publ. & vectig. prędictis accedunt dicta per Bar. in l. manus. §. duobus, ff. de leg. ii.

226 † Quæro de statuto disponente solui gabellam ꝓ lapidibus. An cōprehendat lapillos pretiosos, videlicet gēmas, & margaritas, carbonos, iacintos, adamantes, & similes lapides: ita ꝙ de ipsis sit soluē da gabella virtute dicti statuti: dic ꝙ nō secundnm Bar. in l. fin. §. species. ff. de publ. quia appellatione lapidum non ueniunt lapides pretiosi: quæ nam sit differentia inter lapillos, gemmas, & margaritas: habetur in l. si non sunt, ff. de aur. & argen. lega. & an appellatione lapidū veniat calx quæ fit ex lapidibus: habetur per Spec. & per Io. And. in add. in §. i. in tit. de loca.

227 † Idem quæro si lapides pretiosi sint inter mobilia, uel immobilia: dic esse inter mobilia: nisi sint deputati pro murando ędificio: habetur in Spec. in tit. de fruct. & interesse & per Bal. ibi in addi. & per Angel. in aucten. de nupt. §. & quia parum, col. iiii.

228 † Et facit ad quęstionē de pecunia: quæ inter mobilia est. l. Iulianus, §. fuit quęsitum, & per Doct. ibi post Glo. ff. ad Trebell. & in l. cętera, § sed si parauerit, ff. de leg. i. etiam si sit redacta ex venditione rei immobilis secundum Bal. in l. demū. C. de colla. tamen si est destinata ad emptionem prædiorum vrbanorum, vel rusticorum dicitur immobilis, & sine decreto non potest alienari secundū Doct. in d. §. si parauerit, & bonus est tex in l. quid ergo, in § quid ergo, ff. de cōtra. iudici. tutel. & per Firm. in ii. par. octauæ par. princip. sui lib. vectig. col. i. vsque ad decimam quæstionem inclusiuè.

229 † Quęro de pœna fraudati vectigalis: an transmittatur ad hæredem vt aliàs dixi: dic ꝙ non: nisi post litē contestatā: & pupillus potest euadere pœnam cōmissi ipso iure. si infra triginta dies soluerit. l. si publicanus. §. fi. & l. Imperatores, ff. de publ. & vectig. & de cōmiss. eorum. Dicebat Bar. in l. ii. C. de publ. & commiss. posse fiscū, seu ab eo conductorem gabellarium vendicare rem quæ incidit in cōmissum etiam post mortem fraudantis ab hærede mortui fraudātis, & plus etiā dixit Bar. vendicare posse ab omni etiam singulari possessore, & successore: & tempus inspicitur quo quis possederit: non tempus quo quis repulsus per uim recesserit vt in l. cōmissa, C. de vectig. & commiss. & ratio est quia dominium rerum transfertur ipso iure in fiscum: ergo & pœna transit in hæredē, & in quemlibet possessorem. licet possessio nō transfertur nisi facto hominis: ut supra aliàs dixi, id est per sententiam iudicis cōpetentis, & quatenus ad hęredē peruenerit actio datur. l. si publicanus, ff. de publ. & per Bar. in l. i. C. ne ex delict. defunct.

230 † Quæritur si contra fraudantes gabellas, & non soluentes collectas possit fieri sententia diffinitiua lite non contestata. Bat. Bal. & alii in l. ii. C. vbi qnis de curio. vbi ponit de obligato ad publicas functiones fiscales: tenent ꝙ sic, & dicūt valere sententiam litē nō contestata in causis vbi ꝓcedit summariè, & de plano sine strepitu, & figura iudicii. secundum Inno. in c. cū olim, de accusa. & Lanfran. de Oriano in clem. sępe, de verb. signi. & Firm. in sing. suo tract. gabell. in vlt. par. in vi. col. ibi vigesimo quæro &c. Ponit multos casus in quibus valet sententia diffinitiua lite nō contestata: & per Lanfran. in prætallegato loco.

231 † Quid de pœnis fraudantium gabellas an veniant in venditione, & locatione ipsarum gabellarum tenet Bal. ꝙ sic in l. i. de fruct. & lit. expens. & in c. ii. de feud. cogn. in vsib. feud. Cyn. in l. creditor. ff. de actio. empti.

232 † Firmat Bal. in l. i. C. de caduc. tollen. & in l. iii. C. de naut. fenor. vectigalia imposita ꝑ inferiores à Principe ordinario priuilegio, uel ꝓscriptione vt aliàs dixi non posse sine peccato fraudari à subditis suis, sed benè à forensibus: & si passa-

gerius cum scapha in flumine debens recipere vnũ denarium & receperit duos: licebit transeuntibus fraudare gabellam iniustam, & ire aliò declinando passagiũ: & ꝙ ipse passagerius tenetur ad interesse passus deuiati culpa sua domino ipsius passus: quibus addo not. ꝑ Abb. in c. innouamus, de cẽs. & per Pet. de Anc. & Moder. Phili. Decium mihi valdè amicum in reg. possessor. de reg. iur. & ibi ꝑ Dyn. & Io. And. & Bal. in l. ii. ff. de rer. diuis. & in l. veluti. ff. de iust. & iur. vbi firmant clericos, & laicos sine peccato fraudare gabellas illegitimas cum ꝓpriè non dicatur fraus, nec propriè fraudare; sed onus vitare, & extorsionẽ, & oppressionem fugere pro libertate legitima prębendo causam ne gabellarius iniustus incurrat peccatum iniustè recepti, seu recipiendi, & inde restituendi cũ ipsi non remittatur peccatũ, nisi restituatur ablatum; nisi debita facta restitutione. c. si res aliena. xiiii. q. vi. c. qui rapit. xvii. q. iiii.

233 † Ipsis autem ciuibus qui sibi ex se absque principis auctoritate ob necessitates suas posuerunt gabellas, & collectas: non est licitum eas sine peccato fraudare: quia ipsas sibi cõmuni consensu imposuerunt: reliqui autem non iure tenentur ad aliquã solutionẽ dictarum ciuiũ impositionum. Et si ab aliis exegerint tenebuntur ad restitutionem; & vlterius habent confiteri de peccato Nam poni debet vectigal. legitima cum causa, & ea cessante exigi non debeat: videlicet si ꝓ ponte faciendo, & pons esset factus, & summersus, aut ꝙ excederet legitimum modum exigendi: & quòd talis impositio esset nimis: vt dicit Bal. in rub. ff. de rer. diuis. col ix. & ꝑ Hostien. in summ. de cens. in §. ex quibus, & per Azo. in summ. C. de rer. diuis. & per Fely. in c. i. col. xiii. de const.

234 † Quæro si fraudans gabellas licitas possit capi ꝓ represaliis: dic quòd sic: quia fraudauit gabellas: quòd secus foret si soluisset ꝓ licitis, vel fraudasset illicitas: q̃m tunc capi nõ posset ꝓ represaliis secundũ Bal. in c. i. quæ sint regal. in vsib. feu. & in auct. habita, C. ne fil. ꝓ patr.

235 † Quid si sunt concessæ represaliç cõtra ciues ciuitatum Tusciæ. An illi qui nati sunt in castris Tusciæ poterint capi virtute dictarum represaliarum: dic ꝙ non, cum illi non sint ciues Tusciæ de aliqua orti ciuitate Tusciæ: Ita tenet Bal. singulariter in l. si in aliquam. ff. de offi. pro cons. & lega. & de hac materia represaliarum habetur in l. omnino. C. ne vxo. pro mar.

236 † Consuetudo est seruanda in vectigalibus, & in eorum solutionibus: & onus probandi vectigal incumbit possessori: vt in l. si publicanus, & in l. Imperatores. ff de publ. & vectig. & fructus vectigaliũ veniunt diuidendi iudicio communi diuidundo, & nõ adiudicandi vt aliàs dixi per tex. in l. communi diuidundo. ff. com. diuidum.

237 † De gabellario quęritur vnius territorii stans in finibus: an debeat exigere gabellam, anteq̃ exeat mercator de territorio suo, & intret vicinum territoriũ alienum: dic ꝙ sic: vt de nauta anteq̃ transuehat viatorem cum naui, scapha, rate, aut fausello in aliud littus siue ripam alicuius maris, seu fluminis: potest petere sibi solui naulum, seu mercedem transfretationis, passus, seu transitus: tenet Bal. in l. venditor. §. constat. C. comu. prædi.

238 † Occurrit casus si propter non solutum vectigal. res tota incidat in commissum: Distinguendum puto: aut quis ommisit scienter profiteri se tantum debere soluere fisco nomine vectigalis, aut ciuitati; & tunc res tota incidit in commissum. l. commissa. ff. de publ. & per Abb. in consi. lxvi. aut professus est & non soluit: & tunc sola octaua pars publicatur: aut ignoranter, vel per errorem ommisit profiteri: vt supra aliàs dixi: & tunc si fuerit deceptus per publicanum non cadit in commissum: sed duplicatur octaua pars vt in l. fin. §. diui quoque fratres. ff. de publ. & vectig. & de commiss. eorũ: & l i. C. eod. tit.

239 † Qua actione fraudantes gabellas conueniantur: dic conditione legis, seu statuti disponentis solui gabellas: secundum

Bal.in l. ex placito col. penul. C. de rer. permut. & per Doct.in rubri.titul. ff. de cond.ex lege.

240 † Quo autem iure agant gabellarii pro rebus quæ inciderunt in commissum de fraudata gabella: dic sibi competere rei vendicationem:cum ipso iure sit in ipsos translatum dominium vt aliàs dixi. l. commissa,& per Doct.ibi.ff.de publ.Bal. tenet requiri factum hominis, id est sententia iudicis competentis, & bene vt aliàs suprà dixi:vt possessio auferatur ab eo probando se gabellarium,& fraudem commissam, nisi extaret statutum:quòd gabellarii possint propria auctoritate auferre ea bona: quæ inciderunt in commissum,& idem tenet Bertach.in vl.par. sui lib.gabell.

241 † Quid si vnus ex pluribus dominis mercium fraudauerit gabellam, seu vectigalia. An res,& merces totæ tam scientis, q̃ ignorantis confiscabuntur, vel portio tantum scientis confiscabitur, & nō aliorum sociorum ignorantium: dic vt aliàs dixi confiscari solam partem scientis,& non illorum, qui ignorarunt.l.licitatio. ff.de publ.& per Abb.in c.constitui,& in c.innouamus,extrà de cens.

242 † Quæro de mulione,seu agasone vacticano,seu vectigario vt nominatur in Romandiola:qui transiuerit per vnum territorium cum salma: & audito ꝙ in illo itinere erant crassatores, siue latrones aliud territorium intrauit: vbi erat soluēda gabella,& nō soluit, an debeat salma cōfiscari dic ꝙ nō.l.Cæsar,& l.fi.§.si ꝑpter.ff.de pub.& vect. & eorum cōmis.

243 † Quid de mulione, & qui portauit res meas contra deuetum,& prohibitionem an teneatur fisco ad extimationem rerū; & damnum sit suum, & non meum, tenet Bart.ꝙ sic in l.ii.C. de naui cul. non excus.lib.xii.quia mulio tenetur de periculo rerum,quas portat secundum Bald. in d.l.ii.& quando licita cum illicitis publicātur dixi superius vbi me refero causa breuitatis.

244 † Quæro de agasone, qui repertus fuit in uia recta,& noluerit sibi perscrutari à gabellario. An cadat in commissum: dic quòd non, sed puniri potest de resistentia.l.iii.& per Bar.ibi.C.de cur.publ. & de angar.lib.xii.

245 † Quid si mulus reperiatur oneratus, & sine mulione in uia non recta ultra terminum territorii an capi poterit per gabellarium:& illum vt in commissum incisum confiscare:dic quòd non:quia esse posset quòd mulus aufugerit inuito mulione,& sic est formanda inquisitio, mulum fuisse conductum à mulione, aliàs non concluderetur intentio agentis.l.fin. § serui,& per Bar.ibi.ff.de publ. & vect. & commiss.eorum.

246 † Quæro de forēsibus. An liceat eis ignorare statuta & consuetudines Ciuitatū, & terrarum circa solutionem gabellarum dic ꝙ non l.fin.§.licet.ff. de publ. & vectig.& commiss.eorum.l.iii.C.de offi. presid.l.iii.C.vbi de cum. agi oport. & in hoc seruantur statuta, seu consuetudines,tenet Bal.in l.leges.C.de legi.nisi essent noua vectigalia,vel quod tale statutum non erat in sua patria ꝙ deleui,& seu de facili esse potest, & tunc ignarus non punitur l.generali,C. de tabul.lib. x.vel quod tale statutum erat in ciuitate,& per contrarium vsum fuerit sublatum, vel quòd erat tale statutum in Ciuitate ꝙ in qualibet ciuitate fieri, & esse consueuit, & tunc teneatur.l.fin C.de iur.& fact.ignor.& l.si putator.ff.de leg. Aquil.& per Alb.de Rosa.in i.par. stat. & Fran.Lucan. de Parma in suo lib. vectig.col.xx.ibi uers.viii.

247 † Quid si duo forenses contraxerint in loco vbi solui debeat gabella,tenebuntur & ipsi soluere gabellam, firmat Ludou. Pont.de Roma in sing.suo. cccclxxviii. incip per Italiam, tenet Bald.in l.i.C. de contrahen.empt. & in l.ii.C. mand. in fin.& in l.cūctos populos.C. de sum. trin.& fid catho.& in c.i.quæ sint regal. & in l.iii.C.de naut.fœnor. & in leg.leges la.iii.C.de leg. vbi dicit ꝙ forensis transiens cum mercibus tenetur explorare de gabellariis: aliàs est in culpa nec excusaret ignorantia: quoniam faceret contra generalem consuetudinem, tenet Bal.in l.iii.C.de naut.fœn. qđ limita

secundum Alex. de Imo. in consi. clxxi. ii. vol. vbi dicit transeuntes non esse in culpa, si gabellarii non venerint in loco passagii, & ipsi dimiserunt pecuniam in lapide seu bancha, aut fenestra ipsius gabellæ domus, vt venientes gabellarii inueniant eam, & ꝙ per hoc comprehendi tur ipsos non habuisse animum defraudandi nisi noua illicita, & insolita gabella fuisset pœna tamen in casu fraudati vectigalis dimidianda est forensi: vt tenet Io. And. in add. ad Spec. in titu. de const. §. i. & Bal. in d. l. iii. C. de naut. fœno. Et plus dicit ꝙ pœna arbitraria intelligitur dimidia eius quæ taxata est à statuto qđ est valde notandum.

248 † Forenses an dicantur illi: qui sunt subditi castro episcopatui, & ecclesię, & stante statuto gabellam solui per forenses an prædicti subditi tenebuntur soluere vt forenses? dic ꝙ non: quia illi non censentur esse forenses: quorum omnium sit focus castrum prędictū, tenet Bald. in auct. qua in ꝓuincia. C. vbi de crim. agi opor.

Et propriè dicitur forensis: qui alibi natus est: habetur per Paul. de Cast. in consi. cxciii. in vlt. col. & per Io. de Fir. in tract. suo vectigaliū in vii. par. col. ii.

249 † Qualiter puniatur publicanus qui decepit transeuntes: Et qualiter remissio publicani excuset quem à pœna: Et qualiter ex delicto serui nō propositi ad exigendum vectigal non teneatur publicanus pœna ædicti prætoris: Et qualiter ꝓ veteranis militibus non soluitur vectigal: & pro nouitiis, & tyronibus soluat: Et qualiter ad publicationem serui non venit peculium in publicatione. Et qualiter fugitiui serui non incidunt in commissum: quia sine iussu dominorum fines sunt transgressi l. interdum. l. diui quoq; fratres, cum sequen. § §. & in §. serui, cū præceden. duobus. § § ff. de publ. & vect. & commiss. eorum.

250 † Et si quid indebitè vel per vim acceperit publicanus, vel eius familia ipso sciente & mandante, vel ignorante, & inde ratum habente, vel familiam non exhibente, nam in delictis etiā ratihabitio æquiperatur mandato, & qualiter puniatur dixi supra: & habetur in l. i. §. decessisse, & l. quoties. ff. de vi & vi arm. habetur per tex. in l. i iuncta Glo. ff. de publ. & vect.

251 † Officiales communis plus debito exigentes, qualiter puniantur: dic illos puniri debere sine venia vt dicit Ang. in l. nemo. C. de exact. tribu. lib. x. vt aliàs dixi.

252 † Quæro de casu: Comune Fauentiæ ꝓ faciendo datium suum vini, vel frumenti misit ad describendum vinum, & seu frumentum officiales suos: qui in descriptione dimiserunt scribere multum vinum, seu frumentum: & hoc nunciato communi alios misit ad describendum: qui in notando, & describendo reperierunt magnam vini, & frumenti quātitatem, qua pœna teneantur dicti primi officiales, ꝗ non iustè scripserunt: dic quòd tenebuntur de suo ꝓprio. l. fi. ff. si mens. fals. mod. dixer. & l. si quis. C. de bon. proscriptorū.

253 † Quanto tempore duret actio ꝓponenda pro solutione vectigalis consequendi à publicano dic quinquennio & non vltra. l. ii. C. de vectig. & commiss. & sic cōmissum peti non potest post quinquennium. Nec pretium ante peti potest rei sine dolo peremptæ: quæ cecidit in commissum habetur per Bald. in l. ii. C. de vectig. & commiss. vbi dicit si peccét in foro conscientiæ post mortem vltra quinquennium defraudata gabella cum non pœniteat nec detur venia culpæ. c. legati, xxiiii. q. ii. & per Glo. in c. denique iiii. distin. vbi dicit esse secus in venia pęnę: cum Deus post mortē illicò iudicat omnes c. tempus. xii. q. ii. & per Bald. in l. fin. C. si propter publ. pensit. vbi dicit fraudatorem gabellarum non teneri infra quinquennium de casu contingente in rebus: quæ inciderunt in commissum: neque de culpa leui, neque de leuissima: sed tantum de lata culpa. Et infert de eo, qui vadit contra deuetum, & prohibitionem cum frumento, si spoliatur à piratis non tenebitur fiscus ex eo quod frumentum inciderat in commissum. Neque pro eo tenebitur communeꝰ, seu fiscus, aut villa ad emendam damni stante statuto quòd teneatur, si quis fuerit derobatus in territorio: quia intelligitur de

illis qui soluenrunt gabellam in illo loco:nisi in contrarium foret consuetudo, aut nulla in nullo loco solueretur gabella, vel ad locum gabellę destinatū adhuc nō applicuerit:Sed ante in via recta fuit derobatus:quia tunc tenebitur:nisi in deuio fuisset derobatus ubi ibat causa fraudandi vectigalia:alia cessante causa legitima vt supra dixt.

254 † Quæro si vectigal concessum à non habente potestatem posit præscribi decennio:dic ꝙ non, nisi tanto tempore cuius inicii memoria hominum non extat in contrarium:potest tamen vectigalis præscribi liberatio non soluendi illud : pertranseuntes.30.vel.40. annis.l. licitatio. §.earum & per Bart.ibi.ff. de publ.vt in seruit.l.ii.C.de seruit. Vectigal tamen respectu directi dominii præscribi non potest:sed tantum præscribi potest respectu vtilis dominii & datur publiciana.l. cum sponsus.§.in vectigalibus,& ꝑ Bar. ibi.ff.de publ.in rem actio.

255 †Et quanto tempore præscribatur ius vectigalium, & an semper intelligatur de tanto tempore cuius inicii hominū memoria non extet in contrarium.l.plures. §.item rescripserunt.ff.de pollicit.& l si. C.de nou.vectig. & per Dyn. & Bart.in l.si publicanus.ff.de pub.& ibi per Imo. & Bal.in c.si super, de verb. signifi. adde quæ dixi in aliis meis libris naualis uide licet in i.lib nu.81.vsque & per totū.90. & in lib.ii.nu. 23.24. Intelligitur de iuris præscriptione nemini alteri quæsiti in illo loco : secus si foret prius alteri ius quęsitum,quia sufficeret minus tempus ad præscribendum habita distinctione An præscribens habeat titulum & sit in bona fide vel mala: vt habetur de præscriptione vsufructus dicit Saly.in l. vectigalia.C.de uectig.& commiss. eorum & Bar.& Docto. in l.si publicanus.§ in omnibus.ff.de publ.& in d.l.ii.C.de seruit.& dat cautelam Saly.in d.l. vectigalia,post Glo.& Bar.in l seruitutes. ff. de seruit. Quod volens legitimè probare exactionem decem vel viginti annorū vel tanti temporis,cuius inicii memoria non extet in contrarium!: cum sufficiat probare quasi possessionem exigendi.alleget titulum principis illius,qui potuit illum concedere, & obtinebit licet non aliter probetur de titulo dictæ quasi possessionis.

256 † Et à procedat præscriptio tanta ex consuetudine non soluēdi vectigalis,uel exigendi per tantū tempus cuius initii memoria hominum non extet in contrariū: generaliter procedat de omnibus bonis, etiam de aliis q̄ sit consuetum exigi vectigal:dic de rebus tātum de quibus consueuit exigi ut dicebat Bar. in l.si publicanus, ff de publ. & Sal.in l.vectigalia, in fin.C.de uectig.& commis.

257 †Quæro de casu per sæpe occurrēti. Magnifici domini sapientes ad utilia nobilis patrię meæ Rauennæ licitarunt, & seu subhastarunt uectigalia sua plus offerenti:& an ipse publicanus qui dictas gabellas emit & seu conduxit ad tempus cogi possit ad fideiubendum : dic ꝙ sic: immò in licitatione uectigalis nō debet admitti plus offerens, nisi prius idoneè cauerit l. licitatio, & l.fraudati, & per Doct.ibi.ff.de publ.

258. †Et quando fiscus vendit aut locat prouentus uectigalium suorum & ius exigendi illa plus offerēti recepta ab emente,& seu conducente idonea cautione sibi prestita. An ultra triennium concedere debeat dic ꝙ non:quia fit remissio ꝓpter sterilitatem in huiusmodi locatione,& conducentes illicò tenentur soluere debitum fisco finito triennio : & inde procedere debet fiscus ad nouam licitationem pro faciendo nouam concessionem.l.penes illum.C.de uect.& l.à diuo Pio.ff.de re iud.& per Bart.in l.i. C. de iur.haste fisc.lib.x.

259 † Quid si fuerit uenditum uectigal panis per spacium duorum miliariorum quomodo fiat mensuratio dictorum duorum miliariorum:dic ꝙ incipietur à mæniis ciuitatis & mille passus facient vnū miliare l.mille passus.ff.de verb.signi.

260 † Et quando dicantur uendi, & quando locari gabellæ:dic quòd quando alienantur pro certo tempore & pretium soluitur de mense in mensem, vel de anno in

annum ius vel commoditas exigendi vel percipiendi fructus: intelligitur & censetur locata per legem dotis fructus, de iure dotium, & l. arboribus, de vsufr. & per Fir. in tract. suo vect. in .v. par. Et cum sit facta vt de mense ad mensem, & de anno in annum soluatur pretium gabellæ, vel redditus, cōtractus erit locationis, licet, per verbum impropriè positum venditionis sit factus contractus, quia improprïatur tale verbum: & erit locatio & nō venditio. l. penes & l. fi. C. de vectig. & per Doct. in l. cotem ferro. §. qui maximos. ff. de publ. & in l. locare ff. locati & per Gl. in l. i. & ibi Bar. & Saly. C. de iur. emphy. & in l. conuenit. ff. de contrahen. empt. & per Bar. in l. ii. & in l. item quare. ff. locati & per Bal in l. æde, & in l licet. C. locati & ibi per Doct. nam in locatione pretium remittitur & non in uenditione, habetur in c. propter sterilitatem, extra de locato.

261 † Quæro de conductore & seu de emptore gabellarum: qui easdem gabellas alteri locat & seu vendit commodi: item sui iuris exigendi & inde fugiatur: aut nō sit soluendo, an in subsidium habebit fiscus ius contra secundum conductorem, vel emptorem dic ꝙ sic. l. i. ff. de instito. & per Petr. de Vbal. fratrem Bal. in lib. suo societatis col. i. x. par nec propterea libera tur primus si secundus aufugerit, vel nō soluendo fuerit, vel foret.

Et sic potest conductor, seu emptor gabellarum alteri locare, vel vendere ius suum quod intelligendum est æquè idoneo: aliàs secundus poterit expelli. l. nemo, & per Glo. & Doct. ibi. C. locati.

262 † Res autem quæ cadunt in commissum ob nō solutionem gabellarum sunt fisci, & seu illorum, qui vectigalia conduxerunt à fisco tenet Bald. in l. neque. C. de vectig. & commis. & in l. commissa. ff. de pub. & in l. si quis. C. eod. tit.

263 † Et pœnæ datiorum triplicantur publicanis secundum Bal. in c. i. §. fin. de feud. cogni. & in l. exceptis. C. de vectigal. & dicit ꝙ de solutione vectigalis duas hēt partes fiscus, & tertiā ciuitas, vt aliàs dixi nisi sit uectigal principi reseruatum.

264 † Poterit regulariter fiscus, & communitas loco fisci tollere gabellas suas à non soluentibus gabellariis, seu publicanis debito tempore, & eas denuo licitare, & plus offerentibus deliberare. l. vectigalia §. i. ff. de publ. & vectig.

265 † Quæritur si omnes licitè possint emere, & conducere, quibus non reperitur à lege prohibitum, vt de clericis, & tutoribus pupilli, & finita tutela & nondū de ea reddita sit administratio aliàs pœna falsi puniretur, nisi idoneæ satisdederit vtriq;, vel satisfecerit. l. i. & per Glo. ibi. C. de ne tut. vel curat. vectigal conducat: nec ob hoc excusatur gabellarius à tutela, licet non teneatur ad onera ciuitatis l. spadonem, & per Doct. ibi. ff. de excus. tu. & l. i. & per scriben. ibi. C. quib. mun. excus. hi. qui & c. lib. x.

266 † Prohibentur, & illi officiales emere, & & conducere gabellas, qui præsunt in subhastatione, & ad ipsos spectat uendere, vel locare vectigalia, & illa deliberare plus offerentibus in licitationibus secundum Ang. in auten. de alien. & emphyt. in. §. iconomus.

267 † Et quibus officialibus sit licitū & permissum contrahere, & pignorari: habetur in l. qui officii, & in l. non licet. ff. de contrahen. empt. & in l. præsides. & in l. quisquis. C. si cert. pet. & per Doct. ibi & in l i. C. de contract. iud. & per Firm. in in iii. par. sui lib. gabell.

268 † Prohibentur & Iudæi emere, conducere, & accipere gabellas Christianorum, & ab ipsis de per se exigere. c. penul. de iud. vbi limitant scribentes posse illas conducere sed ad illarum exactionem non posse per ipsos iudæos deputari iudæum, neque christianum, ne fraus fiat: sed per superiorem locantem gabellas deputari unum christianum, qui exigat.

Nec possunt de iure deputari iudæi ad aliquod iudicium publicum exercendū per ipsum iudæū inter Christianos, sed benè inter suos iudæos l. si. C. de iudæ. c. constituit, xvii q. iiii. c. cum sit eum Gl. extra de iudę. & ibi per Doct. & per Bar. in rubr. de iust. & iur. vbi habetur iudæū non posse habere iurisdictionem tempo-

ral cum,

rale, nec esse Imperatorē. c. venerabilem, extra de electio Nec pōt esse iudex, neq; notarius, nec esse doctor, neq; aduocat*, neq; aduocare pōt: tenet Bal. in l. i. C. ne rei dominic. vel templ. & per Bar. in l. generaliter. ff. de decur. & l. fin. C. de iudæ. nec esse pōt tutor iudeus, neq; medicus, nec arbitrer christianorū, sed benè iudeorū c. sępe, & c. nullus. xxviii. q. i. nec poterit iurare in tutela & cura iudæus: vt faciunt christiani ad sancta Dei euangelia manibus tactis scripturis, tenet Bart. in d. rub. ff. de iust. & iur. & horum quidem iudæorum est fugiendum cōmercium, & cōmensatio. Nec in eorum domibus tenere possunt nutrices christianas, etiam cum licentia episcopi c. & si iudæos, & c. ad hoc, & per Abb. ibi de iudę. & c. sæpe. & c. nullus, xxviii. q. i. Nec turbādi sunt iudæi in suo ritu, sed rōne humanitatis, & naturæ tolerantur, & habent portare signū ut cognoscantur inter christianos: vt c. in nonnullis de iudæ. Et habent in die passionis. DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI. tenere fenestras, & ianuas clausas: vt in c. quia de super. extrà de iudæ. & dicti sunt iudæi à Iuda, & hebręi ab Heber q tenuit cultū vnius diei cum familia sua, & Agareni etiā dicti sunt ab Agar. & Saraceni dicti sunt à Samaria ciuitate & nō à Sarra vt latius dixi in lib. Clem. Sept. cōtra hæreticos, habetur etiam per Spec. in tit. de iudæ.

269 † Et an iudęi possint tenere emphyteusim ecclesiasticā perpetuam ab ecclesia: dic q sic, secundum q aliàs consuluit. d. Petr. de Anch. in cōsi. impresso in titu. de locato nu. 3. inter consilia Gaspar. & Io. de Calderinis p tex. in c. quāto, de vsur. & per Inno. in c. super his, de voto: nam licitè possunt contrahere vt hic.

270 † Et an iudæi ligentur statutis christianorum laicorum circa validitatē, & obseruantiam iuramenti, not. Bar. post Gl. in aucten. iusiurandum C. de iur. iuran. & Pau. de Cast. in consi. xc. & Bart. in l. spadonem. ff de excus. tut. & Spec. in tit. de iura. calum. in §. restat, & concludūt ligari, & subici statutis prædictis, & ecclesiæ canonibus.

271 † Et iudæi gaudeant priuilegio Christianorū circa gabellas, videlicet si Cęsenæ ciues non teneantur ad solutionē aliquā gabellarum in ciuitate Arimini, & Ariminenses ciues similiter soluere non teneantur in ciuitate Cęsenæ pro gabella: An forte iudæi nati, & habitantes in Cæsena, & iudæi Ariminenses in Arimino, si qui nati sunt ciues & habitantes Arimini similiter nō teneantur soluere aliquid Cæsenæ & Arimini pro gabella, & gaudeant tali immunitate vt gaudent dicti ciues christiani in dictis ciuitatibus: dic q sic, ſm q distinguit Glo. c. sæpe, & per Card. ibi. xxviii. q i. & in clem. i. de vsur. & in c. gaudem*, de voto, & p Firm. in suo lib gabell. in vii. par. Vbi ponit de iudæo, & de eius capitali pœna, qui cognouit carnaliter christianā, cōsuluit Roman. in consi. incipien. An Iudæus & per Petr. de Anch. in consi. xiiii.

272 † Qualiter puniri debeant Iudæi & alii circūcidentes christianos, & receptantes apostatas, ementesq; & reuendētes christianū, seu crucifigentes, vel christianam accipientes iudæi, vel iudęam non baptizatam in vxorem ducentes christiani, habetur per Oldra. in consi. xxxv.

273 † Quanto tpe regulariter habeant expectare officiales deputati: vt res fiscales, ecclesiarum, minorum, & bonorum confiscatorum, & ciuitatum subhastenſ: dic per viginti dies anteq̄ deliberentur plus offerenti; & minui non debet dictum legale tempus, nisi obstiterit patriæ consuetudo, aucten. hoc ius porrectum. C. de sacrosſ. eccl. & per Bat. in l. licitatio. ff. de publ. & in l si tempora. C. de fid. instru. & iur. hastę fiscal. lib. x. & per Ange. in aucten. de alien. & emphyt. §. hac etiam, coll. ix. & in l. i. C. de fid. instrum. lib. x. & per Bald. in l. omnes populi. ff. de iust. et iur. et in l. de his, et in l. minimè. ff. de leg. et in aliis est arbitrarium tempus nisi lex obstiterit, vel consuetudo. Et de bonis confiscatorum notat Bald. in l. i. C de hæred. vel actio. empt. et vend. et per Bart. in l. alio. ff. de alimen. et cibar. lega. quod procedit de iure ciuili vt in d. auct. hoc ius porrectum, et non de iure

Canonico:quo nō reperitur posse subhastari bona ecclesiarum,& minorum:& ꝑ Bar.in l.i.C.de præf.vrb.præd.& in l.ait prætor.C.de minor.& dicit Bal. requiri subhastationem in rebus immobilibus acceptis propter non solutas collectas.l.i.C.si propter publ.pensit.& de venditio ne pignorum etiam facto pacto l.fi.C.de iur.do.impe.& seruari in subhastationi bus debet forma consuetudinis legis,vel statuti : aliàs nullus foret actus.l. ordo. C.de execut.rei iud.

274 † Et si quid promissum fuerit in subhastatione repetitum intelligitur in contractu posteà sequenti secundum Bart.in l. sciendum.§.deinde.ff.de ędil.edict.

275 † Et an subhastatio probet iustum pretium:tenet Bar.ꝙ non in l.i.C. de præscr.trigin.anno.& de forma subhastationis habetur. per Spec. in tit.de empt. & vendi.§.iiii.& de citatione.§.iiii.versi.si verò:& de primo & secūdo decreto. §.v. & per Bar.in l.licitatio.ff.de publi.

276 † Et possunt subhastantes deputati ad vendendum vectigalia legittima, promittere, & pacisci vt introitus habeantur, arg.l.cuius iurisdictio.ff. de iurisd.omn. iud.& c.productam,de offi.deleg. & accipere possunt mutuo pecunias, & dare auantagia publicanis,vt melius vendantur,seu locentur vectigalia,arg.l.i.§.non autem.ff.de exercit,& per Bar.in l.ambitiosa.ff.de decret.ab ordi.facien.& poterint in licitatione, seu subhastatione licitantes ponere gabellas suas ad duo millia ducatorum,& dicere ꝙ si quis obtulerit,vel posuerit dictas gabellas ad dictā summam in subhastatione lucretur centum aureos:quia possunt dare auantagia vt supra dictum est quando expedit pro communi vtilitate licitando l.item.§.i. ff.de in diem adieci.

277 † Occurrit discutere si primus offerens in licitatione,seu in subhastatione vectigalium non satisdederit, vel idoneus nō fuerit.An secundus minus offerens idoneus liberetur ab oblatione propter dictam primam oblationem:dic ꝙ non liberatur,immo secundus cogetur emere,vel conducere dicta vectigalia,tenet Bald. in consi.incip. In Christi nomi ne &c. sup puncto.l.ꝙ autem Sabinus.ff. de in diem adiect. nisi aliter fuerit expressum per actum contrarium.

278 † Quid de re ecclesię subhastata,an plus offerenti detur, & deliberetur vt supra dictum est de aliis bonis de iure subhastandis :tenet Bart.res ecclesiæ dari debere ꝑ iusto pretio offerenti, & nō plus offerenti,per Glo.& Arch ibi in c hoc ius porrectum.x.q.ii.& habetur per Bal .in l.incendio.§.penul.ff.de minor.

279 † Quæritur de eo, qui obtulit in licitatione.An possit pœnitere: dicunt quidā ꝙ sic in l.licitatio, ff. de publ. si publicè obtulit & publicè pœnituit, per l. sed si pupillus,§.præscribere.ff.de instit.actio. quod potest esse verum si ita expedit fisco,& seu reipublicæ aliàs non:cum iam emptio,& seu locatio fuerit perfecta, & non licet ab ea discedere,l.ab emptione. C.de pact.& l.sicut, de actio. & oblig.& l.ii.cum simil.C.de rescin.vend. Et vt prædixi interest fisci habere idoneum debitorem,si idoneus obtulerit centum, & non idoneus centum & quinquaginta obtulit: & fuit vectigal deliberatum non idoneo plus offerenti, qui non potuit obligari nec habere fideiussorem remanebit vectigal idoneo,ꝑ eo quod obtulit in licitatione : quia interest fisci habere idoneum debitorem.l. si uenditor, ff.de in diem adiect.

280 † In offerendo cæteris paribus locus est gratificationi tenet Bal. in l.fi. C.de manu.testam.habetur per Glo. in c.venerabilem,de elect.& per Doct.in c.nos consuetudinem.xii.distin.

281 † Et offerēs notario, vel præconi in subhastatione obligatur secundum Bart.in l.licitatio.ff.de publ.& per Io. de Firmo in tracta.suo gabell.in ii.par.col.v.vbi dicit ꝙ quando est facta oblatio in prima licitatione,seu subhastatione an sit restituendus, & qñ non,& an sit danda secunda subhastatio: vt aliàs plus offerens compareat:dic hunc non restitui quando est consumatus contractus per d.l.si venditor.§.fin.& in l.quod autem, & ibi Glo. in §.fin.ff. de in diem adiect. nisi in defe

ctū q primus emptor esset nō idoneus:& vt passim dicitur fallitus, vt in d. ll.

282 † Quæro de casu: Si Titius qui in anno præterito vectigalia habuit pro viginti proferat viginti: quæ Sempronius primo in dictis licitationibus seu subhastationibus, vel incantis gabellarum protulerat, & restituens Titius auantagium præferri debebit & sibi datium liberari. l. congruit. C. de locat. præd. cur. lib. xi. & per Imo. in l. cotem ferro. §. agri publici. ff. de publ. & vectig. vbi dicit præferri Titium qui anno præterito habuit vectigal volens tantum soluere, quantum reperiri potest ab alio.

283 † Quæritur de aliis rebus fisci vendēdis. An sit opus eas subhastari, vt de gabellis: dic vt in Gl. l. quis. C. de uendit. rer. ciul. & in l. i. C. de uendit. rer fiscali. cōmun. cum priuat. lib. x. vbi habetur fiscum posse venundari sine licitatione.

284 † Quæro de occurrēti casu: Si bona debitoris fisci sint tacitè obnoxia fisco: dic q sic: quo ad quid: fallit in Ciuitate, & cōmunitate qualibet, nisi id specialiter habuisset à Principe: vt fiscus priuilegium ad hoc, vel inter partes foret pactum cū iuramento. l. simile. ff. ad municī. & l. i. per Glo. ibi. C. de pœn. fiscal. lib. x. & per Doct. in l. rescriptum. ff. de pact. & in l. post contractū. ff. de dona.

285 † Quidā fisci debitor Cessit bonis: an liberet si ipse nō fuerit soluēdo: dic q nō. l. pp, & per Doct. ibi. C. qui bon. cede. poss.

286 † Quæritur de domo gabellarii fisci debitoris an destrui possit: dic q non, licet aliter nō sit soluendo, ne ciuitas deformetur: habetur p Ange. in l. cętera §. hoc senatus. ff. de leg. i. & ratione prædicta ne ciuitas deformetur legari domus nō pōt vt destruatur. l. filiusfami. §. ædes, ff. eo. tit.

287 † Quæro si domus potest de iure pro debito, & pignore discoperiri, dic q nō ne deformetur ciuitas, & interest reipublicæ ne ædificia destruantur: tenet Bart. in l. nutu. §. fin. ff. de leg. iii. qd facit contra quosdā officiales: qui cōmittunt p debito, & pignore domos discoperiri, vt tegulę, lapides, & lignamina, consignent creditoribus, lex aūt prohibet Tigni iniuncti & dat duplū dño ligni in ædificio positi ne lignū in opera, & domo alterius iniunctū tollat, & ne ædificia destruant pro deformatione ciuitatū, facit contra quosdā officiales dñii ecclesiæ Romanæ, qui ppter delicta aliquorū factiosorum mandant dextrui eorū domos, & deturpant ciuitates contra iuris dispōnem & capitula status ecclesiæ ciuitatū: & hoc faciunt, vt videant terribiles, & iusti falso putātes iustitiā, & in ipsam de directo inuehūt, delinquūt, & cōmittunt, contra iura, & sunt puniēdi valdè à supioribus.

288 † Quæro de rebus ad fiscū portatis. An teneatur quis soluere gabellā: dic q non: l. uniuersi, & per Bald. ibi & alios. C. de vecti. & cōmis. Et pariter nō tenebuntur illi, qui munera, & res afferunt ecclesiæ, & superioribus suis principibus, nec Herodes accepit vectigal à tribus magis Regibus pro muneribus, quæ attulerūt Domino nostro IESV CHRISTO in sua natiuitate, sed illis dixit ite, & nūciate mihi ut ego veniens adorem eum.

289 † Occurrit discutere casum: Si fiscus aut cōmunitas vendidit seu locauit gabellas suas & seu uectigalia in anno præterito, & in pręsenti etiā anno easdē subhastare fecit iam finito tpe primę locationis, & pertinax publicanus nihil pro ipsis obtulit nec promiserit. An fiscus uel Ciuitas potuerit cōpellere eundem publicanum ad offerendū id, quod aliàs pro tpe præterito obtulit: dic q non. l. licitatio & ibi p scriben. ff. de pub. Quod fallit tribus cōcurrentibus v3 ut sagax publicanus cōpellatur emere, seu cōducere dictos red ditus vectigaliū, v3 si per tēpus præteritū quo conduxerat maximos fructus receperit, & quòd pro futuro non reperiat emptor seu cōductor, qui non esset fisci debitor, vel quod fideiussorem seu ipsius laudatorē habere non possit. l. cotē ferro. §. maximos & per Doct. ibi. ff. de publ. & p Bal. in l. i. C. de hæred. vel actio. empt. & vēd. l. cū ostēdi, & per Bal. & Ang. ibi in §. fideiussor. ff. de fideiussor. q dic procedere alio mō ut in d. §. maximos, non offerente videlicet publicano tantundē. non mutata tpis conditione vtputa bel-

lo, aut peste, vel alia iusta causa superueniente impeditiua redditus gabellarum per Glo. in l. quod seruus, & per Docto. ibi. ff. de cõd. ob caus. & sic rebus sic stantibus non aliter nec alio modo.

190 † Quæro de contractibus publicè factis per officiales deputatos. l. fi. C. de vend. rer. ad ciuitates. An sit seruãdi, & custodiendi p successores & subsequẽtes officiales dic ꝙ sic: nec pñt retractari incõsulto supiore. l. coté ferto. ff. de pub. & l. fin. C. ne fisc. ré quã véd. emat lib. xii. qđ pcedit si publicani sunt idonei & soluũt statuto tpe. l. quod semel. ff. de decr. ab ordi. facien. & per Bar. in l. fundum. C. de administr. rei publ & in l. Cæsar, & in l. vectigalia. ff. de publ. & vecti.

191 † Pridie fui interrogatus, si emptores gabellarũ possint à fisco grauari, vt soluant pagã vnam vel plures ante tempus pro necessitate reipublicæ: videtur dicendum ꝙ non. l. iustas. C. de iur. fisc. lib. x. & l. si mandauero, la. i. ff. mand. & l. qui calẽdis. ff. de verb. oblig. in contrarium facit tex. in l. i. C. de condi. ex lege, vbi habetur ꝙ hoc fallit in fisco, qui propter necessitates occurrentes potest debitores suos ante diem cogere & ab ipsis exigere: & debitorem quoque sui debitoris cogere posse & ab illo exigere, & ante diẽ grauare ipsum, & tenetur relinquere interusurium debitori medi tẽporis ſm Bal. post Glo. & alios Doct. ibi: & dicunt hoc non esse iniustum, & per Iaso. in l. in diem. ff. de cond. indeb. & plus dicit Bald. in d. l. i. ꝙ omnis fideiussor fugitiuus potest capi ante diem soluendi debiti, allegans. l. quęsitum ubi est Gl. ff. de pign. Et certè incontinenti est soluendum pretium gabellarum communitati vendenti, cũ de pretio aliter fides haberi non possit secundum Bart. in l. i. C. de iur. hastæ fisc. nisi aliàs tempus foret præfixũ solutioni. l. penes. C. de vectig. & commiss.

192 † Contingit fiscum seu communitatem Ciuitatis loco fisci uendidisse sua uectigalia frumenti, uini, olei, salis, legiminum, lignaminum, & simillum, & indigere magna quantitate frumenti pro vsu populi, quod frumentum emptum fuit in Apulia, & conductum ad Ciuitatem quæ locauerat gabellas, an ipse fiscus, seu communitas locans teneatur quid soluere gabellariis pro conducta dicti frumenti conducti pro indigentia ciuitatis prout priuata persona teneretur conducens frumentum regulariter cessante penuria dic fiscum, & seu communitatem non teneri l. licitatio. §. fiscus & per Barto ibi. ff. de publi. Firma. in libro suo gabell. tenet prędicta locum habere in fisco tantum, & non in communitate non habente fiscum, Tu amplia nisi communitas teneret locum fisci, & priuilegium haberet, & teneret in gabellis ordinariis à principe, & à fisco impositis, pro quibus teneantur soluere ementes à fisco & à principe: Secus in extraordinariis aliqua impositis necessitate. l. i. C. de priuil. do. Augu. libr. xi. & per Salyc. in l. uniuersi. C. de vectig. & commiss. & per Bart. in l. i. C. de nauicul. & ordinaria illa dicuntur, quæ à Principe imponuntur, vel à lege & illa dicuntur extraordinaria quæ ab inferioribus officialibus imponuntur. l. hi qui, & ibi Bar. ff. de iur. immu.

193 † Publicani quidã emerunt gabellas macellatiæ macellatoribus inuitis, & fecerunt tenere unã apothecam pro uendenda carne apud macellũ, seu beccarias: An hoc iure facere potuerint allegantibus macellatoribus se soluere pensionẽ pro macello & eius domo dic ꝙ nõ, ſm Inn. in c. significante, extra de appell.

194 † In contractu locationum videtur actũ ne quid fiat per locantem in præiudiciũ conductoris pter quod impediatur tractos & redditus gabellarum: nam tunc poterint gabellarii cõtradicere p interesse suo. l. Proculus. §. fi. ff. de vsufr. ubi dicit tex. ꝙ agit fructuarius contra dñm nõ patiẽtem vti, & frui re sibi relicta usufructuanda pro rata temporis restaurari. Et qualiter agant impediti gabellarii, habetur per Spec. in titu. de causa proprie. & possess. in §. iiii. versic. xi.

195 † Et conductores gabellarum impediti culpa, uel facto locantis, agent ad interesse cõtra locantem. Nec ipsis inuitis concedi

cedi potest restauratio temporis. Ná impediti per annum non coguntur recipepere fructus alterius anni: & si cóductor fuerit impeditus sine culpa locantis: est faciendum sibi restaurum, & seu remissio mercedis est sibi facienda per locantem: sed si fuerit eius culpa impeditus aget ad interesse contra eum. l. si fundus: & l. si quis domum. ff. loca.

196 † Et si coactus soluerit conductor collectam pro locatore debitore collectarum, vel decimarum. An solutum possit repetere à locatore: dic ꝙ sic. l. summa, & per Bal. ibi. C. de pigno. & in l. cum notissimi, in iiii. col. C. de pręscript. trig. anno. & l. cum ad quem. C. de vsufr. & per Bal. in l. i. C. de iur. emphyt.

197 † Et si conductor pro voluntaria refectione locatæ domus non poterit vti re locata: agere poterit ad interesse Secus si ex necessaria causa: nam tunc pro rata temporis sibi reficiet: nec actio vlla dabitur ad interesse. l. qui insulam. & l. habitatores. & per Doct. ibi. ff. locati: & in l. æde, cum Glo. C. eod. titul.

198 † Conquæruntur gabellarii quod pauci veniãt mercatores An ipsis sit facienda remissio: fuit quæsitum à me responsum dediq; quòd non: secundum Bal. in l. si ea. C. de vsur. nam præcogitare debuerunt publicani paucos ibi fuisse transituros mercatores: & si plures transiuissent solito mercatores; non sisco quidem ipsi publicani accrescere pretiũ voluissent.

199 † Quęro de guerra & de peste. An ꝓpter guerram & pestem fiat remissio, & restaurum in locatione gabellarum: dic ꝙ si locatur aliqua res corporalis, vt puta fundus: quòd sit restaurum & seu remissio ob casum inopinatum peruentũ: videlicet ob copiam maximam locustarum vel murum: heroam: fata: & segetes rodentium: vt quandoque contingit in Apulia: vel propter sterilitatem: nam sterilitas esse dicitur in fundo: eo anno quo ꝑter fœnũ nihil recolligitur: vel si quid vltra sit perceptũ: & adeo sit modicum: quod de eo nulla est habẽda ratio, nec facienda extimatio. l. fi. C. de bon. libe. c. ꝓpter sterilitatem, extra de loca. & cód.

300 † Sed si locata fuerit res incorporalis vt puta ius; Spes, & cõmoditas; exigendi, vel percipiendi redditus gabellarum frumenti, vini, & passagiorum, & mercatorum, & mercium, ob dictos casus inopinatos guerræ, pestis, siccitatis, & sterilitatis, fiat remissio & restaurum pretii conuenti pro rata damni habito respectu de exactis per publicanos, & seu conductores si quid exegerint: sed si guerra, & pestis esset culpa locantis: quia culpa & inimicitia sua prouenerit vel ipse illã indixerit: vel pestis prouenerit in curia sua: quia non fecit debitas prouisiones, vel quòd pax sit in eius potestate facienda & illam facere negligit aut renuit: & habebitur respectus ad id: quod solitum erat percipi ex dictis gabellis tempore pacis, vt tenet Bar. in l. si merces, §. culpæ, iũcta l si fundus. ff. loc. & i l. si ff. solu. ma. & ꝑ Bal. ĩ l. si ea lege, col. iii. C. đ vsu.

301 † Et dic non teneri si emerit, vel locauerit pro vno anno tm̃: siue pro pluribus: dum tamẽ vnica solutio fiat pretii: vt puta, si conduxerunt fundum vel gabellas pro tribus annis pro mille, vel ꝓ vno anno ꝓ centũ: vt tenet Bar. in l. cotẽ ferro in §. qui maximos, vbi tangit de vbertate. ff. de publ. & Bal. in l. si ea lege. C. de vsur. & in add. ad Spec. de locato: & ratio est quia emptus videt̃ futurus euentus: quẽ debuit ꝓcogitare aut ꝓceptio vel cõmoditas futura sit vẽdita, & empta vt de iactu retiũ. l. si iactũ, & ibi Glo. in ver. neque naturali. ff. de actio. empt. nã tũc est periculũ emptoris, & seu conductoris vt ibi. l. nec emptio. ff. de cõtra. empt. & l. ii. C. de actio. & oblig. & ꝑ Bal. in l. si ea lege, col. iii. C. de vsur. & cessę vident̃ actiones ĩ cõtractu vẽditionis ꝑ vẽditorẽ ĩ emptorẽ: qa in incorpalibus cessio habet̃ ꝓ traditione. l. fi. C. qñ fisc. vel priu. & l. i. C. de pericul. & cõmo. rei. vend. & ꝑ Bal. in l. ii. C. de iur. emph. & in l. licet. C. locati, & ꝑ Imo. ĩ l. cotẽ ferro. §. q maximos ff. de publ. & vectig. & commiss. eorum.

302 † Et pretii conuenti solutio etiã fieri potest ex pacto faciẽda in plurib⁹ terminis, videlicet de mẽse in mẽsem, & omni mẽse, bimestre, trimestreq; : & de sex mẽs-

bus,in sex mẽses,& similibus terminis.

303 † Quid de emphyteuta si propter guerram,& pestem sibi impedito redditu,fiat remissio canonis : tenet Glo.quòd sic in §.quia vero,& per Ang.ibi auctẽn.de nõ alienan. aut per mutan. reb. & Glo. in auc. si quis.C.de sacrosan.eccl.& Bal.in tit.de pa.constan.& in tit.de treu. & pa. & plenè per Doct.in l.i.C.de iur.emph. & per Bar.in l.si in lege.§.domum.ff. loca. vbi dicit pestem esse licitam causam recedendi de domo conducta ante tẽpus: vt non teneatur ad pensionem, seu affictum conductor pro residuo temporis:& per Io.And.& Abb.in c.si propter sterilitatem,& per Bar.in l.i.§.si pensio.ff.de migr. vbi dicit hoc esse iuris licet in practica vix obtineatur : & per Alex. in l. si vno. ff. locati propter sterilitatem sit remissio habetur in l.licet, & in l.excepto.C.de locato:vbit si cõpensatio in locatione ad breue tempus ex vbertate alterius anni præcedentis,vel cum proximo futuro:habetur per tex.& Glo. in c. propter sterilitatem,extra de locato.

304 † Et si pro vno anno tantum esset facta locatio;fiscus, & omnis alius, tam in gabellis vt supra dixi,q̃ in aliis rebus stabilibus locatis subiectus esset restitutioni, seu remissioni:& non haberet,quid compensare ratione vbertatis : Ideò legislator noluit, vt per annum tantum locaretur:Eligens triennium infra quod si sterilitas fuerit in aliquo anno dicti triennii posset verisimiliter in idem esse fertilitas ex qua posset compensari.

305 † Quæro si superueniente guerra,aut peste interrumpatur præscriptio ne currat dictis de causis cum tempore guerræ, & pestis homines non sunt tuti ad agendũ, & negotiandum:tenet Bar.quòd sic:quia est causa legitima quę impedit præscriptionem in l.naturaliter, §.i. ff. de vsucap.& per Bal.in l.cum notissimi.C. de præscrip.xxx.anno. & per Doct. Canonistas in c.ex transmissa,de præscrip. dicebat Christo. Por.inst.de rer. diuis. in §.si naturali alueo: quòd posidẽtes prædia penes flumina quæ sæpe solẽt inundari,aut propè confinia belli, vel pestis raro præscribunt:& ratio est,quia possessio est facti, & solo animo dependet,sed dominium est iuris in re consistens.

306 † Et idem dicunt,& tenent. Doct. de feriis repentinis. Contrarium tamen in casu dictę præscriptionis firmant.d.Ant. Butr. & Io. de Imol. videlicet præscriptionem currere, sed post ex dicta causa guerræ,& pestis, & feriarum repentinarum restitui:quod non procedit in aliis feriis:& Paul.de Castr. consuluit currere in consi.ccxciii.transiens cum sententia.D. Ant.de Butr.& Io.de Imol.

307 † Viget in ciuitate statutum solui gabellam de frumento quod extrahitur: quid de frumento in portu aduecto pro quo fuit aliunde soluta gabella, an de eodem sit soluenda cum extrahitur stante dicto statuto:dic quòd non: cum dictum statutum intelligatur de frumento recollecto in territorio statuti, secundum Alex. de Imol.in l.cętera.§.si quis,per Bar.Ang. & Paul.de Cast.ibi,ff. de leg.pri. & per Alex.in consi. lxxvii.iiii. lib. incip.visa inquisitione,& per Glo. in l. si quis, C. de ædifi.priua. quoniam dictum statutũ intelligitur de suo frumento recollecto in loco statuti extrahendo : non de alieno recollecto extra territorium suum tenet & Firm. in suo lib. gabell. in v. & viii.par.

308 † Sat in ciuitate statutum, quòd pro rebus mobilibus,& immobilibus soluatur gabella,quo stãte:quid si res aliqua portata fuerit per debitorem pro pignore ad domum creditoris quis prædictorum teneatur ad gabellam dictæ rei, An creditor,vel debitor: dic dominus rei teneri,nisi statutum disponeret gabellam solui per personas portantes videlicet per nautam,& seu mulionem,& similes: qa tunc non domini rerum,sed ipsi portantes tenerentur,& non creditores, neque debitores:nisi aliter foret pactum,seu cõuentum inter partes:tenet Barth. in l i. ff.de alimen. & cibar. lega. & per alios ibi scriben.

309 † Aliud si steterit statutum in ciuitate quòd pro omni contractu soluatur gabella : & si in instrumento venditionis

contineantur plures res, & plura certa prętia. An vna tantum gabella, vel plures soluantur gabellæ: dic ꝙ si singulis rebus certum sit taxatum pretium teneri ad omnes, & pro omnibus: secus si vnum certum tantum pretium: quia pro vno dumtaxat tunc tenebitur ad gabellam: tenet Bar. in l. cum quidam. C. de iur dot. & Bald. in l. cum eiusdem. ff. de ædil. edict.

310 † Et si dixerit statutum solui gabellam pro quolicet pretio ad rationem vnius grossi pro ducato: in contractu tantum emptionis habebit locum, & in aliis contractibus si dixerit de omni pretio per Glo. Bal. & Doct. in l. cum dotem. C. de iur. dot. & in l. ex cõnentione. C. de pact.

311 † Quid de pœna stipulata in contractu, an pro ea sit soluenda gabella stante dicto statuto: vt quidam Cæsenas publicanus volebat: dic quòd non: cum tantum sit soluenda pro principali contractu: nã pœna est accessoria contractui, & succedit pro sorte: & pœnalis stipulatio non dicitur propriè contractus: per Glo. in l. Labeo. §. contractus, ff. de verbo. sign. & Bal. in l. ii. C. de iur. emph.

312 † Stat statutum Cęsenæ quòd pro contractibus soluatur gabella. An solui debeat de contractibus nullis, & inualidis, inutlibus, & reprobatis: dic conclusiuè ꝙ non: secundum Bal. in l. Romanæ. C. de eunuc. & per Saly. ibi & Bal. in l. non dubium. C. de legibus. vbi habetur vectigal non solui pro contractu à iure reprobato, neque pro inutilibus actis, neque de contractu imperfecto iuxta. l. cõtractus. C. de fid. instru. & per Iac. Aluar. in lib. suo feud. c. ii. in tit. quo tempo. miles.

313 † Statura namque disponentia circa crimina intelliguntur de perfectis criminibus, & consumatis secundum Bal. in l. si quis nõ dicam rapere. C. de epis. & cler. & in l. si quis seruo. C. de furt. & ꝑ Bar. in l. i. §. diuus: & in l. si in rixa. ff. ad leg. Cornel. de sicar. & per Doct. ibi.

314 † Et quòd non soluatur gabella de inutilibus & nullis & reprobatis cõtractibus stante statuto prædicto: quòd de contractibus soluatur gabella: notat Bar. in l. non putauit. §. non queuis. ff. de contra tab. & in l. vnum ex familia, ff. de leg. i. & de intelligentia prædicti statuti habetur per Bar. in l. iiii. §. pretor. ff. de dam. infect. & per Alexã. de Imol. in consi. lvii. in ii. vol. Et an habeat locum dictum statutum in Cessione iurium, vel rerum immobilium: dic ꝙ non: ita tenet Alex. in consi. liii.

315 † Neque de inualido contractu matrimonii, neque de contractu inualidæ ventionis, neque de inutili legato, neque de contractibus, & testamentis, inualidis, neque de inualido compromisso, & laudo nullo: nisi prouideret statutum solui gabellam etiam pro inualidis quibuscunque contractibus &c.

316 † Et quid si staret statutum solui gabellam pro compromisso: aliàs quòd nõ valeat: & fuerit vna soluta gabella pro ipso compromisso vt valeat stante dicto statuto. Et an ꝓ tertio electo arbitro; seu arbitro seu arbitratore etiam sit soluenda gabella: vt valeat compromissum ratione dicti tertii arbitratoris: tenet Bar. & Alex. quòd sic in l. si dominum, ff. de furt. tanq̃ de nouo cõpomisso si tertius sit electus à partibus, cum nouum vt prę dixi dicatur compromissum: quod secus foret si ab arbitris ipsis foret electus: & regulariter contractus est nullus quando ab eo lex, vel statutum remouet potestatem contractus, & ipsi resistit. l. à diuo Pio. ff. de rit. nupt. & per Bal. in l. i. C. plus valere quod agitur.

317 † Et de contractu publicato, & inde rescisso non soluetur gabela dicto stante statuto secũdum Bal. in l. quod seruum. C. de ost. procõs. & lega. Et si dictaueuerit statutum solui gabellã pro contractu infra decem dies. aliàs contractus sit nullus: an locum sibi vendicet tale statutum in testamento: dic quòd nõ: quia propriè testamentum non venit appellatione contractus: quantumcumque testator nominet testamentum contractum secundum Glo. & Bal. in l. testamẽtum. C. de testam. cum non curetur de verbis quando constet de mente. l. quoniam. C. commun. de leg. An habeat locum dictũ

statutum in renunciatione simplici, resolutione, vel reuenditione: dic q̃ nõ: quia illa non venit appellatione cõtractus: habetur in Glo. rub. C de pact. & in l. pen. C. de dolo: licet aliter videatur dicere in l. i. C. si aduers. do. & in l. pactum. C. de colla. & p Paul. de Castr. in cons. lxxiiii. ii. lib.

318 † Et an dictum statutum quòd soluatur gabella pro contractibus habeat locum in quasi contractu: dic q̃ non: quia propriè nõ dicitur contractus secundũ Bar. in l. apud Iulianũ. ff. ex quib. ca in poss. eatur, & contra Bar. notant Doct. in l. mutum, & in l. more, & per Ang. ibi. ff. de acquiren. hæred. & Bal. in l. i. C. de contrar. iudi. tutel. & in l. i. C. quando liceat ab empt. discede: & in l. fin. C. si tut. vel curat. & per Abba. in c. qua fronte, de appella. & per Alex. in consi. viii. iii. vol.

310 † Et an dictum statutum quòd gabella soluatur pro contractibus habeat locum in contractu tacitè incluso, vel in alium transfuso, aut in accessorio habetur latè per Bal. in l. cum dotem, C. de iur. dot. & sic dictum statutum locum tantũ habebit in contractibus ꝓpriis, & non in quasi contractibus, & impropriis. l. iii. §. hęc verba. ff. de neg. gest.

320 † Nec locum habebit in additione per quam quasi contrahitur neque inadiudicatione: quia in iudicio quasi contrahitur. l. licet. §. 1 dẽ, & p Bar. ibi. ff. de pecu.

321 † Nec locũ habebit in fideiussione quæ inpropriè dicitur contractus secundum Bal. in auct. sacramenta, C. si aduers. vendit. Neque de cõpromisso vt supra dixi secundum Bal. in rub. de rer. permut. in fin. & Imol. in c. si quando de off. de leg. licet quidam dicant cõpromissum secuto laudo esse transactionem: Tu dic non esse propriè transactionem, sed quasi, & in propriè: aucten. si vero cõtingerit. C. de iudi. & p Doct. in l. i. ff. de transa. Neque de instru. legitimationis, neq; ꝓcurationis stante dicto statuto soluetur gabella: secundum Bal. in l. his. C. de legi.

322 † Quid si dictum statutũ dictauerit solui gabellam de quolibet contractu alienationis an locum habuerit in permutatione, & datione insolutum: dic q̃ sic: qa per verbũ generale alienationis continebitur oĩs cõtractus trãslatiuus dominii. l. si. & p Doct. ibi. C. de reb. alien. nõ aliena. & per Bal. in auct. resq;. C. cõmu. de leg. l. statu. liber. §. quintus. ff. de statu. libe. Et nomen venditionis est etiam generale cõprehendens omnes contractus onerosos ex titulo oneroso secundum Bal. in l. fin. ff. de cond. ob caus. & Bar. in l. fin. §. in computatione. C. de iur. de lib. & l. per diuersas. C. mand. cum omnis contractus translatiuus dominii vt dictum est veniat appellatione venditionis vt in d. l. st atu liber. §. quintus ff. de stat. liber. & per. Bar. in l. sicut. ff. quib. mod. pign. vel. hypot. solu. & Bal. in l. emptorem. §. sciendum. ff. de ædil. edict. & p Alex. in l. ab emptione. C. de pact. & in l. vnum ex familia, ff. de lega. ii. & p Bal. in l. voluntas. C. de fideicom. & in l. i. in si. in vsi. feud. de alien. feud. pater. & per Firma. in lib. suo gabell. par. viii. Et idem dicit Bal. esse de mutuo, & cõmodato in l. i. §. huius edicti. ff. de cõst. pecun. & in l. vnum ex familia. ff. de leg. ii. vbi dicit non solui gabellam de instrumẽto electionis pauperum per ipsos pauperes stante dicto generali statuto: sed per executores testamenti soluenda erit gabella pro bonis testantis legatis pauperibus.

323 † Et cupiens quidam vitare gabellam cõtractus venditionis promisit dare decem corbes frumenti Petro an vitabit dictã gabellam propter verbum dare q̃ est accipiẽtis facere; & est contra naturam vẽditionis. l. exempto. ff. de donat. sufficit enim tradi, & de euictione caueri: dic illum teneri. l. qui cõcubinam. §. si hæres. ff. de leg. iii. licet verbum dare non sit de natura rei promissę: quia ille qui tenet ad genus, vel quantitatem, tenetur facere rem accipientis: habet p Alb. de Rosa: in l. ii. ff. si cer. peta. & si res trada. in trãsactione, & donatione sibi etiam locum vendicabit: & è contra secundum Bar. in l. non nulli. C. de transact. & in l. si de. C. q̃ met. ca. & in l. quod seruus. ff. de sti pu. seru. & per Bal. in l. i. & in auct. sacramenta

menta pubetum. C. si aduer. vend. variauit Bal. circa transactionẽ in c. i. de cõtrouers. inter vassall. & domi. & i l. quoties, C. de fideicõmiss. variauit Bar. circa donationẽ in l. Labeo, la. ii. ff. de verb. sign. & Bal. in l. cõtractus, C. de fid. instr. & ꝑ Saly. ibi tenentẽ transactionẽ non esse ꝓpriẽ contractũ, & dictũ statutũ non habere locum in ea: qđ intellige verum ꝓ cõcordia opinionũ si res retineať transigendo: & non si res tradať cũ effectu: firmat Bar. in d. l. nõ nulli. C. de trans. & Firm. in suo lib. gabell. par. viii. vbi ponit multa specialia digna memoratu circa proprios, & improprios contractus: & circa contractus comprehensos, & non cõprehensos à dicto statuto.

324 † Pacto vectigalis cautum est: ꝙ de omnibus donationibus soluatur gabella. An pro legato soluetur quæ est donatio quędam facta à testatore, & ab hærede præstãda. l. i. ff. de leg. i. & l. legatũ. ff. de leg. ii. & si consequentur vectigal suum publicani ex prædictis: contrarium tamen videtur esse dicendum de iure propter cõmunem vsum loquendi: cũ penes vulgum non ita intelligatur leg. si filius familias. ff. de donat.

325 † Statutum nãque ꝑdictum quòd soluať gabella ꝓ contractibus fuit sublatum in vrbe Rauennæ: per Iulium secundũ Pontí. max. de anno M. D. I X. quo anno ciuitas Rauẽnæ fuit restituta ecclesiæ Romanę per Illustrisimũ dominiũ Venetorũ: qui illã ꝑ annos sexaginta detinuerant virtute testamẽti Illustrisś. Opizo. de Polenta olim feudatarii, & vicarii Romanæ sedis, & ipsius San. Romanæ Ecclesiæ hęrede relicto filio suo Hostasio: qui imprudenter decessit in Creta malè consultus ab vxore sua Iunipera.

326 † Occurrit quod quidã Cesenas vt euitaret gabellam statuti Cesenæ de contractibus: vbi est tale statutum in obseruantia; cõtraxit Rauennę, vbi huiusmodi statutũ est sublatum, & non seruatur: an teneatur soluere gabellam Cesenæ: videtur dicendum quòd non: cum statuta non recipiant fictionem: contrarium tenet Bal. in l. multum, in v. col. C. si quis alte. vel sibi libro quarto, quia si actus haberet aliquid fictionis plus tamen veritatis illud erit potentius: cum veritas ꝓferatur fictioni: & verum consensum, & veritatẽ habeat in se veritas: quæ ibi est vbi esse vult per not. ꝑ Bal. in l. nihil. ff. de capt. & postl. reuers. & l. ex facto. §. verum. ff. de hæred. instii. & l. debitor. ff. de pigno. & per hoc obuiatur fraudibus. l. cum de lanionis. §. Sabinus. ff. de fund. instr. & in l. multũ. C. si quis alteri, vel sibi: & plus dicit Bal. ꝙ si ius ciuile non esset: quo inductæ sunt fictiones, de iure gẽtium solutio fieret ibi: vbi est collata, & ꝓmissa solutio: & hoc iure omnes gentes vtuntur tanꝙ iure quasi naturali: q a in se habet quasi naturalem rationem; Contrarium videtur voluisse Glo. in l. cum qui. §. Iulianus. & in l. si duo. ff. de const. pecu. & dicit Bal. in l. i. C. vbi conuen. qui certo loco dare ꝓmisit: ꝙ in loco cõtractus vbi est perfecta solennitas. Et non in loco vbi res est solui debet gabella. l. i. C. de contrahen. empt. & per Bar. & per Io. Bap. Caccialupũ de San. Seue. in l. cunctos populos. C. de summ. Trini. & fid. cathol. & per Glo. in l. i. C. de bon. aucto. iud. poss. & Abb. in c. si. de for. cõpet. & Bal. in l. i C. vbi cõuen. qui cert. loco da. promis. & per tex. in ꝗl. si fundus. ff. de euict. & per Bal. in l. magis puto. § illud. ff. de reb. eorum.

327 † Vnde datur cautela pro illo qui vult vitare gabellas contractuum in loco vbi degunt statuta soluendi gabellas pro cõtractibus & vadat aliò ad contrahendũ vbi gabellæ non soluuntur: quia ibi sortietur forũ ratione cõtractus. l. si fundus. ff. de euict. & pet. Abb. in c. fin. de for. cõpet. & per Ant. de Butr. in c. licet, & fin. eod tit. & per Bal in l. i. ff. de contrahen. empt. & per Firm. in viii. par. sui tracta. gabell. col. xvi. ibi. xxxix. quæro ꝓ contractu facto extra territorium an &c.

328 † Accedit prædictis quæstio per dies occurrens: factus est contractus Rauẽnę super re existente Forliuii vbi facta, & secuta est traditio; quis erit cõpetẽs iudex & cũ hęc sint quotidiana ꝓpter cõsuetudines, & statuta gabellarũ: ut in practi

ea sua criminali not. Iacob. de Belui. in repeti. capit. contrahentes, de for. cōpet. Et an sit soluenda gabella in loco vbi sit mandatum, vel ratihabitio secuta, vel in loco vbi partes conueniunt: vt puta si partes contrahunt in vno loco, & traditio alibi fiat, in loco traditionis debet solui gabella: quia tunc perficitur contractus: vt inst. de empt. & vendit. in princ. Et ita seruatur de vsu, stylo, & consuetudine: quia locus ille vbi contractus perfectionem suam assumit inspici debet: licet res sit alibi, vel aliò mādetur, vel sub sequatur ratihabitio: & in illo loco soluēda est gabella. l. obseruare. §. fin. ff. de off. procons. & lega. & l. magis puto. §. illud. ff. de reb. eorum. & per Bar. in l. hęres ab sens. §. apud Labeonem. ff. de iudi. & l. si proponitur. ff. de fideiuss. & in regu. in obscuris: & in l. fin. ff. de off. præfect. vrb. & per Io And. in c. dudum, de elect.

329 † Quid si dictauerit statutum gabellam solui infra decem dies pro contractibus; aliàs sint nulli: & si per vnam partium fuisset oppositum non fuisse solutam gabellam ve contractus annulletur: an altera poterit obicere: vt paria delicta mutua compensatione tollantur. l. viro. & per Rom. & alios scriben. ibi. ff. solu. matr. & docet Bar. incontinenti replicari debere vt exceptio talis releuet ipsum ad impediendum processum, & examinationem. l. quoniam. C. de adult. & per Bar. in l. cum mulier. ff. solut. matr. & in l. apud. §. Marcellus. ff. de dol. except. & in l. acceptam. C. de vsur. & sic intelligitur ope exceptionis: habetur per Bar. in l. si ita quis. §. ea sunt. ff. de verb. oblig. Et est facienda distinctio aut statutū tollit executionem contractus de quo sit soluēda gabella, aut contractum annullat: primo casu non potest debitor excipere de ea nō soluta à creditore: habetur per Ang. in aucten. vt iud. sine quo. suffr. §. itaq;. Secundo casu sic: quia datur dicta executio: habetur per Bar. in loco prædicto: & Bal. in l. i. §. Ofilius. ff. ne quis eum qui ius vocauit. Sed si statutum annullat contractum: quia tunc nullitas non opponetur contra personam agentis sed contra ipsum contractum: merito tunc excipiens audiri debet. l. si non fuerit. ff. de iur. iuran. & per Canonistas in c. dilecti, de except. quod intelligēdum est circa præmissa congruè referendo: quòd si venditor à principio fundauit se in dolo emptoris petendo rem: cum nō valuerit contractus propter non solutam gabellam ab emptore: poterit reus contra eū excipere ne audiatur propter parem culpam: tenet Bar. in l. i. C. de cano. frumēt. lib. xi. Sed si actor non fundauerit se in dolo rei: sed petit pretium: fundans se in iure communi reus excipiens repelletur replicatione: secundum Alexan. de Imol. in d. §. Marcellus. Et talis exceptio etiam habet locum inter mercatores: quantumcunque inter ipsos cognoscatur, & procedatur de bono, & ęquo ex forma statuti: cum fauor publicus insit secundum Bal. in l. si pro ea, in fin. C. mand. Nec obstat aliquorum distinctio: ꝙ quando est locata gabella priuato, & non retenta pro fisco: ꝙ tunc cesset fauor publicus: & agetur de priuato fauore conducentis: Tu dic gabellarios conductores esse, loco fisci vt aliàs dixi. Et quidem esse posset ꝙ damnum cōtingerit locatori in frumentum ob attenuatas exactiones: & pro minori pretio venderentur gabellæ cum damno fisci: & quia inter mercatores vt prædixi aliàs, agitur de æquitate non operabitur inter ipsos exceptio proposita pacti nudi: cum de ęquitate canonica sit obligatorium tale pactum. c i. de pact. in vi. & per Bar. in l. Quintus. C. mand.

330 † Quid si pro contractu non fuerit soluta gabella infra tempus statuti disponentis contractum esse nullum si non soluatur: an ipso iure contractus sit nullus: dic quòd non, sed ope exceptionis releuabitur vt supra dictum est secundum Bar. in l. ii. de cano. frument. vrbis Romæ lib. xi. & in l. si ita quis. ff. de verbo. oblig. & Bal. in l i. C de cadu. tollen. nisi aliter procederet statutum, vel formam daret: quæ seruari debuisset ante actum, vel post secundum Bar. & Bal. in l. vniuersa. C. de precib. imp. offeren. & per

Firm.in 8.par.sui lib.gabell.col.xii.

331 † Quæro si purgatio moræ admittatur in casu præmissi statuti; ita quòd post præfixum tempus à statuto possit solui dicta gabella vt valeat contractus: dic quòd non: secundum Bal.in l.fin.in lectur.antiqua,C. de condictio. infer. & in l. fin. C.de bon.liber.& per Inno.in c. pruden tia,de off.deleg. Et quando moræ purgatio admittatur,& quando non quæ regulariter non admittitur facta executione à lege,vel ab homine: notat & Firma.in viii.par sui lib.gabell.

332 † Quomodo intelligatur statutum quòd non soluens gabellam, vel illam fraudans non audiatur in iudicio: an intelligatur ita esse in omni foro ecclesiastico,videlicet,& seculari,seu ciuili: dic quòd sic secundum Bald.in c.i.§. si quis, si de feud.inuestit.fuer.contro. An pro executione non solutæ gabellæ pro contractu; aut mercibus competat etiam ius,& interesse contra fideiussorem; & ipsi fideiussori: dic quòd sic secundum Bal. in l. si ea, C. de fideiuss. omnino & Bar. in l. sed & si fideiussor. ff. de re iud. & in l. tam mandari,& ibi per Doct.C. de con sti.pecun.nec potest principalis renunciare in præiudicium fideiussorum.l.fin. ff. de pact. & l. sed & si quis. ff. si quis cauc.

333 † Quæro si debitor debitoris fisci existente principali debitore non soluēdo: possit grauari à fisco: dic vt aliàs dixi quòd sit priuilegio fisci; secus in priuato: quod intellige si confessus est debitum.l. omnes.C.de agri.& cēsi.lib.xi.& l.si in causa,& l.si debitum. & l. nō prius.C.quando fisc. vel priuat. & ibi per Alberi. de Rosa.

334 † Quid de instrumento guarentigiæ si contra ipsum oppositum fuerit in executione non fuisse solutam gabellam de instrumento guarentigiæ,dicto stante statuto non solutæ gabellæ pro contractu: cui incumbit onus probandi: dic quòd si solutio gabellæ spectat ex forma statuti ad solemnitatem contractus tenetur probare ille qui petit; aliàs excipiens tenebitur:cum sit fundata intentio agentis per instrumentum:tenet Ange. de Perus. in in l.i.C.de iur.fisc.

335 † Quæro de minore qui portat res pro quibus debet solui gabella: an sit prohibitus stante forte statuti forma quòd nullus possit portare res tales. Et à minor cadat in commissum: vt alii non minores: Et an ipsi succurratur beneficio ætatis ne cadat in commissum: dic esse tex. in l.si ex causa.§.in commissum, & per Doct.ibi. de mino. vbi deciditur ipsum minorem restitui; si dolus ipsius non interuenit:& tex.in l.Imperatores,§.fina. ff.de publ.vbi dicitur quòd infra triginta dies potest soluere minor impunè sed post habet beneficium restitutionis in integrum: vt in d.§. in commissum,quod procedit in pupillo, & adulto quolibet, scilicet circa dictum terminum.xxx dierum sine beneficio restitutionis in integrum. Hodie tamen seruatur illæsus pupillus ante, & post.l.fin.C. in quib.cau. in inte.re.non est necess.per Glo.in.l. si tutoris.ff.de admini.tuto. & per Doct. in d.l.Imperatores.§. fin.ff. de publ. Et dicit Bar.in l.ii.C.de fund. patr.minorē restitui si infra terminum statuti nō soluerit gabellam.

336 † Dicens quòd si ciuitas permissione principis habuerit gabellas sibi concessas, & non habeat iura vectigalium vigore statuti si minor non soluerit non incurrit in pœnam per dictum tex. sed si tutor, vel curator minoris pro minore mercādo non soluerit gabellam pro mercibus minoris: & res incident in commissum tenebitur tutor,siue curator ad interesse minori per d.l.si tutoris, cum Glo. & per Doct.ibi.C. de administr. tut. Notandū est an statutum, vel consuetudo generaliter loquendo includat minorem: dic quòd sic.c.constitutus,de restit.in integ. & de administr.tuto.in l.si fine,in §.lacius. Quod est limitandum nisi statutum,vel consuetudo puniret aliquid quod de iure communi non esset punibile:tunc minor non includeretur in statuto,vel consuetudine.c.ii.de delictis puero adde singulare Romani. DCCCXVI. incip. tu scisti tit.C.

337 † Quæro de casu:emerunt duo gabellas portarum interse diuidentes emolumentum : & quod de tali emolumento talis portio portæ sit Petri, & alterius portio portæ sit Pauli:& vnus ex prædictis plus accepit q̃ alius ex sua porta: an cõmunicari cum alio debeat:dic ꝙ non : cum sit inter ipsos facta conuentio, & diuisio.l. licitatio.§.socii.ff de publ.

338 † Stat regia prouisio quòd omnes habentes puteos salis teneãtur facere sal, & dare id cõmuni pro soldis decem pro quolibet sextario librarum. cx. contingit ꝙ commune non indiget sale; & habentes puteos fecerunt magnam quantitatem salis: quam offerunt communi; instantes vt id in commune acceptet.An commune tenebitur illud acceptare: dic ꝙ non si non vult,sed illis tenebitur ad interesse suum.l. sed addes. §. si dominus. ff.locati:& l.si,cum mihi.ff.de dolo:quia hoc est inductum pro vtilitate cõmunis: cui,& fauori suo renunciare potest.

339 † Pacto datiarii cauetur quòd datiarius salis non possit vendere id nisi prout declarauerit Princeps,vel ciuitas : quæ est solita facere.x.vendere in mense Septembris , & Octobris , & vsque ad Frebuarium plus videlicet pro soldis. xxiiii. & per multos dies antequàm Princeps vel ciuitas declararet mentem suam : quam declarauit vendi pro.xxii.soldis ꝓ sextario quolibet : vendidit datiarius. Quæritur si datiarius salis tenebitur emptori prædicto cui vendit sal vltra solitum pretium quod ipse habebat antequàm Princeps , seu ciuitas declararet pro Principe,vel declararet pro ipsa ciuitate: dic ꝙ sic.l.si ita stipulatus fuero si ticius consul,in princi.& l.huiusmodi. ff. de verb. oblig. arg.l.quanq̃.C.de excusat. tut.& poterint etiã puniri arbitrio Principis, seu ciuitatis.

340 † Occurrit casus quòd exigitur gabella in via communi duorum territoriorũ diuersorum dominorum existente intra ipsa territoria:qualiter soluatur gabella: & per quem exigatur: dic per vtrumque dominum dictorum territoriorum,& gabellarios ipsorum: vna dumtaxat gabella,& non plures diuidenda communiter inter ipsos secundum Bal.in l. penul.C. de cond.inser.& per Petr.de V bal.in vii. pat.sui lib.societa. Et idem seruabitur in maleficio commisso in dicta via existente intra dicta duo territoria : denunciabitur per vtrunque syndicum in vtroque foro , & in vtroque punietur : tenet Bar. in l. ii. C. vbi de crim. agi opor. & vterque tenebitur ad pœnam statuti : & vterque iudex cognoscet, absoluet,& cõdemnabit pro vt iuris fuerit : quia vtriusque maiestas offenditur : tenet Bar. in l. iuris peritos. ff.de excus.tut. & Bal. in l. penul.C.de cond.inser. Et sic de emenda damnorum tenebuntur villę dictorum duorum territoriorum vbi est tale statutum emendæ : & vna villarum, seu casalium plurium vno soluente pœnam insolidũ liberabitur alia villa , seu aliud casale: vt passim dicitur in Regno Neapolis secundum Bald.in l. ex maleficiis. ff.de actio & oblig. & per Spec.in tit.de rapt. Et dictum statutum gabellam solui pro omni contractu,locum etiam habebit in contractu facto inter patrem,& filium : nisi sit contractus lucratiuus, vt donatio secundum Bar. in l.ii. C. de imponen. lucr.descript.lib.x.

341 † Et si dictauerit statutum solui tantum gabellam pro pœna, quantum pro sorte infra decem dies . An executio fiat pro pœna lapsu dicti decem dierum : dic ꝙ non : quia debet primo liquidari pœna antequàm exequatur:secundum Bal. in l. pri. C. de his quæ pœnæ nomine , col.xv.

342 † Et si statutum dixerit solui sportulas iudicibus pro omnibus causis:an teneantur clerici ad illas soluendum: dic quòd non : cũ sint priuilegiati.l. cum ecclesia. C.de epis.& cler.& per Bal.in l.cunctos populos.xxviii.col.C. de summ. Trini. & fid.cathol.

343 † Quæro de eo qui duas in æstimo habebat possessiones libratas, seu extimatas in decẽ:vnam ex illis vendidit, & aliam reliquit ecclesię vendẽdã : & pretiũ ex ea distribuendum pauperibus : quomodo soluetur collecta istarum duarum

possessionum

possessionum, & onera fierent stante dicto statuto: ꝙ soluatur collecta, vel onus feratur pro quacunq; re stabili, dic possessores pro rata teneri, & si fuerit primo onus impositum tenebor ego pro rata, & alii pro reliquo possidentes conuenientur. l. in his, in fi. C. de pręd. nauic. lib. xi.

344 † Statuto cautū est ciuitatis, ꝙ pro quolibet libello soluatur gabella, an soluenda fuerit gabella ꝑ additione facta post ad libellum: vt puta sunt decem in libello, & inde additæ sunt aliæ decem, an pro illa decem addita sit soluendū vectigal sicut fuit pro primis decem petitis: dic attendenda esse verba statuti, ꝙ si diceret ꝙ soluantur tot p o qualibet libra, soluat̄ & ꝑ additione, prout notāt Doct. in l. scire debemus. ff. de verb. obl. & per Bal. in l. generaliter C. de epis. & cler. & ita intelligitur quod not. Bar. in l. ius ciuile. ff. de iust. & iur.

345 † Et si diceret statutum prædictum de quolibet libello solui gabellam non erit soluenda pro additione si facta erit ex eadem causa.

346 † Et si soluatur gabella stante statuto ꝙ pro contractu solui debeat gabella acquisitæ proprietatis, An solui debeatur iterum pro contractu: quo acquiratur vsufructus stante alio statuto de quo superius ꝙ pro omni contractu soluatur gabella: dic non teneri, tenet Bar. in l. si pro prietati. ff. de iur. doc.

347 † Et si statutum dixerit ꝙ pro iudicio incoato soluatur gabella, & inchoatum sit in duobus locis, in quo loco solui debeat gabella: dic in loco iudicii, & id esse inspiciendum siue loquamur de ordine processus, siue de ordine executionis. l. missi opinatores. C. de exacto lib. x. & ꝑ Doct. in l. à Diuo Pio §. sententiam, de re iudi. & Bald. & Io. Bapt. de san. Seuer. in l. cunctos populos: C. de sum. Trin. & fid. cathol. vbi dicunt de concernenti sollennitate, & ordine contractus.

348 † Et si dictauerit statutum ꝙ pro omni contractu soluantur sex denarii pro libra, vel vnus grossus pro ducato quolibet pretii conuenti pro gabella, & seu datio aliàs contractus sit nullus vt aliàs dixi: contingit quòd quidam emit domū pro libris tercentum, & soluit tantū pro ducentis libris. An cōtractus sit nullus, vel saltem valeat pro ducentis: dic non valere stante dicto statuto, tenet Bald. in l. i. C. si aduers. rem iudi. & Alexan. in consi. lvii. in ii. vol.

349 † Et si contractus non valuerit alia de causa nulla debetur gabella, vt aliàs dixi secundū Bal. in c. i. de success. feud.

350 † Et si dictauerit statutum ꝙ de pretio cu iuslibet rei in cōtractum adductæ soluatur gabella de emptione tantum intelligitur secundum Glo. in l. cum dotē. C. de iur. dotium, & per Bal. ibi & in l. fina. C. de præd. decur. lib. x. & per Iaso. in l. i. C. de iur. emphyteuti.

351 † Et si dixerit statutum de quolibet contractu solui gabellam ex quo ius oriat̄. An solui debeat de qualibet promissione obligatoria de vendendo: dic quòd sic: nō tamen venditione postea sequente iterū soluetur cum semel solui debeat ſm Bar. & alii scriben. in l. fin. ff. de publ.

352 † An dictum statutum locum habebit de contractu promissionis de vendendo, vel ècontra de ꝑmissione, vel de euictione, dic quòd non, tenet Bar. in l. fi. §. quot. ff. de pub. & Gl. in l. honorē. ff. de mune. & oner. & Bal. in l. i. C. de pact. pig. lib. viii. & quid de cōtractu cessionis notat Bal. in l. cum per eos. C. si quis alie. nomi.

353 † Quid si vt aliàs dixi statutum non solutæ gabellæ pro contractu annullauerit instrumentum: an obligationem annullet in eo contentam, tenet Fran. de Crema quòd non in sing. suo. xl. incipien. statuto cauetur cum aliud sit instrumentū, & aliud contractus.

354 † Quid si statutum dictauerit quòd pro quolibet testamento, vel instrumēto soluatur gabella. An habeat locū si reficiat̄ instrumentū, vel testamentum de nouo ammisso protocolo, & iam soluta fuit gabella: vel ipsi aliquid addatur, aut pluries leuetur in membranis, vel cartis papiraceis, tenet Alex. de Imo. quòd non in l. i. §. si quis. ff. de verb. oblig. & Bar. & Doc. in l. i. & in l. vnum. ff. de testamen. & in l. quoniam, & per Bal. ibi. C. de testam.

Et si quis habuerit dominiũ in re certa, & id culpa, vel uoluntate sua ammiserit. An teneatur soluere gabellam, tenet Abb. quòd sic in consi. lxx. col. i. Et quo modo intelligatur dictum statutum, dic intelligi si hæreditas erat lucrosa, & addita, aliàs heres non tenebitur auctẽ. de nupt. §. si verò expectet, & per Ang. ibi col. iiii. & per Paul. de Castr. in l. fi. §. in computatione. C. de iur. delib. Et est notandum qualiter dictum statutum exorbitat à iure communi, cum de iure communi nulla sit soluenda gabella, cum omnis deductio sit sublata à dicto iure communi ex vltimis voluntatibus. l. fi. C. de edict. diu. Adria. tollen. & per Bald. ibi in iiij. col. & notab. v. & per Paul. de Castr. ibi dicentem strictè fore intelligendum: vbi Bal. etiam dicit malè facere illos: qui contrarium, statuunt: sed si tamen aliter fuerit statutum, seruandum erit statutũ huiusmodi. l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & c. 1. de const. in vi. & l. i. C. de sum. trin. & fid. cathol. & per Firm. in vlt. par. sui tract. vectigal.

355 † Et si tale statutum disponeret gabellã solui de qualibet hæreditate, an locum habebit in patris hæreditate delata filio: Io. de Plat. tenet quòd non in rub. instit. super verb. Alemanicus contrarium innuere videntur Ang. & Raphael. Cuma. in l. si emancipata. C. de iur. & fact. igno. & verum est secũdum Bar. in d. l. si emancipata, nisi statutum disponeret, quòd de omni lucro vltimarum voluntatum solueretur gabella: quia intelligitur etiam de eo: quod est quasi debitum: quia etiã dicitur lucrum etiam si patris filio defe ratur hæreditas, not. & Firm. in vlt. par. sui lib. gabell.

356 † Dicto stante statuto solui gabellam de hæreditate, & si hæreditas vacatur tẽpore gabellarii: qui posteà finiuit tẽpus suæ conductæ, & post additur hæreditas prædicta tempore alterius gabellarii qui gabellas nouiter conduxit, cui prædictorũ debeatur solui gabella, tenet Cyn. in l. fi. C. de fruct. & lit. expen. solui debere primo gabellario cuius tempore vacauit hęreditas, & Bal. in l. fin. ff. de iur. om. iud. per legem his quæ in puteum. §. postea. ff. quod vi, aut clam: & ratio est quia dies obligationis cessit tempore primi gabellarii. l. defuncta. ff. de vsufru. & per Cyn. ibi & per Bal. in l. diuortio. §. si fundum ff. sol. matri. & Petr. de Anch. in c. si propter, de rescrip. in vi. & per Moder. in l. hæres. ff. de acquir. hered. in contrarium facere videtur tex. in l. fructus pendentes. ff. de rei uend. & pro hoc faciunt not. per Pet. de Ancha. in c. i. ne præla. vices suas: Sed verior est, & communior opinio prima Cyui, & sequacium cum quo transeo.

357 † Quid si pro gabella soluatur minus ipsius debito pro cõtractu, an vitietur contractus vt superius tetigi, dic vitiari ita disponente statuto etiam si per errorem minus soluatur, quòd secus erit si plus debito solutum erit quòd debeat. l. qui putat. ff. de acquir. hæred. & l. fina. & per Doct. ibi. C. de tempo appell. vbi dicunt quòd bannum non debet cassari illi: qui etiam infra terminum statuti pœnã per errorem soluerit: quia error in calculo dierum nocet, not. Doct. in l. executione ff de verb. oblig. & per Glo. & Bal. in l. senatus. ff. de contrahen. empt & in l. ii. C. de rescin. vend. & per Bal. & Io. de Imo. in l. quamuis, ff. de condi. & demonstra.

Vbi dicit quòd si condemnato in pœnam centum librarum ex forma statuti, abscinditur manus si non soluerit infra terminum statuti: quòd locum non habebit si per errorem non soluerit: quod tenet contrarium in gabella. d. Alex. de de Imo. in l. seruus. §. si pluriũ, in fin. ff. si quis cautio. & Bal. in l. cũ sit. ff. de sepul. violat. & quòd contractus sit nullus habetur per Bal. in l. i. C. si aduers. vendi & in add. ad Spec. de appel. & per Firma. in viii. par. lib. sui gabell.

358 † Vbi ponit quòd si quis defecerit in vno nummo non soluto pro debito gabellæ stante forma dicti statuti, quòd annullabitur contractus virtute dicti statuti. Et de hærede ponit grauato soluere decem, vel dare agrum, & si soluerit partem, & non adimpleuerit adimplenda pro debito integro agrum habebit: vt dicit, & te-

net Bal. in l. pen. C. de his q pœnæ noīe, & in add. ad Spec. in tit. de appella.

359 † Quid si dictauerit statutum solui gabellam vt aliàs dixi pro quolibet cōtractu Aliàs res perdatur, quidam alienauit rē subiectam fideicommisso pendente conditione. An teneatur soluere, dic q̄ sic cū talis alienatio valuerit in præiudicium alienantis hæredis existentis soluendo, & ignorantes secundum Bart. & Ang. in l. Marcellus. §. resq;. ff. ad trebel. & in l. seruo. §. i. ff. de leg. i. & in l. fina. §. fin. C. com. de leg. & l. fin. §. fin. ff. de leg. ii. aliàs potest res vendicari. l. planè. ff. eod. titu. & in sciente pro dimidia tenebitur ratione legittimæ, & trebellianicæ, & pro residuo vēdicabitur, vel pretium veniet in fideicommisso secundum Bar. in d. l. fin. ff de leg. ii.

360 † Licet non committatur pœna ex frustatorio, & in valido actu, seu contractu s̄m Bal. in l. ea. C. vbi mand. fuer. aliena. & per Glo. in l. patronus. §. patronus. ff. si quis in fraude. patro. Et quando pœna contractus, & promissionis inualidæ cōmittatur, & quando non, habeť per Fir. in tracta. suo gabellarum par. vii. col. xv.

Et dic regulariter committi pœnam legalem pro facto, & actu inualido, & nō conuentionalem secundum Bald. in l. ii. C. de epis. audien. & in l. vbi pactum. C. de transact.

361 † Et an prędictum statutum q̄ soluatur gabella pro contractu quolibet habeat locum in actis quæ causam instruunt, dic q̄ non s̄m Bart. in l. i. §. i. ff. de eden. & in l. fraudem. §. neque. ff. de iur. fisc.

362 † Quid in apoca, seu apodissa an habeat locum dictum statutum quòd soluatur gabella pro omni contractu, & instrumento omni: dic q̄ sic cum veniant apodissæ appellatione instrumentorum. l. i. ff. de fid. instrum. & per Bar. in l. admonendi, in fin. ff. de iur. iuran. & in l. i. & ii. & per Bal. ibi. C. de fid. instru nisi de communi vsu loquendi aliter haberetur, q̄ apoca nō veniret sub vocabulo, & appellatione instrumentorum de communi vsu loquendi. Et qualiter probetur cōmunis vsus loquendi, habetur per Fely. in proœ. Grego. & per Bar. in l. Labeo. ff. de supell. lega. & in l. i. & per Bal ibi. C. de iur. calumnian.

363 † In statutis propriè intelligendis non veniunt testes appellatione instrumentorum secundum Io. de Imo. in rubr. titu. de fid. instrum. quantumcunq; testes instruant causam. Et dicto stante statuto q̄ pro contractu venditionis soluatur gabella, an eam soluere habeat emptor tantum, vel venditor tātum: Dic emptorem tantum teneri, & non venditorem. l. debet. ff. de ædil. edict. & per Roma. in consi. suo, ccccxcii. incip. per Italiam, & in suo notab. ccccclxxxviii. incip. per Italiam communiter sunt statuta. & Bal. in l. si prȩsidium. C. de ædil. actio. & in rub. de reb. cred. & in l. cū mulier. ff. sol. matr.

364 † Quid si fundus in Catastro emptoris, & venditoris descriptus, an una tantum sit soluenda, gabella, seu collecta, pro eo stante statuto, solui gabellam, & seu collectam pro omnibus stabilibus in Catastro, & seu æstimo descriptis, dic vnā tantum solui debere gabellam, tenet Bal. in l. i. ff. q̄ cuiuscun. vniuers. nomi.

365 † An statutum quòd pro contractu soluatur gabella. habeat locum in distractu: dic quòd non secundum Bal. in l. i. C. de rescin. vend. & Sal. in l. i. C. quādo licea. ab empt. disse. & per Alex. in l. Pomponius. §. prætetea. ff. de acquir. possess. & per Bar. in l. ab emptione. ff. de pact. et per Docto. in l. bonæ fidei. C. de pact. & Bal. in l. siue apud acta. C. de transf. & in aliis variis locis, quos breuitatis causa ommitto, & per Roma. in consi. lxxvii & in consil. ccccvii. & per Firma. in lib. suo gabell. in viii par. Et vnica gabella soluenda est, & non plures secundum Glos. in l. honorem. ff. de mun. & oner. & per Alexan. in l. interuenientis. ff. de iur. fisc. etiam ob nouam partium conuentionē, quod est intelligendum si incontinenti recessum fuerit: partium cōsensu contrario, & non post, ne fiscus decipiatur. Et sic refutatione contractus facta per pactum, id erit seruandum cum nouus sit contractus, secus si per dissolutionem: quia esset distractus nisi res ipsa retarda

tur:quoniam tunc foret nouus contractus,nouam requirens gabellam stante dicto statuto secundum Ange.& Pau.de Castr.in l.ab emptione.ff.de pact.nisi te scindatur contractus,vt inualidus. Secus si reformetur noua conuentione,& trãsactione denuo facta, secundum Bald post Cyn.in l.ii.C.deleg. & in l.ii.C. de eunoc.& per Saly.ibi.

366 † Et quando dicatur renouatus contractus,& quando non:vt gabella soluatur, vel non soluatur,not.Bar.in l.iuris gentium.C.de pact.De cõtractu uno in aliũ transfuso solui vnica debet tãtum gabella vt supra dixi,& non plures, tenet Bal. in l cum dotem.C.de iur.doti. & contrarium tenet in l. quid ergo.C. de contra. iudic.tute.& est notandum quòd appellatione contractus non veniat distractus s̃m Bal.in l.fina.C.si tut.vel cura.

367 † Quid iuris stante dicto statuto solui gabellam pro contractu,& pmisisti mihi vendere domnm,& soluisti gabellam: deinde fecisti mihi venditionem. An tenearis ad soluendum iterum dictam gabellam de vendirione eiusdẽ rei:dic ꝙ nõ l.interdum,& per Bar.ibi.ff.de publ.

368 † Quid si statutum disposuerit solui gabellam pro qualibet permutatione. An contineatur permutatio facta de re ad rẽ: & pro re in prerium:dic ꝙ sic:quia verbũ permutationis sicut commutationis est generale: nam commutatiua est iustitia omnium commerciorum,vt dicunt philosophi.l.ita constante.ff.de iur.dot.& l. sciendum.§ emptorem.ff. de ædil edict. & per Ang.in l.cum eiusdem.ff. eod.tit. & Bal.in l.i.ff.de rer.permut. Et re vera est permutatio,& oritur actio præscriptis verbis.l.naturales.ff.de præscr.verb. & per Bal.in l.ii.& in l.si cum.C.de rer. permut.& per Firm.in viii.par.sui tract. gabell.vbi dicit venditionem non contineri permutationis nomine, neque ècontra.l.i.& per Bar.ibi.ff.de cõtrahen.emp. & in l.i.C.de rer.perm.& per Bal.ibi,& in l.i.ff.eod.& per Pau.de Cast. ibidem, & Bald.in l.fin.ff de cond.ob cau.& in l. fin cum Glo.ff.de pręd.decur lib.x.& in c.i.& per Abba.extra de his quę fiunt à prælat.& per d.Anto.de Butr.in c. constitutus extra de restit.in integr. & per Io. And.in add.ad Specu.in titu. de empt.& vendi.in §.nunc dicendum,il.ii.vers.sed pone statutum,& per Abba.in c.i.de his quæ fiunt à præla. quantumcunq; nomẽ permutationis sit generale ad omnes cõtractus secundum Glos. & Bart. in rubr. C.de rer.permut. Et sic dictum statutum ꝙ soluatur gabella pro venditione non habebit locum in permutatione:nisi in permutationis contractu interueniret tanta additio pecuniæ vltra rem permutatam,quæ excederet rem datam in permutatione vltra dimidiam prætii: qa tunc præsumeretur, & esset uenditio,& non permutatio secundum Iaso. in pręlud.feu. In aliis nempè contractibus circa solutionem gabellarum vbi pretiũ rei appreciatæ concurrit stante generali statuto:dę quo superius in nuda possessione locum non habebit, si nuda possessio permuretur cum nuda possessione,qa non dicitur permutatio vera, nam vera permutatio transfert dominum, aliàs nõ esset vera permutatio,secundum Bald.in l.i.C.& ff de rer.permut. & habetur per Bart.in l.si quid earum.ff. de leg.iii.vbi meminit de larga significatione verbi cõparare & per Firm.in præallegato loco.

369 † Et si staret statutum solui gabellam de qualibet permutatione,non haberet locum in datione insolutum secundũ Specul.in tit.de empt.& vend.

370 † Quæro de statuto iuris congrui, siue de iure prothomiseos : vt stat Rauennæ: de quo iure fecit legem Fridericus Imperator incipientem sancimus, de iure prothomiseos,super rebus immobilibus venditis quod prelatio sit affinibus,& vicinis.An tale statutum habeat locum in permutatione:dic ꝙ non, Quid si detur res pro re, & pecunia. An sit contractus venditionis,vel permutationis & locum habere debeat statutum prædictum : Tu dic secundum Bal.& Ias.in prælud. feu. vt supra dixi:ꝙ si maior pars pretii fuerit pecunia,emptio, & venditio censebitur,aliter erit permutatio.l.fundi parte. ff.de contrahen.empt.& l.sterilis.§.si tibi.ff.

bi.ff de act.& empt.& c.qones,& per Io. And.& Imo.& alios ibi scribẽ. extra de rer.pmuta.& per Bar.in l. si emptor.C. de cõtrahen.empt.& in dubio censetur cõtractus innominatus.l.i.ff.de rer.permuta.& per Bar.in l.Aristo.ff. de donat.

371 † Solura gabella pro cõtractu promissionis factæ de mille,in quo cõtractu pactũ fuit:ꝙ si dictũ mille non fuerit solutum ad pascha,liceret creditori intrare possessionẽ bonorũ debitoris, & ea vendere ad eius libitũ. An teneatur de acceptatione possessionis,& de bonorũ ad iudicatione soluere gabellã:Bart. in l.si.§. quot.ff. de publ.dicit vnam tantũ solui gabellã pro dicto contractu vt aliàs dixi: tenet Ang. in l.cum eiusdẽ.ff.de ædil. edict. contrarium tenet Pau.de Cast.in consi.clxxxv. & dicit teneri bis soluere gabellã, cũ iis sint duo diuersi contractus diuersarũ rerum in diuersis obligationibus deducti, videlicet vnus de promissione, & alius de dandis bonis in tenutam, & dominiũ si ad pascha non soluerit: & sic de rebus in obligationem sub conditione deductis;& noua fit acquisitio,& obligatio,& pro vtroque solui debet noua gabella, & idem tenet Firma. in libro suo gabell.in par.v.col.ii.Quod iuri conuenit. Si de agro sit soluenda gabella quæritur:tenet Bart.quòd sic in l.forma.C. de censi.vbi est ager situs ibi soluitur prout consuluit Bal.consi.ccxv.

372 † Et an dominus,vel vasallus,aut emphyteuta teneatur soluere gabellã pro agro feudali,seu emphyteuticario:Iac. de Aluar.in tit.per quos fit inuest. in vsib.feu. tenet vasallum, & emphyteutam teneri ad dictam solutionem gabellarum,& nõ dominum.

373 † Quæro de contractu conditionali pro quo fuit soluta gabella. An veniente conditione iterum solui debeat gabella : dic non teneri prout firmat Bart. in l.sancimus.C.de consul.& non sparg. lib.xii.

374 † Et similiter pro cessione dependente à primo contractu,vel ab alio cõtractu pro quo fuit una primò soluta gabella,nõ est alia soluẽda gabella:tenent Bald.& Saly. in l.cum per eos.C.si quis alteri, vel sibi,& in l.ii.C.de cond.inser. in antiqua lectura , & Firma. in libro suo gabell. par.v.&.viii.

375 † Quid si stante dicto statuto ꝙ pro omni cõtractu soluatur gabella vt supra dictum est. An si pro dote detur res æstimata soluatur gabella vna pro dote, & alia pro æstima rei,& sic pro duobus cõtractibus:dic ꝙ non:cũ vna sola sufficiat solutio gabellæ,& secundus contractus æstimæ depẽdeat à primo contractu dotis,& ipsius sit accessoriũ ẽm Bal. in l.cũ dotẽ. C.de iur dot. Et an valeat tale statutũ quòd soluatur gabella pro dote,habetur plenè per Lapp.in allegationibus suis.nume.128.& nu 129.

376 † Quæritur ad quẽ spectat onus soluẽdi gabellam pro fructibus rerum dotaliũ. An ad virum,vel ad vxorẽ:dic ad virum per Gl.in l.i.C.de muli.in quo loco munera sexui subeant.l.Lucius.§.constãte. ff.ad municip. & per Spec.in tit.de con sul.vbi dicit virum teneri.

377 †Contingit contrahi Venetiis pro re existente Pisis,vel contractũ fieri Venetiis & instrm̃ dictæ cõuẽtionis Florẽtiæ vbi erit soluenda gabella si in vtroq; loco sit statutũ de soluẽda gabella ꝓ omni cõtractu,& an duę sint soluendæ gabellæ, vz vna Venetiis,& alia Florentiæ ,dic vnã tantum solui gabellã in loco contractus, & nõ in loco instrumenti confecti : nam aliud est contractus, & aliud est instrm̃: nisi extaret in loco confecti instrumenti statutũ:ꝙ pro cõi parciũ instrumẽto soluatur gabella, arg.l.exigere dotem.ff.de iud.& per Doct.ibi,& ꝑ Bal.in l.vniuersa.C.de preci.Impe.offeren. & in l.i.C. de contrahen.empt.& in l.i.C. vbi conueu.qui certo loco.vt aliàs dixi.

378 † Quid de collecta.An sit soluẽda in loco contractus sicut gabella stante dicto statuto ꝙ soluatur gabella, & collecta. Tu dic ꝙ nõ: quia in loco rei vbi est sita soluitur:tenet Bar.in l.i. C. de cens.& in l.i.C.de mulie.& in quo loco: Cõtrariũ tenet Bar.in l.multũ.C.si quis alter. vel sibi & per Saly. ibi & per Alexan.in l.vt præponitur. ff. de fideiuss. Et idẽ seruandum est pro cõtractu conditionali:vt pu-

Fff

ta factus est contractus Pisis cuius conditio purificatur Senis: dic gabellam dicti cõtractus solui debere in loco cõtractus. scilicet Pisis, si ibi fuerit dictũ statutũ ꝑ omni contractu solui gabellã, cum venditio sit actus principalis, & cõditio sit accessorius sequens suum principale.l.etiã. C.de iur.dot.c.accessorium de reg. iur.in vi.& per Bar.in l.sancimus. C. de cõsul. spar.lib.xii.& l.vinum.ff.si cert.petat.& per Glo.in l.si vxor.ff.de iudi.& Firma. in vi.par.sui tract.gabell.

379 † Et anteq̃ exigatur collecta tenetur exactor mittere notã, seu breuium cuilibet ciuitati, vel eorũ syndico, & officialibus deputatis ad regimen earum, in quibus contineat quantũquisq;, aut vicinia soluere teneat.l.i.C. de exacto. trib. lib.x. Et oĩa exacta notare habet fideliter exactor sub pœna incisionis manus: auct.nouo iure. C.de seru.fug. Et in æstimatione, & mensura prædiorũ quando sit æstimum debent vocari possessores prędiorũ domini.l.ii. & iii.ff.fi. regumd.

380 † Exactorũ officium est mittere in scriptis ad curiam principis quod sit exactũ, vel nõ exactũ.l.aparitores.C.de exactor. Et potestas debet mittere pro oĩbus debitoribus tributorũ instante exactore exigere.l.missi opinatores.C.de exact.trib. lib.x.& exactores hñt exigere si fuerit sibi datũ in mandatis à principe, & si non exegerint, & fuerint negligẽtes teneñ soluere de suo, si infra tẽpus sibi ꝓfixum non exegerint ẽm Bar.in d.l. missi, etiã si exactor fuerit in uilla ad exigendũ taleas, & collectas, ꝓ tot expensis tenebuntur debitores, an oẽs indifferenter in tot vt puta in viginti: dic ꝗ nõ, sed tantũ pro rata quantum ad expensas: nam qui plus ostendit in plus tenetur tenet Archi.in c.i.de re iud.lib.vi.

381 † In exactione tributorum, collectarum, gabellarum, & functionum fiscalium, proceditur summariè, de plano, sine strepitu, & figura iudicii: & de facto procedẽdo executiue, & sine citatione, ita consuluit Bal.in cõsi.ccccxxxiiii.in iii. volu.

382 † Quæro de contractu donationis, vel de institutione, & legato, an pro oĩbus prædictis soluatur gabella stante dicto statuto, ꝗ pro omni cõtractu soluatur gabella, & ꝗ de donatione soluaẽ etiã dicta gabella, & an dictũ statutũ cõprehẽdat hæredis institutionẽ, & legatum: dic ꝗ sic si institutio, sit lucrosa, & similiter si legatum fuerit lucrosum, & non onerosum, & sit soluẽda hæreditas cũ titulus sit lucratiuus, & tũc sit vt donatio tenet Ang. in auc.de nup.ĩ §.si verò expectet.col.4.

383 † Et cũ legatum sit donatio quædã à testatore facta ab hærede præstãda vt in eius diffinitione habetur.l.legatum.ff.de leg. ii. Statutũ tamen prædictũ nõ habebit locum in donatione remuneratoria: quæ etiam si excesserit quingentos aureos nõ indigebit aliqua insinuatione, siue fiat ex causa de præterito, siue de futuro, & non simpliciter fiat, habetur per Bar.in.i.constitu.digestorũ: & in l.Aquilius, & ibi ꝑ Alex.& in l.pen.cũ Glo: ff.de donat.int. vir.& vxor & per Saly. in l legem. C.de pact.& Bar.in l.iuris gentium.§.v.ff.de pact.licet ibi Raph.Fulg. fuerit in cõtraria sententia.

384 † Nã permissa est remuneratio, & nõ donatio.l.quod autem.§.si vir.ff. de dona. int.vir.& vxor.& per .Bal.in l. volũtate. C.de dot.promiss.& per Bar.in l.sed si lege.§.consuluit.ff.de petit.hæredi. & pro remuneratione potest res subiecta fideicõmisso alienari: vt in dicta prima constitutione digestorum habetur & per Bart. ibi & in l.iubemus nullã, per illum text. C.de sacros.eccl.habetur in auct. res q̃, C.comun.delega. & per Io. Bertach.in viii.par sui tract.gabel. col.xiii. & ratio est quia remuneratio est solutio debiti, & donatio debita, vel datio ex causa beneficii accepti &c. cuius omnis rationalis memor esse debet.

385 † Quid si debitor soluit gabellam de euictione, seu litis contestatione ex forma statuti: an repetat à uenditore obligato ad expensas litis: Paul.de Cast. & Alex. de Imol.tenent quòd non in l.venditores.ff.de verb.oblig.

386 † Quæro de statuto distante ꝗ si venditor non soluerit gabellam pro re empta non possit petere pretium rei venditę,

vtrum posſit emptori rem petenti cõtra venditorẽ excipere de pretio non soluto stante dicto statuto: dic ꝙ sic: quia statutũ excludens à petitione pretii nõ excludit ab excipiẽdo quod pretium soluatur: nam per statutũ æquitas naturalis non tollitur: quod eſt quòd quis non habeat rem, & pretiũ: nam quædam denegantur agendo, quæ non denegantur, sed permittuntur excipiẽdo. l. libertas. ff. de in ius vocando, & per Bal. & Sal. in l. fin. C. de peric. & cõmod. rei vend. & tenent contra Bar. in l. bona fides. ff. de act. emp. & cautus eſſe debet uenditor ne rem det sine pretio: & quidã dicunt habere locũ in ciuilibus, & nõ in criminalibus: habeſ per Bar. in l. i. §. sublata. ff. ad Trebell.

387 † Et quid in adulterio pro quo transigi non poteſt, cum in eo Deus, & mundus lædatur. l. transigere, & per Bart. ibi. C. de transſ. & in l. nõ solum. §. quanq. ff. de iniur. & pulcrè per Io de Firmo in vlti. par. sui libri vectig. ibi. xix. & xx.

388 † Quæro de statuto diſponente pro sententia solui gabel ã an locum habeat in ſententia interlocutoria: dic ꝙ non: niſi habuerit vim ſententiæ diffinitiuæ negotium totum finientis cum propriè intelligantur statuta: & non habebit locũ dicentis statutum in præcepto de soluẽdo, niſi foret factum cum cauſę cognitione, præcedente libello ſm Gl. & Bar. in l. ſi. C. de bon. libe. neq; in laudo, neq; in primo, & ſecundo decreto, neq; in iuramento, neq; in cõfeſſione iudiciali, quæ vim habent ſententiarum. locum habebit dictum statutũ ſm Bar. in l. i. ff. de cõfeſſ. & Doc. in rub. C. de re iud. & in l. qđ iuſſit ff. eod. tit. & Glo. in l. i. ff. quando appel. ſit & per Canoniſtas in c. vt debitus honor, de appell. & per Bal. in l. ſi præſes. C. quom. & quando iudex, & per Bart in l. ii. ff. de appell. recipien. & in d. Gl. l. primæ. in §. ꝙ in ſententiis. ff. quando appella. ſit, & per Docto. in l. i ff. de iuriſdict. omnium iudic. & per Alexand. in conſi. l. ii. volu. & Bald. in aucten. quæ ſemel. C. quomodo, & quando iudex, & per Canoniſtas in c. peruenit de appell. Neque habebit locum in ſententia lata in cauſa ſummaria ſecundum Ang. & Pau. de Castr. in l. iii. de iuriſd. om. iud. & in conſil. lxxi. nec locum haberet in Regno Neapolis in aliqua ſententia, & quantũcunq; ſit diffinitiua cum ex regia prouiſione omnes cauſæ ſint ſummariæ.

389 † Et ſi dictauerit statutum ſolui gabellam pro quantitate petita in iudicio, & cum quidam petierit centum, & obtinuerit tantum in viginti aduerſarium condemnari quantum ſoluere tenebitur pro gabella, an pro centum petitis, vel pro viginti tantum obtentis: dic pro quantitate petita centum cum inſpicitur quid petatur, & non quid debeatur ſecundũ Bar. & Ang. in l. in offerendis. C. de appella. & in l. ſi idem cum eodem, iuncta l. cum quidam. ff. de iur. om. iud. & in l. damni. ff. de damn. infect.

390 † Et ſi dixerit statutum ſolui gabellam pro æſtimatione rei vectæ, vel petitæ in iudicio quão erit ſoluenda gabella, dic ſolui ſecundum quod æſtimabitur res petita, aut vecta prout in proceſſu liquidabitur, & probata fuerit: & non à principio litis ſecundũ Bar. in l. ſi. C. de appel.

Et ſi quęſtio erit de poſſeſſione extimabitur poſſeſſio, & non res ſecundum Bar. in l. ſi duo. §. fina. ff. vti poſſid.

391 † Et quid iuris de ſentẽtia diffinitiua habente plura capita. An tot ſoluentur gabellę quot capita fuerint in ea: stante statuto prædicto: dic ꝙ ſic, cum tot ſint ſententiæ quot capita. Ita tenet Pau. de Caſt. in l. in fideicommiſſum. §. legatum. ff. ad Trebell. & plenius per Fir. in trac. ſuo gabell. in par. viii.

392 † Et stante statuto contra non ſoluentẽ gabellam pro ſententia &c. ꝙ cauſa appellationis habeatur pro deſerta, an vendicet ſibi locũ statutum prędictũ in paupere: qui ſoluere non potuit, nec poteſt cũ in qualibet parte iudicii ſolui nõ potuerit, nec poſſit: tenet Bal. in auct. generaliter, in pen. col. C. de epiſc. & cler. nõ habeti pro deſerta in paupere nõ valente ſoluere gabellã propter paupertatẽ. c. licet, de cẽſ. & per Gl. in l. eos. C. de appel. & Inno. Philip. Fran. & Modernum Deciũ in c. ex ratione, extra de appell. & p

Bal. in l. acceptã. C. de vsur. & in l. ii. §. si quis in iudicio. ff. si quis caut.

393 † Quæritur de statuto permittente gabellam solui pro legato, & litibus: an habeat locum in legatis piis ex quibus nõ detrahitur falcidia, & in litibus piorum locorũ: dic ꝙ non: ſm Bald. in aucten. sed hodie, & in l. nulli. C. de episc. & cler. neque pro legato malè ablatorũ: quia etiã illud dicitur pium, & debitum ſm Bald. in l. si seruo fideicommisso. ff. de hęred. instit. & per Bar. in l. i. C. de sacros. eccl. q etiam dicit de hoc non detrahi falsidiã, si probetur ei deberi cui fiat restitutio, aliàs sic. variauit Bald. in l. cum clericis. C. de epis. & cler. Et si statutum dictauerit non audiri: qui nõ soluit gabellam an locum habeat in omni foro tam ecclesiastico, quàm seculari: tenet Bal. ꝙ sic in c si quis p triginta, col. vi. in tit. si de feu. fuer. controuer. in vsib. feud. & per Moder. in c. fin. de præscript. Et stante dicto statuto iudicium non redditur nullum pro petitione in iudicio facta non soluta gabella: quia solui potest in qualibet parte iudicii secundum Bald. in auctẽn. generaliter. C. de episc. & cler. & in l. per diuersas C. mand.

394 † Quid de legato facto cõsanguineo suo pauperi. An dicto stãte statuto sit soluenda gabella: tenent Doct. quòd non in l. ii. ff. de sepul. viol. & Bal. in l. illud. C. de sacrosan. eccle. & ibi Glo. quia tale legatũ dicitur pium. Secus si foret diues legatarius consanguineus: vt in d. Glo. ad prædicta faciunt not. per Bar. in l. alio. ff. de alimen. & cibar. lega. & in l. durus. ff. si cui plusquàm per legem falcidiam: fallit si talis consanguineus reputaretur ab ipso testatore inops: quia tunc pium legatum diceretur, vel non esset adeò diues secundum eius nobilitatem, & conditionem nobilem prout cõueniret nobilitati suæ: & erubesceret laborare, fodere, vel mendicare: vt sæpe contingit in nobilibus multis natura operante procreatis pauperibus secundum Bar. in l. i. C. de sacro san. eccle. in ii. quæst.

395 † Quæro si stante dicto statuto teneatur legatarius vsufructus: cui per testatorem remissa fuit cautio quam præstare tenebatur hæredi de vtendo, & fruendo arbitrio boni uiri soluere gabellam pro tali remissione: tenet Bal. quòd non in lectura antiqua. l. ii. C. de cond. inser.

396 † Et quomodo de vsufructu soluatur gabella deducto in contractu, vel cõstituto per contractũ, aut per testm̃, vel in testõ, aut codicillis legato, stãte dicto statuto ꝙ soluatur gabella &c. dic ꝙ debet fieri æstimatio vsufructus. l. i. §. si vsufructus. ff. de lib. lega. familiæ, & ibi per scriben. & per Glo. & Docto. in l. omnium. C de vsufruct.

397 † Quęro de casu. Si debitor, vel vẽditor teneatur soluere gabellam stante statuto quòd pro cõtractu debiti soluatur gabella: dic per creditorem sentientẽ commodum ex contractu, quòd fallit in mutuo, & cõmodato ex quo non sentit commodũ. l si quis. ff. si cert. pet. & per Bald. & Saly. in rub. C. si cert. petar.

398 † Quęritur de statuto statuente solui gabellã pro quocunq; contractu an habeat locũ in eo qui promisit rem: vt ille qui tenetur dare rem, teneatur etiã ad gabellã: & etiam promissor teneatur soluere gabellam. tenet Petr. de Ancha. quòd sic in Clemen. q̃uis. de appell.

399 † Quid si statutũ dictaret pro qualibet libra donationũ solui pro gabella duodecim solidos, & ꝑ uẽditione solidos decẽ, & in fraudẽ maioris gabellę, quis vẽdat, & pretium palam recipiat, vel fateaẽ recepisse, & inde clam restituat cũ intẽtio fuerit donãdi, an teneatur soluere gabellã pro donatione, vel pro venditione, dic ꝑ donatione, & nõ pro venditione, quæ pręsumitur ficta, & simulata. & si nõ appareret animus donãdi ex quo apparet actũ de pretio non exigendo, secundum Bal. in l. cũ in uẽditione. C. de cõtrahen. empt. & cũ pretium interuenerit in donatione nõ est ꝓpriè donatio: tenet Abb. in c. i. de his, quæ fiunt à pręla. & Bar. in l. si pecuniam. ff. si cer. peta.

400 † Statuto prohibetur lanam extrahi sub certa pœna, vel ꝑ extracta tot solui ꝑ gabella, cõtingit extrahi pelles lanutas, & irsutas, an in pœnã incidat, vel teneaẽ ad gabellam

gabellam pro dicta lana nõ tonsa de pellibus: dic non incidere in pœnam, neque teneri ad gabellam. §. in pecudum, inst. de rer. diuis. quia appellatione lanæ non continetur pilus cum ponatur ꝓ specie: In contrarium videtur facere tex. in l. si cui lana, vers. sed & an & pellis. ff. de lega. iii. vbi dicit ꝙ appellatione lanę con tinentur pelles lanutæ; quod cõtrarium soluo: quia illud procedit ratione legati: quòd secus est in casu nostro statuti pœ nalis, quòd est stricti iuris. l. quidquid astringendæ, de verb. oblig.

401 † Quęritur de alia statuti dispositione solui gabellam ꝓ qualibet accusatione: si in libello fuerint propositæ plures que relę, & accusationes: an tot soluantur gabellæ: quot querelæ fuerint in libello ꝓ diuersis. delictis in eodem libello propositis: dic secũdum Bar. in l. i. C. vnde ui: & in l. cum si exhibuissent. ff. de publ. & dic ꝙ si tot sunt maleficia tunc tenebitur respectu personarum delinquentiũ ad omnes, & pro omnibus soluere gabellas plures, aliàs non tenebitur, nisi ad vnam solutionem vnius solius gabellæ: vt per Bar. ibi: & per Firman. in v. par. sui lib. gabell. versi. viii. cum sequen.

402 † Quæro de statuto quòd pro qualibet alienatione soluatur gabella, seu collecta: An solui debeat per ecclesiã alienantem, vel acquirentem: dic quòd non: sed per venditorem alienantem in ecclesiã: nisi ecclesia recipiens pacto conuenisset cum venditore, vel pro venditore soluere gabellam, & seu collectam: & se describi fecerit in libro ęstimi communis secũdum Bal. in aucten. sed periculum. C. si ne censu, vel reliq. Onus autem collectarum vt aliàs dixi potest imponi rebus quæ traduntur ecclesiæ secundum Bal. in d aucten. periculum. tenet & Bar. in l. caueri. C. cõmu. præd. & per Inno. in c. verum, extra de foro compe. & maximè quando sunt res solitæ collectari anteq̃ peruenissent ad ecclesiam vt aliàs dicam.

403 † Quęritur de priuilegio concesso Titio, ne teneatur soluere collectas ꝓ prędiis suis: an locum, habebit in prædiis ęstimatis, & in libro ęstimi descriptis ꝑ ipsum posteà acquisitis: quę bona fide tempore priuilegii possidebatur ab alio: dic quòd non: quia talia bona remanebunt subiecta oneribus prædictis: ita tenet Ioan. Andre. in c. ii: in x col. de decim. lib. ii. & Roma. in fin. suo dciii. & Doctores idem firmant in l. omnia priuilegia. C. de epis. & cler. & in c. tamen capella. extra de priuileg. arg. l fi. §. Caio. ff. de lib. leg. & l. Iulianus. §. Celsus. ff. de actio. empti.

404 † Quęro de alio statuto disponente solui gabellam de, qualibet possesione acquisita de nouo, an vendicet sibi locum in eo: qui possessionem tantum ciuilem acquisiuit: vt ingrediens eam posteà dicatu. consequi naturalem, & de ea similiter teneatur ad gabellam: dic quòd non: cum tunc dicatur continuare, & non de nouo quærere possessionem: & vna solutione liberetur perfectè possessor: habetur per Abb. in c. cum venissent, extra de restit. spol.

405 † Quæritur de superindicto salis imposito vltra id, quod primò sal vendebatur pro necessitate ciuitatis: an exigendum sit à datiario salis, vel à deputato officiale: dic exigi ab ipso deputato officiale: & non à datiario: quia non est datium, sed superindictum. c. recollentes, de stat. mona. & l. si ex meis. §. Proculus. ff. de rer. diuis. & pro hoc non dantur fideiussores vt de datio. l. i. cum similibus. ff. de publ.

406 † Quæro de bonis debitoris fisci si vendita fuerint non seruata forma, & solennitate iuris: an retractetur vẽditio talis, & res vna cum fructibus: dic quòd sic. l. i. C. de fide instru. & iur. haste. fisc. libro x. vbi dicit Bar. quòd si quis emerit, aut conduxerit gabellas à principe, vel à ciuitate habente auctoritatem vendendi, vel locandi gabellas, & res debitorum vectigalis: quòd tenebitur seruare solennitatem iuris: aliàs venditio, & seu locatio gabellarum erit nulla; & est menti tenendum.

407 † Possunt tamen per fiscum legitimè res quæ confiscantur ob gabellam non solutam, vel ob tributum non solutum deti-

neri,& vendi cum bona conscientia: tenet Bald.in l.iubemus, C. de sacrosf. Eccle.& per Io. Andre. in c.eos,de immu. Eccle.

408 † Occurrit in facto prouisionem statutariam in ciuitate solui gabellam de mercibus vectis,contractibus, testamentis, & legatis ex forma statuti;& annuatim gabellarum conductores,& emptores mutari,cui debeat solui:dic illis publicanis, quorum est gabella tempore conductionis mercium, ac initi contractus quantumcunque condictionalis.l.fin.ff de stipul.seru.& in principio,cuiuslibet anni: secundum Bar.in l.falcidia: & in l. cum Titio,ff.ad leg.fal.& per Ang.in l. in annos,eod.tit.ff.& in l.fi.& per.Bar. ibi.ff. de iur.fis.& per Alex.in consi xxxv. in iiii.vol.& Bal.in l.annalibus.C. de legi. & sic vt aliàs dixi non est soluendum illis gabellariis: qui tempore conditionis sunt gabellarii: sed illis tãtum qui sunt, aut erant gabellarii tempore initi contractus:tenet Bar.in l.sancimus.C.de cõsul.& non spargen.lib.xii.

409 † De legatis autem in annuis soluetur illis qui erunt gabellarii tempore solutionis secundum Bar. in d.l.falcidia, & in l.cũ Titio.ff.ad leg falcid.

410 † Quid de tyranno, aut parte vna factio sa existente in ciuitate parte aduersa sibi exclusa extra ciuitatem: vt sæpe contingit in terris ecclesię vbi tolerantur partes Ghelphæ,& Gebellinę; aut alio nomine nuncupatæ: & in terris prædictis status ecclesiæ sæpe componuntur delicta,& mortes; & alia facinora cuiuscunque generis pro pecuniis , vt iure sit longobardo. Et tyrannus, vel pars prædicta locauit gabellas:& inde fuit expulsus tyrannus, vel pars prædicta fuit deiecta de ciuitate per contrariam partem sibi hostem;cui fiet solutio pretii gabellarũ: dic successori:tenet Floria. de San.Petro in l.si operas.ff de vsufr.

411 † Quidam alienauit bona sua impositis collectis tributari,& collectari solita illa videlicet quæ sunt fertilia sterilibus non fertilibus pro se retentis : & inde se absentauit, an tenebitur emptor pro eo soluere pro dictis bonis fertilibus, & sterilibus:dic quòd sic:& onera subibit.l. si quis.C.de omni agro deserto lib xi & l. i.C.de mun.patr.et.C. de anno. & trib. lib.x. vbi habetur ꝙ si cũposita collecta, & quis vendiderit domum, & alia bona non reperiantur penes ipsum tenebitur emptor ad solutionem collectę per dicta iura.l.i.C.de iur.fis.lib.x.

412 † Pacto cõuentum est inter publicanos, & commune ciuitatis,quòd nullus possit vendere vinum quod non sit datiatũ in pœnam decem librarum incurrãt:quidam forenses biberunt vinum in hospicio non datiatum ignorantes talia pacta: an incidant in pœnam dicti pacti : dic ꝙ non:cum talia pacta non ligent ignorantes.l.i.C.de summ.Trini. & fid. cathol. nam inquit Apostolus si quis infideliũ vocauerit vos ad cęnam,quidquid vobis appositum fuerit comeditè nihil interrogantes: si quis tamen vobis aliquid dixerit hoc idolatrium est nolite comedere.

413 † Quæro de statuto quod est in ciuitate Aretii,quòd pro lucro officiorum soluatur gabella : an pro lucro aduocationis, & procurationis debeatur solui gabella dicto stante statuto:tenet dom. Anto.de Butr.ꝙ sic in c ii.de postul.& Domin.de Santo Gemin.in cap si quem, de procu. & Petr.de Anch.& Imol.in rub.de offi. deleg.& Alber.de Rosa.in iiii.par. statuti vbi dicit idem seruari in imbasiatore dicto stante statuto.

414 † Statuto macellariæ cauetur,quòd vendentes bestias tenentur soluere gabellã; quęritur si macellarii vendentes bestias per frusta ad libram,vel ad plures libras teneantur soluere gabellam: dic ꝙ sic.l. cum de lanionis per Glo.ibi.ff.de lib. lega. licet in contrarium videatur facere tex.in l.si seruus.§.boue.ff.de cõdi.furt. & l. mortuo boue.ff.de lega.ii.

415 † Quæro si consilium ciuitatis ob occurrentes necessitates eiusdẽ ciuitatis possit imponere gabellas, & collectas perpetuas:dic quòd non: nisi à Principe, vel à toto populo foret sibi data facultas:quia tunc consilium totum populum repræsentaret pet Glo. in tub. quæ sit longa

confue.l.prohibitæ.ff.quòd ui,aut clam:i nam tunc haberet auctoritatem generalis adunantiæ:quæ loco Imperatoris habetur vt ibi;& ita dicebat Saly.in l.vect galia.C.de vectig.& commiss. eorum,& l.illud.& l.nulli. & per Bar.ibi. ff. quod cuiusq; vniuers.nomi. & debet legitimè conuocari consilium sono tubæ, vel campanę secundum solitum vt actus valeat de mandato superioris,& seu iudicis, & magistratus ciuitatis:vt dicit Bar.in l.ii. C.de decur.lib.x. & in l.omnes populi. ff.de iust.& iur.

416 † Et decuriones dicuntur consiliarii, & eorum gaudent priuilegio; ita ꝙ torqueri non possunt vt tenet Bar.in d.l.nulla, & in Rubr.C.decur.lib.x.& in l.nō ambigitur.ff.de legi.

417 † Quæro de spurio.an possit esse decurio,& habere dignitatem: dic ꝙ sic;si fuerit persona proba, & morigerata, prudens, & perita; non sequens vestigia parentum suorum: quia non est impedienda dignitas illi qui nihil deliquit, nec commisit.l. spurii.& l. generaliter.ff. de decur.eum vitia parentum non sint imputanda filiis. c. osius: & c. vndecunque nascantur homines.lvi.distin.

418 † Quod partes consilii interuenire debent pro legitimo consilio:dic partes saltem duas.l.nulli.ff.quòd cuiusq; vnider. nomi.iuncta ibi Glo.& l. nominationū. C.de decurio lib.x. & per Bar. in l.ii ff. de decre.ab ordi.faciē.& in l.omnes populi.ff.de iust.& iur.& in l.quod maior. ff.ad municip.& in l.curiales.C. de præ di.curia.lib x. quod facere nequeunt castella, & villæ recognoscentes superiorem.l.fin.& per Bal ibi. C.no vecti.

419 † Et est notandum vt soluantur impositę collectæ quòd imponi possunt pœnæ, & multæ contra non soluentes quoniā omnia possunt facere ad illud concernētia vt effectus sequatur.l.ii.ff.de iur.om. iudi. & per Bar. ibi per reg. de decre. ab ordi.facien.l.ambiciosa: & l.i. ff. si quis ius dicen.non obtemp.in fi.& ponit Bar. in d.l.ambiciosa auctoritatem sapientū, consulum,priorum, & ancianorum ciuitatum,locorum,& populorum; & si habuerint auctoritatem à statuto,ea vti debent arbitrio boni viri,& non aliter: notat Bar. in l.creditor.ff.mand.in vlt. col. & in l.cum proponas.C. de fideicōmiss. liber.& in l.alio.ff.de alim.& cib.leg. & de dicta auctoritate ancianorum habet per Bar in prim.const. C.& Io.de Firm. intract.suo vectig.par.i.col.iiii.

420 † Gabella,& seu ius exituræ an solui debeat de incremento victualium facto ꝓpter humiditatem in naui, & terra propter aquam, & inundationem: & an in tali casu dicatur fraus,& teneatur ad pœnam; dic quòd debet arbitrari arbitrio expertorum: quia grana fuerunt ingrossata propter humiditatem; & dictum incrementum debet arbitrari vt supra: & pro tali incremento nō soluitur ius exituræ:nec tenetur ad pœnam cum non dicatur fraudare, nec dolus interuenit,neque fraus.l.igitur.§.potest.ff.de lib.cau. causa enim etiā iniusta excusat à dolo, & à pœna consuluit Decius consi. dcv. & in consi. dclxvii.incip. non consonat in v.vol.& per Sozi.in l. iustè possidet. ff.pe acquir.poss.

421 † Occurrit quòd quidam vendidit domum,& illam tradit emptori:imponitur post gabella super domibus, & terris ꝓ debito communi quod debebatur ante venditionem quis tenebitur soluere gabellam:an venditor,vel emptor: dic emptorem teneri:quià debitum vniuersitatis non est singulorum: & ante non erat imposita gabella, & onus rei traditæ in in emptorem ad ipsum spectat secundū Fede.de Senis in consi. ccxcviii. incipiente punctus.

422 † Quæro si ciuis receptus nouiter in ciuem teneatur ad debita in præteritum facta per vniuersitatem illius ciuitatis in qua fuit receptus in ciuem: dic quòd non,secundum Bar. & Bal.in l.prouidendum. C.de decur.lib.x.& in l.incolas.ff. ad municip.& Bal.in l.i.§.quibus.ff.qđ cuiusq; vniuers.nomi.

423 † Et in quibus locis solui debeat gabella:dicit Bar.in l.i.§. forma, decens. & in l.i.C.de mul. & in quo loco oner. sube. lib.x. quòd solui debet in loco vbi sunt

ſtatutæ gabellę, & in loco patrimonii collectæ vt aliàs dixi:habetur per Bar.in dicto loco; ſi collecta fuerit particularis ciuitatis;ſecus ſi impoſita fuerit à Princi pe;vt puta à Papa, & ab Imperatore,aut à Rege in eorum ſtatu generaliter ubiq; ſolueretur.l priuatus. C. de excuſ.mune.cõſuluit Io.Cal.in tit. de conſt.& ad prædicta faciunt notata per Domin. de San.Gemin.& Io.Andre. in c.i.de immun. eccle. & de hoc aliàs dixi in præſenti libro.

424 †Quæro de muneribus; nam munus dicitur tribus modis vt dicit Bar. in l.i.C. de mul. & in quo loco one. ſexui ſube. lib.x.Et munus propriè dicitur qđ neceſſariò ſubimus lege, aut mero Imperio eius qui habet poteſtatem.l. munus.ff. de verb.ſigni.& eſt tripartitum : nam vt dicit Iuriſconſultus in l.fin.ff. de mun. & one. quoddam eſt perſonale; quoddã patrimoniale,& quoddam mixtum. Perſonale habet honorem annexum, & appellatur honor vt in tex.d.l.i.C.de mulie.& in quo loco.lib.x. quoddam vilitatem annexam in ſe habet; & appellatur ſordidum.l.maximarum.& l.ſordidorũ. C.de excuſ.mun. & quoddam nõ habet honorem,neque vilitatem;& appellatur munus ſimpliciter vt in d.l.i. de primo eſt tex.in l.honor.ff.de mun. & hono.ab hoc repelluntur infames.l.i. C. de infami.l.ii.C.de dign.lib.x. & multæ perſonę ab hoc munere primo repelluntur vt dicit Bar.in d.l.i.C. de mulie. & in quo loco &c.lib x.Secundum conſiſtit in officiis ſordidis,& vilibus:de quibus plura notãtur in d.l.maximarum,de excuſ. mune. & ſicut primum eſt, & reputatur honor:hoc ſecundum eſt vile,& reputatur vile.l.humilioribus.C.de ſuſcept.& arch. & reſpectu perſonæ, & cauſæ: poteſt eſſe hoc ſecundum munus ſordidũ, vile,& non vile,vt in d.l.fin.ff.de mune. & oner.l. ad inſtructionem: & l.priuilegia. C. de ſacroſ. Eccle. ibi ad humanæ naturæ:pro quibus facit Bar.in d.l.i.Tertium non habet in ſe dignitatem,neque honorem annexum:vt ſuſceptor pecunię publicæ; & archiarius legatio,& ſimilia.l. propter magiſtratum. ff. de excuſ tut.& l.i.C.de infam.& l.i.l. qui ętate:& l.ad rem publicam.ff.eod.tit.

Et munus patrimoniale eſt vbi vertitur ſumptus.l. munus patrimoniorum. ff.de mune. & oner.& hoc eſt etiam tripartitum. nam imponitur quandoque ſumptus perſonæ tantum nulla habita contemplatione patrimonii: vt eſt præſtatio per capita: quæ capitatio dicitur vt alias dixi; & quandoq; imponitur cõtemplatione patrimonii per ſolidum, & libram: & quandoque rebus nulla habita contemplatione perſonæ:de primo habetur in l.ætatem.ff.de cenſi.& in l.i.C. de anno. & tribu. & ciues non faciunt hanc præſtationem, ſed ruſtici tantum. l.i.C.de ca.ciui.cenſ.exim.lib.xi.& hæc ex cauſa ſalarii rectorum imponitur.l.i. C.de anno.& cap.& pręſtatur per habitantes in loco vbi imponitur. Secunda imponitur perſonę pro rebus, & dicitur collecta habito reſpectu patrimonii: habetur in l. reſcripto.§.fin.ff. de mune.& honor. & variat collecta nõ habens certam formam; & per æs,& libram imponitur ſecundum voluntatem ſuperioris. l.fin. & per Bal.ibi. C.ſi cenſ. vel reliq. Glo. eſt in l. ſancimus.C. de aduoc. diuerſ.iud.

425 †Imponuntur collectæ per ciues ob ciuitatis neceſsitatem inter ipſos ciues: & per ipſos ſoluendæ ſunt & non per forenſes.l.omnes prouinciarum.C.de ope. publ.l.i. ff. quod cuiuſque vniuerſ. & l. libertus. ff. ad municip.

Et ſi imponerentur ob publicam vtilitatem debent imponi de licẽtia Principis; aliàs non valerent.l.placet.C. de excuſ. mun.lib.x.& C. de ſup indic.l.i.eo.lib. & ſi ciuitas vellet imponere collectam vt domum fieret principi; non poſſet de iure:ſed de facto: tamen de iure prædicta non procedunt in ciuitatibus recognoſcentibus ſuperiorem: ſed non in illis ciuitatibus, quæ non recognoſcunt ſuperiorem:habetur per Bar in l.i.C.de muli.& in quo loco,&c.fallit in ciuitatibus quæ ex longiſsima conſuetudine tanti temporis cuius initii memoria nõ

exit

extat in contrarium, vel ex priuilegio possunt collectas imponere sine alia licentia superiorum.l.hoc iure.§. ductus. ff.de aqua quoti.& æstiu. & in ciuitatibus quæ habent prædia sua tributoria; & tunc rebus, & non personis imponitur collecta: pro qua imponenda æstimabuntur mobilia.& immobilia, & se mouentia.l.fin.C.de immu.nemi.cōceden. & l.forma,de cens.& l.susceptores. C.de suscept. & archa. lib.x. & dicta extimatio habebit effectum:vt in l.i.C.apoc.publ.eo.lib.

426 † Quæro si ciuis qui habet possessiones in aliena patria, & seu in alieno territorio & alibi positas an teneatur pro illis soluere collectas in patria sua positas: Glo dicit ꝙ non in l. i. C. de mulie. & in quo loco lib. x. quoniā forte alibi solueretur tributum & hic collecta; quod esse non debet: & secundum hoc vt dicit Alex.in add.ad Bar.in d.l.i.videretur dicendum quòd si alibi tributum, vel collecta non solueretur pro rebus existentibus extra territorium patriȩ: ꝙ cogi posset ad soluendum collectam in patria ꝓ illis rebus non existentibus in patria & eius territorio: nam pro tributariis rebus non debet solui collecta alibi. l. priuarus.C.de excus.mun.

427 † Quęro de marito si tenetur soluere collectam pro fundo dotali :dic teneri: quia recipit fructus. l. i. C. de anno. & trib. lib. x. & l.hactenus. ff de vsufruct. & l. neque.ff.de impens. in re. dota.fac.

428 † Princeps concessit Sempronio gratiā, & seu priuilegium exigendi gabellas in certo territorio. Ad id Sempronius possit alteri vendere sine consensu principis concedentis:& dicit Bar. in l.in diem,in fin.ff. de aqua pluu. arcen. tale ius non venire in generali venditione fundi: sed remanet apud venditorem fundi: tenet Bal.in l.à procuratore.C.mandati: & si expresiè venditio non procedit huiusmodi; nec etiam tacitè procedere poterit,vt per Bal.ibi: quod secus erit in concessione iurisdictionis alicuius castri, aut territorii: si talis iurisdictio fuerit præscripta in illo castro, vel territorio, vel expresiè concedatur: & per Bal.in d. l.à procuratore. C. mandati: & per Bar. in l.i. in fin.ff. de iurisd.omn. iudi. & in l.i.§.cum vrbem. ff. de off. præfect. vrb. & in l.inter.ff.de acquir.rer.domi.& per Bal. in c.i. de contro.inuest. & in c.i. de capit. qui cur.vendi. & in c. i. de pa. iuram. firma. & per Iaco. Aluarot. in c.i. de prohi.feud.alien.& per Bar.in auctē. vt iudi sine quoquo suffr.in §.cogitatio: & per Bal. in cap.i.de feud.march. & de lege Corradi:& de pa.iuram. firman. & per Bart.in l.licitatio.ff.de publi. & in l. fin. ff. de hæred. vel actio vendi. & per Bar. in l.i.§.si quis.ff.de itine.actuq; priuat.& in l.sequitur.ff.de vsucap. & in l. fin.ff. vti possidetis: & per Firm. in suo lib.gabell.in i.par.

429 † An detur ius accrescendi iuri exigendi gabellas, & colligendi passagia habetur per Anto.Rosel. de Aret. & d. Fran. de capitibus vaccæ de Padua in l. i. C. quando non peten. par. & per Bar. in l. cotem ferro.ff. de publi. & Firm. in d.i. par.sui lib. gabell. distinguentes an ius illud habuerint ex causa onerosa,vel lucrosa: Si ex onerosa locum habebit ius accrescendi vt impleatur contractus. l. fundus ille. ff. de contrahen. empt. Aut ex lucratiua: & tunc distinguetur: Aut concesio fuit realis concessa in territorio per notata in l. vectigalia. C.de no. vectig.& distinguit Bar. in l. pater.ff. de seruitu.lega. ius accrescendi non habere locum cum portio vnius deficiat ante iuris constitutionem,& acquisitam obligationem.l.proprium.ff.de comm.præd. quę si confirmata non foret concessa, & acquisita duobus:& tunc si ius vnius per datur ex obligatione fundi, vel partis suæ: totum ius perimitur.l. propterea, de seruit. Sin autem per sentētiam.tunc alteri non præiudicatur. l. fin. si seruit. vend. & non decrescit cum socio: nisi quo ad commoditates diuisibiles: sed sic quo ad ius, quod est indiuiduum per l.si duo, de iur.iuran.& l. si aquam, in fin. ff. quemadmod.seruir. amittat.

430 † Et similiter quando personalis foret concesio sine territorio; vel electa foret

personarum industria considtranda est concesio,& ipsius tenor.l.cõmuni liber to,de oper.liber.In iurisdictione ordinaria locum habet ius accrescendi; non autem in delegata,vel inter arbitros: vt tenet Bal in l.i.C.quãdo non pet.par. per l.i.de off.consul.Præterea dicebat Bal.in l.i.C.de cadu.tollen.ius accrescendi habet locũ inter fratres,comites,marchiones,vel barones: & in decreto iudicis interposito vt trahatur ad totum vt dicit Bar.in l.i.C.quando non pet.par.Secus in priuilegiis tenet Bal. in l.pen.col.vii. C.de cond.infer.

431 † Quæritur de clericis an teneantur ipsi soluere gabellas,& collectas laicis; eorum etiam stante statuto omnes teneri contrahentes pro contractu.An tale statutum liget clericos: dic ꝙ non,regulariter firmat Abba.in c.non minus, de immu.eccle.& per Bar.in l.i.C. de mul.& in quo loco mu. sexui lib.x. & Bal. in l. placet.C.de sacrosan Eccles.per tex. in c.quanq̃,de cens.& Paul.de Castr.in cõsi.xlii.ii.lib. Nisi in tribus exceptis casibus infrascriptis:videlicet si clericus portauerit,vel cõtraxerit res causa negotiationis per tex.& Glo. in clem. præsenti de cẽsi.& per Feder.de Senis in cõsi.cxi. incip.quæstio talis est.c.negotiationem. lxxxviii.distin.

432 † Et prohibita est clericis negotiatio qđ fallit in clerico inope: qui viuere nõ posset, nisi negotiaretur.c.i. ne clerici, vel monaci:& est bona Gl. in c.clerici.xiiii. q.iiii.& c. nunquàm,de consec.distin.v. & c.i.xxii.q.i.& in c.recollẽres,de stat. mona.& per Firma.in iii.par.sui lib.vectigal.Prędicta limitant Petr.de Ancha. & Imo.in c.fin.de vit. & honest.cler.clericum portantem res proprias causa negotiandi teneri ad gabellas: quod secus foret si portaret ex dictà causa res ecclesiæ: quod facit pro limitatione capituli quanquàm. & Clem. præsenti de cens. Secundo tenerentur clerici ad gabellas pro rebus non suis, sed alienis solitis soluere gabellas:Clem. præsenti,in fin. de cens.à contrario sensu. Tertio vbi gabella imponitur,& soluitur pro refectione viarum, murorum, & pontium publicorum: quæ,& qui sunt pro publico vsu & tutela tam clericorum,quàm laicorũ; & horum plaustris destruuntur.l.ad instructionem,cum Glo. & in l. placer, & Doct.ibi.C.de sacros. Eccle.& per Fely. & alios scriben.in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ:de constitut.& per Abba. in c.nõ minus,de immu. Eccles. ob eorum commodum,& bonorum suorum.

433 † Non tamen pro tali solutione cogẽtur clerici per iudices laicos:qui clericorum sunt iudices incompetentes vt probè tenet Bal.in d.l.ad instructionem.C.de sacros.Eccle.habetur per Cardi.in Clem. fi.de cens. sed cogentur per suos iudices ecclesiasticos si tali via, & ponte vsi fuerunt & ipsi clerici; & commodum ex ipsis receperunt, & sint recepturi in futurum.

434 † Et an tempore necessitatis teneantur clerici contribuere cum laicis: dic quòd sic: ita tenet Abb. in c. non minus, de immu.Eccle.& in cap.fin.de vit. & honest cler.

435 † Item quæro si Romana Ecclesia teneatur ad tributũ Cęsari ex causa legitima: tenet canon quod sic in c. tributũ. xxiii. q.viii.& latius dixi in lib. Clementis: & in tractatu de cœlesti militia; & ibi me refero causâ breuitatis.

436 † Quid de clerico habente bona sua cõmunia cum fratre suo laico:an teneatur soluere collectas,& gabellas: habetur ꝑ Spec.iuris in tit.de cler.coniung. & per Bar.in l.rescripto.ff.de mun.&honor.& per Fely.in c.ecclesiæ Sanctæ Mariæ, extra de const. & tenent clericum de proprio non teneri.Clem. præsenti de cens. iuncto.c.quanq̃,ibidem in vi.& l.fin.C. qui ad mu.ciuir.& iudex coget diuidere vt pars sciatur clerici,à parte diuisa laici l.i.& ii.C.quando quilib.&c.& prętextu clericalis priuilegii non poterit clericus defendere partem sui fratris laici ꝓpter cõmunionem:quin pars laici fratris collectetur.

437 † Et idẽ dic de bonis, & rebus collectari solitis donatis,& relictis ecclesię.c. quàuis.xxiii.q viii.cum similibus ibi:& idẽ

erit in donatis, & relictis clericis ipsis: arg. capituli ex literis, & per Abb. ibi de vit. & honest. cler. adde Matth. de Affli. in const. hac edictali, in tit. de alien. feu. vbi dicit quòd si clericus succedit laico cogitur ad collectas in præteritum positas super illis rebus: & quòd non teneretur si post in futurum ponerentur collectæ super illis rebus franchis: quòd secus foret si res ipsæ essent affectæ onere collectarum: sed si collecta imponitur personæ pro rebus non transit in clericos cũ onere suo: habetur per Matth. in præallegato loco. Vbi habetur quòd clericus ter monitus non desistens potest collectari; & cogitur soluere gabellas, & collectare clericos ne dum laici propria auctoritate nequeunt, sed etiam clerici.

438 † Et sententiæ, & constitutiones editæ à collectantibus clericos, & ecclesias sunt ipso iure nullæ: per tex. in c. non minus, & per Abb. ibi de immu. eccle. & in c. ad aures, ibidem, & Io. de Firmo. in iii. par. sui lib. gabell.

439 † Ad gabellas, seu onera mundana: an teneatur ecclesia, & clerus suus pro bonis suis: dic quòd non. c. Ecclesiæ Santæ Mariæ, de const. & per Scriben. ibi, & in l. cunctos populos. C. de summ. Trini. & fid cathol.

440 † Et talia statuta non valent facta contra libertatem ecclesię, & nulla sunt, & de libris delenda, abolendaque, ac cancellanda sunt. c. nouerit, de senté. excõm. & in auct. cassa. C. de sacrosf. eccle. & in l. placet, & Doct. ibidem.

441 † Nisi bona prædicta fuissent primo censuaria, tributaria, & obnoxia huiusmodi oneribus anteq̃ pertransirent ad ecclesiam, & ad ipsius clericos secundum Bar. in l. rescripto. §. sciendum ff. de mune. & honor. & in l. placet. C. de sacrosf. eccle. Idem firmat Abb. in c. non minus, extra de vit. & honest. clerico. & p Io. de Lign. in c. presenti, de cens. & per Bar. in l. placet. C. de sacrosf. eccle. & per Bal. in l. i. C. de contrahen. empt. & per Io. de Firmo. in vii. par. sui lib. gabell.

442 † Vbi dicunt clericos ligari statutis laicorum; si ipsi clerici vti vellent beneficio dictorum statutorum laicorum aliàs non: pro quo facit clericos non ligari odiosis statutis laicorum: secundum Bar. Bal. & Ioa. Bapt. Caccialupum de Santo Seuer. in l. cunctos populos. ii. col. C. de summ. Trini. & fid. cathol. & in c. si quis per triginta, col v. in tit. si de feud. fue. contro.

443 † Et non teneri clericos ad solutionem gabellarum contractuum firmant omnes Doct. stante statuto de quo supra: ꝙ pro omni contractu soluatur gabella: & si clericus contraxerit non tenebitur aliquid soluere pro dicta gabella: tenet & Bal. in l. i. C. vbi cõueni, qui cert. lo. dar. promis. & in l. placet: & in l. ad instructionem. C. de episc. & cler.

444 † Quæro de casu de quo supra tetigi si clerici teneantur soluere gabellas impositas per principes, & dominos seculares, laicos pro rebus quas secum ferunt in naui: & quid de personis, & pro personis suis vehendis in passagio: dic quòd non: secundum Innocen. in c. proposuisti, de for. competen. & per Abb. in c. non innouamus, de cens. & per Bar. & Glo. in l. cum implures. §. vehiculum. ff. loca. Secus tamen pro naui: vt ibi notatur in prædicto. §. vehiculum, vt in mulione.

445 † Quæro de pedagio ecclesię an possit locari per prelatum ad vitam suam: dic ꝙ non: cum illud comparetur immobilibus bonis ecclesiæ: secundum Cardinal. Zabarellam in Clem. i. de reb. eccle. non aliena.

446 † Gabellas conducere, & pro gabellariis promittere, & interuenire an possint clerici de iure: dic quòd non: firmat tex. in auct. de sanctiss. episc. & deo amabil. in §. alium, & per Ange. ibi: & per Berthachi. in iii. par. lib. sui vectigal.

447 † Item quęro an Clericici possint vendere, vel vendi facere vinum, & introitus suos ad minutim sicut ad grossam sine solutione gabellę: dic clericos ad eorum libitum posse vendere suos introitus absque vlla solutione gabellarum; etiã in loco vbi sit talis gabella: quòd omnes volentes vendere vinum ad grossam, vel ad minutim teneantur soluere dictam

gabellam: etiã si statutum dictaret solui gabellam pro omnibus rebus, & introitibus vendendis ad grossam; & ommittere dicere ad minutim: quia eadem ratio est de toto quo ad totum, quod est de parte quo ad partem: & è contra: & iura indistincte permittunt clericis alienationem fructuum suorum fieri absque onere vllo, & sine pagamento gabellarum: secundum Glo. Cyn. & Bar. in l.ii. C.de epis.& cler. vbi firmant clericos non teneri ad aliquam solutionem gabellarũ, neque collectarum pro vino, & frumento, & aliis fructibus suis consuluit Fede. de Senis in consi.ce.& Albe.in consi.vi. in vlt.col.i.vol.

448 † Neque clerici tenentur ad aliquã solutionem pro rebus datis pro fundatione ecclesiæ: neque pro dote, & fundo ecclesiæ vbi, & in quo loco, & seu solo fundata est.c.sancitum, de censi. & per Glo.in c.si tributum.xi.q.i.& in c.i. de cens. & in clem.i.de vit.& honest.cler.& per Reuer.d.Car. Zabarellam ibi.c. magnum. xi.q.i.c. tributum. xxiii. q.viii. & l. de iis.C de epis.& cler.

449 † Quæro de re profana effecta ecclesiastica: An debeat solui gabella, & collecta: dic quòd non secundum cõmuniter scriben.post Glo.in l.placet.C.de sacrosan. eccle.& in l. incola. ff. ad municip.& in l.fin. C.de exact.trib.lib.x.& in l refesipto.§.sciendum.ff de mune. & honor.& prædicta sunt adeò vera quòd nõ valeat pactum in contrarium factum videlicet ecclesiam teneri ad onera pro rebus ei datis, vel donatis vt supra dixi: tenet Floria.de San.Petro in l. caueri.ff. com. prædio.& Firm.in vii.par.sui lib.gabell. quod verum est, & procedit si pleno iure donatũ, aut relictum fuerit ecclesiæ & ipsi traditum in perpetuum: secus si in fructu ad tempus secundum Flor. in l. pendentes. ff. de vsufruc. & pro ut aliàs consului in fauorem ecclesiæ beati Nicolai de Rauenna contra collectantes pro comitatu Rauennæ: cui consilio Excell.d.meus Carolus Ruinus se subscripsit consultationi meæ: vna cum domino Bernardo à Pinia in Bononia primo legente Iura Canonica, & secundum consilium meum fuit iudicatum in fauorem ecclesiæ.

450 † Quid de ecclesia facta profana, & per ecclesiam in laicum translata, & alienata: an teneatur laicus soluere collectas pro dicta ecclesia facta profana tenet Bar. quòd sic in l. Paulus. in fin.ff. de acquir.hæred. & Bal. in l.licitatio. ff. de publ.

451 † Quæro si pro rebus profanis ecclesiæ traditis sit soluenda collecta vt supradixi secundum Spec. in titu. de cler. coniung. & per Bald. & Ioan. Andre. ibi in add. suis: & in c. i. de immu. eccle. & in c. verum, de for. compet. & per Bald. in l. neminem.C. de sacrosan. eccle.

452 † Quæritur si clerici tenentur pro plaustro suo soluere gabellam stante statuto papali quòd omnes teneantur soluere gabellam: dic quòd non: sed bene tenebitur eius colonus qui non gaudet priuilegiis ecclesiæ, neque tali immunitate ecclesiastica si fuerit temporalis; & ad tempus colonus ecclesiæ: secus si perpetuus fuerit colonus ecclesiæ, vel de dititius seu ascriptitius glebæ ecclesię secundum Arch. in c. ii.xi.q.i. & ita tenet Fed.de Senis, & Dominicus de Santo Geminiano in c.quanquàm, de cens. Contrarium tenet Bald.in tit.de pa.constan.in §.nos Romanos: ecclesiam teneri soluere gabellam ad portam pro plaustro: & hæc non est vera opinio nisi vt aliàs supradixi.

453 † Quæ autem statuta ligent clericos & quę non habetur per Alex.de Imol. in consi.ccx. & ccxi. ii.vol.& in quibus casibus teneantur, & in quibus non. Et an eorum nuncii, & concubinæ teneantur; & pro quibus rebus ipsi teneantur; & pro quibus non teneantur dixi aliàs: & pro vt tenet Firm.in vii.par.sui lib.gabell.

454 † Stante statuto, seu decreto papali quòd de fructib' soluatur decima, gabella, vel collecta: an quis teneatur pro partu ancillę: dic quod non sit in fructu sicut sunt fœtus, & seu partus bestiarũ.§.in pecudum inst.

inst.de rer.diuis.ibi partus, iũcta Gl.& ꝑ Card.Zabarellã in Clem.i.de decim.

455 †Quærit Dominicus de sancto Geminiano in c.fin.de offic.ordin.lib.vi.ꝗ si quis renunciauit beneficium ecclesiasticũ : de quo collegit fructus illius anni, & ex forma concessionis sit soluenda gabella, vel decima pro fructibus : quis prędictorum teneatur soluere pro illo anno: an is qui renunciauit,&fructus percepit,vel is cui fuit renunciatum beneficium: & rite determinat illum teneri : qui renunciauit, & fructus ꝑcepit:& ratio est:quia fructus prædicti sunt debiti pro decimis.

456 † Quęro de bannito an pro bonis suis confiscatis teneatur ad onera , collectas, & tributa:dic quòd non si nõ recepit fructus:aliàs tenebitur ille qui recepit fructus ex dictis bonis confiscatis,ita notabiliter tenet Bal.in l.ꝑdia.C.de fideicõmis. & in c.i.in vsib. feud.in tit. per quos fiat inuest.& in l.hactenus.ff.de vsufr.

457 † Quæritur de pœna laicorum: qui collectant ecclesias,& clericos,& quæ sit:habetur in Clem.præsenti,de censi.iunctis ibidem.c.quãuis,& c.quoniã:& in c. nõ minus,de immu.eccle.

458 † Exigentes vltra debitum quibus variis puniantur pœnis, habetur in c. non minus,& in toto titu.de immu.eccle.& per Doct.ibi,& in c.quia plerũque.& in cle. fi.& in c.quamq̃,de censi.& in l.i. C. de exacto.trib.licet Glo.videatur sentire in d.cle.fi.in pœnam non incurrere illum: qui exigit à sponte soluente de licentia domini papæ ex causa.nisi si exigeretur ab inuitis clericis,& solueretur: arg.c.ii. de simon. & per Reueren.d.Cardi. Zabarellam in c.aduersus,de cẽs.& in clementina.i.eod.titu.

459 † Et potest episcopus etiam in requisitus cõtra prædictos prouidere gladio spirituali suo,& eo contempto seculari etiã inuocato ne illegitimè vexentur clerici per laicos,& eorum onera illicita:à quibus sunt immunes clerici.

460 † Ecclesia regulariter nõ tenetur ad collectas vt aliàs dixi : sed quid si episcopus imposuerit necessitatis causa, & tempore necessitatis collectam ecclesiæ,an ipsa collectabitur:dic ꝗ sic : Quid si ecclesia fuerit sita in uno loco , & habeat aliam ecclesiam sibi iunctam,& vnitam in alia diœcesi vbi collectabitur:dic vt determinat Abba.in c.i.& in c.quia ad monasterium,extra de relig.domib.

461 † Et quia vltra debitum exigunt collectas, & tributa , & functiones fiscales in pœnas incurrunt cõcussionis,& falsi.l.i. & per Glo.ibi.C.de exact.trib.lib.x.

462 † Quæro vt aliàs dixi : si ecclesia teneatur vnà cum clero suo ad tributa collectas, & alia onera tempore necessitatis, tenet Abba.quòd sic in c.peruenit,& in c.non minus, & in ca.ad aures,extra de immu. eccles.secundum distinctiones per ipsum ibi descriptas. Debet enim ecclesia, & clerus suus vnà cum laicis soluere collectam in rebus publicis necessitate præmente licet ad hoc non teneatur regulariter de iure pluribus tamen concurrentibus tenetur:videlicet ꝗ primò de ea deliberet episcopus cum clero. Secundò ꝗ ex causa necessitatis imminentis tempore,aut ciuitatis vtilitate.Tertiò quòd nõ suppetant laicorum facultates, & sic debent fieri in subsidium,hodie autem con sulto Romano Pontifice collectari possunt c.aduersus , & c. non minus & per Abba.ibi extra de immu.eccle. vbi habetur ad quæ onera teneatur ecclesia cum clero suo,& per prædicta limitatur regula ecclesias,& clericos non teneri ad collectas , nisi prędictis concurrentibus , & de iure seruatis seruãdis ex causa,& tempore imminentis necessitatis.

463 † Quid si pauper presbyter,& seu clericus cogeretur de facto soluere collectã, & seu gabellam,& pedagium.An possit licitè quęrere eleemosinam pro dicta solutione facienda : dic quòd sic , ita tenet Reueren.d.Cardin.Zabar.in Clem.exiui de paradiso,de verb.signi.

464 † Quæro si pauperes possint grauari legitimè ꝑ solutione collectarũ : & ꝑ ipsis collectis:dic ꝗ nõ:qa pauptas est immunis ab hmõi oneribus,& si grauata foret de facto poterint implorare suffragiũ ab ecclesia c.significantibus, de offic.deleg. & per Abb.in c.licet,de censi.

465 † Vbi etiam habetur miserabiles personas, pauperes, & cæcos non teneri ad munera personalia, & dic vt per Abb ibi, & per Glo. in l. omnes. C. de anno. & trib. lib. x. vbi officialis remittit collectã propter paupertatem per tex. in l. interdum, & ibi Bar. ff de publ. & in l. filiusfamilias ff. de dona. & tenebuntur vicini pauperum, & alii de populo pro ipsis pauperibus soluere: vt probè facit Ciuitas meæ patriç Rauennæ: quæ ꝓ pauperibus suis, & ægrotis suggerente charitate soluit onera imposita, & quæ per tempora imponuntur ob publicas necessitates iuxta doctrinam Glos. in l. ii. C. de apo. publ. lib. x. & per Bar. ibi habetur, & xxvii. c. leuitici, & per Bald. in l. ii ff. si quis cautio. & in l. acceptam. C. de vsur. vbi dicitur paupertatem esse immunem à nexibus legum, & statutorum circa solutiones pecuniarias, & secum portat tale priuilegium paupertas, à quo paupertatis priuilegio liberet nos omnipotẽs Deus: quem oro, & exoro, vt diuitias tantũ nobis pro anima salutiferas concedat Solomonis sententia, nam in se durius habet paupertas, quàm quod rid culos homines facit: vt cantat Aquinas poeta &c. quæ nam sint miserabiles personæ notãt Docto. in cap. significantibus, de offi. de lega. & impetrans rescriptum contra miserabilem personam tenetur exprimere in qua miseria sit, aliàs non gaudet beneficio impetratorum, & dicit Abba. in c. tanta, de simon. quòd impetrans rescriptum contra meretricem, non tenet rescriptum, nisi specialiter in eo nominaretur meretrix ob eius vilitatem, & turpitudinem, & malam conditionem: quam Rex regni Siciliç nominat inter personas miserabiles in constit. oẽs nostri &c. de viol. meretri. illat.

466 † Quidam diues ciuis soluit taleam pro toto populo, vel pro aliis ne incideret in pœnam: & inde volens illam recuperare ab aliis de populo, an potuerit alios cogere ad sibi restituendum solutum pro ipsis, dic ꝙ sic c. cum instantia, de cens & l. in fraudem. §. pro alio. ff. de iure fisc.

467 † Quæro de statuto eximente personas miserabiles à soluendo gabellas, taleas, & collectas, atque tributa. An intelligatur eximere à dicta solutione pupillos, viduas, & infirmos: dic quòd sic. l. i. & ibi Bar. Bald. & alii scriben. C. quando imp. inter pupill. & vid.

468 † Quæ autem sint, & dicantur personæ miserabiles: dic hoc stare iudicũ arbitrio ita tenet Bal. in l pen. de testam. milit.

469 † Dementes quoque, & mente captos esse personas miserabiles, & sub protectione ecclesiæ firmat regula. c. super quibus de verb. signifi.

470 † Nec extra prouinciam trahi possunt ad iudicium pauperes, & miserabiles personæ: vt in d. l. i. C. quãdo imp. inter pupil. & vid. & Glo. & Doct. ibi qui tenent nõ posse renunciari tali priuilegio.

471 † Et quòd possunt appellare ad papam ommisso medio firmant Docto. in c. fin. de iud. & per d. Anto. de Butr. in c. licet, de for. compe. Idem est dicendum de dementibus, & stultis vt supra.

472 † Quæro de clerico qui vendidit, aut locauit laico ecclesiæ suæ fructus, an emptor gaudebit ecclesiæ, & seu clerici priuilegio, si ipse emptor, vel conductor portauerit ipsos fructus ad ciuitatẽ vbi soluitur gabella pro fructibus ad portum: dic quòd non gaudebit priuilegio tali l. licitatio. §. fina. & ibi per Doct. ff. de pub. & uectig. & in c. quanquàm de censi. iuncta cle. fi. eod. titu.

473 † Quæro si soluisti gabellam pro fructibus stante statuto solui gabellã pro omnibus redditibus, & inde locasti pro centum fundum tuum, & quia est soluta gabella pro fructibus cuius gabellç iam solutç pro fructibus habes illa centum, & ob gabellam locasti minori prætio, an tenearis ad soluendũ gabellam pro illa centum: dic ꝙ non secundum Inno. in c. pastoralis. & in c. tua, de decim.

474 † Quæro qualiter imponatur collecta, an per capita, vel per æs, & librã, ad hoc facit Bar. & Imo. in l. iiii. & in l nequid. ff. de re iud. & in l. aut facto §. fina. ff. de pœn. vbi primò tenet ꝙ per capita, quia vnicuique tangit delictum, seu personã l. si quan q̃. C. de epis. & cler. & secundò

contrarium tenent, & melius quòd pro quātitate patrimoniorum.l.i.C.de prin. agend.in reb.lib.x.& l.ii.C.de nauffr.& per Ang.de Aretio in tracta.suo malefic. fol.35.in lib.meo.

475 † Quęro de non obligato ad personalia An teneatur ad realia onera. Et an teneatur ad hospitandū forenses in domo sua: quia patrimonii munus est domus:dic ꝙ sic.l.& qui origine.§.munus.ff. de mun. & honor. Ad quod facit si forenses,& stipendiarii veniunt ad ciuitatem: vt sunt stipendiarii milites, equites, & pedites exercitus,aut clasis,& illi qui sequuntur exercitus ad muniēdum exercitum, & vallum faciendum, & fodiendum pro tutela exercitus per domos distribuendi ad id tenebitur, & pro modo facultatum subibit onus.l.i.C.de epis.& cler.& licet prædictæ personæ ponantur in domibus Ciuium,non tamen decet poni in domibus militum,vel doctorum,neq; aliorum aduocatorū.l.fi.ff.de mun.& oner. & l.i.C.de sacrosan.eccle.& l.aduocati. C.de aduoc.diuers.iud.

476 † Et dicebat Bal.in l.etiam in vii.col.C. de execut.rei iud.circa collectas, notabl le dictum. Aut collecta est volūtaria per ciues imposita,& tunc ciues ipsi tenebuntur ad eam, & habent intra se distribuere prout sunt in concordia: vt puta si facere volunt honorem alicui principi nobili, aut magistratui venienti ad partes illas:nam in rebus voluntariis nemo necessarius extitit.l tutori.ff.de nego gest. aut fuerit necessaria,& tunc omnes regulariter tenebunt ad illam.

477 † Quæro de annona quid differat à tributo, habetur in titu. de anno. & trib.lib. x.& dic annonam esse, & præstari in speciebus:vt in frumento,vino,bladiis, & similibus. Et tributum in ferro,auro, & argento soluitur: vt dicit Glo. ordinaria in rub.de anno.& trib.lib.x. & à tribuo tribuis dicitur tributum: & propriè est, id quod datur Principi: de quo tributo aliàs dixi in tit.de cohor.& acieb. & per Bal.in l.fi.C.fine censu uel reliq.& in l. i.& ii.C.de anno & trib.lib.x.& p Bar. in l.placet.C.de sacrosf.eccle.& per Bal. in l.neminem.C.eod.titu.

478 † Et dicebat Bal.in l.fi.ꝙ munera extraordinaria non dicuntur proprie tributa, & Glos.in l.ii.§.si quid publici,in verb. tributorum ponit differentiam inter tributum,& vectigal.ff.de hæred.vel actio. vend.& dicit tributum imponi capiti, & vectigal prædio, & rebus: Tu dic melius tributum solui de prædiis, & vectigal de his rebus quæ vehuntur.l. vniuersi. C. de vectiga.& commiss.& per Docto.in l. imperatores.ff.de publ.& per Glo.in c.si tributum.xi.q i.& in c.generali,de elec. in vi.& dicit Bal.in c.i.in fi.in tit.de mil. vasall.qui contum.est in vsib.feud.quòd tributum debetur ratione proprii soli,& dicitur prędium vectigale,vt de tributariis,& vectigalibus prædiis, soluens vectigal,seu tributum fisco.l.etiam cū Glo. ff.de præd.milit.& ff. de agr. vectiga.vel emphy.per tot.titu. & l. ex vectigali.ff. de pigno. Vectigal debetur ratione publici soli,Glo.est in l.sacrosf.C.de sacrosan. eccles.

479 † Vbi etiam dicitur quòd capitatio dicitur illa:quando soluitur tātum pro quolibet capite hominis, vel bestiarum.l.i. C.de cano.frument.lib.xi.

480 † Et quidam dicunt vt Arch.& sequaces in c.si morte §.i.de cens.tributum esse illud quod soluitur per regiones, & vectigal id quod soluitur pro his quæ vehuntur, seu tributum quod domi soluitur à tribuo tribuis dictum,vt supradixi, & vectigal quod vehitur ad domos dictum à vehendo, vel à tribus secundum doctos viros Cassiadorum, & Isidorum conciues olim meos Rauennates, & tributum dicitur quod soluabatur pro tribubus in signum subiectionis, quantumcunq; ob hoc non plenè probetur subiectio secundum Glo.in c.magnum.xi.q i.& in c.recipimus,de priuileg.& in cap.tributum. xxiii.quæst.viii.

481 † Et dicit Glo.in l.i.ff.de publi.hæc esse synonyma videlicet tributum, pensitatio,census,& annua præstatio, quod verum est secundum Bart.ibi & alios scriben.& dicit Abb.in c.innouamus de cēs. procedere quando debetur fisco, & non

quando debetur ecclesiæ,vel priuato.

482 † Quid si duo fuerint consortes,vel socii obnoxii soluere tributū,an poterint vn* ex prædictis pro vtroque grauari:firm at tex.quòd sic in l.cum possessor.ff. de cēsi.

483 † Et quid differat tributum à collecta, notant Bal.& Saly.in l.neminem.C.sine censu,vel reliq.& Firma.circa principiū sui lib.gabell.

584 † Quædam enim sunt munera mere realia quę consistunt in rebus propter res, & quædā sunt mere personalia, quę consistunt in propriis personis eorum labore propter personas. Et quædam mixta consistentia in labore personæ,& in rebus:vt puta:quòd quis ire teneatur cum equis,& bobus,& curru,muloq;,& similibus,& quædam neutralia ad prædicta, licet cōsistant in rebus, & horum aliqua inducuntur personę & propter personā: vt si persona laboret.vt soluat pro persona rei publicę,seu fisco solidum vnum ꝑ quolibet,& hæc capitatio dicitur.l fi.C. si propter publ.pens. & l. sacrosanta.C. de sacrosi.eccl. Et quædam personis ꝑ rebus inductę sunt, & hæc collectę nuncupantur,quæ inductæ sunt pro publica vtilitate,& sunt publici iuris auctoritate,& vtilitate,tenet Affl.in const. dubitationem iuris peritorū,in i.notab. potest cogi vniuersitas hominibus habitantibus in ea, & hoīes villarū tenētur etiam contribuere,& ponūtur per æs, & librā, & non in capita not. Idem Affiic.in d. consti.dubitationē iuris peritorū in d.i. nota.ad prædicta facit Gl.in l.i. in verb. inopes. C.de apoc.publ.lib.x. & latè per eundem Affli.in d.constit.dubitationem iuris peritorum.

485 † Et quando ordinarium, & quando extraordinarium munus est habetur in l.i. & per Bar.ibi.C.de indict.lib.x. nam ordinarium munus est, quod est indictū ꝑ Principem,vel quando procedit lex, seu prouisio generalis,ꝙ omni anno,vel singulis mensibus soluatur unus solidus ꝑ libra re libratæ,& seu quilibet alibratus teneatur tot soluere:& dicitur ordinariū quia tractum habet successiuum regulatum non concernens tempus pręsens, & si quid adderetur superindictum diceretur. Et ordinarium etiam foret,si tempus non præsens, sed futurū cōcerneret: quia toties soluitur cum ordinario,quotiens soluitur,& ordinariū,licet extra ordinem ex necessitate aliqua ponatur.l.i. C.de indict.lib.x.& per Bar. & Glo.ibi. l.i.C.de superind.etiā lib.x.

486 † Bannitus anteq̄ foriudicetur,an teneat soluere collectas ꝑ bonis per ipsum possessis,& nondū confiscatis:dic qđ sic:qa possessor debet grauari, habetur per d. Matth.de Afflic.in constit.clementiæ in v.notab.& aliàs dicam.

487 † An pro feudis excadentibus debeat solui collecta:quando nō præstatur ex illis seruitiū militare,& an de bonis excadentibus, & morticiis, quę accedunt feudis ipsis teneantur ad collectas,& cōtribuāt in collectis, & censeantur iura feudorū Lucas de pen.in l.i in viii col.C.de tēpo. lucra.descrip.lib.x.tenet non censeri iura feudi, cum pro his contribuatur cum generalibus collectis,& solutionibus, & in l.fin.C.de fund.limitat Roma.& per Affli.in const.diuæ memoriæ col.xxiiii. in xii.notab.

488 † Et quando talia munera,& collectę imponuntur:debent primò notificari populis, vt se præparent, vt aliàs supradixi: aliàs non tenerent.l.ii & per Decio.ibi. C.de indict.lib.x. quod hodie seruatur contrarium.Ab indicto traxit originem inditio lustralis:seu quinquennalis,quę mutaē singulis quindecim annis: Iuxta illud Si per quinquennos domini diuiseris annos.Ter per quinque solet indicio certa manere.vt not.Glo.in i.constit.C. & in rubr.C.de indict.lib x.

489 † Extraordinarium munus est illud, qđ non fit ex lege generali regulariter,neq; ex causa ordinaria, & perpetua, sed ob causam extraordinariam extraordinariè occurrentem,ac momentaneam,quæ nō expectat reiterationem:& sic intelligere debemus Glo. in l. rescripto §. fina.ff de mune. & honori. & in l.placet.C. de sacrosan.eccle.quæ Glo.dicit collectam esse munus extraordinarium.l.i.C. de vacat.mun.lib.x.

490

490 † Et omnia quæ ordinariè debentur reipublicæ pensitationes publicæ nūcupantur, & tributa non debentur à singulis personis:sed à ciuitatibus, & à dominis secularibus, & temporalibus Cæsari in auro, argēto, ferro, & speciebus:vt in frumento, vino, bladis, & similibus in signū subiectionis: qui etiam census vocantur secundum Barto. in l.i.ff.de iure immun. & in l.i C.de muli. & in quo loco muli. sexui subeant lib. xi. & Bald. in l.ii.C. sine cens. vel reliq. & Canonistæ in c.i.de immu.eccle.

491 † Munera quoq; personalia dicuntur vectigalia, seu gabellæ quæ imponuntur personis pro rebus. l.i.& per Bar. ibi. ff.de publ.& in l i. C.de mulie. & in quo loco mun.sexui subeant lib. xi. vbi dicit esse munus reale. l.fi. C.de cano.largitio.l ib. x.& in l.ii. C.de priuil.vectig.

492 † Quæritur de gabellariis. An teneantur ad onera ciuitatum: dic vt aliàs dixi ꝙ non:cum sint dūtaxat immunes principales gabellarii,& nō alii. l.i. & ibi Bar. C.quib.mune.excusan.hi qui lib.x.

493 † Occurrit casus quòd boues Titii fuerunt pignorati, & capti pro causa debiti functionum fiscalium, seu taleæ ciuitati, & seu loco impositæ, & seu tributis, & collectis publicis, & seu pro alio debito communis, & seu ciuitatis, & deinde venditi fuerunt per exactores, adeò quòd terræ Ticii remanserunt incultæ, an teneantur Titio illi, qui boues acceperunt ad emendationem damni, vel ciuitas:dic ciuitatem teneri ad reficiendum damnum suum Titio. l.si is cum quo. ff. commun. puid. Et iuri cōformes, & Sanctæ sunt prouisiones regiæ in regno Siciliæ, boues aratorios non posse capi pro debito vllo ciuili excepto fiscali.

494 † Quæro de collectarū immunitate concessa alicui ciuitati pro aquæ ductu tantū, & quid si fuerint impositæ collectæ pro stipendiariis, & postea cōuersa est ꝑ aquæ ductu:an teneatur populus ad solutionē, tenet Bal. ꝙ sic in c.i.§.cōuenticulas.de pa.iuram.firm.per l.legatum.ff.de administr.ad ciuita. pertine. quia est in potestate ciuium mutare conditionem, & modum. l.iiii.ff.de adimen.lega.

495 † Quæritur si miles, doctor, vel aduocatus possit esse exactor tallearum, vel collectarum:dic vt aliàs dixi quòd non l.ii. & iiii.C.de aduoc.diuers.iud.

496 † Quęritur de immunitate, nā immunes generaliter qui sint vt non teneantur ad collectas:dic primò ecclesias, & clericos suos, Itē illi quorū bona pro delictis sunt publicata fisco:vt sunt rebelles, & banniti, & foriudicati nō possidētes bona cōfiscata. l.de pollicitationibus. ff.de pollici. secus si bona nō sint publicata:vt sunt relegatorū ſm Ang.in l.fi.ff.de resti.in integr.& l.inter quos.§.dānum.ff.de dam. infec.cōmune tenebit, tū habens bona. l. ii. ff.de capit.dimi.l.i.§.in eā. ff.de dam. infect. Item forensis effectus ciuis secundum Bal.in l.penul.in fi.C.de fideicōm.

497 † Itē nec forēses tenenť facere custodias ciuitatis in ea habitātes, neq; ad consulatū, neque ad collectas pro persona. l.est verum. C.de incol.lib.x. nisi ibi stetisset per decennium, vel esset consuetudo patriæ vt per Glo.& Bar.ibi.

498 † Item xenedochia, seu hospitalia, & pia loca non tenentur ad onera prædicta c. quāuis. xxiii.q.viii.& l. sancimus. C. de sacrosan.eccles.& per Innocen.in c.nos quidam, extra de testamen.

499 † Item maiores septuaginta annis immunes sunt ab oneribus; nec uocari debent ad onera personalia. l.si vltra septuagesimum. C. de decurs.libr.x.& l.i.C. qua eta.lib.x.

500 † Item animalium custodes grauari non debent muneribus personalibus. l.i.C. de suar.lib.x.

501 † Item rustici ducentes victualia, & seu annonam pro victu ciuitatis ad ciuitatē, vel simū extra eam portātes cū plaustris grauari non debent. l.ii.ff.de nund.

502 † Item habentes duodecim liberos in potestate immunes sunt à collectis, & muneribus prædictis. l.i. C. qui num.liberor.lib.x.

503 † Itē principis referendarii excusanť ab extraordinariis muneribus. l.eos, & per Bar.ibi. C.de excus.mune.lib.x.

504 † Itē illi qui bona sua dederunt insolutū

creditoribus, non possunt pro bonis amplius molestari in collectis.l cũ facultates.C.de his qui nume.libe.excus.lib.x.

505 † Item nec famuli pro custodia missi ad villam,& vt laborent, grauari nõ debent pro re,& persona.l.ex facto.§. cæterũ.ff. de hęre.instit.

506 † Item si sunt plures collectores vnus ꝓ alio grauari non debet,nisi pro rata exactorũ per ipsum:etiã ꝗ aliquis prædictorũ mortuus sit,vel absens.l.tres tutores. ff de administ.tuto.& l.ex ꝑsona, iuncta Gl C.de ꝓba.& l.cũ nos.C. de legat.

507 † Item nec pro bonis fideicõmissarii tenebuntur ad onera, qui dispẽsarunt iam bona testatorum.l. in testamento, & ibi Glo. C.ad leg.falcid.

508 † Item nec cęcus amborum oculorum tenetur ad onera personalia.c. licet,de cęsi. & l.i.C.qui morb lib.x.

509 † Item si fuerit impositũ non grauari clericos pro oneribus includetur etiam clericus primos habẽs ordines,bona est Gl. in c.cleros.xi.distin.

510 † Item nec podagrosi tenebuntur ad personalia onera tempore quo sunt podagris impediti morbo incurabili iuxta illud:Soluere nodosas nescit medicina podagras.l. podagræ,& per Bart ibi. C.qui mor.labo.lib.x.

511 † Item si fuerit mãdatum per principes, ciues:& districtuales teneri ad onera talia, non includuntur exempti ſm Arch. in c.si propter de resci ipt.lib.vi.

512 † Item si mater,vel affinis alicuius pupilli incepit soluere onera pro pupillo : ob hoc non poterit vlterius compelli.l.fin. C.ne vxor pro mar.

513 † Item de bonis delinquentis, an teneantur illi:qui bona illa acceperunt soluere collectas pręteriti tpis occasione dictorũ bonorũ:dic ꝗ non.l.si quis ꝑscribẽte. C. de fid.instrum.& iur.hast. fiscal.lib.x.

514 † Item quæro si posset præscribi solutio collectarum : dic quòd non.l.competit. C.de præscript.& c.ad audientiam, extra.de pręscript.

515 † Statuto Rauennæ cauetur ꝗ si quis venerit ad habitandum in Ciuitate Rauennæ ꝗ sit immunis à collectis per decennium,& ab omni onere,quidam ex ciuibus non originariis . sed de illis qui venerunt ad habitandũ in ciuitate, & inde à ciuitate discedens,per longum tempus steterit extrà Rauennam, & inde rediit ad habitandum in ipsa , an debeat gaudere immunitate prædicta : dic quòd non secundum Iacob.de Arena in l.emancipati.§.si pater.ff.de cõtratab.originarii autem nullo tempore perdunt originem,& natalia sua propterea in nihilo tenebuntur reddeuntes in patriam suam prout alii non tenentur originarii:qui cõtinuo habitarunt in ꝓpria patria.l.i.C.de mun. & origin.lib.x. cum simil. prædictis accedunt allegata per Matth.de Affl.in decis.consilii Neap.num.384.fol.221.

516 † Itẽ nõ tenebunt illi qui tuti sunt lege, statuto,consuetudine,aut priuilegio, & si stat prouisio ꝗ habitãtes in tali castro sint ꝑpetuo immunes ab oneribus quid si facta est alia ꝓuisio oẽs teneri ad onera non obstãte aliquo priuilegio, vel immunitate:dic tunc teneri.l. quod semel, & per Glo.ibi.ff.de decr.ab ord.facien.& l.si pecuniam.ff.de cõd.indebit.

517 † Quęro si villa, aut incolatus preferatur origini : exempli causa , quidam est oriundus in vno districtu qualiter sibi consulatur si habitat in alio loco, an habeat soluere onera in ambobus locis: dic teneri soluere nisi in vno loco vz in loco originis.l.i.C.de mun.& origi.lib.x.

518 † Quæro de dño an teneatur pro famulo soluere pedagium:dic quòd sic:secundum Bal & Sal.in l.vsurpationem.C.de vectig.& cõmis.per l.si quis,C.de dona. int. vir. & vxo. nisi dñs esset immunis à pedagio cum sua familia.

519 † Item quęro an teneatur dñs pro famulo soluere collectas ꝓ possessionibus suis dic ꝗ non ſm Barto. in l. si penes. C.de agri,& censi.lib.xi.

520 † Pignorari non potest ius imponendi collectas,nec illius tenutã capi: sed commodari põt.l.etiam,& per Bal.ibi. C. de execut.rei iud.vt aliàs dixi.

521 † Quęritur si milites tenentur ad collectas:dic omnes regulariter teneri ad collectas:& milites quoque arma exercen-

tes,& pro re publica militantes pro bonis suis fm Bal.in l.penul.& in l.placet. C.de sacrosan.eccle.

522 † Item tenentur milites pro vectigali nō prestito.l.imperatores.ff.de publ. & vectiga.& l.si ex causa.§. in commissam.ff. de mino.

523 † Itē de illicita delatione:vt in l. cotē ferro.§.si dñs.ff. de publ. & ex illicita emptione.l.omnibus.C.de vectigal.

524 † Quæro de eo qui vt non solueret collectas se pro famulo locauit alicuius immunis:an teneatur soluere :dic omnino teneri:& talem locationem non subsistere in fraudem fisci propter dolum.l.fi.ff. pro socio:& sic soluere tenebitur.

525 † Boues aratorii an capi possint pro executione dictū est supra, & quid sit dicendum de instrumentis aptis ad arandū,& cultiuandum terrā:dic idem esse iudicandum,& capitulū regni prædicti punit nedū partes exequentes arbitrarie: sed etiā punit iudices cōmittentes tales executiones arbitrariè ad restituendum damnum damni passo.l.exactores, aut agricultores,& per Doctores ibi. C. quæ res pigno.obli.poss.§.agricultores, & per Iser. ibi in titu. de statutis &c. supra libetta. ecclesiæ in lib.feu.c.fi.extra de treug.& pa.& voluit Rex Carolus primus procedere in dicto regno:etiam si alia bona nō haberet debitor ne cultura agrorū defecta populus patiat penuria tritici, & bladorū.l.i.C.de aquæd.lib.xi.l.qui agros. C.de omn.agr.deser.eod.lib.xi. habe ur per Bar.& alios scriben.in l. executores. & in l.quēadmodum,de agri.& cens.lib. xi.& si turbaretur agrorum cultura cessaret triburorū solutio,& annonarū copia: vt in Glo.d.l. executores. & in l.ii.ff. de nūdi.non obstat ꝙ nō sint tacite hipotecati fundo boues aratorii, & instrumēta aratoria:vt coloni qui nō sunt tacite hipotecati pro pensione fundi:quia inducti non fueruur vt ibi perpetuo permanerēt l.si non inducta,& p Doct ibi.C. in qui. cau.pi taci.contrahi. quoniam boues aratorii non cedunt fundo empto : nisi expresse sit dictū in contractu.l.ii.& p Bal. C.de verb signi.dicebat Bal.in l.i.C. de seru.fug.boues aratorios dici instrumenta fundi sed non cōputari inter immobilia sicut fundus, & ascriptitius,neque in expensa facta circa agriculturā computari:tenet idē Bal.in l.i. C.de fruc.& lit. expens.& firma stat regula ex prædictis iuribus respectiuè : ꝙ boues aratorii , & instrumēta apta, & deputata ad culturā agrorū:pro executione regulariter capi non possunt pro publica vtilitate : fallit in debito fiscali qn aliunde nō potest satisfieri.l.i.C.in quib. ca.pig. tacitē contrah.& l.ii.C si propter publ.pens.Item in debitore condēnato:qui nō habet alia bona : quoniam tunc decreto iudicis in subsidium potest fieri executio in bobus, & instrumētis prædictis : tenet Specu.in §.restat,in titu de.i.& ii.decreto Ad hoc facit Gl.in d.l.executores.C. quæ res pign.oblig.poss.& in l.stipēdia.C.de exec. rei iudi.nā in alienabilia veniunt in executione rei iudicatæ:si condēnatus aliud non habet:vt tenet And.de Iser.in §.agricultores,in rit. de statu.& consue. factis contra liber.ecclesiæ in vsib.feu.& in casu deficientiæ bonorū potest & capi debitor personaliter nisi cesserit bonis: Idē tenent And.de Iser.& scriben de Regno Neapolis in const incip.ab officialibus: & in const.quisquis, Contrarium tenēt Petr.de Bella pertica Cyn.& Saly. in d. l.executores,& Anto.de Fano in tracta. suo de pign.& hypot.num.48.ii.par.vbi dicit ꝙ etiam si aliud non haberet in bonis non posset executio fieri in bobus, & instrumentis ad agriculturā deputatis vt conseruetur vtilitas publica:quę est præferenda priuatæ.l.vtilitas.C. de primipil. lib.xii.c.licet, de iur.iuran.quę de iure procedunt, & his accedit capitulū regni Neapolis Regis Caroli primi , sed non seruatur in Regno prædicto capitulū Regis Caroli primi:cui fuit derogatū per capitulum Regis Caroli secundi qđ incipit Constitutioni.

526 † Nec procederet dicta regula si pactum fuisset expresse factū vt possit fieri executio in bobus , & instrumentis prædictis. Aut debitor spōte obtulisset boues, & dicta bona in executione facta : habetur p

Iser.in d.§.agricultores,& per dictum capitulũ constitutioni, & per Doct. Neap. in d.constitu.ab officialibus : quod secus procederet, & procedit de iure cõmuni : vt tenent scriben. in d.l. executores per leg.primam.C.in quib.cau. pigno.tacitè contrah.& per Anto. de Fano in d. suo tract.de pign.& hypot. & ratio est quoniã tractatur de publica vtilitate.

527 † Pactis priuatorũ tolli non potest ius publicum.l. ius publicum.ff.de pact. & si ꝑ legem fieri non potest,neq; fit per pactũ c.q̃q̃.viii.dist.c.pen.x.q.cum simil.& ex quo respicit publicã vtilitatẽ partes renunciare non possunt, cũ iuri publico qs non possit renuntiare,habetur per Alex. in l.alia.§.eleganter.ff.solu.matr.e.diligenti,de fo.cõpe.& sic cessat dicta iudicia iis auctoritas asserti decreti propter publicã vtilitatem:quæ præfert priuatæ:habetur ꝑ Bar.in l.si quis.C.de agri.& cẽs. lib.xi.ꝙ secus foret si tantũ esset priuata vtilitas,& nõ cerneretur publica : etiã si interuenisset iuramentum,ad hoc videas Bar.in l.quisquis.& Alex. in d.§.eleganter,& per Canon.in d.c.diligenti.

528 † Nec locũ haberet dicta regula, si boues fuissent indomiti;quoniam dicta iura loquuntur de bobus domitis , & aratoriis, & inclusio vnius,est exclusio alterius iu ribus vulgaribus , habetur in long. in l. quis caballos, & ibi Glo. in tit. de debito.& guadimo.

529 † Et capi etiã poterint boues, si in damnum reperti fuerint , ad effectũ vt damnum datum per boues reficietur per eorum dños:& vt sciantur dñi bouum vagantiũ sine custode repertorũ in segetibus alienis per d.Gl. longobardæ. per l. si quis currũ in long.de eo qui peculium in dãnum interuenerit,& per Glo.ibi:habetur per Matth.de Afflic.in cõst. Regni Neap.incip.peruenit,vbi benè declarauit materiã hanc ƒm prouisiones regias dicti regni, & per Specu. in titu.de actore, vers.sed pone,vbi firmat posse capi,& detineri donec de dãno fuerit satisfactum: Et qualiter agatur contra illum qui in feudum meũ misit animalia,not.in titu. de cau.poss.§.tertio & si circa.

530 † An boues aratorii teneantur ad tributum,Bald.tenet ꝙ sic in d.l. executores. C.quę res pig.oblig.poss.extra videlicet Italiã,& non in ipsa Italia , Idem tenet Berth.in lib.sui repertorii in uerbo bos. Et vt dictũ est sunt priuilegiati agricolæ ratione publicæ vtilitatis, & sunt eximẽdi à publicis oneribus,tenet Luc.de pen. in l.i.in fin. C.de agri.& censi.lib.xi.

531 † Et an veniat hortolanus appellatione agricolę,facit tex.& per Abb.ibi in c.ex parte,il ii.extra de decim.

532 † Quæro si executio fieri posit in bestiis deputatis ad macinandũ in pistrinis, & an capi possunt per stipendiarios, & officiales ad vecturam,vt cõmuniter faciunt de aliis bestiis pro curię negotiis: dic ꝙ non in Regno Neapolis,vbi est regia prouisio incipiens.Item iustitiarii, & sub officiales eorum , habetur per Bal. in rub. C.qui bon.cede.poss.accedunt prædictis notata per Iaso. in §. item seruiana de acti.insti & l. cætera.§.hoc senatus consultum.ff.de leg.i.

533 † Vbi habetur si in vestibus,& libris scholarium,& in ianuis,& tegulis domorum possit fieri executio,& aliis suppellectilibus quotidianis, & in trabibus affixis domibus,& per Bal.in d.rub. C.qui bon. cede.possess.

534 † Quęro in materia gabellarum si de rebus necessariis ad culturã agrorum,& de tritico,& blado,quod portatur pro seminibus debeat solui gabella. dic ꝙ non per tex.in l. vniuersi.C de vectig.& cõmiss. eorũ,& per Bald.& Saly.ibidem scriben. & eorum sequaces.

535 † Quæro si familia principum teneatur ad munera,& onera extraordinaria ciuitatũ,& seu ciuitatibus imposita , vt sunt cubicularii,medici , & alii seruientes cũ fide,vt tenẽtur in palatio principum , & ꝑ domo principali negotiantes,procuratores,& notarii,curialesq́;,& coqui,& similes:dic nos habere immunitatẽ prædictorũ onerum.l.maximarũ.C. de excus. mun.lib x.& ꝑ Glo.in l.curiales,la.i.C. de decurio.& l.i.& l. negotiatores. C. de excus.mun.& l.i.C.de cõ. & archar.lib. x.& ꝑ Bar.ibi,& c.nõ sanè.& ꝑ Arch.ibi xxvi.q.v.

xxvi.q.v.& p Bal.in c.i.de feu.guar.& l.i.C.mand.& l.si quid,ff.de ædil.edict.

536 † Princeps,& Augusta pro bonis, & possessionibus fiscalibus,feudalibus, & emphyteuticis, an teneantur ad onera extraordinaria: dic quòd non.l.priuatæ.& l.fin.per Bar.ibi. C. de excusa.mune. & in l.i.& in rub. C.de priuil.fisc.

537 † Quæritur si forenses possint de iure collectari pro rebus existentibus in territorio collectantium: dic quòd sic:& tenebuntur etiam ad præstatias quæ fiunt ciuitatibus tempore necessitatis propter ipsam necessitatem: propterea est notandum quòd fœneratores alienæ iurisdictionis,in ciuitate Forliuii existentes ibi possiut cogi in dicto casu ad præstandum pecunias cõmuni.l.filii §.fina.ff.ad municip.

538 † Quid de personalibus: An forenses teneantur ad personalia onera tempore belli dic quòd non, & pariter non tenebuntur pro rebus alibi sitis: tenet Spec. in tit.de cens.& Bar.in l.i.C.de aur. coron.lib.x.& per Firma.in lib.suo gabel. par.vii.

539 † Ecclesia regulariter non tenetur ad solutionem collectarum: quòd limita non procedere tempore guerræ, vt occurratur hostibus: nec tunc excusabitur ecclesia:habetur per Bar.in l.fin.C. de cur. publ.lib.xii.

540 † Et sic est notandum ꝙ immunitas alicui concessa in dubio non extenditur ad onera subeunda tempore guerræ: habetur per Alber.de Rosa.& Dyn.in l.ex to to,ff.de legi.

541 † Sed si fuerit clericus coniugatus tenebitur ad collectas omni tempore: pro bonis suis: secundum Abb. antiquum in c. ex parte, extra de cleri. coniug. quoniam in habitu, & tonsura incedentes priuilegio gaudent fori sui clericalis, & canonis si quis suadente diabolo, de senten. excommu. & non pro bonis suis,nec priuilegio clericali gaudere huiusmodi clerici non possunt: nisi illi qui incedunt in habitu, & tonsura clericali: Bulla Clemen.vii.Ponti. ita disponente cum regia pragmatica Ferdinand.Reg. Siciliæ incip.Magn.verò Crassiæ & vera.

542 † Quæro si publicanorum libro credatur:dic regulariter quòd non vt aliàs dixi. l. exempto. C. de proba. Si tamen steterit prouisio in ciuitate, vel pactum factum fuerit in conductione gabellarũ credi libro publicanorum tunc dabitur illi fides: dicebat Dyn. in l. assiduis, C. qui potior.in pigno.habeant qđsi fuerit finitum tempus conductæ gabellarum: an credatur libro gabellarii qui finiuit tempus suum si vult recuperare credita sua facta ex causa datiorum tempore suæ conductæ:& tenet quòd sic: quia durat priuilegium donec durat actio: & adde hic illa quæ superius dixi in primo lib.ibi occurrit casus. Pacto fuit conuentum in conductione gabellarum: habetur per Bal in l.si.ff. de iurisd.omn.iudi.

543 † Quæro de casu:Fuit imposita gabella, seu collecta super vino,& fructibus. An ecclesia, & clerus suus teneretur ad illam:dic quòd nõ: auct. item quòd nulla communitas.C. de sacrosf.eccle. nisi foret imposita pro oneribus illis ad quæ teneretur ecclesia cum clero suo: quoniam tunc succederet loco onerum; per nora.per Bal.in l.placet.C. de sacrosan. eccle.& per Iacob.Burri.in l. ad instructionem.C.eod.tit.& c.fina.de vit & honesta.clerico.

544 † Quæro si colonis sit imponenda gabella,seu collecta regulariter dic quòd non, l.litibus in fin.C.de Agri.& censi.& per Inno. & Docto.in c. tua nobis, de deci. & per Spec. in titu. de censi. & Petr. de Vbal.de Perus.in par.xi. sui tractatus societatis.

545 † Et tenetur episcopus licet irrequisitus inquirere in quantum tangit ius publicum: cum ipso iure sit episcopus pater, tutor,& defensor iuris publici, & libertatis populorum, & sui cleri ne grauentur in collectis, & gabellis, & nouis grauaminibus contra iura cõmunia.c.i. iuncto c.solemus,de offi.ordina. Clemen.fin.& per Cardi.ibi de Zabarell.col.v.

546 † Quæro si valet statutum ꝙ colonus ecclesiæ,vel laici teneantur pro ecclesia,& laico dominis suis in casib⁹ in quibus ec

clesia, & domini laici non tenentur immunes à gabellis, & à collectis: dic non valere: nisi in casibus in quibus tenerentur ecclesia, & domini sui: tenet Bar in l. si penes: & in l. colonos. C. de agri. & censi. lib. xi. & per Bald. in l. i. C. de epis. & cler. & c. si. de immu. eccl. quod secus foret ut dixi: si ecclesia, aut dominus tenerentur. secundum Bal. in auct. sed periculū. C. fine cens. vel reliq. & per Inno. in c. non minus. & in c. aduersus: de immu. ecclesiæ. c. cum Apostolus, de censi. & c. pastoralis, de offi. de leg. & per Glo. in l. libertas. ff. de excus. tuto. vbi habetur: quod si est concessa ecclesia clerico qui non dū accepit fructus ex ea: & si imposita fuerit collecta, & onus solui debitum per ecclesiam quod id tenebitur subire.

547 † Et coloni, seu conductores, & affictuarii rendetarii ecclesię licet non sint immunes quandoque à collectis, & à gabellis: & non debent tamen nimis grauari à laicis: aliàs possent tunc illis episcopi etiam inrequisiti resistere spirituali gladio. c. fin. & per Petr. de Ancha. ibi de immu. eccle. & in c. ea quæ, in xxiiii. q. de reg. iur. in vi. vbi ponit exemplum de concubina clerici: & in c. i. de const. & in consi. suo. cl.

548 † Et an colonus ecclesiæ teneatur ad decimas: Petr. de Ancha. in Clem. i. de decim. tenet quod sic: quod verum est si priuilegium ecclesiæ, aut religiosorum sit personale, & non reale: Quod si reale fuerit concessum bonis, & terris ecclesiarū non tenebuntur coloni: secundum Glo. ibi: & Reuerendus dominus Card. ibi dicit de partiario colono, & de censuario; & de colono qui nummis colit: qui tenetur ad decimas personales, & per Bar. in l. i. C. de anno. & trib. lib. x. nisi aliter obstaret consuetudo: vt per Reueren. D. Card. in Clem. i. de decim. Et dicebat Ang. in l. si cui. §. si Imperator. ff. de accus. quòd clericus volens defendere laicum, & seu colonum suum pro interesse proprio non poterit trahere actoré ad forum ecclesiasticum: quòd dicit fore notandum, & dat cautelam quòd colonus nominet in iudicio prælatum; asserendo se colere pro prælato: & tunc necessariò trahetur actor, ad forū ecclesiæ.

549 † Quid si colonus clerici coactus fuerit soluere decimas, gabellamque, seu collectam pro ecclesia, & seu prælato, & clerico dominis suis; an repetere poterit ab ecclesia, vel à clerico per retentionū partis fructuum clerici: dic quod sic secundum Bal. in l. i. C. de iur. emph. & in l. cū duobus. §. si in coeunda. ff. pro socio.

550 † Et colonus secularis stante statuto pro fructibus solui gabellam. An tenetur ad gabellam pro fructibus illis quos defert ad domū domini: vide Bal. in l. acceprā. C. de vsur. qui tenet quod sic: & inde à domino repetit.

551 † Et colonus partiarius si cogeretur ad soluendum pro domino gabellam: posset computari in fructibus domino suo de parte sui domini. l. i. C. de fruct. & lit. expens.

552 † Et pro expensa quam fecit colonus, seu conductor superfundo pro vtilitate fundi poterit fundū ipsum retinere colonus, & seu conductor. l. colonus. ff. loca. & l. colonus. ff. de ui & ui arma.

553 † Quid si statutum dictauerit solui gabellam de fructibus; an intelligatur deductis expensis vt de fructibus molendini, & fornacis: dic quod sic secundum Bald. in l. si à patre. §. fructus. ff. de petit. hære. quod fallit in fructibus debitis à colono parciario ex quibus nō extrahuntur expensę secundum Doct. in l. prædicta: si à patre. ff. de peti. hered. & in l. fructus. ff. solu. matri. & in l. si quis domum. ff. locati, iuncta l. si merces. §. vis major. ff. eod. tit. & in l. cum duobus. ff. pro socio: vbi habetur non dici fructus nisi deductis expensis: ad prædicta facit tex. in l. si iure. ff. de peti. hære. & in l. si is. §. i. ff. de pigno. & in l. missi. C. de exact. trib. lib. x. & in l. neque. ff. de impen. fune. & in l. litibus. §. i. C. de agri. & censi. lib. xi. l. i. C. de anno. & tribu. eod. lib. xi. & l. cū possessor. ff. de censi. c. de ferris, extra de decim. & per Bar. & Bal. in l. inter debitorem. ff. de pact.

554 † Et lucrum dicitur deductis expensis & omni damno. l. iii. ff. de in rem vers. & p

Paul. de Castr. in consi. clv. & per Bar. in l.mucius,& in l.si addiciatur,ff.pro socio:& lucrum etiam dicitur quod peruenit ex delicto secundum Bal. in l.i. ff. si quis in fraud.patro.

555 † Limita dictum statutū ꝙ soluatur gabella de fructibus non procedere si dictaret prædictū statutum gabellā solui ꝓ qualibet corba fruméti:tunc expensæ non deducentur vt in prædictis locis notant scriben.

556 † Fructus etiam ecclesiastici dicuntur deductis expensiss:& similiter in lucratiuis contractibus per Glo. in l. si quis, §.i.ff.de dona.& in l. non amplius, & p Bar.ibi,ff.de leg.i.& in l.i.ff.de fruct.& lit.expen.

557 † Et tenet Bald.in d.l.i. de fructibus vacare non extrahi expensas: & quid de fructibus pecudum ibidem habetur per Bald.

558 † Quæro de statuto prædicto quòd soluatur gabella de fructibus an habeat locum in distributionibus quotidianis:tenet Io.And.ꝙ nō in add.ad Spe. in rub. de cōcess.pręben.& Domi.de Santo Geminiano in c.consuetudinem de cler. nō residen in vi.

559 † Quid de redditu protocolorum notarii:an in eo vendicet sibi locum dictum statutum dic ꝙ non;secundum Bar. in l. quædam,ff.de eden.vt aliàs dixi.

560 † Quæro si dictum statutum ꝙ de fructibus soluatur gabella habeat locū in calce:tenet Io.Aud. in add. ad Spec. in § i. in tit.de loca.ꝙ non.

561 † In fructibus etiam sunt poma, oliuæ, pira,& glandes: sed si statutum dictaret solui gubellam de pomis: an habebit locum in oliuis,piris,& glandibus : tenet Bar. iuris lucerna quòd non: & post ipsum,Bal.in l.si pater,ff.de solutio. Et dictum statutum ꝙ de fructibus soluatur gabella intelligitur deductis omnibus damnis, & expensis vt aliàs dixi de fructibus eorum causa factis, & passis pro illis quęrendis.

562 † Et si dictaret statutum solui gabellam pro omni contractu vt aliàs dixi ad rationem decem pro centenario quantitatis, aut pretii in eo deducti : quia omnibus deductis expensis soluetur gabella secundum communiter scriben.in l.non amplius,ff.de lega.i.& in l.i.ff.de fruct. & lit.expen.& in l. fructus, ff. solu. matri.& per Bar.in l.quantitas, ad leg. falcidiam.

563 † Quod secus foret vt aliàs dixi si dictū statutum dictaret de pretio solui gabellam : quo res vendita fuerit secundum Bar.in l.sed si hæc,ff. de condi.& demonstra.& per Firma.in viii.par. sui lib. gabell. col. iiii. quia tunc non deducerentur expensæ.

564 † Quæro si stante statuto quòd soluatur gabella de fructibus : an locum habebit in fructu hominis, & seu operis hominum:dic quòd non,l.vetus,ff.de vsufru. & ita tenet Floria.de San. Petr. ibidem, & facit tex. in l. in pecudum, ff. de vsufruct & in l. iii. ff. de oper. seruo. quæ non sunt vt aliàs dixi in fructu quod nō procederet si statutum diceret de reddita solui gabellam per l Paulus,§.hæres, ff.de ope.ser.

565 † In palea, & fœno locum habebit dictū statutum; & in sylua,& in arboribus ceduis,& in auibus,piscibus, & feris solitis capi in fundo,& fluminibus si alii fructus non percipiuntur ex ipsis, l.vsufructuarius messem. ff. quib. mo. vsufruct. amissa. & per Bald. in l.fin. C. de cond. inser.& in l.certum,ff.de seruit vrbano, præd.& per Ange.in lib.suo societ.in xi. par. & l. pratum, ff. de verbo. sign. & in Spec.de loca.in §.i. & per Bar.in l. plures,ff.locati,& in l. item si fundus,ff. de vsucap.

556 † Et quæ verbo fructuum cōprehendantur:habetur & per Io. Andr. & Inno. in c.i.& in rub.extra de re iud.

567 † Et an sit imponenda gabella, seu collecta pro fructibus, & rebus : tenet probè Iacob. Aluar.Patauus quòd sic:necessaria tamen causa præmente in capitulis Corradi in §. similiter in vsib.feud.& in tit.quæ sint rega.

568 † Quæro de sæpe memoraro statuto ꝙ soluatur collecta , seu gabella de fructibus: an locum habebit in pensione fun-

di: quæ similiter fructus est: tenet Inno. in cap.i.& vlt.de decim. & Bar.in l.fi.ff. de publ.licet appellatione fructuum contineatur pensio: quam quis soluit ꝓ fundo, aut beneficio: tenet Bal.in l.ii. C. de usur.& in l.cohæredibus.§C. famil.hercis.& Bar.in l.fundi trebatiani, ff.de vsu fru.lega.

569 † Quæro de ecclesia quę est immunis ab oneribus: an sit exempta pro dote sibi collata ab omni seruitio temporis: tenet Abb.ꝙ est immunis, & exempta in c.i. & per Hostiens.ibi de censi.

570 † Vbi habetur rem tributoriam non posse alienari sine onere tributi: etiam si transferrur in ecclesiam tenebitur ecclesia ad onus soluendi tributū pro re prædicta solita tributari, & seu soluere tributum: & similiter tenebitur soluere ecclesiam vt aliàs dixi dominis temporalibus pro rebus obnoxis ad onera ciuitatis,& ad solitas collectas sibi ecclesiæ relictis,seu donatis:cum transeant in quęcunque cum onere suo rebus huiusmodi ossibus infixo: quas onus prędictum sequitur: prout lepra sequitur leprosum: vt in d.c.i. de censi.& per Arch. lo. de Imol. & Domin. de Santo Geminiano in c.i.de immu.eccle.lib vi.

571 † Vbi ponunt hanc quæstionem si ecclesia acquisiuerit possessionem extimatā: & in extimo communis descriptam collectari solitam: & quæ erat solita dari ꝓ solido,& libra ad collectas: an teneatur ecclesia pro eo soluere collectas si peruenerit ad ecclesiam: consuluit Bar.in cōsi. clxxx. incip.si aliqua possessio: clericos non arctari ad solutionem gabellarum, & collectarum: & in ipsos transferri possessiones huiusmodi: & idem consuluit in alio consilio Bar. incip. punctus talis quæstionis est,& tenet Bal. idem in c.i. in vii.col.in tit.de pa.constan.

572 † Et quando ecclesia teneatur soluere tributum Cæsari: dic vt aliàs dixi in lib. vii.Clemen.Ponti.Max.in tit.an principibus secularibus teneatur ecclesia soluere tributum; & aliàs etiam superius dixi.

573 † Quæro de casu, Ecclesia Forliuiensis habens possessiones,& stabilia multa in territorio,& in diœcesi Rauennæ; vel in diœcesi sua existente in territorio Rauennæ: an pro dictis rebus teneatur ad onera per Papam imposita ciuitati Rauennę: tenet Cardi Zabba.in Clem.i.de immu.eccle.& in Clem.fina. de censi.ꝙ si pro rebus, & non pro personis imposita fuerint onera tenebuntur ecclesię: secus si pro personis: quia tunc non tenebitur dicta Forliuiensis ecclesia.

574 † Quæro si valet statutum impones collectam ecclesiæ acquirenti possessiones, domos; & stabilia: dic non valere: quia est contra libertatem ecclesiæ: tenet Bal. in c.i.de alie.feud.c.i.& c.ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Const.& c.nouerit,de senten.excom. & tale statutum est abolendum, & delendum de libro viuentium auct.cassa. C.de sacrosf.eccle.

575 † Quæro de fratribus minoribus Sancti Francisci an teneantur ad collectas, & gabellas laicorum: dic quòd non secundum Bar.in l.semper,ff. de iur.immu nisi de facto grauarentur vt aliàs supra dixi.prout consuluit Petr.da Anch. in consi.suo.cxix.

576 † Et an canonici, monachi,& conuersi teneantur ad collectas,& gabellas, & pedagia: dic ꝙ non. Ita tenent Bal. & Docto. in l.placet. C.de sacrosa.eccle.& in l.ii. C.de epis.& cler.secus si fraude se conuersos fecerint vt non teneantur ad onera: nam extrahi debent in eo casu de monasterio vt soluant debitum onerum.l. qui sub prætextu. C. de colleg.lib.xi.&. licet,extra de regulat.& l.quidam.C.de decurio.lib.x.& c.ii.de for.compet.

577 † Et vbi conuersi, & religiosi fuerint de facto grauati poterint vt aliàs dixi quęrere eleemosinam quantumcunque non permittat regula sua; & soluere pedagium,& onera prædicta: vt dicebat Cardi.Zabbar. in Clemen.§Exiui de paradiso,de verb.signi. prædictis accedunt not. Franc. Lucani Parmensis in tracta. suo priuileg. fisci in x.articulo penul.par.vbi tractat.de collectis.

578 † Quæro si clerici teneantur soluere collectas pro bonis suis patrimonialibus:

cleric.

dic quòd non, c.i. & ii. extra de immu. eccles. lib.vi. & c.fina.de vit. & honest. cleri.Ita etiã consoluit vt aliàs dixi Dominus Franc.Tigrini de Pisis per dicta iura dicens clericos nõ posse cogi ad aliquam solutionem collectarũ pro bonis suis patrimonialibus : licet aliter videatur innuere Gl.& malè quidem in l. placet.C.de sacrosf.eccle. quia oportet seruari quod dicitur in c.clericus, extra de immu.eccle.lib.vi. & ratio est quare nõ teneantur ad collectas pro patrimonialibus,in c.ex literis,extra de pign.ꝑ quibus facit notabile consilium Bart. incip. punctus quæstionis quidam Titius &c. adde prędictis Matth. de Affl.in constitu. Regni Neapo. incip. iusti cultores, & in const. statuimus, in vii.notab. in iiii.quæst.

579 † Quod limita nisi fuerit solitus clericus soluere collectas pro dictis bonis patrimonialibus ita tenet Specul. Iuris in tit.de cler.coniung. vel nisi sit prędia tributaria, seu censuaria obligata soluere tributum, seu censum dominis temporalibus, aut fisco: ea quæ clericus possidet vt aliàs supradixi solita collectari:& ad ipsos clericos postea per successioné laicorum mortuorũ,vel aliter peruenta. l.rescripto.§.fin.ff. de mun.& honor. cũ illa transeant cum onere suo l.alienatio. ff.de actio.empt.& l.traditio ff.de acqu. re.domi.& c.i.de cens. quod etiã procedit si esset facta lex,vel pactum, aut obligatio,&c.ꝙ omnis ager subiaceret collectis existens in territorio tam positis, q̃ imponendis.tenet Bald in l.fina.C. sine cens.vel reliq.& in consi.incip. pro commune ciuitatis ducalis, & per Cardi.in c.fin.extra de vit.& honesta.cleri.& Gl. & Doct.in c.quanq̃,de censi.& ꝑ Arch. in c tributum. xxiii.q.viii. & Abb.in c. i.de censi.& per Rom.in l.si publicanus. ff.de publ.& vect.& per Affl. in cõst.hac edictali in ii.notab Et de prædictis quæstionibus an clericus pro bonis patrimonialibus,vel pro bonis emptis, & accatatis teneatur soluere collectam, & gabellam,vide latissimè per do Io.Ant. de Nigris de Ciuitate Campaniæ. I.V.D. in suo aureo commento super extrauag. Clemen. contra cleri. inceden. in habi. & tons.in rub.de vit.& honesta. cleri.in Glo.in verb.priuilegio,in xxii.priuileg. & ibi ad saturitatem videas : vbi omnia in hac materia illustrauit.

580 † Item pro collecta custodum ciuitatis, pontium,& murorum : tenentur clerici soluere.c nõ minus:& c.peruenit,de immu.eccle. & ibi per Canonistas, & per Legistas in l ad instructionem.C. de sacrosan.eccle.& latissimè per do.Io Ant. de Nigris in d.clement. in loco prællegato vbi me remitto.

581 † Estq; notandum quòd pro refectione viarum,pontium,& murorum,ciuitatũ, & locorum vbi se recondunt, & saluantur: requiri debent illæ personę proximiores:quæ commoditatem sentiunt, & recipiunt ex dictis refectionibus etiam si sint clerici.l.nemo,& ibi Bar.C. de anno.& trib. & qui maiorem commoditatem,& vtilitatem sentiunt: magis grauari debent : q̃ illi qui minus commodum sentiunt.l.cum.C. de vsufr. qđ secus est si pontes & vię sint publicæ:quia spectãt ad commune refectiones earum, l. fina. §.publicas:in fin.ff.nequid in loco publico. Quod fallit si commune fuerit impotens; & viæ, & pontes indigerent refectione:quia tunc sentientes commodum tenerentur vt supra.

582 † Quæro si clerici negotiantes, & mercantes teneantur ad onera, & gabellas pro mercibus suis:dic quòd si ter moniti fuerint:& non desisterint tenentur soluere gabellam; etiam de mercantiis ꝑ suo vsu portatis Clemen. præsenti de censi. not.Imol.in c.ex literis,de vit. & honesta.cleri.

583 † Quæro de Papa an possit imponere collectas laicis,& eorum bonis profanis ex causa: & Imperator etiam ex causa possit imponere in subditos suos: dic ꝙ sic:tenet Felyn. in c. quę in ecclesiarum de const.

584 † Quid de bonis ecclesiarum,& patrimonialibus clericorum vniuersi orbis. An possit Papa imponere collectas: dic posse quia oẽs clerici sunt Romano Ponti-

fici subiecti: locum Petri in terra tenenti: licet quidam subsint ex clericis imperio cum bonis suis: & quantum ad bona sua videantur, & censeantur laici vt dicit Abb. in c. constitutus, extra de relig. domi quantumcunque dominus Ant. de Butri. teneat contrarium ibi videlicet ꝙ plenitudo potestatis in clericos sit respectu ecclesiarum; & non respectu bonorũ suorum patrimonialium: de quibus Papa non potest ad libitum disponere; pro vt facit de bonis ecclesiarum.

585 † Nec princeps secularis potest de bonis subiectorum suorum: quod singulare reputat Abb. in præallegato loco, & Fely. in d. c. quæ in ecclesiarum, de const. & dicit hoc procedere in patrimonialibus clericorum existentibus extra territorium domini Papæ.

586 † Quod intelligo papam posse ponere collectas super bonis clericorum: etiam patrimonialibus vbiq; existentibus quã tumcunque extra territorium suum: si clerici tales fuerint ordinati titulo sui patrimonii: & si gaudeant in his priuilegio ecclesiastico prout de aliis bonis ecclesiasticis. l. neminem, & l. priuilegia, iuncta auct. Item ꝙ nulla communitas. C. de sacrosan. eccle. cum respectu ecclesiarum, & clericorum suorum eorumq; personarum gaudeant huiusmodi priuilegiis tam ratione ecclesiæ, quàm propriæ personæ sint subiecti domino Papæ: ad quæ faciunt notata per Felyn. in d. c. quæ in ecclesiarum. & in c. ecclesię Santæ Mariæ, de const. & ita concordari possunt opiniones Abba. & domini Anto. videlicet ꝙ opinio Abba. habeat locũ quando clerici sint titulo sui patrimonii quantumcunque extra territorium domini Papæ: tunc poterit Papa imponere collectas super bonis etiam patrimonialibus ipsorum clericorũ vbique existentibus tamquàm de bonis suis ecclesiarũ; & earum priuilegio gaudentibus: & opinio domini Anto. procedit dumtaxat quando in illis non gaudent priuilegiis ecclesiasticis: & vt laicorum bona censeantur huiusmodi bona clericorum.

587 † Quæritur de statuto Rauennæ ꝙ forenses propria bona stabilia habentes in territorio Rauennę teneantur soluere collectas forensium communi Rauẽnę: Quid de muliere Rauennate habente patrimonium suum in bonis stabilibus existentibus in territorio Rauennę nupta forensi extra Rauennam habitanti: cui dedit omne patrimonium suum in dotem: an teneatur soluere vt forensis dictam gabellam, seu collectam forensiũ: vel eius maritus forensis teneatur effectus dominus dictæ dotis: cum matrimonium trahat mulierem ad originem, & forum viri: & illud sequatur. l. mulieres, C. de incol. lib. x. & per Bald. in rubr. ff. solu. matrimo. & in l. ii. in fin. ff. de iurisdict. omni. iudic. & per ipsum matrimonium mulier sortitur forum viri. l. ea quæ la. ii. ff. ad municipa. & l. i. C. de dignita. lib. x. & l. i. C. de mulie. & in quo loco mul. sexui lib. xii. & l. exigere dotẽ. de re iudic. & l. cum quædam puella, & per nota. ibi. ff. de iurisdi. omni. iudic. & mulier dicitur esse in potestate viri: propterea ex prædictis videtur dicendum teneri ad onus solutionis prædictę: Contrarium reperio tenere Bal. & Bar. in l. fina. §. penul. ff. ad munic. & Paul. de Castr. in l. rei iudicatæ. §. socero. ff. solu. matrimo. & Fely. in c. i. in fin. extra de sponsal. & per Alexan. in consi. xx. incip. viso processu causę vertentis inter Catherinam &c. in ii. volum. vbi concludunt fœminas per matrimonium non perdere ciuilitatem, seu ciuitatem patriæ suæ: etiam dissoluto matrimonio: cum viduę de iure Romano gaudeant priuilegiis maritorũ etiam defunctorum: quod est contra ius longobardum: quo cauetur mulieres durante matrimonio gaudere virorum suorum priuilegiis, & virorum ciuitate: ipsis autem viris mortuis gaudere priuilegiis patriæ ipsarum mulierum, & non viri mortui. l. fin. in longob. & mulieres lege mariti viuant durante tantum matrimonio.

588 † Et si steterit statutum ꝙ forenses non possint acquirere bona immobilia in territorio ciuitatis Rauennę, vel in districtu Bononiæ tali tamen non obstan-

te statuto: mulier Rauennas, & seu mulier Bononiensis extra territorium Rauennæ, & seu Bononię nupta poterit acquirere bona immobilia in ciuitate, & territorio patriæ suæ Rauēnæ, seu Bononię: quia per ipsum matrimoniū non desinit esse ciuis suæ patrię ciuitatis: & non iudicatur persona forensis: vt habetur per Doct. in locis prędictis: & vbi est similis causa, & eadem ratio. Idemq; ius statuendum est iuribus vulgaribus, probat Glo. notab. in l. tale pactum, ff. de pact. Nec obstat ꝙ mulieres nuptæ sequantur forum viri, & sint in potestate viri: quia ob hoc non sequitur ꝙ desinãt esse ciues locorum vbi natæ sunt, & originem trahunt: vbi sunt agnati, cognati, & consanguinei sui.

589 † Quo ad tria dumtaxat transit mulier in potestate viri sui videlicet quoad residentiam, quo ad operas, & quo ad debitum carnis: secus in reliquis in quibus est libera sui iuris: & sic remanet ciuis patriæ suæ, & de agnatione, cognatione, & consanguinitate sua: nam iura sanguinis nullo ciuili iure dirimi possunt. l. iura sanguinis, ff. de pact. & instit. de iur. natur. gen. & ciuil. §. fi. nisi statutum, vel consuetudo patriæ mulieris nuptæ forē si ꝓhiberet expressè ꝙ mulieres nuptæ forensibus non possent emere stabilia in ciuitate, & eius territorio: & ꝙ tenerent ad collectas forensium: & ꝙ in extimo describerentur forensium vt forenses.

590 † De collectis autem forensium imponē dis pro patrimonio possesso in ciuitate, & territorio ex forma statuti; vel consuetudinis: faciunt pulcrè notata per Alex. in consi. c i. & in consi. cxxviii. i. volumi. & in consi. lxviii. ii. volum. Vbi bonit si ciuitates possunt imponere collectas suis ciuibus pro rebus quas habent extra suum territorium: & in d. consi. c i. i. volu. concludit, & tenet ꝙ sic: licet sit disputabilis quæstio: adde, & vide omnino Bar & Saly. in l. cunctos populos. C. de summ. Trini. & fid. cathol.

591 † Quæro de libris publicanorum, & officialium collectantium, & stationariorum an ipsis sit fides danda, & probent: dic vt aliàs dixi ꝙ non: per tex. Saly. & alios scriben. in l. exemplo. C. de proba. com simil: Si tamen auctoritate publica fuerint electi dabitur ipsis fides: ita tenet Fely. in c. scipta, de fid. instrum. & Iaso. in l. quędam, §. nummularios, ff. de eden. & per Glo. & Bar. in l. Ticię textoris, ff. de leg. i. & per Io. de Imol. in l. ii. ff. de testam.

592 † Et si vnus scripserit librum, & alius pecunias acceperit dabitur regulariter fides aliàs non: vt in d. l. exemplo. C. de proba. & in l. ne casu. C. de excusso. lib. x. & auct. de mand. princip. §. coges: & per Doct. in d. l. quædam, ff. de eden. & per Alexan. in consi. cxcii. ii. volum. & in con. x. xi. & xii. iiii. vol. vbi habetur plenè quando sit adhibenda fides libro æstimorum, & quando non.

593 † Mercator quidam promisit communi tenere fulcitam duanam salis per triennium ad rationem solidorum. xx. pro quolibet sextario prout est solitum vendere sal commune ciuitatis ad rationem librarum centum salis pro stario. Postmodum conduxit idem mercator datiū salis à commune: an teneatur dare sibi sal necessarium pro competenti pretio: commune vult ei consignare sal ad sextarium consuetum quod est librarū centum & decem salis pro sextario quolibet; & dictus conductor vult id sibi consignari ad mensuram ad quam commune emit à salinatore fisci, quę est ad rationem librarum centum, & decem; & id vendere prout vendebat commune ad rationem librarum centum pro stario: & sic lucrari illa decem vltra starium: Tu dic cōmune teneri ad sibi dandum, & cō signandum sal ad rationem librarum cē tum prout solitum est vendere pro stario quolibet. l. triticum, ff. de verb. oblig. & per Ang. in l. i. C. de indict. & l. Ticia. ff. de verb. oblig. nam stipulatio formiter facta de tritico intelligitur eiusdem bonitatis; & quę in pactionibus conueniunt se concipiuntur in stipulationibus repenta ciedītur.

594 † Occurrit casus per dies si muliones, vacticani, nautę, & similes personæ te-

neantur pro rebus; si res perierunt defectu suo: dic vt aliàs dixi ꝙ sic. l. videamus. §. qui vinum. ff. locati.

595 † Et vaticani, seu muliones, & nautæ qui causa fraudandi vectigal, seu gabellas, vel pedagia, seu passagia: vt aliàs dixi non vadens per iter solitum: si inciderit in latronibus, seu in piratis, vel in cõmissum, aut contra bannum; vel aliter in ipsis malum contingerit mercibus: periculum erit ipsius vaticani, seu mulionis, vel nautæ; hoc tamen probato quòd illuc iuerit causa fraudandi vectigalia: & ita pluries iudicaui, & consului per doctrinam Bal. in l. fina. C. de naut. fœno. & in l. i. C. quæ sit long. consue. vbi datur exemplum de rustico qui plaustrum vini fudit propter infusionem, vt aliàs dicam in materia tituli de his qui deiecer. vel effude.

596 † Notandum est perpetuo quòd in dubio intelliguntur gabellæ venditæ semper, seu locatæ cum pactis solitis, & consuetis. l. fin. & per Bal. ibi. C. de success. edict. & l. quòd si nolit, de ædil. edic. & in l. i. C. pro socio: & in l. licet. C. locati: & si qua pacta alia facta fuerint contra consuetudinem non tenebunt: firmat Fely. per multa allegata in c. cum M. Ferrariensis, extra de consti. l. i. & per Bar. ibi C. de pascn. publ. lib. xi. dicentem ꝙ si officiales deputati ad vendendnm gabellas cõmunis fecerint pactũ cum emptoribus contra solitum morem vendendi; nullum erit: cum ipsis intelligatur data potestas vt vendat more solito, & non aliter, nec alio modo.

597 † Et si pacto facto cum datiariis caueatur ꝙ nulla nouitas fieri debeat durante tempore conductæ: intelligitur ꝙ non debet aliquid innouari, neque fieri vltra id quod cotinetur in pactis. l. non plures. C. de sacros. eccle.

598 † Quæro de ponte qui stat in flumine vbi est solitum solui pedagium: si fuerit pons dirutus an solui debeat pedaginm: dic quòd non, nisi foret in eodem loco refectus, vel nisi obstaret consuetudo quòd soluaretur tanquàm si pons esset refectus, vel extaret in esse: etiam si per flumen aquaretur propter vigentem consuetudinem: qua non existente non tenebitur; etiam si pons non esset refectus in eodem loco secundum Bal. in l penul. C. de condi. inser. & l. si eum, de priuil. fis. & per tex. in l. si in arena. ff. de vsufr.

599 † Modo occurrit casus ꝙ gabellarius acceperit certas merces pro contra banno cuiusdam mercatoris Bergomensis: an illas vendere possit: fui consulus à mercatore qui illas putabat vendi, nõ iure posse per gabellarium: & consului posse vendi: quia publicanus est loco fisci; & idem ius habet quod fiscus locator habebat: & in re propria est procurator. l. creditor, & per Bar. ibi, ff. de actio. empt. & in l. ii. §. si ego, ff. de no. ope. nunt. & in l. i. §. quod autem, ff. de superfi. & in l. in prouintiali. & per Alexan. ibi. ff. de no. ope. nunti. & per Bal. in l. i. in fin. C. si propter publ. pens. & ideò potest vendere sicut fiscus: & quando venditur res mercatoris, seu quæ fuit mercatoris capta à gabellariis pro contra banno; poterit illam emere ipsemet mercator cuius primò fuerat: quia eo inuito omnino venderetur alteri per fiscum, & seu gabellarium loco fisci. l. cotem ferro. & per Bar. ibi, ff. de publ. & in l. commissa. C. eod. titu. & in l. i. §. si seruus extero. & per Bald. ibi & Saly. & in l. iii. C. de naut. fœno. dicebat Bald. esse redemptionem rei propriæ; & quod hæredi tale ius etiam competit, & alteri committi non potest.

600 † Et res huiusmodi salua conscientia emi etiam possunt secundum Bal. in l. iubemus. C. de sacrosan. eccles. & Ioan. Andr. in c. eos, de immu. eccle. in vi. & per Bald. in l. quod si nolit. ff. de ædil. edict. & in l. i. C. pro socio: & in l. licet. C. locati.

601 † An gabella solui debeat ab eo qui vendidit rem extra suam ciuitatem, vel à delegato rerum existentium alibi quàm in patria sua: & consuluit Bald. non teneri: nisi extaret consuetudo in contrarium per iura plura per ipsum allegata ibi.

† Quæro

602 † Quæro de statuto disponente solui gabellam vini extrahendi. An dictum statutum habeat locum in eo: qui extraxerit acetum,& gabellam non soluerit: & an dicto stante statuto vini &c. ille qui extraxit acetum sine solutione gabellæ inciderit in cōmissum,& pœnā dicti statuti:dic ꝙ non: prout tenet Bald.in l.ii.in fin.C. de pericul. & commod. rei vend. & l.siquis vinum.§. item acetum. ff. de vin.tri.oleoq;.lega.& per Bald.in l.i.C. de errog.milit.anno. libr.xii. nam foret absurdum dicere quòd omnis liquor perueniens ex vino dicatur vinum.l.siquis vinum & per Bar.ibi.ff.de vin.trit. oleoq; lega.

603 † Nec appellatione vini continebitur aquaticum, seu mixtum: & stante dicto statuto vinum non vendi,nec extrahi sine solutione gabellarum sub certa pœna & ammissione vini:non habebit locum in eo:qui vendidit,vel extraxit acetum, seu mixtum dictum aquaticum:quod merellum vulgo Rauennæ,& pezolum Cæsenę nuncupatur:& fit cum aqua proiecta in vuas pistas,quæ ita pistæ, vinaciæ vocantur in Romandiola.

604 † Et ècontra si statutum prohibuerit extrahi acetum,mixtum,mel,aut oleū non habebit locum in eo:qui vinum,vel mulsum quod fit ex melle extraxerit.

605 † Et si captum fuerit vinum pro contrabanno:an veniant vasa vinaria:cum quibus vinum portabatur stante statuto prędicto: quòd nullus possit portare vinū sine solutione gabellæ extra ciuitatem, & territorium suum, tenet Barto.quòd non.nisi statutum aliter ea comprehenderit in l.si cui. §. qui vinum.ff. de vino tri.oleoq; lega.

606 † Neque in materi[illegible] ..ictiua gabellarum appellation[illegible] vini venit oleum,neq; mulsum factum cum melle: tenet Alex. in.l.iura.ff.de leg.& Bal.in l.i.C.quæ sit long.consue.

607 † Et prohibitio ꝙ quis non extrahat vinū non habebit locum in modica quantitate vini portata in cantaro,seu flasco ꝓ vsu,& potu itineris causa gustus: tenet Bal.in l.i.C.quę res exportari licitè possunt:fallit tamen si portaretur ad hostes stante prohibitione secundum Sal.in d. l.i.C.quæ res expor.licitè poss.

608 † Ciuitas,seu fiscus locauit gabellā vini publicanis. An possit dicta ciuitas, seu fiscus post dictā locationem ponere super indictum superdicto datio pro necessitate ciuitatis,& seu fisci:dic ꝙ sic.

609 † Quæro modo si ciuitas,vel fiscus in dicto casu tenebitur ad interesse dictis conductoribus:tu dic inclusiuè ꝙ vnaquæq; ciuitas potest sibi legem imponere,& statuere.l.omnes populi.ff.de iustit. & iur. maximè inter subditos suos: vt sunt isti conductores.l.i.C.de summ. Trin.& fid. cath.& hi consentire videntur: cū maior pars faciat.l.quod minor.ff. ad municip. & l.in cōcedendo.ff.de aqu.plu.arcen. & quia per indirectum saltē damnificarentur cōductores,possunt agere contra commune ciuitatis,seu fiscū actione ex conducto si in totū,vel in partem non potuerunt vti,& frui vectigale,seu datio,& gabella locata.l.ex locato.ff.locati.

610 † Stat in vrbe statutū ꝙ macellarii, seu beccarii teneantur ad tale onus, & ꝙ piscatores,& pisciuenduli teneanť ad aliud onus, & ad solutionem certæ quantitatis pecuniæ. Quidā macellarii carnis venduli vendunt carnes per totum ferè annum,& in quadragesima vendunt pisces: an dicti macellarii vendentes carnes,& pisces teneantur vt supra ad dicta onera tam ratione venditionis carnium, quàm ratione venditionis piscium:dic ꝙ sic.l.textoribus & l.legatis. ff. de leg.iii. nec poterint se excusare beccarii quòd ars sua sit principalis beccaria, licet ad tempus aliud faciant vendendo pisces in quadragesima,vt supra.

611 † Sāt prouisio in Ciuitate ꝙ beccarii vendere habent carnes ad rationem septem quatrenorum pro libra,& plus, & minus,secundum calmerium, & seu assisiam quæ sibi dabitur per cōmune aliàs ꝙ cadant in pœnam bannorū: Contingit ꝙ agentes pro cōmune fuerunt negligentes in dando calmeriū, & siue imponendo assisiā carniū dictis macellariis:nunquid cadent in pœnam dictę prouisionis

beccarii si aliter vendiderint carnes: tenet Tancredus de Corneto in quæstio. suis statu.c.vii.ꝙ non incidunt in pœnā dictæ prouisionis:per text. in l.Titius si statuas ff de condi.& demonstr.& in l.cū quid.ff de vsu & in c.cum quid, extra de vsur.& in regula imputari,in lib.vi.

612 † Quod facit pro alia quæstione ꝙ nullus officialis possit habere salarium, nisi fecerit monstram familiæ suæ omni mense coram prætore ciuitatis: requisiuit officialis pretorem,ad videndum monstrā, & prætor neglexerit videre:an imputabitur officiali quin habeat salarium suum absque eo quòd monstram non fecerit, & pro officiali præsumitur diligentia, & salarium habebit:tenet Bald.in l.ea quidem.C.de accusa.& in l.fina.C.ne quid in sua causa.

613 † Quæro de casu persæpe occurrenti: Si vnus socius portans rem communem cū altero,& non soluit gabellam, seu vectigal in loco vbi vectigal solui debet, an incidat in commissum pro parte etiam inscii socii:dic vt aliàs dixi quòd non:sed tantum pro parte fraudantis incidit: & pars tantū sua publicabitur.tenent Bart. Vterq; Imol.& alii in l. fraudanti. ff.de publ.& Ioan. de Firmo in vltim. par.sui lib.gabell.

614 † Et idem si res sunt plures quę possint separari:nam solum res fraudatoris incidunt in commissum, & non res sociorum:qui ignari fuerūt quod æquum est: tamen non procederet si omnes fuissent scientes domini rerum ablatarū per contra bannum propter non solutionem gabellarum,vt in l.si publicanus,& in l.cotem ferro.ff. de pub. & vectiga. & commiss.eorum:& addit Bal.in Specul.de locato in § nunc videndum.versic.xxxvii. & lxxi.quod priuatus iure suo culpa socii aget contra alterum fami. hercíscun. iudicio ad interesse.

615 † Et si res fuerit communis, & indiuisibilis:quæ inciderit in commissum culpa vnius socii non soluentis, vel fraudantis gabellam,& gabellario tota cadat, tenebitur socius fraudans alteri socio inscienti ad interesse rei suę deperditæ:videlicet pro parte sua.

616 † Et infert Bart.prædictam quæstionem ad casum hæredum emphyteutę ecclesię: vt altero canonem non soluente vt aliàs dixi:pars eius sola ad ecclesiam reuertitᷓ sed ibi cōtrarium tenet Bar. post Glo.in l.communi diuidundo. ff.com. diuidun. & Bal.& Ang.in l.necessarias.§. si vnus. ff.de pignorat.actio.& in l.i.C.de cadu. tollen.& Imo.in c.potuit,de locato:ꝙ secus foret dicendum si à principio fuerūt duo emphyteutę ꝙ vnius cessatio præiudicat sibi soli non soluenti, & non alteri socio suo soluenti secundum Doct.in d. l.fraudanti,ff de publ.

617 † Et desolutione quando prodest ambobus emphyteutis dixi aliàs &c & quādo vni soli emphyteutarum simpliciter facta & de particulari habetur per Bal.in l. sollemnibus.C.de rei vendi.

618 † Et si vnus hæredum soluerit totum canonem emphyteusis non reuertitur, sed proderit cohæredi;qui non soluit:& is tenebitur socio soluēti ad partem canonis pro eo soluti, & in d.c. potuit determinat Io.de Imo.extra de loca.& condu.

FINIS.

IVLII FERRETTI RAVENNATIS
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS.

Metrica Compilatio breuis omnium materiarum contentarum in libris regiarum, & Imperialium constitutionum Regni Siciliæ.

Mores antiquos, & regia iura canamus
Quæ seruat magnæ curia Parthenopes.
Centum primus habet titulos, liber ectoq; supra
Iuridicum rubrum principium retinet
Post hoc hæreticos plectunt sanctissima regum
Iura trium capitum catholicis titulis
Sacrilegos quintus spernentes regia sextus
Septimus usuræ prosequitur rabiem
Octauus, decimus pacem tenet, ac benè nonus
Bella represalias punit & is decimus
Quatuor arma uiris, prohibentq; capitula rubra
Morte homines plectit qui sequitur titulus
Et sextus decimus ueniam custodibus arcis
Armorum tollens additur atque uiris
Tutellare datur dementi, ius quoque paruis
Succurrit iustis quatuor, & titulis.
Raptus, & incestus uiolenti criminis est mors
Atque duellum tollitur insolitum
Verticibusq; tribus rubeis, mulierq; dolosa
Perclamans homines auxiliumq; dari
Auditor segnis mulctatur fœmina mendax:
Quarto, & uigeno quod sequitur titulo.
Mulctatur retinens aliena cubilia uim ui
Et uiolentatus redditur absque malo.
Vigena sexta cauetur lege sequenti
Rubricæ incendij, clamq; malum facinus
Bis deno octauo. bis deno & uertice nono
Rubri pœna tenet, sed malè facta mouens.
Terdenus titulus sanxit clandestina furta
Naufragij pariter, flamigeriq; mali:
Terdeno primo mulctatur uertice rubro
Offensor patriæ, iustitiæq; fori.
Binus qui sequitur titulus p[illegible] asis, + æqui
Agnoscis cau[illegible]s primi[illegible] us e[illegible]tesia.
Fiscales post hæc uiduarum, atque inde pupillos
Prima notans, & quæ iudicia expediant,
Curandum est miseris ut defendantur ubique
Præcipiunt nostro regia iura foro:
Atque magistratus fieri, gentisq; togatæ
Catholicos iustos mundat auara manus
Ambitus cupidos, sapientes, atque disertos
Laudantes dominum religione sua
Lege peculatus delictum, & cuncta profana
Iurantes manibus sacra ad euangelia.
Iustitiam cunctis habito discrimine nullo
Iura ministrare iudicio celeri:
Temporibusque suis causæ tractentur & æquæ
Ponitur atque modus unicuique sibi
Iustaque sub scriptis cunctis sententia fertur
Seruatur Comiti sic decus omne suum.
Qualiter & clerus secli sub iudice uadat
Plectitur & scæleris crimine quisque suo;
Iudice subque suo secli tunc iure silente
Aeterni cultus religione Dei.
Audeat hinc nullus diuinaq; temnere iura
Quæ peramant Reges, imperiumq; sacrum:
Non Siculi regni, Comiti, clerive baroni
Militiæ aut populo nulli utiq; est licitum.
Rege inconsulto ius dicere nullus & ausit
Priuaturq; alias Principis officio,
Omnibus abstineant iudex & baiulus æquus
Et scribæ cuncti regniculæq; uiri
Officium seruare suum, ritusq; palatij
Vrbis Parthenopes regia iura sinit:
Vno, & quinquaginta secundi rubra libelli
Perniciosorum crimina prosequitur:
Octuaginta manent cum sexto codice terno
Feuda tenent pactis subdita limitibus.

S E R I E S   C H A R T A R V M.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz, Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii.

Omnes sunt duerni.

1976